

Al Kurunyen Mere Igin

Gwahatike New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiyu	4
Mak	40
Luk	61
Yon	103
Aposel.....	130
Rom	168
1 Korin.....	187
2 Korin.....	206
Galesia.....	218
Efesus	225
Filipai	232
Kolosi.....	237
1 Tesalonaika.....	242
2 Tesalonaika.....	247
1 Timoti	250
2 Timoti	256
Taitus	261
Filemon	264
Hiburu	266
Yems	280
1 Pita.....	285
2 Pita.....	291
1 Yon.....	294
2 Yon.....	299
3 Yon.....	300
Yut.....	301
Yuwarwar	303

Matiyu

Yesuyen megen niŋ asem yago (Luk 3:23-38)

- 1** Gabe Yesu Kristuyen asem weŋ Abraham hitte mat waŋ waŋ Israel marte doyaŋ al kurun Dewit hitte, irde yeŋ hitte mat waŋ waŋbe Yesu forok yiriŋ goyen asaŋde katiŋbe gahade:
- ² Be, Abraham urmiŋbe Aisak. Aisak urmiŋbe Yekop. Munanŋ Yekop urmiŋ weŋbe Yuda, itiŋ wenyabe kuliŋ yagoya.
- ³ Yuda urmiŋ waraŋbe Peresya kuliŋ Seraya. Irde ire itinya gote miliŋbe Tamar. Peres urmiŋbe Hesron. Hesron urmiŋbe Ram.
- ⁴ Be, Ram urmiŋbe Aminadap. Irkeb Aminadap urmiŋbe Nason. Nason urmiŋbe Salmon.
- ⁵ Salmon urmiŋbe Boas. Boas miliŋbe Rahap. Bere gobe Yuda mar bere moŋ. Boas urmiŋbe Obet. Obet miliŋbe Rut. Bere gayen wor Yuda mar bere moŋ. Munanŋ Obet urmiŋbe Yesi.
- ⁶ Yesi urmiŋbe Yuda marte doyaŋ al kurun Dewit. Dewit urmiŋbe Solomon. Solomon miliŋbe Batseba. Bere gayen wor Yuda mar bere moŋ. Dewit belen un Uria mayke kamkeb tiriŋ.
- ⁷ Solomon urmiŋbe Rehoboam. Rehoboam urmiŋbe Abia. Abia urmiŋbe Asa.
- ⁸ Asa urmiŋbe Yehosafat. Yehosafat urmiŋbe Yehoram. Yehoram urmiŋbe Usia.
- ⁹ Usia urmiŋbe Yotam. Yotam urmiŋbe Ahas. Ahas urmiŋbe Hesekia.
- ¹⁰ Hesekia urmiŋbe Manase. Manase urmiŋbe Emon. Emon urmiŋbe Yosai.
- ¹¹ Irkeb Yosai urmiŋbe Yehoiakinya kuliŋ yagoya. Yehoiakinya kuliŋ wenya hinhanyabe Babilon nanjare niŋ fulenja mar belen waŋ gasa yirde bul yirde meten marmiŋ yirniŋ yeŋ Babilon yukamiŋ.
- ¹² Be, Babilon yukamiŋ go mulgan heŋ nanjamde kwamiŋ. Irdeb Yehoiakinbe urmiŋ Sealtiel miŋyanŋ hiriŋ. Sealtiel urmiŋbe Serubabel.
- ¹³ Serubabel urmiŋbe Abiut. Abiut urmiŋbe Eliakim. Eliakim urmiŋbe Aso.
- ¹⁴ Be, Aso urmiŋbe Sadok. Sadok urmiŋbe Akim. Akim urmiŋbe Eliut.
- ¹⁵ Eliut urmiŋbe Eleasa. Eleasa urmiŋbe Matan. Matan urmiŋbe Yekop.
- ¹⁶ Irkeb Yekop urmiŋbe Yosep. Yosepbe Maria un. Maria binde matbe Yesu Kristu † gogo forok yiriŋ.

† Kristu gobe Hiburu mere matbe Mesaia. Gote miŋbe alya bereya Al Kurun hitte Yumulganŋ tenŋ tenŋ Al.

¹⁷ Niŋgeb Abraham hitte mat waŋ waŋ Dewit hitte hiriŋ goyen asi basanmiŋ yagobe tumŋanŋ 14. Irde Dewit hitte mat waŋ waŋbe Babilon niŋ mar belen gasa yirde Babilon yukamiŋde goyenter wor asi basanmiŋ yagobe 14 po. Irdeb gor mat waŋ waŋ Yesu Kristu kawan hiriŋde gor wor 14 po.

Maria belen Yesu kawan kiriyiŋ (Luk 2:1-7)

¹⁸ Be, Yesu Kristu kawan hiriŋ gobe gahade: miliŋ Mariabe Yosep niŋ tubul tenŋ untek yeŋ merem tiyamiŋ gega, Mariabe Yosep goya tumŋanŋ ma henya biŋ yanŋ hiriŋ. Irkeb Yosep belen keneŋ bebak tiyyiŋ. Goyenpo ga diriŋ gobe Holi Spirityen tarende Maria binde forok yiriŋ goyen ma nurdeb kukuwamŋenŋ nuryiŋ. ¹⁹ Gega Maria goyen tetek al Yosep gobe al huwak uliŋde merem moŋ geb, goyen keneŋbe kawan po takira tike al budam nurkeb Maria go memya heŋ heŋ ge igiŋ ma nurdeb bada heŋ daha mat kura balmiŋ tubul timewoŋ yeŋ nurde hinhin. ²⁰ Goyenbe goke dufay heŋ hikeyab Al Kurunyen miyoŋ belen mitere forok yeŋbe inyiŋ. “Dewit asem Yosep, gebe Maria tenŋ tenŋ niŋ al belen daha wet kura gineŋ gineŋ niŋ kafura heŋ bada ma hawayiŋ. Diriŋ binde hi gobe Holi Spirityen tarende forok yiyun. ²¹ Niŋgeb binde hi gobe diriŋ al diriŋ kawan kiryen. Yeŋ belen gab alya bereyamiŋ mata bulunŋ tenŋ hanŋ bana mat yumulganŋ tiyyen. Niŋgeb denjembe ‘Yesu’ †† inayiŋ,” inyiŋ.

²² Be, mata kurunŋ gabe Doyaŋ Al Kurun belen mere basanŋ almiŋ momoŋ irke basanŋ heŋ tagalyiŋ goyen gogo forok yiriŋ. ²³ Mere tiyyiŋ gobe gahade: “Bere foŋenŋ kura alya ma kunŋ hitiŋ belen biŋ heŋbe diriŋ al diriŋ kura kawan kiryen. Irkeb ‘Immanuel’ innayiŋ,” inyiŋ. Immanuel gote miŋbe ‘Al Kurunbe nenya hite’.

²⁴ Be, Yosep go mite tiyyiŋde mat huwardeb Al Kurunyen miyoŋ belen sanŋiŋ po mere iryiŋ gwahade po Maria goyen tenŋ yamiŋde kuriŋ. ²⁵ Goyenbe yenya ma ferde hinaryum. Kunŋ kunŋbe Maria gobe diriŋ al diriŋ kawan kiriyiŋ. Irkeb Yosep belen “Yesu” inyiŋ.

Nanja yenenŋ bebak tenŋ tenŋ mar Yesu kinniŋ yeŋ wayamiŋ

2 Be, Yesube Herot Yudia nanjare niŋ doyaŋ al kurunŋ hinhinya Yudia nanja bana goŋ niŋ taun diriŋenŋ kura Betlehem gor kawan hiriŋ. Be, diriŋ go kawan hiriŋ kamereb nanja waŋ waŋ belen niŋ mar kura Yerusalem taunde wayamiŋ. Mel gobe dinambe ye-

†† Deŋe gote miŋbe “Dumulganŋ tenŋ tenŋ Al”.

nenbe kame da mata kura forok yiyyen goyen bebak ten hanjen mar. ² Be, mel go wanbe gusunan hamin. "Yudia nanjare nin doyan al kurun hiyyen al gayamun ga forok yiyun gobe dare hi? Nanja wan wan belen mat dinambe min kenenbe doloj irnin yen gago wayhet," yamin.

³ Be, Herot go mere goyen nurdeb, "Dirin gore kame kurun hen asogo nirde gasunne tiyyen," yenbe kafura hiri. Yerusalem taunde hinhan mar wor budam wor po mere go nurdeb dirin goke ten kanduk bulun kura forok yiyyen yen kafura hamin. ⁴ Irkeb Herot belen Al Kurun doloj ird ird mata doyan marte karkuwan yabe Moseyen saba tagal tagal marya hoy yirdeb, "Mesaia-be damde kawan hiyyen?" yinen gusunan yiriy. ⁵ Irkeb wol henbe, "Yudia nanjare nin taun Betlehem gor kawan hiyyen. Al Kurun mere basan al kura belen-be gahade kayyin:

⁶ 'Be, den Betlehem nin mar, den hitte al kura forok yen nere alya bereya Israel mar gote doyan al kurun hiyyen.

Irkeb dentin dirnen goyen kurun hiyyen. Ningeb denbe Yudia nanja bana gon nin al denem yan mar gote folek, yiti hi.

Maika 5:2

Ningeb Mesaiabe Betlehem forok yiyyen," inamin.

⁷ Irkeb Herot belen dirin gobe daha nanja kawan hirin goyen bebak tiye yenbe nanja wan wan belen nin al karwo dinambe yenen bebak ten ten mar goyen balminde hoy yirdeb, "Daha nanja wor po dinambe goyen forok yiyun?" yinkeb gwaha nanja kintin inen momon iramin. ⁸ Irkeb Herot belen usi yirdeb, "Betlehem kuran. Kunbe dirin goke kenkela po nan kennayin. Kenenbe aran po wan momon nirnayin. Irkeb ne wor kunbe doloj iren," yinyin.

⁹ Be, mel gobe Herot belen gwaha yinkeb Betlehem kuni yen kwamin. Irkeb dinambe nanja wan wan belen kenamin goyen nanja kota mehen hen kunbe dirin hinhan ya turte gor bada hiri. ¹⁰ Dinambe gore gwaha tike kenenbe mel go amanen nuramin. ¹¹ Irdeb ya bana hurkun dirinya milinya goyen yenenbe dokolhon yugulun ten dirin goyen doloj iramin. Irdeb det kura dirin go unni yen yawayamin goyen hol yirdeb unamin. Gol horaya det kura toropa yara kake hamin ten hiyen gwahade goyabe guram hamnen igin wor po yawayamin goyen unamin. ¹² Be, Al Kurun miyon belen mitere, "Mulgan hen Herot hitte ma kunayin," yinen hayhay yiriy. Irkeb belen hoyan mat nanam kwamin.

Yosep belen Yesuya milij Mariaya yade Isip kurin

¹³ Mel go kukeb Al Kurun miyon belen mitere Yosep hitte forok yenbe, "Herot belen dirin gayen maymeke kami yen nan kenen tiya. Ningeb huwarde dirinya milinya gayen yade busaharde Isip nanjare kun gon hinayin. Irdeb ne po doyan nirde hinayin. Mulgan hena dinmeke gab mulgan henayin," iniy. ¹⁴ Be, Yosep go bin bak yeke huwarde wawun goyen po ire milinya go yade busaharde Isip nanjare kwamin. ¹⁵ Ir-

keb Herot gobe doyan hemanbe nanja wan wan belen nin mar gobe usi niran yen nurdeb bin ar wor po yirin. Irkeb Betlehemya tiyun muknen binyan bana gon nin al dirin dirnen damam irawa mat bam belen gobe tumnan gasa yirke kamnan yen fulen marmen hulan yiriy. Gobe nanja wan wan belen nin mar belen han-kapa wor po nanamde dinambe kenaminde gor mat gagasiya damaya kapa henbe gogo, "Dirinbe damam irawa mat bam belenbe gasa yirnayin," yinyin. Go tiyin gobe bikken Al Kurun mere basan al Yemaia belen yirin goyen forok yirin. Mereminbe gahade:

"Al belen al kura Rama taunde bin misin katen esen obam ten epte ma ten hike nuramin.

Esen gobe Resel belen dirnen wen kamde pasi hamin goke esen hinhan.

Ningeb al kura belen yolna irke bada hetek mon," yiti hi.

Yeremaia 31:15

Be, Yosep dirinminya go kun Isip hike hikeb Herot go kami. Irke gab mulgan hamin. Go tiyamin gobe Doyan Al Kurun belen, "Urnebe Isip nanja tubul ten wan wan nin hoy irmin," [†] yirin goyen mere basan almin Hosea mere irke basan hen tagalin goyen gogo forok yirin.

Yosep dirinminyabe Israel nanjare mulgan hamin

¹⁹ Be, kame Herot go kamkeb Doyan Al Kurun miyon belen Yosep Isip hinhan goyen mitere forok yenbe, ²⁰ "Yosep, dirin ga maynin yen hinhan marbe kaman. Ningeb huwarde ire milinya yade Israel nanjare mulgan henayin," iniy. ²¹ Irkeb huwarde ire milinya goyen yade mulgan hen Israel kwamin. ²² Goyenbe al kura belen, "Akelaus belen naninde gasun ten Yuda nanjare nin doyan al kurun Herot ^{††} hiyun," yeke nurdeb kafura hen gor kutek ma iriy. Irkeb sopte po mitere Al Kurun miyon belen, "Galili nanjare kunayin," inkeb Galili kwamin. ²³ Kunbe taun kura Nasaret inen hanyende gor keperamin. Gobe bikken Al Kurun belen, "Nasaret nin al inen hinayin," yirin goyen mere basan marmen mere yirke basan hen tagalin gwahade goyen po forok yirin.

Yon Baptais belen mere tagalde hinhan

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Yon 1:19-28)

3 Be, dama budam kukeb al kura Yon Baptais inen hinhan goyen Yudia nanjare sawsawa po kurun nanja bana gon wanbe saba tagal tagal min uryin. ² Saba ten hinhan gobe gahade: "Al Kurun belen alya beyamin doyan yirtek nalube bikken binde hihi. Ningeb yen yufuk bana hitek yen nurde han kenem mata buluntin yubul ten yen ge bitin mulgan henayin," yinen hinhan. ³ Meter goyen ten hinhan al Yon Baptais goke bikken Al Kurun mere basan al Aisaia belen gaha yirin:

[†] Hosea 11:1 ^{††} Herot gobe Israel doyan ird hinhan doyan mar karkuwan gote denje.

“Sawsawa po kurun nana bana gon al kura forok yenbe alya bereya belen Doyan Al Kurunyen mere nurde gama ird ird nin dufay gitik ten ten ge gahade kuware tagalde hiyen:

‘Doyan Al Kurunyen belen kerna.

Belenmin sope irde huwa irnan,’ yen hiyen,’ yen kayyin.

Aisaia 40:3

⁴ Be, al gote ulinhorbe dapna kamel wuyner belen irtin goyen hor irdeb dapna sikken gore po kanmin irde ulinhor goyen mal temdere giti irde hiyen. Irdeb bin-geminbe gusuya yalanggu fiminpa po nene hiyen. ⁵ Irkeb Yudia nana bana gon nin taun kurun Yerusalemya nana bana gon nin taun hoyan hoyanyabe Yodan fe sina bana gon nin marya kurun goyen Yon hitte kunbe ⁶ mata bulunmin ge Al Kurun pohogay irkeb Yon belen Yodan fe bana baptais yirde hinhin.

⁷ Be, Yuda marte tikula sanin po gama irde hanyen Farisi marya Sadusi marya budam Yon belen al baptais yirde hininde gor wake yenenbe, “Denbe mata bulun po ten han gega, mali baptais tinin yen wayhan? Den gab dufaytin bulun wor po kunere dirnen wen yara. Goyenbe mali baptais tetek gab Al Kurunyen bearar ma kentek yen nurde han? Ganun belen gwaha dinun? Epte ma wor po busaharnayin geb! ⁸ Ningeb Al Kurunyen bearar bana ma hitek yen nurde han kenem mata buluntin yubul ten yen ge bitin mulgan han gote iginen Al Kurun dilinde mata igin huwak goyen po ten hinayin. ⁹ Irde dindiken ge yen, ‘Nenbe Abraham dirnen wen,’ ma yen hinayin. Al Kurunbe igin hora gayen yade Abrahamyen dirnen wen yiryen geb, mata buluntin ma yubul tinayinbe meretin gobe min min-mon wor po hiyyen. ¹⁰ Be, saporbe bikken he minde kerd kerd nin ep irtin hi yara Al Kurun belen mata buluntin gote murungem duntek binde wor po hi. Ningeb he kura iginen ma hen hiyen gobe ilde kak alare temeynayin go gwahade goyen po, den gayen mata buluntin yubul ma tinayinbe Al Kurun belen dakira ten kak alare dimiyyen.

¹¹ “Nebe mata buluntin yubul ten Al Kurun nin bitin mulgan hekeb fe ulin po baptais dirde hime. Goyenbe harhokner al kura wayyen. Al gote tarenbe kurun wor po. Yenbe al turun yan wor po geb, ne gahade gare epte ma yen ge ten meten kurun titek hime. Kahan basanmin ten kun kun gobe meten kurun mon gega, goyen wor epte mon yen nurde hime. Yen belen gab Holi Spiritya kakya belen baptais diryen. ¹² Irde yenbe al kura wit iginen yawaren yen kutummin tukun iginenya sikkenya pota yirde iginenbe goyen yerd yerd ya bana yerde sikkenbe yade kumga tiyyen go gwahade goyen diryen. Ningeb al kame wayyen goreb meremin ma gama irde hinayin marbe kak huginen hitekde gor yimiyyen,” yinyin.

Yon Baptais belen Yesu baptais iryin

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Goyarebe Yesu gob Yon belen baptais niri yenbe Galili nanare mat Yodan fete kurin. ¹⁴ Wake kenenbe

Yon belen pet tenbe, “Ge belen gab ne baptais nirtek gega, dani bul mat, ‘Yen belen baptais niri,’ yen ne hitte wayha?” inyin. ¹⁵ Irkeb Yesu belen wol henbe, “Mekerke han kabe ne nurhem gwahade nira. Gogab Al Kurunyen dufay huwak wor po goyen tumnan deyya belen kawan forok iryen. Gwaha tiyen gab igin yen nurde hime,” inyin. Irkeb Yon belen fe alare tukun baptais iryin.

¹⁶ Be, Yesu go baptais tenbe fe tubul ten sinare wayyin. Wake goyare goyen po nan kin hol yirin. Hol yekeb Holi Spiritbe Yesu hitte nu foy ten kattinen ten yen hende keperke yingen kinyin. ¹⁷ Irkeb al melak kura nan kinde mat, “Al gabe urne bubulkunne wor po. Yen ge amanen wor po nurde hime,” yirin.

Ungura belen Yesu tunan uryin

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

⁴ Be, baptais tirin go kamereb Ungura Satan belen tunan uri yenbe Holi Spirit belen bul irde sawsawa po kurun nana bana gon tukurin. ² Be, nan kahalya wawunya 40 gayen bing kutnare hinhin. Ningeb go kamereb bing bulun wor po iryin. ³ Irkeb tunan urtek al belen wanbe, “Ge gayen Al Kurun Urmin kenenbe hora ga yinke beret hena,” inyin. ⁴ Gwaha inkeb Yesu belen wol henbe, “Al Kurunyen asande, ‘Albe Al Kurun belen mere titin kurun goyen nurde sanin hen han yen. Munan bing hende po ma han yen,’ gwahade katin hi,” inyin.

⁵ Go kamereb Ungura belen Yesu go Yusalem Al Kurunyen taun inen hanyende gor tukunbe Al Kurunyen ya balem kurun goyen hende hoyan wor pore kura gor tukuke huwayin. ⁶ Irkeb sopte po inyin. “Al Kurunyen asandebe gahade katin hi:

‘Al Kurun belen ge nin ten miyonmin hulan yirke wan haninde ganarkeb solok yawayin goyen

hora un kuren belen mun kura kahan ge umulaw ma uryen,’ yitin hi.

Tikin 91:11-12

Ningeb ge gayen fudinde Al Kurun Urmin kenenbe solok yawa,” inyin. ⁷ Irkeb wol henbe, “Goyen goke wor, ‘Al Kurunge tunan ma urayin. Yenbe Doyan Al Kurun geb,’ yen asande katin hi,” inyin.

⁸ Be, kura goya po tunan ure yenbe Yesu goyen dugu kurunde kura gor tukunbe megen nin doyan mar kar kuwan belen nana doyan yirde han goya tarenmin turun yan ya kurun goyen tumnan ikala iryin. ⁹ Ikala irdeb, “Dokolhongge yugulun ten dolon nirke gab det kurun yenha gayen yubul ten gunen,” inyin. ¹⁰ Gwaha inkeb wol henbe, “Satan, hoyan kwa! Asandebe, ‘Al Kurun po ga Doyan Al Kurunge geb yende yufukde po henbe yen po dolon irde hayin,’ yitin hi gobe ma nurde ha?” inyin. ¹¹ Gwaha inkeb Ungura go tubul ten kurin. Irkeb Al Kurunyen miyon belen wan Yesu faran uramin.

Yesu belen Galili nanjare metenminj minj uryinj

(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹² Be, kamebe Yesu go Yon Baptais tenj fere tenj koyare keraminj mere momonj goyen nurdeb mulganj hej Galili nanjare kurinj. ¹³ Kunj Nasaret tiyunde hinhin. Munj kura hitnenj tenjbe Kapeneam taunde kurkunj gor hinhin. Kapeneam taun gobe Galili fe ala kurunj goyen sinjare Sebulunya Naptaliyat megenjende hinhin. ¹⁴ Be, Yesu go Kapeneam kurkurinj gobe Al Kurunj belenj mere basanj alminj Aisaia momonj irke basanj hej tagalyinj goyen fudinje wor po forok yirinj. Merebe gahade:

¹⁵ "Sebulun megenya Naptali megenyabe Galili manjande kurkunj kurkunj belenj kurunde har.

Yenbe Yodan fe sinja kurhan har. Megej gabe Galili nanja bana har.

Gonjbe Yuda mar monj al minj hoyanj mananj gonj hanj.

¹⁶ Go mar gobe Al Kurunj ma nurde unenj mata bulunj bana po hej kidoma bana hitnenj tenj hanjen goyen hulsi kurunj kura kennayinj.

Al kidoma bana hej kamtinj yara hanjen gobe hulsi goyen forok yeke gote urenj bana hinayinj," yitinj hi.

Aisaia 9:1-2

¹⁷ Be, Yesu go Kapeneam henjyabe saba tagal tagal metenminj minj uryinj. Sabaminjbe gahade: "Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yirtek nalube binde hihi. Ningeb yenj yufuk bana hitek yenj nurde hanj kenem mata buluntinj yubul tenj yenj ge bitinj mulganj henayinj," yenj hinhin.

Komatminj kura hoy yirinj

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Be, Galili makanj ferenjanj goyen kunj henjyabe Saimon denjem kurabe Pitaya kulinj Andruya makanj kamanj temeyde hike yinyinj. Ire itinnya gobe makanj dapnja yad yad mar. ¹⁹ Kunj yenenjbe yinyinj. "Wayyi. Wanj gama niryi. Irkeb al yade Al Kurunj hitte yukunj yukunj mar direnj," yinyinj. ²⁰ Gwaha yinkeb goyare po kamanjminj yago yubul tenj Yesu gama iraryum.

²¹ Munj kura kutnenj tenjbe ire itinnya hoyanj Yemsya Yonyabe naninj Sebediya hakware hej kamanjminj sope yirde hike ²² yenenjbe hoy yirinj. Irkeb ire itinnya gore wor naninj Sebedi goyen hakware gor po tubul tenjbe Yesu gama iraryum.

Garbam mar sope yirinj

(Luk 6:17-19)

²³ Be, Yesu go Galili nanja bana goyen kunjbe Yuda marte gabu yayanj saba tenj Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird mere iginj goke tagaldeb alya bereya garbamminj kurayen kurayen mananj goyen guram yirke iginj hej hinhan. ²⁴ Irkeb yenj mata tiyyinj goyen Siria nanjare ninj mar wor nurtinj ala tiyaminj. Irdeb garbam kurayen kurayen goyen yukuteke sope yiri yenj Yesu hitte yawayaminj. Alya bereya ulinj misinj kurunj minjanj, unjguram yanj, bu tonenj minjanj, tonanj kukuwa minjanyabe ulinj kamtinnya goyen yad waya-

minj. Irkeb tumnanj guram yirde sope yirinj. ²⁵ Be, Galili nanja, Dekapolis † nanja, Yudia nanja, Yodan fe sinja bana gonj ninj marya Yerusalem taun kurunde gor ninj marya budam wanj Yesu gama iraminj.

Amanj hej hinayinj

(Luk 6:20-23)

⁵ Be, Yesu belenj al buda kurunj go yenenjbe donjdonjende hurkunj kipirinj. Komatminj yago wor yenj hinhinde gor hurkaminj. ² Irkeb sabaminj minj uryinj. Sabaminjbe gahade:

³ "Be, al kura nindikenjbe epte monj yenj Al Kurunj ninj po nurde hinayinj mar gobe Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hinayinj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁴ "Al Kura mata bulunjinj ge kanduknenj wor po nurde hanj marbe Al Kurunj belenj binj yurum yiryenj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁵ "Al kura nenj harhet harhet ma tenj hanj marbe kame Al Kurunj belenj megej kurunj gayen yunke yende hiyyenj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁶ "Al kura Al Kurunj dilinje mata huwak tenj tenj ninj feya bingeya ninj kamtinjenj tenj hanj marbe Al Kurunj belenj mata huwak goyen yunenj hiyenj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁷ "Al kura al hoyanj ninj buninjenj nurde yunenj hanj mar gobe Al Kurunj wor buninjenj nurde yunenj hiyenj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁸ "Al kura binje dufay bulunj ma kerde hanj marbe Al Kurunj kenej hinayinj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

⁹ "Al kura fulejaya kandukya yisikamde awalikde hej hej mata forok irde hanj marbe Al Kurunj belenj dirinje wenj yinyenj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

¹⁰ "Al kura Al Kurunj dilinje mata huwak tenj hike al hoyanj belenj bulunj bulunj yirke kanduk kurayen kurayen yenenj hanj marbe Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hinayinj.

Ningeb goke amanenj nurde hinayinj.

¹¹ "Be, ne gama nirde hike al belenj goke iginj ma nurde sukal dirde bulunj bulunj dirde mere bulunj kurayen kurayen ultinje irde hinayinj. Goyenbe goke ma nurde amanj hej hinayinj. ¹² Kanduk tenj hinayinj gote murunjembe Al Kurunj belenj kurunj dunyenj. Ningeb goke amanenj nurde hinayinj. Mata gobe tinjenj monj. Bikkenj Al Kurunjen mere basanj mar yirde hinhan gwahade goyen po, denj wor gwaha dirde hinayinj," yinyinj.

Hulsiya fawya

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

¹³ Irdeb sopte po yinyinj. "Denjbe al hanj kurunj gate faw yara. Fawbe meten minjanj. Goyenbe daha wet kura tenj bulunj hiyyenjbe daha mat sopte iginj irtek? Epte monj. Ningeb faw bulunj hitinj gobe wok irtek. Irkeb al belenj ufurka tenj kunj hinayinj.

† Dekapolis gote minjbe "10 taun hanj."

¹⁴ “Irde denbe al megen hanj kurunj gate hulsu yara. Taun kurunj kura dondonde hi gobe epte ma banare hiyen. ¹⁵ Gwahade goyen po al kura epte ma hulsu usunj urde tenj koronj po aw uryen. Gwahade yarab tenj hende binjunj irkeb al ya binj bana hinayinj goyen tumnanj hulsire hinayinj. ¹⁶ Gwahade goyen po denbe hulsu yara henj Al Kurunj dilinjde mata wukkenj goyen al yikala yirde hinayinj. Gogab matatinj iginj goyen yenenbe Al Kurunj sanjin minjanj goyen isoka irde hinayinj.

Al Kurunyen mere sanjin ire yenj wamirinj

¹⁷ “Be, monjo ne gayen nenenbe dufaytinjdeb, ‘Yenj belenbe Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basanj marte sabaya goyen walde pasi hewe yenj wayyinj,’ yenj ma nurnayinj. Nebe saba goyen wale yenj ma wamirinj. Gwaha titnenbe mere gote minj wor po goyen tenj kawan irmeke nurnanj yenj wamirinj. ¹⁸ Fudinde wor po dinenj hime. Megenya nanjinja hiriryenj goya goyen sabaminj gote mere bilminj katinj goyen unjkurenj munj kura bana ma kuyenj. Henj henjbe sabaminj gote iginenj tumnanj forok yenayinj. ¹⁹ Ninjgeb al kura sabaminj kura gama irtek metenjenj monj wor po goyen pel irde go ma gama irdeb al hoyanj wor go goya gama irde ma inyenj al gobe Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird bana gonj denjem monj hiyyenj. Munanj al kura sabaminj gama irde al hoyanj saba yiryenj al gobe Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird bana gonj denjem kurunj wor po hiyyenj. ²⁰ Fudinde wor po dinenj hime. Denj mata huwak tenj hinayinj goyen Farisi marya Moseyen saba maryat mata huwak goyen fole ma irnayinjbe fudinde wor po epte ma Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hurkunayinj.

Kanduk sope ird ird mata

²¹ “Be, bikkenbe Moseyen sabareb taytinj yagobe, ‘Al ma gasa yirke kamnayinj. Munanj al kura gwaha tiyyenbe merere huwarde murungem bulunj tiyyenj,’ yintinj goyen denjbe nurde hanjenj gogo. ²² Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: al kura kadom inenj tiyyenj al gobe merere huwaryenj. Gwahade goyen po, al kura kadom, ‘Dufaygem monj,’ inyenj wor merem yanj henj Yuda marte doyanj mar dilinjde huwaryenj. Irde al kura belenj kadom kura, ‘Gebe kukuwa,’ inyenjbe kak alare kuyenj.

²³ “Ninjenb Al Kurunj galak ire yenj altare gor det yukunj henjab kadge kura belenj bulunj nurd guntinj goyen bege bak yekeb ²⁴ detge go alta dilinj mar gor po yubul tenj kunj kadge goya kanduk go sope irde awalik henj gab mulganj henj Al Kurunj galak irayinj.

²⁵ “Be, al kura merem yanj girde merere gukunj hikeyab aranj po kanduktirinj go belen kunj henja sope iriryenj. Monjo kunj merere huwarkeb mere nurd nurd al belenj gade kimyanj titminj haniinde giryenj. Irkeb kimyanj titminj belenj gade fere girde koyare gernayinj geb. ²⁶ Fudinde wor po dinenj hime. Kat sinjare kwenj yenjbe hora gwahade kerayinj gintinj goyen tumnanj po kerde pasi irde gab sinjare kwayinj geb,” yinyinj.

Al berem yanjbe huwak po hinayinj

²⁷ Irde sopte yinyinj. “Be, mere kurabe gahade yenj hikke nurde hanjenj: ‘Al berem yanjbe bere hoyanj ma duwan yirde hinayinj. Irde bere wor al hoyanj ma duwan yirde hinayinj,’ yitinj. ²⁸ Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: al kura bere kura kenenj gwaha irmewonj yenj binj huwaryenj gobe bikkenj bere hoyanjya duwan tenj tenj mata bulunj goyen binjde tiyyenj. ²⁹ Monjo ulge kurhan kura belenj mata bulunj tike ulge tumnanj kak alare kwak geb, bulunj tiyyenj go po tenj sinja irayinj. Delge yase belenj mata bulunj tikeb goyen marde temeyayinj. Hange yase belenj mata bulunj tikeb go wor walde temeyayinj.

Bere takira tenj tenj mata

(Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ “Be, denjbe ‘Al kura berem takira tiye yenjbe takira tenj tenj asanj kanj haniinde kerdebe takira tiyyenj,’ gwaha yenj hikke nurde hanjenj. ³² Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: al kura berem go al hoyanj ma duwan irde hikeya epte ma takira tiyyenj. Takira tike bere go kunj al hoyanj tiyyenjbe bere goya unj gerdenj goya Al Kurunj dilinjde lelep mata tenj har yenj yinyenj. Goyenbe Al Kurunj belenj unj bikkek gore yirke tahar yenj unj bikkek go minje iryenj.” yinyinj.

Binja tenj tenj mata

³³ Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Bikkenj Moseyen sabarebe taytinj yago, ‘Binja tenj henja usi ma tenj hinayinj. Al Kurunj hitte binja tenjbe binja tiyayinj goyen po gama irayinj,’ yintinj goyen denj wor nurde hanjenj gogo. ³⁴ Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: nanjinjbe Al Kurunyen maroro gasunj. Irde megenjbe yende kahanj kerd kerd gasunj. Irde Yerusalembe Doyanj Al Kurunj gote taun. Ninjenb binja tininj yenj goya det goyen goya denje ma yurnayinj. ³⁶ Tonantinj yuwalnenj unjkurenj kura goyen tarenjinjde epte ma umnam hoyanj irnayinj. Ninjenb binja tenja tonantinj ma denje urnayinj. ³⁷ Huginenj mere fudinde po yenj hinayinj. Ninjenb mere kura fudinde kenem, ‘Fudinde,’ yenayinj. Munanj fudinde monj kenenjbe ‘Fudinde monj,’ po yenayinj. Go hende mere kura sopte tinayinjbe mere gobe Al Bulunj hitte mat wayyenj.

Wol henj henj mata

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Be, mere kurabe gahade yenj hikke nurde hanjenj: ‘Al kura belenj delge upul tikeb ge belenj wor wol henj dilinj upul tiyayinj. Irde misinje yufele tikeb ge belenj wor wol henj misinj yufele tiyayinj,’ yitinj. ³⁹ Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: al kura bulunj dirke goya mataminj go wol ma hawayinj. Al kura wanj ulunje yase belenj senj gurke goya wol ma henj kurhan wor tigiri tenj unayinj. ⁴⁰ Irde al kura ulinjhorge goke po tenj merere gerenj tikeb buninenj irde menje dibage mananj unayinj. ⁴¹ Irde al kura parsay girde, ‘Kandukne tenj 1 ki-

lomita kwa,' ginkeb farañ ure yeñ nurde kandukmin teñ tebañ 1 kilomita kwayiñ. ⁴² Irdeb al kura det kurañ amu heñ gusunañ girkeb mali po teñ unayin. Munañ al kura wañ detge kura belheñ tewe ginkeya ga basina ma irayin.

Asogo

(Luk 6:27-28,32-36)

⁴³ "Be, mere kurabe gahade yeñ hike nurde hanjen gogo: 'Kadtin yago nin amanen nurd yunen hinayin. Irde asogotinbe bulun bulun yirde hinayin,' yitin. ⁴⁴ Goyenpoga nebe go hende gaha dinen tihim: Al Kurunbe al iginya bulunya tumnande nanaya kigariya yunen hiyen. Ningeb asogotin ge amanen nurde yunen hinayin. Irde bulun bulun dirde hinayin mar gobe Al Kurun belen farañ yuri yeñ Al Kurun gusunañ irde hinayin. Gogabe denbe Al Kurun taremin kurun wor po gote dirnen wen igin hinayin. ⁴⁶ Be, al kura den ge amanen nurde dunen hinayin mar goke po amanen nurnayinbe Al Kurun belen gote murungem dunyen yeñ nurde han? Mon. Teks yad yad marbe mata bulun mar yinen hanjen goyen wor kadom ge amanen nurde igin igin yirde hanjen. ⁴⁷ Yuda mar mon al min hoyan wor kadom mere gird ten igin igin yirde hanjen. Ningeb kadtin yago po mere yirde igin igin yirde hinayinbe matatinbe mel gote folek yeñ nurde han? Mon. ⁴⁸ Nantin Al Kurun tareñ minyan gobe huwak wor po geb, den dirnen wen wor gwahade go po huwak hinayin," yinyin.

Al farañ yurd yurd mata

6 Be, Yesu belen sopte gaha yinyin: "Be, Al Kurun dilinde mata igin ten hiniñ yenbe kenkela dufay heñ ga mata ten hinayin. Al denke po ga mata ten hiniñ ma yeñ hinayin. Gwaha tinayinbe Adotin Al Kurun sanin minyan gore matatin gote murungem ma dunyen. ² Usi marbe al belen denen turun dirnan yenbe al buninen farañ yurnin yeñ gabu yayan, kurabe belenyan huwarde bigul fu irde ga mata ten hanjen. Goyenbe den goya gwaha ma ten hinayin. Fudinde wor po dinen hime. Matamin gote murungembe al belen turun yirde hinayin goya go po tenayin. Kamebe hubu wor po geb. ³ Ningeb al buninen kura farañ yurnin yenbe balmin po mata ten hinayin. Hantin yase belen mata igin kura tike goya hantin tapa belen go ma nuryen. ⁴ Gwahade goyen po al buninen farañ yurnin yenbe al ma denen hikeya farañ yurde hinayin. Irkeb Nantin Al Kurun tareñ minyan gore al farañ yurd yurd mata banare ten hinayin gote murungem dunyen.

Al Kurun mere ird ird mata

(Luk 11:2-4)

⁵ "Be, usi marbe Al Kurun mere irnin yenbe al denen turun dirnan yeñ gabu yayan, kurabe belen kogorhonyan al budam kun wañ ten hanjende gor huwarde Al Kurun mere irde hanjen. Goyenbe den goya gwaha ma ten hinayin. Fudinde dinen hime. Matamin gote

murungembe al belen turun yirde hinayin goyare gog po tenayin. Kamebe hubu wor po. ⁶ Ningeb Al Kurun mere irnin yenbe yatin bana hurkun yame tanbe Nantin Al Kurun banare hi goyen mere irde hinayin. Gogab Nantin belen banare heñ balmin mata ten hinayin goyen denenbe gote murungem dunyen.

⁷ "Yuda mar mon al min hoyan belen unguramin donon yirde henya mereninin nurnayin yeñ mere sobamde po yeñ tebañ ten hanjen. Goyenbe denbe Al Kurun mere irnin yeñ goya gwaha ma ten hinayin. ⁸ Adotin Al Kurunbe den belen gusunañ ma irkeya bikken det goke nurde han yeñ nurde hi. Ningeb mel go ten han gwaha ma ten hinayin. ⁹ Ningeb Al Kurun mere irnin yenbe gaha yeñ hinayin:

Adoninin, gebe kurun wor po.

Huginen turun girde hitek.

¹⁰ Gere alya bereya doyan yird yird mata goyen kawan forok irayin.

Irdeb dufayger meten ten gote iginen ge hayende gor igin wor po forok yirde hayen gwahade goyen po, megen gayen wor forok yirde hayin.

¹¹ Irdeb han kayen binjenge gwaha mat nene ep neyayin yenbe gwahade po dunen hayin.

¹² Irdeb al hoyan belen bulun dirke mata bulunmin halde yunen hityen gwahade goyen po, mata buluninin halde dunen hayin.

¹³ Irdeb dubul tike tunan bulun bana ma kattek.

Irde Al Bulun haninde mat dumulgan tiyayin.

¹⁴ Ningeb al kura bulun dirkeb mata bulunmin goyen halde yunnayin. Gogab Adotin taremin kurun gore wor mata bulunin halde dunyen. ¹⁵ Munañ al kura bulun dirkeb halde ma yunnayin gobe Adotin taremin kurun gore wor mata bulunin go ma halde dunyen.

Binjenge kutna ird ird mata

¹⁶ "Be, usi marbe binjenge kutna irde henyabe kimin algup neke tupi sam tikeb al belen yenen mel gabe gwaha ten han yeñ dennan yeñ nurde mata ten hanjen. Goyenbe den goya gwaha ma ten hinayin. Matamin gote murungembe al belen turun yirde hinayin goya po tenayin. Kamebe hubu wor po. ¹⁷ Ningeb binjenge kutna irde henyabe fe gemde tonantin par ten kutnare hite yara ma ten kun hinayin. ¹⁸ Gogab binjenge kutnare hinayin goyen al belen gwaha ten han yeñ ma denen hinayin. Goyenbe Adotin banare hi gobe nurde hiyen. Ningeb mata balminde ten hinayin goyen gote murungem dunyen.

Megen nin samun

(Luk 12:33-34)

¹⁹ "Be, megen nin samunbe sisige belen walnayin, kurab kawe mar belen kawe dirnayin. Irde kurabe tiktuk irde bulun henayin. Ningeb dindiken ge nurde samun yade buda ma yirde hinayin. ²⁰ Gwahade yaraabe samunin goyen yade al farañ yurde hinayin. Irkeb Al Kurun belen gote murungem igin wor po goyen kame dunen yenbe gasunminde yerde hiyen. Gobe det

kura belen epte ma bulun yirnayin. ²¹ Dufaytin kurunbe samunтин hiyende gor po hiyen geb, gago momon dirde hime.

²² "Be, diltinbe ultin de hulsu yara. Ningeb diltin igin hinayinbe hulsire han yara Al Kurunyen samun banare hi goyen kenej kenkela bebak ten hinayin geb, hen hentin igin wor po hiyyen. ²³ Munan diltin bulunbe samunmin epte ma kenej bebak ten megen nin samun nin po nurde hinayin geb, hen hentin gobe kidoma belen po aw duryen. Ningeb Al Kurunyen samun banare hi goyen kenej bebak titek yarabe bebak ma tinayinbe hen hentinbe bulun wor po hiyyen. ²⁴ Albe epte ma wawun unjkurende po doyan al irawa nin meten ten yunyen. Epte mon wor po. Gwaha titjenbe doyan al kurabe harhok unyen. Munan kura-be amanej nurd unen kenkela awalik irde hiyen. Ningeb gwahade goyen po, epte ma Al Kurunya horaya tumnan de meten ten yunnayin.

Hen henge nin ug po ma dufay hawayin (Luk 12:22-31)

²⁵ "Ningeb fudinde dinen hime. Megen gar henya daha mat bingeya feya netek, irde ulninin debe da yade umna ten hitek yenbe hen hentin ge ugun po ma dufay hen hinayin. Bingebe igin gega, gore po epte ma hen hentin igin iryen. Ultin umna manan gwahade po ultin igin ma iryen. ²⁶ Be, nu nin nurnan. Yenbe bin-ge ma harde hanjen. Irde sak yeke yade binge yadi yerd yerd yare ma yerde hanjen. Goyenbe Al Kurun belen paka yirde hiyen. Al Kurun sanin minyan belen nu wor gogo kenkela po doyan yirde hiyen. Munan denbe nu gote folek wor po geb, dahadem Al Kurun belen denen wasak tike binge kamnayin? Epte mon geb. ²⁷ Den gayen kura megen gar hen hen nin ugun po dufay henayinbe igin nalutin goyen mun kura sin-gir irde ulyan de hinayin? Epte mon.

²⁸ "Irde danij geb ultin umna nin ugun po dufay hen hanjen? Yamun fuwalabe yenenmin igin mun wor po goke nurnan. Yenbe ulin umna nin meten ma ten ulinhor kura ma gada yirde hanjen. ²⁹ Goyenbe fudin-de wor po dinen hime. Bikken Israelyen doyan al kurun Solomonbe ulin umna kusamun wor po yerde hinhin. Goyenpoga ulin umnamin igin wor po gore yamun fuwala goyen epte ma fole yirtek hinhan.

³⁰ Yamun fugala gobe nalu sobamde ma hanjen. Han ka hinayin, gisebe al belen walde kakde yemeyde hanjen. Be, gwahade goyen po, yamun fugala gobe det kurun kura gogo mon gega, Al Kurun belen doyan yirde umna yirde hiyen geb, denbe danij ulninin umna ma gitik ten dunyen yen goke ugun po dufay hen han? Denbe Al Kurun nin hekenj wor po ma nurde han. ³¹ Ningeb da binge netek, da fe netek, irde da yade ulninin umna titek yen goke dufay ugun po ma hen hinayin. ³² Megen nin mar ne nin ma nurde han gore gab det budam kurun gwahade goyen yad yad nin ugun po dufay hen goke kanduknen nurde hanjen. Goyenbe Adotin Al Kurun sanin minyan gobe det goke nurde han yen bikken denen hiyen. ³³ Ningeb

denbe Al Kurun belen doyan dird dirdya mata huwak ten tenya nin wa nurde hinayin. Irke gab Al Kurun belen den det kurun nurde hinayin kurun goyen wor dunen hiyen. ³⁴ Ningeb sopte fay urkeb daha titek yen goke dufay ugun po ma hen hinayin. Fay urke gab gwaha kura tiye yen nurnayin. Han kayen kandukbe han kayen po, munan giseyenbe giseyen po geb," yinyin.

Kadtinge mata goke bulun mat ma yawayin (Luk 6:37-38,41-42)

7 Be, Yesu go sopte gaha yinyin: "Al kura kadom mata tike kenejbe, 'Nebe igin, munan yenbe bulun ten hi,' yiyyenbe al go wor Al Kurun belen gwaha po iryen. Al kadting kurate mata daha mat ken-nayinbe Al Kurun wor gwaha mat dinyen. Ningeb al kadting belen mata kura tike goya den belen, 'Nenbe huwak,' yen nurde, 'Al gobe danij bulun tiya?' ma yen hinayin. Monggo Al Kurun belen den wor gwaha po diryen geb. ³ Denbe kadtinge mata bulun muknen mun wor po mukun yara goyen yenen goke yen han. Goyenbe dindiken de mata bulunbe he parwek kar-kuwan yara diltin pet ten han goyen go ma po nurde han. ⁴ He parwek gore huginen diltin pet titin han goyen ma yenenya dahade ningeb, 'Kadne, mukun delger hi go ten sinja ire?' innayin? ⁵ Dulin usi mar wor wor, mehen deb dindiken de diltin de nin he parwek go wa yade sinja yirnayin. Irde gab diltin kenkela nan kenenbe kadting dilin de mukun goyen igin yad sinja yirnayin.

⁶ "Be, denbe det kura Al Kurun untek goyen yade kulu ma yunen hanjen. Irde selwen yara det damum hende hoyan goyen yade bu binde ma yemeyde hanjen. Gwaha yirkeb samun igin kura gogo yen ma nurde mali yufurka tinayin. Ningeb gwahade goyen po, al kura Al Kurunyen merebe titminen min minmon yen nurde han mar gobe Al Kurunyen det mali mali ma yunen hinayin. Monggo mel gore tigiri ten buya kuluya belen disen sak dirtinen dirnayin geb," yinyin.

Al Kurun gusunjan ird ird nin bada ma henayin (Luk 11:9-13)

⁷ Irdeb sopte po gaha yinyin: "Be, al kura belen det kurun nurde Al Kurun gusunjan irkeb unyen. Irde det kurun nan kenen kurut yekeb ikala iryen. Irde yen belen alya bereyamin doyan yirde hi bana gon hurkun hurkun yame goyen mayde teban irkeb yame hol ird unyen. Ningeb den wor det kura nin nurde Al Kurun gusunjan irtin de po hikeb dunyen. Det goke nan kenen kurut yitin de po hikeb dikala diryen. Irde yen belen alya bereyamin doyan yirde hi bana gon hurkun hurkun yame mayde teban irkeb yame hol ird dunyen.

⁹ "Be, den gayen al ganunbe dirinmin belen bin-ge nin yekeb hora ten unyen? ¹⁰ Irde makan dapna nin ye-keb kunere ten unyen? ¹¹ Den mata bulun wor dirin tin yago belen det kurun yekeb det igin po yunnin yen nurde hanjen. Ningeb Adotin Al Kurun sanin minyan gobe den megen nin mar gote folek geb, gusunjan irkeb det igin wor po goyen dunyen geb.

¹² “Gwahade ninggeb mata tenj hinayinj kurunj gobe al hoyanj belej nej gwaha gwaha dirde hiwonj yenj nurde hanj gwahade goyen po, denj wor gwahade po yirde hinayinj. Moseya Al Kurunjen mere basanj marya belej saba tenj hinhan gote minj wor pobe gago geb.

Yame dirnenj bana hurkunayinj
(Luk 13:24)

¹³ “Be, kak alare kunj kunj yamebe kurunj, irde gor kunj kunj belejbe metenjenj monj. Ninggeb al budam yame goyen bana hurkunj hanj. Munanj Al Kurunja huginj henj henj gasunjde gor kunj kunj yamebe dirnenj munj wor po. Irde belej mananj metenjenj. Ninggeb al yunjkurenj yunjkurenj belej munj po gab yame goyen kenenj bebak tenj hanj. Ninggeb denjbe yame dirnenj bana gore hurkunayinj.

Heya he gote iginenja

¹⁵ “Be, Al Kurunjen mere basanj mar falkuk ninj kenkela henj hinanj ko. Go mar gobe dapnja fulenjam monj sipsip yara henj wanayinj. Meremijnbe iginj yara gega, binj bana dufayminjbe bulunj wor po geb, kulu duwi belej al isitinj yara henj henjinj bulunj wor po irnayinj.

¹⁶ Gwahade mar gobe mataminjde po gabe fudinde Al Kurunjen mere basanj mar ma usi mar wet goyen yenenj bebak tenj hinayinj. Al belej wain iginenjbe kanj hoyanj hende ma yade hanjen. Fik he iginenj wor he mali hende ma yade hanjen. ¹⁷ Gwahade goyen po, he iginbe iginenj iginj po forok yirde hiyen. Munanj he bulunbe iginenj bulunj po forok yirde hiyen. ¹⁸ Ninggeb he iginbe iginenj bulunj ma forok yiryen. Munanj he bulunbe iginenj iginj ma po forok yiryen. ¹⁹ Ninggeb he kura iginenj iginj ma forok yiryen gobe ilde kak alare temeynayinj. ²⁰ Ninggeb gwahade goyen po, mataminj belej gab mel gobe gwahade mar yenj yenenj bebak tinayinj.

²¹ “Be, alya bereya megen henja, ‘Doyanj Al Kurunj, Doyanj Al Kurunj,’ ninenj hanj gega, al yunjkurenj belej po Al Kurunjen alya bereya henayinj. Adone Al Kurunj sanjin minyanj gote dufay goyen kenkela nurde go po gama irde hanj mar po gab Al Kurunjen alya bereya henayinj. ²² Nalu funanjde goyenterbe al budam belej, ‘Doyanj Al Kurunj, Doyanj Al Kurunj, nenjbe sanjinger mererege basanj henj tagalde hinhet. Irde tarenger unjgura yakira tenj mata tinjen kurayen kurayen yirde hinhet. Ninggeb nenjbe gere alya bereya,’ ninnayinj. ²³ Goyenbe ne belej kawan po, ‘Mata bulunj mar, nebe go ma wor po nurd dunenj hime. Hoyanj kunanj!’ yinenj.

Al irawayen ya ird ird mata
(Luk 6:47-49)

²⁴ “Be, gwahade ninggeb al kura merene nurde gama iryen al gobe ya ire yenjbe tola meteminj dukunj po talde hora po dalun unyenj go gwahade goyen. ²⁵ Kigarinj kurunj katenj figilu tenjenj yanj kuyenj. Irde menje sanjin yare gor kuyenj gega, tolambe sanjin po yimiytinj geb, epte ma tobo tike katyenj. ²⁶ Goyenbe al kura merene

nurde ga gama ma iryen al gobe al kukuwa kura mulowo hende ya iryen go gwahade goyen. ²⁷ Ninggeb kigarinj kurunj katenj figilu tenjenj yanj kuyenj, irde menje sanjin yare gor kukeb tolambe mulowo hende yimiytinj geb, ya gobe katenj bulunj wor po hiyyenj,” yinyinj.

²⁸ Be, Yesu go sabaminj pasi irkeb gor hinhan mar gore mereminj go tonnenj yanj wor po nuraminj. Irdeb hurkunjat tenjbe, “Ey, sabaminj gabe Moseyen saba marte saba yara monj be!” yaminj.

Al busuka minyanj sope iryin
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

8 Be, sabaminj go pasi irdeb dugure gor mat katenj kunj hikeb al budam gama irde kunj hinhan. ² Irkeb busuka minyanj al kura gore wanj kiminj mar dokolhonj yugulunj tenjbe, “Doyanj Al Kurunj, dufayger wilaknenj nurdeb sope nirke iginj hewenj,” inyinj. ³ Irkeb al go ulinjde hanij kerdeb, “Iginj guram girenj. Ninggeb iginj hawa!” inyinj. Irkeb goyare po busuka go tubul tike iginj hirinj. ⁴ Irkeb, “Iginj haha gake al kura momonj irak yo. Gwaha titnenjbe Al Kurunj dolonj ird ird mata doyanj mar hitte kunj sikkenjge yikala yirke kenenjbe fudinde iginj haha ginnayinj. Irke gab Mose belej bikkenj yirinj mata goyen gama irde dapnja kura mel go yunnayinj. Irkeb ge ninj tenj Al Kurunj ninj dapnja go kumga tinayinj. Irkeb al tumnanj fudinde iginj hihi yenj gennayinj,” inyinj.

Fuleja marte doyanj alyen dufayminj tarenj
(Luk 7:1-10)

⁵ Be, gwaha tenjbe Yesu go Kapeneam taunde kurinj. Irkeb Roma gabmanyen fuleja marte doyanj al † kura gore faranj nuri yenj wayyinj. ⁶ Irdeb, “Doyanj Al Kurunj, metenj alne kura ulinj kamke ulinj misinj kurunj wor po katenj yare ferde hi,” inyinj. ⁷ Irkeb Yesu belej, “Kunj sope irenj,” inyinj. ⁸ Irkeb al gore wol henjbe, “Doyanj Al Kurunj, ge belej ne al gahade gate yare kutek monj. Ninggeb dulinj mere po tikeb metenj alne iginj hiyyenj. ⁹ Ne wor doyanj alner yufukde henj yende mere po gama irde himyen. Irde ne wor fuleja mar kura doyanj yirde hime geb, al goyen kura, ‘Kwa,’ inmekeb kuyenj. Munanj kurabe, ‘Waya,’ inmekeb wayyenj. Irde metenj alne mananj, ‘Det ga ira,’ inmekeb gwaha po tiyyenj,” inyinj. ¹⁰ Irkeb Yesu belej al gote mere go nurde tulfut yirinj. Irdeb gama irde kunj hinhan mar goyen fulganj kanjbe, “Fudinde wor po dinhem. Israel bana ga ne ninj dufayminj sanjin irtinj al kura gahade ma kenenj himyen. Hubu wor po. ¹¹ Ga nurnanj ko. Kame kame Al Kurunj belej alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj dula mata kurunj forok yiyyenj. Goyenterbe Yuda mar monj al minj hoyanj belej megen kurunj ga hike kwa gayen kurhan mat mat wanjbe Yuda marte asem yago Abraham, Aisakya Yekopya irde gasunminyanj gasunminyanj keperde dulanj tenj hinayinj. ¹² Goyenbe Yuda marbe Al Kurunj belej basinja yirtinj gega, ne ninj dufayminj sanjin ma irnayinj mar gobe yakira tike sinjare kidoma bana gonj hinayinj. Irde esenjbe misinj yisenj hinayinj,” yi-

† Fuleja marte doyanj al gabe fuleja mar 100 doyanj yirde hiyen.

nyin. ¹³ Irdeb fulenja marte doyan al goyen, "Iginge kwa. Ne nin dufayge sanin irde ha geb, gwahade forok yewon yen nurha gwahade po forok yiyyen," inyin. Irdeb meten alminje Yesu belen mere tiyyin nalu goyenter po igin hiri.

Yesu belen al budam sope yiryin
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Be, Yesu go Pitayen yare kunbe Pita tenak aygan minyan ferde hike kinyin. ¹⁵ Irde kun haniinde tanarkeb aygan go tubul tiyyin. Irdeb bere gore huwarde bingekun yunin.

¹⁶ Be, kun hako ga kidoma hen hikeb ungu ketal yurtin mar budam yawayamin. Irdeb Yesu belen ungu ra go merere po yakira tiyyin. Irde al garbam minyan manan tumnande sope yirke igin hamin. ¹⁷ Gwaha ten hinhin goke bikken Al Kurunyen mere basan al Aisaia belen asande mere kura gahade kayyin:

"Al gobe nende mata bulunya garbamninya pasi yiryen," yitin hi.

Aisaia 53:4

Ningeb mere gote iginenbe mata gogo forok yirde hinhin.

Yesu gama irninbe det kura yubul tinayin
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Be, Yesu gob al budam wan gabu irke yenenbe komatmin yago goyen, "Fe ala kurun ga sin iron mat kunin," yinyin. ¹⁹ Irdeb Moseyen saba tagal tagal al kura gore wanbe, "Tisa, nebe ge kun hen taha kurun gobe gama po girde kun hen," inyin. ²⁰ Irdeb wol hen, "Kulu duwibe ferd ferd gasun minyan. Nu wor hagam yan. Goyenpoga ne Al Urmin † gabe gor kura ferde usan he tek gasunem mon," inyin. ²¹ Irdeb komatmin hoyan kura goreb, "Doyan Al Kurun, nebe gama giren gega, kun adone wa ten mete ten gab wan gama giren," inyin. ²² Irdeb Yesu belen, "Wan gama nira! Al kamtin gobe tubul tike al ne nin ma nurde Al Kurun dilinde kamtin yara han mar gore gab ten mete tinayin geb," inyin.

Yesu belen menje kurun masi irke tik yirin
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

²³ Be, gwaha tenbe hakwa kura go hende hurkuri. Irdeb komatmin yago wor go hende hurkunbe yenya kwamin. ²⁴ Irke gwahade forok yewen tiya yen ma nurkeya bemel po menje kurun huwari. Irdeb duba karkuwan karkuwan fumde wan hakwa mayde binde hurkun ala hen hinhin. Goya goyenbe Yesube firtinge hinhin. ²⁵ Irdeb komatmin belen kun isan henbe, "Doyan Al Kurun, fe nene kamnin tihit geb, faran dura!" inamin. ²⁶ Irdeb huwarde, "Danim geb ne nin heken ma nurde kafura hen han?" yinyin. Irdeb menjeya makanya bulun wor po hiri goyen masi yirke kamaryum. ²⁷ Irdeb mel go hurkun kat tenbe, "Da albe gago? Menjeya

makanya wor yende mere nurhar!" yen kadam gusunan gird tiyamin.

Gadara marte nanjare kuri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Be, menje kamke mel go kun kunbe Galili fe ala sin kurhan Gadara marte nanjare forok yamin. Irdeb al irawa kura ungu ketal yurtin bembayan hen kun haryen gore Yesu hitte wayaryum. Al irawa gobe misin yan wor po geb, albe yen haryenyan gor kutek mon. ²⁹ Be, irem gore Yesu hitte wanbe, "Al Kurun Urmin, daha diren wayha? Nalu hako hikeya bulun dire yen wayha?" inen kwep iraryum. ³⁰ Be, goya goyenbe bu buda kurun kura sorte yarham po hen dulan ten hinhan. ³¹ Ungura gore Yesu goyen esen mere irdeb, "Dakira tiye yen nurdeb dad derke kun bu buda iro ketal yurtek," inaryum. ³² Irdeb, "Kunan!" yinkeb ungu ra buda go al irawa goyen yubul ten kun bu buda kurun go ketal yurkeb kun hamulare mat fe alare kater fe nene kamamin. ³³ Irdeb bu doyan yirde hinhan mar gobe busaharde taunde kunbe al irawa ungu ram yan bu budaya hitte mata forok yirin kurun goyen goke al momon yiramin. ³⁴ Irdeb al taunde nin gobe tumnan Yesu kinnin yen gir yen wayamin. Irde wan kenbe, "Nananininde gar ma hayin. Dubul ten kwayin," inen esen mere iramin.

Al ulin kamtin sope iryin
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

⁹ Be, gwaha irdeb Yesu go hakwa hende hurkunbe mulgan hen meten ten hiyen taunde Kapeneam kuri. ² Irdeb al ulin kamtin kura goyen sapir hende tawayamin. Irdeb Yesu belen mel gote dufaymin yen ge taren irtin go yenenbe al goyen, "Dirin, kanduknen ma nurayin. Mata bulunge halhem geb," inyin.

³ Gwaha yekeb Moseyen saba mar kura belen go nurdeb, "Ey, Al Kurun belen po ga alyen mata bulun halde yunen hiyen gega, al gare gwaha tihim yen hi geb, al gabe Al Kurun sukal irde hi," yen dufay hamin. ⁴ Irdeb dufaymin yenen bebak tenbe, "Danim geb bitinde dufay bulun kerde han? ⁵ Daminbe metenen yen nurde han? 'Mata bulunge halde gunhem,' yihim goyen ma 'Huwarde kwa,' yewen goyen? ⁶ Dufaytindebe al garbam sope ird ird gobe metenen yen nurde han. Ningeb nebe den belen metenen nurde han goyen iren tihim. Irmeke gab megen garbe ne Al Urmin gabe alyen mata bulun halde halde sanin minyan yen nenen bebak tinayin," yinyin. Irdeb al ulin kamtin goyen, "Huwarde gasunge ten yager kwa," inyin. ⁷ Irdeb al go huwarde yaminde kuri. ⁸ Irdeb al buda gor gabu iramin goyen mata go kenenbe hurkun kat tiyamin. Irdeb Al Kurun belen al guram yird yird taren al yuntin goke Al Kurun turun iramin.

Yesu belen Matiyo hoy iryin
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Be, gwaha ten Yesu go gor mat hoyande kun henjabe al kura denjem Matiyo goyen teks yad yad gasun-

† Al Urmin gote minbe alya bereya Al Kurun hitte Yumulgan ten ten Al. Daniel 7:13 gorbe denjem Al Urmin goyen hi.

de hike kinyinj. Irdeb, "Wañ gama nira," inyinj. Irkeb al gore huwarde Yesu gama iryinj.

¹⁰ Be, Yesuya komatmiñya Matiyuyen yare heñ bingge nene hikeb teks yad yad marya † al kura Moseyen saba kenkela ma gama irde hike, "mata buluj mar" yinen hanjen mar goya wañ yenya heñ dulan ten hinhan.

¹¹ Irkeb Farisi mar belen go yenenbe Yesuyen Komatmiñ gusunañ yirdeb, "Daniñ geb tisatiñbe teks yad yad marya 'mata buluj mar' yinen hityen mar goya bingge nene han?" yinaminj. ¹² Irkeb mere go nurdeb Yesu belen, "Al uliñde iginj po hiyenbe guram al niñ ma nuryen. Al garbam miñyan belen gab guram al niñ nuryen.

¹³ Nebe neñ al huwak yeñ nurde han mar goyen hoy yire yeñ ma wamirinj. Goyenpoga neñbe mata buluj mar yeñ nurde han mar goyen hoy yire yeñ wamirinj. Goke tenbe Al Kuruj belen, 'Nebe al belen galak nird nird niñ ma nurde hime. Kadom buniñen gird gird mata goke amanjen nurde hime,' yitiñ goyen kuñ miñ gwahade yeñ kenkela dufay heñ nurnañ ko," yinyinj.

Bingge kutña mata niñ Yesu gusunañ iraminj

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Be, gwaha yinenbe gor hinhin. Irkeb Yon Baptaisy-en komatmiñ belen wañbe, "Nenya Farisi maryabe bingge kutña irde hityen gega, dahade geb komatge wenbe gwaha ma ten han?" inen gusunañ iraminj. ¹⁵ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Albe tikiñ mere miñ alya tumñan henyaabe daniñ esen hinayinj? Epte moñ. Goyenbe tikiñ mere miñ al goyen asogom belen wañ ten kuke gab yeñ ge nurde bingge kutña irde hinayinj," yinyinj. ¹⁶ Irde yeñbe saba gerjen tagalde hi goyen goke maya mere mat gaha yinyinj: "Al kura amil gerjen walde ten uliñhor bikkek erek yitiñ goyen ma pet ten gada iryen. Gwaha irkeb amil parwek gerjen gore uliñhor bikkekde niñ kan goyen yuluj tenbe erek yitiñ yamen gobe sopte buluj wor po iryen. ¹⁷ Gwahade goyen po, al wain fimiñ gerjen yade dapña sikken po wain fimiñ heñ heñ irtiñ bikkek bana goñ ma unnayinj. Gwaha irnayanbe wain fimiñ gerjen goreb dapña sikken bikkek go kumga tikeb erek niyyen. Irkeb wain fimiñ wok yiyyen. Dapña sikken go manañ gog po buluj hiyyen. Albe gwaha ma ten hanjen. Wain fimiñ gerjenbe wain fimiñ heñ heñ dapña sikken gerjen bana po unen hanjen. Irkeb det irawakde buluj ma hiriryen," yinyinj.

Bere dirñen kamtiñya bere kura danduku miñyanja goyen sope yiryinj

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Be, Yesu go saba yirde hikeyab gor niñ doyanj al kura wañ Yesu diliñ mar dokolhoñ yuguluj tenbe, "Wernebe gayamuj ga kama. Goyenbe kuñ hange uliñde kerkeb sopte huwaryen," inyinj. ¹⁹ Irkeb Yesu go huwarde al goya kwaryum. Komatmiñ yago wor gama irde kwaminj.

† Teks yad yad marbe Israel mar niñ ma meten ten hinhan. Roma gabman niñ ten teks yade hinhan. Irde teks hora kurabe yingen ge yade hinhan geb, mel goke Israel mar belen iginj ma nurde yuner hinhan.

²⁰ Be, hako kuñ hikeyab bere kura dama 12 gayen danduku manañ hiyen gore dufaymiñde po, "Kuñ menjere niñ uliñhormiñ po sisan ureñbe iginj hewen," yeñ nurdeb kame belen mat wañbe Yesuyen menje diba uliñhor goyen muruñde sisan uryinj. ²² Be, bere gore gwaha tikeb Yesu belen fulgan kan kinyinj. Irdeb, "Werne, kandukñen ma nurayinj. Dufayge ne niñ saninj irha gore sope girke iginj haha geb," inyinj. Irkeb goya goyen po iginj hirinj.

²³ Be, Yesu go kuñbe doyanj al wañ tupi ten kwaryum al gote yare forok yeñbe ya binde hurkuriñ. Hurkuñbe doloñde niñ buleluj fuk yird yird marya esen marya gabu irde hinhan go yinyinj. ²⁴ Irdeb, "Bere gabe ma kama. Duliñ ferde hi. Niñgeb kat siñare kunan!" yinyinj. Irkeb mel goreb hinman fayken iraminj. ²⁵ Be, al buda go yakira tike megen kuñ pasi haminj. Irkeb Yesu po hurkuñ bere go haniñde tanarkeb kamiñde mat huwaryinj. ²⁶ Irkeb gote mere momoñmiñbe al nanja bana go hinhan gobe nurde tukutiñ ala tiyaminj.

Diliñ titmiñya mohonj kattinja guram yiryinj

²⁷ Be, Yesu mel go yubul ten kuñ hikeb diliñ titmiñ al irawa belen kuware, "Dewit Urmiñ, buniñen dirde farañ dura be," inen gama iraryum. ²⁸ Goyenbe Yesube nurd nurd yare hurkuriñ. Irkeb al irawa goyen manañ gama irde kukeb, "Der gayen epte sope diryen yeñ ne niñ dufaytiriñ saninj irde har?" yinen gusunañ yiryinj. Irkeb, "Gwahabe, Doyanj Al Kuruj," inaryum. ²⁹ Gwaha yekeb Yesu belen diliñyan sisan yurdeb, "Ne niñ dufaytiriñ taren irhar geb, nurhar gwahade po forok yiyyen," yinyinj. ³⁰ Irkeb diliñ wuk yeke nankenaryum. Irkeb, "Sope dirhem gake al kura ma po momoñ yiriryen," yinen saninj po utanj yiryinj. ³¹ Gega irem go siñare kuñbe Yesu belen sope yiryinj goyen tagalde tukukeb al nanja bana goñ niñ gobe nurde pasi haminj.

³² Be, Yesuya komatmiñya goyen siñare heñ kuñ hikeb unjura ketal urke mohonj kattinj al kura goyen Yesu hitte tawayaminj. ³³ Irkeb Yesu belen unjura go takira tikeb al mohonj kattinj goyen mere tiyyinj. Irkeb al buda kuruj gobe hurkuñkat tenbe, "Israel nanja bana gan mata gahade kura ma kenen hityen!" yaminj.

³⁴ Goyenbe Farisi marbe, "Unjurayen kurujmiñ gote tarenje unjura yakira ten hi," yaminj.

Al Kurujyen meten marbe budam moñ

³⁵ Be, Yesu go taunyañya tiyunyañya kuruj goyen kuñbe Yuda marte gabu yayan mere iginj Al Kuruj belen alya bereyaminj doyanj yird yird goke saba yirde hinhin. Irde al garbam miñ kurayen kurayen goyen sope yirde hike iginj heñ hinhan. ³⁶ Gwaha ten kuñ henjab al buda go yinyinj. Irdeb al buda gobe sipsip kura yewek miñmoñ heñ buniñen buniñen ten yingen gwaha mat kura saninj hetek moñ yara yenenbe buniñen wor po nurd yunyinj. ³⁷ Irde komatmiñ yago siraw mere mat, "Binggebe sak yeñ ep han gega, bingge goyen yad yad meten marbe budam moñ. ³⁸ Niñgeb bingge meten gote Doyanj Al Kuruj gusunañ irkeb me-

teŋ mar budam yad yerke metenminde gor kuŋ binje yade hinayin," yinyin.

Yesuyen mere basan mar 12

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 Be, Yesu beleŋ komatmin 12 goyen yinke kuŋ gabu irkeb garbammin kurayen kurayen sope yird yirdya unguŋa yakira teŋ teŋ tarenya yunyin.

² Yesuyen mere basan mar 12 gote denembe gago: mehenbebe Saimon denem kurabe Pita. Irde kulin Andruya, Sebedi urmin waran Yemsa kulin Yonya. ³ Filipya Batolomiyuya Tomasya teks yad yad al Matiyuya. Irde Tadiusya Alfius urmin Yemsa. ⁴ Irde Saimon Selotyabe [†] Yesu asogom haniŋde kiryin al Yudas Iskariotyaya.

Mere basan marmmin meten yunyin

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Yesube go mar 12 goyen yad yerke kuniŋ tiyamin. Kuniŋ tikeb saba gahade yiryin: "Al min hoyan Yuda mar moŋ hitte ma kunayin. Irde Samaria marte taun kura bana ma po kunayin. ⁶ Israel marbe Al Kurunyen sipsip gega, meremin ma nurde duwi hamin geb, yeŋ hitte kunayin. ⁷ Kuŋ henyabe, 'Al Kurun beleŋ alya beyamin doyan yird yird nalu gobe binde hihi,' yinen tagalde hinayin. ⁸ Irde garbam mar sope yirde, al kamtin yisan heŋ, al busuka minyanbe sope yirde, al unguŋa yanbe unguŋa go yakira teŋ kuŋ hinayin. Taren gobe dulin tahaŋ geb, gwahade goyen po deŋ wor murungem moŋ dulin al faran yurde hinayin. ⁹ Irkeb meten teŋ hinayin goke al beleŋ faran durde hinayin. Ningeb kuniŋ yeŋbe hora unkuŋeŋ muŋ kura ma po teŋ kunayin. Irde kalwa ma yawarnayin. Ulinhorbe ulinŋde haŋ gog ep geb, hoyan ma yawarnayin. Kahanbasanya genunya wor hoyan ma yawarnayin. ¹¹ Taunyaŋya tiyunyaŋya kuŋbe al kura gargar dirtek al goke nankenen yenenbe yeŋya hinayin. Yeŋya heŋ kuŋ kuŋ metenŋin pasi irhet yeŋ nurdeb yubul teŋ hoyande wor kunayin. ¹² Be, al gote yare kuŋbe ya min mar goyen, 'Al Kurun beleŋ bitin yisikamke ga hinayin,' yinnayin. ¹³ Irke mel go deŋ ge igin nurke yenenbe bin kamke heŋ heŋ mata goyen gor po tubul tike hiyen. Munan igin ma denke yenenbe bin kamke heŋ heŋ mata gobe deŋ hitte mulgan hiyyen. ¹⁴ Al kura gargar ma dirde meretin ma nurkeb mel gore Al Kurunyen mere pel irhet yeŋ bebak tinaŋ yeŋbe kahanŋin niŋ tupi go busan heŋ gab ya wet ma taun wet kura goyen tubul teŋ kunayin. ¹⁵ Fudinde wor po dinen hime. Taun goyenter niŋ marbe kame Al Kurun beleŋ al iginya bulunya pota yiryen nalureb mata bulunmin gote murungem bulun wor po tenayin. Biken Sodomya Gomoraya taunde niŋ mar beleŋ mata bulun teŋ hinhan gote murungem tamin gote folek wor po tenayin geb," yinyin.

[†] Yesu hinhin goyenterbe Roma gabman asogo irde hanjen mar kura hinhan. Go mar gobe Selot yinen hinhan.

Kanduk kurayen kurayen forok yenayin

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Be, Yesu go sopte gaha yinyin: "Deŋ kunayin bana gonbe bulun dirtek marbe budam haŋ. Ningeb sipsip yad yermeke kulu duwi kahal bana kutnen tinin tahaŋ. Ningeb deŋ meten teŋ kuŋ henyabe kunere beleŋ kenkela dufay heŋ ga mata teŋ hanjen go gwahade goyen po teŋ hinayin. ^{††} Kalyingibe bulun gog kura tiya yeŋ ma nurde hityen. Ningeb deŋ wor matatin gwahade po teŋ kuŋ hinayin. ¹⁷ Irdeb al niŋ nurde ga meten teŋ hinayin. Mel gore merem yan dirke merere huwarnayin. Irde kurabe gabu yayan dukun dusulak tinayin. ¹⁸ Ne niŋ bulun nurde haŋ mar beleŋ dukun megen niŋ doyan mar kurayen kurayen dilinŋde merere derde hinayin. Irkeb ne niŋ gusanan dirkeb mel goya Yuda mar moŋ al min hoyanya goyen momon yirnayin. ¹⁹ Ningeb wan dade merere dukun gusanan dirkeb daha yinin tihit yeŋ barbar ma yenayin. Goyenter daha mat mere teŋ teŋ dufay dunen dunen albe deŋ moŋ. Goyarebe Holi Spirit beleŋ dufay dunke mere tinayin geb, goke kanduknen ma nurde hinayin.

²¹ "Be, goyenterbe ire itinya igin ma heŋ kura beleŋ al hay heke wan gasa yirke kamde hinayin. Irde naniŋ beleŋ wor dirnen weŋ gwahade po yirnayin. Irde dirin beleŋ huwarde naniŋya miliŋyat mere ma nurde asogo yirde gasa yirke kamnayin. ²² Al tumnan ne niŋ igin ma nurde haŋ mar beleŋ asogo dirde hinayin. Goyenbe gwaha dirde hike goke kafura ma heŋ sanin po heŋ hinayin. Kuŋ kuŋ funanbebe Al Kurun beleŋ dawaryen. ²³ Ningeb ne niŋ teŋ bulun bulun dirkeb busaharde hoyande kuŋ hinayin. Fudinde wor po dinen hime. Deŋbe Israel nana bana niŋ taun kurun gayen meten teŋ kuŋ pasi ma irkeya ne Al Urmin gayen mulgan hewen.

²⁴ "Be, dirinbe saba almin gote dufay epte ma fole iryen. Dufayminbe kuŋ saba almin gote dufayya tunande heŋbe gor po bada hiyyen. Be, meten al wor doyan alminde meten goyen fole ma iryen. Metenminbe kuŋ doyan almin beleŋ meten teŋ hi gwahade po teŋbe gor po bada hiyyen. Gwahade goyen po, deŋbe nere yufukner haŋ. Ningeb al beleŋ ne bulun nirde ungurayen kurunmin Belsebul ninen haŋ kenem deŋbe daha dirnayin? Bulun wor po dirnayin. Al mali denŋin ga moŋ yeŋ nurde dunenbe mere bulun mat wor po dirde hinayin.

²⁶ "Goyenpoga gwaha dirnayin mar goke ma kafura henayin. Dufayya mataya kura epte ma po banare hinayin. Banare hitin kurun gobe kame kawan po forok yeke al tumnan nurnayin. ²⁷ Ningeb kamebe deŋ moŋ dirde himyen gayen kawan po tagalde hinayin. Balminde mere dirde himyen goyen wor kawan tagalde hinayin. ²⁸ Al mudunke kamnayin mar goke kafura ma heŋ hinayin. Yeŋbe ulin go po bulun irnayin. Munan go kamere tontinbe epte ma daha wet kura ir-

^{††} Yesu beleŋ kunere niŋ yirin gobe bulun mat ma yirin. Kunebe kenkela dufay heŋ ga mata teŋ hanjen goke nurde yirin.

nayin. Gwahade yarabe ultinya tontinya kak alare yemeytek albe unjkuren go po gab kafura irde hinayin.

²⁹ "Fiñfunbe nu mukneñ wor po gwahade kura yeñ yentek moñ gega, Al Kurunbe biñ sir ma yirde hiyen. Niñgeb nu goyen kura daha wet kura tiyyeñ gob Al Kurunbe nurde hike ga tiyyeñ. ³⁰ Tonanñtiñ yuwalñeñ epte ma kapyañ hetek goyen wor Al Kurunbe gwahade hañ yeñ kenkela nurde hi. ³¹ Niñgeb denbe Al Kurunbe dilinñdeb fiñfun buda damum gote folek wor po yeñ denen hi geb, heñ heñtiñ ge kafura ma heñ hinayin," yinyin.

Yesu niñ tagalde hinayin

(Luk 12:8-9,51-53; 14:26-27; Mak 9:41)

³² Be, Yesu go sopte gaha yinyin: "Al kura al hoyañ dilin mar dufaymiñ ne niñ sañin irde hiyeñ goyen tagalyeñbe ne wor Nanne sañin miñyañ gote dilin mar, 'Al gabe nere,' ineñ. ³³ Munañ al kura ne niñ yeñ al hoyañ dilin mar, 'Nebe ma nurde unhem,' yinyeñ al gobe ne wor kame Nanne sañin miñyañ gote dilin mar, 'Al gobe ma nurde unhem,' ineñ.

³⁴ Be, ga nurnañ ko. Nebe fulenja mata isikamde kamde niñ ma megen gar katmirin. Ne wamirin gake tenbe fulenja hinayin. ³⁵ Nebe megen hañ mar belen mata gaha ten hinayin yeñ wamirin. Mata gobe gahade:

'Urmñ belen naniñ asogo iryeñ.

Wirin belen miliñ asogo iryeñ.

Bere belen huwarde unde miliñ asogo iryeñ.

³⁶ Gwahade goyen po al asogo wor po yirtek marbe yinñeñ miñ bana gore po asogo yirnayin.'

Maika 7:6

³⁷ "Irde al kura miliñya naniñya niñ uguñ po nurde ne ma gama niryen al gobe epte ma komatne hiyyeñ. Irde al kura urmiñya wiriñya niñ uguñ po nurde ne ma gama niryen al goyen wor epte ma komatne hiyyeñ. ³⁸ Irde ne niñ ten kanduk yeneñ kamde kamde niñ bada henayin marbe epte ma komatne henayin. ³⁹ Irde al kura megen heñ heñmiñ ge uguñ po dufay heñ hiyeñbe Al Kurunya epte ma hiriryen. Goyenpoga ne niñ ten al kura heñ heñmiñ ge ma nurde gama nirde hiyeñ al gobe Al Kurunya heñ heñ gobe yende hiyyeñ.

⁴⁰ "Be, den meteñ ten kuñ hikeya igin dirde gargar dirde hinayin gobe ne gayen nirde hañ yeñ nuren. Gwaha niryen gobe ne po moñ. Nanne nad nerke wamirin al goyen manañ igin igin iryeñ. ⁴¹ Irde al kura, 'Al gabe Al Kurunyen mere basañ al,' yeñ keneñ igin irde gargar iryeñ al gobe mere basañ alyen murungem tiyyeñ. Irde al kura, 'Al gabe al huwak,' yeñ keneñ igin irde gargar iryeñ al gobe Al Kurun belen al huwakyen murungem unyeñ. ⁴² Irde al denem moñ gar hañ gayen kura komatne yeñ keneñ bebak ten fe kura unke melak bida iryeñbe gote murungembe soñ ma hiyyeñ," yinyin.

Yesu belen Yon Baptais niñ yirin

(Luk 7:18-35)

11 Be, komatmiñ 12 goyen saba yirde yirdeb yubul tike kwamiñ. Irkeb Yesube gor mat Galili naña bana goñ niñ taun hoyañyañ wor Al Kurunyen saba yirde meremiñ tagale yeñ kuriñ.

² Gwaha ten kuñ hikeb Yon Baptais koyare hinhinde gor po heñbe Yesu Kristuyen mere momoñ goyen nuryin. Irdeb komatmiñ kura hulyañ yiryin. ³ Irkeb kuñbe, "Ge gayenbe Yon belen al kura kame wayyeñ yeke nurde hityen al goyenbe ge gago ma al hoyañ niñ doyañ heñ hitex?" ineñ gusuñyañ iramiñ. ⁴ Irkeb, "Mulgan heñ kuñbe dindiken mere nurde hañya mata ten hime neneñ hañya kurun goyen Yon momoñ irnayin. ⁵ Al dilin titmiñbe nañkeneñ hañ. Kahañ titmiñbe tareñ heñ harde kuñ hañ. Al busuka miñyañbe ulin igin heñ hañ. Irde kirmin titmiñbe mere nurde hañ. Al kamtiñ manañ sopte huwarde kuñ hañ. Irde Al Kurun belen megen niñ aly bereya farañ yurd yurd mere igin gobe al buniñeñ wor nurde hañ gayen kuñ momoñ irnayin. ⁶ Irdeb, 'Al kura ne niñ ten Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irtin goyen go ma katiñbe Al Kurun belen guram irde sañin iryeñ,' yih innayin," yinyin.

⁷ Gwaha yinkeb Yonyen komatmiñ go mulgan heñ kwamiñ. Kukeb Yesu belen Yon niñ momoñ yire yeñbe gaha yinyin: "Denbe sawsawa po kurun naña bana goñbe da kinniñ yeñ kwan? Dulin yamuñ kura meñe belen tama yurtin goyen yinniñ yeñ kwan? ⁸ Goyen moñ kenem da wor po kinniñ yeñ kwan? Al kura umña igin titin kura kinniñ yeñ kwan? Moñ. Al horam yañ umña igin ten det igin igin niñ po nurde hañ marbe megen niñ doyañ mar karkuwanñen yayañ po hañ. ⁹ Goyenbe da kuñ kinniñ yeñ kwan? Al Kurunyen mere basañ al? Gwaha, fudinde. Gega yeñbe Al Kurunyen mere basañ mar hoyañ goyen yara moñ. Yeñbe gote folek. ¹⁰ Al goyen goke tenbe Al Kurunyen asañde gahade katiñ hi:

'Mere basañ alne ten kermeke yeñ wa mehen heñ kuyeñ.

Meheñ heñ kuñbe belenge sope irde gunyeñ,' yitin hi.

Malakai 3:1

¹¹ Be, yitiñ gwahade po meteñ tiyuñ al gobe al hoyañ moñ. Yon Baptais belen tiyuñ. Niñgeb fudinde wor po, bere belen kawañ yirtin hañ kurun gayen Yonyen meteñ goyen fole irtek epte moñ hinhan. Yeñ belen meteñ tiyuñ gobe meteñ hoyañ kurun gote folek wor po tiyuñ. Goyenbe yeñbe ne gayen neñkela ma heñ hi. Niñgeb al kura denem moñ gega neñkela heñ bebak tenbe Al Kurun belen yende aly bereya doyañ yirde hi bana goñ hiyeñ al gobe Al Kurun dilinñdeb Yon folek yeñ kinyeñ.

¹² "Be, Mosey sabaya Al Kurunyen mere basañ marte sabaya asañde katiñ gobe Al Kurun belen yende aly bereya doyañ yird yird goyen tagalke wañ wañ Yon Baptais wor tagaluñ. Niñgeb Yon hitte mat wañ wañ gayen nalu hitere gabe Al Kurun belen aly bereyamiñ doyañ yird yird mata kawan forok yeñ hike ye-

nenbe al budam bana goñ kuniñ yeñ nurde kurut wor po yeñ hañ. Goyenbe tareñminde teñ hikeb Al Kurun beñ alya bereyamiñ doyañ yird yird goyen bulun irde hañ. ¹⁴Yonbe bikkeñ Elaia beñ meten teñ hinhin gwahade meten tiyun. Niñgeb al kura kame Elaia wayyen yeñ Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basan mar beñ tagaltin goyen fudinde yeñ nurde hañ kenbe Yon Baptais gobe al gogo yeñ nurnayin. ¹⁵Al kirmin minyanbe mere gayen kenkela nurnan ko.

¹⁶“Be, gayenter niñ marbe al matam dahade hañ yewen? Be, go mar gobe dirin kura gabu gasunde heñ kari teñ henya yingen ulin kadom mohonde teñ hanjen go gwahade. Dirin gobe kari teñ henya kadom gineteñ, ¹⁷“Neñ beñ buleluñ fuk irde tikiñ heñ dunhet gega, gege ma tahañ. Irde esinayin daw yeñ al hakwa ambo irde irdere niñ tikiñ heñ dunhet gega ma esahan,’ yinen kwep kwep yirde hanjen go gwahade. ¹⁸Niñgeb dirin teñ hanjen gwahade goyen po, mel gobe mere fudinde nurtek ma yirde hi. Niñgeb Yon Baptais beñ beretya wainya ma neke kenenbe, ‘Al gobe unguram yan,’ inen hinhan. ¹⁹Munan ne Al Urmin gabe bingeya wainya nemeke nenenbe, ‘Al gabe dulare niñ al wor po. Irde yeñbe teks yad yad marya Moseyen saba kenkela ma gama irde hike “mata bulun mar” yinen hityen mar gote kadom,’ ninen hanjen. Goyenpo ga al kura dufay wukken minyanbe matamin beñ gab kawan forok irde hiyen geb,” yinyin.

Bin mulgan ma heñ hañ mar

(Luk 10:13-15)

²⁰Be, Yesu go gwaha yinenbe Al Kurunyen tarende mata tinen kurayen kurayen budam teñ hike ga bebak ma teñbe mata bulunmin yubul ma teñ Al Kurun hitte bin mulgan ma hamin mar goyen goke igin ma nurde gaha yirin: ²¹“Be, den Yuda mar Korasin taundeya Betsaida taundeya hañ marbe ne beñ mata tinen kurayen kurayen teñ himeke neneñ bebak titek yara gega, gwaha ma teñ asogo nirde hañ. Niñgeb den Yuda marte mata gwahade goke Al Kurun beñ bin ar yeke gote murungem bulun wor po dunyen geb, goke bunin nurd dunen hime. Ne beñ Yuda mar mon al min hoyan hanjen taunde Tairya Saidonya gor kun mata tinen forok yirmirin manhan mel gob aran po bebak teñ mata bulunmin ge kanduknen wor po nurde amil erekkek hor yirde tupi sam teñ mata bulunmin go yubul teñ Al Kurun niñ bin mulgan hewon. ²²Fudinde wor po dinen hime. Tairya Saidonya taunde niñ marte mata bulun gote murungembe kurun yarham. Goyenbe den Yuda mar merene gama ma irde hanjen gote murungembe yende folek, bulun wor po tenayin geb. ²³Irde den Kapeneam taunde niñ mar, denbe dindiken ge yeñ, ‘Neñbe den ninin yan,’ yeñ turun turun teñ Al Kurun niñ bitin ma mulgan heñ hañ? Al Kurun beñ kak ala bana demeyke kurkunayin geb. Mata tinen kurayen kurayen den hitte forok yeñ hike yenen hañ gayen Sodom taunde forok yeñ hinhan manhan gor niñ mar beñ mata goyen yenenbe mata bulunmin yubul teñ Al Kurun niñ bin mulgan hewon. Irkeb bulun ma ir-

keb gaha nanja gayenbe taun gobe hiwon. ²⁴Fudinde dinen hime, kame Al Kurun beñ al iginya bulunya po-ta yiren nalureb Sodom niñ marbe mata bulun teñ hinhan gote murungem bulun tenayin. Goyenbe den Kapeneam taunde niñ marbe Sodom niñ mar beñ kanduk tenayin gote folek wor po tenayin geb,” yinyin.

Kanduk minyan marbe Yesu hitte wanayin

(Luk 10:21-22)

²⁵Be, goya goyenbe Al Kurun mere irde, “Adone, gebe naninya megenya gote Doyan Al Kurun. Gebe al yingen dufaymin wukke yeñ nurde hañ marya megen niñ alyen saba karkuwan yawartin marya hittebe meten teñ hime kurun gate min goyen bana kerde hayen. Goyenbe dirin beñ nanin miliñ hitte tawun hitin yara al kura yingen sañin epte mon yeñ nurde Al Kurun beñ gab faran duri yeñ hañ mar hitte yikala yiran goke amanen wor po nurde turun girde hime. ²⁶Fudinde, buningenbe kurun geb, mata gwahade forok iran,” yirin.

²⁷Irdeb, “Adone beñbe det kurun gayen doyan yird yird meten gobe ne nunyin. Nebe yende Urmin wor po geb, yeñ po gab kenkela nurde nunen hi. Al hoyanbe gwahade ma nurd nunen hañ. Irde Nannebe neya al kura ne beñ basiña yirde hime marya po ga nurd unen hite. Al hoyanbe gwahade mon. ²⁸Niñgeb den kanduk kurayen kurayen yenen goke bitin misiñ nurde hañ marbe ne hitte wanan. Irkeb faran durmeke bitin yurum heke hinayin. ²⁹Nebe delne kamtin, irde dufayne manan kipirtin. Niñgeb wan sabane nurde gama nurnayin. Irkeb faran durmeke bitin yurum hekeb hinayin. ³⁰Sabane nurde gama irnayin dinen hime gobe meten mon. Ne beñ kanduk dunen hime gobe hipirken geb, ne hitte wanan,” yinyin.

Yesube Sabat nalu gote min al

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 Be, Yesu go Sabat nalu goyenter komatmin yagoya wit meten kahayan kun hinhan. Kun henya komatmin yago goyen binge yirkeb wit bilmin kura yade iginen nene hinhan. ²Irkeb Farisi mar beñ yenenbe, “Mel ga yena! Mel gabe Sabat nalure mata gwaha ma teñ hinayin yeñ bisam irtin goyen teñ hañ!” inamin. ³Irkeb Yesu beñ wol henbe, “Denbe Al Kurunyen asande Dewitya kadom yagoya binge kamde mata tiyamin gote baramin goyen ma wor po kapyan heñ nurde hanjen? ⁴Dewitbe Al Kurunyen ya balem bana hurkunbe beret Al Kurun untiñ himam, Al Kurun dolon ird irde mata doyan marte kudin goyen kadomya yad namin. Dewitbe Mose beñ gwaha ma teñ hinayin yitin goyen wor gogo tiyyin gega, goke kanduk kura ma kinyin. ⁵Irde Al Kurun dolon ird irde mata doyan marbe Sabat nalure Al Kurunyen ya balem bana heñ meten teñ henbe Moseyen saba bulun irde hinhan. Goyenbe gote kanduk kura ma kenen hinhan goyen Al Kurunyen asande katinbe ma kapyan heñ hanjen? ⁶Fudinde dinhem. Mel gobe Sabat nalure Al Kurunyen ya balem bana meten teñ hikeb mata bulun

tahañ ma yinenñ hanñyen. Munañ nebe ya gote folek geb, komatne yago neya tumñañ heñ Sabat nalure mata tahañ gabe mata buluñ moñ geb. ⁷ Ne Al Urmiñ gabe Sabat nalu gote Doyañ Al Kurunñ. Niñgeb Al Kurunñyen mere asañde, 'Nebe al beleñ galak nird nird niñ ma nurde hime. Kadom buninñ gird gird goke gab amañeñ nurde hime,' yitiñ goyen deñ beleñ mere gote miñ nurde hañ manhan ulinñde merem moñ mar gayen buluñ buluñ ma yirde hiwoñ,' yinyiñ.

Sabat nalure al haniñ simsimam kura sope iryiñ

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Be, gwaha yinenñbe gor mat kuñ Yuda marte gabu yare kuriñ. ¹⁰ Bana goñbe al kura haniñ simsima hitiñ goyen gor hinñin. Irke Farisi mar gore da misiñde kura ulinñde merem yañ irniñ yeñbe Yesu gusuñyañ iramiñ. "Sabat nalurebe al kura garbam miñyañ goyen sope irtek gobe Moseyen sabarebe igiñ yitiñ ma dahade?" inamiñ. ¹¹ Gwaha inkebe, "Deñ gayen sipsiptiñ kura Sabat nalure mete titmiñ bana kurkuyenñbe igiñ keneñ wasak tinayiñ? Moñ, kuñbe teñ isañ heñ siñare kernayiñ geb. ¹² Al Kurunñ diliñdebe sipsipbe det dirñeñ, munañ albe det kurunñ wor po. Niñgeb Sabat nalurebe mata igiñ igiñ po ga teñ hitek," yinyiñ. ¹³ Irde al go, "Hange giñ ira," inyiñ. Irke haniñ giñ irkebe haniñ kurhan igiñ hiyen go gwahade igiñ wor po hiriñ. ¹⁴ Goyenbe Farisi mar gobe siñare kuñ yinñeñ uliñ daha mat Yesu mayteke kami yeñ mere sege iramiñ.

Yesube Al Kurunñ beleñ basaña irtiñ

¹⁵ Be, Farisi mar beleñ mata tiniñ teñ hinñan goyen bebak teñbe gasuñ go tubul teñ hoyañde kuriñ. Kukeb al budam po gama irde kwamiñ. Irkebe garbam miñyañbe tumñañ sope yirke igiñ hamiñ. ¹⁶ Gwaha yirde al buda go guram dirhem gake al hoyañ ma momoñ yirñayiñ yeñ hayhay yiriñ. ¹⁷ Mata kurunñ tiyyiñ gobe Al Kurunñ beleñ mere basañ almiñ Aisaia mere irke asañde kayyiñ gote iginenñ kawan forok yiriñ. Merebe gahade:

¹⁸ "Al gabe nere metenñ al, basaña irmiriñ goyen.

Yeñbe bubulkuñne wor po yeñ nurde unenñ hime.

Irde yeñ ge amañeñ wor po nurde hime.

Holi Spirit teñ kermeke ketal uryenñ.

Irkebe ne beleñ al igiñya bulunñya pota yirde gote murunñgem yunenñ yunenñ goyen megen al hike kwa kurunñ gayen momoñ yirde tukuyenñ.

¹⁹ Yeñbe al kuraya kadom mohonñde teñ kwep kwep ma tiyyenñ.

Irde beleñyañ mere kuware ma teñ hike nurnayiñ.

²⁰ Al kura bisike kokañ go gwahade, buluñ hiniñ teñ hinayiñ goyen buluñ ma yiryenñ.

Irde al kura buluñ heñ hulsi aymuk irtiñ yara hinayiñ goyen wor buluñ ma yiryenñ.

Matamiñ gobe bada ma hiyyenñ.

Gwahade po teñ teñbe alya bereyamiñ tumñañ yumulgañ teñ pasi iryenñ.

²¹ Irke al miñ hoyañ Yuda mar moñ gore yeñ ge hekenñ nurde farañ yurd yurd niñ doyañ irde hinayiñ," yitiñ hi.

Aisaia 42:1-4

Yesuya Belsebulya

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Be, gwaha yeñ hikeyabe al kura unñgura ketal urtiñ goyen teñ wayamiñ. Al gobe diliñ titmiñ irde mohonñ manañ kattinñ. Be, al gobe Yesu beleñ sope irkebe nanñkeneñ mere teñ tiyyiñ. ²³ Irkebe gabu iramiñ mar beleñ mata go keneñ hurkuñkat wor po teñbe, "Mesaia Dewit Urmiñ kame wayyenñ yeñ hanñyen gobe al gago wet?" yamiñ. ²⁴ Goyenbe Farisi mar beleñ mere go nurdeb, "Moñ, unñgurayen kurunñmiñ Belsebulyen tareñde unñgura gogo yakira teñ hi," yamiñ. ²⁵ Irkebe Yesu gobe al dufay heñ hinñan goyen yeneñ bebak teñbe gaha yinyiñ: "Tiyuñ kurunñ kura bana al beleñ yinñeñ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñ gobe sañiñ ma heñ buluñ henayiñ. Irde al miñ dirñeñ kura wor gwahade po, yinñeñ uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñbe tumñañ sañiñ ma heñ hinayiñ. Taunde niñ al wor gwahade po, awalikde ma hinayiñbe epte ma sañiñ heñ hinayiñ. ²⁶ Niñgeb gwahade goyen po Satan beleñ yeñ yufukde hañ unñgura buda goyen haram yirde yakira tiyyenñbe dahadem sañiñ henayiñ? Hubu geb. ²⁷ Goyenbe deñ beleñ Belsebulyen tareñde unñgura yakira teñ hi ninenñ hañ. Munañ deñ gama dirde hañ mar wor unñgura yakira teñ hanñyen goyenbe ganunñyen sañiñde mata go teñ hañ yeñ nurde hañ? Belsebulyen tareñde ma Al Kurunñyen tareñde? Mel gobe unñgura yakira teñ teñ sañiñbe Al Kurunñ hitte mat wañ hi yeñ nurde hañ geb, deñ beleñ ne ninenñ hañ gobe usi wor po irde hañ yeñ nurd dunnayiñ. ²⁸ Niñgeb nebe Al Kurunñyen sañiñde unñgura yakira teñ himyen geb, Al Kurunñ beleñ doyañ dird dird gobe bikkenñ deñ hitte gago forok yihi.

²⁹ "Be, daha matbe al kura gore kuñ al hoyañ tareñ miñyañ gote yare hurkuñ samunñmiñya detmiñya yade kuyenñ? Gwaha tiye yeñbe al gore kuñ sañiñ miñyañ al go wa teñ fere teñ gab epte yamiñde niñ detya samunñmiñya goyen yawaryenñ.

³⁰ "Be, al kura ne niñ ma heñ hañ marbe asogone. Irde al kura Al Kurunñ hitte al yukunñ yukunñ niñ farañ ma nurde hañ marbe al bur yirde metenñ go buluñ irde hañ yeñ nurenñ. ³¹ Niñgeb al kura mata bulunñya sukal mereyamiñ ge teñ Al Kurunñ pohogay irkebe igiñ halde unyenñ. Goyenpoga al kura Holi Spirit sukal iryenñ gobe Al Kurunñ beleñ epte ma wor po halde pasi ird unyenñ.

³² Al kura ne Al Urmiñ gayen asogo nirde mere buluñ tiyyenñbe pohogay nirke igiñ halde pasi irde unenñ. Goyenbe al kura Holi Spirit beleñ metenñ teñ hi yeñ nurd nurd ga asogo irde mere buluñ tiyyenñ gobe epte ma wor po mata bulunñmiñ goyen halde unyenñ. Megen gar henya, ma kame Al Kurunñyen nalure gor wor epte ma halde unyenñ.

³³ "Hebe iginenñ beleñ gab dikala dirke he igiñ ma he buluñ yeñ hanñyen. Niñgeb iginenñ igiñ forok yewonñ yeñ

nurdeb he go sope irde harañ henayiñ. He goyen sope irde harañ ma henayiñbe igineñ buluñ buluñeñ forok yenayiñ. ³⁴ Denbe kunere duwi yara buluñ wor po geb. Meretiñya matatiñyabe buluñ ala po. Niñgeb den gwa-hade beleñ mere kura igiñ ma po tinayiñ. Hubu wor po. Bitiñ bana dufay buluñ beleñ makiñ hitiñ gore mo-hoñtiñde mat kat kuñ hiyen. ³⁵ Niñgeb al igiñbe biñde dufay igiñ hinayiñ goyen yade kawan yirde hiyer. Munañ al buluñbe biñde dufay buluñ hinayiñ goyen kawan yirde hiyer. ³⁶ Goke teñbe fudinde wor po di-nenñ hime, Al Kurunñ beleñ al igiñya bulunña pota yiryen nalure gorbe melaktiñ soñ heke ne niñ mere buluñ mat yitiñ kurunñ goke merere huwarde daniñ gwaha yamiñ goyen Al Kurunñ momoñ irnayiñ. ³⁷ Niñgeb mo-hoñtiñde mat mere kat kuyenñ gore gab nalu goyenter mere teñ hanñen gote murunñgem igiñ dunyenñ ma buluñ dunyenñ goyen nurnayiñ,” yinyiñ.

Al Kurunñyen sañiñde det kura irke kinniñ inamiñ (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Be, Farisi mar kuraya Moseyen saba marya beleñ, “Tisa, Al Kurunñyen sañiñde mata tiñeñ kura irke kinniñ yeñ nurde hite,” inamiñ. ³⁹ Irkeb Yesu beleñ wol henñbe, “Dufay buluñ kerde mata manañ buluñ teñ hañ mar goreb mata tiñeñ Al Kurunñ beleñ po ga irtek goke po gusuñañ heñ hanñen. Goyenbe bikkeñ Al Kurunñyen mere basañ al Yona beleñ mata teñ mere tiyyiñ goyen po ga nurnayiñ. Mata tiñeñ hoyañ kura ma kennayiñ. ⁴⁰ Yonabe makañ dapña kurunñ biñde wawuñ karwo goñ hinñin gwahade po, ne Al Urmiñ gayen wor me-geñ biñde nanñkahalya wawunña karwo heñ. ⁴¹ Irde Niniwe taunde niñ mar gobe Yona beleñ kuñ Al Kurunñyen mere basañ heñ tagalkeb mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurunñ niñ biñ mulgañ hamiñ. Goyenbe alya bereya gayenter gayenbe ne saba teñ hime gabe Yonayen saba gote folek gega, go ma nurde hañ. Niñgeb Al Kurunñ beleñ al igiñya bulunña pota yiryen nalurebe Niniwe niñ mar beleñ huwardeb merene ma nurde hañ mar gayen miñge yirnayiñ. ⁴² Bikkeñ Solomon beleñ Israel nanañ doyañ irde hinñinyabe nanañ gisaw niñ doyañ bere kurunñ kura Siba beleñ Solomonyen dufaymiñ wuk-keñ goyen nure yeñ wayyiñ. Goyenbe alya bereya gayenter niñ gayenbe ne Solomonyen dufay folek gare saba yirde hime gega ma nurde hañ. Niñgeb kame Al Kurunñ beleñ al igiñya bulunña pota yiryen nalureb doyañ bere Siba beleñ huwardeb merene ma nurde hañ mar gayen merem yañ yiryen.

⁴³ “Be, unñgura kura al uliñde takira tike kat kuyenñ gobe mali nanañ al ma hitak bana goñ kuñ usañ heñ heñ gasuñ niñ nanñkeneñ kuñ hiyer. Goyenbe gasuñ kura ma kinyenñ. ⁴⁴ Irdeb, ‘Bikkeñ hinñem gasuñde gor mulgañ hewenñ,’ yiyyenñ. Irdeb mulgañ heñ wañbe gasuñ bikkek gobe Al Kurunñyen mere biñde ma kiryiñ geb, halde harañ heñ sope irtiñ yara kinyenñ. ⁴⁵ Irdeb kuñbe sopte unñgura 7 yende sañiñ folek goyen yupi teñ tumñañ wañbe al goyen ketal urnayiñ. Gwaha tikeb al gobe hanñkapyä hinñin gwahade moñ, buluñ wor po hiyyenñ,” yinyiñ.

Yesuyen kuliñya haymiñya

(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Be, Yesu go hako po al buda kurunñ goyen mere yirde hikeb miliñya kuliñya beleñ mere irniñ yeñ wañ siñare heñ doyañ irde hinñan. ⁴⁷ Irkeb al kura beleñ go yeneñbe kuñ Yesu goyen, “Momkeya kolge wenña ginñiñ yeñ wañ siñare ga hañ,” inyiñ. ⁴⁸ Irkeb wol henñbe, “Ganuñbe mamne? Ganuñbe kolne yago?” inyiñ. ⁴⁹ Irdeb komatmiñ yago yeneñ henñyabe, “Al kura Nanne Al Kurunñ sañiñ miñyañ gote mere nurde go po gama irde hañ marbe kolne, hayneya mamne yagoya. Niñgeb mamneya kolne wenñyabe gago hañ,” inyiñ.

Yasuñ teñ teñ gote maya mere

(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 Be, go nanañ fay goyenter po Yesube hiyen ya go tubul teñ kuñ fe ala kurunñ siñare kura gor kipiryiñ. ² Irkeb sopte al buda karim ma wañ gabu iramiñ. Irkeb bada heñ hakwa kura hinñin hende gor hurkuñ kipiryiñ. Keperde hikeb al buda kurunñ gob fe siñare huwarde hinñan. ³ Hakware gor henñyabe saba budam maya mere mat al buda go saba yiryiñ. Maya meremiñ kurabe gahade: “Yasuñ al kura det muykenñ tur ire yeñ kuriñ. ⁴ Metenñde kuñ tur irde tukuriñ. Irkeb kurabe beleñyañ katamiñ. Irke nu beleñ wañ yeneñbe namiñ. ⁵ Kurabe hora hereñ megeñ halgayiñyañ kata-miñ. Megeñ tolok moñ geb, arañ po kawan hamiñ. ⁶ Goyenbe nanañ forok yeñ temeykeb filginiñ sañiñ moñ geb, gwilgwil irde kamamiñ. ⁷ Det muykenñ kurabe yamuñ hirwañeñ yañ hinñan bana goñ kateñ kawan hamiñ. Goyenbe yamuñ duwi gore hurkuñ awrum yur-ke nonbo hamiñ. ⁸ Munañ det muykenñ kurabe megeñ igiñ wor poyañ kateñ kawan hamiñ. Irde muykenñ un-kurenñde matbe 100 igineñ gwahade hamiñ. Muykenñ kurabe 60, munañ kurabe 30 gwahade ala igineñ heñ tukamiñ. ⁹ Al kirmiñ miñyañbe mere gayen kenñkela nurnañ ko,” yiriñ.

Daniñ maya merere saba yird hinñin?

(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Irkeb komatmiñ yago goyen kuñbe, “Daniñ geb maya mere mat alya bereya saba yirde ha?” inenñ gusuñañ iramiñ. ¹¹ Irkeb, “Al Kurunñ beleñ alya bereya-miñ doyañ yird yird gote miñbe banare hi geb, al hoyañ beleñ epte ma bebak titek. Goyen denñbe Al Kurunñyen tarenñde miñ goyen igiñ bebak tinayiñ. ¹² Niñgeb kenñkela wor po merene palña irde nurde hinayiñ. Al kura biñde mat fudinde wor po Al Kurunñyen mere nurde hikeb Al Kurunñ beleñ meremiñ igiñ goyen unenñ te-bañ irde hiyer. Munañ al kura gwahade moñ gobe Al Kurunñyen mere biñde muñ kura hiyer goyen wor teñ siña iryenñ. ¹³ Al gwahade gobe det yennayiñ gega, epte ma det gote miñ nurnayiñ. Irde merebe nurnayiñ gega, epte ma mere gote miñ bebak tinayiñ. Niñgeb gwahade po teñ hinayiñ yeñbe gago maya mere mat saba yirde himyen.

¹⁴ Al gwaha tej hañ gokeb Al Kurunyen mere basañ al Aisaia belañ Al Kurunyen mere nurde asañde kayyinj gobe gago forok yej hi. Merebe gahade:

‘Denje merene nurde hinayinj, irde kenej hinayinj gega, bebak ma po tej hinayinj.

¹⁵ Fudinde wor po, mel gate binje sañj wor po.

Kirminjbe migisuj yurtinj, irde diliñbe mala titinj.

Moñ manhan kirminjde nurde, diliñde yeneñbe binde matbe bebak wor po tej ne hitte mulgañ heñ wake sope yirmewoñ, yitij hi.

Aisaia 6:9-10

¹⁶ Ningeb fudinde wor po dinenj hime. Bikkeñ Al Kurunyen mere basañ marya al huwak bikkeñ hinhan gobe daha wor denj belañ mata kuruj yeneñ hañ gayen yentewoñ yej nurde hinhan. Goyenbe go ma yeneñya kamaminj. Mere denj nurde hañ gayen wor nuretewoñ yej nurde hinhan. Goyenbe ma nuraminj. Munañ denje nalu igiñde forok yañ geb, diliñde det iginj yeneñ, kirminjtiñde mere iginj iginj nurde hañ gago. Ningeb goke amañej nurde hinayinj.

¹⁸ “Gwahade geb yasuj alyen maya mere gote miñ momoñ direñ tihim geb, keñkela nurde bebak tinañ ko. ¹⁹ Muykeñ belañyañ kataminj gote miñbe da? Gobe al kura Al Kuruj belañ yende alye bereya doyañ yird yird saba gote miñ nurde bebak ma tiyyej. Irke ungu- ra belañ wañ saba go tej siña irde biñ sam irke mere goke ma nuryej go gwahade. ²⁰ Megen halgayıñya hora arat hereñ det muykeñ kataminj gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba tiñeyña nurdeb arañ po iginj iginj yej gama iryey. ²¹ Goyenbe mere go keñkela ma binde kurkuñ kipiryey geb, ulyañde ma Al Kurunyen mere goyen gama iryey. Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyey gega, al belañ buluj buluj irke gote kanduk keneñbe bada heñ arañ po Al Kurunyen saba go tubul tiyyej. ²² Yamuj duwi forok yitij bana det muykeñ kataminj gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyey. Irde megen niñ mata tej tenya megen niñ samuj yad yad dufay belañ tuluj tikeb Al Kurunyen saba goyen igineñ miñmoñ hiyyey. ²³ Goyenpoga megen igiñyañ wor po kataminj gote miñbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde bebak tej gama irde hiyey gob gote igineñbe budam wor po forok yenayinj. Muykeñ kurabe igineñ 100 forok yiryey. Kurabe 60, munañ kurabe 30 forok yiryey go gwahade. Muykeñ buda gob igineñ kurayen kurayen forok yenayinj,” yinyinj.

Yamuj bulunyen maya mere

²⁴ Be, Yesu go gwaha yineñ saba yire yejbe maya mere hoyañ gahade yinyinj: “Al Kuruj belañ yende alye bereya doyañ yird yird gobe gahade: al kura wit muykeñ goyen metenjinde yukuj tur yiryinj. ²⁵ Goyenbe wawunbe al tumñañ firtinje hikeb al gote asogom belañ kuñ yamuj duwi muykeñ goyen wit muykeñ tur irtinjan goyen tur yirde yukunbe kuriñ. ²⁶ Kame wit go kawañ heñ kuñ igineñ hiniñ tej hikeb yamuj duwi goyen manañ forok yej tukaminj. ²⁷ Irkeb metenj gote miñ alyen metenj mar belañ wañbe, ‘Doyañ al, gebe wit

muykeñ harañ gega, yamuj duwi gob daha mat forok yañ?’ inaminj. ²⁸ Irkeb, ‘Asogone kura belañ mata ga tiyuj geb,’ yinyinj. Irkeb metenj marminj belañ, ‘Ningeb kuñ wasiniñ?’ iney gusujan iraminj. ²⁹ Irkeb, ‘Goñminj. Moñgo wasehet yej wit manañ tumñañ wasinak ge. ³⁰ Yubul tike tumñañde karkuwañ henayinj. Sak nalure gab wasitek. Goyare gab metenj marne yamuj duwi wa walde kumga tej tej niñ yad fere tej yernayinj. Munañ witbe yade yukuj yadi yerd yerd ya kurunje gor yernayinj,’ yinyinj,” gwahade Yesu belañ mel go momoñ yiryinj.

Mastet bilimña yisyat maya mere

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹ Be, Yesu go maya mere hoyañ wor yinyinj. “Al Kuruj belañ alye bereyaminj doyañ yird yird gobe mastet he bilimñ dirneñ muñ wor po go gwahade. Al kura belañ mastet bilimñ goyen tenje metenjinde haryinj. ³² Det hoyañ muykeñbe karkuwañ, munañ mastet he muykeñbe dirneñ muñ wor po gega, kawañ heñ kuruj henje metenje gor det haryinj goyen fole yiryey. Irkeb nu belañ wañ haniñ hereñ hagam yirde gor hinayinj,” yinyinj. ³³ Irdeb sopte po siraw mere hoyañ yinyinj. “Al Kuruj belañ yende alye bereya doyañ yird yird gobe Bere kura yis tej palawa kurunya tigiri tej tubul tikeb palawa go ditdi nene kuruj hiyyey go gwahade goyen,” yinyinj.

Maya mere mat po saba yirde hinhin

(Mak 4:33-34)

³⁴ Yesu belañ al buda mere gwahade yirde hinhin gobe maya mere mat po yirde hinhin. Mere keñkelak mat ma yirde hinhin. Maya mere mat po yirde hinhin. ³⁵ Ningeb Yesu belañ maya mere mat saba tagalde hinhin gobe Al Kuruj belañ mere basañ almiñ mere irke asañde kayyinj gote igineñbe gogo forok yirij. Merebe gahade: “Sabanebe maya mere mat po tiyey. Irde det banare hitinj al kura bebak titek moñ goyen tagalenj,” yitij hi.

Tikiñ 78:2

Yamuj bulunyen siraw mere gote miñ

³⁶ Be, Yesu gobe al buda kuruj go yubul tej ya hiyende gor mulgañ hirinj. Irkeb komatminj yago kuñbe, “Yamuj duwi niñ maya mere mat tagalha gote miñ goyen momoñ dira,” inaminj. ³⁷ Irkeb gaha yinyinj: “Wit muykeñ iginj kuñ haryinj al gobe ne Al Urminj gayen. ³⁸ Metenj gobe megen kuruj gayen gake yihim. Munañ wit muykeñ gobe Al Kurunyen dirneñ weñ. Yamuj duwi gobe Al Bulunyen dirneñ weñ. ³⁹ Irde yamuj duwi muykeñ tur iryinj al gobe ungu- ra. Sak nalu gobe nalu funañ, irde binje gabu ird ird mar gobe Al Kurunyen miyoñ. ⁴⁰ Yamuj buluj wasen kak alare yemeyke humga kunayinj go gwahade goyen po, nalu funañdebe al hitte mata gwahade forok yiyey. ⁴¹ Ne Al Urminj gare miyoñne yad yermeke kuñ nere alye bereya hañ bana goñ mata buluj tej hanjen marya ma-

ta buluj tinañ yineñ al biñ yade hanñen marya go yukunjabu yirnayin. ⁴² Irde mel go yade kak ala buluj wor po bana gonñ yemeynayin. Irkeb gonñ po heñ esen misinñ yisenñ hinayin. ⁴³ Goyabe Al Kurunñ dilinñde alya bereya huwak hanñen gobe Al Kurunñ belenñ doyanñ yirde hiyenñde gor naña temeyke wuk yitiñ yara wukkek iginñ wor po hinayin. Al kirminñ minñyanñbe mere gayen kenkela nurnanñ ko," yinyinñ.

Samunñyen maya mere

⁴⁴ Be, maya mere hoyanñ wor yinyinñ. "Al Kurunñ belenñ yende alya bereya doyanñ yirde hi gobe gahade: samunñ kura damum hende hoyanñ wor po megenñ binñde bana kirtinñ hinhin. Kurareb al kura samunñ gwahade ganñ hi yeñ ma nurdeya megenñ goyen talde taldeb kinyinñ. Kenenñbe sopte aw uryinñ. Irdeb amanñ wor po heñ kunñ detminñ kurunñ goyen al yunke damu tikeb gote murunñgem tukunñbe megenñ goyen damu tiyyinñ go gwahade. ⁴⁵ Al Kurunñ belenñ alya bereyaminñ doyanñ yirde hi gote maya mere kurabe gahade: al kura belenñ selwenñ yara kura damum hende wor po goyen goke nanñkenenñ kunñ hinhin. ⁴⁶ Kunñ kunñ iginñ munñ wor po kura kenenñbe mulganñ heñ yende samunñ kurunñ goyen al yunke damu tikeb murunñgem tenñ tukunñ det kusamunñ wor po go damu tiyyinñ go gwahade," yinyinñ.

Kamanñ kurunñyen maya mere

⁴⁷ Be, Yesu belenñ sopte po gaha yinyinñ: "Al Kurunñ belenñ yende alya bereya doyanñ yirde hi gobe gahade: makanñ dapña yawarninñ yeñ kamanñ kurunñ temeyaminñ. Irdeb dapña minñ kurayen kurayen yawaraminñ. ⁴⁸ Dapña makinñ hihi yeñ nurdeb tulunñ tenñ tukunñ sinjare irde dapña iginñbe tiriyanñ yeraminñ. Munanñ bulunñbe yemeyaminñ go gwahade. ⁴⁹ Nalu funanñde wor pore gorbe al hitte mata gwahade go forok yiyyenñ. Al Kurunñyen miyonñ belenñ wanñ al huwakya al mata bulunñ tenñ hitinñ marya goyen pota yirnayin. ⁵⁰ Irde mata bulunñ mar gobe yade kak ala kurunñ bana gonñ yemeyke esenñ misinñ yisenñ hinayin," yinyinñ. ⁵¹ Irdeb, "Maya mere kurunñ dirhem gote minñ kenkela nurhanñ we?" yinke, "Gwaha," inaminñ. ⁵² Irkeb, "Bebak tihit yahanñ geb, denñbe Mosey-en saba al kura saba bikkek po monñ sabane gergenñ mananñ nurde tumnanñ yanarde hanñ al go gwahade denñ hime. Niñgeb denñbe al kura yaminñ bana mat samunñ bikkekya gergenñya yade sinjare katyenñ go gwahade goyen po saba bikkekya gergenñya tumnanñ nurde hanñ," yinyinñ.

Nasaret taunde kurinñ

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Be, maya mere buda goyen momonñ yirdeb gasunñ go tubul tenñ kurinñ. ⁵⁴ Kunñbe taunñ gor heñ kurunñ hiriñde gor forok yeñbe gor niñ Yuda marte gabu yare kunñ al saba yirke hurkunñkat tenñbe, "Ey, al gabe damde kunñ Al Kurunñyen dufay wukkenñya mata tinñ kurayen kurayen ird ird tarenñya gayen yawarunñ!" yaminñ. ⁵⁵ Irdeb, "Al gabe kapenta urminñ monñ? Yeñbe Maria urminñ.

Kulinñ yagobe Yems, Yosep, Saimonyabe Yudasya monñ? ⁵⁶ Hayminñ yagob gar ma tumnanñ hityen? Gega al gabe damde kunñ dufayya tarenñya yawarunñ?" yaminñ. ⁵⁷ Irdeb bulunñ nurd unaminñ. Goyenbe Yesu belenñ, "Al Kurunñyen mere basanñ marbe taunminñde niñ marya taynenñya belenñ palap ma yirde mereminñ ma nurde hanñen," yinyinñ. ⁵⁸ Irdeb yeñ ge hekkenñ ma nurde hinhan geb, gorbe mata tinñ budam ma forok yiriyinñ.

Herot belenñ Yon Baptais mayke kamyinñ

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 Be, Yesu belenñ mata kurunñ tenñ kunñ hinhin goyen Galili naña gote doyanñ al kurunñ Herot belenñ mere momonminñ nuryinñ. ² Irdeb metenñ marminñ go, "Yon Baptais maymeke kamunñ al go goyen sopte huwarunñ geb, mata tinñ ird ird sanñ minñyanñ metenñ tenñ kunñ hi gogo," yinyinñ.

³ Be, Yon mayke kamyinñ gote baranminñbe gahade: Yon dilinñ gergenñ hinhinyabe Herot belenñ kulinñ Filip berem Herodias goranñ iryinñ. Irkeb Yon belenñ kawan po, "Mata gob bulunñ wor po tiyanñ geb," inkeb Herot belenñ goke iginñ ma nuryinñ. Irdeb fulenñ marminñ yinke Yon fere tenñ tukunñ koyare keraminñ. ⁵ Irde maymeke kamwonñ yeñ nurde hinhin gega, al belenñ Yon gob Al Kurunñyen mere basanñ al yeñ nurd unenñ hinhan geb, Yon mayde mayde niñ kafura heñ hinhin. ⁶ Be, Herot gobe milinñ belenñ kawanñ kiryinñ nalu go forok yekeb Herotyia kadom wenñya gabu irde dulanñ tenñ hinhan. Irde tikiñ hekeb Herodias wirinñ belenñ gor gabu iraminñ mar goke gege tiyyinñ. Irkeb Herot gobe amanñ wor po hiriñ. ⁷ Irdeb, "Det kuranñ nurde gusunñanñ nirkeb iginñ gunenñ," inenñ dilinñ mar binñ tiyyinñ. ⁸ Irkeb milinñ belenñ gwaha inayinñ inyinñ gwahade po Herot inyinñ. "Hanñ ga po Yon Baptais tonanñ koronñde kerde tawanñ nuna," inyinñ. ⁹ Irkeb doyanñ al go kanduknenñ nuryinñ gega, bere go hitte binñ tiyyinñ goya al buda gor hinhan mar gore daha wet kura ninnak yeñ nurdeb binñ tiyyinñ go po goma irde bere gore yirinñ goyen po irde unyinñ. ¹⁰ Irde fulenñ marminñ hulyanñ yirke koyare kunñbe Yon binñ walaminñ. ¹¹ Irdeb Yon tonanñ gobe koronñde kerde tawanñ bere go unkeb yeñ belenñ tukunñbe milinñ unyinñ. ¹² Be, Yon komatminñ belenñ mere go nurdeb wanñ hakwam goyen tukunñ mete tiyaminñ. Gwaha tenñ kunñbe Yon kamyinñ goyen Yesu momonñ iraminñ.

Yesu belenñ al 5,000 binñge paka yiriyinñ

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-14)

¹³ Be, Yon kamyinñ mere momonñ goyen nurdeb Yesu-be komatminñya hakwa tenñ naña almem monñde dunñkurenñ balminñ hiniñ yeñ kwaminñ. Irkeb naña bana go niñ taunyanñ niñ marbe Yesube gonñ kwa yeñ nurdeb makanñ ferenñ gama irde kwaminñ. ¹⁴ Be, Yesu go kunñ kunñ fe sinñ kurhanñ forok yeñbe al buda kurunñ goyen yenenñbe buninñenñ yinyinñ. Irde garbam minñyanñ marbe guram yirke iginñ haminñ.

¹⁵ Be, wawunñ hewenñ tenñ hikeb komatminñ yago belenñ Yesu goyen, "Nanñ bana gab tiyunñ binde minñmonñ. Irde heñ ga monñ kidoma hewenñ tiya geb, al buda kurunñ ga

yinke tiyuyay kuñ yingey biñge kura damu teñ nanañ," inamiñ. ¹⁶ Irkeb Yesu belen, "Moñ, daniñ kunayin? Deñ belen det kura yunke nanañ," yinyin. ¹⁷ Irkeb, "Gwaha dinha goyenbe neñbe beret siptesoñnya makañ dapña yadi iraw po hañ," inamiñ. ¹⁸ Irkeb, "Yawañ nunnañ," yinyin. ¹⁹ Irdeb al buda kuruy go, "Yamuyay kepernañ," yinke keperde tukamiñ. Irkeb beret siptesoñnya makañ dapña yadi irawaya goyen yade kotañ kañ nañkinde nañkeneñ Al Kuruyen sañinde guram yirde yubala teñ al yunnañ yinenbe komatmiñ yago yunying. ²⁰ Al buda kuruy gob biñge go nen nen ep po namiñ. Irkeb komatmiñ belen biñge dikñen buda iramiñ gobe tiri 12 gwahade makin yirtek hamiñ. ²¹ Be, biñge namiñ mar al parguwak po kapyañ hamiñbe 5,000 hiriñ.

Yesu fe yuwalñen hende huwarde kuriñ

(Mak 6:45-52; Yon 6:15-21)

²² Be, gwaha teñbe komatmiñ yago, "Arañen hakwa hende hurkuñ fe ala siña kurhan kunañ," yinke hakwa hende hurkuñbe yeñ wa meheñ heñ fe ala siña kurhan kwamiñ. Irkeb Yesube gor heñ al buda kuruy goyen, "Tiyuñtiñyan tiyuñtiñyan kunañ," yinyin. ²³ Al buda go gwaha yinenbe Al Kurunya mere tiyye yeñbe dugu dabayinde kura gor hurkuriñ. Kuñ yeñ unkuñen goñ hiekb kidoma hiriñ. ²⁴ Munañ komatmiñ yagobe megen tubul teñ fe ala kurunde hamiñ. Goyenbe meñe huwarke fe goyen makañ duba yara karkuwañ karkuwañ huwamiñ. Irkeb hakwa gobe muñ kura ma sor iriyin. ²⁵ Be, naña miñge heñ hiekb Yesu go fe yuwalñen hende huwarde komatmiñ yago hitte kuriñ. ²⁶ Mel gore fe hende huwarde wañ hike keneñ kafura wor po heñbe, "Gabe uñgura!" yeñ uliñ barbar yeke daha tiniñ tiniñ tiyamiñ. ²⁷ Goyenbe arañ po Yesu belen, "Kafura ma yo. Ne wañ hime geb. Tareñ henayin," yinyin. ²⁸ Irkeb Pita belen, "Doyañ Al Kuruy, gabe fudinde ge keneñbe ninke fe hende huwarde ge hitte kweñ," iniyin. ²⁹ Irkeb, "Iginge waya," iniyin. Gwaha inkeb Pita go hakwa hende mat solok yeñ fe hende harde Yesu hitte kuriñ. ³⁰ Goyenbe kuñ henyañbe meñe keneñ kafura heñbe hako ga dolok yeñ keneñbe, "Doyañ Al Kuruy, farañ nura!" yeñ kekew tiyyin. ³¹ Irkeb goyare po Yesu belen haniñ temeyde tanardeb isañ hiriñ. Irdeb, "Daniñ dufay budam heñ ne niñ hekkeñ ma nurde ha?" iniyin. ³² Gwaha teñbe hakwa hende hurkaryum. Irkeb meñe kamyin. ³³ Irke gab hakwa biñde hinhan mar gore keneñ bebak teñbe dolon irde, "Fudinde wor po gebe Al Kuruy Urmiñ," inamiñ.

Genesaret niñ garbam mar sope yiryin

(Mak 6:53-56)

³⁴ Be, gwaha teñ kuñ kuñbe Genesaret naña belen goñ forok yamiñ. ³⁵ Irkeb al gor niñ belen Yesu keneñ bebak teñbe mere kerke naña goyen bana niñ mar yinke garbam mar tumñañ Yesu hitte yawayamiñ. ³⁶ Irdeb, "Garbam mar gayen yubul tike meñe diba ulger niñ gote muruñ po sisañ urdeb igiñ henañ," iney esen

mere iramiñ. Niñgeb al garbam miñyañbe Yesu go sisañ urde tumñañde igiñ hamiñ.

Yesu belen asem yagot mata walde yunying

(Mak 7:1-13)

15 Be, naña goyen bana meter teñ kuñ hikeyabe Yerusalem taun kurunde mat Farisi mar kuraya Moseyen saba mar kuraya goyen Yesu hitte wañbe, ² "Daniñ geb komatge yagobe asininiñ yagot mata ma gama irde hañ? Yeñbe dula tiniñbe mali po biñge nene hañ. Haniñ ma haldeya gwaha teñ hañ," inamiñ. ³ Irkeb wol heñbe, "Munañ deñbe daniñ geb asetin yagot mata niñ po teñbe Al Kuruyen merebe pel irde buluñ irde hanñen? ⁴ Al Kuruy belenbe, 'Nantiñya mamtiñya-be palap yirde hinayin,' yitiñ hi niñgeb, 'Al kura naniñya miliñya mere buluñ yiryen gobe mayke kamyen,' yitiñ hi. ⁵ Goyenbe deñbe saba goyen tigiri teñbe, 'Al kura naniñya miliñya det kura farañ yurtek goyen ma yunenbe, 'Igiñ farañ durmewon gega, Al Kuruy uney yeñ basiña irmiñ geb, go ma farañ dureñ,' yinyen gobe mata buluñ moñ,' yeñ al saba yirde hanñen. ⁶ Niñgeb al gwaha mat saba yirke Al Kuruyen mere ma gama irde naniñya miliñya palap ma yirde duliñ hanñen. Deñbe gwahade goyen po asetin yagot mata niñ teñbe Al Kuruyen mere buluñ irde hanñen. ⁷ Usi mar wor wor, Al Kuruyen mere basañ al Aisaia belen asañde kayyin gobe fudinde wor po deñ gake kayyin. ⁸ Merebe gahade:

'Mel gabe mohonde po turuñ nirde hañ.

Gega biñdebe ne niñ ma nurde hañ.

Hoyañde wor po hañ.

⁹ Mel gabe megen niñ marte saba po gama irde al saba yirde hañ.

Mel gabe biñ hende hende po dolon nirde hañ,' yitiñ hi geb," yinyin.

Aisaia 29:13

¹⁰ Be, Yesu gob mel Farisi marya Moseyen saba marya goyen gwaha yinenbe al buda kuruy gor hinhan go yinke yeñ binde wayamiñ. Irkeb, "Mere ga nurde bebak tinañ ko. ¹¹ Det kura al mohonde mat biñde kurkuyen gore Al Kuruy diliñde al go buluñ ma iryen. Goyenbe det kura mohonde mat kat kuyen gore po gab Al Kuruy diliñde al go buluñ iryen," yinyin.

¹² Gwaha yinkeb komatmiñ yago belen wañbe, "Farisi marbe mere taha goke igiñ ma nurde hañ goyen yeneñ bebak taha?" inamiñ. ¹³ Irkeb wol heñbe, "He kura Nanne Al Kuruy tareñmiñ kuruy gore ma haryin gobe filginiñ manañ tumñañ wasiyen. ¹⁴ Niñgeb diliñ titmiñ buda gobe yeneñ wasak tinañ. Mel gobe saba fudinde goyen ma bebak teñbe al mata bulunde yukuñ hañ. Al kura diliñ titmiñ belen kadom yingey yara goyen belen ikala irde tukuñ hime yiyyen gobe tumñañde kuñ mete titmiñde katiryen," yinyin. ¹⁵ Irkeb Pita belen, "Maya mere gote miñ momon dira," iniyin. ¹⁶ Irkeb, "Deñ manañ dufaytiñ muñ kura ma wuk yeñ hañ? ¹⁷ Det kura al mohonde mat biñde kurkuyen gobe kamebe kat kuyen gobe ma nurde hañ? ¹⁸ Goyenbe det mere kura al mohonde mat forok yeñ hanñen gobe biñde mat wañ

hanjen geb, gore gab Al Kurun diliñde al go bulun yirde hanjen. ¹⁹ Dufay bulun, al gasa yirke kamde kamde mata, al kura berem yan gore bere hoyanja duwan tej tej mata, alya bereya fonenjde lelep mata, kawe mata, merere huwarde usi mat mere tej tej matayabe mere bulun mat tej tej mata kurun gobe al binde mat pul yen hanjen. ²⁰ Det gwahade gore gab Al Kurun diliñde al bulun yirde hanjen. Haniñ hal hal mata kenkela ma gama irde dula tinayin gore al bulun ma yiryen,” yinen saba yiryin.

Kenan marte bere gote dufay sanjin
(Mak 7:24-30)

²¹ Be, Yesu go nana hinhin goyen tubul tej Saidon taunya Tair taunyat nana bana gon komatmin yagoya kwamin. ²² Irkeb taun iraw goyen bindere tiyun kura hinhide gor mat Kenan mar bere kura gore Yesu hitte wanbe, “Doyan Al Kurun, Dewit Urmin, buninen nirde faran nura. Wernebe ungura belen wan herjen irtin hi geb, bulun bulun wor po irde han,” inen esen uryin. ²³ Goyenbe Yesube meremin goyen mun kura haywan ma hirin. Irkeb komatmin yago belen, “Esen durde gama dirtinde po hi geb, takira tike kwi,” inamin. ²⁴ Irkeb wol henbe, “Nebe Israel mar Al Kurunyen sipsip meremin ma nurde duwi hitin goke po wamirin geb,” yirin. ²⁵ Irkeb bere gore wan palap irde dokolhon yugulun tenbe, “Doyan Al Kurun, faran nura,” inyin. ²⁶ Irkeb wol henbe, “Dirinde binbe epte ma goran yirde yad kulumin yago yunke nenayin,” inyin. ²⁷ Gwaha inkeb bere gore wol henbe, “Doyan Al Kurun, mere gobe fudinde ninha gega, dirinde binbe diknen katnayin gob kulu wor nene hanjen. Nin geb faran nurayin,” inyin. ²⁸ Irkeb Yesu belen, “Bere, ne nin heken wor po nurha geb, gusunan nirha gote iginen forok yiyen geb,” inyin. Be, wirin gobe goyare go po igin hirin.

Al garbam kurayen kurayen sope yiryin

²⁹ Be, Yesu go nana goyen tubul tej mulgan hen Galili fe ala kurun feren kun kunbe dugu dabayinde kura gor hurkurin. ³⁰ Irkeb al budam wor po yen hitte wayamin. Wan henyabe al kahan nonbo hitin, dilin titmin, ulin albo yirtin, mohon kattinyabe garbam hoyan minyan marya goyen sope yirke igin henan yen nurde yawan kahan minde yeramin. Irkeb sope yiryin. ³¹ Al gabu iramin mar belen mohon kattin mere tike yenam. Ulin albok hitin goyen igin hen, kahan bulun hitin goyen huwarde kun wan tej, dilin titmin nankenen tike yenenbe hurkunat tenbe Israel marte Al Kurun go turun irde kasor iramin.

Al 4,000 binbe yunke namin
(Mak 8:1-10)

³² Be, Yesu belen komatmin go yinke wakeb, “Al buda kurun gabe tumnan hiteke kun kun yerenkek hihi. Goyenbe det go kura netek minmon hahan. Binbe ma nene tiyunmin kunayinbe belenyan kamnayin geb, buninen yenen hime,” yinyin. ³³ Irkeb komatmin belen

wol henbe, “Tiyun binde minmon nana gahade gab binbe damde nin yade al buda kurun gahade gayen yunteke nenayin?” inamin. ³⁴ Irkeb, “Beretbe dahade han?” yinkeb, “Beretbe 7ya makan dapna muknen yadi kura goya po han,” inamin.

³⁵ Be, al buda gabu iramin go megen keprnan yinke keperde tukamin. ³⁶ Irkeb beretya dapnaya go yadeb Al Kurun igin nurde unenbe beretya dapnaya go yubala tenbe komatmin yago al yukun yunnan yen yunin. Irkeb gwaha po tiyamin. ³⁷ Al buda kurun gobe binbe go nene ep wor po namin. Irkeb Yesuyen komat belen binbe diknen al belen ep nene yubul tiyamin goyen yade tiri 7 gwahade makin yirtek iramin. ³⁸ Bereya dirinya ma kapyan hen al parguwak po kapyan haminbe 4,000 hirin. ³⁹ Binbe yunke neke gabe, “Tiyuninyan tiyuninyan kunayin,” yinyin. Irdeb komatminya hakwa hende hurkunbe nana kura Magadan taun binde belen gon kwamin.

Mata tinen kura ira inen gusunan iramin
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 Be, Yesu go gon hikeb Farisi marya Sadusi marya belen Yesu hitte wanbe tunan urnin yen, “Mata tinen Al Kurun belen irtek goyen kura irke kinin,” inamin. ² Irkeb Yesu belen, “Denbe wawunbana hen nana buk yekeb, ‘Kadila hewen tiya,’ yen hanjen. ³ Irde wampotbe, ‘Nana bulun hihi geb, kigarin katen tiya,’ yen hanjen. Denbe nan kin kenen gab kadila hewen tiya ma kigarin katen tiya goyen kenkela nurde hanjen. Goyenbe gayenter nin mar goke tenbe Al Kurun belen mata forok yirde hi goyen danin geb yenen bebak ma tej han? ⁴ Den gayenter nin marbe mata bulun tej Al Kurun harhoktin unen han geb, mata tinen kurayen kurayen goke po nankenen han. Goyenbe kura kinnin yekeb Yona hitte mata forok yirin [†] go gwahade goyen po kame dikala diren,” yinenbe mel goyen yubul tej hoyande kurin.

Farisi marya Sadusi maryat saba bulun
(Mak 8:14-21)

⁵ Be, fe ala kurun go warde sina kurhan kwaminya goyenbe komatmin go bin sir yekeb beret kura ma yade ga kwamin. ⁶ Be, Yesu belen Farisi marya Sadusi marya goke komatmin goyen, “Kenkela hen hinan ko. Mongo mel gote yis belen bulun diryen geb,” yinyin. ⁷ Gwaha yinkeb komatmin belen, “Beret kura ma yad wayhet geb, gogo dina,” yen yingen ulin kadam mere gird tiyamin. ⁸ Komatmin go mere kusa irde yenenbe, “Danin dindiken ulin beretnin minmon yen han? Denbe ne nin ma heken nurde han? ⁹ Mun kura ma po bebak tej han? Beret siptesonon al 5,000 namin gote diknenbe tiri dahade makin yirtek hamin? ¹⁰ Goyen mon kenem beret 7 goyen al 4,000 nan gote diknen yade tiri dahade makin yirtek han? ¹¹ Farisi marya Sadusi maryat sababe yis belen palawa bana

[†] Yonabe wawun karwo makan dapna kurun milin gote bin bana henbe sopte sinare katyin. Gobe Yesu kamiñde mat yerenkek heke sopte huwaryin gote tunan.

hilyañ kutiñ yara al hoyañ kuruj gote dufay buluj yirde hi goke dinen hime. Beret niñ ma yeñ hime gayen daniñ geb bebak ma teñ hañ? Niñgeb sopte dinen hime, Farisi marya Sadusi maryat yis beleñ buluj diryenkek geb, keñkela heñ hinayin,” yinyin. ¹² Be, gwaha yinke gab, “Yis beret bana irde hanñyen goke ma dinen hi. Farisi marya Sadusi maryat sababe yis yara goke hayhay dirde hi,” yeñ nuraminj.

Yesu, gebe Mesaia
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Be, Yesu go komatminya naña bana go tubul teñ kuñ Sisaria Filipai taun binde binde heñ heñbe gusunañ yiryin. “Ne Al Urminj gayen gake al hoyañ beleñ ganuñ yeñ hañ?” yinyin. ¹⁴ Irkeb wol heñbe, “Al kura beleñ gebe Yon Baptais yeñ hañ. Munañ kura marbe Elaia ginen hañ. Kurabe Yeremaia ma Al Kurunjen mere basañ mar hoyañ kura goyen ginen hañ,” inaminj. ¹⁵ Irkeb, “Munañ deñ gayenbe nebe ganuñ yeñ nurd nunen hañ?” yinyin. ¹⁶ Irkeb Saimon Pita beleñ, “Gebe Mesaia, Al Kuruj gwahader hitin al gote Urminj,” inyin. ¹⁷ Gwaha inkeb, “Mere gobe Nanne Al Kuruj sanin minyan al gore ginke gab gago yaha. Al kura beleñ ma mere goyen momonj gira. Niñgeb Al Kuruj beleñ guram girde sanin giryen. ¹⁸ Gebe ne niñ dufayge hora yara tareñ irha geb, Pita ginen hime. Niñgeb hora go hendebe nere alya bereya yeren. ¹⁹ Irde Al Kurunjen alya bereya doyanj yird yird sanin goyen ge gunen. Niñgeb ge beleñ iginj yawayinbe Al Kuruj wor iginj yiyyen. Irde ge beleñ buluj yawayinbe Al Kuruj wor buluj yiyyen,” inyin. ²⁰ Gwaha inenbe tumnanje komatminj goyen, “Al hoyañ kura hitte ne niñ yeñ, ‘Yeñbe Mesaia,’ ma yinnayin,” yinenj utañ yiryin.

Kamde kamdemij ge kawan tagalyin
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Be, goyenter mat komatminj yago goyen kawan po, “Nebe Yerusalem kwenj. Kumekeb Yuda marte doyanj mar parguwakya Al Kuruj doloñ ird ird mata doyanj marte karkuwanjyabe Moseyen saba marya beleñ buluj buluj nirde mununke kamenj. Goyenpoga kamenj goyen yerenkek hekeb huwareñ,” yinyin. ²² Irkeb Pita beleñ mere go nurdeb yeñ muñ po tapat irdeb inen teñbe, “Doyañ Al Kuruj, gwaha ma tiyayin. Mata gobe ge hitte ma po forok yiyyen geb,” inyin. ²³ Irkeb fulganj kanj Pita kenenbe, “Satan, hoyañ kwa! Gebe beleñne pet teñ ha geb. Dufay gobe Al Kurunjen monj, alyen dufay po geb,” inyin.

²⁴ Gwaha teñbe komatminj yago goyen gaha yinyin: “Al kura gama nirde kanduk yenenj yingenj ge kafura heñ harhok nunyen al gobe kame tonenbe kanduk kinyenj. Munañ al kura ne gama nirde kamde kamde niñ ma kafura heñ kanduk kuruj teñ ulin misin katenj hiyen al gobe tonenbe iginj hiyen. Niñgeb al kura ne gama nire yeñbe megen niñ dufayya mataya harhok yunyen. Irdeb kanduk yenenj hiyen gega, yingenj ge ma nurde gama po nirde hiyen. ²⁶ Al kura megen niñ samun budam yade deñem yanj hiyyen gega, al gobe

Al Kuruj dilindeb kamtiñ yara hiyyen gobe daha tiyyen? Gobe iginj monj, buluj wor po. Niñgeb megen niñ samun kura teñ gore Al Kurunjen bearar bana hiyen al gob epte ma damu teñ tumulganj titek. ²⁷ Ne Al Urminj gab kamebe Nanne Al Kurunjen sanin turunj yan goyen manañ katenj. Goya goyenbe miyonminya kattek. Irdeb alya bereyat mataminj dahade dahade goyen gote murungembe gwahade po yunen. ²⁸ Goyenpoga deñ gar hañ gayen kurabe ma kamdeya ne Al Urminj gare Al Kurunjen tareñde alya bereyaminj doyanj yirde heñ goyen kennayin. Mere gabe fudinde wor po dinen hime,” yinyin.

Yesu ulin hoyañ hirin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹⁷ Be, naña fay 6 kamereb Yesu beleñ Pita, Yemsyabe kulij Yonya po yade dugu kurunde kura gor hurkaminj. ² Gor heñbe Yesu go mel gote dilin mar po ulin hoyañ hirin. Dinsokdebe naña timiytin yara hirin. Ulin umña kerde hinhin go wor faykek wor po hirin. ³ Gwaha tikeyab dilin mar po Moseya Elaia forok yeñ Yesuya mere teñ hinhan. ⁴ Irkeb Pita beleñ Yesu goyen, “Doyañ Al Kuruj, gar gabe neñ hitek gasun iginj muñ wor po. Niñgeb ge beleñ ok yekeb deñ al karwo hitek heñ heñ gasun kura yiren. Kurabe ge niñ, kurabe Mose niñ, munañ kurabe Elaia niñ,” inyin.

⁵ Mere gwaha teñ hikeyabe kigarinjin faykek wor po kura gore wañ aw yuryin. Irkeb al melak kura gagap bana goreb, “Al gabe Urne. Yeñbe bubulkuñne wor po, yeñ ge bener mat amanenj wor po nurde hime. Niñgeb yende mere po nurde gama irde hinayin,” yirin.

⁶ Be, Yesuyen komatminj beleñ mere go nurdeb kafura wor po heñ binj tadam mat megen kataminj. ⁷ Gega Yesu beleñ wañ yanardeb, “Kafura heñ ma, huwaranj!” yinyin. ⁸ Gwaha yinke nankenenbe Yesu unjkurenj po hike kenaminj. Al hoyañbe hubu.

⁹ Be, dugure gor mat katenj henjyabe Yesu beleñ mel go saba yirde, “Hanja det kenhanj gayen gake al hoyañ kura momonj ma yirnayin. Ne Al Urminj gayen kamenjde mat sopte huwarmeke gab iginj tagalnayin,” yinyin.

¹⁰ Irkeb mel gore, “Daniñ geb Moseyen saba mar beleñ Elaia wa wake gab Mesaia kame wayyen yeñ hanñyen?” yeñ gusunanj iraminj. ¹¹ Irkeb, “Elaia wa mehen heñ det sope irke gab Mesaia wayyen yeñ hanñyen gobe fudinde. ¹² Niñgeb Elaia kame bikkenj wayun. Goyenpoga alya bereyabe kenenj bebak ma tiyan. Irde yingenje dufay po gama irde buluj buluj irde mayke kamun. Mel goreb yeñ iran gwahade goyen po ne Al Urminj gayen wor gwahade po nirnayin,” yinyin. ¹³ Irke gab, “Yon Baptais niñ dinen hi,” yeñ bebak tiyaminj.

Dirin unguram yanj sope iryin
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Be, mel go dugure mat katenj al gabu kuruj iraminjde gor forok yekeb al kura gore Yesu hitte wañ dilin mar dokolhonj yugulunj teñbe, ¹⁵ “Doyañ Al Kuruj, urne buninjen irde faranj ura. Bu tonen minyan geb, ulin misin kuruj katenj hiyen. Kurareb kak alare katenj

hiyen. Kurareb fe alare katenj hiyen. ¹⁶ Komatge yago hitte tawayhem gega, sope ma irhanj," iniyij. ¹⁷ Irkeb, "Denj gayenter ninj marbe dahade ninggeb Al Kurunj ninj dufaytinj munj kura sanjij ma irde hanj? Tonanjinj sanjij wor po, saba dirmanj dirmanjenj. Gayak ga ma denja hityen gega, hako po hanj. Dirinj go tawananj," yinyij. ¹⁸ Irdeb dirinj go tenj wakeb unjgura dirinj bana hinhin go inenj tenj takira tike kat kurinj. Irkeb goyare po iginj hirinj.

¹⁹ Be, go kamereb yenj yunjkurenj po henj gab komatminj belej, "Daninj geb nenje unjgura go ma takira tihit?" inaminj. ²⁰ Irkeb, "Denj unjgura takira ma tahanj gobe Al Kurunj ninj hekkej nurde hanj gobe kurunj monj. Ninggeb fudinde wor po dinhem. Al Kurunj ninj dufaytinj hek irde hanj goyen mastet he bilminj dirnenj munj gwahadeb megen gar det kura irnayanjbe metenenj ma diryenj. Ninggeb dugu gayen 'Gar mat singir tenj iror kwa!' inkeb gwahade po tiyyenj," yinyij. †

²² Be, Yesuya komatminya gabu henje tumnanj Galiliana bana kwaminj. Irdeb Yesu belej, "Ne Al Urminj gabe mununtek al hanjinde nernayinj. ²³ Irke mununkeb kamenj gega, yerenkek hekeb Al Kurunj belej sopte nisanj heke huwarenj," yinyij. Gwaha yinkeb komatminjbe kanduknenj wor po nuraminj.

Al Kurunjen ya balem gote teks

²⁴ Be, gwaha tenj kunj kunjbe Kapeneam taunde forok yaminj. Irkeb Al Kurunjen ya balem ninj tenj teks yad yad mar belej Pita hitte wanje, "Tisage gayen Al Kurunjen ya balem ninj tenj teks kura yerde hiyen?" inaminj. ²⁵ Irkeb, "Gwaha," yinyij.

Be, gwaha yinenje Yesu hinhin ya go binde hurkukeb goyare po Yesu belej, "Saimon, megen ninj doyanj mar karkuwanj yuntek teks kurayen kurayen gobe ganuj mar belej gab yerde hanjen? Urminj yago belej yerde hanjen ma al hoyanj belej yerde hanjen? Gebe dahade nurde ha?" inenj gusunanj iryinj. ²⁶ Irkeb Pita belej wol henje, "Al hoyanj belej yerde hanjen," iniyij. Irkeb, "Gwaha, doyanj mar karkuwanj gote dirnenj wenje naninj yagonj teks ma yerde hanjen geb. ²⁷ Goyenpoga teks ma yertekeb dufayminj bulunj henak geb fete kunj funal temeyayinj. Irde dapnja mehenje wor po tawayinj gobe mohonj takila tenj teks yertek hora kura kenayinj. Hora go tukunje neya geyat teks kerayinj," iniyij.

Ganunje denjem kurunj wor po hiyyen?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 Be, goya goyenbe komatminj hoyanj belej Yesu hitte wanje, "Ganunje Al Kurunj belej alya bereyaminj doyanj yirde hire gor ninj denjem yanj wor po hiyyen?" yenj gusunanj iraminj. ² Irkeb dirinj dirnenj kura inke komatminj yago hinhande gor wanj huwaryinj. ³ Irkeb Yesu belej, "Fudinde wor po dinenj hime. Dirinj gahade gayenbe yingenj al denjem yanj henj henj ninj ma

nurde hanjen. Gwahade goyen po al kura yingenj al denjem yanj henj henj ninj ma nurde hanj marbe Al Kurunj belej yende alya bereya doyanj yirde hi bana gonj iginj hurkunayinj. ⁴ Ninggeb al kura dirinj gahade ga hinayinj marbe Al Kurunj dilinde denjem yanj wor po yenj yinyenj. ⁵ Irde al kura denjem monj dirinj gahade gayen ne ninj tenj gargar iryenje ne gayen niryenj.

⁶ "Goyenbe al kura dirinj sanjij minjmonj gahade gayen ne ninj dufayminj tarenj irtinj goyen al kura belej mata bulunj tike kenenj gama irde bulunj tiyyenje mata bulunj minj uryenj al gobe murungem bulunj wor po tiyyenj. Ninggeb al hoyanj gama ma irkeya mata bulunj minj uryenj al gobe hora kurunj kura tenj binjinde fenj tenj makanj alare temeyke kamyenj. Gogab gote murunjem bulunj wor po goyen ma tiyyenj.

⁷ "Mata bulunj titek dufaybe al binjanj huginenj forok yenj tunanj yurke katenj hanjen. Ninggeb megen ninj mar dufay bulunj go tenj hanj gobe Al Kurunjen bearar bana hanj geb goke buninenj nurde hime. Dufay bulunj gobe huginenj al binjanj forok yenj hiyen gega, al kura dufay go gama irde mata tinayinj mar gobe Al Kurunjen bearar bana hinayinj geb goke buninenj nurde yunenj hime. ⁸ Ninggeb hange kura belej girke mata bulunje katayinje hange go walde temeyayinj. Monjo hange unjkurenj gore girkeb ulge tumnanj kak huginenj hitinde gor kutek goke tenje hange gore bulunje gukutek go po walde temeyayinj. Irdeb iginj hange kurhan titminj mananj gasunj iginde kwayinj. Irde kahanje wor gwaha girkeb go wor gwahade po irayinj. Irdeb iginde kwayinj. ⁹ Irde delge kurhan belej girke mata bulunje katayinje delge go marde temeyayinj. Monjo delge unjkurenj gore girkeb ulge tumnanj kak alare kutek goke tenje delge gore bulunje gukutek go po marde temeykeb iginj delge kurhan titminj mananj gasunj iginde kwayinj," yinyij.

Sipsip duwi hitinj gote maya mere

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Irde sopte po gaha yinyinj: "Be, al kura denjem monj dirinj gahade gayenbe Al Kurunjen miyonj belej doyanj yirde hanj. Irde miyonj gobe Al Kurunj sanjij minjanj gote dilinj mar huginenj hanjen. Ninggeb al gahade goyen denjem monj yenj ingogaha ma yirde hinayinj. ††

¹² Be, ga nurnanj! Al kura sipsipminj 100 hinayinj. Irke unjkurenj kura kadam yubul tenj hoyannde kuyenj. Irkeb gonminj yenj tubul tiyyenj? Monj! Sipsipminj 99 go yukunj donjonde kura gor yubul tenje kunj nanjkenyenj. ¹³ Fudinde wor po dinenj hime. Unjkurenj munj goke nanjkenenj kunj kunj kenenj tenje amanj wor po hiyyenj. Munanj 99 goke gwahade wor po ma nuryenj. ¹⁴ Gwahade goyen po, Nantinj Al Kurunj sanjij minjanj al gobe al kura dirinj gahade gayen unjkurenj kura Al Kurunj tubul tenj kanduk bana kunj kunj gokeb iginj ma nurde hi," yinyinj.

† Asanj hoyanndebe gahade hi: ²¹ * a Goyenbe unjgura gwahade goke dindikenj binje kutnja irde Al Kurunj gusunanj irde takira tike gabe kat kuyenj.

†† Asanj hoyanndebe gahade hi: ¹¹ * a Ne Al Urminj gabe alya bereya Al Kurunjen dirnenj wenj gega, mere ma nurde duwi hitnenj tiyanj goyen yumulganj tiye yenj waminj.

Kadge kura bulun girkeb daha tiyayin?

¹⁵ Irde sopte po, "Be, kadge kura bulun bulun girkeb kun yey po hikeya gabe mata bulunmin goke momon irayin. Irke mere go nuryenbe al gob sopte kadge Al Kurun urmin gigen yara hiyyen. ¹⁶ Goyenbe merege ma nurke kenem al hoyan unkenen ma iraw gwahade yade ga kwayin. Gogab al irawa ma karwo gore merege goyen tumnan fudinde yenayin. ¹⁷ Al hoyan yukayin gote mere wor ma nurke kenenbe mata bulunmin goyen Al Kurunyen dirnen wen hoyan goyen momon yirayin. Yende mere wor ma po nurkeb al gobe Al Kurunyen dirin mon, mata bulun al yey kenen hinayin.

¹⁸ Fudinde wor po dinen hime. Al Kurunyen alya bereya doyan yird yird sanin goyen den dunen. Ningeb den belen igin yenayinbe Al Kurun wor igin yiyyen. Irde den belen bulun yenayinbe Al Kurun wor bulun yiyyen.

¹⁹ Sopte dinen hime. Der al iraw kura megen gar henya det kuran nurde dufaytirin unkenen po irde Nanne Al Kurun tare minyan al goyen gusunan iriyenbe yey belen epte irde dunen. ²⁰ Gwahade ningeb al irawa ma karwo gwahade kura, 'Nenbe Yesuyen alya bereya,' yey wan gabu irnayinbe ne manan wan yey hitek," yinyin.

Meten al buninen minmonyen maya mere

²¹ Be, gwaha yinkeb Pita belen wanbe, "Doyan Al Kurun, kadne kura belen bulun nirkeb wawun dahade mata bulunmin go halde unen? Wawun 7 ma dahade?" yey gusunan iriyin. ²² Irkeb, "Wawun 7 po mon. Bulun girde hikeb huginen halde po unen hayin," inenbe ²³ mata goke maya mere mat gaha yirin: "Ningeb Al Kurun belen yende alya bereya doyan yirde hi bana gon nin matabe gahade: doyan al kura belen meten marmen horamin yawaramin go wol hena yinyin. ²⁴ Irkeb al kura doyan almin hitte hora kurun wor po tirin al goyen doyan almin hitte tawayamin. ²⁵ Gega al gobe hora kurun go epte ma wol hetek hirin geb, doyan almin gore, 'Al gote beremya dirinmin weny detminya goyen tumnan yukun al hoyan yunke damu tinan. Irkeb hora gobe ne tewen,' yirin. ²⁶ Irkeb meten al go dilin mar gor po dokolhon yugulun tenbe, 'Bemel nirde ma. Horage kurun gobe wol hen gunen geb,' inen esen mere iriyin. ²⁷ Irkeb buninen kenenbe, 'Hora go wol hen hen ge ma nurayin,' inen tubul tike kurin. ²⁸ Goyenbe kun meten al kadom hora dirnen mun kura unke ma wol hitin al goyen kinyin. Irde hapekde tenbe, 'Aranen horane wol hawa!' inyin. ²⁹ Irkeb kadom go kimin mar dokolhon yugulun tenbe, 'Bemel nirde ma yo. Horage wol hen gunen geb,' inyin. ³⁰ Goyenbe al go buninen ma irde kadom go tagal unenbe, 'Horane wol heke gab ten sin irnayin,' yinke tukun koyare keramin.

³¹ "Be, meten mar kadom belen mata go kenenbe bin ar yamin. Irdeb kun doyan almin go mata kurun al gore tiyyin goyen momon iramin. ³² Irkeb doyan al belen

meten almin go hoy irke wakeb, 'Geb meten al bulun. Horane epte ma wol hetek geb, esen mere nirkeb buninen girde gonmin ginmin. ³³ Ne belen buninen girde kandukge kurun go pasi irde gunmin gwahade goyen po, ge belen wor dani geb kadge gwaha ma iran?' inyin. ³⁴ Doyan al go bin ar wor po yekeb, 'Al go koyare kenan!' yinyin. Irdeb, 'Horane tumnan wol heke gab tubul tike kuyen,' yinyin. ³⁵ Nanne Al Kurun sanin minyan gore den wor mata gwahade goyen po diryen. Nin geb kadin yago bulun dirnayin goyen bitinde mat wor po halde yunen hinayin. Mali hende hendem ma tinayin," yinyin.

Al belen bere yakira ten ten mata

(Mak 10:1-12)

19 Be, Yesu go mere gwahade mat al saba yirdeb Galili nana tubul ten Yodan fe gama irde Yudia nanare kurin. ² Kun hikeb al budam gama irde kun hinhan. Irke al garbam minyanbe sope yirke igin hen hinhan. ³ Gwaha ten hikeyabe Farisi mar kura belen tunan urnin yey wanbe, "Al kura min goke kuram mon berem takira tiyyen gobe Moseyen sabarebe igin yitin we?" inamin. ⁴ Irkeb wol henbe, "Han kanya wor po tikula kerdyabe Al Kurun belen al irde, bere irde iryin goyen Al Kurunyen asan katin hi gobe ma kanyan hen hanjen?" ⁵ Al Kurun belen gwaha yirin geb, goke tenbe albe naninya milinya yubul ten kun beremya gabu hiriyen. Irke al belen yenenmin iraw goyen Al Kurun dilinde unkenen po yinyen. ⁶ Ningeb irem gobe hoyan hoyan ma hiriyen. Unkenen po hiriyen. Gwahade geb Al Kurun belen alya bereya yade gabu yiryen gobe al belen epte ma bur yirayin," yinyin. ⁷ Irkeb mel goreb, "Gwahade kenem dani geb Mose belen igin bere takira ten ten asan kan unenbe takira tiyayin yirin hi?" yey gusunan iramin. ⁸ Irkeb wol henbe, "Denbe tonantin sanin wor po, mere ma nurtek goke tenbe Mose belen gwaha dinyin. Goyenbe han kanya wor po minde matbe gwahade mon. ⁹ Ningeb al kura berem al hoyanya ma duwan ten hikeya takira ten bere hoyan tiyyenbe Al Kurun dilinde mata bulun tiya yey kinyen," yinyin.

¹⁰ Irkeb komatin belen, "Be, gwahade kenem bere ma ten dulin hen hen gobe igin," yamin. ¹¹ Gwaha yek, "Al berem mon dulin hitek yahan gobe al tumnan gwahade hitek mon. Al unkenen igin gwahade po hinayin yey yirin mar gore po gab gwahade hinayin. ¹² Al kurabe bere nin ma wor po nurde hanjen. Goyen mar gobe kurab gwahade po kawan hitin. Munan kurabe al belen po min minyan gwahade yirin. Munan kura marbe Al Kurun belen yende alya bereya doyan yirde hi gote meten po ten hin yey bere ma yade hanjen. Ningeb al gwaha titek mar po gab igin gwaha ten hinayin," yinyin.

Dirin muknenya Yesuya

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Be, dirin muknen go Yesu belen hani yende Al Kurun gusunan irke guram yirde sanin yiri yey na-

ninya miliñya belen yawayamiñ. Irkeb komatmiñ yago belen yinenñ tenñ utañ yiramiñ. ¹⁴ Goyenbe Yesu belenbe, "Utañ yirde ma. Dirinñ mukñeñ go yubul tike ne hitte yawanañ. Al kura Al Kurunñyen al hewe yenbe dirinñ belen naniñya miliñya hitte kuñ kuñ niñ kama ma heñ hanñyen go gwahade hiyyeñ gab Al Kurunñ belen yende alya bereya doyañ yird yird gobe yende hiyyeñ," yinyiñ. ¹⁵ Gwaha yinenñbe dirinñ mukñeñ go guram yirde yubul tenbe hoyañde kuriñ.

Al samunñmiñ budam
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Be, goñ hikeb al kura gore Yesu hitte wañbe, "Tisa, da mata igiñ tenñ gab Al Kurunñya hugiñeñ hireñ?" ineñ gusunñanñ iryiñ. ¹⁷ Irkeb, "Daniñ geb det igiñ niñ gusunñanñ nirde ha? Al Kurunñ unñkureñ po ga al igiñ geb. Yenñya hugiñeñ heñ heñ niñ nurde ha kenem Moseyen saba goyen gama irde hayiñ," inyiñ. ¹⁸ Irkeb al gore, "Saba damiñ damiñ niñ yeñ ha?" inyiñ. Irkeb, "Al ma gasa yirke kamñayiñ, al berem yanbe bere hoyañ duwan ma irde hiyeñ, kawe ma tiyayiñ, merere huwarde usi mat ma mere tiyayiñ. ¹⁹ Irde momkeya nanakeya palap yirde meremiñ nurde hayiñ. Irde gigeñ ge amañeñ nurde hayen gwahade goyen po kadge hoyañ niñ wor amañeñ nurde hayiñ," inyiñ. ²⁰ Irkeb al gore, "Go ninha gobe tumñañde nurde gama irde himyen. Da mata wor po soñ heñ himyen geb, goyen tiyayiñ yeñ nineñ ha?" yeñ gusunñanñ iryiñ. ²¹ Irkeb, "Al Kurunñ diliñde al huwak wor po hewe yenbe kuñ samunñge kurunñ goyen al yunke damu tikeb hora go yade yukunñ al det niñ amu heñ hañ mar goyen yunayiñ. Irkeb Al Kurunñ belen nere hihi yeñ genke gab wañ gama nirayiñ," inyiñ. ²² Irkeb al foñeñ gobe samunñya detmiñya budam wor po geb, Yesuyen mere nurdeb biñde kandukñeñ wor po nurdeya kuriñ.

²³ Gwaha tikeb komatmiñ yago goyen, "Fudinde wor po dineñ hime. Al samunñmiñ budam wor pobe Al Kurunñ belen yende alya bereya doyañ yirde hi bana goñ hurkunñ hurkunñ gobe meteneñ wor po geb.

²⁴ Dapña kurunñ kamelbe det harañ heñ heñ kutum yamenñ dirñeñ munñ wor po goyen bana epte ma hurkuyeñ. Gwahade goyen po, al samunñmiñ budam wor Al Kurunñ belen alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ epte ma hurkunñayiñ. Niñgeb det irawa goyen tumñañde meteneñ. Goyenbe damiñbe meteneñ wor po yeñ nurde hañ? Al samunñmiñ budam gobe meteneñ wor po geb," yinyiñ. ²⁵ Irkeb komatmiñ yago belen mere go kukuwamñeñ wor po nurdeb, "Niñgeb ganunñ mar po gab Al Kurunñ belen yawaryeñ?" inamiñ. ²⁶ Irkeb mel go yeneñbe, "Mata gobe alyen tareñdebe epte moñ. Goyenpoga Al Kurunñyen tareñdebe det kura meteneñ miñmoñ," yinyiñ.

²⁷ Irkeb Pita belen, "Be, neñbe detniniñ tumñañ yubul tenñ gama girtinñ. Niñgeb kamebe da yawartek?" inyiñ. ²⁸ Irkeb gaha yinyiñ: "Fudinde wor po dineñ hime. Nalu funañde Al Kurunñ belen megenñya nanñkiñya gergeñ yiryenñ nalure goyenter ne Al Urmiñ gabe sanñiñne turñunñ yanña maroro gasunñner keperde alya

bereyane doyañ yireñ. Irde denñ 12 gama nirde hanñ mar gayen manañ maroro gasunñtiñyanñ keperde nere alya bereya tumñañ, al miñ 12 Israel yinenñ hinayiñ goyen doyañ yirnayiñ. ²⁹ Irde al kura nere alya bereya niñ tenñ yamiñ, haymiñ, babam, itinñ, kulinñ, naniñ, miliñ, diriñmiñmiñyabe meteneñmiñya yubul tinayiñbe gote murunñgembe budam wor po yawarnayiñ. Irde Al Kurunñya hugiñeñ heñ heñ goyen manañ yende hiyyeñ. ³⁰ Goyenpoga al kura yinñeñ ge yeñ, 'Nebe gwaha gwaha timiñ geb, gote murunñgem kurunñ al hoyañde gote folek wor po teweñ,' yiyiñeñ al gobe dirñeñ munñ tiyyeñ. Munañ al kura nebe hako hime yeñ nurde hiyeñ al gobe murunñgem kurunñ wor po al hoyañde gote folek tiyyeñ. Niñgeb al meheñde hiyeñ al gobe kame hiyeñ. Munañ kame hiyeñ al gobe meheñde hiyeñ," yinyiñ.

Wain meteneñ marte siraw mere

20 Be, meremiñ goke tenbe siraw mere matbe gaha yinyiñ: "Al Kurunñ belen alya bereya doyañ yird yird mata kurabe gahade: al denñem yanñ kura wain meteneñner al yawarmeke wañ meteneñ tinañ yeñbe wampot munñ po kuriñ. ² Kunñbe, 'Hañka nanñkahal meteneñ tinayiñbe denari † unñkureñ unñkureñ dunenñ,' yinyiñ. Irkeb igiñ yeñ nurdeb meteneñde kwamiñ. ³ Be, kuñ 9 kilok naña gwahade hekeb wain meteneñ miñ al go gabu irde hanñyen gasunñde gor kuñ al hoyañ duliñ meteneñ miñmoñ hinhan goyen yinyiñ. ⁴ Irdeb, 'Denñ wor kuñ meteneñner meteneñ tinañ. Irkeb hora gwahade igiñ dunenñ yeñ nurde hime goyen dunenñ,' yinyiñ. ⁵ Irkeb kwamiñ. Al go sopte po naña banñkahalya 3 kilok wawunñbanaya wor kuñ meteneñ mar yad yerke meteneñmiñde kuñ meteneñ tiyamiñ. ⁶ Be, 5 kilok wawunñbana wor po kunñbe al hoyañ kura meteneñ miñmoñ duliñ hike yinyiñ. Irdeb, 'Daniñ duliñ meteneñ miñmoñ wor po hike naña hubu heweñ tiya?' yinyiñ. ⁷ Irkeb, 'Moñ, al kura belen meteneñ kura ma dunkeb gago duliñ hite,' inamiñ. Irkeb, 'Denñ manañ kuñ wain meteneñner meteneñ tinañ,' yinyiñ.

⁸ "Be, ñumtuk urkeb meteneñ miñ al goreb meteneñmiñ doyañ ird ird al goyen gaha inyiñ. 'Meteneñ tahañ mar goyen hoy yirde murunñgem yunayiñ. Funañ wor po wañ meteneñ tahañ mar go wa damu yirayiñ. Irde kuñ kuñ funañbe wampot munñ yeñ wa wayhañ mar goyen damu yirayiñ,' inyiñ. ⁹ Funañ wor po wayamiñ mar gobe denari unñkureñ unñkureñ yawaramiñ. ¹⁰ Niñgeb go yeneñbe wampot mat meteneñ tiyamiñ mar gobe hora hende wor po tiniñ tihit yeñ nuramiñ. Gega yeñ manañ denari unñkureñeñ po yawaramiñ. ¹¹ Horamiñ go yadeb meteneñ miñ al goke igiñ ma po nurde biñ ar yamiñ. ¹² Irde, 'Al gayamunñ ga wañ meteneñge tahañbe neñ hora tihit gahade po tahañ. Neñbe wampot mat naña misiñ ma yeñ meteneñ kurunñ wor po tihit,' inamiñ. ¹³ Gega meteneñ miñ al gore huwarde kuramiñ kura goyen, 'Kadne, al hoyañ po igiñ yirde, denñbe bulunñ ma dirhem. Denñbe igiñ denari unñkureñ goke meteneñ titek ma yahañ?' ¹⁴ Dufaynerbe al kamere meteneñ tenñ nunhanya

† Denari: Al belen wampot mat meteneñ tenbe wawunñbana naña sul yeke bada heñbe gote hora tiyyeñbe denari unñkureñ tiyyeñ.

denyabe murungem tunjande dunerj yej nurhem. Ni-geb horatiñ yade kunañ. ¹⁵ Horabe nigen geb daha wet kura ire yejbe gwahade po ireñ. Gega daniñ geb al buninjer yirde farañ yurhem goke igiñ ma nurhañ? yiniñ. ¹⁶ Al Kurun belerj yende alya bereya doyanj yird yird matabe gwahade geb, al kame hiyerj al gobe mehenjde hiyerj. Munanj mehenjde hiyerj al gobe kame hiyerj," yiniñ.

Yesu belerj kamde kamdemiñ ge sopte tagalyiñ
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Be, Yesu go Yerusalem kunj henjyabe komatmiñ 12 goyen po yapat yiriñ. ¹⁸ Irdeb, "Nerjbe Yerusalem kunj hite gago. Irde ne Al Urmiñ gayen al kura belerj tagal nunkeb Al Kurun doloñ ird ird mata doyanj marte kar-kuwanja Moseyen saba marya belerj nade fere nir-nayiñ. ¹⁹ Yej belerj mayke kami yejbe al miñ hoyañ Yu-da mar moñ hitte nad nerke kwenj. Irkeb yej belerjbe giwgiw nirde nusulak tenjbe kuruse hende mununke kamenj. Gega kamenjde mat kunj yererjek hekeb sopte huwaren," yiniñ.

Sebedi beremde gusunanj
(Mak 10:35-45)

²⁰ Be, Sebedi berembe urmiñ waranj yade Yesu hitte wayamiñ. Wanbe dokolhoñ yuguluñ tenjbe gwaha nirwoñ yej Yesu gusunanj iryiñ. ²¹ Irkeb, "Daniñ wor po nurde ha?" inyiñ. Irkeb bere gore, "Igiñ yej kenenjbe ge belerj alya bereya doyanj yirde hayinde gorbe urne waranj gayen ketalger heñ tumjanje al doyanj yirde hinayiñ," yiriñ. ²² Irkeb Yesu belerj, "Miñ gwahade niñ gusunanj hihit yej nurdeya ma gusunanj hahanj geb. Kanduk kurun tewerj tenj hime gayen epte tenayiñ?" yiniñ. Irkeb, "Epte tetek," inamiñ. ²³ Irkeb Yesu belerj, "Fudinde kandukbe tiriryerj gega, neya heñ al doyanj yird yird niñ gusunanj nirhanj gobe ne belerj igiñ ma buluñ ma dinerj. Ne ketalner kurhan kurhan heñ denjem yan heñ heñ gobe Nanne belerj hakot al basiña yirtin hanj gore yawarnayiñ," yiniñ.

²⁴ Be, komatmiñ hoyañ 10 gore mere go nurdeb ire itinya goke biñ ar yamiñ. ²⁵ Irkeb Yesu belerj tumnanj hoy yirdeb gaha yiniñ: "Megen niñ doyanj mar kar-kuwanjbe al kafura yirkeb yej yufukde po hanjen. Irde yende metenj marmiñ mananj denjiniñ yan hihit yej nurdeya al kanduk yunerj hanjen. ²⁶ Gega denjbe gwahade moñ. Al kura denj kahal bana gayen al kurun hewe yej nuryerj gobe yinjerj ge ma nurde dende metenj al po hiyyerj. ²⁷ Niñgeb denj bana al kura doyanj al hewe yejbe yinjerj ge ma nuryerj. Irde denj ge po dufay heñ dende metenj al po hiyyerj. ²⁸ Gwahade niñgeb, ne Al Urmiñ gayen wor al belerj igiñ igiñ nirnanj yej ma katmiriñ. Ne belerj po al igiñ yire yej katmiriñ. Irdeb alya bereya budam gote mata buluñmiñ gote murungem yinjerj yawartek goyen ne belerj yawarenj goke tenj darine wok irde kamenj yej katmiriñ," yiniñ.

Al irawa diliñ titmiñ nanjenaryum

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Be, Yesuya komatmiñya goya Yeriko taun tubul ten kunj hikeyabe al buda kurun gama irde kunj hinhan. ³⁰ Goya goyenbe al irawa diliñ titmiñ kura belerj sinjare keperde hinaryum. Irde Yesu gago wan kunj hi yinke nurdeb, "Doyanj Al Kurun, Dewit Urmiñ, buninjerj nurd dunerj farañ dura be!" yej hokde po gwaha inaryum. ³¹ Irkeb al buda gore nurde yinerj tenjbe, "Balmiñ hiri!" yinamiñ gega, ug po, "Doyanj Al Kurun, Dewit Urmiñ, buninjerj nurd dunerj farañ dura be!" inaryum. ³² Irkeb Yesu go tek yej huwarde hoy yirdeb, "Daha dirwoñ yej nurde har?" yiniñ. ³³ "Doyanj Al Kurun, nanjenyewoñ yej nurde har." inaryum. ³⁴ Be, Yesu gob buninjerj wor po yenenjbe diliñyanj sisanj yurkeb goyare po nanjenenj gama irde yej kunj hinhin belerj goñ kwaryum.

Yesu Al Kurunyen ya balem bana hurkuriñ

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

21 Be, Yesuya komatmiñya go Yerusalem binde binde hamiñ. Tiyun kura denjem Betfage gobe Olip dugu dabayiñ belerj hinhin. Be, Yesube gor forok yejbe komatmiñ irawa kura hulyanj yirdeb, ² "Kuri. Kunj tiyun iroyenter forok yejbe doñki al diriñ foñerj kura gor miliñya yej titiñ yenenjbe yugu tenj yade wayiryerj. ³ Al kura belerj goke daha wet kura dinkeb, 'Doyanj Al Kurun belerj goke yihi,' inkeb yubul tenj dunkeb yade wayiryerj," yiniñ. ⁴ Yesu go tiyyiñ gobe bikkenj Al Kurunyen mere basanj heñ heñ al belerj yiriñ goyen fudinde forok yej yej ge tiyyiñ. Merebe gahade: ⁵ "Yerusalem † niñ mar goyen gaha yinnanj. 'Doyanj Al Kurunñ denj hitte wanj hi. Al gobe yinjerj ge turun turun ma tenj hi. Niñgeb al gobe doñki hende wanj hi. Doñki gobe foñerj, yinnayiñ," yitiñ hi.

Aisaia 62:11; Sekaraia 9:9

⁶ Be, Yesu komatmiñ go kunjbe yiniñ gwahade po tiyaryum. ⁷ Doñki foñerjya miliñya go yawakeb komatmiñ belerj uliñhormiñ yugu tenj go hende ugamkeb hurkunj kipiryiñ. ⁸ Al budam Doyanj Al Kurunñiniñ waya yej uliñhormiñ yugu tenj belerj yan ugamamiñ. Kurabe patila haniñ yufunj tiyamiñ goyen belerjanj sar irde tukamiñ. ⁹ Al kurabe mehenj hekeb kurabe kame hamiñ. Irdeb tumnanj ala turun iramiñ. "Dewit Urmiñ turun irniñ ko." "Doyanj Al Kurunyen denjemde wanj hi gobe Al Kurun belerj guram irde sanj iryerj!"

Tikiñ 118:25-26

"Al Kurun turun irniñ ko."

¹⁰ Be, Yesu go kunj Yerusalem forok yekeb taunde gor niñ mar gob tumnanj hurkunjat wor po tenjbe, "Al gab ganun?" yamiñ. ¹¹ Irkeb al buda goreb, "Al gabe Yesu Al Kurunyen mere basanj al. Yejbe Galili nanja bana goñ niñ tiyun Nasaret niñ al," yinamiñ.

† Denjem hoyanjbe Saion.

Yesu belen Al Kurunyen ya balem haran hirin

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

¹² Be, Yesu go Al Kurunyen ya balem koya belen po milgu irtin bana gon gabu gasun kurunde hurkunbe al buda gor det damu ten hinhan go kwep kwep yirde yakira tiyyin. Irde hora kapyan hej hej mar belen hora yirtin gasunya damure nin kalyingi yawan yerdeb keperde hanyen gasunya goyen yade yabolon ten yunin. ¹³ Irdeb, "Al Kurunyen mere asande katinbe gahade: 'Ya gabe ne mere nird nird gasun. Gar wan gabu irde mere nird nird ya hiyyen,' gwahade yitin hi. Goyenbe den belenbe ten 'kawe marte gasun' irde han," yinyin.

¹⁴ Be, Yesu go ya balem bana gon po hikeya al dilin titminya kahan simsimanya goyen yeh hitte wake sope yiryin. ¹⁵ Irkeb dirinbe bana gon, "Dewit Urmin turun irnin ko!" yeh hewhow ten hinhan. Irkeb Al Kurun dolon ird ird mata doyan mar pris buda gote karkuwanminya Moseyen saba maryabe Yesu belen mata tinen forok yiryin goyen kenamin, irde dirin belen Yesu goyen Dewit Urmin yeh turun iramin goyen nurdeb bin ar wor po yamin. ¹⁶ Irdeb wan Yesu gusunjan iramin. "Gebe dirin mere ten han gayen nurde ha?" inkeb wol henbe, "Gwaha, nurde hime. Denbe dirin belen mata ten han goke Al Kurunyen asandeb, 'Dirin kahanyan hitin ya dirin mamure nin ya belen turun nird nird nin gitik yirtin,' yitin gobe kapyan ma hej hanyen?" yinyin. ¹⁷ Gwaha yinenbe yubul ten Beta ni taunde kun go wawun gobe gor hinhin.

Yesu belen fik he karan uryin

(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Be, fay urkeb wampot mun Yesu go mulgan hej Yerusalem kun henya be belen binde iryin. ¹⁹ Irkeb fik he yuwalnen digula urtin goyen belen sinare hike kenenbe iginen minyan daw yeh kun kinyin. Kun minde mat kinyinbe iginen minmon, yuwalnen belen po aw urtin. Gwahade kenenbe Yesu belen he goyen, "Te ban iginen ma hawayin," inen karan uryin. Irkeb goyare po gwilgwil iryin.

²⁰ Be, Yesuyen komatmin go fik he goyen goyare po kamtin heke kenenbe dilin fot yamin. Irdeb, "Dahade geb he gob bemel po gwilgwil ira?" yamin. ²¹ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Fudinde wor po dinen hime. Al Kurun nin hekke nurde dufay irawam ma irnayanbe ne belen fik he irhem gwahade igin tinayin. Irdeb du-gu wor, 'Kun makan alare kurka,' inkeb gwaha po tiyyen. ²² Al Kurun nin hekke nurde det kurun gusunjan ir-keb tumnan dunyen," yinyin.

Yesu tarenmin ge gusunjan iramin

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Be, Yesu go Al Kurunyen ya balem koya belen po milgu irtin bana sawsawa al gabu irde hanyende gor hurkun al saba yirde hinhin. Irkeb pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwakya belen Yesu hitte wanbe, "Mata ten ha kurun gayenbe da tarenbe ten ha? Ganun belen igin gwaha ten hayin ginun?" inamin. ²⁴ Irkeb, "Ne wor gusunjan kura diren tihim gayen wol henayin. Irke gab nebe goyen saninde ten hime yeh momon diren," yinenbe gaha yinyin. ²⁵ "Yon Baptais belen al baptais yirde hinhin gobe Al Kurunyen tarenbe ma alyen tarenbe? Momon nirnan," yinyin. Irkeb mel goyen yingen ulin mere sege irdeb, "Daha intek? Al Kurunyen saninde intek gob, 'Munan dani sabaminbe fudinde yeh gama ma irde hinhan?' dinyen. ²⁶ Munan alyen saninde yetek gob al buda kurun gabe Yon Baptaisbe Al Kurunyen mere basan al yeh nurde han geb, bin ar yeke mudunnayin," yamin. ²⁷ Irdeb mel goreb, "Go ma nurde hite," inamin. Irkeb Yesu belenbe, "Ne wor al gore ok ninke ten hime ma dinen," yinyin.

Al kurat urmin waran gote maya mere

²⁸ Irdeb Yesu belenbe, "Ga dinen tihim gayen dahade nurnayin goyen tagalke nuren. Be, al kura urmin irawam yan hinhin. Kurarebe urmin kurun hitte kunbe gaha inyin. 'Eke, han kabe kun wain metende meten tiyayin,' inyin. ²⁹ Irkeb urmin kurun goreb, 'Badne,' inyin. Goyenbe kamebe dufaymin mulgan hekeb kun meten tiyyin. ³⁰ Be, al gob urmin dirnen hitte wor kunbe urmin kurun inyin gwahade po inyin. Irkeb urmin dirnen goreb, 'Be, doyan al, gwaha tiyen geb,' inyin. Goyenbe kun meten ma tiyyin. ³¹ Ningen dirin daminbe nandinbe mere nurde gama iryin?" yinyin. Irkeb mel gore wol henbe, "Urmin kurun gore," inamin. Irkeb Yesu belen wol henbe, "Denbe Yon Baptais belen wan Al Kurun dilinde huwak hej hej nin yekeb meremin ma nuran. Irde matamin goyen yenan gega, meremin fudinde yeh ma nurdeb Al Kurun nin bitin mulgan ma hiyun. Goyenbe teks yad yad marya bere belen ninyabe fudinde yeh nuran. Ningen fudinde wor po dinhem. Teks yad yad marya bere belen ninyabe den fole dirde yeh wa Al Kurun belen alye bereyamin doyan yirde hi bana gon hurkunayin," yinyin.

Wain meten doyan irde hinhan mar gote maya mere

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Irdeb Yesu gobe teban gaha yinyin: "Maya mere hoyan ga nurnan. Al kura wain meten harde koya kerde milgu irdeb wain fimin gilyan hej hej nin mete talde det gitik yiryin. Irdeb ya kawan kura al gor hej wain meten go doyan ird ird nin iryin. Irdeb meten gobe meten mar hoyan haninde kerdeb nanja gisaw kurin. ³⁴ Be, wain iginen yad yad nalu hekeb min al gore meten marmen karwo hulan yirkeb wain iginen kura

† Hora kapyan hej hej marbe Roma gabmanyen horaya Yuda marte hora goyen al belen yeh yunke Al Kurunyen ya balemde nin hora ten wolminen al go yunke gab Al Kurun galak irnin yeh ya bana gon yerde hanyen.

yawarniŋ yeŋ kwamiŋ. ³⁵ Goyenbe mel goreb gasa yiramiŋ. Uŋkurenŋ maydeb kurabe mayke kamiyŋ. Irdeb funaŋbe horare mayamiŋ. ³⁶ Be, al gob tebaŋ po metenŋ marmŋ kura budam hulyaŋ yirke kwamiŋ. Kukeb meheŋde yiramiŋ gwahade po yiramiŋ. ³⁷ Irkeb funaŋ wor pobe, 'Urne hulyaŋ ire. Gogab palap irde meremiŋ nurnayiŋ geb,' yeŋbe urmiŋ teŋ kerke kuriŋ. ³⁸ Gega wain metenŋ doyaŋ irde hinhan mar gobe kadam momoŋ gird teŋbe, 'Metenŋ gate miŋ al gote urmiŋbe gago geb, mayteke kami. Gogab metenŋ gayen naniŋ miŋmoŋ hekeb nende hiyyeŋ,' yamiŋ. ³⁹ Irdeb metenŋ miŋ alyen urmiŋ go teŋ tukuŋ metenŋ siŋare mayke kamiyŋ. ⁴⁰ Gwaha tikeb metenŋ miŋ al gore waŋbe daha yiryeŋ yeŋ nurde haŋ?" yinyiŋ. ⁴¹ Irkeb Al Kurunŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marya Yuda marte doyaŋ mar parguwakya belenŋ wol heŋbe, "Mata buluŋ tinayiŋ mar go gasa yirke kamnayiŋ. Irde metenŋmiŋ go teŋ al hoyaŋ haniŋde kiryeŋ. Irkeb mel gore gab wain igineŋ yad yad nalurebe yeŋ untekebe unenŋ hiniyiŋ," inamiŋ. ⁴² Irkeb Yesu belenŋ wol heŋbe, "Deŋbe Al Kurunŋen mere gahade katiŋbe ma keneŋ hanŋen? Merebe gahade:

'Ya yird yird mar belenŋ igiŋ moŋ yeŋ nurde pel iramiŋ hora goyen al hoyaŋ belenŋ teŋ go hende ya saŋiŋ wor po iryiŋ.

Go iryiŋ gobe Doyaŋ Al Kurunŋ belenŋ iryiŋ.

Niŋgeb Al Kurunŋ belenŋ iryiŋ gob dilniniŋdebe igiŋ wor po yeŋ keneŋ hite,' yitiŋ hi.

Tikiŋ 118:22-23

⁴³ "Niŋgeb fudinde wor po dinenŋ hime. Deŋbe Al Kurunŋ belenŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hitek gega, dakira teŋbe Al Kurunŋ diliŋde mata igiŋ teŋ hinayiŋ mar goyen po gab yunyeŋ. ⁴⁴ Niŋgeb Al Kurunŋen asaŋde hora niŋ yitiŋ gobe ne gago. Niŋgeb al kura hora go hende takteŋ mayyeŋbe mugol niyyeŋ. Irde hora gore kateŋ hika tiyyeŋ al gobe umetek tiyyeŋ. Niŋgeb al kura neneŋ bebak ma tinayiŋ mar hittebe kame mata gwahade forok yiyyeŋ," yinyiŋ.

⁴⁵ Be, pris buda gote karkuwaŋmiŋya Farisi marya go Yesuyen maya mere go nurdeb, "Neŋ ga po dinenŋ hi," yeŋ nuramiŋ. ⁴⁶ Irdeb daha mat kura teŋ fere titewoŋ yeŋ nuramiŋ. Irdeb Yesube al buda gore yeŋbe Al Kurunŋen mere basaŋ al yeŋ nurde hinhan geb, al bu-da goke kafura hamiŋ.

Bere teŋ teŋde niŋ dula mata gote maya mere

(Luk 14:15-24)

22 Be, Yesu go tebaŋ po maya mere mat al gaha yinyiŋ: ² "Al Kurunŋ belenŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird goyen kurabe gahade: doyaŋ al kurunŋ kura urmiŋ bere tewe yekeb dula mata kurunŋ gitik tiyyiŋ. ³ Irdeb metenŋ marmŋ hulyaŋ yirdeb, 'Kuŋ dula mata gake al hoy yirmiŋ mar goyen yinke wanaŋ,' yinyiŋ. Goyenbe kuŋ yinkeb bada hamiŋ. ⁴ Irkeb metenŋ marmŋ hoyaŋ wor sopte hulyaŋ yirdeb gaha yinyiŋ. 'Kuŋbe, "Doyaŋ al kurunŋniniŋ belenŋ bulmakaw firfurŋeŋ gasa yirde det tumŋaŋ gitik teŋ ep ira. Irdeb wanayiŋ

yeŋ deŋ ge keya hihi geb wake kuniŋ," yinnayiŋ,' yinyiŋ.

⁵ "Be, metenŋ marmŋ gore kuŋ al hoy yiryiŋ mar goyen yeneŋbe doyaŋ almiŋ belenŋ yinyiŋ gwahade po yinamiŋ. Goyenpoga yende mere go ma nuramiŋ. Irdeb dufaymiŋde dufaymiŋde kwamiŋ. Al kurabe biŋge metenŋmiŋde kuriŋ. Munanŋ kurabe hora metenŋmiŋde kuriŋ. ⁶ Al kura marbe doyaŋ al kurunŋde metenŋ mar buda goyen yade buluŋ buluŋ yirde gasa yirke kamamiŋ. ⁷ Gwaha tikeb doyaŋ al kurunŋ go biŋ ar yekeb fulenŋ marmŋ yad yerke kwamiŋ. Kuŋbe al buda metenŋ marmŋ gasa yiramiŋ goyen gasa yirke kamkeb tiyuŋmiŋ go mananŋ kumga tiyamiŋ.

⁸ "Gwaha teŋbe doyaŋ al kurunŋ go metenŋ marmŋ yenya hinhan go hoy yiryiŋ. Irdeb gaha yinyiŋ. 'Dawetbe tumŋaŋ gitik teŋ ep irtiŋ gega, al watek mar wor pobe waŋ waŋ niŋ bada hahanŋ. ⁹ Niŋgeb kuŋ belenŋyan alya bereya kura yeneŋbe mali po yinkeb dula mata tiyen tihimde gar wanayiŋ,' yinyiŋ. ¹⁰ Gwaha yinkeb metenŋ marmŋ gobe taun bana goŋ niŋ belenŋ haniŋ haniŋ gama yirdeb kuŋ al buluŋya igiŋya goyen yeneŋbe mali po yinke wayamiŋ. Be, al go waŋ keperamiŋbe yabe makinŋ wor po hiriŋ.

¹¹ "Irkeb doyaŋ al kurunŋ belenŋ al gabu iramiŋ go yene yeŋ waŋbe al kura dula matare niŋ umŋa ma titiŋ goyen kinyiŋ. ¹² Keneŋbe, 'Dula matare niŋ umŋa ma taha gega, daha mat bana gaŋ wayha?' inkeb al gob mere ma po tiyyiŋ. ¹³ Irkeb doyaŋ al kurunŋ goreb, 'Teŋ kahanya haniŋya fere teŋ siŋare kidoma bana temeyanŋ. Gorbe eseŋ misiŋ iseŋ bana goŋ hiyeŋ,' yeŋ metenŋ marmŋ hulyaŋ yiryiŋ. ¹⁴ Be, maya mere ga nurhan gwahade goyen po, Al Kurunŋ belenŋbe al budam hoy yirde hi gega, yuŋkurenŋ yuŋkurenŋ po gab nigen yeŋ basaŋa yirtiŋ haŋ," yinyiŋ.

Farisi mar belenŋ teks kerd kerd niŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Be, Farisi mar go meremiŋ nurde biŋ ar yekeb siŋare kateŋbe Yesu go soŋ hekeb merere kertek yeŋ yinŋeŋ uliŋ mere sege iramiŋ. ¹⁶ Irdeb yinŋeŋde komatmiŋ yad yerke Yesu hitte kwamiŋ. Herot gama irde hanŋen mar mananŋ yenya tumŋaŋ kwamiŋ. Kuŋbe Yesu goyen, "Tisa, gebe mata fudinde po ga teŋ hayen. Irdeb Al Kurunŋen merebe fudinde mat po saba teŋ hayen. Gebe al deŋem yanŋa deŋem moŋya goyen mereya matayabe tuŋande po yirde hayen. ¹⁷ Niŋgeb gebe dahade nurde ha? Neŋ Moseyen saba gama irde hite mar gayen Roma gabmanyen doyaŋ al kurunŋ Sis-ar niŋ teks kertek gobe igiŋ ma dahade? Igiŋ momoŋ dirayiŋ?" inamiŋ.

¹⁸ Goyenpoga Yesu gob dufaymiŋ buluŋ gob bikken yeneŋ bebak teŋbe, "Usi mar wor wor, daniŋ tuŋaŋ nirde haŋ? ¹⁹ Teks yerde hanŋen hora go nikala nirke kene," yinyiŋ. Irkeb denari uŋkurenŋ tawayamiŋ. ²⁰ Irkeb al toneŋ hora hende gor keneŋbe, "Gabe ganuŋ toneŋya deŋemya?" yinyiŋ. ²¹ Irkeb mel gore wol heŋbe, "Sisaryen," inamiŋ. Irkeb wol heŋbe, "Gwahade

ninggeb, det kura niŋ Sisar beleŋ dinyeŋ gobe Sisar un-nayinŋ. Munanŋ Al Kuruŋ beleŋ det kura niŋ dinyeŋ gobe Al Kuruŋ unnayinŋ," yinyinŋ.

²² Be, Yesu beleŋ mere tiyyinŋ go nurdeb dinonŋ kok yekeb tubul teŋ kwaminiŋ.

Sadusi mar beleŋ al kamtiŋ huward huward niŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Be, nanaŋ fay goyare goyen po Sadusi mar beleŋ Yesu hitte wayamiŋ. Go mar gobe al kamtiŋde mat epte ma huwarnayinŋ yeŋ hanŋyen. Be, mel go Yesu hitte waŋbe gusuŋaŋ iramiŋ. ²⁴ "Tisa, Moseyen sabarebe, 'Al kura diriŋ miŋmonŋ heŋya berem tubul teŋ kamkeb kuliŋ kura hiyyeŋ gore itiŋde beretap go teŋbe itiŋ niŋ diriŋ forok irde unyeŋ,' gwahade yitiŋ hi. ²⁵ Be, al kura kuliŋ 6 miŋyaŋ goyen neŋya hityen. Al gobe bere tiriŋ gega diriŋ miŋmonŋ heŋya kamiŋ. Irkeb kuliŋ beleŋ beretap go tiriŋ. ²⁶ Goyenbe yeŋ wor gwahade po diriŋ miŋmonŋ heŋya kamiŋ. Irkeb yeŋ kamekkeŋ gore wor beretap go tamiŋ goyen diriŋ kura ma forok irdeya kamamiŋ. ²⁷ Irke funanŋbe bere go wor kamiŋ. ²⁸ Be, al goya kuliŋ weŋya gote berembe uŋkureŋ gogo po hinhin geb, kame al kamtiŋ huward huward nalurebe bere gobe ganuŋde berem wor po hiyyeŋ?" inamiŋ.

²⁹ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Deŋbe Al Kuruŋyen tareŋya meremya asaŋde katiŋ goyen keneŋ wuk ma yeŋ hanŋyen. Gwahade geb soŋ heŋ go ma keneŋ haŋ. ³⁰ Al kamtiŋ huwarnayinŋ nalureb al beleŋ bere yade bere beleŋ al ma kunayinŋ. Yeŋbe Al Kuruŋyen miyoŋ yara po henayinŋ. ³¹ Al kamtiŋ huward huward matabe Al Kuruŋ beleŋ asaŋmiŋde, ³² 'Nebe Abraham, Aisakyabe Yekopyat Al Kuruŋ,' yiriŋ goyen gobe kapyanŋ ma heŋ hanŋyen? Mel gobe kamtiŋ gega, tonenŋbe yeŋya haŋ geb, gogo yiriŋ. Niŋgeb Al Kuruŋbe al diliŋ gergeŋ haŋ gote Al Kuruŋ, al kamtiŋ gote moŋ," yinyinŋ. ³³ Be, al buda gobe meremiŋ nurdeb dinonŋ kok wor po yamiŋ.

Moseyen saba gote miŋ wor pobe da?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Be, Yesu beleŋ Sadusi marte gusuŋaŋ go keŋkela po wol hekeb gwaha mat kura mere titek moŋ hamiŋ. Irkeb Farisi mar beleŋ go nurdeb waŋ Yesu hinhinde gor gabu iramiŋ. ³⁵ Irdeb uŋkureŋmiŋ kura Moseyen saba keŋkela nurde hitiŋ al gore waŋbe tunanŋ ure yeŋ gaha inyiŋ: ³⁶ "Tisa, saba kuruŋ gabe nurde hite. Goyenbe damiŋbe saba kuruŋ gote folek wor po?" inyiŋ.

³⁷ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Bubulkunŋe, tonge, dufaygeya tareŋgeya tumnanŋ Doyanŋ Al Kuruŋge, Al Kuruŋ hitte po hugiŋeŋ kuŋ hiyeŋ. ³⁸ Gabe Moseyen saba kuruŋ gote folek wor po. ³⁹ Gote kurhanbe gigen ge amanŋeŋ nurde hayen gwahade goyen po kadge hoyanŋ niŋ wor amanŋeŋ nurde hayinŋ. ⁴⁰ Moseyen sabaya Al Kuruŋyen mere basanŋ marya beleŋ saba kayamiŋ kuruŋ gote miŋbe irawa gago po," inyiŋ.

Yesu beleŋ Farisi mar go Mesaia niŋ gusuŋaŋ yiriŋ

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Be, Farisi mar go gabu irde hikeb Yesu beleŋbe gusuŋaŋ yiriŋ. ⁴² "Deŋ gayen Mesaiaabe ganuŋde urmiŋ yeŋ nurde haŋ?" Gwaha yinkeb Farisi mar gore wol heŋbe, "Yeŋbe Dewit urmiŋ," inamiŋ. ⁴³ Irkeb Yesu beleŋbe, "Dewit urmiŋ yeŋ haŋ gega, dahade ninggeb Holi Spirit beleŋ Dewit ketal urkeb urmiŋ goyen, 'Gebe Kuruŋne,' inyiŋ? Dewit beleŋ Mesaia niŋ gaha yiriŋ: ⁴⁴ 'Al Kuruŋ beleŋ Doyanŋ Al Kuruŋne gaha inyiŋ: "Waŋ ketalner heŋ al deŋem yanŋ wor po hawayinŋ. Irkeb asogo girde haŋ mar goyen bul yirde yawameke gasa yirde yufurka tiyayinŋ," inyiŋ,' yitiŋ hi.

Tikiŋ 110:1

⁴⁵ Niŋgeb kapyanŋ heŋ hanŋyen gwahade po, Dewit beleŋ Mesaia goyen 'Doyanŋ Al Kuruŋne' inyiŋ. Niŋgeb dahade geb Mesaia gobe Dewityen urmiŋ hiyyeŋ? Gobe epte moŋ geb!" yinyinŋ. ⁴⁶ Be, gwaha yinkeb al kura beleŋ muŋ kura wol ma hiriŋ. Irde goyenter matbe al kura waŋ Yesu tunanŋ urde merem yanŋ irniŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hinhan gobe bada po hamiŋ.

Yesu beleŋ Farisi marya Moseyen saba maryat sikkeŋ tagalyinŋ

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

23 Be, Yesu gob komatmiŋya al buda kuruŋya goyen saba yirde heŋyabe gaha yinyinŋ: ² "Moseyen saba gote miŋ tagal tagal metenŋbe Moseyen saba marya Farisi marya beleŋ teŋ hanŋyen. ³ Niŋgeb mel gore saba dirkeb keŋkela gama irde hinayinŋ. Goyenpo-ga yiŋgeŋbe saba teŋ hanŋyen goyen ma gama irde haŋ geb, matamiŋ po gab gama ma yirde hinayinŋ. ⁴ Mel gobe mata gama irtek metenŋeŋ wor po goyen budam forok yirdeb gama yirnayinŋ yeŋ tagalde hanŋyen. Irkeb albe kandukneŋ wor po nurde hanŋyen. Goyenpoga biŋdebe muŋ kura gama irtek ma yirde hiyen. ⁵ Mata teŋ hanŋyen kuruŋ gobe al beleŋ dennanŋ yeŋ mata teŋ hanŋyen. Al Kuruŋ doloŋ ird irdde niŋ bisi pe-lyeŋ wor po kura Moseyen mere go hende katiŋ goyen tonanŋde yerde hanŋyen. Irde Al Kuruŋ doloŋ ird irdde niŋ uliŋ umŋa muruŋ beleŋ niŋ siŋsaŋeŋ goyen ulyanŋ wor po yirdeb hor yirde hanŋyen. ⁶ Yeŋbe dula mata karkuwanya gabu yayanŋ kuŋ heŋbe al deŋem yanŋde gasuŋyaŋ po kepertek nurde hanŋyen. ⁷ Irdeb gabu gasuŋyaŋ kuŋbe al beleŋ yeneŋ palap yirde 'Tisa' yinenŋ niŋ amanŋeŋ nurde hanŋyen.

⁸ "Goyenbe Doyanŋ Al Kuruŋtiŋbe uŋkureŋ po, irde deŋbe tumnanŋ yende dirneŋ weŋ ninggeb, deŋbe daniŋ 'tisa' ma dinhanŋ yeŋ ma nurde hinayinŋ. ⁹ Nantiŋbe Al Kuruŋ sanŋiŋ miŋyaŋ yeŋ uŋkureŋ gog po geb al kura 'Ado' ma ineŋ hinayinŋ. ¹⁰ Tisaŋtiŋbe Mesaia yeŋ uŋkureŋ po geb, deŋbe daniŋ ma 'Tisa' dinenŋ haŋ yeŋ ma nurde hinayinŋ. ¹¹ Niŋgeb al kura yiŋgeŋ turuŋ turuŋ irde hiyeŋ al gobe Al Kuruŋ beleŋ yeŋbe deŋem moŋ iryeŋ. Irde al kura yiŋgeŋ nebe deŋnem moŋ yeŋ hiyeŋ al gobe Al Kuruŋ beleŋbe deŋem yanŋ iryeŋ. Niŋgeb deŋ ba-

na gayen al kura doyan al hewe yiyyen al gobe dende meter al hiyyen," yinyin.

Farisi marya Moseyen saba marte mata bulun goke yirij

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ Irdeb al buda gor gabu irde hinhan goyen gaha yinyin: "Be, den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Den bebenbe Al Kurun belen alya bereyamij doyan yirde hire gor kun kun belenmin pet ten han. Dindikenbe bana gor ma hurkun han. Irde al hoyan goyen bana gor hurkuniyen kurut yen han mar wor belenmin pet ten han. ¹⁵ Den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe, 'Al yawartek mataniniyen gama irnan,' yenbe al unkenen mun kura goke wor kahanjen kurab hakwa hende kun nan kura gayen pasi hen han. Irkeb al gore matatiyen gama irkeb Al Kurunyen saba bulun irde han. Irkeb al gote mata bulunminbe dende folek wor po kak alare kutek po yirde hanen.

¹⁶ "Denbe al diliyen titmin belen al kadam belen ikala irde tukuyen go gwahade goyen ten han. Ningeb denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe al saba gahade yirde han: 'Al kura Al Kurunyen ya balem denje urde binja tiyyen goyen ma gama iryen goke kanduknen ma nuryen. Goyenpoga al kura ya bana gol hora hiyen goyen denje urde binja tiyyen gobe gama po iryen,' gwaha yen han. ¹⁷ Dulin kukuwa! Dilitiyen titmin buda! Dabe det kurun? Gol hora ma ya goyen? Gol hora yen ulinbe det himam mon. Goyenbe ya goyen bana hi goke tenbe himam hiyyen. Ningeb ya gobe det kurun. ¹⁸ Sabatiyen kurabe gaha yen han: 'Al kura alta denje urde binja tiyyen goyen ma gama iryen goke kanduknen ma nuryen. Goyenpoga Al Kurun galak ire yen alta hende kirtiyen denje urde binja tiyyen gobe gama po iryen,' yen han. ¹⁹ Dilitiyen titmin buda! Dabe det kurun? Alta ma det go hende hi goyen? Det go yen ulinbe himam mon gega, alta hende kerkeb himam hiyyen. Ningeb altabe det kurun. ²⁰ Ningeb al kura alta denje urde binja tiyyenbe alta go mun po mon, det go hende Al Kurun galak irtiyen go manan denje uryen. ²¹ Irde al kura Al Kurunyen ya balem denje urde binja tiyyenbe ya go mun po mon, det ya go bana hinayiyen kurun goyen manan gog po denje yuryen. ²² Irde nanjenbe Al Kurunyen maroro gasun. Ningeb al kura nanjen denje urde binja tiyyenbe maroro gasun go po mon, go hende keperde hi Al goyen manan gog po denje uryen. Ningeb binja tinayiyenbe go po gama irde hinayiyen.

† Asan hoyanbebe gahade hi: ¹⁴ *a Den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe beretapiyen samunya horaya komkom hen han. Goyenbe al hoyan belen dene turun dirnan yen Al Kurun mere irhet yenbe mere ulan wor po tulun ten han. Ningeb denbe gote murungem bulun wor po Al Kurun belen yunyen.

²³ "Be, den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe binje hapek yird yird det harde han goyen yade buda 10 yirdeb unkenenbe Al Kurun unen han. Goyenbe denbe Moseyen saba kurun wor po goyen pel irde han. Al kura den nurd yunen han mar po ga igiyen igiyen yirde, go ma nurd yunen han marbe gwaha ma yirde han. Kadtiyen buninjen nurd yuntek goyen buninjen ma yirde han. Irde Al Kurun niyen hekenen nurtek goyen go ma po gwaha ten han. Goyenbe Al Kurun galak ird ird mataya kadtiyen buninjen nurd yunen yunen mataya gobe tumnan gama po irde hinayiyen. ²⁴ Goyenpoga denbe Moseyen saba karkuwan karkuwanbe pel yirdeb muknen muknen goke po gabe ug po yen han. Goke tenbe denbe fe ninien yen det muknen mun kirkida gwahade goyen goke kenkela yakkelyan ten yade sinja yirde gab nene han gega, dapna kurun kamel netek mon wor go ma nurde henya yohogo ten han yara dene hime. Denbe al kura diliyen titmin gore al kadam belen ikala irde tukuyen go gwahade ten han.

²⁵ "Be, den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe al hoyan belen uliyen sinare po deneben al wukkeken yen dene han. Goyenpoga bitiyen banabe kudiyen mataya megen niyen mata bulun hapekyan ten ten niyen belen po makin hitiyen. Ningeb denbe gisuya koronyen sinare po haldeb bindebe tikiyen yan yubul ten han yara dene hime. ²⁶ Ningeb den dilitiyen titmin Farisi mar, mehenbe bitiyen bana mata bulun han go wa yade sinja yirdayen. Irke gab sinare wor wuk yiyyen.

²⁷ "Be, den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe bema kura sinarebe umnan irtiyen han. Gega bin banabe al kininiyen det mormokya belen po makin hitiyen han go gwahade goyen. ²⁸ Ningeb al belenbe al huwak yen dene han. Goyenpoga bitiyen banabe usiya mata bulun ten ten dufayya belen po makin hitiyen han.

²⁹ "Be, den Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Denbe Al Kurunyen bearar bana han goke buninjen wor po nurd dunen hime. Denbe Al Kurunyen mere basan mar asetiyen yago belen gasa yirke kaminien gote bema gergen yirde haran hen han. Irde Al Kurun diliyenbe al huwak hinhan mar gote bema umnan yirde han. ³⁰ Irdeb, 'Nen gayen asininiyen yago hinhan nalu goyenter hinhet manhan asininiyen yago belen Al Kurunyen mere basan mar gasa yirke kamde hinhan matamiyen goyen yilwa yirtewon,' yen han.

³¹ Gwaha yen han gobe den gayenbe Al Kurunyen mere basan mar gasa yiraminien mar gote fonenminien goyen dindiken sikkentiyen forok yirde han geb. ³² Ningeb asetiyen yago mata bulun go min uramiyen goyen den belen tukunbe sol irdayen.

³³ "Denbe kunere duwi wor po! Al Kurunyen beararbe daha mat busahartek yen nurde han? Kak alare po ga kunayiyen geb. ³⁴ Ningeb Al Kurunyen mere basan

marya al dufay wukkek minyanja saba marya yad yer-meke den hitte wanayin. Goyenbe go mar goyen kura-be gasa yirke kamnayin, kurabe kuruse hende gasa yirke kamnayin. Munan kurabe gabu yatinjan yukun yusulak ten, kurabe gasa yirnin yen taun kurar mat kurar gama yirde yukun hinayin. ³⁵ Ningeb al huwak kurun megen gar hike gasa yirke kamnayin gote kanduk goyenbe den gayenter nin manan tenayin. Gobe Abel mayke kamyinde mat wan wan Berekia urmin Sekaraia goyen Al Kurunyen ya balem bana gasun hima-mya altaya kahalte asetin yago belen mayke kamyin gote kanduk. ³⁶ Ningeb fudinde wor po dinen hime. Kanduk kurun dinen hime gabe tumnan den gayenter nin mar gare tenayin," yinyin.

Yerusalem nin mar goke buninen nuryin

(Luk 13:34-35)

³⁷ Irdeb sopte po, "Awo, Yerusalem nin mar, buninen wor po nurd dunen hime. Al Kurun belen den ge nurdere mere basan marmen yad yerke wan hanjen. Goyenbe den belenbe kurab hora po gasa yirde, kurabe mali gasa yirde hike kamde hanjen. Tatirok mili belen dirnen yawan tapen belen po aw yurde hiyen go gwahade goyen po, ne belen den goyen dade doyan dirde himewon yen huginen dufay hen himyen. Goyenbe dindiken po merene pel irde yilwa nirde hanjen. ³⁸ Ningeb ga nurnan. Al Kurun belen tauntin tubul tiyyen. Irkeb nan hoya den nin mar belen wan tauntin goyen gwamun urkeb det kura bana gon ma hinayin. ³⁹ Nebe dubul ten kumekeb epte ma nennayin. Irde kun kun kame sopte wayen. Irkeb ne nenenbe dindiken mohontinde wor wor, 'Doyan Al Kurunyen denemde waya al gabe Doyan Al Kurun belen guram irde igin wor po iryen,' yen turun nurnayin," yinyin.

Al Kurunyen ya balem bulun hen hen nin yirin

(Mak 13:1-13; Luk 21:5-19)

24 Be, Yesu gob Al Kurunyen ya balem goyen tubul ten hoya den kun hikeyab komatmin yago belen wanbe, "Ya balem ga kena," inamin. ² Irkeb Yesu belen, "Ya kenhan kurun gayenbe fudinde wor po dinen hime. Hora ya irtin yenen han gabe unkenen mun kura epte ma gasunen hiyen. Tumnan pir irnayin," yinyin. ³ Yesu go gwaha yinenbe kun Olip dondonde kipiriyin. Irkeb yen unkenen po henyabe komatmin yago belen, "Da mata forok yeke yenen gabe nalu funan go wan wan nalube forok yewen tiya yen bebak titek?" inamin. ⁴ Irkeb wol henbe, "Nalu funan binde hekeb al budam wan, 'Mesaiabe ne gago,' yinen al budam wor po usi yirnayin. Ningeb kenkela hen hinan ko. Monjo al kura belen usi dirnayin geb. ⁶ Kurabe fulenja karkuwan forok yeke nurd hinayin. Irde fulenja forok yennayin mere momon wor nurd hinayin. Goyenbe goke kafura hen hurkunat ma tinayin. Mata gwahade gobe forok yen hinayin gega, nalu funanbe kame ga wayyen. ⁷ Goyenterbe al min kura belen huwarde al min hoyanja fulenja ten hinayin. Gabman kura belen gabman hoyanja fulenja gird ten hinayin. Albe binje nin

kamde hinayin. Ninija karkuwan nan kurar kurar forok yen hinayin. ⁸ Kanduk kurun gob bere kura dirin kawan kere yen mehende wor po ulin misin katyen go gwahade goyen po, nalu funan binde hen hikeb mata goyen forok yenayin.

⁹ "Goyenterbe al belen merem yan dirde bulun bulun dirde mudunke kamnayin. Irde al min kurayen kurayen kurun gore ne nin igin ma nurdere den haram dirde hinayin. ¹⁰ Goyarebe al budam ne nin dufaymin sanin irde hinayin goyen yubul tinayin. Irdeb kadom haram gird ten asogom haninde yerde hinayin. ¹¹ Irde al budam belen, 'Nenbe Al Kurunyen mere basan mar,' usi tenbe wan al budam usi yirde hinayin. ¹² Mata bulun belen po nan tiyyen. Irkeb al kadom nin amanen nurd nurd mata gobe hubu hiyyen. ¹³ Goyenbe al kura sanin hen kanduk go fole irde kun kun funanbe Al Kurun belen al go tiyyen. ¹⁴ Mere igin Al Kurun belen doyan dird dird goyen go wa megen kurun ga tagalde tukuke al nurd hinayin. Irke gab nalu funan go forok yiyyen," yinyin.

Kanduk kurun wor po forok yiyyen

(Mak 13:14-27; Luk 21:20-28)

¹⁵ Irdeb sopte yinyin. "Al Kurunyen mere basan al Daniel belen asan, 'Det kura Al Kurunyen ya balem bulun wor po irtek goyen ya bana gon forok yiyyen,' yitin goyen forok yiyyen. (Mere kayhem gayen kapyan hen han marbe kenkela dufay hen gab bebak tinan.) ¹⁶ Be, mata goyen forok yekeb Yudia nanare hinayin marbe busaharde dugure kun bana kunayin. ¹⁷ Goyenterbe al kura ya hende hiyen goyen katen yamin bana hurkun detne kura yade ga busahare ma yiyyen. ¹⁸ Al kura metenmin tubul ten kun amilne ten ga ma yiyyen. ¹⁹ Goyen nalurebe bere bin yanja bere dirin besare nin minyanjabe metenen wor po yiryen. ²⁰ Ningeb kanduk kurun goyen nan nalu bulunde, ma Sabat nalure forok ma yewon yen goke Al Kurun gusunan irde hinayin. ²¹ Goyen nalureb megen ga kanduk kurun wor po tiyyen. Han kapyan Al Kurun belen tikula kiryinde mat wan ga hitere, irde kame wor kanduk gwahade kura ma kentek. Go kanduk goyenbe baran wor po duryen. ²² Ningeb Al Kurun belen nalu goyen sobamde po tubul tike manhan al tumnan kamwon. Goyenbe al nigen yirin goke tenbe nalu go wer irde dolfon iryen. ²³ Goyen nalure al kura belen, 'Mesaiabe gago hi,' dinayin, irde hoyan belen, 'Mon, iror hi,' dinen ingogaha dirke goya go ma nurdere gama yirnayin. ²⁴ Mesaiya Al Kurunyen mere basan mar falkukya belen alya bereya Al Kurun belen basin yirtin goyen usi yirteke katwon yen mata tinen karkuwan kurayen kurayen forok yirde hinayin. ²⁵ Mere gabe nalu go ma forok yen hikeya gago momon dirde hime geb, kenkela hen hinan ko.

²⁶ "Ningeb Al kura belen, 'Mesaiabe sawsawa po kurun nanare hi,' dinke ga kun kinnin kinnin ma tinayin. Irdeb, 'Mesaiabe gan banare hi,' dinke goya fudinde yen ma nurnayin. ²⁷ Dagamel tikeb al nan wan yanja nan kurkurya belen tumnan kenen hanjen

gwahade po, ne Al Urmiñ gayen wamekeb wawuñ uñ-kurenje po megen niñ mar kurun gayen tumñanje nennayin. ²⁸ Det kamtiñ hinayinjebe det bidak nen nen nu belen wañ hanñen gobe bebakken wor po geb, goke epte ma kadom mohonje titek gwahade goyen po, ne Al Urmiñ gayen wamekeb tumñan nenen nalu funañbe gago yeñ bebak tinayin.

²⁹ "Kanduk kurun goyen kamere po, 'Nañ kidoma hiyyen, irde gagasi ma timiyyen. Nañkinje mat dinambe suk yeñ katnayin. Irdeb det kurun hende hañ gobe hambor yiryen,' yitiñ

Aisaia 13:10; 34:4

gwahade po forok yenayin.

³⁰ "Goyenterbe ne Al Urmiñ wayen timekeb mata kura nañkinje forok yiyyen. Irkeb ne Al Urmiñ gabe tarne turunñ yan goya kigarinñ faykek hende kater. Irkeb megen niñ mar ne niñ ma nurde hañ mar tumñan nenenbe biñ misiñ nurde esinayin. ³¹ Miyonje yad yermeke belen mehen heñ ne wañ wañ niñ bigul fu irkeb al tumñan nurnayin. Irde katerbe alya bereya nañ kurun hike kwa bana gon niñ basiña yirtin goyen gabu yirnayin.

³² "Fik hebe yenen hanñen gogo. Fik he go beda urke yenenbe kadila hewenñ tiya yeñ hanñen. ³³ Gwahade goyen po, mere dirhem kurun gayen forok yeke yenenbe nalu funañbe binde gag po wer ira yeñ nurnayin. ³⁴ Fudinde wor po dinenñ hime. Mata gobe forok yenayin geb. Irde mata go forok yenayin nalure al hinayin mar gobe mata goyen yennayin. ³⁵ Irdeb megenya nañkinñyabe hubu hiriryen. Goyenbe merenebe sanñin minñan geb, hubu ma hiyyen. Huginenñ alya bereya nurde fudinde wor po yeñ gama irde hinayin," yinyin.

Nalu funañbe bebakken moñ

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

³⁶ Irdeb sopte yinyin. "Nalu funañ goyen al kura bebakken ma nurde hi. Hubu wor po. Adone po ga nurde hi. Urmiñya miyonmiñya wor ma po nurde hañ. ³⁷ Ne Al Urmiñ gayen wañ wañ nalurebe alya bereya bikken Noa hinñin nalure mata tenñ hinñan gwahade tenñ hinayin. ³⁸ Go mar gobe dula niñ po tenñ, kukuwa fe nene, al belen bere yade, dirnenñ wenñ yade al yertek niñ po tenñ Al Kurun niñ ma nurde hinñan. Irde kuñ kuñ nalu forok yekeb Noa hakwa binde hurkuriñ. ³⁹ Mel gobe kame mata gwahade forok yiyyen yeñ ma nurde hinñan. Irkeb fe ala kurun forok yeñ gwamuñ yuryin. Niñ-geb ne Al Urmiñ gayen wor al belen gwaha nañ wayyen yeñ ma nurde hikeya wayen. ⁴⁰ Goyen nalurebe mata gahade forok yiyyen: al iraw kura metenmiñde meten tenñ hiriryen. Irke Al Kurun belen uñkurenñ tenñbe kurabe tubul tiyyen. ⁴¹ Irde bere irawa palawa irye yeñ wit bilmiñ hora po karka tenñ hikeya bere uñkurenñbe Al Kurun belen tenñbe kurab tubul tiyyen. ⁴² Goke tenñbe kenkela heñ ga hinñan ko! Doyan Al Kurunñ wañ wañ nalube bebakken moñ geb. ⁴³ Be, ga nurde ga hinñan ko. Ya miñ al kura wawuñ kurare

kawe al belen wañ yane upew uryen yeñ nurde hiyenbebe yamiñ kenkela doyan irde hike kawe al belen epte ma wañ yamiñ upew uryen. ⁴⁴ Niñgeb gwahade goyen po, ne Al Urmiñ gare wor nalu goyare wayenñ tiya yeñ ma nurde hikeya wayen geb, huginenñ ne niñ pet tenñ doyan nirde hinayin," yinyin.

Meten al iginñya bulunñat maya mere

(Luk 12:42-46)

⁴⁵ Irdeb maya mere mat gaha yinyin: "Be, ganuñ metenñ albe dufaymiñ wukkenñ, irde gore doyan almiñ ge fudinde wor po metenñ tenñ unenñ hiyenñ? Metenñ al gwahade gobe doyan almiñ belen nañ gisaw kwe yeñbe metenñ almiñ goyen, 'Metenñ mar kadge doyan yirde binje yuntek nalu hekeb yunenñ hayin,' inenñ kuyen. ⁴⁶ Be, doyan almiñ go mulganñ heñ wañbe metenñ al gore meremiñ po gama irde metenñ tenñ hike kenenñbe iginñ iginñ irkeb metenñ al gobe amanñ wor po hiyyen. ⁴⁷ Fudinde wor po dinenñ hime. Metenñ al gobe doyan almiñ belenñ, 'Samunñe kurun gayen wor doyan irde hayin,' iny-enñ. ⁴⁸ Goyenbe daha wet kura tenñ metenñ al goreb, 'Doyan alnebe nañ gisaw po kuñ niñgeb, aranñ ma wañ hi,' yeñbe ⁴⁹ metenñ mar kadom alya bereya goyen, 'Merene ma nurde hañ,' yinenñ gasa yirde dulanñ po tenñ wain nene kukuwa heñ hanñen marya wain nene hinayin. ⁵⁰ Irkeb doyan almiñ go nalu goyenter wayyenñ yeñ ma nurde hiyenñde gor mulganñ hiyyen. ⁵¹ Irdeb mata bulunñinñ gote murunñgem kurunñ wor po unyen. Irdeb metenñ al go tukunñ kak ala bana esenñ misiñ yisenñ hanñyende gor tukukeb usi marya gor hinayinm," yinyin.

Bere 10 gote maya mere

25 Be, Yesu go sopte maya mere mat saba gahade yiryin: "Nalu funañ goyenterbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird goyen kurabe gahade: metenñ bere forenñ 10 belen, 'Doyan alniniñde urmiñ belen berem tenñ wayyenñ tiya go,' yeñ, 'Kuñ belen tupi tenñ waniñ,' yeñ hulsimiñ yusunñ yurde kwamiñ. ² Bere siptesononñbe dufaymiñ wukkek moñ. Munañ kurabe dufaymiñ wukkek. ³ Bere siptesononñ dufaymiñ wukkek moñ gobe hulsimiñbe yawaramiñ gega, femiñ pet yeke sopte yunenñ yunenñbe kura ma yadeya kwamiñ. ⁴ Munañ bere siptesononñ dufaymiñ wukkek gobe hulsimiñ yade femiñ kame yuntek manañ yalinñ bana goya yade kwamiñ.

⁵ "Be, bere tenñ mulganñ heñ watek al gobe aranñ ma wakeb bere 10 gobe dukpu yirke tumñan feramiñ. ⁶ Irke kuñ wawuñ binde heke gab al kura gore kuware, 'Bere tihi albe wañ hi! Niñgeb wañ tupi tinañ!' yirin. ⁷ Be, bere 10 gore go nurdeb huwarde hulsimiñ om-mok hinñan goyen sope yirke melak sanñin hamiñ. ⁸ Goyenbe bere dufaymiñ iginñ moñ goreb bere dufaymiñ wukkenñ goyen, 'Hulsiniñ kamniñ tahañ geb, femiñ kura dunnañ,' yinamiñ. ⁹ Irkeb, 'Moñ geb, fe gabe denña nenña tumñanñde epte ma diryenñ geb, dindikenñ kuñ al hitte damu tinayin,' yinamiñ. ¹⁰ Irkeb bere siptesononñ dufaymiñ wukkek moñ goyen fe damu niñ

kukeb goyarebe bere tirinj al go wayyinj. Irkeb bere sip-tesonj gitik ten hinhan goyen al go wakeb tupi ten yare dula mata kuruj tiniy tiyaminde gor kwaminj. Irkeb yamebe tayaminj.

¹¹ "Be, goyen kamereb bere siptesonj hulsire nin fe damu tiniy yey kwaminj go mulganj henbe, 'Doyanj al, Doyanj al, yame hol irde dunke hurkuniy,' inaminj.

¹² Goyenbe al bere tirinj gore wol henbe, 'Fudinde wor po dinenj hime. Denbe ma nurde dunenj hime,' yinyinj.

¹³ Be, maya mere dirhem gwahade goyen po ne Al Urminj waj waj nalu funanjbe ma nurde hanj geb, gitik ten hinayinj," yinyinj.

Al karwoyen siraw mere

(Luk 19:11-27)

¹⁴ Irde sopte maya mere mat yinyinj. "Be, Al Kuruj belen alya bereya doyanj yird yird goyen kurabe gahade: al kura nanja gisaw kwe yeybe detne doyanj yirde hinayinj yey metenj marminj hayhay yiryinj. ¹⁵ Irdeb metenj al unjkurenbe hora siptesonj unyinj. Kurabe hora irawa, irde kurabe unjkurenj unyinj. Metenj mar gobe al gwahade mat iginj metenj tinayinj yey nurdeya gab hora goyen yunyinj. Irdeb yubul tenj kurinj. ¹⁶ Metenj al hora siptesonj tirinj al gobe goyare po tukunj metenj unenbe go hende hora siptesonj iryinj. ¹⁷ Metenj al hora irawa tirinj al goyen wor gwahade po, tukunj metenj unenbe go hende hora irawa iryinj. ¹⁸ Goyenbe metenj al hora unjkurenj tirinj al gobe kunj mete taldebe doyanj alminjde hora goyen gonj bana kiryinj.

¹⁹ "Be, doyanj al go nanja gisaw kunj gonj sobamde po henj henj gab wayyinj. Irdeb waj metenj marminj hora yunyinj goyen daha yiraminj yey gusunanj yiryinj. ²⁰ Irkeb metenj al hora siptesonj unyinj gobe sopte hora siptesonj yawanbe doyanj alminj gaha inyinj: 'Hora siptesonj goyen doyanj irayinj yey nunenj kwarij geb, gore sopte 5 irminj gago,' inyinj. ²¹ Irkeb doyanj alminj belenj wol henbe, 'Gebe metenj iginj wor po tiyanj. Gebe metenj al iginj, merene nuranj. Det ug ma gunmirinj gega, kenjkela doyanj yiranj ningeb, det budam wor gunmeke doyanj yirayinj. Irdeb wake tumnanj neya dula tenj amanj henj hirenj,' inyinj.

²² "Be, al hora irawa unyinj al gore wor wanbe gaha inyinj: 'Hora irawa doyanj irayinj yey nunenj kwarij gobe gore po metenj unenbe hora irawa tebanj irminj gago,' inyinj. ²³ Irkeb doyanj alminj belenj wol henbe, 'Gebe metenj al iginj, merene po nuranj. Det ug ma gunmirinj gega, kenjkela doyanj yiranj. Ningeb det budam gunmeke doyanj yirayinj. Irdeb wake neya dula tenj amanj henj hirenj,' inyinj.

²⁴ "Be, metenj al hora unjkurenj unyinj gore wanbe gaha inyinj: 'Doyanj al, gebe al misinenj yanj wor po nurde gunenj himyen. Binje ge ma hartinj goyen yawarde hayen. Irde ge ma tur irtinj wor kunj wasenj hanjen.

²⁵ Goke tenbe kafura henj horagebe tukunj mete talde gonj bana kirmirinj. Ningeb hora gebe gago,' inyinj.

²⁶ Gwaha inkeb doyanj alminj belenj wol henbe, 'Gebe kumhaka al, metenj al bulunj wor po. Gebe detne belen ma hartinj goyen yawarde himyen, irde detne belen

ma tur irtinj goyen wasenj himyen yey nurde ha? ²⁷ Gebe ne gwahade yey nurdeb horanebe hora yerde hanjen yare kerarij manhan horane tolok hitinjde ga temewonj,' inenbe metenj mar buda hoyanj hoy yirke wakeb, ²⁸ 'Hora go goranj irde tenj metenj al hora 10 minyanj al go unnanj. ²⁹ Al det unke kenjkela doyanj irde iginenj kuruj forok iryenj al gobe tebanj det yawaryenj. Irkeb detminj budam wor po henayinj. Munanj det unke kumhaka henj iginenj ma forok yiryenj al gobe yende det munj kura hiyenj goyen wor goranj irke det minjmonj wor po hiyenj. ³⁰ Ningeb metenj al bulunj gobe tukunj sinjare kidoma bana esenj misinj yisenj hanjyende gor temeynanj,' yinyinj geb," gwaha yirinj.

Doyanj Al Kuruj belenj alya bereya matamde pota yiryen

³¹ Be, Yesu go sopte gaha yirinj: "Ne Al Urminj gabe tarenne turunjan yanj henbe miyongneya tumnanj kattek. Goyenterbe Doyanj Al Kurujyen maroro gasunje keperenj. ³² Irkeb al megen ninj kuruj gayen ne hitte po gabu irnayinj. Irkeb sipsipya memeya yewek belenj pota yirde hiyenj go gwahade yirenj. ³³ Ne belenbe sipsip yadeb hanne yase belenj mat yerdeb memebe yade tapa belenj yerenj. ³⁴ Irkeb ne Doyanj Al Kuruj gare al hanne yase belenj mat hinayinj goyen gaha yinenj: 'Ne binje nirkeyabe binje nunaminj. Fe ninj kammekeyab fe nunaminj. Albak henj kunj himekeb gargar niraminj. Ulinhornem monj himekeb ulinhor nunaminj. Garbam hemekeyab doyanj nirde faranj nurde hinhan. Koyare himekeb wanj nenenj hinhan. Goke tenbe Nanne belenj guram dira. Ningeb Al Kuruj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird bana gonj hurkunj hurkunj gobe tikula kiriyinja denj gake gitik irtinj hiyen geb wanj tenanj,' yinenj. ³⁷ Gwaha yinkeb Al Kuruj dilinjde al huwak goreb, 'Daha nanja binje kamke genenj binje guntirinj? Irde daha nanjabe fe ninj kamke genenj fe guntirinj? ³⁸ Daha nanja albak henj kunj hike gargar girtirinj? Irde daha nanja ulinborgem monj hike genenbe ulinhor guntirinj? ³⁹ Daha nanja garbam heke doyanj girde faranj gurtirinj? Irde daha nanja koyare hike kunj guntirinj?' ninnayinj.

⁴⁰ Irkeb ne Doyanj Al Kuruj gare wol henbe gaha yinenj: 'Fudinde wor po dinenj hime. Nere al denjem monj gayen kura gwaha iraminj kenenbe ne gayen niraminj,' gwaha yinenj. ⁴¹ Irdeb tapa belenj mat hinayinj mar gobe gaha yinenj: 'Denbe binje nirkeb binje kura ma nunaminj. Irde fe ninj kammeke fe kura ma nunaminj. Albak henj kunj himeke gargar ma niraminj. Ulinhornem monj himekeb kura ma nunaminj. Garbam himekeb faranj ma nuraminj. Irde koyare himekeya wor wanj ma nenenj hinhan. Goke tenbe denbe Al Kurujyen bearar bana hanj. Ningeb nubil tenj kunj kak ala Satanya miyongniya ninj gitik irtinj bana gonj kunanj,' yinenj.

⁴⁴ Gwaha yinkeb al buda gore wol henbe, 'Doyanj Al Kuruj, daha nanja binjegeya feya ninj kamke genenj wasak titirinj? Irde daha nanja ulinborgem monj hike kura ma guntirinj? Irde daha nanja garbam heke doyanj ma girdeb faranj ma gurtirinj? Irde daha nanja albak genenj gargar ma girtirinj? Irde daha nanja koyare hike go ma

kuŋ gintirin?’ ninayin. ⁴⁵ Irkeb ne Doyan Al Kurun gare wol henbe gaha yinen: ‘Fudinde wor po dinen hime. Nere al denem moŋ gayen kura gwaha ma iramin kenbe ne gayen faran ma nuramin,’ gwaha yinen. ⁴⁶ Mel gobe mata bulunmin gote murungem huginen kanduk kurun ten hinayin. Munan Al Kurun dilinde al huwak gobe Al Kurunya huginen hinayin,” yinyin.

Yesu maynin yen mere sege iramin

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

26 Be, Yesu gob sabamin kurun goyen pasi irdeb tigiri ten komatmin yago gaha yinyin: ² “Pasoba dula nalu kurun gobe molye go yen nurde han gogo. Go nalurebe ne Al Urmin gayen kuruse hende mununen mununen nin asogo haniŋde nernayin,” [†] yirin.

³ Be, goyenterbe pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwak yagoya belen pris buda gote kurunmin Kaiafasyen yare gabu iramin. ⁴ Irdeb daha mat kura Yesu go usi irde ten mayteke kamyen yen mere sege iramin. ⁵ Goyenbe yingen mere maydeb, “Dula nalu kurun gayenter ma gwaha titek. Moŋ go goke igin ma nurde al belen fulen dirnayin geb,” yamin.

Bere kura belen det fimin haminen igin wor po goyen Yesu tonanƊe wok iryin

(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

⁶ Be, Yesu go komatmin yagoya Betani taunde Saimonyen yare hinhan. Saimonbe bikken busuka manan hinhan. ⁷ Be, Yesu go keperde hikeyab bere kura gore det fimin haminen igin wor po alabasta hora belen po irtin yalin kusamuŋ goyen bana hitin go tawan tonanƊe wok iryin. ⁸ Det fimin damum hende wor po goyen bere gore Yesu tonanƊe wok irke kenenbe komatmin yago belenbe bin ar hende daniŋ bulun ira yen gusuŋan hamin. ⁹ “Go tukuŋ al yunke manhan hora kurunƊe po damu tike hora go ten al buninen faran yurwoŋ,” inamin.

¹⁰ Be, Yesu go mere ten hinhan goyen nurdeb, “Denbe daniŋ bere go tagal unen bulun irhan? Yenbe mata igin wor po nira. ¹¹ Al buninenbe denya huginen hinayin. Goyenbe nebe denya huginen ma hitek. ¹² Bere gare det fimin ulner wok ira gabe ne kammeke mete nirnayin goke gitik nira. ¹³ Ningeb fudinde wor po dinen hime. Kame al belen ne nin nanja kurun ga tagalde tukuŋ henya bere gare mata tiya gake wor tagalde hinayin, irde matamin goke dufay hen hinayin,” yinyin.

Yudas Iskariot belen Yesu asogo haniŋde kiryin

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Be, Yesu komatmin 12 bana goyen al denem Yudas Iskariot inen hanyen gore pris buda gote karkuwanmin hitte kurin. ¹⁵ Kunbe, “Yesu haniŋde kermeke murungembe dahade nunnayin?” yinyin. Irkeb silwa hora kapyan heke kuŋ 30 hekeb unamin. ¹⁶ Go kame reb Yudas go Yesu goyen daha mat kura asogom haniŋde keren yen belen nin nankenen hinhan.

Dula funan

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Yon 13:21-30)

¹⁷ Be, Yesuyen komatmin go hanƙa wawunbe beret yis minmoŋ nen nen nalu hewen tiya yenbe Yesu gusuŋan iramin. “Damde kunbe Pasoba binƙe gitik irde netek yen nurde ha?” inamin. ¹⁸ Irkeb Yesu belen wol henbe, “Yerusalem taun bana kunbe al kura gor kenenbe gaha inayin. ‘Tisa belenbe, ‘Nalunbe binde hihi. Ningeb neya komatneyabe gere yare Pasoba binƙe netek,’ yihi,’ gwaha innayin,” yinyin. ¹⁹ Irkeb komatmin yago goyen Yesu yinyin go po gama irde kunbe Pasoba binƙe nen nen gitik tiyamin.

²⁰ Be, wawunbana wor po hekeb Yesuya komatmin 12 goya Pasoba binƙe ninin yen keperamin. ²¹ Binƙe nene henya Yesu belenbe, “Fudinde wor po dinen hime. Den gayen kuratin kura belen asogoner haniŋde niryen,” yinyin. ²² Irkeb komatmin yago gobe kanduknen wor po nuramin. Irdeb kura kame yunƙuren yunƙuren, “Doyan Al Kurun, ne nin wet yen ha?” yen gusuŋan iramin. ²³ Irkeb wol henbe, “Al kura neya tumnan haniŋ ten fe koron bana kera gore asogo haniŋde niryen. ²⁴ Ne Al Urmin gabe Al Kurunyen mere basan mar belen bikken asanƙe kayamin goyen po gama irde kamen. Goyenbe al kura asogoner haniŋde niryen al goke buninen wor po nurde unen hime. Al go kawan ma hirin manhan kanduk bulun goyen go ma kenwoŋ,” yinyin. ²⁵ Irkeb Yesu asogomin haniŋde ker tek al Yudas belen, “Tisa, ne nin daw yen ha?” inyin. Irkeb wol henbe, “Gwaha, gobe ge po geb,” inyin.

Yesu belen beretya wainya komatmin yunyin

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Be, binƙe nene henya Yesu belen beret tenbe Nanin turun irdeb ubala tenbe, “Beret dunhem gahade gayen po nebe den ge ten kamen. Ningeb goke tenbe beret gabe gasonbe geb, ten nenan,” yinyin. ²⁷ Irdeb wain fimin gisu bana hitin go tenbe sopte Al Kurun turun irde, “Den tumnan ga ten nenan. ²⁸ Al megen han kurun gote mata bulun halde yunen yunen nin ten Al Kurun belen binƙa tiyyin goke ten darine wok irde kamen. Ningeb wain ga ten nenan. ²⁹ Fudinde dinen hime. Wain fimin gayen teban ma newen. Kuŋ kuŋ Nanne belen alya bereyamin doyan yiryenya goyenter gab denya tumnan wain fimin gergen sopte netek,” yinyin.

³⁰ Be, go kamereb Yesuya komatmin yagoya goyen tikiŋ henbe Olip dondonde hurkamin.

[†] Bikken Israel mar Isip nanja tubul ten Kenan kuniŋ tiyamin ya be Al Kurun belen sipsip al dirin dirnen gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayin yinyin. Munan al kura gwaha ma tiyamin marbe Al Kurunyen miyon belen wanbe mel gote urmin matalinya dapnamin matalinya goyen tumnan gasa yirke kamamin. Gega meremin gama iramin marbe miyonmin belen yubul tiyamin goke dufay hen hen ge dula mata ten hinhan.

Pita helwan hiyyen goke tagalyin
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

³¹ Be, hurkuñ gor heñbe Yesu belen gaha yinyin:
“Hañka wawunbe ne mununniñ yeñ fere nirkeb denbe tumñan nubil ten busaharnayin. Mata goke Al Kurunyen asañde gahade katin hi:
‘Sipsip doyan al maymeke sipsipminbe burgagaw kernayin,’ yitin.

Sekaraia 13:7

³² Goyenbe kame sopte huwardebe ne wa mehen heñ Galili nanare kwen,” yinyin. ³³ Irkeb Pita belenbe, “Al hoyanbe tumñan gubul tinayin. Goyenbe nebe epte ma wor po gubul tiyen,” inyin. ³⁴ Irkeb Yesu belen wol heñbe, “Fudinde wor po ginen hime. Hañka wawunbe tatirok ma mere tikeyabe ge belen wawun karwore ne niñ yeñ, ‘Al gobe go ma nurde unen hime,’ yawayin geb,” inyin. ³⁵ Goyenpoga Pita belenbe, “Nebe al belen mununnayin gega, ge niñ yeñ, ‘Yeñ ma nurd unhem,’ ma wor po yewen,” inyin. Irkeb kadam yago manan tumñan gwaha ala inamin.

Yesu Getsemani heñ Al Kurun mere iryin
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Be, gor mat kuñ naña denge Getsemani gor forok yeñbe komatmin yago, “Gar keperde doyan nirde hike neb irar ira kuñ Al Kurun mere ireñ,” yinyin. ³⁷ Irdeb Pitaya Sebedi urmin waran Yonya Yemsa yadeb gasun hoyanbe kwamin. Goyareb Yesube dufayminya binjyabe kanduk wor po hiriñ. ³⁸ Irdeb mel karwo go yinyin. “Kanduk kurun wor po mununke kamtek nurhem geb, neya gar heñbe Al Kurun mere irdeya ga hinayin!” yinyin. ³⁹ Gwaha yinenbe gor mat muñ kura siñgir ten kuñbe biñ tadam mat wulgurut yeñbe, “Ado, igin kenem kanduk kurun gayen ten siña irayin. Goyenbe nere dufay ma gama irayin. Gere dufay po gama irayin,” inyin. ⁴⁰ Gwaha tenbe mulgan heñ kuñbe komatmin karwo gob firin yinyin. Irdeb Pita isan heñbe, “Mel, denbe neya muñ kura hitnen ten Al Kurun mere irde ga ma fernayin?” yinyin. ⁴¹ Irdeb, “Ferde ma Al Kurun mere irde hinayin. Gogab ungura wan tunan durkeb epte ma katnayin. Tontinbe Al Kurun mere ird ird niñ wilaknen nurde han. Gega ultinbe pinen heñ han,” yinyin. ⁴² Irdeb sopte yubul ten kuñ Al Kurun mere irdeb, “Ado, kanduk ga ne belen ma tewenbe kanduk gayen pasi irtek belen minmon hiyen kenem nebe dufayge po gama irdeb tewen,” yirin.

⁴³ Be, Al Kurun mere irde pasi heñbe sopte mulgan heñ kuñ komatmin karwo gob dilin kanduk hekeb firin denbe hime yinyin. ⁴⁴ Yenenbe yubul ten sopte mulgan heñ kuñbe Al Kurun mere iryin gwahade po sopte mere iryin.

⁴⁵ Be, mulgan heñ kuñbe komatmin yago goyen, “Denbe usan heñ firin denbe po han? Ga kennan! Ne Al Urmin gayen mata bulun mar hanin denbe nerd nerd nalu gobe bikken gago forok yihi. ⁴⁶ Huwarke kunin! Asogo hanin denbe nertek albe bikken gago waya geb,” yinyin.

Yesu ten fere tiyamin

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

⁴⁷ Be, Yesu gobe gwaha yeñ hikeyabe komatmin kura Yudas gobe al yade wayamin. Al buda gobe fulenare niñ bidilaya nukwaya yade wayamin. Mel gobe pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwakya belen yad yerke wayamin. ⁴⁸ Yesu go asogom hanin denbe kertek al goreb tetek mar go gaha yinyin: “Kuñ forok yeñbe mata kura tiyen geb. Al kura aman aman irde ulun denbe u irmeke kenenbe al gobe gog po yeñbe kuñ tenayin,” yinyin. ⁴⁹ Be, Yudas go bikken mere gwahade yinyin denbe geb, kuñ forok yeñ Yesu hitte kuñbe, “Wawun, Tisa,” inenbe ulun denbe u iryin. ⁵⁰ Irkeb Yesu belen wol heñbe, “Kadne, gwaha tiye yeñ wayha go gwaha tiya,” inyin. Irkeb al wayamin mar goreb wan ten fere tiyamin. ⁵¹ Irkeb Yesu komatmin kura yeñ binde hinin goreb fulenare niñ bidilamin marde pris buda gote kurunmin denbe meten almin kura kirmin sapa iryin. ⁵² Irkeb Yesu belen, “Bidilage go gasunen denbe kera! Al kura bidila belen al gasa yiren denbe gob hanin wol hekeb gwaha mat po mayke kamyen. ⁵³ Adone gusunan irmekeb goyare po miyonmin budam wor po yad yerke katen faran nurnayin gobe ma nurde ha? ⁵⁴ Goyenbe mata gwahade tiyenbe Al Kurunyen asañde mata gwahade gwahade forok yiyen yitin goyen daha mat forok yiyen? Epte mon,” inyin.

⁵⁵ Gwaha inenbe Yesu go yeñ ten fere titek mar goyen, “Ne gayen kawen mar yad kuñ hime geb, gago fulenare niñ bidilaya nukwaya manan wan nawarin ten han? Nebe nan kahalmiñ nan kahalmiñ Al Kurunyen ya bana saba tagalde himekeyabe ma nade hanyen. ⁵⁶ Goyenbe Al Kurunyen asañde mere basan marmen belen kame mata gwahade forok yiyen yeñ kayamin goyen denbe belen gago ten han,” yinyin. Be, komatmin yagobe tumnan Yesu tubul ten busaharamin.

Yesu pris buda gote kurunmin dilin mar huwaryin
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Be, Yesube pris buda gote kurunmin Kaiafas hitte tukamin. Gorbe Moseyen saba marya Yuda marte doyan mar parguwak yagoya gabu iramin. ⁵⁸ Be, Pita go mel gore Yesu ten kuñ hikeya gisaw yarham po heñ gama irde kuriñ. Kuñ kuñbe pris buda gote kurunmin Kaiafasyen ya koya belen po milgu irtin bana gon al gabu irde hanyen sawsaware hurkuriñ. Hurkunbe daha kura tike kenen yeñ ya go doyan irde hanyen mar keperde hinhande gor kuñ kipiriyin.

⁵⁹ Be, pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan marya goyen tumnan gabu irde da misin denbe wor po Yesu go mayteke kamyen yeñ mere sege iramin. Goyenbe min kura ma kenenbe goke nan kenamin. ⁶⁰ Irkeb al budam wan Yesu tagal unen unen niñ usi mere budam yad forok yiramin. Gega Yesu maytek meremin igin kura ma kenamin. Irkeb kuñ kuñ funan al irawa kura wanbe, ⁶¹ “Al gareb, ‘Al Kurunyen ya balem goyen upew urde sopte gerger irde naña fay karwore pasi ireñ,’ yeke nurarun,” yaryum.

⁶² Be, pris buda gote kurunmin Kaiafas belen huwardeb Yesu goyen, "Mere kurun ulger irhar gabe wol ma hawayin?" inyin. ⁶³ Goyenbe Yesu go meremin ma wol hen balmin po hinhin. Irkeb sopte, "Ne belen Al Kurun gwahader hitin gote saninde ginhem geb, gebe Mesaia Al Kurun Urmin ma dahade goyen momon dira," inyin. ⁶⁴ Gwaha inkeb Yesu belen wol henbe, "Dindiken gog po yahan. Goyenbe ne belenbe den kurun gayen gaha dinen. Kame ne Al Urmin gabe Al Kurun sanin minyan Al gote hani yase belen mat keperde nanjinde gagap hende katen himeke nennayin," yinyin. ⁶⁵ Irkeb pris buda gote kurunmin gore mere goyen nurdeb, "Al gabe Al Kurun sukal ira," yen bin ar yeke ulihormin erek irdeb, "Ningeb dani mere hoyan nin nanjentek? Al Kurun sukal ira gobe den tumnan nurhan gago. ⁶⁶ Ningeb denbe dahade nurde han?" yinen gusunan yiriyin. Irkeb wol henbe, "Kamyen po!" inamin. ⁶⁷ Irdeb al gor hinhan goreb Yesu kiminde meyan iramin. ⁶⁸ Irdeb kimin mala tenbe hani mupi irde mayamin. Kura belenbe palasi irdeb, "Mesaia, ganun belen mugana? Momon dira!" inamin.

Pita belen Yesu nin helwan hirin

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Be, goyarebe Pita go ya go bin bana sawsaware gor keperde hinhin. Irkeb meten bere kura gore wanbe, "Ge manan Yesu Galili nin al goya kun hinaryum," inyin. ⁷⁰ Irkeb Pita belenbe al tumnan gor hinhan gote dilin mar helwan henbe, "Neb goke kura yen ha yen ma nurde hime," inyin. ⁷¹ Irdeb gasun hinhin go tubul tenbe kun yamere huwarde hikeb bere kura gore wan kenenbe al buda gor hinhan goyen, "Al gabe Nasaret nin al Yesuya kun haryen," yirin. ⁷² Irkeb Pita gore teban po helwan henbe, "Fudinde wor po, nebe al gobe ma nurde unen hime," yirin.

⁷³ Be, hitnen mun kura tenbe al gor hinhan goreb Pita goyen, "Mere tike melakge nurhet gobe Yesu gama irde hanyen mar al kurabe ge gago yen nurhet," inamin. ⁷⁴ Irkeb Pita belenbe mere fudinde po tihim yen bin tenbe, "Fudinde wor po dinen hime. Neb al goke yen han yen ma nurde hime," yinyin. Irkeb goyare po tatirok mere tiyyin. ⁷⁵ Irkeb Pita go Yesu belen, "Tatirok ma mere tikeyabe ne nin yen wawun karwore, 'Al gob ma nurde unen hime,' yawayin," inyin goke bin bak yirin. Irkeb sinare katen kun mata tiyyin goke binde misin wor po nurdeb esirin.

Yesu go Pailat hitte ten kwamin

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

27 Be, wampot mun wor pobe pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwakya belen mere maydeb, "Yesube mayteke kamyen," yamin. ² Irdeb hani fere tenbe Pailat hitte tukamin. Pailatbe Roma gabman al Yudia nan doyan irde hiyen.

Yudas kamyin

(Aposel 1:18-19)

³ Be, asogo haniinde kiryin al Yudasbe Yesu go merem yan irde mayke kamtek heke kenenbe mata bulun tiyyin goke buninen nuryin. Irdeb silwa hora 30 damu iramin goyen pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwakya hitte yumulgan tiyyin. ⁴ "Mata bulun minmon al goyen kami yen hantiinde kirmin. Ningeb mata bulun timin," yinyin. Irkeb wol henbe, "Gobe nende samun mon be. Gere kanduk geb," inamin. ⁵ Gwaha inkeb bin ar yekeb hora go Al Kurunyen ya balem bana gon yemeyde kurin. Kunbe ben ten kamyin.

⁶ Be, hora yimiyyin gobe pris buda gote karkuwanmin belen pilgan henbe, "Hora gabe al kami yen damu titin. Moseyen sabarebe hora gahade gayen epte ma Al Kurun nin unnayin yitin. ⁷ Ningeb hora ga yade nan hoyande nin mar Yerusalem wan kamke mete ten hitte yen kuwe ird ird alyen megen goyen damu titek," yen mere sege iramin. ⁸ Goke tenbe nan tapum gobe "Al Kamtinde" inamin. Gayenter wor gwahade po inen han. ⁹ Ningeb Al Kurunyen mere basan al Yeremaia belen mere kayyin gobe gwaha mat iginen kawan hirin. Merebe gahade:

"Israel marbe yen mayteke kami yenbe silwa hora 30 gore al damu tiyamin.

¹⁰ Irde Doyan Al Kurun belen gwaha gwaha tiyayin niyyin gwahade po,

mel gobe hora go tenbe kuwe ird ird alyen megen damu tiyamin," yitin hi.

Sekaraia 11:12-13; Yeremaia 32:6-9

Gebe Yuda marte doyan al kurun we?

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38)

¹¹ Be, mel go gon gwaha ten hikeyabe Yesu gobe Roma gabman al Yudia nan doyan irde hiyen al Pailat dilin mar huwaryin. Irkeb, "Ge gayenbe Yuda marte doyan al kurun we?" inyin. Irkeb, "Gwaha, gigen yaha gog po," inyin.

¹² Be, pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar parguwakya belen tagal unamin. Gega Yesube meremin wol ma hirin. ¹³ Irkeb Pailat belen, "Mel gare minge girde tagal gunen han gabe kura ma wol hawayin?" inyin. ¹⁴ Goyenpoga Yesu belen mel gote mere go mun kura ma po wol hirin. Irkeb Pailat belen go kenenbe dilin fot yirin.

Pailat belen Yesu tubul timeke kwi yirin

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39-19:16)

¹⁵ Be, goyenterbe damam damam Pasoba dula nalu-rebe Pailat belen koyare hinhan mar goyen al kura ten sin irde hiyen. Al gobe Yuda mar belen al gwahade inke gab gwaha ten hiyen. ¹⁶ Be, goyenterbe al bulun wor po yen nurd unen hanyen al Barabas goyen koyare hinhin.

¹⁷ Be, Pailatbe yingen dufaymindeb, "Yuda marte doyan mar gabe al budam Yesu gayen gama irde hike ye-

nenbe daniñ neñ gwahade moñ yeñ nurdeb yeñ ge igiñ ma nurde mayke kami yeñ gago tawayhan, yeñ nuryiñ. Niñgeb al buda kurun goyen gabu irkeb, "Al damiñ tubul timeke kuyen? Barabas ma Mesaia inen hanñ Yesu gayen?" yeñ gusuñanñ yiriñ.

¹⁹ Be, Pailat go mere nurd nurd gasunđe keperde hikeyabe berem beleñ mere gahade asanđe kanñ teñ kerke wayyiñ: "Al go daha wet kura ire ire ma tiyayiñ. Yeñbe merem moñ. Hanñka mite tihim. Niñgeb bener ga yeñ ge kandukñenñ wor po nurde hime. Tubul po tiyayiñ," inyiñ. ²⁰ Goyenbe pris buda gote karkuwanñmiñya Yuda marte doyanñ mar parguwakya beleñ al buda kurunñ gabu iramiñ goyen hakot biñ yawaramiñ. Irde, "Barabas tubul tike kwi. Munanñ Yesube mayke kami," inñayiñ," yinamiñ.

²¹ Be, Pailat beleñ al buda go, "Al irawa gayen ganunñbe tubul timeke kuyen?" yinenñ gusuñanñ yiriñ. Irkeb, "Barabas," yamiñ. ²² Irkeb wol henñbe, "Niñgeb Mesaia inen hanñ al gab daha ireñ?" yiniñ. Irkeb al buda kurunñ goreb, "Kuruse hende mayke kami!" yamiñ. ²³ Irkeb Pailat beleñ, "Daniñ? Al gabe da mata bulunñ kura tiyunñ?" yiniñ. Gega ugunñ po, "Kuruse hende mayke kami kol" yamiñ.

²⁴ Be, Pailat go gwaha kura titek ma hiriñ. Irde al buda kurunñ go fulenña forok irniñ tike yenenñbe fe teñ mel gote diliñ mar haniñ halyiñ. Irdeb, "Al ga kameñ tiya gabe neya neya moñ. Gabe dende samunñ po geb," yiniñ. ²⁵ Irkeb, "Igiñ, yeñ kamyenñ gote merembe nenña diriñniniñ yago kame forok yenayiñ gore tetek," inamiñ. ²⁶ Irkeb Barabas go mel gote mere nurdeb tubul tike kuriñ. Goyenbe Yesu go usulak teñ kuruse hende maynanñ yenñbe fulenña marmiñ haniñde tubul tiyyiñ.

Fulenña mar beleñ Yesu giwgiw iramiñ

(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)

²⁷ Be, Roma gabmanyen fulenña mar go Yesu teñ Pailatyeñ ya kurunñ bana goñ tukamiñ. Irdeb fulenña mar kadom goya tumñanñ Yesu milgu iramiñ. ²⁸ Irdeb uliñhormiñ tumñanñ yugu teñ gab doyanñ marte uliñhor bukkenñ yara goyen kerd unamiñ. ²⁹ Irdeb kanñ hirwanñenñ yanñ goyen bili bili irde doyanñ al kurunñyen tonanñ umña irhet usi teñ tonanñde keramiñ. Irde doyanñ alyen kutum kura teñ haniñ yase beleñ kerde fulenña mar gore Yesu diliñde wanñ dokolhonñ yugulunñ tenñbe, "Fudinde wor po, Yuda marte doyanñ al kurunñ," inenñ giwgiw irdeb bak mayde iramiñ. ³⁰ Irde meyanñ irde kutum tanarde hinñhin goyen po goranñ irde tonanñde mayde tebanñ irde hinñhan. ³¹ Gwaha irde giwgiw irdeb uliñhor bukkenñ yara go tugu tenñbe yende uliñhor wor po goyen yerde unamiñ. Irdeb tukunñ kuruse hende maytek yeñ teñ kwamiñ.

Kuruse hende mayke kamyiñ

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

³² Be, beleñyanñ hako kunñ henñyabe al kura Sairini taunde niñ al denñem Saimon kenenñbe Yesuyen kuruse tawa inenñ pakku irke tiriñ. ³³ Be, kunñ kunñ nanña denñ kura Golgota gor forok yamiñ. Golgota gote miñbe "al

tonanñ kinñkiniñde". ³⁴ Gorbe wainya he fimiñ urekya suluk irtiñ goyen unke ninam uryiñ gega, nen nen niñ bada hiriñ. ³⁵ Yesu go kuruse hende kerde hikeb uliñ umñamiñ ganunñ beleñ yawaryenñ yeñ yende matare tilinñ tanardeb pota yiramiñ. ³⁶ Gwaha tenñbe daha kura tike kentek yeñ keperde kenenñ hinñhan. ³⁷ Irde da misiñde Yesu mayamiñ goyen he parwek hende katiñ goyen kuruse tonanñ beleñ keramiñ. Merebe gahade:

AL GABE YESU. YUDA MARTE DOYANñ AL KURUNñ

³⁸ Be, kawe al irawa kura goyen wor kuruse hende yeramiñ. Kurabe Yesuyen kuruse yase beleñ mat, munanñ kurabe tapa beleñ mat keramiñ. ³⁹ Al kunñ wanñ teñ kenenñbe birunñ birunñ teñ giwgiw irdeb, ⁴⁰ "Ge gayen Al Kurunñyen ya balem upew urde sopte gergerñ irde nanña fay karworeb pasi ireñ yawanñ al gobe ge gago? Irde geb Al Kurunñ Urmiñ kenenñbe tareñger kuruse hende mat kata," inamiñ. ⁴¹ Irde pris buda gote karkuwanñmiñya Moseyen saba marya Yuda marte doyanñ mar parguwakya beleñ wor gwahade po inenñ ayanñ keramiñ. ⁴² "Al gabe al hoyanñbe faranñ yurde hinñhin gega, yinñgenñbe epte ma faranñ uryenñ. Yeñbe Israel marte doyanñ al kurunñ go. Kuruse hende mat katke kenenñ gabe dufayniniñ yeñ ge sanñiñ irniñ be!" ⁴³ Yeñbe Al Kurunñ niñ hekenñ nurde hiyen, irde 'Neb Al Kurunñ Urmiñ,' yeñ hiyen geb, tubul tike Al Kurunñ beleñ faranñ ureñbe faranñ uri," inamiñ. ⁴⁴ Irkeb kawe al irawa kuruse hende hinaryum go wor gwahade po sukul iraryum.

Yesu kamyiñ

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

⁴⁵ Be, nanña banñkahal wor po hekeyabe nanña bana kurunñ gob tumñanñ kidoma beleñ aw urtiñde hike kunñ kunñbe wawunñbana 3 kilok hewenñ tiyyiñ. ⁴⁶ Be, 3 kilok binde hekeb Yesu go ug po, "Eloi, Eloi, lama sabakhtani!" yiriñ. Mere gote miñbe, "Al Kurunñne, Al Kurunñne, daniñ nubul taha!"

⁴⁷ Be, mere go al kura gor huwarde hinñhan gore nurdeb, "Elaia denñe urde hi," yamiñ. ⁴⁸ Irdeb aranñ po al kura kup yeñ kunñ amil erek irde wain fimiñ mukkuwenñ bana goñ kerke uliñ hekeb teñ kutum ulyanñde giti irdeb Yesu unyiñ. ⁴⁹ Goyenbe al hoyanñ goreb, "Elaia wet wanñ faranñ urke kentek geb, tubul tike gwaha kura tiya yeñ kinniñ," yamiñ.

⁵⁰ Be, sopte po Yesu go ugunñ po mere tenñbe biñ sul yiriñ. ⁵¹ Goya goyenbe Al Kurunñyen ya balem bana amil gasunñ himam wor po diba irtiñ hinñhin goyen kahalte po hem beleñ mat erek yeñ bam beleñ katyiñ. Megenñ mananñ diririt yeñ hora karkuwanñ karkuwanñbe gilgalañ iramiñ. ⁵² Al hakwam yirtiñ bema goyen hol yeñ tukamiñ. Irkeb Al Kurunñ diliñde al wukkenñ henñ kamamiñ goyen budam sopte huwaramiñ. ⁵³ Irde bema siñare katenñbe kame Yesu sopte huwaryiñ nalureb Yerusalem taun kurunñde kunñ al budam hitte forok yeke yenamiñ.

⁵⁴ Be, Roma gabmanyen fulenña marte doyanñ aly fulenña marmiñya Yesu doyanñ irde hinñhan goyen niñniñyaya mata gor forok yiriñ kurunñ go kenenñ kafura henñbe, "Fudinde wor po, yeñbe Al Kurunñ Urmiñ," yamiñ.

⁵⁵ Bere budam Galili nanjare mat Yesu gama irde faraj urde kunj hanjen goyen wor gor hen gisaw mat kenej hinhan. ⁵⁶ Bere goyen kurabe Makdala nij Maria, Yemsya Yosepyat milij Maria, irde Sebedi urmin waraj Yemsya Yonyat milij.

Yesu mete tiyaminj

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Yon 19:38-42)

⁵⁷ Be, Yesu kamyinj goyen kunj wawunbana wor po hewenj tikeb Arimatea taunde nij al samunjin budam kura goyen wayyinj. Denjembe Yosep. Yen wor Yesu gama irde hiyen. ⁵⁸ Be, al gore kunjbe, "Yesu hakwam nunke mete tiye," inenj Pailat gusunanj iryinj. Irkeb Pailat belen, "Iginj, gwaha tiyayinj," inyinj. ⁵⁹ Irkeb Yosep belen Yesu hakwam goyen tenj amil faykek gergen belen po mala tenj ⁶⁰ tukunbe yingenj, "Kammeke nernayinj," yirinj bempa goyen bana kiryinj. Irde hora kurunj milij kura goyen yenja kwaminj marya gore gilongilonj irde tukunj bempa gote yamem pet tenjbe kwaminj. ⁶¹ Irkeb bere iraw kura horabok gote dilinj mar sinja hoyanj belen mat hinaryum. Makdala nij Mariayabe Maria hoyanj kura goya belen gwaha tiyaryum.

Bemba doyanj irde hinhan mar

⁶² Be, Sabat nalu fay urkeb pris buda gote karkuwanjminja Farisi marya belen Pailat hitte kwaminj. ⁶³ Kunjbe, "Doyanj al, usi al gar go hinhinyabe, 'Kamenje mat kunj yerengek hekeb huwarenj,' yenj hinhin goyen bininj bak yekeb gago wayhet. ⁶⁴ Ningeb fulenja marge hulyanj yirke hanja mat kunj molye bana goyen bempa go doyanj irde hinayinj. Monjo komatminj yago belen wanj hakwam goyen hoyanjde tukunbe, 'Kamtinje mat huwarunj,' yenayinj geb. Irkeb al budam usi mere go nurde dufayminj bulunj henayinj. Gote kandukbe hanj kapyar, 'Nebe Mesaia,' yinenj al usi yirde hinhin gote kanduk fole iryenj," inaminj. ⁶⁵ Irkeb Pailat belen, "Fulenja marne kura yukunj denj nurhan gwahade po kenjela yinke bempa go doyanj irde hinayinj," yinyinj. ⁶⁶ Irkeb mel go kunj bempa yamere nij hora kurunj goyen al kura belen ma fegelnayinj yenj bisam irde go hende diba iraminj. Irdeb fulenja mar goyen, "Gar henj kenjela doyanj irde hinanj ko!" yinaminj.

Yesu kamyinje mat huwaryinj

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

28 Be, Sabat nalu hubu henj kunj wawunj henj fay urenj tiyyinj. Irkeb Makdala nij Mariaya Maria hoyanj kura goya gore Yesu hakwam keraminj gasunj goyen kenye yenj kwaryum.

² Be, bembare gorbe ninija kurunj forok yirinj. Gobe Doyanj Al Kurunj hitte mat miyonjinj kura katerj bempa gote yame hora kurunj go kanj kanj irde hol irde go hende keperde hinhin geb, gogo tiyyinj. ³ Yenbe ulinja dinsokyabe dagamel go gwahade epte ma kenjela kentek hinhin. Ulinjorminj mananj faykek wor po.

⁴ Be, fulenja mar gor hinhin gobe miyonj go kenejbe kafura wor po henj barbar yenj kamtinj hakwam yara haminj.

⁵ Be, miyonj gore bere irawa go yenenjbe, "Kafura henj ma. Yesu kuruse hende mayke kamunj al goke nanjkenen har yenj nurde hime. ⁶ Gega yenjbe gar ma hi. Huwarenj yenj hinhin go gwahade po huwara. Iginge wanj hakwam keranj gasunj ga kinyi. ⁷ Irde aranj kunj komatminj yago goyen, 'Yesube kamunje mat huwara geb, yenj wa mehenj henj Galili nanjare kwenj tiya. Gonj gab kunj kennayinj,' yiniryenj. Mere gayen momonj dire yenj gago wayhem geb," yinyinj.

⁸ Be, bere iraw gob kafura haryum. Goyenbe mere go nurdeb amanj haryum. Irdeb bempa go aranj po tubul tenj Yesuyen komatminj yago momonj yirye yenj kup yenj kwaryum. ⁹ Be, bere go mata gwahade forok yewenj tiya yenj ma nurde kunj hikeya Yesu belen forok yenjbe, "Wampot," yinyinj. Irkeb irem gobe kenej bebak tenjbe kunj kahanje tanarde dolonj iraryum. ¹⁰ Irkeb, "Kafura henj ma. Kunj dine yago yinke Galili nanjare kunj gab nennayinj," yinyinj.

Fulenja mar belenj usi tenj hinhan

¹¹ Be, bere irawa go hako ga mulganj henj hikeyabe fulenja mar bempa doyanj irde hinhan mar goyen kura belen taunde kunjbe mata forok yeke yenaminj kurunj goyen pris buda gote karkuwanjinj momonj yiraminj. ¹² Irkeb Yuda marte doyanj mar parguwak hitte kunj momonj yirdeb mere kura sege iraminj. Irdeb fulenja mar go hora kurunj yunenjbe gaha yinaminj. ¹³ "Sinjare kunjbe mere gahade al momonj yirde tukunj hinayinj: 'Nenjbe wawunj ferde ug hetekeya komatminj yago belen wanj hakwam goyen kawem tenj kwanj,' gwaha yenj hinayinj. ¹⁴ Munanj mere momonj gayen kunj doyanj altinj Pailat hitte forok yekeb nenj belen kunj kenejbe iginj mat mere irtek geb, denjbe merem yanj ma diryenj," yinaminj. ¹⁵ Gwaha yinkeb fulenja mar gobe horaminj go yadeb mel gore yinaminj gwahade po tiyaminj. Ningeb goyen mere gobe tagalkeb wanj wanj gayenter nij Yuda mar wor tagalde hanj.

Komatminj metenj kurunj yunyinj

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23; Aposel 1:6-8)

¹⁶ Be, Yesu yirinj gwahade po komatminj 11 go Galili nanja bana gonj nij dugu kura gor kunayinj yinyinje gor kwaminj. ¹⁷ Kunj kenejbe dolonj irde turunj iraminj. Munanj kurabe dufay kura kura haminj. ¹⁸ Irkeb Yesu go bindere wanjbe, "Nanjkinja megenja kurunj gayen doyanj yird yird tarejbe ne nuntinj hi. ¹⁹ Ningeb denj belen kunj al megen hike kwa kurunj gayen merene basanj henj tagalde tukunayinj. Irde merene nurnayinj marbe Al Kurunja Urminyabe Holi Spiritiyat denjemde baptais yirde komatne yirde hinayinj. ²⁰ Irde mata gwaha gwaha tenj hinayinj dinenj hinhem kurunj goyen mel go wor gama yirnanj yenj saba yirde hinayinj. Fudinde wor po, nebe dubul ma wor po tiyenj. Denja tumnanj hiteke kunj kunj nalu funanj forok yiyyenj," yinyinj.

Mak

Yon Baptais beler gitik iriyin

1 Barer igin gabe Yesu Kristu, Al Kurur Urmir gote barer fudinde goyen mir uret tihim.

² Be, Al Kurur beler Urmir mere iriyin goyen mere baser almir porofet kura Aisaia beler asande gahade kayyin:

“Metet alne ter kermeke mehet het kuyet.
Kunbe belenge kerde gunyet.”[†]

Malakai 3:1

³ “Sawsawa po kurur nara bana gor al kura forok yetbe alya bereya beler Doyar Al Kururmer mere nurde gama ird ird nir dufay gitik ter ter ge gahade kuware tagalde hiyet:

‘Doyar Al Kururmer beler kerna.
Belermir sope ird huwa irnar,’ yirit,’ yirit hi.

Aisaia 40:3

⁴ Ninger Yon Baptaisbe sawsawa po kurur nara bana forok yetbe alya bereya baptais yirde saba tagalde hinhin. Sabamir gahade: “Mata bulutit yubul ter Al Kurur nir bitit mulgar hena. Irkeb Al Kurur beler mata bulutit halde dunke baptais tenayit,” yinet hinhin. ⁵ Irkeb alya bereya Yudia nara goyen bana nir taun kurur Yerusalemya nara bana gor nir taun hoyanya hoyanya goyen budam wor po Yon hitte kun hinhan. Kunbe mata bulutim ge Al Kurur pohogay irkeb Yon beler Yodan fete baptais yirde hinhin.

⁶ Yonbe dapra kamel wuyret beler ulirhor irtit goyen hor irdeb dapra sikket gore po ter karmit ird ulirhor kerkek goyen mal temdere giti ird hiyet. Irdeb birge igin kura ma nene hiyet. Gusuya yalangu firmita nene hiyet. ⁷ Yetbe mere gahade tagalde hinhin: “Ne harhoknerbe al kura wayyet. Yende sanirbe kurur wor po, nere folek. Ninger ne gahade gare epte ma yet ge ter metet kurur titek hime. Kaha basamirde nir kar urgur kar yugu ter ter gobe metet kurur mor gega, go wor ne beler epte mor yet nurde hime. ⁸ Nebe fe ulir po baptais dirde hime goyen-poga yetbe Holi Spirit beler baptais direr,” yinet hinhin.

Yesu baptais tekeb Satan beler tunar uryin

(Matiyu 3:13-4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Be, go kamereb Yesu beler Galili bana go nir taun dirret Nasaret tubul ter Yon hitte Yodan fe sirare wayyit. Irkeb Yon beler tukur fe alare baptais iryit.

[†] Mere gabe Aisaia beler ma kayyit. Malakai beler kayyit. Gega Aisaia Al Kururmer mere baser mar kurur bana gor nir al denem kerkelakbe gogo geb, Mak beler Aisaia denem kayyit.

¹⁰ Be, Yesu gob baptais terbe fe ala tubul ter sirare wakeb goya goyen po narrit hol yirit. Irkeb Yesu beler kener hikeya Holi Spirit beler yet hitte kalyitit foy ter kattit yara ter kater kipirit. ¹¹ Irde narrit hol yirit bana gore al melak kura forok yet Yesu mere iryit: “Gebe urne, bubulkur ne wor po. Ge nir amaret wor po nurde guner hime,” inyit.

¹² Be, go kamereb Holi Spirit beler Yesu goyen sawsawa po kurur nara bana gor bul ird tukurit.

¹³ Tukukeb wawur 40 gor hinhin. Irkeb ungarer kururmir Satan beler Yesu mata bulutit yet ter tarur urde hinhin. Dapra duwi fuleramar yar kahal bana hikeya Al Kururmer mirer beler doyar ird farer urde hinhan.

Yesu beler komatmir yawarit

(Matiyu 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Be, Galili narare nir doyar al kurur Herot Antipas beler Yon ter koyare kiryit. Go kamereb Yesu go Galili narare kunbe Al Kururmer mere igin goyen tagalde hinhin. ¹⁵ Mere tagalde hinhinbe gahade: “Al Kurur beler alya bereyamir doyar yiret yet bikket nalu kiryit gobe gago binde hihi. Ninger yet yufuk bana hitek yet nurde har kenem mata bulutit yubul ter Al Kurur nir bitit mulgar hetbe meremir ge dufayit sanir irnayit,” yinyit.

¹⁶ Be, Yesu go Galili Makar ferer kar hetyabe Saimonya kulir Andruya makande kama temeyde hike yinyit. Ire itira gobe makar dapra yad yad mar.

¹⁷ Be, Yesu beler irem go yenerbe, “Wayyi. War ne gama niryit. Irkeb al yade Al Kurur hitte yukur yukur mar direr,” yinyit. ¹⁸ Irkeb goyare po karmir yubul ter Yesu gama iraryum.

¹⁹ Be, mur kura kutret terbe Yemsa kulir Yonyabe nanir Sebediya metet marmira hakwamir hende het kama sope ird hike yinyit. ²⁰ Yenerbe ire itira goyen wor hoy yirit. Irkeb irem go nanira metet marmira hakwa bana po yubul terbe Yesu gama iraryum.

Yesu beler ungura takira tiyit

(Luk 4:31-37)

²¹ Be, Yesu komatmir mehet yawarit goya ird Kapeneam taunde kwamir. Kunbe Yuda marte usar nalu Sabat hekeb Yesu beler Yuda marte gabu ya bana hurkurbe gabu ya bana gor hinhan mar goyen saba yirit. ²² Irkeb sabamir go nurdeb saba gobe Mosen saba tagalde har mar beler tagalde harer yarar mor, ird Al Kururmer sanir mirer beler saba ti-

tiñ yara saba tike keneñbe dinonj kok yamiñ. ²³ Be, goy-are goyenbe unğura ketal urtiñ al kura gabu ya bana gonj hinhin gore kekew tiyyiñ. ²⁴ Kekew tenbe gaha inyiñ: “Yesu, Nasaret niñ al! Gebe daha dire yeñ wayha? Gwamuñ dure yeñ wayha? Neb nurde gunenj hime. Gebe Al Kurunjen Urmiñ wor po,” inyiñ. ²⁵ Irkeb Yesu beleñ mere hitemde po, “Bada hawa, irde al go tubul tenj kat kwa!” inyiñ. ²⁶ Irkeb unğura gore al goyen uguñ po anğor anğor irde kekew tenbe tubul tenj kat kuriñ.

²⁷ Be, al gor hinhan mar gore keneñbe hurkunjat wor po tenbe tigiri tenj kadom gusunanj gird tiyamiñ. “Ey, gab dahadebe gago? Saba gabe tiñenj wor po, Al Kurunjen sanjñ miñyanj. Niñgeb unğura wor meremiñ nurdeb al go tubul tenj busaharhanj!” yamiñ. ²⁸ Irkeb Yesuyen mere momonj gobe Galili naña bana gonj bemel po kurunj heñ kuriñ.

Yesu beleñ al budam guram yirde hinhin

(Matiyu 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Be, Yemsa Yonya irde Yesuya komatmiñ hoyanj kura goya gobe gabu ya go tubul tenbe goyare po Saimonya Andruyat yare kwamiñ. ³⁰ Yare gorbe Saimon tenjakbe ayganj bulunj po irke ferde hinhin. Irkeb goke Yesu momonj iramiñ. ³¹ Irkeb kuñ keneñbe haniñde tannarde faranj urde isanj hekebe ayganj gob tubul tiyyiñ. Irkeb bere go huwardebe Yesuya komatmiñya goyen binje kanj yuniñ.

³² Be, Yesuyen mere momonj nuramiñ mar beleñbe goyen wawunbanare goyen numtuk urde hikeb Sabat nalu hubu hihi yeñbe Yesu hitte garbam marya unğura beleñ ketal yurtiñ marya kurunj goyen yade wayamiñ. ³³ Be, Kapeneam taunde niñ al buda kurunj goyen wañ Yesu hinhin ya goyen diliñ mar gabu iramiñ. ³⁴ Irkeb Yesu beleñ garbammiñ kurayen kurayen goyen sope yiriñ. Irdeb unğura beleñ al ketal yurtiñ goyen wor yakira tiyyiñ. Goyenbe unğura gore Yesube al gwahade yeñ nuramiñ. Gega, “Ne niñ ma tagalnayiñ,” yinenj utañ yiriñ.

Yesube Galili naña bana saba tagalde hinhin

(Luk 4:42-44)

³⁵ Be, naña hako ga fay urde hikeyabe Yesu huwarde ya go tubul tenj naña al miñmonde kuriñ. Kuñbe Al Kurunja mere tenj hinaryum. ³⁶ Irkeb Saimonya kadom yagoya beleñ kuñ yeñ ge nankenenj hinhan. ³⁷ Irde keneñbe, “Al buda kurunj gayen ge niñ nankenenj hanj,” inamiñ. ³⁸ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Nebe saba tagal tagal niñ wamiñ. Niñgeb wake tiyuj binyanj binyanj ga wor kuniñ. Kuñ goyanj wor saba tagalde tukenj,” yiniñ. ³⁹ Gwaha yeñbe Galili naña bana kuñ Yuda mar-te gabu yayanj saba tagalde unğura yakira tenj hinhin.

Yesu beleñ al kura busuka miñyanj sope iriyiñ

(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Be, al kura busuka miñyanj beleñ Yesu hitte wañ kahanj miñde kuku kanjbe esenj mere irde, “Dufayger wilakñenj nurde ha kenem igiñ sope nirayiñ,” inyiñ.

⁴¹ Gwaha inkebe Yesu beleñ buniñenj wor po nurdeb haniñ temeyde al go tanaryiñ. Irdeb, “Igiñ sope girenj geb, igiñ hawa!” inyiñ. ⁴² Irkeb goyare po usu bulunj go hubu hekebe igiñ hiriñ. ⁴³ Irkeb Yesu beleñ, “Al hoyanj kura mata gake momonj ma yirayiñ,” inenj hayhay irdeb, “Al Kurunj doloñ ird ird mata doyanj mar hitte po kuñ ulge yikala yirayiñ. Irkeb ulge go keneñ fudinde igiñ hihi yekebe Mose beleñ bikkenj yiriñ mata goyen gama irde dapña kura tenj mel go yunkebe ge niñ tenj Al Kurunj kumga tenj unnayiñ. Irkeb al tumñanj fudinde igiñ haha yeñ gennayiñ,” inenjbe, “Iginge kwa!” inyiñ. ⁴⁵ Goyenpoga al go siñare kuñbe igiñ hiriñ goke mali po tagalde tukuriñ. Irkeb mere go kuñ kurunj hiriñ. Goke tenbe Yesu goyen taunyanj kawan heñ kutek ma irkeb al miñmonj nañayanj po heñ kuñ hinhin. Goyenbe albe tiyuj kurhan mat kurhan mat kinniñ yeñ wañ hinhan.

Yesu beleñ al uliñ kamtiñ sope iriyiñ

(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

² Be, wawunj karwo ma sipte wet kura heñbe Yesu go tebanj Kapeneam kuriñ. Kuñ yare hikeb albe nuramiñ. ² Nurdeb kinniñ yeñ al budam wañ yare gor gabu iramiñ. Irkeb Yesu beleñ saba tagalde hinhin. Ya binj bana gonjbe gasunj mañiñ wor po hiriñ. Ya siñare wor gwahade po. ³ Gwaha tenj hikeb al sipte kura gore al uliñ kamtiñ sapirte tenj wayamiñ. ⁴ Gega beleñ gwaha mat kura Yesu hitte tukutek monj yirkebe tenj ya goyen hende hurkamiñ. Hurkunjebe Yesu hinhin turte gor yamenj iramiñ. Irdeb garbam al go sapirte palgir irke Yesu hinhin binde kurkuriñ. ⁵ Irkeb Yesu beleñ dufaymiñ tareñ go yeneñbe al uliñ kamtiñ goyen, “Urne, mata bulunjebe halde gunhem,” inyiñ.

⁶ Goyenterbe Moseyan saba mar kura gor keperdeb binje po, ⁷ “Al gabe al dahade niñgeb mere gwahade tiya? Al Kurunj po gab alyen mata bulunj halde hiyen. Yeñbe Al Kurunj sukal irde hi,” yeñ dufay heñ hinhan. ⁸ Gwaha tenj hikeb Yesu beleñ yeneñ bebak tenbe gaha yiniñ: “Daniñ dufay gwahade kerde hanj? ⁹ Damiñbe metenjen? ‘Mata bulunjebe halde gunhem,’ inhem goyen ma ‘Huwarde sapirge tenj kwa,’ inenj goyen? ¹⁰ Gogab denj beleñ, ‘Nebe Al Urmiñ, † megen niñ marte mata bulunj halde halde sanjñ miñyanj,’ yeñ nennayiñ,” yiniñ. Gwaha yinenjbe garbam al goyen, ¹¹ “Ne gare ginhem. Huwarde sapirge tenj yager kwa!” inyiñ. ¹² Inkebe al tumñanj keneñ hikeya huwardeb sapirmiñ tenj siñare kat kuriñ. Irkeb al tumñanj gor hinhan goreb hurkunjat tenbe, “Ey, mata gahade kura ma keneñ hi-tyen. Da matabe gago?” yeñbe Al Kurunj turunj iramiñ.

Yesu beleñ Liwai hoy iriyiñ

(Matiyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Be, Yesu go tebanj Galili fe ala kurunj ferenyanj kuñ hikeb al budam yeñ hitte wayamiñ. Irkeb saba yirde hinhin. ¹⁴ Kuñ henjyabe Alfius urmiñ Liwai teks yad yad

† Al Urmiñ gote miñbe alya bereya Al Kurunj hitte Yumulgan tenj tenj Al. Daniel 7:13 gorbe denjem Al Urmiñ goyen hi.

gasunđe † keperde metenj tenj hike kinyinj. Kenenbe, "Gama nira," inkeb Liwai go huwarde gama iryinj.

¹⁵ Be, Yesu go komatminya Liwaiyen yare kunjbe Liwaiyen metenj kadom yagoya Moseyen saba kenkela ma gama irkeb Yuda marte tikula saninj po gama irde hanjen Farisi mar belej "mata bulun mar" yinen hanjen mar goya dula tenj hinhan. Al budam yenya hinhan.

¹⁶ Gwaha tenj hikeb Farisi mar kura Moseyen saba tagalde hanjen mar belej yenenbe Yesuyen komatminj goyen yinaminj: "Dahade ningeb yenjbe teks yad yad marya 'mata bulun mar' yinen hityen mar goya dula tenj hanj?" ¹⁷ Gwaha yinke nurdeb Yesu belej wol henjbe, "Al ulinjde iginjbe guram al ninj ma nurde hanjen. Garbam al po gab guram al ninj nurde hanjen. Nebe nenj al huwak yenj nurde hanj mar goyen faranj yure yenj ma wamirinj. Gwaha titjenjbe nenjbe mata bulun mar yenj nurde hanj mar faranj yure yenj wamirinj," yinyinj.

Farisi mar belej binje kutnja ird ird mata ninj Yesu gusunanj iraminj

(Matiyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Be, Yon Baptaisyen komatya Farisi maryabe binje kutnja irde hinhan. Irkeb al kura Yesu hitte wanjbe, "Yonyen komatya Farisi marte komatyabe binje kutnja irde hanj gega, daniinj geb komatgebe gwaha ma tenj hanj?" inenj gusunanj iraminj. ¹⁹ Irkeb Yesu belej wol henjbe gaha yinyinj: "Dahade ningeb tikiinj mere minj al yinjenj hikeya binje netek marbe binje kutnja irnayingj? Gobe epte monj. ²⁰ Gega kame kura tikiinj mere minj al go yubul tenj kuke gab iginj binje kutnja irde hinayingj.

²¹ "Al kura amil gergenj tenj amil bikkekya ma gada iryenj. Gwaha iryenj gobe amil gergenj gote kanj belej amil bikkek yulunj tikeb yamenj go kurunj wor po hiyyenj. ²² Al kura wain fimiinj gergenj tenj dapnja sikkenj belej po wain fimiinj henj henj irtinj bikkek bana gonj ma unyenj. Gwaha iryenjbe wain fimiinj gergenj goreb wain fimiinj henj henj bikkek goyen kumga tike erek nene wok yenj pasi hekeb det irawakde tumnanj bulun hiriryenj. Ningeb wain fimiinj gergenjbe wain fimiinj henj henj gergenj bana po untek," yinyinj.

Yesube Sabat nalu gote minj al

(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Be, Sabat nalu kurare kurab Yesuya komatminya wit †† metenyanj kunj hinhan. Kunj henjbe komatminj belej wit iginen yad naminj. ²⁴ Go nene hikeya Farisi mar belej wanj yenenjbe Yesu goyen, "Sabat nalure mata gwaha ma tenj hinayingj yitinj goyen komatge yago belej mata tenj hanj gabe dahade?" inaminj. ²⁵ Irkeb Yesu belej wol henjbe gaha yinyinj: "Dewitya kadomya binje kamde mata tiyaminj gobe ma kapyanj henj nurde hanjen? ²⁶ Abiatar belej Al Kurunj doloj ird ird mata doyanj mar gote kurunminj hinhinyabe Dewit belej Al Kurunjan ya balem bana hurkunj binje himam Al Kurunj doloj ird ird mata doyanj marte kudinenj goyen

† Roma gabmanyen teks hora tenj tenj gasunj. Roma gabmande hora tenj tenj goke Yuda mar belej iginj ma nurde hinhan. †† Wit-be rais yara. Gore beret irde hanjen.

yade kadomya naminj. ²⁷ Ningeb Al Kurunj belej albe Sabat nalu ninj ma iryinj. Sabat nalube al ninj iryinj.

²⁸ Ningeb Sabat nalu goyen wor ne Al Urminj gabe gote minj al," yinyinj.

Al haniinj nonbo hitinj sope iryinj

(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

³ Be, wawunj kurare kurab Yesu go Yuda marte gabu yare hurkuriinj. Bana gonjbe haniinj nonbo hitinj al kura hinhin. ² Ya bana gonj hinhan mar goyen kura-be Yesu belej Sabat nalure sope irke goyenter merem yanj irninj yenj kintinjde kintinjde hinhan. ³ Irkeb Yesu belej al haniinj nonbo hitinj goyen, "Kunj al diliinj mar huwara," inyinj. ⁴ Irdeb gor hinhan mar goyen, "Sabat nalure mata dahadebe iginj? Mata bulun ma mata iginj? Ningeb al sope yirtek ma yubul titeke kamnayingj?" yinenj gusunanj yiryinj. Gwaha yinkeb mel gobe merem monj, donj uraminj. ⁵ Irkeb Yesu belej tonanj tarej mar goyen yenenj tukunjbe binj ar yirinj gega, buninjenj nurde yunyinj. Irdeb al go, "Hange ginj ira," inkeb haniinj ginj iryinj. Irkeb goya goyen po iginj hiriinj. ⁶ Gwaha tike kenenjbe Farisi mar gobe kat kunj Herotyen marya gabu henj daha mat kura Yesu mayteke kami yenj mere sege iraminj.

Al budam Yesu gama irde hinhan

⁷ Be, Yesuya komatminya gobe gor mat Galili fe ala kurunj sinare kurkaminj. Kurkukeb Galili nanja bana gonj ninj al budam gama iraminj. ⁸ Yesu mata tenj hinhin gote mere momonj nurdeb al budam Yerusalem, Saidonyabe, Tair taunde ninja Yudiaya Idumea nanja bana gonj ninj alya Yodan fe sinja kurhan kurhan mat wanj Yesu hitte gabu iraminj. ⁹ Yenj belejbe al budam sope yiryinj. Irkeb garbam mar kura gor hinhan goreb Yesu sisanj urninj yenj kadom wenj yupepel yirde kwaminj. Al budam gwaha tikeb Yesu belej komatminj yago goyen, "Hakwa kura tawanj nunnanj. Gogab al farkaka ma nirnayingj ge," yinyinj. ¹¹ Be, unjgura al ketal yurtinj hinhan goreb Yesu kenenj kafura henjbe, "Gebe Al Kurunj Urminj wor po!" inenj megen katerj kekew tenj hinhan. ¹² Gega Yesu belej, "Al hoyanj goya momonj yirde mal!" yinenj saninj po hayhay yirde hinhin.

Yesu belej komatminj 12 yawaryinj

(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Be, Yesu go nanja donjdonjende kura gor hurkunj al goyen yaware yenj nurde yunenj hinhin mar go po denje yurke yenj hitte hurkaminj. Yenj hitte kukeb al 12 yawaryinj. ¹⁴ Irdeb al 12 gokeb, "Yenjbe neya hitek. Irde hulyanj yirmeke kunj saba tagalde tukunj hinayingj. Tarenj yunmeke unjgura yakira tenj hinayingj," yenj mel goyen "Komatne yago" yinyinj. ¹⁶ Al 12 yawaryinj gote denjembe Saimon, denje gergenj unyinjbe Pita, ¹⁷ Sebedi urminj waranj Yemsya kulinj Yon denjem gergenjbe Boaneges. Denje gote minjbe mohonj ukam yanj daga kulinj yara.

¹⁸ Kurabe Andru, Filip, Batolomiyu, Matiyu, Tomas, Yems yenjbe Alfius urminj, Tadius, Saimon yenjbe Selot,

† irde Yudas Iskariot. Yudas Iskariot gobe kame Yesu niñ asogo hay hiriñ al go goyen.

Yesuya Uñgura Belsebulya
(Matiyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Be, Yesuya komatmiñya gobe yare hurkuñbe, “Biñge niniñ,” yamiñ. Gega al budam heñ ga moñ sopte wañ gabu irkeb epte ma dula titek hamiñ. ²¹ Goyenterbe Yesu tayñeñ goyen, “Yesube kukuwa heñ hi,” mere momoñ nuramiñ. Irdeb Yesube ya goyenter hi yeñ nurdeb tiyuñmiñde teñ kuniñ yeñ wayamiñ. ²² Gwaha teñ hikeyabe Moseyen saba mar kura Yerusalem mat kateñ Yesu niñ yeñbe, “Al gabe uñgurayen kurunñmiñ Belsebul beleñ ketal urtiñ geb, Belsebul gote tareñde uñgura yakira teñ hi,” yamiñ. ²³ Gwaha yeke nurdeb Yesu beleñ wanañ yinke wañ gabu irkeb siraw merere gaha yiniñ: “Dahade niñgeb Satan beleñ uñgura kadom yakira tiyyeñ? ²⁴ Al miñ kurunñ kura beleñ yingey uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñ gobe tareñ ma heñ tumñañ bulunñ henayiñ. ²⁵ Irde al miñ uñkureñ wor gwahade po yingey uliñ kadom asogo gird teñ bur yenayiñbe tumñañ mugol nenayiñ. ²⁶ Niñgeb gwahade goyen po Satan beleñ uñgura yeñ yufukde hañ goyen bulunñ bulunñ yiryenbe dahadem sañiñ henayiñ? Epte moñ. Gwaha tinayiñbe tareñmiñ hubu hiyyeñ.

²⁷ “Al kura epte ma al tareñ miñyañde yare hurkunñ detmiñ yawaryeñ. Gwaha tiye yeñbe al sañiñ miñyañ go wa teñ fere tike hike gab epte detmiñ yawaryeñ. ²⁸ Fudinde wor po dineñ hime. Mata bulunña sukal meretiñyabe Al Kurunñ beleñ igiñ halde dunyeñ. ²⁹ Gega Holi Spirit sukal irnayiñbe epte ma wor po halde dunyeñ. Mata bulunñtiñ gobe hugiñeñ hiyeñ,” yiniñ. ³⁰ Yesu beleñ gwaha yiniñ gobe Farisi mar gore yeñ ge yeñ, “Yeñbe uñguram yañ,” yekeb gogo gwaha yiniñ.

Yesu miliñya kuliñ wenya
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Be, Yesu go gwaha teñ gor hikeb miliñya kuliñ wenya wañ forok yeñbe Yesu hinhin ya goyen siñare heñbe yeñ ge keya hamiñ. ³² Irkeb Yesu hitte wañ milgu irde keperde hinhan mar beleñ nurdeb, “Momkeya kolge yagoya wañ siñare ga heñ ge niñ yeñ hañ,” inamiñ. ³³ Gwaha inkeb, “Ganuñbe mamneya kolne wenya?” yineñ gusunañ yiryiñ. ³⁴ Irdeb alya bereya keperde milgu iramiñ mar goyen yeneñbe, “Mamneya kolne wenyabe gago hañ! ³⁵ Alya bereya Al Kurunñyen dufay gama irde hañ marbe kolne, hayneya mamne yagoya,” yiniñ.

Yasunñ alyen maya mere
(Matiyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 Be, Yesube Galili fe ala kurunñ siñare kura gor tebañ sabamiñ miñ uryiñ. Gorbe al budam wor po gabu iramiñ. Niñgeb Yesu go hakwa dirñeñ kura goyen hende hurkunñ keperde saba yirde hike albe fe siñare heñ sabamiñ palña irde hinhan. ² Sabamiñ budam-

be maya mere mat yirde hinhin. Maya meremiñ kura-be gahade: ³ “Ga nurnañ! Al kura wit muykeñ tur ire yeñ metenñmiñde kuriñ. ⁴ Kuñbe wit muykeñ tur irde tukuriñ. Goyenbe kura soñ heñbe beleñyañ katamiñ. Katkeb nu beleñ namiñ. ⁵ Kurabe hora arat geb, megen halgayiñ bana katamiñ. Irdeb arañ po kawañ hamiñ. ⁶ Goyenbe filginiñ tareñ ma hitiñ geb, naña beleñ kumga yirke algup nen kamamiñ. ⁷ Wit muykeñ kura-be soñ heñ yamuñ duwi bana katamiñ. Irde igiñ kawañ hamiñ gega, yamuñ duwi beleñ awrum yurke nonbo heñ igineñ ma hamiñ. ⁸ Goyenpoga kurabe megen igiñyañ wor po katamiñ. Kateñ kawañ heñ karakuwañ heñbe igineñ budam wor po forok yamiñ. Iginenñ kurabe 30, kurabe 60, irdeb kurabe 100 gwahade forok yamiñ,” yiniñ. ⁹ Gwaha yineñbe, “Mere teñ hime gayen bebañ tiniñ yeñbe kenkela palña irde gab bebañ tinayiñ,” yiniñ.

¹⁰ Be, al hoyañ bur yeñ pasi hekeb komatmiñya al kura yeñ gama irde hinhan marbe yeñ hitte wañ kalyañ kerdeb siraw mere tiyyiñ goke gusunañ iramiñ. ¹¹ Irke wol heñbe gaha yiniñ: “Denbe Al Kurunñ beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird mata banare hiyen goyen gago kawan dikala dirhem. Gega ne ma nenkela heñ hañ marbe siraw mere teñ hime gate miñ ma nurnayiñ. ¹² Ga mata gake Al Kurunñyen mere basañ al Aisaia beleñ bikkenñ gahade kayyiñ:

“Yeñbe keneñ hinayiñ, gega bebañ ma teñ hinayiñ, irde mere nurde hinayiñ, goyenbe miñ go ma nurde hinayiñ.

Moñ manhan biñ mulgañ hekeb Al Kurunñ beleñ mata bulunñmiñ halde yunwonñ, katiñ hi,” yiniñ.

Aisaia 6:9-10

Yesu beleñ yasunñ alyen maya mere gote miñ tagalyiñ
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Irdeb sopte gaha yiniñ: “Yasunñ alyen maya mere gate miñbe muñ kura ma nurde hañ? Niñgeb daha matbe siraw mere hoyañ goyen miñ bebañ tinayiñ? ¹⁴ Yasunñ alyen maya mere gote miñbe gahade: yasunñ al beleñ wit muykeñ tur iryeñ gote miñbe al kura beleñ Al Kurunñyen mere tagalde tukuyeñ. ¹⁵ Al kurabe wit muykeñ beleñyañ kattinñ go gwahade goyen. Al Kurunñyen mere nurkeb goyare po Satan beleñ wañ biñde mere goyen gorañ yiryenñ. ¹⁶ Munañ kurabe Al Kurunñyen mere nurde amañ henayiñ. Goyenbe mere goke teñ kanduk forok yekeb Al Kurunñyen mere goyen arañ po tubul tinayiñ mar gobe wit muykeñ hora arat bana kattinñ go gwahade goyen. ¹⁸ Al kurabe wit muykeñ yamuñ duwi dugu bana kattinñ yara. Yeñbe Al Kurunñyen mere nurnayiñ. ¹⁹ Gega heñ heñmiñ ge ug po dufay heñ kandukñeñ nurde, megen niñ samunña det kurayen kurayen yad yad niñ po biñ harde hike gore Al Kurunñyen mere biñ bana hiyeñ goyen hika tikeb nonbo heñ igineñ ma hiyyeñ. ²⁰ Munañ kura marbe wit muykeñ megen igiñyañ kateñ kawañ heñbe igineñbe budam 30, 60, kurabe 100 gwahade forok yenayiñ go gwahade yara. Al gobe Al Kurunñyen mere nurde biñde

† Roma gabman asogo irde hinhan mar gote denjembe Selot.

kerde gama irdeb gote iginej budam wor po forok yiryen," yinyinj.

Hulsiyen maya mere

(Luk 8:16-18)

²¹ Irdeb sopte gaha yinyinj: "Al ganuj kura hulsi usuj urde tukuj koronj tenj aw urde hiyen? Ma tukuj ponj bana kerde hiyen? Hubu wor po. Gwaha irtinejbe tenj omasinj hende binjgunj irde hiyen. ²² Ningeb det kura banare hanj goyen kamebe tumnanj kawan forok yenyinj. Irde det kura malare hanj gobe tumnanj kamebe hol yirke kawan heke yennayinj. ²³ Mere tihim ga minj nurninj yenjbe kenjkela palja irde bebak tinayinj," yinyinj.

²⁴ Gwaha yinenjbe sopte gaha yinyinj: "Mere nurhanj gake kenjkela dufay henayinj. Mere gabe fudinde yenj gama irkeb go hendeb Al Kurunj belenj dufay iginj budam dunyerj. ²⁵ Fudinde, al kura mere gate minj nurde binj hol iryenjbe Al Kurunjenj dufay makinj wor po hiyyenj. Goyenpoga mere gobe nuryenj gega, gama irtek ma iryenj al gobe Al Kurunj belenj bikkenj dufay untinj go wor tumulganj tiyyenj," yinyinj.

Det muykenj kawanj henj henjen siraw mere

²⁶ Be, Yesu belenj sopte gaha yinyinj: "Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yirde hiyen gote matabe gahade: al kura metenjde kunj wit muykenj tur iryenj. ²⁷ Irde mulganj henj yare wanj ferd fay hiyenj kurunj gobe wit muykenj goyen gwaha mat kura pul yenj kawanj henj hi yenj ma nurde hiyenj. ²⁸ Hiyenj kurunj gobe megenj fiminj tenjbe kawanj henj kurunj henj hiyenj. Hanjkapyabe piginj wa forok yiyyenj. Irkeb gor matbe fuwala hiyyenj. Irde go kamereb iginej budam wor po henayinj. ²⁹ Wit sak yenj yenj nalu hekeb metenj minj al wanjbe wit wal wal bidila tukunj walde yawaryenj," yinyinj.

Mastet he bilminj gote siraw mere

(Matiyu 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

³⁰ Be, Yesu belenj sopte gaha yinyinj: "Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird gobe dahade yenj nurtek? Irde da siraw merere tagaltek? ³¹ Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird gobe mastet he bilminj dirnenj munj wor po megenj kawanj hiyyenj go gwahade goyen. ³² Kawanj henj kunj kurunj henj haninj karkuwanj hekeb nu belenj wanj goyanj hagam yirde hinayinj," yinyinj.

³³ Be, Yesube maya mere budam gahade gayen po iginj bebak tinayinj mat saba yirde hinhin. ³⁴ Yenjbe siraw merere po saba yirde hinhin. Gega komatminj yagoya po henjbe siraw mere gote minj banare ninj goyen kawan bebak yirde hinhin.

Yesu belenj menjeya dubaya masi yiryinj

(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Be, goyen wawunjanabe Yesu belenj komatminj goyen, "Fe ala sinja kurhan ironj kuninj," yinyinj.

³⁶ Gwaha yinkeb al buda kurunj goyen gor po yubul tenjbe Yesu hinhin hakware gor hurkunjbe kwaminj. Ir-

keb al hoyanj wor hakwa kura hende hurkunjbe Yesu gama iraminj. ³⁷ Kunj hikeb menj tarenj po huwaryinj. Irkeb fe goyen makanj duba yara karkuwanj huwarde wanj hakwa sinjinyanj mayde binj bana kurkunj hinhin. ³⁸ Goyarebe Yesu go hakwa kimyanj belenj kalku hende ferde hinhin. Irke komatminj belenj iginj ma nurde isanj henjbe, "Tisa, kamninj tenj hite gabe iginj nurde ha?" inaminj. ³⁹ Irkeb Yesu go huwardeb menjeya dubaya goyen masi yirde, "Bada hiri!" yinkeb goya po yul yenj karmaryum. ⁴⁰ Irkeb Yesu belenj komatminj yago goyen, "Denjbe sanjinje ma kenenj bebak tenj hanj geb, gago kafura henj hanj?" yinyinj. ⁴¹ Irkeb komatminj yago gobe kafura wor po henj kadam gusunanj gird tenjbe, "Da albe gago? Menjeya makanja wor mereminj nurhar!" yaminj.

Yesu belenj al unguram yanj sope iryinj

(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 Be, Yesuya komatminja gobe Galili fe ala kurunj sinja kurhan Gerasa marte nanjare forok yaminj. ² Irdeb Yesu gobe hakwa tubul tenj sinjare kat kukeb al kura unguram yanj belenj Yesu kene yenj bembare mat wayyinj. ³ Al gobe bembayanj ferde kunj hiyen. Yenjbe al belenj epte ma tanarde fere titek. Kanj tarenj sende wor epte ma fere titek hiyen. ⁴ Tanarde kahanya haninja fere tenj hanjen. Gega sen kirintiktuk henj kahanje ninj ain mananj yukala tenj hiyen. Ningeb al belenj epte ma hikaka irde fere titek hiyen. ⁵ Yenjbe huginenj duguyan kunj bembayanj henj kekew tenj sikkenj hora po ilka tenj hiyen.

⁶ Be, al gore Yesu go gisaw mat po kenenjbe kup yenj wanj Yesu kahanj minjde katenj dokolhoj yugulunj tiyyinj. ⁷ Irkeb Yesu belenj unjgura goyen, "Unjgura, gebe nurde gunenj hime. Al ga tubul tenj kat kwa!" inkeb unjgura gobe woywoy yenj kekew tenjbe, "Yesu! Gebe Al Kurunj tarenjinj kurunj wor po gote Urminj. Daha nirenj tenj ha? 'Bulunj ma girenj,' ninenjbe masi tiyayinj," yenj esenj mere iryinj. ⁹ Irkeb Yesu belenj, "Denjgebe ganunj?" inyinj. Irkeb wol henjbe, "Nenjbe budam po hite geb, denjbebe Legiyon," † inyinj. ¹⁰ Irdeb, "Nanja hitere gar mat hoyanjde ma dakira tiyayinj," inenj esenj mere irde parsay iryinj.

¹¹ Be, mel go hinhan bindere gorbe bu budam wor po dugu dabayinde kura gor nuku tenj dulanj tenj hinhan. ¹² Irkeb unjgura buda goreb, "Ge belenj ok dinkeb kunj bu iro ketal yurninj," inenj Yesu esenj mere iraminj. ¹³ Irkeb Yesu belenj wol henjbe, "Iginj," yinkeb unjgura buda goyen al go tubul tenj kunj bu buda goyen ketal yuraminj. Irkeb bu buda 2,000 goyen tumnanj hul yenj kunj hamulare mat fe ala bana kurkunj fe nene kaminj.

¹⁴ Irkeb bu doyanj mar belenj mata goyen kenenjbe busaharde tiyunjinjanj irde metenjanj kunjbe mata forok yirinj goke tagalde tukaminj. Irkeb mere go nurdeb al budam mata goyen kinninj yenj kwaminj. ¹⁵ Kunjbe unjgura ketal urtinj al go dufayminj wuk yitinde umnja tenjbe Yesu hinhinde gor keperde hike kenenjbe

† Legiyon gote minjbe fuleja mar budam 5,000 ninj yitinj.

kafura hamiñ. ¹⁶ Irkeb mata go forok yeke kenamiñ mar goreb unğura ketal urtiñ al goyen daha mat igiñ hiriñ goyabe bu fe nene kamamiñya goyen goke momoñ yiramiñ. ¹⁷ Irkeb al buda gore mere go nurde kafura heñbe Yesu goyen, “Naña ga tubul teñ kwayiñ,” inamiñ. ¹⁸ Gwaha inkeb hakwa hende hurkuñ hikeb sope iryiñ al goreb, “Yesu, igiñ gama giren?” inyiñ. ¹⁹ Irkeb Yesu beleñ ok ma inenbe, “Mulgañ heñ tayge hitte kuñ Al Kurun beleñ bunineñ girde sope gira goke momoñ yirayiñ,” inyiñ. ²⁰ Irkeb Dekapolis naña bana Yesu beleñ sope iryiñ goyen tagalde tukuñ hinhin. Tukukeb al budam al go keneñ meremiñ nurdeb diliñ fot yamiñ.

Yesu beleñ garbam bereya bere dirneñ kamtiñ sope yiryiñ

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Be, Yesu gob sopte mulgañ heñ fe ala kurun siña kurhan Kapeneam kuñ fe siñare hikeb al budam wañ gabu irde kalyañ keramiñ. ²² Irkeb gor niñ Yuda marte gabu ya doyañ al kura Yairus gore Yesu hitte wayyiñ. Wañ keneñ yende palap matare Yesu kahañ miñde urguñ kañ kuku teñbe, ²³ “Werne kameñ teñ hi. Niñgeb arañ wañ hange kerd unkeb igiñ heñ huwaryeñ,” inen esen mere iryiñ. ²⁴ Irkeb meremiñ goyen nurde Yesu go yeñya kwaryum. Kuñ hikeyab al budam kalyañ kerde tawtaw irde gama irde hinhan.

²⁵ Be, goya goyenbe bere kura danduku miñyañ goyen al gabu irde kuñ hinhan bana goñ kuñ hinhin. Garbam gobe gayakkek moñ. Damamiñbe 12. ²⁶ Niñgeb bere gobe garbam goke guram al budam hitte sope nirnañ yeñ kuñ heñbe horamiñ go hende pasi irde hiyen. Goyenpoga guram kurayen kurayen gore igiñ ma irde hiyen. Igiñ hitneñbe buluñ wor po heñ hiyen. ²⁷ Gega Yesuyen mere momoñ nurde hiyen geb, “Kuñ amilmiñ po sisan urdeb igiñ hewen,” yeñ dufaymiñ sañiñ irdeb kuñ al buda goyen pota yirde Yesu harhok beleñ mat amilmiñ sisan uryiñ. ²⁹ Irkeb dari temeyde hiyen goyen goyare po hubu hiriñ. Irkeb, “Garbam go nubl tiya,” yeñ nuryiñ.

³⁰ Be, goya goyen po Yesube tareñmiñ tubul teñ kuriñ goyen nuryiñ. Nurdeb al budam gama irde hinhan goyen fulgañ kañbe, “Ganuñ beleñ sisan nura?” yineñ gusuñañ yiryiñ. ³¹ Irkeb komatmiñ yago beleñ, “Al karim ma kalyañ gerde hañ gayen go ma yeneñbe ‘Ganuñ sisan nura?’ yeñ gusuñañ heñ ha?” inamiñ. ³² Gega Yesube, “Ganuñ beleñ sisan nura?” yeñ nañkeneñ po hinhin. ³³ Irkeb bere gobe uliñde mata forok yiriñ goyen nurdeb kafura heñ barbar yeñbe wañ Yesu kahañ miñde kateñ dokolhoñ yuguluñ teñbe, “Ne beleñ tihim,” inen garbam bikkeñ hiyen goyen goke fudinde po momoñ iryiñ. ³⁴ Irkeb Yesu beleñ, “Werne, Al Kurun beleñ dufayge tareñ go keneñbe sope gira geb, kandukge hubu hihi. Niñgeb amaneñ nurde kwayiñ,” inyiñ.

³⁵ Be, Yesu beleñ bere goyen mere irde hikeyabe al kura gabu ya gote doyañ al Yairusyen yare mat wañbe, “Werge bikkeñ kama geb, tisa ga tuktawañ irde ma,” inamiñ. ³⁶ Gwaha inkeb Yesu mere go nurdeb Yairus

inyiñ. “Kafura heñ ma yo. Al Kurun niñ po dufayge sañiñ irayiñ.” ³⁷ Gwaha inenbe yeñ gama irde hinhan mar gob tumñañ yakira teñbe Pita, Yemsya kuliñ Yoña po yade kuriñ.

³⁸ Be, kuñ Yairusyen yare forok yeñbe gor hinhan mar gore esen naña teñ kekew teñ epte ma teñ hinhan goyen yinyiñ. ³⁹ Irdeb ya bana hurkuñbe, “Daneñ kekew teñ esen buluñ po teñ hañ? Dirin gabe ma kama. Dulin ferde hi,” yinyiñ. ⁴⁰ Gwaha yinkeb gor hinhan mar gore hinman iramiñ. Irkeb Yesu beleñ ya bana hinhan mar go, “Siñare kunañ!” yineñ yakira teñbe diriñ gote miliñya naniñya irde komatmiñ karwo go po yade diriñ hakwam hinhin bana goñ hurkamiñ. ⁴¹ Irdeb diriñ gote haniñ tanarde, “Talita, kum!” inyiñ. (Meremiñ gote miñbe, “Bere dirneñ, ne beleñ ginhem ge. Huwara!”) ⁴² Irkeb goyare po bere dirneñ go huwarde goyañ go kuñ wañ tiyyiñ. (Yeñbe damamiñ 12.) Gwaha tikeb go kenamiñ marbe diliñ fot yamiñ. ⁴³ Irkeb Yesu beleñ, “Mata kenhañ gayen gake ma wor wor tagalde tukuñ nanyiñ,” yineñbe, “Bere dirneñ ga biñge kura unke niwi,” yinyiñ.

Yesu go tiyuñmiñ Nasaret mat takira tiyamiñ

6 Be, Yesu beleñ naña bana go tubul teñ komatmiñya tiyuñmiñ Nasaret hurkamiñ. ² Irkeb Yuda marte usañ nalu Sabat forok yekeb gabu yamiñde kuñ saba tagalyiñ. Sabamiñ gob hoyañ wor po nurdeb hurkuñkat teñbe, “Al gabe saba dare niñ tiyuñ? Dufaymiñ yago wor folekker. Yeñbe mata tiñeñ tiñeñ yirde hi! ³ Yeñbe kapenta moñ? Irde Maria urmiñ moñ? Kuliñ yagobe Yems, Yosep, Yudasyab Saimonya. Haymiñ yagobe neñya ma gar tumñañ hityen?” yamiñ. Irde biñde buluñ nurd unamiñ. ⁴ Gwaha tikeb Yesu beleñ, “Al Kurunyen mere basañ albe tayneñya tiyuñmiñde niñ marya beleñ palap ma irde hanñen,” yinyiñ. ⁵ Irdeb Al Kurunyen tareñde mata tiñeñ turuñ yañ kura epte ma irtek hiriñ. Gorbe garbam mar yuñkureñeñ po haniñ kerd yuneñ sope yiryiñ. ⁶ Tiyuñmiñde niñ mar beleñ Yesu mata teñ hinhin go keneñ fudinde yeñ ma nurde hikeb kukuwamneñ nuryiñ.

Yesu beleñ komatmiñ 12 hulyañ yiryiñ

(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

Be, gwaha teñbe Yesu tiyuñ kurayañ kurayañ kuñ saba tagalde hinhin. ⁷ Irde komatmiñ 12 go hoy yirke wañ gabu irkeb irawam irawam hulyañ yiryiñ. Irdeb unğura yakira teñ teñ tareñ manañ yunyiñ. ⁸ Komatmiñ yago goyen kuniñ teñ hikeb gaha yinyiñ: “Denbe biñge, kalwa, horaya det hoyañ goya ma yawarnayiñ. Kahañ basantiñ po yerde genuñ po yanarde kunayiñ. Uliñhorbe uliñde hañ gog ep. Hoyañ ma yawarnayiñ. ¹⁰ Kuñ tiyuñde kura forok yeñbe ya unkuñde po heñ meten teñ hinayiñ. Ya kurar kurar ma hinayiñ. Irdeb meten pasi irdeb tiyuñ go tubul teñ hoyañde kunayiñ. ¹¹ Gega tiyuñ kurar kura kuñ forok yeke sabatiñ ma nurde dakira tikeb kahañtiñde niñ tupi yarañ teñ tiyuñmiñ go tubul teñ kunayiñ. Gwaha tike gab Al Kurun di-

linde mata bulun titekeb gogo gwaha tahañ yey nur-nayin," yinyin.

¹² Gwaha yinkeb mel go tubul ten kwamin. Irde mata bulun yubul ten Al Kurun nin bin mulgan hen hen ma-ta goyen alya bereya hitte tagalde kun hinhan. ¹³ Irde al budam unguna ketal yurtin goyen yakira ten al budam garbam minyan goyen olip fiminde sam yirde haniñ yerd yunke igin hen hinhan.

Yon Baptais kamyin
(Matiyu 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴ Be, Yesu denjembe kurun wor po hen tukukeb Galili nana doyan al kurun Herot Antipas manan nuryin. Al kura marbe, "Yon Baptais kamyin goyen mulgan hiyun geb, gogo mata tinen turun yan Al Kurun po titek goyen ten hi," yey hinhan. ¹⁵ Al kura marbe, "Yenbe Elaia," yey hinhan. Munan kurabe, "Al Kurunyen mere basan al bikkek hinhan go goyen kura yara," yey hinhan.

¹⁶ Be, Herot gobe al belen Yesu nin gwaha mat mere ingogaha uguñ po ten hinhan go nurdeb, "Yon binin walmeke kamyin al go gago sopte huwarun," yirin.

¹⁷ Yey belen gwaha yirin gote minbe gahade: bikken Yon diwiliñ hinhinya Herot belen kulin Filipyen berem Herodias kawem tirin. Irkeb Yon belen goke tenbe, "Kolger bere kawem tawan gobe gwaha ma tiyayin yitin goyen tiyan," inen hinhin. Irkeb Herot belen Herodias nin tenbe meten marmen hulyan yirke kun Yon haniñ fere ten tukun koyare keramin. ¹⁹ Gwahade geb bere gobe Yon nin binde igin ma nurde unenbe, "Daha mat kura maymeke kamwon?" yey nurde hinhin. Gega yingenbe epte mon. ²⁰ Gobe Herot belen Yonbe al huwak wor po, irde Al Kurunyen meten al fudinde wor po yey kenenbe palap irde asogo maynayin yey kenkela doyan irde hinhin geb, gogo epte ma bere gore mayke kamtek hinhin. Herotbe Yon belen saba irke kanduknen nurde hiyen gega, sabamin go nurtek po irde hiyen.

²¹ Be, Herodias belen, "Daha mat kura Yon mayen?" yey nurde hinhin goyen nalu go forok yirin. Herot go miliñ kawan kiryin nalu goke tenbe binde kurun tenbe yende meten mar gote doyan mar hoy yirke wayamin. Fuleña marte doyan marya Galili nana doyan irde hanjen marya manan yinke yende yare gabu iramin. ²² Goyen nalure Herodias wirin belen gabu kurunde gor Heroty kadam yagoya binde nene hinhande gor wan tikiñ hen gege igin wor po tiyyin. Irkeb gor gabu iramin mar goya Heroty aman hamin. Irdeb Herot belen aman henbe bere goyen, "Det kuran nurdeb mali po gusunan nirayin. Irkeb igin gunen geb," inyin. ²³ Irdeb, "Fudinde wor po ginhem. Nana ne belen doyan irde hime ga manan igin kurhan tubul ten gunmeke doyan yirde hayin," inyin.

²⁴ Irkeb bere go miliñ hitte kunbe, "Da det nin gusunan hewen?" inkeb miliñ Herodias belen, "Kunbe Yon tonan nin inayin," inyin. ²⁵ Irkeb bere go bemel po Herot hitte mulgan henbe, "Hanke ga po Yon binin walde tonan korunde kerde tawan nunayin," inyin.

²⁶ Gwaha inkeb Herot go kanduknen wor po nuryin.

Gega hanparya kadam dilinde mere sanin po tiyyin goke memya henbe Herodias wirin gote mere po goma iryin. ²⁷ Irdeb goyare po meten almin unkenen kura hulyan irke koyare kunbe Yon binin walde tonan ten korunde kerde tawan bere go unyin. Unkeb tukun miliñ unyin. ²⁹ Irkeb Yonyen komatmin belen mere momon go nurdeb wan Yon hakwam po tukun mete tiyamin.

Yesu belen al 5,000 binde paka yirin
(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yon 6:1-14)

³⁰ Be, komatmin 12 kwamin go mulgan hen gabu irdeb kalyan kerde mata tiyamin irde al saba yiramin goyen tumnan Yesu momon iramin. ³¹ Gwaha ten hikeyab al budam po wan gabu irke binde netek ma hamin. Irkeb Yesu belen, "Den po wake kun usan hetek nanare kura neya balmin hiniñ," yinyin. ³² Be, gwaha yinenbe tumnan hakwa hende hurkun nana al minmonde kwamin. ³³ Gega Yesuya komatminya go al buda kurun go yubul ten kukeb nana gor kuniñ tahañ yey bebak tiyamin. Ningeb taun buda kurun bana go nin marbe Yesuya komatminya kuniñ ten hinhan gasunde gor yey wa kun forok yamin. ³⁴ Be, Yesu wan forok yey yenenbe al buda kurun go dirin kagew yara bunin yinyin. Irdeb det budam nin saba yirin.

³⁵ Saba yirke kun kun wawunbana wor po hiriñ. Irkeb komatmin belen wanbe, "Kidoma dura, irde nana ganbe tiyun binde minmon. Ningeb al buda ga yakira tike kun tiyuyan ma metenyan gwahade yingen binde kura nankenen damu ten nenayin," inamin. ³⁷ Gwaha inkeb Yesu belen, "Mon, den belen binde kura yunke nana," yinyin. Irkeb komatmin belen, "Al buda kurun gabe dahadem binde yuntek? 200 denari † ten gore binde damu ten yunniñ yey dinen ha?" inamin. ³⁸ Gwaha inkeb wol henbe, "Bingetinbe dahade han? Kun yenan," yinyin. Irkeb kun yenenbe, "Beretbe siptesonon, irde makan dapna yadibe irawa ga han," inamin. ³⁹ Irkeb Yesu belen, "Al gabu kurun go pota yirke kun yamuyan go keperde tukunan," yinyin. ⁴⁰ Irkeb pota yirke keperamin goyen gabu kurabe 50, munan kurabe 100 gwahade ala po keperde tukamin. ⁴¹ Irkeb Yesu belen beret siptesononya makan dapna yadi irawaya goyen yade Al Kurun igin nurd unenbe beret go yubala ten komatmin yunin. Irkeb komatmin belen yade yukun al buda go yunamin. Makan dapna manan gwahade po iryin. ⁴² Be, al buda go nenebe ep wor po nuramin. ⁴³ Irkeb komatmin belen binde diknen goyen gabu yiraminbe tiri 12 gayen makin yirtek hamin. ⁴⁴ Binde namin mar al parguwak po kapyan haminbe 5,000.

Yesu fe yuwalnen hende huwarde komatmin hitte wayin

(Matiyu 14:22-23; Yon 6:15-21)

⁴⁵ Be, Yesu belen al buda go yakira tenbe goyare po komatmin yago goyen, "Den wa hakwa hende mehen

† Denari: Yesu hinhin nalure hora denjembe gogo. 200 denari gobe gagasi 8yen meten damu hora.

hej Betsaida kunayinj," yinyinj. ⁴⁶ Gwaha yinenj yubul tenje dugu dabayinj belej Al Kurunj mere ire yej hurkuring.

⁴⁷ Be, anne silsul irkeb hakwa gob fe ala kurunj kahalte forok yirinj. Goyareb Yesube yej unjkurenj po dugu dabayinde gor hinhin. ⁴⁸ Gor henjyabe meje kurunj po huwarke hakwa go epte ma kutek hekeb mel goyen foy misinjenj po hej hinhan goyen yenenj hinhin. Irdeb nanja minje hekeb kunj yene yej fe hende huwarde kunjbe mel go fole yirde kwenj tiyyinj. ⁴⁹ Irkeb komatminj belej kenenjbe, "Unjgura wan hi!" yej kafura hej kekew tiyaminj. Irkeb bemel po wol henjbe, "Monj, ne wan hime geb, kafura ma! Tarenj hena!" yinyinj. ⁵¹ Gwaha yinenjbe hakwa hende hurkukeb meje kurunj goyen kamiyinj. Irkeb komatminjbe kenenjbe dilinj fot wor po yaminj. ⁵² Gobe Yesu belej al budam binje yunke naminj gote minj goyen tonanj tarenj irde ma nuraminj geb, gogo mata tiyyinj go mananj bebak ma tiyaminj.

⁵³ Be, mel go kunj sinja kurhan Genesaret taunde forok yaminj. Forok yej hakwa tubul tenj sinjare kurkukeb gor ninj al belej Yesu kenenj bebak tiyaminj. ⁵⁵ Irdeb bunj yej kunj Yesuyen mere momonj goyen tagalde tukukeb nanja kurunj bana go ninj mar belej garbam mar kurabe sapir hende yerde, kurabe yadeb Yesu tiyuj damde kura hi yeke nurdeb gor po yukunj hinhan. ⁵⁶ Yesube tiyujyanja taunyanjyabe tiyuj muknenj taun sinjayanj kunj hikeb garbam mar maket gasunde gor yawanj gabu yirde hinhan. Irdeb esenj mere irde, "Yesu, ge belej iginj yekeb amilge po sisanj urdeb iginj hetek," inaminj. Irdeb gwaha tenjbe garbam mar go iginj hej hinhan.

Yesu belej asiyen mata walde yunying

(Matiyu 15:1-9)

7 Be, Farisi marya Moseyen saba mar kuraya Yerusalem tubul tenj katenj Yesu hinhinde gor gabu irde kalyanj keraminj. ² Goyarebe Yesuyen komatminj yenamijnbe hanij ma haldeya binje yanarde nene hinhan. (Yuda marte matabe hanij ma haltinj gobe tiki minjyanj yej nurde mali ma dula tenj hanjen. Ningeb yenjebe asem yagot hanij hal hal belnenj goyen gama irde hanjen. Farisibe goyen mata po kenkela gama irde hanjen mar. ⁴ Go mar gobe gabu karkuwanjanj al maliya suluk hej kunj hinayinj goyen wanj yaminjanj hejbe fe gemde ga dula tenj hanjen. Mataminj gwahade budam hanj. Kuraminjbe gisu, koronja, fe kanjguya hal hal belnenj minjanj. Mali mali ma tenj hanjen.)

⁵ Gwahade ningeb Farisi mar goya Moseyen saba marya belej Yesu gusunanj iraminj: "Daninj geb komatge yagobe asinininj yagot mata ma gama irde hanij ma halde ga dula tenj hanj?" inaminj. ⁶ Irkeb Yesu belej wol henjbe, "Denj usi mar gahade gake tenjbe bikkenj Aisaia belej asanjde kayyinj gobe fudinde wor po. Mere kayyinjbe gahade:

'Al gabe mohonde po turunj nirde hanj.

Gega binjdebe ne ninj ma wor po nurde hanj.

Hoyanjde wor po hanj.

⁷ Mel gabe megen ninj marte saba po gama irde al saba yirde hanj.

Mel gabe binj hende hende po dolonj nirde hanj, yitinj hi.

Aisaia 29:13

⁸ Denjbe Al Kurunjen saba fudinde go yubul tenj mata al belej forok yirtinj go po ga tarenj yanarde hanj," yinyinj.

⁹ Irde sopte yinyinj: "Denjbe asetinj yagot mata goyen po gama irninj yenje Al Kurunjen merebe dindikenj ge nurdeb yad yigigiri yird yird dufay epte wor po hanj.

¹⁰ Ga dinenj hime gate minjbe gahade: bikkenj Mose belej, 'Mamtinja nantinja palap yirde hinayinj,' yirinj. Munanj, 'Al kura milinja naninja karan yuryenj gobe al go mayke kamiyinj,' yirinj. ¹¹ Gega denjbe gwaha mat ma alya bereya saba yirde hanj. Gwaha titnenjbe, 'Dawet kura mamtinja nantinja yuntek goyen Al Kurunj untek yinenj go ma yunenj hinayinj,' yej saba yirde hanjen.

¹² Denj belej gwaha mat saba yirde hikeb naninja milinja faranj yurde hitek goyen gwaha ma yirde hanjen.

¹³ Irdeb asetinj yagot mata gore bitinj pet titinj hanj geb, Al Kurunjen merebe dawet mali kura yara irde hanjen. Mata kurabe gago. Mata budam hoyanj wor gwaha po tenj hanjen," yinyinj.

Da det belejbe Al Kurunj dilinde al bulunj iryenj?

(Matiyu 15:10-20)

¹⁴ Be, Yesu belej al gabu iraminj go hoy yirdeb sopte gaha yinyinj: "Merene kenkela palja irde minj nurnanj ko. ¹⁵ Binje damijnbe iginj yitinj mere goya dula tenj tenj matatinja goyen kenkela ma gama irtekbe Al Kurunj dilinde bulunj dinyenj yej hanjen gega, gore epte ma bulunj diryenj. Dawet al binjde forok yeke mata bulunj tiyyenj gore gab bulunj iryenj," yinyinj. †

¹⁷ Be, al gabu kurunj go yubul tenj kunj ya binjde hurkunje komatminj yago belej siraw mere gote minj ninj gusunanj iraminj. ¹⁸ Irkeb Yesu belej, "Denj wor gwahade po, go ma nurde hanj? Dawet kura tenj niyyenj gore daha mat Al Kurunj dilinde bulunj iryenj? Epte monj.

¹⁹ Det niyyenj gobe kunj dufayminjde ma kuyenj, araynenjde kunjbe kat kuyenj," yinyinj. (Mere gate minjbe binjgebe bulunj minjmonj, netek ala po yej yiryinj.)

²⁰ Be, Yesu belej saba goyen basanj hej gaha yinyinj: "Al binjde mat dufay bulunj forok yej mohonde mat kat kuyenj gore gab Al Kurunj dilinde bulunj iryenj. ²¹ Al binjde matbe det bulunj gahade forok yej hanjen: dufay bulunj bulunenj, leplep mata, kawe mata, al gasa yirke kamde kamde mata, al berem yanj belej bere hoyanj duwan yird yird mata, ²² det ug po yad yad ninj dufay hej hej mata, al bulunj yird yird dufay, al usi yird yird mata, ulinde po amanj hetek dufay po gama ird ird mata, kadom iginj mat hike yenenjbe daninj nenjbe gwahade monj yej nurd nurd mata, mere bulunj mat tenj tenj mata, parpar mata, kumhaka mataya gore gab al binjde mat forok yej Al Kurunj dilinde al go bulunj irde hanjen," yinyinj.

† Asanj hoyanjdebe gahade hi: "...tikinj iryenj. ¹⁶ * a Al kura nurtek kenem nuryenj," yinyinj.

Fonisia bereyen dufay sanjin

(Matiyu 15:21-28)

²⁴ Be, Yesube tiyun go tubul tenj Tair taun bindere kuriñ. Irde al belen gor hi yenj nurd nurd goke bada henbe ya kura goyen bana hurkun balminj gorñ hinhin. Gega yenj gor hi mere momonj gobe gwaha mat kura bana kertek ma hiriñ. ²⁵ Gwahade ningeb bere kura wiriñ dirnenj unjura ketal urtiñ gore Yesuyen mere momonj nurdeb goyare po wañ Yesu kahanj minde katerj dokolhonj yugulunj tiyyiñ. ²⁶ Yenbe Yuda mar bere monj. Siria nanjare niñ Fonisia taunde gor kawanj hiriñ. Be, bere gore wañ wiriñ unjura ketal urtiñ minyanj goyen Yesu belen unjura takira tiyyen yenj esenj mere iryiñ. ²⁷ Irkeb Yesu belen Yuda marya al minj hoyanya goke tagale yenj maya mere mat gaha inyiñ: "Diriñ yubul tike yenj wa binje nenanj. Diriñde binjebe kulu epte ma yuntek," inyiñ. ²⁸ Gwaha inkeb bere gore wol henbe, "Be, Doyan Al Kurunj. Mere taha gobe fudinde. Gega diriñ dula tike binje diknenj katkeb kulu wor nene hanjen," inyiñ. ²⁹ Irkeb Yesu belen, "Be niñ, mere gobe igiñ mat wol haha geb igiñge kwa. Unjura bulunbe werge tubul tiya geb," inyiñ. ³⁰ Irkeb bere gobe yaminjde kunj wiriñbe unjura go tubul tenj kuke igiñ henj gasunje ferde hike kinyiñ.

Yesu belen al melak kandukya kirminj titminya sope iryiñ

³¹ Be, Yesu go Tair taun sinjakyen tiyun hanj goyen yubul tenj Saidon taunde kuriñ. Gor matbe kurkun Galili fe ala kurun sinjayanj mat kunbe Dekapolis nanjare kuriñ. ³² Irkeb kura mar belen al kura kirminj titminj irde melak kanduk geb mere kenkela ma tenj hiyen al goyen tenj yenj hitte wañ haniñ kerde sope ird unwoñ yenj esenj mere iramiñ.

³³ Irkeb Yesube al budam hinhan goyen yenenj al go munj po tenj tapat irde haniñ faw yade al gote kirminj bana yerdeb haniñ meyanj irde al go melak sisanj uryiñ.

³⁴ Irdeb al go buninenj kenenbe Al Kurunj gusunanj irdeb al go "Efata!" inyiñ. (Mere gote minbe "Fegela!")

³⁵ Goyare po al go kirminj wuk yiriñ, irde melak kanduk go hipirkenj heke mere kenkela tiyyiñ.

³⁶ Irkeb Yesu belen al buda go, "Mata kenhanj gake tagalde ga ma!" yinenj hayhay yiriñ. Goyenbe hayhay yirmanj hiriñ gega epte monj. Mata tinenj kenaminj goke tagalde tururu urde tukunj hinhan. ³⁷ Yesu belen kirminj titminya melak kandukya minyanj al sope iryiñ goyen gote mere momonj nurdeb al budam hurkunjat tenbe, "Yenj det yirde hi gob igiñ ala po. Kirminj titminya melak kandukya minyanj mar wor sope yirke igiñ henj hanj!" yamiñ.

Yesu belen al 4,000 binje yunyiñ

(Matiyu 15:32-39)

8 Be, Yesu go Dekapolis nanj bana gorñ hinhin goya goyenbe al budam tebanj gabu iramiñ. Goyenbe binje go kura netek minjmonj hekeb Yesu belen

komatminj yago hoy yirde gaha yinyiñ: ² "Nebe al buda ga buninenj yenenj hime. Neya hike kunj kunj yerenkek hihi. Irde bingem monj geb, go kura netek minjmonj hanj. ³ Al kurabe nanj gisaw mat wayan. Niñgeb binje nenminj monj tiyuntenjde kunanj yinenj gob kurabe kunj belenjanj kamnayanj," yinyiñ. ⁴ Gwaha yinkeb komatminj belen, "Tiyun binde minjmonj bana gabe dare aranj kunj binje yawan yuntek?" inamiñ. ⁵ Irkeb Yesu belen, "Binjebe dahade hanj?" yinenj gusunanj yiriñ. Irkeb, "Beretbe 7 hanj," inamiñ.

⁶ Gwaha inenj yawan unkeb Yesu belen al gabu iraminj goyen, "Megen kepernanj," yinyiñ. Irdeb beret 7 go yade Al Kurunj igiñ nurd unenj yubala tenj al gale yirnanj yenj komatminj yago yunyiñ. Yunkeb komatminj yago belen al gale henj yunke namiñ. ⁷ Mekanj dapna muknenj kura goyen wor yade Al Kurunj igiñ nurd unenj komatminj yago yunkeb go wor al gale yirde tukaminj. ⁸ Irkeb al buda kurunj goyen binje go nene ep wor po namiñ. Irkeb Yesuyen komatminj yago belen binje diknenj goyen gabu yiraminj gobe tiri 7 gwahade makinj hetek haminj. ⁹ Gor binje namiñ mar goyen al par-guwak po kapyanj haminbe 4,000. Be, Yesu belen al buda goyen yinke bur yaminj. ¹⁰ Irkeb Yesuya komatminj yagoya hakwa hende hurkunbe Galili fe ala kurunj sinj kurhan Dalmanuta nanjare kwaminj.

¹¹ Be, gorñ kukeb Farisi mar kura belen wañ Yesu tunanj urniñ yenbe, "Al Kurunjen tarenje mata tinenj turunjanj kura dikala dira," inenj gusunanj iramiñ.

¹² Irkeb Yesu go binde kanduknenj wor po nurdeb, "Daninj geb gayenter niñ marbe Al Kurunjen mata tinenj niñ po gusunanj nirde hanj? Fudinde wor po dinhem. Epte ma mata tinenj kura dikala direñ," yinyiñ.

¹³ Gwaha yinenbe yubul tenj hakwa hende mulganj henj hurkunj fe ala kurunj goyen sinj kurhan wor komatminya kwaminj.

Yesu belen Farisi marte mata niñ maya mere mat yiriñ

(Matiyu 16:5-12)

¹⁴ Goyabe komatminjbe binje yad yad niñ binj sir yeke beret unjurenj po tenj kwaminj gobe hakware hinhin. ¹⁵ Be, hakwa hende kunj henjyabe Yesu belen Farisi marya Herotyat saba bulunj gore alya bereya budam gote dufayminj bulunj irde hiyen goke saba yirde hayhay yirdeb, "Farisi marya Herotyat mata niñ kenkela henj ga hinayanj. Gobe yis † yara geb," yinyiñ.

¹⁶ Gwaha yinkeb komatminj belen, "Binje kura ma yade wayhet goke tenbe gago dina," yenj yingenj uliñ sege iramiñ. ¹⁷ Irkeb Yesu belen yenenj bebak tenbe gusunanj yiriñ. "Daninj geb bingenininj minjmonj yenj hanj? Da belenj bitinj pet tenj hike dufaytinj munj kura ma wuk yenj hi? ¹⁸ Diwiltinya kirminjtinjya minyanj gega, daninj mata tenj hime gayen nenenj nurde bebak ma tenj hanj? ¹⁹ Beret siptesonj yade yubala tenj dunmeke 5,000 al yunanj gote diknenjbe tiri dahade makinj yirtek goyen gabu yiranj?" yinyiñ. Gwaha yinkeb, "Tiri 12," ina-

† Yisbe dirnenj munj kura palawa bana kerkeb hilyanj kuyenj go gwahade yara Herotyat Farisi maryat mata bulunbe gwahade goke Yesu belen hayhay yiriñ.

minj. ²⁰ Irkeb sopte po, "Munanj beret 7 yade yubala ten dunmeke 4,000 al yunhanj gote diknejen gabu yirhanj gobe tiri dahade makinj hetek hahanj?" yinkeb, "Tiri 7," inaminj. ²¹ Gwaha inkeb, "Go yenenbe dufaytinj munj kura ma wuk yenj hi?" yinyinj.

Yesu belenj Betsaida ninj al dilinj titminj kura sope iryinj

²² Be, Yesuya komatminja gob kunj Betsaida taunde forok yaminj. Irkeb al kura belenj al dilinj titminj kura goyen tawanje, "Al ga sope ird ird ninj sisanj ura," inenj esenj mere iraminj. ²³ Irkeb Yesu belenj al dilinj titminj goyen hanijnede tanarde tiyuj sinjare tukuriinj. Tukunje diwilinde meyanj tenj hanijn belenj busanj henjebe, "Det kura yenha?" inenj gusunanj iryinj. ²⁴ Gusunanj irke nanjkenenj tukunje, "Albe he yara yenenj himeke kunj wanj tenj hanj," inyinj. ²⁵ Irkeb sopte po Yesu belenj al go dilinj hende hanijn kiryinj. Irde hanijn tubul tikeb dilinj hol irde nanjkininj. Irdeb dilinj wuk yeke kenjela wor po dawet yinyinj. ²⁶ Irkeb Yesu belenj, "Betsaida taunde gar ma mulganj henj kwayinj," inkeb yaminjnde kuriinj.

Pita belenj Yesube al gwahade yenj tagalyinj

(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Be, Yesu go komatminj yagoya Betsaida taun goyen tubul tenj Sisaria Filipai taun gote sinjakyanj tiyuj muknejen muknejen goyen fole yirde kunj henjyabe, "Ne gakeb al belenj ganuj yenj hanj?" yinenj komatminj gusunanj yiryinj. ²⁸ Irkeb komatminj belenj wol henjebe, "Al kura belenj gebe Yon Baptais, kurabe Elaia, munanj kurabe Al Kurunjen mere basanj al kura yenj hanj," inaminj. ²⁹ Irkeb Yesu belenj, "Munanj denjebe daha yenj hanj?" yinkeb Pita belenj wol henjebe, "Gebe Mesaia," inyinj. ³⁰ Gwaha inkeb Yesu belenj, "Al kura momonj ma yirnayanj," yinenj hayhay yiryinj.

Yesu belenj kamde kamdeminj ge bebak yiryinj

(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Be, Yesu go saba yirde henjyab gaha yinyinj: "Ne Al Urminj gabe ulne misinj kurunj katenj. Irkeb Yuda marte doyanj mar parguwakya Al Kurunj dolonj ird ird mata doyanj marte karkuwanminja Moseyen saba marya kurunj goreb ne ninj binj ar yekeb sabane nurtek ma yirkeb mununke kamenj. Goyenbe yerenjek hekeb sopte huwarenj," yinyinj. ³² Yenjebe mere kenjelak po bebak yiryinj. Irkeb Pita belenj, "Geya munj kura mere tiyye," inenj Yesu yenj munj po tenj tapat irde inenj tenjebe, "Mere taha gobe iginj ma nurhem," inyinj. ³³ Irkeb Yesu belenj pinjen nurd unenj harhok unenjebe komatminj hoyanj goyen yenenj henja Pita goyen inenj tenjebe, "Satan, wanj harhokne belenj kwa! Begerbe alyen dufay belenj po makinj hitinj hi. Al Kurunjen dufay ninj ma nurde ha," inyinj.

³⁴ Gwaha inenjebe al buda kurunj gor hinhan goyen hoy yiryinj. Irkeb wanj komatminja gabu irde keperaminj. Irkeb Yesu belenj tumnanjnde gaha yinyinj: "Al kura ne gama nire yenj nurdeb yinggenj ge ma nurde ne ninj tenj iginj kanduk tenj kamenj yenj nurde gab gama niry-

enj. ³⁵ Ninggeb al kura yinggenj ge po nurde hiyenjebe Al Kurunj belenj pinjen nurde unkeb Al Kurunjen dirinj ma hiyyenj. Gega al kura neya mereneya ninj nurde goyen goke kanduk tiyyenj gobe Al Kurunj belenj iginj nurde unyenj. ³⁶ Al kura merene ma gama irde megen ninj samunj yade pipkatoka irde, 'Ne ep hihim,' yenj nuryenj gega, kame kamde kak alare kuyenj gobe iginj ma dahade? Gobe iginj monj. ³⁷ Al kura kak alare kuyenjebe dahadem detminj gore kak alare mat tumulganj tiyyenj? Go wor epte monj. ³⁸ Al Kurunj harhok unenj mata bulun po tenj hanj nature gayen al kura ne ninj memya henj merene ma tagalde hiyenj gobe kame ne Al Urminj gare wor Nanner tarenj turunj yanj tenj miyonminj wukkenj wor po goya katenja goyenbe al gote mataminj goyen wol henjebe yenj ge memya hewenj," yinyinj.

9 Be, Yesu go gwaha yinenjebe, "Fudinde wor po dinhem. Denj gar huwarde hanj gayen kuratinj kurabe go ma kamdeya Al Kurunj belenj alya bereyaminj doyanj yird yird goyen sanjnj minjanj forok yeke kennayanj," yinyinj.

Yesu ulinj hoyanj hirinj

(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Be, gor mat nanja fay 6 hubu hekeb Yesu belenj komatminj karwo Pita, Yonyabe Yemsa po yade dugu kurunje kura gor hurkuriinj. Gorbe yenj po hinhan. Irkeb Yesu go mel gote diwilinj mar po ulinj hoyanj heke kenaminj. ³ Irkeb Yesuyen ulinhor yerde hinhin gobe tukfor yenj faykek wor po henjebe soronj minjanj hirinj. Megen ninj al belenj det kura halke epte ma wor po gwahade hiyyenj. ⁴ Gwaha tenj hikeb goyare po Moseya Elaia forok yenj Yesuya mere tenj hike komatminj belenjenaminj. ⁵ Irkeb Pita belenj, "Tisa, garbe iginj wor po ninggeb, ya yok karwo yirtek. Kurabe ge ninj, kurabe Mose ninj, irde kurabe Elaia ninj," inyinj. ⁶ Go inyinj gobe Pitaya kadom waranya goyen kafura wor po henjebe gwaha kura yihim yenj ma nurdeya gogo mali ga mere tiyyinj. ⁷ Irkeb goyare po gagap kura forok yenj alu yuryinj. Gagap bana gonjebe al melak kura nuraminj. Mereminje gahade: "Gabe Urne. Yenjebe bubulkuñne wor po. Ninggeb yende mere po nurde gama irde hinayanj," yiryinj. ⁸ Be, mere go nurdeb goya goyen po nanjkenaminj gega al kura ma kenaminj. Yesu po hike kenaminj.

⁹ Be, Yesuya komatminja gobe gasunj hinhan goyen tubul tenj mulganj henj kataminj. Katenj henjyabe Yesu belenj, "Mata kenhanj gake al hoyanj kura momonj ma yirnayanj. Ne Al Urminj gare metere mat huwarenj goyare gab momonj yirnayanj," yinenj hayhay tarenj po yiryinj. ¹⁰ Irkeb mereminj go nurdeb komatminje yinggenj ulinj, "Al kamtinje dahadem metere mat huwaryenj?" yenj kadom gusunanj gird tiyaminj. ¹¹ Irdeb, "Munanj danijn geb Moseyen saba mar belenj al kura Elaia belenj meten tenj hinhin gwahade meten titek al go wa mehenj henj wake gab Mesaia wayyenj yenj hanjen?" inenj Yesu gusunanj iraminj. ¹² Irkeb Yesu belenj wol henjebe gaha yinyinj: "Al kura Elaia yara meten titek al go wa mehenj henj wanj det sope iryenj yenj hanjen gobe fudinde. Goyenbe al gobe yenj wa bikkenj wayunj. Irkeb Al

Kurunyen asanđe mere kayamiñ gwahade goyen po al beleñ gwaha irték yeñ nurde hinhan gwahade po buluñ buluñ irañ. Niñgeb ne Al Urmiñ gayen wor Al Kurunyen asanđe mere kayamiñ gwahade po kanduk kuruj teñ ulne misiñ kateñ kameñ," yinyiñ.

Yesu beleñ diriñ unğura miñyañ sope iryiñ

(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Be, mel goyen mulgañ heñ kateñbe al buda kuruj gabu irtiñ bana goñ Yesuyen komatmiñ hoyañ goya Moseyen saba marya kadom mohonđe teñ hike yenaminiñ. ¹⁵ Gor gabu iramiñ mar gobe Yesu wayeñ tiya yeñ ma nurde hikeya wake keneñbe hurkunkat wor po teñbe pere irniñ yeñ kup yeñ kwamiñ. ¹⁶ Irkeb, "Daniñ kadom mohonđe teñ hañ?" yineñ gusuñañ yiryiñ. ¹⁷ Irkeb gabu kuruj bana gor al kura beleñ wol heñbe, "Tisa, urne unğura beleñ ketal urke mere ma teñ hiyen goyen ge hitte teñ wayhem. ¹⁸ Kurarebe unğura gore teñ megen temeyke dadilok mohonđe ala heñ misiñ ñirñedek irde uliñ horam heñ hiyen. Komatge yago gayen, 'Unğura go takira tinañ, yinhem gega yeñbe epte moñ," inyiñ. ¹⁹ Irkeb Yesu beleñ meremiñ goyen wol heñbe, "Deñbe dahade? Dufaytiñ tareñ moñ. Gayak ga deñya hityen? Diriñ go tawanañ," yinyiñ.

²⁰ Be, diriñ go Yesu hitte tawayamiñ. Tawakeb unğura gore Yesu keneñ goyare po diriñ go hambor irde teñ megen kañ kañ irkeb dadilok hol yiriñ. ²¹ Irkeb Yesu beleñ diriñ naniñ goyen, "Garbam ga daha naña tiriñ?" iney gusuñañ iryiñ. Irkeb wol heñbe, "Diriñ hañkapok hinhinnya po. ²² Unğura beleñ maymeke kami yeñ fe alaya kak alaya bana teñ temeyde hiyen. Niñgeb ge epte kenem buniñey dirde farañ dura," inyiñ. ²³ Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Tareñ miñmoñ yeñ neneñ gusuñañ nirde ha? Al kura ne niñ dufaymiñ sañiñ irde hiyeñbe det kura epte ma meteneñ iryeñ," inyiñ. ²⁴ Irkeb naniñ beleñ goyare po wol heñbe, "Dufayne ge niñ tareñ irhem geb, farañ nurke dufay budam budam ma heweñ," inyiñ.

²⁵ Be, Yesu go al buda goyen wañ gabu irke yeneñbe unğura goyen iney teñbe, "Kirmiñ titmiñya mohon katitiñyat unğura, ne gare ginhem, diriñ ga tubul teñ kat kwa! Irde ma wor po mulgañ hawayiñ!" inyiñ. ²⁶ Irkeb unğura go kekew teñ diriñ goyen hambor buluñ po irde tubul teñ kat kuriñ. Diriñ go kenamiñbe ugalam moñ, kamtiñ yara heke keneñbe al kura beleñ, "Ey, kama!" yamiñ. ²⁷ Gega Yesu beleñ haniñde tanardeb isañ heke huwariñ.

²⁸ Be, go kamere Yesube komatmiñya ya biñde hurkamiñ. Hurkunbe komatmiñ yago beleñ, "Dahade niñgeb neñbe unğura go takira titekeb mereniniñ ma nura?" iney gusuñañ iramiñ. ²⁹ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Unğura gahade gab Al Kuruj gusuñañ irke tareñ dirke gab igiñ takira tinayiñ," yinyiñ. ³⁰ Be, Yesube al yeneñ yilwa yirde balmiñ kuñ hiniñ yeñ nurdeb tiyuj go tubul teñ balmiñ Galili naña goyen fole iramiñ.

³¹ Gobe komatmiñ buda goyen saba yirde hinhin geb gogo tiyyiñ. Yeñbe komatmiñ saba yirde heñyabe, "Ne Al Urmiñ gabe al kura beleñ tagalde nunke megen niñ

al beleñ nad buluñ buluñ nirde mununke kameñ. Gega yereñkek hekeb sopte huwareñ," yinyiñ. ³² Goyenpoga komatmiñ yagobe mere gote miñ bebak ma tiyamiñ. Irdeb miñ goyen tagalke buluñ nurtek yeñbe gusuñañ ird ird niñ kama hamiñ.

Ganuñ albe deñem kuruj wor po?

(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-50)

³³ Be, Yesuya komatmiñya Kapeneam taunde forok yamiñ. Irdeb ya bana hurkunbe, "Belenbe daniñ kadom mohonđe tahañ?" yineñ komatmiñ yago gusuñañ yiryiñ. ³⁴ Goyenpoga mel gobe wañ heñya, "Ganuñbe folek geb, doyañ al hiyyeñ?" yeñ kadomde tiyamiñ geb, goke memya heñ mere ma tiyamiñ. ³⁵ Irkeb Yesu go keperdeb komatmiñ 12 tumñañ hoy yirdeb, "Be, al kura, 'Al Kuruj diliñde deñne yañ hewe,' yiyyeñbe yiñgeñ ge ma nurdeb al hoyañ kuruj gote meteneñ almiñ hiyyeñ," yineñ saba yiryiñ. ³⁶ Irdeb Yesu beleñ diriñ diriñ kura komatmiñ yago hinhande gor hinhin goyen teñ besa irdeb, ³⁷ "Ne niñ teñ al buluñey kura diriñ gahade gayen gargar iryeñ gobe ne niryen. Munañ al kura ne igiñ igiñ niryen gobe ne po ma niryen. Nad nerke wamiñ al goyen manañ igiñ igiñ iryeñ," yinyiñ.

³⁸ Irkeb Yon beleñ nurdeb, "Tisa, al kura nende al moñ gega, deñger unğura yakira teñ hike keneñbe utañ irtiñ," inyiñ. ³⁹ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Utañ ma irnayiñ. Al kura ne deñner Al Kurunyen sañiñde mata tiñey turñuñ yañ forok iryeñ gobe daha mat tigiñri teñ buluñ niryen? Epte moñ. ⁴⁰ Al kura asogo ma diriñ al gobe nende al. ⁴¹ Fudinde wor po dineñ hime. Al kura deñ deneybe Mesaiañ albe gago yeñ bebak teñbe ne niñ teñ fe kura dunyeñ gobe muruñgem tiyyeñ wor po," yinyiñ.

⁴² Be, Yesu beleñ sopte gaha yinyiñ: "Goyenpoga diriñ gahade gayen ne niñ dufay hekeya al kura beleñ mata buluñ tiyi yeñ biñ tiyyeñ al gwahade gobe hora kuruñ kura teñ biñiñde feñ teñ makañ alare temeytek yara. ⁴³ Niñgeb hange kura mata buluñde gukukeb walayiñ. Hange unğureñ po teñ Al Kuruj hitte hurkayiñ wor igiñ. Mongo hange irawakde hiriryen gore kak kamde ma hiyen bana goñ gukuriryen. ⁴⁴ Kahange kura beleñ mata buluñde gukukeb walayiñ. Kahange titmiñ heñ Al Kuruj hitte hurkayiñ wor igiñ. Mongo irawakde hiriryen gobe gore kak alare gukuriryen. Niñgeb hangeya kahangeya kurhan kura waltiñeybe mata buluñ hugiñey yubul tiyayiñ gogo. ⁴⁵ Delge kura beleñ mata buluñde gukukeb marayiñ. Delge unğureñ po heñya Al Kuruj hitte hurkayiñ wor igiñ. Mongo delge tumiñ hiriryen gobe gore kak ala bana gukuriryen. ⁴⁶ Gorbe kundu hugiñey benbon teñ hanñen. Irdeb kak gobe go ma kamde hiyen. ⁴⁷ Dapña faw urke bida ma heñ ulyañde po hanñen go gwahade goyen, kak alare hañ mar kuruj gobe kak beleñ hugiñey kumga yirtiñde gwahade po hinayiñ. ⁴⁸ Be, fawbe det igiñ gega, ha-

† Asañ kurarebe: ... gukuriryen. ⁴⁴ * a Gorbe kundu hugiñey benbon teñ hinayiñ. Irdeb kak gobe go ma kamde hiyen. †† Asañ kurarebe: ... gukuriryen. ⁴⁶ * a Gorbe kundu hugiñey benbon teñ hinayiñ. Irdeb kak gobe go ma kamde hiyen.

pek hubu hekeb daha mat hapek go sopte gasunĕj ir-nayin? Niĕgeb dindiken goyen faw hapek minĕyanĕ gwa-hade yara heĕ gab hinayin. Irdeb bitinĕ kamke awalikde po hinayin," yinyin.

Ire unĕya heĕ heĕ mata (Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

10 Be, Yesuya komatminĕ yagoya taun go tubul ten Galili nanĕare mat Yudia nanĕare kwaminĕ. Irdeb gor mat kuĕ Yodan fe siĕa kurhan Perea nanĕare kwaminĕ. Kukeb al budam sopte yeĕ hitte waĕ gabu iraminĕ. Irkeb yende matabe gwahade go niĕgeb saba yiriyin.

² Gwaha tenĕ hikeyabe Farisi mar kura waĕ tunĕanĕ urniĕ yeĕbe, "Al belenĕ berem takira tiyyenĕ gobe Moseyen sabareb mata huwak yitinĕ?" inenĕ gusunĕanĕ iraminĕ. ³ Irkeb Yesu belenĕ wol heĕbe, "Goyen mata gokeb Mose belenĕ asanĕde daha tenĕ hinayinĕ yeĕ kayyinĕ?" yinyin.

⁴ Irkeb mel gore wol heĕbe, "Moseyen sabarebe, 'Al kura berem takira tiye yeĕbe iginĕ asanĕ kanĕ unenĕbe takira tiyyenĕ,' katinĕ hi," inaminĕ. ⁵ Irkeb Yesu belenĕ, "Tonanĕtinĕ tarenĕ wor po saba ma nurtek goke tenĕbe Mose belenĕ asanĕ gogo kanĕ dunyinĕ. ⁶ Gega hanĕkapyaya wor po Al Kurunĕ belenĕ meĕenĕya nanĕkinĕya irde det kurunĕ gayen yiriyinĕyabe al irde bere irde iryinĕ. ⁷ Gwahade niĕgeb albe naninĕya milinĕya yubul tenĕ kuĕ beremya gabu hiriryenĕ. ⁸ Irdeb irawa goyen unĕkurenĕ po hiriryenĕ. Niĕgeb irawa goyen hoyanĕ hoyanĕ ma hiriryenĕ. Unĕkurenĕ po hiyyenĕ. ⁹ Gwahade geb Al Kurunĕ belenĕ bereya alya gabu heĕ heĕ mata goyen irtinĕ go denĕ al belenĕ epte ma walde bur yirnayinĕ," yinyin.

¹⁰ Be, sopte hurkunĕ ya binĕde heĕnyabe komatminĕ yago belenĕ mere goke gusunĕanĕ iraminĕ. ¹¹ Irkeb Yesu belenĕ wol heĕbe, "Al kura berem takira tenĕ bere hoyanĕ tiyyenĕ gobe Al Kurunĕ belenĕ al gobe berem bikkek tubul tenĕ leplep mata tiya yeĕ kinyenĕ. ¹² Bere kura unĕ mekerde al hoyanĕ tiyyenĕ gobe Al Kurunĕ belenĕ bere gobe unĕ bikkek tubul tenĕ leplep mata tiya yeĕ kinyenĕ," yinyin.

Yesuya dirinĕ mukĕenĕya (Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Be, al kura mar belenĕ dirinĕminĕ mukĕenĕ goyen Yesu belenĕ haninĕ tonanĕde yerde tarenĕ heĕ heĕ ge guram yiri yeĕ yawanĕ hikeyabe komatminĕ yago belenĕ al goyen yinenĕ tiyaminĕ. ¹⁴ Gwaha yirke yenenĕbe Yesu go binĕ ar yekeb komatminĕ wenĕ goyen gaha yinyinĕ: "Dirinĕ mukĕenĕ go yubul tike ne hitte wananĕ. Utanĕ yirde ma. Al kura Al kurunĕyen dirinĕ wor po hiniĕ yeĕbe dirinĕ mukĕenĕ yara henayinĕ. ¹⁵ Gabe fudinde wor po dinenĕ hime. Dirinĕbe tayĕnĕ yufuk bana hanĕ gwahade goyen al kura Al Kurunĕyen yufuk bana hime yeĕ ma nuryenĕbe epte ma Al Kurunĕyen dirinĕ hiyyenĕ," yinyinĕ. ¹⁶ Gwaha yinenĕbe dirinĕ mukĕenĕ go yade besa yirde haninĕ tonanĕyanĕ yerde guram yirde sanĕinĕ yiriyinĕ.

Samunĕminĕ budam minĕyanĕ al (Matiyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Be, Yesube gor mat hako ga kwenĕ tenĕ hikeyabe al kura kup yeĕ waĕbe kahanĕ minĕde katenĕ dokolhonĕ yugulunĕ tenĕbe, "Tisa, gebe al iginĕ. Goyenbe neb daha tenĕ gab iginĕ Al Kurunĕyen dirinĕ wor po hewenĕ?" inenĕ gusunĕanĕ iryinĕ. ¹⁸ Irkeb Yesu belenĕ wol heĕbe, "Gebe ne nenenĕbe meĕenĕ niĕ saba al iginĕ kura yeĕ nurd nunenĕ ha? Monĕ, nebe meĕenĕ gar niĕ monĕ. Meĕenĕ niĕ al kura iginĕ minĕmonĕ, Al Kurunĕ munĕ po gab iginĕ. ¹⁹ Gebe Moseyen sababe nurde ha. Al ma gasa yirke kamnayinĕ, bere hoyanĕ kura duwan ma yirde hayinĕ, kawe ma tenĕ hayinĕ, al usi ma yirde hayinĕ, al usi yirde detminĕ ma yade hayinĕ, momkeya nanakeya palap yirde hayinĕ," inyinĕ. ²⁰ Irkeb al goreb, "Tisa, ne dirinĕ heĕnyaya po saba goyen nurde gama irde waĕ waĕ gago hime," inyinĕ. ²¹ Irkeb Yesu belenĕ al go kenenĕbe binĕde bubulkunĕne wor po yeĕ nurde unenĕbe, "Gebe dawet unĕkurenĕ po sonĕ heĕ ha geb, kuĕ samunĕge tumĕnanĕ yukunĕ al buninĕnĕ det minĕmonĕ mar goyen yunenĕ tukayinĕ. Irkeb Al Kurunĕ belenĕ nere hihi yeĕ ginyenĕ. Irke gab waĕ gama nirayinĕ," inyinĕ. ²² Gega al gob samunĕminĕ budam wor po geb, mere goke kandukĕenĕ nurdeb binĕ bida heke kurinĕ.

²³ Gwaha tike kenenĕbe Yesu go komatminĕ yago goyen, "Al samunĕminĕ budam minĕyanĕ marbe Al Kurunĕ dirinĕnĕ wenĕ heĕ heĕbe metenĕnĕ wor po," yinyinĕ. ²⁴ Be, mel gob al samunĕminĕ budam gobe Al Kurunĕ belenĕ guram irkeb gogo yeĕ nurde hanĕyen geb, mere go nurdeb dinonĕ kok yaminĕ. Irkeb Yesu belenĕ gaha yinyinĕ: "Mel, Al Kurunĕ dirinĕnĕ wenĕ heĕ heĕbe metenĕnĕ wor po. ²⁵ Dapĕna kurunĕ kamel belenĕ amil haranĕ heĕ heĕ kutum yamenĕ dirinĕnĕ munĕ wor po goyen bana epte ma hurkuyenĕ. Gwahade goyen po al samunĕminĕ budam wor Al Kurunĕ belenĕ alya bereyaminĕ doyanĕ yirde hi bana gonĕ epte ma hurkunayinĕ. Niĕgeb dawet irawa gobe tumĕnanĕde metenĕnĕ gega, daminĕbe metenĕnĕ wor po? Gobe samunĕminĕ budam minĕyanĕ al gore Al Kurunĕ belenĕ alya bereyaminĕ doyanĕ yirde hi bana gonĕ hurkunĕ hurkunĕ gobe metenĕnĕ wor po," yinyinĕ.

²⁶ Gwaha yinkeb komatminĕ gob hurkunĕkat tenĕbe, "Niĕgeb ganunĕ po ga epte Al Kurunĕ dirinĕnĕ wenĕ henayinĕ?" yeĕ yinĕgenĕ ulinĕ kadom gusunĕanĕ gird tiyaminĕ. ²⁷ Irkeb Yesu belenĕ yenenĕbe, "Gobe alyenĕ tarenĕde epte monĕ. Gega Al Kurunĕyen tarenĕdebe epte. Al Kurunĕbe al belenĕ metenĕnĕ nurde hanĕ goyen iginĕ ala yiryenĕ," yinyinĕ.

²⁸ Be, gwaha yinkeb Pita belenĕ, "Nenĕbe gama girninĕ yeĕ detnininĕ tumĕnanĕ yubul titirinĕ," inyinĕ. ²⁹ Irkeb Yesu belenĕ gaha yinyinĕ: "Fudinde wor po dinenĕ hime. Al kura neya ne niĕ yitinĕ mere iginĕya goke tenĕ yaminĕ, kulinyaya itinĕya, hayminĕya babamya, milinĕya naninĕya, dirinĕnĕ wenĕ, irde metenĕminĕ yubul tiyyenĕ al gobe meĕenĕ hiyyenĕya gayen wolminĕnĕbe det yubul tiyyenĕ goyen folek kurunĕ wor po yawaryenĕ. Gega go hendebe kanduk mananĕ tenĕ hiyerĕ. Irdeb kame Al Kurunĕya awalik heĕ yeĕnyaya huginĕnĕ hiriryenĕ. ³¹ Goyenpoga al budambe al hoyanĕ folek denĕnininĕ yanĕ yeĕ nurde hanĕ mar gobe Al Kurunĕ belenĕ denĕem monĕ yiryenĕ. Munanĕ

al kura al malinej yej nurde hanj marbe Al Kurunj be-
lenj denjem yanj wor po yiryen. Gobe al budam mehenj
henayinj marbe kame wor po henayinj, munanj al kame-
re hanj marbe mehenj henayinj go gwahade goyen," yi-
nyinj.

Yesu kamde kamdeminj ge sopte momonj yiryinj

(Matiyu 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Be, Yodan fe tubul tenj Yerusalem hurkunj henjyabe
Yesu go mehenjde kunj hinhin. Irkeb komatminjbe Yesu
go Yerusalem hurkunj hurkunj ninj kafura ma henj kunj
hike kenenjbe dilinj fot yaminj. Irkeb al hoyanj kame ga-
ma irde hinhan mar go mananj kafura haminj. Irkeb
Yesu gore sopte komatminj munj po yapat yirdeb mata
gwahade forok yej nunyen yejbe goyen goke gaha yi-
nyinj: ³³ "Nenj Yerusalem hurkunj hite gayenbe ne Al Ur-
minj gayen gor ninj mar belenj Al Kurunj doloj ird ird
mata doyanj marte karkuwanjminya Moseyen saba
maryat hanijde nernayinj. Irkeb mel goreb kamyen po
yeybe nad Yuda mar monj al minj hoyanj hanijde ner-
nayinj. ³⁴ Irkeb mel gore sukakal nirde meyanj nirde nusu-
lak tenj tenjbe mununke kamenj. Goyenbe yerenjek he-
keb huwarenj," yinyinj.

Yemsya Yonyat gusunanj

(Matiyu 20:20-28)

³⁵ Be, Sebedi urminj waranj Yemsya Yonya belenj Yesu
hitte wanjbe, "Tisa, dawet kuranj gusunanj giryekeb iginj
irde dunayinj?" inaryum. ³⁶ Irkeb Yesu belenj, "Da ird du-
ni yej ninej har?" yej gusunanj yiryinj. ³⁷ Gwaha yinkeb
wol henjbe, "Gebe denge turunj yanj hiyyenya goyenbe
deyya wa denjderenj yanj dirayinj. Irkeb geya sosora
henjbe al doyanj yirde hitek," inaryum. ³⁸ Irkeb Yesu be-
lenj, "Meretirinj gobe minj ma nurde henjya gusunanj nir-
de har. Ninggeb ne belenj Al Kurunjen dufay gama irde
kanduk tewenj gwahade goyen der mananj iginj tiriry-
enj?" yinyinj. ³⁹ Irkeb wol henjbe, "Deyya epte," inaryum.
Irkeb Yesu belenj gaha yinyinj: "Ne belenj Al Kurunjen
dufay gama irde kanduk kurunj tewenj gwahade gobe
der wor iginj tiriryen. ⁴⁰ Gega dentirinj yanj henj ketalner
derd derd saninj pota irde dunenj dunenj gobe nere me-
tenj monj. Tarenj gobe Al Kurunj belenj al basinjan yirtinj
mar goyen yunyen," yinyinj.

⁴¹ Be, komatminj kadom 10 gore mere go nurdeb
Yemsya Yonya ninj binj ar yaminj. ⁴² Irkeb Yesu belenj
tumnanj hoy yirdeb gaha yinyinj: "Megen ninj doyanj
mar karkuwanjbe al doyanj yirhet usi tenj yingenj ge po
nurde kanduk yunenj hanjen. Irde yende metenj mar-
minj mananj denjnininj yanj hihit yej nurdeya al kanduk
yunenj hanjen. ⁴³ Gega denjbe gwahade monj. Al kura
denj hanj bana gayen fole dirde ne po denjbe yanj hewe
yej nuryen al gobe yingenj ge ma nurde dende metenj
al po hiyyen. ⁴⁴ Ninggeb al kura doyanj al hewe yejbe
yingenj ge ma nuryen. Irde alminj ge po dufay henj yen-
de metenj al po hiyyen. ⁴⁵ Gwahade ninjgeb ne Al Urminj
gayen wor al belenj iginj iginj nirnanj yej ma katminj. Ne
belenj po ga al iginj iginj yire yej katminj. Irdeb darine

wok irde kamenj goreb alya bereya kurunj gate mata
bulunjinj halde yunyen yej katminj," yinyinj.

Batimeus diwilinj titminj goyen nanjkininj

(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Be, Yesu go gwaha tenjbe komatminjya Yeriko taun-
de kwaminj. Kunj taun go tubul tenj kunj hikeyabe al ku-
ra dilinj titminj goyen belenj sinjare keperde al dawet
karanj yirde hinhin. Al gobe Batimeus, Timeus urminj.
⁴⁷ Be, al gobe, "Nasaret ninj al Yesu wanj hi," yeke nur-
deb hokde po, "Yesu, Dewit urminj, ne ga nenenj faranj
nura be!" yiryinj. ⁴⁸ Irkeb al budam belenj inenj tenj, "Bada
hawa!" inaminj. Gega goyabe ug po hoy yirinj. "Dewit
urminj, ne ga nenenj faranj nura be!" yiryinj. ⁴⁹ Irkeb Yesu
kunj hinhin goyen mereminj go nurdeb tek yej
huwaryinj. Huwardeb, "Al go inke wayi," yinyinj. Irkeb al
dilinj titminj goyen, "Ge ninj yej hi geb, amanj henj
huwara!" inaminj. ⁵⁰ Irkeb amanj henjbe menje diba
ulinhorminj hende ninj goyen tuguya tenj temeyde
kururu unenj Yesu hitte kurinj. ⁵¹ Kukeb Yesu belenj,
"Daha niri yej hoy nirde ha?" inyinj. Irkeb al diwilinj tit-
minj goreb, "Tisa, nanjkenmewenj wor po yej nurde hi-
me," inyinj. ⁵² Gwaha inkeb Yesu belenj, "Dufayge ne ninj
tarenj irha goke sope girhem geb kwa!" inkeb goyare
goyen po dilinj nanjkenenjbe Yesu kunj hinhin belenj go
po gama iryinj.

Yesu Al Kurunjen ya balem bana hurkurinj

11 Be, Yesuya komatminj yagoya gobe Yerusalem
binde binde haminj. Irdeb Betfage taundeya Be-
tani taundeya gor kwaminj. Taun irawa gobe Olip dugu
dabayinje gor haryen. Be, Yesu belenj taun kura hin-
hinde gor matbe komatminj irawa kura hulyanj yirdeb
gaha yinyinj: ² "Taun iroyenter iro kuri. Kunjbe donjki
fonenj kura al go hende ma kunj hitinj goyen fenje hike
kiniryen. Kenenjbe hol irde tenj wayiryen. ³ Al kura be-
lenj, 'Gob daha tenj har?' dinkeb, 'Doyanj Al Kurunj belenj
gake yihi. Ninggeb henj ga monj tumulganj tiyyen,' iniry-
enj," yinyinj.

⁴ Ninggeb kunjbe Yesu belenj yinyinj gwahade po donjki
goyen ya sinjakde fenj titinj kenaryum. ⁵ Irde kunj hol ir-
de hikeb al gor hinhan goreb, "Daha irye yej donjki go
hol irde har?" yinaminj. ⁶ Irkeb Yesu belenj yinyinj gwa-
hade po wol hekeb yubul tike tenj kwaryum.

⁷ Be, donjki go Yesu hitte tawanjbe ulinhorminj yugu
tenj donjki go hende ugamkeb go hende hurkunj keper-
de kurinj. ⁸ Kunj hikeb al budam Yesu go palap irninj yej
ulinhorminj yugu tenj belenjanj ugaminj. Irkeb al ku-
rabe Yesu turunj irninj yej belenj umjan ird ird ninj patila
yuwalnenj walde yawayaminj goyen belenjanj sar irde
tukaminj. ⁹ Al kurab mehenj hekeb kurab kame henjbe
tumnanj ala denjem isanj henj gaha yaminj:

"Hosanna! †

Doyanj Al Kurunjen denjemde wanj hi al gobe Al Kurunj
belenj guram irde tarenj iryen!

† Hosanna gote minjbe 'Al Kurunj, ge po turunj girde hitek!'

¹⁰ Asininiñ Dewit belen alya bereyamin doyan yirde hinhin gwahade yara
 yen belen doyan diryen gobe Al Kurun belen guram irde sanjir iryen.
 Hosanna! Al Kurun, tareñge kurun wor po!" yamin.
¹¹ Be, Yesu go Yerusalem forok yenbe Al Kurunyen ya balem bana hurkurin. Irdeb dawet kurun bana goyen yeneñ tukuriñ. Gega nanja hubu hirin geb, komatmin 12ya Betani kwamin.

Yesu Al Kurunyen ya balem bana hurkun ya haran hirin (Matiyu 21:18-19)

¹² Be, fay urkeb Betani tubul ten henyabe Yesu go bingge iryin. ¹³ Irkeb fik he yuwalñen digula urtin goyen kenenbe iginen minyan daw yen kun kinyin. Kun minde mat nan kinyin gega, iginen minmon, yuwalñen belen po aw urtin kinyin. Fik ferd ferd nalu mon geb, iginen minmon kinyin. ¹⁴ Gwahade kenenbe Yesu belen he goyen, "Al kura iginenge sopte ma niyyen," inen karan uryin. Irkeb mere tiyyin goyen komatmin yago belen nuramin.
¹⁵ Be, kun Yerusalem forok yenbe Yesube Al Kurunyen ya balem koya belen po milgu irtin bana gon hurkun al buda kurun gor det damu ten hinhan goyen kwep kwep yirde yakira tiyyin. Irde hora kapyan hen hen marte † gasun yad yabolon ten nu damu ten hinhan marte keperd keperd gasun manan yad yabolon ten yunyin. ¹⁶ Irdeb, "Damu ten ten de nin dawet ya balem dilinjan goyan gore sopte yukyawan ma yirnayin," yinyin. ¹⁷ Irdeb saba yirde henyabe, "Al Kurunyen asan debe, 'Nere yabe megen nin al buda kurun gayen gare wan gabu irde mere nird nird ya hiyyen,' yitin goyen ma nurde hanjen? Gega denbe ya gayen ten kawe marte bana kun kun gasun irde han," yinyin. ¹⁸ Gwaha yinkeb al buda kurun gor gabu iramin mar gore mere min go nurde dinon kok yamin. Ningeb goke Al Kurun doloñ ird ird mata doyan marte karkuwanminya pris buda gote karkuwanminya Moseyen saba maryabe kafura henbe, "Daha mat kura mayteke kamyen?" yen belen nin nan kenen hinhan. ¹⁹ Be, wawun hekeb Yesuya komatminya gobe taun kurun go tubul ten mulgan henbe hinhande gor kwamin.

Fik he torok yirin (Matiyu 21:20-22)

²⁰ Be, wampot Yerusalem mulgan hen kun henyabe fik he goyen filginiñde mat po torok yitin kenamin.
²¹ Kenenbe Pita gobe bin bak yekeb, "Tisa, fik he karan uran gob torok yiyun iro kena," inyin. ²² Gwaha inkeb Yesu belen wol henbe, "Dufaytinbe Al Kurun nin po tareñ irnayin. ²³ Fudinde wor po dineñ hime. Al kura dugu gayen, 'Kun makan alare kata!' inen binde dufay budam ma iryen. Irdeb dufayminde, 'Mere tihim gabe forok yen nunyen,' yen nuryen gobe gwahade po for-

† Hora kapyan hen hen marbe Roma gabmanyen horaya Yuda marte horaya goyen al belen yen yunke Al Kurunyen ya balemde nin hora ten wolminen al go yunke gab Al Kurun galak yirde hanjen.

ok yen unyen. ²⁴ Gwahade ningeb gago dinhem. Det kurun Al Kurun gusunan irnayin gob dufaytinbe tihit wor po yen nurnayin. Irkeb dende hiyyen. ²⁵ Ningeb Al Kurun mere irde henya kadtin belen bulun dirtin goyen bitin bak yekeb goyare po halde yunen hinayin. Irke gab Adotin sanjimin kurun wor po goreb dende wor halde dunyen," yinyin. ††

Yesu tareñmin ge gusunan iramin (Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Be, Yesuya komatminya goyen sopte kun Yerusalem forok yamin. Irdeb Yesu go Al Kurunyen ya balem goyen koya milgu irtin bana hurkun kun wan ten hikeb pris buda gote karkuwanminya Moseyen saba marya Yuda marte doyan mar parguwakya belen yen hitte wayamin. ²⁸ Irdeb Yesu gusunan irdeb, "Mata ten ha gayenbe ganunyen denemde ten ha? Ganun belen gwaha ten hayin ginkeb gago ten ha?" inamin. ²⁹ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Ne wor gusunan un kuren kura direñ tihim goyen wol henañ ko. Irke gab al goyen denemde mata ten hime yen momon direñ. ³⁰ Yon Baptais belen al baptais yirde hinhin goyenbe Al Kurunyen denemde ma alyen denemde? Momon niran!" yinyin. ³¹ Irkeb mel go yingen ulin mere sege irdeb, "Al Kurunyen denemde intek gob, 'Munan daniñ geb sabamin goyen usi yen nurde gama ma irde hinhan?' dinyen," yamin. ³² Munan alyen denemde yetek gobe al buda kurun gob Yon Baptaisbe Al Kurunyen mere basan al fudinde wor po yen nurde hinhan geb, goke kafura hamin. ³³ Ningeb mel goreb, "Nenbe go ma nurde hite," inamin. Irkeb Yesu belen, "Ne wor mata ten hime gayen al gote denemde ten hime ma dinyen," yinyin.

Yuda mar belen Yesu mayke kamyen gote maya mere (Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 Be, gwaha tenbe Yesu belen Al Kurun doloñ ird ird mata doyan marte karkuwanminya Moseyen saba marya Yuda marte doyan mar parguwakya goyen maya mere mat gaha yinyin: "Al kura wain meten harde koya kerde milgu iryin. Irdeb wain fimiñ gilyan hen hen nin mete talde det gitik iryin. Irdeb wain meten go doyan ird ird ya yok manan iryin. Irdeb meten gobe meten mar hoyan haniñde kerdeb nanja gisaw kuriñ. ² Be, wain fin heke yad yad nalureb meten min al gore almin kura hulyan irke meten doyan irde hinhan mar hitte wayyin. Wanbe, 'Wain kura nunke yad kwe,' yinyin. ³ Gega mel goreb al goyen mayde mayde takira tike dulin kuriñ. ⁴ Gwaha irkeb meten almin hoyan wor ten kerke wayyin. Irkeb al gobe tonannde mayde nanyan irde bulun bulun irde takira tiyamin. ⁵ Be, sopte po al hoyan hulyan iryin. Gega al gobe mayke kamyin. Irkeb meten min al belen sopte al yad yerke wan hinhan po goyenbe kurabe gasa yirde yakira ten hinhan. Munan kurabe gasa yirke kamde hinhan. Meten marmun

†† Asan hoyandebe gahade hi: ²⁶ * a den belen kadtin bulun dirtin goyen ma halde yunen bitin bana po yerde hinayinbe Adotin tareñmin kurun wor po goreb mata bulunñen goyen ma halde dunyen.

tumnaŋ buluŋ buluŋ yirde hinhan. ⁶ Be, go po tike kuŋ kuŋ funaŋbe, 'Urne gab palap irnayaŋ,' yeŋbe urmiŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurde uney hiyen al goyen teŋ kerke wayyiŋ. ⁷ Gega wain metey doyaŋ irde hinhan mar gobe kadom momoŋ gird teŋbe, 'Metey gate miŋ alyen urmiŋbe gago niŋgeb, wake mayteke kami. Gogab metey gate miŋ al miŋmoŋ hekeb neŋ belen po tetek,' yamiŋ. ⁸ Irdeb metey miŋ al gote urmiŋ goyen mayke kamkeb tukuŋ metey siŋare gor temeya-miŋ.

⁹ "Gwaha tikeb metey gote miŋ al belen waŋbe daha yiryey yeŋ nurde haŋ? Gobe waŋ gasa yirke kamnayaŋ. Irdeb metey go teŋ al hoyay haniŋde kiryeŋ. ¹⁰ Mere ga dinhem gate miŋ goke Al Kurunyaŋ asaŋde katiŋ goyen kapyay ma heŋ haŋyen? Mere gobe gahade:

'Ya yird yird mar belen igiŋ moŋ yeŋ nurde pel iramiŋ hora goyen al hoyay belen teŋ go hende ya saŋiŋ wor po iryiŋ.

¹¹ Go iryiŋ gobe Doyaŋ Al Kuruy belen iryiŋ. Dilniniŋdebe keneŋmiŋ kusamuŋ wor po, 'yitiŋ hi,' yinyiŋ.

Tikiŋ 118:22-23

¹² Gwaha yinkeb mel goreb, "Siraw mere gabe neŋ ga po diniŋ hi," yeŋ nuramiŋ geb, goke igiŋ ma nurdeb daha mat kura teŋ fere tiniŋ yeŋ belen niŋ naŋkena-miŋ. Gega mel gobe al buda kuruy goke kafura heŋbe tubul teŋ kwamiŋ.

Yesu tunay urniŋ yeŋ teks yad yad mata niŋ gusuŋay iramiŋ

(Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Be, go kamereb Al Kuruy doloŋ ird ird mata doyaŋ marte karkuwaŋmiŋnya Moseyen saba marya Yuda marte doyaŋ mar parguwakya goreb Yesu goyen meremde kura soŋ heke tenayaŋ yeŋbe Herotyen alyabe Farisi mar kuraya hulyay yirke Yesu hitte kwamiŋ.

¹⁴ Kuŋbe, "Tisa, gebe mere fudinde po teŋ hayen. Irde al kura al deŋem yaŋ ma deŋem moŋ goke ma nurde hayen geb, al niŋ kafura ma heŋ hayen. Irdeb fudinde mat po Al Kurunyaŋ mere tagalde hayen. Niŋgeb gusuŋay kura girtek. Moseyen saba gama irde hite mar gare Roma gabmanyen doyaŋ al kuruy Sisar niŋ teks kertek gobe igiŋ ma dahade? Untek ma, goŋmiŋ?" inamiŋ. ¹⁵ Gega Yesu go usi matamiŋ goyen yeneŋ bebak teŋbe, "Daniŋ lomlom nirde haŋ? Hora kura tawaŋ nunke kene," yinyiŋ. ¹⁶ Gwaha yinkeb hora mulowom unkuŋen tawayamiŋ. Tawakeb, "Gabe ganuŋde tonenya deŋemya har?" yinen gusuŋay yiryiŋ. Irkeb wol heŋbe, "Roma gabmanyen doyaŋ al kuruy Sisaryen," inamiŋ. ¹⁷ Irkeb Yesu belen, "Dawet kura Roma gabmanyen keneŋbe Roma gabman po uney hinayaŋ. Gwahade goyen po, Al Kurunyaŋbe Al Kuruy po uney hinayaŋ," yinyiŋ. Irkeb mere go nurdeb dinoy kok yamiŋ.

Sadusi mar belen al kamtiŋ huward huward niŋ Yesu gusuŋay iramiŋ

(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Be, go kamereb Sadusi mar belen Yesu hitte wayamiŋ. Go mar gobe al kamtiŋbe epte ma huwarnayaŋ yeŋ haŋyen. Be, mel goreb, ¹⁹ "Tisa, Mose belen asaŋde gahade kayyiŋ: 'Al kura diriŋ miŋmoŋ heŋya berem tubul teŋ kamkeb kuliŋ kura hiyen goreb itinŋde beretap goyen teŋbe itin ge diriŋ forok irde unyeŋ,' yitiŋ hi. ²⁰ Be, kamay itinya mel 7 kura hinhan. Itin kuruybe berem yaŋ gega, diriŋ miŋmoŋ heŋya kamiŋ. ²¹ Irkeb kuliŋ belen beretap go tiriŋ. Gega yeŋ wor diriŋ miŋmoŋ heŋya kamiŋ. Yende kuliŋ wor gwahade po kamiŋ. ²² Be, gwahade po kuŋ kuŋ kuliŋ funaŋ ge wor beretap go tiriŋ goyen diriŋ kura forok ma irdeya kamiŋ. Funaŋbe bere goyen wor kamiŋ. ²³ Be, ire itinya mel gote berembe unkuŋen gogo po hinhin geb, kame al kamtiŋ huward huward nalurebe bere gobe ganuŋde berem hiyyeŋ?" inamiŋ.

²⁴ Gwaha inkeb Yesu belen wol heŋbe, "Deŋbe Al Kurunyaŋ tareŋya merem asaŋde katiŋya goyen keneŋ wuk ma yeŋ haŋyen. Gwahade geb soŋ heŋ haŋ goyen go ma keneŋ haŋ? ²⁵ Al kamtiŋ huwarnayaŋ nalurebe al belen bere yade bere belen al kuŋ kuŋ mata go miŋmoŋ hiyyeŋ. Yeŋbe Al Kurunyaŋ gasuŋde hurkuŋbe yende miyoŋ yara henayaŋ. ²⁶ Al kamtiŋ huward huward matabe Moseyen asaŋde kapyay ma heŋ haŋyen? Al Kuruy belen he gerger melak heŋ hinhin bana gore mat Mose mere irde, 'Nebe Abraham, Aisakya Yekopyat Al Kuruy,' inyiŋ gobe ma kapyay heŋ haŋyen? Mel gobe kamamiŋ gega, tonenbe yenya haŋ geb, gogo gwahade yiriŋ. ²⁷ Niŋgeb Al Kuruybe al kamtiŋde Al Kuruy moŋ, diliŋ gerger haŋ mar gote Al Kuruy. Deŋ gab soŋ wor po heŋ haŋ," yinyiŋ.

Moseyen saba gote miŋ wor pobe da?

(Matiyu 22:34-40; 23:1-36; Luk 10:25-28)

²⁸ Be, goyenterbe Moseyen saba al kura gor heŋbe mel gore buluŋ mat Yesu gusuŋay iramiŋ goyen Yesu belen wol heŋ yunen hike palŋa irde hinhin. Irdeb Yesu belen meremiŋ keŋkela po wol heŋ yunen hike nurdeb yeŋ wor, "Saba budam kuruy nurde hite gote miŋ wor pobe damiŋ?" iney gusuŋay iryiŋ. ²⁹ Irkeb Yesu belen wol heŋbe, "Saba miŋ wor pobe gahade. Deŋ Israel mar nurnaŋ ko. Doyaŋ Al Kuruy niniŋbe Al Kuruy yeŋ unkuŋen po hi. ³⁰ Niŋgeb bubulkuŋtiŋde mat, bitiŋde mat, irde dufaytiŋde mat wor po Al Kuruy niŋ amaŋen nurde uney hinayaŋ. Tareŋtiŋ manaŋ tumnaŋ gabu irde yeŋ ge amaŋen nurd uney hinayaŋ. ³¹ Saba gote kurhanbe al kadtiŋ goyen dindigen ge amaŋen nurde haŋyen gwahade goyen po nurde yunen hinayaŋ. Saba hoyay kura iraw gayen fole yirtiŋ ma haŋ," inyiŋ. ³² Gwaha inke al goreb, "Tisa, Al Kuruybe yeŋ unkuŋen gog po, hoyay miŋmoŋ yaha gobe fudinde wor po yaha. ³³ Bubulkuŋtiŋde mat, bitiŋde mat, irde dufaytiŋde mat wor po Al Kuruy niŋ amaŋen nurde uney hinayaŋ. Tareŋtiŋ manaŋ tumnaŋ gabu irde yeŋ

ge amanen nurd unen hinayin, irde dindiken ge amanen nurde hanjen gwahade goyen po kadtiñ ge bubulkunñin de mat amanen nurd yunen hinayin gobe Al Kurun diliñde galak mataya dapña kumga ten kasor ird ird mataya goyen fole wor po yirde hi," inyin. ³⁴ Be, al gore Yesuyen mere goyen kenkela wol hekeb, "Gebe Al Kurunya awalik hetek binde wor po haha," inyin. Gwaha inkeb gor hinhan mar belen gusunñan ird ird niñ kama hamiñ.

Yesu belen Farisi marte sikken tagalyin

(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-47)

³⁵ Be, Yesube Al Kurunyen ya balem koya belen po milgu irtin bana gon al saba yirde hinhin. Saba yirde henjabe gaha yinyin: "Dahade ningeb Moseyen saba mar belenbe Mesaiabe Dewityen fonen yen hanjen? ³⁶ Dewit yingenbe Holi Spirit belen ketal urke mere tiyyinbe gahade:

'Al Kurun belenbe Doyan Al Kurunne gaha inyin: "Wan ketalner hen al denem yan wor po hawayin. Irkeb asogo girde han mar goyen bul yirde yawamekeb gasa yirde yufurka tiyayin," inyin, yitiñ hi.

Tikin 110:1

³⁷ Dewit yirin gwahade po Mesaia goyen Doyan Alne inyin. Gega dahade ningeb, Moseyen saba mar belen bul mat Mesaia gobe Dewityen fonen yen hanjen? Gobe kukuwamnen wor po," yinyin. Irkeb al buda kurun gore mere go nurdeb amanen nuramin.

³⁸ Be, saba yirde henjabe gaha yinyin: "Moseyen saba mar niñbe kenkela po hen ga hinayin. Yenbe al belen denen palap dirnan yenbe ulinhormin somborjen yerde al dilinñan wilwul ten hanjen. ³⁹ Irdeb Yuda marte gabu ya bana dula nalu karkuwanñan kun henbe al denem yan de gasunñan po keperde hanjen. ⁴⁰ Irdeb beretapen samun komkom hen hanjen. Gega al belen turun dirnan yen Al Kurun mere irhet yenbe mere ulyan wor po tulun ten hanjen. Al gwaha ten hinayin mar gobe gote murungem bulun kurun wor po tenayin," yinyin.

Beretap belen Al Kurun galak iryin gote mere

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Irdeb Yesube Al Kurunyen ya balem bana gon Al Kurun niñ hora yerd yerd gasun goyen siña kurhan keperde alya bereya hora yawan yerde hike yenen hinhin. Yenen hikeya al samun minyan mar budam hora karkuwan yawan yerde hinhan. ⁴² Gega beretap kura wanbe hora mulowom irawa yiryin. ⁴³ Irkeb Yesu belen komatmin yago tumnan hoy yirdeb, "Fudinde wor po dinen hime. Beretap buninjen garebe al budam gor hora yerhan mar goyen fole yirde hora kurun po kera. ⁴⁴ Samun minyan marbe samunmin yufut yunen hora yerhan. Munan bere gabe siksuknen ningeb, horamin basiña irtek yara gega tumnan yawan yera," yinyin.

Nalu funan de niñ mata

(Matiyu 24:1-35; Luk 21:5-33)

¹³ Be, Yesu go Al Kurunyen ya balem goyen tubul ten kun henya komatmin unkenen kura belen, "Tisa, hora karkuwan ga yena. Ya gabe tanarde tubul wor po titin," inyin. ² Irkeb Yesu belen wol henbe, "Ya kurun hora belen irtin kenen han gayen kamebe hora unkenen mun kura kadom hende ma hiyen. Tumnan gilgalan irde katen pasi henayin," inyin.

³ Be, Yesu go hurkun Olip dondonde keperde ya balem goyen kenen hikeyabe Pita, Yems, Yonya Andruya po wanbe, ⁴ "Daha nanabe mere dirha go forok yenyayin? Irde da mata kenenbe go dinha goyen bebak titek?" inen gusunñan iramin. ⁵ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Kenkela hen ga hinan ko. Monjo al usi dirnayin geb. ⁶ Al budam nere mere ten wayhet yen, 'Nebe Mesaia,' dinen usi dirnayin. ⁷ Goyenterbe fulenja forok yen hinayin. Goyenbe fulenja forok yen yen mere momon nurde goke hurkunat ma ten hinayin. Fulenja mata gobe forok yen hinayin gega, nalu funanbe kame wor po ga wayyen. ⁸ Fudinde, al min kura belen huwarde al min hoyan kuraya arde hinayin. Gabman kura belen gabman hoyan fulenja ten hinayin. Niñna karkuwan nan kurar kurar forok yen hinayin. Binje kamde kamde nalu forok yen hinayin. Kanduk kurun gobe bere belen han kapya dirin kawan kere yen ulin misin katyen go gwahade goyen po, kanduk go wa forok yeke gab nalu funan forok yiyyen.

⁹ "Ningeb kenkela po hen ga hinayin. Ne niñ tenbe asogotin belen Yuda marte gabu yayan dukukeb doyan mar belen dusulak ten hinayin. Irdeb merem yan dird dird niñ tiyunde niñ doyan marya gabman doyan mar karkuwanña diliñde dukukeb gor huwarde ne niñ momon yirnayin. ¹⁰ Mere igin ne niñ yitiñ gobe megen kurun gayen tagalde tukuke nurde pasi heke gab nalu funan forok yiyyen. ¹¹ Ningeb al kura dukun merere derke goya daha yewen yen goke kanduknen ma nurde hinayin. Mere ten ten albe Holi Spirit, den mon. Ningeb yen belen mere dunkeb go po yen hinayin.

¹² "Goyenter mata kurabe ire itinja yingen ulin kadom al hay hen gunen tike al belen wan gasa yirke kamnayin. Naniñ belen dirinmin wor gwahade po yiryen. Dirin manan naniñ miliñ kaknar yirde al hoyan yinke wan gasa yirke kamnayin. ¹³ Ne niñ nurkeb al budam belen haram dirnayin. Gega al kura taren hen kanduk go fole yiryenbe Al Kurun belen tumulan tiyyen.

¹⁴ "(Ge, asan gayen ga kapyan hen ha albe kenkela bebak tiyayin.) Al Kurunyen ya balemde mata kukuwam kura gor forok yetek mon gega, forok yeke kenenbe den Yudia nanare hinayin marbe busaharde dugure hurkun bana kunayin. ¹⁵ Goyenterbe al kura ya hende hiyen goyen katen yamin bana hurkun detne kura yade ga busahare ma yiyyen. ¹⁶ Al kura metermin tubul ten yare kun amilne ten ga ma yiyyen. ¹⁷ Goyen nalurebe bere bin minyan bere dirin besare niñ minyanabe meterjen wor po yiryen. ¹⁸ Ningeb goke Al

Kurunḡ gusunḡan irde hinayin. Monḡo kanduk kurunḡ goyen nalu bulunḡde forok yiyyenḡkek geb. ¹⁹ Goyen nalureb meḡenḡ gabe kanduk kurunḡ wor po tiyyenḡ. Haḡkapy a Al Kurunḡ belenḡ meḡenḡ iryinḡ waḡ waḡ ga hitere irde kame wor kanduk gwahade kura ma kentek. Go kanduk gobe baranḡ wor po duryenḡ. ²⁰ Ningeb Al Kurunḡ belenḡ nalu bulunḡ goyen ulyanḡde po tubul tike manhan al tumḡanḡ kamwonḡ. Gega al nere yirinḡ goke tenḡbe nalu goyen wer irdeb dolfon iryinḡ. ²¹ Goyen nalure al kura belenḡ Mesaia ninḡ yenḡ inḡgog gag dirkeb goyen nurde gama ma yirnayinḡ. ²² Mesaia falkukya Al Kurunḡyen mere basanḡ mar falkukya belenḡ waḡbe alya bereya Al Kurunḡ belenḡ basinḡa yirtinḡ goyen daha mat kura usi yirteke katnanḡ yenḡ mata tinḡenḡ turḡunḡ yanḡ kurayen kurayen forok yirnayinḡ. ²³ Ningeb kenḡkela heḡ ga hinayinḡ. Merebe nalu go forok ma yenḡ hikeya pet tenḡ gago mo-moḡ dirde hime geb.

²⁴ "Ningeb kanduk kurunḡ goyen kamereb,

'Naḡa kidoma hiyyenḡ, irdeb gagasi ma timiyyenḡ.

²⁵ Nanḡkinḡde mat dinambe suk yenḡ katnayinḡ.

Irdeb nanḡkinḡde ninḡ dawet kurunḡ goyen anḡor iryenḡ.'

Aisaia 13:10; 34:4

²⁶ Irde go nalureb al tumḡanḡ ne Al Urmḡnḡ gayen sanḡinḡne turḡunḡ yanḡ wor po kigarinḡkinḡ faykek hende katmeke nennayinḡ. ²⁷ Irdeb miyonḡne yad yermeke kuḡ meḡenḡ murunḡ kurhan mat kuḡ meḡenḡ murunḡ kurhan ninḡ alya bereya nigenḡ ge basinḡa yirtinḡ goyen yawanḡ gabu yirde nunnayinḡ.

²⁸ "Ningeb fik he ga kenenḡ gor mat dufay tenanḡ. He haninḡ goyen beda urde yuwalḡenḡ gergenḡ forok yekeb beda naḡa hewenḡ tiya yenḡ nurde hanḡyen. ²⁹ Ningeb gwahade goyen po, kame mata gayen forok yeke yenḡbe nalu funanḡbe binde wor po hihi yenḡ nurnayinḡ.

³⁰ Fudinde wor po dinenḡ hime. Alya bereya gayen nalure hanḡ gayen ma kamkeya mata kurunḡ gayen forok yiyyenḡ," yinyinḡ. ³¹ Meḡenḡya nanḡkinḡyabe hubu hiriryenḡ. Gega merenebe hubu ma hiyyenḡ.

Nalu funanḡbe bebakkenḡ monḡ

(Matiyu 24:36-44)

³² Be, Yesu go sopte gaha yinyinḡ: "Al kura nalu goyen bebakkenḡ ma nurde hi. Hubu wor po. Naninḡ po ga nurde hi. Urmḡnḡya miyonḡminḡ yinḡgenḡya hanḡ goyen wor ma nurde hanḡ. ³³ Nalu goyenter dawet go wayyenḡ yenḡ ma nurde hanḡ ningeb, kenḡkela heḡ doyanḡ heḡ hinayinḡ.

³⁴ Gobe ya miḡ al kura naḡa gisaw kwe yenḡ metenḡ marmḡnḡ haninḡde metenḡ kurayen kurayen yunenḡbe ya doyanḡ al goyen, 'Ne waḡ waḡ nalu ninḡ dufay heḡ kenḡkela doyanḡ heḡ hayinḡ,' inenḡ kuyenḡ go gwahade goyen. ³⁵ Ningeb ya gote miḡ al mulḡanḡ heḡ heḡ nalu ma nurde hanḡ geb, kenḡkela heḡ ga hinayinḡ. Wawunḡbana daw, wawunḡ binde daw tatirok mere ma tiyyenḡya daw ma biram kerkeya yara kura wayyenḡ gobe ma nurde hanḡ. ³⁶ Monḡo ferde ug heḡ hikeya waḡ bemel diryenḡ geb. ³⁷ Mere ga dinenḡ hime gabe denḡ po ma dinenḡ hime. Al tumḡanḡ yinenḡ hime. Ningeb kenḡkela heḡ ga hinayinḡ," yinyinḡ.

Yesu mayde mayde ninḡ seḡe irde hinhan

(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

14 Be, Yuda marte asem yago belenḡ Isip naḡa tubul tiyaminḡ goke binḡ bak yenḡ yenḡ ge gabu ird ird nalu kurunḡ Pasoba † inenḡ hanḡyen goya beret yis miḡmonḡ nen nen nalu kurunḡ goya goyen molye go yenḡ henḡya pris buda gote karkuwanḡminḡya Moseyen saba marya belenḡ daha mat kura al dilinḡ banare Yesu tenḡ mayteke kami yenḡ balminḡ mere seḡe iraminḡ. ² Gega yinḡgenḡ mere mayde, "Dula nalu kurunḡ gayenter ma gwaha titek. Monḡo al belenḡ fulenḡa dirnak ge," yaminḡ.

Bere kura nat fiminḡ tenḡ Yesu tonanḡde wok iryinḡ

(Matiyu 26:6-13; Yon 12:1-8)

³ Be, Yesu go Betani taunde Saimonyen yare heḡ binḡge nene hinhin. Saimon gobe bikkenḡ busuka miḡyanḡ hiyen goke tenḡbe Saimon Busuka inenḡ hanḡyen. Binḡge nene hikeyabe bere kura belenḡ nat he filgininḡ gote fiminḡ haminḡ iginḡ muḡ wor po yalinḡ alabasta hora po irtinḡ bana hitinḡ goyen tawanḡ migisunḡ mardeb Yesu tonanḡde wok iryinḡ. Nat fiminḡ gobe damum hende wor po. ⁴ Be, bere gore gwaha tikeb al gor hinhan gore go kenenḡ binḡ ar yekeb, "Daninḡ dawet iginḡ muḡ gayen titminḡenḡ bulunḡ ira?" yenḡ yinḡgenḡ ulinḡ tagalde hinhan. ⁵ Tagalde henḡyabe, "Det goyen damumbe al kura dama unḡkurenḡde metenḡ tenḡ hora tiyyenḡ gote folek. Ningeb hora go tenḡbe al buninḡenḡ samunḡ miḡmonḡ faranḡ yurtek iginḡ gega, gwaha ma tiya," yenḡ inenḡ tenḡ bulunḡ iraminḡ. ⁶ Irkeb Yesu belenḡ, "Tubul tinanḡ. Daninḡ dufayminḡ bulunḡ irde hanḡ? Yenḡbe mata iginḡ muḡ wor po nira. ⁷ Al buninḡenḡ samunḡ miḡmonḡbe huginḡenḡ denḡya hikeb iginḡ faranḡ yurde hinayinḡ. Goyenpoga nebe denḡya huginḡenḡ ma hitek. ⁸ Yenḡ belenḡ mata nirtekbe gag po nira. Nat fiminḡ sam nira gabe ne kammeke mete nirnayinḡ goke tenḡ gago gitik nira. ⁹ Ningeb fudinde wor po dinenḡ hime. Ne ninḡ naḡa kurunḡ gayen tagalde tukunḡ heḡbe bere gare mata tiya gake wor tagalde hike nurde hinayinḡ," yinyinḡ.

¹⁰ Irkeb Yesuyen komat kura denḡembe Yudas Iskariot gore pris buda gote karkuwanḡminḡ haninḡde pel ire yenḡ kurinḡ. ¹¹ Kuḡ yenḡkeb yende mere goyen nurde amanḡ heḡbe horare damu girtek inaminḡ. Irkeb Yudas go daha mat kura Yesu goyen mel gote haninḡde kerenḡ yenḡ dufay heḡ hinhin.

Yesuya komatminḡya dula funanḡ tiyaminḡ

(Matiyu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Yon 13:21-30)

12 Be, hanḡka wawunḡbe beret yis miḡmonḡ nen nen nalu miḡ ureḡ tiya yenḡ nurdeb Yesuyen komatminḡ yago belenḡ, "Damde kuḡ Pasoba nalure ninḡ binḡge goyen gi-

† *Bikkenḡ Israel mar Isip naḡa tubul tenḡ Kenan kuninḡ tiyaminḡya-be Al Kurunḡ belenḡ sipsip al dirinḡ dirnenḡ gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayinḡ yinyinḡ. Munanḡ al kura gwaha ma tiyaminḡ marbe Al Kurunḡyen miyonḡ belenḡ waḡbe mel gote urminḡ matalinḡya dapḡnaminḡ matalinḡya goyen tumḡanḡ gasa yirke kamaminḡ. Gega mereminḡ gama iraminḡ marbe miyonḡminḡ belenḡ yubul tiyaminḡ goke dufay heḡ heḡ ge dula mata tenḡ hinhan.*

tik irniñ?" yeñ gusunañ iramiñ. Go nalure goyenterbe Pasoba niñ tej sipsip dirneñ gasa yirde kumga tej hanjen. ¹³ Irkeb Yesu belen komatmiñ irawa kura hulyañ yirdeb, "Yerusalem kuñbe al kura fe kuwe tej wañ kuke keneñbe gama iriryen. ¹⁴ Ya binde hurkukeb gama irde hurkuñ ya miñ al goyen keneñbe, 'Tisa belen, "Gasuñ darebe neya komatneya Pasobayen bingge netek?" yihi,' iniryen. ¹⁵ Gwaha inkeb ya bana goñ gasuñ kurun kura hende hi, bikkeñ sope irtiñ goyen dikala diryen. Irkeb gasuñde gorbe dula tej tej det goyen gitik iriryen," yinyiñ. ¹⁶ Irkeb irem go Yerusalem kuñbe yeñ yinyiñ gwahade po yenaryum. Irdeb Pasoba bingge goyen gitik irdeb mulgañ haryum.

¹⁷ Be, wawuñbana hekeb Yesuya komatmiñ 12ya goyen yare gor kuñ forok yamiñ. ¹⁸ Irdeb ya binde goñ hurkuñ keperde dula tej hinhan. Dula tej henjabe Yesu belen, "Fudinde wor po dinhem. Al unjkuren kura tumñañ dula tej hite bana gare po asogoner haniñde niryen," yinyiñ. ¹⁹ Irkeb komatmiñ weñ gor hinhan gobe kandukneñ nuramiñ. Irdeb yunjkuren yunjkuren wañbe, "Ne niñ daw yeñ ha?" inen gusunañ irde hinhan. ²⁰ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Gobe al neya tumñañde beret tej fe koron unjkuren bana fakamde hi al goreb gwaha tiyyen. ²¹ Ne Al Urmiñ gabe Al Kurunjen mere basañ al belen bikkeñ asañde kayamiñ goyen po gama irdeb kamen. Goyenpoga ne Al Urmiñ gayen asogoner haniñde niryen al gobe kanduk kurun wor po tiyyen. Al gobe kawañ ma hiriñ manhan kanduk buluñ goyen go ma kenwon," yinyiñ.

²² Irdeb bingge nene henjabe Yesu belen beret tenbe Naniñ igiñ nurd unenbe ubala tej komatmiñ yunyiñ. Yunenbe, "Beret dunhem gahade gayen po nebe den ge tej kamen. Niñgeb goke tenbe beret gabe gasoñne geb, tej nenan," yinyiñ. ²³ Irdeb wain fimiñ gisu bana hitiñ goyen tenbe sopte po Al Kurun igiñ nurd unenbe, "Ga nenan," yinen yunkeb tumñañ nitiñ ala tiyamiñ. ²⁴ Irkeb Yesu belen, "Al megen hañ kurun gake Al Kurun belen biña tareñ tiyyiñ goke tej darine wok irde kamen. Niñgeb wain nahan gobe darine. ²⁵ Fudinde dinen hime. Wain fimiñ gayen teban ma newen. Kuñ kuñ Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yiryen goyenter gab denya tumñañ sopte wain fimiñ gerger netek," yinyiñ.

²⁶ Be, go kamereb tikiñ hamiñ. Irdeb Olip dondonde hurkamiñ.

Pita belen helwan hiyyen goke tagalyiñ

(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

²⁷ Be, hurkuñ gor henbe Yesu belen gaha yinyiñ: "Den tumñañ nubul tej busaharnayiñ. Mata gote merembe hakot asañdeb, 'Sipsip doyañ al go maymekeb sipsipbe burgagaw kernayiñ,' katiñ hi.

Sekaraia 13:7

²⁸ Gega kamen goyen sopte huwardeb ne wa mehen heñ Galili kwen," yinyiñ. ²⁹ Irkeb Pita belen, "Al hoyañ gabe gubul tinayiñ gega, nebe epte ma wor po gwaha tiyen," inyiñ. ³⁰ Irkeb Yesu belen, "Fudinde wor po gi-

nen hime. Hanja wawuñ tatirok irawa ma irkeya ge wa wawuñ karwore ne niñ helwan heñ, 'Al gobe ma nurd unen hime,' yawayiñ," inyiñ. ³¹ Gega Pita belen, "Gega wor igiñ kamyen. Go ma wor po gubul tiyen," inen tareñ po hiriñ. Irkeb kadom yago manañ huwardeb tumñañ gwaha ala inamiñ.

Yesu Getsemani heñ Al Kurun mere iryiñ

(Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Be, gor mat kuñ naña denbe kura Getsemani inen hanyende gor forok yeñbe komatmiñ goyen, "Gar keperde doyañ nirde hike nebe Al Kurun mere ireñ," yinyiñ. ³³ Irdeb Pita, Yems, Yonya po yadeb gasuñ hoyañde kwamiñ. Goyareb Yesube dufaymiñya binjabe kanduk wor po hiriñ. ³⁴ Irkeb mel karwo goyen yinyiñ. "Kanduk kurun wor po mununa. Irkeb kamtek wor po nurhem. Niñgeb gar heñ kenkela heñ hinañ ko," yinyiñ. ³⁵ Gwaha yinenbe gor mat muñ kura singir tej kuñbe megen kater dokolhoñ yuguluñ tenbe belen hoyañ kura hi kenem kanduk kurun yeñ hitte forok yetek nalu goyen forok ma yewoñ yeñ Al Kurun mere iryiñ. ³⁶ "Ado, mata budam kurun gabe delgerbe metenjen kuram moñ. Niñgeb belen hoyañ kura hi kenem kanduk gayen go ma tewen. Goyenbe nere dufay ma gama irayiñ. Gigen dufay go po gama irayiñ," inyiñ. ³⁷ Irdeb mulgañ heñ kuñ komatmiñ karwo gobe firtiñde hike yinyiñ. Gwahade yenenbe Pita goyen, "Saimon, bikkeñ ferha gago? Epte ma keperde muñ kura doyañ hawayiñ? ³⁸ Arkup ma yo, irde Al Kurun mere irde ga hayiñ. Gogab Satan wañ lom girkeb go ma katayiñ. Bergerbe wilakneñ nurde ha. Gega ulgebe kanduk heñ hi," inyiñ.

³⁹ Irdeb sopte yubul tej kuñ hanjapya Al Kurun mere iryiñ gwahade po inyiñ. ⁴⁰ Be, mulgañ heñ wañbe mel karwo goyen dukpu hika yirke sopte po firtiñde hike yinyiñ. Irkeb mel go huwardeb feramiñ goke warga henbe Yesu goyen gwaha mat kura mere irtek ma nuramiñ.

⁴¹ Gwahade yenenbe mulgañ heñ Al Kurun mere irde hinhin gasuñde kuriñ. Irdeb funañ mel karwo go hitte wañbe, "Huwarnañ! Ep ferde usañ hahan niñ. Ne Al Urmiñ gayen mata buluñ mar haniñde nertek nalube gago forok yihi. ⁴² Huwarke kuniñ. Asogoner haniñde nertek albe gago bikkeñ waya geb," yinyiñ.

Wañ Yesu tanaramiñ

(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

⁴³ Gwaha yinen hikeyab Yesuyen komatmiñ kura Yudasyabe Yesu tej tej marya goyen wayamiñ. Fuleñare niñ bidilaya nukwaya yanarde wayamiñ. Go mar gobe pris buda gote karkuwanmiñya Moseyen saba marya irde Yuda marte doyañ mar parguwakya belen hulyañ yirkeb gogo wayamiñ. ⁴⁴ Be, Yesu asogom haniñde kertek al goreb belen wañ henya Yesu tetek mar goyen yinyiñ. "Kuñ forok yeñbe mata kura tiyen geb. Al kura amañ amañ irde uluñde u irmeke nenenbe gog po yeñ kuñ tenayiñ. Irdeb upsineñ po tanarde tej kunayiñ," yinyiñ. ⁴⁵ Irdeb forok yeñ goyare po Yesu hitte

wanje, "Tisa," inenbe yende pere ird ird matare ulunje de u iriyin. ⁴⁶ Irkeb al buda gore wan tanaramin. ⁴⁷ Gwaha tikeb Yesu komatminj kura yej binde hinhin goreb fulenare nin bidilaminj mardeb pris buda gote kurunminjde meterj al gote kirminj sapa iriyin. ⁴⁸ Irkeb Yesu belen yej tetek mar goyen, "Ne gayen fulenja mar yad kunj hime geb, gago fulenare nin bidilaya nukwaya mananj wan nawarnin ten hanj? ⁴⁹ Nebe denja huginenj hinhet. Al Kurunyen ya balem bana saba tagalde hinhem. Gega go ma nade hinhan. Goyenbe gonminj. Al Kurunyen asanjde mere katinj hi gwahade po forok yiyen," yinyin. ⁵⁰ Irkeb komatminj yago tumnanj Yesu tubul ten busaharamin. ⁵¹ Goyenterbe al fonenj kura amil faykek po aw ten Yesu gama irde hinhin. Goyenbe yej mananj mel gore tanarkeb amil goyen gor po afuyan henje kupsonj busaharyin.

Yesube pris buda gote kurunminj dilinje huwaryin
(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵³ Be, Yesube pris buda gote kurunminj Kaiafas hitte tukukeb pris buda gote karkuwanminja, Yuda marte doyanj mar parguwakyabe Moseyen saba marya tumnanj gabu iraminj. ⁵⁴ Be, Pitabe Yesu gama irde kuri gega, gisaw yarham po hinhin. Irdeb pris buda gote kurunminjde ya kurun goyen milgu irtinj koya bana gonj gabu gasunde hurkuri. Irdeb gorbe ya goyen doyanj irde hinhan marya tumnanj kak katenj hinhan. ⁵⁵ Irkeb pris buda gote karkuwanminja Yuda marte doyanj mar tumnanj goya gabu irde da misinje kura Yesu mayteke kami yej mere sege iraminj. Gega mere minj iginj kura ma kenaminj. ⁵⁶ Gorbe al budam Yesu merem yanj irninj yej usi mere fakaka iraminj. Gega mereminj kurunj gobe sonj ala heke minj kenkelak kura ma forok yirin. ⁵⁷ Gwaha ten kunj kurje al kura belen huwardeb usi mere gahade tiyaminj. ⁵⁸ "Al gareb, 'Al Kurunyen ya balem al haniinje irtinj gabe upew urenj. Irdeb nanjahal karworeb hoyanj irenj. Goyenbe al haniinje irtinj gahade monj, yeke nurtirinj," yaminj. ⁵⁹ Gega merem goyen wor sonj ala henj minj kenkelak ma forok yirin. ⁶⁰ Irkeb pris buda gote kurunminj belen gor gabu iraminj mar dilin mar huwardeb, "Mere ulger irde hanj gayen kura munj wol ma hawayin? Dahade nurde ha?" inen Yesu gusunanj iriyin. ⁶¹ Gega Yesu gobe haywanj ma irde balminj po hinhin. Irkeb sopte po gusunanj irdeb, "Ge gayenbe Mesaia, Al Kurun nej belen dolonj irde hityen gote Urminj?" iniyin. ⁶² Irkeb Yesu belen wol henje, "Gwaha, nebe ge yaha gog po. Ningeb ne Al Urminj gayenbe al denjem yanj wor po henj Al Kurun sanjinminj kurunj wor po gote haniin yase belen keperdeb kigarinjinj faykek hende katenj himeke nennayin," iniyin. ⁶³ Gwaha inkeb pris buda gote kurunminj goreb Al Kurun sukul ira yej binj ar yeke ulinjhorminj erek irdeb, "Yingenj gwaha yihi geb, daniin merem yanj irtek al hoyanj ninj nurtek?" yirin. Irdeb al buda goyen, ⁶⁴ "Al Kurun sukul ira gab dahade nurde hanj?" yinen gusunanj yiriyin. Irkeb mel goreb binje bulun nurde

Yesu goyen kamyenj wor po yaminj. ⁶⁵ Irkeb kura belen meyanj irde amil tenj dilin mala tenj haniin buda irde mayde henjab, "Tagala. Ganun belen muguna?" inaminj. Irdeb pris buda gote kurunminjde ya goyen doyanj irde hanjen mar belen tukunje usulak tiyaminj.

Pita belen Yesu nin helwanj hiriin
(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Be, Pitabe pris buda gote kurunminjde ya kurunj koya belen po milgu irtinj bana gonj al gabu irde hanjen sawsawa kurunj kura goyenter hikeyabe pris buda gote kurunminjde meterj bere kura wayyin. ⁶⁷ Yenbe kak katenj hinhin. Gwaha tenj hikeya bere gore wan kenkela irdeb, "Ge mananj Nasaret ninj al Yesuya hinhan," iniyin. ⁶⁸ Goyenpoga Pita belen helwanj irdeb, "Gebe da ninj yej ha? Neb goke kura yej ha yej ma nurde hime," inenbe gabu gasun go tubul tenj hoyanjde kuri. ⁶⁹ Be, bere goreb Pita sopte po kenenje gor huwarde hinhan mar goyen, "Yesuyen kadom kurabe gago," yinyin. ⁷⁰ Irkeb tebanj po helwanj hiriin. Be, munj kura hitnenj tenje yej bindere hinhan mar goreb, "Fudinde, gebe Galili ninj al. Ningeb kuraminje ge gago," inaminj. ⁷¹ Irkeb huwardeb mere hitem po yirdeb, "Nebe Al Kurun belen nenenj hikeya fudinde wor po dinen hime. Nebe al goke yej hanj yej ma nurde hime," yinyin. ⁷² Irkeb goyare goyen po tatirok wawunj irawa iriyin. Irkeb Yesu belen, "Tatirok iraw ma irkeya ge wa wawunj karwore ne ninj yej, 'Al gob go ma nurd unen hime,' yawayin," iniyin goyen goke binj bak yirin. Irkeb mata tiyyin goke kanduknenj wor po nurde esen epte ma tiyyin.

Yesu Pailat dilinje huwaryin
(Matiyu 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Yon 18:28-38)

15 Be, wampot wor po pris buda gote karkuwanminja Moseyen saba marya Yuda marte doyanj mar parguwakya doyanj mar tumnanj wan gabu irde mere sege irdeb, "Mayteke kami," yaminj. Irdeb Yesu haniin fere tenj Pailat, Roma gabman belen tenj kerke Israel wayyin doyanj al goyen hitte tukaminj. ² Irkeb Pailat belen huwardeb, "Yuda marte doyanj al kurun yej hanj gobe ge gago?" inen gusunanj iriyin. Irkeb Yesu belen wol henje, "Gwaha, gigenj yaha gog po," iniyin. ³ Be, pris buda gote karkuwanminj belen det budam ninj Yesu goyen minje iraminj. ⁴ Irkeb Pailat belen, "Dahade ningeb mere ulger irde hanj kurun gayen kura munj ma wol henj ha?" inen sopte gusunanj iriyin. ⁵ Goyenbe go ma haywanj irke kenenje dilin fot yirin. ⁶ Be, Pasoba dula nalu kurun gwahade goyenterbe Pailat belen al koyare hanjen goyen Yuda mar belen po denje urkeb unjurenj kura tenj sinja irde hiyen. ⁷ Goyare goyenbe al kura denjem Barabasya kadom yagoyabe bikkenj Roma gabman asogo irde fulenja tenj al gasa yirke kamkeb yade koyare yeraminj goyen hinhan. ⁸ Be, nalu goyenter Pailat belen mata tenj hiyen go gwahade po diri yej nurdeb Yuda mar goyen Pailat gusunanj irnin yej wayaminj.

⁹ Be, Pailatbe al budam pris buda gote karkuwanjin yubul ten Yesu gama irkeb pris buda gote karkuwanjin beley kenej danij nen ma gama dirhan yen nurdeb gogo Yesu nin igin ma nurde yen hitte tawayamin goyen bikken yenej bebak tiyyin. Ningeb Pailat gore huwardeb, "Denbe Yuda marte doyan al kurun gayen tubul ten dunwon yen nurde han?" yinen gusunjan yiriyin. ¹¹ Gega pris buda gote karkuwanjin beley al buda kurun goyen, "Barabas sinja ira innayin," yen bin yade tukamin.

¹² Be, Pailat beley huwardeb, "Be, gwaha yahan geb, den beley Yuda marte doyan al kurun inen han al gayenbe daha iren?" yinen gusunjan yiriyin. ¹³ Irkeb al buda kurun goreb hokde po, "Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" yamin. ¹⁴ Irkeb Pailat beley sopte gusunjan yirdeb, "Da misindeb gogo yahan? Da mata bulun tiyun?" yinyin. Gega al buda kurun gore mere nurtek ma hamin. Irdeb hokde wor po, "Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" yen teban tiyamin. ¹⁵ Irkeb Pailat beley al buda kurun goyen gwaha yirmeke binde igin nurnan yenbe Barabas ten sinja irdeb Yesube ten fulenja marmen hanijde kiriyin. Irkeb tukun usulak tenbe kuruse hende maynin yen tukamin.

Roma gabmanyen fulenja mar beley Yesu giwgiw irde hinhan

(Matiyu 27:27-31; Yon 19:2-3)

¹⁶ Be, go mar goreb Pailatyen ya kurun goyen sinja kurhan tukunbe fulenja mar pasi po hoy yirke wan gabu iramin. ¹⁷ Irdeb doyan al kurunyen umja irhet yen amil umjam bukkenya digulakya suluk yirke bukken yara hitin kura goyen tawan Yesu hor irde unenbe doyan al kurunyen tonanhor irhet yenbe kan danjanen yan ten tiga ilde tawan Yesu tonande misinen yan po keramin.

¹⁸ Be, gwaha irdeya gab doyan al kurun turun irde hanjen gwahade irhet yen giwgiw irdeb, "Gebe Yuda marte doyan al kurun. Amanen nurde turun girhet," inen bak mayde epte ma irde hinhan. ¹⁹ Irdeb he nukware tonande mayde teban irde meyan irde Yesu kahan minde kater dokolhon yugulun ten doyan al kurun palap irde hanjen gwahade irtin yara irde hinhan.

²⁰ Be, mel gobe gwaha mat Yesu go giwgiw irde amil umjam bukkenya digulakya suluk yirke bukken yara hitin kura hor irde unamin goyen tugu tenbe yende amil po sopte hor irde unamin. Irdeb tukun kuruse hende maynin yen ten sinjare kwamin.

Yesu kuruse hende mayamin

(Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

²¹ Be, goyare goyenbe Sairini nin al kura denjembe Saimon goyen tiyun hoyande mat wan Yerusalem kun hinhin. Irkeb fulenja mar beley belen kenejbe Yesu faran urde kuruse tiwi yen pakku iramin. Saimon gobe Aleksandaya Rufusyat nani.

²² Be, mel gore Yesu goyen tukun nanja denje kura Golgota inen hanjende gor tukamin. (Golgota denje gote minbe 'al tonan kinjinde'.) ²³ Gorbe ulin misin falmuk ird irdde nin he fimiya wain fimiya suluk irtin goyen Yesu unamin. Gega go ma nirin. ²⁴ Irkeb ten kuruse hende kerde kahanya haniya goyen heya karki yirde nil po ten yuramin. Irdeb amilmin yugu tiyamin goyen ganun beley yawaryen yenbe hora wet ma he parwek wet kura det kuldin irtin goyen ten yende matare tilin tanamin.

²⁵ Be, Yesube 9 kilok wampot kuruse hende mayamin. ²⁶ Irdeb da misinde mayke kami goyen he parwek kura ten gahade kanbe kuruse tonande keramin:

YUDA MARTE DOYAN AL KURUN

²⁷ Be, go nature goyen po kawo mar irawa kura goyen wor kuruse hende gasa yiramin. Irdeb Yesuyen kurusebe kahalte kerdebe al irawa gotebe kurhan kurhan yeramin. †

²⁹ Be, al goyan fole ten kun hinhan gore kenejbe birun birun ten, "Be, gebe, 'Al Kurunyen ya balem goyen pir irde pasi henbe epte nankahal karwore po iren,' yarin go? ³⁰ Ningeb kuruse hende mat gigen tarenger katke ginjin be," inen ayan keramin. ³¹ Al hoyan beley irde hinhan gwahade goyen po pris buda gote karkuwanjinya Moseyen saba marya yingen ulin wor huwardeb, "Al ga kennan ko. Al hoyanbe faran yurde hiyen. Munan yingenbe epte mon. Yenbe fudinde Israel marte doyan al kurun Mesaia kenem mal po kuruse hende mat kati. Irke kenejbe fudinde wor po yen nurtek," inen giwgiw irde ayan kerde epte ma tiyamin. Irkeb Yesu bindere hinaryum al irawa kuruse hende gasa yiramin gore wor gwahade po inaryum.

Yesu kamiyin

(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

³³ Be, kun kun nanja bankahal wor po hekeb megen kurun gabe kidoma beley po alu urke kun kanbe 3 kilok wawunbana hirin. ³⁴ Be, 3 kilok wawunbana hekeb Yesu beley hokde po Al Kurun goyen, "Eloi, Eloi, Lama Sabaktani!" inyin. Gote minbe "Al Kurunne, Al Kurunne, dani nubil taha!" ³⁵ Irkeb al goyan huwarde hinhan gore nurdeb, "Elaia hoy ira go nurnan," yamin. ³⁶ Goyen nurdeb al kura kup yen kun amil erek irdeb tukun wain fimin mukkuwen bana gon duk irdeb kutumde taw irdeb tawan, "Nawa," inenbe, "Be, Elaia beley wan faran urde ten kerke katyen daw ninje, mekerke kenej hini," yirin. ³⁷ Be, Yesu gobe ulin misin kurun wor po kater, "Woy!" yenbe yayan funan, "Ha!" irdeb kamiyin. ³⁸ Irkeb goyare po Al Kurunyen ya balem bana amilbe hende mat kahalte po erek yen kater iraw haryum. ³⁹ Be, fulenja marte doyan alminbe Yesu dilin mat hen Yesu mere ten daha mat kamiyin goyen kenejbe, "Fudinde, al gabe Al Kurun Urmin!" yirin.

† Asan hoyandebe gahade hi: ²⁸ *a Kame mata gwahade fudinde forok yiyyen yenbe Al Kurunyen asande gahade katin hi: "Yenbe mata bulun marya kamiyin."

⁴⁰ Be, goyarebe bere buda kura gisaw mat huwarde kenej hinhan. Bere gobe Galili mat Yesu gama irde Yerusalem wayamiñ. Makdala niñ Mariaya Yosesya Yems dirñenyat miliñ Maria, irde Salome manañ gor hinhan. ⁴¹ Bere karwo gabe Yesu Galili hinhinyabe ga ma irde farañ urde dawet kurañ nurde hikeb unej hanjen bere go goyen.

Yesu mete tiyamiñ

(Matiyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yon 19:38-42)

⁴² Be, Yesu kamyiñ nalu gobe Sabat nalu goke gitik tej tej nalure kamyiñ. Nalu gobe Gitik tej tej Nalu inej hanjen. Be, Yesu kamyiñ goyen wawuñbanamiñ-debe, "Hej ga ma Sabat nalu hewej tiya go," yej nurdeb ⁴³ Arimatea niñ Yosep beleñ Yesu hakwam teke al hoyañ beleñ al gobe Yesu gama irde hiyen al kurabe gogo yej buluñ nurde untek goke ma nurdeb Pailat hitte kuñ Yesu hakwam tej tej niñ gusuñañ iryiñ. Yej-be tiyuñ doyañ mar gabu irde hanjen goyen bana niñ al. Al budam beleñ nurd unej hanjen. Yingenbe Al kuruj beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird nalu goke doyañ heñ hiyen. ⁴⁴ Be, Yosep gore gusuñañ irkeb Pailatbe Yesu kama mere goyen nurdeb dinonj kok yiriñ. Irdeb fulenja marmiñde doyañ al niñ keya heke wakeb, "Yesube bikkeñ kama?" inej gusuñañ iryiñ. ⁴⁵ Irkeb al goreb, "Fudinde, gwaha tiya," inke Pailat beleñ nurdeb Yesu hakwam goyen Yosep tubul tej unyiñ. ⁴⁶ Irkeb Yosep gobe kadomya kuñ amil faykeñ damu tej tawañ Yesu hakwam goyen farañ teñbe mala tej tukunj al hakwam yerd yerd niñ horabok taltij bana gonj keramiñ. Irdeb hora kuruj goyen kanj kanj irdeb tukunj horabok mohonj pet tiyamiñ. ⁴⁷ Makdala niñ Mariaya Yoses miliñ Mariayabe Yesu hakwam goyen gor kerhanj yej kenaryum.

Yesu kamyiñde mat huwaryiñ

(Matiyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

16 Be, Yuda marte usañ nalu, Sabat go hubu hekeb Makdala niñ Mariaya Yems miliñ Mariayabe Salomeya gobe Yesu kamyiñ hakwam goyen sam irtek yej he fimiñ kura hamiñ igiñ muñ goyen damu tiyamiñ. ² Irdeb fay urke Sande wampot muñ naña pirik irkeyabe horabok bembare kwamiñ. ³ Kuñ heñyabe, "Horabok mohonj pet titiñ hora kuruj gobe ganuñ beleñ kanj kanj irde siña ireñ tiya?" yej kadam gusuñañ gird tiyamiñ. ⁴ Gega hurkuñ heñyabe horabok bamba mohonjde nankenenbe hora kuruj wor po goyen bikkeñ tej siña irtiñ kenamiñ. ⁵ Gwahade keneñbe kuñ forok yej horabok bana hurkuñbe al fonenj kura uliñhor faykek manañ yase beleñ mat keperde hike keneñbe kafura hamiñ. ⁶ Irkeb al goreb, "Kafura heñ ma. Nasaret niñ al Yesu kuruse hende mayke kamuñ goke wayhanj gobe gar ma hi. Yejbe bikkeñ huwara. Kerañ gasuñdebe hubu ga kennañ. ⁷ Ningeb kuñbe komat-

miñya Pitaya yeneñ momonj yirnanj. Yesube yingenj yiyuñ gwahade po, yej wa mehenj heñ Galili kuyenj. Gor gab kennayiñ," yinyiñ. ⁸ Irkeb bere gobe kafura heñ barbar yej kukuwamnenj nurdeb horabok bamba bana mat kateñ siñare heñbe busaharde kwamiñ. Gega kafura heñbe mata kenamiñ goke al kura ma momonj yiramiñ.

Yesu beleñ komatmiñ hulyañ yirdeb Al Kuruj hitte hurkuriñ

[⁹ Be, Yesu wampot muñ huwaryiñ goya goyen hanj-kapyabe Makdala niñ Maria diliñde wa forok yiriñ. Yej-be unguña 7 ketal urtiñ hinhin goyen Yesu beleñ sope irke igiñ hiriñ bere go goyen. ¹⁰ Be, bere go Yesu keneñ mulganj heñ kuñbe Yesu gama irde hanjen marya Yesu kamyiñ gote doloñde heñ esenj hinhan marya goyen momonj yiryiñ. ¹¹ Gega mel gobe bere gore, "Yesube kamuñde mat huwara. Irke kenhem," yinyiñ go nurdeb fudinde yej ma nuramiñ.

¹² Be, go kamereb Yesube komatmiñ irawa kura Yerusalem tubul tej tiyuñ hoyañde kuñ hikeya al hoyañ yara heñ yej hitte forok yiriñ. ¹³ Forok yeke keneñ bebak teñbe mulganj heñ kuñ kadam yago momonj yiryum. Gega yejbe irem gore yaryum goyen manañ fudinde yej ma nuramiñ.

¹⁴ Be, go kamereb Yesu yingenj komatmiñ 11 goyen ya bana heñ dula tej hikeya forok yiriñ. Forok yejbe al beleñ huwaryiñ kamere keneñ momonj yirke ga tonañ tareñ irde usi tahañ yej nurde wasak po tiyamiñ mar goyen goke yineñ tej saba yiryiñ. ¹⁵ Irdeb, "Kuñ naña kuruj al hike kwa goyen bana ne niñ yitiñ mere igiñ gayen tagalde momonj yirde tukunayiñ. ¹⁶ Al kura barañ gayen fudinde yej dufaymiñ sañiñ irde baptais tenayiñ mar gobe Al Kuruj beleñ yumulganj tiyyeñ. Gega al gwaha ma tinayiñ mar gobe Al Kuruj beleñ merem yañ yiryer. ¹⁷ Ne niñ dufaymiñ tareñ irnayiñ mar gobe Al Kurujyen tareñde mata tiñenj gahade tej hinayiñ: denjer unguña yakira tej hinayiñ, naña hoyañde niñ mere mat Al Kuruj mere irde hinayiñ, ¹⁸ haniñde kune-re duwi yanarke yisinayiñ gega go ma kamnayiñ, fe det buluñ miñyanj nene kamtek goyen nenayiñ gega go ma kamnayiñ. Irdeb al gore garbam mar haniñ yerde yunenj Al Kuruj gusuñañ irkeb igiñ henayiñ," yinyiñ.

¹⁹ Be, Doyañ Al Kuruj Yesu beleñ mere yiryiñ go kamereb Naniñ Al Kuruj beleñ tumulganj tike hurkuñ al denjem yañ heñ haniñ yase beleñ kipiryiñ.

²⁰ Be, go kamereb Yesuyen komatmiñ beleñ kuñ yej ge yitiñ mere igiñ goyen naña al hike kwa kuruj gayen bana tagalde tukamiñ. Gwaha tej hikeyabe Doyañ Al Kuruj beleñ komatmiñya heñ metenj tej mel gore mere tej hinhan goyen fudinde yej nurd nurd niñ teñbe mata tiñenj turñunj yañ kurayen kurayen goyen manañ forok yirde hinhin.]

Luk

Yesu niŋ yitiŋ mere fudinde Luk beleŋ Tiofilus hitte kayyiŋ

1 Be, doyaŋ al Tiofilus, nebe Yesu niŋ momoŋ giren tihim. Be, al kurabe Yesu beleŋ metenmiŋ miŋ urde meten tenbe kuŋ kuŋ pasi iryiŋ goyen yenya diliŋde wor po keneŋ hinhan geb, asaŋde goyen kayamiŋ. Irde kamebe al kura yeŋ niŋ tagalde tukuŋ hinhan mar gore wor baraŋmiŋ asaŋde kayamiŋ. Munaŋ kurabe mohoŋde tagalamiŋ. Al budam hoyan wor gwahade goyen po Al Kurun beleŋ mata gwahade forok yiyyen yiriŋ goyen neŋ hitte forok yekeb daha mat kura basaŋ heŋ tagalniŋ yeŋ kurut yeŋ hinhan, irde gayenter wor gwahade po ten haŋ. ³ Niŋgeb nebe daha mat mat kuŋ Yesu go forok yiriŋ, irde gor mat kuŋ mata ten meten ten hinhin kurun goyen tumŋan nigen kenkela utma ten tukumiŋ. Irde nigen bebak tenbe ge wor ne nurmiŋ gwahade nurwoŋ yeŋbe baraŋ goyen miŋde mat forok yeŋ kuŋ bumiŋde hiriŋ goyen gago kaŋ gunen tihim. Gwaha tiyenbe igiŋ yeŋ nurde hime. ⁴ Gogab Yesu niŋ mere momoŋ girde hike nurde hayen goyen fudinde yeŋ nurayiŋ.

Al Kurunyen miyoŋ beleŋ Yon Baptais kawaŋ hiyyen goke tagalyiŋ

⁵ Be, Yudia naŋare niŋ doyaŋ al kurun Herot hinhin goya goyenterbe Al Kurun doloŋ ird ird mata doyaŋ al kura hinhin. Deŋembe Sekaraia. Asembe Abaisa. Abaisa gobe Al Kurun doloŋ ird ird mata doyaŋ irde hinhin. Niŋgeb asem yago kamekker wor mata goyen po ten hinhan. Sekaraia berembe Elisabet. Elisabetbe Aronyen miŋde mat watiŋ. Aronbe haŋkapyo wor po Al Kurun beleŋ yeŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marte kurunmiŋ iryiŋ. ⁶ Be, ire unya gobe Al Kurunyen mereya matayabe kenkela po gama irde heŋbe uliŋde mere miŋmoŋ hinaryum. Al Kurun beleŋ wor huwak po yenen hinhin. ⁷ Gega berembe niga geb, diriŋ kura ma besa irde hinhin. Duliŋ heŋ kuŋ kuŋbe tumŋande alik wor po haryum.

⁸ Be, Al Kurun doloŋ ird ird mata goyen Liwai mar miŋ hoyan hoyan beleŋ meten ten hinhan. Niŋgeb Abaisayen miŋde niŋ marte nalu forok yekeb yeŋ beleŋ gabu irdeb tonan heŋ meten ten hinhan. Niŋgeb Sekaraia manaŋ gor heŋ meten ten hinhin. ⁹ Be, mel go gwaha ten heŋyabe ganuŋ beleŋ Al Kurunyen ya balem bana goŋ gasuŋ himam bana hurkuŋ det hamŋen yaŋ kumga ten doloŋ iryen yeŋbe yende matare tiliŋ tanaramiŋ. Irkeb Sekaraia deŋemde harkeb

gasuŋ himam bana goŋ hurkuriŋ. ¹⁰ Irde det hamŋen yaŋ kura insens goyen kumga ten Al Kurun doloŋ irde hikeyabe al siŋare hinhan marbe tumŋan Al Kurun mere irde hinhan.

¹¹ Be, Sekaraia gore gasuŋ himam bana goŋ heŋ alta diliŋ mar huwarde det hamŋen yaŋ goyen kumga ten hikeyabe Al Kurunyen miyoŋ kura alta gote yase beleŋ mat forok yeŋ huwarde hinhin. ¹² Irkeb Sekaraia beleŋ miyoŋ go keneŋbe kafura wor po heŋ barbar yiriŋ.

¹³ Gega Al Kurunyen miyoŋ gore, "Sekaraia, kafura heŋ ma yo. Al Kurunbe diriŋ niŋ gusuŋan irde hinhan goyen bikkeŋ nuryiŋ. Niŋgeb berge Elisabetbe diriŋ al diriŋ kura kawaŋ kiryen. Irkeb deŋembe 'Yon' inayiŋ.

¹⁴ Irde beger matbe yeŋ ge igiŋ wor po nurde aman hawayiŋ. Al budam wor aman henayiŋ geb. ¹⁵ Yeŋbe Al Kurunyen diliŋde deŋem yaŋ wor po hiyyen. Irde bikkeŋ Al Kurun beleŋ metenmiŋ kurun kura iryen yeŋ basaŋ iryiŋ geb, wainya fe tarenya ma nene hiyen. Diriŋ gobe miliŋ biŋde hikeya Holi Spirit beleŋ ketal urdeb hiryonmiŋ iryen. ¹⁶ Yeŋ beleŋ gab Israel mar budam Al Kurun harhok unamiŋ goyen yumulgan ten Al Kurun hitte yukuyen. ¹⁷ Kame Doyaŋ Al Kuruniniŋ wayyen goke tenbe Yon wa mehen heŋbe Holi Spirityen tarende bikkeŋ Al Kurunyen mere basaŋ al Elaia beleŋ meten kurun ten hinhin goyen tarende meten ten hiyen. Al saba yirde hikeb nurdeb naniŋ yago beleŋ diriŋmiŋ ge biŋ mulgan heŋ hinayiŋ. Irde Al Kurunyen mere bada heŋ go ma nurhet nurhet ten hinayiŋ mar goyen saba yirke Al Kurunyen dufay gama irde huwak henayiŋ. Alya bereya kurun gobe Yon beleŋ gwaha mat saba yirke dufaymiŋ bek yenayiŋ. Irkeb yeŋ kame-reb Doyaŋ Al Kurun waŋ mere tike goyen nurtek yeŋ ga hinayiŋ," inyiŋ. ¹⁸ Gwaha inkeb Sekaraia goreb, "Nebe alik wor po. Berne manaŋ diriŋ kawaŋ kertek nalube hubu hiriŋ geb, daha matbe mere gaten fudinde ninha yeŋ nuren?" inen gusuŋan iryiŋ. ¹⁹ Irkeb miyoŋ goreb gaha inyiŋ: "Nebe Gabriel. Al Kurun diliŋ mar hime geb, yeŋ beleŋ po nad nerke katenbe mere igiŋ yeŋ beleŋ alya bereyamiŋ yumulgan ten ten gayen gago momoŋ girde hime. ²⁰ Irde Al Kurun beleŋ mata goyare forok yiyyen yeŋ nalu kiryiŋ goyen momoŋ gir-meke ga gebe usi yeŋ nurha. Niŋgeb mohoŋge katyen. Irdeb haŋka mat kuŋ kuŋbe mata ginhem goyen forok yeke gabe sopte mere tiyayiŋ," inyiŋ.

²¹ Goyare goyen Sekaraia gobe gasuŋ himam bana goŋ mat aranŋen ma katkeb al siŋare hinhan mar gore doyaŋ hemaŋ hemaŋbe, "Al gabe daha kura ten aran ma katen hi?" yeŋ kukuwamŋen nuramiŋ. ²² Be, Sekaraia go siŋare katenbe mere ma yiriŋ. Mere titek epte

moŋ geb, haniŋ belen po tuŋaŋ yirde hike keneŋbe, "Al ga gasuŋ himam bana goŋ heŋya mata kura forok yeke kena," yeŋ nuramiŋ. Sekaraia gobe moŋoŋ kattin gwahade po hinhin.

²³ Be, metenmiŋ gor hubu hekeb Sekaraia gobe mulgaŋ heŋ tiyuŋmiŋde kuriŋ. ²⁴ Hitneŋ teŋbe berem Elisabet goyen biŋ hiriŋ. Irdeb, "Diriŋnem moŋ heŋya-be memyak nurde himyen. Gega Al Kurun belen bunineŋ nurd nunke gago diriŋnem yaŋ hihim. Niŋgeb memya ma hewen," yeŋ amaŋeŋ nuryiŋ. Irde gagasi 5 gayen yamiŋde po heŋ wilwul ma teŋ hinhin.

Al Kurunyen miyoŋ belen Yesu kawaŋ hiyyeŋ yeŋ Maria momoŋ iryiŋ

²⁶ Be, Elisabet go biŋ hiriŋ goyen kuŋ kuŋ gagasim 6 hekeb Al Kurun belen miyoŋmiŋ Gabriel teŋ kerke Galili naŋa bana goŋ niŋ taunde Nasaret kuriŋ. ²⁷ Kuŋbe bere foŋeŋ kura alya ma hitiŋ hitte forok yiriŋ. Bere gobe al kura deŋem Yosep belen tiyyeŋ yeŋ mekerd untiŋ hinhin. Yosepbe bikkeŋ Israel marte doyaŋ al kurun Dewityen miŋde mat watiŋ. Bere foŋeŋ Yosep niŋ mekerde untiŋ hinhin gote deŋembe Maria.

²⁸ Be, Al Kurunyen miyoŋ go yeŋ hitte kuŋ pere irdeb, "Gebe Al Kurun belen igiŋ wor po nurde guneŋ hi. Yeŋbe keŋkela doyaŋ girde hi," inyiŋ. ²⁹ Irkeb mere go nurdeb, "Daniŋ geb bere kurun deŋem yaŋ mere irde pere irtiŋeŋ nira?" yeŋ kandukneŋ nurde meremiŋ goke kukuwamneŋ nuryiŋ. ³⁰ Irkeb miyoŋ goreb, "Maria, kafura heŋ ma yo. Al Kurun belen igiŋ wor po nurd guneŋ hi. ³¹ Niŋgeb bege yaŋ heŋbe diriŋ al diriŋ kura kawaŋ kerayiŋ. Irdeb deŋembe 'Yesu' inayiŋ. ³² Yeŋbe al deŋem yaŋ wor po hiyyeŋ. Irde Al Kurun tonneŋ yaŋ wor po, det kurun gayen yiryiŋ al gote Urmiŋ innayiŋ. Yeŋbe bikkeŋ asem Dewit belen Israel mar goyen doyaŋ yirde hinhin al gwahade goyen po, Al Kurun belen yende alya bereya gote Doyaŋ Al Kurunmiŋ iryeŋ. ³³ Irkeb Al Kurunyen alya bereya Yekopyen diriŋeŋ weŋ goyen hugineŋ doyaŋ yirde hiyeŋ. Hubu ma wor po hiyyeŋ," inyiŋ. ³⁴ Gwaha inkeb Maria belen wol heŋbe, "Nebe foŋeŋ wor po, alya ma hitiŋ. Gega daha matbe ge yaha goyen forok yiyyeŋ?" inyiŋ. ³⁵ Irkeb miyoŋ gore, "Moŋ, Holi Spiritbe ge hitte katyeŋ. Irke Al Kurun tonneŋ yaŋ wor po det kurun gayen yiryiŋ al gote tareŋbe ge hitte katyeŋ. Irkeb diriŋ kawaŋ kerayiŋ. Diriŋ gobe Al Kurun hitte mat wayyeŋ niŋgeb, yeŋbe mata buluŋ miŋmoŋ, al wukkeŋ wor po hiyeŋ. Goke teŋbe diriŋ gobe Al Kurunyen Urmiŋ wor po ineŋ hinayiŋ.

³⁶ Be, nonoŋge Elisabet niŋ nura. Yeŋbe alik buluŋ wor po, epte ma diriŋ kawaŋ kertek gega, biŋ yaŋ hi. Gabe gagasim 6 hihi. ³⁷ Niŋgeb Al Kurun diliŋdeb det kura meteneŋ ga moŋ," inyiŋ. ³⁸ Gwaha inkeb Maria gore, "Nebe Doyaŋ Al Kurunyen meten bere po. Niŋgeb daha kura nire yeŋbe igiŋ ala, yeŋ nura gwahade po niryen," inyiŋ. Be, gwaha inkeb Al Kurunyen miyoŋ go Maria tubul teŋ kuriŋ.

Maria kuŋ Elisabet kinyiŋ

³⁹ Be, Al Kurunyen miyoŋ belen mere iryiŋ go kame-reb Maria gobe mere goyen keŋkela bebak tiye yeŋ gitik teŋbe araneŋ po nonoŋmiŋ Elisabet hitte kuriŋ. Yeŋbe Yudia naŋare niŋ dugu bana goŋ taun kura gor hiyeŋ geb gor po kuriŋ. ⁴⁰ Kuŋ Sekaraiyen yare forok yeŋ Elisabet keneŋbe pere iryiŋ. ⁴¹ Irkeb pere iryiŋ goyen Elisabet belen nurkeb diriŋ Elisabet biŋde hinhin gore dirkuk tiyyiŋ. Goyare goyenbe Holi Spirit belen Elisabet ketal uryiŋ. ⁴² Irkeb nonoŋmiŋ Maria go kawan po gaha inyiŋ: "Gebe Al Kurun belen guram girde igiŋ igiŋ wor po giriyeŋ. Niŋgeb gebe bere hoyeŋ yara moŋ. Irde diriŋ teŋ besa irayiŋ goyen manaŋ Al Kurun belen guram irde igiŋ igiŋ iryeŋ!" ⁴³ Da mata igiŋ goyen timekeb Al Kurun belen ne niŋ amaŋeŋ nurd nunenbe Doyaŋ Al Kurunyer miliŋ gare ne hitte waya! ⁴⁴ Ge belen waŋ pere nirkeb goyare po diriŋ bener hi gare amaŋ heŋ dirkuk tiya. ⁴⁵ Gebe Al Kurun belen mata kame forok yiyyeŋ goke momoŋ giruŋ goyen fudinde yeŋ dufayge tareŋ iraneŋ. Niŋgeb Al Kurun belen ge niŋ amaŋeŋ nurd gunyeŋ!" inyiŋ.

⁴⁶ Irkeb Maria gobe gaha yiriŋ:

"Nebe Al Kurunyen meten bere po, deŋnem moŋ. Gega ne niŋ nurdkakala nirde hiyeŋ.

Niŋgeb Doyaŋ Al Kurunbe deŋem turuŋ yaŋ irde hime.

Irde Al Kurun, Numulgaŋ teŋ teŋ Al goke bener mat amaŋeŋ wor po nurde unen hime.

Al Kurun saŋiŋ miŋyaŋ belen ne hitte mata kurun forok yiruŋ.

Niŋgeb gayenter mat kuŋ kuŋ al kame kame forok yeŋ hinayiŋ goreb ne niŋ yeŋ,

'Yeŋbe Al Kurun belen amaŋeŋ wor po nurd unyiŋ,' yeŋ hinayiŋ.

Al Kurun po ga turuŋ yaŋ wor po.

⁵⁰ Al Kurunbe yeŋ palap irde haŋ mar goyen bunineŋ nurde yuneŋ hiyeŋ.

Yeŋbe al kame kame forok yeŋ palap irde hinayiŋ goyen wor gwahade po yirde hiyeŋ.

⁵¹ Yeŋbe tareŋ miŋyaŋ geb, haniŋde meten karkuwaŋ karkuwaŋ teŋ hinhin gwahade teŋ hiyeŋ.

Irde al kura mar dufaymiŋde neŋ po ga igiŋ yeŋ haŋ mar goyen gasa yirde yakira tike bur yeŋ kuŋ hinayiŋ.

⁵² Yeŋbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ, 'Neŋ po ga igiŋ,' yeŋ haŋ mar goyen deŋem moŋ yiryen.

Gega al yiŋgeŋ turuŋ ma yirde haŋ marbe deŋem yaŋ yiryen.

⁵³ Yeŋbe al kura tareŋniniŋde epte ma meten titek yeŋ haŋ mar goyen faraneŋ yurde igiŋ igiŋ yirde hiyeŋ.

Munaŋ saŋiŋniniŋde epte meten titek yeŋ haŋ mar gobe uliŋ uliŋ yakira teŋ hiyeŋ.

⁵⁴ Be, bikkeŋ Al Kurunbe asiniŋiŋ Abrahamya foŋeŋmiŋ yagoya hitte biŋa teŋ hinhin.

Yeŋbe mel go bunineŋ yirdeb biŋa teŋ hinhin goyen goke biŋ sir ma yeŋ hinhin.

Ningeb Al Kurunbe meten marmij Israel mar goyen huginen buninen nurde yunenbe faran jurde hiyen," yirin.

⁵⁶ Be, Maria go gagasi karwo gwahade Elisabetya hejbe mulgan hej tiyunminde kuri.

Yon Baptais kawan hiri

⁵⁷ Be, Elisabet dirin kawan kerd kerd nalum forok yekb dirin al dirin kawan kirin. ⁵⁸ Irkeb Elisabet gote taynenya al buda taunde gor hinhanya gore mere momonin nurdeb, "Doyan Al Kurun belen buninen nurd unun geb, gogo dirin kawan kera," yenbe tumnan aman hamin.

⁵⁹ Be, dirin go kawan hiriinde mat kun nana fay 8 hekeb guba yen unni yen wayamin. Irdeb guba yen unenbe denembe nani go po den eke kirin yamin. ⁶⁰ Gega mere go nurde mili belen huwardeb, "Mon, denembe Yon intek," yirin. ⁶¹ Irkeb mel gore wol hejbe, "Geya almegeyat taytirin yago kura den gwahadem mon!" inamin. ⁶² Irdeb nani wor hani tunande po, "Urge denembe ganun?" yen gusunan iramin. ⁶³ Irkeb Sekaraia gore wol hej urmin den kaye yen hani tunande po kan kande nin he parwek nin yinyin. Irkeb tawan unkeb go hende, "Denembe Yon," gwahade kayyin. Irkeb al buda kurun gor gabu iramin goyen dilin fot yamin. ⁶⁴ Irkeb goyare po Sekaraia go melak hipirke heke mere tiyyin. Irdeb Al Kurun nin amanen nurde turun iryin. ⁶⁵ Gwaha tikeb al buda tiyun goyenter hinhan mar gobe dinon kok yamin. Irdeb mata kurun yenamin go tagalde tukukeb taun Yudia nanare nin dugu bana hinhan gor nin mar belen mere momon goyen nurde tukutin ala tiyamin. ⁶⁶ Dirin gobe Al Kurun belen doyan irde hinhin geb, al tumnan mere go nuramin marbe mata kurun goke dufay po hej hinhan. Irde, "Dirin go kun kurun hejbe al dahade hiyen?" yen kadam gusunan gird ten hinhan.

Sekaraia belen kame mata forok yiyyen goke tagalyin

⁶⁷ Be, Yon nani Sekaraia go Holi Spirit belen wan ketal urkeb kame mata forok yiyyen goke gaha yirin:

⁶⁸ "Israel marte Al Kurunbe Doyan Al Kurun.

Yen belen wanbe alya bereyamin kidoma bana mat yingen hitte yumulgan tiyyen.

Ningeb yen po ga amanen nurde unen turun irde hitte.

⁶⁹ Yenbe bikken mere basan marmij yinke meremin basan hejbe,

'Al Kurun belenbe bulun nurd dunen asogo dirde han marte yufukde mat dumulgan tiyyen,' yinen asinin yago momon yirde hinhan.

Ningeb Al Kurunbe yingen yen hinhin gwahade goyen po,

nen dawartek al taren minyan wor po goyen † meten almin Dewityen minde mat forok irde dunyen.

⁷² Al Kurunbe asinin yago buninen nurde yunen hinhin.

Goke tenbe han kanya asinin Abraham hitte gahade bin tiyyin:

'Israel marbe asogom yufukde mat yawaren.

Irkeb kafura ma hej ne dolon nirde hinayin.

Hinayin kurun goyenbe tumnan delner wukken wor po, huwak po hej gab dolon nirde hinayin,' yirin.

Al Kurunbe asinin yago hitte bin taren wor po gwahade ten hinhin goyen bin sir ma yen hiyen.

⁷⁶ Be, urne Yon, gebe Al Kurun tonnen yan wor po belen mere basan almin giryen.

Irkeb ge wa mehen hej Doyan Al Kurun wayyen yitin goke belen kerayin.

⁷⁷ Ningeb gebe daha mat Al Kurun belen yende alya bereyat mata bulun halde yunenbe yumulgan titek belen goyen yikala yirde hayin.

⁷⁸ Al Kurunbe binde mat wor po buninen nurde dunen hiyen.

Ningeb Doyan Al Kurun gobe kame nen hitte wayyen.

Yen wayyen goreb nana fay urke wuk yen tuka go gwahade diryen.

⁷⁹ Ningeb yen belenbe al kidoma bana hej mata bulun ten Al Kurun dilinde kamtin mar goyen Al Kurun dirnen wen hej hej belen goyen yikala yirde hiyen.

Irdeb bininin kamke igin hej hej belen gor dukuyen," yirin.

⁸⁰ Be, Sekaraia urmin Yon gobe binde mat Al Kurun nin heken wor po nurda nurda kurun hiri. Irdeb sawsawa po kurun nana bana kuri. Kun gon hej hejbe nalu unti den gorbe metenmin min ure yen Israel mar dilinde forok yirin.

Yesu kawan hiri nalu

2 Be, goyarebe Ogastus belen Roma gabmanyen doyan al kurun Sisar hinhin. Be, al gore meten marmij gaha yinyin: "Ne belen nana doyan yirde hime bana kurun goyen alya bereya denem yawarnayin. Irke gab teksbe dahade forok yiyyen yen nurtek," yinyin.

² Be, Al kpanyan hej hej mata gobe tinen gogo po ga tiyamin. Goyareb Kwiriniusbe Siria nanare nin doyan al kurun hikeya al kpanyan hej hej mata goyen forok yirin. ³ Irkeb Roma gabman belen nana doyan yirde hinhin bana gon nin mar gobe taunminyan taunminyan deninin yirin yen kwamin. ⁴ Ningeb Yosepbe Galili nanare nin taun Nasaret matbe Yudia nanare nin taun Betlehem kuri. Yenbe Dewityen minde nin al ningeb, Dewityen taun Betlehem inen han yende gor kuri.

⁵ Mariabe Yosep mekerd unamin geb, tumnan den dere yere yen kwaryum. Goyen nalureb Maria go dirin kawan kertek binde hiri. ⁶ Betlehem gor hikeyabe dirin fulgan hiri. ⁷ Gorbe ya kura al gisaw nin wan damu ten ferd ferd ya goyen makin hej tukamin. Nin geb gor kura hej dirin kawan kertek mon hiri. Irkeb al wan ya damu ten ferd ferd ya kura gote yufuk bana,

dapna yerde han yen gasunde gor kun urmin matalin kawan kirin. Irdeb sope irde ten amil po mala tiyyin.

† Hiburu merere katin asanbe, "bulmakaw hirkam" gwahade katin hi. (Liwai 4:7,18,25)

Irde tenje dapña belen yamuñ nene hanjen koroñ yara kurun goyen bana goñ tubulñan tike hinhin.

Sipsip doyan mar belen Yesu kawan hirin goyen nura-minj

⁸ Yesu kawan hirin goyen wawunbe sipsip doyan mar kura sipsipmin taun sinare doyan yirde hanjen gwahade ten hinhan. ⁹ Irke Al Kurunyen miyon yen hitte forok yeke Doyan Al Kurunyen sanin turun yan goyen huli yara heñ nana timiytinen ten milgu yiriyin. Irkeb kafura wor po hamin. ¹⁰ Gega Al Kurunyen miyon belen, "Kafura heñ ma yo. Nebe mere igin megen nin mar belen nurde aman hetek mere goyen momon direñ tihim geb. ¹¹ Han kabe den gayen Al Kurun hitte Dumulgan ten ten Al goyen Dewityen taun Betlehem gor kawan hihi. Yenbe Mesaia, Doyan Al Kurun. ¹² Nin geb dirin go kinnin yen kunbe amil po mala titin dapña belen yamuñ nen hanjen koroñ yara kurun bana goñ hike kenen gab mere momon dira gobe gago yen nurnayin," yinyin. ¹³ Gwaha yinkeb goyare po Al Kurunyen miyon budam wor po forok yen kadom goya heñbe Al Kurun nin amanen nurde turun irde,

¹⁴ "Al Kurun tarenmin kurun wor po go gab turun irde isoka irnin.

Munan megen nin mar Al Kurun belen amanen nurde yunen hi gobe bin kamke ga hinayin," yamin.

¹⁵ Al Kurunyen miyon go gwaha tenbe yubul ten Al Kurun hitte mulgan hamin. Irkeb sipsip doyan mar goreb, "Betlehem kuniñ. Irde Doyan Al Kurun belen mere dira go kun kinnin," yamin. ¹⁶ Irdeb aran po Betlehem kunbe Yosepya Mariaya yenamin. Dirin han kapok gobe dapña belen yamuñ nen hanjen koroñ yara kurun bana goñ hike kenamin. ¹⁷ Kenenbe dirin goke Al Kurunyen miyon belen yinyin goyen taunde gor nin al hoyan wor momon yirde tukamin. ¹⁸ Irkeb mel gote mere go nurdeb hurkunat tiyamin. ¹⁹ Munan Mariabe sipsip doyan mar belen mere tiyamin kurun goyen ten binde kerde goke huginen dufay heñ hinhin. ²⁰ Be, sipsip doyan mar go kunbe Al Kurunyen miyon belen yinyin gwahade po kenamin geb, mulgan heñ henya-be Al Kurun nin amanen nurde denem turun yan irde kasor irnya irnya kwamin.

Yesu go Al Kurun nin unaryum

²¹ Be, kawan hirinde mat kun nan kahal 8 heke Yuda marte tikulare guba yen unen denembe Yesu inaryum. Dene gobe Yesu goyen miliñ binde ma forok yekeya Al Kurunyen miyon belen den unyin. ²² Be, Maria go dirin kawan kiriyin goyen kun ig ulin titek hekeb Moseyen saba gama irde wuk yen yen mata † tiye yenbe Yerusalem kwaryum. Goya goyenbe Al Kurunyen saba asanbe, "Al dirin matalinbe ne nin nunen hinayin," yirin geb, go po gama irye yen Yesu manan ten kwaryum. ²⁴ Ire unya gobe Moseyen saba gama irdeb Maria ig ulin ten ten ge tenbe kalyingi irawa gwahade

† Moseyen sabarebe bere kura dirin kawan kerde wawun 40 heke gab Al Kurunyen ya balemde kun ig ulin tiyyen gwahade katin hi. (Liwai 12:2-8)

kura yukun Al Kurun doloñ ird ird mata doyan mar yunyeke kumga tinayin yenbe Yerusalem kwaryum.

²⁵ Be, Yerusalem gorbe al salannen kura hinhin. Denembe Simeon. Yenbe Al Kurun dilinde al huwak po heñ Al Kurunyen mata kenkela gama irde hinhin. Yenbe Holi Spirit ketal urtin hiyen. Simeonbe Israel mar kanduk bana han goyen daha nana gab Al Kurun belen faran yuryen yen doyan heñ hinhin. ²⁶ Yenbe Holi Spirit belen hakot, "Gebe delge hikeya po Al Kurunyen Mesaia forok yeke kenayin," inyin. ²⁷ Ningeb ire unya gore Moseyen saba gama irde gwaha gwaha tinayin yitin goyen tiyye yen Yesu ten Al Kurunyen ya balemde kwaryum goya goyenbe Holi Spirit belen al goyen bul irde Al Kurunyen ya balemde tukurin. Be, ire unya go yare gor wakeb ²⁸ Simeon belen dirin go ten besa irde amanen nurde Al Kurun turun irde gaha yirin:

²⁹ "Doyan Al Kurun, gere alya bereya Yumulgan ten ten Al nin ninarin gob han ka gago delner kenhem.

Ningeb Israel mar nin kanduknen nurde himyen go-be hipirken nurhem geb, ninarin gwahade po igin kameñ.

³¹ Al gabe megen nin alya bereya belen tumnan dilinde kennayin yen forok iran.

³² Yenbe al min hoyan Yuda mar mon goyen Al Kurun hitte kun kun belen goyen yikala yirde hiyen.

Irde yen belen gere al kudinen Israel mar hitte mat forok yitin goke al hoyan belen Israel mar denem turun yan yirde hinayin," yirin.

³³ Be, Simeon belen Yesu nin mere tiyyin go nurdeb ire unya gobe dinon kok yaryum. ³⁴ Irdeb ire unya goyab urminya goyen Simeon belen guram yirde taren yirdeb Yesu miliñ Mariabe gaha inyin: "Yuda mar budambe dirin gare yirke sanin henayin. Munan kurabe bulun nurde katnayin. Yenbe Al Kurun belen ten kerke wayun goyen al budam igin ma nurde unnayin. ³⁵ Yen belenbe alyen dufay banare nin goyen yade kawan yiryen. Irkeb goyen goke daha wet kura irnayin goreb bubulkunge tutma tike bege misin kurun wor po katiyayin," inyin.

³⁶ Be, goya goyenbe Asa mar birin kura denembe Ana wor gor hinhin. Naniñbe Fanuel. Bere gobe Al Kurunyen mere basan heñ heñ bere. Yenbe dama 7 po unya hikeb un kamyin. ³⁷ Irkeb beretap heñ kun kunbe damam 84 hirin. Yenbe Al Kurunyen ya balem goyen mun kura tubul ten hoyande ma kun hiyen. Irdeb huginen nan kahalya wawunya gor heñ yende alya bereya Al Kurun belen faran yuri yen gusunan irde doloñ irde, kurareb binde kutna irde henya gab gusunan irde hiyen.

³⁸ Simeon belen Maria mere irde hikeyabe Ana wor kun yen hitte heñ Al Kurun nin amanen nurde unen kasor iryin. Irdeb Yuda mar Al Kurun belen yumulgan ten ten nin doyan heñ hinhan mar goyen dirin goke momon yiriyin.

³⁹ Be, ire unya gobe Moseyen saba goyen gama irde tukun pasi irdeb urmin ten tiyunmin Galili nanare nin taun Nasaret mulgan haryum. ⁴⁰ Gor henya-be dirin go kurun heñ hinhin. Yenbe dufaymin wukken wor po, di-

riñ hoyañ yara moñ. Al Kurun beñ keñkela wor po fa-
rañ urde igiñ igiñ irde hinhin.

Yesube fonenminde Al Kurunyen ya balemde kurin

⁴¹ Damam damam Yesu miliñya naninnya gobe hu-
ginen Pasoba † dula nalu kurun goke ten Jerusalem
kun hinhan. ⁴² Be, Yesu go damam 12 hiriñya wor ten
hinhan gwahade po Pasoba niñ ten Jerusalem kwa-
min. ⁴³ Be, Pasoba nalu go hubu hekeb Yesu naninnya
miliñya go Jerusalem tubul ten nanam mulgan heñ
hinaryum. Gega Yesube Jerusalem hinhin goyen go
ma nuraryum. ⁴⁴ Al budam kun hinhan geb, Yesube
gan tumñan kun hite yen nurde hinaryum. Be, kun
wawunbana heke urmin ge ten taynenya kadom ya-
goya goyen gusunñan yirde nankenaryum. ⁴⁵ Gega ma
po kenaryum. Irde fay urkeb mulgan heñ Jerusalem
kun nankenye yen kwaryum. ⁴⁶ Kun sar kuman kuman
hekeb wawun hiriñ. Be, fay urke gab sopte nankenen-
be Al Kurunyen ya balem koya beñ po milgu irtiñ ba-
na hurkunbe kenaryum. Yenbe Jerusalem gor niñ Mo-
seyen saba mar kahal bana heñbe merem palña yirde,
gusunñan yirde ten hinhin. ⁴⁷ Irdeb al buda gore
gusunñan irde hikeb keñkela po wol heñ yunen hinhin.
Irde mere ten hinhin go manañ nurdeb, “Diriñ gabe
biñ bak yitiñ wor po be!” yen hurkunat tiyamin. ⁴⁸ Be,
Yesu go gwaha ten hikeb naninnya miliñya beñ urmin
go keneñ hurkunat tiyaryum. Irdeb miliñ beñbe,
“Eke, daniñ geb gwaha dirañ? Nanakeya neyabe ge niñ
galgalñen nurde nankenen gago wayhar,” inyiñ. ⁴⁹ Ir-
keb Yesu beñ wol heñbe, “Daniñ geb ne niñ nanke-
nen har? Naniñde yare hi yen ma nurde har?” yinyiñ.
⁵⁰ Gega mere yiryiñ gote miñbe gwahade yen ma nu-
raryum.

⁵¹ Be, Yesu go gwaha inenbe Mariaya Yosepya irde
mulgan heñ Nasaret kwamin. Irdeb hinhin kurun gobe
meremiñ po nurde gama irde hinhin. Munañ miliñ Ma-
riabe diriñ gore mata ten hinhin goyen biñde po kerde
nurde hinhin. ⁵² Be, Yesu gob kurun heñ hinhin. Irkeb
dufaymin manañ wuk yen hinhin. Al Kurun beñ
amanen nurde unen hinhin. Irkeb al beñ manañ
gwahade po nurde unen hinhan.

Yon Baptais beñ Yesu niñ tagalyiñ

(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Yon 1:19-28)

3 Be, Taiberius beñ Roma gabmanyen doyañ al
kurun Sisar heñbe naña kurun goyen doyañ yirke
kun kun dama 15 hiriñ. Goya goyenbe Roma gabman
al Pontius Pailat beñ Yudia naña goyen doyañ irde
hinhin. Goyenterbe Galili nanabe Herot niñ tubul tike
doyañ irde hinhin. Irkeb kuliñ Filipbe Ituria nanaya Tra-
konitis nanaya doyañ yirde hinhin. Munañ Abilene

† *Bikken Israel mar Isip naña tubul ten Kenan kuniñ tiyaminya-
be Al Kurun beñ sipsip al diriñ diriñ gasa yirde darim yade yame
kantayan sam yirayin yinyiñ. Munañ al kura gwaha ma tiyamin
marbe Al Kurunyen miyon beñ wanbe mel gote urmin mataliñya
dapñamin mataliñya goyen tumñan gasa yirke kamamin. Gega me-
remiñ gama iramiñ marbe miyonmin beñ yubul tiyamin goke du-
fay heñ heñ ge dula mata ten hinhan.*

nanabe al kura denjem Lisanas beñ doyañ irde hin-
hin. ² Go nalu goyenterbe Anasya tenak Kaiafasya be-
ñ Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ marte kurunmin
hinaryum. ††

Be, goya goyenbe Al Kurun beñ Sekaraia urmin
Yonbe sawsawa po kurun naña bana goñ hinhin goyen
hoy iryiñ. ³ Irkeb Yodan fe siña naña hinhan bana go
kun hinhin. Kun heñyabe alya bereya goyen, “Mata
bulunñan yubul ten Al Kurun niñ bitin mulgan henañ,
irde baptais tenañ. Irkeb Al Kurun beñ mata bulunñan
halde dunyen,” yen tagalde kun hinhin. ⁴ Yon Baptais
beñ Doyañ Al Kurun wayyen goke alya bereya biñ gi-
tik yirde ga hinayin yen gwaha ten hinhin kurun goke
bikken Al Kurunyen mere basañ al Aisaia beñ asañde
gahade kayyiñ hi:

“Sawsawa po kurun naña bana goñ al kura forok yen-
be alya bereya beñ Doyañ Al Kurunyen mere nurde
gama ird ird niñ dufay gitik ten ten ge gahade kuware
tagalde hiyen:

‘Doyañ Al Kurun wañ wañ ge ten beñ kernañ.

Beñmin sope irde huwa irnañ.

⁵ Gwaha tiniñ yenbe naña dukun dukun dan yunke
wañ hurkunayin.

Duguya higiliñya yawarke katen bantoto henayin.

Beñ kokañ yade huwa yirdeb beñ hurkunatñen
yade sirsarñen yirayin.

⁶ Irkeb Al Kurun beñ alya bereya yumulgan ten ten
mata goyen al tumñan kennayin,’ yen hiyen,” yitiñ.

Aisaia 40:3-5

⁷ Be, yitiñ gwahade po Yon beñ meter gwahade
ten hikeb al budam yen hitte baptais tiniñ yen wañ
hinhan. Irkeb go mar goyen yenenbe gaha yinyiñ:

“Denbe mata bulun po ten hañ gega, mali baptais ti-
niñ yen wayhan? Den gab dufaytin bulun wor po kune-
re diriñ wen yara. Goyenbe mali baptais tetek gab Al
Kurunyen bearar go ma kentek yen nurde hañ? Ganun
beñ gwaha dinun? Epte ma wor po busaharnayin!

⁸ Niñgeb fudinde wor po mata bulunñan yubul ten Al
Kurun niñ bitin mulgan hañ gote igineñ Al Kurun diliñ-
de mata igiñ huwak goyen po ten hinayin. Munañ,
‘Nenbe Abraham diriñ wen geb, Al Kurunyen bearar
ma tetek,’ yen hanjen. Gega mata bulunñan ma yubul
tinayinbe meretiñ gobe miñ miñmon wor po hiyyen. Al
Kurunbe igiñ hora gayen yade Abrahamyen diriñ
wen yiryen geb. ⁹ Saporbe bikken he miñde ilde ilde
niñ ep irtiñ hi yara Al Kurun beñ mata bulunñan gote
murungem duntekbe binde wor po hi. Niñgeb he kura
igineñ ma heñ hiyen gobe ilde kak alare temeynayin
gwahade goyen po, den gayen mata bulunñan ma yu-
bul tinayinbe Al Kurun beñ yende al ma dirde dakira
tiyyen,” yinyiñ.

¹⁰ Irkeb al buda gore, “Niñgeb nenbe daha ten gab
igiñ hetek?” inamin. ¹¹ Irkeb wol heñbe, “Al kura
ulinhormin irawa kenem unkenenbe al go miñmon
goyen unyen. Irdeb al kura bingem yan wor go miñ-

†† *Anasbe alik heñbe Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ ird ird
meter goyen tubul tike tenak Kaiafas beñ gasunmin ten meter go
ten hinhin. Gega Anas beñ Kaiafas goyen dufaymin unen hinhin.*

moŋ al kenenbe gwaha po tiyyeŋ,” yinyiŋ. ¹² Be, Yuda mar kura Roma gabman niŋ teks yade haŋyen mar manaŋ baptais tiniŋ yeŋ waŋ gor hinhan. Niŋgeb yeŋ beleŋ, “Tisa, neŋbe daha titek?” yeŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ¹³ Irkeb wol heŋbe, “Gabman beleŋ duneŋ hiyen hora goyen po yade hinayiŋ. Munaŋ go hende sopte ma yade hinayiŋ,” yinyiŋ. ¹⁴ Irkeb fulenja mar gor hinhan gore wor, “Munaŋ neŋbe daha titek?” inamiŋ. Irkeb Yon Baptais beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe hora yawarniŋ yeŋ al gasa yirniŋ yirniŋ yirde detmiŋ kawem ma yade hinayiŋ, irde usi matare goya merere ma yukunŋ hinayiŋ. Horabe metenŋ teŋ haŋyen gote murunŋem po teŋbe ep gogo yeŋ nurde hinayiŋ,” yinyiŋ.

¹⁵ Be, Yuda mar gobe tumŋaŋ Mesaia niŋ hakot po doyaŋ heŋ hinhan geb, Yon Baptais beleŋ mata teŋ hinhin goyen kenenbe yeŋbe Mesaia wet yeŋ dufay heŋ yinŋeŋ uliŋ tagalde hinhan. ¹⁶ Irkeb Yon beleŋ nurdeb, “Nebe fe uliŋ po baptais dirde hime. Gega harhoknerbe al kura wayyeŋ. Al gote tareŋbe kurunŋ wor po. Yeŋbe al turŋuŋ yaŋ wor po geb, ne gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ metenŋ kurunŋ titek hime. Kahaŋ baŋaŋmiŋde niŋ kaŋ urgunŋ kaŋ yugu teŋ teŋ gobe metenŋ kurunŋ moŋ gega, go wor nebe epte moŋ yeŋ nurde hime. Yeŋ beleŋ gab Holi Spiritya kakya beleŋ baptais diryeŋ. ¹⁷ Irde yeŋbe al kura wit igineŋ yawarenŋ yeŋ kutummiŋ tukunŋ igineŋya sikkenya pota yirde igineŋbe goyen yerd yerd ya bana yerde sikkenŋ go yade kumga tiyyeŋ go gwahade diryeŋ. Niŋgeb al kame wayyeŋ goreb meremiŋ ma gama irde hinayiŋ marbe kak hugineŋ hitokde gor yimiyyeŋ,” yinyiŋ.

¹⁸ Be, Yonbe alya bereya saba budam hoyanŋ manaŋ momoŋ yirde tareŋ yirde hinhin. Irde mere igiŋ Al Kurunŋ beleŋ alya bereyamiŋ yumulganŋ tiyyeŋ goke momoŋ yirde saba yirde hinhin. ¹⁹ Irdeb Galili naŋa gote doyaŋ al kurunŋ Herot beleŋ kuliŋde bere Herodias goranŋ iryiŋ goke teŋ Yon beleŋ, “Mata bulunŋ tiyaŋ,” inenŋ goke inenŋ tiyyiŋ. Goyenbe go po moŋ. Mata bulunŋ hoyanŋ teŋ hinhin kurunŋ goke manaŋ kawan po momoŋ iryiŋ. ²⁰ Gega Herot gobe mata bulunŋ teŋ hinhin goyen bada hitenŋbe go hende po bak unenŋ fulenja marmiŋ yinke Yon go teŋ koyare keramiŋ.

Yesu baptais tiriŋ irde Yesuyen megen niŋ asem yago
(Matiyu 1:1-17; 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Be, Herot beleŋ Yon Baptais teŋ koyare ma kiriyiŋabe al Yesuyen budam Yon hitte kunŋ baptais teŋ hinhan. Goya goyenbe Yesu manaŋ yeŋ hitte baptais tiriŋ. Be, Yesu go baptais teŋbe Al Kurunŋ mere irde hikeb goya goyen po naŋkiŋ hol yiriŋ. ²² Irkeb Holi Spirit beleŋ kawan po Yesu hitte nu foy teŋ kattinŋ yara teŋ kateŋ kipiryiŋ. Irkeb al melak kura naŋkiŋde mat, “Gebe urne, bubulkuŋne wor po. Nebe ge niŋ bener mat amaŋeŋ wor po nurde gunenŋ hime,” yiriŋ. ²³ Be, Yesu-be damam 30 gwahade heŋ baptais go teŋbe metenŋmiŋ miŋ uryiŋ.

Be, Yesu gobe al beleŋ Yosep urmiŋ yeŋ nurde unenŋ hinhan. Yesu asem yago yitiŋbe gahade: Yosepbe Heli urmiŋ.

²⁴ Helibe Matat urmiŋ. Matatbe Liwai urmiŋ. Liwaiabe Melki urmiŋ. Melkibe Yanai urmiŋ. Yanaibe Yosep urmiŋ.

²⁵ Yosepbe Matatias urmiŋ. Matatiasbe Amos urmiŋ. Amosbe Nahum urmiŋ. Nahumbe Esli urmiŋ. Eslibe Nagai urmiŋ.

²⁶ Nagaibe Mat urmiŋ. Matbe Matatias urmiŋ. Matatiasbe Semen urmiŋ. Semenbe Yosek urmiŋ. Yosekbe Yoda urmiŋ.

²⁷ Yodabe Yoan urmiŋ. Yoananbe Resa urmiŋ. Resabe Serubabel urmiŋ. Serubabelbe Sealtiel urmiŋ. Sealtielbe Neri urmiŋ.

²⁸ Neribe Melki urmiŋ. Melkibe Adi urmiŋ. Adibe Kosam urmiŋ. Kosambe Elmadam urmiŋ. Elmadambe Er urmiŋ.

²⁹ Erbe Yosuwa urmiŋ. Yosuwaabe Eliese urmiŋ. Eliesebe Yorim urmiŋ. Yorimbe Matat urmiŋ. Matatbe Liwai urmiŋ.

³⁰ Liwaiabe Simeon urmiŋ. Simeonbe Yuda urmiŋ. Yudaabe Yosep urmiŋ. Yosepbe Yonam urmiŋ. Yonambe Eliakim urmiŋ.

³¹ Eliakimbe Melea urmiŋ. Meleabe Mena urmiŋ. Menabe Matata urmiŋ. Matatabe Natan urmiŋ. Natanbe Dewit urmiŋ. ³² Dewitbe Yesi urmiŋ. Yesibe Obet urmiŋ. Obetbe Boas urmiŋ. Boasbe Salmon urmiŋ. Salmonbe Nason urmiŋ.

³³ Nasonbe Aminadap urmiŋ. Aminadapbe Atmin urmiŋ. Atminbe Arni urmiŋ. Arnibe Hesron urmiŋ. Hesronbe Peres urmiŋ. Peresbe Yuda urmiŋ.

³⁴ Yudabe Yekop urmiŋ. Yekopbe Aisak urmiŋ. Aisakbe Abraham urmiŋ. Abrahambe Tera urmiŋ. Terabe Nahor urmiŋ.

³⁵ Nahorbe Seruk urmiŋ. Serukbe Reu urmiŋ. Reube Pelek urmiŋ. Pelekbe Eber urmiŋ. Eber gobe Sela urmiŋ.

³⁶ Selabe Kainan urmiŋ. Kainanbe Arpaksat urmiŋ. Arpaksatbe Siem urmiŋ. Siembe Noa urmiŋ. Noabe Lamek urmiŋ.

³⁷ Lamekbe Metusela urmiŋ. Metuselabe Enok urmiŋ. Enokbe Yaret urmiŋ. Yaretbe Mahalalel urmiŋ. Mahalalelbe Kenan urmiŋ.

³⁸ Kenanbe Enos urmiŋ. Enosbe Set urmiŋ. Setbe Adam urmiŋ. Irde Adambe Al Kurunŋ beleŋ iryiŋ.

Satan beleŋ Yesu tunanŋ uryiŋ

(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 Be, Yesu gob Yodan fete Yon hitte baptais teŋbe fe go tubul teŋ kuriŋ. Goya goyenbe Holi Spirit beleŋ ketal urdeb teŋ sawsawa po kurunŋ naŋa bana goŋ tukuriŋ. ² Goŋ kunŋbe naŋkahal 40 hinhin. Goyare goyenbe Satan beleŋ mata bulunŋ kurayen kurayende tunanŋ urtiŋde hinhin. Goŋ hinhin goya goyenbe biŋge kutŋaŋre hinhin geb, kunŋ kunŋ naŋkahal 40 go murunŋde hekeb biŋge bulunŋ wor po iryiŋ.

³ Be, Satan beleŋ goyen kenenbe hora kura ikala irde, “Gebe fudinde Al Kurunŋ Urmiŋ kenem hora ga inke beret hekeb nawa,” inyiŋ. ⁴ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋ-

be, "Al Kurunyen asan̄deb, 'Albe bin̄ge hende po ma han̄yen,' yitiñ hi," inyiñ.

⁵ Be, gor matbe Un̄gura gore Yesu go naña kota tukun̄be alya bereya megen han̄ kurun̄ goyen wawun̄ un̄kuren̄de po ikala iryiñ. ⁶ Irdeb, "Megen han̄ mar kurun̄ gayen doyan̄ yird yird san̄iñ gobe ne nuntiñ. Niñgeb al kura une yen̄be igiñ ala yubul ten̄ unen̄. Niñgeb gunen̄. ⁷ Goyenbe mali ma gunen̄. Turun̄ nirde doloñ nirke gab det kurun̄ goyen yubul ten̄ gunmeke gere hen̄ayiñ," inyiñ. ⁸ Irkeb Yesu belen̄ wol hen̄be, "Al Kurun̄yen asan̄debe, 'Al Kurun̄ po gab dende Doyan̄ Al Kurun̄ geb, yen̄ po ga turun̄ irde doloñ irde yen̄ ge po meten̄ ten̄ hin̄ayiñ,' yitiñ goyen go ma nurde ha?" inyiñ.

⁹ Be, Un̄gura go Yesu ten̄ Yerusalem tukun̄be Al Kurun̄yen ya balem kurun̄ hende hoyan̄ goyenter ten̄ hurkuriñ. Irdeb gaha inyiñ: "Al Kurun̄yen asan̄debe, 'Ge niñ ten̄be Al Kurun̄ belen̄ miyon̄miñ yinke ken̄kela doyan̄ girnayiñ.

Irdeb gakteñ mugun̄yen goyenbe han̄iñde gisan̄ heke kahan̄ge hora belen̄ mun̄ kura umulaw ma uryen̄,' yitiñ.

Tikiñ 91:11-12

Niñgeb gebe Al Kurun̄ Urmiñ kenem gar gare solok yen̄ kurka," inyiñ. ¹² Irkeb Yesu belen̄ wol hen̄be, "Al Kurun̄yen mere asan̄de kura katiñbe, 'Al Kurun̄ po ga Doyan̄ Al Kurun̄ge. Niñgeb tun̄an̄ urde teban̄ ma irayiñ,' yitiñ hi," inyiñ. ¹³ Be, Un̄gura gobe Yesu tun̄an̄ urman̄ urman̄be bada hen̄ kurare kura ga sopte tun̄an̄ ureñ yen̄be tubul ten̄ kuriñ.

Nasaret niñ marbe Yesu niñ bada hamiñ

(Matiyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

¹⁴ Be, Yesu go Holi Spirit ketal urde tareñ irke mulgan̄ hen̄ Galili nan̄are kuriñ. Irdeb meten̄ ten̄ hikeb al Galili nan̄a bana hinhan̄ kurun̄ goyen mere momon̄miñ nurtiñ ala tiyamiñ. ¹⁵ Yen̄be Yuda marte gabu yayan̄ kun̄ al saba yirde hinhin. Irkeb al meremiñ nurde hinhan̄ goreb turun̄ irde hinhan̄.

¹⁶ Be, Galili nan̄a bana gon̄ meten̄ ten̄ hen̄yabe Nasaret kuriñ. Yen̄be taun̄ goyenter hen̄ kurun̄ hiriñ. Be, yen̄be Sabat nature hugiñen̄ ten̄ hinhin gwahade goyen po, Sabat nalu hekeb Yuda marte gabu yare kuriñ. Irdeb Al Kurun̄yen mere kapyan̄ hewe yen̄ huwariñ.

¹⁷ Irkeb gabu ya goyenter niñ meten̄ faran̄ al kura belen̄ asan̄ kura Al Kurun̄yen mere basan̄ al Aisaia belen̄ kayyiñ bili irtiñ hinhin goyen ten̄ Yesu unyiñ. † Irkeb hol irde mere kura katiñ goyen kenen̄be kapyan̄ hiriñ. Merebe gahade:

¹⁸ "Doyan̄ Al Kurun̄be alya bereya yumulgan̄ ten̄ ten̄ mere igiñ goyen al buniñen̄ momon̄ yirde saba yirde hayiñ yen̄ basin̄a niryiñ.

Irde nad nerke kwen̄ timekeya, 'Kun̄be kanduk bana han̄ mar goyen faran̄ yurde yad sin̄a yirayiñ, irde al diliñ titmiñbe sope yirayiñ,' ninun̄.

† *Asan̄ gobe Aisaia belen̄ han̄kapyay kayyiñ wor po goyen mon̄. Gabe basan̄ hen̄ sopte kayamiñ kurun̄ goyen kuramiñbe gago.*

Irdeb, 'Al bulun̄yen yufukde hen̄ goltapñen̄ nurde han̄ mar goyen faran̄ yurde yad sin̄a yirayiñ,

irde Al Kurun̄ belen̄ alya bereya igiñ yird yird nalube gago waya yen̄ momon̄ yirayiñ,' ninun̄.

Niñgeb goke ten̄be Doyan̄ Al Kurun̄ belen̄ basin̄a niryiñ geb, Holi Spirit belen̄ ketal nurtiñ hime," yitiñ hi.

Aisaia 61:1-2; 58:6

²⁰ Be, kapyan̄ hen̄ pasi irdeb asan̄ go bili irdeb tumulgan̄ ten̄ gabu yare gor niñ meten̄ al go unen̄be kipiryiñ. Irkeb al buda gor hinhan̄ kurun̄ go diliñbe Yesu hende po iramiñ. ²¹ Irkeb Yesu belen̄, "Mere kapyan̄ hemeke nurhan̄ gote iginen̄be ne gago nenhan̄," yinyiñ.

²² Be, gor hinhan̄ mar gobe tumñan̄ sabamiñ igiñ nurde yen̄ ge tagalamiñ. Irde meremiñbe tareñ miñyan̄ wor po goyen nurdeb dinon̄ kok yamiñ. Gega Yesu go kener̄ bebak ten̄be, "Al gabe Yosep urmiñ mon̄?" yamiñ. ²³ Mel gore gwaha yeke nurdeb Yesu belen̄ gaha yinyiñ: "Den̄be al belen̄ mere kura gahade ten̄ hikke nurde han̄yen. Mere gobe gahade: 'Guram al, nen̄ sope dire yen̄be gigen̄ wa sope irayiñ,' yen̄ han̄yen. Niñgeb gwahade goyen po ne gayen den̄ belen̄be, 'Tiyun̄ger gar gayen Kapeneam taunde mata ten̄ hike nurtiñ goyen tike dilniniñde yentek,' ninniñ tahan̄.

²⁴ Gwahade yen̄ayiñ gega, fudinde wor po dinen̄ hime, Al Kurun̄yen mere basan̄ marbe tiyun̄miñde niñ mar belen̄ meremiñ nurtek ma yirkeb yakira ten̄ han̄yen," yinyiñ.

²⁵ Irde sopte gaha yinyiñ: "Fudinde wor po dinen̄ hime. Al Kurun̄yen mere basan̄ al Elaia hinhin natureb Al Kurun̄ belen̄ nan̄kin̄ pet tikeb dama karwo irde gagasi 6 gayen kigariñ yilik mun̄ kura ma tiyyiñ. Gwaha tikeb Israel nan̄a kurun̄ gobe bin̄ge kamde kamde nalu kurun̄ forok yiriñ. Goyare goyen bana gon̄be beretap budam hinhan̄. ²⁶ Gega Elaia Al Kurun̄ belen̄ Israel niñ beretap kura hitte ma ten̄ kerke kuriñ. Gwaha irtin̄en̄be Saidon nan̄a bana gon̄ niñ beretap kura Sarefat taunde hinhin geb, Elaia go ten̄ kerke yen̄ hitte kuriñ. ²⁷ Be, Al Kurun̄yen mere basan̄ al kura Elisa hinhin natureb Israel nan̄arebe al budam busuka miñyan̄ hinhan̄. Gega yen̄be Israel al kura ma sope iryiñ. Gwaha irtin̄en̄be al miñ hoyan̄ Siria nan̄are niñ al Naman po gab sope iryiñ," yinyiñ.

²⁸ Be, Yesu belen̄ gwaha yinkeb al gabu ya bana hinhan̄ mar kurun̄ gobe biñ ar yamiñ. ²⁹ Irkeb huwarde Yesu go hamulare tukun̄ timiyiñ yen̄ upepel urde ten̄ taun̄ sin̄akde nan̄a hamulare gor ten̄ kwamiñ. ³⁰ Gega Yesu gobe daha mat wet kura al buda goyen kahal po-ta yirde kuriñ.

Yesu belen̄ un̄gura takira tiyyiñ

(Mak 1:21-28)

³¹ Be, Yesube gor mat Galili nan̄are niñ taun̄ kura Kapeneam gor kurkuriñ. Irdeb kun̄ gor Sabat nalu hekeb Yuda marte gabu yare hurkun̄ al saba yiryiñ. ³² Irke gor hinhan̄ mar belen̄ sabamiñ san̄iñ miñyan̄ geb, pel irtek mon̄ yen̄ nurdeb diliñ fot yamiñ.

³³ Be, gabu ya bana goyenbe al unguram yan kura hinhin. Be, al gore kekew tenbe, ³⁴ "Ey, Yesu Nasaret niñ al! Gebe daha dire yeñ wayha? Buluñ dire yeñ wayha? Gebe al gwahade yeñ nurd guney hime. Gebe Al Kurunyen, Al Wukkenj wor po!" iniyiñ. ³⁵ Irkeb Yesu beleñ misinjen po, "Bada hawa. Irde al go tubul ten kat kwa!" iniyiñ. Irkeb unguira goreb gabu iramiñ mar diliñ mat po al go temeyke katkeb tubul ten kuriñ. Gega al gobe dagi kura ma tiyyiñ. ³⁶ Irkeb gor hinhan mar gore mata go kenenbe hurkunjat wor po ten yingen uliñ, "Saba gabe dahade wor po? Turñun yan wor po. Irde meremiñ pel irtek moñ, tareñ miñyan geb, go hende unguira yakira tikeb kat kwahanj!" yamiñ. ³⁷ Be, Yesu beleñ mata tiyyiñ gote mere momonbe alya bereya tiyuj Kapeneam taun biñyan hinhan goyen nurde tukutiñ ala tiyamiñ.

Yesu beleñ al garbam miñyan budam sope yiryiñ

(Matiyu 8:14-17; Mak 1:29-34)

³⁸ Be, Yesu gobe Yuda marte gabu ya go tubul tenbe Saimon, denjem kurabe Pita gote yare kuriñ. Goya goyenbe Saimon tenjakbe aygan buluñ wor po irke Saimonyen yare hinhin. Niñgeb farañ uri yeñ Yesu momon iramiñ. ³⁹ Irkeb kuñ gasunmiñ ketalde huwarde urgunkañ kenenbe aygan go kwep irde takira tikeb tubul tiyyiñ. Irkeb bere gobe goyare po huwardeb Yesuya yenya wayamiñ mar goke biñge kayyiñ.

⁴⁰ Be, naña gurgur yeñ hikeb Sabat nalu hubu hiriñ geb, igiñ det kanduk yad belen kutek hamiñ. Irkeb al garbam miñ kurayen kurayen Yesu hitte yawayamiñ. Irkeb yunjkurenj yunjkurenj haniñ uliñde yerdeb guram yirde tukukeb igiñ hamiñ. ⁴¹ Goyenbe garbam po ma sope yiryiñ. Ungura al uliñde hinhan goyen manañ yakira tike al budam yubul ten kat kwamiñ. Ungura goyen Yesube Mesaia yeñ nurde unej hinhan geb, kat kuñ henryabe kekew ten, "Gebe Al Kurunj Urmiñ!" inej hinhan. Gega Yesu beleñbe mere tinak yeñ yineñ ten utañ yirde hinhin.

⁴² Be, naña hako ga fay urde hikeb Yesu go naña migiriñ miñmonde kura gor kuriñ. Irkeb al beleñ yeñ ge nankenej hinhan. Nankenej kuñ kuñbe yeñ hinhide gor forok yeñ kenamiñ. Irdeb, "Dubul ma ten kwayiñ. Ganj po hayiñ," inej basiña iramiñ. ⁴³ Gega Yesu beleñ wol henbe, "Moñ, nebe Al Kurunj beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird mere igiñ goyen tiyuj hoyande manañ tagalde kuñ heñ. Goke tenbe Al Kurunj beleñ nad nerke wamiñ," yinyiñ. ⁴⁴ Irdeb Yuda marte naña bana kurunj go kuñ henya gabu yayan mere tagalde kuñ hinhin.

Yesu beleñ komatmiñ yawaryiñ

(Matiyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

5 Be, nalu kurareb Yesu go Galili fe ala kurunj, denjem kurabe Genesaret inej hanyen goyen siñare huwarde heñ Al Kurunyen mere tagalde hikeb al budam nurniñ yeñ wañ kalyañ keramiñ. ² Irkeb Yesu beleñ nankenej hakwa irawa kura yawan fe siñare yubul titiñ yinyiñ. Miñ marbe kamañmiñ halde hinhan.

³ Irkeb Yesu go hakwa kura hende gor hurkuriñ. Hakwa gobe Saimonyen. Be, hurkunbe Saimon goyen, "Alare muñ kura irke kurki," iniyiñ. Irdeb hakwa hende keperdeb al fe siñare hinhan mar go saba yiryiñ.

⁴ Be, sabamiñ pasi irdeb Saimon goyen, "Alare kuñbe digeya kamañ temeyde dapña yawarnañ," iniyiñ. ⁵ Irkeb Saimon beleñbe, "Doyañ al, nenbe wawuñ soba kurunj gab kurut yeteke kuñ kuñ gago fay dura. Goyenbe dawet kura ma yawarhet. Goyenpoga ge beleñ yaha niñgeb, alare kuñ kamañ temeyen tihim," iniyiñ. ⁶ Irdeb Yesu beleñ iniyiñ gwahade po, hakwa go ten alare kuñbe kadom kura hakwa hende hinhan goya kamañ temeyamiñ. Irdeb dapña budam wor po yawarkeb kamañmiñ dildil yeñ hako ga tiktuk iramiñ. ⁷ Irkeb meten kadom hakwa hoyande hinhan goyen wañ farañ durnañ yeñ haniñ po tunañ yiramiñ. Irkeb hakwamiñ go ten wañbe tumñan kamañ goyen tuluj ten dapña hakwa hende wok yirke hakwa irawakde dapña beleñ po mañiñ heke soñ dolok naryum.

⁸ Be, dapña kurunj yawaramiñ goyen kenenbe Saimon denjem kurabe Pitaya kadom yago hakwa hende yenya hinhan mar gobe tumñan hurkunjat wor po tiyamiñ. Irde Pita gote kadom warañ Sebedi urmiñ Yem-sya Yonya farañ urye yeñ hakwamiñde wayaryum goyen manañ hurkunjat wor po tiyaryum. Niñgeb Saimon goreb kafura heñ Yesu kahanj miñde urgunkañbe, "Doyañ Al Kurunj, nebe mata buluñ al wor po geb, epte ma delge mar huwareñ. Niñgeb nubul ten kwa," iniyiñ.

Irkeb Yesu beleñ wol henbe, "Kafura heñ ma yo. Gayenter matbe dapña yawartinenbe al yade hayiñ geb," iniyiñ. ¹¹ Irkeb hakwamiñ go yawan siñare yirdeb dawet kurunj go okohom po yubul tenbe Yesu gama iramiñ.

Al kura garbam buluñ busuka miñyan

(Matiyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

¹² Be, Yesu go Galili naña bana goñ niñ taun kura goyenter hikeb al kura busuka beleñ uliñ ten pasi irtiñ gore wayyiñ. Wañ Yesu kenenbe yeñ beleñ gab farañ nuryen yeñ nurde kahanj miñde wulgurut yiriñ. Irdeb, "Doyañ Al Kurunj, dufayger wilakñen nurdeb sope nirke igiñ hewen," inej esen mere iryiñ. ¹³ Irkeb haniñ temeyde al go uliñde kerdeb, "Igiñ guram giren. Niñgeb igiñ hawa," iniyiñ. Irkeb goyare po busuka gobe tubul tikeb igiñ hiriñ. ¹⁴ Irkeb Yesu beleñbe, "Igiñ haha gake al kura ma momon irayiñ," iniyiñ. Irdeb, "Al Kurunj dolonj ird ird mata doyañ mar hitte kuñ sikkenge yikala yirke kenenbe fudinde igiñ haha ginnayiñ. Irke gab Mose beleñ bikkenj yiriñ mata goyen gama irde dapña kura mel go yunnayiñ. Irkeb ge niñ ten Al Kurunj niñ dapña go kumga tinayiñ. Irkeb al tumñan fudinde igiñ hihi yeñ gennayiñ," iniyiñ. ¹⁵ Gega Yesuyen mere momonbe kurunj wor po heñ kuriñ. Irkeb al budam, "Kuñ sabamiñ nurniñ, irde al garbam miñyanbe sope diri," yeñ nurde wayamiñ. ¹⁶ Gega Yesu gob gor heñ meten ten hinhiñyabe al yubul ten naña migiriñ miñmonde yeñ unjkurenj po kuñ Al Kurunj mere irde hinhin.

Al uliŋ kamtiŋ kura sope iryiŋ

(Matiyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Be, nalu kurareb Yesu go teŋ hinhin gwahade po saba tagalde hinhin. Gwaha teŋ hikeyabe Yuda marte tikula tareŋ po gama irde haŋyen Farisi maryabe Moseyen saba tagal tagal marya budam Yesu saba tagalde hinhinde gor wayamiŋ. Go mar gobe tiyuŋ tumŋaŋ Galiliya Yudiaya naŋa bana goŋ niŋ beleŋ wayamiŋ. Irde kurabe Yerusalem taun kurunđe gor mat wayamiŋ. Be, mel go waŋ gor keperdeb Yesu beleŋ al saba yirde hinhin goyen palŋa irde hinhan. Goyenterbe Doyaŋ Al Kurunyen sanjiŋ garbam mar sope yird yird gobe Yesu hitte hinhin.

¹⁸ Be, Yesu go al saba yirde hikeb al buda kura gore al uliŋ kamtiŋ sapir hende tawayamiŋ. Irdeb tukun Yesu hinhin ya bana goŋ hurkun kahaŋ miŋde kirniŋ yeŋ beleŋ niŋ nankenamiŋ. ¹⁹ Gega al forfor yeŋ hinhan goreb beleŋ miŋmoŋ yiryiŋ. Irkeb bada heŋ ya go hende hurkunbe † Yesu hinhin turte gor yameŋ kera miŋ. Irdeb al uliŋ kamtiŋ goyen sapirte gwahade po ferde hikeya al forfor yeŋ hinhan bana gor kanđe po paŋgir irke Yesu hinhin turte po kurkuriŋ. ²⁰ Irkeb Yesu beleŋ mel gote dufay tareŋ go yeneŋbe al uliŋ kamtiŋ goyen, “Kadne, mata bulunđe halde gunhem geb,” inyiŋ.

²¹ Irkeb Farisi marya Moseyen saba tagal tagal marya beleŋ mere go nurdeb dufaymiŋdeb, “Al Kurun po ga alyen mata bulun halde halde tareŋ miŋyaŋ. Munan al gabe ganun geb, Al Kurun sukal irde hi?” yeŋ nurde hinhan. ²² Irkeb Yesu beleŋ dufaymiŋ yeneŋ bebak teŋbe, “Daniŋ gwahade dufay heŋ haŋ? ²³ Damiŋbe metenyeŋ yeŋ nurde haŋ? ‘Mata bulunđe halde gunhem,’ yihim goyen ma ‘Huwarde kwa,’ yeweŋ goyen? ²⁴ Nebe deŋ beleŋ metenyeŋ nurde haŋ goyen ireŋ tihim. Irmeke gab megen garbe ne Al Urmiŋ †† gabe alyen mata bulun halde halde gote sanjiŋ miŋyaŋ yeŋ neneŋ bebak tinayiŋ,” yinyiŋ. Irdeb al uliŋ kamtiŋ goyen, “Ne gare ginhem. Huwarde gasunđe teŋ yager kwa,” inyiŋ. ²⁵ Irkeb al go goyare po al buda gote diliŋ mar po huwardeb ferde hinhin gasunmiŋ goyen sope irde teŋbe amaŋ wor po heŋ Al Kurun turun irnya irya kuriŋ. ²⁶ Irkeb al buda go mata goyen keneŋ hurkunkat teŋbe Al Kurun turun iramiŋ. Irdeb kafura wor po heŋbe, “Haŋkabe mata tiŋeŋ wor po hakot gwahade kura ma keneŋ hityen goyen kenhet,” yamiŋ.

Yesu beleŋ Liwai hoy iryiŋ

(Matiyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

²⁷ Be, go kamereb Yesu go biŋde mat siŋare katenbe kuriŋ. Kun heŋyabe Roma gabmanyen teks yad yad al kura deŋem Liwai beleŋ teks yad yad gasunđe keperde hike kinyiŋ. Irdeb kunbe, “Gama nira,” inyiŋ. ²⁸ Irkeb

† Yuda marte ya armobe nende yara moŋ, megeŋ teŋ bantoto irtiŋ. Irde ya siŋak beleŋ gor hurkun hurkun beleŋ miŋyaŋ. Kurareb gor hurkun keperde usaŋ heŋ meŋe teŋ haŋyen. †† Al Urmiŋ gote miŋbe alya bereya Al Kurun hitte Yumulgaŋ teŋ teŋ Al. Daniel 7:13 gorbe deŋem Al Urmiŋ goyen hi.

Liwai go huwarde dawet kurun go gor po yufuyan heŋbe Yesu gama iryiŋ.

²⁹ Be, Liwai beleŋ yamiŋde kunbe Yesu niŋ dula mata kurun gitik iryiŋ. Irde meten kadom yagoya al hoyan manan hoy yirke waŋ gabu irde Yesuya biŋge nene hinhan. ³⁰ Irkeb Farisi mar kura Moseyen saba tagalde haŋyen goya Farisi mar hoyanya gore mata goyen keneŋbe igiŋ ma nurdeb Yesuyen komatmiŋ goyen, “Deŋbe daniŋ teks yad yad marya nende saba keŋkela ma gama irke ‘mata bulun mar’ yineŋ hityen mar goya tumŋande dula teŋ haŋ?” yinamiŋ. ³¹ Irkeb Yesu beleŋ meremiŋ go nurdeb, “Al uliŋde igiŋ po hiyeŋbe guram al niŋ ma nuryeŋ. Garbam al po gab guram al niŋ nuryeŋ. ³² Niŋgeb gwahade goyen po, nebe neŋ al huwak yeŋ nurde haŋ mar goyen hoy yire yeŋ ma wamiriŋ. Gwaha titenbe neŋbe mata bulun mar yeŋ nurde haŋ mar gwahade goyen hoy yirmeke mata bulunmiŋ yubul teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ hewon yeŋ wamiriŋ,” yinyiŋ.

Kutŋa mata niŋ tagalyiŋ

(Matiyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Be, nalu hoyande kurarebe Farisi mar beleŋ Yesu hitte waŋbe, “Yon Baptaisyen komatmiŋbe hugineŋ biŋge kutŋa irde Al Kurun mere irde haŋyen. Farisi marte komatmiŋ manan gwahade po teŋ haŋyen. Gega dahade geb komatgebe dula titiŋde po haŋ?” inen gusunan iramiŋ. ³⁴ Irkeb wol heŋbe, “Albe tikiŋ mere miŋ alya heŋyabe biŋge kutŋa ma irde haŋyen. ³⁵ Gega tikiŋ mere miŋ al goyen asogom beleŋ waŋ teŋ kuke gab yeŋ ge nurde kutŋa irde hinayiŋ. Niŋgeb kame nalu forok yeke yubul teŋ kumeke gab biŋge kutŋa irnayiŋ,” yinyiŋ.

³⁶ Irdeb sopte po maya mere mat gaha yinyiŋ: “Al kura uliŋhormiŋ gergeŋ walde teŋ bikkek erek yitiŋ goyen pet teŋ gada ma iryeŋ. Gwaha irkeb gergeŋ gobe bulun hiyyeŋ. Irde uliŋhor bikkek go hende gergeŋ beleŋ gada irtiŋ goyen wor keneŋmiŋbe igiŋ ma hiyyeŋ. ³⁷ Irdeb al kura wain fimiŋ gergeŋ teŋ dapŋa sikkeŋ beleŋ po kanju irtiŋ bikkek bana goŋ ma unen hiyeŋ. Gwaha irkeb wain fimiŋ gergeŋ goreb wain kanju bikkek go kumga tike gereŋ yeŋ bulun hiyyeŋ. Irde wain manan wok yeŋ hubu hiyyeŋ. ³⁸ Niŋgeb albe gwaha ma teŋ haŋyen. Wain fimiŋ gergeŋbe kanju gergeŋ bana po unen haŋyen. ³⁹ Gega albe wain fimiŋ yerke bikkek hitiŋbe gergeŋ folek geb igiŋ yeŋ nurde haŋyen. Niŋgeb al wain fimiŋ bikkek nenebe gergeŋ netek ma yirde hiyen. Gwahade goyen po al kura mata bikkek niŋ amaŋeŋ nurde haŋyen marbe mata gergeŋ ne beleŋ yikala yirde hime gayen gama irtek ma yirde hi,” yinyiŋ.

Yesube Sabat nalu gote miŋ al

(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

6 Be, Sabat nalu kurareb Yesuya komatmiŋya gobe wit meten kahalyan kun hinhan. Kun heŋyabe komatmiŋ beleŋ wit bilmiŋ kura yad haniŋde sugula yirke sisihiŋ wok yeke igineŋ nene hinhan. ² Irkeb Farisi

mar kura beleñ yenenbe, “Daniñ geb Sabat nalurebe mata gwaha ma tej hinayiñ yeñ bisam irtiñ goyen tej hañ?” yinamiñ. ³ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Denbe Al Kurunyen asañde Dewitya kadom yagoya biñge kamde mata tiyamiñ gote barañmiñ goyen go ma wor po kapyañ heñ nurde hanñen? ⁴ Dewitbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuñbe beret Al Kurun untiñ himam, Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ marte kudiñen goyen yad niriñ. Irdeb kadom wor yunke namiñ. Dewitbe Mose beleñ gwaha ma tej hinayiñ yitiñ goyen wor gogo tiyyiñ gega, goke kanduk kura ma kinyiñ. ⁵ Niñ-geb ne Al Urmiñ gabe Sabat gote miñ al geb, komatne yago gayenbe Sabat nalure igiñ gwaha gwaha tej hinayiñ yineñ,” yinyiñ.

Sabat nalure al haniñ simsimam kura goyen sope iryiñ (Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Be, Sabat nalu hoyañde kurare kurab Yuda marte gabu yare hurkuñ saba tagalde hinhin. Ya bana goñbe al haniñ yase simsima hitiñ goyen kura goñ hinhin. ⁷ Be, Farisi marya Moseyen saba tagal tagal maryabe daha mat kura Yesu goyen uliñde merem yañ irniñ yeñ nurde hinhan. Niñgeb Yesu goyen Sabat nalure al guram yirke kentek yeñ kenkela keneñ hinhan. ⁸ Goyenbe Yesube dufaymiñ bikken yeñen bebak tenbe al haniñ simsimam goyen, “Huwarde al buda diliñ mar ga wañ huwara,” inyiñ. Irkeb al go kuñ huwaryiñ. ⁹ Irkeb Yesu beleñ mel goyen, “Be, gusunañ kura dire. Moseyen sabarebe Sabat nalureb da matabe igiñ titek yitiñ hi? Mata igiñ ma mata buluñ? Al garbam miñyañ goyen farañ yurtek ma yeneñ wasak titeke kamnanyiñ?” yinyiñ. ¹⁰ Gwaha yineñ gab al buda kurun go yeneñ tukunbe al goyen, “Hange giñ ira,” inyiñ. Irkeb haniñ giñ irkeb haniñ gob igiñ wor po hiriñ. ¹¹ Gega Farisi marya Moseyen saba marya gobe biñ ar wor po yeke Yesu gobe daha kura irniñ yeñ yinñen uliñ mere sege iramiñ.

Yesuyen mere basañ mar 12 (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Be, nalu kurare kurab Yesube Al Kurun mere ire yeñbe dugu dabayiñde kura gor hurkuriñ. Irdeb Al Kurun mere irke kuñ kuñ fay uryiñ. ¹³ Irkeb wampotbe komatmiñ yago goyen hoy yirke wakeb bana goñ al 12 po yapat yirde mere basañ marmiñ yiryiñ. ¹⁴ Basiña yiryiñ marbe gahade: Saimon denjem kura Yesu beleñ unyiñ gobe Pita, kuliñ Andru, Yems, Yon, Filip, Batolomiyu, ¹⁵ Matiyu, Tomas, Saimonya Alfius urmiñ Yem-sya. Munañ Saimonbe Selot inen hinhan. ¹⁶ Irde Yems urmiñ Yudas yabe Yudas Iskarioty. Yudas Iskariot gobe kame Yesu niñ asogo hay hiriñ.

Yesube garbam mar budam sope yirde hinhin (Matiyu 4:23-25)

¹⁷ Be, go kamereb Yesu go mere basañ marmiñ goya tumñañ nañ bantotore komatmiñ budam hinhande gor kurkuriñ. Gorbe Yudia nañare niñ marya nañ bana goñ taun kurun Yerusalem mat al budam wayamiñ

goyen gor hinhan. Irde makañ siñare niñ taun Tairya Saidonya niñ mar budam wayamiñ gor hinhan. Taun irawa gobe Fonisia nañ bana go niñ taun. ¹⁸ Be, mel gobe Yesuyen saba nurniñ yeñ wayamiñ. Irde garbam miñyañbe yeñ beleñ gab sope diryen yeñ wayamiñ. Irkeb unñgura beleñ buluñ yirtiñ goyen manañ guram yirkeb igiñ hamiñ. ¹⁹ Irdeb Al Kurunyen tarenbe Yesu ketal urke al garbam miñyañ sope yirke keneñbe mel gore Yesu sisañ urde gab igiñ hiniñ yeñ kurut yeñ hinhan.

Al igiñ henayinya al buluñ henayinya goke tagalyiñ (Matiyu 5:1-12)

²⁰ Be, Yesu beleñ komatmiñ buda goyen yeneñ heñbe gaha yinyiñ:
“Den dettiñ miñmoñ marbe Al Kurun beleñ doyañ dirde hi geb, goke amañen nurde hinayiñ.

²¹ Den biñge kamde hañ marbe kamebe biñge kenkela nene hinayiñ geb, goke amañen nurde hinayiñ.

Den kanduk yeneñ esen hañ marbe kamebe amañ heñ hinmañ tej hinayiñ geb, goke amañen nurde hinayiñ.

²² Ne Al Urmiñ gake tej al beleñ igiñ ma dennayiñ.

Irde, ‘Gebe nende al yara ma ha,’ dineñ dakira tej harhok dunnayiñ, nanyañ dirnayiñ, irde denñiñ buluñ buluñ yirde dakira tinayiñ.

Goyenbe kanduk goke amañen nurde hinayiñ.

²³ Buluñ dirde hinayiñ mar gote asem weñ wor bikken Al Kurunyen mere basañ mar buluñ buluñ po yirde hinhan.

Niñgeb den wor gwaha dirke goya goke ma nurde hinayiñ. Amañ heñ solok solok yeñ hinayiñ.

Kanduk gote murungem igiñbe kame ga Al Kurun beleñ kurun wor po dunyen.

²⁴ Munañ den hora marbe megen niñ samuñ igiñ igiñ yade goke po amañ heñ hañ.

Gega kamebe kanduk po yennayiñ.

Niñgeb goyen goke buniñen nurde dunen hime.

²⁵ Den biñge igyen igyen kenkela nen hañ marbe kamebe biñge kamnanyiñ.

Niñgeb goyen goke buniñen nurde dunen hime.

Den megen niñ mata po gama irde hañ marbe goke amañ heñ hinmañ tej hañ.

Gega kamebe dindiken ge buniñen nurde esen hinayiñ. Niñgeb goyen goke buniñen nurde dunen hime.

²⁶ “Den turuñ dirde hañ mar gote asem yago beleñbe Al Kurunyen mere basañ mar falkuk bikkek goyen turuñ yirde hinhan. Niñgeb gayenter niñ dirnen weñ beleñ turuñ dirke goke amañen nurde hañ gobe den wor mere basañ mar falkuk yeñ nurde hime geb, goyen goke buniñen nurde dunen hime,” yinyiñ.

Buluñ dirde hañ mar niñ buniñen nurd yunen hinayiñ (Matiyu 5:38-48; 7:12a)

²⁷ Irdeb Yesu go sopte po gaha yinyiñ: “Gega den mere palña irde hañ mar saba direñ tihim geb, kenkela nurnañ ko. Asogo dirde hinayiñ mar goke buniñen

nurde yuney hinayinj. Irde den nij buluj nurde hinayinj mar gobe iginj iginj yirde hinayinj. ²⁸ Irde al karan durde hinayinj mar gobe Al Kurunyen tarende guram yirde iginj iginj yirde hinayinj. Irde buluj buluj dirde hinayinj mar goke manaj buninjen nurdeb Al Kurun gusunaj irde hinayinj. ²⁹ Al kura belen ulunger sen gurkeb, wol ma hejbe kurhan wor tigiri tiyayinj. Al kura menje diba ulinjhorge hende nij goyen teke goya ulinjhorge binde nij goyen basija ma irayinj. Go manaj nuna ginkeb unayinj. ³⁰ Irde al belen det kuran gusunaj girkeb yunayinj. Irdeb al kura belen dawetge kura tiyyen goke tumulgan tiye yen denjen ma yawayinj. ³¹ Al hoyaj belen ne gwaha nirde hiwoj yen nurde ha gwahade goyen po ge wor al hoyaj gwaha yirde hayinj.

³² "Al kura den ge amanjen nurde hanj mar goke po amanjen nurnayinbe Al Kurun belen goke turun diryen yen nurde hanj? Monj, epte monj. Farisi mar belen 'mata buluj mar' yinen hanjen mar manaj al kura belen yen ge amanjen nurkeb al goke amanjen nurde hanjen.

³³ Irde al kura iginj dirnayinj mar go po ga iginj iginj yirde hinayinbe Al Kurun belen goke turun diryen yen nurde hanj? Monj. Mata gobe megen nij mar manaj gwaha ten hanjen. ³⁴ Irde al kura dawet yunteke wolminjen dunnayinj yen nurdeya ga dawet yunnayinj gobe Al Kurun belen goke turun diryen yen nurde hanj? Monj, epte monj. Mata gobe megen nij mar wor gwaha ala ten hanjen.

³⁵ "Ningeb gwaha titnenbe asogotinj yago nij amanjen nurde yuney hinayinj. Irde iginj iginj yirde hinayinj. Irdeb det kura yunteke wolminjen dunnaj yen ma nurdeya gab dawettinj yuney hinayinj. Al Kurun tonjen yan wor po gobe buninjen dufayminj kurun wor po geb, yen amanjen ma nurd uney hanj marya mata buluj ten hanj marya goyen tumnan buninjen nurd yuney iginj iginj yirde hiyen. Ningeb den belen asogotinj gwaha yirnayinbe Al Kurun belen matatinj gote murungem iginj goyen kurun wor po dunyey. Irdeb yende dirnen wen diryen. ³⁶ Al Kurun belen buninjen nurd yuney hiyen gwahade goyen po den manaj mel goyen buninjen nurde yuney hinayinj," yinyinj.

Kadger mata nij buluj mat ma tagalayinj

(Matiyu 7:1-5)

³⁷ Irde mereminj sopte basaj hen gaha yinyinj: "Be, denbe Al Kurun hihit yen al kurate mata goyen yenenbe buluj ma iginj ma yinen hinayinj. Irdeb Al Kurun wor gwaha ma diryen. Irdeb al kurate mata kenenbe dindikenje dufayde po al gobe buluj tiya yen goke ma iney hinayinj. Irdeb Al Kurun wor gwaha ma diryen. Irde al kura belen buluj buluj diryen gega, mata bulujminj goyen halde uney hinayinj. Irdeb Al Kurun wor mata bulujtinj halde dunyey. ³⁸ Irdeb al kura det kuran nurke yenenbe dawettinj yuney hinayinj. Irdeb Al Kurun wor dunyey. Yen belen dune yenbe kurun wor po dunke ep hiyyen gega, go hende sopte bak dunyey. Den belen al hoyaj dawettinj dahade yuney hinayinj gwahade goyen po, Al Kurun wor gwahade po dunyey.

Dirnen yunnayinbe Al Kurun wor gwahade dunyey, munaj budam yunkeb Al Kurun belen wor budam po dunyey," yinyinj.

³⁹ Irdeb maya mere gayen manaj yinyinj: "Al kura dilinj titminj belen kadom dilinj titminj epte tanarde kunj belen goyen ikala irde tukuyen? Epte monj. Gwaha tiyyenbe kunj tumnanje mete bana yakten gasa yiryen. ⁴⁰ Saba al kurate komatminjbe epte ma saba yirde hiyen al goyen fole irnayinj. Gega sabaminj kenkela ten pasi irnayinbe saba yirde hiyen al goyen yara po henayinj. ⁴¹ Denbe kadtinj yagot dilinje mukun yenenbe goke yen hanj gega, danijen geb he parwek diltinj pet ten hi goyen go ma yenen hanj? ⁴² He hakwa gore diltinj pet titinj hanj goyen go ma yenenya dahade ningeb, 'Kadne, mukun delger hi go ten sija ire,' innayinj? Dulinj usi mar wor wor, mehenjebe dindikenje diltinje nij he parwek go wa yade sija yirnayinj. Irde gab kenkela nanjenenbe kadtinje dilinje mukun goyen iginj yad sija yirnayinj," yinyinj.

Heya iginenya

(Matiyu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Be, sopte gaha yinyinj: "He iginen kura al ma nene hitinj gobe he iginen al nene hitinje goyenter ma iginen hiyyen. Irde gwahade goyen po, he iginen al nene hitinj gobe he iginen al ma nene hitinj goyenter ma iginen hiyyen. ⁴⁴ Ningeb hebe iginen belen gab he gobe iginj ma buluj goyen dikala dirke gab kenen bebak titek. Fik he iginenbe kanj hirwanen yan hende ma iginen hen hanjen. Gwahade goyen po, wain iginenbe he sijsinenj mali heren ma iginen hen hanjen. ⁴⁵ Gwahade goyen po, al manaj da kura binde hiyen gobe mohonde mat mere gwahade po kat kunj hiyen. Ningeb al iginbe binde dufay iginj hanj geb, mata iginj po ten hanjen. Munaj al bulunbe binde dufay buluj hanj geb, mata buluj po ten hanjen," yinyinj.

Ya ird ird al irawa

(Matiyu 7:24-27)

⁴⁶ Irdeb sopte gaha yinyinj: "Be, denbe 'Doyan Al Kurun, Doyan Al Kurun,' ninen hanj gega, danijen geb merene ma gama irde hanj? ⁴⁷ Al kura ne hitte wan merene nurde gama iryen al gobe gahade yen momonj direnj tihim. ⁴⁸ Al gobe ya ire yenbe tola meteminj dukun po taldeb hora po dalun uney go gwahade goyen. Ningeb nanja buluj heke figilu tenen yan yare go kuyen gega, ya gobe tolaminj kenkela yimiytinj geb, sanjin huwarde hiyen. ⁴⁹ Gega al kura merene nurde ga gama ma iryen al gobe al kukuwa kura mulowo hende ya iryen go gwahade goyen. Ningeb figilu tenen yan katenbe ya go tekeb kater buluj wor po hiyyen," yinyinj.

Fuleja marte doyanj al

(Matiyu 8:5-13)

7 Be, Yesu belen al saba yirde hinhin go pasi irdeb mel go yubul ten Kapeneam taunde kurinj. ² Gorge Roma gabmanyen fuleja marte doyanj al kura hinhin. Doyanj al goreb metenj alminj kura goke iginj wor

po nurde hinhin gega, garbam buluj wor po hej kametj ten hinhin. ³ Ningeb Yesu taunde gor wayyinj gote mere momonj nurdeb Yuda marte doyanj mar par-guwak kura goyen kunj Yesu inke wanj metenj alne ga sope iri yenj yad yerke wayaminj. ⁴ Mel go Yesu hitte wanjbe, "Al gobe Roma al gega, nenj Yuda mar ninj amanenj nurde hiyen. Irde gabu yaninij mananj irde dunyinj. Yenbe al iginj wor po. Ningeb ge belenj iginj metenj alminj goyen sope irde unwoj wor po yenj nurde gago wayhet. Ningeb iginj kutek we?" inenj parsay iraminj. ⁶ Irkeb Yesube mel goya kwaminj.

Be, kunj fulenja marte doyanj al gote ya bindere hekeb doyanj al gore dufayminj kura kadom wenj momonj yirdeb, "Kunj innanj," yinyinj. Irkeb Yesu hitte wanjbe, "Kadnininj belenj kunj gaha innayinj dina: 'Doyanj Al Kurunj, ge belenj ne al gahade gate yare watek monj. Ningeb kahanje mayde wanj ma yo. ⁷ Irde nigenj mananj al huwak monj geb, ge hitte kutek epte monj yenj nurdeb gago bada hihim. Ningeb gor po hej mere po tikeb metenj alnebe iginj hiyyenj. ⁸ Nebe doyanj alner yufukde hej mereminj gama irde himyen. Irde ne wor fulenja mar kura doyanj yirde hime geb, al goyen kura, "Kwa," inmekeb kuyenj, irde al hoyanj kura, "Waya," inmekeb wayyenj. Irde metenj alne mananj, "Gwaha gwaha tiya," inmeke gwaha po tiyyenj. Ningeb gebe tarenje yanj geb, gor po hej dulinj po mere tiyayinj. Irkeb merege nurdeb garbam go metenj alne tubul tenj kuyenj, 'yihi," inaminj.

⁹ Irkeb Yesu go mere gwahade nurdeb dinonj kok yirinj. Irdeb tigiri tenj al buda kurunj gama irde hinhan mar goyen yenenj henjbe, "Fudinde wor po, Israel bana ga ninj al kura ne ninj dufayminj tarenj gahade irtinj kura ma kinminj. Hubu wor po," yinyinj. ¹⁰ Be, keya kwaminj mar gob mulganj hej fulenja marte doyanj al gote yare kunjbe metenj al go iginj hirinj goyen kenaminj.

Beretap kura gote urminj kamtinj goyen isanj hirinj

¹¹ Be, Yesu go gwaha tenj go kamereb taun denjem kura Nain gor kurinj. Irkeb komatminj yagoya al buda kurunj go mananj gama irde kwaminj. ¹² Kunj hora belenj po koya kurunj hende wor po kerde milgu irtinj taun gote yame kurunj goyen binde hej hikeb al hakwa kura taktenj mete tinij yenj taun binde mat tenj sinjare katerj hinhan goyen yenaminj. Milinjbe beretap, urminjbe unjkurenj gogo po. Taun bana go ninj al buda kurunj gob beretap goya katerj hinhan. ¹³ Irkeb Doyanj Al Kurunj Yesu belenj beretap go kenenjbe yenj ge buninjenj wor po nurdeb, "Esenj ma yo," inyinj. ¹⁴ Irdeb kunj sapir go tanaryinj. Irkeb al sapir tenj kunj hinhan mar gob tek yaminj. Irkeb, "Dirinj, ne belenj ginhem geb huwara," inyinj. ¹⁵ Irkeb dirinj kamtinj go huwarde keperdebe mere tiyyinj. Irkeb Yesu belenj dirinj go milinj ge tubul tiyyinj.

¹⁶ Be, al buda gor hej go kenenjbe hurkunjat tenj kafura mananj henjbe Al Kurunj turunj iraminj. Irdeb, "Al Kurunjen mere basanj al sanjinminj kurunj wor po nenj hitte gago waya. Al Kurunjbe alya bereyaminj faranj yure yenj gago waya," yaminj. ¹⁷ Be, Yesu belenj al kamtinj

isanj hirinj gote mere momonjbe Yudia nanjaya nanja binjanj hinhan goyen nurde tukaminj.

Yesuya Yon Baptaisya

(Matiyu 11:2-19)

¹⁸ Be, Yon Baptaisyen komatminj belenj Yesu belenj mata tenj hinhin kurunj goke kunj Yon momonj iraminj. Go nurdeb komatminj irawa hoy yirdeb, ¹⁹ "Yesu hitte kunjbe, 'Hakot al kura wayyenj yitij al gobe ge gago ma al hoyanj ninj doyanj hetek?' yenj gusunanj iriryenj," yinenj Doyanj Al Kurunj Yesu hitte yad yerke kwaryum. ²⁰ Irkeb irem go Yesu hitte kunjbe, "Yon Baptais belenj Yesu hitte kunjbe, 'Hakot al kura wayyenj yitij al gobe ge gago ma al hoyanj ninj doyanj hetek?' yenj gusunanj iriryenj dinke gago wayhar," inaryum.

²¹ Be, go nalure wor wor goyenbe Yesu belenj al garbam kurayen kurayen goyen sope yirde hinhin. Irde unjura belenj al ketal yurtinj minjanj yakira tenj, al dilinj titminj mananj budam sope yirde hinhin. ²² Ningeb Yesu belenj Yonyen komatminj irawa gote mere goyen wol henjbe, "Mulganj hej kunjbe mata diltirinje gar yenhar irde mere nurhar goyen Yon momonj iriryenj. 'Al dilinj titminjbe nanjenhanj, al kahanj kamtinjbe huwarde kunj hanj, al busuka minjanjbe iginj hahanj, al kirminj titminjbe mere nurhanj, al kamtinjbe huwarhanj, irdeb al buninjenj wor Al Kurunj belenj yumulganj tenj tenj mere iginj goyen nurhanj,' iniryenj. ²³ Irdeb kunjbe, 'Al kura ne ninj dufayminj tarenj irde go ma katyenjbe Al Kurunj belenj guram irde tarenj iryenj,' yihi gwaha iniryenj," yinyinj.

²⁴ Be, Yon Baptaisyen komatminj irawa go yubul tenj kukeb Yesu belenj al buda goyen Yon ninj momonj yire yenjbe gaha yinyinj: "Denjbe da kinninj yenj sawsawa po kurunj nanja bana gonj kwanj? Dulinj yamunj menje belenj tama urtinj goyen kinninj yenj kwanj? ²⁵ Goke monj kenem da wor po kinninj yenj kwanj? Al kura umnja iginj titinj kura yinninj yenj kwanj? Monj. Al horam yanj umnja iginj tenj det iginj ninj po nurde hanj marbe megen ninj doyanj kurj karkuwanjenj ya iginjanj po hanj. ²⁶ Goyenbe da kurj kinninj yenj kwanj? Al Kurunjen mere basanj al? Gwaha, fudinde. Gega yenjbe Al Kurunjen mere basanj mar hoyanj goyen yara monj. Yenjbe gote folek. ²⁷ Al goyen goke tenjbe Al Kurunjen asanjde gahade katerj hi:

'Mere basanj alne tenj kermeke yenj wa mehenj hej kuyenj.

Yenj belenj mehenj hej kunjbe belenje sope irde gunyenj, 'yitij hi.

Malakai 3:1

²⁸ Be, yitij gwahade po metenj tiyuj al gobe al hoyanj monj, Yon belenj tiyuj. Ningeb fudinde wor po, bere belenj kawanj yirtinj hanj kurunj gayen Yonyen metenj go epte ma folek irnayinj. Yenj belenj metenj tiyuj gobe metenj hoyanj kurunj gote folek wor po. Gega yenjbe ne gayen nenjkela ma hej hi geb, al kura denjem monj gega, nenjkela hej bebak tiyyenj al gobe Al Kurunj dilinjdeb Yon goyen folek kinyenj," yinyinj.

²⁹ Be, al budamya teks yad yad marya goyen Yon hitte baptais taminje geb, Yesu belenj Yon ninj gwaha ye-

ke nurdeb Al Kurunyen matabe fudinde huwak yamiñ. ³⁰ Gega Farisi marya Moseyen saba marya gobe Yon hitte baptais tej tej ge bada hamiñ geb, Al Kurun belen yey ge dufay kiriñ goyen yingen bada heñ harhok unamiñ.

³¹ Be, Yesu belen sopte gaha yiriñ: "Ningeb gayenter niñ marbe da det kura niñ yey, 'Yeybe gwahade,' yewey? Yeybe da kura yara yetek?" ³² Be, go mar gobe diriñ kura gabu gasunde heñ kari tej yingen uliñ kadam mohonde tej hanyen go gwahade. Diriñ gobe kari tej henya kadom gineñ tejbe, 'Neñ belen buleluñ fuk irde tikiñ heñ dunhet gega ge-ge ma tahañ.

Irde esinayiñ daw yey al hakwa ambo ird irdde niñ tikiñ heñ dunhet gega ma esahañ,' yinen kwep kwep yirde hanyen.

³³ Ningeb diriñ tej hanyen gwahade goyen po, mel gobe mere fudinde nurtek ma yirde hi. Ningeb Yon Baptais belen beretya wainya ma neke keneñbe, 'Al gobe unguram yan,' inañ. ³⁴ Munañ ne Al Urmiñ gabe beretya wainya nemeke neneñbe, 'Al gabe bingeya feyare niñ al wor po. Irde yeybe teks yad yad marya Moseyen saba kenkela ma gama irde hike "mata buluñ mar" yinen hityen gote kadom,' ninen hañ. ³⁵ Gega Al Kurun diriñ yeybe Yonya neya belen Al Kurunyen dufay wukken tagalde haryen goyen fudinde yey nurde hañ," yinyiñ.

Mata buluñ bere kura gore Yesuyen kahañ halyiñ

³⁶ Be, go kamereb Farisi al kura gore, "Wake yaner kuñ bingge netek," inyiñ geb, kuñ Farisi al gote yare bingge niniñ yey gor hinhan mar goya keperamiñ.

³⁷ Taun goyenterbe bere kura goyen mata buluñ tej hike gor niñ marbe kenkela nurde uner hinhan. Be, bere gore Yesube Farisi al gote yare heñ dula tej hi yey nuryiñ. Irdeb det kura fimiñ hamiñ kusamuñ wor po goyen yaliñ igiñ muñ alabasta hora belen po irtiñ bana goñ hitiñ goyen tej Yesu hinhin yare gor kuriñ. ³⁸ Irdeb Yesu bulgañ yitñ tej kahañ yimiyiñ belen goñ wañ huwariñ. Irdeb dokolhoñ yuguluñ tej esike diliñ fimiñ kateñ Yesu kahañ bida yirde hikeb tonañ yuwalñ po utma tej hinhin. Irdeb Yesu palap wor po irde hinhin geb, goyen ikala irhem yeybe kahañ u irde tebañ irde hinhin. Irdeb det fimiñ hamñ igiñ wor po goyen Yesu kahañde wogorde sam iryiñ.

³⁹ Irkeb Farisi al Yesu hoy irde gargar iryiñ al gore goyen keneñbe dufaymiñde po, "Yeybe Al Kurunyen mere basañ al manhan bere gwahade belen sisañ nurde hi yey nurdeb bada hawa inwoñ. Gega bere gobe mata buluñ bere yey ma nurde hi geb, gogo keneñ wasak tej hi," yey nuryiñ. ⁴⁰ Irkeb Yesu belen dufaymiñ keneñbe, "Saimon, nebe mere kura momoñ giren tihim geb," inyiñ. Irkeb al gore, "Tisa, igiñde momoñ nira," inyiñ. ⁴¹ Irkeb Yesu belen gaha inyiñ: "Al irawa kura al horam yan hitte kuñbe kame ga horage wol heñ gunyer ineybe hora yawararyum. Al kurabe 500 denari † yawariñ, munañ kurabe 50 denari yawariñ. ⁴² Be, al irawa gobe gwaha mat kura al gote hora wol hetek

ma haryum. Irkeb hora yunyiñ al gore buniñ yirdeb goñmiñ yinyiñ. Ningeb al damiñ belenbe horamiñ ma wol heke goñmiñ yinyiñ al goke amañ wor po nurde unyen?" yey gusunañ iryiñ. ⁴³ Irkeb Farisi al Saimon gore wol heñbe, "Al hora kurun tiriñ al gore yey nurhem," inyiñ. Irkeb Yesu belenbe, "Fudinde yaha," inyiñ. ⁴⁴ Irdeb bere go hinhin belen fulgañ kanbe Saimon go sopte, "Bere ga keneha? Nebe yager wayhem gega, nende matare kahañne hal hal fe kura ma nunha. Goyenpoga bere gabe wañ diliñ fimiñ belen po kahañne halde tonañ yuwalñ belen po utma tiya. ⁴⁵ Irde gebe yager wayhemyabe pere nirde uluñner muñ kura u ma nirha. Gega bere gabe wañ kahañne u irde tebañ tiya. ⁴⁶ Irde gebe yager wayhem goke amañ nurde oliñ fimiñ gwahade muñ kura tej tonañner ma wogorha. Gega bere gabe det fimiñ hamñ kusamuñ damum hende wor po goyen kahañner wogora. ⁴⁷ Ningeb fudinde ginhem. Bere gabe mata buluñmiñ ge goltapñ wor po nurde hiyen geb, Al Kurun belen mata buluñmiñ kurun goyen halde unkeb goke amañ wor po nurde nunenbe mata gago tiya. Gega al kura mata buluñmiñ ge goltapñ ma nurde hiyen al gobe Al Kurun belen mata buluñmiñ halde unyen goyen goke amañ wor po ma nuryey," inyiñ. ⁴⁸ Irdeb bere go keneñ henya, "Mata buluñge halde gunhem," inyiñ. ⁴⁹ Irkeb Saimon belen hoy yirke wayamiñ mar gore mere go nurdeb, "Al gabe ganuñ geb, alyen mata buluñ wor halde hime yey hi?" yey yingen uliñ mere tiyamiñ. ⁵⁰ Gega Yesu belen mel go mere tej hinhan go haywañ yirtinñbe bere goyen, "Gebe ne niñ dufayge sañiñ irha. Goke tej Al Kurun belen gumulgañ tiya. Ningeb bege kamke igiñ po nurde kwayiñ," inyiñ.

Yesu gama irde hinhan bere

8 Be, go kamereb Yesu go taunya tiyunya kurar mat kurar kuñbe mere igiñ Al Kurun belen alye bereyamiñ doyañ yird yird goke momoñ yirde kuñ hinhin. Goya goyenbe mere basañ marmiñ 12 go manañ yeyya kuñ hinhan. ² Irde bere wor Yesu gama irde kuñ hinhan. Bere kurabe unguram yan gega Yesu belen unguñ yakira tiyyiñ, irde kurabe garbam miñyan goyen sope yirke igiñ hamiñ. Bere goyen kurabe Makdala niñ Maria. Yeybe bikken unguñ 7 belen ketal urtiñ goyen Yesu belen unguñ yakira tike igiñ hiriñ. ³ Irde bere kurabe Susanaya Yoanaya. Yoana gote un Kusabe Herotyen samuñ doyañ ird ird al. Irde bere go po moñ. Bere budam hoyañ manañ Yesu gama irde kuñ hinhan. Irdeb yingen de horaya detmiñ budamya gore Yesuya komatmiñya farañ yurde yukuñ hinhan.

Yasun alyen maya mere

(Matiyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ Be, taun kurar niñ kurar niñ alye bereya budam wor po Yesu hitte wañ gabu irde hinhan. Irkeb maya mere-re saba gahade yiriñ: ⁵ "Al kura wit muyken tur ire yey

† Denari: Al belen wampot mat meter tejbe wawunbana nana sul yeke bada heñbe metemñ gote murungembe denari unkuñ tiyyey.

metenminde kuriñ. Kuñ metenñde muykenñ go tur irkeb kurabe metenñ siñak al kuñ kuñ belenyanñ kataminñ. Irkeb al belenñ go ma yenenñ yufuraminñ. Kurabe nu belen wañ naminiñ. ⁶ Munanñ kurabe megenñ halgayiniñ hora arat hereñ kataminñ. Irdeb kawanñ haminñ gega, megenñ fimnenñ moñ geb, algup nen kamaminñ. ⁷ Munanñ kura-be yamuñ hirwanenñ yanñ bana katenñ yamuñ goya tumnanñ kawanñ haminñ. Gega yamuñ duwi gore hurkuñ awrum yurkeb nonbo haminñ. ⁸ Be, wit muykenñ kurabe megenñ iginyanñ katenñ kawanñ henñbe iginenñ budam haminñ. Muykenñ unñkurenñbe 100 iginenñ gwahade haminñ, yiriñ. Be, Yesu gob maya mere goyen tagaldebe, "Al kura mere ga miñ bebak tiniñ yenñbe kenñkela palña irde nurnanñ ko," yiriñ.

Maya mere igiñ bebak tenñ tenñ mata

(Matiyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁹ Irkeb komatmiñ belenñ maya mere gote miñ momoñ dira inenñ gusunañ iramiñ. ¹⁰ Irkeb Yesu belenñ gaha yinyiñ: "Al Kuruñ belenñ alya bereyamiñ doyanñ yird yird mata gote miñbe banare hi geb, al hoyanñ belenñ epte ma bebak titek. Gega denñbe Al Kuruñyen tarenñde miñ goyen igiñ bebak tinayiniñ. Goyenbe al hoyanñ ne niñ ma nurde hanñ marbe mata gote miñ goyen maya mere mat po momoñ yirde hime. Go mar gobe merene gama irtek ma yirde hiyen geb, maya mere go nurnayiniñ gega, bebak ma tinayiniñ. Goke tenñbe Al Kuruñyen asanñde gahade katiñ hi:

'Mel gobe merene nurde hinayiniñ irde kenenñ hinayiniñ gega, bebak ma po tenñ hinayiniñ,' katiñ hi," yinyiñ.

Aisaia 6:9

Yasunñ alyen maya mere gote miñ

(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

¹¹ Irdeb gaha yinyiñ: "Be, maya mere gote miñbe gahade: wit muykenñ gobe Al Kuruñyen mere. ¹² Muykenñ belenyanñ kattiniñ gobe al kura Al Kuruñyen mere nurnayiniñ gega, Satan belenñ mere binñde hinayiniñ goyen yad siña yiryenñ go gwahade. Ungura belenñ al gobe daha mere go nurde Al Kuruñ niñ dufaymiñ tarenñ irke yumulganñ tiyyenñkek yenñbe gogo gwaha yiryenñ. ¹³ Munanñ wit muykenñ hora hereñ kattiniñ gote miñbe al kura Al Kuruñyen mere tiñyenya nurdeb amanñ henayiniñ. Gega hora arat geb, filginiñ kenñkela ma kutiniñ belenñ tenñ hanñyen go gwahade goyen po, al go mananñ Al Kuruñyen mere binñde kenñkela ma kipiryenñ. Irde kadila hekeb aranñ po algup nene kamde hanñyen go gwahade goyen po, kanduk kura forok yekeb goyare po Al Kuruñ harhok unnayiniñ. ¹⁴ Wit muykenñ yamuñ duwi hirwanenñ yanñ bana kattiniñ gobe al kura Al Kuruñyen mere nurnayiniñ gega, megenñ niñ samunñ yad yad niñ po nurnayiniñ go gwahade. Go mar gobe uliñde po amanñ hetek mata go po titek titek yirde hiyenñ. Irde yenñ hitte kanduk kura forok yiyyenñ goke kafura henayiniñ. Go mar gobe megenñ niñ det gwahade gore dufaymiñ awrum yirkeb wit muykenñbe iginenñ henayiniñ gega, nonbo henayiniñ go gwahade goyen po, merebe nurnayiniñ gega, gote iginenñbe kenñkela ma forok yenayiniñ. ¹⁵ Goyenpoga wit

muykenñ megenñ iginyanñ katenñ igiñ ala po kawanñ henñ iginenñ budam haminñ gobe al kura Al Kuruñyen mere fudinde wor po binñde kerde gama irde hinayiniñ go gwahade goyen. Irde kanduk yenenñ hinayiniñ gega, sanñiñ po henñ kuñ kuñbe gote iginenñbe Al Kuruñ diliñdebe mata igiñ igiñ forok yirde hinayiniñ," yinyiñ.

Hulsiyen maya mere

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Irdeb sopte po maya mere hoyanñ kura gaha yinyiñ: "Al kura hulsi usunñ urde tenñ kuwe bana ma kerde hiyen. Irde ponñ bana wor kerde hiyen moñ. Gwaha ir-tinenñbe tenñ omasiniñ hende binñgunñ irde hiyen. Gogab al kura ya bana gonñ wanñbe hulsi go kawanñ henñ hike kinyenñ. ¹⁷ Gwahade goyen po, Al Kuruñ belenñ yende alya bereya doyanñ yird yird mata gote miñ banare hitiniñ gobe kawanñ hiyyenñ. Irde matamiñ epte ma bebak titek goyen kawanñ forok yenñ hike al budam wor po yenenñ bebak titiniñ ala tinayiniñ. ¹⁸ Niñgeb kenñkela wor po merene palña irde nurde hinayiniñ. Al kura binñde mat fudinde wor po Al Kuruñyen mere nurde hikeb Al Kuruñ belenñ meremiñ igiñ goyen unenñ tebanñ irde hiyenñ. Munanñ al kura gwahade moñ gobe Al Kuruñyen mere binñde munñ kura hi goyen wor tenñ siña iryenñ," yinyiñ.

Yesuyen miliñya kuliñ yagoya

(Matiyu 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Be, nalu kurareb Yesu miliñya kuliñ wenñya belenñ kinniñ yenñ Yesu hinhinde gor wayamiñ. Gega albe budam wor po geb, munñ kura binde ma kwamiñ. ²⁰ Irkeb al kura belenñ goyen yenenñbe kuñ Yesu goyen, "Momkeya kolge wenñya ginniñ yenñ wanñ siñare ga hanñ," inyiñ. ²¹ Irkeb wol henñbe, "Mamneya kolne wenñya fudinde wor pobe alya bereya Al Kuruñyen mere nurde gama irde hanñ mar gago," yiriñ.

Meñe kuruñ Yesu belenñ inke kamiñ

(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Be, nalu kurare kurab Yesu belenñ komatmiñ yago goyen, "Wake fe ala kuruñ siña kurhan kuniñ," yinyiñ. Irdeb hakwa kura goyen hende kwamiñ. ²³ Be, kuñ hinhin goyabe Yesube dukpu irkeb ferd uguñ po hiriñ. Goya goyenbe meñe kuruñ dugure mat katkeb duba huwaryiniñ. Irkeb fe belenñ hakwa bana gonñ hurkuñ ala henñ hinhin. Irkeb sonñ po yenñ miñmoñ haminñ. ²⁴ Gega Yesu go firtinñde po hikeb komatmiñ yago belenñ kenenñbe, "Doyanñ al, Doyanñ al, neñ miñmoñ hiniñ tihit niñ, aranñ huwara," inenñ isanñ haminñ. Irkeb huwardeb meñeya dubaya epte ma tiyaryum goyen masi yirkeb pultik po yaryum. ²⁵ Irkeb Yesu belenñ komatmiñ yago goyen, "Denñ gab ne niñ hekkeñ ma nurde hanñ," yinyiñ. Irkeb mel go kafura wor po henñbe, "Gab da albe gago? Meñeya makanyya mananñ meremiñ nurhar!" yenñ kadam gusunañ gird tiyamiñ.

Al ungura ketal urtiŋ goyen sope iriyiŋ

(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Be, meŋe kamkeb mel go kuŋ Galili fe ala goyen siŋa kurhan Gerasa marte naŋare kuŋ forok yamiŋ. Go mar gobe Yuda mar moŋ, al miŋ hoyan. ²⁷ Be, hakwa go tubul teŋ siŋare kukeb taunde gor niŋ al kura ungura budam belen ketal urtiŋ manaŋ hiyen goyen Yesu hitte wayyiŋ. Al gobe hiyen kurun gob kupsoŋ po hiyen. Irdeb tiyuŋde ma ferde hinhin. Mali bembayan heŋ kuŋ hinhin. ²⁸ Al gobe ungura belen hugineŋ ketal urde mali tukun hinhin. Irkeb gor niŋ mar belen busaharyenkek yeŋbe sen po haniŋya kahaŋya fere teŋ doyan irde hinhan. Goyenbe al gobe ungura gote tarende sen goyen kirintiktuk heŋbe ungura gore bul irke naŋa al miŋmoŋ bana kuŋ hinhin. Be, Yesu belen al go keneŋbe, "Ungura, al go tubul teŋ kat kwa," inyiŋ. Irkeb al go Yesu keneŋ waŋbe kahaŋ miŋde gor wulgurut yeŋbe kekew teŋ, "Yesu, gebe Al Kurun turunŋ yaŋ gote Urmiŋ yeŋ nurde gunen hime. Niŋgeb daha nireŋ wayha? Bulun ma nirayiŋ," inen esen mere iriyiŋ. ³⁰ Irkeb Yesu belen, "Deŋgebe ganun?" inyiŋ. Irkeb al gobe ungura budam wor po belen ketal urtiŋ hinhin geb, "Deŋnebe Legiyon," † inyiŋ. ³¹ Irdeb ungura gore, "Uliŋ misiŋ kurun katen katen gasunde gor ma dakira tiyayiŋ," inen teban irde esen mere iriyiŋ.

³² Goya goyenbe bu buda kurun goyen dugu dabayiŋde kura gor dula teŋ hinhan. Niŋgeb ungura goreb, "Ge belen ok dinkeb bu iro kuŋ ketal yurniŋ," inen esen mere iramiŋ. Irkeb Yesu belen igiŋ yinyiŋ. ³³ Irkeb ungura gobe al go tubul teŋ kuŋbe bu buda go ketal yuramiŋ. Irkeb bu go kup yeŋ kuŋ hamulare mat fe ala kurkuŋbe fe nene kamamiŋ.

³⁴ Be, bu doyan yirde hinhan mar go mata goyen keneŋbe busaharde taunya tiyunyaŋya kuŋbe goke tagalde tukutiŋ ala tiyamiŋ. ³⁵ Irkeb al budam mata forok yiriŋ goyen kinniŋ yeŋ Yesu hinhinde gor wayamiŋ. Waŋbe al goyen ungura belen tubul teŋ kukeb igiŋ heŋ dufaymiŋ wuk yeke uliŋ umŋa titiŋ manaŋ Yesu kahaŋ miŋde gor keperde hike keneŋbe Yesu niŋ kafura hamiŋ. ³⁶ Irkeb al gor heŋ mata forok yeke kenamiŋ mar goreb daha mat al go igiŋ hiriŋ goyen momoŋ yiramiŋ. ³⁷ Irkeb al buda Gerasa marte naŋare niŋ mar go tumŋaŋ kafura wor po heŋbe Yesu goyen, "Ge goya gar ma hayiŋ. Dubul teŋ kwa ko," inamiŋ. Irkeb Yesube al buda goyen yubul teŋ kuniŋ yeŋ komatmiŋya hakwa hende hurkamiŋ.

³⁸ Be, mel go yubul teŋ kwen tiyyiŋya goyenbe sope irke igiŋ hiriŋ al goreb, "Neya kure," inen esen mere iriyiŋ. ³⁹ Gega Yesu belen, "Moŋ, tiyunger kuŋ Al Kurun belen buniŋen girde sope girke igiŋ haha gayen gor niŋ alya bereya momoŋ yirayiŋ," inen teŋ kerke kuriŋ. Irkeb al gobe taunmiŋde mulgan heŋ kuŋbe Yesu belen buniŋen irde igiŋ iriyiŋ goyen gor niŋ mar tumŋaŋ momoŋ yirde tukutiŋ ala tiyyiŋ.

Bere dirneŋ kamtiŋ goya bere kura danduku miŋyan sope yiryiŋ

(Matiyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Be, Yesu go mulgan heŋ Kapeneam kukeb al buda yeŋ ge doyan heŋ hinhan geb, aman heŋ waŋ kalyan keramiŋ. ⁴¹ Goyarebe al kura deŋembe Yairus gore Yesu hitte wayyiŋ. Yeŋbe Yuda marte gabu yare gor waŋ hanŋen mar gote doyan al. Goyenbe wiriŋ unkurun muŋ gogo po damambe 12 goyen garbam bulun wor po heŋ kameŋ teŋ hinhin. Niŋgeb al gore Yesu hitte waŋ palap matare dokolhoŋ yugulun teŋbe, "Werne garbam bulun wor po heŋ kameŋ tiya geb, yaner waŋ guram irayiŋ," inen esen mere iriyiŋ. Irkeb Yesube yeŋya yamiŋde kure yeŋ kwaryum.

Be, Yesu go al gote yare kuŋ hikeb al buda forfor yamiŋ goreb upepel urde farkaka iramiŋ. ⁴³ Goya goyenbe bere kura dama 12 gayen danduku manaŋ hiyen goyen al buda kuŋ hinhan mar goya kuŋ hinhin. Bere gobe al kura belen epte ma wor po sope irtek hinhin. ⁴⁴ Be, bere gore Yesu harhok belen mat kuŋbe Yesuyen uliŋhor hende niŋ gote murunde sisaŋ uryiŋ. Irkeb goyare po dari temeyde hinhin goyen hubu heke nuryiŋ.

⁴⁵ Be, goya goyen po Yesu belen, "Ganun belen sisaŋ nura?" yeŋ al buda goyen gusunŋaŋ yiryiŋ. Irkeb al buda gore, "Neŋ moŋ," inkeb Pita belen huwardeb, "Doyan Al Kurun, al buda farkaka girde han kurun gab ma yeneŋbe, 'Ganun belen sisaŋ nura?' yeŋ gusunŋaŋ heŋ ha?" inyiŋ. ⁴⁶ Gega Yesu belenbe, "Moŋ, fudiŋde al kura sisaŋ nura. Irkeb Al Kurunŋen tareŋ kat kuke nurhem," yiriŋ. ⁴⁷ Irkeb bere go uliŋde mata forok yiriŋ goyen, "Yesube neneŋ bebak tiya geb, epte ma bana kwen," yeŋ nurde barbar yeŋ waŋ Yesu kahaŋ miŋde katen dokolhoŋ yugulun tiyyiŋ. Irdeb al buda kurun goyen dilingde miŋ daniŋ sisaŋ uryiŋ irde goya po igiŋ hiriŋ goyen Yesu momoŋ iriyiŋ. ⁴⁸ Irkeb Yesu belen, "Werne, ne niŋ hekkeŋ nurha goke teŋbe Al Kurun belen sope gira. Niŋgeb bege kamke kwayiŋ," inyiŋ.

⁴⁹ Be, Yesu belen bere go mere irde hinhin goya goyab al kura Yairusyen yare mat waŋbe, "Wergebe bikkeŋ kama geb, saba al gayen titmiŋen tuktawaŋ ma irayiŋ. Inke bada hiyyen," inyiŋ. ⁵⁰ Gega meremiŋ nurdeb Yesu belen Yairus goyen, "Kandukneŋ ma nurayiŋ. Ne niŋ po dufayge sanŋiŋ irayiŋ. Irkeb werge goyen igiŋ hiyyen," inyiŋ.

⁵¹ Be, Yesu go kuŋ Yairusyen yare forok yeŋbe alya bereya dolonde hinhan goyen esen epte ma teŋ hike yinyiŋ. Irdeb, "Bada henaŋ. Yeŋbe ma kama. Duliŋ ferde hi," yinyiŋ. Gwaha yinkeb fudiŋde wor po kamiŋ yeŋ nurde hinhan geb, mel gore kukuwa wet heŋ hi yeŋ hinman faykek iramiŋ. Irkeb Yesu go al hoyan kura ma yubul tike diriŋ hakwam hinhin bana goŋ hurkamiŋ. Komatmiŋ karwo Pita, Yemsya Yonyabe diriŋ gote miliŋya naniŋya po yadeb diriŋ hakwa hinhin bana goŋ hurkamiŋ. ⁵⁴ Irdeb diriŋ gote haniŋ tanardeb, "Werne, huwara," inen isaŋ hiriŋ. ⁵⁵ Irkeb tonen mulgan hekeb goya goyen po huwaryiŋ. Irkeb Yesu belen,

† "Legiyon" gob fulenŋa mar buda kurun goke yitiŋ.

“Det netek kura unke niwi,” yinyinj. ⁵⁶ Irkeb miliñya naniñya mata go keneñbe diliñ fot wor po yaryum. Gega Yesu belen, “Mata forok yihi gake go ma tagaliryen,” yinenj utanj yiryinj.

Yesu belen komatmiñ 12 goyen meten tinan yen yad yerke kwamiñ
(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

9 Be, go kamereb Yesu belen mere basanj marminj 12 goyen hoy yirke wanj gabu irkeb unjura kurayen kurayen kurun goyen yakira ten ten tarenja garbam sope yird yird tarenja goyen yunyinj. ² Irdeb, “Kun Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird mata goyen tagalde tukun henbe garbam mar sope yirde hinayinj,” yinyinj. ³ Irde gaha yinyinj: “Kuniñ yenbe genun, kalwa, binje, horayabe ulinhor hoyan ma yawarnayinj. Ulinhorbe ulinje hanj gogo ep, det hoyan wor kura ma po yawarnayinj. ⁴ Tiyun kurar kura kuke al kura belen yaner wananj dinej hoy dirkeb ya hoyande ma kunayinj. Unjurenje gor po hen henbe tiyun go tubul ten hoyande kunayinj. ⁵ Munanj tiyun kurar kura kuke gor niñ mar belen meretinj pel irde dakira tikebe, ‘Al Kurunyen mere pel irhet,’ yen bebak tinan yenbe kahanjinje tupi yaranj tinayinj,” yinyinj. ⁶ Be, Yesu belen komatmiñ yago gwaha yinkeb tiyun kurar kurar kwamiñ. Irde nanja kurun goyen kun henjabe mere iginj Al Kurun belen alya bereya yumulganj ten ten goke yitinj goyen tagalde saba yirde tukun hinhan. Irdeb garbam mar mananj sope yirde kun hinhan.

Herot belen Yesuyen mere momonj nuryinj
(Matiyu 14:1-12; Mak 6:14-29)

⁷ Be, Galili nanja doyan al kurun Herot belen Yesuya komatmiñ yagoya mata ten hinhan kurun goyen nuryinj. Yenbe bikkenj fulenja marminj yinke Yon Baptais mayke kamyinj. Gega al kura belenbe, “Yon Baptais kamuñ gega, gogo sopte huwarde meten ten hi,” yamiñ. Irde al kurabe, “Al Kurunyen mere basanj al Elaia forok yenbe gogo meten ten hi,” yamiñ. Munanj kurabe, “Al Kurunyen mere basanj al bikkek kura gore sopte huwarde gogo meten ten hi,” yeke Herot go nurde kukuwamnenj nuryinj. ⁹ Irdeb, “Yon Baptaisbe bininj walmeke kamuñ. Munanj mere momonjinj nurde hima al gabe ganun?” yen Yesu goyen kene yen kurut yen hinhin.

Yesu belen al 5,000 paka yiryinj
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yon 6:1-14)

¹⁰ Be, Yesuyen mere basanj mar go mulganj henj wanbe metenbe gwaha gwaha titinj inenj momonj iramiñ. Irkeb Yesu belen al hoyanbe gor yubul tenbe komatmiñ yago po yade Betsaida taunde kuriñ. ¹¹ Gega al buda kurun gob Yesube gor kwa yen nurdeb kame gama yirde kwamiñ. Irkeb yenenbe, “Iginge wananj,” yinenbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird goke saba yiryinj. Irdeb garbam minyanj iginj hiniñ yen nurde hinhan mar goyen sope yiryinj.

¹² Be, gwaha ten tenbe nanja sul yewenj tikeb mere basanj marminj aposel 12 gore Yesu hitte wanbe, “Nanja nen hitere gabe tiyun bindem monj geb, al buda ga yinke taunyañ tiyun muknenyanj kun yingen binje niñ nanjenenj damu ten nenayinj. Irde goyan po fernayinj,” inamiñ. ¹³ Irkeb wol henbe, “Monj, denj belen binje kura yunke nenayinj,” yinyinj. Irkeb mel goreb, “Nenbe beret siptesononjyabe makanj dapna irawaya po hanj. Kun hoyan ma damu titekbe gare epte ma yiryen,” inamiñ. ¹⁴ Al po kapyanj haminbe 5,000 gwahade gor hinhan. Be, mel gore gwaha inkeb Yesu belen, “Al buda ga yinke gabu unjurenje al 50 gwahade keperde tukunanj,” yinyinj. ¹⁵ Irkeb komatmiñ yago goyen yen yinyinj gwahade po tiyamiñ. Irkeb al buda kurun goyen Yesu belen yirinj gwahade po keperde tukamiñ. ¹⁶ Irkeb Yesu belen beret siptesononjyabe makanj dapna irawaya goyen yade kotanj kan nanjinje nanjenenj Al Kurunyen sanjinje guram yirdeb yubala ten al yunnanj yen komatmiñ yago yunyinj. ¹⁷ Be, gale hen yunke al buda kurun go neneb ep wor po namiñ. Irdeb binje diknenj gabu yiramiñ gobe tiri 12 gayen iginj makinj yirtek hamiñ.

Pita belen, “Yesu gebe Mesaia,” inyinj
(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Be, kurareb Yesu go yen unjurenj po hen Al Kurun mere irde hinhin. Goya goyenbe komatmiñbe gor hinhan. Irkeb huwardeb, “Al belen nebe ganun yen nurd nunen hanj?” yen gusunanj yiryinj. ¹⁹ Irkeb wol henbe, “Al kurabe Yon Baptais yen hanj. Kurabe Elaia yen hanj. Munanj al kurabe Al Kurunyen mere basanj al kura bikkenj kamyinj goyen sopte huwarde wayun yen nurd gunen hanj,” inamiñ. ²⁰ Irkeb Yesu belen, “Munanj denbe ganun yen nurd nunen hanj?” yinkeb Pita belen huwardeb, “Gebe Al Kurun hitte Dumulganj ten ten Al Mesaia, Al Kurun hitte mat wayanj yen nurde hite,” inyinj. ²¹ Irkeb Yesu belen, “Pita belen ne niñ yihi goyen basanj hen al kura ma momonj yirnayinj,” yinenj utanj yiryinj. ²² Irdeb komatmiñ yenenj henbe, “Ne Al Urminj gabe Yuda marte doyan mar parguwak goya Al Kurun dolonj ird ird mata doyan marte karkuwanjinja Mosesen saba marya belen nakira ten mununkeb ulne misinj kurun katenbe kamenj. Goyenpoga kameñde mat yerenjek hekeb sopte huwaren,” yinyinj.

²³ Be, go kamereb komatmiñya al gabu iramiñ marya goyen gaha yinyinj: “Al kura gama nirde hen kanduk yenenbe yingenj ge kafura hen harhok nunyen al gobe kame kanduk kinyen. Munanj al kura ne gama nirde kanduk kurun ten ulin misinj katen hijen al gobe kame iginj hijen. Ninjeb al kura ne gama nire yenbe megen niñ dufayya mataya harhok yunyen. Irdeb gise hanja kanduk yenen hijen gega, yingenj ge ma nurde gama po nirde hijen. ²⁵ Goyenbe al kura yingenj ge po nurde megen niñ det kurun yawaryen irde kurabe denjem yan hijyen gega, Al Kurunyen bearar bana hen kame gote murungem bulun tiyyenbe daha tiyyen? Gobe iginj monj, bulun wor po. ²⁶ Ninjeb al kura ne niñ meya hen merene harhok unyenbe kame ne Al Urminj

gare wor al goyen keneñbe go ma nurde unhem inen harhokne unen. Ne Al Urmin gabe neya Nanneyabe miyonmin yago wukken wor poya gote tareñ turñun yañ manañ kateñ goyenterbe gogo gwaha tiyen.

²⁷ Goyenpoga den gar hañ gayen kurabe go ma kamdeya Al Kurun belen alya bereyamin doyañ yird yird goyen kennayin. Mere gabe fudinde wor po dinhem," yinyin.

Yesu ulin hoyañ hiriñ

(Matiyu 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Be, Yesu belen mere tiyyin go kuñ naña fay 8 gwahade kamereb Al Kurun mere ire yenbe Pita, Yonyabe Yemsa po yadeb dondonde kura gor hurkuriñ. ²⁹ Irdeb gor Al Kurun mere irde hinhin goyabe dinsok hoyañ wor po hiriñ. Irkeb ulinhorminbe dagamel go gwahade hiriñ. ³⁰ Goya goyenbe Moseya Elaiaya gore bemel po forok yenbe Yesuya mere ten hinhan. Irem gobe Al Kurunyen tareñ turñun yañ wor po gore ketal yurtin. Irde Yesube Al Kurun belen bikken dufaymin kiriñ go gwahade po gama irde Yerusalem gor kamde Naniñ hitte mulgañ hiyyen goke mere sege iramin.

³² Be, hañkapyä Yesu go Al Kurun mere irde hinhinyabe Pitaya kadam waranya gobe dukpuk bulun po yirkebab arkup ten hinhan. Gega bin bak yeke nankenenbe Yesube sanjinmin turñun yañ wor po hen al irawa goya huwarde hike yenamin. ³³ Be, Moseya Elaiaya gore Yesu tubul ten kuren tikeb Pita belen, "Doyañ al, naña gabe igin wor po. Gar hiniñ. Niñgeb igin dinkeb den karwo gote hen hen gasun kura yirniñ. Gasun kurabe ge niñ, kurabe Mose niñ, munañ kurabe Elaia niñ," yinyin. Be, Pita gobe mere tiyyin kurun goyenbe gwaha yihim yen ma nurdeya mere tiyyin.

³⁴ Be, Pita mere ten hinhin goya goyabe gagap belen wañ mel goyen aw yuryin. Irkeb komatmin karwo goyen gagap bana gon hokoyañ hen kafura wor po haminiñ. ³⁵ Irkeb al melak kura gagap bana gor mat mere tenbe, "Al gabe Urne. Metenbe tiyyen yen ne belen po tapat irde basina irmirin. Niñgeb meremin nurde gama irde hinayin," yirin. ³⁶ Be, mere nuramin go kamere nankenenbe Yesu po hike kenamin. Irdeb mata forok yirin goyen goke al hoyañ momon ma yiramin. Binde po nurde hinhan.

Dirin unguram yañ guram iryin

(Matiyu 17:14-21; Mak 9:14-29)

³⁷ Be, fay urkeb dondonde gor mat Yesu go Pita, Yemsa yabe Yonya irde katamin. Katkeb al karim ma Yesu hitte wañ gabu iramin. ³⁸ Irkeb al buda kurun bana gon mat al kura belen ne nini yen uguñ po, "Tisa, urne gabe unkenenbe po geb, gigen kenwon yen nurde hime. ³⁹ Yenbe ungura belen ketal urde bulun bulun irkeb bemel po kekew ten hiyen. Irde ten megen temeyke yoryor yen dadilok peltek yen hiyen. Ungura go urne tubul ma tenbe bulun bulun irde hiyen. Niñgeb urne go keneñ sope irwon yenbe gago esen mere girde hime. ⁴⁰ Ungura goyen takira tinañ yen komatge yago esen mere yirhem gega, tunañ urman urman bada ha-

hañ," yinyin. ⁴¹ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Den gayenter niñ mar, dahade niñgeb dufaytin ne niñ muñ kura tareñ ma irde hañ? Saba dirman dirmanen, tonanñ tareñ wor po! Gayak ga ma neya hityen gega, hako po hañ. Daha naña ga saba dirmeke wuk yenayin?" yinyin. Irdeb al goyen, "Urge go ten gar waya," yinyin. ⁴² Be, dirin goyen naniñ belen ten Yesu hitte wañ hikeyab ungura gore dirin go ten megen temeyke yoryor yen hinhin. Gega Yesu belen ungura go inen ten takira ten dirin goyen sope irdeb naniñ ge tubul tiyyin. ⁴³ Irkeb al buda kurun gore mata go keneñbe Al Kurunyen sanjinbe kurun wor po yen dinon kok yamin.

Yesu kamyen goyen goke sopte komatmin momon yiryin

(Matiyu 17:22-23; Mak 9:30-32)

Irdeb goke dufay hen tagalde epte ma ten hinhan goya goyenbe Yesu belen komatmin yago goyen, ⁴⁴ "Mere direñ tihim gayen kenkela nurnañ ko. Ne Al Urmin gabe al kura belen asogo haniñde niryen," yinyin. ⁴⁵ Gega mel gobe Yesu mere tiyyin goyen min gwahade niñ dina yen bebab ma tiyamin. Mere tiyyin gote minbe Al Kurun belen bana kerkeb min gwahade yen ma nuramin. Irdeb asogo haniñde niryen meremin goke kafura hen gote min niñ gusunañ ird ird niñ kama hamin.

Ganunbe kurun?

(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

⁴⁶ Be, kurarebe Yesuyen komat buda goyen ganunbe doyañ al hiyyen yen yingen ulin ge ma ne ten kadam mohonde tiyamin. ⁴⁷ Irkeb Yesu belen mel gote dufaymin yenen bebab tenbe dirin kura ten gegelhek belen mat kerke huwaryin. ⁴⁸ Irkeb gaha yinyin: "Dirin dirnen gahadebe palap ma yirde hanen. Gega al kura belen ne niñ ten al hoyañ kura dirin gahade gayen gargar iryenbe al go po mon, ne manañ gargar niryen. Munañ al kura ne gargar niryenbe ne po mon, Al Kurun nad nerke wamirin al goyen wor gargar iryen. Niñgeb den bana gayen al kura dufayminde yingen bande irde kadam farañ yuryen al gobe Al Kurun dilindeb al denem yañ kurun wor po yen kinyen," yinyin. ⁴⁹ Irkeb komatmin kura Yon belen huwardeb, "Doyañ Al Kurun, al kura belen denge urdeb, 'Yesu denemde dinhem niñ, kat kunañ yinen ungura yakira ten hiyen. Gega yenbe nen meten ten kuñ hite bana gañ niñ al mon geb, metenmin goyen bada hawa inen utañ irtin," yinyin. ⁵⁰ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Al kura asogo ma dirde hi al gobe den farañ durde hi geb, utañ ma irnayin," yirin.

Samaria mar kura Yesu pel iramin

⁵¹ Be, Yesu go kamde mulgañ hen Naniñ Al Kurun hitte hurkutek nalu go binde binde hen hikeb Yerusalem kuñ kuñ niñ wor po bin huwaryin. ⁵² Irdeb belen kuñ henyañbe komatmin kura yen wa mehen hen Samaria naña bana gon niñ tiyunde kura gor bingeya

ferd ferd gasunja sope yirnayin yinke yen wa mehen hen kwamin. ⁵³ Gega gor nin marbe Yesu goyen Yerusalem kun hi yeke nurdeb Yesuya komatminja goyen tiyunminde wan hen hen ge igin ma nurdeb, "Gar ma wanayin," yinamin. ⁵⁴ Irkeb mulgan hen Yesu hitte kun momon irkeb Yesuyen komatmin kura Yemsya Yonya belen nurdeb, "Doyan Al Kurun, igin Al Kurun gusunjan iryeke nanjinde mat kak ten kerke katen mel go kumga yiryen?" inen gusunjan iraryum. ⁵⁵ Gega Yesu belen fulgan kanbe yinen ten, "Bada hiri," yinyin. ⁵⁶ Irdeb komatminja tiyun hoyande kwamin.

Yesu gama irnin yenbe det kura yubul tinayin (Matiyu 8:19-22)

⁵⁷ Be, Yesube komatmin jagoya kun hikeyabe al kura gore wanbe, "Nebe ge kun hen taha kurun gobe gama po girde kun hen," inyin. ⁵⁸ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Kulu duwibe ferd ferd gasun minjan, nu wor hagam yan. Gega ne Al Urmin gabe gon kura ferde usan hetek gasunnem mon," inyin. ⁵⁹ Irdeb al hoyan kura goyen, "Gama nira," inyin. Irkeb al goreb, "Doyan Al Kurun, aran ma. Kun adone wa ten mete ten gab wan gama giren," inyin. ⁶⁰ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Al kamtin gobe tubul tike al tonen kamtin ne nin ma nurde han mar gore ten mete tinar. Munan gebe kun Al Kurun belen yende alya bereya doyan yird yird mata goke tagalde tukayin," inyin. ⁶¹ Gwaha inkeb al hoyan kura belen nurdeb, "Doyan Al Kurun, nebe gama giren. Goyenpoga kun dirinminjneya tayne jagoya gwaha tiyen tihim yinen gab wanbe gama giren," inyin. ⁶² Irkeb wol henbe, "Al kura bulmakaw belen yulun ten hike megen ilde hanjen det tanarde hiyen al goyen harhok belen nankenen hiyen gobe epte ma meten kenkela tiyyen. Gwahade goyen po, al kura Al Kurunjen meten tiye yenbe detmin yubul ten meten tiyyen gega, det yubul titin goke ugun po nurde hiyen al gwahade gobe epte ma Al Kurun nin meten tiyyen," inyin.

Yesu belen al 72 yad yerke kwamin

10 Be, go kamereb Doyan Al Kurun belen al hoyan 72 wor yapat yirde taunya nanaya yen kutekyan goyen irawam irawam yen wa mehen hen kunan yen hulyan yiryin. ² Goyarebe gaha yinyin: "Alya bereya Al Kurunjen mere nurtek mar gobe wit iginen sak nanare sak yen tukun hanjen go gwahade han gega, meten marbe budam mon. Ningeb meten gote min al Doyan Al Kurun gusunjan irnayin. Irkeb meten mar budam yad yerke alya bereya yad yad meten go ten hinayin. ³ Denbe sipsip dirnen taren minmon go gwahade goyen kulu duwi kahal bana dad dermeke kuni tanan geb. Goyenpoga kafura ma henayin. ⁴ Be, kuni yenbe kalwa, lawa mili, kahan basan kura ma yawarnayin. Irde kun al kura belenjan yenen goya ulyande gor huwarde mere ma yirnayin. Monjo meten ten ten nalube hen ga mon hubu hiyyen geb.

⁵ "Be, al kurate yare hini yen yaminde hurkunbe, 'Al Kurun belen ya bana han mar gate bin yisikamke igin hinayin,' inen gab hurkunayin. ⁶ Irke ya gote min al go-

re den ge amanen nuryenbe den belen Al Kurunjen sanjinde guram irde taren irnayin gote iginenbe yen hitte forok yiyyen. Munan gwahade ma diryen gob iginenbe gobe dindiken hitte mulgan hen taren diryen. ⁷ Be, al kura belen yaner tumnan hini yen hoy dirkeb ya unjurende gor po hinayin. Ya kurar mat kurar ma kun hinayin. Irde al gore bingeya feya kura dunkeb bada ma hen mali po nene hinayin. Denbe Al Kurunjen meten mar geb, meten ten hite goke damu dira yen nurdeb nene hinayin.

⁸ "Be, kun taunde kura forok yeke al gor nin belen gargar dirde det kura yawan diltin mar yerde nenan dinkeb mali po nene hinayin. ⁹ Irde gor nin mar kura garbam minjan yenenbe Al Kurunjen sanjinde sope yirde hinayin. Irdeb, 'Al Kurun belen doyan dird dird nalube binde wor po hihi,' yinen hinayin. ¹⁰ Munan taun kurar kura kuke meretin ma nurde gargar ma dirkeb taun bana go nin belenjan kun gaha yinen gabe taun go tubul ten kunayin: ¹¹ 'Denbe Al Kurunjen mere pel irhan geb, denbe nenya mon. Ningeb kahanjiniende nin tupi busan hihit. Goyenbe Al Kurun belen alya bereyamin doyan yird yird nalu gobe binde wor po hihi geb, mata ten han gobe nurde ga ten hinar ko,' yinen hayhay yirde hinayin. ¹² Fudinde wor po dinen hime. Taun goyenter nin marbe kame Al Kurun belen al iginya bulunya pota yiryen nalureb mata bulunmin gote murungem bulun wor po tenayin. Bikken Sodom taunde nin mar belen mata bulun ten hinhan gote murungem tamin gote folek wor po tenayin geb," yinyin.

¹³ Irdeb sopte gaha yirin: "Be, ne belen Yuda mar mon al min hoyan hanjen taun Tairya Saidonya gor kun mata tinen forok yirmirin manhan mel gob aran po bebak ten mata bulunmin ge kanduknen wor po nurde amil erekke hor yirde tupi sam ten mata bulunmin yubul ten Al Kurun nin bin mulgan hewon. Gega den Yuda mar Korasin taundeya Betsaida taundeya han marbe ne belen mata tinen kurayen kurayen ten himeke nenen bebak titek yara gega, gwaha ma ten asogo nirde han. Ningeb den Yuda marte mata gwahade goke Al Kurun belen bin ar yeke gote murungem bulun wor po dunyen geb, goke buninen nurd dunen hime. ¹⁴ Tairya Saidonya taunde nin marbe mata bulun gote murungem yawarnayin. Gega den Yuda mar merene pel irde hanjen gote murungembe yende folek, bulun wor po. ¹⁵ Irde den Kapeneam taunde nin mar, denbe dindiken, 'Nenbe denjini yan,' yen turun turun ten Al Kurun nin bitin mulgan ma hen han? Al Kurun belen demeyke kak ala bana kurkunayin geb," yinyin.

¹⁶ Irde sopte gaha yinyin: "Al kura den mere tike nuryen gobe merene nurde hi yen nurd unen. Munan al kura den dakira tiyyen gobe ne nakira tiyyen. Irde nakira tiyyen al gobe hulyan nirke wamirin al goyen takira tiyyen geb," yinyin. Be, komatmin 72 go gwaha yinenbe yubul tike kwamin.

¹⁷ Be, Yesuyen komat 72 go bur yen kun meten ten kun hinhan. Meten ten kun kun metenmin pasi irdeb aman wor po hen mulgan hen wanbe, "Doyan Al

Kuruñ, unğura wor tareñger yakira titekeb mereninij nurdeb yinenj hinhet goyen po gama irde hinhan," inaminij. ¹⁸ Gwaha inkeb wol heñbe, "Deñ metenj tenj hinhanja Satanyen tareñbe dagamel tenj bemel po kattinj yara sañinminj hubu heke kinminj. ¹⁹ Ga nurnan. Ne belenj tareñ kuruñ wor po dunhem. Niñgeb unğurabe al bulunj yirtek tareñ minyanj kunereya misin kalpanja yara gega, igin yufurka tenj kunj hinayin. Irdeb asogotin Satanyen sañin goyen fole wor po irnayin. Det kura belenj epte ma bulunj dirnayin geb. ²⁰ Gega unğura belenj meretinj nurde busaharke goke amanen ma nurde hinayin. Al Kuruñ dirnenj wenj hitin gobe det kuruñ wor po yenj goke amanen nurde hinayin," yinyin.

Yesu belenj Naniñ Al Kuruñ amanenj nurd unyin (Matiyu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Be, goya goyenbe Holi Spirityen tareñde Yesu go amanj wor po heñbe, "Adone, gebe nanjinja megenja gote Doyan Al Kuruñ. Gebe al yingenj dufayminj wukkek yenj nurde hanj marya alyen saba karkuwanj yawartinj marya hittebe metenj tenj hime kuruñ gate minj goyen bana kerde hayen. Gega dirin belenj naniñja milinja hitte tawun hitin yara al kura yingenj tareñde epte monj yenj nurde Al Kuruñyen faranjin nankenen hanj mar hitte sañinje yikala yiran goke amanen wor po nurde turun girde hime. Fudinde, buninjengebe kuruñ geb, mata gwahade forok iran. ²² Adone belenbe det kuruñ gayen doyanj yird yird metenj gobe ne nuyin. Nebe yende Urminj wor po geb, yenj po ga kenkela nurde nunen hi. Al hoyanbe gwahade ma nurd nunen hanj. Irde Nannebe neya al ne belenj basinja yirde hime marya belenj po ga nurd unen hite. Al hoyanbe gwahade monj," yirin.

²³ Irdeb Yesu go fulganj kanje komatminj yago yenenbe yenj munj po yapat yirde gaha yinyin: "Bikkenj Al Kuruñyen mere basan marya doyanj mar karkuwanja budam belenj det denj yenen hanj gayen yentewonj yenj nurde hinhan. Goyenbe go ma yenenja kamaminj. Mere denj nurde hanj gayen wor nurtewonj yenj nurde hinhan. Goyenbe go ma nuraminj. Niñgeb denj kenen hanj det gayen kennayin marbe goke amanen nurde hinayin," yinyin.

Samaria nanjare ninj al gote maya mere

²⁵ Be, kurarebe Moseyen saba mar al kura belenj Yesuyen dufayminj tunan urde kene yenj wanbe, "Tisa, daha tenbe Al Kuruñya huginenj henj henj mata goyen nere hiyyen?" inyin. ²⁶ Irkeb Yesu belenj wol heñbe, "Moseyen sabarebe daha yitin hi? Daha mat kapyan henj hayen?" inyin. ²⁷ Irkeb al gore wol heñbe, "Al Kuruñbe gere Doyan Al Kuruñ geb, bege, tonge, sañin-geyabe dufayger mat wor po yenj ge nurde hayin. Irdeb al hoyan ninbe gigenj ge nurde hayen gwahade goyen po nurde yunen hayin, gwahade yitin hi," inyin. ²⁸ Irkeb wol heñbe, "Mere gobe fudinde wor po wol haha. Niñgeb kunj yaha gwahade tenj hayin. Irkeb Al Kuruñya huginenj henj henj mata goyen gere hiyyen," inyin.

²⁹ Irkeb al go sikkenj tagalke nurdeb yingenj alu ure yenbe, "Niñgeb al dahadebe kadne yenj nurenj?" inyin. ³⁰ Irkeb daha mat kura inmeke bebak tiyi yenbe Yesu belenj baran kura gahade tagalyin: "Be, kurare kurab al kura Yerusalem taun tubul tenj Yeriko taunde kurkunj hinhin. Irkeb belenbe kawe mar belenj tanarde detminj yugu tenj mayke kamde dagi tikeb tubul tenj busaharaminj. ³¹ Goyarebe Al Kuruñ doloñ ird ird mata doyanj al kura belenj goyen po gama irde kurkuriñ. Gega kunj al belen hinhin go kenenbe go ma kenhem kenhem irde sinja urde fole irde kuriñ. ³² Be, go kamereb Liwai mar al kura Al Kuruñyen ya balem bana metenj tenj hiyen gore belenj goyen po kurkuriñ. Kurkunj al go kinyin, goyenbe yenj wor kenen kenenbe belenj sinja urde fole irde kuriñ. ³³ Gega irem go kamereb Samaria nanjare ninj al kura belenj goyen po kunbe al go kinyin. Samaria ninj marya Yuda maryabe awalikde ma hanjen. Gega Samaria al gore Yuda al goyen kenenbe buninjen wor po nuyin. ³⁴ Irdeb olip fiminja wain fiminja belenj dagi tirinjan goyen sam yirdeb mala tenj unyin. Irdeb al go isan henj donkiminjen hende kerdeb tenj kuriñ. Kunbe ya kura al mali damu tenj ferde hanyende gor tukunbe gor sope irde doyanj irde hinhin. ³⁵ Irde ferd fay urke kwe yenbe ya doyanj al goyen silwa hora irawa unenbe, 'Al ga doyanj irde hayin. Hora ga hubu hekeb gigen hora belenj faran urde hayin. Kame mulganj henj wan gab wol henj gunen geb,' inyin," yirin. ³⁶ Irdeb Yesu belenbe Moseyen saba tagal tagal al goyen, "Al daminbe kawe mar belenj bulunj irke dagi kuruñ tirin al gote kadam yenj nurde ha? Al Kuruñ doloñ ird ird mata doyanj al ma Liwai al ma Samaria ninj al goyen?" inen gusunjan iryin. ³⁷ Gwaha inkeb Moseyen saba mar al goreb, "Buninjen nurd unenbe faran uryin al gobe kadam yenj nurhem," inyin. Irkeb Yesu belenj wol heñbe, "Ge wor kunbe mata gwahade goyen tenj hayin," inyin.

Yesu belenj Martaya hayminj Mariayat yare kuriñ

³⁸ Be, go kamereb Yesu go komatminj yagoya Yerusalem kunj henja tiyunde kura gor forok yekeb bere kura denjembe Marta gore Yesu goyen yaminde hoy irke kuriñ. ³⁹ Kunj gor henj Yesu belenj mere tikeb Marta hayminj denjembe Maria gobe Doyan Al Kuruñ kahan minj de keperde meremin palja irde hinhin. ⁴⁰ Gega babam Marta gobe Yesuya komatminj yago goke binje gitik irde kayen tenj hinhin geb, bitbutnenj wor po nurde hinhin. Gega hayminj belenj faran ma urkeb Yesu hitte kunbe, "Doyan Al Kuruñ, haynebe faran ma nurde hi gake buninjen ma nurde nunen ha? Inke faran nuri!" inyin. ⁴¹ Irkeb Doyan Al Kuruñ belenj wol heñbe, "Marta, gebe megen ninj det mali kuruñ gake ugunj po dufay henbe beger kanduknenj nurde ha. ⁴² Al belenj tetek det igin wor po gobe unjurenj po hi. Mariabe det igin goyen tih. Niñgeb al kura belenj epte ma goran iryen," inyin.

Al Kurun mere ird ird mata

(Matiyu 6:9-13; 7:7-11)

11 Be, nalu kurareb Yesu go naja kurar kura gor hej Al Kurun mere irde hinhin. Be, Al Kurun mere irde hinhin go pasi irkeb komatmin kura goreb, "Doyan Al Kurun, Yon Baptais beler komatmin yago Al Kurun mere ird ird mata saba yiriyin gwahade goyen ner wor saba dira," iniyin.

² Irkeb Yesu beler, "Al Kurun mere irnin yer yer gahade mere irde hinayin:

'Ado, gebe tarenge turun yan wor po. Ningeb turun girde hitek.

Irde ge beler doyan dird dird mata gobe megen gar kawan hej kurun hiyyen.

³ Irde nan kahalmi nan kahalmi bingebe gwahade nene hinayin yer nurd ga duner hayin.

⁴ Nerbe al hoyan beler bulun dirde han goyen halde yuner hite geb, ge beler wor nende mata bulun halde dunayin.

Irdeb mata bulun titek dufay go walde duner hayin. Irkeb gwaha ma titek,' yer gusunan irde hinayin," yinyin.

⁵ Irdeb sopte gaha yinyin: "Be, der gayen al kadti kurun goyen beler gisaw wan yatinde forok yekeb wawun binde goyen al kadti hoyan kura yamin binde hiyer go hitte kunbe, 'Kadne kura gayamun ga yaner waya gega bin genem mon. Ningeb beret karwo gwahade kura nunke yukun une yer ge hitte wayhem. Kame ga wol hej guner geb,' innayin. ⁷ Irkeb al gore ya binde mat, 'Yamebe bikken tan sanin irhem, irdeb dirinminnebe ferhan geb. Mongo ne huward migirin tikeb dirinminne huwarnak geb. Bin ge ma guner. Bada hej mulgan hawa,' inyer. ⁸ Gega fudinde diner hime. Al gobe bada ma hej gusunan irde teban irde hiyer. Irkeb yer be al kadne go yer nurde goke ter bin ge gogo ma unyer. Al gore gusunan irde teban iryer goke ter be huward yer nurde wayyer goyen unyer.

⁹ "Goke ter be gago momon dirde hime: al kura beler det kurun nurde Al Kurun gusunan irkeb unyer. Irde det kurun nan kener kurut yekeb ikala iryer. Irde yer beler doyan irde hi gasun bana gon hurkun hurkun yame mayde teban irkeb yame hol irde unyer. Ningeb der wor det kurun nurde Al Kurun gusunan irtin de po hiteb yer beler dunyer. Det goke nan kener kurut yitin de po hiteb dikala diryer. Irde yer beler doyan irde gasun bana gon hurkun hurkun yame mayde teban irkeb yame hol irde dunyer.

¹¹ "Der gayen kura urtin yago beler makan dapna nin gusunan dirke gayen igin kunere yunnayin? ¹² Irde tatirok bilim nin dinke gayen igin misi kalpan yunnayin? Epte ma gwaha tinayin geb. ¹³ Der mata bulun mar wor dirin tin yago beler det kurun yekeb det igin po yunnin yer nurde han yer. Ningeb Nanti Al Kurun be der megen nin mar gote folek geb, Holi Spirit nin gusunan irkeb det hoyan ma dunyer. Holi Spirit po dunyer!" yinyin.

Yesuya Belsebulya

(Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Be, nalu kurarebe Yesu beler al kura unguram yan mere ma ter hinhin goyer sope ire yer yer ungu go takira tikeb al gobe mere tiyyin. Irkeb al buda kurun go mata goyer kener be dilin fot yamin. ¹⁵ Gega al kurabe, "Un gurar kurun min Belsebul beler tere irkeb gogo ungu yakira ter hi," yamin. ¹⁶ Munan al kurabe gwaha irde merem yan irnin yer yer, "Mata tiner Al Kurun beler po ga irtek kura forok irke kinnin," inayin.

¹⁷ Goyenbe Yesu gobe al dufay hej hinhan goyer yer yer bebak ter be gaha yinyin: "Tiyun kurun kura bana al beler yin ger ulin kadom asogo gird ter bur yanayin gobe sanin ma hej tumnan bulun henayin. Irde al min un kurer wor gwahade po, yin ger ulin kadom asogo gird ter bur yanayin be tumnan mugol nenayin. ¹⁸ Ningeb gwahade goyer po Satan beler ungu yer yer yufukde han goyer bulun bulun yiryer be dahadem tere henayin? Epte mon. Mere ga tihim gabe der beler ne nin yer, 'Un gurayen kurun min Belsebul gote tere ungu yakira ter hi,' yekeb gago dinhem. ¹⁹ Der beler ne nin yer gwahade yer han gega, der gama dirde han mar wor ungu yakira ter han yer goyer gan yer sanin de yakira ter han yer? Belsebulen tere ma Al Kurun tere? Mel gobe, 'Un gura yakira ter ter sanin be Al Kurun hitte mat wan hi,' yer nurde han geb, der beler ne nin yer han gobe usi wor po yer nurde dunayin. ²⁰ Al Kurun beler doyan dird dird mata bikken der hitte forok yitin hi goyer kawan irde irdin be ne beler Al Kurun sanin de ungu yakira ter himyer gogo.

²¹ "Be, al tere kura fulenar nin det yade yamin doyan irde hiteb al kura beler samun min go epte ma kawe tiyyer. ²² Gega al hoyan kura al gote tere folek gore wan be fulenar nin det min go hende sanin der hiyer goyer gon irde mayde samun min yade yukun kadom yagoya gale henayin. Ningeb gwahade goyer po, tere nebe ungu gote folek geb, alye bere ungu beler yade bulun bulun yirde hiyer goyer yumulan ter hime.

²³ "Be, al kura ne nin ma hej han marbe asogone. Irde al kura Al Kurun hitte al yukun yukun nin faran ma nurde han marbe al bur yirde meter go bulun irde han yer nurer.

²⁴ "Be, ungu kura al ulin de nin takira tike kat kuyer gobe mali naja al ma hiteb bana gon kun usan hej hej gasun nin nan kener kun hiyer. Gega gasun kura ma kener be, 'Bikken hin hem gasun de gor mulgan hewer,' yiyer. ²⁵ Irdeb mulgan hej wan be gasun bikke gobe halde han hej sope irtin kinyer. ²⁶ Irdeb kun be sopte ungu 7 yende tere folek goyer yupi ter tumnan wan be al goyer ketal unayin. Gwaha irkeb al gobe han kopya hin hin gwahade mon, bulun wor po hiyyer," yinyin.

²⁷ Be, bere kura gore al buda bana gon hej Yesu mere ter hin hin go nurde, "Bere kawan gerde sin silan

giryin gobe aman hiyyen," inyin. ²⁸ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Alya bereya Al Kurunyen mere nurde gama irde han mar go gab amanen nurde hinayin," inyin.

Mata tinen Al Kurun po forok yirtek nin gusunan iramin

(Matiyu 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Be, al budam wor po wan gabu irdeb kalyan kerkeb Yesu belen yenenbe gaha yirin: "Gayenter nin alya bereya gabe dufayminya matamin yabe bulun wor po. Mel gobe mata tinen Al Kurun belen po ga irtek goke po gusunan hej han. Goyenbe bikken Al Kurunyen mere basan al Yona hitte mata tinen kura forok yirin gwahade goyen ne hitte forok yiyyen goyen po ga kennayin. Mata tinen hoyan kura ma kennayin. ³⁰ Bikken Yonabe makan dapna kurun wor po gore tohogo tike nan kahal karwo gayen bin bana hej ga katiyin goyen tagalke Niniwe taunde nin mar tumnan Al Kurunyen sanjin bebak tiyamin. Gwahade goyen po, ne Al Urmin hitte mata tinen kura forok yiyyen goyen alya bereya gayenter nin gayen kennayin. ³¹ Bikken Solomon belen Israel nana doyan irde hinhinyabe nana gisaw nin doyan bere kurun Siba belen Solomonyen dufaymin wukken goyen nure yen wayyin. Gega alya bereya gayenter nin gabe ne Solomonyen dufay folek gare saba yirde hime gega, go ma nurde han. Ningeb kame Al Kurun belen al iginya bulunya pota yird yird nalurebe doyan bere Siba belen huwardeb merene ma nurde han mar gayen merem yan yiryen. ³² Irde Niniwe taunde nin mar gobe Yona belen kurun Al Kurunyen mere basan hej tagalkeb mata bulunmin yubul ten Al Kurun nin bin mulgan hamin. Gega alya bereya gayenter nin gabe ne saba ten hime gabe Yonayen saba folek gega, go ma nurde han. Ningeb Al Kurun belen al iginya bulunya pota yird yird nalurebe Niniwe nin mar belen huwardeb merene ma nurde han mar gayen minje yirnayin," yirin.

Ulinde nin hushi

(Matiyu 5:15; 6:22-23)

³³ Irde sopte gaha yirin: "Al kura hushi yusun yurde ga banare ma yerde han. Irde koron po aw ma yurde han. Gwaha yirtenbe yade hushi kawan yentek gasunde gor yerde han. Gogab al belen ya bana wanbe hushi melak kawan po hej hike kennayin. Gwahade goyen po, merenebe kawan po tagalde hike nurde hinayin. ³⁴ Irde diltinbe ultin kurun gote hushi yara. Ningeb diltin igin hikeb hushi belen ya bana melak hej wuk yiyyen go gwahade, nenen kenkela bebak ten merene belen dufaytin ya matatin ya goyen wuk wor po yiryen. Munan diltin bulunbe merene bitin bana ma hin geb, dufaytin ya matatin ya gobe kidoma belen po makin hiyyen. ³⁵ Goke tenbe hushi go kamkeb bitin bana kidoma po makin hiyyenkek geb, kenkela hej doyan yirde hinayin. ³⁶ Merene den bana hushi melak hej wuk yitin yara hiyenbe kidoma mun kura gor ma hiyen gwahade goyen po dufay bulunya mata bulunya minmon hinayin. Den hitte hushi melak hej wuk wor po

yiyyen gwahade po, merene belen dufaytin ya matatin ya wukken wor po yiryen," yinyin.

Farisi marya Moseyen saba marya gote mata bulun

(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Be, Yesu belen meremin pasi irkeb Farisi al kura gore, "Wake yaner kurun binge nere," inenbe yaminde kurun keperdeb dula tiyyen tiyaryum. ³⁸ Gega Yesu belen Yuda marte matare hani ma haldeya binge neke kenbe dilin fot yirin. ³⁹ Irkeb Doyan Al Kurun belen gaha inyin: "Den Farisi marbe koron ya gisuya sinak belen po haltin yara ten han. Gega bitindebe kudin mata ya mata bulun kurayen kurayen kurun gore makin hitin han. ⁴⁰ Dulin kukuwa wor wor, Al Kurun ultin sinare nin iryin gore po bitin manan iryin. ⁴¹ Ningeb ultin ya bitin ya Al Kurun dilinde wukkek hini yenbe al bunin den nin amu hej han mar goyen fudinde mat po faran yurde hinayin.

⁴² "Den Farisi marbe panin meten tenbe Moseyen saba kenkela gama irnin yen panin kurayen kurayen goyen pota yirke kurun buda 10 hekeb buda unkurunbe Al Kurun nin unen han. Gega al hoyan faran yurtenbe bulun yirde goke kanduknen ma nurde han. Irde bitinde mat Al Kurun nin amanen ma nurde han. Ningeb kame gote murungem bulun tenayin goke bunin nurde dunen hime. Ningeb al hoyan faran yurd yurd mata goyen ten hinayin. Irde Al Kurun galak ird ird mata goyen wor bada ma hej gwaha po ten hinayin.

⁴³ "Den Farisi marbe gabu yatinan kurun al denem yan belen keperde hitek gasunan po keperden yen nurde han. Irde al budam kurun wan ten han gasunan kurun hitekeb al belen palap dirde pere dirde hana yen nurde han. Ningeb kame mata buluntin gote murungem bulun tenayin geb, goke bunin nurde dunen hime.

⁴⁴ "Den Farisi marbe al hakwa yerde hitin horabok bikke kura megen belen sam irtin geb al belen ma nurdeya goyen heren kurun han go gwahade goyen, sinare mat denenminbe al huwak mata buluntin minmon yara. Ningeb den belen al bulun yirde han goyen ma nurdeya gama dirdeb yen wor bulun hej han. Ningeb kame mata buluntin gote murungem bulun yawarnayin goke bunin nurd dunen hime," yirin.

⁴⁵ Irkeb Moseyen saba kenkela nurtin al kura goreb, "Tisa, Farisi mar po yinhen yen nurha, goyenbe nen Moseyen saba mar manan sukal dirha geb," inyin. ⁴⁶ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Den Moseyen saba marbe saba kura al belen gama irtek metenen wor po goyen supahakde yerde han. Gega dindikenbe saba unkurun mun kura ma gama irde han. Ningeb kame mata buluntin gote murungem bulun yawarnayin goke bunin nurd dunen hime.

⁴⁷ "Den Moseyen saba marbe Al Kurunyen mere basan mar porofet bikken asetin yago belen gasa yirke kamamin mar goyen palap yirhet yen metemin haran hej unna yirde han. Gega ne belen denenminbe ayen yerde han yen nurd dunen hime. Irde asetin yago

belen Al Kurunyen mere basan mar gasa yirde hike kamde hinhan goyen igin po yirde hinhan yen nurdeb gogo metemiy umna yirde han yen deney hime. Nin-geb kame gote murungem bulun wor po yawarnayin goke buninjen nurd duney hime. ⁴⁹ Den belen gwaha tinayin goke Al Kurun dufaymin wukke belenbe, 'Porofet yagoya Mesaiayen mere basan mar aposel yagoya yad yermeke Yuda mar hitte kunayin. Irkeb kurabe gasa yirke kamnayin. Munan kurabe bulun bulun yirke ulin misin katen hinayin,' yirin. ⁵⁰ Ningeb bikken wor po porofet yago gasa yirke kamde hinhan mata goyen wan wanbe gayenter manan gwahade po geb, mel gote dari wok yamin gote kanduk gobe den Yuda mar gayenter nin belen tenayin. ⁵¹ Fudinde wor po dinen hime. Den gayenter nin Yuda marbe Adam urmin Abel kamiyinde mat wan wan Al Kurun nin det kumga ten uney uney gasunya gasun himamya kahalte mayke kamiy al Sekaraia gote murungem bulun wor po tenayin geb.

⁵² "Den Moseyen saba marbe alya bereya Al Kurunyen mere nurde bebak ten dirnen wen hen hen belen goyen pet yirde han. Ningeb kame gote murungem tenayin goke buninjen nurd duney hime. Denbe Al Kurun hitte kun kun belen goyen ma gama irde han. Irde al hoyan Al Kurun hitte kun kun belen go manan pet pet yirde han," inyin.

⁵³ Be, Yesu gob gasun goyen tubul ten hoyande kukeb Farisi marya Moseyen saba marya belen asogo wor po irdeb daha kura yekeb merem yan irde merere kertek yen gusunjan kurayen kurayen irde hinhan.

Farisi marte mata bulun ma gama irnayin

(Matiyu 10:26-27)

12 Be, goyenterbe al budam wor po wan Yesu hin-hinde gor gabu iramin geb, kadam ufurd gunen ten hinhan. Irkeb Yesu belen mere min ure yenbe komatmin yago wa gaha yinyin: "Beret kan kande nin guram yisbe dirnen mun po palawa bana kerkeb hilyan kuyen gwahade goyen po, Farisi marte usi matamin gore al budam bulun yirde hanjen. Go mar gobe mata bulun ten hanjen gega, sinjare mat yenenminbe al huwak yara. Ningeb mel goke kenkela hen ga hinayin. ² Al kura bana kun balminde mata ten hinayin kurun gobe kamebe kawan heke al nurde pasi henayin. ³ Ningeb mere kura wawunde al ma denen han yen tinayin gobe fay urke nanhalde al hoyan belen yeke nurnayin. Irde mere kura bana kun ya binde sisure yenayin gobe al hoyan belen al dilinde kawan wor po tagalnayin.

⁴ "Kadne yago, al belen mudunke kamde kamde nin kafura ma henayin. Yenbe ultin go po bulun yirnayin, munan go kamere tontinbe epte ma daha wet kura yirnayin. ⁵ Gega kafura irtek al goke momon diren tihim. Al Kurun po ga kafura irde hinayin. Yen po gab al gasa yirke kamkeb tonenbe kak huginjen hitek alare gor yemey yemey taren minyan. Fudinde wor po dinhem geb, yen nin po ga kafura hen hinayin. ⁶ Nu muknen siptesonjenbe hora mulowom po damu ten

hanjen. Gega Al Kurunbe nu muknen gwahade goyen unkenen mun kura nin bin sir ma yen hiyen. ⁷ Tonantjen yuwaljenbe budam wor po, epte ma kapyan hetek gega, Al Kurunbe tonantjen yuwaljenbe gwahade han yen nurde hi. Gwahade goyen po Al Kurunbe den ge bin sir ma yen hi ningeb, kanduk yenen yenen goke kafura ma henayin. Denbe Al Kurun dilinde samun taren yara, nu muknen budam gote folek wor po geb.

Yesu nin tagal tagal mata

(Matiyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ "Fudinde wor po dinen hime. Al kura al hoyan dilinde, 'Nebe Yesu nurd unen hime,' yiyyenbe kame ne Al Urmin gare wor Al Kurunyen miyon dilin mat, 'Al gobe nere,' yewen. ⁹ Munan al kura al dilin mat, 'Nebe Yesu ma nurde unen hime,' yiyyen al gobe kame ne wor Al Kurunyen miyon dilinde, 'Al gobe go ma nurd unen hime,' yewen.

¹⁰ "Be, al kura ne Al Urmin gayen nanyan niryen gobe Al Kurun pohogay irkeb igin halde unyen. Gega al kura Holi Spirit sukal iryen gobe Al Kurun belen mata bulunmin goyen epte ma wor po halde unyen.

¹¹ "Be, al belen ne nin igin ma nurde merem yan dirde dukun merere derkeb Yuda marte gabu yayan nin doyan marya megen nin doyan mar karkuwan dilinde huwarnayin goyabe daha mat dindiken ge ten mere titek yen goke uguun po dufay ma henayin. ¹² Goyarebe Holi Spirit belen merebe gwaha mat yenayin yen dufayinde bebak diryen geb," yinyin.

Horam yan al gote maya mere

¹³ Be, al kura gabu iramin bana gore huwardeb, "Tisa, ge belen dadane inkeb det adodere yerde hitin goyen pota irdeb yende yawardeb nerebe nuni," inyin. ¹⁴ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Ganun belen derte mere nurde sope irde dettirin pota ird ird al nirun geb, gago wan gusunjan nirde ha?" inyin. ¹⁵ Irdeb gor gabu iramin mar goyen yenen henjabe, "Al belen megen nin samunya horaya budam yawarnayin gega, gore Al Kurun dilinde fudinde wor po igin hen hen mata goyen epte ma unyen. Ningeb kenkela hen ga hinayin. Monjo megen nin samun kurayen kurayen yad yad nin uguun po dufay henayin geb," yinyin.

¹⁶ Be, go kamereb maya mere mat gaha yinyin: "Horam yan al kura gote metenbe binje karim ma igin hamin. ¹⁷ Irkeb al gobe binde po, 'Binje yerd yerd ya hoyan minjon geb, daha tiyen?' yen dufay hen hinhin. ¹⁸ Irdeb, 'Binje yerd yerd ya bikkek gayen yupew yurdeb karkuwan yiren. Irdeb binjeneya samuneya tumnan bana gon yeren. ¹⁹ Ningeb nebe binje budam wor po geb, dama budam goyen hitek, aran ma hubu henayin. Ningeb hen henbebe igin po hen. Dula ten, fe nene, aman hende po hen,' yirin. ²⁰ "Gega Al Kurun belen, 'Gebe kukuwa wor po! Hanja wawunbe tonge temeke kamayin. Irkeb detge kurun gigen ge nurde gitik tiyan gobe ganun belen yawaryen?' inyin. ²¹ "Ningeb al kura yingen ge uguun po nurdeb megen nin samun yade hiyen gega, Al Kurun nin ma nuryen, irde yen ge

metenya mataya iginj ma tenj hiyenj al gobe gwahade goyen po iryenj," yinyinj.

Megen niñ det goke ma nurde hinayinj

(Matiyu 6:25-34)

²² Be, gwaha yirinj kamereb Yesu belenj komatminj ya-go goyen gaha yinyinj: "Ningeb denjbe megen gar henja, 'Daha mat binje yade netek, irde ulnininjdeb da yade yertek?' yenj goke uguñ po ma dufay henayinj.

²³ Binjebe iginj gega, gore po epte ma henj henjinj iginj iryenj. Ultinj umña mananj gwahade po ultinj iginj ma yiryenj. ²⁴ Be, nu niñ nurnanj. Yenjbe binje ma harde hanjen. Irde sak yeke yade yadi yerd yerd ya minjonj gega, Al Kurunj belenj paka yirde hiyen. Al Kurunj belenj nu wor gogo kenkela doyanj yirde hiyen. Munanj denjbe nu gote folek wor po. Ningeb dahadem Al Kurunj belenj dubul tike binje kamnayanj? Epte monj geb. ²⁵ Denj gayen kura megen gar henj henj niñ uguñ po dufay kurunj henayinjbe iginj nalutinj goyen muñ kura singgir irde sobamde hinayinj? Epte monj! ²⁶ Be, dindikenj megen gar henj henj nalutinj epte ma singgir irnayinj kenem daniñ geb det hoyanj kurunj goke uguñ po dufay henj hanjen?

²⁷ "Be, yamuñ fugala yenenminj iginj muñ goke nurnanj. Yenjbe ulinj umña niñ metenj ma tenj ulinhor kura ma gada yirde hanjen. Gega fudinde po dinenj hime, bikkenj Israelyen doyanj al kurunj Solomonbe ulinj umña kusamuñ wor po yerde hinhin. Goyenpoga ulinj umñaminj iginj wor po gore yamuñ fugala goyen fole yirtek ma hinhan. ²⁸ Yamuñ fugala gobe nalu ulyanjde ma hanjen. Hanja hinayinj, gisebe al belenj walde kakde yemeyde hanjen. Be, gwahade goyen po, yamuñ fuwala gobe det kurunj kura gogo monj gega, Al Kurunj belenj doyanj yirde umña yirde hiyen geb, denjbe daniñ, 'Ulnininj umña ma gitik tenj dunyenj,' yenj goke uguñ po dufay henj hanj? Irdeb daniñ Al Kurunj niñ hekkenj ma nurde hanj? ²⁹ Ningeb da binje netek yenj goke uguñ po ma dufay henj hinayinj. ³⁰ Megen niñ mar ne niñ ma nurde hanj gore gab det budam kurunj gwahade goyen yad yad niñ uguñ po dufay henj goke kanduknenj nurde hanjen. Gega Nantinj Al Kurunbe det goke nurde hanj yenj bikkenj denenj hiyen. ³¹ Ningeb denjbe Al Kurunj belenj doyanj dird dird niñ po nurde hinayinj. Irke gab Al Kurunj belenjbe denj det kuranj nurde hinayinj kurunj goyen wor dunenj hiyen.

³² "Denj denenminjbe sanjinjinj minjonj sipsip budam monj yara. Gega Adotinbe yende alya bereya doyanj yird yird niñ amanenj nurde hi geb, det kura bulunj dirtek goke kafura ma henayinj. ³³ Irdeb kuñ samunjinj ya-go al yunke damu tikeb gote hora yadebe al det niñ amu henj hanj mar goyen yunenj hinayinj. Gwaha tinayinj gobe Al Kurunj haniñde horatinj kame yawartek yenj yerde hinayinj go gwahade Al Kurunj belenj yerde hiyen geb, kame ga dunyenj. Ningeb Al Kurunj belenj mata iginj tenj hinayinj gote murungem kame dunenj yenj gasunjinjde yerde hiyen. Goyenbe murungem gobe hubu ma hiyyenj. Gorbe kawe mar binde muñ kura ma wanayinj. Irdeb sisige yago gwahade belenj epte ma

wor po bulunj yirnayinj. ³⁴ Ningeb megen niñ samunj niñ po nurde hinayinjbe dufaytinjbe gor po hinayinj. Munanj Al Kurunj belenj mata iginj tenj hinayinj gote murungem dunyenj yenjbe dufaytinjbe huginjenj goke po nurde hinayinj," yinyinj.

Doyanj Al Kurunj wanj wanj niñ huginjenj gitik tenj doyanj henj hinayinj

³⁵ Be, gwaha yinenjbe sopte po, "Meterj mar kura belenj, 'Doyanj alnininjbe tikiñ merere kuñ geb, daha nanja wakeb yame hol irde untek? Irde wanj da metenj dunyenj yenj goke pet tenj ga hitek?' yenj nurdeb nanjhalminj nanjhalminj doyanj irde pet tenj hinayinj. Wawunj mananj metenjde niñ ulinj umña tenjbe hulsiminj yusunj yurde yenj wanj wanjinj ge doyanj henj hinayinj. Irkeb doyanj alminj belenj wanj yame maykeb aranj po yame hol ird unnayinj go gwahade goyen po, denj mananj Doyanj Al Kurunjinj wanj wanj ge pet tenj doyanj hinayinj. ³⁷ Fudinde wor po dinenj hime. Doyanj alminj belenj wanjbe metenj mar goyen yenj ge pet tenj doyanj irde hike yenenjbe amanj hiyyenj. Irdeb tikiñ merere niñ ulinj umña iginj goyen yugu tenjbe metenjde niñ ulinj umñaminj hor tenjbe metenj marminj goyen dula tenj tenj gasunjde kepernanj yinke keperde binje nene hikeb doyanj yirde hiyen. Doyanj alminj belenj iginj iginj gwaha yirkeb metenj mar gobe amanj wor po henayinj. ³⁸ Doyanj alminj go wawunj binjde ma nanja minje yara kura wayyenjbe wanj metenj marminj go yenj ge pet tenj doyanj irde hike yenenjbe iginj iginj yirkeb metenj marminj goyen mananj amanj wor po henayinj.

³⁹ "Be, ga nurde ga hinarj ko. Ya minj al kura nalu goyenter kawe al belenj wanj yane upew uryenj yenj nurde hiyenjbe epte ma yaminj tubul tenj kuke kawe al belenj wanj yaminj upew uryenj. ⁴⁰ Ningeb gwahade goyen po, ne Al Urminj gare wor nalu goyare wayenj tiya yenj ma nurde hikeya wayenj geb, huginjenj ne niñ pet tenj doyanj nirde hinayinj," yinyinj.

Metenj al iginya bulunja gote maya mere

(Matiyu 24:45-51)

⁴¹ Be, gwaha yinkeb Pita belenjbe, "Doyanj Al Kurunj, maya mere gabe nenj gayen po dinenj ha ma al buda kurunj gayen mananj yinenj ha?" inyinj. ⁴² Irkeb Yesu belenj wol henjbe gaha inyinj: "Meterj al kura dufayminj wukkenj, irde gore doyanj alminj ge fudinde wor po metenj tenj unenj hiyen. Irkeb doyanj alminj belenj nanja gisaw kwe yenjbe metenj alminj goyen, 'Meterj mar kadge doyanj yirde binje yuntek nalu hekeb yunenj hayinj,' inenj kuyenj. Be, doyanj alminj go mulganj henj wanjbe inenj kuyenj gwahade tenj hike kenenjbe iginj iginj irkeb metenj al gobe amanj wor po hiyyenj. Goyenbe ganunj al belenj ga Al Kurunjenj metenj al gwahade hiyyenj? ⁴⁴ Fudinde wor po dinenj hime. Meterj al gobe doyanj alminj belenj samunjinj kurunj goyen wor doyanj yirde hayinj inyenj. ⁴⁵ Gega daha wet kura tenj metenj al goreb, 'Doyanj alnebe nanja gisaw po kuñ ningeb, aranjjenj ma wanj hi,' yenjbe metenj mar kadam alya bereya goyen, 'Mere-ne ma nurde hanj,' yinenj gasa yirde dula po tenj wain

nene kukuwa hej hiyen. ⁴⁶ Irkeb doyan almiñ gobe nalu goyenter wayyen yeñ ma nurde hiyen de gor mulgan hiyyen. Irdeb mata bulunmiñ keneñ gote murungem kurun wor po unyen. Irdeb meten al goyen takira tike doyan almiñ ma nurd unen hanjen mar han gasunde gor kuyen.

⁴⁷ "Be, meten al gobe doyan almiñ de dufay gobe kenkela nurd nurd ga doyan almiñ mulgan heñ wan wan niñ doyan heñ pet ma ten hiyen. Irdeb meten kenkela ma ten hiyen gobe kame doyan almiñ belen mulgan heñ wanbe mayde bulun wor po iryen. ⁴⁸ Gega al kura doyan almiñ gote dufaymiñ ma nurdeya ga mata ten hiyen gote kandukbe kurun wor po ma tiyyen. Niñgeb al kura det kurun unyenbe wolmiñenbe dirnen nunyen yeñ ma nuryen. Gwahade goyen po al kura meten kurun unyenbe gote iginenbe kurun wor po forok ird nunyen yeñ nuryen," yirin.

Yesu niñ tenbe alya bereyabe bur yenayin

(Matiyu 10:34-36)

⁴⁹ Irdeb sopte gaha yirin: "Nebe megen niñ alya bereyat mata bulun kumga ten Al Kurun hitte yumulgan tiye yeñ kak kere yeñ wamirin. Niñgeb kak goyen melak kurun heñ kuwon yeñ nurde hime. ⁵⁰ Gega aran ma gwaha tiyyen. Uln kurun kahaner mat hurkun tonaner gayen misiñ kurun wor po katmeke gab metenbe pasi hiyyen. Niñgeb goke doyan heñ henyabe kanduknen wor po nurde hime. ⁵¹ Den belenbe ne gayen megen gar awalikde heñ heñ mata goyen tawayun yeñ nurde han? Mon, bipti mata forok ire yeñ wamirin. ⁵² Gayenter mat ne niñ tenbe al miñ kura siptesonon hinayin gobe bur yeñ irawa belen huwardeb karwo goya kadom asogo gird ten hinayin. ⁵³ Irde ire naninya wor kadom asogo gird ten hiriryen. Ire miliña wor gwahade po ten hiriryen. Bere al kutin wor unde miliña kadom asogo gird ten hiriryen," yirin.

Mata kura forok yekebe igin nalu bebak tinayin

(Matiyu 16:2-3)

⁵⁴ Irdeb sopte al buda gor gabu iramiñ goyen gaha yinyin: "Dende matarebe nana kurkur belen mat kigariñkiñ wake yenenbe aran po, 'Ey, kigariñ katen tiya,' yeñ hanjen. Irkeb fudinde kigariñ katen hiyen. ⁵⁵ Munan karaga menje ferke kenenbe kadila hewen tiya yeñ hanjen. Irkeb gwahade po forok yeñ hiyen. ⁵⁶ Denbe megenya nanñindeya det forok yeke yenenbe gwahade forok yewen tiya yeñ hikeb gwahade po forok yeñ hanjen. Gega dahade niñgeb gayenter Al Kurun belen mata forok yirde hi gayen yenen bebak ma ten han? Dulin usi mar wor wor," yinyin.

Merem yan dirde merere dernayin marya kanduk sope irnayin

(Matiyu 5:25-26)

⁵⁷ Gwaha yinenbe, "Danin geb mata iginya bulunya goyen dindiken yenen bebak ma ten han? ⁵⁸ Al kura merem yan dirde merere dukun hikeyabe daha mat kura kanduk go sope irde awalikde hitewon yeñ mere

sege irnayin. Mon go kun merere huwarkeb mere nurd nurd al belen matatin goke dade kimyan titmin haniñ de dernayin geb. Irkeb kimyan titmin belen dade koyare dernayin. ⁵⁹ Irkeb koyare gor po hinayin. Irde kat sinare kuniñ yeñbe hora gwahade kernayin dintin goyen tumnan po kerde pasi irde gab sinare kat kunayin geb," yinyin.

Mata bulun yubul tinayin

13 Be, goya goyenbe al kura Yesu hininde gor wanbe, "Galili niñ mar kura Al Kurun galak irniñ yenbe dolon ird ird yare gor dapna gasa yirde hinhan. Gwaha ten hikeyabe Yudia nana doyan irde hiyen Roma gabman al Pailat belen fulen marmiy yinke kun mel go gasa yirke kaman. Irkeb darim katen dapna galak yirniñ yeñ gasa yiran gote dariya suluk hiyun," inamin. ² Irkeb Yesu belen gaha yinyin: "Denbe Galili mar go gwaha mat kamkeb al gobe mata bulun mar wor po geb, gogo yeñ nurde han? Munan Galili mar kurabe kanduk gwahade ma yenen han geb, mata bulunmiñbe malinen yeñ nurde han? ³ Gwahade mon geb! Den wor mata bulun tin yubul ma ten Al Kurun niñ bitin mulgan ma henayinbe yeñ tiyan yara tumnan pasi kamnayin. ⁴ Be, Yerusalem bana fe dilin kurun kura Siloam inen han yende gor ya sobam hende wor po hurkutin goyen galan yeñ katen al 18 gasa yirke kamamin. Niñgeb go kamamin mar gobe mata bulunmiñ kurun wor po geb, gogo daga kurun tamin yeñ nurde han? Munan Yerusalem bana al kura daga gwahade ma ten han marbe mata bulunmiñbe mel gote yara mon, malinen yara yeñ nurde han? ⁵ Goyen wor gwahade mon po. Niñgeb den wor mata bulun tin yubul ma ten yeñ ge bitin mulgan ma henayinbe yeñ kaman yara pasi po kamnayin," yinyin.

⁶ Irdeb mere tiyyin goke sopte siraw merere gaha yinyin: "Al kura goyen wain metenmiñ bana fik he kura haryin. Irdeb he goyen iginen heñ heñ nalu heñ hikeb iginen manan daw yeñ kun yaware yeñ kurin. Gega hubu wor po. ⁷ Go po ten tenbe kun wain meten go doyan irde hinhin al go kenenbe, 'Dama karwo gayen fik he gayen iginen kura daw heñ hi yeñ wan nankenen himyen. Gega kura mun ma yenen himyen geb minde kerayin. Danin geb dulin gor heñ megen fimin po pasi irde hiyen?' inyin. ⁸ Irkeb meten doyan al gore wol henbe, 'Doyan al, igin merene nurde dama unkenen gwahade tubul tike hiyen? Irkeb he go minde megen talde megen aysen ird ird det goyen yade yeren. ⁹ Irde kurut kurut irmeke dama kura imoyenter nalu gahader gayen iginen yan hiyyenbe igin! Munan iginen ma hiyenbe minde kertek,' inyin," yirin.

Sabat nalure bere pukin werwer yitin kura guram iryin

¹⁰ Be, Sabat nalu kurare kurab Yesu go Yuda marte gabu ya kura goyen bana hurkunbe saba tagalyin.

¹¹ Goya goyenbe bere kura unguna belen ulyan de wor po bulun irke dama 18 gayen pukin werwer yitin de heñ epte ma wor po huwa heñ kun hitek goyen ya ba-

na goñ hinhin. ¹² Be, Yesu belen bere go kenenbe hoy irke wañ al buda gote diliñ mar huwariñ. Irkeb Yesu belen, “Hañkabe garbamge gubul ten kuke igiñ haha,” inyiñ. ¹³ Gwaha inenbe haniñ uliñde kerkeb goyare po pukiñ giñ irde huwa henbe aman wor po hen Al Kurun turun irde kasor iryiñ.

¹⁴ Be, alya bereya gabu ya goyenter gabu irde hanjen mar gote doyan al belen Sabat nalure Yesu belen bere go sope irke kenenbe biñ ar yiriñ. Irkeb al gore huwardeb gor gabu iramiñ mar goyen, “Meten ten ten nalube 6 geb, go bana goyen gab wake guram dirke igiñ henayiñ. Munañ Sabat nalurebe gwaha ma ten hinayiñ,” yinyiñ. ¹⁵ Irkeb Doyan Al Kurun Yesu belen wol henbe, “Denbe mata igiñ ten hite yahan gega, usi wor po ten han yen denen hime. Denbe bulmakawtiñ kura ma donkitiñ kura gwahade goyen Sabat nalure gega, fe yunniñ yenbe yen titiñ gasunñde gor kuñ yugu ten bul yirde fete ma yukun hanjen? Denbe dapña wor gwaha yirde hanjen. ¹⁶ Goyenpoga bere gab dama 18 gayen Satan yufukde hen kanduk kenen hiyende mat wañ wañ igiñ hihi gake daniñ geb bulun nurde han? Denbe Sabat nalure dapñatiñ fe yunen yunen meten go ten hanjen gega, daniñ asininiñ Abraham wiriñ gayen Sabat nalure Satanyen yufukde mat ten siña ird ird niñ bisam irde han?” yinyiñ.

¹⁷ Be, Yesu belen gwaha yinkeb al buda yen ge igiñ ma nurde unen hanjen mar gobe tumñan memya wor po hamiñ. Gega alya bereya hoyanbe mata tinen turun yan Yesu belen yirde hinhin kurun goyen yenenbe aman wor po hamiñ.

Mastet he bilmiñ gote siraw mere

(Matiyu 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Be, Yesu belen sopte gaha yinyiñ: “Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird mata gobe daha mat kura yetek? Da kura yara yemeke gab igiñ bebakken nurnayiñ? ¹⁹ Be, Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird gobe mastet he bilmiñ dirnen muñ wor po go gwahade. Al kura belen mastet bilmiñ goyen tenbe metenminde haryen. Irkeb kawan hen kuñ kurun hekeb nu kurayen kurayen wañ gor naña yokña hen hoga ten usan hen hinayiñ. Ningeb Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird manañ gwahade goyen po, hanñkapyabe dirnen muñ gega, kuñ kuñbe kurun wor po hiyyen,” yinyiñ.

²⁰ Irdeb sopte po, “Be, Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird mata gobe da kura yara dinmeke gab igiñ bebakken nurnayiñ? ²¹ Be, Al Kurun belen alya bereyamiñ doyan yird yird gobe bere kura belen beret kaye yen palawa kurun bana yis temeyke hilyan kuyen go gwahade goyen. Ningeb Al Kurun belen yingende alya bereyamiñ doyan yird yird mata manañ gwahade po hiyyen,” yinyiñ.

Al Kurun hitte kuñ kuñ yamebe dirnen wor po

(Matiyu 7:13-14,21-23)

²² Be, Yesu go Yerusalem kuñ henyabe taunya tiyunya belen hinhan go bana kuñ henbe saba yirdya

yirdya kuñ hinhin. ²³ Goya goyenbe al kura goreb, “Doyan Al Kurun, fudinde Al Kurun belen al budam ma yawaryen?” inen gusunñan iryiñ. Irkeb Yesu belen gor hinhan mar goyen yenen henyabe, ²⁴ “Fudinde dinen hime. Al Kurun hitte kuñ kuñ yamebe dirnen muñ wor po geb, al budam epte ma yen hitte mali mali kunayiñ. Ningeb al kura yen hitte kwe yenbe kurut wor po yen gab kuyen. ²⁵ Munañ ya gote miñ al belen huwarde yame takeb yen hitte kuñ kuñ belen miñmon hiyyen. Yame tatiñ go kamere wañ siñare huwarde yame maydeb, ‘Doyan al, yame fegelde duna be,’ inen esen mere irnayiñ gega, ya miñ al gore wol henbe, ‘Denbe ganun mar, irde dare niñ? Neb ma nurde dunen hime,’ dinyen. ²⁶ Irkeb den belen wol henbe, ‘Mon, nenbe geya tumñan biñge nene fe nene ten hityen go. Irde nende tiyunñde wañ saba dirde hayen go,’ innayiñ. ²⁷ Gega al gore wol henbe, ‘Denbe mata bulun mar wor po geb, hoyan kunan! Nebe den ganun mar irde damde niñ goyen ma nurde hime geb,’ yinyen. ²⁸ Irkeb ya biñ bana goñbe asetin yago Abraham, Aisak, Yekopyabe Al Kurun mere basan marya Al Kurunya hike yennayiñ gega, denbe siñare dubul titiñ goke dindiken ge buninen nurde esinayiñ. Irde Al Kurun niñ bitin ar yennayiñ. ²⁹ Goyenbe Yuda mar mon al miñ hoyan belen megen murun kurhan mat mat wañbe ya biñde gor Al Kurunya hen dula mata kurun forok yiyyenñde gor gabu irdeb keperde dula ten aman hen hinayiñ. ³⁰ Den Yuda marbe, ‘Nen po ga Al Kurun den dirnen wen,’ yen nurdeb Yuda mar mon al miñ hoyanbe gwahade mon yen nurde hanjen. Gega kamebe mel gob Al Kurunya hinayiñ, munañ denbe siñare po hinayiñ. Ningeb fudinde wor po, al kura ne wa ne wa ten hiyen al gobe kame hiyen. Munañ al kame wor po hi al gobe mehen hiyen,” yinyiñ.

Yesu belen Yerusalem mar niñ buninen nuryiñ

(Matiyu 23:37-39)

³¹ Goya goyenbe Farisi mar kura Yesu hitte wañbe, “Galili naña gate doyan al kurun Herot belen mugunen ten hi geb, nanamiñ ga tubul ten goñ kura kwayiñ,” inamiñ. ³² Irkeb wol henbe, “Kulu duwi † Herot hitte kuñbe ne yihim gahade po innayiñ: ‘Neb gayenterbe unñgura yakira ten al garbam manañ guram yirde ten hen. Irde hen ga mon metenñe pasi ireñ,’ innayiñ. ³³ Nebe Herot belen mununen ten hi ma dahade goke ma nurde hime. Meten kurun goyen goke gago Galili naña ga tubul ten Yudia naña bana niñ taun Yerusalem kuñ hime. Al Kurun mere basan mar hakotken wor Yerusalem taun goyen siñare ma kamamiñ. Ningeb ne wor Yerusalem kuñ kuñ niñ bada ma hewen. Hañka, gise, molye manañ huginen po kuñ hen geb,” yinyiñ.

³⁴ Irdeb gaha yiriñ: “Awo, Yerusalem niñ mar, buninen wor po nurd dunen hime. Al Kurun belen den ge nurde mere basan marmiñ yad yerke wañ hanjen. Gega den belenbe kurab hora po gasa yirde, kurabe mali

† Kulu duwi garbe Herot belen yingen ge po nurde usi dufay bulun kerde hinhin goke Yesu belen gwaha inyiñ.

gasa yirde hike kamde hanjen. Tatirok miliñ belen dirneñ yawañ tapen belen po aw yurde hiyen go gwahade goyen po, ne belen den dade doyañ dirmewoñ yeñ hugineñ nurde himyen. Gega dindiken po merene pel irde yilwa nirde han. ³⁵ Niñgeb ga nurnañ. Al Kurun belen tauntin tubul tiyyen. Irkeb dindiken doyañ irke kamebe bulun hiyyen. Niñgeb fudinde dineñ hime. Dubul ten kwen gob epte ma nennayin. Irde kun kun kame sopte wayen. Irkeb ne nenenbe dindiken mohtonin de wor wor, 'Doyañ Al Kurunyen denjemde waya al gabe Doyañ Al Kurun belen guram irde igin wor po iryen,' yeñ turun nirnayin," yirin.

Sabat nature al garbam minyan sope iryin

14 Be, Yesu go Yerusalem kun hikeyabe Sabat nalu hirin. Irkeb Farisi marte kurunmin kura gore bin-ge nere inenbe ten yamin de kwaryum. Irkeb al gor hinhan goreb Sabat nature da mata kura tike kentek yeñ keneñ hinhan. ² Be, yare gorbe al kura ulin din dun irtin goyen Yesu dilin mar keperde hinhin. ³ Irkeb Yesu belenbe Farisi marya Moseyen saba marya goyen, "Sabat nature al garbam minyan sope yird yird gobe Mose belen bisam iryin ma dahade?" yinen gusunan yirin. ⁴ Gega al buda gobe mere ma tiyamin. Gwaha tike yenenbe Yesu belen al go tanardeb guram irke igin hekeb, "Iginge kwa," inke kurin.

⁵ Be, Yesu go garbam al go sope irdeb, "Be, den gayen urtin yara kura ma bulmakawtin gwahade kura Sabat nature mete fe bana kurkukeb keneñ wasak tinayin ma aran po ten sin irnayin?" yeñ mel goyen gusunan yirin. ⁶ Irkeb go mar gobe gwaha mat kura meremin wol hetek ma hamin.

⁷ Be, Farisi marte kurunmin belen binne ninin yinke wayamin mar gore al denjem yan de gasun yirtin yan po keperke Yesu belen goyen yenenbe gaha yinyin: ⁸ "Be, al kura binne nen nen nalu kurunde kura hoy dirke kun goya al denjem yan belen keperke gasun igin de gor ma kepernayin. Monjo al hoyan kura denjem yan den folek gore wake ⁹ hoy diryen al goreb al buda kurun go dilinde, 'Al denjem yan ge folek kura waya geb, gor ma keperayin,' dinyen geb. Irkeb denbe memya hen al denjem mon marya kepernayin. ¹⁰ Niñgeb dula nalu kurun gwahader hoy dirke kunbe mali ga po kepernayin. Irkeb hoy diryen al gore wan denenbe, 'Kadne, gebe gar keperke mon geb, kun al denjem yan de gasun de gor keperayin,' dinyen. Irkeb al buda gor hinayin mar gore, 'Al go denjem yan geb, gogo gwaha ira,' yeñ turun dirnayin. ¹¹ Niñgeb gwahade goyen po, al kura yingen turun turun irde hiyen al gobe Al Kurun belen matamin goyen kawan irke memya hiyyen. Munan al kura yingen turun turun ma irde hiyen al gobe Al Kurun belen al denjem yan iryen," yinyin.

¹² Irdeb Farisi marte kurunmin Yesu hoy iryin al goyen gaha yinyin: "Kame nan kahalde nin binne ma wawunbanare nin binne ninin yeñ goya kadge yago, tayge yago, tiyuntin de nin al horam yan maryabe, da dakeya kolge yago min tin un kuren go po ma hoy yirde hayin. Monjo wolminen hoy girkeb al igin yird yird

mata gote murungembe gogo po tawayin geb. Al Kurun hitte matbe hubu. ¹³ Gwaha irtinenbe al bu- ninen det minmon, al kahanya haninya kamtiyabe al dilin titmin gwahade goyen dula tinin yeñ hoy yirde hayin. ¹⁴ Irkeb goke tenbe Al Kurun belen guram girde igin giryen. Go mar gobe gwaha mat kura wol hetek minmon gega, kame al huwak kamtin de mat huwar- nayin nature Al Kurun belen mata igin ge gote murun- gem gunyen," yinyin.

Dula mata kurun gote siraw mere

(Matiyu 22:1-10)

¹⁵ Be, Yesu hen binne nene hinhan mar al kura gore Yesu belen mere tiyyin go nurdeb, "Kame Al Kurun belen alya bereyamin doyañ yirde hi gasun de gor hen Al Kurun dula tiyyen al gobe gwaha tiyyen goke amanen wor po nuryen," yirin. ¹⁶ Irkeb wol henbe siraw mere mat gaha yinyin: "Al kura goyen dula mata kurun tiye yeñbe al budam wawon yeñ mere kiryin. ¹⁷ Be, kun nalu goyen forok yekeb meten almin ten kerke wanayin yinyin mar goke keya kurin. Kunbe, 'Binne yagobe bikken ep irde den ge gago wayhem geb wake kunin,' yinyin. ¹⁸ Gega al buda kurun go tumnan bikbak tenbe, 'Nenbe meten ninin gwahade gwahade titek geb go ma kunin,' yamin. Niñgeb mehen de kun kinyin al goreb, 'Igin kumewon be. Gega gayamun ga po megen kura damu tihim. Niñgeb goyen kun keneñ tihim geb ma kwen,' yinyin. ¹⁹ Irkeb meten al gobe bada hen al kura hitte wor kun inkeb al gore wor gwahade po, 'Igin gega gayamun ga po bulmakaw 10 gayen † damu tihim. Niñgeb goyen megen ilde ilde nin tunan yure yeñbe gago kun hime. Niñgeb ma kwen,' yinyin. ²⁰ Irkeb gor mat al hoyan hitte wor kun inkeb yeñ wor gwahade po, 'Igin kumewon be. Gega hanja ga po bere tawan mekerd nunhan geb ma kwen,' yinyin. ²¹ Be, meten al go doyañ almin hitte mulgan hen kunbe, 'Mel go momon yirhem gega, meten ninin yan ala yeñ bada hahan,' yinyin. Irkeb doyañ almin gobe bin ar yekeb meten almin goyen mere hitte de po irdeb, 'Aranen kwa! Irdeb taun gate belen karkuwan ya muknenya gama yirde kun al buninen det minmon mar, al ulin kamtiya kahan hanin titminyabe dilin titminya goyen yenen yawa,' inen hulan iryin. ²² Be, meten al go kun inyin gwahade po tenbe mulgan hen wanbe, 'Doyañ al, hulan nirha gobe gwahade po tihim gega, dula ten ten gasunbe makin ma hihi,' yinyin. ²³ Irkeb doyañ almin goreb, 'Kwa! Kun taun sinare belen hanin taunya tiyun hoyan de kutin yan goyen al yenenbe mali po yinen teban yirkeb wanayin. Irkeb yane makin hiyyen. ²⁴ Fudinde ginhem. Al hanjaka- pya hoy yirmeke bada hahan mar gobe dula nalu kurun goyenter nin binnebe kura mun ma ninam urnayin,' yinyin," yirin.

† Megeñ yilde yilde nin bulmakaw irawam irawam yirke 10 hitin.

Yesu gama iryenbe damin yubul tiyyen?

(Matiyu 10:37-38)

²⁵ Be, Yesu go Farisi marte kurunmin gote ya tubul ten Jerusalem kun hinhin. Irkeb al budam wor po gama irde kun hinhan. Irkeb Yesu belen fulgan kanbe, ²⁶ "Al kura gama nire yenbe mili nani, beremya dirnen wanya kulinnya haymin yagoya nin ma nurde hiyen. Irde yingen ge wor ma po nurde hiyen. Al dufay gwahade minyanbe epte ma komatne hiyyen. ²⁷ Irde kanduk kenen kenen nin bada hen han gega, gama nird nird nin nurde han mar gobe epte ma komatne henayin," yinyin.

²⁸ Irdeb maya mere mat gaha yinyin: "Be, al kura ya kurun ire yenbe keperde dufay kenkela hen hora gwahade belenbe ya gayen igin pasi iren yen nurdeya gab meter go min uryen. ²⁹ Munan gwaha ma tenya mali po ya yimiyen gobe kun hora mun go hubu hekeb ya go pasi ma irde tubul tiyyen. Irkeb al belen kenenbe, ³⁰ 'Al gabe ya ire yen tola yimiyun gega, dahade nin geb pasi ma irun?' yen tagalde unen hinayin.

³¹ "Irdeb nana kura gote doyan al kurun belen nana hoyan nin doyan al kurunya arye yenbe kenkela ma dufay henya mali po fulenare kuyen? Epte mon. Fuleja marmun 10,000 gore asogomde fuleja mar 20,000 goyen wake epte gasa yirnayin yen nurdeya gab fulenja marmun yad kuyen. ³² Munan epte mon yen nurdeb asogom go gisaw po hikeya doyan al kurun gore utan irde awalik hen hen nin mere kerke asogom hitte kuyen. ³³ Nin geb gwahade goyen po, den wor dettin kurun goyen igin yubul tini ma dahade goyen kenkela dufay henayin. Dettin kurun daha yubul tini yen nurde hinayin mar gobe epte ma komatne henayin geb.

³⁴ "Be, fawbe det igin hapek yan gega, hapek hubu hiyyen gobe daha irkeb sopte hapek yan hiyyen? Epte mon. ³⁵ Faw hapek hubu hitin gobe megen wor epte ma aysen unyen geb temeytek. Nin geb al kura komatne hewe yenbe kenkela po dufay henbe fudinde po gama niryen. Be, al kura kirmin yan kenem mere tihim ga nurde bebak tinayin," yinyin.

Sipsip dirnenyen siraw mere

(Matiyu 18:12-14)

15 Be, Yesu go Jerusalem kun hinhinnya goyenbe teks yad yad marya Moseyen saba kenkela ma gama irkeb Farisi mar belen "mata bulun mar" inen hanjen mar gore Yesu mere ten hinhin goyen nurnin yen budam wan gabu iramin. ² Gega Farisi marya Moseyen saba marya goreb mel go yenenbe igin ma nurdeb, "Al gabe dahade geb mata bulun mar goyen wake yenenbe aman hen yanya dula ten han?" yamin.

³ Irkeb Yesu belen maya mere gayen yiryin: ⁴ "Be, den gayen kuratin kura sipsipmin 100 gwahade hinayin gega, unken kura bana kuyen. Irkeb sipsip 99 goyen yukun kawan kura yubul tenbe kun sipsip unken bana kuyen goke nankenen kun kanbe tiyyen. Go ma tubul tiyyen! ⁵ Nin geb kenen aman wor po henbe

ten supahakde kerdeb ⁶ yaminde kuyen. Irdeb kadam yagoya binde hinayin marya goyen, 'Sipsipne unkenen bana kun gega, nankenen kun kanbe tihim. Nin geb wake binde nene aman hini ko,' yinyen. ⁷ Fudinde dinhem. Gwahade goyen po, al kura mata bulunmin yubul ten Al Kurun nin bin mulgan hiyyen gobe Al Kurunya miyonmin yagoya kurun goreb al unkenen mun goke aman wor po henayin. Munan Al Kurunbe al 99, 'Nenbe huwak geb mataninin damin goyen yubul ten Al Kurun nin bininin mulgan hetek?' yen nurde hinayin mar gobe yen ge ma nuryen," yinyin.

Hora bana kutin gote siraw mere

⁸ Irdeb, "Be, bere kura silwa hora 10 gwahade manan hiyen gega, unkenen kura bana kuyen gob daha tiyyen? Yenbe hulsimin usun urdeb yamin bana gob kor irde kenkela nankenen tukun tukunbe kinyen. ⁹ Kenenbe kadomya al binyan hinayin marya goyen, 'Silwa horane unkenen pel hiyun gega, nankenen tukun tukunbe tihim. Nin geb wake binde nene aman hini ko,' yinyen. ¹⁰ Nin geb fudinde dinhem. Gwahade goyen po, al kura mata bulunmin yubul ten Al Kurun nin bin mulgan hiyyen gobe Al Kurunen miyon belen al goke amanen wor po nurnayin," yinyin.

Dirin kura mata bulun ten gab bin mulgan hirin gote siraw mere

¹¹ Irdeb go hende po gaha yinyin: "Be, al kura goyenbe urmin waran minyan hinhin. ¹² Irkeb urmin dirnen gore huwardeb, 'Ado, det buda kurun gabe gale hen nigenbe nuna,' inkeb nani belen samunmin kurun goyen pota yirdeb yunyin. ¹³ Irkeb urmin dirnen gobe hitnen tenbe samunmin goyen al yunke murungem hora unkeb go tenbe nana gisaw po al min hoyan nana kurun. Kun gonbe horamin kurun gobe mata bulun kurayen kurayen hende yemeyde pasi iryin.

¹⁴ Be, al go horamin kurun goyen yemeyde pasi wor po irke gab binde kamde kamde nalu kurun forok yirin. Irkeb ulin hora gwahade minmon wor po hekeb det nin amu hirin. ¹⁵ Gwahade hen henbe nana goyenter nin al kura hitte kanbe, 'Igin meter alge hewen?' inyin. Irkeb, 'Kun bune doyan yirde paka yirde hayin,' inkeb bu hinhande gor kurin. Meter gobe Yuda mar belen epte ma titek wor po goyen binde kamde hinhin geb bada ma hirin. ¹⁶ Be, kun gor hinhinabe bu belen binde nene hinhan goyen goran yirde netek wor po irde hinhin. Gega al kura belen bu binde goyen wor kura ma yawan unen hinhan. ¹⁷ Irkeb bin mulgan hekeb, 'Adoner meter mar kurun gobe binde budam nene sason yirde han. Gega daha timin geb gago delne gengen kamtek hihim? ¹⁸ Nin geb bada hen adone hitte mulgan hen kwen. Kanbe, 'Ado, nebe Al Kurunya geya hitte mata bulun wor po timin. ¹⁹ Nin geb nebe urge gigen yen ma nenayin. Mali meter mar al kura yara nenayin,' inen yen nuryin. ²⁰ Be, al gobe gwaha yenbe huwarde mulgan hen nani hitte kurin.

“Be, al go kuñ forok ma yekeya naniñ beleñ wa gisawde po keneñbe buninñ wor po nurdeb kup yeñ kuñ urmiñ go teñ besa irde amanñ amanñ irde ulunñde u iryñ. ²¹ Irkeb goyare po urmiñ beleñ huwardeb, ‘Ado, nebe Al Kurunña geya hitte mata bulunñ wor po timiñ geb, nebe urge gigen yeñ ma nenayiñ,’ inyiñ. ²² Gega naniñ beleñ metenñ marmiñ hoy yirdeb, ‘Arañ! Kuñ uliñ umña igiñ wor po tawañ hor irde unnañ. Yenbe urne geb al beleñ keneñbe urne palap irtek det goyen tawañ haniñ diriñkehenñde hor irde unnañ. Irde kahañ basañ tawañ kahañde hor irde unnañ. ²³ Urne gabe kamiñ gega gago waya. Irde bana kuriñ gega, gago kenhem. Niñgeb yeñ mulgañ heñ waya gake teñ bulmakaw foñeñ firfurñeñ goyen mayde tawake dula mata kurunñ teñ amanñ hiniñ,’ yiriñ. Gwaha yinenñbe biñge kurunñ teñbe gabu irde biñge nene amanñ heñ hinhan.

²⁵ “Be, go teñ hinhan goya goyenbe urmiñ kurunñbe metenñde hinhin. Niñgeb mulgañ heñ wañ binde heñ heñbe amanñ heñ tikiñ heñ migiriñ kurunñ teñ hinhan goyen nuryiñ. ²⁶ Irdeb metenñ al kura hoy irdeb, ‘Ya bana gobe da mata wor po teñ hañ?’ inyiñ. ²⁷ Irkeb metenñ al gore wol heñbe, ‘Adoge beleñ kolge goyen dahadem moñ igiñ po mulgañ hihi goke amanñeñ nurdeb bulmakaw foñeñ firfurñeñ goyen mayde kañbe gogo dula teñ amanñ heñ hañ,’ inyiñ. ²⁸ Irkeb itiñ gobe biñ ar wor po yekebe ya bana goñ hurkutek ma iryñ. Irkeb naniñ beleñ katenñbe, ‘Kolgebe kamiñ gega, sopte waya geb wake hurkure,’ inenñ bekenñde mere iryñ. ²⁹ Gega urmiñ kurunñ gore wol heñbe, ‘Ga nura. Nebe dama budam wor po gayen metenñ alge yara heñ metenñ teñ gunenñ himyen. Irde merege kura ma pel irde himyen. Goyenbe dapña maliñeñ meme foñeñ gwahade kura muñ ma nunke kadne yagoya kañ nene amanñ hitiriñ. Hubu wor po! ³⁰ Gega urge gobe horage yade kuñ bere niñ teñ yemeyde pasi irde wakebe yeñ muñ goke teñbe bulmakaw foñeñ firfurñeñ mayde kañ unha!’ inyiñ. ³¹ Irkeb naniñ beleñ wol heñbe, ‘Eke, gebe neya huginñeñ haryen. Irde det kurunñ nigen gabe tumñañ gigen ala po. ³² Goyenpoga kolge gobe kamiñ gega waya. Irde bana kuriñ gega gago kenhem. Niñgeb wake hurkuñ kolge waya goke amanñeñ nurde biñge nere,’ inyiñ,” yiriñ.

Kame niñ dufay heñ gitik teñ teñ gote siraw mere

16 Be, Yesu gob komatmiñ yago sopte maya mere mat gaha yinyiñ: “Al kura samunñmiñya detmiñya budam kurunñ goyen doyañ yirde nunyen yeñ metenñ al kura tiriñ. Irkeb al gore det goyen doyañ yirde henñyabe doyañ almiñde samunña detmiñ yago goyen yad hibut yirde hinhin. Al beleñ gwaha teñ hike keneñbe kuñ doyañ almiñ hitte tagal unamiñ. ² Irkeb mere go nurdeb al goke yiriñ. Kuñ kenkebe, ‘Dahade geb ulger mere uguñ po forok yeñ hañ? Metenñ dahade wor po teñ hayen goyen kuñ kenkela asañde kañ tawañ nunenñ gab momoñ nirayiñ. Detne yade hibut yirde hayen kenem gakira tiyen geb,’ inyiñ.

³ “Be, gwaha inkebe metenñ almiñ gobe dufaymiñde po, ‘Doyañ alne beleñ nakira tiyenñ tiya geb, daha tiy-

enñ? Nebe siñare metenñ teñ teñ tarenñem moñ. Irde al hoyañ det kahañ yird yird niñ wor memyak nurde hime,’ yiriñ. ⁴ Be, metenñ al go dufay heñ heñbe dufay kura forok yekebe, ‘Nebe gwaha gwaha tiyen. Gogab doyañ alne beleñ nakira tikebe farañ yurenñ mar gore hoy nirde igiñ igiñ nirnayiñ,’ yeñ nuryiñ. ⁵ Irdeb doyañ almiñde samunñ kame ga wol hetek yeñ yawaramiñ mar goyen yunñkurenñ yunñkurenñ keya heke wayamiñ. Irkeb mehenñde wayyiñ al goyen, ‘Gebe det dahade wor po wol heñ unteke ha?’ inkebe ⁶ al goreb, ‘Olip fimiñ 3,200 lita gwahade unteke hime,’ inyiñ. Irkeb metenñ al goreb, ‘Arañ po keperde asañge ga teñ 3,200 lita go mekerdeb 1,600 lita kaya,’ inyiñ. ⁷ Irdeb al hoyañ kura, ‘Gebe det dahade wol heñ unteke ha?’ inyiñ. Irkeb al goreb, ‘Nebe wit 3,600 kilogram geb,’ inyiñ. Irkeb metenñ al goreb, ‘Asañge ga teñ 3,600 kilogram go mekerdeb 2,800 kilogram kaya,’ inyiñ. ⁸ Irkeb doyañ al goreb metenñ almiñ beleñ kame heñ heñmiñ ge nurde usi kurunñ tiyyiñ goyen nuryiñ. Irdeb bulunñ wor po nuryiñ gega, al gore kame daha mat heñ yeñ dufay hiriñ goyen bebak teñbe, ‘Al gobe dufaymiñ yañ be,’ yiriñ.

“Be, gwahade goyen po, alya bereya kidoma bana heñ megen niñ mata po teñ hañ marbe kame gwaha mat hitek yeñ megen niñ samunñ yade metenñ teñ teñ goyen kenkela wor po nurde hañ. Gega Al Kurunñen mere hulsi yara goyen bana hañ marbe kame heñ heñmiñ ge gitik ma teñ hañ. ⁹ Niñgeb gago dinenñ hime: denñ Al Kurunñen mere hulsi yara goyen bana hañ marbe megen niñ samunñtiñ yañ kenem det kurañ amu heñ hañ mar goyen yunenñ yenya awalikde hinayiñ. Irkeb kame Al Kurunñ hitte hurkukebe farañ yurde hinayiñ mar goreb gargar dirde hinayiñ. ¹⁰ Niñgeb megen niñ samunñ Al Kurunñ beleñ duntinñ goyen mali mali ma irde hinayiñ. Al kura det dirñeñ muñ tiyyenñ gega, kenkela po doyañ irde hiyenñ al gobe det kurunñ tiyyenñ goyen wor gwahade po iryenñ. Munañ al kura det dirñeñ muñ tiyyenñ goyen kenkela ma doyañ irde mali mali iryenñ gobe det kurunñ tiyyenñ goyen wor mali mali irde bulunñ iryenñ. ¹¹ Niñgeb megen niñ samunñ duntinñ goyen kenkela ma doyañ yirde hinayiñ gobe kame Al Kurunñ beleñ samunñ fudiñde igiñ goyen dunke daha mat doyañ yirnayiñ? ¹² Irde al kurate det kenkela ma doyañ yirde haga yirnayiñ gobe daha matbe Al Kurunñ beleñ tontinñ igiñ yird yird det dunyenñ? Epte moñ.

¹³ “Be, al kura epte ma wawunñ unñkurenñde po doyañ al irawa niñ metenñ teñ yunyenñ. Epte moñ wor po. Gwaha titñeñbe doyañ al kurabe harhok unyenñ. Munañ kurabe amanñeñ nurd unenñ kenkela awalik irde hiyenñ. Niñgeb gwahade goyen po, epte ma Al Kurunña horaya tumñañde metenñ teñ yunnayiñ,” yinyiñ.

¹⁴ Be, Farisi mar hora niñ uguñ po nurde hinhan gore Yesu mere tiyyiñ go igiñ ma nurdeb hinmanñ faykek iramiñ. ¹⁵ Irkeb gaha yinyiñ: “Denñ gayenbe al diliñdebe neñ al huwak usi teñ hañ gega, Al Kurunñbe bitinñ bana goyen denenñ hi. Niñgeb al beleñ dabe det kurunñ wor po yeñ nurde hañ gobe Al Kurunñ diliñdebe igiñ ma wor po yenenñ hi.

¹⁶ “Be, Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basan marte saba asande katin gobe tagalke wan wan Yon Baptais hitte hiyun. Gor matbe mere igin Al Kurun belen alya bereyamin doyan yird yird goyen tagalde tukuke nurdeb daha mat Al Kurun belen doyan yirde hi goyenter kutewon wor po yen nurde al budam kurut yen han. ¹⁷ Gega Moseyen saba gote minbe hubu hitin yen ma nurnayin. Nanqinya megenyabe hubu hiriyen gega, Moseyen saba gote mere bilmin unjkuren mun kura bana ma kuyen. ¹⁸ Ningeb al kura berem takira ten bere hoyan tiyyen al gobe Al Kurun dilinde leplep mata tiya yen kinyen. Irde al kura bere un belen takira titin goyen tiyyenbe al go wor Al Kurun dilinde leplep mata tiya yen kinyen,” yinyin.

Al horam yanja Lasarusya

¹⁹ Be, Moseyen saba goke tenbe Yesu belen maya merere Farisi mar gaha yinyin: “Be, al kura goyenbe horaya samunya budam wor po geb, ulin umna igin bukkenya digulakya suluk yirke bukken yara hitin goyen po yerde gasunmin iginde po hej huginen dulamin igin igin po ten hinhin. ²⁰ Be, hora minyan al gote yare hurkun hurkun belen mohondeb al buninen kura denembe Lasarus goyen tukun gor kerkeb al kun wan ten hikeb det nin karan yirde hinhin. Yenbe usu belen po epte ma irtin hinhin. ²¹ Be, hora minyan al gore bin-ge nene diknen yukun yimiynin ten hikeb Lasarus belenbe nemewon yen yenen hinhin. Goyenbe kura mun ma unke nen hinhin. Irkeb kulu belen manan wan ulin-ge usu bidak goyen melak urde hinhan.

²² “Be, Lasarus go gwahade po hej henbe kamyin. Kamkeb Al Kurunyen miyon belen wan tonen tenbe Al Kurunyen gasun Abraham hinhinde gor tukamin. Be, hitnen tenbe hora minyan al goyen wor kamke ten mete tiyamin. ²³ Be, al gote tonenbe kak alare kun gorbe ulin misin kurun wor po katen hinhin. Irde gor mat nankenenbe Abrahambe gisaw wor po kinyin. Lasarusbe Abrahamya hike kinyin. ²⁴ Gwahade kenenbe hoy irdeb, ‘Asi, kak ala bana ga hej henbe ulne misin kurun katen hime geb, buninen nirdeb Lasarus ten kerke katen hani faw fe bana kerde tawan melakne bida iri,’ inyin. ²⁵ Gega Abraham belen wol henbe, ‘Dirigne, ga nura. Megen hinhanyabe det igin igin yade goke po aman hej hinhan geb, gayenterbe ulge misin kurun katen ha gogo. Munan Lasarusbe ulin misin kurun katen hinhin geb, wan garbe gasun iginde hej bin yurum hej hi. ²⁶ Goyenbe go po mon. Geya nenya kahaltebe feren dukun kurun wor po hi geb, nen hitere gar mat epte ma ge ha bana gon kutek. Irde ge hare gor mat gar wan wan wor epte mon geb,’ inyin. ²⁷ Gwaha inkeb al gore wol henbe, ‘Asi, ningeb bada hej Lasarus ten kerke megen adoner yare kurkuyen. ²⁸ Irde kolne yago siptesonon gor han geb, kun hayhay yiryen. Monjo yen wor ulin misin kurun ten ten gasunde gar wanakkek geb,’ inyin. ²⁹ Irkeb Abraham belen wol henbe, ‘Kolge yagon yaha? Gorbe Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basan marte saba asande katin han gogo geb, goyen kenkela yenen bebak ten

hinayin,’ inyin. ³⁰ Irkeb al goreb, ‘Mon, asi. Gore po epte mon. Al kura kamtinde mat sopte huwarde kun saba yirke gab igin mata bulunmin yubul ten Al Kurun nin bin mulgan henayin,’ inyin. ³¹ Gega Abraham belenbe, ‘Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basan marte saba asande katin goyen nurnayin gega, binde mat fudinde yen ma nurde gama ma irnayin gobe al kura kamtinde mat huwarde kun saba yiryen wor epte ma meremin nurnayin geb,’ inyin,” yirin.

Mata bulun belen Al Kurun nin hekken nurtek goyen bulun irde han

(Matiyu 18:6-7,21-22; Mak 9:42)

17 Be, Yesu belen komatmin yago goyen gaha yinin: “Mata bulun titek dufaybe al binyan huginen forok yen tunan yurke katen hinayin. Ningeb al kura mata bulun tike al hoyan belen go kenen mata goyen gama irnayinbe mata bulun min uryen al gobe Al Kurun belen kanduk kurun wor po unyen geb, goke buninen nurde hime. ² Ningeb mata bulun min uryen al gobe al dufaymin hako hinayin goyen bulun iryenkek geb, hora kurun kura bininde fen ten makan alare temeytek yara. Gogab al gobe kame kanduk bulun kurun wor po goyen ma kinyen. Munan mata go ten kamde manhan gote murungem bulun wor po kenwon. ³ Ningeb kenkela dufay hej ga mata ten hinar ko. Irde kadin kura mata bulun tike kenenbe, ‘Mata go bulun taha,’ inen goke inen tinayin. Irkeb mata bulunmin tubul ten Al Kurun nin bin mulgan heke kenenbe den wor goke ma nurnayin. ⁴ Irde al kura nankahal unjkurenge goyen po bulun gird teban girde wan pohogay girde teban girde hikeb halde unen hayin,” yinyin.

Al Kurun nin hekken nurd nurd mata

⁵ Be, Yesuyen mere basan marmen belen huwardeb, “Doyan Al Kurun, nenbe Al Kurun nin hekken nurd nurd dufay goyen taren mon geb, sanin po yira,” inamin. ⁶ Irkeb wol henbe, “Den gayen Al Kurun nin hekken nurd nurdin gobe mastet he bilmin dirnen mun go gwahade hiyyenbe malberi he tul yetek mon goyen, ‘Filginge manan marde kun makande huwara!’ inkeb gwaha po tiyyen,” yinyin.

Al Kurunyen meten alyen mata

⁷ Irdeb sopte gaha yinyin: “Be, den kurun ga han gayen al kura meten alminbe kun metende megen ilyen daw ma kun sipsip yar kura doyan yirde hiyen. Be, meten al go gwaha ten ten wakeb ge belen huwardeb, ‘Way. Wan keperke binge ninin,’ inayin? ⁸ Mon. Gwaha titnenbe, ‘Binge kan nuna. Irde gigen gitik tenbe binge nene himekeyab doyan nirde hayin. Irde kame gab ge wor dula tiyayin,’ ma inayin? ⁹ Munan meten al go meten kurun ten wakeb goke doyan almin belen amanen nurde unenbe mata igin wor po kura iryen? Mon. Gwahade mon. Meten al gobe meten titek goyen po tiya yen nuryen. ¹⁰ Ningeb den wor Doyan Al Kurun belen

meter dunyey go pasi irde wanbe, 'Ney gahade gare meter alge hetek moy gega meter alge deray. Ni-geb neybe meter go titek mar beler po titiy geb, go-ke murungem duna ma gintek,' innayiy," yinyiy.

Busuka minyan al 10 sope yiryiy

¹¹ Be, Yesu go Yerusalem kwe yey kun hinhin geb, kun henya Samaria nanaya Galili nanayat megen bip-tiyay kun hinhin. ¹² Be, kun kun tiyuy kura goyen binde hekeyabe al 10 kura busuka minyan gore kenenbe gisaw yara huwardeb ¹³ hokde po, "Doyay Al Kuruy Yesu, buninay dirde faray dural!" inamiy. ¹⁴ Irkeb Yesu beler yenenbe, "Al Kuruy beler guram diryey niy kuanay. Kun Al Kuruy doloj ird ird mata doyan mar diliyde hena. Irkeb deneybe, 'Igiy hahan,' dinnayiy," yinyiy. Irkeb kun henya belenbe busuka uliyde goyen hubu hamiy.

¹⁵ Be, al unkyenbe uliyde busuka go hubu hen sikken igiy heke kenenbe amay wor po hen kawan po Al Kuruy turuy irdya irdya Yesu hitte mulgan hiry. ¹⁶ Wany Yesu kenenbe kahan mynde dokolhoj yuguluy ten turuy irdeb, "Igiy wor po nurde gunhem," iniy. Al gobe Samaria niy al. ¹⁷ Irkeb Yesu belerbe, "Den al 10be tumnay igiy hahan. Munay al 9 gobe dare han? ¹⁸ Dahade geb Yuda marbe igiy hahan goke mulgan hen wany Al Kuruy turuy ma irhan? Irkeb al miy hoyay gare po mulgan hen wany gwaha tiya?" yiry. ¹⁹ Irdeb al go, "Gebe Al Kuruy niy dufayge tarey irha geb, gogo Al Kuruy beler sope gira. Ningeb igiyge huwarde kwa," iniy.

Al Kuruy beler aly bereyamiy doyan yird yird nalube wayyen

²⁰ Be, nalu kurarebe Farisi mar kura gore Yesu hitte wanbe, "Al Kuruy beler doyan dirde hiyey yitiy gobe daha nana ga forok yiyyey?" iney gusunay iramiy. Irkeb wol henbe, "Al Kuruy beler doyan dird dird gobe den beler kenkelak diliyde kawan po kene hiekeya ma wayyen geb. ²¹ Al Kuruy beler doyan dirde hiyey yitiy gobe bikken den hitte forok yiyuy. Ningeb al kura beler gago ma iro go yeke goya go ma yennayiy," yinyiy. ²² Irdeb komatmiy yago goyen gaha yinyiy: "Ne Al Urmiy gayen kame mulgan hen wany wany nalu goyen den beler kentewoy wor po yey nurde han. Gega denbe nalu goyen go ma kenenya kamnayiy. ²³ Goya goyenbe al beler, 'Doyay hen hite al gobe iro go ma gago,' yenayiy. Gwaha yeke goya meremiya ma gama irde kun hinayiy. ²⁴ Ne Al Urmiy gayen wany wany nalu gobe dagamel bemel tike nana fay urde tukukeb megen muruy kurhan mat kurhan mat kintiy ala ten hanyen go gwahade. Ningeb gwahade goyen po, bemel po wameke megen niy al tumnay nintiy ala tinayiy. ²⁵ Gega hanparya wor pobe ne Al Urmiy gabe megen gar niy mar kuruy gare igiy ma nenen pel nirde mununey buluy buluy nirke ulne misi kuruy kater kamen.

²⁶ "Be, yey mulgan hen wany wany nalu binde hen hiekeyabe aly bereyabe beler bikken Noa hinhin nalure mata ten hinhan yara ten hinayiy. ²⁷ Noa hinhin goyenter aly bereyabe kuruy gobe dula niy po ten, kukuwa fe nene, al beler bere yade, wiriy wany yade al yertek ge po tenbe Al Kuruy niy ma nurde hinhan. Irde kun kun nalu forok yeke Noa hakwa binde hurkuriy. Irke gab baray kigariy kuruy katyiy. Irde fe ala hen al miki kuruy gobe mugol kiriy. Ningeb ne Al Urmiy gayen wany wany nalure wor gwahade po ten hinayiy. ²⁸ Be, goya goyenbe bikken Lot hinhin nalure aly bereyabe beler mata ten hinhan gwahade goyen po ten hinayiy. Go mar gobe tumnay dula po ten, kukuwa fe nene, damu mata ten, yasuy ten, ya yago yirtek ge po nurdeb Al Kuruy niy ma nurde hinhan. ²⁹ Gega kun kun Lot go Sodom taun tubul ten kukeb goyare goyen po Al Kuruy beler kakya salfa hora kak hen hitiyaya goyen nanjinde mat fe wok irtiyen irke kater taun kuruy gobe kumga ten pasi po iriy.

³⁰ "Ningeb ne Al Urmiy gare kame kawan megen gar wany wany nalure wor mata gwahade goyen bemel po forok yiyyey. ³¹ Ningeb go nalure goyenbe al kura yamiy hende hiyenbe detmiy ge nurde epte ma wor po arany kater yamiy bana hurkuyey. Irde al kura metemiyde hiyey al gore wor detmiy ge nurde epte ma wor po kup yey yare kuyey. ³² Be, Lot beremde baraybe nurde han gogo. ³³ Ningeb al kura, 'Daha mat hen henye igiy wor po hiwi,' yey megen niy samuy yad yad niy po dufay hen hiyey al gobe gasuy bulunde kuyey. Munay al kura gwaha ma ten hiyenbe gasuy igiyde kuyey. ³⁴ Ningeb fudinde wor po diner hime. Go nalu forok yiyyey goyenterbe al irawa kura gasuy unkyenbe firiryey. Irkeb al unkyenbe Al Kuruy beler tiyyey. Irde kurabe tubul tiyyey. ³⁵ Irde go nalu goyenter bere irawabe palawa irye yey wit bilmiy hora po karka ten hiekeya bere unkyenbe Al Kuruy beler tenbe kurab tubul tiyyey," yinyiy ^{†37} Irkeb komatmiy yago beler huwardeb, "Dare yubul tike hinayiy?" ineb Yesu beler wol henbe, "Det kamtiy hiyenbe det kamtiy nen nen nu beler wany nen pasi hen hanyen. Gwahade goyen po, yubul tiyyey mar gobe kamde pasi po henayiy," yinyiy.

Al Kuruy gusunay ird ird niy bada ma henayiy

18 Irdeb Yesu beler komatmiy yago goyen hugiyen Al Kuruy mere irde irde niy bada ma henayiy yey maya merere gaha yinyiy: ² "Be, taun kura goyenterbe mere nurd nurd al kura gor hinhin. Al gobe Al Kuruy kafura ma irde hiyen. Irde al hoyay wor palap ma irde hiyen. ³ Be, beretap kura taun goyenter po hinhin gore hugiyen yey hitte wanbe, 'Al uguy po asogo nirde buluy nirke kandukney nurde hime geb, faray nurde sope irde nunayiy,' iney karyany irde hinhin. ⁴ Be, mere nurd nurd al go hanparyabe kener wasak po ten hinhin. Gega bere gobe watinde po hie

† Asay hoyaydebe gahade hi: ³⁶ *a Irde al irawa kura meterde hen meter ten hiekeya al unkyenbe Al Kuruy beler tiyyey. Munay kurabe tubul tiyyey," yinyiy.

kenej kenejbe dufaymindeb, 'Nebe Al Kuruj kafura ma irde al hoyan wor palap ma yirde hime. ⁵ Goyenpoga beretap gobe parsaynen wor po nirde hi geb, bada hej faran urej. Monjo go po wan nenke nenkeb pinen bulun wor po niryenkek geb,' yirin,' yinyin.

⁶ Irdeb Yesu go sopte po, "Be, mere nurd nurd al gobe al igin monj gega, mere tiyyin go nurhan? ⁷ Al bulun wor gogo gwaha tiyyin. Ningeb Al Kuruj igin wor po gobe al kura nigen al yej basiña yirtin gore huginen wawunya nankehalya faran dura inen esen urde karyanen irde hinayin gobe faran ma yuryen? Monj, hej ga ma faran yuryen geb. ⁸ Fudinde dinen hime. Al Kurujbe nigen al yej basiña yirtin gobe bemel po faran yuryen. Irkeb asogomin belen bulun yirkeb kanduk yenen hinayin goyen hubu henayin. Gega ne Al Urmin gare sopte wayen nalure goyenbe Al Kuruj nin hekken nurde huginen gusunjan ird ird mata goyen alya bereya hitte hiyen ma dahade?" yinyin.

Farisi alya teks yad yad al gote maya mere

⁹ Be, al kurabe, "Nen po gabe al huwak," yenbe al hoyan kuruj gobe bulun yinen hinhan. Ningeb go mar go dilinde huwardeb matamin goke Yesu belen maya mere gahade yirin: ¹⁰ "Be, al irawa kura goyen Al Kuruj mere irye yenbe Al Kurujyen ya balemde kwaryum. Al kurabe Farisi al, munan kurabe Roma gabman nin teks yad yad al. ¹¹ Be, Farisi al gore Al Kuruj mere irdeyabe yingen ge yenbe, 'Al Kuruj, nebe al hoyan belen mata ten hanjen gwahade monj. Nebe kawe ma ten himyen, usi ma ten himyen, kudin mata ma ten himyen, irde bere hoyan kura duwan ma irde himyen. Irde teks yad yad al iman ima hi gwahade monj geb, goke amanen nurd gunen hime. ¹² Nebe meten nanja unkuken bana goyen ge nin dufay hewe yej nankehal iraware binje kutna irde himyen. Irdeb det yade himyen kuruj goyen goke aman hejbe merege gama irde pota yirde bada 10 yirdeb unkukenbe ge nin pel irde himyen,' yirin.

¹³ "Gega teks yad yad al gobe matamin ge kanduknen nurde Al Kuruj mere ird ird gasun bana hitek monj yej nurde kame belen huwarde Al Kuruj mere iryin. Goyenbe mata bulunmin ge memya wor po hej kotan kan hende nankenenya mere irtek monj yej nuryin. Irdeb urgun kan mata bulunmin ge buninen nurde yingen dumun maydebe, 'Al Kuruj, nebe mata bulun al geb buninen nurd nunayin,' inyin. ¹⁴ Ningeb fudinde dinen hime. Teks yad yad al gobe Al Kuruj dilinde wukken wor po hejbe yaminde mulgan hej kurin. Munan al kura gobe hubu. Gwahade geb, al kura yingen turun iryen al gobe Al Kuruj belen denem monj irke memyak nuryen. Munan al kura yingen ge, 'Nebe al igin monj,' yiyyen al gobe Al Kuruj belen denem yan iryen,' yinyin.

Dirin muknenya Yesuya (Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)

¹⁵ Be, alya bereya belen, "Dirin muknen Yesu hitte yuteke hanin kerde yunen guram yirde taren yiri," yej dirinmin yago yawan hinhan. Irkeb Yesuyen komatmin

yago belen mel goyen yenenbe yinen ten utan yiramin. ¹⁶ Gega Yesu belen dirin muknen go hoy yirdeb komatmin yago goyen, "Danin utan yirde han? Yubul tike ne hitte wanan. Dirin gahade gab yingen de sanjinde epte monj geb, huginen naninya milinyat hanin doyan po hanjen. Ningeb gwahade goyen po, al kura dirin gahade yara hej Al Kurujyen taren nin nakenen hiyen al gobe Al Kuruj belen alya bereyamin doyan yirde hi bana gon hiyen. ¹⁷ Fudinde dinen hime. Al kura dirin gwahade ma hej Al Kuruj hitte kwe yiyyenbe Al Kuruj belen alya bereyamin doyan yirde hi bana gon epte ma hiyen," yirin.

Doyan al kura samunmin budam wor po gore Yesu wan kinyin

(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

¹⁸ Be, doyan al kura gore huwardeb, "Tisa, gebe saba al igin geb, momon nira. Daha ten gab Al Kurujya huginen hej hej goyen nere hiyyen?" inen gusunjan iryin. ¹⁹ Irkeb Yesu belen wol hejbe, "Nebe saba mar megen nin kura gwahade yej nurdeb al igin ninha? Nebe megen nin saba mar al gwahade monj geb. Megegen nin albe igin minmonj. Al Kuruj mun po gab al igin geb," inyin. ²⁰ Be, gwaha inenbe, "Al Kurujyen saba Mose unyinbe nurde ha gogo. 'Bere hoyan kura duwan ma irde hayin, al ma gasa yirke kamnayin, kawe ma tiyayin, merere huwaryen al faran urhem yej, ma tagal unhem yej mere upul ma tiyayin, nanakeya momkeya palap yirde hayin,' gwahade katin geb, go po gama irde hayin," inyin. ²¹ Irkeb al goreb, "Mere kuruj gobe dirinde mat po kenkela gama irde wan wan gayenter wor gwahade po ten hime," inyin.

²² Be, Yesu belen mere go nurdeb, "Gega mata unkuken kurabe tubul ten ha. Ningeb kun samunje yago kuruj go yade al yunke damu tike gote murungem yadebe al buninen det nin amu hej han mar goyen yunayin. Gogab kamebe Al Kuruj belen gote murungem igin wor po gunyen. Irde gab wan gama nirayin," inyin. ²³ Irkeb al gobe samunmin budam wor po geb, mere go nurdeb binde kanduknen wor po nuryin.

²⁴ Be, al go gwaha tike kenejbe Yesu belen kenej henya, "Al samunmin budam wor pobe Al Kuruj belen alya bereya doyan yirde hi bana gon hej henminbe metenen wor po. ²⁵ Dapna kuruj kamelbe det haran haran kutum yamen dirnen wor po goyen bana epte ma hurkuyen. Gwahade goyen po, al samunmin budam wor Al Kuruj belen alya bereyamin doyan yirde hi bana gon epte ma hurkunayin. Ningeb det irawa goyen tumnande metenen. Gega daminbe metenen wor po yej nurde han? Al samunmin budam gobe metenen wor po geb," yinyin. ²⁶ Irkeb al mere go nuramin mar goreb, "Ningeb Al Kurujbe ganun mar po ga yawaryen?" inamin. ²⁷ Irkeb Yesu belen wol hejbe, "Det kura al belen irtek monj goyen Al Kurujbe igin ala po iryen geb," yinyin. ²⁸ Irkeb Pita belen huwardeb, "Nenbe gama girnin yej detninin kuruj goyen yubul titin," inyin. ²⁹ Irkeb Yesu belen wol hejbe, "Fudinde wor po dinen hime. Al kura Al Kuruj belen alya berey-

amiñ doyañ yirde hi bana heñ heñ ge tenje yamiñ, be-rem, kuliñ yago, miliñya naniñya, dirneñ wenya yubul tiyyeñ gobe ³⁰ megen gar henya gote murungem budam yawaryeñ. Irde kame kame wor Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ goyen manañ tiyyeñ," yinyiñ.

Yesu belen yingey kamde kamde niñ sopte tagalyiñ
(Matiyu 10:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Be, Yesu go mere basañ marmiy 12 go hoyañ mun po yukunbe gaha yinyiñ: "Neñbe Yerusalem hurkutek geb. Irdeb Al Kuruyen mere basañ mar belen Al Urmiñbe gwaha tiyyeñ yeñ asañde kayamiñ goyen tumñañ fudinde po forok yenayiñ. ³² Niñgeb gor niñ mar belen ne Al Urmiñ gayen nade al miñ hoyañ Yuda mar moñ haniñde nernayiñ. Irkeb yeñ belen bak mununen hinmañ nirde nanyañ nirde meyañ nirde usulak tenjebe mununke kameñ. ³³ Goyenbe kameñde mat yereñkek hekeb sopte huwareñ," yinyiñ. ³⁴ Irkeb komatmiñ yago gobe Yesu mere tiyyiñ goyen bebak ma po tiyamiñ. Mere gote miñbe banare po hinhin geb, goke kura yihi yeñ ma nuramiñ.

Yesu belen al diliñ titmiñ sope iryiñ
(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Be, Yesu go kuñ kuñ Yeriko taun binde heñ hikeyabe al kura diliñ titmiñ goyen belen siñakde keperde al det niñ kañañ yirde hinhin. ³⁶ Be, al buda kurun go mere ñeldok ten belneñger ker urde wañ fole irde hike nurdeb, "Gabe da irde hañ?" yeñ gusunañ yiryiñ. ³⁷ Irkeb, "Nasaret niñ al Yesu go goyen wañ kuñ hi," inamiñ. ³⁸ Irkeb al gore hokde po, "Yesu, Dewit urmiñ, buniñeñ nirde farañ nura be!" inyiñ. ³⁹ Gega al wañ yeñ turte hamiñ mar gore iney ten, "Bada hawa!" inamiñ. Gega bada hitneñbe uguñ po hok yeñbe, "Dewit urmiñ, buniñeñ nirde farañ nura be!" inyiñ. ⁴⁰ Be, Yesu go al gote mere goyen nurde gor po huwardeb, "Al go ten gar wanañ," yinyiñ. Irkeb al go tawakeb Yesu belen, ⁴¹ "Daha niri yeñ nurde ha?" inkeb al gore wol heñbe, "Doyañ Al Kurun, nañkenmewoñ yeñ nurde hime," inyiñ. ⁴² Irkeb Yesu belen, "Ne niñ hekkeñ nurde ha geb nañkena," inyiñ. ⁴³ Irkeb goyare po diliñ bak yekeb nañkinyiñ. Irdeb Al Kurun turun irdya irdya Yesu gama irde kuñ hinhin. Be, al mata go diliñde kenamiñ mar wor Al Kurun turun iramiñ.

Sakius

19 Be, Yesu go Yeriko taun bana hurkunbe bana goñ kuñ hinhin. ² Taunde gorbe Roma gabman niñ teks yad yad marte doyañ al kura hinhin. Deñembe Sakius. Yeñbe samunmiñ budam. ³ Al gobe Yesube al dahade goyen kenmewoñ yeñ nurde hinhin geb, kuñ kene yeñ kuriñ. Gega yeñbe al dolfon geb, al buda kurun gore pet pet irkeb gwaha mat kura Yesu goyen kentek moñ hiriñ. ⁴ Gwaha tenjebe, "Yesube gayañ wayeñ tiya go," yeñ nurdeb meheñ heñ kuñbe, "Gor mat ga keneñ," yeñbe sikamo he hende hurkun gor hinhin.

⁵ Be, Yesu go kuñ yeñ hinhin turte gor heñbe kotañ kañbe, "Sakius, hañkabe gere yare heñ. Niñgeb arañ kata," inyiñ. ⁶ Irkeb arañ po kateñbe amañeñ nurde pe-ire irdeb, "Iginge wake yare kure," inyiñ.

⁷ Be, Yesu go gwaha tike keneñbe al buda gor hinhan goreb, "Al gob mata bulun al iney hanjen gega, al goya awalik here yeñ kwa," yeñ binde gwahade nurdeb hiñhirun tiyamiñ. ⁸ Goyenpoga Sakius belen huwardeb, "Doyañ Al Kurun, ga nura. Dawetne kurun gayenbe kahalte po pota irde al buniñeñ det niñ amu heñ hañ mar yuneñ. Irde al kura usi matare hora gwahade kura yawarmiriñ kenem gwahade po wawun sip-tere wol heweñ," inyiñ. ⁹ Irkeb Yesu belen wol heñbe, "Ne Al Urmiñ gabe alya bereya Al Kurun tubul ten gisaw kutiñ mar goyen nañkeneñ yumulgañ tiye yeñ wamiriñ. Niñgeb al gayen wor Abraham urmiñ geb, hañka gabe Al Kurun hitte tumulgañ tihim," yiriñ.

¹¹ Be, al gor gabu iramiñ mar belen mere go nurdeb dufaymiñde, "Yesube Yerusalem binde hihi geb, Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yird yird matabe heñ ga moñ forok yeweñ tiya," yeñ nuramiñ. Irkeb Yesu belen mel gote dufaymiñ yeneñ bebak tenjebe maya mere mat gaha yinyiñ: ¹² "Be, al deñem yañ kura doyañ al kurun heñ heñ ge, 'Naña gisaw kuñ doyañ al kurun nirke gab nañaner mulgañ heweñ,' yeñ nuryiñ. ¹³ Irdeb kwe yeñbe metey marmiñ 10 hoy yirdeb gol hora yunkeñ yunkureñ yuneñbe, 'Ne gar ma himekeyabe hora gore gwaha mat metey yunteke tolok he-nayiñ yeñ nurdeya metey tinayiñ. Irde kamebe mulgañ heñ deney,' yineñbe kuriñ. ¹⁴ Gega al yende nañare niñ belen al goke igiñ ma nuramiñ. Irde al kura yinke wakeb, 'Deñ manañ naña gisaw al go kunde gor kuañ. Kunbe gor niñ mar yeneñbe al goke yinnayiñ. Neñbe al gore doyañ al kurunniñ heñ heñ ge igiñ ma nurde hite yinnayiñ,' yineñ mel go hulyañ yirke kwamiñ. ¹⁵ Gega al go doyañ al kurun heñbe mulgañ hiriñ. Irdeb metey marmiñ hora yunyiñ goyen gore metey ten kura mun tolok daw irañ yeñbe yeñ ge yeke wayamiñ. ¹⁶ Irkeb al meheñde wayyiñ goreb, 'Doyañ al, nebe gol hora unkeñ nunariñ goreb gol hora 10 forok yirmiñ gago,' inyiñ. ¹⁷ Irkeb doyañ al kurun goreb, 'Gebe metey igiñ wor po tiyañ geb, gebe metey al igiñ. Det dirneñ gunmiriñ goyen keñkela doyañ irañ geb, gebe taun 10 gunmeke gote doyañ al hawayiñ,' inyiñ. ¹⁸ Be, metey al kura wor wañbe, 'Doyañ al, gol horage unkeñ nunariñ goreb siptesoñ yirmiñ gago,' inyiñ. ¹⁹ Irkeb doyañ al kurun belen amañeñ nurde wol heñbe, 'Gebe taun siptesoñ gayen gunmeke gote doyañ al hawayiñ,' inyiñ. ²⁰ Be, metey al kura sopte wañbe, 'Doyañ al, gol horagebe gago. Amil parwekde mala ten bana kirmiriñ. ²¹ Gebe al misiñeñ yañ wor po. Det gere moñ goyen mali po yade hayen. Irdeb binje ge ma hartiñ wor mali po yade hayen. Niñgeb ge niñ kafura heñ himyen,' inyiñ. ²² Irkeb doyañ al kurun belen wol heñbe, 'Gebe metey al bulun wor po. Merege go po tumulgañ ten guney tihim geb. Nebe al misiñeñ yañ nurde nuneñ ha gogo? Det nere moñ goyen mali po yade himyen, irde binje ne ma hartiñ goyen wor mali

po yade himyen ninha. ²³ Al gwahade yey nurdeb danij horanebe hora yerde hanjen yare ma kerarij? Moŋ manhan mulgaŋ hej waŋbe horane tolok hitiŋde temewoŋ, iniyiŋ. ²⁴ Irdeb al goyaŋ huwarde hinhan mar go, 'Gol hora go goraŋ irde teŋ metey al gol hora 10 yiruŋ al go unnaŋ,' yinyiŋ. ²⁵ Gega al buda gore wol hejbe, 'Doyaŋ al, yenbe gol hora 10 miŋyaŋ hi. Niŋgeb daniŋ sopte unteŋ?' inamiŋ. ²⁶ Irkeb wol hejbe, 'Ga nurnaŋ. Al det unke kenkela doyaŋ irde metey kuruŋ teŋbe igineŋ kuruŋ forok yiryey al gobe metey igiŋ teŋ hiyey goke tebaŋ det yawaryey. Munaŋ det unke kumhaka hej igineŋ ma forok iryey al gobe yende det muŋ kura hiyey goyen wor goraŋ irke det miŋmoŋ wor po hiyyey. ²⁷ Be, ne beleny doyaŋ almiŋ hej hej ge igiŋ ma nuramiŋ mar gobe asogone niŋgeb, yawaŋ delner gar gab gasa yirke kamnaŋ,' yinyiŋ," yey Yesu beleny gwahade tagalyiŋ.

Yesu beleny Yerusalem bana hurkuriŋ

(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yon 12:12-19)

²⁸ Be, gwaha yiriŋ go kamereb Yesu go Yerusalem hurkuŋ hinhide geb, kuŋ hinhin po. ²⁹ Be, Betfageya Betani taunya gobe naŋa doŋkeŋ kura deŋembe Olip doŋdoŋ iney hanjende gor hinaryum. Niŋgeb kuŋ gor forok yetek hej hejbe komatmiŋ irawa hulyaŋ yirdeb, ³⁰ "Kuri. Kuŋ tiyuŋ kurare iror forok yenbe doŋki foneŋ al diriŋ, al kura go hende ma kuŋ hitiŋ goyen feŋ titiŋ kiniryey. Irdeb kaŋ go hol irde teŋ wayiryey. ³¹ Al kura beleny, 'Daniŋ kaŋ tugu teŋ har?' dinkeb, 'Doyaŋ Al Kuruy beleny goke yihi,' iniryey," yineŋ hulyaŋ yiryiŋ. ³² Be, Yesu beleny al yad yerke kwaryum gobe kuŋ Yesu beleny yiriŋ gwahade po kenaryum. ³³ Irdeb doŋki go kaŋ tugu teŋ hikeyabe yewek yago beleny, "Daniŋ doŋki go tugu teŋ har?" yineŋ gusaŋyaŋ yiramiŋ. ³⁴ Irkeb wol hejbe, "Doyaŋ Al Kuruy beleny gake yihi," yaryum.

³⁵ Be, doŋki go Yesu hitte tawaŋbe uliŋhormiŋ yugu teŋ yade doŋki go hende ugamdebe Yesu teŋ go hende keramiŋ. ³⁶ Be, Yesu go doŋki hende kuŋ hikeyabe al beleny, "Doyaŋ Al Kuruy waŋ hi," yenbe uliŋhormiŋ yugu teŋ belenyŋ ugamde tukamiŋ. ³⁷ Be, beleny gama irde kuŋ kuŋ Olip doŋdoŋde mat Yerusalem kurkuŋ kurkuŋ belen hekeb komatmiŋ buda kuruy goreb bikkeŋ mata tiŋey forok yirke yeneŋ hinhan kuruy goke amaŋey nurdeb hekhok teŋ Al Kuruy turuy irde gaha yamiŋ:

³⁸ "Al Kuruyen deŋemde doyaŋ al kuruy waya gabe Al Kuruy beleny guram irde igiŋ iryey!

Al goke Al Kuruyen gasuŋde haŋ marbe biŋ kamke igiŋ hinayiŋ.

Irde Al Kuruy deŋem turuyŋ yaŋ irnayiŋ," yamiŋ.

³⁹ Be, Farisi mar kura al gabu irde kuŋ hinhan bana goŋ hinhan goreb Yesuyen komatmiŋ yago beleny gwaha teŋ hike igiŋ ma nurdeb iney teŋ, "Tisa, komatge yago ga igiŋ ma teŋ haŋ geb, yinke bada henaŋ," inamiŋ. ⁴⁰ Irkeb Yesu beleny wol hejbe, "Fudinde diniŋ hime. Yey bada henayiŋbe hora gare huwarde yey teŋ haŋ gwahade tinayiŋ," yinyiŋ.

Yesu beleny Yerusalem niŋ mar goke esiriŋ

⁴¹ Be, kuŋ Yerusalem forok yetek hej hejyabe taun go keneŋbe gor niŋ mar goke bunineŋ nurde esenebe gaha yiriŋ: ⁴² "Yerusalem niŋ mar, deŋbe ganuy beleny faraŋ durke Al Kuruyŋa awalikde hike bitiŋ kamke igiŋ hinayiŋ goyen haŋka gayen nurwoŋ wor po yey nurde hime. Al gobe ne gago gega, neneŋ bebak ma teŋ haŋ. ⁴³ Niŋgeb gote kandukbe kame forok yeke kenayiŋ. Goyenterbe asogotiŋ beleny mudunniŋ yey fulenya marmiŋ yawaŋbe busaharnak yey milgu dirnayiŋ. Irde megenya horaya yawaŋ tauntiŋ Yerusalem gote koya kuruy goyen siŋa beleny mat daŋ unke hurkuŋ koya kuruy goya tuŋande hekeb kurhan mat mat tauntiŋ bana hurkunayiŋ. ⁴⁴ Irdeb tauntiŋya dindikenya tumŋaŋ mudunke kamnayiŋ. Yabe hora beleny yiriŋ geb, asogotiŋ beleny yupew yurkeb hora uŋkureŋ muŋ kura kadom hende ma hiyey. Mata gobe Al Kuruy beleny dumulgaŋ tiye yey wayyiŋ gega, keneŋ bebak ma teŋ haŋ geb, kanduk gogo forok yiyey," yiriŋ.

Al Kuruyen ya balem bana hurkuriŋ

⁴⁵ Be, Yesu go Yerusalem taun bana kuŋ Al Kuruyen ya balem bana hurkuriŋ. Irdeb al det yawaŋ ya kuruy bana goŋ yerde damu tike hora yade hinhan mar goyen yineŋ teŋ yakira tiyyiŋ. ⁴⁶ Irdeb, "Al Kuruyen mere asaŋde katiŋbe, 'Nere yabe mere nird nird gasuŋ,' yitiŋ hi. Gega daniŋ geb deŋ beleny kawe marte bana kuŋ kuŋ gasuŋ irde haŋ?" yinyiŋ.

⁴⁷ Be, Yesu go naŋkahalmiŋ naŋkahalmiŋ ya balem bana goŋ al saba yirde hinhin. Gega Al Kuruy doloŋ ird ird mata doyaŋ marte karkuwaŋmiŋya Moseyen saba maryabe Yuda marte doyaŋ marya beleny mayniŋ yey kurut yey hinhan. ⁴⁸ Goyenbe al buda kuruy gobe Yesuyen mere nurtek yirkeb yey hitte po waŋ gabu irde hinhan. Niŋgeb maytek belneŋ kura ma keneŋ hinhan.

Yesube ganuyen tareŋde mata teŋ ha inamiŋ

(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 Be, gwaha irkeb nalu kurarebe Al Kuruyen ya balemde kuŋ koya beleny milgu irtiŋ bana goŋ al waŋ gabu irde hanjen sawsaware gor kuriŋ. Irdeb al gor gabu irde hinhan goyen saba yirde Al Kuruy beleny yumulgaŋ teŋ teŋ mere igiŋ goyen tagalde hinhin. Gwaha teŋ hikeyabe Al Kuruy doloŋ ird ird mata doyaŋ mar pris buda gote karkuwaŋmiŋya Moseyen saba maryabe Yuda marte doyaŋ mar parguwakya beleny Yesu hitte wayamiŋ. ² Irdeb, "Momoŋ dira. Ganuy beleny igiŋ ginke mata kuruy gayen teŋ ha?" iney gusaŋyaŋ iramiŋ. ³ Irkeb Yesu beleny, "Ne wor gusaŋyaŋ kura direŋ tihim geb. ⁴ Yon Baptais beleny al baptais yirde hinhin gobe Al Kuruy ma megen niŋ al kura beleny igiŋ inkeb metey gogo teŋ hinhin? Momoŋ nirke nure," yinyiŋ. ⁵ Gwaha yinkeb mel gobe yinŋey uliŋ sege irdeb, "Al Kuruy beleny inke metey go teŋ hinhin inte-

keb, 'Daniñ geb meremiñ goyen fudinde yeñ ma nurde hinhan?' dinyeñ. ⁶ Munañ al beleñ inke meteñ teñ hinhan intekeb al buda kurunñ gab Yonbe Al Kurunñen mere basañ al yeñ nurde hañ geb, mereniniñ go nurdeb biñ ar yeke horare mudunke kamtek," yamiñ. ⁷ Irdeb, "Yon beleñ mata teñ hinhan gobe al gore kura igiñ inke teñ hinhan yeñ ma nurde hite," inamiñ. ⁸ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Ne wor al gore igiñ ninke mata kurunñ gayen teñ hime ma dineñ," yinyiñ.

Megeñ murunñgem damu teñ hiyen gote siraw mere
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Be, Yesu beleñ gwaha yinenñbe maya mere mat gaha yinyiñ: "Al kura goyen wain meteñmiñ harde ep irdeb al hoyañ goyen, 'Wain meteñ gabe deñ ge mekerhem geb, meteñ teñ igineñ hekeb meteñne gote murunñgem nuneñ hinayiñ,' yinenñbe naña gisaw wor po kurnbe nalu ulyañde goñ hinhan. ¹⁰ Irde wain fiñ yad yad nalu hekeb meteñ almiñ kura teñ kerke wayyiñ. Wañ meteñ doyañ irde hinhan mar goyen anutamiñ beleñ wain igineñ niñ hulyañ iryiñ goyen momoñ yirkeb tuwagiñ mat mayde takira tike duliñ kuriñ. ¹¹ Irkeb meteñ almiñ hoyañ wor teñ kerke wayyiñ. Gega yeñbe mayde detmiñ yuguya teñ kupsoñ takira tike yeñ wor duliñ mulgañ hiriñ. ¹² Irkeb sopte po meteñ almiñ hoyañ teñ kerke wayyiñ. Gega yeñ wor mayde bulunñ bulunñ irde dagim yañ irde tukuñ wain meteñ siñare takira tike kuriñ.

¹³ "Be, meteñ gote miñ al goreb, 'Daha tiyeñ? Bada heñ urne, bubulkunne wor po gayen teñ kermeke kuyeñ. Yeñ daw gab palap irde wain igineñ kura unke yawayyeñ,' yeñbe urmiñ go teñ kerke wayyiñ. ¹⁴ Irkeb meteñ doyañ irde hinhan mar gore urmiñ go keneñbe gwaha tiniñ yeñ sege irdeb, 'Meteñ gate miñ al gote urmiñbe gago. Kamebe meteñ gabe yende hiyyeñ. Niñgeb mayteke kamkeb meteñ gabe nende po hiyyeñ,' yamiñ. ¹⁵ Irdeb al go tulunñ teñ siñare tukuñ mayke kamiñ.

"Be, gwaha tiyamiñ geb, meteñ miñ al goreb daha yiryenñ? ¹⁶ Meteñ miñ al goreb mulgañ heñ wañ meteñ doyañ irde hinhan mar go gasa yirke kamnayiñ. Irkeb meteñmiñ go teñ al hoyañ yunke gore doyañ irde unenñ hinayiñ," yinyiñ. Irkeb al buda gor gabu iramiñ go meremiñ goke igiñ ma nurdeb, "Ge yaha gwahade gobe neñ hitte epte ma wor po forok yiyyeñ geb," yamiñ. ¹⁷ Gwaha yekeb Yesu beleñ yeneñ kimiñ mat po, "Mata gwahade ma forok yiyyeñ yahañ? Goyenbe daniñ geb Al Kurunñen asañdeb,

'Ya yird yird mar beleñ igiñ moñ yeñ nurde pel iramiñ hora goyen al hoyañ beleñ teñ go hende ya sañiñ wor po iryiñ,' gwahade katiñ hi?

Tikiñ 118:22

¹⁸ Niñgeb merene nurde kenkela bebak tinañ ko. Go hora goyenbe ne gago. Niñgeb al kura hora go hende takteñ mayyeñbe mugol niyyeñ. Irde hora gore kateñ hika tiyyeñ al gobe umetek tiyyeñ. Niñgeb al kura neneñ bebak ma tinayiñ mar hittebe kame mata gwahade forok yiyyeñ," yinyiñ.

¹⁹ Be, Yesu beleñ gwaha yeke Moseyen saba marya pris buda gote karkuwanñmiñya beleñ mere go nurdeb, "Maya mere gabe neñ gayen ga po dineñ hi," yeñbe, "Arañ po teñ fere tiniñ," yamiñ. Gega al buda kurunñ gore mudunnayiñ yeñ kafura heñ daha wet kura ma iramiñ.

Teks damu teñ teñ gote saba
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Be, go kamereb go mar goreb, "Daha mat kura mere bulunñ tike keneñ merem yañ irdeb teñ Roma gabmanyen doyañ al haniñde kertek," yeñ hinhan. Irdeb yende al kura yad yerke al igiñ beleñ titteñ teñ Yesu hitte wayamiñ. ²¹ Irde Yesu hitte wañbe, "Tisa, ge beleñ al mere yirde saba yirde ha kurunñ gobe fudinde wor po yirde ha yeñ nurde hite. Irde al deñem yaña deñem moñ marya goyenbe kura igiñ igiñ yirde kura bulunñ bulunñ ma yirde hayen. Irde Al Kurunñen mere fudinde goyen po al saba yirde hayen. ²² Niñgeb neñbe mere miñ unñkureñ niñ po gusunñ girniñ tihit geb nura ko. Roma gabmanyen doyañ al kurunñ Sisarbe Al Kurunñ niñ ma nurde hi gega, neñ Yuda mar beleñ yeñ ge teks damu titek gobe igiñ ma dahade?" inenñ gusunñ iramiñ. ²³ Gega usi irde hinhan go yeneñ bebak teñbe, ²⁴ "Silwa hora kura nikala nirnañ," yinke teñ ikala iramiñ. Irkeb Yesu beleñ, "Hora hende gorbe ganunñde toneñya deñemya har?" yinenñ gusunñ yirkeb, "Sisaryen," inamiñ. ²⁵ Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Gwahade niñgeb, Sisar beleñ det kura niñ dinyeñ gobe Sisar unnayiñ. Munañ Al Kurunñ beleñ det kura niñ dinyeñ gobe Al Kurunñ unnayiñ," yinyiñ. ²⁶ Irkeb al buda kurunñ diliñde Yesu go mere gwaha tike keneñbe dinonñ kok yeñ mohonñ hibol tiyamiñ. Irdeb merem yañ irniñ yeñ hinhan goyen daha wet kura irtek ma hamiñ.

Kamtiñde mat huward huward gote saba
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Be, go kamereb Sadusi mar kura Yesu gusunñ irniñ yeñ wayamiñ. Go mar gobe al kamtiñbe kame epte ma huwarnayiñ yeñ hanñen. ²⁸ Be, go mar gore Yesu keneñbe, "Tisa, Mose beleñ neñ ge teñ asañdebe, 'Al kura berem yañ gega diriñ miñmoñ heñya kamiñ. Irkeb kuliñ beleñ itinñde beretap go teñbe itinñ ge diriñ tum urde unyeñ,' gwahade kayyiñ. ²⁹ Be, al kurabe kuliñ yago 6 hinhan. Al gobe bere tiriñ gega, diriñ miñmoñ heñya kamiñ. ³⁰ Irkeb kuliñ yeñ harhokde niñ gore wor beretap go tiriñ. ³¹ Goyenbe yeñ wor diriñ miñmoñ heñya kamiñ. Niñgeb kamay itinñya mel 7 gobe bere unñkureñ goyen po tamiñ gega, tumnañ diriñ miñmoñ ala po heñ heñbe kamamiñ. ³² Be, funañbe beretap goyen wor kamiñ. ³³ Diliñ heñbe al 7 gobe bere unñkureñ go po tamiñ geb, kame huward huward nalu forok yekeb bere gobe ganunñde berem wor po hiyyeñ?" inenñ gusunñ iramiñ.

³⁴ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, "Megen gar heñbe albe bere yade, berebe al yade teñ hanñen. ³⁵ Gega kame kame Al Kurunñ beleñ igiñ yeneñ yisañ heke kamtiñde mat huward hugineñ Al Kurunñya hinayiñ mar

gobe al belej bere yade, bere belej al kuñ ma tinayin. ³⁶ Yenbe kamtiñde mat huwardeb Al Kurunyen dirñen weñ henayin. Irde Al Kurunyen miyon yara henayin geb sopte ma kamnayin.

³⁷ "Be, al kamtiñde mat sopte huwarnayin goke Mose manañ asañde kayyinjbe kapyañ heñ hanjen gogo. Mose belej he gergen melak heñ hinhin goke kayyinjabe Doyañ Al Kurunbe 'Abrahamya Aisakya Yekopyat Al Kurun' yirin. Mere gote miñbe al kamtiñbe sopte huwarnayin yen yitin. ³⁸ Yuda marte hakwamin gobe bikken kamamin. Gega mel gote tonenbe Al Kurunya han, irde kame sopte huwarnayin geb, Al Kurun dilin-debe mel gobe han yen nurdeb Mose belej gwahade kayyinj. Niñgeb Al Kurunbe al kamtiñde Al Kurun moñ. Yenbe al kamtiñde mat huwarnayin mar gote Al Kurun," yinyin.

³⁹ Gwaha yeke nurdeb Moseyen saba mar gore wol henbe, "Tisa, mere gobe fudinde wor po yaha," inamin. ⁴⁰ Be, Yesu go mel gore gusunañ irde hinhan kurun gobe kenkela po wol heke kenenbe sopte gusunañ ird ird niñ kama hamin.

Mesaiabe ganunyen urmin?

(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Be, Yesu belej Moseyen saba mar go gaha yinyin: "Dahade niñgeb al belej Mesaiabe Dewityen urmin yen hanjen? Gobe gwahade moñ geb. ⁴² Dewitbe Mesaia goke yingen Al Kurunyen asañ kura Tikin Asañ inen hanjende gor gahade kayyinj:

'Al Kurun belej Doyañ Al Kurunne gaha inyin:

"Wañ ketalner heñ al denem yan wor po hawayin.

⁴³ Irkeb asogo girde han mar goyen bul yirde yawañ gasa yirmeke katkeb yufurka tiyayin," inyin, yitin hi.

Tikin 110:1

⁴⁴ Niñgeb kapyañ heñ hanjen gwahade po, Dewit belej Mesaia goyen 'Doyañ Al Kurunne' inyin. Niñgeb dahade geb Mesaia gobe Dewityen urmin hiyyen? Gobe epte moñ geb!" yinyin.

Moseyen saba mar niñ kenkela heñ hinañ ko

(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Be, al buda go Yesuyen mere nurde hikeyab komatmin gaha yinyin: ⁴⁶ "Denbe Moseyen saba mar niñ kenkela heñ ga hinañ ko. Go mar gobe al hoyañ belej denem yan dinen palap dirde turun dirde hinañ yen nurde ulin umña somborñen yerde al budam kuñ wañ ten hanjen gasunyan goyen wilwul ten hanjen. Irde Yuda marte gabu yare kuñbe al denem yan de gasunyan po kepertek yen nurde hanjen. Dula mata karkuwan yan wor kuñbe gwaha po ten hanjen. ⁴⁷ Go mar gobe beretapyen samunya horaya komkom heñ hanjen. Gega al hoyañ belej denen turun dirnan yen Al Kurun mere irhet yenbe mere ulyañ wor po tulun ten hanjen. Al gwaha ten han mar gobe Al Kurunyen sababe nurd nurd ga mata bulun ten han geb, kame Al Kurun belej matamin gote murungem bulun wor po yunyen. Yende kandukbe al hoyañ belej kanduk yawarnayin gote folek wor po yawarnayin," yinyin.

Beretap belej Al Kurun galak iryin

(Mak 12:41-44)

21 Be, Yesu go keperde komatmin yago saba yirde henjab horam yan mar gore wañ Al Kurun galak irnin yen horaya samunmin hoyanya manañ yawañ Al Kurunyen ya balem bana goñ det goyen yerd yerd gasunde yerde hike yinyin. ² Be, beretap buninjen kura wañbe hora muknen muñ wor po gore det kura damu titek moñ goyen irawa yerde hike goyen wor kinyin. ³ Irdeb komatmin goyen, "Fudinde wor po dinen hime. Al hoyañ gobe detmin budam han geb kura po yawañ Al Kurun galak irhan. Gega beretap buninjen gobe horamin muknen muñ funañ wor po be hetek yara gega, yingen ge ma nurde yawañ Al Kurun galak ira. Niñgeb beretap gore Al Kurun niñ hora yera gobe al samun minyan mar gore hora budam yerhan goyen fole yira kenhem," yinyin.

Al Kurunyen ya balembe bulun hiyyen

(Matiyu 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Be, go kamereb komatmin kura belej, "Al Kurunyen ya balem gabe al belej Al Kurun niñ dufay henbe samunmin kurayen kurayen yirtin goya hora umnam igyen igyen yawañ gore po irtin geb kenenmin igin wor po be!" yamin. Irkeb Yesu belej, ⁶ "Ya kurun kenen han gayenbe kame bulun ird ird nalu forok yekeb ya ga irtin hora gayen tumnan yemeyke megen katnayin. Hora unken muñ kura kadom hende ma hiyen. Tumnan gilgalan irde kater pasin henayin," yinyin. ⁷ Irkeb mel goreb, "Tisa, daha nanja gab mata goyen forok yiyen? Irde da mata kura forok yeke kenenbe mata goyen forok yen yen nalu goyen binde hihi yen bebak titek?" yen gusunañ iramin. ⁸ Irkeb Yesu belej wol henbe, "Kame kamebe al budam wañ usi dirde hinayin. Go mar gore wañbe, 'Mesaiabe ne gago. Nalu umulinde hekeb ne gago forok yihim,' dinnayin. Niñgeb kenkela heñ hinañ ko. Mongo usi wor wor dirke fudinde yen gama yirnayin geb. ⁹ Irde fulenja karkuwan karkuwan forok yen hike gote mere momon nurde hinayin. Gega goke kafura ma heñ hinayin. Mata gwahade gobe go wa forok yen hinayin. Gega gwahade forok yekeb nalu funañ go gago yen ma nurnayin," yinyin.

¹⁰ Irdeb sopte po gaha yinyin: "Fulenja mata belej po kurun hiyyen. Irke al min kura belej huwarde al min hoyanya arde hinayin. Gabman kura belej huwarde gabman hoyanya fulenja ten hinayin. ¹¹ Irde nanja kurayanbe niniña karkuwan forok yen hinayin, binje niñ kamde hinayin, irde garbam bulun forok yeke al budam kamde hinayin. Irdeb nankindebe mata kafuram kafuram forok yenayin, irde kame mata kura forok yenayin gote tunanen manañ karkuwan forok yen hinayin.

¹² "Gega mata go ma forok yen hikeyabe ne niñ igin ma nurde han mar belej den gayen dukun fere dirde mudunen bulun bulun dirde hinayin. Mel gore Yuda marte gabu yawañ gabu irde han marte dilinde dukun merem yan dirde hinayin. Irde megen niñ doyan

marya gote karkuwanminyat dilinje dukun merem yan dirdeb koyare derde hinayin. ¹³ Gega goke kanduknen ma nurde hinayin. Gwaha dirde hikeb denje ne Yesu gake tagalnaŋ yenbe gogo belen kerde duner han yan nurde hinayin. ¹⁴ Doyan mar karkuwan dilinje huwarkeb ne belen mereya dufay wukkenya duner. Irkeb asogotin belen epte ma meretin pel ird haywan dirde hinayin. Ningeb merere ma huwarde henyabe dindiken ge daha mat kura mere tiniŋ yan goke kanduknen ma nurde hinayin. ¹⁶ Be, kanduk karkuwan gwahade forok yan hinayin goyenterbe mamtiŋya natiŋya, dadatiŋya koltiŋya, irde taytiŋya kadtiŋ ya-goya belen wor al hay heke muduner hinayin. Irde den kurabe gwaha dirke kamde hinayin. ¹⁷ Al megen niŋ kurun goreb ne niŋ igin ma nurde hinayin geb, den belen ne gama nirde hikeb asogo dirde hinayin. ¹⁸ Irde ulitinbe bulun yirde hinayin gega, Al Kurun belen doyan dirde hiyen geb, tontinbe epte ma wor po bulun yirde hinayin. ¹⁹ Ningeb ne niŋ hekker nurde tareŋ po huwarde hinayinbe Al Kurun belen yenya huginjen hen hen belen go kerd dunyen,” yinyin.

Yerusalembe bulun hiyyen

(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

²⁰ Be, gwaha yinenbe sopte po, “Fuleŋa mar belen Yerusalem taun kurun gayen milgu irtin kenenbe taun ga tumŋan bulun hen hen nalube binde hihi yan nurnayin. ²¹ Be, go nalu goyenbe Yerusalem niŋ marbe mata bulunmin gote murungem tenayin yan Al Kurunyen asanŋe katin hiyen go gwahade po forok yiyyen. Ningeb fuleŋa mar belen taun go milgu irde hie yenenbe Yudia nanare hanjen marbe busaharde dugure hurkunayin. Yerusalem taunde hanjen marbe busaharde siŋare kat kunayin. Irde al tiyun hoyanŋe hanjen marbe taun binde ma hurkunayin. ²³ Goyen nalurebe Al Kurun belen Yudia nana kurun goyenter niŋ marte mata bulunmin goke bearar tenbe kanduk kurun wor po yunyen. Ningeb bere bin yanja dirin hanŋapok minyanjyabe epte ma aranjen busaharnayin geb gobe kafuram wor po. ²⁴ Be, al kura marbe fuleŋa mar belen yilde yakambe kamnayin. Munan kurabe fere yirde yukun nana hoyanŋe hoyanŋe yukunayin. Irke al miŋ hoyan belen wan Yerusalem taun go tenbe gor hike kun kunbe Al Kurun belen taun go tubul titek nalu kiryin goyen forok yeke gab tubul tinayin,” yinyin.

Yesu sopte wayyen

(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

²⁵ Be, Yesu belen sopte gaha yinyin: “Be, nana dilin, gagasiya dinambeya hittebe mata kurayen kurayen forok yeke yennayin. Munan megenbe makan duba belen epte ma ten nana erek irde hike nana migirin go nurdeb kafura wor po hen gwaha kura titek yan ma nurnayin. ²⁶ Nanŋinŋebe mata kura forok yiyyen gobe nana gagasiya dinambeya goyen Al Kurun belen hambor yirke ugala tinayin. Irkeb megen han marbe mata kurun gwahade forok yeke kafura wor po hen kamde gergeren tinayin. ²⁷ Be, mata gwahade forok yiyyen

goya goyabe ne Al Urmin gabe tareŋne kurun turun yan goyen kigarinŋin faykek hende katen himeke nennayin. ²⁸ Ningeb mata kurun goyen forok yeke yenenbe Al Kurun belen dumulgan tiyen yan nalu kiryin gobe binde hihi yan nurdeb kafura ma henayin. Aman hen sanin henayin,” yinyin.

Fik he gote maya mere

(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Irdeb maya mere mat sopte gaha yinyin: “Be, fik heya he hoyan goyen yenen hinayin. ³⁰ Beda urke yenenbe den Yuda marte nanarebe kadila hewen tiya yan nurde hanjen. ³¹ Gwahade goyen po, mere dirhem gayen kun mata kurayen kurayen kurun go forok yeke yenenbe Al Kurun belen alya bereyam in doyan yird yird nalu goyen binde hihi yan nurnayin. ³² “Fudinde wor po dinen hime. Mata gobe forok yanayin geb. Irde mata go forok yanayin nalure al hinayin mar gobe mata go yennayin. ³³ Irdeb megenya nanŋinŋyabe hubu hiriyen. Gega merenebe tareŋ minyan geb hubu ma hiyyen. Huginen alya bereya nurde fudinde wor po yan gama irde hinayin,” yinyin.

Dindiken ge kenkela hen ga hinayin

³⁴ Irdeb sopte po, “Nalu yihim goyenterbe Al Kurun belen megen niŋ alya bereya tumŋan mata ten hanjen gote murungem yunyen. Ningeb kenkela nurde ga hinan ko. Monŋo megen niŋ samun yad yad mataya dula ten ten mataya kukuwa fe uguŋ po nen nen mataya belen dufaytin pet dirke goke po ten hikeya nalu go forok yan daga dawartin yara dirke hurkunat tinayin geb. ³⁶ Ningeb denbe kenkela hen hinayin. Irde tareŋ henbe mata gwahade forok yanayin goyen igin fole yirdeb, Al Urmin belen kame wan al pota yiryen nalure igin dilinje huwartek yan Al Kurun gusunan irde hinayin,” yinyin.

³⁷ Be, Yesu go nanŋahalmin nanŋahalminbe Al Kurunyen ya balem bana hurkun alya bereya saba yirde hinhin. Irdeb wawun hekeb Yerusalem taun siŋare dondon kura denembe Olip Dondon inen hanjende gor hurkun hinhin. ³⁸ Irde wampotmin wampotminbe Al Kurunyen ya balem bana mulgan hen kun hinhin. Irkeb alya bereya sabamin nurnin yan yan kurunde gor wan gabu irde hinhan.

Yudas belen Yesu tagal unyin

(Matiyu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yon 11:45-53)

22 Be, Yesu go gwaha ten hikeyabe dula nalu kurun Pasoba goyen binde hirin. Pasobarebe beret yis minmon katin goyen nene hanjen. ² Be, goyare goyenbe pris buda gote karkuwanminya Moseyen saba maryabe Yesu go kawan po mayteke al buda kurun gare mudunnayin yan kafura henbe, “Daha mat kura al dilin banare Yesu go mayteke kamyen?” yan belen niŋ nanŋenen hinhan.

³ Be, gwaha ten hikeyabe Satan belen Yesuyen komatmin 12 bana gon niŋ al kura Yudas Iskariot goyen

hard unyinj. ⁴ Irkeb yeñ belen kunj pris buda gote karkuwanjminya Al Kurunyen ya balem doyanj ird ird marte karkuwanja hitte kunjbe, "Daha mat Yesu go mel gote haniñde kermeke tej fere tinayinj," yeñbe mel goya mere sege iramiñ. ⁵ Irkeb mel gore amañerj wor po nurdeb damu girtek inamiñ. ⁶ Irkeb Yudas go amañ heñbe mulganj heñ kuriñ. Irde nalu kura al hoyanj miñmoñ Yesuya komatmiñya po hike yeneñ gab Yesu goyen mel gote haniñde kereñ yeñ nurdeb goke doyanj heñ hinhin.

Komatmiñ irawa belen Pasoba dula niñ det gitik iraryum

(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yon 13:21-30)

⁷ Be, beret yis miñmoñ nen nen nalu kurun Pasoba inen hanjen goyen forok yiriñ. Go nalurebe sipsip gasa yirde nene hanjen. Gwaha tej heñbe Al Kurun belen Isip mat nanamde yumulganj tiyyinj goke dufay heñ hanjen. ⁸ Be, Yesu go Pitaya Yonya hulyanj yirdeb, "Der wa meheñ heñ kunj binje Pasoba nalure netek goyen gitik tiyi," yinyinj. ⁹ Irkeb irem gore, "Damde kunj gitik tiyyi yeñ dinen ha?" inaryum. ¹⁰ Irkeb wol heñbe, "Yerusalem taun bana hurkunbe al kura fe kuwe tutuk urde kunj hike kiniryen. Irde al go gama irde yeñ kuyen yare gor kuriryen. ¹¹ Irde ya gote miñ al go kenenbe, 'Saba dird dird alniniñ belen, 'Yage bana ganj gayen gasun damdebe neya komatneya Pasoba nalure niñ binje netek,' yihi,' iniryen. ¹² Irkeb ya hende bande irtinje gorbe heñ heñ gasun kurun kura hende hi. Gorbe Pasoba binje nen nen gasun sope irtin goyen dikadiryen. Irkeb gor heñbe binje yago kanj gitik iriryen," yinyinj.

¹³ Be, irem go kunjbe Yesu belen yinyinj gwahade po yenaryum. Irdeb binje kanj gitik tiyaryum.

Yesu komatmiñya dula funanj tiyyinj

(Matiyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Be, Pasoba binje netek nalu hekeb Yesuya mere basanj marmiñ 12 go binje niniñ yeñ yende matare keperde tukamiñ. ¹⁵ Irdeb Yesu belen mere basanj marmiñ goyen, "Nebe hakot po Pasoba binje gayen denja tumñan netewon yeñ nurde himyen. Irde gab kame kanduk kurun goyen ulner forok yiyyen. Niñgeb gago niniñ tihit. ¹⁶ Fudinde dinen hime. Sopte Pasoba dula gahade ma tiyen. Kame kame Al Kurun belen alya bereyamiñ doyanj yird yird mata kawan wor po forok yeke gab metenje pasi irhem yeñ goyare gab denja sopte dula gahade titek," yinyinj. ¹⁷ Irde gisu bana wain hinhin goyen tenbe Al Kurun turun irdeb, "Ga tej nitiñ ala tinañ. ¹⁸ Fudinde dinen hime. Wain ga sopte ma newen. Gega kame kame Al Kurun belen alya bereyamiñ doyanj yird go kawan po forok yeke gab sopte newen," yinyinj. ¹⁹ Irde beret tenbe Al Kurun turun irdeb beret go ubala tej komatmiñ yago yunenbe, "Beret dunhem gahade gayen po, nebe denj ge tej kameñ. Niñgeb goke tenbe beret gabe gasonje geb, beret ga tej nenañ. Nebe denj ge tej kameñ tihim goke mata gago tej hime. Niñgeb kame denj wor mata ga-

hade po tej hinayinj. Irdeb ne niñ bitinj bak yeñ hiyen," yinyinj. ²⁰ Gwaha tiyyinj gwahade goyen po binje namiñ kamereb Yesu go wain gisu sopte tenbe, "Al Kurun belen mata bulunñin halde halde niñ tej binja gergen tiyyinj goke darine wok yiyyen. Niñgeb goyen goke wain gago dunhem. ²¹ Gega al kura asogone haniñde nerenj tiya al gobe tumñan gar heñ binje nene hi. ²² Ne Al Urmiñ gabe iginj Al Kurunyen dufay po gama irde kameñ. Gega asogone haniñde niryen al gobe kanduk kurun wor po kinyen geb, goke buninjen nurde unen hime," yinyinj. ²³ Gwaha yinkeb komatmiñ yago belen, "Ganun belen gwaha tiyyen?" yeñ yingen ulinj kadam gusunanj gird tiyamiñ.

²⁴ Irdeb, "Nen bana gayen ganun belen nende tonanj al hiyyen?" yeñ yingen ulinj kadam mohonje tiyamiñ. ²⁵ Irkeb Yesu belenbe, "Megen niñ doyanj mar karkuwanbe, 'Nen po kafura dirnan,' yeñ al kanduk budam yunen hanjen. Irde megen niñ doyanj marbe, 'Nenbe denj faranj durde hite,' yeñ hanjen gega, gwaha ma tej hanjen. Irde, 'Denjiniñ yan geb, mereniniñ po gama irnan,' yeñ nurde hanjen. ²⁶ Gega denbe gwahade ma tej hinayinj. Al denjem yanbe yingen turun ma irde al mali yeñ nurdeya hiyen. Gwahade goyen po, doyanj albe, 'Nebe almet meten al hihim,' yeñ nurdeya meten tej hiyen. ²⁷ Be, megen niñ marte matarebe ganunbe denjem yan? Binje kanj gale hiyyen al go ma dula tej tej gasunde keperde hiyen al goyen? Al denjem yanbe dula tej tej gasunde keperde hiyen gogo. Gega nebe gwahade moñ. Nebe dende meten al heñ denj ge meten tej himyen.

²⁸ "Be, ulner kanduk kurayen kurayen forok yeñ hanjen gega, denbe nubul ma tej hanjen. ²⁹ Niñgeb goke tenbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyanj yird yird sanj nunyinj gwahade po, ne belen wor taren goyen dunen. ³⁰ Gogab ne belen alya bereya doyanj yirenje gorbe denj mananj wanbe neya amañ hende awalikde po keperde binje netek. Irde kame neya heñbe Israel mar bana al miñ 12 hanj kurun gayen doyanj yirde hinayinj," yinyinj.

Pita belen Yesu harhok unyen goke inyinj

(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yon 13:36-38)

³¹ Gwaha yinen heñyabe Pita kenenbe, "Saimon, Saimon, al belen wit bilmiñya katokya pota yirde katokbe yade yemeyde hanjen go gwahade goyen po, Satan belen tunanj gure yeñ Al Kurun gusunanj irun geb.

³² Gega nebe ge belen Al Kurun niñ dufayge taren irarinj goyen tubul ma tiyyen yeñ hakot po Al Kurun gusunanj irde himyen. Niñgeb katayinj gega, sopte ne hitte mulganj heñ wayayinj. Irde kadje yago faranj yurde sanj yirde hayinj," inyinj. ³³ Irkeb Saimon belen wol heñbe, "Doyanj Al Kurun, koyare gerde mugunke kamayinj gobe ne mananj epte geya tumñan kanduk go tereñ yeñ nurde hime geb," inyinj. ³⁴ Irkeb Yesu belenbe, "Pita, fudinde ginen hime. Hanja wawun mat kunj nanja miñge tatirok ma yekeyabe wawun karwore ne niñ yeñ, 'Al gobe ma nurd unen hime,' yinayinj," inyinj.

Meteņ tej hinayiņ gobe bikkeņ yara moņ, metenēņ dirde hiyeņ

³⁵ Irdeb komatmiņ yago goyen, "Meteņde dad der-meke kuniņ tej hikeyabe, 'Kalwa, horayabe kahaņ ba-saņ hoyaņ kura ma yade kunayiņ,' dinmiriņ. Niņgeb gwaha dinmeke kuņ meteņ tej kuņ hinhanya goyenbe det kura niņ amu hamiņ?" yinyiņ. Irkeb, "Moņ," inamiņ. ³⁶ Irkeb, "Be, deņ meteņ tej hinhanyabe kanduk kura ma yeneņ hinhan. Gega Al Kurunyen asaņde ne niņ mere katiņ goyen ulner forok yewenē tiya. Mere gobe gahade: 'Al gabe mata buluņ al yeņ nurde unnayiņ,' yitiņ hi. Niņgeb fudinde wor po, kanduk gobe heņ ga moņ ne hitte forok yewenē tiya geb. Goke tenbe kame meteņ tej hinayiņ gobe bikkeņ tej hinhan yara moņ metenēņ diryeņ. Al ma faraņ durnayiņ geb, horaya kalwatiņ yaņ kenem yade goya kuņ hinayiņ. Irdeb fulenare niņ bidilatiņ yaņ hinayiņ. Gogab kanduk kura forok yeņ hinayiņ goyen bidilatiņ go yeneņbe, 'Neņbe Al Kurunyen fulenā mar hitiņ,' yeņ nurde Al Kurunyen tareņde kanduk fole yirde meteņ tej hinayiņ. Bidila hubu kenem damu tinayiņ. Horam moņ kenem meņe diba uliņhortiņ al yunke damu tike hora tenbe bidila damu tinayiņ," yinyiņ. ³⁸ Gwaha yinkeb, "Doyaņ Al Kuruņ, bidilaniniņ irawa gago yenha," inamiņ. Irkeb wol heņbe, "Gog ep," yinyiņ.

Yesu Getsemani kuņ Al Kuruņ mere iryiņ

(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Be, Yesube Yerusalem heņya mata tej hiyeņ gwahade po, sopte Olip Doņdoņde hurkuriņ. Irkeb komatmiņ yago beleņ goyen keneņbe gama irde kwamiņ. ⁴⁰ Kuņ forok yeņbe, "Al Kuruņ mere irde hinaņ ko. Moņ-go Satan beleņ lomlom dirke katnayeņ geb," yinyiņ. ⁴¹ Irdeb yubul tej muņ kura sor irde kuņbe megen dokolhoņ yuguluņ tej Al Kuruņ gahade mere iryiņ: ⁴² "Nan, kanduk kuruņ keneņ tihim gabe tej siņa irtek igiņ nurde ha kenem tej siņa irke ma keneņ. Goyenbe nere dufay ma gama irayiņ. Gere dufay po gama irayiņ," inyiņ. ⁴³ Be, Yesu beleņ gwaha tej hikeyabe Al Kurunyen miyoņ beleņ kateņ faraņ urde tareņ iryiņ. ⁴⁴ Yesube kanduk kuruņ kinyeņ goke uguņ po dufay heņya Al Kuruņ mere irde hinhin goyabe nufolbe dari yara megen tektok tej hinhan. ⁴⁵ Gwaha tej mulgaņ heņ komatmiņ yago hitte kuriņ. Gega mere yiryiņ goke bunieņ wor po nurde hinhan geb, bunieņ dufay gore yirke ferde ug hitiņ yinyiņ. ⁴⁶ Irdeb yisaņ heņbe, "Daniņ ferde haņ? Huwardeb Satan beleņ tunāņ duryeņ goyen Al Kuruņ beleņ sanjiņ dirkeb epte ma kattek yeņ gusuņāņ irnayeņ," yinyiņ.

Yudas beleņ Yesu goyen asogo haniņde kiryiņ

(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-11)

⁴⁷ Be, Yesu go hako komatmiņ mere yirde hikeyabe komatmiņ 12 bana goyen al deņem Yudas gore al bu-da kuruņ Yesu hitte yawayyiņ. Irde yende pere ird ird matare Yesu uluņde u ire yeņ bindere wayyiņ. ⁴⁸ Irkeb

Yesu beleņ, "Yudas, ge gayen ne Al Urmiņ gabe u nirde ga asogone haniņde nereņ taha?" inyiņ.

⁴⁹ Be, komatmiņ buda go Yesu hitte mata forok yewenē tej hinhin goyen bebak tenbe, "Doyaņ Al Kuruņ, fulenare niņ bidilaniniņ yade mel gaya fulenā tiniņ?" ineņ gusuņāņ iramiņ. ⁵⁰ Irdeb kuramiņ beleņ fulenare niņ bidila tej pris buda gote kuruņmiņ Kaiafas gote meteņ al kura gote kirmiņ yase sapa iryiņ. ⁵¹ Irkeb Yesu beleņ, "Ep niņ, bada hawa!" inyiņ. Irdeb al go kirmiņde tanarke gasuņeņ hiriņ.

⁵² Be, gorbe pris buda gote karkuwaņmiņya Yuda marte doyaņ mar parguwakya beleņ Yesu go fere tiniņ yeņ wayamiņ goyen gor hinhan. Al Kurunyen ya balem kuruņ goyen doyaņ irde haņyen marte karkuwaņmiņ manaņ gor hinhan. Irkeb Yesu beleņ mel go yeneņbe gaha yinyiņ: "Ne gayen kawē al buluņ yeņ nurde fulenare niņ bidilaya nukwa yade wayhaņ? ⁵³ Nebe Al Kurunyen ya balem bana denya tumņaņ hinhet. Gega daha tej goya ma nade fere niraņ? Goyenbe goņ miņ. Kidomare niņ al Satanya denya gabu irde meteņ tej tej nalu forok yihi geb, gago deņ beleņ buluņ nirniņ yeņ wayhaņ," yinyiņ. ⁵⁴ Irkeb mel gore Yesu tej haniņ fere tiyamiņ. Gwaha irdeb pris buda gote kuruņmiņ Kaiafas gote yare tukamiņ.

Pitabe Yesu niņ helwaņ hiriņ

(Matiyu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yon 18:12-18,25-27)

Be, Pitabe sorte po heņ gama yirde kuņ hinhin. ⁵⁵ Irdeb mel gore ya sawsawa kahalte gor kak kawalde ke-perke yeneņbe kuņ mel goya kak miņde gor kipiryiņ. ⁵⁶ Irkeb meteņ bere kura beleņ Pita keperde kak kateņ hinhin goyen kinyiņ. Irdeb bindere kuņ keņkela keneņ bebak tenbe, "Al gabe Yesuya kuņ hinhin al go goyen," yiriņ. ⁵⁷ Gega Pita gob, "Moņ, al gobe go ma nurde uneņ hime," ineņ helwaņ hiriņ.

⁵⁸ Be, muņ kura hitneņ tenbe al kura Pita keneņbe, "Yesu gama irde haņyen al kurab ge gago," inyiņ. Irkeb, "Moņ, nebe al goyen moņ," inyiņ.

⁵⁹ Be, awa unķureņ gwahade kamereb al hoyāņ kura gore wor Pita mere tej hinhin melak goyen nurde bebak tenbe, "Fudinde be, al gabe Galili niņ al. Yesuya kuņ hinhan mar al goyen," yiriņ. ⁶⁰ Gega Pita beleņ, "Daniņ lawlaw yeņ ha? Gebe goke kura yeņ ha yeņ ma nurde hime," inyiņ. Be, gwaha yeņ hikeyabe tatirok mere tiyyiņ. ⁶¹ Irkeb Doyaņ Al Kuruņ Yesu beleņ hinhinde gor mat fulgaņ kaņ Pita diliņ bilmiņde wor po kinyiņ. Irkeb Pita go araņ po Doyaņ Al Kuruņ Yesu beleņ dula tej heņya, "Haņka wawuņ tatirok ma mere tej hikeyabe wawuņ karwore ne niņ yeņ, 'Al gobe ma nurde uneņ hime,' yawayiņ geb," inyiņ goyen biņ bak yiriņ.

⁶² Irkeb kat siņare kuņ esenē esenē igiņ iryiņ.

Yesu nanosak irde mayamiņ

(Matiyu 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Be, fulenā mar go Yesu busaharyeņkek yeņ doyaņ irde hinhan gore ayaņ kerhet yeņ giwgiw irde mayde hinhan. ⁶⁴ Irdeb amil beleņ po tonāņde alu urkeb diliņ pet tiyyiņ. Irkeb maydeb, "Gebe Al Kurunyen mere ba-

sañ al gineñ hanñyen go geb, al gore mununa yeñ moñõn dira," inamiñ. ⁶⁵ Mel gobe mere buluñ manañ irde sukal iramiñ.

Yesube merere huwaryiñ

(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Yon 18:19-24)

⁶⁶ Be, fay urkeb Yuda marte doyañ mar gabu iramiñ. Gabu iramiñ bana goñbe pris buda gote karkuwañ-miñya Moseyen saba marya manañ hinhan. Be, mel gore fulenja mar yinke Yesu tukuñ diliñde iramiñ. ⁶⁷ Irkeb, "Gebe fudinde, Mesaia go goyen kenem momoñõn dira," inamiñ. Irkeb wol heñbe, "Momoñõn dirmekeb usi tiya yeñ nurnayiñ. ⁶⁸ Irde gusuñañ kura dirmeke epte ma wol henayiñ. ⁶⁹ Gega gayenter mat ne Al Urmiñ gabe Al Kuruñ haniñ yase beler mat heñ alya bereyamiñ doyañ yirde heñ," yinyiñ. ⁷⁰ Irkeb mel gore meremiñ goyen nurdeb, "Ge gayenbe Al Kuruñ Urmiñ we?" inamiñ. Irkeb, "Mere yahañ gobe fudinde. Nebe Al Kuruñ urmiñ," yinyiñ. ⁷¹ Irkeb mel goreb, "Yiñgeñ mohoñde Al Kuruñ sukal ira gayen nindiken kirmiñniniñde nurhet geb, daniñ al hoyañ beler wañ sopte tagal unke gab fudinde yetek?" yamiñ.

Yesube Pailat diliñ mar huwaryiñ

(Matiyu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yon 18:28-38)

23 Be, gwaha yeñbe Yuda marte doyañ mar gabu iramiñ mar go tumñañ Yesu go teñ Pailat hitte tukamiñ. Yeñbe Roma gabman al, Yudia nañja goyen doyañ irde hinhin. ² Be, mel gore Yesu tukuñ Pailat diliñde irdeb, "Al gare, 'Roma gabman doyañ al kuruñ Sisar teks unej ma,' yeñ hike nurtiñ. Irde, 'Nebe Mesaia, Yuda marte doyañ al kuruñ,' dinuñ. Al gare gwaha mat alya bereyaniniñ dufaymiñ buluñ yirde hiyen," inej tagal unamiñ. ³ Irkeb Pailat beler, "Ge gayen Yuda marte doyañ al kuruñ we?" inej gusuñañ iryiñ. Irkeb wol heñbe, "Gwaha, nebe gigen yaha gogo po," inyiñ. ⁴ Irkeb Pailat beler pris buda gote karkuwañ-miñya yeñya wayamiñ marya goyen, "Al gabe mere miñ goke kura teñ kawe al fere titñej irtek yeñ ma kenhem," yinyiñ. ⁵ Gega mel gore parsay po heñbe, "Al gate saba beler Yudia nañare niñ alya bereya dufaymiñ haga yirde hinhin. Yeñbe Galili nañare mat miñ urde wañ wañ gar forok yiyuñ gago," inamiñ. ⁶ Be, gwaha inkeb Pailat go, "Al gayenbe Galili niñ al?" yeñ gusuñañ yiryiñ. ⁷ Irkeb, "Gwaha, Yesube Galili niñ al," inke nurdeb, "Galili nañare niñ doyañ al kuruñ Herotbe Yerusalem gar wayuñ hi. Niñgeb al gabe yeñ hitte tukukeb doyañ almiñ yiñgeñ beler ga meremiñ nuri," yinyiñ.

Yesube Herot diliñ mat huwaryiñ

⁸ Be, Herotbe hakot po Yesu beler mata tiñej kurayen kurayen teñ hinhin gote mere momoñõn nurde hinhin. Irdeb, "Daha nañja gab al go kenmeke mata tiñej kura forok irke keneñ?" yeñ nurde hinhin. Niñgeb Yesu keneñbe amañ wor po hiriñ. ⁹ Irdeb gusuñañ kurayen kurayen irde hinhin. Goyenbe Yesu beler kura muñ

ma po wol hiriñ. ¹⁰ Irkeb pris buda gote karkuwañ-miñya Moseyen saba marya beler, "Daha wor Herot beler Yesu buluñ iri?" yeñ nurdeb Herot diliñ mat huwarde mere tareñ po Yesu uliñde iramiñ. ¹¹ Irkeb Herotya fulenja marmiñya beler Yesu igiñ ma keneñ bak mayde sukal iramiñ. Irde Yesube yiñgeñ doyañ al kuruñ yiriñ goyen nuramiñ geb, doyañ al kuruñyen amel beler po umña irde tumulgañ teñ Pailat hitte tukamiñ. ¹² Be, bikkeñbe Herotya Pailatyabe asogo haryen. Gega nalu goyenterbe Yesuyen mere goke teñbe awalik haryum.

Pailat beler Yesu kuruse hende mayke kami yiriñ

(Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yon 18:39-19:16)

¹³ Be, Pailat go pris buda gote karkuwañ-miñya Yuda marte doyañ marya alya bereya hoy yirke wañ gabu iramiñ. ¹⁴ Irkeb Pailat beler, "Al garebe alya bereya Roma gabman asogo irnanyiñ yineñ biñ yakamde hiyen yeñ ne hitte tawañ tagal unhan. Irkeb diliñ mat gusuñañ irhem. Gega meretiñbe miñ miñmoñ kenhem geb, epte ma al gayen fere titek yeñ nurhem. ¹⁵ Irdeb Herot wor al gayen uliñde mere kura ma keneñbe ne hitte sopte tumulgañ tike waya gago kenhaniñ. Niñgeb da misiñde wor po mayke kamiñ? Hubu yeñ nurde hime. ¹⁶ Niñgeb tubul timeke kuwoñ gega, deñ beler yeñ ge buluñ nurhan goke teñbe fulenja marne yinmeke duliñ usulak po teñbe tubul tike kuyen," yinyiñ. †

¹⁸ Gega gor gabu iramiñ mar goreb, "Mayke kami! Irdeb Barabas tubul tike kwi," yeñ hewhow tiyamiñ.

¹⁹ Barabas gobe Yerusalem taunde niñ al biñ yakamke Roma gabman asogo irde fulenja tiyamiñ. Irde yeñbe al gasa yirke kamamiñ. Niñgeb go misiñde teñ koyare kerke hinhin. ²⁰ Be, al buda gore, "Yesu maytek," yamiñ. Gega Pailatbe, "Yesu ga tubul timeke kwi," yeñ nurde gabu iramiñ mar go sopte po, "Al ga tubul tiyen tihim," yinyiñ. ²¹ Gega, "Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" yeñ hewhow kuruñ wor po tiyamiñ.

²² Be, Pailat gobe wawuñ irawa yinyiñ geb, sopte po mel goyen yeneñbe, "Daniñ geb gaha yeñ han? Al gare da mata buluñ tiyuñ? Al gabe miñ goke kura kamiñ yeñ ma kenhem. Niñgeb fulenja marne yinmeke duliñ maydeb tubul tike kwi," yinyiñ. ²³ Gega, "Kuruse hende mayke kami!" yeñ hewhow parsayñej po tike tikeb Pailat go bada heñ yende mere po gama ire yeñ nuryiñ.

²⁴ Irdeb mel gore gusuñañ irde hinhan go po gama iryiñ. ²⁵ Irdeb Barabasbe Roma gabman asogo irde al gasa yirke kamamiñ goke teñ koyare keramiñ geb epte ma wor po teñ siña irtek gega mel goreb, "Al go tubul tike kat kwi!" yamiñ. Irkeb Pailat gobe meremiñ po gama iryiñ. Irdeb Yesube, "Dindiken ga nurhan gwaha irnanyiñ," yineñ tubul teñ yunyiyiñ.

† Asañ hoyañdebe gahade hi: ¹⁷ * a Pasoba nalu damamiñ damamiñbe Pailat gobe Yuda al koyare hinhan goyen unñkureñ teñ siña irke kuñ hiyen.

Yesu kuruse hende mayamiñ

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yon 19:17-27)

²⁶ Be, gwaha yinkeb fulenja mar belen Yesu go tukun kuruse hende mayteke kami yen tukun hinhan. Yesu goyenbe kurusemiñ tulun ten korkor irdeya kun hinhin. Be, fulenja mar belen Yesu go bul irde Yerusalem sinjare katen yen kamyen de gor ten kun hikeya belenbe al kura Yerusalem bana hurke yen wan hinhin. Yen belen wan al buda go fole yirde hikeyabe fulenja mar gore kenenbe tanardeb, "Yesuyen kuruse ga faran urde ten gama ira," inen parsay po iramiñ. Irkeb kuruse goyen ten Yesu gama irde hinhin. Al gote denembe Saimon, irde Afrika nanja kurun bana gon nin taun kura Sairini nin al.

²⁷ Be, goya goyenbe al karim ma Yesu goyen daha kura irke kinniñ yen gama iramiñ. Bana gonbe bere manan gama irde buninen irde esen urde hinhan. ²⁸ Irkeb Yesu belen tigiri tenbe gaha yinyin: "Den Yerusalem nin bere, ne nin esen ma yo. Ultin misiñ kurun katen katen nalu kura kame forok yiyyen geb. Irkeb goyarebe gaha yenayin:

'Niga bere, den dirin ma yade besa yirde mamu ma yuntin berebe kanduk kurun forok yiyyen nalurebe igin aranen busaharnayin.

Ningeb goke aman henayin,' yenayin geb.

Fuinde, ultin misiñ kurun katen katen nalube forok yiyyen. Goyenterbe al belen kanduk goke kafura henbe igin aran po kamniñ yenbe dugu karkuwan goyen gaha yinnayin: 'Aranen galan yen katen hika dirke kamniñ.' Irdeb higilinbe, 'Aranen galan yen aw durke kamniñ,' gwaha yenayin. Ningeb ne nin ma esinayin. Dirintin yagoya dindiken ge nurde esinayin. ³¹ He gengen yuwalnen digulak minyanbe det bulun kura minmon go gwahade goyen nebe mata bulunem mon. Gega kanduk kurun gago ten hime. Ningeb den Yuda marbe he kura det bulun minyan geb kamtin hitin yara mata buluntin yan geb, kame den hitte kanduk dahade forok yiyyen? Bulun wor po forok yiyyen," yinyin.

³² Be, fulenja mar belen Yesu go tukun kuruse hende mayteke kami yen tukamiñya goyenbe kawe al irawa kura go manan gasa yirniñ yen yukamiñ. ³³ Yukun yukun nanja den kura, "Al Tonañ Kinjiniñde" inen hanjende gor forok yenbe Yesu go kuruse hende mayamiñ. Irdeb kawe al kurabe yingen kuruse ten kurin go hende po ten Yesuyen kuruse yase belen mat keramiñ. Munan kura gobe ten Yesuyen kuruse hinhin tapa belen mat keramiñ. ³⁴ Gwaha yirkeb Yesu kuruse hende po henbe, "Ado, mel gabe ma nurde henya mata bulun tahan geb halde yunayin," yirin. Be, yen kuruse hende hikeyabe fulenja mar belen Yesuyen ulin umna bikken tuguya titin goyen ganun belen tiyyen yenbe yende matare tilin tanaramin.

³⁵ Be, al wan go binde huwarde Yesu kuruse hende hinhin goyen kenen hinhan. Yuda marte doyan mar manan wan Yesu giwgiw irdeb, "Yenbe al hoyan faran yurde hinhin. Ningeb yenbe Mesaia Al Kurun belen bansi irtin al go goyen kenem tarenminde katke kinniñ,"

yamin. ³⁶ Irkeb fulenja mar wor sukal irde wain bak hitin goyen unamin. ³⁷ Irdeb, "Gebe Yuda marte doyan al kurun kenem tarenjer kata," inamin. ³⁸ Mere kura Yesu nin katin goyen kuruse tonan de kirtin hinhin goyen kpanyan henbe gogo ayan kerde hinhan. Mere gobe gahade:

AL GABE YUDA MARTE DOYAN AL KURUN

³⁹ Be, kawe al unken kurusemiñ hende hinhin goyen wor, "Gebe Mesaia mon? Tarenjer megen kurkunbe deyya manan gwaha po dirayin," yen inen ten sukal iryin. ⁴⁰ Gega kurhan hinhin gore, "Deyyabe mata bulun tiyarun gote murungem tahar gago. Munan yenbe det kura bulun ma irun gega, deyya mata bulun mar gaya dulnen wor po kanduk kurun ten hi. Goyenbe daniñ geb mere bulun mat irde ha? Gebe kamen ten ha gega, Al Kurun nin kafuram ma nurde ha?" yen inen tiyyin. ⁴² Irdeb go al gore po, "Yesu, ge belen kame Doyan Al Kurun hen wan gere alya bereya doyan yird yird nalurebe ne nin nurayin," inyin. ⁴³ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Fuinde wor po ginhem. Gebe hanja gayen po neya tumnan gasun igin wor pore gor hiren tahar," inyin.

Yesu kamyin

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yon 19:28-30)

⁴⁴ Be, Yesu go kuruse hende hike kun kun nanja banjahal hekeb nanja ma temeykeb kidoma kurun wor po forok yen megen kurun goyen aw uryin. Irdeb gwahade po hike kun kun 3 kilok wawunbana gwahade hirin. ⁴⁵ Kidoma hirinya goyenbe Al Kurunyen ya balem bana amil tolok wor po dapna sikken po irtin goyen gasun himam wor po bana hurkun hurkun pet titin goyen kahalte erek yen kurin. Al belen Al Kurun hitte kun kun metenen hinhin goyen Yesu belen sope iryin gote tunanenbe amil tolok kurun gogo erek yirin.

⁴⁶ Be, amil erek yirinya Yesu kuruse hende hinhin goyen kuware, "Nan, tonnebe hanger tubul tihim," inenbe yayan funan, 'Ha!' irdeb kamyin.

⁴⁷ Be, Roma al kura fulenja mar 100 doyan yirde hiyen al gor hinhin goyen mata kurun go kenen bebak tenbe, "Fuinde wor po, al gabe Al Kurun dilinde al huwak," yen Al Kurun turun irde kasor iryin. ⁴⁸ Irde Yesu mayke kinniñ yen gabu iramiñ mar gobe mata forok yamin goyen yenenbe binde kanduknen wor po nuramin. Irde dumun gasa yirdya yirdya bur yen mulgan hamin. ⁴⁹ Munan Yesu nurd unen yenya kun hinhan marbe sorte po henbe mata forok yamin kurun goyen dilinde yenen hinhan. Mel goyen kurabe bere, Galili mat po Yesu gama irde wan wan Yesu hitte mata forok yamin kurun goyen yenamin.

Yesu hakwam horabok bana keramiñ

(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yon 19:38-42)

⁵⁰ Be, go nalureb Yudia nanjare nin taun Arimatea nin al denem Yosep gobe wan Yerusalem hinhin. Yenbe Yuda marte doyan al. Gega yenbe doyan mar kadom belen Yesu mayniñ yamin goke igin ma nuryin. Yenbe Al Kurun dilinde al huwak hiyen. Al hoyan dilinde wor

gwahade po hiyen. Irde Al Kurun belen alya bereyamin doyan yird yird nalu goke doyan hej hiyen. ⁵² Be, Yesu kamkeb al gore ten mete tiniy yey Pailat gusunaj irkeb, "Igin," iniyin. ⁵³ Irkeb al kuraya kun Yesu hakwam kuruse hende mat faraj tiyamin. Irde Yuda marte matere amel igin kura ten gore po Yesu hakwam goyen bili iramin. Irdeb, "Gisebe Sabat nalu ningeb, hanja po mete titek," yey al hakwa yerd yerd nin hora taltin al hakwam kura ma yerde hitin tinen hinhin bana gon tukun keramin.

⁵⁵ Be, Galili nin bere Yesu gama irde hinhan goyen Yosep gama irde kunbe horabok kurun bana gon Yesu hakwam goyen gasun damde daha mat kerhan goyen kenamin. ⁵⁶ Irdeb Yerusalem taunde mulgan hej he fimiya det fimin gote hamin igin mun goyen Yesu hakwam sam irnin yey gitik tiyamin. Gega hej ga mon Sabat nalu hewen tiyyin geb, Moseyen sabare yitin goyen gama irde usaj hejbe metere ma kwamin.

Yesu kamyinde mat huwaryin

(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yon 20:1-10)

24 Be, Sabat nalu hubu hej kun fay uryin. Irkeb wampot mun wor po bere buda gore he fimiya det hamin igin mun wor po gitik yiramin goyen yade Yesu hakwam sam irnin yey horabok bembare gor kwamin. ² Kun forok yeybe horabok yamem pet titin hora kurun goyen kan kan irde ten sin irtin kenamin. ³ Gwahade kenenbe binde hurkamin gega, Doyan Al Kurun Yesu hakwam gobe ma kenamin. ⁴ Irdeb, "Daha kura irhan?" yey dufay hej hikeyabe goyare po al irawa ulin umjambe milmulnen wor po gore forok yey ketalminde huwaryum. ⁵ Irkeb bere buda gore irem go yenenbe hurkunat ten kafura hej megen dokolon yugulun ten kuku tiyamin. Irkeb irem gore, "Yesube gar ma hi. Al Kurun belen isaj hihi. Ningeb daniy yey ge al kamtinde gasun bana ga nankenen han? Galili naja bana go henjabe Yesu belen yingen ge yey, ⁷ 'Ne Al Urmin gabe mata bulun mar haniinde nerkeb kuruse hende mununke kamen. Gega kamende mat kun yerenkek hekeb Al Kurun belen nisan hiyyen,' dinen hinhin goyen bitin bak ma yey hi?" yinaryum.

⁸ Be, gwaha yinke gab bin bak yamin. ⁹ Irdeb mulgan hej yare kunbe mata yenamin goyen Yesuyen mere basan mar 11 goya dinun yago yeyna hinhan goyen momon yiramin. ¹⁰ Mere gwaha tiyamin marbe Makdala nin Maria, Yoana, Yems miliy Mariyabe bere buda hoyan manaj mel gore momon yiramin. ¹¹ Gega bere buda gote mere go kukuwamnen nurdeb fudin yey ma nuramin. ¹² Gega Pita belen huwarde kup yey horabok bembare kurin. Kun forok yey horabok bana gon pew kan naninyin. Irdeb Yesu hakwam bili iramin amel gobe okohom po yuguya titin goyen yenenbe mulgan hirin. Goyenbe, "Daha kura tiya?" yey kukuwamnen nuryin.

Yesube Emeus kun kun belen forok yirin

(Mak 16:12-13)

¹³ Be, go nanjahal goyenter po Yesuyen komatmin irawa kura Yerusalem mat Emeus taunde kun hinaryum. Yerusalem mat Emeus taunbe 11 kilomita gwahade. ¹⁴ Be, irem goreb belen kun henjabe mata kurun Yerusalem gor forok yirin goke tagaldeya kun hinaryum. ¹⁵ Irde mata kurun Yesu iramin goke mere ten kun hikeyabe Yesu yingen forok yeybe yeyna kun hinhan. ¹⁶ Gega irem gobe Yesu kenaryum gega, Yesu go gago yey bebak ma tiyaryum. ¹⁷ Irkeb Yesu belenbe, "Da merem sege irde har?" yinyin. Gwaha yinkeb Yesu kamyin goke buninen nurde hinaryum geb, gusunaj yirkeb tek yaryum. ¹⁸ Irdeb kuramin denem Kliopas goreb, "Gebe al tinen hanja mun ga Yerusalem wayha geb, ki mun ga taunde gor mata forok yan kurun gob ma nurde ha?" iniyin. ¹⁹ Irkeb, "Da mata forok yiyun?" iniyin. Irkeb wol henbe, "Nasaret nin al Yesu nin yey har. Yeybe Al Kurunen mere basan al. Sabaminya mataminjabe Al Kurunya alyat dilindebe tonnen yan wor po. ²⁰ Nen Israel mar gayen Roma gabman belen doyan dirde hi gobe al gore gab faraj durke nindiken bikken hinhet gwahade hitewon yey nurde hinhet. Gega pris buda gote karkuwanminya doyan marninnya belen mayke kami yey Roma gabman haniinde kerkeb yey kuruse hende mayke kamun. ²² Irde bere kura Yesuya irde kun hinhet gore horabok bembare Yesu hakwam kinnin yey wampot mun kwahan. Gega kenen ga mon. Irdeb mulgan hej wanbe, "Al Kurunen miyon forok yey mere dirde, 'Yesube huwara,' dinhar," yahan. Ningeb go nurdeb hurkunat tihit. ²⁴ Irde kadinin kura bembare kwahan goyen kun bere buda gore yahan gwahade po kenhan. Gega Yesube go ma po kenhan," inaryum.

²⁵ Irkeb Yesu belenbe, "Derbe da kukuwa wor po? Al Kurunen mere basan mar belen Mesaia nin katin kurun goyen nurde haryen gobe gayamunkek mon gega, daniy fudin yey ma nurde har? ²⁶ Mesaiabe kanduk kurun ten gab Al Kurun hitte hurkunbe denem turun yan wor po hiyyen yitin goyenbe ma nurde haryen?" yinyin. ²⁷ Irdeb yingen goke po yey Al Kurunen asande katin goyen Moseyen Sabare mat min urde tukun tukun Al Kurunen mere basan mar hoyan belen kayamin goyen kenjela po momon yirin.

²⁸ Be, gwaha ten kun kun Emeus taun irem go kure yey kun hinaryum goyen binde hamin. Irkeb Yesu belen taun go fole irde kwen tihim yara tiyyin. ²⁹ Gega irem gore basina irdeb, "Nuntuk po urey tiya nin, wake deyya kun harde gor kuniy," yey parsaynen iraryum. Irkeb Yesu gobe irem goya kwamin. ³⁰ Be, kun yare hejbe binde nin tiyamin. Irkeb Yesu belen beret ten Al Kurun turun irde ubala ten yunin. ³¹ Be, gwaha wor wor tike gab irem gore Yesu gobe gago yey kenen bebak tiyaryum. Irkeb Yesu go gor po unkel kukeb go ma kenaryum. ³² Irkeb irem gobe yingen ulin, "Yeybe Yesu geb, belen wan henjabe Al Kurunen mere gote

miñ momoñ dirde hike bederer wukkek wor po nurhar gogo," yaryum.

³³ Gwaha yenbe gor mat huwarde Yerusalem mulgañ haryum. Irdeb kuñ Yesuyen mere basañ mar 11 goya kadom yago gor gabu irde hinhan goyen momoñ yiraryum. ³⁴ Irkeb mel gore, "Yesube fudinde huwara. Irdeb Saimon Pita hitte forok yeke kena," yinamiñ. ³⁵ Irdeb irem gore wor Emeus kuñ heñya Yesuya kuñ hinhan gega, keneñ bebak ma tiyaryum gega, yare heñ beret ubala teñ yunke gab bebak tiyaryum goyen goke manañ tagalaryum.

Yesube komatmiñ yago tumñañ diliñde forok yiriñ

(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yon 2:19-23; Aposel 1:6-8)

³⁶ Be, irem gore kadom weñ go hako mere yirde hikeyab Yesu go gor po forok yenbe mel go guram yirde, "Bitiñ kamke igiñ po hinayiñ," yinyiñ. ³⁷ Gega mel go Yesu keneñbe uñgura usi teñ hurkuñkat teñ kafura hamiñ. ³⁸ Irkeb Yesu beler, "Daniñ geb dufay budam heñ neneñ kafura heñ hañ? ³⁹ Hanneya kahañneya ga yennañ. Nebe Yesu dineñ hime. Sisañ nurdeb nurnayiñ. Uñgurabe uliñ pigiñ miñmoñ. Munañ nebe ulne yañ gago neneñ hañ," yinyiñ. ⁴⁰ Gwaha yinenbe kahañya haniñya yikala yiryiñ. ⁴¹ Irkeb Yesu kamiñde mat huwaryiñ go keneñ amañ wor po hamiñ geb, mitere yara nuramiñ. Irkeb Yesu beler go yeneñbe, "Det netek kura hi we?" yinyiñ. ⁴² Irkeb makañ dapña parwek kura yadi kirtiñ goyen unamiñ. ⁴³ Irdeb keneñ hikeya dapña goyen niriñ.

⁴⁴ Irdeb, "Nebe denya tumñañ hinhetyabe Moseya Al Kurunyen mere basañ marya beler mere kayamiñ irde

Tikiñ Asañde kayamiñ gote miñbe wañ wañ ne hitte mata kawan forok yenayiñ dinmeke nurde hinhan gobegago nenhan," yinyiñ. ⁴⁵ Gwaha yinenbe Al Kurunyen mere nurde bebak tinayiñ yeñ dufaymiñ figilyiñ. ⁴⁶ Irdeb, "Al Kurunyen asañdeb Mesaiaabe uliñ misiñ kurun kateñ gab kamiñ yitiñ. Irde yereñkek hekeb sopte huwaryeñ. ⁴⁷ Go kamereb al Mesaiaen saba gama irde hinayiñ mar beler mere momoñmiñ goyen Yerusalem mat miñ urde megeñ al hike kwa kurun bana goyen momoñ yirde tukunayiñ. Gwaha teñ kuñ heñyabe, 'Mesaia beler dinuñ geb gago tagalde hite,' yineñ saba yirde hike alya bereya mata buluñmiñ yubul teñ Al Kurun niñ biñ mulgañ heke Al Kurun beler halde yunyeñ. ⁴⁸ Mata kurun diliñde yeneñ hinhan goyen tumñañ kuñ al momoñ yirde tukunayiñ. ⁴⁹ Gega arañ ma kunayiñ. Ne hurkuñbe tareñ kura Adone beler duneñ yeñ biña tiyyiñ goyen teñ kermeke kateñ ketal durke gab kunayiñ. Niñgeb Yerusalem gar heñ Holi Spirit goke po doyañ heñ hinayiñ," yinyiñ.

Yesube Al Kurun hitte mulgañ heñ hurkuriñ

(Matiyu 16:19-20; Aposel 1:9-12)

⁵⁰ Gwaha yinenbe yukuñ Betani taun bindere heñbe haniñ yisañ heñ mel go guram yirde tareñ yiryiñ.

⁵¹ Gwaha yirde hikeyab Al Kurun beler Yesu tumulgañ tike yeñ hitte hurkuriñ. ⁵² Irkeb mel gore doloñ irde amañer nurde mulgañ heñ Yerusalem kwamiñ. ⁵³ Irdeb gor heñbe Al Kurunyen ya balem bana hurkuñ hugiñ gor heñ Al Kurun turuñ irde hinhan.

Yon

Mere belen po al hirin

1 Be, hanƙapya wor po megenya nanƙinya ma forok yekeyabe Mere goyen hinhin. Mere gobe Al Kurunya hinaryum. Irde Mere gobe Al Kurun. ²Yenbe megenya nanƙinya ma forok yekeya Al Kurunya hinaryum. ³Det kurun gabe yen hitte mat gab Al Kurun belen forok yiriyin. Det kurun forok yiriyin gayen Mere go miɗmonɗ manhan forok ma yewon. ⁴Irde yenbe Al Kurunya huginɗ heɗ heɗ gote miɗ al, irdeb alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi. ⁵Irdeb hulsi goreb kidoma bana melak heɗ hiyen. Irkeb kidomayen sanɗ belen epte ma wor po isikamde hiyen. †

⁶Be, Al Kurun belen al kura ten kerke wayyin. Deɗembe Yon. ⁷Yenbe hulsi goyen goke al momon yire yen wayyin. Gogab al tumnan meremin nurde hulsi goke dufaymin taren irnayin yen nurde wayyin. ⁸Goyenbe Yon yingenbe hulsi mon. Yenbe hulsi goyen goke po tagale yen wayyin. ⁹Hulsi fudinde alya bereya Al Kurun yikala yirde hiyen gobe Yon kamere gab megen wayyin.

¹⁰Yen hitte mat gab Al Kurun belenbe megen gago iriyin. Irkeb wan megen gar hinhin. Goyenbe al megen hinhan mar gare keneɗ bebak ma tiyamin. ¹¹Yenbe yingenbe alya bereya wor po hitte wan yenya hinhin gega, go ma nurd unenbe igin igin ma iramin. ¹²Goyenpoga al kura pel ma irde dufaymin yen ge taren iramin marbe Al Kurunyen dirɗen wen heɗ heɗ sanɗ yunyin. ¹³Dirɗen wen hamin gobe megen niɗ mata ma gama irde Al Kurunyen dirɗen wen hamin. Irde alyen dufayde ire unyat matare ma Al Kurunyen dirɗen wen hamin. Yenbe Al Kurunyen dufayde po dirɗen wen hamin.

¹⁴Be, Mere gore po al heɗbe nenya hinhet. Irdeb tarenmin turɗun yan wor po goyen dilnininde wor po keneɗ hinhet. Tarenmin turɗun yan gobe Al Kurun belen Urmin unƙurenɗ mun goyen unyin. Yenbe al buninɗ yirde faran yurd yurd matamin kurun wor po. Irde mere fudinde manan makin wor po hinhin.

¹⁵Be, Yon Baptais belen yen ge kuware tagalde gaha yen hinhin: "Al gabe ne belen dinen himyen al go goyen. Yen ge yenbe gaha dinen himyen: 'Al harhokner wayyen al gobe ne kawan ma himirinɗa bikken bikken wor po hinhin. Ningeb deɗemya tarenminyabe nere folek wor po,' dinen himyen gobe gogo," yirin.

† *Min kurabe: Goyenbe kidomare niɗ alya bereya belen keneɗ bebak ma ten hanyen.*

¹⁶Be, saba sanɗbe Al Kurun belen Mose haninɗe kerke yen belen tagalyin gega, buninɗ dirde faran durd durdya mere fudindeya gobe Yesu Kristu haninɗe kerke yen belen duniyin. Ningeb yen belen buninɗ dirde faran durd durd mata gobe kurun wor po geb, nen tumnan guram dirde taren dirde go hende huginɗ dunen teban dirde hiyen. ¹⁸Al Kurunbe al kura kintin miɗmonɗ gega, Al Kurun Urmin unƙurenɗ mun goreb Al Kurunbe gwahade yen kawan dikala dirde hiyen. Yenbe Al Kurunya tunande, irde yenya tumnan hanyen.

Yon Baptais belen saba tagalyin

(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-17)

¹⁹Be, Yerusalem taunde niɗ Yuda marte doyan mar belen Yon Baptais goyen, "Gebe al ganun? inen gusanɗ irnayin," yinen Al Kurun dolon ird ird mata doyan marya Liwai marya kura hulyan yiramin. ²⁰Be, mel go wan gusanɗ irkeb Yon gobe helwan ma hirin. Irdeb kawan kenkelak po, "Nebe Mesaia mon," yinyin. ²¹Irkeb sopte gusanɗ irdeb, "Ningeb gebe ganun? Ge gayenbe Elaia?" inamin. Inkeb wol heɗbe, "Mon, nebe yen mon," yinyin. Irkeb mel gore sopte po, "Ningeb Mose belen Al Kurunyen mere basan al kura wayyen yirin go goyenbe ge gago?" inamin. Irkeb Yon belen wol heɗbe, "Mon po," yinyin. ²²Irkeb mel gore, "Ningeb gebe ganun? Mere bebakken kura dirkeb mulgan heɗ kunbe hulyan dirhan mar goyen bebak yirtek," inamin. ²³Irkeb Yon belenbe Al Kurunyen mere basan al Aisaia belen mere tiyyin goyen goke yenbe, "Nebe al kura sawsawa po kurun nanɗa bana gon heɗbe, 'Doyan Al Kurunyen belen sope irde huwa iran! yen hiyen yen katin al go goyen,'" yinyin.

Aisaia 40:3

²⁴Gwaha yinkeb Yuda marte tikula sanɗ po gama irde hanyen Farisi mar kura Yuda mar belen hulyan yirke wayamin gore, ²⁵"Gebe Mesaia mon, Elaia mon, irde Al Kurunyen mere basan al yitin goyen mon yaha gega, daniɗ geb alya bereya baptais yirde ha?" inen gusanɗ iramin. ²⁶Irkeb wol heɗbe, "Nebe fe ulin po baptais yirde hime. Goyenbe deɗ han bana gonbe al kura deɗ belen al gwahade yen ma nurd unen han al kura hi. ²⁷Yenbe harhokner ga wayyen. Ne al gahade gare epte ma yen ge ten meten kurun titek hime. Kahan basanminde niɗ kan urgun kan yugu ten ten gobe meten kurun mon gega, go wor epte mon yen nurde hime," yinyin.

²⁸ Be, mata tej hinhan kuruj gabe Betani taunde, Yodan fe siña kurhan Yon Baptais belej alya bereya baptais yirde hinhin belej goj forok yiriñ.

Yesube Al Kuruj Urmiñ

²⁹ Be, ferd faymiñdebe Yesu go Yon hitte wañ hike keneñbe alya bereya gor gabu irde hinhan mar goyen, "Al Kurunyen sipsip al diriñ fonen neñ ge tej gitik irtiñ go iro wañ hi iro kennañ. Yen kamyen gore gab megen niñ marte mata buluj kuruj gayen pasi iryen. ³⁰ Nebe al gayen gake yenbe, 'Al kura harhokner wayyen al go-be ne kawan ma himiriñya bikken bikken wor po hinhin. Niñgeb tareñmiñbe nere folek wor po,' yimiñ gogo. ³¹ Ne belej wañ alya bereya baptais yirde himyen gabe al gayen Israel mar yikala yirmeke keneñ bebak tinayiñ yen baptais yirde himyen. Goyenpoga ne wor bikkenbe Mesaiabe al goyen yen bebak ma tej hinhem," yiniñ.

³² Irdeb Yesu baptais irkeya mata forok yiriñ goyen goke Yon Baptais belej gahade momoñ yiriñ: "Be, nañkiñde mat Holi Spirit kalyiñgi kattin yara tej uliñ hende hike kinmiñ. ³³ Ne wor go ma nurde unmewoñ gega, fe belej po alya bereya baptais yirayin yen hulyañ niriñ Al gore, 'Al kura Holi Spirit kateñ yen hende hike kenayiñ al goreb Holi Spirit belej po alya bereya baptais yiryen,' niniñ. ³⁴ Niñgeb mata gwahade goyen yen hitte forok yeke kinmiñ geb, gago al gabe Al Kurunyen Urmiñ diniñ hime," yiniñ.

Al karwo Yesuyen komatmiñ hamiñ

³⁵ Be, sopte fay urkeb Yon gobe komatmiñ irawa goya gor huwarde hinhan. ³⁶ Irkeb Yesu wañ kuruj hike keneñbe, "Al Kurunyen sipsip al diriñ diriñ iro kiniñ," yiniñ.

³⁷ Be, komatmiñ irawa gobe Yon belej gwaha yeke nurdeb Yesu gama irde kwaryum. ³⁸ Gama irde hike Yesu belej fulgañ kañ yeneñbe, "Derbe da niñ nurde wañ har?" yiniñ. Irkeb irem gore wol henbe, "Rabai, gebe dare heñ kuruj ha?" inen gusunañ iraryum. ("Rabai" gobe Grik mere matbe "tisa" yen hanjen.) ³⁹ Irkeb Yesu belej wol henbe, "Wayyi, wañ gabe kiniryen," yiniñ. Irkeb irem gore gama irde kuruj hinhin gasuñ goyen kenaryum. Irdeb naña diliñbe 4 kilok wawuñbana hiriñ geb, goyen nalube Yesuya gor po hinhan.

⁴⁰ Be, Yonyen mere nurde Yesu gama iraryum al kurabe Andru. Yenbe Saimon Pita kuliñ. ⁴¹ Yenbe Yesuya heñ gabe gor mat po itiñ Saimon niñ kuruj nañkiniñ. Irdeb keneñbe, "Deyyabe Mesaia kenhar," iniyiñ. (Mesaia gobe Grik mere matbe Kristu.) ⁴² Gwaha inenbe Saimon goyen Yesu hitte tawayiñ. Tawake Saimon goyen Yesu belej keneñbe, "Gebe Yon urmiñ Saimon. Gebe Sifas ginen hinayiñ," iniyiñ. (Sifas gobe Grik mere mat Pita.)[†]

[†] Sifas gobe Yuda marte mere, irde Pita gobe Grik marte mere. Deñe irawa gote miñbe 'hora kuruj'.

Yesu belej Filipya Natanielya komatmiñ yiriñ

⁴³ Be, go feramiñ kuruj fay urkeb Yesu go Galili nañare kwe yen kuruj hinhin. Kuruj henya Filip keneñbe, "Wañ gama nira," iniyiñ. ⁴⁴ Filipbe Betsaida taunde niñ al. Andruya Pitaya wor gor niñ po.

⁴⁵ Be, Filip go kadom Nataniel niñ nañkeneñ kuriñ. Kuruj keneñbe, "Neñbe Mose belej saba sañiñmiñde yen ge kayyiñ, irde Al Kurunyen mere basañ mar manañ yen ge asañde kayamiñ al go goyen kenhet. Yenbe Nasaret niñ al Yesu, Yosep urmiñ," iniyiñ. ⁴⁶ Irkeb Nataniel belej wol henbe, "Nasaret taunde matbe da igiñ forok yiyyen? Epte moñ geb," iniyiñ. Irkeb Filip belej, "Wake kure, irde ga kena," iniyiñ.

⁴⁷ Be, Yesu belej Nataniel wañ forok yeke keneñbe, "Be, Israel mar al fudinde wor po yen kentek albe gago. Yenbe usi ma tej hiyen. Hubu wor po," yiriñ. ⁴⁸ Irkeb Nataniel belej, "Gebe daha mat nurd nunha?" inen gusunañ iriyiñ. Irke wol henbe, "Gebe Filip belej kuruj ne niñ ma ginkeya fik he yokñare hike genhem," iniyiñ. ⁴⁹ Gwaha inkeb Nataniel belej, "Rabai, gebe fudinde Al Kuruj Urmiñ. Gebe Israel marte Doyañ Al Kuruj," iniyiñ. ⁵⁰ Irkeb wol henbe, "Fik he yokñare hike genhem ginmeke goke tenbe gago dufayge ne niñ tareñ irha? Mata gog muñ po moñ geb. Gote folek mata tiñen turuñ yañ kurayen kurayen wor hako yeneñ heñ taha geb," iniyiñ. ⁵¹ Irdeb sopte gaha iniyiñ. "Fudinde wor po diniñ hime, denbe nañkiñ hol yeke Al Kurunyen miyoñ belej megen mat hiryon hende Al Kuruj hitte hurkuñ megen kateñ tej hike yennayiñ. Irde hiryon gobe ne Al Urmiñ gayen yen bebak tinayiñ," iniyiñ.

Yesu belej fe tigiri tike wain hiriñ

2 Be, naña fay irawa hubu hekeb Galili naña bana goñ niñ taun kura Kana gorbe al kura bere tiriñ gote dula mata kuruj forok yiriñ. ² Yesu miliñbe dula mata kurujde gor hinhin. Yesu wor Galili nañare hinhin. Niñgeb yenya komatmiñya wor hoy yirkeb gor kwamiñ.

³ Be, dula mata kurujde gor niñ wainbe hubu hiriñ. Irkeb Yesu miliñ belej wañbe Yesu goyen, "Mel gabe wain miñmoñ hahañ," iniyiñ. ⁴ Irkeb Yesu gore wol henbe, "Bere, † daniñ geb gwaha gwaha tiya ninen ha? Mata tiñen turuñ yañ titek nalube hako geb," iniyiñ. ⁵ Gwaha inkeb miliñ belej gor niñ meten mar goyen, "Yen belej daha kura tinañ dinkeb go po gama irnayiñ," yiniñ.

⁶ Be, Yesu hinhin ya bana goñbe Yuda marte matare haninya kahanya halde ig uliñ titek fe farde hanjen kuwe hora belej po yirtiñ karkuwan 6 gayen hinhan. Kuwe unkuñbe fe 100 lita gwahade goñ hitek. ⁷ Irkeb Yesu belej meten mar goyen, "Kuwe ga fe yunke makiñ henañ," yiniñ. Irkeb fe yunke wañ tumñañ makiñ hitiñ ala tiyamiñ. ⁸ Irkeb, "Be, fe kura farde

^{††} Yesube Mesaia meten goyen miñ uryiñ geb, miliñ goyen bere iniyiñ gogo.

yukuñ dula mata ga tonañ heñ hi al go unnañ," yinke yeñ yiriñ gwahade po tiyamiñ. ⁹ Gwaha tikeb dula mata gote tonañ al goreb Yesu belen fe tigiri tike wain hiriñ goyen tunañ uryiñ. Goyenbe wain gobe meten mar belen gor niñ kura ten wayhañ yeñ ma nuryiñ. Gega meten mar gobe gwaha mat forok yihi yeñ nurde hinhan. Be, tonañ al gore bere tiriñ al goyen hoy irke wakeb, ¹⁰ "Albe wain igiñ wor po go wa yawañ yunke nene hanñen. Irde ep nene hikeya gab wain mali maliñen goyen yawañ yunen hanñen. Goyenbe gebe gwaha ma taha. Wain igiñbe kame ga yunen yeñ nurdeb wain mali maliñen goyen hubu heke gab gago igiñ dunha," inyiñ.

¹¹ Be, Galili naña bana niñ taun Kana gorbe Yesu belen hanñapya wor po mata tiñen goyen forok iryiñ. Irkeb komatmiñ yago mata tiñen turñuñ yañ tiyyiñ goyen kenenbe yeñ ge dufaymiñ sanñiñ iramiñ.

Yesu belen Al Kurunyen ya balem bana hora meten ten hinhan mar yakira tiyyiñ

(Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹² Be, go kamereb Yesube miliñya kuliñ yagoyabe komatmiñya irde tumñan Kapeneam taunde kater gor hinhan gega, wawuñ budam ma hinhan.

¹³ Be, Yuda marte gabu nalu kurun kura Pasoba [†] goyen forok yeweñ tikeb Yesube taun go tubul ten Yerusalem hurkuriñ. ¹⁴ Kuñ Al kurunyen ya balem koya milgu irtiñ bana al gabu irde hanñen sawsawa kurunde gorbe al belen bulmakaw, sipsipyabe kalyiñgi yago gor yerke al belen wañ damu ten hinhan goyen yinyiñ. Irde hora kapyañ heñ heñ mar ^{††} manañ gasuñmiñde keperde hike yinyiñ. ¹⁵ Gwahade yenenbe kan kura ten det goyen yusulak ten tenje niñ det irde gore po dapña goyen tumñan yusulak tike Al Kurunyen ya balem bana mat siñare katamiñ. Irde hora kapyañ heñ heñ marte hora goyen yad yemeyke mali ga megen katamiñ, irde hora yerd yerd gasuñ wor yabolon tiyyiñ. ¹⁶ Irdeb kalyiñgi damure niñ yerde hinhan mar goyen yinyiñ. "Det ga yade kat kunañ. Daniñ geb Adoner yabe dawet damu ten ten gasuñ irde hanñ?" yinyiñ. ¹⁷ Be, komatmiñ yago goyen yeñ belen mata tiyyiñ goyen kenenbe Al Kurunyen asañde mere kura katiñ hinhin goke biñ bak yamiñ. Merebe gahade:

"Yage goke dufay heñ heñ gore po mununen ten hi," yitiñ hi.

Tikiñ 69:9

¹⁸ Be, Yuda marte doyañ mar gor hinhan goreb, "Mata tiñen dahade kura Al Kurun belen po ga irtek goyen kura forok irke kenenbe fudinde gebe mata gahade

[†] *Bikken Israel mar Isip naña tubul ten Kenan kuniñ tiyamiñya-be Al Kurun belen sipsip al diriñ diriñ gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirñayin yinyiñ. Munañ al kura gwaha ma tiyamiñ marbe Al Kurunyen miyon belen wañbe mel gote urmiñ mataliñya dapñamiñ mataliñya goyen tumñan gasa yirke kamamiñ. Gega meremiñ gama iramiñ marbe miyonmiñ belen yubul tiyamiñ goke dufay heñ heñ ge dula mata ten hinhan. †† Hora kapyañ heñ heñ mar gobe al belen horamiñ hoyañ goyen yunkeb wolmiñenbe Al Kurunyen ya balem bana Al Kurun galak ird irdde niñ hora goyen yunen hanñen.*

ird ird tareñge yañ yeñ gentek?" inamiñ. ¹⁹ Irkeb Yesu belen wol heñbe, "Al Kurunyen ya balem ga upew unnañ. Irkeb ne belen naña fay karwore po ya kurun goyen sopte irde pasi ireñ," yinyiñ. ²⁰ Irkeb mel goreb, "Ya balem gayenbe dama 46 hubu heke gab pasi iramiñ. Goyenbe ge belenbe naña fay karwore po ya ga irde pasi ireñ yeñ ha?" inamiñ. ²¹ Goyenbe Yesu belen Al Kurunyen ya balem niñ yiriñ gobe yinñen ge nurde yiriñ. ²² Kame Yesu go kamiñde mat huwarke gab komatmiñ yago goyen Yesu belen mere tiyyiñ goyen goke biñ bak yamiñ. Irkeb Al Kurunyen mere asañde hi goya Yesu belen mere tiyyiñ goyen fudinde yeñ nura miñ.

²³ Be, Yesu go Pasoba gabu kurun nalure Yerusalem hinñinya goyen mata tiñen kurayen kurayen Al Kurun po ga yirtek goyen yirde hike yenenbe al budam yeñ ge dufaymiñ tareñ iramiñ. ²⁴ Goyenpoga Yesube al biñde dahade hanñ goyen kenkela nurde yunen hinñin geb, mel goke hekenñ ma nuryiñ. ²⁵ Yenbe al dufaymiñdebe gwahade hanñ yeñ nurde hinñin geb, al kura belen wañ al kadom ge tagalde al gobe gwahade gwahade yeñ momoñ irtek ma hinñin.

Yesu belen Nikodemusya mere tiyaryum

³ Be, Yuda marte doyañ mar buda bana goñ niñ al kura denembe Nikodemus goyen hinñin. Al gobe Farisi mar al. ² Yeñ belen wawuñ kurare kura Yesu hitte wañbe, "Rabai, gebe al saba yird yird al, irde Al Kurun belen gad gerke wayañ yeñ nurde hite. Al kura Al Kurunya ma hiriyenbe mata tiñen kurayen kurayen ge belen irde ha gayen epte ma iryen," inyiñ. ³ Irkeb Yesu belen wol heñbe, "Fudinde wor po ginñem. Al kura sopte ma kawañ hiyyenbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ epte ma hiyen," inyiñ. ⁴ Irkeb Nikodemus goreb, "Goyenbe al salañen hitiñbe daha mat sopte kawañ hiyyen? Daha matbe miliñ biñde hurkuñ sopte kawañ hiyyen? Epte moñ!" inyiñ. ⁵ Irkeb wol heñbe, "Fudinde wor po ginñem. Al kura mata buluñmiñ yubul ten fe po baptais tiyyen, irde Holi Spirit tiyyen al gobe epte al gergen sopte kawañ hitiñ yara hiyyen. Munañ gwahade ma tiyyenbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ epte ma hurkuyen. ⁶ Albe miliñ biñde mat kawañ heñ hanñen. Gega kawañ hitiñ mar gobe Holi Spirit belen po gab Al Kurun diliñde al gergen yiryen. ⁷ Sopte kawañ hawayiñ ginñem gake hurkuñkat ma tiyayiñ. ⁸ Meñe migiriñbe nurde hityen gega, meñe gobe gwaha mat wañ goñ kwa yeñ ma po nurde hityen. Niñgeb Holi Spirit belen gergen yiryen mar goyen wor megen niñ mar belen epte ma al gwahade yeñ bebak tinayiñ," inyiñ. ⁹ Gwaha inkeb Nikodemus belen, "Mere yeñ ha gobe daha mat forok yiyyen?" inyiñ.

¹⁰ Irkeb wol heñbe, "Gebe Israel mar saba yird yird al gega, dahade niñgeb merene gayen bebak ma ten ha?" ¹¹ Fudinde wor po ginen hime. Nenbe saba fudinde yeñ nurde hityen goke tagalde hityen. Irde mata fudinde dilniñde yenen hityen goke tagalde hityen. Goyenpoga denbe mereniñ goyen fudinde yeñ ma nur-

de hanÿen. ¹² Nebe iginj bebak tinayinj mat po megen gar mata forok yeñ hanÿen goyen yade saba dirde himyen gega, denÿe fudinde yeñ ma nurde hanÿen. Niñgeb Al Kurunÿ hire gor niñ mata forok yeñ hanÿen gore saba dirmekeb daha mat fudinde yenayinj? Epte moñ geb. ¹³ Al kura Al Kurunÿ hire gor kura ma hurkuriñ. Goyenbe ne Al Urmiñ gayen ga po gab Al Kurunÿya heñ gor mat katmiriñ. Niñgeb Al Kurunÿyen gasunÿe niñ mata goyen iginj tagaltek hime. ¹⁴ Mose belenÿ sawsawa po kurunÿ naña bana goñ Israel marya hinhanya baras ain belenÿ po kunere toneñ irde he hende kerde isañ hiriñ. Niñgeb ne Al Urmiñ gayen wor Al Kurunÿ belenÿ gwaha po niryenÿ. ¹⁵ Gogab ne nenenÿbe al tumñanÿ ne niñ dufaymiñ sañinj irde Al Kurunÿya hugiñenÿ hinayinj.

¹⁶ "Al Kurunÿbe megen niñ alya bereya gayen bulkunÿne wor po yeñ nurd yunenÿbe Urmiñ unÿkurenÿ muñ goyen basiña ma irdeb yunyiñ. Niñgeb al kura Urmiñ goke dufaymiñ tarenÿ iryenÿ al gobe hugiñenÿ kamde kamdere ma kunÿbe Al Kurunÿya hugiñenÿ hiriryenÿ. ¹⁷ Al Kurunÿbe alya bereya gayen merem yañ yire yeñ ma Urmiñ teñ kerke katyiñ. Gwaha titñenÿbe Urmiñ belenÿ metenÿ tiyyenÿ go hende alya bereya yumulganÿ tiyyenÿ yeñ Urmiñ teñ kerke katyiñ. ¹⁸ Niñgeb al kura Urmiñ goke dufaymiñ tarenÿ iryenÿbe Al Kurunÿ belenÿ merem yañ ma yiryenÿ. Munanÿ al kura Al Kurunÿ Urmiñ goke dufaymiñ sañinj ma iryenÿ al gobe Urmiñ unÿkurenÿ muñ goke hekkeñ ma nuryenÿ geb, bikkenÿ merem yañ irtiñ hiyenÿ. ¹⁹ Be, merem yañ yird yird gote miñbe gahade: hulsì kura Al Kurunÿ belenÿ teñ kerke megen gar wayyiñ. Goyenbe albe mata bulunÿ po teñ hanÿen geb, kidoma bana po hitek yirkeb hulsì niñ amanenÿ ma nurde hanÿen. ²⁰ Niñgeb mata bulunÿ teñ hanÿ marbe hulsì niñ iginj ma nurde hanÿ. Moñgo hulsire forok yeteke mata bulunÿniñ kawan henayinj yeñbe hulsire watek ma yirde hiyen. ²¹ Goyenpoga al kura mata iginj iginj fudinde po teñ hi al gobe hulsire forok yeñ hiyen. Gogab mata teñ hiyen kurunÿ gobe Al Kurunÿyen dufay po gama irde teñ hi goyen kawan hekeb al hoyanÿ belenÿ kennayinj," inyiñ.

Yon Baptais belenÿ Yesu niñ kawan po tagalyinj

²² Be, go kamereb Yesuya komatmiñya gobe Yerusalem taun go tubul teñ Yudia naña bana goñ niñ tiyunÿ hoyanÿanÿ hoyanÿanÿ kwamiñ. Irde goñ naña fay budam ma henÿya alya bereya baptais yiryiñ. ²³ Be, goya goyenbe Yon Baptaisbe Salim tiyunÿ bindere Ainon gor al baptais yirtek fe igiñde wor po hinhin. Niñgeb gor alya bereya turte wañ hikeb baptais yirde hinhin. ²⁴ Yon go gwaha teñ hinhin gobe fere teñ koyare ma keramiñya teñ hinhin.

²⁵ Be, Yonyen komatyabe Yuda al kura goya yende matare ig uliñ teñ teñ mataya fe baptais niñ kadom mohonÿde tiyamiñ. ²⁶ Gwaha teñ Yon hitte wañbe, "Rabai, Yodan fe ward ironÿ geya hinarunÿ al gobe al baptais yirde hi. Irkeb al tumñanÿ yeñ hitte kuñ hanÿ," inamiñ. ²⁷ Irkeb Yon belenÿ wol heñbe, "Albe mali mali ma metenÿ tinayinj. Al Kurunÿ belenÿ metenÿ yuntiñ goyen po tinayinj. ²⁸ Hanÿkapyabe, 'Nebe Mesaia moñ. Nebe yeñ

ge teñ mehenÿ heñ wamiriñ,' dinenÿ hinhem goyen denÿbe nurde hanÿ. ²⁹ Al kura bere mekerd unke tewe yeñ bere gote yare kuyenÿ. Irkeb al gote kadombe wañ bere tiyyenÿ al gote yare heñ al goya beremya mulganÿ heñ wañ wañ ge doyanÿ hiyyenÿ. Irdeb al go wañ mere tike nurdeb amanÿ hiyyenÿ. Niñgeb al go amanÿ hiyyenÿ gwahade goyen po ne wor Yesuyen mere momonÿ nurdeb amanÿ wor po hihim. ³⁰ Yeñbe al denÿem yañ hiyyenÿ, munanÿ nebe denÿnem moñ hewenÿ.

³¹ "Yeñbe Al Kurunÿ hitte mat katyiñ geb, al megen hanÿ kurunÿ gate folek wor po. Munanÿ nebe megen gar forok yimiriñ geb, megen niñ al, irde megen mata forok yeñ hanÿ go po ga nurde bebak teñ himyen. Fudinde wor po, yeñbe Al Kurunÿ hitte mat katyiñ geb, neñ al megen hite kurunÿ gate tarenÿ folek wor po. ³² Yeñbe Al Kurunÿyen gasunÿe niñ mata goyen diliñde yenenÿ, mere kirmiñde nurde hiyen goke tagalde hiyen gega, al kura meremiñ nurde fudinde yeñ ma nurde hanÿen.

³³ Goyenbe al kura Yesuyen mere nurde usi ma yiyenÿbe Al Kurunÿyen merebe fudinde yeñ nurdeb gogo gwaha tiyyenÿ. ³⁴ Al Kurunÿ belenÿ teñ kerke wayyiñ al gobe Holi Spirit kenÿkela wor po untiñ geb, Al Kurunÿyen mere po tagalde hiyen. ³⁵ Yeñbe Naniñ Al Kurunÿ belenÿ bubulkunÿne wor po yeñ nurde unenÿbe det kurunÿ gayen doyanÿ yird yird tarenÿ goyen unyiñ. ³⁶ Niñgeb al kura Urmiñ goke dufaymiñ sañinj iryenÿbe Al Kurunÿya hugiñenÿ hiriryenÿ. Munanÿ Urmiñde mere ma nuryenÿbe Al Kurunÿyen bearar bana hiyenÿ geb, yenÿya hugiñenÿ heñ heñ goyen epte ma tiyyenÿ," yinyiñ.

Yesuya Samaria bere kura goya mere tiyaryum

4 Be, Farisi mar gobe Yesu belenÿ Yon Baptais fole irde al budam baptais yirke komatmiñ budam heñ hanÿ yeke gote mere momonÿ goyen nuramiñ. ² Niñgeb Yesu gobe Yudia naña go tubul teñ sopte mulganÿ heñ Galili naña belenÿ kuriñ. Goyenbe Yesu yinggenÿbe al kura ma baptais yirde hinhin. Komatmiñ yago belenÿ po ga al baptais yirde hinhan.

⁴ Be, Galili kwe yeñbe belenÿmiñ Samaria nanayanÿ mat kuriñ. ⁵ Kunÿbe Samaria naña bana goñ niñ taunde kura gor forok yiriñ. Taun gote denÿembe Sikar. Sikar taun gobe megenÿ tapum kura bikkenÿ Yekop belenÿ urmiñ Yosep niñ tubul teñ unyiñ goyen bindere hinhin. ⁶ Gorbe Yekopyen metenÿ mar belenÿ bikkenÿ mete fe talamiñ kura goyen gor hinhin. Be, Yesu gob belenÿ ulyanÿ kuñ naña banÿkahal heñ misiñenÿ wor po hekeb uliñ yul yeke kuñ mete fete gor keperde usanÿ heñ hinhin.

⁷ Gor hikeb Samaria bere kura fe fare yeñ wayyiñ. Irkeb Yesu belenÿ, "Fe kura nunke newe," inyiñ. ⁸ Goya goyenbe komatmiñ yagobe kuñ binÿge damu tiniñ yeñ taun bana goñ kwamiñ. ⁹ Be, Yesu belenÿ gwaha inkeb Samaria bere gore wol heñbe, "Gebe Yuda mar al, munanÿ nebe Samaria niñ bere. Goyenbe dahade geb fe kura nunke newe ninha?" inyiñ. Yuda marbe Samaria mar niñ iginj ma nurd yunenÿ awalikde ma hanÿen geb, gogo mere gwahade tiyyiñ. ¹⁰ Be, bere go gwaha yekeb Yesu belenÿ wol heñbe, "Gebe det iginj wor po damum moñ Al Kurunÿ belenÿ duliñ guntek gobe det

goyen yeñ nurde, fe niñ ginenñ hime al gayen nenen bebak teñ ha manhan det goke gusuñanñ nirwoñ. Irkeb Al Kurunya hugineñ hitek gird gird fe goyen gunmewoñ," inyiñ. ¹¹ Irkeb bere goreb, "Doyañ al, mete gabe dukun wor po. Irde fe fard fard detgem moñ gega, damde kun nene igiñ hitek fe goyen farayiñ? ¹² Fe gabe asininiñ Yekop, dirneñ wen, sipsipmiñyabe bulmakawmiñya beleñ nene hinhan. Irdeb neñ ge tubul teñ dunyiñ. Niñgeb ge gayenbe asininiñ Yekop folek yeñ nurdeb gogo yaha?" inyiñ. ¹³ Irkeb wol henbe, "Al buda mete fe gayen ga nenayiñbe sopte fe niñ yiryen. ¹⁴ Goyenbe fe ne beleñ yunmeke nennayiñ mar gobe sopte fe niñ ma yiryen. Fudinde, fe ne beleñ yunmeke nennayiñ gobe Al Kurunya hugineñ hitekde niñ fe. Fe gobe fe kura diliñde mat hugineñ marde wañ hiyen go gwahade goyen geb, fe go niyyen al gote biñde forok yeñ epte ma pet yiyyen," inyiñ. ¹⁵ Irkeb bere goreb, "Doyañ al, fe ge beleñ yeñ ha goyen ne nunayiñ. Gogab sopte fe niñ ma niryen. Irdeb sopte fe fard fard niñ gar ma wañ hen," inyiñ. ¹⁶ Irkeb Yesu beleñ wol henbe, "Kun almege tupi teñ ga wayyi," inyiñ. ¹⁷ Gwaha inkeb bere goreb, "Nebe almenem moñ," inyiñ. Irkeb Yesu beleñbe, "Almenem moñ, yaha gobe fudinde yaha. ¹⁸ Fudinde gebe al siptesoñonñ yade yubul teñbe sopte al teñ goya har gobe almege moñ. Niñgeb, 'Almenem moñ,' ninha gobe fudinde wor po yaha," inyiñ. ¹⁹ Irkeb bere goreb, "Doyañ al, gebe Al Kurunya mere basañ al genhem. ²⁰ Goyenbe Al Kurunñ dolonñ ird ird gasunbe asininiñ yago beleñ dugu † gayenter wañ dolonñ irde hinhan. Gega denñ Yuda marbe Al Kurunñ dolonñ ird ird gasunbe Yerusalem po yeñ hanyen," inyiñ. ²¹ Irkeb Yesu beleñ inyiñ. "Bere, merene ga fudinde yeñ nura ko. Nanne dolonñ irniñ yeñbe dugure gorya Yerusalem taundeya po ma dolonñ irtek nalu goyen forok yiyyen. ²² Denñ Samaria marbe al goyen dolonñ irhet yeñ ma nurdeya dolonñ irde hanyen. Munañ Al Kurunñ beleñ alya bereya yumulganñ teñ teñ gobe neñ Yuda mar momoñ diryiñ geb, neñbe al goyen dolonñ irde hite yeñ nurdeya dolonñ irde hityen. ²³ Goyenbe Al Kurunñ dolonñ ird ird mar kenkelak wor po gore Al Kurunya mere fudinde goyen biñde kerde Holi Spirityen tareñde Al Kurunñ dolonñ irtek nalube forok yiyyen. Go nalu gobe hanñka gago forok yihi. Al Kurunñbe mata gwaha mat dolonñ ird ird mar goke nanñkeneñ hiyen. ²⁴ Al Kurunñbe gogo hi yeñ ma kentek. Yeñbe Holi Spirit yara po geb, dolonñ irniñ yenayiñ marbe Holi Spirityen tareñde meremiñ fudinde goyen biñde kerde gab dolonñ irde hinayiñ," inyiñ. ²⁵ Irkeb bere goreb, "Mesaia gobe wayyen yeñ nurde hime. Yeñ beleñ gab ge beleñ yeñ ha kurun goyen miñ kenñkela bebak diryen," inyiñ. Mesaia be Kristu inenñ hanyen. ²⁶ Be, bere gore gwaha inkeb Yesu beleñ wol henbe, "Go al gobe mere girde hi al gago," inyiñ.

²⁷ Be, Yesu beleñ bere goya mere teñ hikeb komatmiñ yago goyen mulganñ henñ wañ yeneñbe diliñ fot yamiñ. Goyenbe al kura beleñ, "Da niñ nurde ha?" inenñ kurabe, "Daniñ bere ga mere irde ha?" inenñ gusuñanñ

ma iramiñ. ²⁸ Be, bere gobe fe fard fard kuwemiñ goyen gor po tubul teñbe mulganñ henñ taunde kunbe al momoñ yirdeb, ²⁹ "Al kura ne mata teñ himyen kurun goyen momoñ nirde pasi wor po hihi. Yeñbe Mesaia wet kura niñ, wañ kennañ!" inyiñ. ³⁰ Irkeb mel go Yesu kinniñ yeñ kwamiñ.

³¹ Goya goyenbe komatmiñ beleñ, "Rabai, biñge ga kura nawa be," inamiñ. ³² Irkeb wol henbe, "Nebe biñgene wañ goyen denñ go ma nurde hanñ," inyiñ.

³³ Gwaha yinkeb komatmiñ yago goyen, "Al kura beleñ biñge kura wet yawañ una?" yeñbe kadom gusuñanñ gird tiyamiñ. ³⁴ Irkeb Yesu beleñ, "Nere biñgebe nad nerke wamiñ al gote dufay kenñkela gama irdeb metenñ nunyiñ goyen teñ tukunñ pasi ireñ gogo. ³⁵ Irdeb dende mere kurabe, 'Gagasi sipte po henbe sak nañ hiyyen,' yeñ hanyen. Goyenbe diliñ nanñkeneñ Al kurunya metenñde biñge ep hahanñ ga yennañ. Biñgebe yad yadi yertek hahanñ. ³⁶ Al biñge yade yadi yiryen al gobe metenñ tiyyen gote murunñgem tiyyen. Biñge yad yiryen gobe alya bereya Al Kurunya hugineñ hitek gasunbe yukuyen go gwahade goyen. Gogab metenñ hard hard al goya biñge yad yad al goya tumñanñde amanñ hiriryen. ³⁷ Niñgeb mere kura, 'Al kura beleñ biñge haryen. Irkeb al kura beleñ biñge yade yadi yiryen,' yitiñ gobe fudinde yeñ nurde hime. ³⁸ Nebe denñ beleñ biñge ma hartinñ metenñde gor niñ biñge yawarnayiñ yeñ hulyañ dirmiñ. Al hoyañ beleñ metenñ kurunñ po titiñ gote iginenñbe denñ beleñ yade hanñ gago," inyiñ.

³⁹ Be, Samaria niñ alya bereya taun goyenter niñbe bere gore kun, "Al goreb ne mata teñ himyen kurun goyen momoñ nirde pasi hihi," inyiñ geb, Yesu niñ dufaymiñ sanñ iramiñ. ⁴⁰ Niñgeb mel gore wañbe, "Nenya gar hiniñ," inkeb yenya wawunñ irawa gor henñ saba yirde hinñin. ⁴¹ Irkeb al budam Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ. ⁴² Irdeb bere goyen, "Hanñkapa neñbe ge beleñ mere momoñ dirañ goke dufayniñ yeñ ge tareñ irtiñ. Goyenpoga hanñkabe nindikenñ kirmiñniniñde wor po meremiñ nurdeb fudinde wor po al gabe megen niñ alya bereya Yumulganñ teñ teñ Al yeñ nurhet," inamiñ.

Yesu beleñ doyañ al kura gote urmiñ sope iryiñ

⁴³ Be, Yesu go gor henñ wawunñ irawa hubu hekeb mel go yubul teñ Galili nanñare kuriñ. ⁴⁴ Kunñ henñyabe Yesu beleñ yinñenñ ge yeñ, "Al Kurunya mere basañ marbe nanñamde niñ mar beleñ palap ma yirde hanyen," yiriñ. ⁴⁵ Be, Galili niñ marbe Pasoba gabu kurunñ nalure Yerusalem kunñ gor Yesu mata teñ hinñin goyen kenamiñ geb, yeñ wañ forok yekeb amanñ henñ hoy irde gar-gar iramiñ.

⁴⁶ Yesube sopte po Galili nañna bana goñ niñ taun kura Kana, fe gergeñ tigiri tike wain hiriñde gor kuriñ. Gorbe nañna gote doyañ al kurunñde metenñ al kura gor hinñin. Goyenbe al gote urmiñbe Kapeneam taunde gor garbam bulunñ po henñ yamiñde firiñde po hinñin. ⁴⁷ Doyañ al gobe Yesu go Yudia nanñare mat Galili forok yihi mere momoñ go nurdeb yeñ hitte kunñ urmiñ kamtek binde po hiriñ goyen wañ sope irwoñ yeñ esenñ me-

† Dugu gote denñembe Grisim dugu.

re iriyin. ⁴⁸ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Denbe dulhen epte ma wor po dufaytin ne nin sanjin irnayin. Mata tinen kurayen kurayen Al Kurun belen po ga yirtek goyen yenen gab ne nin dufaytin taren irnayin," iniyin. ⁴⁹ Irkeb al goreb, "Doyan al, urne kamyenkek geb, waken kure," iniyin. ⁵⁰ Irkeb wol henbe, "Urgebe igin hiyyen. Go ma kamyen geb, igin ge kwa," iniyin. Irkeb al gobe Yesuyen mere goyen fudinde yen nurdeb yaminde kuriin. ⁵¹ Be, al go hako kun hikeyabe meten marmen belen wan belen kenenbe, "Urgebe igin hiyun!" inamin. ⁵² Irkeb al goreb da nature wor po garbam go urmin tubul tiyun goke gusunjan yiriyin. Irkeb, "Urgebe ki nana bul irde nana dilin unkenen gwahade hekeya garbam tubul tiyun," inamin. ⁵³ Gwaha inkeb dirin gote nani goyen Yesu belen, "Urgebe igin hiyyen, go ma kamyen," iniyin mere gobe nana dilin goyenter wor po ninun yen bebak tiyyin. Irdeb yeny yaminde hanjen mar gobe tumnan Yesu nin dufaymin taren iramin. ⁵⁴ Be, Yesube Yudia nanare mat Galili nanare wan mata tinen sopte hoyan kura iriyin gobe gogo doyan al gote urmin sope iriyin.

Yesu belen al garbam minyan kura Betesida fe ala sinakde hinhin goyen sope iriyin

5 Be, Yesube hinhin, irde nalu kura kuke gab Yuda marte gabu nalu kurun kura forok yekeb Yerusalem kuriin. ² Yerusalem binde gonbe fe ala kura al po taltin Yuda marte mere mat Betesida inen hanjen goyen hinhin. Fe ala gobe hora koya kurun taun go milgu irtinde yame kura Sipsipyen Yame inen hanjen goyen bindere hinhin. Irde ya kawan yulyanen kura sip-tesonon goyen fe ala go sinakyan hinhan. ³ Gorbe al garbam minyan karim ma wan ya kawan bana gon hinhan. Dilin titmin, kahan nonbo hitinyabe ulin kamtin yagoya goyen budam wor po wan gor hinhan. ¹⁵ Be, al kura dama 38 gayen garbam hitinde po hiyen goyen wor gor hinhin. ⁶ Be, Yesu belen gor kun al goyen firinde gwahade hike kenenbe al gobe sobamde po bulunen gahade hiyen yen nuriy. Irdeb, "Igin hemewon yen nurde ha we?" iniyin. ⁷ Irkeb garbam al goreb, "Doyan al, fe ugala tike al gore kura faran nurde nad fete nertek mon. Ningeb hako ga kurke yen kurut yen himekeb al hoyan belen wa mehen hen kurkun hanjen," iniyin. ⁸ Irkeb Yesu belenbe al goyen, "Huwarra. Huwarde gasunje sope irde ten kwa," iniyin. ⁹ Irkeb goyare po al gobe igin hiriin. Irdeb huwarde gasunmin sope irde ten kuriin.

Be, mata gobe Sabat nature forok yirin. ¹⁰ Ningeb Yuda marte doyan mar belen al igin hiriin al goyen, "Sabat nature detge yade kun ha gobe Moseyen sabarebe utan irtin goyen ten han geb," inamin. ¹¹ Irkeb al gore wol henbe, "Sope nira al goreb, 'Huwardeb detge ten kwa,' nina," yinyin. ¹² Irkeb mel goreb, "Gobe ganun al

† Asan hoyandebe gahade hi: ⁴ * a Irdeb gise hanja Doyan Al Kurunyen miyon belen fe binde go katen fe korom irde hiyen. Ningeb miyonmin gore katen fe go korom irke al kura yen wa solok yen fe binde kurkuyenbe garbamin dahade gobe goya po hubu hiyyen.

belen wor po gwaha gina?" inen gusunjan iramin.

¹³ Goyenbe Yesube al buda kurun bana gon isal po iriyin geb, al garbam minyan igin hiriin goreb al goyen yen bebakken ma nuriy.

¹⁴ Be, kamebe Yesu belen Al Kurunyen ya balem bana gor al go kenenbe, "Ga nura ko. Igin hawan geb, sopte mata bulun ma tiyayin. Monjo det bulun wor po girtek kura forok yen gunyen geb," iniyin. ¹⁵ Irkeb al gobe Yuda marte doyan mar hitte kunbe, "Yesu belen sope nirun," yinyin.

¹⁶ Be, Yesu gob Sabat nature mata gwahade tiyyin geb, Yuda marte doyan mar belen bulun bulun iramin. ¹⁷ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Adonebe meten titinde po hiyen. Gayenter wor meten ten hi. Ningeb ne manan gago meten ten hime," yinyin. ¹⁸ Gwaha yekeb mel Yuda marte doyan mar goreb daha mat kura mayteke kami yen kurut wor po yen hinhan. Gobe Sabat naluyen saba ma gama irde hiyen goke po mon. Al Kurun wor nena tunande, irde Adone nigen yen hiyen goke manan igin ma nurdeb gogo maynin ten hinhan.

¹⁹ Be, Yesu belen gahade wol hiriin: "Fudinde dinen hime. Urminbe yingen de sanjin de epte ma det kura iryen. Nani belen mata kura ten hikeb Urmin wor goyen po ten hi. Ningeb yenbe Nani belen mata kura ten hike kenenbe goyen po ten hiyen. ²⁰ Nani be Urmin goyen bubulkunne wor po yen nurdeb yen mata ten hiyen kurun gob Urmin ikala irde pasi hen hiyen. Fudinde denbe hanja mata kenhan gate folek Al Kurun belen Urmin ikala irkeb yen belen kawan forok yiryen. Irkeb den belen yenenbe dilin fot yenayin. ²¹ Nani belen al kamtin de mat yisan hen hiyen gwahade goyen po, Urmin wor al kura Al Kurunya huginen hen hen goyen une yenbe igin ala po unyen. ²² Irde Nani yingenbe al merem yan ma yirde hiyen. Goyenpoga al merem yan yird yird metenbe Urmin hanin de kiriyin. ²³ Gogab al belen Nani turun irde hanjen gwahade goyen po Urmin wor turun irde hinayin. Al kura Al Kurun Urmin ma turun irde hiyenbe ten kerke wayyin al Nani wor turun ma irde hiyen.

²⁴ "Fudinde wor po dinen hime, al kura merene gayen nurde nad nerke katmirin al goke dufaymin taren iryenbe yeny huginen hen hen goyen tenayin. Irdeb yen dilinde merem yan ma henayin. Go mar gobe huginen kamde kamde mata goyen fole irde Al Kurunya huginen hen hen mata goyen minyan henayin. ²⁵ Fudinde wor po dinen hime, nalu kura forok yewen tiya. Go nalu gobe gago forok yihi. Ningeb Al Kurun ma nurde unenbe yen dilinde al kamtin yara hanjen mar goyen Al Kurun Urmin de mere nurnayin. Irde nurde yen ge dufaymin taren irdeb yeny huginen hinayin.

²⁶ Nani yingenbe al belen yeny huginen hen hen mata gote min al. Gwahade goyen po Urmin wor Nani belen huginen hen hen mata gote min al iriyin.

²⁷ Irdeb yenbe Al Urmin geb, alyen mata iginya bulunya pota yird yird sanjin goyen manan unyen.

²⁸ "Be, al kamtin tumnan Urmin de melak nurdeb meten de mat huwarnayin nalu go wan hi geb, goyen goke hurkunat ma tinayin. ²⁹ Al mata igin igin ten hi-

tinj marbe huwarde Al Kurunya huginjen hinayinj. Munan al mata bulun bulun ten hitinj marbe kamtinde mat huwarkeb merem yan yiryen. ³⁰ Nigen tarenj de epte ma daha wet kura tiyen. Alyen mata iginja bulunya yinen himyen gobe Al Kurun belen al gobe gwahade ninke po gabe igin ma bulun yinen himyen gogo. Nebe dufayner ma mata ten himyen. Nad nerke wamirin al gote dufay po gama irde gwaha ten himyen. Ningeb meten ten himyen gabe huwak geb," yinyinj.

Al hoyan wor Yesube ganun goyen tagalamin

³¹ Be, Yesu belen sopte po gaha yinyinj: "Nebe nigen ge yen nebe al goyen yewenbe merene gobe fudinde mon yenayinj. ³² Goyenbe ne nin herj mere tagalde hiyen al kura hi. Al gore ne nin tagalde hiyen gobe fudinde yen nurde hime. ³³ Denbe Yon Baptais belen ne nin dahade kura yeke nurtek yen al hulyan yiran. Irkeb yen belen ne nin mere fudinde dirun. ³⁴ Nebe al belen ne nin herj tagalwon yen ma nurde hime. Goyenpoga Yon Baptais belen ne nin herj tagalde hi goke momon dirde hime gobe den belen ne nin dufaytin taren irkeb Al Kurun belen dumulgan tiwon yen nurdeb gago momon dirde hime. ³⁵ Yonyen merebe hushi kura melak herj agat urtin yara alyen dufay wuk irde hinhin. Irkeb denbe sobamde ma meremij goke aman herj hinhan. ³⁶ Goyenbe meten ten himyen gabe Yon belen ne nin herj tagalde hiyen gote folek. Meten gabe Nanne belen gwaha ten pasi irayinj ninenbe nunyinj. Ningeb meten gabe fudinde Nanne belen nad nerke wamirin goyen al yikala yirde hi. ³⁷ Irdeb Nanne nad nerke wamirin al gore wor yingen mohonde ne nin tagaltinj hi. Goyenpoga denbe melak mun kura ma nurde, yenbe al gwahade yen ma kenen hanjen. ³⁸ Irde ne nin dufaytin saninj ma irde han geb, nad nerke wamirin al gote merebe bitinje ma hi.

³⁹ "Be, Al Kurunyen asanjbe den belen mali ma kapyan herj hanjen. Kenkela kapyan hetek gab goreb Al Kurunya huginjen hitek gobe nende hiyyen yen nurdeya kapyan herj hanjen. Goyenbe asanj gobe ne nin katin han. ⁴⁰ Ningeb ne hitte wanayinbe Al Kurunya huginjen hitek goyen dende hewon gega, ne hitte wan yan nin bada herj han.

⁴¹ "Nebe al belen turun nirnan yen ma nurde hime. ⁴² Irde den gayen al dahade yen nurd dunen hime. Bitinj banabe Al Kurun nin fudinde wor po amanen nurd nurdbe hubu wor po. ⁴³ Nebe Adone belen hulyan nirke wan tarenjinde meten ten himyen gega, denbe pel po nirde han. Goyenbe al kura wan yingenje tarenje po meten ten hikeb gargar irnayinj. ⁴⁴ Denbe kadtinj belen turun dird dird nin po nurde hanjen. Gega Al Kurun unkenen gore turun dird dird nin mun kura ma nurde hanjen. Ningeb den belen gwaha ten hinayinbe dahadem dufaytin ne nin saninj irnayinj? Epte mon geb.

⁴⁵ "Goyenbe ne belen Adone hitte merem yan diryen yen ma nurnayinj. Merem yan dirtek albe Mose geb. Denbe yen ge hekken nurde hanjen gega, yen gore

po merem yan diryen geb. ⁴⁶ Yen belen gab asanjmindebe ne nin kayyinj. Ningeb den gayen yen ge fudinde hekken nurde hanjen manhan ne nin dufaytin taren irwon. ⁴⁷ Goyenbe mere kayyinj goke dufaytin taren ma irde han geb, daha matbe ne mere ten hime gayen fudinde yen nurnayinj? Epte mon," yinyinj.

Al 5,000 bingge paka yiryinj

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 Be, go kamereb Yesube Galili nanjare kurinj. Kunbe Galili fe ala kurun goyen sinja kurhan kurinj. Galili fe ala kurun gote denjem kurabe Taiberias. ² Be, al budam Yesu belen garbam mar sope yird yird mata tinjen karkuan forok yirke yenamin geb, yen po gama irde kwaminj. ³ Irkeb Yesu gob dugu dabayinde kura gor hurkunbe komatminya keperde usan haminj. ⁴ Be, Yuda marte gabu nalu kurun kura Pasoba goyen binde binde herj hinhin.

⁵ Be, Yesu gob al buda kurun go yen hitte po wan hikke yinyinj. Irdeb Filip goyen, "Beretbe damde kun damu ten yuntek?" inyinj. ⁶ Go inyinj gobe yingenbe gwaha tiyen yen nurd nurd ga Filip goyen dulin tunan ure yen gusunanj iryinj. ⁷ Irkeb Filip belen wol herjbe, "Al tumnan beret mun kura netek gobe nen bana al kura gagasi 8 gayen meten ten hora tiyyen gore wor epte ma diryen," inyinj. ⁸ Gwaha yekeb komatmin kura Andru, Saimon Pita kulinj belen hardeb, ⁹ "Dirinj kura beret muknen siptesonon bali bilminj karka ten palawa yara irtinj gore po yirtinj goya makan dapna irawaya minjan bana gan hi. Goyenbe go mun goreb al buda kurun gayen daha yiryen?" inyinj. ¹⁰ Irkeb Yesu belen wol herjbe, "Al buda ga yinke kepernan," yinyinj. Irkeb gorbe yamun budam hinhande geb, goyan keperde tukaminj. Al gabu iraminj gobe 5,000 gwahade. ¹¹ Be, Yesu belen beret muknen siptesonon go yade Al Kurun turun irde al buda keperaminj mar goyen gale herj yunke nene ep naminj. Irde makan dapna irawa goyen wor yade gwahade po yiryinj.

¹² Be, nene ep neke yenenbe Yesu belen komatmin goyen yinyinj. "Beret ep nene yubul tahan ga buda yiran. Kura mun yubul tike bulun ma henayinj," yinyinj.

¹³ Irkeb beret muknen siptesonon naminj mar gore ep nene yubul tiyaminj goyen buda yirde tiri 12 gayen makin yiraminj. ¹⁴ Be, al buda gobe Yesu belen mata tinjen kurun goyen irke kenenbe, "Fudinde, al gabe Al Kurunyen mere basanj Al kame megen gar wayyen yitin al go goyenbe gago!" yaminj. ¹⁵ Goyenbe Yesube mel gore wan parsay irde yende Doyan Al Kurun irnin ten hike nurdeb gor matbe bal herj yen unkenen po dugure hurkurinj.

Fe hende huwarde kurinj

(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)

¹⁶ Be, numtuk uren tikeb Yesuyen komatmin yagobe dugu dabayinde mat mulgan herj Galili fe ala sinjare kurkaminj. ¹⁷ Irdeb gor mat Galili fe ala kurun goyen sinja kurhan Kapeneam belen kuninj yen hakwa hende hurkunbe kun hinhan. Gega Yesube mel goya ma kwa-

miñ. Be, hako kuñ hikeyabe kidoma hiriñ. ¹⁸ Irdeb meñe kurun tike duba huwariñ. ¹⁹ Be, mel gobe 5 ma 6 kilomita gwahade kwamiñ. Irkeb Yesu forok yeñ fe yuwalñen hende huwarde hakwa go tur po wayiñ. Wañ hike keneñbe kafura wor po hamiñ. ²⁰ Goyenbe Yesu belen, "Ne wañ hime ge, kafura heñ ma," yiniñ. ²¹ Irkeb aman hende Yesu farañ urke hakwa binde hurkuriñ. Irkeb gor kuniñ yeñ kuñ hinhande gor bemel po forok yamiñ.

²² Be, ferd fay uryiñ goya goyenbe al buda fe ala siña kurhan Yesu belen yubul tiyyiñ marbe gor po hinhan. Mel gore hakwa gor ma hike keneñbe, "Kibe hakwa unjkuren goyen po gar hinhin gobe Yesuyen komatmiñ belen teñ kwan. Gega Yesube yenya tumñan ma kwan," yamiñ. ²³ Be, Doyañ Al Kurun belen beret teñ Al Kurun turun irde al buda go gale heñ yunke namiñ gasuñ bindere gor Taiberias mat hakwa buda kura wañ forok yamiñ. Irkeb mel gore Yesube gor wet hi yeñ kuñ nankenamiñ. ²⁴ Goyenbe hakwa bana goñbe Yesu ma komatmiñ gwahade muñ kura ma keneñbe Yesu niñ nankiniñ yeñ hakwa go hende Kapeneam kwamiñ.

Yesube Al Kurunya hugiñen heñ heñ gote sanjñ miñy-añ

²⁵ Be, al buda gobe fe ala goyen siña kurhan mat wañbe Yesu kenamiñ. Irdeb, "Rabai, daha naña gar wayañ?" inen gusuñan iramiñ. ²⁶ Irkeb wol heñbe gaha yiniñ: "Fudinde wor po dinen hime, denbe mata tiñen Al Kurun belen po ga irtek goyen keneñ miñ bebak ma tenya ne niñ nankenen hañ. Beret nene bitiñ makiñ irañ goke po teñ ne niñ nankenen hañ. ²⁷ Megen niñ binde buluñ hetek goke ma meter teñ hinayiñ. Nene Al Kurunya hugiñen hitek binde goke po meter teñ hinayiñ. Binde gobe ne Al Urmiñ gare dunen. Binde goyen dunen dunen meter gobe Adone belen basiña nirde nunyiñ," yiniñ. ²⁸ Gwaha yinkeb mel goreb, "Niñ-geb daha wor po teñbe Al Kurun belen meter goke nurde hi goyen titek?" inen gusuñan iramiñ. ²⁹ Irkeb wol heñbe, "Den belen Al Kurun meter titek gobe yeñ belen teñ kerke wayuñ al goke dufaytiñ taren irnayiñ gogo," yiniñ. ³⁰ Irkeb, "Gwahade kenem mata tiñen dahade goyen irke keneñ gabe ge niñ dufayniniñ taren irtek? Niñgeb daha tiyayiñ?" ³¹ Hakot wor po asiniñ yago sawsawa naña bana hinhan yabe binde 'mana' inen hanjen goyen nene hinhan. Goyen goke Al Kurun asañde, 'Al Kurun gasuñde niñ binde yeñ belen mel go yunke namiñ,' gwahade katiñ hi," inamiñ. ³² Gwaha inkeb Yesu belen wol heñbe, "Fudinde wor po dinen hime, Al Kurun gasuñde niñ binde katke namiñ gobe Mose belen ma yuniñ. Binde yuniñ albe Adone geb. Irde gayenter wor binde fudinde dunen hi al gobe Adone. ³³ Al Kurun gasuñde niñ binde yeñ hitte mat katuñ al gogo. Yeñ belen po gab alya bereya megen hañ kurun gayen Al Kurun hugiñen heñ heñ goyen yunen hiyen," yiniñ. ³⁴ Irkeb mel gore, "Doyañ al, hañka matbe binde goyen hugiñen hugiñen dunen hayiñ," inamiñ.

³⁵ Irkeb wol heñbe gaha yiniñ: "Nebe Al Kurunya hugiñen hitek binde fudinde go goyen. Niñgeb al kura ne hitte wañ dufaymiñ ne niñ sanjñ iryen al gobe binde ma kamde fe niñ ma irde hiyen go gwahade goyen po Al Kurunya hugiñen heñ heñ taren gobe hubu ma hiyyen. ³⁶ Goyenbe dinhem gwahade po, denbe ne gayen nenen hañ gega, dufaytiñ ne niñ taren ma yirde hañ. ³⁷ Al tumñan Nanne belen ne niñ nuntiñ mar gobe ne hitte wanayiñ. Irkeb al ne hitte wanayiñ mar gobe kura muñ takira ma tiyen. ³⁸ Nebe Al Kurun hitte mat katmiriñ gobe dufayne gama irde meter tiye yeñ ma katmiriñ. Gwahade yarabe nad nerke katmiriñ al gote dufay po gama irde meter tiye yeñ katmiriñ. ³⁹ Niñgeb ne niñ nuntiñ mar gobe unjkuren muñ kura tubul timeke pel ma hiyyen. Gwaha irtiñenbe nalu funañde mel go tumñan yisan heñ al gergen wor po yiren. Go tiyen gobe nad nerke katmiriñ al gote dufay geb, go po gama ireñ. ⁴⁰ Nanner dufaydebe al tumñan diliñen Urmiñ hende po irde yeñ go po dufaymiñ taren irnayiñ marbe yenya hugiñen hinayiñ. Irkeb nalu funañdebe ne belen mel go yisan hewen," yiniñ.

⁴¹ Be, Yesu belen yingen ge yeñ, "Nebe binde fudinde Al Kurun hitte mat katmiriñ," yeke nurde Yuda mar gore Yesu niñ igiñ ma nurde siksiksuk tiyamiñ. ⁴² Irdeb, "Al gabe Yosep urmiñ Yesu moñ? Naniña miliñyabe nurde yunen hite. Goyenbe dahade niñgeb yingen ge yeñ, 'Nebe Al Kurun hitte mat katmiriñ,' yeñ hi? Mere gobe kukuwamñen wor po!" yamiñ.

⁴³ Irkeb Yesu belen, "Merene goke igiñ ma nurde siksiksuk teñ hañ gobe bada henañ. ⁴⁴ Al kura yingen epte ma ne hitte wanayiñ. Nanne nad nerke wamiñ al gore gab bul yirke ne hitte wanayiñ. Irkeb nalu funañdebe go mar gobe ne belen kamtiñde mat yisan hewen. ⁴⁵ Al Kurun mere basañ mar porofet buda belen asañde, 'Al Kurun belen mel goyen tumñan saba yiryen,' katiñ hi gwahade goyen po, al kura Adoner mere nurde sabamiñ bebak tinayiñ mar gobe tumñan ne hitte wanayiñ. ⁴⁶ Al kura Nanne ma kintiñ. Goyenpo ga ne yeñ hitte mat watiñ al gare po ga kintiñ. ⁴⁷ Fudinde wor po dinen hime, al kura ne niñ dufaymiñ sanjñ irnayiñbe Al Kurunya hugiñen hinayiñ. ⁴⁸ Niñgeb al belen nene Al Kurunya hugiñen hitek binde gobe ne gago. ⁴⁹ Asetiñ yagobe sawsawa po kurun naña bana kuñ henya binde 'mana' inen hanjen goyen nene hinhan gega, tumñan kamamiñ. ⁵⁰ Goyenbe binde fudinde Al Kurun hitte mat katiñ gobe gar hi. Al kura binde go niyyenbe Al Kurun diliñde al kamtiñ yara ma hiyyen. ⁵¹ Nebe al belen nen Al Kurunya hugiñen hitekde niñ binde Al Kurun hitte mat katiñ goyen. Niñgeb albe binde nene gabe taren heñ hanjen gwahade goyen po, ne niñ dufaymiñ taren irnayiñ marbe Al Kurunya hugiñen hinayiñ. Binde gobe ne gago. Alya bereya megen hañ kurun gayen Al Kurunya hugiñen hinayiñ goke teñ nigen gasoñne yunen," yiniñ.

⁵² Be, Yesu belen gwaha yinkeb Yuda mar goyen mere tiyyiñ goke teñbe, "Al gab dahadem yingen gasoñ dunke netek?" yeñbe yingen bana goñ bipti forok irde yingen uliñ kadom moñde tiyamiñ. ⁵³ Irkeb Yesu be-

len yinyiñ. “Fudinde wor po dineñ hime, ne Al Urmiñ gate gasoñneya darineya ma nenayinbe Al Kurunya hugiñen heñ heñ gobe epte ma dende hiyyen. ⁵⁴ Munañ al kura gasoñneya darineya niyyen al gobe Al Kurunya hugiñen heñ heñ gobe yende hiyyen. Irkeb nalu funañdeb al gobe isañ hewen. ⁵⁵ Gasoñnebe nene Al Kurunya hugiñen hitek binje wor po, irdeb darine wor nene Al Kurunya hugiñen hitek fe wor po go goyen. ⁵⁶ Niñgeb al kura gasoñneya darineya niyyen al gobe neya hireñ. Irkeb ne wor yenya hireñ. ⁵⁷ Adone gwahader hitiñ al gore nad nerke megen gar katmiriñ. Irde yende sañinbe ne wor hugiñen heñ heñ tareñnem yañ hime. Niñgeb al kura gasoñne niyyen al gobe tareñner Al Kurunya hugiñen hiriryen. ⁵⁸ Nebe binje Al Kurun hitte mat kattin go goyen. Asetiñ yagobe binje ‘mana’ inen hanñen goyen nene hinhan gega, kuñ kuñbe kamamiñ. Goyenbe al kura ne binje yen hime gayen niyyen al gobe Al Kurunya hugiñen hiriryen,” yinyiñ. ⁵⁹ Be, mere gabe Kapeneam taun bana Yuda marte gabu yare al saba yirde henya tiyyiñ.

Yesuyen komatmiñ yago budam tubul ten kwamiñ

⁶⁰ Be, sabamiñ go nurdeb Yesuyen komatmiñ yago kura belen, “Saba gabe epte ma bebak titek, metenñ wor po. Ganuñ belen epte nurde gama iryen?” yamiñ. ⁶¹ Irkeb Yesu go komatmiñ yago goyen yinñen uliñ mere goke ñagak yen hike nurdeb, “Merene gare dufaytiñ haga ira? ⁶² Gwahade kenem kame ne Al Urmiñ gayen bikken hinhemde mulgañ heñ hurkumeke nenenbe dahade nurnayin? ⁶³ Al Kurun diliñde al gergen ird ird gobe Holi Spirit belen po ga iryen. Megen niñ marte sañinbe epte ma gwaha irnayiñ. Merene gayen al kura belen fudinde yen nuryenbe Holi Spirit belen al goyen Al Kurun diliñde gergen wor po iryen. ⁶⁴ Goyenbe kuratiñ kurabe merene gayen fudinde yen ma nurde hañ,” yinyiñ. Gwaha yinyiñ gobe metenmiñ miñ urde komatmiñ yawaryinbe mat po ganuñ belen yen ge dufaymiñ tareñ ma irnayiñ, irde ganuñ belen asogom haniñde kiryen goyen kenkela nurde hinhan geb, gogo yinyiñ. ⁶⁵ Irdeb sopte yinyiñ. “Kuratiñ kura belen merene pel irnayiñ goke tenbe, ‘Al kura yinñen epte ma ne hitte wanayin, Nanner tareñde po ga ne hitte wanayin,’ dinhem gogo,” yinyiñ. ⁶⁶ Be, mere go yiriñde matbe komatmiñ yago budambe gama ird ird niñ bada hamiñ. ⁶⁷ Irkeb Yesu belen komatmiñ 12 goyen, “Den manañ nubil tiniñ yen nurhañ?” yinen gusunañ yiryiñ. ⁶⁸ Irkeb Saimon Pita belen wol henbe, “Doyañ Al Kurun, ge po ga al belen nurde Al Kurunya hugiñen hitek merege yañ geb, gubul ten ganuñ hitte kutek? ⁶⁹ Irde gebe Al Wukken wor po Al Kurun hitte mat wayariñ yen nurde dufayniniñ sañin ird hite, irde gebe fudinde al gwahade yen nurde gunen hite,” inyiniñ. ⁷⁰ Irkeb Yesu belen wol henbe, “Den komatne 12 gayenbe nigen po basiña dirmiñ. Goyenpoga kuratiñ kurabe Satanyen dufay gama ird hi geb!” yinyiñ. ⁷¹ Gobe Yudas, Saimon Iskariot urmiñ niñ nurdeb gogo yiriñ. Yenbe Yesuyen komatmiñ 12

bana hinhan gega, kamebe yen belen Yesu goyen asogom haniñde kiryiñ.

Yesube gabu nalu kurun kura “Ya Kawan Hen Hen” inen hanñen goke Yerusalem hurkuriñ

⁷ Be, Yuda marte doyañ mar Yudia nanjare hanñen goreb Yesu mayniñ yen yen ge doyañ heñ hinhan. Niñgeb Yesube go nurdeb kamde kamde nalumiñbe hako hinhan geb, Yudia naña belen kutek ma iryiñ. Irkeb Galili naña bana goñ po heñ kuñ hinhan. ² Goyenbe Yuda marte gabu nalu kurun kura “Ya Kawan Hen Hen” inen hanñen goyen forok yetek binde heñ hikeb ³ Yesu kuliñ yago belen, “Naña ga tubul ten Yudia nanjare kwa ko. Gogab mata tinen turñun yañ wor po forok yirde hayen goyen gor niñ komatge yago wor yennayin. ⁴ Al kura al budam belen nurd nunwoñ yen goya banare ma mata ten hiyen geb. Gebe mata tinen turñun yañ forok yirde hayen geb, naña kurun gayen bana gebe al gwahade yen alya bereya yikala yirde kuñ hayiñ,” inamiñ. ⁵ Yesu kuliñ yago yinñenbe wor yen ge dufaymiñ tareñ muñ kura ma iramiñ geb, gogo gwaha inamiñ.

⁶ Goke tenbe Yesu belen wol henbe, “Gwaha ten ten nalunebe hako geb. Munañ den hittebe nalu kurun gabe igiñ ala po. ⁷ Megen niñ marbe epte ma den haram dirnayin. Goyenbe nebe yen mata ten hañ gobe buluñ ten hañ yen hugiñen yinen himyen geb, goke igiñ ma nurd nunen hañ. ⁸ Niñgeb denbe igiñ niñ gabu nalu kurunbe gor kunañ ko. Nere kuñ kuñ nalu wor pobe hako geb, nalune forok yeke gab hurken,” yinyiñ. ⁹ Be, Yesu go gwaha yinenbe Galili gor po hinhan.

¹⁰ Irkeb kuliñ yagobe Yesu go gor po tubul tenbe Yerusalem kwamiñ. Gega Yesu wor kame gab balmiñ hurkuriñ. ¹¹ Be, gabu nalu kurun goyenter Yuda marte doyañ mar belen yen ge nanjarenbe, “Al gobe dare hi?” yen gusunañ heñ hinhan.

¹² Be, Yerusalem al gabu iramiñ bana kurun gob yen ge sisure tagaltiñ ala ten hinhan. Kura belenbe, “Yenbe al igiñ,” yekeb, kura belen, “Moñ, yen belen al usi yirde hi,” yen hinhan. ¹³ Goyenbe Yuda marte doyañ mar goke kafura henbe al kura belen Yesu niñ muñ kura kawan ma ñut yen hinhan.

Yesu belen gabu nalu kurunbe gor al saba yiryiñ

¹⁴ Be, gabu nalu kurun goyen kuñ kahalte hewen ten hikeyabe Yesu gob Al Kurunyen ya balem koya milgu irtiñ bana al gabu irde hanñen sawsawa kurunbe gor hurkunbe al saba yiryiñ. ¹⁵ Irkeb Yuda mar belen nurde hurkunbe al saba yiryiñ. ¹⁶ Irkeb Yuda mar belen nurde hurkunbe al saba yiryiñ. ¹⁷ Al kura Al Kurunyen dufay gama ire yen nuryen al gobe saba ten hime gayen Al Kurun hitte mat wañ hi ma nigen dufayde mere ten hime goyen bebak tiyyen. ¹⁸ Al kura yinñenbe dufaymiñde mere ten hiyen al gobe al belen turun

nirnanj yeŋ gwaha teŋ hiyeŋ. Goyenbe al kura meterne tiyayiŋ yeŋ hulyaŋ iryiŋ al goyen turuŋ irnanj yeŋ meter teŋ hiyeŋ al gobe al fudinde, usi miŋmoŋ.

¹⁹ Deŋ beleŋ saba tareŋ gama irde haŋyen gobe Mose beleŋ dunyiŋ. Goyenbe deŋ kuruŋ gayen saba goyen keŋkela ma gama irde haŋ. Gega daniŋ mununniŋ teŋ haŋ?" yinyiŋ. ²⁰ Gwaha yinkeb al buda gor gabu iramiŋ goreb, "Al kura muguneŋ ma teŋ hi geb, daniŋ gwaha yaha? Gebe unŋurage yaŋ," inamiŋ. ²¹ Irkeb wol heŋbe, "Nebe Sabat nalure kura mata tiŋeŋ turuŋ yaŋ unŋkureŋ forok irmiŋ. Irkeb goke hurkuŋkat tiyaŋ. ²² Goyenbe deŋ wor Mose beleŋ urtiŋ yago guba yeŋ yunnayiŋ yiriŋ goyen gama irtek yeŋbe Sabat nalure meter teŋ haŋyen. (Guba yeŋ yeŋ mata gobe Mose beleŋ ma miŋ uryiŋ. Asetiŋ yago meheŋde hinhan gore miŋ uramiŋ.) ²³ Niŋgeb diriŋ kura gote guba yeŋ yeŋ nalu goyen Sabat nalure forok yekeb Sabat nalu go yeŋ bada ma heŋ haŋyen. Irde Sabat nalure buluŋ tihit yeŋ ma nurde haŋyen. Niŋgeb ne wor al kura Sabat nalure sope irmeke igiŋ wor po hiyuŋ gega, daniŋ bitiŋ ar nirde haŋ? ²⁴ Niŋgeb deŋbe al kura matamiŋ siŋare niŋ goyen po keneŋ goke ma tagal unnayiŋ. Gwaha titŋeŋbe al gore mata teŋ hi gote miŋ keŋkela bebak teŋya ga gobe igiŋ ma buluŋ innayiŋ," yinyiŋ.

Yesube Mesaia?

²⁵ Be, mere gwahade yeke nurdeb Yerusalem niŋ mar kura beleŋ, "Al gabe nende doyaŋ mar beleŋ mayniŋ yeŋ kurut yeŋ haŋ al go goyen moŋ? ²⁶ Al gabe kawan po mere teŋ hi. Goyenbe mel gore daha wet kura ma ineŋ haŋ. Niŋgeb doyaŋ mar wor yeŋbe Mesaia yeŋ nurde haŋ wet? ²⁷ Goyenbe neŋbe al gabe gor niŋ yeŋ nurde hite. Gega Mesaia wayyeŋbe gor kura mat waya yeŋ ma po nurtek," yamiŋ.

²⁸ Be, mel gore gwaha yekeb ya koya milgu irtiŋ bana al gabu irde haŋyen sawsawa kuruŋde gor po Yesu gore al saba yirde heŋyabe kuware, "Deŋbe fudinde ne gayen keŋkela nurd nuneŋ haŋ? Irde gor mat wayuŋ yeŋ nurde haŋ? Moŋ, deŋbe go ma nurd nuneŋ haŋ geb. Nebe dufayner ma gar wamiriŋ. Adone beleŋ nad nerke wamiriŋ. Matamiŋbe fudinde wor po. Goyenbe deŋbe go ma nurde uneŋ haŋ. ²⁹ Goyenpoga nebe yeŋ beleŋ nad nerke wamiriŋ geb, keŋkela nurde uneŋ hime," yinyiŋ.

³⁰ Be, Yesu beleŋ go yiriŋ muŋ goke teŋbe teŋ mayniŋ tiyamiŋ. Gega mayke kamtek nalube hako hinhin geb, mayniŋ yeŋ kurut yamiŋ gega, kura muŋ sisaŋ ma uramiŋ. ³¹ Goyenbe al buda bana goŋbe al budam Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ hinhan. Niŋgeb mel goreb, "Mesaia hoyaŋ damiŋ beleŋ waŋbe al gare mata tiŋeŋ karkuwaŋ forok yirde hi goyen fole irde budam po iryeŋ? Epte moŋ!" yamiŋ.

³² Be, Farisi mar gobe al beleŋ mere gwahade teŋ sisu balgarat teŋ hike nuramiŋ. Irdeb Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marte karkuwaŋmiŋya Farisi marya beleŋ Yesu fere tiniŋ yeŋ Al Kuruŋyen ya doyaŋ irde haŋyen mar hulyaŋ yiramiŋ.

³³ Be, Yesu beleŋ, "Nebe nalu ulyaŋde ma denya heŋbe mulgaŋ heŋ nad nerke wamiriŋ al hitte kweŋ. ³⁴ Irkeb ne niŋ naŋkennayiŋ gega, go ma nennayiŋ. Irdeb ne heŋde gorbe deŋ gwahade mar gobe epte ma kunayiŋ," yinyiŋ. ³⁵ Irkeb Yuda mar goreb yinggeŋ uliŋ, "Al gabe dam beleŋ neŋ epte ma kenteke kweŋ yeŋ yeŋ hi? Yeŋbe nende al burgagaw kerde Grik marte naŋare kwamiŋ beleŋ goŋ kuŋ Grik mar wet saba yireŋ yeŋ yeŋ hi? ³⁶ Gobe daha yihim yeŋbe, 'Ne niŋ naŋkennayiŋ gega, go ma nennayiŋ. Irdeb ne heŋde gorbe deŋ gwahade mar gobe epte ma kunayiŋ,' yeŋ hi?" yamiŋ.

³⁷ Be, gabu nalu kuruŋ goyen kuŋ kuŋ nalu funaŋde hiriŋ. Nalu funaŋ gobe Yuda mar beleŋ nalu kuruŋ yeŋ nurde haŋyen. Be, nalu go forok yekeb Yesu beleŋ huwardeb kuware gaha yinyiŋ: "Al kura fe niŋ irkeb ne hitte waŋ fe niyyeŋ. ³⁸ Niŋgeb al kura ne niŋ dufaymiŋ tareŋ iryeŋbe Al Kuruŋyen asaŋde katiŋ gwahade goyen po, Al Kuruŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ matare niŋ fe gore biŋde mat marde waŋ hiyeŋ," yinyiŋ. ³⁹ Be, Yesu beleŋ fe kahanyaŋ merem tiyyiŋ gobe kame al kura yeŋ ge dufaymiŋ tareŋ irnayeŋ marbe Holi Spirit tenayiŋ yeŋ gogo yiriŋ. Gega goyenterbe Yesu goyen Al Kuruŋ hitte ma mulgaŋ heŋ hurkuŋ deŋem turuŋ yaŋ goyen go ma tiriŋde hinhin geb, Holi Spiritbe kateŋ miŋmoŋ.

⁴⁰ Be, meremiŋ go nurdeb al kura beleŋ, "Fudinde, al gabe kame wayyeŋ yitiŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ Al go goyen gago," yamiŋ. ⁴¹ Irkeb kura beleŋbe, "Yeŋbe Mesaia," yamiŋ. Goyenbe kura beleŋ, "Moŋ, Mesaiaabe Galili naŋare mat ma wayyeŋ geb. ⁴² Al Kuruŋyen asaŋdebe Mesaiaabe Dewityen miŋde mat forok yiyyeŋ, irde Dewit hinhin taunde Betlehem gor kawaŋ hiyyeŋ yitiŋ moŋ?" yamiŋ. ⁴³ Be, Yesu niŋ teŋbe al buda goyen kura-be Yesu niŋ hekeb kurabe Yesu asogo iramiŋ. ⁴⁴ Kura beleŋ Yesu go teŋ mayniŋ yeŋ kurut yamiŋ gega, sisaŋ ma po uramiŋ.

Yuda marte doyaŋ marbe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ ma iramiŋ

⁴⁵ Be, ya balem doyaŋ irde haŋyen mar go Yesu fere tiniŋ yeŋ kwamiŋ gega, walip yeŋ nurdeb mulgaŋ heŋ Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata doyaŋ marte karkuwaŋmiŋya Farisi marya hitte kwamiŋ. Kukeb yeŋ beleŋ, "Daniŋ al go teŋ ma wayhaŋ?" yineŋ gusuŋaŋ yiramiŋ. ⁴⁶ Irkeb ya balem gote doyaŋ mar beleŋ wol heŋbe, "Al kura beleŋ yeŋ mere igiŋ po teŋ hi gwahade kura ma teŋ hiyeŋ," yinamiŋ. ⁴⁷ Irkeb Farisi mar goreb, "Deŋ wor al gore usi dirde bitiŋ yawara?" yinamiŋ. ⁴⁸ Irdeb, "Doyaŋ marya Farisi marya kura dufaymiŋ al goke tareŋ irke yenaŋ? Hubu wor po geb! ⁴⁹ Al buda Moseyen saba keŋkela ma nurde haŋ mar goreb gogo gama irde haŋ. Go mar gobe Al Kuruŋyen bearar bana po hinayiŋ," yamiŋ. ⁵⁰ Irkeb Nikodemus beleŋ huwardeb, "Nende sabarebe al kura merem yaŋ irtek yeŋbe al gote mere wor wor nurde gab merem yaŋ irnayeŋ yitiŋ moŋ?" yineŋ gusuŋaŋ yiriŋ. Nikodemusbe Farisi mar al gega, hakot yeŋ beleŋ kuŋ Yesu keneŋ sabamiŋ nuryiŋ al go goyen. ⁵² Be, Nikodemus beleŋ gwaha yinkeb mel gore wol heŋbe, "Ge manaŋ Galili niŋ al? Al

Kurunyen mere kenkela kenayinj. Irde gab Al Kurunyen mere basanj al kura Galili bana mat ma wayyen yitij goyen bebak tiyayinj," inaminj.

[⁵³ Be, Yerusalem gabu iraminj marbe bur yenbe tiyujminj tiyujminj kwaminj.

8 Goyenbe Yesube Olip dondonde hurkurinj.

Bere mata buluj minyanj kura Yesu hitte tawaya-minj

² Be, fay urkeb sopte Al Kurunyen ya balemde kurinj. Irkeb al budam wanj kalyanj keraminj. Irkeb keperde saba yiryinj. ³ Be, Moseyen saba marya Farisi marya belen bere unj yanj kura goyen al hoyanja duwan tenj hike kenenge tenj wayaminj. Tawakeb bere gob gabu iraminj goyen dilinj mar huwaryinj. ⁴ Irkeb mel goreb, "Tisa, bere gabe unj minyanj gega, al hoyanja duwan tenj hike kenhet. ⁵ Moseyen sabarebe bere gahade gab horare gasa yirke kamnaying yitij hi. Munanj gebe gokeb daha yawayinj?" inenj gusunanj iraminj. ⁶ Gusunanj gwahade iraminj gobe Yesu belen daha wet kura yekeb mereminj gore po bul irde merem yanj irninj yenbe gusunanj gwahade iraminj gogo. Goyenbe Yesu gob urgunj kanj haninj po megen mere kura kanj hinhin. ⁷ Irkeb mel gore wol henj henj ge pakku irke huwardeb yinyinj. "Denj bana gayen al kura mata buluj minjmonj wor po hi kenenj gab yenj wa mehenj henj horare mayyen," yinyinj. ⁸ Irdeb sopte urgunj kanj megen mere kanj hinhin.

⁹ Be, mere go nuraminj marbe yunjkurenj yunjkurenj siksuk irde kunj hinhan. Parguwak wa mehenj haminj. Kunj kunjbe Yesuya bere goya po gor hinaryum. ¹⁰ Irkeb Yesu belen huwardeb, "Bere, al buda gar gobe damde hanj? Al kura merem yanj ma gira?" inyinj. ¹¹ Irkeb bere goreb, "Gwaha, doyanj al, hubu po," inyinj. Irkeb Yesu belen, "Be, ne wor merem yanj ma girenj geb, kwa ko. Irdeb mata buluj sopte ma tiyayinj," inyinj.][†]

Yesube hulsi

¹² Be, kame Yesu gob al saba yirdeb, "Nebe alya bereya Al Kurunj yikala yird yird hulsi. Ningeb al kura ne gama niryenbe mata bulunyen kidoma bana ma kunj hiyen. Irde Al Kurunya huginjenj henj henj gote hulsi goyen tiyyenj," yinyinj. ¹³ Irkeb Farisi mar belen inenj tenjbe, "Mere tenj ha gobe gigenj ge po tenj yenj ha. Ningeb merege kurunj gobe minj minjmonj geb, al kura belen fudinde yenj ma nuryenj," inaminj. ¹⁴ Irkeb wol henjbe, "Nebe gor mat wamirinj, irde gor kwenj yenj nurde hime. Ningeb nigenj ge mere tenj hime gayenbe minj mananj mere tenj hime. Goyenbe denjbe ne gayen gor mat wamirinj, irde gor kwenj yenj hime gobe munj kura ma nurde hanj. ¹⁵ Denjbe megen ninj alyen dufayde po merem yanj nirde hanj. Gega nebe dende matare al munj kura merem yanj ma irde himyen. ¹⁶ Munanj ne belen al kura merem yanj yirenj mar gobe ne nunjkurenj ma yirenj. Nanne hulyanj nirke wamirinj al goya har geb, mel goyen merem yanj yirenj mata gobe mata huwak wor po. ¹⁷ Dende saba tarendebe mere kura fu-

dinde henj henj ninjbe al irawa belenj mere goyen saninj irkeb mere gobe fudinde yenj nurnayinj yenj katinj hi.

¹⁸ Ningeb nebe nigenj ge mere tenj himyen, irde Adone nad nerke wamirinj al gore wor ne yenj hime gwahade po yenj hi," yinyinj. ¹⁹ Irkeb mel gore, "Adogebe dare hi?" inenj gusunanj iraminj. Irkeb, "Denjbe neya Adoney-ab go ma nurde dunenj hanj. Ne nurd nunenj hanj manhan Adone wor nurde unwon," yinyinj. ²⁰ Saba gabe Al Kurunyen ya balem bana Al Kurunj galak ird ird gasunj bindere gor henj al saba yiryinj. Goyenbe yenj mayke kamtek nalube hako geb, al kura wanj tenj minjmonj.

²¹ Be, sopte po Yesu belen, "Nebe kwenj. Irke ne ninj nanjkennayinj. Irdeb mata buluj bana po henj kamnaying. Goyenbe ne kwenjbe gorbe denj epte ma kunayinj," yinyinj. ²² Be, Yesu mere tiyyinj goyen Yuda mar belen nurdeb, "Al gab yingenj temeyenj tiya? Gwahade ningeb gogo, 'Ne kwenjbe gorbe denj epte ma kunayinj,' yenj hi?" yenj yingenj ulinj kadom gusunanj gird tiyaminj.

²³ Goyenbe Yesu belenj tebanj yinyinj. "Denjbe megen gar ninj mar gega, nebe gwahade monj. Denjbe megen gar ninj mata gama irde hanj gega, nebe Al Kurunj hire gor ninj mata gama irde hime. ²⁴ Denjbe mata bulunjinj bana gonj po henj kamnaying dinhem gobe fudinde wor po dinhem. Ningeb nebe al gwahade yenj dinenj himyen go goyen fudinde yenj ma nurnayinjbe mata bulunjinj bana gonj po henj kamnaying," yinyinj. ²⁵ Irkeb mel goreb, "Gebe ganunj al wor po?" inenj gusunanj iraminj. Irkeb wol henjbe, "Nebe al gwahade yenj mehenjbe mat wor po dinenj himyen al go goyen. ²⁶ Nebe mere misinj budam goke denj gayen merem yanj dirtek hime. Goyenbe nad nerke wamirinj al gobe mataminjbe fudinde geb, nebe al gore ninenj hiyen go po megen ninj mar kurunj gayen momonj yirde hime," yinyinj.

²⁷ Be, mel gobe Yesu belenj Nanij ge mere dirde hi yenj ma bebak tiyaminj. ²⁸ Gwahade ningeb Yesu belenj, "Ne Al Urminj gayen denj belenj kuruse hende nisanj henj mununke kammeke gab nebe al gwahade dinenj himyen goyen goke bitinj bak yiyyenj. Irdeb nebe dufayner ma mere tenjbe Nanne belenj saba nirde hi goyen po tagalde himyen goyen goke bebak tinayinj. ²⁹ Nad nerke wamirinj al gobe neya har. Nebe yenj amanjenj nuryenj mat po mata tenj himyen geb, nubul ma tenj hiyen," yinyinj. ³⁰ Be, al budam mereminj nuraminj mar gobe Yesu ninj dufayminj tarenj iraminj.

Yesuya Abrahamya

³¹ Be, Yuda mar kura yenj ge dufayminj tarenj irhet yaminj mar goyen Yesu belenj, "Sabane gayen kenkela tanarnayinjbe komatne wor po henayinj. ³² Irde gab mere fudinde goyen nurnayinj. Irke mere fudinde nurnayinj gore gab mata buluj bana mat dad sinja diryenj," yinyinj. ³³ Irkeb mel gore wol henjbe, "Nenjbe Abrahamyen asem yago. Irde al kurat yufuk bana henj metenj murungem monj ma tenj hitinj. Ningeb daha yihim yenjbe megen ninj kanduk bana ma hinayinj dinenj ha?" inaminj. ³⁴ Irkeb wol henjbe, "Fudinde wor po dinenj hime, al kura mata buluj tiyyenj gobe mata buluj yufukde gor po henj gote kanduk po tenj hiyen. ³⁵ Be, al kura al

[†] Asanj hoyandebe 7:53-8:11 gobe ma hi.

kurate yufukde hej murungem moŋ meterj teŋ unerj hiyen al gobe hugiŋeŋ hitek gasuŋ miŋmoŋ hiyyeŋ. Goyenbe doyaŋ almiŋ gote urmiŋbe hugiŋeŋ naniŋya hiriryen. ³⁶ Niŋgeb ne Al Urmiŋ gare mata buluŋtiŋ yad siŋa yirde dawarmekeb fudinde wor po denbe mata buluŋ bana ma wor po hinayiŋ. ³⁷ Denbe Abrahamyen asem yago yeŋ nurde dunen hime. Goyenbe bitiŋ bana gobe mata buluŋ belen po maŋiŋ hitiŋ geb, merene nurtek ma haŋ. Niŋgeb mununniŋ teŋ haŋ gogo. ³⁸ Nebe Nanne belen mata nikala nirke yeneŋ himyen goyen po momoŋ dirde hime. Munan denbe nantiŋ belen mere dirke nurdeb goyen po teŋ haŋ,” yinyiŋ. ³⁹ Irkeb mel goreb, “Abrahambe adoniniŋ,” inamiŋ. Irkeb, “Denbe Abraham dirŋeŋ weŋ manhan yeŋ mata teŋ hinhin goyen po teŋ hiwoŋ. ⁴⁰ Nebe mere fudinde Al Kurun hitte mat nurmiŋ goyen po momoŋ dirde himyen. Goyenpoga denbe goke mununniŋ teŋ haŋ. Abrahambe mata gwahade kura ma teŋ hinhin. ⁴¹ Niŋgeb denbe adotiŋ belen mata teŋ hiyen goyen po teŋ haŋ,” yinyiŋ. Irkeb mel gore igiŋ ma nurdeb, “Nenbe totpa diriŋ moŋ. Adoniniŋbe Al Kurun unŋkuren gogo po,” inamiŋ. ⁴² Irkeb Yesu belen, “Nebe Al Kurun hitte mat wamiriŋ hime geb, nantiŋbe fudinde Al Kurun manhan ne niŋ amaŋeŋ nurde hiwoŋ. Nebe dufayner ma wamiriŋ, yeŋ belen nad nerke wamiriŋ. ⁴³ Denbe merene epte ma nurtek geb, gogo merene miŋ bebak ma teŋ haŋ. ⁴⁴ Denbe adotiŋ Satanyen dirŋeŋ weŋ. Irdeb adotiŋde dufay buluŋ goyen po gama irde mata titek po dirde hi. Yeŋbe mata fudinde muŋ kura biŋ bana ma hi geb, miŋde mat wor po al gasa yirke kamde kamde al hirin. Yeŋbe usi al, irde usi mere gote miŋ al. ⁴⁵ Niŋgeb mere fudinde dinen hime gega, ne niŋ hekker ma nurde haŋ. ⁴⁶ Den bana gayen ganuŋ al kura belen mata buluŋ gwahade tiyaŋ ninyeŋ? Nebe mere fudinde teŋ hime gega, daniŋ ne niŋ hekker ma nurde haŋ? ⁴⁷ Al kura Al Kurunyenbe meremiŋ nurde hiyen. Niŋgeb denbe Al Kurunyen moŋ geb, Al Kurunyen mere ma nurde haŋ gogo,” yinyiŋ.

⁴⁸ Be, Yesu belen gwaha yinkeb Yuda mar gore wol heŋbe, “Gebe Samaria niŋ al, unŋgura belen ketal gurtiŋ gintek gobe fudinde wor po gintek,” inamiŋ. ⁴⁹ Irkeb wol heŋbe, “Nebe unŋgura ma ketal nurtiŋ hime. Nebe Adone turuŋ irde himekeb den belenbe soŋ heŋ ne ma turuŋ nirde haŋ. ⁵⁰ Nebe denne turuŋ yaŋ ird ird niŋ ma nurde hime. Goyenbe denne turuŋ yaŋ irtek albe unŋkuren hi. Niŋgeb merem yaŋ nirde haŋ gobe yeŋ haniŋde keren. ⁵¹ Fudinde wor po dinen hime, al kura merene gama iryenbe go ma kamyen,” yinyiŋ.

⁵² Be, Yuda mar gobe Yesu mere tiyyiŋ goyen nurdeb, “Haŋkab gebe unŋgura ketal gurtiŋ ha yeŋ nurde gunhet. Abrahambe kamiŋ, irde Al Kurunyen mere basan mar manan kamamiŋ. Gega gebe, ‘Al kura merene gama iryenbe go ma kamyen,’ yeŋ ha? ⁵³ Abrahamya Al Kurunyen mere basan maryabe kamamiŋ. Munan ge gayenbe yeŋ folek? Al dahade go goyenbe ge gago?” inamiŋ. ⁵⁴ Irkeb wol heŋbe, “Denne turuŋ yaŋ irenbe miŋ miŋmoŋ hiyyeŋ. Goyenbe Nanne den belen Al Kurunniŋ yeŋ haŋ al gore denne turuŋ yaŋ irde hi

geb. ⁵⁵ Denbe yeŋ ma nurd unerj haŋ gega, nebe nurde unerj hime. Irdeb ne belen al goyen ma nurde unerj hime yewenbe ne wor den yara usi al hewen. Goyenbe nebe nurde unerjbe meremiŋ gama irde himyen.

⁵⁶ Asetiŋ Abrahambe ne megen gar waŋ waŋ nalu goyen kenmewoŋ yeŋ nuryiŋ. Irdeb kenenbe aman wor po hirin,” yinyiŋ. ⁵⁷ Irkeb mel goreb, “Ge gayen damage 50 ma heŋ hi gega, Abraham kenariŋ?” inamiŋ. ⁵⁸ Irkeb wol heŋbe, “Fudinde wor po dinen hime, Abraham forok ma yiriŋya nebe hinhem!” yinyiŋ. ⁵⁹ Gwaha yinkeb mel gore hora yadeb mayniŋ tiyamiŋ. Irkeb bana kuŋbe Al Kurunyen ya balem goyen tubul teŋ hoyande kuriŋ.

Al diliŋ titmiŋ kura sope iryiŋ

⁹ Be, Yesu gob belen kuŋ henyebe al kura miliŋ belen diliŋ titmiŋ gwahade po kawaŋ kirtiŋ goyen kiŋyiniŋ. ² Irkeb komatmiŋ belen, “Rabai, ganuŋ belen mata buluŋ tiyyiŋ? Al gare ma miliŋ naniŋ belen tiyaryum geb, gago gwahade po kawaŋ hirin?” inamiŋ. ³ Irkeb wol heŋbe, “Diliŋ titmiŋ gobe yiŋgeŋde mata buluŋ ma miliŋya naniŋyat mata buluŋ belen ma iryiŋ. Gobe Al Kurunyen saŋiŋ yeŋ hitte kawan forok yiyyeŋ yeŋbe gwahade po kawaŋ hirin. ⁴ Munan nenbe naŋa hikeya po nad nerke wamiriŋ al gote meterj teŋ hitek. Monggo kidoma hekeb epte ma meterj titek geb. ⁵ Nebe megen gar hime nalure gabe alya bereya Al Kurun yikala yird yird hulsi geb,” yinyiŋ.

⁶ Be, gwaha yinenbe mulowore meyan tenbe tigiri tike woŋa hekeb teŋ al gote diliŋde sam iryiŋ. ⁷ Gwaha irdeb, “Kuŋ Siloam fe alare delge hala,” inyiŋ. (Siloam gote miŋbe Ten Kerke Kutin.) Irkeb al gobe kuŋ fete gor diliŋ haldebe diliŋ wuk yeke nankenenbe mulgan heŋ wayyiŋ. ⁸ Irkeb tiyuŋmiŋde niŋ marya hakot diliŋ titmiŋ heŋ kaŋaŋ teŋ hike kenen hitiŋ mar goreb gusuŋaŋ hamiŋ. “Al gabe belen keperde kaŋaŋ teŋ hiyen al go goyen moŋ?” yamiŋ. ⁹ Irdeb al kura belen, “Al diliŋ titmiŋ gar go goyen,” yekeb kura belenbe, “Moŋ, yeŋ moŋ. Al kura yeŋ yara po be,” yamiŋ. Goyenbe al goreb, “Nebe yeŋ haŋ al goyen,” yinyiŋ. ¹⁰ Irkeb mel goreb, “Daha matbe igiŋ heŋ gogo nankenha?” inamiŋ. ¹¹ Irkeb, “Al Yesu inen hanyen al go gore woŋa irde delne sam yira. Irdeb, ‘Kuŋ Siloam fe alare hala,’ ninkeb kuŋ haldebe gago nankenhem,” yinyiŋ.

¹² Gwaha yinkeb, “Al gobe dare hi?” inen gusuŋaŋ irkeb, “Go ma nurde hime,” yinyiŋ.

¹³ Be, mel gore al goyen teŋ Farisi mar hitte tukamiŋ.

¹⁴ Be, Yesu belen mulowo meyan irde tigiri teŋ gore po al diliŋ titmiŋ goyen sope iryiŋ nalu gobe Sabat nalu.

¹⁵ Niŋgeb Farisi mar wor yeŋ belen daha mat diliŋ igiŋ heke nanŋkiŋyiniŋ goke gusuŋaŋ iramiŋ. Irkeb, “Yeŋ belen woŋa teŋ delner sam irke kuŋ fete delne haldebe nankenhem,” yinyiŋ. ¹⁶ Irkeb Farisi mar kura belen, “Al gobe Sabat nalure niŋ mata ma gama ira geb, yeŋbe Al Kurun hitte mat ma watiŋ geb,” yamiŋ. Goyenbe kura belenbe, “Gwahade kenem mata buluŋ al belenbe dahadem mata tiŋeŋ turuŋ yaŋ Al Kurun belen po ga yirtek goyen yirde hi?” yinen gusuŋaŋ hamiŋ. Be, mel

gobe gwaha ten yingen ulij kadam mohonde tiyamin.
¹⁷ Be, gwaha ten kuñ kuñ funanbe al dilij iginj hiriñ al goyen gusunanj iramin. “Delge sope ira al gobe ganun yen nurde ha?” inamin. Irkeb al goreb, “Yenbe Al Kurunyen mere basanj al geb,” yinyinj.

¹⁸ Be, Yuda marte doyanj marbe al dilij titminj gega sope irke nanjinyinj goyen fudinde yen ma nuramin. Irdeb miliñya naninnya niñ keya heke wayaryum. ¹⁹ Waked, “Al gayenbe urtirinj? Irde yenbe dilij titminj gwahade po kawanj hiriñ yen haryen go goyen? Goyenbe dahade ningeb hanjkabe nanjkenen hi?” yinenj gusunanj yiramin. ²⁰ Irkeb al gote naninnya miliñya belenj wol henbe, “Gabe urdere. Irdeb dilij titminj gwahade po kawanj hiriñ gobe nurde har. ²¹ Goyenbe daha mat nanjkena, irde ganun belenj sope ira gobe ma nurde har. Yenbe parguwak geb, yingenj momonj diryenj geb, gusunanj irnanj” yinaryum. ²² Be, Yuda marte doyanj mar gobe bikkenj mere sege irdeb, “Al kura Yesube Mesaia yeke takira titek. Irkeb gabu yanininde epte ma wanayinj,” yen mere mayamin. Ningeb naninnya miliñya go mere goyen nuraryumde geb, doyanj mar goke kafura henbe, ²³ “Yingenj gusunanj irnanj. Yenbe parguwak geb,” yinaryum gogo.

²⁴ Be, sopte al dilij titminj go inke wayyinj. Irkeb, “Delge sope ira al gobe mata bulun al yen nurde unenj hite. Ningeb al go denem turunj yan irtinjenbe Al Kurun denem turunj yan ira ko,” inamin. ²⁵ Irkeb wol henbe, “Al gobe mata bulun al ma gwahade monj gobe ma nurhem. Goyenpoga nebe delne titminj hinhem gega, gago nanjkenhem go po ga nurde hime,” yinyinj.

²⁶ Gwaha yinkeb mel goreb, “Daha daha gira? Daha mat delge sope irke nanjkenha?” inenj gusunanj iramin.

²⁷ Irkeb wol henbe, “Nebe bikkenj momonj dirhem gega, merene ma nurhanj. Gega daniñ sopte nurninj ten hanj? Denj mananj yende komatminj hiniñ yen ten hanj?” yinyinj. ²⁸ Gwaha yinkeb mel goreb sukal irde, “Ge po gab al gote komatminj! Nenbe Moseyen komat geb!

²⁹ Mosebe Al Kurun belenj mere iryinj gobe nurde hite. Goyenbe al gobe gor kura mat wayunj yen ma po nurde unenj hite,” yamin. ³⁰ Irkeb wol henbe, “Be, denj belenj al gobe gor kura mat wayunj yen ma nurde hite yen hanj gobe kukuwamnenj wor po. Gega nebe al gore sope nirke gago nanjkenen hime. ³¹ Al Kurunbe mata bulun marte merebe go ma wol henj yunenj hiyen. Munanj Al Kurun palap irde dufayminj gama irde hanj mar gote merebe nurde wol henj hiyen yen nurde hityen. ³² Irde al kura al dilij titminj gwahade po kawanj hitinj goyen sope irke nanjkininj baranenj kura ma po nurde hityen. ³³ Sope nira al gobe Al Kurun hitte mat ma wayunj manhan det kura ma irwonj,” yinyinj. ³⁴ Gwaha yinkeb mel gore wol henbe, “Gebe mata bulun bana po kawanj henj kuñ kurunj hawanj. Ningeb daniñ ge ghade gare saba direñ ten ha!” inenjbe gabu yaminde mat huginjen takira tiyaminj.

³⁵ Be, Yesu gob al dilij titminj goyen Yuda marte doyanj mar belenj takira tiyaminj gote mere momonj nuryinj. Irdeb al goyen kenenbe, “Ge gayen Al Urminj niñ dufayge tarenj irha?” inyinj. ³⁶ Irkeb al goreb, “Doyanj al,

yenbe al ganun? Momonj nira. Irkeb yen ge dufayne tarenj ireñ,” inyinj. ³⁷ Irkeb Yesu belenj wol henbe, “Al gobe bikkenj kenha. Fudinde wor po, al gobe mere girde hime al ne gago po geb,” inyinj. ³⁸ Irkeb al goreb, “Doyanj Al Kurun, ge niñ dufayne saninj irhem,” inenjbe dokolhonj yugulunj ten turunj iryinj. ³⁹ Irkeb, “Nebe al iginnya bulunja pota yird yird niñ megen gar waminj. Gogab ne niñ dufayminj tarenj irnayinj marbe dilij titminj gega nanjkenyen go gwahade Al Kurunyen dufay kenkela bebak tinayinj. Munanj al kura harhok nunnayinj marbe al kura dilij titminj yara Al Kurunyen dufay epte ma bebak tinayinj,” inyinj. ⁴⁰ Irkeb Farisi mar kura yenja hinhan gore nurdeb, “Gebe nenj gayen wor diltinj titminj dinenj ha?” inamin. ⁴¹ Irkeb wol henbe, “Denjbe dindikenj ge yen, ‘Dilnininj titminj geb, Al Kurunyen mere kenenj bebak ma tenj hite,’ yen hanj manhan Al Kurun belenj mata bulun mar ma dinwonj. Goyenbe dindikenj, ‘Nenbe dilnininj titminj monj, iginj Al Kurunyen mere kenenj bebak tenj hite,’ yen hanj geb, bikkenj mata bulun bana hanj yen denenj hime,” yinyinj.

Sipsipya doyanj alminya

10 Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Fudinde wor po dinenj hime, al kura sipsip niñ koya kirtinj goyen yamemde mat ma wanj koya go nandu urde hurkuyen al gobe kawem marya al gasa yirninj yirninj yirde detminj kawem yade hanjenj marya geb. ² Goyenbe sipsip doyanj al wor pobe sipsip koya gote yamere mat wanj hurkuyen. ³ Irkeb sipsip koya gote yame doyanj irde hi al goreb yame fegelde unyen. Irkeb hurkunj sipsipminj goyen denj yurke tumnanj wakeb bul yirde sinjare yukuyen. ⁴ Be, sipsipminj yingenj go po yade sinjare yukunbe yingenj wa mehenj henj kuñ henja mere yirde hiyen. Irkeb melak nurde hanjenj geb, yen po gama irnayinj. ⁵ Goyenbe al tinjenbe epte ma wor po gama irnayinj. Fudinde, sipsip gobe al tinjenj gote melak ma nurde hanjenj geb, kenenj yilwa irde busaharnayinj,” yinyinj.

⁶ Be, Yesube maya mere gwaha mat yiryinj gega, sabaminj nurde hinhan marbe goke dinenj hi yen ma bebak tiyaminj. ⁷ Ningeb Yesu gore sopte gaha yinyinj: “Fudinde wor po dinenj hime, nebe sipsip niñ koya kirtinj gote yame. ⁸ Ningeb al kura asogo nirde nenj wa nenj wa tenj hanjenj mar kurunj gobe kawem marya al gasa yirninj yirninj yirde detminj kawem yade hanjenj marya geb, sipsip gore mereminj ma nuraminj. ⁹ Nebe yame yara. Ningeb al kura ne hitte mat wanj Al Kurun hire gor hurkuyenjbe det kura belenj epte ma bulunj iryen. Al gobe sipsip belenj koya binde hurkunj usanj henj sinjare katenj yamunj nene hanjenj go gwahade goyen iginj po hiyen. ¹⁰ Kawe albe sipsip kawem tenj gasa yirde bulun bulun yirenj yen wanj hiyen. Goyenpoga nebe merene nurde hanj mar gob Al Kurunja huginjenj henj henj goyen yunenj. Irkeb mel gobe Al Kurunja huginjenj hinayinj goyenbe iginj wor po hinayinj.

¹¹ “Be, nebe sipsip doyanj al iginj. Sipsip doyanj al iginjbe sipsipminj ge tenj yingenj kamde kamde niñ ma nurde hiyen. Iginj kamyen. ¹² Goyenbe al damu irke ga

sipsip doyañ yirde hiyeñ al gobe sipsip gote miñ al moñ. Niñgeb kulu duwi kura wake keneñbe sipsip goyen gor po okohom yubul teñ busaharyeñ. Irkeb kulu duwi beleñ sipsip goyen yisike burgagaw kernayiñ. ¹³ Al gobe damu irke hora niñ po nurde sipsip doyañ yirde hiyeñ geb, sipsip goke ma nurde busaharyeñ.

¹⁴ “Be, nebe sipsip doyañ al igiñ. Nanne beleñ nurd nuney hi, irkeb ne wor nurd uney hime. Gwahade goyen po, nebe sipsipne nurde yuney hime, irke sipsipne wor nurd nuney hañ. Irde sipsipneñ teñ kame yeñbe igiñ kameñ. ¹⁶ Nebe sipsipne hoyañ manañ hañ. Gobe koya bana gor ma hañ. Goyenbe go manañ yawareñ. Yeñ manañ melakne nurnayiñ. Irde sipsip koya bana hañ goya tumñañ hike doyañ yird yird al manañ ne nuñkureñ po heñ.

¹⁷ “Nebe kame sopte huwareñ yeñ nurdeb Nanner alya bereya goke teñ kameñ. Niñgeb Nannebe goke teñ ne gayen bubulkuñne wor po yeñ nurde nuney hi. ¹⁸ Al kura beleñ tareñmiñde epte ma mununke kameñ. Nebe alya bereya goke kame yeñbe igiñ kameñ, irde sopte huware yeñbe igiñ huwareñ. Go tiyeñ gobe Adone beleñ gwaha tiyayiñ ninyiñ geb, gogo tiyeñ,” yinyiñ.

¹⁹ Be, mere tiyyiñ goyen nurdeb Yuda mar beleñ sopte yingey uliñ kadam mohonñde tiyamiñ. ²⁰ Al budambe, “Al gabe unğura ketal urtiñ geb, kukuwa wor po! Niñgeb daniñ meremiñ nurde hañ?” yamiñ. ²¹ Goyenbe kurabe, “Meremiñbe unğura ketal urtiñ al beleñ mere titiñ yara moñ. Unğurabe al diliñ titmiñ igiñ sope iryeneñ? Epte moñ geb,” yamiñ.

Yuda mar tumñañ Yesu asogo iramiñ

²² Be, kuñ kuñ gabu nalu kurun kura “Ya Balem Al Kurun Untek” iney hanñen goyen Yerusalem forok yiriñ. Goyenterbe naña uysuñ wor po heñ heñ nalu.

²³ Be, Yesube Al Kurunyen ya balem bana ya kawan yulyañeñ kura Solomonyen Paranda iney hanñen bana goyañ kuñ hinhin. ²⁴ Irkeb Yuda mar beleñ wañ Yesu kalyañ kerdeb, “Daha naña gab nebe al gwahade yeñ bebak dirkeb kukuwamneñ ma nurtek? Gebe Mesaia kenem bebak po dirayiñ,” inamiñ.

²⁵ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Nebe momoñ dirmiñ gega, merene goyen fudinde yeñ ma nurde hañ. Mata tiñeñ turñuñ yañ ne beleñ Nanner sañiñde forok yirde himyen goreb nebe al gwahade yeñ dikala dirde hañ. ²⁶ Goyenbe deñbe nere sipsip moñ geb, merene fudinde yeñ ma nurde hañ. ²⁷ Nere sipsipbe melakne nurde gama nirde hañ. Ne wor sipsip go nurd yuney hime. ²⁸ Nebe Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ goyen yeñ yuney himyen. Niñgeb go ma po buluñ henayiñ. Irdeb al kura beleñ hanner mat epte ma sipsipne kura gorañ niryeñ. ²⁹ Nanne beleñ alya bereyamiñ sipsip yara goyen ne nuntiñ. Yeñbe tareñmiñ kurun wor po. Niñgeb sipsip goyen yeñ doyañ yirde hiyeñde mat epte ma al kura beleñ gorañ yiryen. ³⁰ Neya Adoneyabe unğureñ po geb,” yinyiñ.

† Naña uysuñ wor po heñ heñ nalu gobe ais kater hiyeñ geb, anutayen mere matbe “winta” yeñ hanñen.

³¹ Be, Yesu beleñ gwaha yinkeb mel gore sopte hora yadeb mayniñ tiyamiñ. ³² Goyenbe Yesu beleñ yinyiñ. “Nebe meteñ igiñ wor po forok yirde duney himyen. Gega meteñ igiñ damiñ goyen goke igiñ ma nurde mununniñ teñ hañ?” yinyiñ.

³³ Irkeb mel gore wol heñbe, “Neñbe mata tiñeñ forok yirde hayen goyen goke ma mugunniñ teñ hite. Goyenbe gebe al neñ yara po gore, ‘Nebe Al Kurun,’ yeñ ha gobe Al Kurun sukal irde ha geb, goke mugunniñ teñ hite,” inamiñ.

³⁴ Irkeb wol heñbe, “Dende sabarebe Al Kurun beleñ Israel marte doyañ mar kura turun yirdeb, ‘Deñbe niñgeñ yara,’ gwaha yitiñ goyen kapyañ ma heñ hanñen? ³⁵ Al Kurun beleñ meremiñ yunyiñ mar goyen, ‘Deñbe niñgeñ yara,’ yinyiñ. Al Kurunyen asañde niñ merebe fudinde wor po epte ma usi yetek. ³⁶ Nebe Adone beleñ basina nirde nad nerke megen gar wamiñ. Niñgeb nebe Israel marte doyañ mar kura Al Kurun beleñ, ‘Deñbe niñgeñ yara,’ yinyiñ mar gote folek. Gega dahade niñgeb nebe Al Kurun Urmiñ yemekeb deñ beleñ Al Kurun sukal irha ninhañ? ³⁷ Ne beleñ Adoner meteñ ma teñ himeke neneñbe dufaytiñ ne niñ tareñ ma irnayiñ. ³⁸ Goyenbe gwaha teñ hime kenem ne niñ hekeney nurnayiñ. Gega gwaha teñ teñmiñ meteñeñ kenem mata tiñeñ turñuñ yañ forok yirde himyen go po yeneñbe fudinde yeñ nurnayiñ. Gogab Adonebe neya hike, nebe yeñya har goyen bebak tinayiñ. Irde yeñya neyabe unğureñ po yeñ nurnayiñ,” yinyiñ. ³⁹ Be, meremiñ goke mel gore sopte teñ mayniñ tiyamiñ. Gega isal po uryiñ.

⁴⁰ Be, gor matbe Yodan fe siña kurhan hañkapyä Yon beleñ al baptais yirde hinhin beleñ goñ kuriñ. Irdeb goñ hinhin. ⁴¹ Irkeb al budam yeñ hitte wayamiñ. Irdeb, “Yonbe mata tiñeñ turñuñ yañ kurayen kurayen ma forok yiryiñ. Goyenbe yeñ beleñ al gake tagalde hinhin gobe fudinde wor po,” yamiñ. ⁴² Irdeb go gasuñde gorbe al budam yeñ ge dufaymiñ sañiñ iramiñ.

Lasarus kamyiñ

11 Be, al kura deñem Lasarus goyen garbam buluñ po hiriñ. Yeñbe Betani tiyuñde niñ al. Betani gobe Mariaya babam Martayat tiyuñ. ² Maria gobe he fiñiñ hamiñ kusamuñ gore po Doyañ Al Kurunyen kahañde wogorde tonañ yuwalñeñ beleñ po utma tiyyiñ bere go goyen. Be, kuliñ Lasarusbe garbam iryiñ. ³ Niñgeb ire babamya goreb Yesu niñ keya heñbe, “Doyañ Al Kurun, kadge amañeñ wor po nurde uney hayen al gobe garbam hihi,” yaryum. ⁴ Irkeb Yesu gobe mere go nurdeb, “Garbam goreb Lasarus mayke kamyen. Goyenbe hugiñeñ ma kamyen. Al Kurun deñem turñuñ yañ ird ird niñ garbam go forok yiyuñ. Irde ne Al Urmiñ gayen al beleñ Lasarus hitte mata forok ireñ goyen keneñbe deñne turñuñ yañ irnayiñ,” yiriñ. ⁵ Yesube Martaya haymiñya kuliñ Lasarusya niñ amañeñ wor po nurde yuney hinhin. ⁶ Goyenbe Lasarus garbam hiriñ mere momoñbe nuryiñ gega, hinhinde gor po sopte wawuñ irawa firyiñ.

⁷ Irde gab komatmiñ yago goyen, "Mulgañ heñ Yudia nanjare kuniñ," yinyiñ. ⁸ Irkeb komatmiñ belen inamiñ. "Goyenbe Rabai, gorbe Yuda mar belen horare soñ mugunañ go. Gega sopte mulgañ heñ gor kwenñ teñ ha?" inamiñ. ⁹ Gwaha inkeb yeñ kamtek nalube hako geb, go ma mununnayiñ yinenbe maya mere mat gaha yinyiñ: "Wampot mat wawuñbana naña kurkuyen go kahal banabe awa 12 hanjen. Niñgeb naña temeyde hikeyabe albe igiñ dawet kenkela yennayiñ geb, al kura belenyañ kuñ heñya epte ma kukuhuk uryeñ. ¹⁰ Goyenbe wawuñbe kidoma geb, belen kuñ heñbe takten mayyen," yinyiñ.

¹¹ Be, gwaha yinenbe sopte po, "Kadniniñ Lasarusbe ferde hi niñgeb, ne belen kuñbe isañ hewenñ tihim," yinyiñ. ¹² Irkeb komatmiñ belen wol heñbe, "Doyañ Al Kuruñ, yeñbe duliñ ferde hi gob igiñ hiyyeñ," inamiñ. ¹³ Goyenbe Yesube Lasarus goyen kamiñ goke yinyiñ. Gega komatmiñbe fudinde ferd ferd niñ dineñ hi yeñ nuramiñ. ¹⁴ Be, mel gore gwahade nuramiñ geb, Yesu belen kawan po yinyiñ. "Lasarusbe kamuñ. ¹⁵ Goyenbe ne belen yeñ hitte mata kura forok irmeke keneñbe ne niñ dufaytiñ tareñ irnayeñ yeñbe gogo Lasarus hitte arañeñ ma kumiñ goke amañeñ nurhem. Goyenbe hanjabe wake yeñ hitte kuniñ," yinyiñ. ¹⁶ Irkeb komatmiñ kura Tomas, deñem kurabe Didimus gore diñuñ hoyañ yinyiñ. "Neñ manañ tumñañ kuniñ. Gogab yeñya tumñañ kamtek geb," yinyiñ.

¹⁷ Be, Yesu go Betani forok yiriñ. Irdeb, "Lasarusbe bikkeñ gote yereñ horabok mete bana mete tiyañ," yeke nuryiñ. ¹⁸ Betani mat Yerusalemba 3 kilomita gwahade po, gisaw wor po moñ. ¹⁹ Niñgeb Yuda mar budam belen ire babamya gote kuliñ kamiñ goke kuñ biñ yurum yirniñ yeñ wayamiñ.

²⁰ Be, Marta go Yesu wañ hinhin mere momoñ go nurdeb kuñ belen tupi tiye yeñ kuriñ. Goyenbe Maria-be yare hinhin. ²¹ Be, Marta belen kuñ Yesu keneñbe, "Doyañ Al Kuruñ, ge gar hinhan manhan kolnebe go ma kamwoñ. ²² Goyenbe hanjka gayen wor det kurañ Al Kuruñ gusuñeñ irkeb gunyeñ yeñ nurde hime," inyiñ. ²³ Irkeb Yesu belen, "Kolgebe sopte huwaryeñ," inyiñ. ²⁴ Irkeb Marta belen wol heñbe, "Nalu funañde al kamtiñ huward huward nalurebe yeñ manañ sopte huwaryeñ gob nurde hime," inyiñ. ²⁵ Irkeb, "Al kamtiñde mat huwarnayiñ, irde Al Kuruñya hugiñeñ hinayiñ gote miñ albe ne gago. Niñgeb al kura ne niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kamiñ gobe sopte huwaryeñ. ²⁶ Irde al dufaymiñ ne niñ sañiñ irde Al Kuruñya hugiñeñ hinayiñ marbe Al Kuruñ diliñde al kamtiñ ma hinayiñ. Ga ginhem gayen fudinde yeñ nurde ha?" inyiñ. ²⁷ Gwaha inkeb Marta belen, "Gwaha, Doyañ Al Kuruñ, gebe fudinde wor po Mesaia, Al Kuruñ Urmiñ megen gar wayyeñ yitiñ al go goyen yeñ nurde hime," inyiñ. ²⁸ Gwaha inenbe mulgañ heñ kuñ haymiñ Maria muñ po hoy irdeb, "Tisabe waya. Irde ge niñ gusuñeñ heñ hi," inyiñ. ²⁹ Irkeb Maria gob arañ po huwarde Yesu hitte kuriñ.

³⁰ Be, Yesu gobe tiyuñde ma forok yiriñ. Martaya mere tiyaryumde gor po hinhin. ³¹ Be, Yuda mar yare gor

heñ Maria biñ yurum irde hinhan mar goyen Maria belen bemel po huwarde kat kuke keneñbe bembare kuñ esenñ wet kuñ hi yeñbe gama irde kwamiñ. ³² Be, Maria gobe kuñ Yesu hinhinde gor forok yeñ keneñbe kahañ miñde kateñ dokolhoñ yuguluñ teñbe, "Doyañ Al Kuruñ, ge gar hinhan manhan gob kolnebe go ma kamwoñ," inyiñ. ³³ Be, Mariaya Yuda mar yeñ gama irde wayamiñ morya goyen tumñañ esenñ hike Yesu belen yeñeñbe Yesu wor biñde mat mel goke buniñeñ wor po nurde biñ kanduk hiriñ. ³⁴ Irdeb, "Dare mete tiyañ?" yinen gusuñeñ yiriñ. Irkeb mel gore wol heñbe, "Doyañ Al Kuruñ, wake kuniñ. Irde ga kena," inamiñ. ³⁵ Be, Yesu go diliñ fimiñ katyiñ. ³⁶ Irkeb Yuda mar goreb, "Go kennañ, Lasarus niñ amañeñ wor po nurde hiyen geb gogo esa," yamiñ. ³⁷ Goyenbe al kura belen, "Yeñbe al diliñ titmiñ sope irke nanjkuñ. Gega Lasarusbe daniñ ma sope irke gogo kamuñ?" yamiñ.

Lasarus kamtiñde mat isañ hiriñ

³⁸ Be, Yesu go sopte po buniñeñ wor po nurdeb bembare kuriñ. Bamba gobe horabok, irdeb hora kuruñ kura kañ kañ irde yamem goyen tatiñ hinhin. ³⁹ Be, Yesu belen, "Hora ga teñ siña irnañ," yinyiñ. Irkeb al kamtiñ gote babam Marta belen, "Goyenbe, Doyañ Al Kuruñ, kolne hakwambe bamba bana hike wawuñ sip-te hihi geb hamiñ buluñ hihi," inyiñ. ⁴⁰ Gwaha inkeb, "Dufayge ne niñ tareñ irayiñbe Al Kuruñyeñ tareñ turñuñ yañ goyen kenayiñ ma ginhem?" inyiñ. ⁴¹ Irkeb mel goreb hora kuruñ goyen teñ siña iramiñ. Irkeb Yesu belen kotañ kañbe, "Ado, merene nurha goke igiñ wor po nurd gunhem. ⁴² Nebe merene hugiñeñ nurde hayen goyen nurde himyen. Goyenbe al gar harde hanj gake teñbe gago gineñ hime. Gogab nebe ge belen nad nerke wamiñ goyen fudinde yeñ nurnayiñ," yiriñ. ⁴³ Gwaha yeñbe Yesu go uguñ po, "Lasarus, siñare kata," inyiñ. ⁴⁴ Irkeb al kamtiñ gobe haniñya kahañya amil belen po bili irde kimiñ mala titiñ goyen siñare katyiñ. Irkeb Yesu belen, "Bembare niñ amil go hol irde unenbe tubul tike kwi," yinyiñ.

Yesu mayke kami yeñ mere sege iramiñ

⁴⁵ Be, Yuda mar budam Maria kinniñ yeñ wayamiñ mar goyen Yesu mata tiyyiñ goyen keneñbe yeñ ge dufaymiñ sañiñ iramiñ. ⁴⁶ Goyenbe kuramiñbe Farisi mar hitte kuñbe Yesu mata tiyyiñ goyen momoñ yiramiñ. ⁴⁷ Irkeb Al Kuruñ doloñ ird ird mata doyañ mar pris buda gote karkuwañmiñya Farisi marya belen mere sege irniñ yeñ Yuda marte doyañ mar hoy yiramiñ. Hoy yirke wakeb, "Be, neñbe daha titek? Al gabe mata tiñeñ turñuñ yañ wor po forok yirde hi. ⁴⁸ Al gayen tubul titek gwahade po teñ hiyeñ gobe al tumñañ yeñ ge dufaymiñ sañiñ irniñ tahañ. Irkeb Roma gabman belen wañbe nende Al Kuruñyeñ ya balemya alya bereya tumñañ gwamuñ yurnayiñ geb," yamiñ. ⁴⁹ Irkeb pris buda gote karkuwañmiñ bana goñ kura deñembe Kai-afas goreb tareñ po, "Deñbe det kura ma wor po nurde hanj. Nanjaniniñya neñ almemya tumñañ buluñ he-

tek gobe iginj moñ. Ningeb al unjkurenj gare po kamyen gab kanduk kurunj goyen kentek moñ," yinyinj. Kaiafas gobe Yesu hinhin goyenter pris marte kurunjinj hej metenj tenj hiyen al.

⁵¹ Be, Kaiafas gore mere tiyyinj gobe mali dufayminj ma mere tiyyinj. Yenbe dama goyenter pris buda gote kurunjinj hej metenj tenj hinhin geb, Yesu goyen Yuda mar ninj tenj kamyen yenbe gogo mata kame forok yetek goke tagalyinj. ⁵² Irde Yuda mar muñ po moñ, Al Kurunjen dirnenj wenj hoyandje hoyandje hanj wor yawanj tumnanj gabu yirde unjkurenj po iryenj goke tenj kamyen goyen wor tagalyinj. ⁵³ Ningeb gor matbe mel gobe Yesu daha mat kura mayteke kamyen yenj belen ninj nankenenj hinhan.

⁵⁴ Ningeb Yesube goke tenjbe Yuda mar diliñyanj ma kuñ hinhin. Gwaha titnenjbe yubul tenj sawsawa nanja bindere tiyuj kura Efraim inenj hanjyende komatminjya kuñbe gor hinhan.

⁵⁵ Be, Yuda marte gabu nalu kurunj kura Pasoba goyen binde binde hej hinhin. Irkeb al budam Pasoba nalu ma forok yekeya ulinj wuk yird yird mata titek yenjbe Yerusalem hurkuñ hinhan. ⁵⁶ Irkeb Yuda marte doyanj marbe Yesu ninj huginenj nankenenj hinhan. Irdeb yinjenj ulinj kadom gusunanj gird tenjbe, "Dahade nurde hanj? Pasoba gabu nalure gayen ma po wayyenj yenj nurde hanj?" yaminj. ⁵⁷ Goyenbe pris buda gote karkuwanminjya Farisi marya belenbe al momonj yiraminj. "Al kura Yesu goyen gor hi yenj nurdeb wanj momonj dirkeb kuñ tenj fere titek," yinaminj.

Maria belen he fimiñ hamiñ kusamunj goyen Yesu kahanje wogoryinj

(Matiyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

12 Be, Pasoba nalu goyen nalu 6 po hej gab forok yetek hekeb Yesu go Lasarusyen tiyuj Betani kuñ forok yirinj. Lasarusbe kamtinjde mat Yesu belen isanj hiriñ al go goyen. ² Be, gorbe Yesu ninj tenj binje kanjbe Marta belen binje go gale hej hinhin. Goya goyenbe Lasarusbe binje nininj yenj gor gabu iraminj mar goyen binje nen nen gasunje keperde hinhin. ³ Be, mel go gwaha tenj hikeyabe Maria belen nat he fimiñ hamiñ kusamunj wor po, irde damumbe hende wor po goyen tawanjbe tumnanj po Yesu kahanje wogordeb tonanj yuwalnenj belen po utma tiyyinj. Irkeb he fimiñ wok iryinj gote hamiñ iginj muñ gore po ya go ep iryinj.

⁴ Goyenbe Yesuyen komatminj kura Yudas Iskariot belen Maria mata tiyyinj goke iginj ma nuryinj. Al gobe kame Yesu goyen asogo haninje kiryinj al go goyen. ⁵ Be, al goreb, "Nat he fimiñ gabe al kura dama unjkurenj metenj tenj hora tiyyenj go goya tunjande. Ningeb det fimiñ ga damu tikeb gote murungem tenj al buninenj yuntewonj," yirinj. ⁶ Goyenbe Yudasbe al buninenj goke wor po ma nurde hinhin. Yenbe kaweb al geb, gogo gwaha mat mere tiyyinj. Yenbe Yesuya komatminjya gote hora doyanj irde hiyen al gega, hanjkayen hanjkayen hora go kawemde nene hiyen. ⁷ Be, Yudas go gwaha yekeb Yesu belen wol heñbe, "Tubul tinañ.

Yenj belen hanjka det fimiñ hamiñ iginj muñ go tenj gwaha nira gobe kame mete nird nird ge sam nirnayinj goke gitik tenj tenj ge gwaha nira. ⁸ Al buninenjbe denja huginenj hinayinj. Goyenpoga nebe denja huginenj ma hitek geb," yinyinj.

⁹ Be, goya goyenbe Yuda mar buda kurunj belen Yesu go ya goyenter hi yenj nurdeb wayaminj. Goyenbe Yesu yenj ge po moñ, Lasarus kamtinjde mat huwaryinj goyen mananj kinninj yenj wayaminj. ¹⁰ Yuda mar budam Lasarus go kenenjbe Yesu hitte kuñ dufayminj yenj ge tarinj irde hinhan. Ningeb pris buda gote karkuwanjinj belen Lasarus mananj mayteke kami yenj mere sege iraminj.

Mesaia Yerusalem kurinj

(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Be, ferd fay urkeb al buda kurunj Pasoba gabu nalu kurunj goke Yerusalem wayaminj mar gore Yesube Yerusalem kuñ hinhin goyen mere momonjinj nura-minj. ¹³ Irdeb patila yuwalnenj yufunj tenj yad kuñbe tupi tenj waniñ yenjbe kuware gaha yaminj:

"Al Kurunj turunj irninj ko!

Doyanj Al Kurunjen denjemde wanj hi al gobe Al Kurunj belen guram irde sanjir iryenj!

Israel marte Doyanj Al Kurunjbe Al Kurunj belen guram iryenj!" yaminj.

Tikiñ 118:25-26

¹⁴ Be, Yesu go Al Kurunjen asanjde katiñ gwahade po, donjki fonenj kura kenenjbe go hende kipiryinj. Mata tiyyinj goke tenj asanjde katiñbe gahade:

¹⁵ "Denj Saion taunde ninj mar, kafura ma henayinj.

Doyanj Al Kurunjinj kurunj donjki fonenj hende wanj hi go kennanj," yitij hi.

Sekaraia 9:9

¹⁶ Goyenbe hanjkapyabe mata goyen goke komatminj yagobe bebak ma tiyaminj. Goyenbe kame Yesu go Al Kurunj hitte mulganj hej hurkuñ denj turunj yanj tiriñ kamere gab Yesu mata tiyyinj goke Al Kurunjen asanjde katiñ hi goyen bebak tiyaminj. Irde al buda kurunj gore yenj ge mata tiyaminj go wor gwahade po katiñ hi goyen go bebak tiyaminj.

¹⁷ Be, al buda Yesuya hikeya Lasarus kamyinj goyen yenj belen yeke horabok metere mat huwaryinj go kenaminj mar gore gote mere momonj tagalde tukaminj.

¹⁸ Irkeb al budam wor po mata tinenj turunj yanj forok iryinj goyen nuraminj geb, kuñ tupi tinenj yenj kwaminj.

¹⁹ Ningeb go yenenjbe Farisi mar go yinjenj ulinj mere tenjbe, "Ga kennanj! Al buda kurunj gabe dubul tenj yenj po gama irde pasi hiniñ tahañ geb!" yaminj.

Yesube kamyen goke tagalyinj

²⁰ Be, Pasoba gabu nalure Al Kurunj doloñ irninj yenj Yerusalem hurkaminj mar bana gonjbe Grik mar mananj hinhan. ²¹ Mel gore Galili nanja bana ninj taun kura Betsaida ninj al Filip hitte wayaminj. Wanjbe, "Nenjbe Yesu kinninj wor po yenj nurde hite," inaminj. ²² Irkeb Filip belen Andru hitte kuñ momonj iryinj. Irkeb Andruya Filipya tumnanje kuñ Yesu momonj iraryum. ²³ Irkeb

Yesu belen wol henbe, "Ne Al Urmin gayen denge turun yan tetek nalube gago forok yihi. ²⁴ Fudinde wor po dinen hime, wit bilminbe megen bana kurkun gabe kawan hen iginen paya hiyyen. Munan gwaha ma tiyyenbe paya ma hiyyen. ²⁵ Al kura yingen ge po nurde hi al gobe Al Kurunya ma hiriryen. Munan al kura megen gar henya yingen ge ma nurde Al Kurun ni po nurde hi al gobe yeny huginen hiriryen. ²⁶ Al kura ne ni meten ten hime yen nurde hi albe merene po gama irde hiyen. Irdeb ne hen de gorbe meten alne wor gor hiyen. Adonebe ne ni meten ten hiyen al goyen turun iryen.

²⁷ "Be, bener kanduknen wor po nurhem geb, daha yewen? 'Ado, ulner kanduk forok yewen tiya go faran nurke ma kenen, inen? Mon, nebe kanduk goyen go po tewen yen wamirin geb. ²⁸ Ado, dengebe turun yan hewon yen nurde hime," yirin. Irkeb nan kinde mat al melak kura, "Dengebe bikken turun yan irmin, irde sopte gwaha iren," gwahade forok yirin. ²⁹ Irkeb al buda gor hinhan go mere goyen nurdeb, "Daga mere tiya," yamin. Munan kurabe, "Al Kurunen miyon belen mere ira," yamin. ³⁰ Irkeb Yesu belen, "Mere forok yihi gabe den ge ten forok yihi. Ne ni mon geb. ³¹ Be, Al Kurun belen megen ni alya bereya merem yan yirtek nalube han ka gago. Irdeb megen gar ni doyan al Satanbe takira timeke taren min mon hewen tiya. ³² Goyenbe ne kuruse hende nade nisan heke gab alya bereya megen han kurun gayen nigen hitte yawayen," yinyin. ³³ Gwaha yinyin gobe kame mata dahade mat kamyen goyen yikala yire yenbe gogo yinyin. ³⁴ Irkeb al buda gore, "Nenbe Moseyen sabarebe Mesaiabe huginen hiyen yeke nurde hityen. Goyenbe dahade ningeb, 'Al Urminbe he hende kamyen,' yen ha? Al Urmin gobe ganun?" yen hitem po gusunan iramin. ³⁵ Irkeb Yesube mel goya sobamde ma hiyen goke maya mere mat wol henbe, "Hulsibe denya ulyande ma hiyen. Ningen huls hiya gayenter po kun hinayin. Hen ga mon kidoma aw duren tiya geb. Al kura kidoma bana kun hiyen al gobe gor kun hime yen ma po nurdeya kun hiyen. ³⁶ Huls goyen denya hikeyabe yen ge dufaytin taren irnayin. Gogab denbe huls bana hen mata igin ten ten mar henayin," yinyin. Be, Yesu go meremin pasi irdeb al buda go yubul ten kunbe nennak yen bana kurin.

Yuda marbe Yesu pel irtek po hamin

³⁷ Be, Yesube mata tinen turun yan goyen Yuda mar dilinyan wor po forok yirde hinhan gega, yen ge dufaymin sanin ma irde hinhan. ³⁸ Go ten hinhan gobe Al Kurunen mere basan al Aisaia belen kame gwahade forok yiyyen yen kayyin goyen po forok yen hinhan. Merebe gahade:

"Doyan Al Kurun, mere tagaltekeb ganun belen fudinde yen nurde han? Hubu wor po!

Irdeb ganun mar hitte Doyan Al Kurun belen taren min goyen yikala yiryen? Hubu wor po!" yitin.

Aisaia 53:1

³⁹ Ningen Aisaia belen yitin gwahade goyen po, mel gobe dufaymin yen ge taren ma po iramin. Mel gote matamin goke Aisaia belen mere hoyan kura gahade kayyin:

⁴⁰ "Yen belen mel gote dilinbe titmin yiryin. Irde binbe pet tiyyin.

Ningen dilin gore epte ma nan kennayin.

Irde bin go geren ma yeke epte ma bebak tinayin.

Irde ne hitte mulgan ma henayin.

Mon manhan ne hitte mulgan heke sope yirmewon," yitin.

Aisaia 6:10

⁴¹ Aisaia Al Kurun belen Yesu denem turun yan irtin goyen bikken kenenbe yen ge gogo tagalyin.

⁴² Be, al budam Yesu gwaha mat pel iramin gega, doyan mar budambe yen ge dufaymin sanin iramin. Goyenbe Farisi mar belen nurdeb dakira tike gabu yaminde epte ma kutek yen kafura hamin. Goke tenbe Yesu ni dufaymin taren iramin goyen kawan ma tagalamin. ⁴³ Mel gobe al belen turun yird yird ni po amanen nurde han yen. Irde Al Kurun belen turun yird yird ni ma nurde han yen geb, gogo kawan ma tagalamin.

⁴⁴ Be, Yesu belen kuware gahade tagalyin: "Al kura ne ni dufaymin sanin iryenbe ne ni po ma dufaymin taren iryen. Nad nerke wamirin al goke manan dufaymin sanin iryen. ⁴⁵ Irde al kura ne ninyen al gobe ne po ma ninyen. Nad nerke wamirin al goyen wor kinyen. ⁴⁶ Nebe huls melak hen hi go gwahade goyen melak hewe yen megen gar wamirin. Gogab al kura ne ni dufaymin taren iryen gobe kidomare ma hiyen.

⁴⁷ "Al kura merene nurde ga binde ma kerde hiyen al gobe ne belen merem yan ma iren. Nebe megen ni alya bereya gayen merem yan yire yen ma wamirin. Al Kurun hitte yumulgan tiye yen wamirin. ⁴⁸ Gega ne harhok nunen merene ma nurde han mar goyen merem yan yiryen albe hi. Ningen nalu funandenbe mere tagalde himyen gore wor po merem yan yiryen.

⁴⁹ Gwaha, nebe nigen dufayner ma mere ten hime. Adone nad nerke wamirin al goreb mere gwahade tiyayin, irde gwaha mat yawayin goyen ninen hiyen.

⁵⁰ Yen belen ninen hiyen mere gobe al belen gama irdeb yeny huginen hinayin yen nurde hime. Ningen mere ten himyen kurun gabe Nanne belen gwaha yawayin ninen hiyen go mun po yen himyen gogo," yinyin.

Yesu belen komatmin yagot kahan halde yunyin

13 Be, gabu nalu kurun Pasoba go gise gwahade hirin. Irkeb Yesu go megen ga tubul ten Nanin hitte kun kun nalumin forok yihi yen nuryin. Yenbe alya bereyamin megen han mar goyen bubulkunne wor po yen nurde yunenbe igin yen ge ten kamen yen nurde hinhan geb, dufaymin goyen yikala yiryin.

² Be, wawunbanare ni bin ge nene hinhan. Irkeb Ungurabe Saimon Iskariot urmin Yudas belen Yesu asogo haninde kiryen yen bikken bin tirin. ³ Yesube det kurun gayen doyan yird yird taren Nanin belen untin

goyen nurde hinhin. Irde yenbe Al Kurun hitte mat watin, irde sopte yen hitte mulgan hiyyen goyen wor nurde hinhin. ⁴ Ningeb binje nen hinhande mat huwardeb ulinhormin hende nin goyen tugu tenbe ulin utma ten tenje nin amel ten mal temdere giti iryin. ⁵ Gwaha ten gab koronde fe wogord deb komatmin yagot kahan halde yunyin. Irdeb amel gore po fe goyen utma ten yunyin.

⁶ Be, gwaha ten kun kunbe Saimon Pita hitte hirin. Irdeb, "Doyan Al Kurun, ge gayenbe kahanne halen ten ha?" inyin. ⁷ Irkeb wol henbe, "Mata tihim gote min bebak ma taha. Goyenbe kamebe bebak tiyayin," inyin. ⁸ Irkeb Pita belen, "Mon, kahanne epte ma halayin geb," inyin.

Irkeb Yesu belen wol henbe, "Kahange ma halenge epte ma metene kurun gote iginen tawayin," inyin. ⁹ Gwaha inkeb Pita go, "Doyan Al Kurun, gwahade kenem kahanne po ma halayin. Hanneya tonahneya manan tumnan halde nunayin," inyin. ¹⁰ Irkeb wol henbe, "Al fe gimtin gobe ulinje tiki minmon geb, kahan po halte hi. Gwahade goyen po denbe bikken Al Kurun dilinde wukken han. Goyenbe den tumnan mon geb," inyin. ¹¹ Al gore asogo haniinde niryen yen bikken nurde hinhin geb gogo, "Den tumnanbe wukken han gega, al unjuren po gabe gwahade ma hi," yinyin.

¹² Be, komatmin yagot kahan halde pasi irdeb ulinhormin hende nin tugu titin goyen sopte ten hor irdeb mulgan hen gasunminde kun kipiryin. Irdeb, "Den ge ten mata tihim gate min bebak tahan?" yen gusunan yiryin. ¹³ Irdeb gaha yinyin: "Den belen Tisa ninen hanjen, munan kurarebe Doyan Al Kurun ninen hanjen. Nebe al gwahade geb, den belen gwaha ninen han gob fudinde. ¹⁴ Ningeb gayenterbe Tisaya Doyan Al Kurunya ninen hanjen gare kahan tin halde dunhem geb, den wor kadam kahan halde gunen ten hinayin. ¹⁵ Nebe mata gwaha ten hinayin yenbe gago dikala dirhem. Ningeb den wor dindikenbe kadtingen meter al yen nurde kadam faran gurd ten hinayin.

¹⁶ Fudinde wor po dinen hime, meter al kura doyan al min folek ma han, irde mere basan al gobe hulyan iryen al go folek ma han. ¹⁷ Denbe saba gayen bebak tahan. Ningeb saba gayen gama irde mata ten hinayinbe Al Kurun belen guram dirde igin igin diryen," yinyin.

¹⁸ Be, Yesu go sopte gaha yinyin: "Nebe den tumnan goke ma yen hime. Neb basin yirmirin mar gobe nurde yunen hime. Goyenbe mere Al Kurunyen asande katin hi gobe forok po yiyyen. Merebe gahade: 'Al kura neya tumnan binje neren al gore tigiri ten asogo niryen,' yitin hi. ¹⁹ Mata goyen forok ma yen hikeya go wa gago dinen hime. Gogab mata go forok yekeb nebe Mesaia yen dufaytin sanin irnayin. ²⁰ Fudinde wor po dinen hime, al kura ne belen al yad yermeke kunayin mar gote saba fudinde yen nurnayinbe merene nurde han yen nurd yunen. Irdeb al kura merene fudinde yen nurnayinbe nad nerke wamirin al gote mere nurde han yen nurd yunen," yinyin.

²¹ Be, gwaha yinen pasi henbe binde kanduknen wor po nurdeb kawan po, "Fudinde wor po dinen hime, ku-

ratin kura belen pel nirde asogo haniinde neren tiya," yinyin. ²² Irkeb komatmin belen kukuwamnen nurdeb ganun nin kura yihi yen yingen ulin kadam genen tiyamin. ²³ Be, komatmin kura Yesu belen bubulkuñne wor po yen nurd unen hiyen al gobe Yesu bindere gegelhek mat bulgan yitin hinhin. ²⁴ Irkeb Saimon Pita belen al go hani belen po tunan irdeb, "Ganun nin yen ha yen gusunan ira," inyin. ²⁵ Irkeb al gore Yesu hinhin belen ge tawun henbe, "Doyan Al Kurun, ganun nin yen ha?" inyin. ²⁶ Irkeb Yesu belen wol henbe, "Al gobe beret parwek gayen koron bana fe ulin irde ga unen al goyen," inyin. Irdeb beret parwek go ten koron bana fe ulin irde Saimon Iskariot urmin Yudas unyin. ²⁷ Be, Yudas go beret go tekeb goyare po Satan belen ketal uryin. Irkeb Yesu belen, "Mata kura tiyen ten ha gobe aranen po tiyayin," inyin. ²⁸ Goyenbe yenya gor binje nene hinhan mar goreb min dani Yesu belen Yudas gwaha ina yen bebak ma tiyamin. ²⁹ Yudasbe mel gote hora doyan irde hinhin al geb, al kurabe Yesu belen Pasoba binje damu ten ten goke inen hi yen nuramin. Kurabe hora ten al bunin yunen yunen nin inen hi yen nuramin. ³⁰ Be, Yudas go beret tenbe goyare po kat sinare kurin. Gobe wawunde tiyyin.

Yesu belen saba tarej gergen goyen komatmin yunyin

³¹ Be, Yudas go kukeb Yesu belen, "Be, han kabe ne Al Urmin gayen den turun yan goyen tetek hihim. Irde ne belen mata tiyen goreb Al Kurun den turun yan tiyyen. ³² Ningeb Al Kurun belen ne hitte mat den turun yan tiyyenbe yen belen wor yingen hitte mat denne turun iryen. Irdeb aran po iryen. ³³ Dirinje yago, nebe denya sobamde ma hitek geb. Denbe ne nin nan kennayin gega, Yuda mar yinmin gwahade goyen po, ne kwen de gorbe den epte ma kunayin dinen hime gago. ³⁴ Nebe saba gergen kura gago diren tihim: kad tin ge amanen nurd gunen ten hinayin. Ne belen den ge amanen nurde himyen gwahade goyen po, den wor ditin ge kadam amanen nurd gunen ten hinayin. ³⁵ Gwahade kad tin ya kadam amanen nurd gunen ten hinayinbe al hoyan kurun gore denenbe nere komatne yen nurde dunen hinayin geb," yinyin.

³⁶ Gwaha yinkeb Pita belen, "Doyan Al Kurun, gebe dare kwayin?" inen gusunan iryin. Irkeb Yesu belen wol henbe, "Han ka wor pobe kwen de gor epte ma kwayin. Gega kamebe igin kwayin," inyin. ³⁷ Irkeb Pita belen, "Doyan Al Kurun, dahade ningeb han ka gayen epte ma gama giren? Nebe ge nin ten igin kamen," inyin. ³⁸ Irkeb wol henbe, "Ge gayen fudinde wor po ne nin ten igin kamayin? Fudinde wor po gin hem. Han ka wawun tatirok mere ma tikeya wawun karwore ne nin yen, 'Al gob ma nurde unen hime,' yawayin," inyin.

Yesu belen komatmin sanin yiryin

14 Be, Yesu go sopte po, "Ne dubul ten kwen goke kanduknen ma nurnayin. Al Kurun nin heken nurde hinayin. Irdeb ne nin wor heken nurde hinayin. ² Nanner yarebe hen hen gasunbe budam han. Ningeb

gor kuñ gasunñtin sope yirenñ tihim. Gasunñ go budam moñ manhan gwahade ma dinmewoñ. ³ Kuñ gasunñtin sope yirde ep irdeb mulganñ heñ wañ ne heñde gor dukenñ. Gogab denñ manañ ne heñde gor hinayinñ. ⁴ Denñbe ne kwenñ teñ himere gor kuñ kuñ belenñbe nurde hañ gogo,” yinyinñ. ⁵ Irkeb Tomas belenñ, “Doyañ Al Kurunñ, nenñbe gor kwenñ taha yeñ ma nurde hite. Niñgeb belenñ gob daha mat nurtek?” inyinñ. ⁶ Irkeb wol heñbe, “Nebe Al Kurunñ hitte kuñ kuñ belenñ. Irde nebe mere fudinde gote miñ al, irde Al Kurunñya huginñ heñ heñ gote miñ al wor po. Niñgeb ne miñmoñbe al kura Adone hitte epte ma kunayinñ. ⁷ Denñbe ne gayen kenñkela nurde nunenñ hanñyen manhan Adone wor nurd unwoñ. Goyenbe gayenter matbe ne gayen nurd nunenñ hañ geb, Adone wor nurde unenñ hinayinñ. Goke teñ denñbe bikkenñ nurd unenñ hañ yeñ nurde hime.” yinyinñ.

⁸ Irkeb Filip belenñ, “Doyañ Al Kurunñ, Nanake dikala dira. Dikala dirke kenenñbe ep gogo yeñ nurtek,” inyinñ. ⁹ Irkeb wol heñbe, “Filip, nebe denñya ulyañde hityen gega, ma po nurd nunenñ ha? Al kura ne nenenñ hiyen al gobe Nanne manañ kenenñ hiyen. Niñgeb dahade geb, ‘Ado dikala dira,’ ninenñ ha? ¹⁰ Nebe Nanneya hirekeb Nannebe neya har gobe fudinde yeñ ma nurde ha? Ne belenñ mere dirde himyen gobe dufayner ma dinenñ himyen. Metenñ teñ himyen kurunñ gobe Adone, ne hitte hi gote metenñ geb, yeñ belenñ neya heñ metenñmiñ teñ hiyen. ¹¹ Nebe Nanneya har, irde Nannebe neya har yemeke goke fudinde yeñ nurnayinñ. Munañ gwaha ma tenñbe mata tinñenñ turunñ yañ wor po forok yirmeke yenñ hanñyen goke nurde gab mere teñ hime gayen fudinde yeñ nurnayinñ. ¹² Fudinde wor po dinenñ hime, al kura ne niñ dufaymiñ tareñ iryenñbe ne belenñ mata forok yirde himyen goyen yeñ wor forok yirde hiyen. Irde nebe Nanne hitte kwenñ geb, al gobe ne belenñ mata teñ himyen gote folek wor po teñ hiyen. ¹³ Irdeb denñner † det kura niñ gusunñanñ hekeb ne belenñ wol heñ dunenñ. Gogab Adonebe Urmiñ ne gayen hitte mat denñem turunñ yañ hiyyenñ. ¹⁴ Denñbe det kura niñ nurdeb ne denñner po gusunñanñ nurnayinñ. Irkeb det goke nurnayinñ goyen dunenñ.

¹⁵ “Be, denñbe ne niñ amañenñ nurnayinñbe ne belenñ mata gwaha gwaha tinañ dinenñ hime goyen gama irde teñ hinayinñ. ¹⁶ Ne belenñ Nanne gusunñanñ irmekeb Farañ Al hoyañ dunyenñ. Irkeb yeñbe denñya huginñenñ hinayinñ. ¹⁷ Yeñbe Holi Spirit. Yende merebe fudinde wor po. Gega megen niñ alya bereyabe epte ma kennayinñ, irde ma nurd unenñ hañ geb, meremiñ fudinde yeñ ma nurnayinñ. Goyenpoga denñbe yeñya hinayinñ, irde yeñbe denñ bana hiyenñ geb, nurd unenñ hinayinñ. ¹⁸ Nebe kwenñ gega, kagew yara ma dubul tiyenñ. Denñ hitte sopte mulganñ heñ wayenñ. ¹⁹ Heñ ga moñ megen hañ mar gare ma nennayinñ. Goyenbe denñbe nennayinñ. Irde nebe kameñ gega, sopte huwardeb heñ geb, denñ wor gwahade po hinayinñ. ²⁰ Gwaha tiyenñ nalu goyen wakeb Nan-

† “Denñner” gabe dulinñ Yesu denñ urde gusunñanñ ird ird niñ ma yeñ hi. Nenñbe Yesuyen alya bereya niñgeb, yeñya awalikde heñya gusunñanñ heñ heñ niñ yeñ hi.

neya har goyen bebak tinayinñ. Irde denñya hite gwahade po, denñ wor neya hañ goyen bebak tinayinñ. ²¹ Al kura sabane nurde gama irde hi al gobe ne niñ amañenñ nurde hi. Irde ne niñ amañenñ nurde hi al gobe Adone belenñ yeñ goyen bubulkuñne wor po yeñ nurde unenñ hi. Irde ne wor yeñ goyen gwahade po nurde unenñbe nebe al gwahade yeñ nigenñ ikala irenñ,” yinyinñ. ²² Irkeb Yudas belenñ, “Goyenbe, Doyañ Al Kurunñ, dahade geb nenñ hitte po nebe al gwahade yeñ dikala dirdeb megen niñ marbe gigenñ ma yikala yirayinñ?” inyinñ. Yudas gobe Yudas Iskariot moñ, al hoyañ po. ²³ Be, Yudas gore gwaha inkeb Yesu belenñ wol heñbe, “Al kura ne niñ amañenñ nurde hañ marbe sabane gama irnayinñ. Irkeb Nanne belenñ bubulkuñne wor po yeñ nurd yunyenñ. Irdeb neya Nanneya tumñanñ yeñ hitte kuñbe yeñya hitte. ²⁴ Munañ al kura ne niñ amañenñ ma nurde hañ marbe sabane ma gama irnayinñ. Mere denñ belenñ nurde hañ gabe bener niñ moñ, Nanne nad nerke wamiñriñ al gote mere geb.

²⁵ “Mere dirde hime kurunñ gabe tumñanñ heñya gago momoñ dirde hime. ²⁶ Goyenbe kame Farañ Al, Holi Spirit goyen Al Kurunñ belenñ teñ kerke katenñ gasunñne tiyyenñ. Irdeb denñ nurtek mere kurunñ goyen yeñ belenñ gab saba dirde hiyenñ. Irde ne belenñ det momoñ dirde himyen kurunñ goyen wor bebak dirde hiyenñ. ²⁷ Al biñ kamke iginñ heñ heñ mata goyen denñ hitte tubul tihim. Al biñ kamke heñ heñ gobe nigen goyen dunenñ. Nebe megen niñ mar belenñ dunenñ hanñyen gwahade ma dunenñ. Niñgeb kame mata forok yiyyenñ goke kandukñenñ ma nurnayinñ, irde kafura ma henayinñ. ²⁸ Nebe kwenñ, irdeb sopte mulganñ heñ denñ hitte wayenñ yeñ himeke nurañ. Niñgeb ne niñ amañenñ nurde hañ manhan Nanneb ne folek go hitte kwenñ tihim goke amañ hewoñ. ²⁹ Harñka gago mata go forok ma yeñ hikeya goke dinhem. Gogab mata go forok yeke kenenñbe fudinde yeñ dufaytinñ tareñ irnayinñ. ³⁰ Megen gar niñ doyañ al Satanbe wayenñ tiya. Niñgeb sobamde ma heñ mere direñ geb. Goyenbe Satanbe sanñinñdebe epte ma daha wet kura niryenñ. ³¹ Gega nebe Nannenñ amañenñ nurde unenñ hime geb, yeñ belenñ gwaha gwaha tiyayinñ ninyinñ goyen po tiyenñ. Gogab al belenñ ne gayen yeñbe al gwahade yeñ bebak tinayinñ. Be, wake gasunñ ga tubul teñ kuniñ,” yinyinñ.

Yesube wain he, irde yende alya bereyabe gote haninñ

15 Be, Yesu go sopte gaha yinyinñ: “Nebe wain he fudinde wor po. Munañ Nannebe wain metenñ gote miñ al. ² Yeñbe wain haninñ kura ne hitte mat kutinñ goyen iginenñ ma heñ hitinñbe walde yemeyde hiyen. Munañ wain haninñ iginenñ heñ hitinñ gobe sopte iginenñ kurunñ po ferde hiyenñ yeñ haninñ sope yirde hiyen. ³ Denñbe saba dirde himyen goreb bikkenñ po he haninñ harañ hitinñ gwahade goyen dirtinñ hañ. ⁴ Niñgeb denñbe neya po hinayinñ. Irkeb ne gayen denñya heñ. He haninñ kura piginñde basañ ma hitinñ hiyenñbe yinñenñ epte ma iginenñ hiyyenñ. Gwahade goyen po, neya ma hinayinñbe, mata iginñ kura ma forok yirnayinñ.

⁵“Nebe wain he, irde denbe gote haniñ. Niñgeb al kura neya hike nebe yenya heñ al gobe gote igineñ, mata igiñ igiñ budam forok yirde hiyen. Munañ neya ma heñ hoyañ muñ po pat yitiñ hiyenbe mata igiñ kura ma po teñ hiyen. ⁶Al kura neya ma hi al gobe he haniñ kura walde temeyke kamtiñ hiyen go gwahade hi. He haniñ gwahade gobe yade kakde yemeyke humga kuñ hañyen. ⁷Munañ deñ gayen neya hinayiñ, irde merene manañ deñ bana hiyenbe det kura niñ nurde gusuñañ henayiñ. Irdeb det gobe yade hinayiñ. ⁸Gwaha teñbe mata igiñ igiñ kurun forok yirde hikeb gore Nanner denbebe turñun yañ heñ hiyen. Gwaha teñ hinayiñ gabe al hoyañ beñ nere komat yeñ denen hinayiñ.

⁹“Be, Nanne beñ ne gayen bubulkuñe wor po yeñ nurde nunen hiyen gwahade po, ne wor deñ gayen bubulkuñe wor po yeñ nurde dunen hime. Niñgeb deñ ge amañen nurde dunen hime bana goñ heñ mata teñ hinayiñ. ¹⁰Nebe Adoner saba gama irde himekeb ne gayen bubulkuñe wor po yeñ nurd nunen hiyen bana goñ hime. Gwahade goyen po, deñ beñ wor sabane gama irnayeñbe deñ gayen bubulkuñe wor po yeñ nurde dunen heñ goyen bana hinayiñ. ¹¹Mere ga momoñ dirde hime gabe amañ dufayne manañ hime gwahade goyen po, deñ wor gotiñ yañ hinayiñ, irde amañ dufaytiñ goyen kurun wor po hewoñ yeñ gago momoñ dirde hime. ¹²Sabanebe gahade: ne beñ deñ gayen bubulkuñe wor po yeñ nurd dunen himyen gwahade goyen po, deñ wor kadtiñ yago niñ amañen nurd gunen teñ hinayiñ. ¹³Niñgeb kadtiñ ge amañen nurd nurd mata fudinde wor pobe kadtiñ ge nurde farañ yurde kamnayeñ gogo. ¹⁴Denbe sabane gama irde hinayeñbe duwanne yago wor po henayiñ. ¹⁵Meteñ albe doyañ almiñ beñ meteñ daha teñ hi goyen ma nurde hi. Goyenbe denbe nurde hañ geb, meteñ marne ma dinen. Gwaha dintiñbe duwanne yago dinen. Nebe Al Kurun beñ saba nirtiñ kurun goyen momoñ dirde himyen geb, gogo duwanne yago dinen hime.

¹⁶Deñ beñ basiña ma nirañ. Gwaha nirtiñbe kuñ igineñ hugiñen hitek mata igiñ goyen forok yirñayiñ yeñ basiña dirmiriñ. Gwaha teñ henyañbe ne denner det kurañ gusuñañ hekeb, Nanne beñ igiñ ala po dunyen. ¹⁷Niñgeb kadtiñ ge kadom amañen nurd gunen teñ hinayiñ. Sabanebe gago geb,” yiniñ.

Megen niñ marbe Yesuyen komatmiñ haram yirde hinayiñ

¹⁸Be, Yesu go sopte po gaha yiniñ: “Megen niñ mar beñ haram dirkebe, ‘Neñ gago po ma dirhañ. Doyañ alniniñ wa haram iramiñ go,’ yeñ nurde hinayiñ.

¹⁹Denbe megen niñ mar manhan megen niñ mar beñ awalik igiñ igiñ po dirde hiwoñ. Gega denbe megen niñ mar bana mat basiña dirmiriñ geb, denbe megen niñ mar moñ. Goke teñbe megen niñ mar beñ deñ gayen igiñ ma nurd dunen hañ gogo. ²⁰Ne beñ, ‘Meteñ albe doyañ almiñ epte ma fole iryen,’ dinmiñ gobe bitiñ sir ma yiyyen. Niñgeb dinmiñ gwahade po, mel gore ne bulun bulun nirañbe deñ wor bulun

bulun gwahade po dirñayiñ. Munañ mel gore sabane nurde gama irnayeñbe dende saba niñ wor gwahade po tinayiñ. ²¹Mel gobe nad nerke wamiñ al goyen ma nurde unen hañ geb, ne niñ igiñ ma nurdeb deñ manañ bulun bulun dirñayiñ. ²²Ne beñ wañ saba ma yirmiñ manhan mata bulun miñmoñ hiwoñ. Goyenbe ne wañ saba yirmiñ geb, epte ma neñbe mata bulunniñ miñmoñ yetek hañ. ²³Al kura bulunen wor po nurd unen hi al gobe Adone wor bulunen wor po nurd unen hi. ²⁴Ne beñ mata tiñen turñun yañ wor po al kura beñ epte ma forok yirtek goyen mel gote diliñ mar ma forok yirmiñ manhan mata tiñen ne beñ yirmiñ go pel irañ gote mata bulun miñyañ ma hiwoñ. Goyenbe mel gobe mata tiñen goyen yenañ gega, neya Adoneya tumñañ bulunen wor po nurd dunen hañ. ²⁵Goyenbe mata gwaha teñ hañ gobe yende sabare Mose beñ, ‘Mel gobe miñ miñmoñ bulun nurd nunen hañ,’ gwahade kayiñ goyen go po teñ hañ.

²⁶“Be, Farañ durd durd Albe wayyen. Yenbe Holi Spirit, meremiñbe fudinde wor po, irde Adone hitte mat wayyen. Ne beñ Al Kurun hitte mat teñ kermeke wañbe ne niñ momoñ dirde hiyen. ²⁷Irkeb deñ wor ne niñ al momoñ yirde hinayiñ. Denbe meteñ miñ urmiriñde mat po neya hityen geb, deñ wor gwaha tinayiñ,” yiniñ.

16 Be, Yesu go sopte gaha yiniñ: “Mere dirhem kurun gabe dufaytiñ ne niñ tareñ irtiñ goyen yubul ma tinayiñ yenbe gago dinhem. ²Be, Yuda mar beñ yende gabu yare dakira tike epte ma kunayiñ. Fudinde, al kurabe Al Kurun niñ kenkela meteñ tihit yenbe mudunke kamnayeñ nalu goyen forok yiyyen. ³Go mar gobe neya Nanneya ma nurde dunen hañ geb, mata gogo teñ hinayiñ. ⁴Nebe nañ hakot po momoñ dirde hime gago. Gogab nalu goyen forok yekeb biken hayhay diriñ go gago forok yeñ hañ yeñ bitiñ bak yenayiñ. Hañkapyabe tumñañ hinhet geb, momoñ ma dirmiriñ,” yiniñ.

Holi Spirityen meteñ

⁵Be, Yesu go sopte gaha yiniñ: “Hañkabe nad nerke wamiñ al hitte kwen tihim. Goyenbe deñ gayen al kura beñ, ‘Dare kwen teñ ha?’ yeñ gusuñañ ma nirhañ. ⁶Mere dirhem garebe buniñen dufay beñ po dukdawañ dira. ⁷Goyenbe fudinde wor po dinen hime, deñ gayen igiñ hewoñ yeñ nurdeb gago kwen tihim. Ne ma kwenbe Farañ Durd Durd Al go deñ hitte ma wayyen. Gega ne kwen gab Farañ Durd Durd Al go teñ kermeke wayyen. ⁸Yeñ beñ wañbe megen hañ marbe mata bulun miñyañ goyen yikala yirkeb yenen bebak teñ hinayiñ. Irde damiñbe Al Kurun diliñde mata huwak, irde kame Al Kurun beñ merem yañ yiryen goke wor momoñ yirde hiyen. ⁹Mata bulunmiñbe ne niñ dufaymiñ sañiñ ma irde hañ gogo yeñ yikala yiryen. ¹⁰Nebe kameñ, irde huwaren, irdeb Al Kurun hitte hurkumeke al kura ma nennayiñ. Mata kurun go tiyen gote miñ goyen Farañ Al beñ yikala yirkeb Al Kurunbe huwak yeñ bebak tinayiñ. ¹¹Irde megen niñ marte doyañ al Satanbe biken Al Kurun beñ merem yañ

iryiñ geb, kame megen niñ alya bereya tumñañ me-rem yañ yiryen goyen yikala yiryen.

¹²“Be, nebe det budam wor po momoñ dirtek hañ gega, denbe epte ma merene tumñañ bebak tinayiñ. Niñgeb tumñañ ma momoñ direñ. ¹³Goyenbe Holi Spirit, mere fudinde po yeñ hi al gore wañ gab mata fudinde teñ teñ belñen kurun go dikala diryen. Yeñbe yinğenđe dufayde ma mere tiyyen. Al Kurun belen mere momoñ irke go po momoñ diryen. Irde mata kame forok yetek goyen manañ momoñ diryen. ¹⁴Merenebe yeñ belen gab basañ heñ momoñ dirde hiyen. Gwaha matbe denbe turñun yañ irde hiyen. ¹⁵Al Kurunyen dawet kurun gobe tumñañ nigen ala. Gwahade geb Holi Spirit belen detne kurun goyen dikala dirde hiyen yihim gogo,” yinyiñ.

Yesu niñ biñ misiy nurnayiñ gega, kamebe aman he-nayiñ

¹⁶Be, Yesube sopte po yiriñ. “Muñ kura heñbe ma nennayiñ gega, gor mat hitñen teñbe sopte nennayiñ,” yinyiñ. ¹⁷Irkeb komatmiñ yago kura belen, “Daha yihim yeñbe, ‘Muñ kura heñbe ma nennayiñ gega, gor mat hitñen teñbe sopte nennayiñ,’ yeñ hi? Irde, ‘Nanne hitte kweñ tihim,’ yeñ hi?” yeñ kadom gusunañ gird tiyamiñ. ¹⁸Mel gobe goke gusunañ po heñ heñbe, “Yeñ belen, ‘Muñ kura heñbe,’ gwaha yeñ hi gobe daniñ wor po yeñ yeñ hi? Neñbe gwaha yeñ hi yeñ bininiñ bak ma yeñ hi,” yeñ kadom gusunañ gird tiyamiñ.

¹⁹Be, Yesu go mere tiyyiñ goke komatmiñ yago belen gusunañ irtek heke yeneñbe, “Den gayen ne belen, ‘Muñ kura heñbe ma nennayiñ gega, gor mat muñ kura hitñen teñbe nennayiñ,’ yihim goke gusunañ nirniñ teñ hañ? ²⁰Fudinde wor po dinen hime, megen niñ marbe ne kameñ goke aman hekeb denbe ne niñ buninñ nurde esinayiñ. Fudinde, den belen ne kammeke goke kandukñen nurnayiñ. Goyenbe kamebe aman henayiñ. ²¹Bere kura diriñ kawañ kertek nalumiñ forok yekeb diriñ kawañ kere yeñbe uliñ misiy kurun katyen. Goyenbe diriñmiñ go kawañ hekeb goke amanñen nurdeb uliñ misiy katyen goke biñ sir yiyyen. ²²Niñgeb gwahade po den wor hañka gabe kandukñen nurde hañ. Gega sopte wañ denmekeb goyenter mat aman wor po heñ hinayiñ. Irkeb al kura belen amanñiñ goyen epte ma goran diryen. ²³Goyenterbe det kura niñ ne ma gusunañ nirnayiñ. Fudinde wor po dinen hime, denner det kura niñ Nanne gusunañ irnayiñ kurun gobe dunyen. ²⁴Mehenđe ne gama niraminde mat wañ wañ hañkabe ne denner det kura niñ ma gusunañ irde hañyen. Goyenbe hañka matbe ne denner gusunañ irde hinayiñ. Irkeb det niñ gusunañ irde hinayiñ kurun goyen dunen hiyen. Irkeb goke amanñen wor po nurde hinayiñ.

²⁵“Nebe maya mere mat mere dirde himyen. Goyenbe nalu kura forok yekeb sopte ma maya mere mat mere dirde heñ. Nannenbe kawan po mere dirde heñ. ²⁶Al Kurunbe den gayen bubulkuñne wor po yeñ nurde dunen hi. Niñgeb go nalurebe ne denner dindiken gusunañ irde hinayiñ. Ne belen po den ge teñ Nanne

gusunañ ireñ ma dinen hime. Denbe ne niñ amanñen nurde hañyen, irdeb nebe Al Kurun hitte mat wamiriñ goyen fudinde yeñ nurde hañyen geb, Adone belen den gayen bubulkuñne wor po yeñ nurd dunen hi geb, gago dinen hime. ²⁸Nebe Adone hitte mat megen gar wamiriñ. Irdeb hañka gab megen ga tubul teñ Nanne hitte mulğan hewen tihim,” yinyiñ.

²⁹Irkeb komatmiñ belenbe, “Be, mere dirha gabe ufurkun mat ma dirde mere kenkelak po dirha. ³⁰Gebe det kurun ga nurde ha geb, al kura belen dufay guntek moñ yeñ genhet. Niñgeb gebe Al Kurun hitte mat wayariñ goyen fudinde yeñ nurde hite,” inamiñ. ³¹Irkeb Yesu belen wol heñbe, “Be, hañka gab dufaytiñ taren irhet yahañ. Gega kenkela heñ ga hinayiñ! ³²Den gayen burgagaw kertek nalu forok yewen tiya geb. Go nalu gobe gago bikken forok yihi. Irkeb nubil teñ burgagaw kerde tiyuñtiñyan tiyuñtiñyan kunayiñ. Goyenbe nebe nunkenñ ma hime, Nanneya tumñañ har. ³³Mere gabe neya heñ bitin kamke igin hinayiñ yeñbe gago momoñ dirhem. Megen garbe kanduk yenen hinayiñ. Goyenbe ne belen megen niñ taren go fole irmiñ geb, kanduk goke yul ma yenayiñ, sanin po heñ hinayiñ,” yinyiñ.

Yesu belen komatmiñ ge teñ Al Kurun gusunañ iryini

17 Be, Yesu go gwaha yinenbe kotan kan Al Kurun gaha inyini:

“Ado, nalube gago forok yihi. Urge denem turñun yañ goyen kawan irayiñ. Gogab ne Urge gare wor denge turñun yañ goyen kawan ireñ. ²Ge belen megen niñ alya bereya kurun gayen doyan yird yird taren gobe ne nunariñ. Gogab alya bereya ne nunariñ goyen geya hugiñen heñ heñ goyen yuner. ³Geya hugiñ heñ heñ gote belenbe gahade: al belen Al Kurun fudindebe ge gunkenñ po ha yeñ nurd gunen hañ, irde ne Yesu Kristu gayen ge belen nad nerke wamiriñ yeñ nurd nunen hañ gobe geya hugiñen heñ heñ gote belen. ⁴Nebe megen gar meter nunañ gobe pasi irmiñ. Gwaha matbe sanin ge turñun yañ goyen al yikala yirmiñ. ⁵Niñgeb, Ado, hañkabe ge hitte kweñ tihim geb, megen ga ma forok yiriñya geya henya sanin ne turñun yañ hinhem gwahade goyen po nirayiñ.

⁶“Be, nebe megen niñ mar hitte mat alya bereya basiña yirde nunariñ mar goyen hitte gebe al gwahade yeñ kawan po yikala yirde himyen. Mel gobe gere. Ge belen ne nunkeb merege momoñ yirmeke nurdeb gama irde hañyen. ⁷Gayenterbe det kurun ge belen nunariñ gobe ge hitte mat po watiñ yeñ nurde hañ. ⁸Ge belen mere gwahade yinayiñ ninañ goyen yinmekeb fudinde yeñ nurde hañ. Irdeb nebe ge hitte mat wamiriñ gobe fudinde wor po yeñ nurde hañ. Mel gabe ge belen nad nerke wamiriñ goyen wor fudinde yeñ nurde hañ.

⁹“Nebe mel gayen farañ yurayiñ yeñ gusunañ girde hime. Megen niñ mar goke ma gusunañ girde hime. Ge belen ne nunariñ mar gobe gere niñgeb, yeñ ge po teñ gusunañ girde hime. ¹⁰Nere alya be-

reya kurun gobe gere, irde gere alya bereya kurun go wor nere. Ningeb mel gare denje turun yan wor po goyen kawan irde hanjen. ¹¹ Nebe megen gar ma hej tihim, ge hitte hurken. Goyenbe mel gabe megen gar hinayin. Ado, gebe al wukken wor po, mata bulungem mon. Gebe tarejge yan, irde tarejge goyen ne nunarin. Ningeb sanjinger mel ga doyan yirde hike al bulun belen epte ma bulun yirnayin. Gogab geya neya unjkuren har gwahade goyen po, yey wor awalikde po hinayin. ¹² Neb mel gaya tumnan henjabe tarej nunarin gore po doyan yirde petpet yirde himekeb igin hinhan. Irdeb al kura ma timiyin. Goyenpoga al kura bikken gwaha tiyyen yey asanger katin goyen fudinde forok yey yey ge tenbe al unjkuren po ga mabok hiyun.

¹³ "Be, gabe ge hitte hurkutek hej hime. Goyenbe aman hej himyen gwahade po mel gayen wor aman henja hiwon yey mere kurun gago girhem. ¹⁴ Mel gabe merege momon yirmeke gama irde hanjen. Irkeb megen nin mar belen haram yirde hanjen. Gobe neb megen nin al mon gwahade goyen po, yey wor megen nin al mon geb, gogo haram yirde hanjen. ¹⁵ Goyenbe mel gayen megen gar mat yade sinja yirke kanduk kura ma yenen hinayin yey ma ginen hime. Gwaha titjenbe al bulun belen bulun yird yird nin pet pet yirde hayin yey gusunjan girde hime. ¹⁶ Nebe megen nin mon gwahade goyen po, mel gayen wor megen nin mar mon. ¹⁷ Meregebe fudinde wor po. Ningeb mereger mel ga saba yirke delger wukken henayin. ¹⁸ Ge belen nad nerke megen gar wamirin gwahade goyen po, ne belen wor mel gayen yad yirmeke megen nin alya bereya hitte kunayin. ¹⁹ Nebe mel gayen manan gere kudinjen wor po henayin yey nurdeb yey ge ten nigen gayen wa gunenbe gigen kudinjen wor po hitin hime.

²⁰ "Be, gusunjan girde hime gabe mel gake po mon. Kame mel gare mere tagalke meremin nurde ne nin dufaymin tarej irnayin mar goke wor gusunjan girde hime. ²¹ Gogab, Ado, gebe neya hirekeb ne wor geya har gwahade goyen po, mel gayen wor gwahade po hej awalikde hinayin. Irdeb mel gabe deyyat awalik bana hiwon yey gusunjan girde hime. Irkeb ge belen nad nerke wamirin goyen megen nin mar belen fudinde yey nurnayin. ²² Ge belen denje turun yan iran gwahade po, ne wor mel ga gwaha yirhem. Gogab deyyabe unjkuren har gwahade goyen po, yey wor gwahade po hej awalikde hinayin. ²³ Mel gore fudinde wor po awalikde hiwon yey nurdeb gebe neya hiren, irkeb nebe yey hitek. Gogab al hoyan gore ge belen nad nerke wamirin yey nurnayin. Irde ge belen ne nin amanjen nurde ha gwahade goyen po, mel gayen wor amanjen nurde yunen ha goyen megen nin alya bereya belen nurnayin.

²⁴ "Ado, ge belen al ne nin nunarin mar gobe ne hej gasunje kun gor hiwon yey nurde hime. Irdeb megen ga ma forok yekeya ne gayen bubulkujne

wor po yey nurd nunenbe denje turun yan irarin goyen mel gare kenwon yey nurde hime. ²⁵ Ado, gebe Al Huwak wor po. Megen nin marbe ma nurd gunen han. Goyenbe nebe nurde gunen hime. Irde neya han mar gayen wor ge belen nad nerke wamirin goyen fudinde yey nurde han. ²⁶ Ne belen gebe al gwahade yey mel gar han gayen yikala yirde himyen. Irde kame wor gwahade po yikala yirde hej. Gogab ge belen bubulkujne wor po yey nurd nunen hayen gwahade po, yey wor gwahade po nurd yunen hayin. Irke nigen gayen wor yey hitek," inyin.

Yesu asogo hanijde kiryin

(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

18 Be, Yesu go Al Kurun mere iryin goyen pasi henbe komatmin yagoya Pasoba binje nene hinhan gasun go tubul ten kwamin. Kun nanja dukun kura Kidron inen hanjen goyen fole irde kurhan kwamin. Sinja kurhan gonje olip he dugu kura hiyen geb, Yesuya komatminya go gor kwamin.

² Be, Yesu asogo hanijde kiryen al Yudas gobe Yesuya komatmin yagoya hanjaken hanjaken gor gabu irde hanjen goyen nurde hiyen geb, Yesube gor hi yey nuryin. ³ Ningeb Yudas go Roma nin fulenja marya Al Kurun dolon ird ird mata doyan mar pris buda gote karkuwanminya Farisi marya belen hulyan yiramin mar goyen yade Yesu hinhinde gor wayyin. Mel gobe hulsiya fulenjen nin detya yade wayamin.

⁴ Be, Yesu go ulinje mata gwahade forok yewen tiya yey nurde hinhin geb kunje, "Ganun nin wor po nurde wayhan?" yinen gusunjan yirin. ⁵ Irkeb mel gore, "Nasaret nin al Yesu," inamin. Irkeb wol henje, "Al gobe ne gago," yinyin. Yesu asogo hanijde kiryin al Yudas gobe go mar goya hinhan. ⁶ Be, Yesu belen, "Al gobe ne gago," yinkeb mel gobe tulfut yenje harhok mat mulgan hej megen katamin. ⁷ Irkeb sopte gusunjan yirdeb, "Ganun nin wor po nurde wayhan?" yinyin. Gwaha yinkeb mel goreb, "Nasaret nin al Yesu," inamin. ⁸ Irkeb wol henje, "Al goyenbe ne gago dinhem. Ne nin nanjaken han kenem al neya han gabe yubul tike kunan," yinyin. ⁹ Mere tiyyin gobe hanjapya Galili hinhinjabe, "Nebe al kura ge belen nuntin goyen kura ma pel irmin," yirin goyen gogo forok yirin.

¹⁰ Be, goya goyenbe Pitabe fulenjen nin bidila dirnen minyan geb, bidilamin go marde tenje pris buda gote kurunminde meten al kura gote kirmin yase sapa iryin. Meten al gote denjembe Malkus. ¹¹ Be, Pita go gwaha tikeb Yesu belen, "Bidilage go fokmin bana hawa! Gebe ne gayen Adone belen kanduk tawayin ninyin goyen go ma tiyyen yey nurde ha? Mon, tewen geb," inyin.

Yesube pris buda gote kurunmin Anas hitte tukamin

¹² Be, Roma nin fulenja marya gote doyan alyabe † Yuda marte doyan mar belen hulyan yirke wayamin mar belen Yesu tamin. Irdeb hani fere tenje ¹³ Anas hitte

† Roma nin fulenja marte doyan al gayenbe fulenja mar 1,000 gote doyan al.

wa tukamiñ. Anasbe Kaiafas tenjak. Irde Kaiafasbe goyen damare gobe yeñ beler pris buda gote kurunmiñ heñ meten ten hinhin. ¹⁴ Kaiafas goreb hanjkapya, "Nananiniñya neñ almemya tumñan bulun hetek gobe igiñ mon. Niñgeb al unjkuren gare po kamyen gab kanduk kurun goyen ma kentek," yinyiñ al go goyen.

Pita beler hanjkapya Yesu niñ helwan hiriñ
(Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Be, Saimon Pitaya Yesuyen komatmiñ hoyanya kura goyen Yesu fere tenbe ten kwamiñ goyen gama iraryum. Komatmiñ kura gobe pris buda gote kurunmiñ beler nurd unen hiyen geb, al gobe pris buda gote kurunmiñde ya kurun koya milgu irtiñ bana gon sawsawa al gabu irde hanjende gor Yesu ten hurkukeb yeñ wor kame gama yirde hurkuriñ. ¹⁶ Be, Pita-be ya go milgu irtiñ koya gote yamere gor huwarde hinhin. Irkeb kadom, pris buda gote kurunmiñ beler nurd unen hiyen al goreb mulgan heñ katenbe yamere gor meten ten hinhin bere goyen mere irdeb Pita go ten koya binde hurkuriñ. ¹⁷ Be, Pita go hurkun hikeb yamere hinhin bere gore, "Yesu inen hanjen al gote komatmiñ kurabe ge gago?" inen gusunañ iryiñ. Irkeb Pita beler wol henbe, "Mon, ne mon," inyiñ.

¹⁸ Be, nana menjek wor po hiriñ geb, ya goyenter niñ meten marya Al Kurunyen ya balem doyan marya go uliñ uka yirniñ yeñ kak kawaldebe goyen kalyañ kerde huwarde hinhan. Irkeb Pita manañ yenya gor huwarde kak katen hinhin.

Pris buda gote kurunmiñ beler Yesu gusunañ iryiñ
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Be, mel go gwaha ten hikeyabe pris buda gote kurunmiñ beler Yesu go komatmiñya sabamiñya niñ gususunañ iryiñ. ²⁰ Irkeb Yesu beler wol henbe, "Nebe megen niñ alya bereyabe kawan po mere yirde hinhem. Nebe Yuda marte gabu yayan, irde kurabe Al Kurunyen ya balem bana gor saba yirde hinhem. Yuda mar dare gabu irde hanjende goyan hugiñen kun kawan po saba yirde hinhem. ²¹ Gega daniñ gusunañ nirde ha? Merene nurde hinhan mar hitte kun gusunañ yirayiñ. Yeñ gab mere ten hinhem goyen nurde han geb," yinyiñ.

²² Be, Yesu go gwaha yinkeb Al Kurunyen ya balem doyan al kura yeñ binde hinhin goreb kimiñde sen uryiñ. Irdeb, "Pris buda gote kurunmiñ gayen gwaha mat ma mere irde hanjen gega, daha inhabe gago?" inyiñ. ²³ Irkeb wol henbe, "Mere bulun kura tihim kenem mere damiñbe bulun goyen momon nira. Gega mere tihim gayen fudinde tihim kenem daniñ mununha?" inyiñ.

²⁴ Be, Anas beler Yesu go haniñ fere titiñde gwahade po pris buda gote kurunmiñ hoyan kura Kaiafas hitte wor ten kunan yinke ten kwamiñ.

Pita go sopte Yesu niñ helwan hiriñ
(Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Be, Saimon Pita go huwarde kak katen hikeyab al kura beler, "Al gote komatmiñ kurabe ge gago?" inen gusunañ iramiñ. Irkeb Pita go wol henbe, "Mon, ne mon geb," inen helwan hiriñ. ²⁶ Irkeb pris buda gote kurunmiñ gote meten al kura, Pita beler kirmiñ sapa iryiñ al gote kadom goreb, "Gebe Olip dugure gor yenya hike genhem," inyiñ. ²⁷ Gwaha inkeb Pita go teban helwan hiriñ. Irkeb goya goyen po tatirok mere tiyyiñ.

Yesube Pailat diliñ mar huwaryiñ
(Matiyu 27:1-2,11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-5,13-25)

²⁸ Be, Yuda marte doyan mar beler Yesu ten Kaiafasyen yare mat Roma gabman al Yuda mar doyan yirde hiyen al gote ya kurunde tukamiñ. Goya goyabe nana fay urde wuk yiriñ. Irkeb Yuda mar go, "Mon go al miñ hoyande yare kunbe Al Kurun diliñde tikiñ miñyan hetek," yeñ yingende saba gama irniñ yeñbe Roma gabman al gote ya binde ma hurkamiñ. Gobe Pasoba binde nen nen nalu kurun goyen netek yeñ nurde tiyamiñ. ²⁹ Niñgeb Pailat yingeniñ sinjare katenbe, "Da misiñde al ga merem yan irniñ yeñ tawayhan?" yinen gusunañ yiriñ. ³⁰ Irkeb al buda gore wol henbe, "Al gayenbe mata bulun kura ma tiyun manhan ge hitte gaha ma tawatewon," inamiñ. ³¹ Irkeb wol henbe, "Dindiken tukun matatiñde ga merere kernañ," yinyiñ. Irkeb mel gore, "Goyenbe nenbe al maymay sanjiniñ miñmon," yamiñ. ³² Mata gobe Yesu beler gwaha mat kamen yeñ bikken mere tiyyiñ goyen go fudinde heñ heñ niñ gogo tiyamiñ.

³³ Be, Pailat go mulgan heñ yamiñ kurunde hurkunbe Yesu hoy iryiñ. Irke hurkukeb gusunañ iryiñ. "Ge gayen Yuda marte doyan al kurun?" inyiñ. ³⁴ Irkeb Yesu beler, "Mere taha gobe dufayger po forok yihi ma al hoyan beler momon giran?" inyiñ. ³⁵ Irkeb Pailat beler wol henbe, "Nebe Yuda mar al mon. Niñgeb daha mat nuren? Merere girniñ yeñ gawayhan marbe gigen al goya pris buda gote karkuwanmiñya gore po gawayhan. Niñgeb gebe daha wor po tiyan?" inyiñ. ³⁶ Gwaha inkeb, "Ne beler alya bereya doyan yirtek gobe megen gar niñ mon. Megen gar niñ manhan Yuda marte doyan mar beler nad fere tiniñ yeñ wakeb meten marne beler ne basiña fulenja tiwon. Goyenpoga gwahade mon geb, gogo gwaha ma tahañ," inyiñ. ³⁷ Irkeb Pailat beler, "Be, gwahade geb, gebe doyan al kurun!" inyiñ. Irkeb wol henbe, "Doyan al kurun ninha gobe fudinde ninha. Fudinde, nebe miñ goyen goke wor po megen gar wamiriñ. Irde mere fudinde goyen tagalen yeñ wamiriñ. Niñgeb al kura mere fudinde niñ amanen nurde han marbe tumñan merene nurde han," inyiñ. ³⁸ Irkeb Pailat beler, "Mere fudinde gobe da?" inen gusunañ iryiñ. Gwaha inenbe Yuda mar hitte sinjare sopte katenbe, "Nebe al ga gwaha mat kura mere uliñde irtek yeñ ma kenem. ³⁹ Goyenbe dende matarebe Pasoba gabu nalu kurundebe ne beler mata

buluŋ mar koyare hanŋyen goyen uŋkurenŋ kura tenŋ siŋa irde dunenŋ himyen. Niŋgeb, 'Yuda marte doyaŋ al kurunŋ' inenŋ hanŋyen al gayen tubul timeke siŋare kuyenŋ yeŋ nurde hanŋ?' yinyiŋ. ⁴⁰ Irkeb al buda kurunŋ go tareŋ po, "Moŋ, yeŋ moŋ! Neŋbe Barabas dunayiŋ," inamiŋ. Barabasbe Roma gabman asogo irde hiyen goke tenŋ koyare keramiŋ hinhin.

19 Be, mel gore gwaha yekeb Pailat go Yesu go tenŋ usulak tinaŋ yeŋ fulenŋ marmiŋ yinke usulak tiyamiŋ. ² Irdeb doyaŋ al kurunŋyen tonaŋ umŋa irhet yeŋ kaŋ hirwaŋenŋ yaŋ kura goyen tenŋ tukuli tenŋbe tonaŋde keramiŋ. Irdeb doyaŋ al kurunŋyen amil umŋam bukkenŋya digulakya suluk irke bukkenŋ yara hitiŋ goyen tawaŋ hor irde unamiŋ. ³ Irdeb Yesu hitte kuŋ, "Gebe Yuda marte doyaŋ al kurunŋ. Hugiŋenŋ hayiŋ!" inenŋ tebaŋ irde giwgiw irde hinhan. Irdeb kimiŋde wolserenŋ uramiŋ.

⁴ Be, Pailat go sopte siŋare katenŋbe Yuda mar goyen, "Mel, nebe mere miŋ goke kura al gayen merem yaŋ irtek yeŋ ma nurdeb gago denŋ hitte taktehem," yinyiŋ. ⁵ Irdeb Yesu go doyaŋ al kurunŋ umŋa irtiŋ yara irhet yeŋbe amil umŋam bukkenŋya digulakya suluk yirke bukkenŋ yara hitiŋ kura hor irde unenŋ, kaŋ hirwaŋenŋ yaŋ tukuli tenŋ tonaŋde kirtiŋde po siŋare katenŋ hike kenenŋbe, "Al gobe gago," yinyiŋ.

⁶ Be, pris buda gote karkuwaŋmiŋya Al Kurunŋyen ya balem doyaŋ marya belenŋ Yesu go kenenŋbe, "Kuruse hende mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" yeŋ hekhok tiyamiŋ. Irkeb Pailat belenŋ wol henŋbe, "Nebe mere miŋ goke kura merem yaŋ irtek ma kenhem geb, dindikenŋ ga tukunŋ kuruse hende maynayiŋ," yinyiŋ.

⁷ Irkeb Yuda mar gore wol henŋbe, "Al gore yinŋenŋ ge yeŋ, 'Nebe Al Kurunŋ Urmiŋ,' yeŋ hiyen geb, nende sabarebe al gwahade gobe kamiŋ," inamiŋ.

⁸ Be, Pailat go gwaha yeke nurdeb kafura wor po hiriŋ. ⁹ Irdeb ya biŋde sopte mulgaŋ henŋ hurkunŋbe, "Gebe dare niŋ?" inenŋ gusuŋaŋ iryiŋ. Goyenbe Yesube wol ma hiriŋ. ¹⁰ Irkeb Pailat belenŋ, "Mere nirtek ma gira? Kuruse hende mayke kami yeweŋ gobe gwaha girnayiŋ. Munanŋ tubul tike kwi yeweŋ go wor gwahade po girnayiŋ goyen go ma nurde ha?" inyiŋ. ¹¹ Irkeb Yesu belenŋ wol henŋbe, "Al Kurunŋ belenŋ ge goyen doyaŋ nird nird sanŋiŋ goyen ma guntiŋ manhan ge belenŋ gaha ma doyaŋ nirwoŋ. Niŋgeb ne nade hanger nera al gote mata buluŋbe gere folek geb," inyiŋ.

¹² Be, mere go nurdeb Pailatbe Yesu go daha mat kura tubul timeke kwi yeŋ nuryiŋ gega, Yuda mar gob hewhow po tenŋ, "Al kura al gayen tubul tike kuyenŋbe al gobe Roma gabman doyaŋ al kurunŋ Sisaryen kadom moŋ, asogom geb," inamiŋ. ¹³ Gwaha yeke Pailat go nurdeb Yesu go siŋare taktenŋbe ya kurunŋ gote koya bana sawsawa mere nurd nurd gasuŋ kura "Belenŋ Hora Po Irtiŋ" inenŋ hanŋyende gor kipiryiŋ. Gasuŋ gobe Hiburu mere matbe Gabata. ¹⁴ Be, nalu gobe Pasoba biŋge gitik tenŋ tenŋ nalu, irde naŋabe baŋkahal gwahade heweŋ tiyyiŋ. Munanŋ fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba biŋge netek hiyyenŋ. Be, Pailat belenŋ Yuda mar goyen, "Doyaŋ al kurunŋtenŋbe gago," yinyiŋ. ¹⁵ Goyenbe

go mar goreb, "Mayke kami! Mayke kami! Kuruse hende mayke kami!" inenŋ hewhow tiyamiŋ. Irkeb Pailat belenŋ, "Doyaŋ al kurunŋtenŋ gayen ne belenŋ kuruse hende maymeke kami yeŋ nurde hanŋ?" yinenŋ gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋ belenŋ wol henŋbe, "Neŋbe doyaŋ al kurunŋniniŋ hoyanŋ kura ma hi. Nendebe Sisar uŋkurenŋ po hi," inamiŋ.

¹⁶ Be, Pailat go gwaha kura irtek miŋmoŋ hekeb bada henŋ kuruse hende mayke kami yeŋ mel goke pel iryiŋ. Irkeb fulenŋ mar belenŋ Yesu tamiŋ.

Yesu kuruse hende kamiŋ
(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ Be, Yesu go kuruse go tenŋbe naŋa denŋ kura Al Tonaŋ Kiŋkiniŋde gor kuriŋ. Denŋ gobe Hiburu mere matbe Golgota. ¹⁸ Gorbe Yesu go kuruse hende mayamiŋ. Yenŋyabe al irawa hoyanŋ kura goyen wor yinŋenŋde yinŋenŋde kuruse hereŋ gasa yirdeb kurabe Yesuyen kuruse yase belenŋ kerde kurabe tapa belenŋ keramiŋ. Yesu yinŋenŋbe kahalte keramiŋ.

¹⁹ Be, Pailat belenŋ mere kura kaŋbe kuruse hende Yesu tonaŋ belenŋ kernaŋ yinke keramiŋ. Merebe gahade:

NASARET NIŋ AL YESU. YUDA MARTE DOYAŋ AL KURUNŋ.

²⁰ Be, Yesu kuruse hende mayamiŋ gasuŋ gobe Yerusalem bindere hinhin. Niŋgeb Yuda mar budam mere go kenamiŋ. Mere gobe Hiburu mere, Latin mereyabe Griek mereya mat kayamiŋ. ²¹ Irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋ belenŋ mere katiŋ goke igiŋ ma nurdeb Pailat goyen, "Yuda marte doyaŋ al kurunŋ ma kayayiŋ. 'Al garebe yinŋenŋ ge yeŋ 'Nebe Yuda marte doyaŋ al kurunŋ,' yeŋ hi,' gwahade kayayiŋ," inamiŋ. ²² Goyenbe Pailat belenŋ wol henŋbe, "Mere kayhem gobe gwahade po hiyenŋ," yinyiŋ.

²³ Be, fulenŋ mar go Yesu tenŋ kuruse hende kerdebe uliŋ umŋamiŋ yade al sipte niŋ gale henŋbe nende giŋenŋ yawaramiŋ. Irdeb uliŋhormiŋ bande niŋ gobe tubul tiyamiŋ. Uliŋhormiŋ gobe sobam, biŋiŋde mat kurkunŋbe kahaŋ patare goyenbe gada irtiŋ moŋ. Amil uŋkurenŋ po tenŋ uliŋhor goyen irtiŋ. ²⁴ Be, fulenŋ mar gob uliŋhormiŋ goke yinŋenŋ uliŋ, "Ga goya erek ma irtek. Ganuŋ belenŋ tiyyenŋ yeŋ nende matare tiliŋ tanartek," yamiŋ. Mata gobe Al Kurunŋyen asaŋde mata gwahade forok yiyyenŋ yeŋ katiŋ gwahade po forok yiriŋ. Merebe gahade:

"Mel gore ulne umŋa yinŋenŋ uliŋ pota yirdeb uliŋhorenŋbe tiliŋ tanaramiŋ," yitiŋ hi.

Tikiŋ 22:18

Niŋgeb yitiŋ gwahade po fulenŋ mar belenŋ mata gogo tiyamiŋ.

²⁵ Be, kuruse hinhin bindere gorbe Yesu miliŋ, miliŋde haymiŋ Klopas berem Mariayabe Makdala niŋ Maria gore gor huwarde hinhan. ²⁶ Irkeb Yesu go miliŋ gor kinyiŋ. Irde komatmiŋ kura bubulkuŋne wor po yeŋ nurde unenŋ hinhin al go bindere gor huwarde hike kinyiŋ. Irdeb miliŋ goyen inyiŋ. "Bere, al gabe urge," inyiŋ. ²⁷ Irdeb komatmiŋ gobe, "Gabe momke," inyiŋ.

Be, gor mat hinhin kurun gobe komatminj gore Yesu miliñ go tej yaminde tukun doyanj irde hinhin.

Yesu kamyinj

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Be, komatminj inyinj kamereb metenminj kurun gob pasi irhem yej nurdeb Al Kurunyen asanjde mere katin goyen fudinde forok yiyyej goke tejbe, "Fe niñ nira," yirinj. ²⁹ Irkeb gorbe wain fimiñ mukkuwej wor po hitinj hinhin geb, mel gore amil parwek kura tej wain bana goñ fakamde hisop he kutum murunđe bili irdeb isanj heñ Yesu dinonđe kiryinj. ³⁰ Irkeb Yesu go wain fimiñ go ninam urdeb, "Meteneb pasi irhem," yirinj. Be, mere go munj po yejbe urgunj kanje kamyinj.

³¹ Be, go nalu gobe Pasoba binje gitik tej tej nalu. Munanj fay urkeb Sabat nalu heke Pasoba binje netek hiyinj. Ningeb Yuda mar go Sabat nature al kuruse hende po hinayinbe iginj moñ yej nuraminj. Irdeb Pailat gusunanj irdeb, "Kahanj yufun tejbe al hakwa go yaranj tiniñ," yaminj. ³² Irkeb Pailat go fulenja marminj yinke Yesu ketalde kuruse hende hinhin al kura go hitte wa kunje kahanj yufun tiyaminj. Irde gab kura wor gwahade po iraminj. ³³ Goyenbe wanj Yesu hitte haminj gega, bikkenj kamtiñ kenenbe kahanj ma yufun tiyaminj. ³⁴ Gwaha irtinjenbe fulenja al kura belenj hakde dari malare fakamke goyare po dariya feya bemel po sur-sur yirinj. ³⁵ (Mata go kinyinj al goreb goke al momoñ yirde hiyen. Mereminbe fudinde. Yejbe fudinde po yej hime yej nurde hi. Yejbe denj asanj ga kapyanj heñ hanj mar belenj fudinde yej nurnayinj yejbe gago momoñ dirde hi.) ³⁶ Be, mata go forok yirinj gobe Al Kurunyen asanjde, "Kinjkininj unjkurenj munj kura ma yufun tinayinj," yitiñ gwahade goyen po forok yirinj. ³⁷ Irde Al Kurunyen mere kurabe, "Yejbe hakde gegelhek belenj fakamtiñ kennayinj," yitiñ mata gwahade goyen po forok yirinj.

Yesu mete tiyaminj

(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Be, fulenja mar belenj gwaha tiyaminj kamereb Ari-matea niñ Yosep belenj Yesu ulinj hakwam niñ Pailat gusunanj iryinj. Yosepbe Yesuyen komat gega, Yuda marte doyanj mar niñ kafura heñbe balminj po hinhin. Be, Pailat belenj iginj inkeb kunj Yesu hakwam go yenya kwaminj marya belenj taranj tejbe tej kwaminj. ³⁹ Yosep belenj gwaha tej hikeya Nikodemus wor gor hinhin. Nikodemusbe hakot kura wawunj kunj Yesuya mere tiyaryum al go goyen. Yej belenj he fimiñ irawa suluk yirde guram irtinj haminj iginj wor po goyen tej wayyinj. Guram gote kandukminjbe 30 kilogram gwahade.

⁴⁰ Be, irem go Yesu hakwam go tej kunje amil faykek mete tej tenđe niñ amil gore po bili iraryum. Irde gwaha tej henjyabe he fimiñ guram irtinj gore po sam iraryum. Irem gobe Yuda marte mata gama irdeb gwaha tiyaryum. ⁴¹ Be, Yesu kuruse hende mayaminj gasunj go binderebe he dugu kura hinhin. He dugu bana goñbe al hakwa yukunj yerd yerd horabok bema kura hinhin. Bema gobe gergenj, al hakwa kura ma

yerde hitinj. ⁴² Be, heñ ga moñ Sabat nalu forok yewenj tiya go yejbe bema gobe bindere hinhin geb, irem go Yesu hakwam tukunj bana gor keraryum.

Yesube kamyinđe mat huwaryinj

(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 Be, Sabat nalu hubu heñ fay urke Sande hirinj. Sande wampot munj, kidoma po hikeya Makdala niñ Maria go bembare kunjbe hora kurun horabok bema yame pet titinj goyen tej siña irtinj kinyinj. ² Irdeb kup yej Saimon Pitaya kadom kura Yesu belenj bulkunje wor po yej nurde unej hinhin al go hitte wanje, "Doyanj Al Kurun hakwambe bembare mat tej kwahanj. Irdeb tukunj gor kura kerhanj yej ma nurhet!" yinyinj. ³ Irkeb Pitaya kadom hoyanj goya wor bembare kwaryum. ⁴ Irem gobe kup yej kwaryum. Goyenbe kadom gore Pita fole irde yej wa bembare forok yirinj. ⁵ Forok yej pew kanje horabok bana nanjkenenbe amil faykenj bili irtinj go po kinyinj. Goyenbe binde ma hurkurinj. ⁶ Irkeb Saimon Pita, kame wayyinj goreb wanj binde hurkurinj. Irdeb amil faykenj go po gor hike kinyinj. ⁷ Irde Yesu tonanj bili iraminj amil go wor kinyinj. Tonanj bili irtinj amil gobe ulinj hakwam bili irtinj amil goya ma hinhin. Kenkela po mupi irde hoyanjde po kirtinj hinhin. ⁸ Irkeb Yesuyen komat kura yej wa bembare forok yirinj al go wor binde hurkurinj. Hurkunj gwahade po kenenbe fudinde wor po Yesube kamunđe mat huwarunj yej nuryinj. ⁹ (Goyenpoga irem gobe Al Kurunyen asanjde Yesube kamtiñde mat huwaryenj yitiñ gokeb bebak ma po tiyaryum.)

Makdala niñ Mariabe Yesu kinyinj

(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹⁰ Be, Yesuyen komatminj waranj go mulganj heñ yaminde kwaryum. ¹¹ Goyenbe Maria go bema siñare gor po heñ esenj hinhin. Esenj henjyabe pew kanj bema bana goñ nanjkininj. ¹² Irdeb Al Kurunyen miyoñ irawa ulinj umña faykek hor yirtinj goyen Yesu hakwam kirtinj gasunđe go keperde hike yinyinj. Kurabe tonanj belenj mat, kurabe kahanj belenj mat keperaryum.

¹³ Be, irem goreb, "Bere, gebe daniñ esenj ha?" inenj gusunanj iraryum. Irkeb bere gore wol heñbe, "Doyanj Al Kurunnebe al kura belenj tej kwahanj. Irde tukunj gor kura kerhanj yej ma nurde hime," yinyinj. ¹⁴ Gwaha tej fulganj kanje Yesu go gor huwarde hike kinyinj. Goyenbe bebakkenj Yesu yej ma kinyinj. ¹⁵ Irkeb Yesu belenj, "Bere, gebe daniñ esenj ha? Gebe ganunj niñ nanjkenenj ha?" inenj gusunanj iryinj. Gwaha inkeb bere goreb he dugu bana goñ bema hinhin gote doyanj al yej nurdeb, "Be, ge belenj al hakwam bema bana hinhin go tukanj kenem gor tukunj kirmiñ yej momoñ nira. Irkeb teweñ geb," inyinj. ¹⁶ Irkeb Yesu belenj, "Maria," inyinj. Irkeb bere go yej hinhin belenj fulganj kanj kenenjbe Hiburu mere mat, "Raboni!" inyinj. Raboni gote minjbe Tisa.

¹⁷ Be, Yesu belenj, "Nanne hitte mulganj heñ miñmoñ. Ningeb sisañ ma nurayinj. Gwaha titnenjbe kolne yago hitte kunjbe momoñ yira. 'Nebe mulganj heñ Adone,

denya neyat Al Kuruñ hitte kwenj tihim,' nina yinayin," inyin. ¹⁸ Irkeb Makdala ninj Maria go mere go nurdeb Yesuyen komatminj hitte kuriñ. Kuñbe, "Doyañ Al Kuruñbe kenhem," yinyin. Irdeb mere gahade nina yenj momonj yiriyin.

Komatminj belen Yesu kenaminj
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Be, Sande go wawunbana heñ kidoma hewenj tikeb Yesuyen komatminj gobe Yuda mar ninj kafura heñbe tumñanñ ya binde gabu irdeb yame binj mat tareñ po irdeb hinhan. Irkeb Yesu go wañ mel go hinhan kahalte po huwardeb, "Bitin kamke iginj po hinayin," yinyin.

²⁰ Gwaha yinenbe haninyä gegelhekyare fakamaminj delñen goyen yikala yiriyin. Irkeb komatminj go Doyañ Al Kuruñ goyen kenenbe amanj ninj pultik wor po yaminj.

²¹ Be, Yesu belenj sopte po, "Bitin kamke iginj po hinayin. Nanne belenj nad nerke wamirinj gwahade goyen ne belenj wor dad dermeke kunayin geb," yinyin.

²² Gwaha yinenbe mel go hitte menjemij fu yirdeb, "Holi Spirit tenañ. ²³ Irdeb denj belenj al kurat mata bulunminj halde yunnayinbe Al Kuruñ wor mata bulunminj go halde yunyenj. Munañ mata bulunminj ma halde yunayinbe Al Kuruñ wor mata bulunminj ma halde yunyenj," yinyin.

Tomas belen Yesu kinyin

²⁴ Be, komatminj 12 goyen al kura Tomas, denjem kurabe Didimus inenj hanjen al gobe Yesu wayyinyabe gor ma hinhin. ²⁵ Irkeb komatminj wenj hoyañ belen, "Nenbe Doyañ Al Kuruñ kintin," yenj momonj iraminj. Goyenbe wol heñbe, "Haniñde nil delñenj wor wor yener. Irdeb nil yame bana gonj hanne kereñ. Irdeb hak belen fakamtin yamenjde gor hanne kerde gab fudinde yenj nurenj," yinyin.

²⁶ Be, gor mat nanañ fay 7 hubu hekeb Yesuyen komatminj go sopte ya bana gabu iraminj. Tomas wor gor hinhin. Yamebe binj mat tatinj goyenbe, Yesu go wañ mel gote dilin mar huwardeb, "Bitin kamke hinayin," yinyin. ²⁷ Irdeb Tomas inyin. "Hange faw gar hor irayin. Irde hanne ga yena. Irdeb hange ginj irdeb gegelheker gar kera. Irdeb dufay budam ma heñbe ne huwarminj gayen fudinde yenj nurayin," inyin. ²⁸ Irkeb Tomas gore, "Gebe Al Kuruñ, Doyañ Al Kuruñne!" inyin. ²⁹ Irkeb Yesu belen, "Gebe ne nenenj gab gogo fudinde yenj nurha? Al kura go ma nenenya ne ninj dufayminj tareñ irnayin mar gobe Al Kuruñ belenj guram yirde sanjin yiryenj," inyin.

³⁰ Be, Yesube komatminj dilinje mata tinjen turñun yanj kurayen kurayen budam forok yirde hinhin. Goyenbe asañ gayenter goke tumñanñ ma katinj hanj.

³¹ Goyenbe Yesube Mesaia, Al Kuruñ Urminj yenbe yenj ge dufaytin sanjin irnayin yenj mere kuruñ gayen kayhem. Irde yenj ge dufaytin tareñ irke Yesuyen tareñde Al Kuruñya huginjen heñ heñ mata gobe dende hiyyen yenbe mere gago kanj hime.

Komatminj 7 belen Yesu kenaminj

²¹ Be, Yesu go komatminj yago Yerusalem hikeya dilinje forok yirin kamereb Taiberias fe ala kuruñ sinjare sopte komatminj dilinje forok yirin. Gote barañbe gahade: ² Be, Saimon Pita, Tomas denjem kurabe Didimus, Galili nanañ bana ninj taun Kana gor ninj al Nataniel, Sebedi urminj waranyabe kadom warañ hoyañ manañ tumñanñde hinhan. ³ Irkeb Saimon Pita belen, "Nebe fe alare dapña ninj kwenj tihim," yinyin. Irkeb mel goreb, "Tumñanñ kutek," inenbe hakwa bana hurkuñbe kwaminj. Goyenbe go wawunbe dapña kura ma yawaraminj.

⁴ Be, wampot munj wor po Yesu gobe wañ makanj sinjare huwaryin. Goyenbe komatminjbe Yesu yenj kenerj bebak ma tiyaminj. ⁵ Be, Yesu belenj mel goyen hokde po, "Mel yo, dapña kura yawarhanj we?" yinyin. Irkeb, "Monj," inaminj. ⁶ Be, mel gore gwaha inkeb, "Kamantñ go hakwa sinja yase belenj mat temeyde gab dapña kura yawarnayin," yinyin. Irkeb mel go gwaha tenbe dapña karim ma yawaraminj geb, kamanj go tuluj tenj hakwa hende kertek ma haminj.

⁷ Irke gab komatminj kura Yesu belenj bubulkunne wor po yenj nurde unenj hiyen al goreb Pita goyen, "Al irobe Doyañ Al Kuruñ be!" inyin. Irkeb Saimon Pita belen, "Al irobe Doyañ Al Kuruñ be!" yeke nurdeb goyare po ulinjhormin hende ninj tugu titin goyen tenj ulinje bili irdeb fete solok yirin. ⁸ Irkeb komatminj wenj hoyañbe fe ala kuruñ ferenj binde 100 mita gwahade po hinhan geb, hakwa hende kame ga gama irde wayaminj. Gama irde wañ henya kamanj dapña belen po makin hitin goyen tuluj tenbe tenj wayaminj. ⁹ Irdeb fe sinjare wañbe kak kawaltinje kura gorbe makanj dapñaya beretya kura hike yenaminj.

¹⁰ Be, Yesu belen, "Dapña yawarhanj go kura yawananj," yinyin. ¹¹ Irkeb Saimon Pita go hakwa hende hurkuñ kamanj go tuluj tenj fe sinjare kiryin. Dapña karikuwanj belenj makin hirin. Dapñabe budam wor po 153 yawaraminj. Goyenbe kamanj go ma erek yirin. ¹² Be, Yesu belenj komatminj goyen, "Wañ wampotde ninj binje nenanj," yinyin. Goyenbe yenbe Doyañ Al Kuruñ yenj nuraminj geb, komatminj kura belen, "Gebe ganunj?" yenj gusunanj ma iraminj. ¹³ Irkeb Yesu go wañ beret go tenbe yunyenj. Irdeb dapña goyen wor gwahade po iryin. ¹⁴ Be, Yesu go kamiñde mat huwaryin, irde komatminj yago hitte forok yirin goyen gare irkeb wawun karwo hirin.

Yesu belen Pita tareñ iryin

¹⁵ Be, komatminj go binje nene pasi haminj. Irkeb Yesu belen Saimon Pita go, "Saimon, Yon urminj, ge gayen fudinde wor po ne ninj amanjen nurde ha? Mel gar hanj gare ne ninj amanjen nurde hanj gote folek?" inyin. Irkeb Pita belen wol heñbe, "Gwaha, Doyañ Al Kuruñ. Gebe ne belenj ge ninj amanjen nurde hime goyen nurde ha gogo," inyin. Irkeb, "Sipsipne paka yirde hayin," inyin. ¹⁶ Irdeb sopte po, "Saimon, Yon urminj,

gebe fudinde wor po ne niŋ amaŋeŋ nurde ha?" inyiŋ. Irkeb Saimon beleŋ, "Gwaha, Doyaŋ Al Kuruŋ, ne beleŋ ge niŋ amaŋeŋ nurde hime gobe nurde ha gogo," inyiŋ. Irkeb wol heŋbe, "Sipsipne doyaŋ yirde hayiŋ," inyiŋ. ¹⁷ Be, wawuŋ karwore sopte, "Saimon, Yon urmiŋ, gebe ne niŋ amaŋeŋ nurde ha?" inyiŋ. Irkeb Pita go Yesu beleŋ, "Gebe ne niŋ amaŋeŋ nurde ha?" gwahade wawuŋ karwore gusuŋaŋ irkeb biŋ misiŋ iryiŋ. Irkeb Pita go, "Doyaŋ Al Kuruŋ, gebe det kuruŋ gayen tumŋaŋ nurde ha. Ge niŋ amaŋeŋ nurde hime goyen nurde ha gogo," inyiŋ. Irkeb Yesu go wol heŋbe, "Sipsipne paka yirde hayiŋ. ¹⁸ Fudinde wor po gineŋ hime, ulger igiŋ heŋyabe giŋeŋ umŋa teŋ goŋ kura kwe yeŋbe mali ga kuŋ hinhan. Goyenbe salanŋeŋ hawayiŋyabe al beleŋ po ganarde umŋa girdeb ge kutek ma girde hiyeŋ beleŋ goŋ gukunayiŋ," inyiŋ. ¹⁹ Yesu beleŋ go yiriŋ gobe kame Pita daha mat kamyen, irde kamde kamde miŋ gore Al Kuruŋ deŋem turŋuŋ yaŋ iryeŋ goke inyiŋ. Be, Yesu go gwaha ineŋbe, "Gama nira!" inyiŋ.

²⁰ Irkeb Pita go fulgaŋ kaŋbe Yesu beleŋ komatmiŋ kura bubulkunne wor po yeŋ nurde uneŋ hiyeŋ al goy-

en gama yirde hike kinyiŋ. Al gobe Yesu kameŋ go yeŋya biŋge funaŋ namiŋya Yesu hitte tawuŋ heŋbe, "Doyaŋ Al Kuruŋ, ganuŋ beleŋ pel gireŋ tiya?" inyiŋ al go goyen. ²¹ Be, Pita beleŋ al go keneŋbe, "Doyaŋ Al Kuruŋ, munaŋ al gabe daha tiyyeŋ?" ineŋ gusuŋaŋ iryiŋ. ²² Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, "Yeŋbe diliŋ gergeŋ hikeya ne mulgaŋ heweŋ yeŋ nureŋ gobe gere samuŋ moŋ geb. Hoyaŋ niŋ ma dufay hawayiŋ, gama po nirayiŋ," inyiŋ. ²³ Be, Yesu beleŋ mere tiyyiŋ gote mere momoŋbe komatmiŋ yago hoyaŋ beleŋ nurdeb keŋkela ma bebak teŋbe, "Al gobe ma kamyen," yamiŋ. Gega Yesu beleŋbe, "Al go ma kamyen," yeŋ ma yiriŋ. "Yeŋbe diliŋ gergeŋ hikeya ne mulgaŋ heweŋ yeŋ nureŋ gobe gere samuŋ moŋ geb," po yiriŋ.

²⁴ Yesuyen komat gobe Yesu beleŋ mata teŋ hike yinyiŋ kuruŋ goyen asaŋde gar kaya gago. Al gore Yesuyen baraŋ asaŋde gar kaŋ hi kuruŋ gabe fudinde yeŋ nurde hite.

²⁵ Be, Yesube mata hoyaŋ manaŋ budam tiyyiŋ. Asaŋde gar kaŋ hi gayen po moŋ. Matamiŋ go tumŋaŋ katekbe megen gar asaŋ goyen yerd yerd gasuŋ miŋmoŋ hiyyeŋ yeŋ nurde hime. Gogo po.

Aposel

1 Be, Tiofilus, nebe Yesu megen gar hinhinya daha mat meter ten hinhin, irde al saba yirde hinhin goyen hanƙapya gogo ƙan gunmirin. ² Irde kamyinde mat huwarde komatmin yingen basiƙa yiryin mar goyen Holi Spiriten tarende hulyan yiryin gote baranya Al Kurun belen tumulgan tike hurkuriƙan goyen gote baranya manan asan goyenter kamirin.

Yesu belen Holi Spirit nin doyan henayin yen mere basan marmirin yinyin

³ Be, Yesube nurde hayen gwahade goyen po, al belen mayke ulin misiƙan kurun ƙateƙan kamyinde mat huwariƙan. Irdeb, "Gwaha timekeb nenen fudinde huwarun gago yen nurnayin," yenbe komatmin yago dilinde forok yen mere yirde hike dilinde wor po keneƙan hinhan. Be, kamyinde mat huwardeb nanƙahal 40 gayen megen gar hinhinya goyenbe Al Kurun belen al doyan yird yird mata nin komatmin yago goyen mere yirde saba yirde hinhin. ⁴ Be, go ten hinhinya goya goyen po komatminya gabu hen dula ten henyabe gaha yinyin: "Adone belen det dunen yen biƙa tiyyin goke momon dirde hinhem gobe Holi Spiriten baptais. Ningeb goke doyan hen hinayin. Yonbe fe belen baptais yirde hinhin gega, denbe hitnen tenbe Al Kurun belen Holi Spirit po baptais diryen. Ningeb goke tenbe aran ma Yerusalem tubul ten kunayin," yinyin.

⁶ Be, Yesuyen komatmin yago belen mere go nurde kamereb Yesuya Olip dondonde gabu irdeb, "Doyan Al Kurun, bikken asininin yago belen nen Israel mar doyan dirde hinhan gwahade goyen gayenter ge belen wor kuruninin hen doyan dirke igin megeninin nen Israel mar belen tumulgan titek we?" yen gusanan iramin. ⁷ Irkeb wol henbe gaha yinyin: "Nanne belen mata forok yenayin yen sanjinminde nalu yirtin gobe dufayminde po yirtin geb den belen nurtek mon. ⁸ Gega den nurtek detbe gago momon diren tihim. Holi Spirit den hitte katke taremin tenbe alya bereya Yerusalem taunde ninya Yudia nanare ninya Samaria nanare ninyabe megen kurun gayen bana nin mar ne belen mata mereya ten himeke nenen hinhan goke tagalde tukun hinayin," yinyin.

Yesube Al Kurun hitte mulgan hen hurkuriƙan

(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

⁹ Be, mere tiyyin go kamereb komatmin belen dilinde wor po keneƙan hieƙa Al Kurun belen tumulgan tike hurkuriƙan. Irkeb gagap belen bana kerkeb go ma kenamin. ¹⁰ Irdeb dilinbe Yesu hurkuriƙan belen gon po

nanƙenen hinhan. Irkeb al irawa amil fayƙekde umna titin gore gor ƙura mat wayhar minmon, bemel po ketalminde forok yen huwardebe, ¹¹ "Mel, Galili mar, daniƙan nanƙinde nanƙenen dilitin misiƙan ten han? Yesube dilitin mar Al Kurun belen tumulgan tike hurka kenhan al goyen kamebe gwahade go po mulgan hen wayyen," yinaryum.

Matias belen Yudasen gasun tirin

¹² Be, go kamereb Yesu komatmin yago gobe Olip dondon go tubul tenbe Yerusalem taunde mulgan hamin. Olip dondonde mat Yerusalembe 1 kilomita gwahade. ¹³ Be, mel go Yerusalem forok yenbe ya yen hinhande gor kwamin. Ya goyenbe al hen hen gasunbe irawa hende bande ningeb, yenbe hende hinhan. Be, mel gobe hinhande gor hurkamin. Go mar gobe Pita, Yon, Yems, Andru, Filip, Tomas, Batolomiyu, Matiyu, Alfius urmin Yems, Yems urmin Yudasabe Saimonya. Saimon gobe Roma gabman asogo irde hinhan mar Selot buda goyen bana nin al. ¹⁴ Be, mel go huginen gabu irde dufaymin unƙuren po irde Al Kurun mere irde hinhan. Bere buda Yesu gama irde hinhan goya Yesu kulin wenya miliƙan Mariaya manan bana gon tumnan hen Al Kurun mere irde hinhan.

¹⁵ Be, 120 al gwahade Yesu nin dufaymin tareƙan iramin mar goyen Pitaya huginen gabu irde hinhan. Be, wawun kurareb Pita belen huwarde gaha yinyin: ¹⁶ "Be, kadne yago, nebe Iskariot nin al Yudas nin yewen tihim. Yenbe Yesu belen basiƙa irde meter unyin. Irke nenya tumnan meter ten hinhet. Gega yen belen Yesu maytek mar goyen belen kerde yunke ƙan Yesu tamin. Ningeb al gore mata bulun gwahade tiyyen yen bikken Holi Spirit belen Dewit dufay unke mere Al Kurunyen asande katin gobe gayenter fudinde gwahade po forok yiyun," yinyin. ¹⁸ (Be, Yudas mata bulun tiyyin gote hora belenbe megen tapum ƙura damu tiyamin. Irdeb megen goyenterbe yingen timiyyin. Irkeb bin pol yeke araynen fur tiyamin. ¹⁹ Irkeb al buda kurun Yerusalem hinhan gore mere momonmin nurdeb nan tapum gobe Akeldama inamin. Akeldama gote minbe 'dari wok yitinde'.)

²⁰ Be, Pita belen sopte gaha yinyin: "Al goyen goke Al Kurunyen Tikin Asandebe gahade katin hi:

'Yende tiyunbe bulun hen dulnen hiyen. Al ƙura gor ma po hiyen,' yitin.

Tikin 69:25

Irde Tikin Asande gor kurabe mere gahade manan kayin:

'Yen wolminjenbe al hoyan kura gasunmin go ten me-
ten tiyyen,' yitij.

Tikin 109:8

²¹ Ningeb katin gwahade goyen po gama irtek yenbe
al kura Yon belej baptais ninj mere tagalde hinhide
mat kunj kunj Al Kurun belej Yesu tumulgan tike kinyin
al goyen tenbe Yudasyen gasun wol kertek. Al gobe
nenya tumnan Yesu gama irde kunj wan ten hinhet al
gore gab nenya henbe Yesuyen mere basan al hen
Yesube fudinde huwarun yen tagalde tukun hiyen," yi-
ri.

²³ Be, gwaha yinenbe gabu iramin bana gon ninj al
irawa denje yuramin. Matiasyabe Yosepya. Yosep gote
dengebe irawa. Kurabe Basabas, munan kurabe Yastus
inen hinhan. ²⁴ Go kamereb Al Kurun gahade mere ira-
min: "Doyan Al Kurun, Yudasbe Yesuyen mere basan al
hinhin gega, meten go tubul ten kamdebe nebe gor
ninj yenbe gor po kunj. Ningeb al kura yende gasun ten
Yesuyen mere basan al hewon yen nurde hite. Gebe al
kurun gate dufayminya binja kenkela yenen ha geb, al
irawa gayen ganunbe meten go tiyyen yen basin ira-
rin goyen dikala dirayin," inen gusunan iramin.

²⁶ Gwaha inenbe irem gote denem kanbe Yuda marte
matara tili tanaramin. Irkeb Matias denemde
huwayin. Irkeb gor hinhan mar gore Matiasbe Yesuy-
en mere basan al hihi yen nuramin. Irkeb al 11 hinhan
goyen 12 hamin.

Pentekos nalure Holi Spirit katyij

2 Be, Yuda marte gabu nalu kura Pentekos yen
hanyen goyen forok yekeb Yesuyen mere basan
mar aposel budaya Yesu nin dufaymin taren irde hin-
han mar tumnan 120 gobe gasun unkennde po gabu
iramin. ² Gwaha ten hikeyab bemel po menje kurun mi-
giri yara kura nanjinde mat forok yeke nuramin. Ir-
keb migiri gore po katenbe ya bin mel go hinhande
goyen ep irde tukuri. ³ Irkeb kotan kan nankenamin.
Irdeb det kura kak melak yara gore yen hitte po katen-
be bur yen kunj al tonan heren keperde tukuri. ⁴ Irkeb
Holi Spirit belej hard yunkeb almet mere kurayen ku-
rayen yen go ma nurde hitin kurun goyen gwaha mat
mere titin ala tiyamin.

⁵ Be, Yerusalem gorbe Pentekos nalu kurun goke
tenbe Yuda mar nana kurar kurar hen Al Kurun dolo
irde hanyen mar goyen wan gor hinhan. ⁶ Be, Yesuyen
mere basan mar aposel buda hinhande gor migiri go
nurdeb al buda kurun gore yinnin yen wayamin. Irdeb
aposel budaya Yesu nin dufaymin taren irde hinhan
marya gore mere kurayen kurayen mat tikeb mel
goreb merem mat merem mat nurdeb dinon kok yen
tulfut yamin. ⁷ Irdeb dufaymin titmin hekeb gaha ya-
min: "Ey! Mel gab tumnan Galili mar. ⁸ Gega dahade
ningeb mereninin nende gigen yeke nindiken nurhet?
⁹ Irdeb nenbe nana hoyande nin hoyande nin. Nen ku-
rabe Partia nanare nin, kurabe Midia nin, munan kura-
be Elam nanare nin, kurabe Mesopotemia nin, kurabe
Yudia nin, kurabe Kapadosia nin, kurabe Pontus nana-
re nin. Irde kurabe Asia † nanare nin. ¹⁰ Goyenbe go po

mon. Nen kurabe Frigia nanare mat watin. Munan ku-
rabe Pamfilia nin, Isip nin, irde Libia nana bana gon
nin al Sairini taun bindere hanyen mar. Irde al kurabe
Krit motmotde nin, kurabe Arebia nanare nin. Irdeb al
kurabe Rom mat belej wayan. Goyenbe dahade nin-
geb Al Kurun belej mata tinen kurayen kurayen al be-
lejen gwaha mat forok yen han yen ma nurtek goyen
forok yirde hinhin gobe mereninin mat yen han?" yen
kukuwamnen nuramin. (Be, Rom mat wayamin mar
goyen kurabe Yuda mar, munan kurabe al min hoyan
goyen Yuda marte tikula gama irde hanyen mar.) ¹² Ir-
deb hurkunat ten gor nakan tenbe, "Gab da matabe
gago?" yen yingen ulin kadom gusunan gird tiyamin.
¹³ Gega kuraminbe Yesu nin dufaymin sanin irde hin-
han mar goyen nanosak mere yirdeb, "Mel gabe wain
ugun po nene kukuwa hahan," yamin.

Pita belej mere tagalyin

¹⁴ Irkeb Pitabe aposel buda 11 goya huwardeb kuwa-
re al buda goyen gaha yinyin: "Be, kadne yago, den Yu-
da mar, Yerusalem taunde ninnya sinare ninnya, ga nur-
nan. Mata forok yihi gayen min gwahade yen momon
diren tihim geb, kenkela kirmintin kerna ko. ¹⁵ Gabe 9
kilok wampot Al Kurun mere ird ird nalure hite. Gega
den belejbe fe nen kukuwa hahan yen denhan?

¹⁶ Mon, hakot Al Kurun mere basan al Yoel belej
Yuda mar nin mere ten asande kayin gobe han ka ga-
go forok yihi. ¹⁷ Al Kurun belejbe gaha yirin:
'Tonne Holi Spiritbe al megen nin hitte fe wogortin
yara irde yunen.

Irkeb kame gab nalu funan forok yiyyen.
Irkeb urtinnya wertin yagoya belej merene basan hen
tagalnayin.

Irde al fonentij belej yuwarwarte dufayne yenen be-
bak tinayin.

Irde salanentij belej mitere dufayne yenen bebak
tinayin.

¹⁸ Fudinde, nalu goyenterbe meten marne, alya be-
reya, tumnan

Tonne Holi Spirit yunmeke merene basan hen tagal-
nayin.

¹⁹ Irdeb Doyan Al Kurun wayyen nalu kurun goyen
forok yewen tikeb

megenya nankindeyabe mata tinen kurayen kurayen
al belej yenen tulfut yetek goyen forok yirmeke yen-
nayin.

Nanabe kidoma hiyyen, munan gagasibe buk yen da-
ri yara hiyyen.

Munan megenbe dari, kakyabe kaki bukdujen forok
yenayin,' yitij hi.

Yoel 2:28-32

²¹ Gega nalu funan goyenterbe al kura ne nin nurde
gama nirde hinayin mar goyen mun po gab tumnan
yawaren," yirin.

²² "Ningeb, mel Israel mar, mere ga nurnan ko. Nasa-
ret nin al Yesube fudinde Al Kurun belej ten kerke

† *Asia nana gobe gayenter nin Asia nana kurun goke ma yitij.
Gayenterbe Turki inen hanyen.*

wayun yen nurnayin yenbe Al Kurun belen taren unen hike diltingde mata tinen kurayen kurayen kurun gogo forok yirde hike yenen hinhan. Denbe goyen kenkela nurde han gogo. ²³ Be, Al Kurunbe kame mata forok yiyyen goyen kenkela nurde hinhin geb, bikken dufaymin kiriyin goyen po gama irde Yesu goyen den hantinde kirun. Irkeb den belenbe Al Kurun ma nurde unen han mar haninde pel irkeb kuruse hende mayke kamun. Ningeb den gare po Yesu mayke kamun. ²⁴ Gega kamde kamde taren Yesu tanartek goyen Al Kurun belen ten sinja irde isan hekeb huwarun. Kamde kamde sanjin gore epte ma basinja irun. ²⁵ Be, Yesu huwarun goke bikken Dewit belen asanbe gahade kayyin:

'Doyan Alnebe huginen neya hike kenen hime. Yenbe ketalner hen faran nurde hi geb, kafura ma hewen.

²⁶ Goke tenbe bener mat amanen wor po nurde Al Kurun turun irde hime.

Nebe ge belen metere ma nubil tike bida hewen. Delger wukkek wor po nenen ha gayen nubil tike bida hen hen mata gobe ma kenen.

Kamde bida hetek yara gega, fudinde wor po ge belen faran nurke huwaren yen nurde hime.

²⁸ Huginen hen hen belnen goyen nikala niran.

Ningeb kame geya tumnan henbe goke amanen nurde hen, yitin hi," yirin.

Tikin 16:8-11

²⁹ Be, Pita belen sopte gaha yinyin: "Kadne yago, asinin Dewit belen gwaha yirin gega, yenbe bikken kamke mete tiyamin. Irde fudinde wor po gasunbe gor mete tiyamin yen nurde hite. Irde wan wan gayenter wor metemin gobe hi. ³⁰ Goke tenbe Dewit belen mere tiyyin gobe yingen ge ma yirin. Yenbe Al Kurunen mere basan al geb, Al Kurun belen binja tenya, 'Kame Dewityen minde nin al kura yingen yara po forok yenbe gasunmin ten Doyan Al Kurun hiyyen,' yirin goyen nurde hinhin. ³¹ Mata kame forok yiyyen goyen nurde ep henbe Al Kurun belen Mesaia metere mat isan hekeb bana gon ma bida hiyyen goke tagalyin. ³² Be, Mesaia gobe Yesu. Nen kurun gab Al Kurun belen kamtingde mat isan heke huwarun goyen dilnininde wor po kintin geb, yen ge kawan tagalde hite gago.

³³ Yesu gobe Nani Al Kurun belen tumulgan tike hurkunbe Naniinde taren ten Doyan Al Kurun hiyun. Irde Nani belen Holi Spirit nin binja tiyyin goyen unke tenbe gago fe wogortinen irde duna. Irkeb migirin kurun goyen nurde diltingde wor po mata kenhan gago.

³⁴ Dewitbe ulin tumnan ma Al Kurun hitte hurkurin. Gega gahade kayyin:

'Al Kurun belenbe Doyan Alne gaha inyin:

Wan ketalner hen al denem yan wor po hawayin.

³⁵ Irkeb asogo girde han mar goyen bul yirde yawan gasa yirmeke katkeb yufurka tiyayin,' yitin.

Tikin 110:1

Mere gabe yingen ge ma kayyin. Yesu nin ten kayyin.

³⁶ Ningeb den Israel mar, mere diren tihim gayen fudinde wor po yen nurnan ko: den belen Yesu kuruse

hende mayke kamun. Gega Al Kurun belen kamtingde mat isan heke huwarun. Irkeb yen belen po Doyan Al Kurunya Mesaia irun," yinyin.

Al budam Al Kurun nin bin mulgan heke baptais tamin

³⁷ Be, al buda go meremin nurdeb, 'Fudinde mata bulun titin,' yen memyak wor po nurdeb Pitaya aposel buda kadam yagoya goyen, "Kadninin yago, ningeb daha titek?" yen gusunan yiramin. ³⁸ Irkeb Pita belen wol henbe gaha yinyin: "Ningeb den kurun gayen mata buluntin yubul ten Al Kurun nin bitin mulgan henan. Irdeb Yesu Kristu nin dufaytin taren irde yende denjemde baptais tenayin. Gwaha tike gab Al Kurun belen mata buluntin goyen haldeb Holi Spiritmin dulin dunen yen bin tiyyin goyen dunyen. ³⁹ Go bin tiyyin gobe al kura Al Kurun belen hoy yiryen mar kurun goke ten bin tiyyin. Ningeb bin tiyyin gobe denya fonenting yagoya al gisaw han mar goke manan nurde tiyyin," yinyin.

⁴⁰ Irde saba min unken goyen po ma yirin. Saba kurayen kurayen yirde hayhay yirde gaha yinyin: "Ga hite nalure gayenbe mata bulun kurun forok yen hi. Ningeb mata bulun goyen yenen yilwa yirnayin. Gogab Al Kurunen bearar go ma kennayin," yinyin. ⁴¹ Be, al buda gobe Pitayen mere goyen fudinde yen nurdeb Yesu nin dufaymin sanjin irdeb baptais tamin. Goyare al tinen baptais tamin marbe 3,000 gwahade forok yamin. Irdeb mel hakotken goya tumnan Yesuyen alya bereya hamin. ⁴² Be, go tiyamin mar gobe yende aposel buda gote saba goyen huginen ten hinhan. Irdeb huginen awalikde po hen kadam faran gurd ten hinhan. Irde Yesu kamenya komatmin yagoya binne nene yen kamde kamde nin mere yirin goyen bin bak yen yen ge binne kadam gunen ten awalikde nene hinhan. Irdeb huginen Al Kurun mere irde hinhan.

Yesu nin dufaymin taren irde hinhan marte mata igin

⁴³ Be, aposel buda belen mata tinen kurayen kurayen forok yirke al tumnan goyen yenenbe hurkunat ten kafura hamin. ⁴⁴ Irdeb Yesu nin dufaymin taren irde hinhan marbe tumnan gabu irde awalikde hen det kadam gunen ten hinhan. ⁴⁵ Gwaha ten henyabe dawetminya samunmin yago al belen damu ten hikeb murungem yade dinun yago det kuran nurkeb faran yurde hinhan. ⁴⁶ Mel gobe huginen gise han ka Al Kurunen ya balem koya belen po milgu irtin bana sawsawa al gabu irde han yende gor gabu irde hinhan. Irdeb kurate yayan gabu muknen muknen irde hinhan. Gwaha ten henbe Yesu kamenya komatmin yagoya funan dula ten yen kamde kamde nin mere yirin goke dufay hen dula ten hinhan. Binne mat fudinde wor po kadam nin dufay hen tumnande aman hen gwaha ten hinhan. ⁴⁷ Irdeb Al Kurun turun irde hinhan. Be, mata kurun goyen ten hikeb Yerusalem hinhan mar gore igin nurde yunen turun yirde hinhan. Irkeb Al Kurun belen huginen gise han ka al tinen yawan Yesu gama irde hinhan mar hitte gabu yirde hinhan.

Pita beleŋ al kahaŋ simsimam sope iryinj

3 Be, goyare goyenbe al kura kahaŋ simsimam mi-lij beleŋ gwahade po kawaŋ kiryinj goyen al beleŋ huginjen tukunbe Al Kurunyen ya balem milgu irtinj koya gote yame kura goyenter kerde hinhan. Yame gote denembe "Yame kusamuŋ" inen hanjen. Gor keperde hikeb alya bereya Al Kurun doloŋ irniŋ yen wakeb hora kaŋaŋ yirde hinhin. Be, 3 kilok wawunbana kura Al Kurun mere ird ird nalu hekeb Pitaya Yonyabe Al Kurunyen ya balemde kwaryum.

³ Be, Pitaya Yonya gobe hako ga yamere hurkuren tikeyabe al kahaŋ simsimam goreb hora niŋ kaŋaŋ yiryinj. ⁴ Irkeb irem gore tumŋaŋde huwarde kimiŋde kenenbe Pita beleŋ, "Deyya ga dena," inyinj. ⁵ Gwaha inkeb det kura wet nunyer tahar yenbe kotan kaŋ yinyinj. ⁶ Gega Pita beleŋbe, "Nebe horanem moŋ wor po. Goyenpoga det kura ne hitte hi goyen guner tihim geb, Nasaret niŋ al Yesu Kristuyen denemde ginhem, huwarde kwa!" inyinj. ⁷ Gwaha inenbe yen beleŋ po al goyen haniŋ yase beleŋ tanarde isan hirinj. Irkeb goyare po kahaŋ huwa hen saninj haryum. ⁸ Irkeb huwardebe solok solok yen kun waŋ tiyyinj. Irdeb Pitaya Yonya irde tumŋaŋ Al Kurunyen ya balem koya beleŋ po milgu irtinj bana sawsawa al gabu irde hanyende gor hurkunbe kun waŋ ten solok solok yen Al Kurun turun iryinj. ⁹ Be, al go kun waŋ ten Al Kurun turun irde hikeb al gor hinhan gore al go keneŋ ¹⁰ bebak tenbe, "Ey! Al gabe kahaŋ simsimam, yame denem Yame kusamuŋde gor keperde hiyen al go goyen gago," yen hurkunat ten dilinj fot yamiŋ.

Pita beleŋ Al Kurunyen ya balemde mere tagalyinj

¹¹ Be, al goreb Pitaya Yonya yubul titek ma irkeb irem go gama yirde Al Kurunyen ya balem koya beleŋ po milgu irtinj bana sawsawa al gabu irde hanyende gor kwamiŋ. Gasuŋ gobe "Solomonyen Paranda" † inen hanjen. Irkeb al gor hinhan gore keneŋ hurkunat tenbe yen hitte kup yen kwamiŋ. ¹² Irkeb Pita beleŋ al yen hitte waŋ hike yenenbe gaha yinyinj: "Den Israel mar, al iginj hihi gayen keneŋ goke hurkunat ten dilinj fot ma yenayinj. Deyya gabe Al Kurun dilinŋde al iginj ningeb, gore al kahaŋ simsimam gayen sope irhar yen deneŋ han? Moŋ! Deyyat tarenbe epte moŋ geb. ¹³ Ningeb ga nurnaŋ ko. Yesube Al Kurunyen Meter Al, Al Wukken, irde Al Huwak wor po. Gega den beleŋ iginj ma nurd unenbe mayke kami yen tukun Pailat haniŋde kerdeb pel iran. Irkeb Pailat beleŋ tubul timeke kwi yekeb den beleŋ kamyen po yan. Irdeb al kura al gasa yirke kamtiŋ al goyen ten siŋa irke kat kuyen yan. Gwaha tenbe Al Kurunya huginjen hen hen gote beleŋ kerd duntek albe gogo mayan. Gega hakwaniniŋ Abraham, Aisak, Yekopya, asininiŋ yagoyat Al Kurun beleŋbe kamuŋde mat isan henbe al beleŋ turun irde hin-

† *Solomonyen Paranda: Al Kurunyen ya balem kurun gote ya murun sobam siŋa siŋa kutinj hinhan. Ya murun gobe tola karkuwan yimiŋtiŋ hinhan. Ya siŋa kurhanbe "Solomonyen Paranda" inen hinhan gogo.*

ayinj yen al denem turun yan wor po irun. Ningeb Yesu kamuŋde mat huwarun gobe dilniniŋ bilminŋde wor po kintinj geb, gago momoŋ dirde hite. ¹⁶ Deyyabe Yesu niŋ hekken nurde har geb, al kahaŋ simsimam keneŋ hinhan gago kahaŋ huwa hen taren hihi. Deyyabe Yesuyen saninj beleŋ gab al ga sope iryen yenbe yen ge hekken nurde har gore al gago kenkela wor po sope ira kenhan," yinyinj.

¹⁷ Irde sopte gaha yinyinj: "Be, kadne yago, den wor doyan martinj beleŋ tiyan gwahade goyen po Yesube al gwahade yen miŋ kenkela ma nurdeya bulun iran yen nurde hime. ¹⁸ Gega gobe bikken Al Kurun beleŋ kame Mesaia miŋbe ulinj misiŋ kurun kater kamyen yen mere basan marmiŋ yinke tagalamiŋ geb, gwahade goyen po forok yiyun. ¹⁹ Ningeb mata bulun tin yubul ten Al Kurun hitte mulgan henayinj. Irkeb Doyan Al Kurun niŋ beleŋ mata bulun tin halde dunenbe tontinj taren yiryen. ²⁰ Irde kamebe Yesu, Mesaia bikken den ge ten basaŋa iryinj goyen ten kerke katyen. ²¹ Gega yenbe gayenterbe Al Kurunya har. Be, kun kun Al Kurun beleŋ det kurun gayen yirde gerger yire yeke gab katyen. Mata gabe bikken Al Kurun beleŋ mere basan marmiŋ dilinŋde wukken wor po yenen hinhin goyen momoŋ yirke tagalamiŋ. ²² Be, bikkenbe Mose beleŋ Yesu niŋ yen Israel mar gaha yinyinj: 'Doyan Altinj Al Kurun beleŋbe mere basan almiŋ kura ne yara po den miŋde niŋ forok iryen. Ningeb al gore mere dirde hiyen kurun gobe kenkela nurde gama irde hinayinj. ²³ Al kura yende mere ma nurde hiyen al gobe Al Kurun beleŋ biŋ arnen nurd yunke go mar gobe yende al ma henayinj,' yiryinj," yinyinj.

²⁴ Irde sopte gaha yinyinj: "Irde Al Kurunyen mere basan al, Samuelya, mere basan mar kame kame waŋ hinhan kurun gore wor mata kurun gayenter forok yen han gake gwahade po forok yenayinj yen bikken tagalde hinhan. ²⁵ Ningeb Al Kurunyen mere basan marmiŋ beleŋ gwahade tagalde hinhan gobe den ge ten tagalde hinhan. Irde den ge tenbe Al Kurun beleŋ Abraham dilinŋde biŋa tenbe, 'Kame fonenŋe kura forok yiyyen gore megen niŋ al buda kurun gayen nere guramya tarenŋa ten ten hiryon hiyyen,' inyinj. Be, biŋa tiyyinj gwahade po Al Kurun beleŋ asetinj wen hitte wor biŋa ten hinhin gobe den ge ten biŋa ten hinhin. ²⁶ Ningeb den ge tenbe Al kurun beleŋ guram dirde saninj dirke mata bulun tin goyen yubul tinayinj yen nurdeb meter almiŋ basaŋa irde ten kerke den hitte wa wayyinj," yinyinj.

Pitaya Yonya yade koyare yeramiŋ

4 Be, Pitaya Yonya beleŋ Solomonyen Paranda inen hanyende gor hinaryumya goyenbe gor gabu iramiŋ mar goyen Yesu kamde huwaryinj mere goke momoŋ yirde hinaryum. Gwaha ten henyabe Yesu tiyyinj gwahade goyen po al kamtiŋ manan kame huwaryinj yen mel goyen saba yiraryum. Gwaha ten hikeb Al Kurun doloŋ ird ird mata doyan mar pris budaya, Al Kurunyen ya balem kurun gote doyan marte kurun niŋyabe Sadusi marya beleŋ †† waŋ mere go nurdeb

biñ ar yamiñ. ³ Irkeb mel gore Pitaya Yonya yad mere-re yertek yeñ yawaramiñ. Gega bikkeñ wawuñ hiriñ ningeb, gise ga yeñbe yad koyare yeramiñ. ⁴ Gega irem gote mere nuramiñ marbe budam wor po mere goyen fudinde yeñ nurde Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ. Irkeb al yeñ wa Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ mar bikkek goyabe gayamuñkek goya gabu irde al parguwak po kapyañ hamiñbe 5,000 gwahade hiriñ.

Pitaya Yonya mere kurunđe hararyum

⁵ Be, fay urkeb Yudia nañare niñ doyañ marya Yuda marte doyañ mar parguwakyabe Moseyen saba basañ heñ tagal tagal marya beleñ irem gote mere nurniñ yeñ Yerusalem gor gabu iramiñ. ⁶ Gabu iramiñde gorbe Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ mar pris buda gote karkuwanmiñ Anas, Kaiafas, Yonya, Aleksandaya, irde Anas gote tayneñ weñ hoyañ manañ gor gabu iramiñ. ⁷ Be, mel gore Pitaya Yonya yawanbe yeñ ge igiñ ma nurde yuneyya, "Ganuñ beleñ igiñ dinkeb mata gogo tiyarun? Ganunđe sanjinde gogo tiyarun?" yeñ gusuñañ yiramiñ. ⁸ Irkeb Pita gobe Holi Spirit beleñ hard unkeb wol heñbe gaha yinyiñ: "Be, deñ Yuda marte doyañ marya doyañ mar parguwakya, ga nur-nañ ko! ⁹ Deñbe al kahañ simsimam farañ uryeke igiñ hiyuñ goyen goke muñ teñ merere derde daha mat igiñ hiyuñ gote miñ nurniñ yeñ gusuñañ dirhan?"

¹⁰ Ningeb denya Israel mar hoyañ manañ tumñañ mere tiyeñ tihim gayen ga nurde bebak tinayiñ. Be, al kahañ simsimam gabe Nasaret niñ al Yesu Kristu deñ beleñ mayke kamun gega, Al Kurun beleñ isañ heke huwarun al gote tareñde igiñ hiyuñ. Ningeb diltiñ mat huwarke gago kenhan. ¹¹ Yesu niñ teñ Al Kurunyen asañdebe siraw mere mat gahade katiñ hi:

'Deñ, ya ird ird mar beleñ ya irniñ yeñ hora kura tawayamiñ gega, igiñ ma keneñbe temeyamiñ.

Goyenbe al hoyañ beleñ tukun gore po yamiñ tareñ wor po iryiñ, yitiñ hi.

Tikiñ 118:22

Ningeb hora gwahade goyenbe deñ beleñ Yesu gogo pel irañ. Gega Al Kurun beleñ teñ meten kurun wor po unun. ¹² Ningeb Yesu po ga neñ mata bulunđe mat dumulgañ teñ teñ sanjineñ goyen Al Kurun beleñ unun. Ningeb megen niñ al kura beleñ epte ma Al Kurun hitte alya bereya yumulgañ tiyyen," yinyiñ.

¹³ Be, gor gabu iramiñ mar goreb Pitaya Yonyabe saba kurun ma titiñ, irde al denem moñ yeñ nuramiñ gega, 'Neñ ge kafura ma heñ mere tareñ po tagalde har,' yeñbe hurkunat tiyamiñ. Irde irem gobe Yesuya tumñañ heñ kuñ wañ teñ hinhan mar goyen kurabe gago yeñ biñ bak yamiñ. ¹⁴ Irde al kahañ simsimam goyen igiñ heñ Pitaya Yonya irde tumñañ huwarde hi-ke keneñbe Pita beleñ mere tiyyiñ goyen wol heñ heñ ge kukuwamneñ nuramiñ. ¹⁵ Irdeb mere teñ teñ gasunđe matbe yakira tike belneñ muñ po siñare kukeb yingeneñ uliñ mere sege irde gaha yamiñ: ¹⁶ "Al irawa gabe daha yirtek? Al buda kurun Yerusalem

†† Sadusi mar: Al kamtiñ sopte huward huward goyen fudinde yeñ ma nurde hinhan mar.

taunde hañ kurun gobe irem gore mata tiñeñ wor po goyen tike kenan. Neñ wor mata forok yiyun gote igi-neñbe kenhet gago ningeb, epte ma 'usi' yetek. ¹⁷ Gega mata forok iraruñ gote mere momonbe kurun heñ kuke al nurde pasi henayiñ goke igiñ ma nurde hite geb irem goyen, 'Sopte Yesu inen hanjen al goke tagalkeb muduntek,' yineñ utañ yirtek," yamiñ. ¹⁸ Gwaha yeñbe irem go sopte hoy yirke wakeb, "Derbe al hoyañ hitte kuñ Yesu niñ ma wor po tagalde saba yiriyen!" yeñ mere tareñ po yirdeb utañ yiramiñ. ¹⁹ Gega Pitaya Yonya beleñ wol heñbe, "Al Kurunbe da mata niñ igiñ nuryen? Yende mere gama irtek ma dende mere gama irtek? Goyen dindiken dufay henañ ko. ²⁰ Munañ deyyabe Yesuyen mata delderer yeneñ meremiñ nurde tiyaryum goyen tagal tagal niñ epte ma wor po bada heren," yinaryum.

²¹ Gega al kahañ simsimam miliñ beleñ gwahade po kawañ kiryiñ, damam 40 fole irtiñ goyen Pitaya Yonya beleñ Al Kurunyen sanjinde sope iraryum goyen al budam wor po go keneñbe Al Kurun turun iramiñ geb, Yuda marte doyañ mar beleñ goyen nurdeb gwaha mat kura irem goyen bulun yirtek moñ hamiñ. Ningeb duliñ mohonđe po kafura mere yirde yubul tike kwaryum.

Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar beleñ Al Kurun mere iramiñ

²³ Be, Pitaya Yonya gobe yubul tike mulgañ heñ diñun yago hitte kwaryum. Irdeb pris buda gote karkuwanmiñya Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ mere yiramiñ goyen tumñañ diñun momon yiraryum. ²⁴ Irkeb mere goyen kandukneñ nurdeb tumñañde Al Kurun uguñ po gahade inamiñ: "Doyañ Al Kurun, ge beleñ po nanjineñ megenya makanya yirdeb dawet bana goñ hañ kurun gayen yirariñ. Irde doyañ yirde ha. ²⁵ Ge beleñ mere tike meten alge asiniñ Dewit gore Holi Spirityen tareñde merege nurde basañ heñ gaha yiriñ:

'Daniñ megen niñ marbe yeñ ge bearar teñ hañ?

Irde daniñ dufay bulun kukuwamneñ po yerde mere mayde hañ?

²⁶ Megen niñ doyañ mar karkuwanya naña ga doyañ irde hañ mar wañ gabu irdeb Doyañ Al Kurun asogo irde hañ.

Fudinde, al buda kurun gobe bikkeñ Al Kurun beleñ basiña irde olip fimiñ tonanđe sam irtiñ Al goyen gogo asogo irde hañ, yiriñ.

Tikiñ 2:1-2

²⁷ Ningeb, fudinde, Dewit beleñ mata goke yiriñ gwahade goyen po forok yiyun. Yesube ge beleñ bikkeñ Mesaia inen basiña irariñ. Gega Israel naña doyañ al Herotya Roma gabmanyen al Pontius Pailatya beleñ Yesu, gere Meten Al, delger wukkeñ wor po keneñ hayen al goyen asogo irtek yeñ Israel mar Yerusalem bana gañ hañ goya al miñ hoyañ Yuda mar moñya gabu irde mere mayañ. Irdeb mayke kamun. ²⁸ Goyenbe mata gobe mali ma forok yiyun. Mel buda gore gwaha tinayiñ yeñ dufayge bikkeñ kerariñyen geb, gogo gwa-

hade po forok yiyun. ²⁹ Ninggeb Doyan Al Kuruninin, Yesu niñ tagalde hite goyen utan dirniñ yey mel gore kafura dirde han gabe yenen ha. Ninggeb neñ metey marge sanñ dirkeb mel goke kafura ma henbe igin merege tagalde tukutek. ³⁰ Irde Yesu, gere Meter Al, delger wukken wor po gote denemde garbam mar sope yirde, mata tinen kurayen kurayen forok yirde hi-tekeyab tarenge kurun goyen alya bereya yikala yirde hayin." inamin.

³¹ Be, Pitaya Yonya irde gabu iramin mar belen Al Kurun mere irde pasi irkeb goyare po Al Kurun belen wol henbe mel go hinhan gasun goyen ansok iryin. Irkeb gor hinhan mar gobe tumnan Holi Spirit belen hard yunkeb Al Kurunyen mere tagal tagal niñ kafura ma henbe tagalde kun hinhan.

Yesu niñ dufaymin taren irtin marbe detmin kadom gunen ten hinhan

³² Be, Yesu niñ dufaymin sanñ irde hinhan mar gobe tumnan dufayminya mataminya unkuken po hamin. Irdeb al kura belen, "Detne kurun han gabe nere kudinñ mon," yey hinhan, irde detmin kurun goyen yingey ulin kadom gunen ten hinhan. ³³ Be, aposel buda belen Yesu kamyinde mat huwaryin goyen Al Kurunyen tarenge tagalde hike al belen fudinde yey nurde hinhan. Irde al tumnan megen minyan ya minyan marbe al belen damu tikeb murungem goyen aposel hitte yawan haniñde yerde hinhan. Irkeb aposel belen al kura det kuran amu hen hinhan mar tumnan gale hen yunen hinhan. Gwaha ten hikeb al kura det kuran ma amu hen hinhan. Be, Al Kurun belen yey gama irde hinhan mar goyen mata gwahade ten hikeb guram yirde igin igin wor po yirde hinhan.

³⁶ Be, al kura, denembe Yosep manan megen tapumin kura al belen damu tike murungem goyen tawanbe aposel buda yunin. Yenbe Liwai mar al, irde Sairprus motmotde niñ al. Aposel buda belen Banabas inen hinhan. Den gote minbe, "kadom faran yurde taren yird yird al."

Ananiasya Safiraya

5 Be, al kura denembe Ananiasya berem Safiraya manan megen tapumin kura al belen damu tikeb murungem taryum. ² Gega ire unya gobe hora goyen tumnan Yesuyen mere basan mar aposel buda haniñde kertek ma yirkeb goke sege irdeb hora kurhanbe yingen ge basin irdeb un belen kurhan po tawanbe, "Megen gote murungembe gago po," yey aposel buda haniñde kiryin. ³ Irkeb Holi Spirityen saninde Pita belen bebak tenbe, "Ananias, daniñ geb Satanyen dufay po gama irde hora kurhanbe gigen ge bana kerdeb tumnan gago po tawayhem yara ten Holi Spirit usi irha? ⁴ Megenge goyen damu ma tikeyabe gere hinhan. Irde damu tike murungem wor gere po. Ninggeb hora go ten dufayger det kura ire yenbe gwaha irtek yara. Gega da belen wor po girkeb dufay goyen forok yekeb mata bulun gogo taha? Usi taha

gobe al ma usi yirha, Al Kurun usi irha geb," inyin. ⁵ Irkeb Ananias gobe mere goyen nurdeb goyare po kamde katyin. Irkeb al fonen kura gor hinhan gore wanbe al hakwa go mala ten tukun mete tiyamin. Be, Ananias belen Holi Spirit usi irde goke mun po kamke kenamin marya mere momonin nuramin marya tumnan tulfut yey kafura hamin.

⁷ Be, 3 awa gwahade kamereb berem Safira gobe un hitte mata gwahade forok yihi yey ma nurdeya Pita hinhan ya binde gor hurkurin. ⁸ Irkeb Pita belenbe, "Safira, momon nira. Megen tiringe murungembe gago po we?" inkeb, "Gwaha, tumnan gogo po," inyin. ⁹ Irkeb Pita belen wol henbe, "Dahade ningeb derbe tumnan de mere sege irdeb Doyan Al Kurunyen Holi Spirit tunan urhar? Almege tukun mete tahan marbe yame-re gogo forok yahan yeha. Ningeb ge wor gade kuniñ tahan geb," inyin. ¹⁰ Irkeb goya goyen po Pitayen kahan minde gor po katen kamin. Be, un tukun mete tiyamin mar gore wan hurkunbe berem wor kamtin kenenbe tukun un ketalde po mete tiyamin. ¹¹ Be, ire unya go hitte mata forok yirin gote mere momon nurdeb Yesuyen alya bereya sios gobe tumnan kafura wor po hamin. Yesuyen alya bereya mon wor gwahade po kafura hamin.

Aposel buda belen garbam mar budam sope yiramin

¹² Be, aposel buda belen mata tinen Al Kurun belen po forok yirtek goyen al hitte budam forok yirde hike dilin fot yey hinhan. Irde Yesu niñ dufaymin taren irde hinhan marbe tumnan dufaymin unkuken po kerde Al Kurun dolon irnin yey al wan gabu irde han yen gasun kurun kura "Solomonyen Paranda" † inen han yende gor gabu irde hinhan. ¹³ Be, Yerusalem taunde hinhan mar goyen tumnan Yesu niñ dufaymin taren irde hinhan mar goke tagalde turun yirde hinhan. Gega go mar goyen hitte mata forok yey hinhan goke kafura henbe al kura yey awalik hen hen ge kama hen hinhan. ¹⁴ Gega alya bereya tinen belen Doyan Al Kurun niñ dufaymin sanñ irdeb budam forok yey hinhan. Irkeb Yesuyen alya bereyabe budam wor po hamin. ¹⁵ Irde aposel buda belen mata tinen kurayen kurayen ten hinhan goyen yenen hinhan geb, garbam minyan mar sapirte yawan belen yerde hinhan. Kurabe yawan gasun ugamde yunke goyan ferde hinhan. Gwaha yirteke gab Pita wan belen goyan kun hen yabe haniñ yerde yuni yenbe gogo ten hinhan. Munan kurabe Pita tonen belen po awrum yurke igin henayin yey nurde ten hinhan. ¹⁶ Irkeb tiyun budam Yerusalem binan binan niñ mar gore garbam marya al un gura ketal yurtin minyan mar goyen aposel buda hitte yawan hi-ke sope yirke tumnan igin hen hinhan.

† *Solomonyen Paranda: Al Kurunyen ya balem kurun gote ya murun sobam sinja sinja kutin hinhan. Ya murun gobe tola karkuwan yimiyin hinhan. Ya sinja kurhanbe "Solomonyen Paranda" inen han yende gago.*

Aposel budabe kanduk kenaminj

¹⁷ Be, pris buda gote kurunminya yef faranj urde hinhan mar Sadusi budaya belen, 'Nen fole dirninj tahañ,' yef biñ ar yekeb aposel buda niñ igin ma wor po nurdeb yade gasa yirninj yef mere sege iraminj. ¹⁸ Irdeb aposel buda goyen yade kawé marya mata bulunj tenj hinhan marya yerde hanjen koyare gor yeraminj. ¹⁹ Gega wawunbe Doyanj Al Kurunjen miyonj belen kunjbe koya gote yame fegelde sinjare yukurinj. ²⁰ Irdeb, "Al Kurunjen ya balemde kunjbe al buda kurun goyen al kura Yesu niñ dufayminj tareñ iryenbe Al Kurunj dilinde al gergen heñ heñ mata goyen goke kenkela po tagalnayinj," yinenj hulyanj yiryinj. ²¹ Be, miyonj belen yinyin goyen nurdeb fay urkeb Al Kurunjen ya balemde kunjbe alya bereya saba yird yird minj uraminj.

Be, goya goyenbe pris buda gote kurunminya yef faranj urde hinhan marya gore aposel buda goyen daha yirninj yef Yuda marte doyanj mar parguwak tumñanj hoy yirke wanj gabu iraminj. Irdeb mel go koyare yeraminj goyen yawanj merere yirninj yenbe al hulyanj yirke kwaminj. ²² Gega kunj forok yef nankenaminjbe aposel buda gobe gor ma hinhan. ²³ Gwahade kenerbe mulganj heñ kunjbe, "Koya yamebe sinja mat tareñ irtin, irdeb ya gote doyanj marbe tumñanj gor hanj. Goyenbe yame fegelde hurkun nankenhet gega, gorbe al minmonj. Hubu wor po!" yinaminj. ²⁴ Irkeb pris buda gote karkuwanminya Al Kurunjen ya balem doyanj irde hanjen marte kurunminya belen mere momonj go nurdeb, "Aposel budabe daha tahañ? Irdeb kamebe da mata forok yiyyen?" yef njaknjak tiyaminj.

²⁵ Be, gwaha tenj hikeb al kura wanbe, "Mel, ga nurnanj. Al yad fere tiyanj mar gobe Al Kurunjen ya balem bana gonj alya bereya saba yirde hike yenhem be!" yinyin. ²⁶ Irke ya balem kurun gote doyanj marya kurunminya gore mere go nurdeb kunj aposel buda go yad wayaminj. Goyenpoga al buda kurun mereminj nurde hinhan mar gore yef ge heñ hora kaka dirnak yenbe ohkohom po Israel nanja doyanj mar tumñanj gabu iraminj gasunje gor yawayaminj.

²⁷ Be, aposel buda go yawanj dilinde yirkeb pris buda gote kurunminj gore biñ ar hende gaha yinyin: ²⁸ "Yesu belen alya bereya ne niñ saba yirde hinayin dinun goyen bada po henayin yef utanj dirtin. Gega parsay heñ Yerusalem taunde gar kawanjanj po mere tagalde tukun hikeb al budam nurd pasi hahanj. Gwaha tenbe Yesu kamunj gobe yef belen po mayanj yef minje dirninj tenj hanj?" yinyin. ²⁹ Irkeb Pita belen kadom yagoya huwarde wol henbe, "Nenbe Al Kurunjen mere po gama irtek. Dende mere ma nurtek geb!" ³⁰ Be, ga nurnanj. Denj belen Yesu kuruse hende mayke kamunj. Goyenbe nen Israel marte asininj yagot Al Kurun belen kamtinje mat isanj hiyunj. ³¹ Irde yingen hitte tumulganj tenj sanjin unenbe denjem yanj kurun wor po irdeb, nen al gayen ga Dumulganj tenj tenj Al irun. Goyenbe nen Israel mar kurun gayen mata bulun yubul tenj yef ge binininj mulganj heke mata bulunininj halde dunen yef nurdeb gogo tiyun. ³² Ningeb nenbe

Yesu hitte mata forok yitin goyen dilnininje yenenbe gago kawan tagalde hite. Irde Holi Spirit mananj bebak tinanj yef dikala dirde hi. Be, Holi Spirit gobe Al Kurun belen yende mere gama irde hanj mar goyen tumñanj yunen hi," yinyin.

Gamaliel belen aposel buda niñ igin mat tagalyin

³³ Irkeb mereminj nuraminj mar gobe biñ ar yekeb, 'Fudinde wor po, aposel buda gayen gasa yirteke kamwonj,' yef nuraminj. ³⁴ Be, gabu iraminje gorbe Yuda marte tikula sanjin po gama irde hanjen Farisi mar al kura denjembe Gamaliel goyen gor hinhin. Yenbe Moseyen saba basanj heñ tagal tagal al. Al gobe al budam palap irde hinhan. Be, al gore huwardeb, "Aposel buda ga belnen po sinjare yukunanj," yinkeb gwaha yiraminj. ³⁵ Irkeb gabu iraminj mar goyen gaha yinyin: "Mel, Israel mar, al buda gayen ga daha wet kura yirninj yenbe kenkela dufay heñ ga mata tinayin. ³⁶ Nalu kura hakot yara po mata kura forok yiyun goyen bitin sir yanj? Al kura denjem Teudas belen, 'Nebe al denjen yanj,' yekeb al 400 gwahade belen gama irde hinhan. Gega go al goyen maykeb yef gama irde hinhan mar gobe bur yekeb hubu po hirinj.

³⁷ "Be, Teudas kamereb nen Israel marte denjinin kapyanj heñ tumñanj asanj kerd kerd nalure Galili niñ al kura denjem Yudas belen, 'Roma gabman asogonirninj,' yinenj al usi yirke gama irde hinhan. Gega yef wor mayke kamkeb yef gama irde hinhan mar goyen wor bur yaminj. ³⁸ Ningeb gwahade goyen po aposel buda belen mata tenj hanj gayenbe dufayminje po tenj hanj kenem metenminj gobe hubu hiyyen. Munanj Al Kurunjen dufay gama irde tenj hanj kenem denj belen, 'Bada henanj,' yinnayin gega, epte ma meretin nurnayin. Monjo al buda gayen asogonirhet usi tenbe Al Kurun asogonirnayin geb. Goke tenbe dinhem gago. Mel gayenbe okohom po yubul tike kunayin," yinyin.

Aposel budabe Yesu niñ tenj kanduk yenaminj goke amanenj nuraminj

⁴⁰ Irkeb al buda gor hinhan mar gore, 'Mere dira gabe fudinde,' yef nuraminj. Irdeb aposel buda go sopte hoy yirke wakeb gabu iraminj gote kurunminj belen, "Yesu gore yingen ge al saba yirde hinayin dinun gobe sopte ma po tagalnayin," yinenj utanj yirdeb fulenja marminj yinkeb al gasa yird yird kanj po yusulak tenbe yakira tiyaminj. ⁴¹ Irkeb aposel buda goyen mere gasun go tubul tenj kunj henja, "Nenbe Al Kurun belen Yesuyen al wor po yef nurd dunen hi. Ningeb Yesu niñ tenj ulnininj misin katehet gago," yef amanenj wor po nuraminj. ⁴² Irdeb al saba yird yird niñ bada ma haminj. Huginen gise hanja Al Kurunjen ya balemde gor kunj mere igin Yesube Mesaia yitin goyen mere kawan po tagalde kunj hinhan. Irdeb almet yayanj wor gwahade po tenj hinhan.

Yesuyen alya bereya sios farañ yurd yurd meter nin al 7 basiña yiramiñ

6 Be, gwaha ten hinhan goyenterbe Yesu nin dufaymiñ tareñ irde hinhan marbe budam forok yen hinhan. Goya goyenbe Yerusalem nin Yuda mar yingende mere ten hitiñ beleñ gise hanka beretap bingge gale heñ yuner hinhan. Goyenbe yende beretap po yunerbe, Grik mere ten hitiñ beretap gobe yubul ten hinhan. Irkeb Yuda mar Grik mere ten hitiñ goreb goke igiñ ma nurdeb tiyuñ miñ mar goya kadom mohonde tiyamiñ. ² Goke tenbe Yesuyen mere basañ mar aposel buda 12 gore Yesuyen alya bereya sios tumñañ gabu yirdeb gaha yinamiñ: “Nende meterbe Al Kurunyen mere tagalde tukun tukun. Niñgeb bingge gale heñ heñ goke ten meterniniñ wor po goyen harhokniniñ untek gobe igiñ moñ. ³ Niñgeb kadniniñ yago, den gabu irde han bana goñ nin al 7 kura dindiken basiña yirnayiñ. Goyenbe mel gobe Holi Spirityen sanjinde wor po meter ten hanjen, irde Al Kurun beleñ dufay igiñ yuner hike meter ten hanjen mar goyen po basiña yirnayiñ. Irkeb bingge gale heñ heñ meterbe mel gore ten hinayiñ. ⁴ Gogab nenbe Al Kurun mere ird irdya meremiñ tagal tagal nin po dufay hetek,” yinamiñ.

⁵ Be, gwaha yinkeb al buda kurun gob amañen nurdeb al 7 basiña yiramiñ. Denembe Stiwen, Filip, [†] Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenasyabe Antiok taunde nin al Nikolasya. Nikolas gobe al miñ hoyañ gega, Yuda marte tikula gama irde Yuda mar al hiriñ. Munañ Stiwenbe Yesu nin heken wor po nurde hinhan, irde Holi Spirityen tarende po meter ten hinhan. ⁶ Be, al buda gwahade basiña yirdeb aposel buda hitte yukamiñ. Irkeb al 7 gobe sios farañ yurd yurd nin yade yapat yiramiñ goyen goke tonañ hende haniñ yerde Al Kurun beleñ farañ yurde hiyen yen gusuñañ iramiñ.

⁷ Be, Al Kurunyen mere Yesu nin yitiñ gobe Yerusalem taun kurunde gor nin mar beleñ tumñañ nurde tukamiñ. Irkeb Yesu nin dufaymiñ tareñ iramiñ marbe arañ po budam hamiñ. Be, Al kurun doloñ ird ird mata doyañ mar wor budam Yesu nin dufaymiñ sanjir iramiñ.

Yuda mar beleñ Stiwen fere tiyamiñ

⁸ Be, sios farañ yurd yurd nin basiña yirtiñ al kura Stiwen gobe Al Kurun beleñ kenkela po guram irde tareñ kurun unkeb al budam diliñde mata tiñen kurayen kurayen Al Kurun beleñ po yirtek goyen forok yirde hinhan. ⁹ Gega Yuda mar kurabe Stiwen nin igiñ ma nurde wañ kwep kwep iramiñ. Be, gwaha iramiñ marbe “Doyañ Mar Miñmoñ Mar” ^{††} yinen hinhan. Mel go-

[†] Filip gabe Yesuyen aposel 12 bana kura gogo moñ, al hoyañ.
^{††} “Doyañ Mar Miñmoñ Mar” gabe bikken al hoyañ beleñ yukun meter marmiñ yirde hinhan. Goyenbe murungem moñ meter ten hinhan. Irde dufaymiñde kur wañ titek moñ. Doyañ marmiñyen mere po gama irde meter ten hinhan. Goyenbe doyañ marmiñ beleñ yubul tike dufaymiñde kwamiñ goke tenbe denbe gwahade yurde hinhan.

be yingende gabu yare po gabu irde Yuda marte tikula po nurde hinhan. Yenbe Sairini taunya Aleksandria taunyare mat wayamiñ. Kurabe Silisia nanaya Esia nanayare mat wayamiñ. Be, mel goreb wañ Stiwen gogo merere fulenja iramiñ. ¹⁰ Gega Stiwenbe Al Kurunyen Holi Spirit beleñ farañ urkeb kenkela po dufay henya mere yirke asogo irniñ yen wayamiñ mar goyen gwaha mat kura wol hetek yen ma nuramiñ.

¹¹ Irkeb mel gore al kura balmiñde hoy yirdeb, “Den beleñ kunbe, ‘Stiwen beleñ Moseya Al Kurunya sukal yirke nurtiñ,’ yen al momoñ yirde tukunayiñ,” yinen bin yawaramiñ. ¹² Irkeb kunbe gwahade po tagalkeb Yuda marte doyañ mar parguwakya Moseyen saba basañ heñ tagal tagal maryabe al buda gote mere go nurdeb bin ar yamiñ. Irdeb Stiwen fere tenbe mere yare tukamiñ. ¹³ Irdeb merere gor usi titek yen al kura yawaramiñ gore huwardeb, “Al garebe, ‘Nasaret nin al Yesu beleñ Al Kurunyen ya balem gayen pir iryen, irde Mose beleñ mata ten hinayiñ yen duniñ goyen wor yade hoyañ hoyañ yiryen,’ yeke nurtiñ. Al gabe ya balem gaya Yuda marte tikula goyen wor gwahade po hugiñen sukal yirde hiyen!” yinamiñ. ¹⁵ Irkeb merere gabu iramiñ mar gob Stiwen beleñ daha mat wol heke nurniñ tihit yen tumñañ her yen kenamiñ. Irkeb Stiwen kimiñbe al bulak wor po Al Kurunyen miyoñ yara heke kenamiñ.

Stiwen beleñ saba tiyiñ

7 Irdeb Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ marte kurunmiñ beleñ, “Stiwen, mel gare mere ulger irde han gayenbe fudiñde?” yen gusuñañ iryiñ. ² Irkeb Stiwen beleñ wol heñbe gaha inyiñ: “Mel, kadne yago, ga nurnañ. Bikken wor pobe hakwaniniñ Abrahambe Mesopotemia nanare hinhan. Goñ po hikeya Al Kurun sanjimiñ turun yan gore diliñde forok yenbe, ³ ‘Nanageya tayge yagoya yubul tenbe nanã ne beleñ gikala girenje gor kwayiñ,’ inyiñ. ⁴ Irkeb Abraham gobe Kaldia marte nanã Mesopotemia goyen tubul tenbe Haran taunde kur gor hinhan.

“Be, naniñbe gor kamkeb Al Kurun beleñ Abraham ten kerke Yudia nanã ga hite gayenter wayyiñ. ⁵ Gega Al Kurun beleñ megen tapum muñ kura ma unyiñ. Hubu wor po. Irde gor hinhinya goyenbe diriñ wor hubu. Gega Al Kurun beleñ megen Abraham keperde hinhan gayen yenya foñenmiñ yagoya nin tubul ten yunmeke yende kudiñen hiyyen yen Abraham hitte biña tiyiñ. ⁶ Goya goyenbe gaha inyiñ: ‘Foñenge yagot dirnen wenbe almet nanare kur albak hinayiñ. Irkeb nanã miñ mar beleñ dama 400 gayen gasa yirde bulun bulun yirke meter murungem moñ ten hinayiñ. ⁷ Gega foñenge yago bulun bulun yirde hinayiñ mar gobe ne gare gab yener. Go kamereb foñenge yagobe nanã go tubul ten wañ megen gayenter doloñ nirde hinayiñ,’ inyiñ. ⁸ Irdeb kame Al Kurun beleñ biña tiyiñ goke, ‘Ne biña ten himyen goyen fudiñde yen nurnayiñbe geya foñenge yagoyabe guba yen yen mata ten hinayiñ,’ inyiñ. Be, kamereb urmiñ Aisak forok yiriñ. Irkeb urmiñ go kawan hiriñde mat kur nanã fay 8 hekeb guba yen

unyinj. Be, Aisakbe kame Yekop nanij hirinj. Irdeb Yekopbe urminj yago 12 minjanj hirinj. Be, mel goreb hakwaninij yago haminj.

⁹“Be, hakwaninij 12 kura Yosepbe nanij belej yenj po amanej nurde iginj iginj irde hinhin. Irkeb itinj yago belej danij nenbe gwahade ma dirde hi yenj binj ar yekb kulinj Yosep ninj iginj ma nurdeb, ‘Al kura hitte kunj murungem moj metenj tenj tenj alminj hiwi,’ yenj al yunke damu tiyaminj. Be, Yosep damu tiyaminj mar gore tenbe Isip kwaminj. Goyenbe Al Kurunjbe yenja huginjen hej faranj urde hinhin. ¹⁰ Ningeb kanduk kurayen kurayen yenenj hinhin gega, Al Kurunj belej faranj urde hikeb iginj po hinhin. Irde dufay iginj wukkenj wor po unkeb go hende mata tenj hikeb Isip ninj doyanj al kurunj Fero belej iginj kinyinj. Be, Fero belej Yosep go dufayminj wukkenj kenenbe Isip nanja gote doyanj al irdeb dawetminj yago tumnanj, ‘Doyanj yirde hayinj,’ inyinj.

¹¹“Be, go kamereb Isip nanjaya Kenan nanjaya bana gonjbe binje kamde kamde nalu kurunj wor po forok yekeb hakwaninij yagobe bingem moj haminj. ¹² Be, Yosep nanij Yekop go Isip nanjabe bingem yanj mere momoj nurdeb hakwaninij yago gogo yad yerke kwaminj. Be, mel gobe Isip ma kunj hanjen. Tinjen gog po ga kwaminj. ¹³ Be, mel go Isip mat tiyungminjde mulganj haminj. Hej henjbe sopte Isip kukeb Yosep belej yingenj ge, ‘Nebe al gwahade,’ yenj itinj yago momoj yiryinj. Be, Yosepyen minj gote mere momoj goyen Isip ninj doyanj al kurunj wor nuryinj.

¹⁴“Be, go kamereb Yosep belej nanij Yekopya dirnenj wenja asem yagoya 75 hinhan goke wananj yenj keya heke wayaminj. ¹⁵ Irdeb gor hinhan. Be, gor hej henjbe Yekop go kamkeb hakwambe tenj tiyungminj Sekem tukaminj. Be, Sekem gorbe Hamor urminj yago belej al hakwam yerd yerd ninj hora talde horabok yiraminj goyen Abraham belej damu tiyyinj. Ningeb Yekop hakwam gobe tukunj gor po keraminj. Irdeb kame hakwaninij 12 goyen wor kamkeb yukunj gor po yeraminj.

¹⁷“Be, Al Kurunj belej Abraham hitte binja tiyyinj gote iginenj forok yetek nalu hej hikeb nende al Isip hinhan gobe kurunj bulunj fuful tiyyinj. ¹⁸ Goyenterbe al hoyanj kura Yosep ma nurde untinj al gore Isip nanja gote doyanj al kurunj hirinj. ¹⁹ Irdeb yingenj iginj hej hej ge po nurde asininij yago usi yirdeb bulunj bulunj yirninj yenj nurdeb, ‘Dirinjminj yago besare ninj goyen yemeyke kamnanj,’ yenj patku yirde hinhin.

²⁰“Be, goya goyenbe Mose kawanj hirinj. Yenjbe dirinj mali yara moj. Al Kurunj dilinjde iginj kinyinj. Dirinj gobe Isip mar belej kennak yenj naninya milinja belej gagasi karwo gayen yaminj bana po balminj kerde hinjaryum. ²¹ Gega dirinj gobe ya bana balminj kerde hitek ma hekeb naninya milinja belej tukunj hoyande tubul tikeb Isip ninj doyanj al kurunj Fero wirinj belej kenenj tenj tukunj yende irde mosoy heke kurunj hirinj. ²² Mose go kurunj henjyabe Isip marte saba karkuwanj kurayen kurayen yawaryinj. Irde mereminja metenminjyabe taranj wor po hirinj.

²³“Be, Mose gobe kunj damam 40 hirinj. Be, wawunj kurarebe dinunj Israel mar yene yenj kurinj. ²⁴ Kunjbe Isip al kura gore Israel al kura goyen bulunj wor po irde hike kinyinj. Irdeb Israel al goyen faranj ure yenjbe wol hej Isip al go mayke kamyinj. ²⁵ Be, Mose gobe dufayminjdeb, ‘Mata tihim gayen kenenjbe Israel mar belej Isip marte hanijde mat dumulganj tenj tenj al Al Kurunj belej basinja irtinj albe gago yenj bebak taha,’ yenj nuryinj. Gega gwahade moj.

²⁶“Be, fay urkeb sopte Israel mar hitte kurinj. Kunjbe Israel mar iraw kura yingenj ulinj arde hike yinyinj. Irdeb daha mat kura mere yirmekeb awalik hiri yenjbe, ‘Irem, danij ditdigirenj ulinj arde har? Derbe minj unjkurenj po geb!’ yinyinj. ²⁷ Goyenbe al kura kadom mayde bulunj wor po iryinj al goreb Mose upel urdeb, ‘Ganunj belej nende doyanj al gerde mere sope ird ird al girunj?’

²⁸ Gwaha tenjbe ki Isip al mayke kamunj gwahade goyen po nirenj taha?’ inyinj. ²⁹ Irkeb mere go nurdeb Mose gobe Isip ninj al mayke kamyinj goke busaharde Midian marte nanjare kurinj. Irdeb gonj albak henjbe bere tenj urminj irawa minjanj hirinj.

³⁰“Be, Midian marte nanjare kunj dama 40 gonj hinhin. Be, dama 40 goyen kamereb Sainai dugu bindere sawsawa po kurunj nanja bana gonj kurinj. Kunjbe he dirnenj kura goyen kak melak hej humga kutinj yara tenj hinhinde gor Al Kurunjen miyong forok yeke kinyinj.

³¹ Be, Mose gob goyen kenenjbe dilinj fot yeke bindere kunj kenjela po kene yenj kurinj. Irkeb kak melak hinhinde gor mat Doyanj Al Kurunjen mere forok yeke nuryinj. ³² ‘Nebe Al Kurunj, asige yago Abraham, Aisakabe Yekopya belej doloj nirde hinhan al go goyen,’ inyinj. Irkeb Mose go kafura hej ulinj barbar yeke kak melak goyen kente ma iryinj. ³³ Irkeb Doyanj Al Kurunj belej, ‘Ge huwarde hare gabe ne hime. Ningeb al mali watek moj, himam wor po. Ningeb kahanjbasanje go yugu tiya!’ ³⁴ Nere alya bereya Israel marbe Isip mar belej bulunj bulunj yirde hanj gobe yenenj hime. Irdeb ulinj misinj bulunj wor po katerj hanj goyen nurdeb Isip marte yufukde mat yumulganj tiye yenj katehem. Ningeb ga nura. Sopte Isip gumulganj timeke kwayinj,’ inyinj.

³⁵“Be, Mose gobe hanj kanya Israel mar belej pel irdeb, ‘Ganunj belej nende doyanj al gerde mere sope ird ird al girunj?’ inke Midian marte nanjare busaharyinj al go goyen. Gega Al Kurunj belej, ‘Mosebe Israel marte doyanj al hiyyenj. Irde yende alya bereya Isip marte yufukde mat yumulganj tenj yukunj asem yago bikkenj hinhan nanjare gor yukuyenj,’ yenjbe tenj kerke Isip mulganj hej kurinj. Kukeb Al Kurunjen miyong kak melak bana forok yenj mere iryinj gore faranj urde hinhin. ³⁶ Irkeb Israel mar goyen Isip nanjare mat doyanj yirde yukurinj. Nanja go tubul tiyenjbe Isip nanja bana gonjbe mata tinjen kurayen kurayen Al Kurunj belej po yirtek goyen forok yiryinj. Irde makanj kura Makanj Bukkenj inenj hanyende gor mananj mata tinjen kurunj kura forok iryinj. Irde sawsawa nanja al ma hitek bana gonj dama 40 hinjanya goyenter wor gwahade po tenj hinhin.

³⁷ “Be, Mose, go ten hinhin al goreb mel Israel mar goyen gaha yinyin: ‘Kamebe Al Kurun belen den minde ga nin po mere basan almin kura ne yara ten kerke fonjentin yago hitte wayyen,’ yinyin. ³⁸ Be, Mose goreb asininin yago Isip tubul tiyamin mar goyen tumnan sawsawa nana bana gon gabu yirke gor hinhan. Irkeb Sainai dugure hurkun Al Kurunyen miyonya mere tenbe katen asininin yago mere yiriyin. Yenbe dugure gor henbe miyon gore asininin yagoya nen kameken gake ten Al Kurunyen mere gwahader hitin goyen unyinin.

³⁹ “Be, Mose belen dugure hurkun Al Kurunyen mere nuren yenbe asininin yago gwaha gwaha tinayin yinben hurkurin. Gega goyen ma gama iramin. Gwaha titnenbe meremin go pel irde Isip nin bin mulgan hamin. ⁴⁰ Ningeb Mose go dugure gor po hikeya mel gore itin Aron hitte kunbe, ‘Kolge Isip nanjare mat dad wayun al gobe Sainai dugure hurkun det kura irde mulgan ma hen hi gobe go ma nurde hite. Ningeb igin dinke nindigen det tonej kura yirde doloj yirtek. Irkeb gore doyan dirke kun hitek,’ inamin. ⁴¹ Irdeb goya goyen gab gol hora belen po bulmakaw fonjende tonej iramin. Irdeb Al Kurunninin yen dapna gasa yirde yawan galak irde det yingen haniinde iramin goke amanen wor po nuramin. ⁴² Irkeb Al Kurun belen goke igin ma wor po nurdeb harhok yunke mel gote dufayminde po nanjinde nin det nana, gagasiya dinambeya goyen doloj yirde hinhan. Be, goke tenbe Al Kurunyen mere basan mar belen asanbebe gahade katin hi:

‘Den Israel mar, dama 40 sawsawa nana bana hinhan ya goyenter dapna gasa yirde galak hen hinhan kurun gobe ne nin mon.

⁴³ Irdeb sel ya irde usi tikula al Molek inen hanjen goyen bana gon kerde doloj irde tukun hinhan.

Irde kurabe Refan inen hanjen goyen manan gwahade po irde hinhan.

Det gobe Al Kurun nin ma nurde hanjen mar belen doloj irde hanjen goyen den manan hantiinde yirde doloj yirde hinhan.

Ningeb goke tenbe nanatinde mat dakira timekeb Babilon nana gisaw yen nurde han goyen fole irde sorte wor po kun kunayin,’ yitin hi.

Amos 5:25-27

⁴⁴ “Be, Al Kurun belen, ‘Sel ya kura gahade irayin,’ inen Mose ikala irde tunanen unyinin. Irkeb asininin yagobe Al Kurun belen Mose inyinin goyen po gama irde ya go iramin. Irde sawsawa nana bana gon henya, ‘Al Kurunbe nenya hite,’ yen nurde sel ya goyen tukun hinhan. ⁴⁵ Be, go ten hinhan mar gobe tumnan kamde hubu hekeb dirnen wen kame forok yamin mar gore sel ya go tamin. Goya goyenbe Yosua belen doyan yirde yukurin. Irkeb Al Kurun belen Kenan nana min mar goyen yen wa mehen hen yakira tikeb mel gore kame kunbe nana go tamin. Be, gor kun henyabe Al Kurun doloj ird ird sel ya goyen manan ten kun hinhan. Be, kame Dewit belen Israel marte doyan al kurun hirin goyenter manan sel ya gobe hinhin po.

⁴⁶ Be, Dewit gobe Al Kurun belen amanen wor po nurde unen hinhin. Ningeb hakwaninin Yekop belen doloj

irde hinhin Al Kurun goyen Dewit belen, ‘Ya taren ird unmeke gor hiwon,’ yen nurde gusunen iryinin. ⁴⁷ Goyenbe ya gobe yen belen ma iryinin. Urmin Solomon belen ga iryinin. ⁴⁸ Gega det kurun gayen doyan yirde hi Al Kurun gobe al ya irtin bana gon ma hiyen. Ningeb goke tenbe Al Kurun belen yirinin goyen nurdeb mere basan almin Aisaia belen gahade kayin:

⁴⁹ “Be, Al Kurun belen gaha yirinin:

Megenya nanjinya det kurun gabe nigen yirmirin.

Irdeb nanjinbe nere keperd keperd gasun irde, megenbe kahanne kerd kerd det irmirin.

Ningeb ya dahade go goyen irde nunen yen ha?

Ne hen hen gasunbe al belen epte ma ird nunnayin,’ yirinin.

Aisaia 66:1-2

⁵¹ “Be, merebe gwahade yitin gega, denbe ya gake uguun po nurde ya gayen sukal irde hiyen yenbe mere-re gago nerhan? Den gab tonantin taren wor po. Denbe Al Kurun nin ma nurde han mar belen ten han yara. Bitinya kirmintinyabe titmin wor po. Al Kurunyen mere nurde bebak titek mon. Irde asininin yago belen mata ten hinhan gwahade po den manan Holi Spirit pel irde han. ⁵² Den gayenbe asininin yago belen Al Kurunyen mere basan marbe okohom kura yubul ten hinhan yen nurde han? Mon, hubu wor po geb! Al Huwak wor po kame watek goke tagalde hinhan mar goyen gasa yirke kamde hinhan. Irdeb gayenter al goyen wor forok yeke den belen pel irde mayke kamun. ⁵³ Denbe Al Kurunyen miyon belen Yuda marte tikula Mose unyinin goyen asininin yago belen den gayen ga wor wor dunamin. Gega goyen mun kura ma gama irde han,” yinyinin.

Horare Stiwen mayke kamiyin

⁵⁴ Be, Stiwenyen mere go nurdeb al merere keperde palna irde hinhan mar goreb mam isen bearar tiyamin. ⁵⁵ Gega Stiwen go Holi Spirit belen hard unkeb kotan kan nanjinde nanjenenbe Al Kurunyen sanin tunun yan goyen kinyinin. Irdeb Yesube Al Kurunyen hani yase belen harde hike kinyinin. ⁵⁶ Irdeb, “Ga kenan. Nanjin hol yeke Al Urminbe Al Kurun hani yase belen huwarde hike kenhem,” yinyinin. ⁵⁷ Irdeb mere go nurtek ma yirke kwep kwep irde kirmin migisun yurdeb Stiwen hitte kup yen kun tanardeb megen korkor irde tulun ten Yerusalem taun sinare ten kwamin. ⁵⁸ Irdeb Stiwen go maynin yen ulinhormin yugu ten al fonen kura denembe Sol gote kahan minde yeramin. Irde hora yadeb Stiwen mayde hinhan. ⁵⁹ Be, mayde hinhan goyenbe Stiwen belen huwardeb, “Doyan Al Kurun Yesu, tonnebe hanger kerhem,” inyinin. ⁶⁰ Irdeb dokolhon yugulun ten kawan po, “Doyan Al Kurun, mel gare mata bulun tahan gake ma nurayin,” inyinin. Be, mere gwahade ten gab bubulkun sul yirinin.

8 Goyare goyenbe Sol belen Stiwen kamiyin goyen kenenbe igin po kama yen ayan kiryinin.

Be, al kura Al Kurun kenkela nurd unen hinhan mar belen al hakwa go tukun mete tenbe dolojde hinhan.

Sol beleñ yirke Yesuyen alya bereya sios bur yamin

Be, goyenterbe Yesuyen alya bereya sios Yerusalem hinhan go uliñde kanduk kurun wor po forok yeke kenñbe bur yeñ kurabe Yudia nanjare kwamiñ, munañ kurabe Samaria nanjare kwamiñ. Gega aposel buda 12 gobe Yerusalem gor po hinhan. ³ Be, Sol gobe sios goyen gwaha yirmeke gab bada henañ yeñ nurdeb ya kurar mat kurar kuñ Yesuyen alya bereya bulun bulun yirde yukun koyare yerde hinhin.

Filipbe Samaria nanjare kurin

⁴ Be, al bur yeñ kwamiñ mar gobe tiyun kurar mat kurar kuñbe mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen tagalde kuñ hinhan. ⁵ Be, Filip wor Samaria nanjare niñ taunde kura gor kuñ Yesube Mesaia yeñ kawan po tagalde hinhin. ⁶ Irkeb meremiñ nurde hinhan. Irde Filip beleñ mata tiñeñ Al Kurun beleñ po ga yirtek goyen wor forok yirde hike yeneñbe mere teñ hinhin goyen upsineñ nurniñ yeñ wañ hinhan. ⁷ Be, Filip beleñ mata tiñeñ forok yirde hinhin gobe al budam unğura ketal yurtiñ goyen unğura go yakira tike gisi teñ al go yubul teñ kat kuñ hinhan. Irde al uliñ simsimamya sisibuga garbam miñyan marya kurun goyen wor sope yirke igiñ heñ hinhan. ⁸ Irkeb gor niñ marbe amanñeñ wor po nurde hinhan.

Kalga al Saimon

⁹ Be, hanğapya wor po Filip gor ma kuriñyabe al kura denembe Saimon, taun goyenter hinhin. Gor henñyabe megen niñ tareñde mata teñ hike Samaria nana bana goñ niñ mar beleñ turunñ yeñ keneñ hinhan. Irkeb, "Nebe al gwahade," yeñ yingñeñ turun turun irde hinhin. ¹⁰ Irkeb taun goyenter niñ maryabe doyañ mar kurun goreb, "Al gabe tareñmiñ kurun. Al Kurunyen Tareñ ineñ hanñen gobe gago," yeñ dufaymiñ yeñ ge po irde gama irde hinhan. ¹¹ Taun goyenter niñ marbe al gore nalu ulyañde po megen niñ matare mata tiñeñ forok yirde hike turunñ yeñ keneñ gama irde hinhan. ¹² Gega Filip beleñ taun goyenter kuñ Al Kurun beleñ doyañ yird yird mataya mere igiñ Yesu Kristu niñ yitiñ goyen tagalkeb alya bereya mere gobe fudinde yeñ nurdeb baptais tamiñ. ¹³ Be, Saimon goyen wor Filipyen mere go fudinde yeñ nurdeb baptais tiriñ. Irdeb Filip beleñ mata tiñeñ karkuwañ kurayen kurayen forok yirke turunñ yeñ keneñbe Filip go kurar mat kurar kuñ hikeb gama po irde hinhin.

¹⁴ Be, aposel buda Yerusalem hinhan mar go, "Samaria nanjare niñ marbe Al Kurunyen mere nurde fudinde yeñ dufaymiñ sanñiñ irañ," yeke mere momoñ nuramiñ. Irdeb Pitaya Yonya yad yerke Samaria nanjare niñ taunde gor kwaryum. ¹⁵ Be, irem go kuñ gor forok yaryum. Goyenbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar goyen yingñeñbe Doyañ Al Kurun Yesuyen al hihit yeñ fe baptais po tamiñ gega, al unğureñ muñ kura Holi Spirit ma tiriñ goyen nuraryum. Niñgeb Holi Spirit wor tenayin yeñ irem gore Al Kurun gusunañ iraryum.

¹⁷ Goya goyenbe mel gote tonañ hende haniñ yerde Al Kurun gusunañ irkeb Holi Spirit tamiñ.

¹⁸ Be, megen niñ tareñde mata teñ hinhin al Saimon go alya bereya Holi Spirit tamiñ go yeneñbe horamiñ teñ wayiñ. ¹⁹ Wañbe, "Irem, hora ga dunen geb, derte sanñiñ go nunyi. Irkeb ne wor al kura tonañde hanne yermekeb Holi Spirit teñ hinayin," yineñ hora go yunen tiyyiñ. ²⁰ Irkeb Pita beleñ wol heñbe, "Ge gayen Al Kurun beleñ Holi Spirit duliñ dunen hi goyen hora po damu tiyen yeñ nurde ha? Epte moñ geb. Gebe gwahade nurde ha geb, horage goya gigenyabe kak alare po kuriryen. ²¹ Dufay haha gobe Al Kurun diliñdebulun wor po geb, meten gabe geya titek epte moñ. ²² Dufaygebe bulun wor po. Beger gobe dufay bulun gore po makin girtiñ ha. Irde mata bulun gore po tugu guntiñyen genhem. Niñgeb dufay bulun haha gobe tubul po teñbe Al Kurun niñ bege mulğan hiyyen. Gogab yeñ beleñ gab mata bulun ge halde gunyen," inyiñ. ²⁴ Irkeb Saimon go mere goyen nurde wol heñbe, "Ne niñ teñ Al Kurun gusunañ ird nunayin. Irkeb, 'Gebe dufay bulun gwahade miñyan geb, mata gwahade ulger forok yiyyen,' ninha goyen ulner ma forok yiyyen," inyiñ.

²⁵ Be, Pitaya Yonya gobe taunde gor niñ mar Yesu niñ tagalde henñya yeñbe Doyañ Al Kurun goyen momoñ yirdeb yubul teñ kwaryum. Yubul teñ Yerusalem mulğan heñ kuñ henñyabe tiyun budam Samaria nana bana goñ niñ alya bereya goyen Yesu niñ yitiñ mere igiñ goyen momoñ yirdya yirdya kwaryum.

Filip beleñ Itiopia nanjare niñ doyañ al kura fe baptais iriñ

²⁶ Be, go teñ hinaryumya goyenbe Doyañ Al Kurunyen miyoñ kura beleñ Filip gaha inyiñ: "Huwarde nana ga tubul teñ beleñ kura Yerusalem mat Isip kurkutiñ hire gor kwayiñ. Kuñbe beleñ haniñ Gasa taun beleñ kutiñ keneñbe goyen gama irde kwayiñ," inyiñ. (Be, Gasa kuñ kuñ beleñ gobe gayenterbe go ma kuñ hanñen, tubul tiyamiñ.) ²⁷ Be, miyoñ gore gwaha inkeb Filip go huwardeb beleñ go gama irde kuriñ. Kuñbe Itiopia nanjare niñ al salanñeñ denem yan kura wañ hike kinyiñ. Al gobe Itiopia nanjare niñ doyañ bere kurun Kandasien samun doyañ yird yird al. Yeñbe Yerusalem kuñ Al Kurun doloñ irdeb mulğan heñ nanam kuñ hinhin. ²⁸ Yeñbe nima kura hos beleñ yulun teñ hanñen hende gor keperde kuñ henñyabe Al Kurunyen mere basañ al Aisaia beleñ asañde mere kayiñ goyen kapyañ heñ hinhin. ²⁹ Be, Holi Spirit beleñ Filip goyen, "Nima wañ hi goyen bindere kwa," inyiñ. ³⁰ Irkeb Filip gobe kup yeñ nima goyen bindere kuñbe al goyen Al Kurunyen mere basañ al Aisaia beleñ asañde kayiñ goyen kapyañ heñ hike nuryiñ. Be, Al Kurunyen mere kapyañ heñ hinhin gobe gahade:

"Sipsip gasa yirde hanñen gasun de sipsip yukutiñ gwahade goyen, yeñ wor mayniñ yeñ tukamiñ.

Al gobe sipsip dirñeñ wuyneñ walde hikeyabe balmiñ po hanñen go gwahade goyen yeñ wor mere muñ kura ma tiyyiñ.

Al gobe megen niñ mar belen merere kerde nanyan iramiñ.

Irde mere sope ird ird doyañ marbe mere fudinde goyen ma gama irde buluñ mat kwamiñ.

Al gobe megen niñ mar belen mayke kamiñ.

Niñgeb al ganuñ belen epte goyenter niñ marte mata buluñ kurun gobe gwahade yeñ tagalyeñ? Hubu wor po!" yitiñ hi.

Aisaia 53:7-8

Be, Filip belen mere go nurdeb Itiopia niñ al goyen, "Mere kapyañ haha gob miñbe goke yitiñ yeñ bebak taha?" inen gusuñañ iriyiñ. Irkeb al goreb, "Moñ, al gore kura miñ gwahade niñ katiñ ma ninen hiyen. Niñgeb daha mat miñ nuren?" iniyiñ. Gwaha inenbe, "Wañ kepera," inke Filip gob nima go hende hurkuñ ketalmiñde kipiryiñ. ³⁴ Irkeb al goreb Filip iniyiñ: "Mere gabe Al Kurunyen mere basañ al ganuñ niñ wor po yitiñ? Yingen ge ma al hoyañ ge? Ge gab bebakkeñ daw nurde ha? Nurde ha kenem igiñ bebak nirayiyiñ?" iniyiñ. ³⁵ Irkeb al gore Aisaia belen mere kayyiñ kapyañ heñ hinhin gote miñbe Yesu niñ yeñ hi inenbe Yesu uliñde mata forok yiriñ goyen momoñ iriyiñ.

³⁶ Be, irem go kuñbe fete kura gor forok yaryum. Irdeb Itiopia al goreb, "Febe ima go hi geb, igiñ gor baptais nirayiyiñ?" iniyiñ. ³⁸ Gwaha inenbe al goreb meten marmiñ goyen, "Gar muñ kura heñ ga kutek," yinkeb usañ hamiñ. Irkeb Filip belen al goyen tukuñ fe bana baptais iriyiñ. ³⁹ Be, irem go fe tubul teñ siñare hurkukeb Doyañ Al Kurunyen Holi Spirit belen bemel po Filip bana kerde teñ hoyañde kuriñ. Irkeb Itiopia al gore ma kinyiñ. Goyenpoga al gobe Yesu nurde unhem yeñ amañ wor po heñ nañam kuriñ. ⁴⁰ Be, Filip gobe Holi Spirit belen bana kerde tukuñ Asdot taunde irdeb kawan irke forok yiriñ. Irkeb gor mat Sisaria taunde kwe yeñ kuñ henyabe taun kurayañ kurayañ mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen tagalde kuñ kuñbe Sisaria taunde forok yiriñ.

Sol belen Yesu niñ biñ mulgañ hiriñ

9 Be, Filip belen Samaria nañare kuñ gwaha teñ hikeyabe Sol gobe alya bereya Yesu niñ dufay tareñ iramiñ mar goyen gasa yirde buluñ buluñ yirtek po nurde Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ mar pris buda gote kurunmiñ hitte kuriñ. ² Kuñbe gaha iniyiñ: "Damaskus taunde niñ Yuda marte gabu ya buda gote doyañ mar hitte kuñbe dufañne momoñ yiren. Irmeke farañ nurkeb Yesu gama irde hañ mar kura yenenbe fere yirde Yerusalem gar yawayañ. Niñgeb asañ kañ nunayiyiñ. Irkeb kuñ gor niñ gabu ya doyañ mar yikala yirmekeb farañ nurnayiyiñ," iniyiñ.

³ Be, Sol gobe kuñ Damaskus taun binde hekeb bemel po nañkinde mat hushi tareñ kura nañ folekken kurun gore yeñ hitte timiyiyiñ. ⁴ Irkeb deldol wor po irdeb megen takteñ mayyiñ. Irkeb goya goyenbe al mel-

ak kura, "Sol, Sol, daniñ mununen buluñ buluñ nirde ha?" yeke nuryiñ. ⁵ Irkeb Sol belenbe Doyañ Al Kurun goyen, "Ge be ganuñ?" inen gusuñañ iriyiñ. Irkeb wol henbe, "Nebe Yesu, mununen buluñ buluñ nirde ha al goyen. ⁶ Niñgeb huwara. Huwardeb Damaskus taunde gor kwa. Irkeb al kura goreb gwaha gwaha tiyayiyiñ ginyeñ," iniyiñ.

⁷ Be, Solya kuñ hinhan mar goyen wor mere go nura miñ gega, al gore kura mere tiya yeñ ma kenamiñ. Irdeb ñakñak teñ mere ma tiyamiñ. ⁸ Be, Sol gobe takteñ mayyiñde gor mat huwardeb nañkenhem yiriñ gega, diliñ kidoma wor po hiriñ. Irkeb det yentek ma wor po hiriñ. Irkeb yenya kuñ hinhan mar gore go kenenbe haniñde tanarde Damaskus taunde tukamiñ. ⁹ Tukuke gorbe nañkahal karwo gayen diliñ titmiñ gwahade po hinhin. Irkeb bingeya feya kutña irde hinhin.

¹⁰ Be, goya goyenbe Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ al kura Damaskus taunde gor hinhin. Denjembe Ananias. Be, Doyañ Al Kurun belen yuwarwarte forok yeñbe, "Ananias," iniyiñ. Irkeb wol henbe, "Doyañ Al Kurun, dahade?" iniyiñ. ¹¹ Irkeb gaha iniyiñ: "Tarsus taunde niñ al kura denjembe Sol goyen Yudasyen yare heñ Al Kurun mere irde hi. Niñgeb Belen Huwak inen hanyen goyen gama irde kuñbe yamiñde forok yeñbe Sol niñ gusuñañ irayiyiñ. ¹² Yeñbe diliñ titmiñ hiyuñ goyen yuwarwarte al kura denjembe Ananias belen kuñ igiñ hiwi yeñ haniñ tonañde kerde Al Kurun gusuñañ irde hike kinuñ," iniyiñ. ¹³ Gwaha inkeb Ananias belenbe gaha iniyiñ: "Doyañ Al Kurun Yesu, al budam belen al goke tagalke nurmiñ. Al gobe ge gama girde hañ mar Yerusalem hañ goyen buluñ wor po yiruñ. ¹⁴ Irdeb pris buda gote kurunmiñ belen, 'Kuñ Damaskus gor Yesu doloñ irde hañ mar fere tiyayiyiñ,' inke gar wayuñ," iniyiñ. ¹⁵ Gwaha inkeb Doyañ Al Kurun Yesu belen, "Al gobe metenbe tiyyeñ yeñ hakot basiña irmiriñ. Yeñ belenbe nañ kurun gayen kuñ henyabe al miñ hoyañya doyañ marmiñyabe Israel marya hitte kuñ ne niñ tagalde tukuyeñ. Yeñbe ne niñ teñ kame uliñ misiñ kurun katyeñ goyen ikala ireñ. Niñgeb kuñ ginhem gwahade po irayiyiñ," iniyiñ. ¹⁷ Gwaha inkeb Sol hinhin yare gor kuriñ. Kuñ kenenbe haniñ tonañde yerdebe, "Kadne, gar wañ hikeya Doyañ Al Kurun Yesu belen forok yeñ mere giruñ al gore nad nerke gago wayhem. Niñgeb delgebe sopte igiñ hiriryen. Irde Holi Spirit hard gunyen," iniyiñ. ¹⁸ Irkeb goyare po det kura makañ dapña kakafok yara diliñ pet tike kidoma hiriñ kurun goyen wok yekeb sopte wuk yeke det yinyiñ. Irkeb Ananias belen tukuñ fe bana baptais iriyiñ. ¹⁹ Be, baptais tiriñ kamereb sopte bingenekeb uliñ yul yiriñ goyen tareñ hiriñ.

Sol Damaskus taunde heñ Yesu niñ tagalyiñ

Be, Sol gobe Damaskus taunde gor niñ mar Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ goya nañkahal karwo ma sipte gwahade gor hinhin. ²⁰ Irdeb mel goya muñ kura ulyañde ma henyabe arañ po sabamiñ miñ ure yeñ Yuda marte gabu yayañ kuñbe, "Yesube Al Kurun Urmiñ," yeñ tagalde kuñ hinhin. ²¹ Irkeb al buda meremiñ nu-

† Asañ kurareb gahade katiñ hi: ³⁷ * a Irkeb Filip belen wol henbe, "Gebe mere gayen bubulkunger mat fudinde wor po yeñ nurha kenenbe igiñ baptais giren," iniyiñ. Irkeb al gore, "Gwaha, Yesu Kristube Al Kurun Urmiñ goyen fudinde wor po nurde hime," iniyiñ.

ramiņ mar gore goyen keneņbe hurkuņkat tenņbe, "Al gabe Yerusalem gor Yesu gama irde haņ mar buluņ buluņ yirdeb gar niņ Yesu gama irde haņ mar wor yad fere yirde pris buda gote kuruņmiņ hitte yuke yeņ wayuņ al goyen gago moņ? Niņgeb daha ten hibe gago?" yeņ kadom gusuņaņ gird tiyamiņ. ²² Gega gise haņka Sol beleņ saba ten hike sabamiņbe tonņeņ yaņ heņ hinhin. Irde, "Yesube Mesaia," yeņ hike Yuda mar Damaskus hinhan mar gob gwaha mat kura mere titek moņ hamiņ.

²³ Be, nalu budam hubu hiriņ. Goyenbe Yuda mar beleņ gabu irdeb mayteke kami yeņ sege iramiņ. ²⁴ Gega al kura beleņ mel gote dufay goyen momoņ irke nuryiņ. Be, mel gobe koya kuruņ Damaskus taun milgu irtiņ gote yame karkuwaņde kurar mat kura Sol go waņ siņare kweņ tikeb maytek yeņ wawuņya naņkahalya usaņ miņmoņ yameyaņ goyaņ pet ten hinhan. ²⁵ Gega wawuņ kurarebe Solyen mere nurde gama irde hinhan mar beleņ hora karkuwaņ po koya kuruņ irtiņ hende hoyaņ taun go milgu irtiņ goyen yameņde mat Sol goyen tiri kuruņ bana kerdeb hulyaņalde palgir irke megen kurkuriņ. Irdeb gor mat Damaskus taun go tubul ten kuriņ.

Solbe Yerusalem mulgaņ hiriņ

²⁶ Be, Sol gobe Damaskus tubul ten Yerusalem mulgaņ heņ kuriņ. Kuņ forok yeņbe Yesu niņ dufaymiņ saņiņ irtiņ mar gor hinhan goyen daha mat kura awalik yirmewoņ yeņ kurut yeņ hinhin. Gega mel gobe Sol Yesu niņ dufaymiņ tareņ iryiņ goyen fudinde yeņ ma nurdeb tumņaņ yeņ ge kafura hamiņ. ²⁷ Gega Banabas beleņ aposel buda hitte tukuriņ. Tukuņbe Sol gob Damaskus kuņ henya daha mat Doyaņ Al Kuruņ kenke mere iryiņ, irde Damaskus taunde gor Yesu niņ tagal tagal niņ kafura ma heņ tagalde hinhin goyen momoņ yiryiņ.

²⁸ Be, Banabas beleņ aposel buda go gwaha yinke nurdeb awalik iramiņ. Irkeb mel gore Yerusalem bana Al Kuruņyen meteņ ten hinhan goyen Sol niņ sagu-rayneņ nurdeb yeņya gwaha ten hinhan. Gorbe Yuda mar hitte Yesuyen deņemde Al Kuruņyen saba tagal tagal niņ kafura ma heņ tagalde kuņ hinhin. ²⁹ Gwaha ten henya Yuda mar Grik mere ten hitiņ goya kadom mohoņde ten hinhan. Irkeb daha mat kura mayteke kami yeņ epte ma tiyamiņ. ³⁰ Gega diņuņ Yesu niņ dufaymiņ tareņ irtiņ mar beleņ mere momoņ go nurdeb Sisaria taunde tukurkamiņ. Irdeb gor mat hakwa hende tiyuņmiņ Tarsus taunde ten kerke kuriņ.

³¹ Be, Yudia naņaya Galili naņaya irde Samaria naņare niņ sios goyen kanduk karkuwaņ forok yeņ hinhan kuruņ goyen hubu hekeb merem moņ heņ kanduk kura ma keneņ hinhan. Irde saņiņ henayiņ yeņ Holi Spirit beleņ faraņ yurkeb Doyaņ Al Kuruņ niņ dufayniņ tareņ irniņ yeņ al budam yeņ ge biņ mulgaņ heņ hinhan. Irdeb Doyaņ Al Kuruņ palap irde henya mata ten hinhan.

Pita beleņ Lida taunya Yopa taunde ya kuņ Al Kuruņyen meteņ tiyyiņ

³² Be, goyenter Pitabe Israel marte naņa bana goņ niņ tiyuņ kurar mat kurar kuņ hinhin. Kuņ henya Yuda Yesu gama irde hinhan mar Lida taunde niņ wor kuņ yinyiņ. ³³ Be, gorbe al uliņ simsim hitiņ kura kinyiņ. Deņembe Ainias. Yeņbe dama 8 gayen gasuņde niņ hiriņ. Yiņgeņ kuņ waņ titek epte moņ. ³⁴ Be, Pita beleņ keneņbe, "Ainias, Yesu Kristu beleņ guram girde sope gira niņ, huwardeb ferd ferd gasuņge go gigen sope ira," inyiņ. Irkeb goya goyen po huwaryiņ. ³⁵ Irkeb alya bereya Lida taunde niņya Saron naņa bantotore hinhan mar gore Ainias igiņ hiriņ goyen keneņbe Doyaņ Al Kuruņ niņ dufaymiņ tareņ iramiņ.

³⁶ Be, Yopa taundebe Yesu niņ dufaymiņ saņiņ iryiņ bere kura hinhin. Deņembe Tabita. Grik mere matbe Dorkas ineņ hanyen. Yeņbe hugiņeņ mata igiņ po ten hinhin, irde alya bereya det miņmoņ mar faraņ yurde hinhin. ³⁷ Be, Pita beleņ Lida taunde hinhin goya goyenbe bere go garbam buluņ po heņbe kamiņ. Kamkeb bere hakwam goyen he fimiņ beleņ sam irde utma tiyamiņ. Irdeb yamiņ banabe al heņ heņ gasuņbe irawa kurabe hende kurabe bande geb, tukuņ gasuņ hende goyenter keramiņ. ³⁸ Be, Yopa taunde mat Lida taundebe gisaw moņ geb, Yesu niņ dufaymiņ tareņ irtiņ mar Yopa taunde hinhan gore Pita Lida taunde hinhin goyen nurdeb al irawa kura yad yerke keya kuņbe, "Ge niņ po nurde wayhar niņ, wake araņeņ po kuniņ," inaryum. ³⁹ Irkeb Pita go huwardeb al irawa goya Yopa taunde kwamiņ. Kuņ forok yekeb Tabita hakwam hinhide gor ten hurkamiņ. Hurkukeb beretap goņ doloņde hinhan goreb milgu irdeb amil kurayen kurayen Tabita diliņ henya beretap goke yiryiņ kuruņ goyen ikala irde henya esen hinhan. ⁴⁰ Irkeb Pita beleņ bere buda goņ hinhan goyen tumņaņ yakira tike siņare kurkamiņ. Kurkukeb dokolhoņ yuguluņ tenbe Al Kuruņ gusuņaņ iryiņ. Irdeb fulgaņ kaņbe bere hakwam goyen, "Tabita, huwara," inyiņ. Gwaha inkeb naņkeneņ Pita keneņbe huwarde kipiryiņ. ⁴¹ Irkeb Pita beleņ haniņde tanarde isaņ hekeb huwaryiņ. Irkeb Yesu niņ dufaymiņ tareņ irde hinhan marya beretap budaya goyen hoy yirkeb waņ bere goyen kenamiņ. ⁴² Be, mata forok yiryiņ gote mere momoņbe Yopa taunde niņ mar kuruņ gobe nurde tukutiņ ala tiyamiņ. Irdeb al budam Doyaņ Al Kuruņ niņ dufaymiņ saņiņ iramiņ. ⁴³ Be, Pita go al kura dapņa sikkeņ po det yirde hinhin al gote yare nalu ulyaņde yara po gor hinhin. Al gote deņebe Saimon.

Konilius beleņ Pita hoy iryiņ

10 Be, Sisaria taunde gorbe Roma al kura 100 fuleņa marte doyaņ al kura hinhin. Deņembe Konilius. Fuleņa mar gobe "Rom niņ fuleņa mar" yineņ hanyen. ² Koniliusya diriņmiņmiņ yagobe tumņaņ Al Kuruņ palap irde yeņ ge po nurde doloņ irdeb merem gama irde al buniņeņ faraņ yurde Al Kuruņ mere ird ird niņ biņ sir ma yeņ hinhan. ³ Be, wawuņbana kura 3

kilok gwahaderbe Al Kurun mere ird ird nalu hekeb mere ird henya yuwarwarte miyonmiñ kura forok ye-ke kinyiñ. Irkeb miyon gore, "Konilius," inyiñ. ⁴ Irkeb kafura henbe her yeñ, "Doyañ Al Kurun, dahade?" iney gusunañ iryiñ. Irkeb miyon gore wol henbe, "Al Kurun-be ge beleñ mere ird hayen goyen nurde hiyen, ird alya bereya buniñeñ farañ yurde teñ hayen goyen wor geneñ hiyen. Yeñbe ge niñ biñ sir ma yeñ hiyen geb, nad nerkeb gago mere momoñ gire yeñ wayhem. ⁵ Al kura hulyañ yirkeb Yopa taunde kunayiñ. Kuñbe al kura denjem Saimon, denjem kurabe Pita iney hanñen goyen gor hi geb, tupi teñbe mulgañ heñ wanayiñ. ⁶ Yeñbe Saimon dapña sikken po det yirde hiyen al gote yare hi. Yamiñbe makañ siña beleñ mat hi," inyiñ.

⁷ Be, miyon gore gwaha ineybe kukeb Konilius beleñ metey marmiñ irawayabe fulenja almiñ unñkureñ kura goya hoy yirkeb yeñ hitte wayamiñ. Fulenja al gobe Al Kurun palap ird yeñ ge po nurde hiyen al. Yeñbe Koniliusya heñ farañ urde hiyen. ⁸ Wakeb Al Kurunñen miyon forok yeñ mere iryiñ goyen kenkela po momoñ yirdeb hulyañ yirkeb Yopa taunde kwamiñ.

Al Kurun beleñ yuwarwarte Pita mere iryiñ

⁹ Be, mel go kuñ tiyuñde kura gor feramiñ. Irde fay urkeb sopte kuñ naña bañkahal hekeb Yopa taunde forok yetek heñ hinhan. Be, goyareb Pitabe ya yeñ hinhin gote armomde † Al Kurun mere ire yeñ hurkuriñ.

¹⁰ Hurkuñ Al Kurun mere ird henya be biñge buluñ wor po iryiñ. Be, biñgebe hako kañ hikeyabe yeñbe ya hende gor hinhin. Irkeb Al Kurun beleñ mata kura ikala ireñ tike uliñ kanduk po hiriñ. ¹¹ Irkeb yuwarwarte nañkiñ gereñ yiriñ. Irkeb det kura amil yara goyen muruñ sipte kurhan kurhan al beleñ tanartiñeñ ird palgir irke nañkiñde mat megen katyiñ. ¹² Bana goñbe dapña kahañ yañ megen huwarde kuñ hitiñya, buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kurun goyen bana goñ hike yinyiñ. ¹³ Be, det go yeneñ henya be al melak kura nuryiñ. Gorebe, "Pita, huwarde det go gasa yirde nawa," inyiñ. ¹⁴ Irkeb wol henbe, "Moñ, Doyañ Al Kurun, badne wor po. Dapña gabe delger wukken moñ, buluñ yeñ hitiñ gobe neb kura ma nen himyen," inyiñ. ¹⁵ Irkeb al melak gore sopte po, "Det kurayen kurayen Al Kurun beleñ yirde diliñde wukken yitiñ gobe ge beleñ wukken moñ yeñ bada ma hawayiñ," inyiñ. ¹⁶ Be, mere gabe wawuñ karwo gayen Pita hitte forok yeke nuryiñ. Be, mere go hubu hekeb goyare po det amil yara dapña kurayen kurayen bana goñ miñyañ goyen tumulgañ tike nañkiñde hurkuriñ.

¹⁷ Be, yuwarwarte det kinyiñ goyen miñ niñ dufay heñ hinhin goya goyabe al karwo Konilius beleñ hulyañ yirke wayamiñ goyen Saimonyen ya niñ nañkeneñ wañbe ya keneñbe siñare huwaramiñ. ¹⁸ Irdeb, "Saimon Pita iney hanñen al go goyen gar hi we?" yineñ al ya bana goñ hinhan goyen gusunañ yiramiñ.

¹⁹ Be, goya goyenbe Pita go yuwarwarte det kinyiñ gote miñ niñ hako po dufay heñ hikeb Holi Spirit be-

† Yuda marte ya gote armobe bantotok geb, al beleñ hiryonñde igiñ hurkuñ gor keperde usañ heñ hanñen.

leñ, "Saimon, al karwo kura ge niñ nañkeneñ wayhañ. ²⁰ Niñgeb huwarde kurkuñ yena. Mel gobe ne beleñ po yinmeke ge niñ wayhañ geb, wake kuniñ ginke goya yeñya kuñ kuñ niñ kama ma hawayiñ," inyiñ. ²¹ Irkeb Pita go kurkuñ mel goyen yeneñbe, "Al goke nañkeneñ wayhañ al gobe ne gago. Niñgeb dahade nurde ne niñ nañkeneñ hañ?" yineñ gusunañ yiryiñ. ²² Irkeb mel goreb, "Neñbe Konilius Roma niñ 100 fulenja marte doyañ al beleñ hulyañ dirke wayhet. Yeñbe Al Kurun palap ird doloñ irdeb diliñde huwak igiñ po hiyen. Irkeb Yuda mar wor tumñañ palap ird hanñen. Kibe Al Kurunñen miyon beleñ forok yeñbe Konilius goyen, 'Al kura hulyañ yirke Saimonyen yare Yopa kuñbe Pita tupi teñ wanayiñ. Irkeb yeñ beleñ gab mere girke nurrayiñ,' inuñ geb, gago yeñ beleñ hulyañ dirke ge gupi teñ kuniñ yeñ wayhet," inamiñ. ²³ Irkeb Pita beleñ yinke yare hurkamiñ. Irdeb go wawuñ gobe gor feramiñ.

Pita beleñ Konilius hitte kuñ Yesu niñ tagalyiñ

Be, fay urkeb Pita go huwardeb mel goya Sisaria taunde kwamiñ. Irkeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar kura Yopa taunde hinhan goyen wor yeñya kwamiñ. ²⁴ Be, sopte fay urkeb kuñ Sisaria taunde forok yamiñ. Koniliusbe Yopa kwañ mar goyen hanñka wañ forok yiniñ tahañ yeñ nurdeb yende miñde niñ alya bereya diñuñ yende yende goyen hoy yirke wañ gabu irdeb mel go po doyañ yirde hinhan.

²⁵ Be, Pita go kuñ yare forok yeñ ya bana hurkenñ tikeb Konilius beleñ Pita palap ird yamere Pita kahañ miñde dokolhoñ yuguluñ teñ kuku tiyyiñ. ²⁶ Irkeb Pita beleñ, "Huwara! Nebe al gigenñ yara po niñ, gwaha ma nirayiñ," ineybe haniñde tanarde isañ hiriñ. ²⁷ Irdeb Pita go Koniliusya mere tenya tenya ya bana hurkuñbe al buda kurun go yinyiñ. ²⁸ Irdeb gaha yinyiñ: "Neñ Yuda mar beleñ deñ al hoyañde niñya awalik heñ gabu heñ heñ gobe nende matarebe bisam irtiñ geb, go po gama ird hityen. Gob deñbe kenkela nurde hañ. Gega Yuda mar moñ gobe wukken moñ buluñ niñgeb, Al Kurunya awalik hetek epte moñ yeñ himyen goyen bada hawayiñ yeñbe Al Kurun beleñ yuwarwarte nikala niruñ. ²⁹ Goke teñbe ne niñ keya hekeb mere ma timiñ. Mali po huwardeb wamiñ. Goyenbe Konilius, gebe dahade nurdeb ne niñ keya hawañ?" inyiñ.

³⁰ Irkeb Konilius beleñ huwardeb gaha inyiñ: "Gote yereñ 3 kilok wawuñbana gaha naña gayen yaner heñ Al Kurun mere ird hinhem. Gwaha teñ himekeya al kura uliñhormiñ faykek wor po melak heñ hinhin gore delne mat forok yeñ huwardebe, ³¹ 'Konilius, Al Kurun-be mere ird hayen goyen nurde hiyen, ird alya bereya buniñeñ farañ yurde hayen goyen wor biñ sir ma yeñ hiyen. ³² Niñgeb al kura yad yerkeb Saimon Pita iney hanñen goke Yopa taunde kunayiñ. Yeñbe al kura Saimon iney hanñen gote yare hi. Al gobe dapña sikken po det yirde hiyen. Yamiñbe makañ siña beleñ mat hi,' ninuñ. ³³ Be, gwaha ninkeb goya goyen po al yad yermeke ge niñ keya kwañ geb, gago wayha. Neñbe Doyañ Al Kurun beleñ mere yirayiñ ginuñ goyen tumñañ momoñ dirke nurniñ yeñbe Al Kurun diliñ mat

gago wañ gabu irde doyañ girhet. Niñgeb igiñ tej wayha geb, mere goyen momoñ dira," inyiñ.

³⁴ Be, mere go nurdeb Pita belen gaha inyiñ: "Hañkab bebak tihim. Fudinde wor po, Al Kurunbe Yuda mar po ma igiñ yenen hiyen. ³⁵ Al miñ kurar niñ kurar niñ merem hoyañ hoyañ Al Kurun palap irde diliñde mata huwak po tej hañ mar go gab igiñ yenen hiyen.

³⁶ Deñbe Al Kurun belen Israel mar niñ bikken mere kiryiñ gobe kenkela nurde hañ. Mere gobe Al Kurun belen megen niñ marya awalik heñ heñ ge tej Yesu Kristu tej kerke katyiñ goke yitiñ. Yesu Kristube megen niñ mar tumñañ gote Doyañ Al Kurun. ³⁷ Deñbe mata kurun Yudia naña bana goñ forok yeñ hinhin gobe nurde hañ. Hañkapy Yon Baptais belen Galili nañare, 'Mata bulunñiñ yubul tej baptais tenañ,' yeñ alya bereya saba yirde hinhin goyen kamere mata kurun goyen forok yiriñ. ³⁸ Mata kurun gobe gahade: Al Kurun belen Holi Spirit tej kerke Nasaret niñ al Yesu go hitte katyiñ, irde tareñmiñ wor unyiñ. Irdeb Al Kurunbe yenya hinaryum geb, Yesu gobe Yuda marte naña bana goñ tiyuñ kurar mat kurar kuñbe alya bereya farañ yurde al Satan belen bulun yirke garbam hinhan goyen tumñañ guram yirde sope yirde hinhin. ³⁹ Yesu belen mata kurun Yuda marte naña bana goñ tej hinhin goya Yerusalem taunde gor tej hinhin gobe dilniniñde wor po kenen hinhet. Gega gor niñ mar belen tej kuruse hende mayke kamuñ. ⁴⁰ Goyenpoga kamuñde gor mat yerenkek hekeb Al Kurun belen isañ heñbe kawan irke kenañ. ⁴¹ Gega al tumñañ ma kenañ. Neñ bikken Al Kurun belen basiña dirtiñ mar po gab Yesu kamuñde mat huwarkeb kintiñ. Irdeb yenya dula tej hinhet. ⁴² Yesube al kamtiñya diliñ gergen hanya matamiñ yenen bulunya igiñya pota yirde murungem yunyen yeñ Al Kurun belen basiña iryiñ albe gogo yeñ tagalde tukunayiñ dinuñ. ⁴³ Yesu goke tej bikken Al Kurunyen mere basañ mar belen, 'Al kura kame wayy-eñ goke dufay sañiñ irkeb Al Kurun belen al goke tej mata bulunmiñ halde unyen,' yeñ tagalde hinhan," yeñ Pita belen Koniliusya yamiñde gabu iramiñ mar goyen yinyiñ.

Holi Spirit Yuda mar moñ hitte katyiñ

⁴⁴ Be, Pita belen saba gwahade tej hinhin goya goyab Holi Spirit belen saba go palña irde hinhan mar hitte katyiñ. ⁴⁵ Irkeb mere kurayen kurayen tej Al Kurun turun irde tiyamiñ. Irkeb Yuda mar Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kura Pitaya wayamiñ gore go yenen hurkunkat teñbe, 'Al Kurun belenbe Yuda mar moñ al miñ hoyañ nende matara ma kutiñ gega, yeñ wor Holi Spirit yuna bel' yamiñ. Irkeb Pita belen, ⁴⁷ "Mel gabe neñ Holi Spirit titiñ gwahade goyen po yeñ wor Holi Spirit tahañ niñgeb, al ganuñ belen fe baptais tej tej niñ bisam yiryen?" yiriñ. ⁴⁸ Irdeb, "Deñbe, 'Yesu Kristuyen al hihit,' yeñ Yesu Kristu deñemde baptais tenayiñ," yinen baptais yiryiñ. Go kamereb baptais tamiñ mar gore Pita goyen, "Nenya muñ kura heñ ga kwayiñ," inen basiña iramiñ.

Pita Yerusalem mulgañ hiriñ

11 Be, al miñ hoyañ Yuda mar moñ wor Al Kurunyen mere nurde gama iran mere momoñ goyen aposel budaya Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar Yudia naña bana go niñ belen nuramiñ. ² Niñgeb Pita mulgañ heñ Yerusalem hurkukeb Yuda mar Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar gore igiñ ma nurde huwardeb Pita goyen, ³ "Ge gayenbe daha tihim yeñ al miñ hoyañ nende guba mata ma gama irde hanjen marte yare kuñ dula tiyañ?" yeñ biñ ar hende mere iramiñ.

⁴ Irkeb Pita belen mata forok yiriñ goyen kenkela po momoñ yire yeñ miñ urdeb gaha yinyiñ: ⁵ "Nebe Yopa taunde heñ Al Kurun mere irde hinhem. Irkeb Al Kurun belen mata kura nikala nireñ tikeb ulne kanduk wor po hiyuñ. Irkeb yuwarwarte det kura amil yara goyen murun sipte kurhan kurhan goyen al belen utiriñ tej tanartiñeñ irde nanñiñde mat pañgir irke ne hitte katke kinmiñ. ⁶ Kenkela keneñbe bana goñbe dapña kahañ yañ megen kuñ hitiñya, buda, kunereyabe nu kurayen kurayen kurun goyen bana goñ hike yinmiñ. ⁷ Irkeb al melak kura nurmiñ goreb, 'Pita, huwarde dapña go gasa yirde nawa,' ninuñ. ⁸ Irkeb ne belen wol heñbe, 'Moñ, Doyañ Al Kurun, badne wor po. Dapña gabe delger wukken moñ, bulun yeñ hanjen gobe muñ kura ma nitiñ. Hubu wor po,' inmiñ. ⁹ Be, al melak gore sopte po nanñiñde mat, 'Det Al Kurun belen yirde diliñde wukken yitiñ gobe ge belen wukken moñ yeñ bada ma hawayiñ,' ninuñ. ¹⁰ Mere gobe wawun karwo gayen ne hitte forok yeke nurmiñ. Be, mere go hubu hekeb goyare po det amil yara dapña kurayen kurayen bana goñ miñyañ goyen tumulgañ tike nanñiñde hurkuñ.

¹¹ Irkeb goya goyenbe al karwo Sisaria mat ne niñ keya kwañ mar goyen ya hinhem siñare gor huwaran. ¹² Irkeb Holi Spirit belenbe, 'Mel goya kuñ kuñ niñ kama heñ bada ma hawayiñ,' ninuñ. Irkeb mel karwo goya Sisaria taunde kutiñ. Irde kadne 6 Yopa taunde niñ gayen wor gama nirke tumñañ Koniliusyen yare kutiñ. ¹³ Kuñ forok yetekeb Konilius belen nenenbe Al Kurunyen miyoñ belen yamiñde forok yeñ mere irun goyen momoñ nirun. Meremiñbe gahade: 'Al kura Saimon, Pita inen hanjen al gobe Yopa taunde hi niñgeb, al kura yinke yeñ ge keya kunañ. ¹⁴ Yeñ belen gab Al Kurunyen mere tawañ momoñ girkeb geya diriñmiñ-geyabe tumñañ mere go nurdeb gama irke Al Kurun belen dumulgañ tiyyen,' inuñ. ¹⁵ Be, hañkap ga mere miñ urde hinhem goya goyabe Holi Spirit hañkapy neñ hitte katuñ go gwahade goyen yeñ hitte wor katuñ. ¹⁶ Irke go keneñbe Doyañ Al Kurun Yesu belen Al Kurun hitte mulgañ hewe yenya, 'Yonbe fe baptais yirde hinhin gega, deñbe Al Kurun belen Holi Spiritde baptais diryen,' dinuñ goyen goya gab bene bak yiyuñ. ¹⁷ Niñgeb Al Kurun belen Holi Spirit neñ dunuñ gwahade goyen po al miñ hoyañ Yuda mar moñ goyen Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irkeb yeñ wor yunuñ. Niñgeb daha tihim yeñ ne al nebañeñ muñ gare Al Kurunyen meten walen? Neb badne wor po!" yinyiñ. ¹⁸ Be, Yuda mar Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan

go Pita mere tiyyin go fudinde yen nurdeb Al Kurun turun irde, "Fudinde go. Al min hoyan nen Yuda mar mon wor Al Kurun belen bin bak yirke Al Kurunya awalikde hitek yenbe mata bulunmin yubul ten yen ge bin mulgan hen han," yamin.

Antiok nin Yesuyen alya bereya

¹⁹ Be, Yudia nanare nin doyan mar belen Stiwen mayke kamyin go kamereb Stiwen dinun Yesu nin dufaymin sanin irtin mar wor gasa yirde bulun bulun yirde hiked go mar gobe burgagaw keramin. Irdeb kurabe Fonisia nanare kwamin. Kurabe Saiprus motmotde kwamin. Munan kurabe Antiok taunde kwamin. Mel go burgagaw kerde kwamin mar goyenbe kun mere igin Yesu nin yitin goyen Yuda mar po momon yirde kun hinhan. ²⁰ Gega Saiprus motmotde nin marya Sairini taunde nin mar Yerusalem mat bur yen kwamin gore Antiok taunde kunbe Grik mar gor hinhan goyen wor mere igin Doyan Al Kurun Yesu nin yitin goyen momon yirde hinhan. ²¹ Doyan Al Kurunyen tarebe mel goya hinhin geb, mere go nurdeb alya bereya budam mata bulunmin yubul ten Yesu nin dufaymin tare iramin.

²² Be, Yerusalem nin sios gore mere momon go nurdeb Banabas ten kerke Antiok kurin. ²³ Kun Antiok gor forok yenbe Al Kurun belen bunin yirde igin igin yirde Holi Spirit yunin go yenenbe aman nin pultik yirin. Irdeb sanin hen hen ge faran yure yenbe, "Bitinde mat Doyan Al Kurun Yesu gama irde hinayin. Irde yen nin po nurde hinayin," yinen saba yirde hinhin. ²⁴ Banabasbe al igin wor po, irde Yesu nin dufaymin tare irde hekker nurde unen hinhin. Holi Spirit belen hard unen ketal urtin hinhin. Ningeb Banabas belen saba yirke al budam Yesu nin dufaymin tare iramin.

²⁵ Be, gor matbe Banabas go Sol nin nanane yen Tarsus taunde kurin. ²⁶ Kun nananen kenenbe tupi ten Antiok wayaryum. Be, go dama goyen Banabasya Solyabe Yesu Kristuyen alya bereya Antiok hinhan goya henbe alya bereya budam saba yirde hinaryum. Be, Antiok gorbe Yesu nin dufaymin sanin iramin mar goyen al sinare nin mar belen "Kristen" yinamin. Deje gob bikkenbe hubu.

²⁷ Be, irem go Antiok hinaryum goya goyenbe Al Kurunyen mere basan mar kura Yerusalem mat Antiok katamin. ²⁸ Al kura denjembe Agabus. Yen belenbe Holi Spirityen tarende huwardeb, "Kamebe binke kamde kamde nalu kurun kura Roma gabman belen nanan doyan ira bana gayen forok yiyyen," yirin. Be, Klodius belen Roma gabmanyen doyan al hikeya mere tiyyin gwahade po forok yirin. ²⁹ Irkeb Yerusalem nin mar faran yurnin yenbe Yesu nin dufaymin tare iramin mar Antiok hinhan gore hora yirtin ala tiyamin. Al tumnan gor hinhan gobe gwahade hite yenbe goyen po gama irde hora yeramin. Horam yan marbe tolok yeramin, munan al hubu nurdeb bande yeramin. ³⁰ Hora gabu iramin gobe ten Banabasya Solya haniinde keramin. Irkeb Yerusalem kunbe tukun sios gote doyan mar yunaryum.

Herot belen Yesuyen alya bereya sios bulun bulun yirin

¹² Be, goya goyenbe Yuda marte doyan al kurun kura denjem Herot belen Yesuyen alya bereya sios bulun yire yenbe fulen marmun yad yerke kun kuramin yawaramin. ² Yawarkeb Herot belen fulen marmun yinkeb Yon itin Yemsbe fulenare nin bidila po mayke kamyin. ³ Be, Herot belen mata tiyyin goke Yuda mar belen aman heke yenenbe Pita wor Yems irmin gwahade ire yenbe fulen marmun yinke ten fere tiyamin. Goyenbe Yuda marte dula nalu kurun kura beret yis minmon nen han yen goyenterbe Pita fere tiyamin. ⁴ Irdeb koyare kerdeb, mongo busaharyen yenbe Herot belen fulen marmun 16 hulan yirdeb, "Al sipte belen wa doyan irnayin. Irdeb nalumin hubu hekeb al sipte kura belen wor kun gasunmin ten Pita go doyan irnayin. Gwahade po ten hinayin," yinyin. Herotbe Pasoba † dula nalu goyen hubu heke gab Pita go sinare takten kawan alya bereya dilinde maymeke kamyen yen nuryin. ⁵ Goke tenbe Herot belen fulen marmun yinke Pita goyen koyare po kerde doyan irde hinhan. Gega siosbe Al Kurun belen faran uryen yen gusunan irtinde hinhan.

⁶ Be, gisebe mayteke kamyen yen nuramin goyen wawunbe Pitabe fulen mar irawa kahalte firtinde hinhin. Irde fulen mar irawa hoyanbe yamere huwarde doyan hen hinaryum. Pita gobe hinhin gwahade po sen belen hani yase belen fen ten tukun fulen al kurate haniinde fen titin hinhin. Be, hani tapa wor gwahade po irtin hinhin. ⁷ Irkeb al kura mata gwahade forok yewen tiya yen ma nurde hikeya Al Kurunyen miyon belen al yad fere yird yird ya bana gon forok yirin. Irkeb ya bana gonbe fay urde wuk yen tukurin. Irkeb Al Kurunyen miyon goreb Pita gegelhek belen tur irde isan henbe, "Aran huwara!" inyin. Gwaha inkeb goya goyen po sen haniinde fere titin hinhin goyen suk yen kataryum. ⁸ Irkeb Al Kurunyen miyon belenbe, "Kahanbasangeya ulinhorge binde ninnya yad hor yira," inyin. Irkeb Pita go gwaha tiyyin. Irkeb sopte po, "Ulinhorge kurun sinare nin go wor ulger kerde gama nira," inyin. ⁹ Be, Pita go Al Kurunyen miyon goyen po gama irde sinare kurkurin. Goyenpoga Al Kurunyen miyon belen mata ten hinhin gobe fudinde farande yen ma nurde hinhin. Yenbe yuwarwarte ten hime yen nurde hinhin. ¹⁰ Be, Al Kurunyen miyon Pitaya go fulen mar mehenbe nin goyen fole yirde kun kura goyen wor fole yirde kun funanbe taun bana hurkun hurkun yame kurun ain belen po irtinde gor huwararyum. Irkeb yame go momonnde hol yeke kwaryum. Be, mun kura kutnen tenbe goyare po Al Kurunyen miyon gobe unkel kurin.

† *Bikken Israel mar Isip nanan tubul ten Kenan kunin tiyaminnya-be Al Kurun belen sipsip al dirin dirnen gasa yirde darim yade yame kantayan sam yirnayin yinyin. Munan al kura gwaha ma tiyamin marbe Al Kurunyen miyon belen wanbe mel gote urmin matalinya dapnamin matalinya goyen tumnan gasa yirke kamamin. Gega meremin gama iramin marbe miyonmin belen yubul tiyamin goke dufay hen hen ge dula mata ten hinhan.*

¹¹ Irke gab Pita gobe biñ bak yeke, "Gabe farñende be! Yuwarwarte moñ. Yuda marbe ne niñ Herot beleñ mayde gwaha kura ira yeñ kentek yeñ nurde hañ gega, fudinde wor po Al Kurunñ beleñ miyonñiñ hulyañ irke wañ nad siña nira," yiriñ.

¹² Irde biñ bak wor po yeke Yon al beleñ Mak inenñ hinhan gote miliñ Mariayen yare kuriñ. Yare gorbe al budam gabu irde Pita goyen farañ uri yeñ Al Kurunñ gusunañ irde hinhan. ¹³ Be, Pita go kuñbe yame mayyiñ. Irkeb metenñ bere kura denjem Roda beleñ yame hol ire yeñ kuriñ. ¹⁴ Gega Pita beleñ yame mayde mere tiyyiñ goyen nurde amañ wor po henñbe yame hol irde miñmoñ, kup yeñ mulgañ henñbe al gabu irde Al Kurunñ mere irde hinhan mar goyen, "Melya, Pita wañ yamere hi!" yinyiñ. ¹⁵ Irkeb mel goreb, "Kukuwa haha?" inamiñ. Gega, "Moñ, fudinde wor po Pita be," yeñ parsay po hiriñ. Irkeb, "Moñ, yende miyonñ wet?" inamiñ.

¹⁶ Gega Pita go yame mayde ma nurtiñenñ po tiyyiñ. Irkeb yame hol irdeb Pita kenenñbe tulfut yamiñ. ¹⁷ Irkeb haniñ po tunañ tenñ, "Mere ma," yinenñbe Al Kurunñ beleñ tenñ siña iryiñ goyen momoñ yiryiñ. Irdeb, "Yem-sya dininiñ Yesu gama irde hitiñ mar hoyañ wor ne hitte mata forok yihi gake bebak yirnayiñ," yinenñbe tiyuñ hoyañde kuriñ. Be, Yems gobe Yesu kuliniñ irde Yerusalem niñ sios gote doyañ al hinhin.

¹⁸ Be, fulenña mar Pita doyañ irde hinhan mar gobe wampot huwardeb bana goñ yeñ ge nanñkenenñ tukamiñ. Gega bepyañ miñmoñ, hubu wor po. Niñgeb gwaha kura tiya yeñ ma nurde ñakñak tenñ kandukñenñ nuramiñ. ¹⁹ Be, Herot beleñ mere momoñ go nurdeb fulenña marmiñ yinke Pita keramiñ ya bana kurunñ goyen nanñkenenñ tukamiñ. Gega go ma po kenkeb Herot beleñ Pita doyañ iramiñ mar goyen, "Wawunñbe daha tahanñ?" yinenñ gusunañ yirdeb biñ ar yeke Pita doyañ iramiñ mar goyen gasa yirke kamamiñ.

Herot kamyiñ

Be, go kamereb Herot go Yudia nanñare matbe Sisaria taunde kurkuñ gor muñ kura hinhin. ²⁰ Be, goyenterbe Tairya Saidonya taunde niñ mar beleñ Herot daha wet kura iramiñ. Irkeb Herot gobe biñ ar yeke igiñ ma nurde yunenñ hinhin. Be, taunde gor niñ marbe Herot beleñ doyañ irde hinhin nanñare mat biñge yade hinhan geb, Herot biñ ar yeñ hinhin goke kandukñenñ nuramiñ. Niñgeb Herotya awalik henñ henñ beleñ niñ nanñkenenñbe taunde gor niñ mar kura beleñ Herotyen metenñ doyañ al kura Blastus hitte kwamiñ. Kuñbe mel goya Herotya kanduk miñyañ hinhan goyen sope irde awalik hiniñ yeñ Blastus inke igiñ nuryiñ. Irdeb yeñ beleñ kuñ Herot inke yeñ wor igiñ nuryiñ.

²¹ Be, Herot beleñ Tairya Saidonya taunde niñ mar mere yire yeñ nalu kiriyiñde goyenter hekeb doyañ mar karkuwanñde umña tenñbe gote keperd keperd gasunñde keperde alya bereya mere yiryiñ. ²² Irkeb taunde gor niñ mar beleñ turunñ irde hekhok tenñ epte ma tenñbe, "Gab al beleñ ma mere tiya! Al Kurunñ beleñ mere tiya!" yeñ kiñkaboñ tiyamiñ. ²³ Be, Herot gob alya

bereya beleñ gwaha inke amañ henñbe Al Kurunñ ma kator iryiñ. Irkeb goke tenñbe goya goyen po Al Kurunñen miyonñ beleñ wañ mayke katyiñ. Irkeb goyare po kundu beleñ diliñ gergerñ hikeya nen naforok irke kamyiñ.

²⁴ Be, Herot beleñ sios bulunñ irde hinhin gega, Al Kurunñen merebe kurunñ henñ tukuriñ.

²⁵ Be, Banabasya Solya Yerusalem kwaryum goyen metenñiñ pasi irdeb Antiok mulgañ haryum. Mulgañ henñ henñyabe Yon, Mak inenñ hanñyen goya tumñañ Antiok kwamiñ.

Holi Spirit beleñ Banabasya Solya basiña yiryiñ

13 Be, Antiok taunde gor niñ Yesuyen alya bereya sios bana goñbe Al Kurunñen mere basañ maryabe saba mar kura hinhan. Go mar gote denjembe Banabas, Saimon al beleñ Niger inenñ hinhan, irde Sairini taunde niñ al Lusiusya, Manainyabe Solya. Manain gobe Galili nanña gote doyañ al kurunñ Herotya tumñañde paka yirke karkuwanñ haryum. ² Be, kurarebe go mar goyen biñge kutña irde Doyañ Al Kurunñ doloñ irde hi-ke Holi Spirit beleñbe, "Banabasya Solyabe metenñe tenñ hiriryenñ yeñ basiña yirmiriñ. Niñgeb yapat yirkeb yeñbe hoyañ muñ po metenñ tiyiryenñ," yinyiñ.

³ Irkeb mel go kutñare henñ Al Kurunñ mere irde hinhan goyen kamereb irem go hende haniñ yerde Al Kurunñ gusunañ irdeb yubul tike Antiok taun go tubul tenñ kwaryum.

Banabasya Polyabe Saiprus motmotde kwaryum

⁴ Be, irem go Holi Spirit beleñ bul yirke Selusia taunde kurkaryum. Irdeb gor mat hakwa tenñbe Saiprus motmotde kwaryum. ⁵ Kuñ Saiprus motmotde forok yeñbe Salamis taunde kwaryum. Gorbe Yuda marte gabu yayañ kuñbe Al Kurunñen mere tagalde hin-aryum. Irkeb Yon, Mak inenñ hanñyen gobe irem go farañ yurde hinhin.

⁶ Go kamereb Salamis taunde matbe Saiprus motmot murunñ kurhan Pafos taunde kuñ forok yaryum. Gorbe Yuda mar al kura kalga mataya soya mataya tenñ hitiñ al goyenbe Al Kurunñen mere basañ henñ tagalde hime yeñ al usi yirde hinhin. Denjembe Ba-Yesu. ⁷ Al gobe gor niñ gabman doyañ al Sergius Paulus goyen metenñ farañ urde hinhin. Sergius Paulus gobe dufaymiñ wuk yitiñ niñgeb, Al Kurunñen mere nure yeñbe Banabasya Solya niñ keya hiriñ. ⁸ Gega Ba-Yesu, Grik mere mat Elimas inenñ hanñyen gore irem goke igiñ ma nurde asogo yirdeb Sergius Paulus goyen daha Yesu niñ dufaymiñ sanñiñ iryenñkek yeñbe petpet irde hinhin. ⁹ Irkeb Holi Spirit beleñ Sol, Pol inenñ hanñyen goyen hard unke Elimas kimiñ mat, ¹⁰ "Gebe mata igiñ kurunñ gayen asogo irde al mata igiñ gama irniñ tike usi yirde pet pet yirde ha. Irde Doyañ Al Kurunñen mata fudinde goyen bulunñ irde ha goyen tubul ma tenñ ha. Niñgeb gebe Satanyen mata po tenñ ha. ¹¹ Goke tenñbe hanñka gabe Al Kurunñ beleñ mata bulunñge gote damum gunenñ tiya. Niñgeb delge titmiñ hiyyenñ. Irkeb sobamde yara po det kura epte ma yenayinñ," inyiñ. Irkeb goya goy-

en po gagap yara kidomak kura gore wan diliñ pet tiyyiñ. Irkeb diliñ titmiñ hekeb ganuñ beleñ hanner nade beleñ nikala niryen yen sapsap tiyyiñ. ¹² Irkeb Sergius Paulus gobe mata forok yiriñ goyen kinyiñ. Irde Doyan Al Kurunñ niñ saba tagalde hinaryum go nurdeb dinonj kok yiriñ. Irdeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ iryiñ.

Banabasya Polya Pisidia nanjare niñ taun kura Antiok kwaryum

¹³ Be, Polya diñuñ waranya go Pafos taunde mat hakwa tenbe Saiprus motmot go tubul ten Pamfilia nana bana niñ taun Perga kwamiñ. Gega Yon, Mak inen hanjen gobe gor mat irem go yubul ten Yerusalem mulganñ heñ kuriñ. ¹⁴ Be, Polya Banabasya gobe Perga taunde matbe taun kura Pisidia nana bana goñ niñ taun Antiok inen hanjende gor kwaryum. Irdeb Yuda marte usan nalu Sabat goyenter gabu yamiñde gor hurkuñ keperaryum. ¹⁵ Be, Yuda marte tikulaya Al Kurunjen mere basanñ mar beleñ asanñde katiñ goyen kura kapyanñ heñbe gabu iramiñ gote doyanñ mar beleñ irem goyen yenenbe, "Irem, derbe alya bereya gar niñ tareñ hinayiñ yen faranñ yurtek saba kura hi kenem igiñ saba yiriyen?" yenbe al kura hulyanñ irke kuñ momonñ yiryiñ.

¹⁶ Irkeb Pol beleñ huwarde merene nurnanñ yenbe haniñ po tunanñ tiyyiñ. Irdeb gaha yinyiñ: "Den Yuda marya Yuda mar moñ gega, Al Kurunñ doloñ irde hanñ mar, ga nurnanñ ko. ¹⁷ Yuda marte Al Kurunñ beleñbe asininiñ yago goyen basiña yirdeb yende alya bereya yiryiñ. Irdeb bikkeñ nanam tubul ten kuñ Isip marte nanare hikeb yingenñ faranñ yurde sanñ yirkeb almelmiñ kurunñ forok yiriñ. Kamebe nanamde yumulganñ tiye yenbe Al Kurunñ beleñ yingenñde tareñde po yirkeb Isip tubul tiyamiñ. ¹⁸ Beleñ kuñ henya al ma hitek nanã bana dama 40 gayen mata buluñ buluñ kurunñ ten hikeb Al Kurunñbe biñ misiñ buluñ wor po katerñ hinhin gega, mel go yubul ma ten hinhin. ¹⁹ Irdeb Israel mar go Kenan nanã bana hurkukeb Al Kurunñ beleñ megenñ goyenter hinhanñ mar almelmiñ 7 gayen gasa yirde buluñ buluñ yiryiñ. Irdeb megenmiñbe hugiñen ge yende alya bereya niñ tubul ten yunyiñ. ²⁰ Be, hakwaniñ yago Isip kwamiñde mat kuñ kuñ mulganñ heñ Kenan megenñde sopte wayamiñ gobe dama 450 bana gayen mata kurunñ goyen forok yamiñ.

"Be, Yuda mar go kuñ megenñ yade keperke yenenbe Al Kurunñ beleñ alya bereya doyanñ yirde hinayiñ yen doyanñ mar yade forok yiryiñ. Kuñ kuñbe Al Kurunjen mere basanñ al Samuel forok yen doyanñ yirde hinhin. ²¹ Irkeb goyabe Israel mar beleñ doyanñ al kurunñ hoyanñ niñ gusunñ iramiñ. Irkeb Al Kurunñ beleñ Benyaminyen miñde niñ al kura denjem Kis gote urmiñ Sol yunke yen beleñ Israel marte doyanñ al kurunñ heñ dama 40 gayen doyanñ yirde hinhin. ²² Be, Al Kurunñ beleñ Sol go buluñ tike takira tenbe Dewit ten gasuñ wol kiryiñ. Yen gebe Al Kurunñ beleñ gaha yiriñ: 'Yesi urmiñ Dewitbe bubulkunne wor po. Amanenñ nurde unenñ hime. Dufayne kurunñ kerde hime gayen yen beleñ gab gama irde pasi iryen,' yiriñ. ²³ Ningeb Al Kurunñ beleñ biña ten me-

re tiyyiñ goyen po gama irdeb gogo Dewityen miñde mat alya bereya Al Kurunñ hitte Yumulganñ ten ten Al Yesu Israel mar hitte ten kerke wayyiñ. ²⁴ Yesu go forok yen metenmiñ ma miñ uryiñyabe Yon Baptais beleñ wa mehenñ heñ alya bereya mata buluñmiñ yubul ten Al Kurunñ niñ biñ mulganñ heñ baptais tenayiñ yen Israel mar tumnanñ saba yirde hinhin. ²⁵ Yon go metenmiñ kuñ pasi irtek binde heñ hikeb gaha yiriñ: 'Nebe ganuñ yen nurde nunenñ hanñ? Dumulganñ ten ten Al wake kenteke yen doyanñ irde hanjen al gobe ne gago moñ. Yenbe ne kamere wayyenñ. Ne al gahade muñ gare epte ma kahanñ basanmiñde niñ kan yugu tiyen,' yiriñ.

²⁶ "Ningeb, kadne yago, Abrahamyen miñde niñ marya den miñtiñ hoyanñ Al Kurunñ kafura irde yende mere po nurde hanñ mar, ga nurnanñ ko. Dumulganñ ten ten mere gobe nenñ tumnanñ gake ten kerke wayyiñ. ²⁷ Gega Yerusalem marya doyanñ marmiña beleñ Yesu goyen keneñ bebak ma tiyamiñ. Mel gobe Sabatmiñ Sabatmiñbe Al Kurunjen mere basanñ mar beleñ mere asanñde katiñ goyen kapyanñ heñ hinhanñ gega, mere gote miñ bebak ma ten hinhanñ. Irdeb Yesube buluñ usi ten mayteke kami yen mere mayamiñ. Mata tiyamiñ gobe Al Kurunjen mere basanñ mar beleñ kame mata gwahade forok yiyyenñ yitiñ goyen po forok yiriñ gogo. ²⁸ Yesube titmiñenñ wor po, miñ miñmoñ mayniñ yen Pailat gusunñ iramiñ. ²⁹ Be, he hende mayke kamkeb faranñ tenbe tukunñ mete tiyamiñ. Be, mata tiyamiñ kurunñ gobe Yesu niñ ten Al Kurunjen mere asanñde katiñ goyen gwahade po forok yiriñ. ³⁰ Goyenpoga bida ma hiriñ. Al Kurunñ beleñ isanñ heke huwaryiñ. ³¹ Go kamereb yenya Galili nana bana mat Yerusalem kuñ mulganñ heñ hinhanñ mar goyen hitte wawunñ budamde forok yeke kenamiñ. Ningeb gayenterbe mel goreb Yesu niñ Yuda mar saba yirde hanñ. ³² Ningeb deyya beleñ mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen momonñ dirde har gago. Be, bikkeñ Al Kurunñ beleñ asininiñ yagot diliñde biña tiyyiñ. ³³ Irdeb gote iginenbe nenñ dirnenñ wenñ hitte forok ire yen Yesu kamtiñde mat isanñ hiriñ. Yesu goke Al Kurunñ beleñ mere tiyyiñbe Tikiñ Asanñde gahade katiñ hi:

'Nebe nanake. Ningeb urne ge niñ amanenñ nurd gunenñ hime,' yitiñ.

Tikiñ 2:7

³⁴ Be, Al Kurunñ beleñ Yesube bida ma hiyyenñ yen isanñ heke huwaryiñ gobe Al Kurunjen mere basanñ al Aisaia beleñ asanñde gahade kayyiñ:

'Ne beleñ Dewit hitte biña timiriñ goyen fudinde wor po gama irde guram girde tareñ girenñ.

Guram girenñ gabe megenñ niñ al kura beleñ epte ma gwaha girtek,' yitiñ hi.

Aisaia 55:3

³⁵ Irde Tikiñ Asanñdebe Dewit beleñ Yesu bida ma hetek goke,

'Metenñ alge gigenñ tapat irde basiña irtiñ gobe epte ma bida hiyyenñ,' yiriñ.

Tikiñ 16:10

³⁶ Al Kurunñ gwahade mere iryiñ al Dewit gobe Al Kurunjen dufay kurunñ goyen pasi irdeb kamiñ. Irkeb tukunñ asem yagot dumunñde kerkeb bida hiriñ. ³⁷ Gega

Al Kurun belen isan hirinj yeh hite al Yesu gobe bida ma hirinj. Hubu wor po. ³⁸ Ninggeb al kura yeh ge dufayminj saninj iryenbe Al Kurun belen mata bulunminj halde unyen. Gote sabaminbe gago tagalde har. ³⁹ Ninggeb, kadne yago, denbe Mose belen tikula kayyinj goyen gama irteke gab Al Kurun belen mata bulun minmonj al huwak dinyen yeh nurde hanj? Monj, epte monj! Goyenpoga al kura Yesu ninj po dufayminj tarenj iryen gobe Al Kurun belen mata bulun minmonj, al huwak yeh kinyen. ⁴⁰ Be, Al Kurunyen mere basanj mar belen asanjde gahade katinj hi:

'Denj sukal tenj hanjen mar, nurde ga hinarj ko.

Denj gayenter ninj mar hitte det kura forok irenj.

Irde mata gob al belen kenenj momonj dirnayinj gega, usi yeh nurnayinj.

Ninggeb denbe kame gab kenenj diltinj fot yemanjbe kamnayinj,' yeh kayaminj.

Habakuk 1:5

Ninggeb mere gate iginenj denj ultinjde forok yenak geb, kenjkela henj hinayinj," yinyinj.

⁴² Be, Polya Banabasya Yuda marte gabu ya goyen tubul tenj kat sinjare kurenj tikeb gor ninj mar belen, "Sabat nalu kura imoyenterbe wanj saba dirhar gayen tebanj saba dirke nurtek," yinaminj. ⁴³ Irde gabure gor mat sinjare kunjbe Yuda marya al minj hoyanjde ninj Yuda mar monj gega, Yuda marte mata gama irde hanyen mar goreb Polya Banabasya gama yirde kwaminj. Irkeb irem goreb mel go mere yirde tarenj yirye yehbe, "Al Kurun belen buninjenj nurde dunenj faranj durde hi geb, huginjenj yeh ge po nurde gama irde hinayinj," yinaryum.

⁴⁴ Be, kunj sopte Sabat nalu hekeb taun bana gor ninj mar gobe Al Kurunyen mere nurninj yeh al budam wor po wanj Yuda marte gabu yare gor gabu iraminj. ⁴⁵ Irkeb Yuda mar Pol ninj iginj ma nuraminj gore al budam gabu iraminj goyen yenenjbe daniinj nenjbe gwahade monj yeh binj ar yaminj. Irdeb Pol belen mere tenj hinhin gobe usi tenj hi yeh sukal iraminj. ⁴⁶ Gega Polya Banabasya gobe kafura ma henjbe, "Al Kurunyen merebe denj Yuda mar wa nurnayinj yeh gogo momonj dirarunj. Gega harhoktinj unenjbe epte ma Al Kurunya huginjenj hitek yahanj geb, gayenterbe epte ma denj momonj diryenj. Gwaha titnenjbe al minj hoyanj Yuda mar monj po gab kunj momonj yirde hirenj tahar geb. ⁴⁷ Al Kurunyen mere tukunj Yuda mar monj hitte kunj tagaliryenj dinenj Doyanj Al Kurun belen mereminj asanjde hi goyen dunyinj. Merembe gahade:

'Gebe hulsu yara henj al minj hoyanj Yuda mar monj hikke kwa kurun gayen ne belen yumulganj tiyenj mere goyen momonj yirde tukayinj.

Irkeb binj bak yekeb ne belen yumulganj tiyenj,' yitinj hi," yaryum.

Aisaia 49:6

⁴⁸ Be, al minj hoyanj Yuda mar monj belen irem go mere tiyaryum goyen nurdeb amanj henjbe Al Kurunyen mere palap iraminj. Irdeb alya bereya Al Kurun belen yinjenya huginjenj hitek yeh basinja yirtinj marbe tumnanj Yesu ninj dufayminj saninj iraminj.

⁴⁹ Be, Al Kurunyen merebe nanja bana kurun go tagal tukuke nurtinj ala tiyaminj. ⁵⁰ Gega Yuda mar belen taunde gor ninj doyanj marya bere samunj minyanj Yuda marte tikula gama irde hinhan goyen binj yakamaminj. Irkeb mel goreb taunde gor ninj mar kura yinkeb Polya Banabasya gasa yirninj yeh bulun bulun yirdeb, "Taun gayenter ga henj ma!" yinenj yakira tiyaminj. ⁵¹ Irkeb gor ninj mar goyen mata bulun tihit yeh binj bak yenanj yehbe yende matare kahanjde tupi busanj henjbe Antiok taun go tubul tenjbe Aikoniam taunde kwaryum. ⁵² Be, Antiok ninj mar Yesu ninj dufayminj tarenj iraminj gobe Holi Spirit belen ketal yurke amanj henj hinhan.

Polya Banabasya Aikoniam taunde kwaryum

14 Be, Polya Banabasya gobe tenj hinaryum gwahade po Aikoniam taunde gor mananj Yuda marte gabu yare kunj saba kenjkela po tagalke Yuda marya al minj hoyanya goyen budam wor po Yesu ninj dufayminj tarenj iraminj. ² Gega Yuda mar kura mere go iginj ma nuraminj mar goreb al minj hoyanj Yuda mar monj binj yakamkeb Yesu ninj dufayminj saninj iraminj mar goyen asogo yiraminj. ³ Ninggeb asogo yirde hinhan goyen fole yirtek yehbe Polya Banabasya go nalu budam po gor henjbe kafura ma henjya Doyanj Al Kurun belen alya bereya buninjenj nurde faranj yurde yawarde hinhin goke tagalde hinaryum. Irkeb gor ninj mar gore fudinde yenanj yehbe irem gobe Doyanj Al Kurun belen tarenj yirke mata tinjenj kurayen kurayen forok yirde hinaryum. ⁴ Irkeb taun goyenter ninj mar kurabe irem goke haminj. Munanj kurabe Yuda mar ninj haminj. ⁵ Irkeb Yuda marya al minj hoyanya goyen doyanj marminya gabu irde irem go hora po gasa yirteke kamiryen yeh mere sege iraminj.

Polya Banabasya Listra taunde kwaryum

⁶ Gega irem gobe mere go nurdeb busaharde Likonia nanjare ninj taun irawa kura Listraya Derbya gor kwaryum. Irdeb nanja bana go ninj taun binjanj wor kwaryum. ⁷ Kunj gonjbe mere iginj Yesu ninj yitinj goyen tagalde tukunj hinaryum.

⁸ Be, Listrabe al kura kahanj simsimam goyen gor hinhin. Yehbe kawanj hirinjde mat po munj kura ma huwarde kunj hitinj. ⁹ Al goyen keperdeb Pol mere tenj hinhin goyen kenjkela palja irde hinhin. Irde al gore Polyen mere go fudinde yeh nurde binj hek irke kenenjbe Al Kurun belen amanjde nurde sope iryenj yeh nurdeb Pol belen dilinj bilminjde po kenjkela irdeb, ¹⁰ "Huwara!" inyinj. Irkeb bemel po huwarde kunj wanj tiyyinj. ¹¹ Be, al buda kurun gore Pol mata tiyyinj go kenenjbe yende mere mat po, "Baranj marninij al faknunjde henj katahar!" yeh wenjwonj tiyaminj. ¹² Irdeb Banabasbe Sus inaminj. Munanj Polbe tonanj al henj mere tenj hinhin goke tenjbe Hermes inaminj.

¹³ Be, Sus dolonj ird ird yabe taun sinjare hinhin geb, Sus dolonj ird ird mata doyanj alya taun goyenter ninj marya belen Banabas goyen Sus usi tenjbe bulmakaw al dirinj yade umnja gitik tenj yukunj kumga tenj irem go

dolon yirniñ yeñ taun yame kurunđe gor yawayamiñ. ¹⁴ Irkeb Yesuyen mere basañ mar Banabasya Polya gobe gwaha tiniñ tahañ yeke nurdeb daniñ goya gwaha tiniñ tahañ yeñ buninjeñ wor po nurdeb uliñhormiñ erek yirde kup yeñ kuñ al buda goyen kahal bana heñbe, ¹⁵ “Daniñ gwaha teñ hañ? Deyyabe al deñ yara po geb! Deyyabe Al Kurun gwahader hitiñ nañkiñ, megeñ, makañya det kurun gayen yiryiñ al gote mere igiñ gayen momoñ dirye yeñ wayaruñ. Irkeb mata kukuwamñeñ miñ miñmoñ teñ hañ gahade gayenbe yubul teñ Al Kurun hitte mulgañ henayiñ. ¹⁶ Bikkeñbe Al Kurun belen megen niñ al tumñañ gayen go ma nurde unej hikeb okohom po yubul tike dufaymiñde po kuñ hinhan. ¹⁷ Gega Al Kurunbe buninjeñ miñyañ geb, huginjeñ po ma yubul tiyyiñ. ‘Gwaha yirmeke Al Kurunbe fudinde hi yeñ biñ bak yenayiñ,’ yeñbe det igiñ igiñ yuney hiyen. Nañkiñde mat kigariñ yuney hiyen. Irde biñgebe nalumiñde yuney hiyen. Irde biñge budam yuneybe biñde wor amañ po makin yirde hiyen. Irde deñ manañ gwahade po dirde hiyen gega, Al Kurun niñ ma nurde hañ,” yineñ kwep kwep tiyaryum. ¹⁸ Be, irem gore gwaha yaryum gega, al buda gobe bebak ma teñ dapña gasa yirde irem go galak yirde dolon yirniñ yeñ kimñeñ po haminjeñ.

¹⁹ Be, Yuda mar kura Pisidia nañare niñ taun kura Antiokya Aikoniamya mat Listra taunde wañbe al buda kurun gor niñ goyen wor biñ yakamamiñ. Irkeb Pol goyen hora po mayamiñ. Irde kama yeñbe tulun teñ taun siñare tukun tubul tiyamiñ. ²⁰ Gega kamere Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar belen wañ gabu irde kalyañ kerde hikeb geren heñ huwarde sopte taun bana goñ hurkuriñ. Be, fay urkeb yeñya Banabasya Derbi taunde kwaryum.

Polya Banabasya Siria nañare niñ taun kura Antiok mulgañ haryum

²¹ Be, Polya Banabasya gobe Derbi taunde kuñbe Yesu niñ mere igiñ goyen tagalke alya bereya karim ma Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iramiñ. Be, go kamereb irem go mulgañ heñ Listra taunde kwaryum. Gor matbe Aikoniam taunde kwaryum. Irdeb Aikoniam matbe Pisidia nañare niñ taun Antiok taunde kwaryum. ²² Taunyañ goyen kuñ heñyabe alya bereya Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar goyen, “Kame Al Kurun hitte kuniñ yeñbe okohom ma kutek. Kanduk kurayen kurayen yeneñ gab kutek. Niñgeb tareñ po heñ Doyañ Al Kurun niñ dufaytiñ sañiñ irañ goyen tubul ma tinayiñ,” yineñ saba yirdya yirdya kuñ hinaryum. ²³ Kuñ heñyabe taun kurar niñ kurar niñ al kura Yesuyen alya bereya sios gote doyañ mar yirde kuñ hinaryum. Irde biñge kutña irde Al Kurun mere irde heñyabe doyañ mar Al Kurun niñ dufaymiñ hek irde hinhan mar goyen Al Kurun belen doyañ yirde hiyen yeñ Al Kurun haniñde yerde hinaryum.

²⁴ Be, irem go Pisidia naña bana goñ meteñ teñ kuñ kuñbe Pamfilia nañare forok yaryum. ²⁵ Irdeb kuñ Perga taunde Al Kurunyen mere tagalde Atalia taunde kurkaryum. ²⁶ Irde Atalia taunde matbe hakwa teñ

mulgañ heñ Siria nañare niñ taun Antiok kwaryum. Taun goyenterbe hañkapyä Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar belen meteñ goyen tiyiryen yineñ Al Kurun belen buninjeñ yirde farañ yurde hiyen yeñ Al Kurun haniñde yeramiñ. Niñgeb meteñ go pasi irdeb mulgañ heñ gor po kwaryum.

²⁷ Be, irem go mulgañ heñ kuñ Antiok forok yeñbe gor niñ sios tumñañ gabu yirdeb meteñ teñ kuñ hinaryum goyen momoñ yiraryum. Al Kurun belen tareñ yirde farañ yurke daha mat al miñ hoyañ yad yad miñ uraryum goyen goke keñkela momoñ yiraryum. ²⁸ Irdeb Antiok gorbe nalu ulyañde po Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irde hinhan maryä hinaryum.

Polya Banabasya Yerusalem kwaryum

15 Be, Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan mar kura Yudia nañare mat Siria nañare niñ taun Antiok kwamiñ. Gor kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar gor niñ goyen, “Al kura Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ gega, Yuda marte tikula Mose belen kayyiñ goyen ma gama irde guba ma yenayiñ gobe Al Kurun belen epte ma yumulgañ tiyyeñ,” yeñ saba yirde hinhan. ² Irkeb Polya Banabasya belen sabamiñ goyen igiñ ma nurdeb mere go sopte huwa irye yeñ mel goya kadom mohonđe tiyamiñ. Gwaha tike yeneñbe Antiok niñ Yesuyen alya bereya belen, “Yerusalem kuñ aposel budaya gor niñ sios gote doyañ maryat mohonđe wor po mere gate miñ keñkela nurde ga wayyi,” yeñ hulyañ yiramiñ. Irkeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ mar kuraya kwamiñ.

³ Belenmiñbe Fonisia nañaya Samaria nañayan kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ goyañ niñ mar goyen al miñ hoyañ Yuda mar moñbe daha mat Al Kurun hitte biñ mulgañ hamiñ goyen momoñ yiramiñ. Irkeb mere go nurdeb amañ wor po hamiñ. ⁴ Be, kuñ Yerusalem forok yamiñ. Irkeb gor niñ siosya gote doyañ maryabe aposel budaya belen amañeñ nurde yuney gargar yiramiñ. Irkeb Al Kurun belen mel go farañ yurde sañiñ yirke meteñ teñ hinhan kurun goyen tumñañde po momoñ yiramiñ. ⁵ Irkeb Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan goyen kurabe Farisi mar niñgeb, mel gore nurde huwardeb, “Al kura Yuda mar moñ al miñ hoyañde niñ gore Al Kurun gama irniñ yeñbe nende tikula gama irde guba yenayiñ,” yamiñ.

⁶ Irkeb aposel budaya sios gote doyañ maryä gore, “Mere gabe kandukñeñ nurhet niñ, sope irniñ,” yeñ gabu iramiñ. ⁷ Irdeb mere sege irke kuñ kuñ sobamde po hekeb Pita belen huwarde gaha yinyiñ: “Kadne yago, nende al moñ al miñ hoyañ goyen mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen nurde yeñ ge dufaymiñ tareñ irnayiñ yeñ bikkeñ Al Kurun belen ne Yuda mar al gayen basinã nirde hulyañ nirke kuñ Yesu niñ momoñ yirmiriñ gobe nurde hañ gogo. ⁸ Al Kurun, alya bereyat dufay keñkela wor po nurd yuney hi Al gore neñ Yuda mar wa Holi Spirit dunyiñ gwahade goyen po al miñ hoyañ wor yunyiñ. Irkeb Al Kurun belen Yuda mar moñ wor igiñ nurde yuney hi goyen bebak titiriñ. ⁹ Al Kurunbe gwahade goyen po nenya yenya tunjande deney hi.

Ningeb nende al ma yende al kura Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ iryenbe Al Kurun belen igiñ ala po mata bulunmiñ halde pasi iryen. ¹⁰ Neñ Yuda marte tikula gobe nenya asininiñ yagoya belen gama ird ird niñ metenjen wor po nurde hityen. Ningeb epte ma elañ urtek gayen daniñbe al miñ hoyañ gega Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ gayen kanduk kurun supahakde ugohol tiniñ teñ hañ? Deñ gayen Al Kurun tunañ urniñ teñ hañ?

¹¹ Gwaha ma tinayiñ. Doyañ Al Kurun Yesu belen neñ dawaryiñ gwahade goyen po yen wor buniniñ nurde yunenbe farañ yurde yawaryiñ geb," yinyiñ.

¹² Be, Pita go merem pasi irkeb Banabasya Polya belen wor mere tikeb diñden irde palña iramiñ. Irkeb irem go Yuda mar moñ gote nanayan kuñ meten teñ hikeya Al Kurun belen mata tiñen kurayen kurayen forok yirde hinhin goyen momoñ yiraryum. ¹³ Meremiñ pasi irkeb Yerusalem niñ sios gote doyañ al kura Yems Yesu kulij belen huwardebe gaha yinyiñ: "Kadne yago, ga nurnañ. ¹⁴ Saimon Pita belen daha mat Al Kurun belen hanñkapy alya bereya kura Yuda mar moñ goyen yawarde dirnen weñ yiryiñ goyen momoñ dirke nurhet gogo. ¹⁵ Pita belen momoñ dira gobe bikken Al Kurunyen mere basañ mar belen asañde mere katiñ gote miñ goyen po momoñ dira. Merebe gahade:

¹⁶ 'Ne Doyañ Al Kurun gare yen hime.

Kamebe Dewityen miñ bulun hitiñ goyen ne belen mulgañ heñ wañbe sope ireñ.

Sope irde gabu irmeke tebañ tareñ hiyyen.

¹⁷ Gwaha irmekeb al hoyañ belen ne niñ nanñken-nayiñ.

Yuda mar moñ al miñ hoyañ tumñañ nenenbe biñ mulgañ hekeb nere alya bereya henayiñ.

¹⁸ Al Kurun gwaha tiyen yen biña tiyyiñ mere kurun goyenbe al belen hakot nurde hinhan geb, wañ wañ gayenter manañ nurde hite,' yitiñ hi.

Amos 9:11-12

¹⁹ Ningeb Yuda mar moñ Al Kurun hitte biñ mulgañ heñ hañ mar goyen ingogaha ma yirtek. ²⁰ Gega Yuda marte tikulabe hakot taunyañ taunyañ tagalde hinhan. Gayenter wor neñ Yuda marte gabu yaniniñyañ Sabatmiñ Sabatmiñ hugineñ gwahade po tagalde hanñen geb, mel go hitte asañ po kañ yunenbe, 'Ungura biñge kañ yuntiñ goyen go ma nene hinayiñ, lelep mata ma teñ hinayiñ, dapña kura biñiñde feñ tike kamtiñ ma haniñde yaka tike kamtiñ gobe go ma nene hinayiñ, irde dapña dari wor go ma nene hinayiñ,' yinen mata gayen po gab utañ yirtek," yinyiñ. Irkeb Yerusalem niñ siosyen doyañ mar belen Yuda mar moñ Yesu niñ dufaymiñ sanjiñ irtiñ mar hitte asañ kayamiñ.

Yerusalem niñ sios belen Yuda mar moñ hitte asañ kayamiñ.

²² Irkeb aposel budaya Yerusalem niñ Yesuyen alya bereya sios tumñañ goyabe mel gote doyañ mar belen, "Nende al kura basiña irde hulyañ yirke Polya Banabasya irde Antiok kunayiñ," yen mere mayamiñ. Irdeb Yudas denjem kurabe Basabas goya Sailasya yade yapat yiramiñ. Al irawa gobe Yesu niñ dufaymiñ tareñ

irde hitiñ mar gote doyañ mar. ²³ Irdeb Yerusalem hinhan mar gore asañ katiñ gobe Antiok kutek mar go yunamiñ. Asañdeb gahade kayamiñ:

"Nenbe aposel budaya Yerusalem niñ sios gote doyañ mar gare asañ gago kañ dunhet.

Denbe Antiok taunya Siria nanaya Silisia nanña bana goñ niñ al Yuda mar moñ al miñ hoyañ gega, Yesu niñ dufaytiñ tareñ irde hañ. Ningeb nenbe katiñ yago.

²⁴ Be, dende mere momoñ nurtiñbe al kura gar hanñen gore gor kuñbe deñ goyen mere kukuwam mat dirke kanduknen wor po nurañ. Go mar gobe neñ belen ma hulyañ yirteke kwan. Yingen dufaymiñde kuñ mere gogo dirañ. ²⁵ Ningeb goke teñbe neñ belen nenya hite mar kura yade kadniniñ warañ wor po Banabasya Polya irde deñ hitte kunayiñ yen goke mere maytiñ. ²⁶ Irem gobe Yesu Kristu niñ meten teñ hike gasa yirde bulun bulun yirke soñ kamde haryen. Gega goke kafura ma heñ metenmiñ goyen bada ma heñ haryen. ²⁷ Be, nende al yad yer-teke kuriryen mar gobe Yudasya Sailasya. Irem gore deñ hitte kuñ gabe asañ bana gañ mere kañ hite gayen mohonñde wor po momoñ diriryen. ²⁸ Nende dufaybe Holi Spirityen dufayya tunande geb, neñ belen Yuda marte tikula goyen teñbe supahaktiñde ma ugohol titek. Gobe kanduk kurun wor po. ²⁹ Goyenpoga unñgura biñge kañ yuntiñ gobe go ma nene hinayiñ, dapña darim ma nene hinayiñ, dapña kura biñiñde kañ giti irke kamtiñ ma haniñde yaka tike kamtiñ gobe go ma nene hinayiñ, irde lelep mata ma teñ hinayiñ. Mata bulun gwahade ma teñ hinayiñbe igiñ po hinayiñ geb. Mereniniñbe gago po," yamiñ.

³⁰ Be, mel go asañ go tukun Antiok taunde forok yamiñ. Forok yenbe gor niñ Yesuyen alya bereya gabu yirdeb asañ go yunamiñ. ³¹ Yunkeb asañ go kapyañ haminiñ. Irde mere asañde hi gore dufaymiñ sanjiñ irke amañ wor po haminiñ. ³² Irdeb Yudasya Sailasya wor Al Kurunyen mere basañ mar geb, Antiok niñ alya bereya Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ goyen sanjiñ heñ heñ ge farañ yurye yenbe nalu ulyañde po gor heñ saba yirde hinaryum. ³³ Be, irem gobe gor heñ heñbe Yerusalem kuren tikeb Antiok niñ sios belen gabu irde amañ hende yad yerke mulgañ heñ kwaryum. ³⁵ Gega Polya Banabasyabe Antiok taunde gor heñ Doyañ Al Kurun niñ taun goyenter niñ mar goyen saba yirde hinhan. Irem gobe saba mar kadom budam goya gwaha teñ hinhan.

Polya Banabasya bur yaryum

³⁶ Be, Antiok taunde gor heñ meten teñ teñbe nalu kurareb Pol belen Banabas kenenbe, "Hakot taunyañ kuñ Doyañ Al Kurun niñ saba yirde hinaryum goyen mulgañ heñ kuñbe kaddere yago Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hitiñ mar goyen dahade hañ goyen kuñ yenye," inyiñ.

† *Asañ hoyañdebe gahade hi: ³⁴ * Gega Sailas gobe gor heñ yen nuryiñ.*

³⁷ Goyareb Banabasbe, “Yon Mak inen hanjen goyen tej kure,” iniyi. ³⁸ Gega Yonbe Pamfilia nanjare gor irem go yubul tej busaharyi, irde meten unti goyen go ma pasi iriyi geb, Pol belej yenya kun kun goke igi ma nuryi. ³⁹ Irkeb gor matbe irem go kadom monde tejbe bur yaryum. Irde Banabasbe Mak tej hakwa hende Saiprus motmotde kwaryum. ⁴⁰ Munaj Polbe Sailas tej kwen tikeb dijun Yesu ni dufaymi sanji irti Antiok hinhan mar gore, “Iginge kuri,” yinen Al Kurun belej doyan yirde hiyen yej Al Kurun gusunaj irami. Gwaha yirde yubul tikeb kwaryum. ⁴¹ Be, Polya Sailasya gobe Antiok taun tubul tej Siriaya Silisiaya nanjare kunbe Pol belej gor ni sios goyen tarde yirde hinhin.

Pol belej Timoti tej kurin

16 Be, gwaha yirdeb kun Derbi taunde forok yaryum. Gor matbe Litra taunde kwaryum. Gorbe Yesu ni dufaymi taren irde hiti al kura denjembe Timoti hinhin. Miliibe Yuda mar bere, irde yej wor Yesu ni dufaymi sanji irde hinhin. Gega naniibe Grik al.

² Be, Yesu ni dufaymi taren irti mar Listraya Aikoniamya taunde hinhan goreb Timoti al igi inen turun irde hinhan. ³ Irkeb Pol belej Timotiyen mere momon goyen igi nurdeb al go tej kwe yej nuryi. Gega Timoti naniibe Yuda mar al mon geb, guba ma yiti goyen gor ni Yuda marbe nurde hinhan. Nengeb Yuda mar gon hinhan mar gore Timoti kenebe yej ge igi ma nurd unnay yejbe Pol belej guba yej unyi. ⁴ Go kamereb Litra taun tubul tej taun hoyanjan wor kwami. Kun henjabe bikke Jerusalem gor aposel budaya siosyen doyan marya gore Yuda mar mon gega Yesu ni dufaymi taren irde hinhan mar goke mere mayde asan kan Antiok ni sios yunami goyen goke momon yirde kun hinhan. ⁵ Irkeb mere go nurdeb gon ni sios goyen dufaymi sanji hami. Irde al hoyan tinen manaj Yesu ni momon yirke gise hanja al budam yej ge dufaymi taren irde hinhan.

Pol belej yuwarwarte Masedonia al kura kinyi

⁶ Gwaha tejbe mel karwo, Polya Sailasyabe Timotiya go, “Esa nanjare kun mere igi Yesu ni yiti goyen saba yirni,” yami. Gega belejmi goyen Holi Spirit belej pet tike Frigiaya Galesiaya nanjare kwami. ⁷ Gor matbe Misa nanjaya Bitinia nanjaya gote biptire kwami. Irdeb Bitinia nanjare kuni yeke goyen manaj Holi Spirit belej pet tiyi. ⁸ Nengeb Misa nana bana gor kun kunbe Troas taunde forok yami. ⁹ Kun gor henjab wawun kura Pol belej yuwarwarte Masedonia ni al kura kenke huwardeb esen mere irdeb, “Masedonia belej gan wan faran duray,” inyi. ¹⁰ Be, Pol belej go tagalke nurdeb, “Al Kurun belej Masedonia ni marbe mere igi Yesu ni yiti goyen momon yirni yej dikala dira,” yej goyare po gitik tej kuni titi.

Lidia Yesu ni bi mulgan hiri

¹¹ Be, hakwa kura Troas taunde mat tejbe Samotres motmotde po kutiri. Irdeb fay urkeb gor mat sopte hakwa go hende po Neapolis taunde kutiri. ¹² Gor matbe kahanjini kun kun Filipai taunde forok yitiri. Taun gobe Masedonia gote taun kurunmi. Roma gabmanyen meten marbe gor hen nana go doyan irde hinhan. Nenge nanjahal budam yara gor hinhet.

¹³ Be, Sabat nalu kurarebe Yuda mar belej gabu irde Al Kurun mere irde hinhan gasun ni nanjini yej taun gote yame kurunde mat kat kunbe fete kura gor kutiri. Irde fe sijakde gorbe bere buda kura gor gabu irami go yenebe yenya keperde mere tej hinhet.

¹⁴ Gorbe Taiataira taunde ni bere kura denjem Lidia wor bana gon hen merenini nurde hinhin. Yende metenbe amil umnam bukkenya digulakya suluk yirke bukken yara hiti † goyen yirde hike damu tej hinhan. Yejbe Al Kurun dolo irde hinhin geb, Polyen saba go nurde hikeyabe Al Kurun belej dufaymi fegelke saba gote mi bi bak yiri. ¹⁵ Nengeb yenya dirimimi saba goyen fudinde yej nurdeb baptais tami. Go kamereb yami duke yejbe, “Fudinde Doyan Al Kurun ni dufaymi taren ira yej nurd nunhan kenem wake yaner kuni,” dinyi. Irde dinen teban po dirkeb bada hen kun yenya hinhet.

Polya Sailasya koyare yerami

¹⁶ Be, kurarebe Yuda mar belej Al Kurun mere irde hinhan gasunde kutiri. Gor kun henya belenbe bere fonen kura kintiri. Yejbe al kurate meten bere, irde damum mon meten tej yunen hinhin. Yejbe unjura belej ketal urti gore dufay unke al hitte kame da mata forok yenay goyen goke tagalde hiyen. Nengeb al belej hora unenbe, “Kame ne hitte da mata forok yiyyen?” yej gusunaj irde hanjen. Be, yejbe doyan irde hinhan mar gwaha mat hora budam yade yunen hiyen. ¹⁷ Be, bere gore Polya nenya gama dirdeb, “Mel gabe Al Kurun tonjen yan wor po Al gote meten mar. Mel gabe daha mat Al Kurun belej alya bereya yumulan tiyyen goke momon dirde han,” yej kuware mere tej hinhin.

¹⁸ Be, bere gore huginen wawun budamde gwaha po dirde hinhin. Irkeb wawun kurare kurab Pol go bi ar yeke tigiri tejbe unjura bere go ketal urti hinhin goyen, “Yesu Kristuyen denjemde ginhem. Bere ga tubul tej kat kwa!” inyi. Irkeb goyare po bere go tubul tej kat kuri.

¹⁹ Irkeb bere go doyan irde hinhan mar gore hora tej tej belejmi pet tike kenebe bi ar yami. Irkeb Polya Sailasya go yanarde yulun tej merere yirni yej taun gote gabu gasun doyan marmi hinhande gor yukami. ²⁰ Bere doyan irde hinhan mar belej Filipai taun gote doyan mar Roma gabman al hitte yukunbe, “Al iraw gabe Yuda mar al. Irem garebe nen taun gayen bana ni al bulun dirde har. ²¹ Yejbe mata hoyan

† Amil bukken yara gobe doyan marte amil umna yirde hanjen.

wor po neŋ Roma mar gahade gare epte ma titek goyen tagalde har," yeŋ tagal yunamiŋ.

²² Be, al buda kurun gor gabu iramiŋ go tumŋande asogo yirde gasa yirtek yamiŋ. Irkeb doyaŋ mar belen fulenja marmiŋ yinkeb uliŋhormiŋ erek yirde yuguya teŋ yunenbe sikken uliŋde yusulak tiyamiŋ. ²³ Yusulak teŋ buluŋ wor po yirdeb yad koya bana yeramiŋ. Irdeb koya doyaŋ al goyen, "Kenkela doyaŋ yira ko. Monjo, busahariryen geb," inen hayhay iramiŋ. ²⁴ Gwaha inke nurdeb irem go yukun koya bana gon kahalte wor po gwaha mat kura busahartek miŋmonj bana yiryiŋ. Irdeb he hakwa al fere yird yird niŋ yukun yirtiŋ hinhande gor kahaŋ gor yerde sen po giti yiryiŋ.

²⁵ Be, wawun biŋde wor pobe irem gore Al Kurun mere irde kasor irde tikiŋ heŋ hikeb koyare hinhan mar hoyan belen nurde hinhan. ²⁶ Irem go gwaha teŋ hikeyabe bemel po niniŋa kurun tikeb koya gote miŋ ansook irde tubul tike yame gor niŋ tumŋanj siksuk iramiŋ. Irde sen koyare hinhan mar giti yiramiŋ goyen wor yinŋen suk yeŋ pasi hamiŋ. ²⁷ Irkeb koya doyaŋ al gore huwarde kunbe yame tumŋan hol yitiŋ yenenbe al koyare hinhan marbe busaharhan yeŋ nurdeb fulenja niŋ bidilamiŋ teŋ yinŋen mayen tiyiŋ. ²⁸ Gega Pol belen aran po kenenbe kwep iryiŋ. "Gigen mayde ma! Nenbe tumŋan po hite geb!" inyiŋ.

²⁹ Goyarebe kidoma bana mere irde hinhin geb, koya doyaŋ al gore hulsi niŋ hoy yiriŋ. Irkeb hulsi tawan unkeb kup yeŋ hurkun irem go diliŋde kafura hende uliŋ barbar yeŋ kun kuku kayyiŋ. ³⁰ Gwaha tenbe sinare yade katyiŋ. Irdeb, "Irem, daha timeke gab Al Kurun belen nawaryen?" yinen gusunjan yiryiŋ. ³¹ Irkeb, "Dufayge Yesu Kristu niŋ po sanjir irayiŋ gab Al Kurun belen gumulgan tiyen. Irde ge niŋ teŋ diriŋminge tumŋan gwaha tinayiŋbe yeŋ wor yumulgan tiyen," inaryum. ³² Irkeb al gore diriŋmiŋmiŋ hoy yirke wakeb Polya Sailasya belen tumŋande Doyaŋ Al Kurun niŋ saba yirde momonj yiraryum. ³³ Be, go wawun goyen po koya doyaŋ al gore irem go uliŋde dariya usuya goyen halde yuntek gasunje yukun halde yunenbe mala tiyiŋ. Gwaha yirdeb goyare po irem gore mel goyen tumŋan baptais yiraryum. ³⁴ Go kamereb irem go yamiŋde yukun biŋge yunke naryum. Be, al goya diriŋmiŋmiŋ yagobe Al Kurun niŋ dufaymiŋ tarenj iramiŋ goke amanj wor po hamiŋ.

³⁵ Be, fay urke wampotbe taun gote doyaŋ mar belen, "Koya doyaŋ al go inke al irawa yad fere tiyun goyen yubul tike kuri," yeŋ fulenja marmiŋ hulyan yirke kun inamiŋ. ³⁶ Irke koya doyaŋ al gore Pol goyen, "Taun doyaŋ mar belen yubul tike kuri ninhan niŋgeb, igiŋge bitiriŋ kamke kuri," inyiŋ. ³⁷ Gega Pol belen harden fulenja mar goyen yinyiŋ: "Mon, deyyabe Roma mar al gega, kibe duliŋ wor po miŋ miŋmonj al diliŋde dusulak dirde koyare deran. Munan hanj kabe balmiŋ kuri dinhan? Mon, deyyabe epte ma gwaha tiyen. Yinke wan yinŋen dade sinare dukunayiŋ," yinyiŋ. ³⁸ Irkeb kun taun doyaŋ mar hitte mulgan heŋbe, "Irem gobe Roma mar al neŋ belen mali gasa yirtek monj gega, buluŋ yirtiŋ," yinkeb kafura hamiŋ. ³⁹ Irde wan irem go

pohogay yirdeb koyare mat yukun sinja yirdeb, "Dubul teŋ hoyande kuri," yinamiŋ. ⁴⁰ Gwaha yirdeb katen sinjare heŋbe Lidiyen yare kwaryum. Kun gorbe Yesu niŋ dufaymiŋ tarenj irde hinhan mar yenenbe saba yirde sanjir heŋ heŋ ge faran jurdeb yubul tiyaryum.

Polya diŋun waranyabe Tesalonaika taunde kwamiŋ

17 Be, Polya diŋun waranyabe Amfipolis taunya Apolonia taunde ya kun gor matbe Tesalonaika taunde forok yamiŋ. Gorbe Yuda marte gabu ya kura hinhin. ² Be, Polbe teŋ hinhin gwahade po Tesalonaika taunde gor manan Yuda marte gabu yare kuriŋ. Irdeb Sabat nalu karwo gayen gor kunbe al wan gabu irde hinhan mar goyen Al Kurunyen asanje Mesaia kame wayyen yitiŋ al goke momonj yirde hinhin. Mesaia gobe uliŋ misiŋ kurun katen kamdebe huwayen yitiŋ goyen Al Kurunyen asanje mat miŋ pitik irde momonj yirde hinhin. Irdeb, "Ne belen Mesaia niŋ dinen hime al gobe Yesu," yinyiŋ. ⁴ Gwaha yinke nurdeb Yuda mar kurabe Polyen saba go fudinde yeŋ nurde Polya Sailasya mere gama iramiŋ. Goyenbe mel go po monj. Grik mar gega Al Kurun kafura irde hinhan goya taun goyenter niŋ doyaŋ marte berem weŋ manan budam po gwaha tiyamiŋ.

⁵ Gega Yuda mar kurabe al budam belen irem gote saba po gama irkeb goke biŋ ar yamiŋ. Irdeb taun bana gon al budam gabu irde hinhan gasunje gor kun al dufaymiŋ buluŋ goyen gabu yirde fulenja tinan yeŋ biŋ yakamamiŋ. Gabu irke al budam wor po hekeb taun biŋde gor kwep kwep teŋ det gwamun tenya tenya kwamiŋ. Irdeb irem go yade yukun kawan alya bereya diliŋde yirniŋ yeŋbe yeŋ ge teŋ Yesonyen yare kwamiŋ. ⁶ Gega irem go gor ma yenenbe Yesonya diŋun yago Yesu niŋ dufaymiŋ sanjir irde hinhan mar kura yade yulun teŋ taun doyaŋ irde hinhan mar hitte yukamiŋ. Irde mel goreb, "Polya diŋun yagoya gayenbe nanja kurun goyen kun heŋbe kanduk karkuwan forok yirde kun hanjen gore gar wayan. ⁷ Irkeb Yeson belen yamiŋde yerde hiyen. Yesonyen yare gabu irde hanj mar gobe Roma gabmanyen doyaŋ al kurun Sisaryen mere ma gama irde hanj. Irde, 'Doyaŋ al kurun hoyanbe al kura Yesu inen hanjen go po ga hi,' yeŋ hanj," yeŋ taun doyaŋ mar diliŋde misiŋen yan po tagalamiŋ.

⁸ Irkeb taun doyaŋ marya al gor gabu iramiŋ mar gobe biŋ ar yamiŋ. ⁹ Irde Yesonya kadom yagoya goyen, "Mata bulunŋin goke murun gem kernaŋ," yinke gwaha tiyamiŋ. Irkeb, "Kamebe sopte gwaha ma tinayiŋ," yinenj yubul tike mulgan heŋ kwamiŋ.

Polya Sailasya Beria kwaryum

¹⁰ Be, gwaha tiyamiŋ goyen wawun hekeb Tesalonaika niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tarenj irtiŋ mar belen Polya Sailasya goyen yad yerke Beria taunde kwaryum. Kun gor forok yeŋbe Yuda marte gabu yare kwaryum.

¹¹ Beria taunde niŋ Yuda marbe Tesalonaika niŋ yara monj. Yeŋbe irem gore Yesu niŋ mere tagalde hike aw ma yurde palja yirde hinhan. Irdeb irem gote mere

gob fudinde ma usi goyen bebak tiniñ yej Al Kurunyen mere asañde hakot katiñ goyen gise hañka kapyañ heñ gor niñ mere keneñ bebak teñ hinhan. ¹² Irde gor niñ Yuda mar budam Yesu niñ dufaymiñ tareñ iramiñ. Goyenbe mel go po moñ. Al miñ hoyañ Grik alyabe bere denjem yanña goyen wor Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iramiñ.

¹³ Be, Pol beleñ Al Kurunyen mere Beria taunde gor tagalde hinhin gote mere momoñ gobe Tesalonaika niñ Yuda mar beleñ nurdeb gor wor kwamiñ. Irdeb gor niñ mar goyen biñ yakamde dufaymiñ haga yiramiñ.

¹⁴ Gwaha tike yeneñbe goyare po Beria niñ mar Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde hinhan gore Pol go teñ kerke makañde kurkuriñ. Munañ Timotiya Sailasyabe gor po hinaryum. ¹⁵ Be, Pol go al kura beleñ maynak yenbe yenña kwamiñ mar gore tukunñ Athens taunde tubul tiyamiñ. Irdeb mulgañ hiniñ tikeb Pol beleñ mel goyen, "Timotiya Sailasya yinke arañer po wañ gar nupi tiyiryen," yinyiñ.

Polbe Athens taunde kuriñ

¹⁶ Be, Pol go Athens taunde heñ irem goyen doyañ yirde henyabe taun biñde gor Al Kurunyniñ usi teñ det toneñ yirtiñ goyen budam wor po yeneñ dufaymiñ kandukñer wor po hiriñ. ¹⁷ Irkeb Yuda marte gabu yarreb nalumde kuñ Yuda marya Grik marya Al Kurunñ kafura irde hinhan goya mere teñ saba yirde hinhin. Irde gise hañka hugiñer taun biñde al budam kuñ wañ teñ hinhande gor kuñ al gor hinhan goyen Al Kurunyen mere saba yirde hinhin.

¹⁸ Mere igiñ Yesu niñ yitiñ goyen tagalde henyabe Yesu mayke kamde huwariñ goyen goke saba yirde hinhin. Goyen saba yirde hikeyabe al kura Epikuriayen dufay gama irde saba teñ hanñen marya dufay hoyañ kura Stoik yej hanñen gote saba teñ hanñen marya gore Polyen saba goyen nurdeb yenña kadam mohonñde tiyamiñ. Irdeb go mar goyen kura beleñ, "Al gabe daniñ malikan lawlaw yej hi?" yamiñ. Irkeb al hoyañ kura beleñ, "Al gabe tikula hoyañ niñ dinen hi," yamiñ.

¹⁹ Gwaha yenbe Athens taunde gor niñ doyañ mar beleñ gabu irde hanñen gasuñ Areopagus inen hanñende gor kuñ ga mere titek inenbe Polya tumñan kwamiñ. Irde gor kuñbe, "Saba gergen tagalde ha goyen kenkela miñde mat momoñ dira. ²⁰ Ge beleñ dufay gergen kura neñ ma nurde hityen goyen tagalde ha gote miñ nurtek niñgeb, momoñ dira ko," inamiñ.

²¹ (Be, Athens taun gote miñ marya al hoyañde niñ wañ gor hanñen maryabe duliñ po heñ dufay gergen po nurtek yirde hinhin. Irde dufay gergen goke po tagalke kuñ kuñ wawuñ yurde hinhin. Hugiñer gwahade po teñ hinhan.)

²² Be, mel gore gwaha inke Pol beleñ gabu gasuñ Areopagus inen hanñende gor huwardeb gaha yinyiñ: "Deñ Athens niñ mar! Tauntiñ bana gayen kuñ wañ teñ henyabe deñ beleñ doloñ yirniñ yej det toneñ kurayen kurayen rindam yanñ yirtiñ goyen budam wor po yinmiñ. Gega rinda kurabe det toneñ miñmoñ hike kinmiñ. Irdeb bindere kuñ gorbe, 'Rinda gabe Al Kurun

kura go ma nurd unenñ hite gote gasuñ,' gwahade katiñ hi goyen kinmiñ. Goke teñ denbe Al Kurunñ fudinde doloñ irtek nurde hañ yej denenñ hime. Niñgeb deñ beleñ kenkela ma nurde unenñ hañ Al Kurunñ fudinde wor po goyen goke momoñ direñ tihim. ²⁴ Al Kurunñ gobe megenña nanñkiña irde det kurunñ gayen yiryiñ. Yenbe megenña nanñkiña gote Doyañ Al Kurunñ. Niñgeb yenbe al beleñ doloñ irniñ yej ya irde unhet yej hanñen bana goñ ma hiyen. ²⁵ Yenbe tonniniñ duniñ geb, gago dilniniñ gergen hite. Irde det buda kurunñ gayen wor yej beleñ duniñ. Yenbe det buda kurunñ gote miñ al geb, det kurañ ma amu heñ hi. Niñgeb det kura hanniniñde irde untek epte moñ. Hubu wor po!

²⁶ Hañkapyo wor pobe yingen al unñkurenñ iryiniñde gor mat po al miñ hoyañ kurayen kurayen gogo forok yamiñ. Irde megen ga teñ keperde tukamiñ. Al Kurunñbe dufaymiñ epte. Niñgeb neñ ma forok yitirniña gwaha naña forok yenayin, irde damde hinayin goyen yingen dufaymiñde nurde hinhin. ²⁷ Be, Al Kurunñ gisaw ma hi al gore, 'Det kurunñ yirmiriñ gayen al beleñ yeneñbe ganuñ beleñ yiryiñ yej ne niñ sar kernayin. Irdeb neñbe fudinde yej nurdeb ne hitte wanayin,' yej mata kurunñ gogo tiyyiñ. ²⁸ Be, Al Kurunñbe gisaw ma hi goke teñbe al kura beleñ, 'Neñbe Al Kurunñen tareñde tonniniñ yanñ heñ kuñ wañ teñ bininiñ fut irde hite gago,' yiriñ. Yiriñ gwahade goyen po dende al kura beleñ, 'Neñbe Al Kurunñen dirñer weñ,' yej tikiñ bilmiñde kayyiñ. ²⁹ Fudinde neñbe Al Kurunñen dirñer weñ niñgeb, Al Kurunñbe al dufayde det toneñ kura gol, silwaya hora beleñ yirtiñ gwahade yej ma nurtek. ³⁰ Bikkenñbe Al Kurunñbe gwahade yej ma nurde unenñ hinhet gega, goke dinenñ ma teñ hinhin. Gega yej beleñ nalu goyenter yiriniñde gorbe megen niñ alya bereya tumñan igiñya bulunña goyen pota yiryen. Niñgeb gayenterbe, 'Megen niñ al tumñan mata bulunmiñ yubul teñ Al Kurunñ niñ biñ mulgañ henayin,' yinenñ hi. Be, nalu goyenterbe Al Kurunñ beleñ basaña irde metenñ untiñ al gore kenkela po megen niñ al tumñan pota yiryen. Be, mata gwahade forok yiyyen goyen al tumñan fudinde yej nurnayin yej Al Kurunñ beleñ al go kamiñde mat isañ heke huwariñ," yinyiñ.

³² Be, Pol beleñ Yesu kamde ga huwariñ goke yeke nurdeb, "Al ga usi wet kura dirde hi be," yej hinmañ iramiñ. Munañ kura marbe, "Kame ga mere go sopte momoñ dirayin," inamiñ. ³³ Be, Pol go gabu gasuñ goyen tubul teñ kuriñ. ³⁴ Be, gorbe al budam moñ, yunñkurenñ kura gore Polyen saba gobe fudinde yej nurdeb gama irde Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iramiñ. Goyen mar goyen kurabe doyañ marte gabu gasuñ Areopagus inen hanñende gor kuñ hiyen al kura Dionisius. Munañ kurabe bere kura denjem Damarisyabe al hoyañ kura goya.

³² Be, Pol beleñ Yesu kamde ga huwariñ goke yeke nurdeb, "Al ga usi wet kura dirde hi be," yej hinmañ iramiñ. Munañ kura marbe, "Kame ga mere go sopte momoñ dirayin," inamiñ. ³³ Be, Pol go gabu gasuñ goyen tubul teñ kuriñ. ³⁴ Be, gorbe al budam moñ, yunñkurenñ kura gore Polyen saba gobe fudinde yej nurdeb gama irde Yesu niñ dufaymiñ sañiñ iramiñ. Goyen mar goyen kurabe doyañ marte gabu gasuñ Areopagus inen hanñende gor kuñ hiyen al kura Dionisius. Munañ kurabe bere kura denjem Damarisyabe al hoyañ kura goya.

Polbe Korin taunde kuriñ

18 Be, Pol go Athens taun tubul teñbe Korin taunde kuriñ. ² Gorbe Yuda mar al kura denjembe Akwilaya berem Prisilaya hike yinyiñ. Be, al gobe Pontus nanñare kawañ hiriñ, irdeb kuñ Itali nanñare hinhin.

Gega Roma gabmanyen doyan al kurun Klodius belen, "Yuda marbe Itali nanare nin taun kurun Rom ga tubul ten hoyande kunayin," yirin. Irkeb ire unya gobe Itali nana go tubul ten Korin taunde wayaryum. Irde gor sobamde ma hikeya Pol wake kenaryum gogo. ³ Be, Akwilabe dapna sikken po sel haran hen hen al. Irde Pol manan meten goyen po ten hora ten hiyen geb, ire unya goya hen tumnan meten go ten hinhan. ⁴ Irdeb, 'Daha mat kura Yuda marya Grik marya gayen saba yirmeke Yesu nin dufaymin taren yirnan,' yen Sabat nalumin nalumin huginjen Yuda marte gabu yare kun saba yirde hinhin.

⁵ Be, gor hen gwaha ten hikeyabe Sailasya Timotiya gobe Masedonia nanare mat wayaryum. Wakeb sel ya yird yird meten go tubul ten Al Kurunyen mere goyen po tagalde, "Fudinde Yesube Mesaia," yinen saba yirde hinhin. ⁶ Gega Yuda mar gobe Pol belen saba yirin go ma nurtek yirke sukal irde hinhan. Irkeb Pol belen mel goyen, "Al Kurunyen mere saba dirde hime gayen ma nurhan geb, kame kanduk kura forok yiyyen gobe dende samun. Ney a neya mon. Nebe dubul ten Al Kurunyen mere tukun al min hoyan po ga momon yirde hen geb," yinenbe mel goyen nindiken bulun tihit yen kenen bebak tinayin yen nurdeb Yuda marte matatare ulinhormin busan hiri. ⁷ Irde yubul ten Titius Yastusyen yare kurin. Yamin gobe Yuda marte gabu ya sinakde gor hinhin. Yenbe Yuda mar al mon gega, Al Kurun dolon irde hiyen. ⁸ Be, gabu yare gor gabu irde hinhan mar gote doyan al Krispusya dirinminin tumnande Polyen saba nurde Doyan Al Kurun nin dufaymin taren iramin. Al hoyan Korin taunde nin manan budam Yesu nin dufaymin sanjin irde baptais tamin.

⁹ Be, gor henyabe wawun kura yuwarwarte Doyan Al Kurun forok yenbe, "Nere al budam taun gayenter han geb, al kura belen epte ma mugunen bulun bulun giryen. Irde nebe geya har geb, al saba yird yird nin kafura hen bada ma hawayin. Huginjen tagalde po hayin," inke Pol go kinyin. ¹¹ Be, Polbe dama unkuren irde gagasi 6 gayen gor hen Al Kurunyen mere saba yirde hinhin.

Yuda mar belen Pol merere keramin

¹² Be, Roma al Galio belen Akaia nana doyan irde hikeya gor nin Yuda mar belen gabu irde Polbe Akaia nana gote taun Korin hinhin goyen fere ten merere keramin. ¹³ Merere tukunbe doyan al Galio dilinde gaha inamin: "Al garebe mata hoyan mat Al Kurun dolon irde hinayin yen al saba yirde Yuda marte tikula ma gama irnayin yinen hi," inamin. ¹⁴ Irkeb Pol belen hako ga mere goyen wol hewen tikeyabe Galio belen Yuda mar go, "Al gare al kura mayke kamun ma mata bulun kura tiyun manhan dende mere ga nurmewon. ¹⁵ Gega mere yahan gabe den Yuda marte deneya mereya nin po kadom mohonde ten han. Irde tikulatin ge po ngagak yahan gobe dindiken po mere go sope irnayin. Nebe meretin gayen go ma nuren," yinyin. ¹⁶ Irdeb merere mat yakira tenbe, "Sinare kunan!" yinyin. ¹⁷ Irkeb Yuda mar go bin ar yeke tigiri ten yende gabu yare gabu ir-

de hanjen mar gote doyan al Sostenes goyen mere gasunde go po mayde mayde keramin. Gega Galio yenen wasak tiyyin.

Pol mulgan hen Siria nanare nin taun Antiok kurin

¹⁸ Be, Pol gobe Korin sobamde henbe Siria nanare mulgan hewe yen Prsilaya un Akwilaya yade gor nin mar Yesu nin dufaymin taren irtin mar go yubul ten makan sinare nin taun Senkria kurin. Irde gor kwe yenyabe bikken Al Kurun hitte bin tiyyin goke tenbe Yuda marte matatare tonan walde gabe hakwa ten kurin.

¹⁹ Be, taun go tubul ten kunbe Efesus taunde forok yamin. Irdeb Pol go Yuda marte gabu yare kun mel gor nin mar goyen, 'Daha mat kura Yesu nin nurwon,' yen kenkela po mere yirde hinhin. Gwaha yirde hikeyabe mel gore, "Ulyande hen saba dirde hayin," inen basina iramin. Gega bada yirin. Irdeb kwe yeny, "Kame Al Kurun belen sopte kwa ninke gab wayen," yinyin. Irdeb hakwa ten kurin. Be, Efesus taunde gorbe Prsilaya un Akwilaya goyen yubul tiyyin. ²² Irdeb kun Sisaria taunde forok yirin. Gor matbe kahanen kun Yerusalem forok yen Yesuyen alya bereya sios gor nin yenen mere yirdeb go kamereb Siria nanare nin taun Antiok kurin. ²³ Be, Antiok taunde hitnen tenbe sopte Galesia nanaya Frigia nanaya bana gor kun wan tenbe Yesu nin dufaymin taren irde hinhan mar goyen yenen saba yirde sanjin yirde kun hinhin.

Apolos belen al saba yirde hinhin

²⁴ Be, Pol go gwaha ten kun hikeyabe Yuda mar al kura denjem Apolosbe Aleksandria taunde kawan hiri al goyen Efesus taunde wayyin. Yenbe Al Kurunyen mere ep hitin, irde merem nurdminbe pantalkek wor po. ²⁵ Yenbe bikken al kura belen Doyan Al Kurun nin saba irke nuryin. Irdeb Yesu nin al saba yird yird nin amanen wor po nurde kenkela yen ge tagalde hinhin. Gega yenbe Yon Baptais belen mata bulun yubul ten baptais tenayin yen tagalde hinhin go po ga nurde hinhin. Munan Holi Spirityen baptais Yesu belen yitin gobe go ma nurde hinhin.

²⁶ Be, yen belen Yuda marte gabu yare kun gor al gabu irde hinhan goyen kafura ma hen saba yirde hinhin. Irkeb Prsilaya un Akwilaya sabamin go nurdeb yaminde tukaryum. Irdeb Apolos goyenbe ire unya gore kenkela wor po Al Kurunyen mata saba irke nurde bebak tiyyin.

²⁷ Be, Apolos go gor hen henbe Akaia nanare kwen yirin. Irkeb dinun Yesu nin dufaymin taren irde hitin mar Efesus taunde nin gore Apolos goyen taren hen hen nin faran yurde asan kayamin. Asan gobe Yesu nin dufaymin sanjin irtin mar Akaia nanare nin gore Apolos kenenbe igin igin irnayin yen kayamin. Be, Apolos go Akaia nanare kunbe gor nin Yuda mar nin kafura ma hen mel goya kawan gabu irde saba misinen yirde hikke gwaha mat kura gor nin Yuda mar belen mere titek mon hamin. Gwaha irde henjab Yesube Mesaia goyen

momon yirde goke Al Kurunyen mere yikala yirde hinhin. Be, Apolos gobe kun gwahade saba yirde hike Al Kurun belen buninjen nurde yunen faran jurke Yesu nin dufayminj taren irtin mar goyen sabaminj nurde taren haminj. Be, Apolos gobe gwahader po gor nin sios faran jurde hinhin.

Polbe Efesus taunde kurin

19 Be, Apolos gobe Akaia nana bana go nin taun Korin hikeyabe Polbe belenminj Galesiaya Frigiaya dugu bana mat kun kun makanj sinjare nin taun Efesus forok yirin. Gorbe Yesu nin dufayminj taren irtin mar kura yinyin. ² Irdeb, "Yesu nin dufayminj taren iraminj goyenbe Holi Spirit mananj taminj we?" yen gusunanj yiryin. Irkeb, "Mon, Holi Spirit nin yen ha mere gobe tinjen wor po. Ma po nurde hityen," inaminj. ³ Irkeb, "Be, ningeb danijen baptais taminj?" yinyin. Irkeb, "Nenbe Yon Baptais belen saba tagalde hinhin gote minj po gama irde baptais titirin," inaminj. ⁴ Irkeb Pol gore gaha yinyin: "Yonbe al belen, 'Mata bulunjinin yubul ten Al Kurun nin binininj mulganj hihit,' yeke gab baptais yirde hinhin. Irdeb, 'Kame Al kura harhokner wayyen al goke dufaytinj sanjen irnayin,' yirin. Be, Yon belen yirin al gobe Yesu nin yirin," yinyin. ⁵ Gwaha yinke nurdeb, "Baptais Yesu belen yitinj goyen tetek," inkeb Pol belen Doyan Al Kurun Yesu denjemde baptais yiryin. ⁶ Be, baptais yirde mel go hende hanijen yerde Al Kurun gusunanj irkeb Holi Spirit katyin. Irkeb yende mere mon, mere tinjen kurayen kurayen tiyaminj. Irde Al Kurun belen mata kame forok yiryen goke tagalaminj. ⁷ Be, gorbe al 12 belen gwaha tiyaminj.

⁸ Be, Pol go gor gagasi karwo hinhinyabe Yuda marte gabu yare kun kafura minjon gwaha mat bebak tinayin yen mel goya mere tagalde saba yirde hinhin. Mere minjbe Al Kurun belen yende alya bereya doyanj yird yird mata goke mere tenya saba yirde hinhin.

⁹ Gega tonanj taren Yuda mar kurabe Polyen saba goke igin ma nurde Yesu nin dufayminj taren ird ird nin bada haminj. Irde al buda dilinje Yesu gama ird ird mata goyen bulun mat tagalaminj. Goke tenjbe Pol belen mel go yubul tenjbe Yesu nin dufayminj sanjen irtin mar go po ga saba nurd nurd ya kurun kura denjembe Tiranus gor yukurin. Gorbe nanjhalminj nanjhalminj huginjen Al Kurunyen mere minj goyen mel goya tagalde saba yirde hinhin. ¹⁰ Be, Pol gobe dama irawa gor hinhin. Goyarebe Esia nana bana go nin Yuda marya al minj hoyan Grik marya goyen tumnanj mere Doyan Al Kurun nin yitinj goyen nuraminj.

Siwa urminj yago

¹¹ Be, Al Kurun belen Pol goyen tarenminj unke mata tinjen wor po kurayen kurayen forok yirde hinhin. ¹² Irkeb Pol belen amilya nufol hal hal amil parwek sisanj yurtin goyen wor al belen yukunj gore po al garbam minjanj sisanj jurde hike igin hen hinhan. Irde al kura unguram yanj wor gwahade po yirde hike unguara belen al go yubul ten kun hinhan.

¹³ Be, Yuda mar al kura belen unguara al bana hinhan goyen yakira ten ten ge kun wan ten hinhan. Irde mel gore unguara al bana han goyen yakira tinin yen Doyan Al Kurun Yesu denje urde, "Pol belen sabaminj tagalde hiyen al Yesu gote denjemde dinhet. Kat kunanj!" yinen hinhan. ¹⁴ Pris buda gote kurunminj denjembe Siwa gote urminj yago 7 goyen mananj gwaha ten hinhan.

¹⁵ Be, nalu kurarebe al kura unguram yan al goyen sope irnin yen yaminje kunjbe, "Unguara go takira tihit," yen nuraminj. Gega unguara gore wol henjbe, "Yesuya Polyabe nurd yunen hime. Munanj denjbe ganun mar?" yinyin. ¹⁶ Irdeb al unguara ketal urtin gore po al 7 goyen yejala po yirde hikaka yirde gasa polonj yirkeb dari sirsir iraminj. Irdeb ulinhorminj yago erek yirde yugu ten yunkeb kupsonj busaharaminj. ¹⁷ Irkeb Efesus taunde nin Yuda marya al minj hoyan Grik marya belen mere momon go nurdeb kafura wor po haminj. Irdeb Doyan Al Kurun Yesu turun iraminj. ¹⁸ Irde Yesu nin dufayminj taren iraminj gega, mata bulunminj yubul ma titin mar budam goyen goya gab al dilinje mataminj kawan tagalde sopte gwaha ma ten hitek yaminj. ¹⁹ Irde Yesu nin dufayminj taren irtin gega, mere bal asanjen katin minjanj marbe asanminj goyen yukun kumga tiyaminj. Asan kumga tiyaminj gote murungembe al 50,000 belen nanjhal unjurenje meten tenjbe hora tenayin goya tunjande. ²⁰ Be, Doyan Al Kurun nin yitinj mere gobe gwaha mat sanjen hen kurun hen tukurin.

²¹ Be, mata gwahade forok yeke Pol gobe Yerusalem mulganj hewen yen belenbebe Masedoniaya Akaiaya nanayan kwen yen dufay hirin. Irdeb, "Yerusalem gor hen gabe fudinje wor po Rom mananj kwen," yirin. ²² Gwaha yenjbe meten marminj Timotiya Erastusya yad yerke yen wa mehen hen Masedonia nanjare kwaryum. Irkeb yenjbe Esia nanjare gor ulyanjen yara hinhin.

Efesus taunde kanduk kurun forok yirin

²³ Be, Pol go Esia nana bana gon nin taun Efesus hikeyabe gor nin al kura belen Yesu gama ird ird mata goke igin ma nurde kanduk kurun forok iraminj.

²⁴ Gwaha tiyaminj mar al kurabe Demitrius. Yenjbe silwa hora belen det yird yird al. Yen belenbe yende unguara birin Atemisya yaminja gote tonen muknen muknen silwa belen yirke al damu ten hanjen. Irkeb yenya meten marminya gobe hora kurun wor po yade hanjen.

²⁵ Gega Pol belen wan Al Kurunyen mere kurun irkeb mel gote hora ten ten belen bulun hirin goke bin ar yirin. Ningeb Demitrius gore meten marminya yen meten ten hinhin gote kadom yago hoy yirke wakeb gaha yinyin: "Mel, meten ten hityen garebe hora kurun tulun ten dunen hiyen nurde hanj gogo. ²⁶ Gega Pol inen hanjen al gore Efesus taunde gar wan nende alya bereya saba hoyan po yirke yirkeb al budam nende mata yubul tiyan. Goyenbe Efesus taunde gar po mon. Esia nana bana gor nin al mananj tumnanj gwaha yirun goyen wor dindiken nurdeb kenanj. Al goreb, 'Det tonen kura al belen yirtin gobe Al Kurun fudinje mon,'

yeŋ hi. ²⁷ Niŋgeb meteninin denjem buluŋ ireŋ tiya. Goyenbe go po moŋ. Nende tikula kiriyiŋ bere Atemis gote toneŋ goyen kerde doloŋ ird ird ya gobe alya bereya beleŋ tareŋ miŋmoŋ yeŋ nurnayiŋ. Irke denjem kuruŋ Esia naŋa banaya megeŋ kuruŋ ga nurd untiŋ ala teŋ hanŋen gobe tareŋ miŋmoŋ yeŋ nurde un-nayiŋ," yinyiŋ.

²⁸ Be, gwaha yinke nurdeb biŋ kak hekeb, "Atemisbe Efesus taunde gar niŋ tikula bere wor po," yeŋ kwipkwep tiyamiŋ. ²⁹ Irdeb mel gore taunde gor mata kandukneŋ yade forok yiramiŋ. Irdeb mel gore Polyen meten kadom, Masedonia naŋare niŋ al irawa, Gaiusya Aristakusya yade gasa yirniŋ yirniŋ yirde yuluŋ teŋ gabu gasuŋ kuruŋde tumŋaŋ kup yeŋ yukamiŋ.

³⁰ Gwaha yirkeb Pol beleŋ al buda kuruŋ gabu iramiŋ gote diliŋ mat huwarde mere yire yekeb Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar beleŋ basiŋa irde utaŋ iramiŋ.

³¹ Irde Esia naŋare niŋ doyaŋ mar kurabe Polyen kadom niŋgeb, Pol niŋ yeŋ, "Inke gor ma forok yiyyeŋ," yeŋ mere keramiŋ. ³² Be, gabu iramiŋ mar gobe kukuwa wor po hamiŋ. Kura marbe mere miŋ hoyan niŋ hewhow teŋ hinhan. Munan kurabe mere miŋ hoyan niŋ weŋwoŋ teŋ hinhan. Al budam wor pobe miŋ goke gabu irhet yeŋ ma nuramiŋ.

³³ Be, goyarebe Yuda mar beleŋ sios niŋ po mere fugu-tiniŋ yeŋbe al kura denjem Aleksanda gare al gabu kuruŋ go diliŋ mat huwarde mere yiri yeŋbe, "Gwaha gwaha yawayiŋ," inenŋ hulyaŋ iramiŋ. Irkeb al buda kuruŋ go diliŋ mat huwariŋ. Irdeb palŋa nirnan yeŋ haniŋ tuŋaŋ yiryiŋ. Mere kandukneŋ forok yeŋ hi gobe neŋ Yuda mar beleŋ ma teŋ hite yinenŋ tiyyiŋ.

³⁴ Gega gabu iramiŋ mar beleŋ keneŋ al gobe Yuda mar al yeŋ bebak teŋbe, "Atemisbe neŋ Efesus marte tikula bere. Yeŋbe kuruŋ wor po!" yeŋ ulyanŋde wor po weŋwoŋ teŋ hinhan. Irkeb al gobe mere titek ma hiriŋ.

³⁵ Gwaha teŋ hikeb taunde gor niŋ doyaŋ al kura beleŋ mel go, "Balmiŋ hinaŋ," yinenŋbe gaha yinyiŋ:

"Efesus mar, denŋbe tikula bere Atemisyen ya kuruŋ go doyaŋ irde hanŋen. Irde hora himam yende toneŋ yara naŋkiŋde mat po katyiŋ goyen ya go bana kerde doyaŋ irde hanŋen gobe megen niŋ al kuruŋ gayen tumŋaŋ nurde hanŋ. ³⁶ Niŋgeb al kura beleŋ usi ma yenayiŋ. Niŋgeb bekenŋde heŋ dufay keŋkela heŋ ga mata tinayiŋ. ³⁷ Irem gabe nende tikula bere sukal ma iraruŋ. Irde det toneŋ yirde doloŋ yirde hityen gote yayaŋ samuŋ kura ma kawu tiyaruŋ. Gega duliŋ wor po gago yuluŋ teŋ yawayhanŋ. Mata gabe igiŋ moŋ.

³⁸ Mere gahade nurd nurd nalum yaŋ geb, Demetriusya kadom weŋya beleŋ al kura merere yirniŋ yeŋ nurdeb igiŋ yukunŋbe mere sope irtek mar diliŋde gab tagalke nurnayiŋ. ³⁹ Gega mel gore dufay kernayiŋ goyen igiŋ ma nurnayiŋbe taunde gor niŋ mere sope ird ird marte karkuwanŋmiŋ momoŋ yirke gabu kuruŋ irde gab kanduk go sopte sope irnayiŋ. ⁴⁰ Niŋgeb hanŋa gabu irde hekhok kuruŋ tahaŋ gabe miŋ miŋmoŋ wor po tahaŋ. Niŋgeb Roma gabman beleŋ denenŋbe merere dukuŋ gusuŋaŋ dirkeb daha mat wol hetek? Roma gabman beleŋ denŋ mata tahaŋ gake igiŋ ma po nury-

en" yeŋ saba yiryiŋ. ⁴¹ Gwaha yinenŋbe yakira tike bur yeŋ kwamiŋ.

Polbe Masedoniaya Grikya naŋare kuriŋ

20 Be, mata kuruŋ go hubu hekeb Pol beleŋ gor niŋ mar Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen hoy yirke gabu iramiŋ. Irkeb saba yirde dufaymiŋ tareŋ irde yubul teŋ Masedonia naŋare kuriŋ. ² Goyaŋ kuŋ henŋyabe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ mar tareŋ heŋ heŋ ge faraŋ yure yeŋ saba yirde yirdeb yubul teŋ kuŋ kuŋ Grik naŋare forok yiriŋ. ³ Gorbe gagasi karwo hinhan. Irdeb hakwa teŋ Siria naŋare kwe yiriŋ. Gega Yuda mar beleŋ maytek yamiŋ goyen nurdeb mulganŋ heŋ Masedonia naŋayaŋ mat gab kuŋ Siria forok yeweŋ yeŋ kuriŋ. ⁴ Irkeb Beria taunde niŋ al Sopater yeŋbe Pirus urminya, Tesalonaika niŋ al irawa Aristakusya Sekundusyabe Derbi taunde niŋ al Gaiusya beleŋ Polya kwamiŋ. Irde Timotiya Esia naŋare niŋ al irawa Tikikusya Trofimusya mananŋ mel goya tumŋaŋ kwamiŋ. ⁵ Be, mel go wa meheŋ heŋ kuŋ Troas taunde Polya neŋya doyaŋ dirde hinhan. ⁶ Munan neŋbe, "Yuda Marte Beret Yis Miŋmoŋ Nen Nen Nalu Kuruŋ" inenŋ hanŋen go hubu heke gab Filipai taun go tubul teŋ makaŋde kurkuŋ hakwa teŋbe wawuŋ siptesoŋoŋ kamereb Troas forok yitiriŋ. Irdeb mel go yupi teŋ gorbe wawuŋ 7 hinhet.

Polbe Troas kuriŋ

⁷ Be, gor hiteke kuŋ Sande hekeb neŋ tumŋaŋ Yesu kamiŋ goke dufay heŋ heŋ ge beret niniŋ yeŋ gabu irtiŋ. Gwaha teŋ gise yubul teŋ kweŋ go yeŋbe Al Kurunyaŋ mere saba yirke kuŋ kuŋ wawuŋ binde hiriŋ.

⁸ Gabu irde hinhet ya gobe al heŋ heŋ gasuŋ karwo hende bande niŋgeb, neŋbe gasuŋ funanŋ hende wor pore gor hinhet. Gorbe hulsi budam yusuŋ yurtiŋ melak heŋ hinhan. ⁹ Be, Pol mere teŋ hikeyabe al foŋeŋ kura denjembe Yutikusbe meŋe yamere keperde mere palŋa irde hinhan. Mere nurde arkup teŋ kuŋ kuŋ biŋ sir yekeb megen takteŋ mayyiŋ. Irkeb al kura beleŋ araŋ po kurkuŋbe kamtiŋ kenamiŋ. ¹⁰ Irkeb Pol wor kurkuŋ kamtiŋ hakwam megen hinhan goyen besa irdeb, "Kafura ma yo. Kama moŋ geb," yinyiŋ. ¹¹ Gwaha teŋ sopte mulganŋ heŋ hurkuŋbe Yesu kamiŋ goke dufay heŋ heŋ niŋ beret gale heŋ namiŋ. Go kamereb meremiŋ basaŋ heŋ saba yirke kuŋ kuŋ fay urkeb yubul teŋ kuriŋ. ¹² Be, Pol go gwaha tikeb al foŋeŋ takteŋ mayke kamiŋ gega, sopte huwariŋ al goyen yamiŋde tukamiŋ. Irde, "Kama al go gago huwara," yeŋ biŋ yurum wor po hamiŋ.

Polbe Troas taunde mat Miletus taunde kuriŋ

¹³ Be, Polbe, "Troas taunde mat kahaŋde kuŋ Asos taunde forok yeweŋ. Irde gor mat gab hakwa hende kweŋ," dinkeb neŋ wa hakwa hende Asos taunde kutiriŋ. Irkeb Polbe yiriŋ gwahade po Asos taunde kuriŋ.

¹⁴ Be, Pol waŋ Asos taunde dupi teŋbe tumŋaŋ hakwa hende kuŋ Mitilini motmotde forok yitiriŋ. ¹⁵ Be, fay ur-

keb gor mat hakwa goyenter po kuñ Kios motmotde forok yitirij. Irdeb firtirij fay urkeb Kios mat Samos motmotde kutirij. Be, sopte fay urkeb gor mat Miletus taunde kuñ forok yitirij. ¹⁶ Be, gwahade tej kuñ hinhe-tya goyenbe Polbe, "Esia nanjare mosoyñeñ po teñbe epte ma Yerusalem kuñ Pentekos nalu keneñ," yeñ nurdeb, "Esia nanja bana goñ niñ taun Efesus ma kutek," yirij.

Polbe Efesus taunde niñ siosyen doyañ mar yinyij

¹⁷ Irdeb Miletus taunde mat po Efesus taunde niñ sios doyañ mar niñ keya heke kinnij yeñ katamiñ. ¹⁸ Katen kenkeb Pol beleñ gaha yinyij: "Esia nanjare hanjapya wañ denya dahade hinhem gobe kenkela neneñ hinhan. ¹⁹ Yuda mar beleñ mere mayde buluñ nirke kanduk kuruj wor po keneñbe delne fimij katen hinhin. Gega Doyañ Al Kuruj niñ metenbe tej hinhem po. Gwaha tej hinhemyabe denje kuruj ird ird niñ ma nurde hinhem. ²⁰ Saba kura igij tareñ diryeñ yeñ nurdeb kuñ saba dird dird niñ bada ma heñ gabu kar-kuwanyañ saba dirde hinhem. Irde kurabe yatinyañ yatinyañ kuñ saba dirde hinhem gobe nurde hañ gogo. ²¹ Nebe kawan po Yuda marya al miñ hoyañ Grik marya tumñañ Al Kurujen mere saba yirde, 'Mata bulunñij yubul tej Al Kuruj niñ bitij mulgañ hekeb Doyañ Al Kurujniniñ Yesu niñ po dufaytij sañij ir-nayij,' yineñ hinhem.

²² "Be, ga hime gabe Holi Spirit beleñ Yerusalem kwa nineñ hi yeñ nurde hime geb, gwaha tiyeñ. Gega gor da mata ulner forok yiyyeñ gobe go ma nurde hime. ²³ Gega taunyañ kuñ himekeyabe Holi Spirit beleñ, 'Ge-be Yerusalem kukeb fere gird koyare gernayij. Irke kanduk buluñ wor po kenayij,' nineñ hinhin go po ga nurde hime. ²⁴ Goyenpoga goke kafura ma heweñ. 'Al Kuruj beleñ alya bereya niñ bunijeñ nurde yumulgañ tej tej beleñ kiriyij mere igij goyen momoñ yirde hayij,' yeñ Doyañ Al Kuruj Yesu beleñ meten nunyiñ goyen bada ma heweñ. Meten gobe pasi po ireñ. Gwaha tej himekeya mununke kameñ goyenbe goke ma nurde hime.

²⁵ "Be, Al Kuruj beleñ alya bereya doyañ yird yird ma-ta niñ kuñ wañ tej saba dirde hinhem mar kurabe denje gago goyen kamebe sopte ma nennayij yeñ nurde hime. ²⁶ Niñgeb funañ momoñ direñ tihim. Be, nebe bada ma heñ Al Kurujen dufay goyen tumñañ momoñ dirde himeke nurde pasi hañ. Niñgeb al kura saba nurd nurd ga Al Kurujen mere ma gama irde kanduk kennayij gobe yende samuñ. Nere kanduk moñ yeñ gago hayhay dirde hime. ²⁸ Niñgeb kenkela heñ hinañ ko. Denje Holi Spirit beleñ Yesu gama irde hañ mar gote doyañ mar diriyij geb, mel go kenkela doyañ yirde hinayij. Yesuyen alya bereya sios goke tej Al Kuruj beleñ Urmiñ megen tej kerke katen kamiñ geb, sios gobe Al Kurujen wor po. Niñgeb sipsip doyañ mar beleñ sipsipmiñ kenkela doyañ yirde hañ gwahade goyen po denje wor sios goyen kenkela wor po doyañ yirde hinayij. ²⁹ Dubul direñ tihim harhoknerbe kulu duwi beleñ sipsip yiseñ hanjen gwahade goyen po al

kura wañbe dufaytij buluñ yirnayij yeñ nurde hime. ³⁰ Irde denje bana gare manañ al kura huwardeb, 'Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtij mar goyen dufaymiñ buluñ yirteke gama dirnan,' yeñ Al Kurujen mere fudinde goyen hoyañ mat saba yirnayij. ³¹ Niñgeb kenkela wor po heñ hinañ ko. Dama karwo denje hinhembe hu-giñeñ nanjakhalya wawunya dunjuren dunjuren hayhay dirde esenje mere dirde hinhem goyen goke bitij sir ma yiyyeñ.

³² "Be, Al Kuruj beleñ doyañ dirde hiyeñ goke gago Al Kuruj gusuñañ irde hime. Irde Al Kuruj beleñ bunijeñ nurde duneñbe farañ durde hi goke yitij mere goyen bitijde po hiyeñ yeñ gusuñañ irde hime. Mere go bitijde heñ kuruj hekeb tareñ hinayij. Irde Al Kuruj beleñ dirñeñ weñ det igij yuneñ yirij goyen wor tenayij. ³³ Nebe almet horaya ulij umñaya yeneñ bene huwartij moñ. Hubu wor po. ³⁴ Irde kadne yagoya Al Kurujen meten tej henjyabe det kuruj nurdeb nigen meten tej hora teñbe detniniñ damu tej hi-myen goyen kenkela nurde hañ gogo. ³⁵ Doyañ Al Kuruj Yesu beleñ, 'Al Kuruj diliñde al det yuneñ yuneñ mata gobe det yad yad mata gote folekñeñ wor po yeñ nurde hi,' yirij goyen bene sir ma yeñ hiyeñ. Niñgeb mata kuruj tej hinhem gobe meten sañij gahade ga tej gab al det miñmoñ mar goyen farañ yurde hinayij yeñ dikala dirde hinhem," yinyij.

³⁶ Be, Pol go gwaha yineñbe gor gabu iramiñ marya tumñañ dokolhoñ yuguluñ teñbe Al Kuruj mere iramiñ. ³⁷ Irdeb mel gore Pol kuñ kuñ niñ bunijeñ nurde besa irde esenje uramiñ. ³⁸ Mel gobe Pol beleñ, "Kame sopte ma nennayij," yirij goke bunijeñ wor po nura-miñ. Irdeb tumñañ po tukuñ hakware tubul tiyamiñ.

Polbe Yerusalem kurij

21 Be, go kamereb Polya neñya tumñañ mel go yubul tej hakwa hende kuñ kuñ motmot kura denjembe Kos gor po forok yeñ firtirij. Irde fay urkeb Rodes motmotde kutirij. Gor matbe Misia nanjare niñ taun kura makañ siñare hinhin Patara gor kutirij. ² Gorbe hakwa hoyañ kura Fonisia nanjare kweñ tej hikke keneñbe go hende kutirij.

³ Hakwa hende kuñ henjyabe Saiprus motmot tej megen kuruj beleñ pel irde alare mat po Siria nanjare kutirij. Kuñ kuñbe Tair taunde forok yitirij. Gorbe taunde gor niñ samuñ yago hakware niñ meten mar beleñ yad siña yiramiñ. Irkeb neñbe megen kattirij. ⁴ Kat siñare kuñbe Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtij mar kura gor yintirij. Irdeb yeñya gor wawuñ 7 hinhet. Gor hitekeyabe Holi Spirit beleñ Polbe kame Yerusalem kuñ kanduk kinyeñ goyen mel go bebak yirkeb basiña irman hamiñ. ⁵ Gega Yerusalem kutek naluniniñ forok yekeb kuniñ yeñ gitik titeke Yesu niñ dufaymiñ tareñ irtij hinhan mar goyen tumñañ beremya dirñeñ wenya wor taun go tubul tej neñya kuñ makañ siñare forok yitirij. Irdeb megen dokolhoñniniñ yuguluñ tej tumñañ Al Kuruj mere irtirij. ⁶ Go kamereb kadom hayhay girde teñbe yubul tej hakwa hende kuteke denjeñbe mel gobe mulgañ hamiñ.

⁷ Be, Tair taun go tubul tenj kunj kunjbe Tolemes taunde forok yitirin. Gorbe hakwa tubul tenj sijare kurkunj Yesu niñ dufayminj sanjij irtin mar yenenbe yenya wawun unjkurenj po firtirin. ⁸ Irde fay urkeb taun go tubul tenj kunj Sisaria taunde forok yitirin. Gorbe Filipyen yare kutirin. Filipbe Al Kurunjen mere goyen alya bereya saba yirde hiyen. Yenbe hakot aposel buda belenj metenj faranj mar niñ yekeb yenya al hoyanj 6 goya yawaraminj al go goyen. ⁹ Yenbe wirinj sipte karkuwanj hitinj gega, fonenj po hinhan. Bere sipte gobe Al Kurunjen mere basanj hej tagalde hanjen.

¹⁰ Be, gorbe wawun budam yara po hitekeyab Al Kurunjen mere basanj al kura denjem Agabus go Yudia nanjare mat katyinj. ¹¹ Katenj neñ hinhetde gor forok yenbe Polyen kanj mal temde temdere niñ goyen tenbe yingende haninja kahanya fere tiyyinj. Irdeb, "Nigen hanneya kahaneya fere tihim gahade gayen po Yuda mar Yerusalem taunde hanj gore kanj gate miñ albe haninja kahanya fere tenj al miñ hoyanj Yuda mar moñ gote haniñde kernayinj yenj Holi Spirit belenj nina," yirin. ¹² Gwaha yeke nurdeb nenya Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar gor niñ goya belenj Pol goyen Yerusalem ma kwayinj inenj utanj irtirin. ¹³ Gega Pol belenj, "Daniñ esenj buninjen buninjen tenj dufayne bulunj irde hanj? Nebe nad fere nirnayinj goke ma nurde hime. Doyanj Al Kurunjen Yesu niñ wor igin kamenj yenj nurde hime geb," dinyinj. ¹⁴ Goyenpoga merenininj ma nurtek hekeb, "Al Kurunjen belenj dufay kirtinj gobe gwahade po forok yiyyenj," yenbe bada hitirin. ¹⁵ Gwaha tenbe detnininj yade Yerusalem hurkuninj yenj taun go tubul titirin. ¹⁶ Irkeb Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar Sisaria taunde hinhan gore dukunj Yerusalem forok yenbe gar hinayinj yenj Nasonyen yare dubul tiyaminj. Yenbe Saiprus motmotde niñ al. Al gobe hakot po Yesu niñ dufayminj sanjij irtin hinhin.

Polbe Yems kinyinj

¹⁷ Be, Yerusalem niñ Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar belenj denenbe amanj haminj. Irkeb gor firtirin. ¹⁸ Irdeb fay urkeb Yems kinninj yenj nenya Polya tumnanj yenj hitte kutirin. Kunjbe yenya gor niñ doyanj mar mananj tumnanj yintirin. ¹⁹ Pol belenj Yemsa doyanj marya go yenenbe kadom pere gird tenbe metenj tenj hinhin goyen miñde mat tagalde tukunj tukunj pasi iryinj. Irde Al Kurunjen belenj tareñ irke al miñ hoyanj Yuda mar moñ hitte kunj metenj dahade tenj kunj hinhin goyen mananj momonj yiryinj. ²⁰ Irkeb gor heñ mere nuraninj mar belenj Al Kurunjen turunj iraminj. Irdeb Pol gaha inaminj: "Gebe Yuda mar budam wor po dufayminj Yesu niñ sanjij iranj gobe nurde ha. Goyenpoga go mar gobe tumnanj neñ Yuda marte tikula mananj tareñ po tannarde gama irde hanj goyen wor nurde ha gogo. ²¹ Be, mel gobe ge belenj Yuda mar moñ al miñ hoyanjde niñ nanjare kunj henya saba tenj hinhan goyen nurde hanj. Ge belenj gonj niñ Yuda mar saba yirdeb, 'Nende tikula Mose belenj kayyinj goyen ma gama irnayinj. Irde dirinjtiñ yagobe guba ma yenj yunnayinj,' yinenj hinhan goyen nurde hanj. ²² Irdeb ge gar wayanj gayen heñ ga

monj nurninj tahañ. Niñgeb kanduk kurunj kura kinninj tihit geb, daha titek? ²³ Niñgeb mere girninj tihit gayen po gama ira ko. Monggo kanduk kinninj geb. Be, nende al sipte kura Yuda marte matare biña tiyanj ga hanj. ²⁴ Niñgeb al sipte goya Al Kurunjen ya balem bana kunayinj. Irdeb Yuda marte matare wukkenj heñ heñ mata doyanj mar hitte kunj mata tinayinj goke hora yunayinj. Irkeb go mar gore biña tiyanj al sipte gote tonanj kara tinayinj. Gwaha tike gab al tumnanj genenbe, 'Mere yenj ulinje nurde hityen kurunj gobe usi. Yenbe fudinde nende tikula gama irde hi,' yenj bebak tinayinj. ²⁵ Be, neñ belenj al miñ hoyanj Yuda mar moñ gega, Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar goke bikkenj asanj kanj yunenbe, 'Unjgura binje tenj yuntinj ma nene hinayinj, dapña darim ma nene hinayinj, dapña kura binjinde kanj giti irke kamtinj ma haniñde yaka tike kamtinj gobe ma nene hinayinj, irde leplep mata ma tenj hinayinj,' yinenj mata goyen goke po bisam yirtirin gobe nurde ha gogo," inaminj.

²⁶ Be, inaminj go ferde fay urkeb Pol belenj al sipte goya tumnanjde Yuda marte matare wukkenj heñ heñ mata go tiyaminj. Irdeb go kamereb Al Kurunjen ya balem bana hurkunbe, "Biña tiyanj goyen pasi irde nende matare wukkenj heñ heñ mata goyen nalu gwahader ga hubu hiyyenj geb, dapña yawanj dunmeke al sipte gake tenj kumga tinayinj," yenj bebak yiryinj.

Pol fere tiyaminj

²⁷ Be, wukkenj heñ heñ mata tenj hinhan goyen kunj murunj belenj heñ nalu 7 hewenj tikeb Yuda mar kura Esia nanjare mat Yerusalem wayaminj gore Pol go Al Kurunjen ya balem ban hike kenaminj. Irde Pol go busaharyenkek yenj tanaraminj. ²⁸ Irdeb, "Israel mar, faranj durnanj! Al gare neñ Israel marya nende tikulaya Al Kurunjen ya balemya gayen gake al tumnanj bulunj mat saba yirde hiyen. Irde al miñ hoyanj Grik mar goyen ya balem binje yawayunj. Irdeb al mali ma hurkutek ya balem goyen bulunj irunj," yinenj gor hinhan mar goyen binj yakamke binj ar yaminj. ²⁹ (Be, mel gore Grik mar niñ yaminj gobe Efesus taunde niñ al Trofimusya Polya belenj Yerusalem gor hike yenaminj. Niñgeb dufayminjdebe Al Kurunjen ya balem bana al miñ hoyanj gonj hurkutek monj yenj bisam irtin hiyen goyen Pol belenj al goyen tenj bana gonj hurkunj daw yenj nuraminj.)

³⁰ Be, mere go nurdeb goyare po Yerusalem niñ mar tumnanj binj ar yaminj. Irkeb kurhan mat mat Al Kurunjen ya balemde gor kup yenj wayaminj. Irdeb ya bana mat Pol go tulunj tenj sijare tukukeb goyare po ya gote yamem kurunj go tayaminj. ³¹ Be, al buda gore mayninj tenj hikeb Roma gabmande fulenja marte doyanj al kurunj go, "Yerusalem bana kanduk kurunj forok yihi," mere momonj go nuryinj. ³² Nurdeb goyare goyen po fulenja marminj kuraya gote doyanj marminja yadeb al buda gabu irde hinhande gor kup yenj kurkaminj. Irkeb al gabu irde Pol mayde hinhan kurunj goyen mel go yenenbe tubul po tiyaminj. ³³ Irkeb fulenja marte doyanj al kurunj belenj fulenja marminj hulayanj yirke Pol tenj sen irawa belenj po fere tiyaminj. Gwaha irdeb al

buda kurun hitte fulgan kanbe, "Al gabe ganun? Irde daha tiya?" yinen gusunan yiriyin. ³⁴ Irkeb gabu iramin mar kura belen kwep kwep tenbe, "Polbe mata gwahade gwahade tiya," yamin. Irkeb kura belenbe mere hoyan yen kwep kwep tiyamin. Be, gwaha ten mere tuktawan irkeb doyan al go mere tiyamin goyen bebakken ma nuriy. Irdeb fulena marmiy yinke Pol ten fulena marte yare kwamin. ³⁵ Kun ya binde hen hurkuni ten hikeb al buda Pol mayniy yen gama irde hinhan mar gore bin ar yeke Pol ugun po kertek hamin. Irkeb fulena mar belen tatum urde ten hurkamin. ³⁶ Irkeb gama irde hinhan mar gore, "Mayke kami! Mayke kami!" yen kwep kwep ten hinhan.

³⁷ Be, ten ya binde hurkuniy tikeyabe Pol belen fulena marte doyan al kurun goyen, "Igin mere kura giren?" inen gusunan iriyin. Irkeb, "Ey, ge gayen Grik mere nurde ha?" iniyin. ³⁸ Irdeb sopte po, "Hakot kura Isip ni al Roma gabman asogo ire yen al 4,000 yade sawsawa po kurun nanare yukuriy goyenbe ge ma ganun?" inen gusunan iriyin. ³⁹ Irkeb, "Mon, nebe Yuda mar al, Silisia nanare ni taun kurun Tarsus, Roma gabman belen doyan irde hire gor ni al. Ningeb igin nubul tike al ga mere yiren?" iniyin.

⁴⁰ Be, fulena marte doyan almiy kurun gore igin irkeb Pol gobe yare hurkun hurkunde gor huwarde, "Balmiy hinayin," yinenbe haniy tunan yiriyin. Irkeb balmiy hikeyabe Yuda mar gote mere mat mere yiriyin.

22 "Kadne yago, merem yan nirhan gayen pet ten nigen ge tagalen tihim ga nurnan ko," yinyin. ² Go yiriy gobe Yuda marte mere mat tike nurdeb liwlaw tiyamin kurun go bada hen balmiy palna iramin. Irkeb Pol belen, ³ "Nebe Yuda mar al, Silisia nanare ni taunde Tarsus kawan himirin. Gega yan Yerusalem gar hen kurun himirin. Irkeb Gamaliel belen nende tikula Mose belen asinin yago asande kan yuniy goyen goke kenkela wor po saba niryin. Irkeb den belen gayenter Al Kurun ni po nurde mata ten han gahade gayen po ne wor gwaha ten saba upsiner gama irde hinhan. ⁴ Irdeb Yesu belen alya bereya gaha ten hinayin yen tikula kiriyin goyen gama irde hinhan mar goke bin arnen nurde yunenbe yade fere ten koyare yerdeb kurabe gasa yirmeke kamde hinhan. ⁵ Go ten hinhan gobe Al Kurun dolon ird ird mata doyan mar pris buda gote kurunminya Yuda marte doyan marya wor nenen hinhan geb, igin momon dirnayin. Nebe mel go hitte kun Damaskus taunde ni meter kadom belen faran nurnayin yenbe yinmeke asan kan nunamiy. Irkeb asan go tenbe Yesu ni dufay sanin irtin mar goyen fere yirde Yerusalem gar yawan bulun bulun yirniy yen Damaskus taunde kumirin.

⁶ "Be, kun kun nana banjahal hekeb Damaskus taun binde himekeyabe bemel po hulsi tarey kura nana folleken kurun gore nankinde mat ne hitte po timiyyin. ⁷ Irde gore nirkeb megen nakten mununiy. Irke al melak kura goreb, 'Sol, Sol, daniy mununen bulun bulun nirde ha?' ninyin. ⁸ "Irkeb Doyan Al Kurun goyen, 'Gebe ganun?' inmekeb, 'Nebe Nasaret ni al Yesu, mununen bulun bulun nirde ha al goyen,' ninyin. ⁹ Be,

al neya tumnan kun hinhet mar gobe hulsi go po ga kenamin. Gega mere gobe al gore mere ten hi yen ma bebak tiyamin. ¹⁰ Gwaha ninkeb, 'Doyan Al Kurun, daha tiyen tihim?' inmekeb, 'Huwara. Irde Damaskus taunde kwa. Gor gab gwaha gwaha tiyayin yen basina girmirin goyen nurayin,' ninyin. ¹¹ Be, hulsi kurun gore nirke delne kidoma wor po hiriy geb, al kun hinhet mar gore po nanarde nad Damaskus taunde kwamin.

¹² "Be, gorbe al kura denem Ananias hinhan. Yenbe Yuda marte tikula kenkela gama irde hiyen. Irkeb Yuda mar taun goyenter hinhan goreb palap wor po irde hanjen. ¹³ Be, Ananias gore ne hitte wan huwardeb, 'Kadne, sopte delge wuk yeke nankena,' yiriyin. ¹⁴ Irkeb goyare po delne wuk yeke det yinmirin. Irkeb yen belen gaha ninyin: 'Al Kurun asinin yago belen hakot dolon irde hinhan Al goyen ge belen gab dufaymin kenne bebak tenbe Al Huwak Yesu goyen delger forok yen mere girkeb nurayin yen birken basina giriyin.

¹⁵ Ningeb gebe mata kener mere nuran goyen goke kunbe al nana kurun ga hike kwa goyen momon irde tukayin. ¹⁶ Ningeb da doyan irde ha? Huwarde kunbe baptais tekeb Al Kurun belen mata bulunge halde gunyen. Irkeb yen dolon irayin,' ninyin.

¹⁷ "Be, kamebe mulgan hen Yerusalem wamin. Gorbe kun Al Kurunyen ya balem bana hen mere irde hen yabe yuwarwarte Doyan Al Kurun kinmirin. ¹⁸ Irkeb Doyan Al Kurun belen, 'Taunde gar ni marbe ge belen ne ni tagalde ha gayen fudinde yen ma nurde asogo girnayin geb, aran po Yerusalem ga tubul ten hoyande kwa,' ninyin. ¹⁹ Gega ne belen huwardebe, 'Doyan Al Kurun, mel gobe epte ma asogo nirnayin. Nebe meter alge Stiwen hora po mayan goyarebe gor hinhan. Irde al belen Stiwen mayniy ten hikeb igin nurde go mar gote ulinhor yago doyan yirde hinhan. Irde meter alge Stiwen goyen hora po ugun kerke kamun goyen kinmin. Irdeb Yuda marte gabu yayan kun alya bereya ge ni dufaymin tarey irtin marbe yawan yusulak ten koyare yerde hinhan. Ningeb Yerusalem ni mar gabe kenkela nurde nunen han,' inmirin. ²¹ Gega Doyan Al Kurun belen wol henbe, 'Ne belen po gad germeke nana gisaw al miy hoyan Yuda mar monde nanare kwayin. Ningeb huwarde kwa!' ninyin," yinyin.

²² Be, al buda go meremiy palna iramin kun al miy hoyan Yuda mar mon ni tagalke nurdeb bin ar yamin. Irkeb, "Al gabe megen gar hitek mon ni, mayke kami!" yen kwep kwep tiyamin. ²³ Irdeb al buda goreb Pol belen Al Kurun sukul ira yen bin ar wor po yekeb kwep kwep ten ulinhor yago yuguya ten mulowo yade nana kota yemeyde tiyamin. ²⁴ Irkeb fulena marte doyan al kurun belen fulena marmiy go yinke Pol go ten fulena marte yare tukamin. Irkeb fulena marte doyan al kurun gore, "Kun usulak tike daniy merem yan irde kwep kwep irde han goyen momon diryen," yinen hulan yiriyin. ²⁵ Irkeb fulena mar belen kun Pol goyen usulak tiniy yen haniy kahanya yad gin yerdeb hete giti iramin. Irkeb Pol belen fulena mar gote doyan al kura gor hinhan goyen, "Roma mar al ne gahade gayen mere miy ma nurdeya mali yusulak tinayin yen Roma

gabman belen iginj yitij we?" iniyij. ²⁶ Irkeb fulenja mar-te doyan al gob kurunjin hitte kunbe "Al gabe Roma al geb, daha iren taha?" iniyij. ²⁷ Irkeb fulenja marte doyan al kurun gore Pol hitte kunbe, "Momon nira. Ge gayen fudinde Roma al?" iniyij. Irkeb, "Fudinde," yirij. ²⁸ Irkeb al gore, "Nebe Roma al hewe yenbe hora kurun tubul ten gab Roma al himirin," iniyij. Irkeb Pol belen, "Gebe gwaha tiyarin gega, Adonebe Roma al geb, ne wor Roma al," iniyij.

²⁹ Be, Pol go gwaha yeke nurdeb fulenja mar usulak ten gusunaj irnin yen doyan hamin gobe warga hen okohom po bada hamin. Irkeb Pol go Roma al gega, malikan min minjon fulenja marmij yinke sende fere tiyamin goke kafura hirij.

Polbe merere huwaryin

³⁰ Irdeb nalu go wawun hen sopte fay urkeb fulenja marmij yinke Pol go sen yugu ten unamin. Irde, "Da misinde wor po Yuda mar belen Pol mere ulinde iran goyen upsinen bebak tiye," yenbe pris buda gote karkuwanminya Yuda marte doyan mar tumnan wake gabu irke gab gusunaj yire yen mere kirij. Irkeb tumnan gabu irke fulenja marte doyan al kurun belen Pol tawake al buda kurun gote dilinde huwaryin.

Pol belen Yuda marte doyan mar buda hitte Yesu nin tagalyin

23 Be, Pol go huwarde Yuda marte doyan mar gabu iramin go yenenbe, "Kadne yago, nebe Al Kurun nin meten po ten henjabe bener wukken wor po nurdeya meten timeke wan wan gago hihi. Al Kurun dilinde mata bulun kura ma ten himyen," yiniyij. ² Gwaha yeke pris buda gote kurunjin Ananias belen kadom yago Pol bindere hinhan go huljan yirde, "Mohonde go maynan," yiniyij. ³ Irkeb Pol belen meremin go nurdeb, "Gebe nende tikula ufurd unenbe gor keperde, 'Gebe bulun gwaha gwaha tiyan,' ninha. Goyenbe gigenbe tikula goyen pel irdeb merene kenkela ma nurde mali ga maynan yinha? Gebe sinare mat genenjinbe iginj wor po gega, bege banabe tiki baran wor po ha. Ningeb goke tenbe Al Kurun belenbe mugunyen geb," iniyij. ⁴ Irkeb al Pol bindere hinhan goreb, "Yenbe Al Kurunjen meten al wor po. Pris buda gote kurunjin goyen go ma nurde nanyan irha?" inen kwep kwep iramin. ⁵ Irkeb Pol belen wol henbe, "Kadne yago, nende tikularebe, 'Doyan al tin kura mere bulun ma irde hinayin,' yitij gobe nurde hime. Ningeb yenbe al gwahade yen ma nurde nanyan irhem," yiniyij.

⁶ Goyare goyenbe Yuda marte doyan mar gabu iramin gobe Farisi marya Sadusi marya goyen Pol belen yenen bebak tiyij. Be, Farisi marbe al kamdebe sopte huwarnayin, irde Al Kurunjen miyonbe han, al tonen manan han yen nurde hanjen. Munan Sadusi mar gobe gwahade ma nurde hanjen. Ningeb Pol go mel goyen yenenbe, "Kadne yago, adonebe Farisi al geb, ne manan gwahade po. Ningeb nebe Al Kurun belen al

kamkeb kame sopte yisan hiyyen gobe fudinde yen nurdeb goke po doyan hen hime goyen goke tagalde himyen. Gega goke iginj ma nurde gago merere nerhan," yen mere sanij po yirij. Sadusi marya Farisi marya gobe kadom iginj ma nurd gunen ten hanjen geb, Pol mere tiyij go nurdeb yingen ulin kadom mohonde tiyamin. Irde dufaymin unken kertek ma hamin. ⁹ Irdeb hekhok ten kwipkwep ten epte ma tiyamin. Gwaha tenbe Farisi mar kura Yuda marte tikula saba yird yird mar gore huwardeb, "Al gabe mata bulunjin kura ma kenhet. Monjo Al Kurunjen miyon belen yar kura ma det tonen belen yar kura iniyij kenem daha tinayin?" yamin.

¹⁰ Irde al buda kwipkwep ten hinhan go kun bulun wor po hen artek heke nurdeb, "Monjo gwaha ten Pol mayke kamyen," yen fulenja marte doyan al kurun gore fulenja marmij huljan yirde, "Kurkun Pol tawanaj. Munan epte mon kenem kwep kwep yirde gasa yirhet yirhet yirde gab ten wanayin," yiniyij. Irkeb kun gwahade po tenbe Pol gob fulenja marte yare ten kwamin.

¹¹ Be, gwaha tiyamin go wawun goyenbe Doyan Al Kurun belen Pol dilinde forok yenbe, "Kafura ma yo. Taren po hen hayin. Yerusalem gar al ne nin momon yirde saba yirde hayen gwahade goyen po Rom taunde manan kun gwahade po ten hayin geb," iniyij.

Yuda mar belen Pol maynin yen sege iramin

¹² Be, fay urkeb go wampot goyenbe Yuda mar kura 40 gwahade goyen gabu irdeb daha mat kura Pol mayteke kamyen yen mere sege iramin. Irdeb, "Fudinde wor po, Polbe mayteke kamkeya gab bingeya feya netek," yenbe binja tiyamin. ¹⁴ Gwaha tenbe Yuda marte doyan mar parguwakya pris buda gote karkuwanminya hitte kunbe, "Nenbe, 'Feya bingeya kutjare henbe Pol mayteke kamke wor wor gab ig ulin titek,' yihit. ¹⁵ Ningeb denja Yuda marte doyan maryabe fulenja marte doyan al kurun hitte kunbe usi irdeb, 'Pol go sopte tubul ten dunke matamin ge kenkela gusunaj irnin,' innayin. Irkeb tubul ten dunkeb ten wanayin. Irkeb nenbe belen doyan hen hitek geb, gon po mayteke kamyen," yinamin.

¹⁶ Gega Pol yayin belen mere momon go nurdeb fulenja marte yare kun Pol momon irij. ¹⁷ Irkeb Pol gobe fulenja mar 100 gote doyan al kura hoy irdeb, "Al gabe doyan al tin hitte kun mere kura momon iren ten hi geb, yen hitte ten kwa," iniyij.

¹⁸ Irkeb al goreb Pol yayin goyen fulenja marte doyan al kurun hitte tukunbe, "Pol koyare hi al gore hoy nirke kun kenmekeb, 'Al gare doyan al tin kurun mere kura momon iren tiya. Ningeb doyan al tin hitte ten kwa,' ninkeb gago ge hitte tawayhem," iniyij. ¹⁹ Gwaha inkeb al gore Pol yayin go haninde tanarde hoyan belen tukunbe, "Da mere momon niren ten ha?" iniyij. ²⁰ Irkeb al goreb, "Yuda marbe mere sege irde dufay unken po irhan. Ningeb gise go goyenbe wan, 'Pol tubul ten dunke tukun da mata wor po tiyun goyen Yuda marte doyan mar dilinde huwarke gusunaj irtek,' usi girnayin geb. ²¹ Albe 40 gwahade gore dufay unken

po irdeb, 'Bingeya feya kutña irtek geb. Pol maydeya gab mali titek,' yey biña tiyañ mar gobe bana kuñ gere mere niñ po doyañ hiniñ yahañ. Niñgeb Yuda marte doyañ mar belen gise wañ mere girke goya yende mere ma nurayin. Irde Pol wor tubul ma teñ yunayin," inyin. ²² Irkeb fulenja marte doyañ al kurun gore huwardeb, "Iginge kwa. Goyenpoga mere momon nirha gabe al hoyañ kura momon ma irayin," iney hayhay iryin.

Fulenja marte doyañ al belen Pol Feliks hitte teñ kerke kuring

²³ Irdeb fulenja mar 100 gote doyañ al irawa hoy yiryin. Irke wakeb, "Derbe kuñ fulenja mar kahañde kuñ fulenja teñ haryen mar 200 ya hos hende mat fulenja teñ haryen mar 70 goyen yinke gitik tinayin. Irde hakde fulenja teñ haryen mar 200 goyen manañ momon yiriryen. Irdeb deñ tumñan 9 kilok wawunbe Pol teñ Sisaria taunde kurkunayin. ²⁴ Irde Roma gabman al deñem Feliks Yudia naña doyañ irde hi al hitte kunayin. Monjo al belen maynak geb, Polbe hos hende teñ kunayin," yinyin. ²⁵ Irde asañ kura kañbe yunayin. Merebe gahade:

²⁶ "Doyañ al Feliks, nebe Klodius Lisias belen asañ gago kayhem. Gebe doyañ alne wor po yey nurd guney hime.

²⁷ Al gayenbe Yuda mar belen teñ mayniñ tiyañ. Gega Roma al yeke nurdeb fulenja marne yade kuñbe mayniñ teñ hinhan mar haniñde mat teñ wamiñ.

²⁸ Irdeb da misiñde wor po Yuda mar belen mere uliñde irde asogo irde hañ goyen gusunañ yirde bebak tiye yeybe Yuda marte doyañ mar gote gabure tukumiñ. ²⁹ Goyenbe teñ fere teñ mayteke kami yañ gega, miñ miñmon gwaha irniñ tiyañ. Miñ yara kinmiñbe Yuda marte tikula niñ teñ mere uliñde irañ.

³⁰ Irdeb Pol goyen mayniñ yey mere sege irañ goyen nurdeb balmiñ po teñ kermeke ge hitte kwa gago. Irdeb Yuda mar go da misiñde wor po al go mayniñ tiyañ goyen ge hitte kuñ gab delge mat tagalnayin yinmiñ," gwahade kayyin.

³¹ Be, fulenja mar go doyañ almiñ kurun belen yinyin goyen po gama irdeb wawun go po Pol teñ Sisaria taunde kuniñ yey kuñbe belen Antipatris taunde feramiñ. ³² Irde fay urkeb fulenja mar hos manañ gore po Pol teñ Sisaria taunde kwamiñ. Irkeb fulenja mar hoyañ kurun gobe gor mat mulgañ heñ Yerusalem kwamiñ. ³³ Be, fulenja mar Pol teñ kwamiñ go Sisaria taunde forok yeybe doyañ almiñ belen asañ kayyin goyen Feliks Yudia naña doyañ irde hiyen al go uneybe Pol manañ yey hitte mekeramiñ. ³⁴ Irkeb Feliks belen asañ go kapyañ heñbe Pol go, "Gebe dare niñ al?" iney gusunañ iryin. Irkeb Pol belen wol heñbe, "Nebe Silisia nanjare niñ al," inyin. ³⁵ Irkeb, "Iginge gar hayin. Irkeb mere ulger irde hañ mar goyen wake gab tumñan merere huwarnayin. Irkeb meretiñ nuren," inyin. Irdeb metey marmiñ hulyañ yirdeb, "Tukuñ Herotyen ya kurun de gor kerde doyañ irde hinayin," yinyin.

Polbe Feliks diliñde huwarde mere tiyyin

²⁴ Be, wawun siptesonon kamereb pris buda gote kurunmiñ Ananaiasya Yuda marte doyañ mar parguwak kuraya Sisaria kuñ Roma gabman al Feliks hitte Pol go tagal unniñ yey kurkamiñ. Goyenterbe al kura deñembe Tetulus goyen mel gore, "Neñ farañ durde merere harde mere tiyayin," inkeb mel goya tumñan kwamiñ. Al gobe Roma gabmanyen mere sope ird ird mata goyen kenkela nurde hinhin al.

² Be, Pol niñ mere kerkeb wayyin. Irkeb Tetulus belen huwarde gaha yirin: "Feliks, gebe doyañ alniniñ wor po. Ge belen upsiniñ doyañ dirde hike neñbe daha-dem mon, igin po heñ wañ wañbe gago hite. Dufayge tiner wukken wor po goyen kerde doyañ dirkeb naña kurun gayen bana niñ alya bereya tumñan igin po hite. ³ Ge belen metey kurun gwahade teñ hayen goyen goke neñ tumñan amañen wor po nurd guney hityen.

⁴ Be, ne belen mere uguñ po timeke piñen nurd nunak geb, bada hewey. Gega ok ninkeb mere muñ kura tiyey. ⁵ Be, al garebe meger kurun gayen kuñ wañ teñ Yuda mar biñ yakamde dufaymiñ bulun yirde hinhin. Irkeb kanduk karkuwan karkuwan forok yey hinhan. Yeybe al buda kura 'Nasaret niñ mar' yineñ haryen gote doyañ al. ⁶ Irde al gare po Al Kurunyen ya balem bana gon Yuda mar mon al miñ hoyañ mali teñ hurkuñ.

Al gare gwaha mat ya balem goyen bulun ireñ teñ hibe teñ fere titiñ. ¹⁸ Niñgeb gigen gab gusunañ irkeb yingey mohon de kenkela tagalke gab gwahade niñgeb gago tagal uney merere kerhañ yey bebak tiyayin," inyin. ⁹ Be, Tetulus belen mere teñ pasi irkeb Yuda mar bana gon hinhan gore, "Mere tiya gobe fudin-de wor po!" yamiñ.

¹⁰ Irkeb Feliks belen, "Pol, ge wor huwarde mere tiya," iney haniñ tunañ iryin. Irkeb Pol go huwardeb Feliks goyen, "Gebe dama budamde wor po naña kurun gayen doyañ irde hayen. Irde al ge hitte wañ merere huwarke ge belen dufay kenkela wor po heñya meremiñ nurde sope irde hayen. Niñgeb nebe delger gago nigen ge pet teñ mere tiyey tihim. ¹¹ Be, nebe Al Kurun dolon ire yey Yerusalem taunde hurkumiñde mat wañ hanja gabe naña fay 12 hihi. Niñgeb usi yey keneñbe gigen ga al gusunañ yirke bebak girnayin.

¹² Be, mere ulner irde hañ mar gayen Al Kurunyen ya balem bana al kuraya kadom mohon de ma teñ himeke nenan. Irde Yerusalem taun banaya Yuda marte gabu yayan wor al kura ma biñ yakamde hinhem. Hubu wor po. ¹³ Niñgeb tagalde nunen hañ mar gayen daha matbe miñ goke kura merere kirtiñ yey momon girke nurayin? Hubu wor po! ¹⁴ Gega Nasaret niñ al Yesu belen tikula kiryin goyen gama irde hañ mar al goyen kurabe

† Asañ hoyañdebe gahade katiñ hi: ⁶ * a Irde al gare po Al Kurunyen ya balem bana gon Yuda mar mon al miñ hoyañ teñ hurken tiyayin. Al gare gwaha mat ya go bulun ireñ teñ hike fere titiñ. Irde nende matare al gate mata bulun goke tagalde murungem unteknurtin. ⁷ * a Gega Fulenja marte doyañ al Lisias belen wañ mudunhem mudunhem dirde Pol gayen teñ kuñ. ⁸ * a Irdeb, 'Al gayen uliñde merem yañ irtek marbe Feliks hitte kuñ momon irnayin,' dinun," inyin.

gago ninej hañ gobe fudinde. Mel gabe Yesuyen tikula goyen fudinde moñ yeñ hañ. Gega nebe gwaha mat Al Kurun asininiñ yago belen doloñ irde hinhan Al goyen doloñ irde himyen. Irde Al Kurunyen mere Moseya Al Kurunyen mere basañ marya belen asañde katiñ kurun goyen fudinde yeñ nurde gama irde himyen.

¹⁵ Irde mel gare Al Kurun diliñde al huwakyabe huwak moñya goyen tumñañ Al Kurun belen kamtiñde mat al yisañ heke huwarnayin yitiñ goyen fudinde yeñ mata goke doyañ heñ hañyen gwahade goyen po ne manañ goke doyañ heñ himyen. ¹⁶ Goke tenbe bener wukken wor po nurdeya mata ten himeke alya Al Kurunya diliñdebe igiñ po neneñ hinayin yeñ kurut yeñ himyen.

¹⁷ "Nebe dama budam po Yerusalem tubul ten nañ siñare po kuñ hinhem. Irdeb nere alya bereya Yuda mar kura det miñmoñ al buniñen goyen farañ yure yeñ hora ten gab Yerusalem mulgañ heñ kumiñ. Be, goya goyenbe Al Kurun wor doloñ irde galak ire yeñ kumiñ. ¹⁸ Be, Al Kurunyen ya balemde heñ Yuda marte matere wukken heñ heñ mata ten himekeyab mel gare wañ nenañ. Goyenterbe al budamya ma hinhet. Balmiñ po heñ al kura ma buluñ irde hinhem. ¹⁹ Ya bana goñbe Esia nañare niñ Yuda mar kura hinhan gore nenañ. Niñgeb mata buluñ kura timeke nenañ kenem mel gore po ga delger huwarde ne niñ tagalke nurayin. ²⁰ Gega go mar gobe gar ma hañ geb, hañkapy Yerusalem gor Yuda marte doyañ mar diliñde huwar-meke nere kanduk kura ulner hi keneñ gab mel gare igiñ momoñ girnayin. ²¹ Nebe Yerusalem gor merere huwardeb, 'Al kamtiñbe sopte huwarnayin yitiñ mere gobe fudinde wor po yeñ nurde hime. Mere gwahade timiñ gokeb gago merere nerhañ,' yinen kwep kwep yirmiñ. Niñgeb kanduknebe gogo po yeñ nurde hime," inyin.

²² Be, Feliks gobe Yesu belen tikula kiriyin goyen kenkela nurde hinhin. Niñgeb mere tiniñ tiyamin goyen utañ yirdeb, "Fuleña marte doyañ al kurun Lisias belen wake meremiñ nurde gab kanduk gake dufay kura keren," yinen yakira tiyyin. ²³ Irdeb fuleña mar 100 gote doyañ al gor hinhin goyen, "Pol go tukuñ koyare kerde doyañ irde hayin. Goyenpoga kurarebe igiñ tubul tike dufaymiñde wilwul ten hiyen. Irkeb diñuñ yago kura wañ keneñ det kurañ nurkeb farañ urde hinayin," inyin.

²⁴ Be, hitneñ yara tenbe kuñ nalu kurarebe Feliksya berem Drusilaya wayaryum. Feliks berem Drusilabe Yuda mar bere. Be, wañ gor heñbe Feliks go Pol niñ keya hiriñ. Irkeb wañ Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irde yende mere gama ird ird mata niñ tagalke nurde hinhin. ²⁵ Be, Pol belen alya bereya Al Kurun diliñde daha mat huwak po hinayin, irde daha matbe uliñde po amañ hetek mata fole irde hinayin, irde kame Al Kurun belen alya bereya iginya bulunya goyen pota yirde murungem yunyen goke tagalyin. Irkeb Feliks belen mere go nurdeb kafura hiriñ. Irdeb, "Ep niñ, mulgañ hawa. Irde nalu kurare kura ge niñ yemeke gab wake sopte mere ten hireñ," inyin. ²⁶ Be, Feliks go hañkayen hañkayen Pol hoy irde mere ten hinaryum

gobe, "Gwaha timeke hora kura nunke gab koyare hi goyen tubul timeke kuyen," yeñ dufay heñbe gogo ten hinhin. Gega Pol gobe hora kura muñ ma unyin.

²⁷ Be, Pol go gwahade po hike kuñ kuñ dama irawa hubu hiriñ. Irkeb Feliks go metemiñ tubul ten kutek nalu hekeb al kura denem Porsius Festus belen gasuñmiñ tiriñ. Gega Feliks gore Yuda mar belen amañen nurd nunnayin yeñbe Pol koyare po tubul tenbe kuriñ.

Pol belen Sisar hitte kuñ kuñ niñ Festus gusuñañ iryin

25 Be, Festus belen Feliksyen gasuñ ten doyañ al kurun heñbe wawuñ karwo hubu hekeb Sisaria taunde mat Yerusalem taunde hurkuriñ. ² Goya goyenbe pris buda gote karkuwanmiñya Yuda marte doyañ marya belen Festus hitte kuñ Pol mere uliñde iramiñ. ³ Irdeb, "Pol gobe belen doyañ heñ mayteke kamyen," yeñ bikken mere sege irde ep iramiñ geb, Festus goyen, "Pol go dunke neñ belen Yerusalem gar ten wañ merere kertek geb, igiñ arañen farañ durayin we?" inamiñ. ⁴ Gega Festus belen wol heñbe, "Polbe Sisaria taunde koyare hi. Nebe heñ ga moñ mulgañ heñ taunde gor kurken tihim. ⁵ Niñgeb mata buluñ kura tiyuñ nurde hañ kenem doyañ martiñ kura gama nirde kunayin. Kuñ gor gab tumñañ merere huwardebe da mata buluñ tiyuñ goyen tagalnayin," yinyin.

⁶ Be, Festus go wawuñ 8 wet kura ma 10 gwahade wet goyen mel goya Yerusalem gor heñbe Sisaria taunde mulgañ heñ kurkuriñ. Kuñ firyin geb, fay urkeb Pol ten merere kere yeñbe mere sope ird ird gasuñde keperdebe meten marmiñ hulyañ yirde, "Kuñ Pol ten wanañ," yinyin. ⁷ Irkeb Pol go merere huwarke Yuda mar Yerusalem mat katamiñ gore kuñbe kalyañ kera-miñ. Irdeb mere kanduk kurayen kurayen yeñ uliñde iramiñ. Gega meremiñ goyen bebakken kura ma tikeb Festus belen fudinde yeñ ma nuryin. ⁸ Irkeb Pol wor yingey ge tenbe, "Nebe Yuda marte tikula muñ kura ma buluñ irde himyen. Al Kurunyen ya balem wor goke buluñ ma nurde himyen. Irde Roma niñ doyañ al kurun Sisaryen mere wor kenkela po gama irde himyen," inyin.

⁹ Gega Festus go gwaha timekeb Yuda mar belen binde igiñ nurnayin yeñbe, "Igiñ sopte mulgañ heñ Yerusalem hurkuke gab merege gor wor nuren?" inen gusuñañ iryin. ¹⁰ Irkeb wol heñbe, "Nebe Yuda mar buluñ kura ma yirmiñ gobe kenkela wor po nurde ha gogo. Niñgeb gago Roma gabmanyen meten al diliñde kandukne sope ire yeñ delger huwarhem. ¹¹ Goyenbe fudinde mata buluñ kura timiñ kenem igiñ goke ten kamen. Gote merem moñ. Gega mel Yuda mar gore mere ulner irde hañ gayen fudinde moñ kenem al kura belen epte ma wor po mel gote haniñde niryen. Niñgeb gar epte moñ yeñ nurde hime geb, Rom kuñ Sisar diliñde gab huwarde mere tiyen yeñ momoñ girde hime" inyin. ¹² Irkeb Festusya meten farañ marmiñ yago yingey uliñ Pol mere tiyyin goke sege irdeya gab huwardebe, "Rom kuñ Sisar diliñde huwareñ yaha geb, gwahade po tiyayin," inyin.

Festus belen Pol niñ Agripa iniyin

¹³ Be, naña fay karwo gwahade kamereb Yuda marte doyan al kurun Agripaya haymin Bernaisiya belen, "Roma gabman al Festus goyen kun kenye. Irkeb palap nirhar yen nuryen," yen Sisaria taunde kwaryum. ¹⁴ Be, Agripa go sobamde yara po gor hikeb Festus belen Pol niñ momon ire yenbe gaha iniyin: "Al kura Feliks belen ten koyare kerde tubul ten kun gobe gar hi. ¹⁵ Yerusalem taunde hurkumin. Irkeb pris buda gote karkuwan-minya Yuda marte doyan mar parguwakya belen ne hitte wanbe al go merem yan irde, 'Ge belen gab al go ten merere kerde mata bulun tiyan inayin,' yen gusunjan niran. ¹⁶ Irkeb ne belenbe, 'Roma gabmanyen matarebe al kura merere huwarkeb tagal unnayin mar go manan tumnan merere huwarnayin. Irdeb al goreb mel gote dilinde yingen ge ten mere tiyyen. Gwaha ma tiyyen gobe min minmon epte ma tagal unnayin mar goyen haniñde mekertek,' yinmin. ¹⁷ Gwaha yinenbe tumnan wan gar firtin geb, fay urkeb mere nurd nurd gayen aranen po nure yen Pol go tawanin yinmeke tawayan. ¹⁸ Irkeb al buda merem yan iran mar gore Pol ulinde mata bulun wor po kura wet tiyun geb, tagalniñ tahañ yimiñ gega, hubu. ¹⁹ Meremiñ kura gobe asem yagot mataya sabaya niñ al goya kadam mohonde tiyan. Irde meremiñ kurabe Pol gore al kamtin kura denembe Yesu goyen huwaryin hi yekeb goke manan kadam mohonde tiyan. ²⁰ Irkeb gwaha mat kura meremiñ goyen fudinde ma usi goyen bebak titek ma himin. Ningeb bada hen Pol go, 'Igin Yerusalem taunde hurkun gor sopte merere huwarayin?' inen gusunjan irmin. ²¹ Gega Pol belen huwardebe, 'Nebe Roma gabmanyen doyan al kurun hitte kun yen dilin mat huwarde gab mere gayen tagalen,' ninun. Gwaha ninkeb bada hen meten marne hulyan yirdeb, 'Belnen tukun koyare kerde doyan irde hinayin. Irkeb kame ga ten kermeke Sisar hitte kuyen,' yinmin," iniyin.

²² Be, Agripa belen mere momon go nurdeb, "Mere gayen nigen wor po nuren yen nurde hime," iniyin. Irkeb Festus belenbe, "Gise ga meremiñ nurayin," iniyin.

²³ Be, fay urkeb Polyen mere nurye yenbe Agripaya haymin Bernaisiya goyen al belen denen turun dirnayin yenbe doyan mar karkuwan de umna bidak ten mere sope ird ird gasunde kwaryum. Sisaria taunde niñ fulen mar karkuwan taun gote doyan mar manan yad kwaryum. Be, forok yen gasunminyan keperde tukukeb Festus belen meten marmiñ yinke kun Pol tawayamin. ²⁴ Irkeb Festus belen huwardeb, "Yuda marte doyan al kurun Agripaya den gar gabu irhan mar ga nurnan ko. Al ga kenen han gabe Yuda mar kurun Sisaria taunde garya Yerusalem taunde han mar tumnan gore, 'Al gabe daniñ ma tubul ten dunke mayhet,' yen gusunjan nirde kwep kwep ten epte ma tiyan. ²⁵ Gega mata bulun bebakken kura tiyun irke goke mayteke kamyen yen ma kinmin. Irde Pol goreb, 'Roma gabman doyan al kurun hitte kun yen dilinde merere huwaren,' yen gusunjan nirun. Ningeb goke tenbe al ga ten kermeke Rom kuyen yen nurmin.

²⁶ Goyenpoga min goke asan kan al ga ten kermeke Roma gabman doyan al kurun Sisar hitte kuyen yen ma nurde hime. Dufaynerbe al merere yirtin goyen min kenkela ma nurde mali po Sisar hitte yad yermeke kunayin gobe igin mon yen nurde hime. Ningeb goke tenbe dilitin mat gago ten wayhem. Irde Yuda marte doyan al kurun Agripa, ge manan gar ha. Ningeb ge belen gusunjan irde mere min kenen bebak ten gab momon nirke asande kayen," iniyin.

Pol belen Agripa dilinde mere tiyyin

²⁶ Be, Festus belen gwaha yekeb Agripa gore, "Be, gigen ge kura tagalke nurnin," iniyin. Irkeb Pol go mere min ure yenbe haniñ tunan urde gaha iniyin: ² "Yuda marte doyan al kurun Agripa, Yuda mar belen mere ulner irde han kurun gayenbe fudinde mon yen nigen ge ten al hoyan dilinde mon delger po huwarde tagalen tihim gake amanen nurhem. ³ Delger huwarhem gake amanen nurde hime ginhem gobe dahade mon. Gebe Yuda marte mata kenkela wor po nurde hayen. Irde da misiñde wor po nindiken Yuda mar ulin kadam mohonde ten hityen goyen wor kenkela nurde hayen. Ningeb mere tiyen tihim gayen pinen ma nurrayin.

⁴ "Yuda mar kurun gobe ne damde kawan himirin, irde bikken nananer mat wan Yerusalem gor keperde kurun henyabe dahade hinhem goyen kenkela wor po nurde nunen han. ⁵ Ningeb mel gobe ne hakot al fonen hinhemya Farisi mar al henbe daha ten hinhem goyen nurde pasi geb, momon girnin yenbe igin momon girnayin. Farisi marbe Yuda marte tikula taren wor po tanarde gama irde hanen. ⁶ Be, hanke merere nerhan gabe Al Kurun belen bikken asininin yago hitte mata kura forok yiyyen yen biña tiyyin goyen ne manan goke doyan irde hime ningeb, gago merere huwarhem. ⁷ Al Kurun belen biña tiyyin gote iginenbe Yuda mar kurun gayen wawunya nan kahalya huginen Al Kurun dolon irde henya kenteñ yen doyan hen hanen. Gega, doyan al kurun Agripa, Al Kurun belen biña tiyyin goyen nen tumnan doyan irde hityen gote iginen forok yirin goyen goke tagalde himekeb gago Yuda mar belen merem yan nirde han. Iginenbe Yesu kamiñde mat huwaryin gogo. ⁸ Ningeb nebe fudinde wor po Al Kurun belen al kamtinbe sopte yisan hiyyen yen nurde hime. Munan den kurun gar gabu irhan mar gabe daniñ usi yen nurde han?

⁹ "Bikkenbe ne wor kamiñde mat sopte huwaryin yen hinhan al Nasaret niñ Yesu goke igin ma nurdeb fudinde wor po asogo ireñ yen nurde hinhem. ¹⁰ Irdeb goyen po gama irdeb kun pris buda gote karkuwan-min momon yirmeke ok ninkeb kun Yesu niñ dufaymin sanin irtin mar goyen budam yade koyare yerde hinhem. Irde gasa yirteke kamnan yeke ne manan, 'Igin gwaha yirnayin,' yemeke gasa yirde hinhan. ¹¹ Irde huginen Yuda marte gabu yayan kun Yesu niñ dufaymin taren irtin mar go yenenbe bulun bulun yirde gasa yirde hinhem. Irde, 'Yesu nanyan irde harhoktin unnayin,' yinen kanduk karkuwan karkuwan yunen hinhem. Ne-

be go mar goke bene ar wor po yeŋ hinhin geb, yeŋ ge naŋkene yeŋ taun hoyanŋde naŋa gisaw wor kuŋ hinhem.

¹²“Mata gwahade kurunŋ goyen teŋ kuŋ henya nalu kurarebe pris buda gote karkuwanŋmiŋ beleŋ igiŋ ninkeb Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ mar fere yire yeŋ Yerusalem taunde mat Damaskus taunde kumiriŋ. ¹³O, Agripa, kuŋ henyaŋe naŋa baŋkahal heke hulsi saŋiŋ kura naŋa folek kurunŋ gore naŋkiŋde mat neyaŋe al neya kuŋ hinhet mar hitte temeyke kinmiriŋ. ¹⁴Be, hulsi kurunŋ gore gwaha dirke neŋ tumŋaŋ megen dakteŋ mudunyiŋ. Irke al melak kura Yuda marte mere mat, ‘Sol, Sol, daniŋ bulunŋ bulunŋ nirde ha? Asogo nirde fuleŋa nirde ha gobe gigeŋ manaŋ bulunŋ irde ha geb,’ ninyiŋ. ¹⁵Irkeŋ ne beleŋ wol heŋbe Doyaŋ Al Kurunŋ goyen, ‘Gebe ganuŋ?’ inmekeŋ Doyaŋ Al Kurunŋ beleŋ gaha ninyiŋ: ‘Nebe Yesu. Ge beleŋ mununeh bulunŋ bulunŋ nirde ha al goyen. ¹⁶Niŋgeb huwara. Haŋkabe meteh alne gire yeŋbe gago delger hihim. Niŋgeb delger nenha gaya det budam kame gikala girde heŋ goyen tumŋaŋ kuŋ alya bereya hitte tagalde kuŋ hayiŋ. ¹⁷Nigeŋ po gad germeke Yuda maria al miŋ hoyanŋa haŋ bana kwayiŋ. Kuŋ ne niŋ tagalkeŋ biŋ bak yenayiŋ. Irkeŋ Satanyen tareŋ bana haŋ go tubul teŋ Al Kurunŋ hitte waniŋ yeŋbe ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irnayiŋ. Irkeŋ Al Kurunŋ beleŋ mata bulunŋmiŋ halde yunkeŋ Al Kurunŋ dirŋeŋ weŋ henayiŋ. Meteh go teŋ hikeyabe Yuda maria al miŋ hoyanŋa beleŋ mugunenŋ hinayiŋ gega, ne beleŋ doyaŋ girde heŋ,’ ninyiŋ. ¹⁹“Niŋgeb Yuda marte doyaŋ al kurunŋ Agripa, nebe yuwarwarte naŋkiŋde mat Yesu delner forok yeŋ mere niryiŋ goyen pel ma irde gama irmiriŋ. ²⁰Nebe mere miŋ po gama irdeb Damaskus taunde niŋ Yuda mar hitte wa Al Kurunŋyene mere tagalmiriŋ. Irdeb Yerusalem taunde niŋya Yudia naŋare niŋya al hitte kuŋ Al Kurunŋyene mere tagalde hinhem. Irde al miŋ hoyanŋ Yuda mar moŋ hitte wor Al Kurunŋyene mere tagalde kuŋ hinhem. Gwahade tagalde kuŋ henyaŋe, ‘Mata bulunŋtiŋ yubul teŋ Al Kurunŋ niŋ bitiŋ mulganŋ henayiŋ. Gwaha teŋbe Al Kurunŋ diliŋde mata igiŋ po teŋ hinayiŋ. Irkeŋ al hoyanŋ beleŋ denehbe fudinde Al Kurunŋ niŋ biŋ mulganŋ haŋ yeŋ dennayiŋ,’ yeŋ saba yirde hinhem. ²¹Ne gwaha teŋ kuŋ himekeŋ Yuda mar beleŋ goke igiŋ ma nurde Al Kurunŋyene ya balem bana goŋ nade mununniŋ tiyamiŋ. ²²Gega Al Kurunŋ beleŋ faranŋ nurkeŋ waŋ waŋ haŋka gago delger huwarde al deŋem yanya al maliya hitte Yesu niŋ tagalde hime. Nebe Moseya Al Kurunŋyene mere basanŋ maria beleŋ kame mata kura forok yiyyeh yitiŋ goyen go po tagalde hime. Hoyanŋ niŋ ma tagalde hime. ²³Mata kame forok yiyyeh yeŋ tagalamiŋ gobe Mesaia niŋ tagalamiŋ. ‘Mesaiabe uliŋ misiŋ kurunŋ kateŋ gab kamyeh. Irde gor mat huwaryeh. Mata gobe tiŋeŋ wor po. Al kura gwaha ma titiŋ. Yeŋbe Yuda maria Yuda mar moŋ kidoma bana heŋ mata bulunŋ teŋ haŋ maria goyen biŋ bak yenayiŋ yeŋ gogo kamtiŋde mat huwaryeh,’ yamiŋ,” inyiŋ.

Pol beleŋ Agripa goyen Yesu gama irayiŋ inyiŋ

²⁴Be, Pol go yiŋgeŋ ge teŋ hako tagalde hikeyabe Festus beleŋ merem waldebe, “Pol, gebe kukuwa haha! Dufay karkuwanŋ karkuwanŋ yawarariŋ gore girke kukuwa heŋ ha gogo,” ineh kwep iryiŋ. ²⁵Gega Pol beleŋ wol heŋbe, “Doyaŋ al Festus, mere gabe fudinde yeŋ hime. Kukuwa henya ma yeŋ hime. ²⁶Yesu uliŋde mata forok yiriŋ gobe balmiŋ ma forok yiriŋ geb, Agripabe mata goyen keŋkela nurde hi. Niŋgeb mere teŋ hime gab yeŋbe goke yeŋ hi yeŋ nurde hi. Goke teŋbe nebe kafura ma heŋ yeŋ diliŋ mat igiŋ mere ireŋ,” inyiŋ. ²⁷Irdeb Agripa keneŋbe, “Ge gayen Al Kurunŋyene mere basanŋ mar beleŋ mere tagalde hinhan goyenbe fudinde yeŋ nurde ha? Ne benerbe fudinde yeŋ nurde ha yeŋ geneŋ hime,” inyiŋ. ²⁸Gwaha inke Agripa beleŋ wol heŋbe, “Gayamuŋ gayen po parsay irmekeŋ Kristen al hiwi yeŋ nurde gago kurut nirde ha?” inyiŋ. ²⁹Irkeŋ wol heŋbe, “Nalu ulyanŋde ma dolfonde goke ma nurde hime. Gega haŋka geya al buda kurunŋ gar heŋ merene nurhanŋ gayen tumŋaŋ ne himiŋ gwahade po deŋ wor Yesu niŋ dufaytiŋ saŋiŋ yirnayiŋ yeŋ Al Kurunŋ gusuŋaŋ irde hime. Gega gama nirde koyare hinanŋ yeŋ ma dinenŋ hime,” inyiŋ. ³⁰Irkeŋ Yuda marte doyaŋ al kurunŋ Agripaya haymiŋ Bernaisiya Roma gabman doyaŋ al Festusyabe al buda kurunŋ gor hinhan goya tumŋaŋ bur yiniŋ yeŋ huwaramiŋ. ³¹Irdeb mere sope ird ird gasuŋ go tubul teŋ kuŋ henya yiŋgeŋ uliŋ mere teŋbe, “Al gabe mata bulunŋ kura ma tiyuŋ gega, da misiŋde wor po teŋ koyare kerde mayteke kami yeŋ kurut yeŋ haŋ?” yamiŋ. ³²Be, Agripa beleŋ Festus go, “Al gabe kuŋ Sisar diliŋde huwarde ga mere tiyeh ma yiyuŋ manhan haŋka gayenbe okohom po tubul titeke kuwoŋ,” inyiŋ.

Rom kuŋ kuŋ niŋ Festus beleŋ Pol go hakwa hende kiryiŋ

27 Be, Festus gore Pol go Rom taunde teŋ kermeke kuyeŋ yeŋ nurde al kura deŋembe Yulius hanŋde kiryiŋ. Al gobe “Sisaryen Fuleŋa Mar” yineŋ hanŋyene gote fuleŋa mar 100 doyaŋ yirde hinhin. Goyenterbe al hoyanŋ kura koyare hinhan mar go manaŋ al gote hanŋde yiryiŋ. Irke Yulius beleŋ mel go yade hakwa teŋ Itali naŋare kuniŋ tikeŋ neŋ manaŋ Pol go gama irde tumŋaŋ kuniŋ titiriŋ. ²Be, Sisaria taun neŋ hinhetde gorbe hakwa kura Esia naŋare niŋ taun Adramitium mat wayyiŋ goyen kintiriŋ. Irdeb hakwa go sopte mulganŋ heŋ Esia naŋare niŋ taun makaŋ siŋayariŋ kweŋ teŋ hike nurtiriŋ. Irde go hende kutiriŋ. Hakwa hende gorbe Masedonia naŋare niŋ taun Tesalonaika niŋ al Aristakusya tumŋaŋ kutiriŋ. ³Be, kuŋ fayurkeŋ Saidon taunde forok yitiriŋ. Gorbe Yulius beleŋ Pol igiŋ igiŋ ire yeŋbe, “Kuŋ dige yago kura yena. Irkeŋ det kuranŋ nurde ha goyen faranŋ gurnayiŋ,” inyiŋ. ⁴Be, taun go tubul teŋ kutekeŋ meŋe kurunŋ wor po huwarke kuŋ kuŋniniŋ metehenŋ diriŋ. Irkeŋ Saiprus motmotbe hanniniŋ tapa beleŋ pel irde ketal urde ku-

tiriŋ. ⁵ Irde Saiprus motmot muruŋ fafor tenŋe Silisiaya Pamfilia naŋare niŋ makaŋ ala goyen kahal po paten kuŋ Lisia naŋare niŋ taun Maira forok yitiriŋ. ⁶ Gorbe Yulius belen Isip naŋare niŋ taun Aleksandria niŋ hakwa kura goyen Itali naŋare kwen tenŋe hike kinyiŋ. Irdeb hakwa go hende kunaŋ dinkeb go hende hurkutiŋ.

⁷ Be, kutiriŋ gega meŋe kuruŋ huwarkeb wawuŋ budam makaŋde hinhet. Irde bekkenŋe kuŋ kuŋbe Nidus taunde forok yitiriŋ. Irde gor mat Rom po kuniŋ yitiriŋ gega, meŋe muŋ kura falmuk ma hiriŋ. Irkeb bada heŋ hakwa go bul irde Krit motmot muruŋ denjembe Salmone goyen hanniniŋ yase belen pel irde motmot go ketal urde kutiriŋ. ⁸ Be, kutiriŋ goyenbe meŋe kuruŋ po geb, hakwa bemel kuŋ kuŋ goyen metenŋe diriŋ. Irkeb makaŋ ferenŋ gama irtiŋenŋ tenŋe kuŋ tiyuŋ kura denjembe "Makaŋ Kamtiŋde" gor forok yitiriŋ. Tiyuŋ gobe Lasea taun bindere hinhin.

⁹ Be, belen kuŋ hinhetya goyenbe naŋa fay budam wor po yubul titiriŋ. Irde goŋbe Yuda marte Binŋe Kutŋa Nalu hubu heŋ meŋe buluŋ kuruŋ forok yeke makaŋde epte ma kutek nalu hewenŋ tike ¹⁰ Pol belen Yuliusya hakware niŋ metenŋe marya goyen, "Mel, kuniŋ yeke kuniŋ tihit go belenbe kanduk kuruŋ kentek geb. Hakwaya samuŋya yemeyde nindikenŋ manaŋ buluŋ hetek geb," yinenŋ hayhay yiryiŋ. ¹¹ Gega al budam belen, "Garbe meŋe nature hakwa hitek moŋ geb, Finiks taunde kuniŋ. Gorbe naŋa buluŋ heke hakwa hitek gasuŋ igiŋ geb, taunde gor heŋ meŋe goyen doyaŋ irde hiteke waŋ fole tike gab kutek," yamiŋ. Finiks taun gobe Krit motmot goyen muruŋ, naŋa kurkur belen mat hinhin. Be, al budam gwaha yekeb Yulius belen Polyen mere gama irtiŋenŋe hakware niŋ metenŋe marte doyaŋ alya hakwa gote miŋ al gote mere po fudinde yenŋ nuryiŋ.

Karam meŋe kafuram wor po huwaryiŋ

¹³ Be, kuniŋ titekeyabe meŋe igiŋ mat wake kenenŋe mel gore, "Meŋe nenŋe yitiŋ go gago forok yihi," yamiŋ. Irde anŋa tuluŋ tike hurkukeb hakwa go tenŋe Krit motmot goyen makaŋ ferenŋ gama irtiŋenŋ tenŋe kwamiŋ.

¹⁴ Gega heŋ ga moŋ yuware meŋe kuruŋ Krit motmot dugure mat katyiŋ. ¹⁵ Irke Finiks taunde kuniŋ yenŋe tunanŋ urtiriŋ gega, meŋe go kuruŋ wor po geb kutek moŋ hekeb tubul tike yenŋe belen po hakwa go tenŋe makaŋ alare tukuriŋ. ¹⁶ Irde meŋe belen dukukeb motmot diriŋenŋ kura denjembe Kauda goyen ketal urde kutiriŋ. Goyenterbe hakwa diriŋenŋ kura hakwa kuruŋ nenŋe kuŋ hinhetde gor fenŋ titiŋ tuluŋ tenŋe hinhin goyen buluŋ hiyyenŋek yenŋe tenŋe hakwa kuruŋ hende kirniŋ yenŋe hakware niŋ metenŋe mar belen kurut yamiŋ. Metenŋe yiryiŋ gega, kamebe tenŋe keramiŋ. ¹⁷ Irdeb hakwa kuruŋ go hende kuŋ hinhet goyen galaŋ yiyyenŋek yenŋe kanŋe tarenŋ belen po yade hakwa yufuk bana yerke kurkukeb hakwa goyen he fere titiŋ yara irde tarenŋ iramiŋ. Irde Libia naŋare niŋ makaŋ siŋare Sairtis inenŋe hanŋyende gor ka kiŋkiniŋ karkuwanŋ gor hanŋyen geb, hakwa go kuŋ gor nek yiyyenŋe yenŋe kafura hamiŋ. Irdeb

gwaha irteke hakwa ga bekkenŋe kwi yenŋe anŋa tubul tike kurkuriŋ. Goyenbe meŋe belenŋe tenŋe kuŋ hinhin po.

¹⁸ Be, karam meŋe kafuram kuruŋ goyen muŋ kura ma falmuk hiriŋ. Irkeb makaŋ duba karkuwanŋ karkuwanŋ gore waŋ hakwa go karim ma irde hinhan. Irkeb kuŋ fay urkeb hakwa goyen muŋ kura hipirkenŋ hiwi yenŋe hakware niŋ metenŋe mar belenŋe tiyuŋ kurar niŋ det goyen kura yade makaŋde yemeyamiŋ. ¹⁹ Be, sopte po fay urkeb metenŋe mar belenŋe hakware niŋ metenŋe tenŋe tenŋe det kura yade yemeyamiŋ. ²⁰ Be, nalu sobamde po makaŋde hinhet goya goyenbe meŋeya makaŋya goyen kura muŋ falmuk ma po haryum. Buluŋ wor po hekeb naŋaya dinambeya muŋ kura ma yintiriŋ. Irdeb, "Go ma hitek. Makaŋde po kamniŋ tihit," yenŋe nurtiriŋ.

²¹ Be, al buda kuruŋ go dula ma tike kuŋ kuŋ nalu ulyanŋde hiriŋ. Irkeb Pol belenŋe huwarde gaha yinyiŋ: "Mel, mere dirimiŋ goyen nurdeb Krit motmot ma tubul titiŋ manhan kanduk kuruŋ gahade ma kentewoŋ. Irde hakware niŋ detya samuŋya kuruŋ gayen ma yemeywoŋ. ²² Goyenpoga nenŋe al buda kuruŋ gayenbe kura ma po kamtek. Hakwa po ga buluŋ hiyyenŋ. Niŋgebe kafura ma yo. Tarenŋ heŋ hinayiŋ. ²³ Nebe Al Kurunŋyen metenŋe al. Yenŋe ge po metenŋe tenŋe hime. Niŋgebe hanŋa wawuŋbe yende miyoŋ belenŋe waŋbe, ²⁴ Pol kafura ma yo. Gebe Sisar diliŋde huwarde mere tiyayiŋ geb. Irde Al Kuruŋ belenŋe geya hakwa hende kuŋ hanŋe mar buninŋenŋe nurd yunenŋe faraŋ yuryenŋe geb go ma kamnayiŋ," nina. ²⁵ Niŋgebe nebe Al Kuruŋ belenŋe nina gwahade po forok yiyyenŋe yenŋe hekenŋe nurde hime. Niŋgebe goke tenŋe gago kafura ma heŋ sanŋiŋ po hinayiŋ dinhem. ²⁶ Goyenbe hakwa gabe kuŋ motmotde kura gor heŋ gab buluŋ hiyyenŋe geb, goyen nurde ga hinayiŋ," yinyiŋ.

²⁷ Be, hakwa tenŋe Krit motmotde niŋ taun kura denjembe "Makaŋ Kamtiŋde," go tubul tenŋe waŋ waŋ wawuŋ 14 hiriŋ. Goyenterbe meŋe belenŋe po dade makaŋ kura denjem Mediterenian Makaŋ belenŋe goŋ dukuriŋ. Irkeb wawuŋ binŋde gwahadebe hakware niŋ metenŋe mar goreb megenŋe kura bindere hi yara nuramiŋ. ²⁸ Gwahade nurdeb kanŋe yulyanŋ kura tenŋe det kanduk tenŋe kanŋe muruŋ kurhan fenŋe tenŋe tenŋe kerke makaŋ bana kurkuriŋ. Gwahade irde makaŋ go dukunŋmiŋ tunanŋe tiyamiŋbe 40 mita kenamiŋ. Be, muŋ kura kutnenŋe tenŋe sopte po tunanŋe tiyamiŋ. Irde goyareb dukunŋmiŋbe 30 mita po kenamiŋ. ²⁹ Gwahade kenenŋe monggo uguŋ po kutekeb hakwa ga hora hende hurkuŋ galaŋ yiyyenŋe yenŋe anŋa sipte yade hakwa kimyanŋ belenŋe mat yemeyamiŋ. Gwaha irde gor heŋbe aranenŋe fay urwoŋ yenŋe nurde hinhan.

³⁰ Goya goyenbe hakware niŋ metenŋe mar kurabe busaharniŋ yenŋe anŋa hoyanŋ kura sopte muruŋ belenŋe mat yemeyhet usi tenŋe kuŋ hakwa diriŋenŋe bikkenŋe isan heŋ hakwa kuruŋ hende keramiŋ goyen tenŋe kerke makaŋde kurkuŋ hinhin. ³¹ Irkeb Pol belenŋe go yenenŋe fulenŋa marya doyaŋ almiŋ Yuliusya hitte kuŋbe, "Metenŋe mar gayen hakwa ga tubul tenŋe busaharnayiŋbe denŋe kuruŋ gayen epte ma hinayiŋ," yinyiŋ. ³² Gwaha yinkeb

fulenja mar goreb kuñ hakwa dirneñ giti irtin kañ go walke makañ alare katkeb tubul tiyaminj.

³³ Be, naña minje hekeb Pol beleñ mel go yenenbe, "Naña fay 14 bana gayen kafura wor po heñ binje kura ma nañ. ³⁴ Goyenbe kuratinj muñ kura ma kamyen. Niñgeb dufaytinj tareñ irde binje nene tareñ po heñ hinayin," yeñ kimneñ yiriyin. ³⁵ Be, Pol go gwaha yinenbe kuñ beret teñbe al buda kurun go dilinje beret goke Al Kurun turun irde ubala teñ nirin. ³⁶ Irkeb al buda go Pol beleñ gwaha yinkeb binje igin nurde sanjin henje binje naminj. ³⁷ Be, hakwa hende gorbe al 276 hinhet. ³⁸ Be, binje kenkela wor po heñ naminj. Irde ep irhet yeñ nurdeb binje kura hinhan gobe hakwa muñ kura hipirkeñ hiwi yeñbe yade makañde yemeyaminj.

³⁹ Be, naña fay urkeb hakware niñ meten mar beleñ megen kura kenaminj. Goyenpoga naña gor hihit yeñ bebak ma tiyaminj. Irde hakwa kuñ gor heñ heñ gasun kura sawsawa minyanj goyen kenenbe igin wet gor kunin yeñ nuraminj. ⁴⁰ Irdeb al kurabe kuñ anja gote kañ walde pasi yirkeb al kurabe kuñ hakwa tigiri teñ teñ det kimyan beleñ hiyen gote kañ goyen yugu tiyaminj. Munañ kura marbe hakwa hende niñ sel goyen isan haminj. Irkeb hakwa gobe makañ sinjare sawsawa minyanje kuriñ. ⁴¹ Gega kuñ henjabe katul kurun hende hurkuñ nek yeñ dapsan hiriñ. Irkeb makañ duba karkuwanj wañ kimyan beleñ mayke maykeb gilgalan iriyin.

⁴² Gwaha tike kenenbe fulenja mar beleñ al koyare niñ yade kuñ hinhan goyen galun teñ kuñ hugineñ busaharnak yeñ bidilare gasa yirninj tiyaminj. ⁴³ Gega doyanj alminj Yulius beleñ Pol niñ nurdeb fulenja marminj utanj yiriyin. Irdeb, "Fe galun teñ teñ nurde hanj mar go wa solok yeñ galun teñ sinjare kunayin. ⁴⁴ Irde fe galun teñ teñ ma nurde hanj marbe hakwa galan yitinde niñ he parwek kura ma det potpot titek kura yanarde galun teñ kunayin," yinyin. Be, gwaha mat neñ tumnanj ala igin po sinjare forok yitirin. Al kura ma kamaminj.

Malta motmot

28 Be, neñ tumnanj sinjare hetek eb motmotde gor niñ mar beleñ, "Motmot gabe Malta," dinaminj. ² Gorbe kigarinj kurun katke naña menjek wor po hiriñ geb, mel gore gargar wor po dirde dukun kak kawalde dunaminj. ³ Irkeb Pol beleñ kuñ he fere kura tawanj kak hende kiriyin. Goya goyenbe kunere duwi kura he fere bana gonj hinhin geb, kak beleñ uka irke busaharde katenbe Pol haninje isenj bingun tiyyin. ⁴ Irkeb motmotde gor niñ al beleñ kenenbe yingen ulin mere teñbe, "Fudinde wor po, al gabe al gasa yirke kamde kamde al. Niñgeb yeñbe makañde po kamwonj gega, go ma kamkeb al banare hi goreb mata bulunminje murungembe kunere beleñ isa gago," yaminj. ⁵ Gega Pol go ulinje misin kura ma nuryin. Irde kunere go taran teñ kak alare timiyyin. ⁶ Goyenbe mel gore Polbe haninya ulinya pompom wet yininj tahanj ma, huwarde hire mat dilin girgir irke takteñ mayke bemel po kamet tiya yeñ nuraminj. Irde Pol go daha kura tiyen tiya

yeñ kenkela po keneñ hinhan. Gega daha kura ma tike kenenbe, "Nenbe usi tihit. Al gabe unjura geb, gago ma kama," yaminj.

⁷ Be, Malta motmotde niñ doyanj al kura denjembe Publius goyen gor hinhin. Yeñbe neñ hinhet bindere hinhin, irde megenminje kurun wor po. Be, yeñ beleñ neñ hoy dirke kuñ yeñya wawun karwo gor firtirin. Gor hitekeb yeñ beleñ gargar dirde igin igin wor po dirke amanen nurde hinhet. ⁸ Be, gor hinhetya goyenbe Publius naninje ayganja kasorsorya bulun wor po irkeb gasunde po firtinje hinhin. Irkeb Pol go mere momon min nurdeb kuñ keneñ hanin yerde unen Al Kurun gusunanj irkeb igin hiriñ. ⁹ Be, goyen kenenbe garbam mar kurun motmot goyenter niñ goyen pasi po Pol hitte wayaminj. Irkeb yeñ beleñ garbam mar goke Al Kurun gusunanj irkeb igin haminj. ¹⁰ Irkeb go kenenbe palap wor po dirde mata igin igin po diraminj.

Pol go Rom taunde forok yirin

Be, Malta motmotde gorbe gagasi karwo hinhet. Go kamereb hakwa kura menje kurun nalu heke gor heñ henje nalu go hubu heke kwen teñ hinhin goyen kenenbe hakwa go hende kutek yitirin. Irkeb al buda Malta motmotde niñ gore hakwa hende kuñ henjabe det goke nurnayin yeñbe det galak dirde yingen po yukun hakwa binje yerde dunaminj. Hakwa gobe Isip nanjare niñ taun Aleksandria niñ. Hakwa go murundebe Grik marte tikula al irawa denjembe Kestay Poluk-syat toneñ yirtin.

¹² Be, Malta motmotde matbe kuñ kuñ Sisili motmot kurunde gor niñ taun kura denjembe Sairakus forok yitirin. Irde naña fay karwo gor hinhet. ¹³ Irde gor matbe kuñ Itali nanjare niñ taun kura Regium forok yitirin. Be, firtirin fay urkeb taun go tubul teñ kutirin. Kuñ henjabe menje igin mat huwarke igin po kutirin. Be, wawun heñ kuñ sopte fay urkeb Itali nanjare niñ taun hoyanj kura Puteoli forok yitirin. ¹⁴ Gorbe Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar yupi titirin. Irkeb yeñ beleñ pere dirde gargar diraminj. Be, mel goyabe meten naña unjuren gor hinhet. Go kamereb Rom kunin yeñ taun go tubul teñ kahanininje kutirin. ¹⁵ Irkeb al buda kura Yesu niñ dufayminj tareñ irtin mar Rom taunde gor niñ beleñ nende mere momon nuraminj. Irdeb wañ neñ ge doyanj hiniñ yeñ gasun kura "Apius Maket" inen hanjende gor doyanj dirde hinhan. Munanj al buda kurabe taun kura denjembe "Ferd ferd Gasun Karwo" inen hanjende gor wañ doyanj dirde hinhan. Be, kuñ gor forok yeñ Pol beleñ al buda go yenen binje igin nurde sanjin heñ Al Kurun turun iriyin.

¹⁶ Be, kuñ Rom taunde forok yitirin. Irkeb Roma gabman beleñ Pol go koyare ma kerdebe ya kura unaminj. Irke gor henje gagasim gagasim ya go damu teñ hinhin. Goyenpoga yeñ unjuren po ma hinhin. Fulenja al unjuren kura beleñ doyanj irde hinhin.

¹⁷ Be, Pol go kuñ naña fay karwo kamereb Yuda marte doyanj mar gor hinhan goke keya hiriñ. Be, wañ gabu irkeb gaha yinyin: "Kadne yago, nebe nende alya bereya bulun ma yirminj. Irde asininj yagot mata kura

ma pel irminj. Gega Yuda mar Yerusalem hañ gore merem yan nirde Roma mar haniñde neran. ¹⁸ Irkeb Roma mar belen gusunjan niran gega, miñ goke kura mununke kamtek moñ geb, nade siñare nirniñ tiyan. ¹⁹ Irkeb Yuda mar goreb goke igiñ ma nuran. Irkeb nebe gwaha kura titek moñ nurdeb, 'Sisar diliñde ga mere tiyen,' yeñ Roma al go inmiñ. Gega nere al goyen tagal yune yeñ ma gwaha inmiñ. ²⁰ Niñgeb nigen goyen momoñ dire yeñbe gago den ge keya hihim. Yuda mar kurunj gare al kame wañ doyanj diryen yeñ doyanj irde hanjen al goke tagalde himekeb gago koyare neran," yinyiñ.

²¹ Irkeb mel gore wol henbe, "Yuda mar Yudia nanjare hañ gore kura asañ kanj ge niñ momoñ dirdem moñ. Irde nende al kura Yudia nanjare mat wayanj gore kura ulger mere bulunenj kura ma tagalke nurtiñ. ²² Gega al budam hike kwa kurunj gabe den Jesu gama irde hañ mar goke tagalde dunenj hañ. Niñgeb goke momoñ dirke nurniñ yeñ nurde hite," inamiñ.

²³ Be, gwaha inenbe sopte gabu irniñ yeñ nalu tiyamiñ. Be, nalu tiyamiñde gor hekeb Pol hinhide gor al karim ma gabu iramiñ. Hañkapy gabu iramiñ gwahade moñ. Irkeb wampot mat Al Kurunj belen dirnenj wenj doyanj yird yird mata goke saba yirke kuñ kuñ wawunj hiriñ. Irde Jesu niñ momoñ yirmeke bebak tinañ yeñbe Mose belen tikula asañde kayyiñ goya Al Kurunjen mere basañ mar belen asañde katiñde gor mat mere gote miñ tagalyiñ. ²⁴ Irkeb kura marbe Pol belen mere tiyyiñ gobe fudinde yekeb kurabe usi yeñ nuramiñ.

²⁵ Mel gore gwaha yeke Pol belen yenenbe mere funanj

gaha yinyiñ: "Holi Spirit belen mere fudinde kura asetij yago nurnanj yeñ Al Kurunjen mere basañ al Aisaia momoñ irkeb gahade kayyiñ:

²⁶ 'Al Kurunj belen Israel mar hitte kuñ gaha yinayiñ ni-na:

Denbe merene nurde hinayiñ, irde kenenj hinayiñ gega, bebak ma po tenj hinayiñ.

²⁷ Fudinde wor po, mel gate biñbe sanj wor po.

Kirminjbe migisunj yurtiñ. Irde diliñbe mala titiñ.

Moñ manhan kirminjde nurde, diliñde kenenjbe biñde bebak wor po tenj ne hitte mulganj henj wake sope yirmewonj, yitiñ hi.

Aisaia 6:9-10

²⁸ Niñgeb yiriñ gwahade po den Yuda marbe Al Kurunjen mere pel irde hanjen geb, Al Kurunj belen alya bereya yumulganj tenj tenj gote mere igiñ goyen al miñ hoyanj Yuda mar moñ hitte tenj kerke kukeb yeñ belen gab nurde gama irde hinayiñ goyen momoñ dirde hime gago," yinyiñ. †

³⁰ Be, Pol gobe ya kura Roma gabman belen unke gor henjbe gagasim gagasim damu tenj hinhin. Gorbe dama iraw hikeyabe al belen kinniñ yeñ wañ hinhan. Irkeb yeñ belen, "Iginge, wañ nenenj hinayiñ," yinenj hinhin. ³¹ Irkeb kafuram moñ Al Kurunj belen dirnenj wenj doyanj yird yird mataya Doyanj Al Kurunj Jesu Kristu niñ tagalde saba yirde hinhin. Irkeb metenj tenj hinhin goyen al kura belen utanj irtek ma hiriñ.

† *Asañ hoyanjdeb gahade hi: ²⁹ *a Irkeb al buda kurunj gob bur yeñ kuñ henjabe Pol mere tiyyiñ goke yingenj uliñ kadom mohonjde tiyamiñ.*

Rom

1 Nebe Pol, Yesu Kristuyen meterj al. Al Kuruj be-
 lenj meremij igij Yesu nij yitij goyen tagal tagal
 nij tenj ne gayen basija nirde Yesuyen mere basanj al
 aposel niriyij. ² Be, mere igij Yesu nij yitij gobe Yesu
 megen gar ma wakeya bikkenj wor po Al Kuruj be-
 lenj Urmiñ goke biña tenj mere basanj marmij porofet yin-
 ke Al Kurujyen asanj wukkenj wor po bana goñ kaya-
 mij go goyen. ³ Al Kuruj Urmiñ al hirij gobe Israel
 marte doyanj al kuruj Dewityen minde mat forok yirij.
⁴ Goyenbe Al Kuruj be-
 lenj Holi Spirityen tareñde al
 goyen kamtiñde mat isanj hekeb yenbe Al Kuruj Ur-
 miñ goyen kawan wor po hirij. Yenbe Yesu Kristu nen-
 de Doyanj Al Kuruj. ⁵ Urmiñ meterj tiyyij goke tenbe
 neya meterj kadne yagoya gayen Al Kuruj be-
 lenj bunijen dirde igij igij dirde aposelmij diriyij. Go diriyij
 gobe Urmiñ goke tenj Yuda mar moñ al miñ hoyanj
 kuruj goyen hitte tagalde tukuj hitekeb yenj ge dufay-
 mij tareñ irde meremij gama irde hinayij yenbe
 gogo aposelmij diriyij. ⁶ Denj wor al miñ hoyanj Yuda
 mar moñ bana mat hoy dirtij geb, Yesu Kristuyen yu-
 fukde hanj mar hitij hanj.

⁷ Niñgeb asanj gabe denj Rom nij alya bereya
 tumñanj Al Kuruj be-
 lenj bubulkunje wor po yenj nurd
 dunenbe, "Nere kudijen henayij," yenj hoy diriyij goke
 asanj gago kanj hime.

Adoniniñ Al Kurujya Doyanj Al Kuruj Yesu Kristuya
 be-
 lenj bunijen dirde igij igij dirdeb bitij yisikamke
 igij po hiwonj yenj nurde hime.

Polbe Rom nij mar yenmewonj wor po yenj nuryij

⁸ Be, asanj kanj hime gayen bana mere mehenje wor
 po momonj direñ tihim gobe gahade: denj be-
 lenj Yesu
 Kristu nij dufaytij sanij irtij hanj gote mere mo-
 monjtijbe megen kuruj gayen ep henj tukuj hi. Niñ-
 geb nebe matatij goke Al Kuruj igij wor po nurd
 unenj himyen. Go tenj himyen gobe Yesu Kristu be-
 lenj faranj nurkeb gogo tenj himyen. ⁹ Fudinde, Al Kuruj
 gusunanj irde henya hugijen denj ge bene sir ma yenj
 hiyen gobe Al Kuruj wor fudinde yenj nurde hi. Al
 Kuruj nij meterj tenj hime gabe bener mat fudinde
 wor po mere igij Urmiñ goke yitij goyen tagalde
 tukuj himyen. Irde denj hitte kanj kanj nij kurut yenj hi-
 myen gega, go ma kanj dinmirij geb, gayenterbe Al
 Kurujyen dufayde kenem denj hitte kanj kanj nij be-
 lenj kerd nunwonj yenj nurde gusunanj irde hime.

¹¹ Fudinde, nebe denj goyen Holi Spirityen tareñde
 mata forok yird yird gote tareñ nuntij goyen kura
 dunmeke sanij hewonj yenj nurdeb denj hitte kanj den-

tek wor po nurde hime. ¹² Gogab denya neya tumñanj
 henbe ne be-
 lenj Yesu nij dufayne tareñ irde himyen
 goyen denj be-
 lenj nenenbe tareñ henayij, irde ne wor
 denj dufaytij Yesu nij sanij irtij goyen denenbe tareñ
 hewen. ¹³ Goyenbe, kadne yago, nebe denj hitte kanj
 dene yenj wawun budamde kurut yenj himyen gega,
 be-
 lenj mijmonj wor po nirde hike wanj wanj gago hihi
 goyen nurwonj yenj nurde hime. Nebe al miñ hoyanj Yu-
 da mar moñ nanja hoyande hanj mar hitte kanj meterj
 tenj gote igineñ yawarde hinhem gwahade goyen po,
 denj hitte wor kanj meterj tenj gote igineñ yawarmewonj
 yenbe gogo denj hitte kanj kanj nij kurut yenj himyen.

¹⁴ Be, nebe Grik marya † al miñ hoyanj Grik mar
 monja hitte kanj meterj tenj tenj gobe bada hetek epte
 monj, meterj go titek po hime. Irde al dufaymij wuk-
 kek ma dufaymij wukkek monj goke meterj tenj hayij
 ninyij geb, goyen goke mananj meterj tenj hitek po hi-
 myen. ¹⁵ Gwahade niñgeb denj Rom nij mar hitte wor
 kanj Yesu nij yitij mere igij goyen tagaltek wor po nir-
 de hi.

¹⁶ Fudinde, Yesu nij yitij mere gobe Al Kurujyen ta-
 renj geb, al kura mere go fudinde yenj nurde gama irde
 hanj mar goyen igij Al Kuruj hitte yumulganj titek hi.
 Yumulganj tiyyen mar goyen mehenjebe Yuda mar wa
 yawaryen, irde gab Yuda mar moñ al miñ hoyanjbe ka-
 me yawaryen. Niñgeb goke tenbe Yesu nij yitij mere
 igij tagal tagal nij memya ma henj hime. ¹⁷ Al Kuruj
 be-
 lenj Yesu nij yitij mere goyen hende huwardeb yij-
 genj diliñde al huwak henj henj beljen goyen kawan
 forok irde hi geb, mere igij gobe Al Kurujyen sanij di-
 neñ hime gago. Al Kurujbe al kura Yesu nij dufaymij
 tareñ irde hinayij mar go po gab al huwak yenj yinyen.
 Al huwak henj henj be-
 lenj hoyanjbe hubu wor po. Niñ-
 geb goke Al Kurujyen asanjde gahade katiñ hi:

"Al kura Al Kuruj nij dufaymij tareñ irke Al Kuruj be-
 lenj al huwak yenj kinyen al gobe Al Kurujya hugijen
 hiriyen," yitij hi.

Habakuk 2:4

Al Kurujbe alyen mata buluj goke biñ ar yenj hiyen

¹⁸ Goyenpoga megen nij alya bereyabe Al Kuruj pa-
 lap irtek mata ma tenj mata buluj po tenj hanj. Go mar
 gobe mata buluj tenbe Al Kurujyen mere fudinde
 goyen pel irde hanjen. Goke tenbe Al Kuruj sanijmij
 kuruj wor po gore beararmij yikala yirde hiyen. ¹⁹ Al
Kurujbe al gwahade yenj al be-
 lenj keneñ be-
 bak tinayij

† *Grik marbe megen nij alyen saba karkuwanj yawartij mar
 yenj nurde yunenj hanjen. Munanj al miñ hoyanjbe gwahade yawartij
 mar moñ yenj nurd yunenj hanjen.*

yenbe kawan po yikala yirtin geb, al belen Al Kurunbe gwahade yen kenkela nurd untek po hanjen. ²⁰ Al Kurunyen mataya tarenmin hubu ma hetek goya gobe al dilinde epte ma yenen bebak titek. Goyenpoga det Al Kurun belen yirtin goyen yenenbe mataminya tarenminya gobe gwahade yen bebak titek. Ningeb al kura belen epte ma, "Nebe Al Kurun ma nurde unen hime," yiyen.

²¹ Al belen Al Kurunbe al gwahade yen nurde hinhan gega, yenbe Al Kurun yen denem turun yan ma irde, igin nurd unen unen mata ma ten hinhan. Dufaymin gote iginenbe hubu wor po. Dufayminbe kukuwamnen wor po geb, kidoma bana han yara Al Kurunyen mere fudinde goyen epte ma bebak titek hinhan. ²² Mel gobe dufay wukkekninin yan yen hinhan gega, kukuwa po hen hinhan. ²³ Irdeb Al Kurun gwahader hitin goyen denem turun yan irtinenbe harhok unen al yingen haninde det tone yirtin kame hubu hetek goyen Al Kuruninin yan turun yirde hinhan. Det tone yirde hinhan gobe al, nu, dapna, irde det megen gargar kun hitin gote tone yirde dolon yirde hinhan.

²⁴ Ningeb Al Kurun belen matamin goke yenen unan tikeb dufaymin bulun go po gama irde mata bulun kurun po ten hinhan. Gwaha yirkeb megen nin mata bulun titek dufaymin go po gama irde lelep mata ten yingen goyen bulun wor po yirde hinhan. ²⁵ Mel gobe Al Kurunyen mere fudinde goyen gama irtinenbe usi mere gama irde hinhan. Irde Al Kurun, det kurun gayen yiriyin al goyen dolon irde yen ge meten titnenbe yen belen yiriyin det goyen yade dolon yirde goke meten ten hinhan. Goyenbe huginen turun irtek albe Al Kurun, yen unkenen po. Fudinde wor po.

²⁶ Be, mel gobe mata gwahade ten hinhan geb, gogo Al Kurun belen yubul tike mata memyak ten ten dufay belen po haga yuruyin. Gwaha yirkeb berebe un yagoya ulin gabu ird ird belen wor po goyen tubul tenbe bere yingen ulin sikken gabu yirde hinhan. ²⁷ Gwahade goyen po, al dirin wor berem yagoya ulin gabu ird ird belen fudinde goyen tubul tenbe al yingen ulin sikken gabu ird ird nin po pultik yen hinhan. Al yingen ulin mata bulun mormok memyak wor po goyen ten henbe gote murungem bulun wor po gobe bikken taminyen hinhan.

²⁸ Goyenbe go po mon. Albe Al Kurun nurd unen unen nin igin ma nurde hinhan geb, yen belen yubul tike yingenbe dufay bulun go po gama irde mata bulun Al Kurun belen bisam irtin goyen ten hinhan. ²⁹ Be, gwaha ten hike bindebe mata huwak monya mata bulunya det uguun po yad yad nin po dufay hen hen matayabe dufay bulunya kurayen kurayen gore po makin hitin hinhan. Irde kadom igin mat hike yenenbe dani nen gwahade mon yen nurd nurd mata, al gasa yirke kamde kamde mata, fulen mata, al usi yird yird mata, al bulun yird yird mataya al yiya yird yird matayabe kurun wor po. ³⁰ Go mar gobe mere bulun mat ten ten mata, Al Kurun nin igin ma nurd unen unen mata, parpar mata, nen nurhet nurhet matayabe, yingen ge

turun turun ten ten mataya ten hinhan. Irde mata bulun tinen yingen forok yirde hinhan. Irdeb milinya naninyat mere ma nurde hinhan. ³¹ Go mar gobe dufay igin minmon, irde mere kura ten go ma gama ird ird mata, al hoyan nin amanen ma nurd nurd matayabe, al hoyan buninen nurd yunen yunen matabe hubu wor po. ³² Mata go ten han marbe Al Kurun belen gasa yirke kamnayan yen Al Kurunyen saba sanin huwak wor po goyenter yitin gobe nurde hanjen gega, mata bulun go ten ten nin bada ma hen hanjen. Goyenbe go po mon. Mel gobe al kura dilinde mata goyen ten hike yenenbe, "Mata igin taha," yinen turun yirde hanjen.

Mata bulun marbe Al Kurun belen merem yan yiryen

2 Ningeb den megen nin marbe mata buluninin ga mon yen kadinde mata kura yenen goke tagal yunen han gobe igin ma ten han. Kadinde mata goke yen han gobe dindiken wor mata bulun gwahade po ten han geb, meretin goreb dindiken goyen po merem yan dirde hi. ² Al Kurun belen mata gwahade ten han mar goyen merem yan yiryen gobe mali mali ma yiryen, mata bulunmin goyen kenkela bebak yirdeb merem yan yiryen yen nurde hite. ³ Ningeb den megen nin mar belen al kura mata bulun tikeb goke tagalde hanjen gega, den wor mata bulun goyen ten hanjen kenem Al Kurun belen matatin goke merem yan ma diryen yen nurde han? ⁴ Irde Al Kurun belen igin igin dirke mata buluntin yubul ten Al Kurun nin bitin mulgan hamin goyen bebak ma ten han? Ningeb yen belen igin igin dirde mata buluntin goke aranen ma merem yan dirdeb bitin mulgan hewon yen doyan hen hen ge pinen ma hen hiyen goyen det dirnen yen nurde han?

⁵ Goyenpoga denbe tonantin taren wor po, irde mata buluntin yubul ten Al Kurun nin bitin mulgan hetek dufay ma hen han geb, mata bulun ten teban ten hikeb mata buluntin kurun wor po hen hi. Gwaha ten hike kun kun nalu funan forok yekeb Al Kurun belen mata buluntin kurun goke bearar ten goke merem yan wor po diryen. Yen belen merem yan diryen gobe huwak mat diryen geb, al kura belen goke dani gwaha taha intek mon. ⁶ Al Kurunbe megen nin alya bereya kurun gayen matamin dahade ten hitin gobe murungem wor gwahade po yunen. ⁷ Al kura huginen mata igin po ten henya Al Kurun denem turun yan irde palap irde yeny huginen hiwon yenbe gwahade hen hen belen nin nankenen han marbe Al Kurun belen yingenya huginen hen hen mata goyen yunen. ⁸ Gega al kura yingen ge po nurde han marya Al Kurunyen mere fudinde pel irde mata bulun po gama irde han maryabe Al Kurunyen bearar bana po hen gote murungem bulun wor po tenayin. ⁹ Ningeb al kura Al Kurun dilinde mata bulun ten han marbe tumnan kanduk kurun bana hen bin misin wor po nurde hinayin. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyen, irde Grik mar hitte wor forok yiyen. ¹⁰ Munan al kura Al Kurun dilinde mata igin ten han marbe tumnan Al Kurun belen denem

turunj yan yirde, turunj yirde, bin yisikamke iginj po hinayinj. Mata gwahade gobe Yuda mar hitte forok yiyyen, irde Grik mar hitte wor forok yiyyen. ¹¹ Al Kurunbe al minj kura po iginj yirde al minj hoyanbe bulun yirde ma tenj hiyen geb, gogo al tumnanj hitte gwahade po forok iryen.

¹² Be, Yuda mar monj al minj hoyan Moseyen saba ma nurdeya ga mata bulun tenj hanj marbe Al Kurun belen gwamuñ yuryen gega, Moseyen saba go hende ma huwarde gwamuñ yuryen. Munanj Yuda mar, Moseyen saba nurdeya ga mata bulun tenj hanj marbe Moseyen saba go hende huwarde merem yan yiryen. ¹³ Gobe Moseyen saba dulinj nurde hanj marbe Al Kurun dilinje huwak monj, munanj saba goyen nurde gama irde hanj marbe al huwak yen yinyen geb, gago dinen hime. ¹⁴ Be, al minj hoyan Yuda mar monj Moseyen saba go ma nurde hanj mar kurabe ma nurde henja saba goyen gama irde hanjen. Al gwahade gobe yingen Moseyen saba goyen nurtinj yara geb, Moseyen sabare mata gwaha gwaha tenj hinayinj yitij goyen binde po pul yeke gama irde hanjen. ¹⁵ Go tenj hanj gobe mel gore ma nurde hikeya bin bana Moseyen saba goyen kirtinj yara hanj goyen dikala dirde hanj. Irde mata bulun ninbe binde mat bulun yen nurde hanj, munanj mata iginj ninbe iginj yen nurde hanj. ¹⁶ Be, Al Kurun belen al merem yan yird yird gobe nalu funande forok yiyyen. Go nalurebe Al Kurun belen Yesu Kristu inke alyen dufay bulun banare hitinj goyen kawan yirde goke merem yan yiryen. Yesu nin yitij mere iginj ne belen tagalde himyen gore mere gayen kawan po dikala dirde hi.

Yuda marya Moseyen sabaya

¹⁷ Be, den hanj bana goyen al kura belen, "Nenbe Yuda mar. Irde Al Kurun belen saba Mose unyinj goyen kenkela gama irde hityen geb, nen po gab Al Kurunya awalikde hite," yen yingen ge turun turun tenj hanjen. ¹⁸ Go mar goreb, "Nenbe Al Kurunyen dufay kenej bebak tenj hityen. Irde Moseyen saba gama irde iginj mat po mata tenj hityen geb, daminjbe iginj munanj daminjbe bulun goyen kenkela bebak tenj hityen," yen hanjen. ¹⁹ Irdeb, "Nenbe al kura dilinj titminj yara Al Kurun nurde unen unen belen ma kenej hanj mar goyen belen yikala yirde hityen. Irde mata bulun gote kidoma bana hanj mar gote hushi yara henbe Al Kurunyen mere kenkela bebak yirde hityen," yen hanjen. ²⁰ Irde Moseyen saba bana mere fudinde gobe nurd pasi hitinj yen nurdeb, "Al dufayminj kukuwamnenj marte mata sope irde, al kura dirinj kalak yara Al Kurunyen mata kenkela ma bebak tenj hanj mar goyen saba fudinde yirde hityen," yen hanjen.

²¹ Goyenpoga den gwahade nurde al hoyan saba yirde hanj marbe dahade ningeb dindikenbe sabatinj goyen gama ma yirde hanj? Al hoyanbe kawe ma tenj hinayinj yinen hanj gega, dindikenbe daniñ kawe tenj hanj? ²² Den belen al hoyanbe, "Al berem yanbe bere hoyanja duwan tenj tenj mata ma tenj hinayinj," yinen hanj gega, denbe go mata goyen tenj hanj. Irde det toneñ yirtinj goyen doloñ yird yird mataminj goke bulun wor

po nurd yunen hanj gega, daniñ geb det toneñ doloñ yird yird gasunde kun detminj kawe tenj hanj? ²³ Denbe Moseyen saba nurde hanj go munj goke turun turun tenj hanj gega, sabaminj goyen pel irde mata bulun tenj hanj goreb Al Kurunyen denem bulun irde hanj. ²⁴ Den Yuda marte mata gokeb Al Kurunyen asande gahade katinj hi: "Den gore mata bulun tikeb al minj hoyan Yuda mar monj belen denenbe Al Kurun nanyan irde hanj," yitij.

²⁵ Be, den belen Moseyen saba kenkela gama irde hanj kenem guba yen yen mata gobe minj minyan hiyyen. Goyenpoga sabaminj go walde hanj kenem guba yitij hanj gobe minj minmon henj al minj hoyan Yuda mar monj yara henayinj. ²⁶ Gega al minj hoyan Yuda mar monj gore Moseyen saba kenkela gama irde hinayinj kenem mel gobe guba ma yitij gega, Al Kurun dilindebe guba yitij yara henayinj. ²⁷ Ningeb al minj hoyan Yuda mar monj guba ma yitij goreb Moseyen saba kenkela gama irde hinayinj gobe go mar goreb den Yuda mar Moseyen saba kenkela nurtinj irde guba yitij gega saba pel irde hanj mar goyen kame Al Kurun dilinde huwarde merem yan dirnayinj.

²⁸ Fudinde, al kura Yuda marte mata gama irdeb ulinde po Yuda mar al hiyyen, goyenpoga Al Kurun dilindebe Yuda mar al fudinde ma hiyyen. Ulinde po guba yiyyenbe epte ma Yuda mar al fudinde hiyyen. ²⁹ Ningeb al kura binde mat wor po Al Kurun nurd unen hanj mar go po gab Yuda mar fudinde wor po. Irde Al Kurun dilinde guba yen yen mata fudindebe dulinj Moseyen saba hende hendem po gama irde sisihik walde hinayinj gogo monj. Guba yen yen mata fudindebe Holi Spirit belen al binde dufayya mataya gerger yiryen gogo. Al gwahade gobe al megen nin belen ma turun yirnayinj. Al Kurun belen po gab turun yirde hiyen.

Al Kurunyen mata huwak

3 Be, Yuda marbe gwahade geb Yuda mar al henj henj gote iginenbe dahade? Irde guba yen Yuda mar henayinj gote iginen iginbe dahade go goyen tenayinj? ² Fudinde, Yuda mar hittebe det iginj budam hanj. Goyenbe det iginj budam hanj bana goyen det kurun wor pobe Al Kurun belen Yuda mar goyen basinja yirdeb mereminj yuninj gogo.

³ Goyenpoga Yuda mar kurabe Al Kurun belen mereminj yuninj goyen binde mat fudinde yen ma nurdeb gama ma iraminj. Gwahade ningeb mel gote mataminj goke Al Kurun belen iginj ma nurdeb bikkenj mel goke binja tiyyinj goyen walyen? ⁴ Epte monj wor po. Megen nin marbe gwaha gwaha titek yen binja tenj hanjen goyen ma gama irde usi po tenj hanjen gega, Al Kurunbe mere tenbe goyen po gama irde hiyen. Ningeb goke tenbe Al Kurunyen asande gahade katinj hi: "Doyan Al Kurun, ge belen merere huwarde mere tikeb mata huwakge kawan hiyyen, irde al kura belen usi tiya gintek ma hayinj," yitij.

Tikin 51:4

⁵ Goyenbe megen nin marte matare gaha yewen geb, mere gabe iginj ma bulun goyen dufay henanj ko.

Mere gobe gahade: Al Kurunbe al huwak wor po goyen nende mata bulun belen kawan wor po irde hi kenem goke daha yetek? "Daniñ mata buluniniñ goke Al Kurun belen bearar tenbe gote murungem bulun duner hi? Gobe igiñ ma tiya!" yetek? ⁶ Moñ, epte ma gwaha yetek! Munañ mere goyen fudinde manhan megen niñ marte mata bulun gote murungembe epte ma yunwoñ. ⁷ Gega al kura belen dufaymiñ soñ hekeb, "Ne belen usi mata timekeb gore Al Kurunbe mata fudinde po ten hi goyen kawan iryen. Irkeb denjem turunñ yan hiyyen. Goyenbe dahade geb Al Kurun belen mata bulun al ninen merem yan niryen? Epte moñ!" yiyyen. ⁸ Mere gobe kukuwamñenñ wor po. Mere gobe, "Kame mata igiñ forok yen yen ge ten mata bulun ten hitek," yen hanñen go goya tunande. Goyenbe al kura belen neñ gayen mere bulun mat dird dird niñ tenbe neñ ge yen, "Mel gore al saba gwahade yirde hañ," dinen hañ. Niñgeb go mar gobe Al Kurun belen mere ten hañ gote murungem bulun wor po yuntek mata goyen gogo ten hañ.

Megen niñ marbe tumñanñ mata bulun miñyan

⁹ Be, gwahade niñgeb neñ Yuda marbe al miñ hoyan Yuda mar moñ gote folek? Moñ. Ne belen mehenñde Yuda mar ma al miñ hoyan wet kura goyen tumñanñ mata bulun bana hañ dinhem gogo. ¹⁰ Be, mere gokeb Al Kurunyen asañde gahade katiñ hi:

"Al Kurunñ diliñde al huwakbe hubu wor po.

Al kura huwak ma po hi.

¹¹ Al kura Al Kurunyen mere bebak ma po ten hi. Hubu wor po.

Al unñkurenñ muñ kura Al Kurun niñ ma nanñkenenñ hi.

¹² Al tumñanñ soñ heñ mata bulunñde katiñ geb,

Al Kurunyen metenñ epte ma titek hañ.

Al unñkurenñ muñ kura mata igiñ titek ma hi. Hubu wor po."

Tikiñ 14:1-3; 53:1-3; Eklisiastis 7:20

¹³ "Al hapekbe al mete titek gasuñ yara geb, meremiñ gore al hoyan bulun yirde hi.

Irde melak belenbe usi mere po ten hi."

Tikiñ 5:9

"Irde dinonñdebe kunere duwi belen al yisike kamde hanñen det goyen hañ."

Tikiñ 140:3

¹⁴ "Mohonñdebe al karan yurde al biñ misiñ kattek mere belen po makiñ hi."

Tikiñ 10:7

¹⁵ "Kahanñbe hugiñenñ al gasa yirke kamde kamde niñ po aranñenñ kuñ hañ.

¹⁶ Yen belen naña damde kunayiñ kurun gobe hugiñenñ al bulun yirde, kanduk kurun wor po yunenñ hañ.

¹⁷ Yenbe al biñ kamke igiñ heñ heñ belenbe go ma nurde hañ."

Aisaia 59:7-8

¹⁸ "Go mar gobe Al Kurunñ niñ kafura ma heñ hañ," yitiñ hi.

Tikiñ 36:1

¹⁹ Be, nenbe Moseyen saba bana mere yitiñ kurun gobe saba gote yufuk bana hañ mar goke yitiñ yen

nurde hite. Gogab megen niñ al kura belen mata bulunmiñ goke epte ma, "Nebe al huwak," yiyyen, irde megen niñ mar tumñanñ Al Kurunñ diliñde uliñde merem yan henayiñ. ²⁰ Niñgeb al kura Moseyen saba tumñanñ gama irtek miñmoñ geb, al tumñanñ epte ma Al Kurunñ diliñde al huwak henayiñ. Gwahade yarabe Moseyen saba goreb mata buluniniñ kawan dikala dirke yenenñ bebak ten hityen.

Al Kurunñ diliñde huwak heñ heñ belen

²¹ Niñgeb Al Kurunñ diliñde al huwak heñ heñ belen hoyan dikala dirtiñ hi. Gobe Moseyen saba moñ. Belen goke bikkenñ Mose belen sabamiñde tagalyiñ, irde Al Kurunñen mere basañ mar porofet wor goke tagalamiñ. ²² Niñgeb al kura Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irnayiñ marbe tumñanñ Al Kurunñ belen al huwak yinyen. Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irtiñ mar bana kurabe huwak, munañ kurabe huwak moñ ma yinyen.

Tumñanñ tunande ala al huwak yinyen. ²³ Fudinde, al tumñanñ Al Kurunñ diliñde mata bulunñ titiñ ala geb, Al Kurunñen tareñ turunñ yan bana epte ma hitek hañ.

²⁴ Gega Al Kurunñ belen buninenñ yirde igiñ igiñ yirde hiyen geb, Yesu Kristu belen yumulgañ ten ten belen kirtiñ goyen gama irde hinayiñ marbe al huwak yen yinyen. Goyenbe gwahade heñ heñ gobe murungem moñ, duliñ gwahade hinayiñ. ²⁵ Al Kurunbe al kura Yesu Kristu belen yen ge ten darim wok irde kamiñ goke dufaymiñ tareñ irkeb mata bulunmiñ halde yunenñ yen Yesu goyen ten kerke katiñ. Irde alyen mata bulun niñ ten dapña gasa yirde Al Kurunñ galak irtiñ yara hiriñ. Al Kurunñ belen go tiyyiñ gobe matamiñ huwak goyen Urmiñ uliñde kawan forok iryiñ. Kawan forok iryiñ gobe Al Kurunñ belen bikkenñ al mata bulun ten hinhan goyen goke ma nurde aranñenñ bearar ma ten gote murungem ma yunenñ hinñde mat gogo matamiñ huwak goyen kawan forok iryiñ. ²⁶ Al Kurunñ belen Yesu uliñde mata buluniniñ gote murungem unyiñ gobe Al Kurunbe al huwak goyen kawan dikala dird dird niñbe gogo tiyyiñ. Gwaha tiyyiñ al gobe al huwak wor po. Irde al kura Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irnayiñ marbe tumñanñ al huwak yen yinyen goyen kawan dikala direñ yenbe gogo tiyyiñ.

²⁷ Niñgeb neñ albe da mataniniñ goke turunñ turunñ ten hitek? Irde belenñ damiñ go goyen gama irde al huwak hetek? Moseyen saba gama irde Al Kurunñ diliñde al huwak hetek? Epte moñ! Yesu niñ dufayniñ tareñ irteke gab Al Kurunñ belen al huwak yen dinyen.

²⁸ Fudinde, albe epte ma Moseyen saba gama irde Al Kurunñ diliñde al huwak henayiñ yen nurde hite. Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde gab al huwak henayiñ yen nurde hite. ²⁹ Be, Al Kurunñ gayen Yuda marte Al Kurunñ po? Yenbe al miñ hoyan Yuda mar moñ gote Al Kurunñ moñ? Moñ geb! Yenbe al miñ hoyan gote Al Kurunñ manañ geb. ³⁰ Ga yihim gabe Al Kurunbe unñkurenñ po geb, gago yihim. Niñgeb Yuda mar guba yen hanñenñ goya al miñ hoyan guba ma yen hanñenñ goya goyen Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irnayiñbe tumñanñ Al Kurunñ diliñde huwak yen yinyen. ³¹ Be, gwahade niñgeb nenbe Yesu

niñ dufayniniñ tareñ irde hityen geb, Moseyen sababe pel irde mali mata titek? Moñ, epte ma gwaha titek. Neñ beleñ Yesu niñ dufayniniñ tareñ irde hitekbe Moseyen saba gote miñ kurun goyen tumñan gama irde pasi hetek.

Abrahambe al huwak

4 Be, Abrahambe neñ Yuda marte asininiñ. Niñgeb Abrahambe daha tiyyiñ goyen goke nurtek. Gogab Yesu Kristu niñ dufay sanjiñ ird ird mata goyen bebak titek. ² Be, Abrahambe mata igiñ teñ hinhin gore Al Kurun diliñde al huwak iryiñ manhan matamiñ goke yingey ge turun turun tiwoñ. Gega matamiñ goke kura Al Kurun diliñde turun turun titek moñ hinhin. ³ Niñgeb goke Al Kurunyen asañde dahade katiñ hi? Merebe gahade: "Abraham go Al Kurun beleñ mere iryiñ goyen fudinde yeñ nurdeb dufaymiñ tareñ iryiñ. Irkeb Al Kurun beleñ go keneñbe al huwak yeñ nurd unyiñ," yitiñ hi.

⁴ Be, al kura metey tikeb metey gote miñ al gore murungem unyey. Niñgeb murungem gobe metey tiyyey gote damum geb, duliñ una ma yetek. ⁵ Goyenpoga Al Kurunbe al kura mata igiñ tiyyey goke al huwak ma inyey. Gwahade yarabe al kura Al Kurun beleñ mata bulun mar goyen igiñ al huwak yiryey yeñ nurde yeñ ge dufaymiñ tareñ irkeb goke Al Kurun beleñ al go al huwak yeñ nurd unyey. ⁶ Niñgeb Israel marte doyañ al kurun Dewit manañ al kura Al Kurun beleñ al gote metey dahade tiya goke ma nurdeb al huwak inyey al gobe Al Kurun beleñ guram irde sanjiñ irtiñ al wor po yeñ nurdeb gaha yiriñ:

⁷ "Al kura Al Kurun beleñ mata bulunmiñ halde uneybe mata bulun miñmoñ inyey al gobe amañey wor po nurde hiyey.

⁸ Irde al kura Doyañ Al Kurun beleñ mata bulunmiñ goke ma nuryey al gobe amañey wor po nurde hiyey," yitiñ hi.

Tikiñ 32:1-2

⁹ Be, Al Kurun beleñ gwaha mat guram yirde tareñ yirtek marbe Yuda mar guba yeñ hanñyen goyen po guram yiryey? Ma, al miñ hoyañ Yuda mar moñ guba ma yeñ hanñyen goyen manañ guram yiryey? Tumñan guram yiryey geb. Be, Abraham niñ nurnañ. Neñbe, "Abraham beleñ Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irke Al Kurun beleñ al huwak inyiñ," yihit. ¹⁰ Gega Abrahambe daha naña Al Kurun diliñde al huwak hiriñ? Guba yiriñ kamere ma guba ma yiriñya? Yeñ al huwak hiriñ gobe guba ma yiriñya al huwak hiriñ. ¹¹ Irdeb kame gab guba yiriñ. Guba yiriñ gobe yeñ beleñ guba ma yenya Al Kurun niñ dufaymiñ sanjiñ iryiñ goke teñ Al Kurun beleñ al huwak inyiñ gobe fudinde yeñ bebak teñ teñ niñ gogo guba yiriñ. Niñgeb yeñbe al kura guba ma yitiñ gega, Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ irde hanñ mar kurun gote naniñ hitiñ hi. Gobe go mar goyen Al Kurun diliñde al huwak yeñ nurd yuney yeñbe gogo Al Kurun beleñ Abraham goyen gwaha iryiñ. ¹² Irde Abrahambe al guba yeñ hanñyen marte naniñ manañ. Goyenbe tumñan moñ. Guba yitiñ mar bana goñ al kura Abra-

ham beleñ guba ma yenya Al Kurun niñ dufaymiñ tareñ iryiñ mata goyen gama irde hanñ mar gote naniñ hitiñ hi.

Al Kurunbe biña tiyyiñ goyen gama iryiñ

¹³ Be, Abrahamya foñeymiñ yagoyabe kame megen kurun gayen teñ gote miñ mar henayiñ yeñ Al Kurun beleñ Abraham diliñde biña tiyyiñ gobe Abraham gore Moseyen saba gama irde hike gogo biña tiyyiñ? Moñ. Gwaha titñeybe Al Kurun niñ dufaymiñ sanjiñ irke gab al huwak ineybe gogo biña tiyyiñ. ¹⁴ Niñgeb Al Kurun beleñ biña tiyyiñ goyen Moseyen saba gama irde ga tetek manhan Al Kurun niñ dufay tareñ ird ird gobe miñ miñmoñ hewoñ. Irde Al Kurun beleñ Abraham hitte biña tiyyiñ goyen wor miñ miñmoñ hewoñ. Goyenpoga gwahade moñ. ¹⁵ Moseyen sababe hi gega, al beleñ goyen ma gama irde hikeb goreb Al Kurunyen bearrar bana yukun hiyey. Goyenbe Moseyen saba goyen miñmoñ manhan al beleñ mata kura tike mata bulunbe gogo taha ma iney hiwoñ.

¹⁶ Niñgeb albe Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irke gab Al Kurun beleñ bikken detmiñ yuney yeñ biña tiyyiñ goyen yuney. Gogab Al Kurun beleñ buninñey yirde igiñ igiñ yirdeb detmiñ duliñ yuney yeñ biña tiyyiñ goyen Abrahamyen asem weñ dufaymiñ yeñ ge sanjiñ irnayiñ mar goyen tumñan fudinde wor po tenayiñ. Al kura Yuda mar Moseyen saba bana hanñ gore Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kenem yeñbe Abrahamyen dirñey weñ geb, Al Kurun beleñ yeñ ge biña tiyyiñ goyen tenayiñ. Irde al kura al miñ hoyañ Moseyen saba bana ma hanñ gore Yesu Kristu niñ dufaymiñ tareñ irtiñ kenem yeñ wor Abrahamyen dirñey weñ geb, yeñ wor tenayiñ. ¹⁷ Niñgeb gokeb Al Kurunyen asañde gahade katiñ hi: "Ne beleñ al miñ kurayen kurayen kame forok yenayiñ kurun gote asem girhem," yitiñ. Niñgeb Abraham gobe Al Kurun diliñdeb adoniniñ. Abraham gobe Al Kurun beleñ al kamtiñ wor igiñ yisañ hiyyey, irde det miñmoñ wor pore mat det forok yiryey yeñ dufaymiñ yeñ ge sanjiñ iryiñ. ¹⁸ Abrahambe gwaha mat kura diriñ miñyan hewey yeñ ma nurde hinhinya goyenter Al Kurun beleñ biña tenya, "Asige yagobe budam wor po henayiñ," inyiñ goyen fudinde yeñ nurde diriñ niñ doyañ heñ hinhin. Niñgeb Al Kurun beleñ inyiñ gwahade po, al miñ kurayen kurayen kurun gote asem hiriñ. ¹⁹ Be, yeñ hitte diriñ forok ma yekeyabe damam 100 heñ alik bulun po heñ gwaha mat kura diriñ forok irtek ma hiriñ. Irde berem Sara wor gwahade po diriñ yad yad nalumbe fole wor po tiyyiñ. Gega Abrahambe Al Kurun beleñ diriñ ma nuneñ hi yeñ dufaymiñ tareñ ird ird goyen yul ma yiriñ. ²⁰ Yeñbe Al Kurun beleñ yeñ ge biña tiyyiñ goke hekenñ nurdeb dufay budam ma iryiñ. Irdeb Al Kurun beleñ biña tiyyiñ kurun goyen igiñ forok irde nunyey yeñ nurde hinhin geb, yeñ ge dufaymiñ tareñ irde hinhin gore sanjiñ irkeb Al Kurun deñem turñun yanñ irde hinhin. ²² Niñgeb Al Kurun beleñ dufaymiñ tareñ goyen keneñbe, "Yeñbe al huwak," yiriñ. ²³ Goyenbe Al Kurun beleñ asañmiñde mere bilmiñ "Yeñbe al huwak," yiriñ

gobe Abraham yeŋ ge po ma yiriŋ. ²⁴ Mere gobe neŋ gayen gake manaŋ yiriŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kurunŋiniŋ Yesu kamyiŋde mat isaŋ hiriŋ al Al Kurunŋ goke dufay-niniŋ tareŋ irde hite geb, al huwak yeŋ nurd dunyeŋ. ²⁵ Yesube nende mata buluŋ niŋ teŋ kamyiŋ. Irkeb Al Kurunŋ beleŋ neŋ gayen diliŋde al huwak dire yeŋ Yesu go kamyiŋde mat isaŋ heke huwaryiŋ.

Al huwak heŋ heŋ niŋ hoy diriŋ

5 Be, gwahade niŋgeb Yesu niŋ dufayniniŋ saŋiŋ ir-tekeb Al Kurunŋ beleŋ al huwak diniŋ. Niŋgeb neŋbe Doyaŋ Al Kurunŋiniŋ Yesu Kristu hitte mat Al Kurunŋya awalikde hite. ² Neŋ beleŋ Yesu niŋ dufayni-niŋ tareŋ irtekeb Yesu Kristu gore Al Kurunŋ beleŋ bu-niŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dird dird bana hurkuŋ hurkuŋ be-leŋ kerd dunyiŋ. Irkeb neŋbe go bana hite gago. Irde kame Al Kurunŋyen tareŋ turuŋ yaŋ bana hitek yeŋ nurde goke doyaŋ heŋ hite geb, amaŋ heŋ hityen. ³ Ir-de kanduk kurayen kurayen yeneŋ hite gega, amaŋ heŋ hityen. Gobe kanduk gore saŋiŋ dirkeb kanduk hoyaŋ kura wayyeŋ gega, yul ma yeŋ hitek, ⁴ irde kan-duk yeneŋ yul ma yetekbe mata buluŋ titek dufay goy-en igiŋ fole irde hitek, irde mata buluŋ titek dufay goy-en igiŋ fole irde hitekbe kame Al Kurunŋ beleŋ goke igiŋ igiŋ diriŋ yeŋ goke doyaŋ heŋ hitek geb, gogo kanduk kurayen kurayen yeneŋ hityen gega, amaŋ heŋ hityen. ⁵ Be, Holi Spirit Al Kurunŋ beleŋ dunyiŋ gore Al Kurunŋ beleŋ neŋ gayen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde dunyeŋ hiyen goyen fe wogortiŋ yara irde du-nyuŋ. Niŋgeb Al Kurunŋ beleŋ igiŋ igiŋ diriŋ yeŋ goke doyaŋ heŋ heŋ gobe miŋ miŋmoŋ yeŋ ma nurde hite.

⁶ Fudinde, neŋbe mata buluŋ bana po heŋ gwaha mat kura nindikeŋ sope irtek miŋmoŋ wor po hitekey-abe Al Kurunŋ beleŋ nalu goyenter gwaha tiyeŋ yiriŋy-ab Yesu Kristu beleŋ Al Kurunŋ ma nurd unyeŋ mata buluŋ teŋ haŋ mar niŋ teŋ kamyiŋ. ⁷ Fudinde, al kura al huwak kura goke teŋ igiŋ kameŋ yeŋ yeŋbe me-tenyeŋ wor po. Al igiŋ kura goke teŋ igiŋ kamtek yeŋ haŋ mar wor budam moŋ, yuŋkureŋeŋ po haŋ. ⁸ Goy-enpoga Yesu Kristube neŋ gayen mata buluŋ bana po hitekeya neŋ ge teŋ kamyiŋ. Al Kurunŋbe neŋ gayen bu-bulkuŋne wor po yeŋ nurde dunyeŋ hiyen goyen gwaha matbe dikala dirtiŋyen hi.

⁹ Niŋgeb neŋbe Yesu Kristu beleŋ darim wok irde ka-myŋ go hende al huwak hitiŋ geb, kame Al Kurunŋyen bearar bana mat neŋ gayen fudinde wor po dade siŋa diriŋeŋ. ¹⁰ Bikkeŋ neŋ gayenbe Al Kurunŋyen asogo hin-het gega, Urmiŋ teŋ kerke kateŋ kamyiŋde matbe Al Kurunŋya awalik hitiriŋ. Gega Urmiŋbe bida ma heŋ huwaryiŋ geb, Al Kurunŋ beleŋ kame daha diriŋeŋ? Du-mulgaŋ po tiyyeŋ geb! ¹¹ Goyenbe go po moŋ. Neŋbe Doyaŋ Al Kurunŋiniŋ Yesu Kristu beleŋ Al Kurunŋya awalik dirtiŋ hite geb, goke gayenterbe Al Kurunŋya heŋ amaŋeŋ nurde hite.

Adamyu Yesu Kristuya

¹² Be, gwahade goyen po al unŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tikeb mata buluŋ megen gar forok yiriŋ. Irkeb mata buluŋ gote muruŋgembe kamde kamde mata forok yiriŋ. Irkeb gor mat al tumŋaŋ mata buluŋ teŋ hinhan geb, tumŋaŋ kamde kamde bana po hinhan. ¹³ Be, Moseyen saba ma forok yiriŋya wor mata buluŋbe hinhin. Gega goyenterbe mata buluŋ teŋ hinhan gobe mata buluŋ yeŋ ma nurde hinhan. ¹⁴ Goyen-poga Adamyen nalure mat waŋ Moseyen nalure hinhan mar wor tumŋaŋ kamamiŋ. Al kura Adam beleŋ Al Kurunŋyen mere pel irde mata buluŋ tiyyiŋ gwahade ma tiyamiŋ mar wor tumŋaŋ kamde kamde mata gote yufuk bana hinhan.

Niŋgeb Adambe matamiŋ gote igineŋ buluŋ goyen alya bereya megen haŋ kurunŋ gayen hitte forok iryiŋ al. Gega al kura kame forok yiriŋ al gobe matamiŋ go-te igineŋ igiŋ goyen alya bereya kurunŋ gayen hitte for-ok iryiŋ. Niŋgeb Adambe mata buluŋ forok iryiŋ al, munaŋ kame wayyiŋ al gobe mata igiŋ forok iryiŋ al.

¹⁵ Gega Al Kurunŋyen buniŋeŋ dufay goya Adamyen mata buluŋyabe tuŋande moŋ, hoyaŋ hoyaŋ. Fudinde, al unŋkureŋ Adam gote mata buluŋde mat al budam kamde hinhan. Goyenpoga Al Kurunŋ beleŋ al buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirde yirde gobe kurunŋ wor po, mata buluŋ gote folek wor po. Irde al unŋkureŋ Yesu Kristu gore al buniŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirde kamyiŋ go wor kurunŋ wor po. Yeŋ kamyiŋ gobe Al Kurunŋ beleŋ det-miŋ damum moŋ duliŋ al yuniŋ go goyen. ¹⁶ Be, det yuneŋ yeŋ Al Kurunŋ beleŋ damum moŋ duliŋ al yuntiŋ gobe al unŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tike gote muruŋgem titiŋ gwahade yara moŋ. Gobe gahade: al unŋkureŋ beleŋ mata buluŋ tikeb gor mat al merem yaŋ yirde muruŋgem yuneŋ yuneŋ mata forok yiriŋ. Goyenpoga al budam mata buluŋ kurayen kurayen ti-tiŋ mar hitte Al Kurunŋ beleŋ detmiŋ damum moŋ duliŋ yuntek goyen yunkeb goreb Al Kurunŋ diliŋde al huwak yiriŋ. ¹⁷ Be, al unŋkureŋ Adam beleŋ mata buluŋ tiyyiŋ-de matbe matamiŋ goke teŋ albe kamde kamde mata yufuk bana hinhan. Gega al kura Al Kurunŋ beleŋ bu-niŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yird yird bana heŋ al huwak hitiŋ marbe Al Kurunŋya hugiŋeŋ heŋ det kurunŋ gayen doyaŋ yirde hinayiŋ. Mata gobe al unŋkureŋ Yesu Kristu be-leŋ forok iryiŋ. Al huwak heŋ heŋ gobe det kura Al Kurunŋ beleŋ damum moŋ duliŋ al yuneŋ yiriŋ go goy-en. ¹⁸ Niŋgeb Adamyen mata buluŋ unŋkureŋ † goyen misiŋdebe al tumŋaŋ mata buluŋ mar heŋ gote muruŋgem tamiŋ gega, Yesu Kristuyen mata huwak unŋkureŋ †† goreb Al Kurunŋya hugiŋeŋ heŋ heŋ goyen al tumŋaŋ hitte forok ird yuntiŋ. ¹⁹ Al unŋkureŋ Adam beleŋ Al Kurunŋyen mere pel iryiŋ go misiŋde al budam mata buluŋ mar hitiŋ gega, al unŋkureŋ Yesu Kristu be-leŋ Al Kurunŋyen mere gama iryiŋ go hendebe al bu-

† Al Kurunŋ beleŋ mata igiŋya buluŋya bebak teŋ teŋ he igineŋ ma nawayiŋ inyiŋ goyen meremiŋ pel irde niriŋ goke yitiŋ. †† Ma-ta huwak unŋkureŋ gobe Al Kurunŋyen mere gama irde kuruse hende kamyiŋ goke yitiŋ.

dam al huwak henayin. ²⁰ Moseyen sababe al tumñan mata bulunmin kurun wor po goyen yeneñ bebañ tinan yey duntin. Goyenpoga mata bulunbe kurun po heñ hi geb, Al Kurun beley buninen yirde igin igin yird yird matabe hubu heñ hi? Hubu hitin yarabe kurun heñ mata bulun gote tareñ fole irde hi. ²¹ Gogab mata bulun misinde albe kamde kamde mata yufuk bana hitinjenbe Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu hitte mat Al Kurun beley buninen dirde igin igin dirde al huwak dirkeb Al Kurunya huginen hitek.

Nenbe Yesu Kristuya kamtirin

6 Be, gwahade ningeb daha yetek? Al Kurun beley igin igin dird dird goyen kurun po hiwi yenbe mata bulun ten ten nin bada ma hetek yinin? ² Gwahade mon po! Al kamde detmin tumñan yubul ten hanjen gwahade goyen po, neñ wor mata bulunbe tumñan yubul titirin. Ningeb mata bulun beley epte ma doyan dirde hiyen geb, megen gar epte ma mata bulun ten henya hitek! ³ Nenbe tumñan Yesu Kristuya unken heñ heñ ge baptais titirin gote minbe yenya unken heñ kamtirin yara gobe nurde han gogo. ⁴ Be, nenbe gwahade po baptais titirin goya goyenbe Yesu Kristuya heñ kamteke mete dirtin yara hitin. Gogab Yesu Kristu goyen Nanin beley saninmin turun yan wor po gore isan hirin gwahade goyen po, neñ manan gwaha dirke Al Kurun dilinde al gergen heñ hitek.

⁵ Be, nenbe gwaha mat Yesu Kristuya unken heñ kamtirin kenem yey huwayin gwahade goyen po, neñ wor fudinde Al Kurun beley disan heke huwartek.

⁶ Ningeb Yesu Kristu kuruse hende mayke kamin goyenter dufayninin bikkek megen nin goyen manan kamin yey nurde hite. Gogab neñ gayen mata bulun beley epte ma wor po danarde bon yeke gote yufukde hitek. ⁷ Gobe al kura Yesu Kristuya kuruse hende karmayum al gobe Al Kurun beley mata bulun bana mat ten sin irin geb, gogo mata bulun yufuk bana ma hi.

⁸ Be, nenbe Yesu Kristuya tumñan kamtirin kenem al gergen heñ yenya hite gayenbe fudinde wor po yey nurde hite. ⁹ Gobe Yesu Kristube kamtinde mat huwayin geb, sopte ma kamin yey nurde hite geb, gago dinen hime. Fudinde, kamde kamde mata beley epte ma tanaryen. ¹⁰ Be, Yesu Kristu kamin gobe mata buluninin pasi ire yenbe gogo kamin. Goyenbe wawun unkenenbe po kamin. Irde Al Kurun denem turun yan ird ird nin hi. ¹¹ Ningeb den wor gwahade po kamamin geb, mata bulun yufukde ma hite yey nurdeb Yesu Kristuya heñ Al Kurun denem turun yan ird ird nin hinayin.

¹² Ningeb tubul tike mata bulun beley ultin kame kamke bida hetek goyen tanarde ma hiyen. Gwaha ma tinayinbe mata bulun titek dufay goyen po gama irde hinayin geb. ¹³ Ningeb tubul tike ultin kurhan kura gore mata bulun ten tenenbe nin det ma hiyen. Gwaha titjenbe kamtinde mat huwarde al gergen hitin han geb, ultin goyen Al Kurun beley mata huwakde nin det irde meten unyen yey Al Kurun unnayin. ¹⁴ Denbe Moseyen saba gote yufuk bana ma han. Al Kurun beley

buninen dirde igin igin dirde hi bana gon han. Ningeb mata bulun beley epte ma wor po doyan dirde hiyen.

Nenbe mata huwak ten ten mar

¹⁵ Ningeb daha titek? Nenbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hite, irde Al Kurun beley buninen dirde igin igin dirde hi bana gon hite geb, mata bulun ten hitek? Mon, epte ma gwaha titek! ¹⁶ Be, denbe al kurate meten mar dulnen heñ yende yufukde hiten yey nurde gwaha tinayinbe al gote mere po gama irde meten dulnen ten ten mar henayin goyen go ma nurde han? Gwahade goyen po, den beley mata bulun gama irde hinayinbe gote yufuk bana heñ Al Kurun dilinde al kamtin hinayin. Munan Al Kurunen mere nurde gama irde hinayinbe gote yufukde heñ al huwak henayin.

¹⁷ Be, bikken denbe mata bulun yufuk bana po heñ gote meten mar hinan. Goyenpoga gayenterbe Al Kurunen mere saba dirke nurdeb bitinde mat fudinde wor po gama irde han. Irkeb yey beley mata bulun bana mat dad sin dirde mata huwak yufuk bana dirtin han. Ningeb goke Al Kurun igin wor po nurd unen hite. ¹⁹ Mere tihim gayen dindiken kenkela bebañ titek mon geb, megen nin marte matare mat momon diren tihim. Be, bikken denbe ultin kurhan kura mata bulun Al Kurun dilinde tikin minyan goke unen hinan. Irde mata kura Al Kurunen mere ma nurde hanjen marte mata gama irke mata buluninbe kurun wor po heñ hinan. Gwaha ten nenbe mata bulun kurun gote yufuk bana po hinan. Gega gayenterbe ultin goyen tumñan yumulan ten mata huwak nin unnayin. Irdeb yende yufukde heñ mata huwak ten hinayin. Irkeb Al Kurun dilinde wukken dinyen.

²⁰ Be, bikken den goyen mata bulun yufuk bana heñ gote meten mar hinanyabe mata huwak gote yufuk bana ma heñ mata huwak goke dufay ma heñ hinan.

²¹ Go mata ten hinan goke gayenterbe memyak nurde han. Goyenpoga gwaha ten hinanyabe igin igin dahade kura yawamin? Hubu wor po. Fudinde, mata ten hinan gote murungem funandenbe kamde kamde gogo po. ²² Gega gayenterbe Al Kurun beley mata bulun bana mat dumulan tike Al Kurunen meten mar hitin han. Ningeb gor mat Al Kurun dilinde wukkek hetek mata go po ten tenbe kame gote murungembe Al Kurunya huginen heñ heñ mata goyen tenayin. ²³ Gwahade goyen po, mata bulun gote murungembe huginen kamde kamde gogo. Munan Doyan Al Kuruninin Yesu Kristuya heñ heñ goke ten detmin kura Al Kurun beley damum mon dulin duntin gobe yenya huginen heñ heñ gogo.

Nenbe Moseyen saba yufuk bana ma hite

7 Be, kadne yago, denbe Moseyen saba nurde han geb merene gayen kenkela bebañ tinayin yey Moseyen saba go hende mere diren tihim. Be, albe dilin henya po Moseyen saba gote yufuk bana hinayin gobe nurde han gogo. ² Be, goke ire unyat matare mat dikala diren. Be, Moseyen sabarebe bere un yanbe un goy-

en diliñ hikeyabe uñ yufuk bana po hiyen. Gega uñ goyen kamkeb Moseyen sabare bere gobe uñ goya po hiriryen yitiñ goyen yufuk bana ma hiyen. ³ Ningeb uñ diliñ hikeya al hoyañ hitte kuyen gobe bere gobe lenfot innayin. Gega uñ kamkeb Moseyen sabare unya po hiriryen yitiñ goyen yufuk bana ma hiyen geb, al hoyañ tiyyen goke lenfot ma innayin.

⁴ Ningeb, kadne yago, denbe Yesu Kristuya hañ goke tenbe yenya kuruse hende kamamin yara hamin hañ geb, Moseyen saba gote yufuk bana ma hañ. Gwahade hitiñ yarabe kamtiñde mat huwaryin al Yesu gote yufuk bana hañ. Gwahade hañ gobe gote iginen mata igiñ Al Kurun hitte forok yird unen hiniñ yenbe gogo gwahade hañ. ⁵ Hañkapy megen niñ dufay po gama irde hinhetyabe Moseyen saba gore mata bulunbe gwahade yen kawan yirde hinhin. Gega mata goyen bebak ten yubul titnenbe mata bulun goyen ten ten niñ bininiñ harde hinhin. Irkebe dufay bulun goyen gama irde mata bulun ten hiteke gote murungem bulun, Al Kurun diliñde hugiñen kamde kamde goyen tetek hitirin. ⁶ Goyenpoga gayenter nenbe Yesu Kristuya kamtiriñ geb, Moseyen saba gote yufuk bana ma hite. Bikkenbe saba gore fere dirtiñ hinheth gega, gor mat dade siña dirtiñ. Ningeb Moseyen saba bikkek asañde katiñ goyen hende huwardeya ma Al Kurun niñ meten ten hite. Holi Spirit belen mata gergen duntiñ goyen hende huwarde meten ten hite.

Moseyen sabaya mata bulunya

⁷ Be, gwahade ningeb Moseyen saba gobe bulun yetek? Epte mon! Moseyen saba gore mata bulun nikala ma niryin manhan mata bulunbe dahade goyen bebak ma timewon. Ningeb Moseyen sabare, "Al hoyañde det yenen gone yan hemewon yen ma nurnayin," gwaha ma yitiñ manhan mata gobe bulun yen ma nurmewon. ⁸ Goyenpoga Moseyen sabare, "Al hoyañde det yenen gone yan hemewon yen ma nurnayin," yitiñ mere goyen nurdeb mata bulun go tubul titekdebe mata bulun gore bene fakamke al hoyañde det yenen gone yan hemewon yen nurd nurd dufay kurayen kurayen forok yen hanjen. Moseyen saba go miñmon manhan mata bulun wor kamtiñ yara taren miñmon hiwon. ⁹ Bikken Moseyen saba ma nurde hinhemyabe nebe al igiñ mata bulunem mon yen nurde hinhem. Gega saba gore gwaha gwaha ten hinayin yitiñ goyen nurmiring gega, saba kurun goyen epte ma kenkela gama irtek yen bebak tenbe nebe mata bulun al yen nurmiring. Gobe mata bulun kamtiñ goyen sopte geren hitiñ yara. ¹⁰ Gor mat nebe Al Kurun diliñde kamtiñ hime yen nurmiring. Ningeb Moseyen saba gore ne gayen Al Kurunya hugiñen heñ heñ belen kerd nuntiñ yarabe hugiñen kamde kamde belen kerd nuntiñ yen nurmiring. ¹¹ Fudinde, mata bulun belen usi nird nird belen niñ nankenenbe Moseyen saba goyen hende harde usi nirke mata bulun ten hinhem. Ningeb Moseyen sabare, "Mata bulun gote murungembe kamde kamde gogo," yitiñ go gwahade po, Al Kurun diliñde kamtiñ hinhem.

¹² Ningeb Moseyen sababe bulun? Mon! Moseyen saba

go mun pobe Al Kurun diliñde wukke, irde go bana mere wor wukke, huwak, irde igiñ wor po.

¹³ Ningeb det igiñ goyen gore ne hitte kamde kamde mata forok irde nunyin? Mon, hubu wor po! Mata bulun po ga kamde kamde mata forok ird nunyin. Moseyen saba gobe igiñ gega, mata bulun gore po ga saba go hende kamde kamde mata forok ird nunyin. Gobe mata bulun go fudinde kawan forok yen yen ge Al Kurun belen tubul tike gogo kamde kamde mata forok ird nunyin. Gogab Moseyen saba bana mere yitiñde gor matbe mata bulun gobe fudinde bulun wor po yen kawan henayin.

¹⁴ Be, Moseyen sababe Al Kurun hitte mat watiñ yen nurde hite. Gega nebe megen niñ al po, mata bulun belen damu nirtiñ yara yen yufuk bana po himyen.

¹⁵ Irde mata igiñ po tiye yen nurde himyen gega, gwaha ma ten himyen. Gwaha titnenbe mata gwahade titek ma nirde hiyen goyen po ten himyen. Ningeb nebe mata gwaha ten hime yen ma nurde himyen, kukuwamnen wor po. ¹⁶ Goyenbe mata kura titek ma nirde hi gega, mata goyen tiyenbe mata go ten ten gote miñbe ne mon. Mata bulun ne bana hi gore ten hi. Ningeb Moseyen saba yingenbe igiñ goyen fudinde yen nurde hime. ¹⁸ Ga dinen hime gabe bene bana dufay igiñ kura ma hi yen nurde hime geb, gago yen hime. Fudinde, ne megen niñ al banabe dufay igiñ kura ma hi. Ningeb gogo mata igiñ titek dufay miñyan gega, goyen gama irde mata ten ten gobe metenen wor po nirde hiyen. ¹⁹ Mata igiñ tiye yen nurde himyen goyen titek yarabe mata bulun po ten himyen. Mata bulun titek ma nirde hiyen gega, goyen po ten himyen.

²⁰ Ningeb ne mata gwaha ma titek nurde himyen mata goyen ten himyen gobe nigen ma ten himyen. Mata bulun ten ten dufay ne bana hi gore ten hiyen.

²¹ Ningeb go mata gobe nigen wor po kenen bebak ten himyen. Mata gobe gahade: ne belen mata igiñ kura tiye yen nuren goya goyenbe mata bulun ten ten dufay wor ne bana hi. ²² Gobe gahade: Al Kurun belen bene bana dufay igiñ forok ird nuntiñ geb, Al Kurunen saba goke amanen nurde himyen. ²³ Goyenpoga bene bana kurhanbe saba hoyañ bulun kura hi geb, gore mata bulun yufukde nerde fere nire yenbe Al Kurunen saba bener igiñ nurd unen himyen goya arde hike nurde himyen. ²⁴ Goke tenbe neb gwaha kura ten igiñ hewen yen ma nurde hime geb nigen ge buninen wor po nurde hime. Ningeb ganun al belen gab mata bulun bana po heñ katek heñ hime al gayen nad siña nirke igiñ hewen? Hubu wor po! ²⁵ Gega Al Kurun belen Doyan Al Kuruniniñ Yesu Kristu inke ne gayen mata bulun bana mat nad siña niryin geb, goke amanen nurd unen hime.

Ningeb nebe gahade hime: nebe dufay gergen nuntiñdebe Al Kurunen saba gama irde hime. Gega megen niñ dufay bulun belen manan nulun ten hi.

Holi Spiritya heñ heñ mata

8 Ningeb al kura Yesu Kristuya hañ marbe Al Kurun belen mata bulunmin gote murungem ma yuny-

en. ² Gobe Yesu Kristuya hireke al gergeñ nirtin Holi Spirit gote sanin gore mata bulunya kamde kamdeyat tareñ bana mat nad sinja niryin geb, gago dinen hime. ³ Nenbe megen nin dufay bulun goyen minyan mar geb, Moseyen sabare yitin goyen epte ma kenkela gama irtek hite. Ningeb Moseyen saba gore epte ma igin dirtek hinhin. Irkeb Al Kurun belen mata buluninin halde dunen yenbe Urmin ten kerke katenbe nen ghade ga po hen forok yirin. Irde mata buluninin ge ten yingen Al Kurun galak iryin. Irkeb Al Kurun belen megen nin marte mata bulun goyen Yesu Kristu ulinde irde alyen mata bulun gote murungem unyin. ⁴ Al Kurun belen meten go tiyyin gobe Moseyen sabare mata huwak nin yitin goyen nen hitte kenkela wor po forok yen hiyen yenbe meten gogo tiyyin. Ningeb nenbe megen nin dufay bulun go ma gama irdeb Holi Spirityen dufay po gama irde hityen.

⁵ Be, al kura megen nin dufay gama irde han marbe ulinde aman hetek dufay goyen po gama irde hitek nurde hanjen. Goyenpoga al kura Holi Spirityen dufay gama irde han marbe Holi Spirit belen igin nurde hitek mata goyen po ten hitek nurde hanjen. ⁶ Fudinde, al kura megen nin dufay gama irde hiyen al gobe Al Kurun dilinde kamtin hiyen. Gega Holi Spirit belen dufaymin doyan irde hiyen al gobe Al Kurun dilinde al gergeñ hen bin kamke igin hiyen. ⁷ Gega megen nin dufay po gama irde hiyen al gobe Al Kurun asogo irde hiyen. Go al gobe Al Kurunyen saba gama ma irde hiyen. Irde epte ma gama irtek hiyen. ⁸ Al gwahade megen nin dufay bulun belen doyan yirtinde po han marbe epte ma wor po Al Kurun belen amanen nurtek mata goyen ten hinayin.

⁹ Gega den banabe Holi Spirit hi geb, megen nin dufay belen ma doyan dirde hi. Holi Spirit belen doyan dirde hi. Gega al kura Holi Spirit minmon kenem al gobe Yesu Kristuyen al mon. ¹⁰ Gega den goyen Yesu Kristuya han kenem mata bulun nin ten ultinbe bida henayin gega, Al Kurun dilinde al huwak henayin geb tontinbe yenya hinayin. ¹¹ Irde Al Kurun Yesu Kristu kamtinde mat isan hirin al gote Holi Spirit belen den bana hi kenem Yesu kamtinde mat isan hirin al Al Kurun belen Holi Spirit dunyen. Irke ultin bida henayin goyen kame sopte gergeñ yirke huginen hinayin.

¹² Ningeb, kadne yago, nenbe yen belen gwaha diryin goke wol hetek mata kura hi. Mata gobe megen nin dufay bulun ulninde aman hetek goyen ma po gama irde hitek go goyen. ¹³ Gobe megen nin dufay gama irde hinayinbe Al Kurun dilinde kamtin hinayin gega, ultinde mata bulun ten ten dufay goyen Holi Spirityen tarende yubul tinayinbe Al Kurunya huginen hinayin geb, gago dinen hime. ¹⁴ Be, Al Kurun dirnen wen fudinde wor pobe Al Kurunyen Holi Spirit belen doyan yirde yukun hi mar gogo. ¹⁵ Al Kurun belen Holi Spirit dunyin gobe bikken kamde kamde nin kafura hen hinhan dufay bana gon sopte mulgan hen hen ge ma dunyin. Gwahade yarabe dirnen wen hen hen ge Holi Spirit dunyin. Ningeb yende saninde Al Kurun goyen eke merere, "Ado, Ado" inen hityen. ¹⁶ Fudinde,

Holi Spirit nen bana hi goreb binininde wor po, "Denbe Al Kurunyen dirnen wen," dinen hiyen. ¹⁷ Irde nenbe Al Kurunyen dirnen wen kenem kame yende det gote min mar hini. Goyenbe kanduk Yesu Kristu belen yinyin gwahade nen manan goyen bana hitek. Gogab Al Kurunyen tareñ turun yan wor po yen belen Yesu Kristu untin goyen nen manan tetek. Irkeb yenya nenya tumnan Al Kurunyen det gote min mar hini.

Kame Yesu Kristu tareñmin turun yan kentek

¹⁸ Be, Al Kurunyen sanin turun yan wor po kame nen hitte forok yiyyen gobe igin wor po geb, gayenter kanduk yenen hite gabe det dirnen yen nurde hite. ¹⁹ Fudinde, tareñmin turun yan gobe fudinde wor po forok yiyyen geb, megenya nankinya, irde det kurun gayen gare dagehen ga Al Kurun belen dirnen wen kawan forok yirke yentek yen nurdeb goke po doyan hen han. ²⁰ Megenya nankinya, irde det kurun gayenbe Al Kurun belen dufaymin kiryin goyen gama ird ird nin son hamin gobe momonnde ma son hamin. Al belen mata bulun tikeb det kurun gayen wor Al Kurunyen dufay gama ird ird nin son hamin. Gwaha tiyamin gobe Al Kurun belen gwahade po henayin yen dufay kiryin geb, gogo tiyamin. Goyenpoga sopte igin hetek nalu nin doyan hen hanjen. ²¹ Goyen natureb det kurun gayenbe bulun hitinde mat Al Kurun belen sopte yade gergeñ wor po yiryen. Irde Al Kurun dirnen wen gobe mata bulun yufukde mat yad sinja yirke Al Kurunyen tareñmin turun yan goyen bana hinayin gwahade goyen po, det kurun gayen wor gwahade po hen hinayin.

²² Be, det kurun Al Kurun belen yiryin gabe bulun hitinde mat wan wan gayenter wor bulun hitin goyen bana po hen ulin misin nurde han gobe nurde hite. Yen ulin misin nurde hanjen gobe bere kura dirin kawan kere yen ulin misin kater hiyen go gwahade goyen. ²³ Goyenbe yen po mon. Nen manan bininin bana misin nurde hityen. Nenbe Al Kurun belen dunen yen bin tiyyin gote iginen mehende wor po Holi Spirit goyen titirin mar. Goyenpoga nen gayen wor kanduk bana hen misin nurde hityen. Irde misin nurde henya-be Al Kurun belen nen gayen dirnen wen wor po dirde ulninin manan bulun hitinde mat gergeñ wor po yiryen yen goke po doyan hen hityen. ²⁴ Nenbe kame Al Kurun belen gwaha diryen yen nurde doyan hen hinhet geb, Al Kurun belen dumulgan tiyyin. Gega det kura tetek yen goke doyan hen hityen goyen bikken titin kenem goke ma doyan hen hitek. Ganun al belen det kura bikken titin goyen temewon yen nurde goke doyan hen hiyen? Hubu wor po. ²⁵ Gega nenbe det kura yawartek goyen go ma yawartin geb, goke doyan hen hityen gega, goke pinen ma hen hityen.

²⁶ Be, nen gayen kanduk bana hite gega, Al Kurunyen sanin turun yan wor po goyen goke doyan hen hen goreb tareñ dirde hiyen gwahade goyen po, Holi Spirit wor nen dufayninin tareñ mon gayen faran durde hiyen. Nenbe goke kura Al Kurun gusunan irtek yen ma nurde hityen gega, Holi Spirit yingen po nende gasun

teŋ Al Kurunj esenj mere irde hiyen. Yenbe gwaha teŋ henjyabe neŋ ge buninjen wor po nurdeb binde misinj kurunj kateŋ henja Al Kurunj mere irde hiyen. Misinj kateŋ hiyen gobe epte ma gwahade yenj nurde tagaltek. ²⁷ Irde Holi Spiritbe Al Kurunjen alya bereya faranj yurenj yenj Al Kurunjen dufayminj po gama irde gusunjanj irde hiyen. Ningeb neŋ alyen dufay kenkela keneŋ hiyen al Al Kurunjbe Holi Spirit beleŋ dufay dahade kerde gusunjanj irde hi goyen kenkela nurde hiyen.

²⁸ Irdeb al kura Al Kurunj beleŋ dufayminj kerde hoy yirkeb yenj ge amanjenj nurde unej hanj mar hitte mata forok yenj hanj kurunj gobe Al Kurunj beleŋ yad bul yirdeb mel goyen iginj henj henj mat yirde hi gobe nurde hite. ²⁹ Gobe Al Kurunj beleŋ alya bereyaminj hetek mar bikkenj nurd yunenbe Urminj yara henayinj yenj basinja yiryinj geb, gogo dirde hi. Gogab Urminj gobe Al Kurunjen dirnenj wenj hitinj mar gote urminj matalinj hiyyen. ³⁰ Al Kurunjbe alya bereyaminj bikkenj basinja yirtinj goyen hoy yiryinj. Irde hoy yirke watinj mar goyen al huwak yiryinj. Irde al huwak yirtinj mar goyen denjem turunjanj yanj yiryinj.

Al Kurunjen amanj dufaybe kurunj wor po

³¹ Ningeb Al Kurunj beleŋ iginj gwaha diryinj goke daha yetek? Irde Al Kurunj beleŋ neŋ faranj durde hi kenem ganunj al beleŋ asogo dirnayinj? Hubu wor po!

³² Al Kurunjbe Urminj yende wor po goyen urne yenj be ma hirinj. Gwaha titnenjbe neŋ megen ninj mar kurunj gake nurde megen gar teŋ kerke kateŋ kamyinj. Ningeb Yesu Kristu basinja irtek wor gogo dunyinj geb, det hoyanj dunenj dunenj ninj kama hiyyen yenj nurde hanj? Monj, kama ma henj kurunj po dunenj hiyen. ³³ Al Kurunj yingenj po basinja yirtinj mar goyen al huwak yiryinj. Ningeb ganunj al beleŋ Al Kurunj beleŋ basinja yirtinj mar goyen merem yanj yirnayinj? Hubu wor po! ³⁴ Be, Yesu Kristube neŋ ge teŋ kamyinj. Irde kamyinde mat huwaryinj. Huwardeb Doyanj Al Kurunj henjbe Al Kurunj haniŋ yase beleŋ mat keperde neŋ ge teŋ Al Kurunj gusunjanj irde hi. Ningeb ganunj al beleŋ merem yanj dirde gote murungem bulunj dunyen? Hubu wor po!

³⁵ Irde ganunj al beleŋ Yesu Kristu beleŋ bubulkuŋne wor po yenj nurd dunenj hi bana gonj mat dad siŋa diryen? Hubu wor po! Kanduk kurayen kurayen yenenj hitek, ulniniŋ misinj kateŋ hitek, al hoyanj beleŋ bulunj bulunj dirde hinayinj, binje kamde hitek, ulniniŋ umŋa minjonj hitek, det bulunj kura forok yenj bulunj dirtek hinayinj, irde fulenja mata forok yenj hinayinj kurunj gore Yesu Kristu beleŋ neŋ gayen bubulkuŋne wor po yenj nurd dunenj hi goyen iginj walnayinj? Epte monj! ³⁶ Ningeb yenj ge kanduk gwahade yentek goke Al Kurunjen asanjde gahade katiŋ hi:

“Ge goke teŋ neŋbe huginjenj al beleŋ mudunke kamtek belnenjde po kuŋ hityen.

Irde nenbe sipsip gasa yirke kamde hanjen go gwahade goyen hityen,” yitiŋ.

Tikiŋ 44:22

³⁷ Be, nenbe yitiŋ gwahade po kanduk bana hityen gega, neŋ gayen bubulkuŋne wor po yenj nurd dunenj hi

al Yesu Kristu faranj durke kanduk karkuwanj gwahade goyen fole wor po yirde hityen. ³⁸ Fudinde, Al Kurunj beleŋ neŋ ge amanjenj wor po nurd dunenj hi. Ningeb dufaynerbe fudinde wor po gahade nurde hime: kamtek ma hitek yara kura, Al Kurunjen miyonj wet ma ungunja, hanjka ma kame, irde det sanjinj minyanj yara kura, ³⁹ irde det nanjinjde ninj wet ma det megenj binde ninj wet ma det megen gar ninj kurayen kurayen gore Doyanj Al Kurunjininj Yesu Kristu ninj teŋ Al Kurunj beleŋ neŋ bubulkuŋne wor po yenj nurd dunenj hiyen goyen epte ma wor po walnayinj.

Israel mar

9 Be, nebe Yesu Kristuya har geb, mere dinenj hime gabe fudinde dinenj hime. Usi ma wor po teŋ hime. Bener fudinde yenj nurdeya dinenj hime. Holi Spirit wor merene gayen fudinde yenj nurde hi. ² Be, bene bindebe Israel mar ninj huginjenj kanduknenj nurdeb buninjenj wor po nurde himyen. ³ Ningeb nigen minjde ninj alya bereya goyen faranj yurmewonj wor po yenj nurde himyen. Goke teŋbe beleŋ kura hi kenem mel gore nere gasunj teŋ Yesu Kristu nurd unkeb nebe yende gasunj teŋbe Yesu Kristu tubul teŋ gisaw kuŋbe Al Kurunjen bearar bana henj yenj nurde himyen. ⁴ Be, nigen minjde ninj albe Israel mar gogo. Mel gobe Al Kurunj beleŋ dirnenj wenj yirke tareŋminj turunjanj yanj goyen bana hinhan. Al Kurunjbe mel goya biŋa kura tareŋ po teŋbe Moseyen saba mananj yunyinj. Irde Al Kurunjen ya balem bana dolonj ird ird mata yikala yiryinj. Irde mel goyen gwaha gwaha yirenj yenj biŋa hoyanj hoyanj mananj teŋ hinhin. ⁵ Mel gobe Yuda mar te hakwaminj wor po minjde mat watinj. Yesu Kristu wor yenj goyen minjde mat watinj. Yesu Kristube Al Kurunj, det kurunj gayen doyanj yirde hi al. Ningeb yenj po ga huginjenj turunj irde hitek hi. Fudinde wor po.

⁶ Be, Israel mar gobe tumnanj Yesuyen alya bereya Israel mar fudinde wor po hewonj gega, gwahade ma hanj. Ningeb Al Kurunj beleŋ mel goyen hitte biŋa tiyyinj gobe sorkok hirinj yenj nurtek? Monj, sorkok ma hirinj. Israel marbe Al Kurunj beleŋ basinja yiryinj gega, tumnanj ma basinja yiryinj. Al kura po basinja yiryinj geb, gogo al tumnanj ma Yesuyen alya bereya hitinj. ⁷ Mel gobe tumnanj Abrahamyen minjde mat watinj gega, go kurunj gobe tumnanj Abrahamyen dirnenj wenj ma haminj. Gokeb bikkenj Al Kurunj beleŋ, “Aisakyen minjde mat forok yenj hinayinj go munj po gab dirinje wenj henayinj,” inyinj gogo. ⁸ Ningeb mere gote minjbe Abrahamyen dari po gama irde dirinj forok yitiŋ gobe Al Kurunjen dirnenj wenj monj. Munanj Al Kurunj beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyinj goyen gama irde dirinj forok yitiŋ go po ga Abrahamyen dirnenj wenj wor po. ⁹ Be, Al Kurunj beleŋ Abraham hitte biŋa tiyyinj mere gobe gahade: “Dama kura imoyenter nalu kirtinj hi goyenter gab sopte mulganj henj ge hitte wayen. Goyenterbe berge Sarabe dirinj al dirinj kura kawanj kiryen,” yitiŋ hi.

¹⁰ Goyenbe go munj po monj. Aisak berem Rebeka urminj waranj gote naninbe unjkurenj Aisak po. Aisak gobe nenj Israel mar kurunj gate asinininj. ¹¹ Goyenbe Aisak

urmiŋ waraŋ kalpaŋ goyen forok yeŋ miŋmoŋdebe Al Kurun beley Rebeka goyen, "Itiŋbe kuliŋde meterŋ al hiyyeŋ," inyiŋ. Go mere gobe diriŋ irawa go kawaŋ heŋ mata igiŋ daw ma buluŋ daw goyen tike yeneŋya ma gwaha yiriŋ. Al Kurun beley bikkeŋ dufaymiŋ kiriŋ go po gama irde kuliŋ go basaŋa iryiŋ. Niŋgeb Al Kurun beley gwaha iryiŋ gobe yeŋbe alyen mata keneŋbe basaŋa ma yirde hiyen, dufaymiŋde igiŋ nurd yunenŋbe basaŋa yirde hiyen goyen dikala dirde hi. ¹³ Niŋgeb mata goke Al Kurunyen asaŋde gahade katiŋ hi:

"Nebe Yekop goyen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde uney hime.

Munaŋ Isobe gwahade ma nurd uney hime," yitiŋ.

Malakai 1:2-3

¹⁴ Niŋgeb daha yetek? Al Kurun beley go tiyyiŋ goke teŋ yeŋbe mata huwak ma tiyyiŋ yetek? Epte moŋ! ¹⁵ Al Kurun beley matamiŋ goke teŋ Mose gaha inyiŋ:

"Dufayner al kura bunineŋ ire yeŋbe gwaha po ireŋ.

Irde al kura igiŋ ire yeŋbe gwaha po ireŋ," yitiŋ hi.

Yumulgaŋ 33:19

¹⁶ Niŋgeb Al Kurun yingey po gab ganuŋ al kura bunineŋ ire yeŋbe gwaha iryen. Munaŋ al beley dufaymiŋde Al Kurun beley basaŋa nirwoŋ yeŋ nuryeŋ, irde mata igiŋ teŋ himeke gab gwaha niryey yeŋ kurut yeŋ hiyen gore epte ma Al Kurun beley bunineŋ iryen. ¹⁷ Al Kurunbe matamiŋ gwahade geb, Isip naŋa doyaŋ al kurun Fero gobe meremiŋ pel ird ird niŋ basaŋa irdeb gaha inyiŋ: "Ge hittebe saŋiŋne turuŋuŋ yaŋ wor po goyen kawan forok irmeke al megen hike kwa kurun gore nurdeb ne niŋ nurnayiŋ yeŋ dufay kerdeb gogo ge gayen doyaŋ al kurun girmiriŋ," inyiŋ. ¹⁸ Niŋgeb Al Kurunbe dufaymiŋde al kura bunineŋ ire yeŋbe bunineŋ iryen. Irde al kura meremiŋ pel ird ird niŋ tonay tareŋ ire yeŋbe gwahade po iryen.

¹⁹ Be, Al Kurunbe gwahade hi goke al kura dufaymiŋ soŋ hekeb, "Al Kurun beley neŋ gayen mata gwaha gwaha teŋ hinayiŋ yeŋ yingeyde dufay po gama irde basaŋa dirtiŋ kenem daha mat dufaymiŋ waltek? Epte moŋ! Niŋgeb mata buluŋ teŋ hityen gobe nindikeŋ ma forok yirde hityen gega, daniŋ Al Kurun beley mata buluŋniniŋ ge merem yaŋ dirde hiyen? Gobe igiŋ moŋ," yeŋ haŋyen. ²⁰ Goyenpoga deŋbe al dahade geb, gwaha yeŋ haŋ? Neŋ al megen niŋ gare Al Kurun beley dufaymiŋ gama irde daha kura diryen goyen goke epte ma, "Daniŋ gahade dirayŋ?" intek. Mata gobe det kura al kura beley iryen gore tigiri teŋbe iryen al goyen, "Daniŋ gahade niraŋ?" ma inyen go gwahade goyen. ²¹ Be, kuwe yase yird yird albe woŋa teŋ kuwe yase gwahade yireŋ yeŋ nurdeb dufaymiŋ go po gama irde yiryey. Kuwe yase kura meterŋ kurun uney uneyen ireŋ yeŋbe gwahade po iryen. Munaŋ kuwe yase kura meterŋ mali untek goyen ire yeŋbe igiŋ ala iryen.

²² Niŋgeb Al Kurun wor mata gwahade goyen po teŋ hiyen. Yeŋbe mata buluŋ mar goyen beararmiŋ kawan po kennayiŋ, irde tareŋmiŋ wor keneŋ bebak tinayiŋ yeŋ nurde gwamuŋ yure yeŋbe igiŋ gwamuŋ yuryey. Gega yeŋbe bemel ma gwaha yirde ulyaŋde doyaŋ heŋ heŋ niŋ piŋey ma irde hiyen. Gobe dufaymiŋ po

gama irde gwaha teŋ hi geb, al kura beley goke epte ma innayiŋ. ²³ Munaŋ al kura Al Kurunyen bunineŋ dufay bana po haŋ mar goyen kurabe neŋ gago. Neŋbe Al Kurunyen saŋiŋ turuŋuŋ yaŋ wor po goyen kennayiŋ yeŋ bikkeŋ gitik diriŋ geb, tareŋmiŋ turuŋuŋ yaŋ goyen neŋ gayen dikala direŋ yeŋ nurde hinhin. Goyenbe al kura beley epte ma, "Daniŋ yeŋ po gwaha yirde hi?" innayiŋ. ²⁴ Neŋbe Al Kurun beley hoy diriŋ gega, al miŋ unkuŋende mat po ma hoy diriŋ. Neŋ kurabe Yuda mar, kurabe al miŋ hoyay Yuda mar moŋ gayen hoy diriŋ. ²⁵ Al Kurun beley gwaha diriŋ goke mere basaŋ almiŋ kura Hosea beley Al Kurunyen mere gahade kayyiŋ:

"Ne beley alya bereya nere ma hinhan goyen yadeb 'Nere alya bereya,' yineŋ.

Irde al miŋ hoyay goyen bubulkuŋne wor po yeŋ ma nurd yunenŋ hinhem goyen yadebe 'Diriŋne yago, bubulkuŋne wor po' yineŋ." yitiŋ hi.

Hosea 2:23

²⁶ Irdeb,

"Naŋa kurar kura Al Kurun beley, 'Deŋbe nere alya bereya moŋ,' yinyiŋde gor po kamebe, 'Mel gabe Al Kurun gwahader hitiŋ gote alya bereya' yinyey," yitiŋ hi.

Hosea 1:10

²⁷ Be, Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beley Israel mar niŋ gahade tareŋ po tagalyiŋ:

"Israel marbe budam wor po, makaŋde niŋ sawsawa yara.

Goyenpoga Al Kurun beley al tumŋaŋ ma yawaryey, al tapum muŋ po yawaryey.

²⁸ Gobe Doyaŋ Al Kurun beley alya bereya megen haŋ kurun goyen hitte mere tiyyiŋ gote igineŋ araŋ po forok iryen geb gogo," yitiŋ hi.

Aisaia 10:22-23

²⁹ Mere gobe Aisaia beley asaŋmiŋ bana goŋ meheŋ beleybe gahade kayyiŋ goya tuŋande. Meremiŋbe gahade:

"Doyaŋ Al Kurun saŋiŋmiŋ kurun wor po beley diriŋniniŋ kura yubul ma teŋ tumŋaŋ gwamuŋ yuryey manhan

neŋbe Sodomya Gomoraya taunde niŋ mar yara hitewoŋ," yitiŋ hi.

Aisaia 1:9

Israel marbe Yesu niŋ dufaymiŋ tareŋ ma irde haŋ

³⁰ Niŋgeb goke teŋ neŋbe gaha po yetek: al miŋ hoyay Yuda mar moŋ, mata huwak teŋ teŋ niŋ dufay ma heŋ haŋ mar beley Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ irdeb Al Kurun diliŋde al huwak hitiŋ haŋ. ³¹ Munaŋ Yuda marbe Moseyen sabare mata huwak niŋ yitiŋ goyen gama ird ird niŋ kurut yeŋ haŋyen gega, Al Kurun diliŋde al huwak ma hitiŋ haŋ. ³² Goyenbe Israel mar gobe dahade niŋ al huwak ma hitiŋ haŋ? Mel gobe Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋeŋbe mata igiŋ teŋ gab al huwak hetek yeŋ nurde haŋyen geb, gogo soŋ hamiŋ. Gobe al kura hora go ma keneŋbe kukuhuk urde tak-

tenj mayyen go gwahade yara tiyamiñ. ³³ Goke tenje Al Kurunyen asanđe gahade katiñ hi:

“Ga kennañ.

Ne beleñ Yerusalem taunde hora kura keren.

Irkeb albe kukuhuk yurde yakten gasa yiryen.

Irde hora kurun kura keren.

Irkeb albe gore yirkeb yakten gasa yirke katen bulun po henayin.

Gega al kura yen ge dufaymin taren irnayin marbe epte ma memya hetek hinayin,” yitiñ hi.

Aisaia 8:14; 28:16

10 Be, kadne yago, ne bener gabe Israel mar goyen Al Kurun beleñ yumulgan tiwoñ yen nurdeb Al Kurun gusunañ irde himyen. ² Mel gobe Al Kurun niñ meten titek wor po nurde hanjen gobe fudinde yen igin tagalen. Gega go ten hanjen gobe Al Kurunbe gwahade yen kenkela ma bebak tenya gwaha ten hanjen. ³ Mel gobe Al Kurun diliñde al huwak hen hen beleñ gobe Al Kurun hitte mat watin goyen ma nurdeb yingenđe sanjinde al huwak hiniñ yen kurut yen hanjen. Niñgeb al huwak hen hen beleñ fudinde goyen gama ma irde hanjen. ⁴ Goyenbe al kura Yesu Kristu niñ dufaymin taren iryenbe Al Kurun beleñ al huwak inyen. Niñgeb goke tenje Yesu Kristu beleñ Moseyen saba goyen pasi kiryin.

⁵ Be, Mosebe sabamin gama irde al huwak hen hen goke gahade kayyin: “Al kura sabamin gama irde hiyen albe saba gore po taren irke hiyen,” yitiñ hi. ⁶ Gega Yesu niñ dufaymin sanjirde Al Kurun diliñde huwak hitin marbe gaha yen hinayin: “(Yesu Kristube bikken megen gar katiñ gega, go ma nurdeb Yesu ten megen gar katen katen niñ yen henbe) dindiken ulin, ‘Ganun beleñ Al Kurunyen gasunđe hurkuyen?’ ma yenayin. ⁷ Irde (Yesu Kristube bikken kamiñde mat huwayin gega, go ma nurdeb al kamtiñ gasunđe mat Yesu go ten wan wan ge yen henbe) dindiken ulin, ‘Ganun al beleñ al kamtiñde gasunđe kurkuyen?’ ma yenayin,” yitiñ hi. ⁸ Mere gote miñbe gahade: “Al Kurun diliñde huwak hen hen mere gobe gisaw inor ma hi. Ketaltinđe hi, mohonjinđe hi, irde bitin bana hi.” Mere gobe dufaytin taren ird ird mere, neñ beleñ tagalde tukun hityen gogo. ⁹ Niñgeb mere go yitiñ gwahade po, al kura binde mat wor po Al Kurun beleñ Yesu go kamtiñde mat isan hirin goyen fudinde yen dufaymin taren iryen, irde yingen mohonđe wor po, “Yesube Doyan Al Kurun,” yiyyenbe Al Kurun beleñ al go tumulgan tiyyen. ¹⁰ Fudinde, al kura Yesu niñ binde mat dufaymin sanjirde Al Kurun beleñ al huwak inyen. Irde dufaymin taren irtin goyen mohonđe mat kawan po tagalkebe Al Kurun beleñ tumulgan tiyyen. ¹¹ Goke tenje Al Kurunyen asanđebe, “Al kura yen ge dufaymin taren irtin marbe epte ma yen ge memya hetek hinayin,” yitiñ hi. ¹² Niñgeb yitiñ gwahade po, Yuda mar ma al miñ hoyan Yuda mar moñ goyen tumnan ala Al Kurun beleñ gwaha yiryen. “Al kura gore Doyan Al Kurun beleñ faran duri yen hoy irnayin marbe tumnan yumulgan tiyyen,” yirin geb, yenbe al kura faran niñ hoy irnayin mar tumnan gote Doyan Al Kurun hiyyen.

Irde go mar goyen guram yirde sanjir wor po yirde hiyen.

¹⁴ Goyenbe al kura Doyan Al Kurun niñ dufaymin taren ma iryenbe daha mat hoy iryen? Irde yende mere momonmin kura muñ ma nurtin kenem daha mat yen ge dufaymin taren iryen? Irde yen ge al kura beleñ ma tagalkebe daha mat nuryen? Epte moñ. ¹⁵ Irde mere goyen tagal tagal niñ hulyan ma yirnayinbe ganun mar beleñ daha mat mere goyen tagalnayin? Hubu wor po. Goke tenje gahade Al Kurunyen asanđe katiñ hi: “Al kura kun Al Kurunyen mere igin goyen tagalde hiyen al gobe Al Kurun beleñ igin wor po kinyen,” yitiñ.

¹⁶ Goyenpoga Yuda marbe tumnan ma Yesu niñ yitiñ mere igin goyen nurde dufaymin sanjir iramin. Kura po ga gwaha tiyamin. Niñgeb goke tenje Aisaia beleñ, “Doyan Al Kurun, mere tagalde hiteke ganun al beleñ fudinde yen nurde dufaymin taren irnayin? Hubu wor po,” yirin. ¹⁷ Niñgeb al kura Yesu Kristu niñ dufaymin taren ire yenbe meremin wa nurde gab dufaymin sanjir iryen. Goyenbe mere igin goyen daha mat nuryen? Gobe al kura beleñ Yesu Kristuyen mere goyen tagalkebe gab nuryen. ¹⁸ Goyenbe gusunañ kura dire? Israel marbe mere igin goyen ma nuramin? Moñ, nuramin. Niñgeb goke tenje Al Kurunyen asanđe gahade katiñ hi:

“Sabaminbe megen kurun gare nurde tukutin ala tiyyin.

Irde mereminbe nanja kurun gayen kun pasi hirin,” yitiñ.

Tikin 19:4

¹⁹ Be, sopte gusunañ kura dire? Israel mar gobe mere gote min bebak ma tiyamin? Moñ, bebak tiyamin. Gega mere goyen harhok unamin. Niñgeb goke Al Kurun beleñ yirin goyen bikken Mose beleñ gahade kayyin:

“Nebe alya bereya nere yitiñ moñ goyen yawaren.

Irkeb go yenenbe bitinde igin ma nurnayin.

Irde merene bebak ma titin mar goyen yawaren.

Irkeb goke bitin ar yiyyen,” yitiñ hi.

Saba 32:21

²⁰ Irde Aisaia beleñ Al Kurunyen mere tagal tagal niñ kafura ma henbe Al Kurunyen mere goyen kawan po gaha yirin:

“Nebe al kura ne niñ ma nankenen hitin mar beleñ nenamin.

Irde ne niñ gususunañ ma hen hitin mar hitte nigen kawan hemeke nenamin,” yitiñ hi.

Aisaia 65:1

²¹ Goyenpoga Israel mar niñ tenje gaha yirin:

“Wampot mat wan wan wawun hihi gayen merene gama ma irde tonan sanjir wor po hen han mar goyen ne hitte wawon yen hanne yak irtinde hime,” yitiñ hi.

Aisaia 65:2

Al Kurun beleñ Israel mar buninjen yirin

11 Be, Israel marte matabe gwahade geb, Al Kurun beleñ alya bereyamin goyen pel yiryin? Moñ, gwaha ma yiryin! Nigen wor Israel mar al, irde Abrahamen asem, irde Benyaminyen † minde niñ al. ² Fudin-

de, Al Kurunbe Israel mar goyen forok ma yekeya basija yiryin geb, alya bereyamin go ma pel yiryin. Be, denbe Al Kurunyen asande Al Kurunyen mere basan al Elaia belen Israel mar nin igin ma nurde Al kurun gusunan iryin gote baranminbe bitin sir ma yen hiyen gogo. ³ Be, Elaia belen Al Kurun gaha inyin: "Doyan Al Kurun, mere basan margebe gasa yirke kaman. Irde ge galak girde hanen altabe pir yirde pasi han. Ne mun po gab gago hime gega, ne wor mununnin ten han," inyin. ⁴ Irkeb Al Kurun belen dahade wol hirin? Yen belen gahade wol hirin: "Nebe nigen ge Israel mar 7,000 basija yirmirin han. Ningeb mel gobe det tonek kura Bal inen hanen goyen ma dolo irde han," inyin. ⁵ Ningeb gayenter gayen wor Israel mar bana al kura Al Kurun belen buninen yirde igin igin yirde basija yirtin mar kura han. ⁶ Mel gobe Al Kurun belen buninen yirde igin igin yirtin geb, basija yiryin. Mel gote mata igin goke ma basija yiryin. Munan matamin igin goke Al Kurun belen buninen yirde igin igin yiryin manhan yen belen buninen yirde igin igin yiryin gobe min min-mon hewon.

⁷ Ningeb Israel mar nin daha yetek? Mel gobe Al Kurun dilinde al huwak hen hen ge kurut wor po yen hinhan. Goyenpoga gwahade ma hamin. Alya bereya Al Kurun belen yumulgan tiye yen basija yirtin mar gore mun po gab Al Kurun dilinde al huwak hamin. Munan budam kurun gobe bin taren wor po irde Al Kurunyen mere pel iramin. ⁸ Matamin gwahade goke Al Kurunyen asande gahade katin hi:

"Al Kurun belen mel gote dufaymin mala tiyyin. Irkeb gayenter dilinde Al Kurunyen mere kenen han gega, bebak ma ten han.

Irde kirminde Al Kurunyen mere nurde han gega, wukkek ma nurde han," yitin hi.

Saba 29:4; Aisaia 29:10

⁹ Irde Dewit belen gaha yirin:

"Dula matamin gore po yukun bulunde yukukeb bulun hewon.

Irdeb yakten gasa yirwon.

Mata bulunmin gote murungembe gogo ten hinayin.

¹⁰ Go mar goyen dilin titmin henbe epte ma nankenwon.

Irde huginen kanduk kurun bana hen pukin werwer po hen hiwon," yitin hi.

Tikin 69:22-23

¹¹ Be, Israel mar gwahade han goke gusunan kura diren. Israel mar yakten gasa yiryen yitin goyenbe fudinde gwaha yirke huginen bulun po henbe sopte igin he-tek ma henayin? Mon! Israel mar gote mata bulun nin tenbe Al Kurun belen al min hoyan Yuda mar mon goyen yumulgan tiyyin. Gogab Israel mar belen go yenenbe, "Danin geb nenbe gwahade ma hite?" yen bin huwarwon yen nurde gogo Al Kurun belen gwaha yiryin. ¹² Be, Israel mar belen mata bulun tiyamin goke ten Al Kurun belen al min hoyan megen han kurun goyen igin igin wor po yiryin. Irde Israel mar belen Al

Kurunyen mere gama ird ird nin son hamin goke tenbe al min hoyan Yuda mar mon goyen igin igin wor po yiryin. Ningeb Israel mar tumnan Al Kurun hitte mulgan henayinbe Al Kurun belen daha tiyyen? Yenbe amanen wor po nurde al igin igin yiryen gobe kurun wor po, han kopya igin igin yiryin gote folek wor po yiryen!

¹³ Be, den al min hoyan Yuda mar mon goyen mere kura diren tihim. Nebe Al Kurun belen al min hoyan Yuda mar mon hitte kun merene tagalde hayin ninenbe meten go nuntin geb, meten goke turun turun tek hime. ¹⁴ Gwaha ten himekeb nigen al Israel mar goyen nenenbe, "Danin nenbe gwahade ma hite?" yen bin huwarke mel goyen kura Yesu nurd unkeb Al Kurun belen yumulgan tiwon yen nurde gwaha ten hi-myen. ¹⁵ Israel mar belen Al Kurunyen mere pel iramin geb, Al Kurun belen mel go harhok yunenbe al min hoyan Yuda mar mon goyen awalik yiryin. Gega Israel mar gore Al Kurun nin bin mulgan hekeb Al Kurun belen yumulgan ten daha yiryen? Igin wor po yiryen. Go tinayin gobe al kamtinde mat huwartin yara tinayin.

¹⁶ Mata gwahade forok yiyyen gobe beret kura Al Kurun unnin yen kanbe ubala ten parwek dirnen mun kura Al Kurun galak irnayin gobe beret kurun goyen wor tumnan Al Kurunyen hiyyen go gwahade goyen. Irde he kura goyen filgininbe Al Kurun belen wukkek iryenbe he gote haninya piginya kurun goyen wor wukkek henayin go gwahade goyen.

¹⁷ Be, olip he yase gote hanin kura walde yemeydeb olip he duwi kurate hanin tenbe waltinde gore tur irke he duwi gote haninbe he yase gote hanin hirin. Irde olip yase filginin belen fe tulun ten hi goyen olip duwi hanin gor tur irtin goyen wor fimin goyen tulun ten gergen hirin. Be, olip duwi hanin gobe den al min hoyan Yuda mar mon gogo. Munan olip yase hanin gobe Israel mar. Ningeb Israel mar Al Kurun harhok unamin gote gasunbe den belen tamin. ¹⁸ Ningeb dindiken ge turun turun ten he yase gote hanin waltin Israel mar goyen det dirnen yen ma nurde yunen hinayin. Denbe dulin po tur dirtin han. Den belen olip yase gote filginin † goyen taren ma irde han. Gwahade yarabe filginin gore gab den goyen sanin dirde hi. ¹⁹ Goyenpoga den belen huwardeb, "Gwaha, goyenbe olip yase gote hanin Israel marbe ban yen kattin yara geb, nen gare gasunmin titin go," yen han. ²⁰ Be, gobe fudinde gega, mel gobe Yesu nin dufaymin taren ma yirkeb gogo walde yimiyyin. Munan denbe yen ge dufaytin taren irtinde matbe gogo gasunmin tamin. Den wor Al Kurun belen Israel mar pel yiryin gwahade goyen diryen geb, dindiken ge turun turun ma ten kafura hen ga hinayin. ²¹ Al Kurun belen he yase gote hanin wor po goyen yen ge dufaymin sanin ma yirkeb walde yimiyyin. Ningeb den olip duwi hanin dulin dawan gor tur dirtin goyen Al Kurun nin dufaytin taren ma yirnenbe walde demey demeyminbe metenen mon geb, dindigen ge turun turun ma ten kafura hen ga hinayin.

† Benyaminbe Yekop urmin wen 12 bana gon funanbe gogo.

† Olip yase filgininbe Israel marte hakwamin Abraham, Aisakya-be Yekopya nin yitin.

²² Niṅgeb Al Kurunbe igiṅ igiṅ po ma diryen, buluṅ dirtek goke manaṅ nurde ga hinayiṅ. Yenbe al kura meremiṅ gama ma irde hinayiṅ marbe buluṅ yiryen. Munan den yen ge dufaytiṅ tareṅ irtiṅ marbe igiṅ igiṅ diryen. Munan gwahade ma tinayiṅbe den wor walde dimiyyen. ²³ Be, Israel mar Al Kurun beṅ biṅken walde yimiyyiṅ goyen yen ge dufaymiṅ saṅiṅ ma yird yird mata goyen tubul tinayiṅbe Al Kurun beṅ yadeb olip hemiṅde sopte tur yiryen. Al Kurunbe gwaha yird yird tareṅ miṅyan geb, igiṅ gwaha yiryen. ²⁴ Denbe olip duwi haniṅ yara gega, Al Kurun beṅ olip yasere gor tur dirkeb he gote haniṅde gereṅ hamiṅ. Niṅgeb Israel mar olip yase gote haniṅ wor po goyen gasuṅeṅde sopte tur ird irdbe metenṅ moṅ wor po. Aranṅ po tur iryen.

Al Kurunbe al tumṅaṅ buniṅeṅ yirde hiyen

²⁵ Be, kadne yago, mere kura banare niṅ goyen denbe keṅkela bebak tiwoṅ yen nurde hime. Gogab dufaytiṅ wukkeṅ yen dindikerṅ ge turuṅ turuṅ ma tenṅ hinayiṅ. Be, merebe gahade: Israel mar beṅ biṅ tareṅ irde Al Kurunyen mere pel irde haṅ gobe hugiṅeṅ ge moṅ. Go tenṅ haṅ gobe al miṅ hoyan Yuda mar moṅ goyen Al Kurun beṅ dufaymiṅde gwahade wanayiṅ yen nuryiṅ goyen waṅ ep heke gab bada heṅ Al Kurun niṅ biṅ mulgaṅ henayiṅ. ²⁶ Irkeb Al Kurun beṅ Israel mar goyen tumṅaṅ yumulgaṅ tiyyen. Niṅgeb goke tenbe Al Kurunyen asaṅde gahade katiṅ hi:

“Yumulgaṅ tenṅ tenṅ Albe Yerusalem † mat forok yiyyen. Yen beṅ Yekopyen miṅde niṅ marte mata buluṅ goyen yad siṅa yiryen.

²⁷ Goya goyenbe mata buluṅmiṅ halde yunen. Gabe mel go hitte biṅa timiriṅ go goyen,” yitiṅ hi.

Aisaia 59:20-21; 27:9

²⁸ Be, gayenter gayen Israel mar gobe Yesu niṅ yitiṅ mere igiṅ goyen pel irde haṅ geb, mere igiṅ gobe den al miṅ hoyan Yuda mar moṅ hitte kukeb gogo nurde haṅ. Mata gobe den ge tenṅ forok yitiṅ geb, gogo Israel mar gore Al Kurun asogo irde haṅ. Gega Israel marbe asem wen Abraham, Aisakyabe Yekopya goke tenbe Al Kurun beṅ basina yiryiṅ geb, gayenter wor Israel mar goyen bubulkuṅne wor po yen nurd yunen hi. ²⁹ Al Kurunbe alya bereya nigen yen basina yirde guram yirde saṅiṅ yiryenbe go ma sopte tareṅmiṅ tumulgaṅ tiyyen geb, gogo Israel mar niṅ amaṅeṅ nurde hiyen. ³⁰ Munan den al miṅ hoyan Yuda mar moṅbe biṅken Al Kurunyen mere gama ma irde hinhan gega, Israel mar gore meremiṅ gama ma irkeb gayenter Al Kurunyen buniṅeṅ dufaybe den hitte hi. ³¹ Niṅgeb Israel mar Al Kurunyen mere gama ma irde haṅ goyen wor Al Kurunbe den Yuda mar moṅ goyen buniṅeṅ diriṅ gwahade goyen po yiryen. ³² Al Kurun beṅ alya bereya buniṅeṅ yirde igiṅ igiṅ ma yiryenbe epte ma mata buluṅ bana mat siṅare katnayiṅ goyen yikala yiren yenbe nurtiṅde po alya bereya tumṅaṅ yubul tike meremiṅ pel irtiṅde po hinhan.

³³ Fudinde, Al Kurunyen buniṅeṅ dufayya dufay wukkeṅmiṅyabe kurun wor po. Yenbe det kuraṅ ma wor po amu heṅ hiyen. Niṅgeb ganuṅ al beṅ dufay kerde hiyen goyen gwahade gwahade yen tagalnayiṅ? Irde ganuṅ al beṅ matamiṅbe gwahade yen bebak tinayiṅ? Hubu wor po! ³⁴ Niṅgeb goke tenbe Al Kurunyen asaṅde gahade katiṅ hi:

“Ganuṅ beṅ Doyan Al Kurunyen dufay keneṅ bebak tiyyen? Epte moṅ.

Ganuṅ beṅ dufay igiṅ kura unyen? Epte moṅ,” yitiṅ hi.

Aisaia 40:13

³⁵ Irde,

“Ganuṅ beṅ Al Kurun det kura untiṅ geb, gote wolmiṅeṅ untek hi? Hubu wor po,” yitiṅ hi.

Yop 41:11

³⁶ Fudinde, det kurun gabe Al Kurun hitte mat po watiṅ, irde yen beṅ po yiryiṅ. Irde det kurun gabe yen beṅ po gab pasi kiryen. Niṅgeb yen po ga hugiṅeṅ denem turuṅ yan irde hitek! Fudinde wor po.

Yesuyen alya bereyat mata gergen

12 Niṅgeb, kadne yago, Al Kurun beṅ neṅ gayen buniṅeṅ wor po dirde hiyen geb, mere tareṅ po direṅ tihim: meṅ henya dindikerṅ goyen det kura Al Kurun galak irtiṅ yara Al Kurun unnayiṅ. Gwaha irniṅ yenbe dindikerṅ goyen Al Kurun diliṅde wukkeṅ, yen beṅ amaṅeṅ nurtek mat po mata tenṅ hinayiṅ. Mata gwaha tenṅ hinayiṅ gobe Holi Spirityen saṅiṅde Al Kurun doloṅ ird ird matabe gogo tenṅ hinayiṅ. ² Irde meṅ niṅ marte mata go ma gama irde hinayiṅ. Gwaha titṅeṅbe dufaytiṅ gergen igiṅ po yirde matatiṅ hoyan tenṅ hinayiṅ. Gwaha irde gab Al Kurunyen dufay goyen keneṅ bebak tenṅ hinayiṅ. Al Kurunyen dufayde det damiṅbe igiṅ, mata dahadebe Al Kurun beṅ amaṅeṅ nurde hiyen, irde mata damiṅbe Al Kurun diliṅde buluṅ miṅmoṅ goyen yeneṅ keṅkela bebak tenṅ hinayiṅ.

³ Be, Al Kurun beṅ buniṅeṅ nirde igiṅ igiṅ nirde metenṅmiṅ nuntiṅ geb, den haṅ kurun goyen mere kura direṅ tihim. Merebe gahade: den bana goyen al kura yinṅeṅbe al gwahade moṅ gega, nebe al gwahade yen yinṅeṅ ge turuṅ turuṅ ma tenṅ hiyen. Gwaha titṅeṅbe Al Kurun niṅ dufaytiṅ tareṅ ird ird goyen bitin bana kirtiṅ gobe dahade, kurun ma diriṅeṅ goyen keṅkela dufay heṅ bebak tenṅ gab den duṅkurenṅ duṅkurenṅbe dahade haṅ goyen nurde hinayiṅ. ⁴ Gobe neṅ kurun gabe ulniniṅ pigiṅ manaṅ, irde ulniniṅdebe det kurayen kurayen goyen gor haṅ geb, gago diniṅ hime. Be, det gobe metenṅ unṅkurenṅ po ma tenṅ haṅ, hoyan hoyan tenṅ haṅ. ⁵ Niṅgeb gwahade goyen po, neṅbe budam wor po gega, Yesu Kristuya heṅbe Yesuyen uliṅ pigiṅ po hitiṅ hite. Irde neṅ duṅkurenṅ duṅkurenṅbe Yesuyen alya bereya hoyan hoyan goyen faranṅ yurd yurd niṅ hite. ⁶ Goke tenbe neṅ kurun gabe Al Kurun beṅ buniṅeṅ dirde igiṅ igiṅ dirdeb Holi Spirityen tareṅ forok ird ird mata kurayen kurayen goyen nende

† Kurabe Saion.

gigen duntij hite. Gwahade duntij gobe Al Kuruj be-
 len nej duntij duntij daminj dunej yej dufay-
 minj kirtij goyen po gama irde dunej hiyen. Ningeb al
 kura Al Kurujyen mere basanj hej tagal tagal mata
 minjan kenem Al Kuruj nij hekkej nurde hitij gobe
 kuruj ma dirnejen goyen kenej bebak tej gab meten-
 be goyen tunjande po meten tej hiyen. ⁷ Al kura al
 hoyanj faranj yurd yurd sanij titij kenem go tarej titij
 goyen gama irde al faranj yurde hiyen. Munanj al saba
 yird yird tarej titij kenem yej wor gwahade po, saba
 yirde hiyen. ⁸ Be, al kura al hoyanj kanduk yenke sanij
 yird yird tarej titij kenem gwahade po tej hiyen. Mu-
 nanj al kura al hoyanj det yunen yunen tarej titij ke-
 nem wilaknejen nurdeya det al yunen hiyen. Irde al kura
 doyanj al hej hej tarej titij kenem al gobe yul ma
 yenbe al hoyanj kenkela doyanj yirde hiyen. Irde al kura
 al hoyanj buninejen yird yird sanij titij kenem al gobe
 amanj dufay hende gwaha tej hiyen.

Kadtij ge amanejen nurd yunen hinayij

⁹ Be, denbe al hoyanj nij amanejen nurd yunen yabe bi-
 tinde mat fudinde wor po gwaha tej hinayij. Irde ma-
 ta bulunbe harhoktij yunen, mata iginjbe tarej po ya-
 narde hinayij. ¹⁰ Kadtijya kadam amanejen nurd gunen
 tej eke merere po hinayij. Irde dindiken turuj yir-
 tinejenbe kadtij yago wa turuj yirde hinayij. ¹¹ Be, Al
 Kurujyen meten tej tej nij pinen ma hej hinayij. Ta-
 ren po hejbe bitij bana mat wor po Al Kurujyen me-
 ten tej hinayij. ¹² Irde Al Kuruj belen iginj diryen yej
 goke doyanj henya amanejen po nurde hinayij. Kanduk
 bana henya Al Kuruj belen kanduk go pasi iryen
 yej doyanj hej hej nij pinen ma hej hinayij. Irde hu-
 ginejen Al Kuruj mere irde hinayij. ¹³ Be, Al Kurujyen
 alya bereya kura det kuranj amu hej hike yenejenbe det-
 tij kura yunen hinayij. Irde al hoyanj yatijde wakeb
 gargar yirde hinayij.

¹⁴ Be, al kura bulun bulun dirde hinayij mar goyen Al
 Kurujyen tarende guram yirde sanij yirde hinayij.
 Sopte dinen hime. Al goyen guram yirde tarej yirde
 hinayij, karan ma yurde hinayij. ¹⁵ Irde alya bereya
 amanejen nurde hikeb den wor yej nurnayij gwahade
 goyen po amanejen nurde hinayij. Irde alya bereya
 esen hikeb den wor yej nurnayij gwahade goyen po
 nurde esen hinayij. ¹⁶ Dindiken ulinjbe awalikde hin-
 ayij. Irde dindiken ge turuj turuj ma tenbe al mali
 denjem monj mar goya awalik hej hej nij amanejen
 nurde hinayij. Irde, "Nenbe dufay wukken epte hite,"
 yej ma nurde hinayij.

¹⁷ Be, al kura belen bulun bulun dirkeb wol hihim yej
 bulun ma irde hinayij. Al tumnanj dilijde mata iginj po
 tej tej nij kenkela hej ga hinayij. ¹⁸ Irde bitij kamke
 al hoyanja tumnanj awalikde hej hej belnejen kura hike
 kenem gwahade hej hej ge kurut wor po yej hinayij.
¹⁹ Kadne yago, al kura belen bulun dirkeb wol ma hej
 hinayij. Gwaha titnejenbe Al Kuruj hanijde kerde hin-
 ayij. Irkeb yej belen gab al goke bearar tej murun-
 gem bulun unyen. Al Kurujyen asanjde Doyanj Al
 Kuruj belen, "Bulun diranj mar goyen wol hej hej go-

be nere meten. Ne belen gab mataminj gote murun-
 gem yunen," yirij geb, gago dinen hime. ²⁰ Ningeb Al
 Kuruj belen, "Asogoge kura binje kamke yenejenbe
 binje yunen hayij. Fe nij yirkeb fe yunen hayij.
 Gwaha tej hayij goyen genejenbe mel gobe memya nij
 yumu henayij. Gobe kak kulum bok yej hitij yade al
 go tonanj hende yerayij go gwahade goyen," yitij geb,
 wol ma hej mata iginj gwahade po tej hinayij. ²¹ Mata
 bulun belen fole dirtek ma hinayij. Gwahade hitnejenbe
 mata iginj po tej hinayij. Irkeb goreb mata bulun fole
 irde hiyen.

Doyanj mar karkujan palap yirde hinayij

13 Be, gabmanbe Al Kuruj belen kerdeb alya be-
 reya doyanj yird yird sanij untij geb, den kuruj
 gobe doyanj martijde yufukde hej mereminj gama ir-
 de hinayij. ² Munanj doyanj marte mere pel irde hanj
 mar gobe yej goyen po ma asogo yirde hanj. Gobe Al
 Kuruj, gabman goyen kerde tarej untij al goyen
 asogo irde hanj. Ningeb gwaha tej hanj marbe yingenj
 kanduk yawarnayij. ³ Doyanj marbe mata iginj tej hanj
 mar goyen bulun yirtek ma nurdeb mata bulun tej
 hanj mar go po gab bulun yird yird nij nurde hanjen
 geb, gogo doyanj marte mere nurde hinayij dinen hi-
 me. Denbe doyanj martij belen bulun dirde dirde nij ka-
 fura hej hanj kenem mata huwak po tej hinayij. Irkeb
 turuj dirde hinayij. ⁴ Mel gobe keperd keperdtij iginj
 ird ird nij Al Kuruj belen meten yuntij geb, gogo ma-
 ta huwak tej hikeb turuj dirde hinayij. Gega doyanj
 mar gobe mata bulun gote murungem dunejen dunejen
 tarej minjan geb, mata bulun tinayijbe mel goke ka-
 fura henayij. Mel gobe Al Kuruj belen mata bulun tej
 hanj mar goyen beararmij yikala yird yird meten yun-
 tij geb, mata bulun mar goyen murungem bulun yu-
 nen hanjen. ⁵ Ningeb goke tenbe doyanj martijde me-
 re gama irde hinayij. Go tej hinayij gobe doyanj mar-
 tij belen bulun dirde dirde nij kafura henya po ga ma
 tej hinayij. Mata iginj tej tej dufay gama ird ird nij
 bitijde wukken wor po nurdeya ga tej hinayij.

⁶ Ningeb goke tenbe teks wor yerde hinayij. Doyanj
 marbe alya bereya doyanj yird yird meten yuntij geb,
 teks go yadebe gore po alya bereya faranj yurde hanjen.
⁷ Ningeb den tumnanj da kura gabman hanijde
 kertek gobe kerde hinayij. Teks kurayen kurayen yer-
 tek hanj kenem yerde hinayij. Munanj kafura yirtek
 marbe kafura yirde hinayij. Irde palap yirtek yenejenbe
 palap yirde hinayij.

Kadtij ge amanejen nurde yunen hinayij

⁸ Be, al kura hitte kunj det kura nij gusujanj irde
 yawartij kenem aranejen po wol hej hinayij. Irkeb gog
 po hubu hiyyen. Goyenpoga wol heke hubu ma hetek
 det kurabe kadtij ge amanejen nurd yunen yunen mata
 gogo geb, huginejen gwahade po tej hinayij. Al kura
 kadam ge amanejen nurde unen hi al gobe Moseyen sa-
 ba kuruj gote minj goyen gama irde pasi irde hiyen
 geb, gogo kadtij ge amanejen nurde yunen hinayij di-

neñ hime. ⁹ Moseyen sabarebe, "Al berem yan belen bere hoyañ ma duwan irde hiyen. Bere wor gwahade po ten hinayin. Irde al ma gasa yirke kamde hinayin, kawe ma ten hinayin, kadtin igin hike kenenbe daniñ nebe gwahade mon yey ma nurde hinayin," yitin. Irde saba go banabe mere sanin hoyañ manañ hañ. Goyenbe saba bana mere taren hañ kurun gote min wor po-be mere unken gago po: "Gigen ge amañen nurde hayen gwahade goyen po, al hoyañ nin manañ gwahade po nurde yunen hayin," yitin go goyen. ¹⁰ Al kura kadam ge amañen nurd yunen hiyen al gobe epte ma kadam bulun yiren. Goke tenbe al kura kadam ge amañen nurd uney al gobe Moseyen saba kurun goyen gama ird pasi hiyyen yihim gago.

Nalu funañbe binde heñ hi

¹¹ Be, den gayenterbe da nalure hañ goyen nurde hañ geb, gago mata igin gwahade ten hinayin dinhem. Hanparya den belen Yesu Kristu nin dufaytin taren iram goyenter mat wan wañ gayenterbe yey belen dumulan tiyyen nalu funañ goyen binde wor po heñ hi. Ningeb dufaytinde firtin yara hañ goyen bitin bak yetek nalu gobe bikken binde hihi geb, huwarnañ. ¹² Mata bulun gobe wawun kidoma yara goyen hubu hewen tiya. Irkeb nana fay urde wuk yewen tiya geb, kidoma bana nin mata bulun gobe yubul po tenbe Al Kurunyen mata huli yara goyen tanarde hinayin. Gobe fulenare nin amil ain belen po irtin goyen hor titin yara ten hinayin. ¹³ Ningeb farende hañ marte mata igin po ten hinayin. Irde dula mata po ten ten mata, fe nene kukuwa heñ heñ mata, lelep mata, kari bulun bulun ten ten mata, irde ard ard matayabe kadam igin mat hike goke bin ar yey yey mataya goyen ma po ten hinayin. ¹⁴ Gwaha titnenbe Doyan Al Kurun Yesu Kristuya heñ yey belen mata igin ten hiyen gwahade po ten hinayin. Irde megen nin dufay bulun go gama irde ultinde aman heñ heñ nin ma nurde hinayin.

Kadtinde mata nin mali ma tagalde hinayin

14 Be, den hañ bana goyen al kura dufaymin Al Kurun nin sanin irtin goyen taren wor po ma hike yenenbe goke ma nurde awalik yirde hinayin. Irde dufaymin kura goke mel goya kadam mohonde ma ten hinayin. ² Al kurabe Al Kurun nin dufaymin taren irtin goyen kurun geb, det kurun gabe igin ala netek yey nurde hanjen. Goyenpoga al kurabe Al Kurun nin dufaymin sanin irtin goyen hako po hañ geb, panin po gab igin nen hitek yey hanjen. ³ Ningeb al kura det kurun gabe igin nene hitek yey hinayin mar belen panin po nene hinayin mar goyen, "Dufaytinbe taren mon," yey yenen tagal yunenbe al goyen go ma yenheth yenheth ma yirde hinayin. Irde panin po nene hinayin mar belen det kurun gayen igin ala nene hinayin mar goyen, "Denbe bulun ten hañ," yinen merer ma yirde hinayin. Mel gobe tumnan Al Kurun belen bikken igin ala yintin hañ geb, gago diner hime. ⁴ Denbe al ganunyen tarenbe al hoyande meter mar tagal

yunen hañ? Mata gobe bulun wor po! Ningeb meter mar gobe Doyan Almin belen gab mel gote mata yenenbe igin ma bulun yinen. Doyan Al Kurunbe mel go igin sanin yiren geb, taren po huwarnayin.

⁵ Gwahade goyen po, al kurabe nalu kura po gab nalu kenkelak, Al Kurunyen nalu yey nurde hanjen. Goyenbe al kurabe nalu tumnan igin ala tunande po yey nurde hanjen. Goyenbe goyen goke kadam mohonde ma ten hinayin. Nalu kurun dahade kura nurde hinayin gobe yingen binde po hiyen. ⁶ Fudinde, nalu kura po gab nalu kenkelak Al Kurunyen nalu yey nurde hanjen marbe Doyan Al Kurun turun ird ird nin gwaha ten hanjen. Irde al kura det kurun gab igin netek ala yey hanjen mar wor bing goke Al Kurun igin nurd uney gab nene hanjen geb, go mata gore Al Kurun turun ird hanjen. Irde al kura det kura kutna irde hanjen marbe go ten hanjen goreb Al Kurun turun irde det kutna irtin goke Al Kurun igin nurd uney hanjen.

⁷ Nen kurun gayen hitok ma kamtek wet kurun gobe nindiken ge ma hitok, Doyan Al Kurun nin ten hitok geb, gogo ten hityen. ⁸ Ningeb dilninin gergen hitok gabe Doyan Al Kurun nin po tenbe hitok. Irde kamtek wor yey ge po ten kamtek. Ningeb dilninin gergen hitok wet ma kamtek wet kurun goyen tumnan nenbe Al Kurunyen alya bereya po geb.

⁹ Be, goyen goke tenbe al kamtinnya dilin gergen hanja kurun gote Doyan Al Kurun hewen yeyne Yesu Kristu gogo megen gar katen kamde sopte huwaryin. ¹⁰ Ningeb denbe daniñ geb kadtinde mata yenen goke merer yirde hañ? Irde daniñ geb kadtin goyen al taren minmon yey yenen tagal yunenbe al goyen ma yenheth yenheth yirde hañ? Nenbe tumnan Al Kurun dilinde merere huwartek geb, gwaha ma ten hinayin. ¹¹ Nen tumnan Al Kurun dilinde merere huwartek goke Al Kurunyen asande gahade katin hi:

"Doyan Al Kurunbe gaha yey hi:

'Fudinde wor po nebe gwahader himyen.

Megen nin mar tumnan ne hitte wan dokolhon yugulun tinayin.

Alya bereya tumnan, "Gebe Al Kurun," ninnayin," yitin hi.

Aisaia 45:23

¹² Goke tenbe yitin gwahade po, nen kurun gabe nene gigen mataninin Al Kurun momon irnin.

¹³ Ningeb, kadtinde mata yenen goke ma tagalde hitok yey dufay sanin po kertek. Irdeb mata gwaha titeke al kadtin dufaymin bulun heke mata bulunde katnak yeyne mata gwahade ma titek yey dufay taren po kerde ga mata ten hinayin. ¹⁴ Nebe Doyan Al Kurun Yesuya har geb, dufaynerbe det kurun gayenbe tumnan Al Kurun dilinde tikiñ minmon yey nurde hime. Goyenpoga al kura belen det kurabe Al Kurun dilinde tikiñ minyan yey nurde hañ kenem yey hitte po ga det gobe tikiñ minyan hiyyen. ¹⁵ Ningeb den belen bing kurun gabe Al Kurun dilinde igin ala po yey nurde nene hinayin. Gega kadtin kura gwahade ma nurde hiyen gore denbe binde kanduknen nurde hiyenbe mata gobe kadtin ge amañen nurd yunen yunen mata

goyen gama ma irdeb gogo ten hinayin. Ningeb bingge kura nenayin goke tenbe kadtin kura Yesu Kristu yen ge ten kamyin gote dufaymin bulun ma irnayin. ¹⁶ Irde dufaytinde mata kurabe igin yen nurde hinayin gega, al kura mata gobe igin mon yen nurde hike kenenbe mata go ma ten hinayin. ¹⁷ Al Kurun belen alya bereya doyan yird yird bana gonbe bingeya feya nen nen mata gobe det kurun mon geb, gago dinen hime. Munan dawet kurun wor pobe Al Kurun dilinde huwak hen hen mataya bin kamke igin hen hen matayabe Holi Spiritya hen aman hen hen mataya go goyen. ¹⁸ Fudinde, al kura mata gwaha mat Yesu Kristu nin meten ten hiyenbe matamin goke Al Kurun belen amanen nurde hiyen, irde al hoyan wor al gote meten goke turun irde hinayin.

¹⁹ Ningeb nenbe bininin kamke hen hen mataya kadam taren gird gird mataya goke kurut wor po yen hittek. ²⁰ Munan dula matatin ge ten Al Kurunyen meten bulun ma irde hinayin. Bingebe tumnan Al Kurun dilinde wukkek geb, netek igin ala. Goyenpoga al kadinin kura bingge goyen ma nene hitin neteke denenbe dufaymin bulun heke mata bulunde katyen go gab bulunbe gogo titek. ²¹ Ningeb kadtin kura matatin kenenbe mata bulunde katnak yenbe dapna wet ma wain wet kura goyen go ma nene hinayin. Matatin hoyan kura gwaha yirtek han kenem goyen wor gwaha ma ten hinayin. Gwaha ten hinayin gobe Al Kurun dilinde mata igin geb, gago dinen hime. ²² Dufaytinde bingge ma wain ma mata kura goke igin ala yen nurde hinayin kenem dufaytin goyen denya Al Kurunya hitte po hiyen. Al kura mata kura igin yen nurde ten hiyen irde goke mata bulun tihim yen binde bulunen ma nurde hiyen al gobe Al Kurun belen guram irde sanin iryen. ²³ Gega al kura bingge kura Al Kurun dilinde wukkek mon yen nurde kama hen hen ga niyenbe gobe yingen ulinde merem yan hiyen. Gobe dufayminde mata gwahadebe igin mon yen taren wor po ma irtin geb, dufay budam forok yitinde mat niyen geb, gogo yingen ulinde merem yan hiyen. Ningeb al kura mata kura igin ma bulun goyen kenkela bebak ma tenbe goke dufaymin taren ma irdeya mata goyen tiyenbe mata bulun minyan hiyen.

Kadtin ge nurdeya ga mata ten hinayin

15 Be, denya nenya Al Kurun nin dufayninin sanin irtin goyen kurun hitin marbe kadinin dufaymin taren wor po ma hitin gore mata kura son hekeb faran yurde hitek. Irde nindiken aman hetek belen po ma gama irde hitek. ² Nen dunken dunken kurun gayen tumnan kadinin igin hen hen ge nurdeb yen aman hetek irde taren hetek mata goyen po ten hitek. ³ Yesu Kristu wor yingen amanen hen hen ge ma nurde hinin. Gwaha titnenbe Al Kurunyen asande, "Al Kurun, al belen nayan girde han gobe ge ma girde han, ne nirde han," yitin hi. ⁴ Mere gobe nen gayen saba diren yen bikken wor po Al Kurunyen asande katin. Gobe nen belen mere go nurdeb kanduk yenen mukku ma ten goya goya sanin po hen kame Al Kurun be-

len igin diren yen goke doyan hen hinayin yen gogo katin. ⁵ Ningeb den goyen kanduk yenen mukku ma ten goya goya sanin po hen huward huward taren goyen dunen hiyen al Al Kurun gore guram dirkeb dindiken ulin dufay unkenen po hen awalikde po hiwon yen nurde hime. Go mata gobe Yesu Kristuyen alya bereya belen titek mata yen nurde hime. ⁶ Gogab dufaytinnya meretinnya unkenen po yirdeb Doyan Al Kurunin Yesu Kristuyen Nani, Al Kurun denem turun yan irde hinayin.

⁷ Ningeb Yesu Kristu belen den goyen igin dinyin gwahade goyen po, Al Kurun denem turun yan ird ird nin tenbe dindiken ulin kadam igin genen ten hinayin. ⁸ Yesu Kristube Al Kurun belen hakot Yuda marte hakwamin yago hitte bin tiyin goyen fudinde kawan forok yeke Yuda mar belen kenen bebak ten ten nibe gogo Yuda mar gote meten al hen megen gar katyin geb, gago kadam igin nurd gunen ten hinayin dinen hime. ⁹ Be, Yesu megen gar katyin gobe al min hoyan Yuda mar mon belen kenenbe Al Kurun belen buninen yirde hiyen goke denem turun yan irde hinayin yenbe gogo megen gar katyin. Ningeb goke tenbe Dewit belen Al Kurunyen asande tiken kura gahade kayin: "Ningeb ne gayen al min hoyan Yuda mar mon kahal bana hen turun girde hen.

Denge isan hen hen ge tiken hewen," yitin hi.

Tikin 18:49

¹⁰ Irde kurabe:

"Al min hoyan Yuda mar mon, denbe alya bereyamin Yuda marya aman henen," yitin hi.

Saba 32:43

¹¹ Be, mere hoyanbe gahade:

"Den al min hoyan Yuda mar monbe tumnan Doyan Al Kurun turun irde hinayin. Den alya bereya megen han tumnan turun irde tiken henen," yitin hi.

Tikin 117:1

¹² Irde Aisaia belen gahade kayin:

"Yesiyen † minde nin al kura forok yiyyen.

Yen belen al min hoyan Yuda mar mon doyan yiren yen wayyen.

Irkeb mel gobe yen belen wan igin yird yird nin doyan hen hinayin," yitin hi.

Aisaia 11:10

¹³ Be, Al Kurunbe den igin dird dird goke doyan hen hen taren duntin. Ningeb den belen yen ge heken nurde hike Al Kurun belen goke aman dufay kurun wor po dunwon, irde bitin yisikamke igin hiwon yen gusunan irde hime. Gogab Holi Spirityen saninde Al Kurun belen kame igin diren goke doyan hen hen matatin gobe taren wor po hiyyen.

† Yesibe Israel marte doyan al kurun Dewit nani.

Pol belej asanj ga kayyinj gote miñ momonj yiryinj

¹⁴ Be, kadne yago, nebe fudinde wor po denj goyen mata iginj kurunj tenj hanjen, irde Al Kurunjen mere nurd pasi hitinj hanj, irde epte dindikenj ulinj kadom saba gird tenj hitek hanj yenj nurde hime. ¹⁵ Gega asanj ga kanj henjyabe saba kura goke bitinj bak yenj yenj ge kayhem. Irde Al Kurunj belej buninenj nirde iginj iginj nirde hiyen geb, merene gake denj belej dahade nurd nunnayinj yenj kafura ma henja kawan po kayhem. ¹⁶ Fudinde, Al Kurunj belej buninenj nirde iginj iginj niryen geb, al miñ hoyanj Yuda mar monj hitte kunj meten tenj hiyen yenj Yesu Kristuyen meten al niryinj. Ningeb nebe Al Kurunjen mere iginj Yesu niñ yitij goyen tagalde tukuñbe Al Kurunj doloñ ird ird mata doyanj al pris yara henj al miñ hoyanj Yuda mar monj goke meten tenj himyen. Gogab al miñ hoyanj Yuda mar monj gobe Holi Spirit belej wukke wor po yirke Al Kurunj galak irke amañ hetek det yara henayinj.

¹⁷ Ningeb nebe Yesu Kristuya henbe Al Kurunj niñ meten tenj himyen goke nigenj ge turñunj yanj nurde hime. ¹⁸ Gega nebe det hoyanj kura goke mali mere titek ma nirde hi. Yesu Kristu belej meten titinj goke po tagalde henj. Nebe yenj belej hulyanj nirke kunj al miñ hoyanj Yuda mar monj goyen Al Kurunj hitte yukumeke meremij gama irde hinhan. Meten go tenj hinhenyabe Al Kurunjen merere saba yirde mataner mat Al Kurunj yikala yirde hinhen. ¹⁹ Irde Holi Spirityen tarenj mata tinenj turñunj yanj wor po kurayen kurayen forok yirde hinhen. Irkeb mel gobe mata goyen yenenbe Al Kurunj hitte wanj hinhan. Ningeb nebe gwahade po Yesu Kristu niñ yitij mere iginj goyen Yerusalem mat miñ urde tukuñ tukuñ Ilirikum nanja bana tagalde tukuñ pasi himirinj. ²⁰ Nebe nanja kura Yesu Kristuyen mere momonj ma nurde hitinj bana gonj kunj mere iginj goyen huginenj tagalde hitek nirde hiyen. Gogab al kura belej bikkenj kunj meten tenj Yesuyen alya bereya forok yirtinje gor sopte nanja tinenj meten titinj yara ma tiyenj. ²¹ Go tenj himyen gobe Al Kurunjen asanjde katinj gwahade po tenj himyen. Mere gobe gahade:

“Al kura yende mere momonj ma nurtinj mar belej kennayinj.

Al kura yende mere ma nurtinj mar belej nurde bebak tinayinj,” yitij hi.

Aisaia 52:15

Rom kunj kunj niñ yirinj

²² Be, yitij gwahade po nebe meremij ma kutinj nanja bana ganj meten budam forok yenj hanjen geb, gago denj hitte kunj kunj niñ metenjenj nirde hiyen.

²³ Gega nanja gayen bana tiyuj kura ne kunj meten titek kuram monj, irde dama budam denj dentek wor po nirde hiyen geb, ²⁴ Spein nanjare kunj henjyabe denj hitte forok yenj denenj gab kwenj yenj nurde hime. Belej goyanj gore kunj henjyabe denj hitte kunjbe denja munj kura henj amañ henj gab dubul tenj kwenj. Irkeb ne gayen Spein nanjare kunj kunj niñ faranj nurwonj yenj nurde hime. ²⁵ Munanj gayamunj gayenbe Yerusalem niñ Al

Kurunjen alya bereya goke tenj meten tiyen yenj gor kwenj tihim. ²⁶ Masedonia nanjaya Akaia nanjaya bana niñ Yesuyen alya bereya belej Yerusalem niñ Al Kurunjen alya bereya hanj bana gonj det niñ amu henj hanj mar goyen faranj yurd yurd niñ amañenj nurdeb hora yeranj geb, gago hora goyen yade Yerusalem kwenj tihim. ²⁷ Mel gobe faranj yurd yurd niñ amañenj nuranj. Goyenbe fudinde gwaha yirtek po faranj yurde hanj. Al Kurunjen gasunje niñ det Yuda mar belej titinj goyen al miñ hoyanj Yuda mar monj wor yenj hitte mat gab yawaraminj geb, goyen wolminenj megen niñ samunj belej faranj yurtek hanj geb, gogo faranj yuranj. ²⁸ Ningeb mel gore hulyanj niranj gayen pasi irenj. Irde Yerusalem mar goyen hora ga tumñanj teke yenenbe gor mat Spein belej kwenj. Kunj belenbe denj hitte forok yewenj. ²⁹ Ne denj hitte kumekeb Yesu Kristu belej denja neya tumñanj guram dirde sanjij wor po diryen yenj nurde hime.

³⁰ Be, kadne yago, nebe Al Kurunjen meten tenj henja meten goke Al Kurunj gusunanj irde himyen. Ningeb denj wor neya dufay unjkurenj po irde huginenj tarenj po Al Kurunj gusunanj irde hitek yenjbe gago Doyanj Al Kurunjininj Yesu Kristuyen tarenj hende huwarde gusunanj dirde hime. Holi Spirityen sanjinde ne niñ amañenj nurde hanj geb, gago gusunanj dirde hime.

³¹ Gusunanj irde henjyabe ne gayen Yudia nanjare niñ mar kura Yesuyen mere gama ma irde hanj mar gore bulunj nirttek belhenjinj goyen Al Kurunj belej pet tenj niñ gusunanj irde hinayinj. Irde Yerusalem niñ Al Kurunjen alya bereya faranj yurd yurd niñ nurde kunj meten tenj henj goyen mel gore iginj nurnayinj yenj gusunanj irde hinayinj. ³² Gogab Al Kurunjen dufay kenem denj hitte amañ dufay hende kwenj, irde denja neya tumñanj sopte tarenj hetek. ³³ Al biñ yisikamke iginj henj henj al Al Kurunj belej denj kurunj goya tumñanj hinayinj. Fudinde wor po.

Kadom niñ yirinj

16 Be, nebe Fibi niñ momonj direnj tihim. Yenbe Senkria taunde niñ Yesuyen alya bereya sios niñ meten tenj hiyen. Yenbe Al Kurunj dilinje nende haynininj wor po yara hitinj. ² Be, bere gayen kukeb Doyanj Al Kurunj niñ tenjbe gargar irnayinj. Mata gobe Al Kurunjen alya bereya belej titek mata geb, gwaha irnayinj. Irde faranj niñ nurde hikeb denj belej faranj urde hinayinj. Yenbe al budam faranj yurde hiyen. Ne mananj faranj nurde hiyen geb, gago dinenj hime.

³ Prsilaya Akwilaya niñ dufay henj himyen goke ire unya goyen momonj yirnayinj. Ire unya gobe meten kadne, Yesu Kristu niñ meten tenj haryen. ⁴ Ire unya gobe ne faranj nurye yenjbe kamde kamde niñ ma nurde hinaryum. Ne po monj Yesuyen alya bereya hitinj al miñ hoyanj Yuda mar monj wor tumñanj ire unyat meten goke iginj wor po nurde hityen.

⁵ Yesu Kristuyen alya bereya sios, ire unya gote yare gabu irde hanjen mar goke wor dufay henj himyen geb, goke momonj yirnayinj.

Irde kadne wor po Epainetus manañ gwahade po inayin. Yenbe Esia nana † bana gonj yej wa Yesu nurd unyinj.

⁶ Maria wor gwahade po, ne belenj yej ge dufay hej hime goyen innayinj. Yenbe denj ge tenj meterj tarej wor po tenj hiyen.

⁷ Irde nere minde ninj al irawa Andronikusya Yuniasya goke dufay hej himyen goke momonj yirnayinj. Irem gobe neya tumnanj koyare hinhet. Yenbe Yesu Kristuyen mere basanj mar aposel buda kura bana ninj yej nurd yunenj hanjen. Yej wa Yesu nurd unke gab kame ne wor Yesu nurd unmirinj.

⁸ Irde Ampiliatus ninj wor dufay hej himyen geb, momonj irnayinj. Yenbe Doyanj Al Kurunjen dirinj yej nurdeb yej ge amanej nurd unenj himyen.

⁹ Be, Urbanusbe Yesu Kristu ninj meterj tenj hiyen. Yenbe meterj kadnininj wor po. Stakis wor gwahade po, yej ge amanej wor po nurd unenj himyen geb, ne belenj yej ge dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj.

¹⁰ Irde Ampeles wor ne belenj yej ge dufay hej himyen goyen momonj irnayinj. Yenbe Yesu Kristu gama irde henja kanduk yenenj hinhin gega, bada ma hirinj goke Yesu belenj nigen al wor pobe gago yej kinyinj.

Irde Aristobulusyen yare hanj mar goke wor dufay hej himyen geb, goke momonj yirnayinj.

¹¹ Nere minde ninj al kura Herodion ninj dufay hej himyen goyen momonj irnayinj.

Irde Narsisusyen yare hanj mar ninj dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj. Mel gobe Doyanj Al Kurunya hanj.

¹² Irde Trifinaya Trifosaya ninj dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj. Bere irawa gobe Doyanj Al Kurunj ninj meterj sanj wor po tenj haryen.

Kadne wor po Persis ninj dufay hej himyen goyen wor momonj irnayinj. Yej mananj Doyanj Al Kurunj ninj meterj tarej wor po tenj hanjen bere kurabe gogo.

¹³ Irde Rufusya miliñya ninj dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj. Rufusbe Doyanj Al Kurunj belenj basija iryinj. Miliñbe mamne yara hitinj.

¹⁴ Irde Asinkiritusya Flegonya Hermesya Patorobasya Hermasyabe kadom wej mel goya hanj mar tumnanj goke dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj.

¹⁵ Irde Filologus, Yulia, Nereus, irde Nereus hayminya, Olimpás, irde Al Kurunjen alya bereya mel goya hanj mar goyen tumnanj ne belenj yej ge dufay hej himyen goyen momonj yirnayinj.

¹⁶ Denbe kadom pere gird tenj hinayinj. Mata gobe Al Kurunj diliñde wukkekk dinyenj.

Gar ninj Yesu Kristuyen alya bereya belenj tumnanj denj ge dufay hej hanj goyen momonj yirayinj ninanj geb, gago momonj dirde hime.

Saba funanj

¹⁷ Be, kadne yago, dufaytinj bulunj irde denj bana bipti forok irtek al ninj kenjkela hej ga hinayinj. Irde al kura saba hoyanj dirde denj saba nuraminj goyen gama ird ird belenj pet tenj duntek al goke wor kenjkela hej ga hinayinj. Al gwahade gobe yilwa po yirde hinayinj. ¹⁸ Go mar gobe Doyanj Al Kurunjininj Yesu Kristu ninj ma meterj tenj hanj. Yingenj ge po nurde mata gogo tenj hanjen geb, gago dinenj hime. Go mar gobe al kura mel gotere mere goyen bulunj yej bebak titek monj mar goyen hapek yanj nurde fudinde yetek mat po usi mere yirde hanj.

¹⁹ Be, denj belenj Al Kurunjen mere gama irde hanj gotere mere momonjinjbe al tumnanj nurd pasi hej hanj geb goke amanej wor po nurde hime. Goyenpoga denj goyen mata iginj tenj henja kenjkela dufay hej ga tenj hinayinj. Irde mata bulunjbe mata bulunj tenj tenj dufay minjonj wor po hinayinj yej gago mere tarej po dirde hime.

²⁰ Be, al binj yisikamde hiyen al Al Kurunj belenj hej ga monj Satan gote sanj tenj siña irke denj belenj ufurka tinayinj.

Doyanj Al Kurunjininj Yesu Kristu belenj denj goyen buninjenj dirde iginj iginj dirde hiwonj yej gusunanj irde hime.

²¹ Be, meterj kadne Timoti belenj denj ge dufay hej hiyen goyen momonj yirayinj ninkeb gago momonj dirde hime. Nere minde ninj al Lusius, Yesonyabe Sosipaterya wor gwahade po.

²² (Be, nebe Tertius. Pol belenj ninke asanj gago kanj hime. Ningeb ne wor Doyanj Al Kurunj ninj tenj denj ge dufay hej hime gake bebak dirde hime.)

²³ Be, Gaius belenj denj ge dufay hej hi goke bebak dirde hime. Yej belenj ne Pol gayen gargar nirde hiyen. Irde Yesu Kristuyen alya bereya sios gar ninj wor yej belenj faranj jurde hiyen.

Be, taun gate gabmanyen hora doyanj ird ird marte doyanj al Erastusya kadnininj Kwartusya wor denj ge dufay hej haryen goke momonj dirde hime.

²⁵ Be, denj hitte kunj Yesu ninj yitinj mere iginj goyen tagalde kunj himekeya denj goyen iginj tarej dirtek albe Al Kurunj gog po. Ningeb Al Kurunj goyen denjem turunuj yanj irtek. Mere iginj gobe damam damam banare hinhin geb, al belenj epte ma bebak titek hinhin.

²⁶ Gega Al Kurunj gwahader hitinj gore mere basanj marminj yinke asanjde kayaminj goyen gayenterbe minj kawan forok yitinj hanj. Irkeb al minj kurayen kurayen tumnanj Yesu ninj dufayminj tarej irde mereminj gama irde hanj. ²⁷ Ningeb Al Kurunj, yej po ga dufayminj wukkekk goyen Yesu Kristu faranj durkeb huginjenj denjem turunuj yanj irde hitek! Fudinde wor po.

† Esia nana gobe gayenter ninj Esia nana kurunj goke ma yitinj. Gayenterbe Turki inenj hanjen.

1 Korin

1 Ne Polbe Al Kurun belen dufayminde po Yesu Kristuyen mere basan al aposel hiyyen yen hoy niryin. Ningeb meter kadninin Sostenesya neya belen ² den Korin taunde nin Yesu Kristuyen alya bereya sios Al Kurun belen doyan dirde hi goya Doyan Al Kuruninini Yesu Kristu dolon irde han mar megen hike kwa kurun goya goyen goke asan gago kan har. Den Korin nin siosbe Yesu Kristu nin dufaytin sanin irke Al Kurun belen yen ge ten hoyan mun dapat dirtin han. Irde wukken wor po yiren yen hoy dirtinyen han. Yesu Kristube yen dolon irde han mar megen hike kwa kurun goya nenyat Doyan Al Kurun.

³ Ningeb Adoninin Al Kurunya Doyan Al Kurun Yesu Kristuya belen buninir dirde igin igin dirde bitin yisi-kamke igin hiwon yen nurde har.

Pol belen Korin nin Yesuyen alya bereya nin Al Kurun igin nurd unyin

⁴ Be, denbe Yesu Kristuya han geb, Al Kurun belen buninir dirde igin igin dirde hi. Ningeb goke ten huginir Al Kurun igin wor po nurd unen himyen. ⁵ Al Kurun igin nurd unen himyen gote min kurabe gahade: nen belen Yesu Kristu nin tagaltekeb mere go nurdeb bitinde taren hitin han gwahade goyen po, den goyen Yesu Kristuya hikeb mere ten tenya saba fudinde bebak ten tenya kurun gobe igin mat wor po titek po dirtinyen han. ⁷ Gwahade ningeb Doyan Al Kuruninini Yesu Kristu sopte mulgan hen wawon wor po yen nurde goke doyan henya Holi Spirityen taren kawan forok yen yen mata goyen tumnan yawartin ala han. ⁸ Den gwahade gobe Al Kurun belen sanin dirde hike kun kun nalu funan forok yiyyen. Gogab nalu funan Yesu Kristu wan wan goyenterbe ultinde merem mon hinayin. ⁹ Ningeb nen belen Urmin Doyan Al Kuruninini Yesu Kristuya awalikde hinayin yen hoy diryin al Al Kurunbe yen ge hekken nurtek al hi.

Yesuyen alya bereya bana bipti forok yamin

¹⁰ Be, kadne yago, den tumnan kadam mohannde ten ten mata ma ten hinayin. Mere ten hinayin kurun goyen banabe dufay unkurun po kerde mere ten hinayin yen gago Doyan Al Kuruninini Yesu Kristuyen denjemde diner hime. Monjo gwaha ma tinayinbe den han bana gon kadam kilon gird ten hikeb bipti forok yenayin. Ningeb bada hen bitinya dufaytinnya unkurun po kerde awalikde po hinayin. ¹¹ Kadne yago, ne ga diner hime gabe al kura Kloeya hanjen mar kura gore wanbe dindiken ulin dufay budam yerde kadam mohannde

ten hanjen goke momon niran geb, gago diner hime.

¹² Den han bana gon nin al kurabe, "Nenbe Polyen saba gama irde hite," yen han. Kurabe, "Apolosyen saba gama irde hite," yen han. Irde kuratinbe, "Pitayen † saba gama irde hite," munan kurabe, "Yesu Kristuyen saba gama irde hite," yen han. ¹³ Danin gwaha ten han? Yesu Kristube walkaka irde hoyan hoyan irtin geb, gogo ten han? Ne Pol gare den ge ten kuruse hende kammirin? Irde ne Polyen tarende baptais tamin? Mon, gwahade mon!

¹⁴ Den belen mata gwahade ten han go nurdeb ne belen hanparya Krispusya Gaiusya po baptais yirdeb den kurabe baptais ma dirmirin goke Al Kurun igin wor po nurd unen hime. ¹⁵ Ningeb den belen epte ma, "Nenbe Polyen tarende baptais titirin," yenayin. ¹⁶ Fudinde, Stefanasya yenya hanjen mar goyen wor baptais yirmirin yen nurde hime. Munan al hoyanbe gwaha yirmirin yen ma nurde hime. ¹⁷ Yesu Kristu belen nad nerke den hitte kumirin gobe al baptais yird yird nin ma kumirin. Gwahade yarabe yen ge yitin mere igin goyen tagal tagal nin kumirin. Kun tagalde henyabe monjo Yesu Kristu kuruse hende kamyin gote saninbe hubu hiyyenkek yenbe megen nin alyen dufay wukkek yen hanjen goyen ma gama irde tagalde hinhem.

Yesu Kristube Al Kurunyen tarenya dufay wukkekya minyan

¹⁸ Be, Yesu kuruse hende kamyin gote merebe megen nin alyen dufay gama irde kame kak alare kutek marbe kukuwamnen nurde han. Goyenpoga nen Al Kurun belen dumulgan titin marbe mere gobe matanin gergen ird ird taren minyan yen nurde hite.

¹⁹ Kukuwamnen nurde han mar gokeb Al Kurunyen asande mere gahade katin hi:

"Al kura, 'Nenbe megen nin dufay wukkek nin yan,' yen han marte dufay wukkek goyen gwamun yuren.

Irde 'Kenkela bebak ten ten sanin nin yan,' yen han marte bebak ten ten taren goyen ten sin iren," yitin hi.

Aisaia 29:14

²⁰ Ningeb megen nin dufay wukkek minyan albe Al Kurun dilinde meter igin dahade ten han? Saba ten ten marbe Al Kurun dilinde meter igin dahade ten han? Irde gayenter dufay gergen forok yirde al bin yawarde han marbe Al Kurun dilinde meter igin dahade ten han? Hubu wor po! Al Kurun belen megen nin

† *Denjen hoyanbe Sifas.*

alyen dufay wukkek yej hanjen goyen kukuwamjen wor po iryinj. ²¹ Ningeb megen nij alyen dufay go gama irde hanj marbe epte ma Al Kurunj nurd untek yiryinj gobe Al Kurunj belen dufayminj wukkek kerde gogo gwahade yiryinj. Irde mere tagaltekeb megen nij al belen mere kukuwamjen yej hanjen goyen al kura belen merenini goyen nurde Yesu Kristu nij dufayminj tarenj irnayinj marbe yad yad nij Al Kurunj belen amanjen nurde dufay gogo kiryinj.

²² Yuda marbe mata tinjen Al Kurunj belen po ga irtek goke po nanjkenen hanj. Grik marbe megen nij alyen dufay wukkek goke po nanjkenen hanj. ²³ Gega nenje Yesu Kristu kuruse hende kamyinj goke po tagalde hite. Goyenbe Yuda marbe Mesaiaabe gwahade mat ma kamyen yej nurde hanjen geb, gwahade nurde hanjen gore Yesu Kristu nij yitij mere goyen bebak tenj tenj belnen pet tike mata bulunde katenj hanj. Irde Yuda mar moŋ al miŋ hoyanbe Yesu Kristu nij yitij mere gobe kukuwamjen nurde hanj. ²⁴ Goyenpoga al kura Al Kurunj belen basinja yirtinj marbe Yesu Kristu belen Al Kurunjen sanjnya dufay wukkekya goyen kawan yiryinj yej nurde hanj. Yuda mar kura Al Kurunj belen basinja yiryinj marbe gwahade nurde hanj. Al miŋ hoyan Yuda mar moŋ goyen Al Kurunj belen basinja yirtinj mar wor gwahade po nurde hanj. ²⁵ Megen nij marbe Yesu kuruse hende kamyinj gobe Al Kurunjen dufay po gama irde gogo tiyyinj mere goyen nurdeb Al Kurunjen dufay gobe kukuwamjen yej nurde hanj. Gega Al Kurunjen dufaybe alyen dufay gote folek geb, gogo Yesu kuruse hende kamde Al Kurunjen dufay wukkek goyen kawan iryinj. Megen nij marbe Al Kurunjen tarenje kurunj moŋ geb Yesu kenenj unanj tike kuruse hende kamyinj gogo yej nurde hanj. Gega Al Kurunjen tarenje alyen sanjij gote folek geb, gogo Yesu kuruse hende kamyinj gega sopte isanj henj tarenjinj kawan iryinj.

²⁶ Be, kadne yago, hanjkapya Al Kurunj belen hoy ma diryinyabe megen nij marte diliŋdeb dahade hinhan goke dufay henaŋ ko. Denj dunjurenj dunjurenj po ga megen nij alyen dufay wukkek yej hanjen go miŋyan hinhan. Irde denj bana gonje al denjem yanje budam ma hinhan. Doyan mar wor budam moŋ. ²⁷ Goyenpoga Al Kurunje megen nij alyen dufay wukkek goyen goniniŋ yanj yej hanj mar memya henaŋ yenje dufay go miŋmoŋ mar basinja yiryinj. Irde al tarenjiniŋ yanj yej hanj mar memya henaŋ yenje sanjij miŋmoŋ mar basinja yiryinj. ²⁸ Irde megen nij mar belen al kura gogo yej ma yenenj hanjen irde al denjem moŋ yinenj hanjen mar goyen Al Kurunj belen basinja yiryinj. Al Kurunje megen nij mar belen det kurunj yej nurde hanj det gobe gwamunj yurde det titmiŋen yej nurde hanj det gobe basinja yiryinj. ²⁹ Gogab al kura belen epte ma Al Kurunj diliŋde yingenj ge turunj turunj tenj hinayinj. ³⁰ Goyenpoga denje Al Kurunj belen basinja diryinj geb, Yesu Kristuya hanj. Yesu Kristube dufay wukkek Al Kurunj hitte mat watinj gote miŋ al henje dufay wukkek dunenj hi. Yenje gwahade geb, nenj gayen dufay wukkek go dunenje mata bulunde mat dumulganj tiye

yej nende gasunj tenj kamyinj. Irde Al Kurunj diliŋde al huwak, irde wukkek wor po diryinj. ³¹ Ningeb goke tenj Al Kurunjen asanje gahade katinj hi:

“Al kura yingenj ge turunj turunj tiye yenje Doyan Al Kurunj po ga turunj iryenj,” yitij.

Yeremaia 9:24

2 Be, kadne yago, hanjkapya denj hitte kunj gor henjyabe Al Kurunjen dufay banare hinhin goyen kawan irde momoŋ dirde hinhem. Gwaha dirde henjyabe mere al belen hapek yanj nurtek mat ma momoŋ dirde hinhem. Irde megen nij alyen dufay wukkek yej hanjen go hende huwarde ma momoŋ dirde hinhem. ² Go dirde hinhem gobe denja henja det hoyanj hoyanj nij ma nurenj, Yesu Kristu nij po nurenj, irde yej kuruse hende kamyinj goke po nurenj yej dufay henj hinhem geb, gogo dirde hinhem. ³ Ne denja hinhetjyabe Al Kurunjen metenje kurunj geb, nigen tarenjen epte moŋ yej nurde hinhem. Irde moŋgo metenjinj bulunj irenj yenje kafura henj barbar wor po yej hinhem. ⁴ Ningeb Al Kurunjen mere tagalde saba dirde henjyabe megen nij alyen dufay wukkek, kirminjtinje hapek yanj nurtek goyen gama irde ma tagalde hinhem. Gwaha titnenje Holi Spiriten sanjinde metenje tenj hi-meke gote iginenj kawan forok yej hinhan. ⁵ Go tenj hinhem gobe dufaytinj Yesu nij tarenj iraminj goyen megen nij alyen dufay wukkek yej hanjen go hende moŋ Al Kurunjen tarenje dufayniniŋ sanjij irtirinj yej nurnayinj yenje gogo Holi Spiriten tarenje metenje tenj hinhem.

Dufay wukkekbe Holi Spirit belen dunenj hi

⁶ Be, nenj Al Kurunjen mere tagal tagal marbe Yesu gama ird ird matare parguwak yara hitinj mar goya henj Al Kurunjen dufay wukkek goke saba tagalde hite. Goyenbe megen nij alyen dufay wukkek yej hanjen go hende ma tagalde hite. Irde megen nij doyan mar kame hubu henayinj gote dufay wukkek yej hanjen go hende huwarde ma tagalde hite. ⁷ Gwaha titnenje Al Kurunjen dufay wukkek banare hitinj bebak titek moŋ goyen tagalde hite. Al Kurunjen dufay wukkek gobe kame nalu funanje denjiniŋ turunj yanj henj henj ge Al Kurunj belen hanjkapya wor po megenj ga forok ma yekeya ep iryinj go goyen. ⁸ Dufayminj wukkek gobe megen nij doyan mar belen bebak ma tiyaminj. Bebak tiyaminj manhan Doyan Al Kurunj tarenjinj turunj yanj wor po goyen kuruse hende ma mayke kamwoŋ. ⁹ Goyenbe go mar gore gwaha tinayinj yenje bikkenj Al Kurunjen asanjen gahade katinj:

“Al Kurunj belen yej ge amanjen nurd unenj hanj mar nij det gitik tenj yunij gobe

megen nij marbe diliŋde ma kennayinj, kirminje ma nurnayinj,

irde epte ma det go forok yenayinj yej nurde hinayinj,” yitij hi.

Aisaia 64:4

¹⁰ Goyenbe nenj hittebe Al Kurunj belen Holi Spirit inke det goyen dikala diryinj. Holi Spiritbe det tumnanj yenenj kenjela nurde bebak tenj hiyen. Al Kurunjen du-

fay banare wor po hi goyen manañ keñkela nurde bebak teñ hiyen geb, gogo Al Kurun belen inke neñ hitte wañ dikala diriyiñ. ¹¹ Be, ganun al belenbe kadomde dufay goyen epte keneñ bebak tiyyen? Hubu wor po. Al goyen yingen po gab dufaymin goyen nurde hiyen. Gwahade goyen po, al kura belen Al Kurunyen dufay epte ma nuryen. Al Kurunyen dufaybe Holi Spirit po gab nurde hiyen. ¹² Neñbe megen niñ mar belen dufay heñ hañ gwahade ma dufay heñ hite. Gwahade yarabe da detbe Al Kurun belen murungem moñ dulin duntin goyen bebak tinayin yenbe Holi Spirit Al Kurun hitte mat watin go po gab neñ hitte hi. ¹³ Ningeb mere tagalde hite gobe megen niñ alyen dufay wukkeñ yen hanjen go hende huwarde ma tagalde hite. Gwaha titnenbe Holi Spirit belen saba dirtin go hende huwarde tagalde hite. Ningeb mere fudinde Holi Spirit belen yitin goyen Holi Spirityen yufuk bana hañ mar goyen nurde bebak tinayin yen momon yirde hite. ¹⁴ Gega al kura Holi Spirityen yufuk bana ma heñ megen niñ dufay po gama irde hañ marbe mataya mereya Holi Spirit belen forok yirde hi goyen epte ma yenen bebak teñ kukuwamnen po nurde hinayin. Ningeb mel gobe mataya mereya Holi Spirit belen forok yirde hi goyen ma yade hañ. Gobe Holi Spirityen yufukde hañ mar belen po gab yenen bebak teñ hañ geb, gago dinen hime.

¹⁵ Goyenbe Holi Spirit yufuk bana hi albe mataya mereya kurun goyen igin ma bulun goyen igin yenen bebak teñ hiyen. Gega al gobe al mali hoyan kura belen epte ma al igin ma bulun innayin. ¹⁶ Gokeb Al Kurunyen asande gahade katin hi:

“Ganun al belen Doyan Al Kurunyen dufay keneñ bebak teñ hi? Hubu wor po.

Ganun al belen igin saba iryen? Epte moñ,” yitin.

Aisaia 40:13

Goyenpoga neñbe Yesu Kristuyen dufay keneñ bebak teñ hite.

Yesuyen aly bereya yingen ulin fitfut tiyamin goke yirin

3 Be, kadne yago, denya hinhemyabe den goyen bitinde Holi Spirit belen sanin meten teñ hi yen ma denen hinhem. Dufayinbe Yesu Kristu niñ taren iramin gega, bitin banabe megen niñ dufay belen po kurun hike denenbe dirin muknen dufaymin hako po hañ goyen saba yirtin yara dirde hinhem. ² Dirin muknenbe binje taren epte ma netek geb, mamu po nene hanjen. Ningeb den wor gwahade goyen denenbe saba sanin ma dirde hinhem. Gayenter wor bikken hinhan gwahade po hañ. ³ Gobe bitin banabe megen niñ dufay po kurun hi geb, gwahade po hañ. Ga dinen hime gabe den bana gon kadtin igin mat hike yenenbe goke bitin ar yen hi, irde kadom mohonde teñ hañ geb, gago dinen hime. Den mata gwaha teñ hañ gobe bitin bana megen niñ dufay po kurun hi geb, mata gogo teñ hañ. Holi Spirit minmon marte mata gama irde hañ geb, gogo teñ hañ. ⁴ Ga dinen hime gabe kuratin belen, “Neñbe Polyen saba gama irde hite,” yen hañ, irde kura belen, “Neñbe Apolosyen saba gama ir-

de hite,” yen hañ gobe Holi Spirit minmon marte mata geb, gogo megen niñ marte mata po teñ hañ dinen hime. ⁵ Metenderebe Al Kurun belen hoyan hoyan duniñ. Ningeb Apolosbe ganun? Irde Polbe ganun? Deyyabe tumnan Al Kurunyen meten mar ulin po. Ningeb den ge meten tiyyekeb gogo Yesu niñ dufaytin taren iramin. ⁶ Gwahade geb ne Polbe det muyken tur irtin yara den bitin bana Al Kurunyen mere goyen kirmirin. Irkeb Apolos belen Al Kurunyen mere go kurun hiyyen yenbe det hartin go fe yunen doyan yirde hañ yara doyan irde hinhin. Goyenbe det hartin go forok irde kurun ird ird albe Al Kurun, yen unken po. ⁷ Ningeb Al Kurunyen mere al binde tur ird ird aly mere go fe unen doyan ird ird alyabe turun yirtek moñ. Mere go kurun ird ird al Al Kurun yen mun po gab turun irtek. ⁸ Munan Al Kurunyen mere al binde hard hard aly mere go kurun heñ heñ ge doyan ird ird aly gote metenbe hoyan hoyan moñ. Al Kurun dilinde unken po. Goyenbe meten nende gigen yuntin gote murungembe kame metenmin gote iginen dahade forok yitin goyen yenen gab murungem gwahade po yunen. ⁹ Fudinde, neya Apolosyabe tumnan Al Kurun niñ teñ meten teñ har. Munan denbe Al Kurunyen binje meten yara. Irde Al Kurunyen ya balem go gwahade goyen.

¹⁰ Be, Al Kurun belen buninen dirde igin igin dirin geb, al kura ya ird ird mata nurde pasi hitin al gore keñkela po tola yimiyyen gwahade yara nebe den hitte kun Yesuyen aly bereya sios forok ird ird meten min urmiren. Irkeb al hoyan belen meten timirin go hende sios forok irde hañ. Mata gobe tola yimiytin go hende al hoyan belen ya irde hañ go gwahade goyen. Goyenbe tola yimiytin go hende ya irde hañ marbe daha mat ya go irde hañ goke keñkela nurde ga irde hinayin.

¹¹ Tola taren hankepaya timiytin tola gobe Yesu Kristu. Ningeb al kura tola hoyan kura sopte ma yimiyyen.

¹² Yesu Kristu hitte mat sios forok irde hañ marte metenmin kurabe igin wor po, kurabe igin wor po moñ. Gobe al belen ya yirtin yara. Al kurabe gol, kurabe silwa, kurabe hora damum hende wor po yade ya yirnayin. Irde al kurabe he, kurabe yamun, kurabe hun belen po ya yirnayin. ¹³ Irde kun kun al iginya bulunya pota yird yird nalu funan forok yeke ya yirtin go kak belen kumga tike gab ya yirtin mar bana ganunyen metenbe igin, munan ganunyen metenbe igin wor po moñ goyen kawan forok yiyyen. ¹⁴ Kak belen kumga tiyyen gega, ya daminbe sanin hiyyen gobe ya go iryin albe gote murungem tiyyen. ¹⁵ Munan ya go humga kukeb ya go iryin al gote murungembe hubu geb, bin misin nuryen. Yingenbe Al Kurun belen teñ gasunminde kiryen. Gega al gobe yamin humga kuke detmin tumnan ya binde yubul teñ busaharde ulin ulin po hiyen go gwahade metenmin gote murungembe hubu wor po hiyyen.

Yesuyen aly bereyabe Al Kurunyen ya balem

¹⁶ Be, den Yesuyen aly bereyabe Al Kurunyen ya balem, irde Holi Spirit den bana hi goyen ma nurde hañ?

¹⁷ Al Kurunyen yabe balem wor po, irde denbe ya balem gogo geb, al kura beleñ Al Kurunyen ya go bulun iryenbe Al Kurun beleñ al go gwamun uryen.

Megen niñ alyen dufay wukkek yej hanjen gobe Al Kurun diliñde det dirnen wor po

¹⁸ Be, denbe dindiken usi ma yirde hinayin. Ningeb den han bana al kura beleñ yingen ge yenje, "Nebe megen niñ alyen diliñde dufay wukkek minyan al yen nenen han," yej nurde hi kenem dufay go tubul po tiyyen. Gwaha ten hike megen niñ mar beleñ kukuwamnen kenen hinayin gega, Al Kurunbe dufay wukkek minyan yej kinyen. ¹⁹ Megen niñ alyen dufay wukkek yej hanjen gobe Al Kurun diliñde kukuwamnen kenen hiyen geb, gogo Al Kurunyen dufay wukkek gama irde hiyen al gobe dufay wukkek fudinde go minyan yej kinyen. Goke tenbe Al Kurunyen asanđe gahade katin hi:

"Al kura, 'Nenje megen niñ alyen dufay wukkek goniñ yan,' yej han marbe

Al Kurun beleñ dufaymin tigiri tikeb yingen go po bulun yirde hi," yitiñ.

Yop 5:13

²⁰ Irdeb sopte mere kura katinbe gahade:

"Doyan Al Kurunbe megen niñ alyen dufay wukkek yej hanjen gobe gote iginen minmon yej nurde hi," yitiñ hi.

Tikin 94:11

²¹ Ningeb denbe al kura turun irde, "Nenje al goyen gama irde hite," ma yej hinayin. Det tumnanbe dende geb, gago momon dirde hime. ²² Ne Polya Apolosya Pitayabe tumnan den Yesuyen alya bereyat meten mar. Megen ga manan dende megen. Irde hen henya kamde kamdeya, det hanke han gaya kame hinayin goya kurun gobe tumnan dende. ²³ Irde denbe Yesu Kristuyen alya bereya. Irde Yesu Kristube Al Kurunyen.

Yesu Kristuyen mere basan mar

4 Be, gwahade ningeb, denbe nen gayen Yesu Kristuyen meten mar, irde Al Kurun beleñ dufaymin banare hitin goyen kawan ird ird meten yuntin mar yej denen hinayin. ² Goyenbe nen Yesuyen meten mar beleñ titek mata kurabe Al Kurun beleñ meten duntin goyen binininde mat fudinde wor po kenkela meten titek go goyen. ³ Goyenpoga meten go ten henyabe den beleñ daw ma al hoyan beleñ daw metenya mataneya goke igin ma bulun ninnayin goke kanduknen ma nurde himyen. Nigen wor metenya mataneya goyen igin wet ma bulun wet goyen goke ma yej himyen. ⁴ Ne benerbe metenya mataya ten hime kurun gobe igin ala po ten hime yej nurde himyen. Gega Al Kurun diliñdebe bulunne kuram mon ma yewen. Al Kurun yej unkenen gore po gab igin ten hime ma bulun ten hime goyen momon niryen. ⁵ Ningeb meten marminde metenya mataya goyen igin ma bulun yinen yinen nalube hako hi geb, aran po gwaha ma yinen hinayin. Nalu funanđe gab Doyan Al Kurun beleñ wan gwaha yinen geb, gayenter den beleñ

gwaha ma yinen hinayin. Goyenter gab Doyan Al Kurun beleñ alyen mataya metenya kidoma bana hike epte ma kenkela yentek yara goyen kawan ird ird hulsi ten wayen. Irdeb al binde dufay kerde hitin goyen wor kawan iryen. Irke gab Al Kurun beleñ meten marmen nende gigen meten titin gote murungem yunen turun yiryen.

⁶ Be, kadne yago, saba dirhem gayen den beleñ nurde kenkela bebak tinañ yenje neya Apolosyat ulderer mere gago ten hime. Gogab den beleñ neya Apolosyat mata kenenbe, "Al Kurunyen asanđe katin go po gama irde hinayin. Mere hoyan gor ma han gobe gama ma irde hinayin," yej hanjen gote min nurnayin. Gwaha tinayinbe al kura gama ird ird goke yingen turun turun tenbe al hoyanbe bulun mat tagal unen unen mata go ma ten hinayin. ⁷ Goyenpoga dindigen ge yej nenbe igin yej nurdeb al hoyanbe bulun yinen yinen tarenbe ganun beleñ dunkeb gogo ten han? Det budam den hitte han kurun gobe Al Kurun beleñ ma duntin? Goyenbe danin Al Kurun beleñ ma duntin yej nurdeb dindiken ge turun turun ten han?

⁸ Be, denbe Al Kurunyen saba niñ binde kamtin ten hinhan goyen bikken tumnan nurde pasi hitin yej nurde han. Irde al kura horam yan beleñ det kurun ma nurde han yara Holi Spirituyen tarenbe bikken titin gogo ep yej nurde han. Irde doyan mar karkuwan hitin yej nurde han, irdeb nen Yesuyen mere basan mar gayenbe denem minmon yej nurd dunen han. Goyenbe den goyen gwahade hetek nalube hako po hi. Yesu Kristu sopte mulgan hen wan wan nalure gab alya bereyamun gobe doyan mar karkuwan henayin. Ningeb fudinde wor po, den goyen doyan mar karkuwan hewon yej nurde hime. Gogab nen wor denya tumnan doyan mar karkuwan hiniñ. ⁹ Gega gayenter nen Yesuyen mere basan marbe al kura mata bulun wor po tike al buda kurun diliñde gasa yirke kamtek marte gasunđe gor den ge ten Al Kurun beleñ dirtin yara nurde hime. Ningeb alya bereya megen han kurun goya Al Kurunyen miyonya tumnan nen hitte kanduk dahade forok yenayin yej denen han. ¹⁰ Gwahade ningeb, nenbe Yesu Kristu niñ tenbe kukuwa hite, munan denbe Yesu Kristuya henbe dufay wukkek minyan han. Irde nenbe yulkek hite, munan denbe sanjintin yan. Denbe al beleñ al denem yan yej denen palap dirde han, munan nen gabe al siksuknen yej palap ma dirde han. ¹¹ Fudinde, nenbe meten min urtinde mat wan wan ga hite gayenterbe binde niñ kamde, fe niñ kamde, ulninin umna minmon, irde al beleñ bulun bulun wor po dirke ulninin misin katen hityen. Irde yaninin minmon geb, kurar mat kurar kun kun ten hityen. ¹² Nenje binde niñ nurdeb nindiken meten kurun ten gab yade hityen. Al kura beleñ karan durkeb nenbe Al Kurunyen tarenđe guram yirde taren yirde hityen. Al kura beleñ bulun bulun dirkeb goke mukku ma ten goya goya meten ten hityen. ¹³ Al kura mere bulun mat dirkeb nenbe igin mat wol hen yunen hityen. Minde mat wan wan hanke hite gayenter nenbe det bulun kura yimiytinen dirtek yara hite.

¹⁴ Gwaha dinmekeb memya henaŋ yeŋ ma asaŋ ga kaŋ dunaŋ hime. Gwaha dirtiŋeŋbe deŋ goyen diriŋne yago yara geb, bener mat deŋ ge amaŋeŋ wor po nurdeb gago nurde ga hinayiŋ yeŋ saba dirde hime.

¹⁵ Yesu Kristu niŋ saba dird dird marbe budam wor po haŋ. Goyenbe adotiŋ yagobe budam gwahade ma haŋ. Ne wa kuŋ Yesu Kristu niŋ yitiŋ mere goyen momoŋ dirmeke yeŋ ge dufayiŋ saŋiŋ iramiŋ geb, nebe Yesu Kristuya heŋbe deŋ kuruŋ gote adotiŋ yara himiriŋ. ¹⁶ Niŋgeb nere mata po keŋkela gama irde hinayiŋ yeŋbe gago batbat dirde hime. ¹⁷ Goke teŋbe Timoti gogo deŋ hitte teŋ kermeke kuyeŋ. Yeŋbe urne yara, bubulkuŋne wor po yeŋ nurd uneŋ himyen. Yeŋbe biŋde mat fudinde wor po Doyaŋ Al Kuruŋ niŋ meteŋ teŋ hiyen. Yeŋ beŋ gab ne gayen Yesu Kristuya heŋ mata dahade teŋ himyen goke momoŋ dirke bitiŋ bak yiyyeŋ. Yeŋbe ne beŋ Yesuyen alya bereya sios megen hike kwa kuruŋ goyen saba yirde himyen gwahade goyen po momoŋ diriŋeŋ.

¹⁸ Goyenbe deŋ haŋ bana goyen kuratiŋ kurabe, “Polbe sopte ma waŋ dinyeŋ,” yeŋ nurdeb neŋ nurhet nurhet teŋ haŋ. ¹⁹ Gega Doyaŋ Al Kuruŋ beŋeŋ igiŋ ninkeb heŋ ga heŋ ga ma tiyeŋ, goyare po kuŋ deneŋ. Kuŋ gab parpar teŋ haŋ mar goyen mere dahade teŋ haŋ, irde tareŋ damiŋde mata gogo teŋ haŋ yeŋ keŋkela yeneŋ bebaŋ tiyeŋ. ²⁰ Al Kuruŋ beŋeŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi gobe merere po moŋ, tareŋmiŋde doyaŋ yirde hi. Niŋgeb kuŋ gab mel go saŋiŋ damiŋde mata gogo teŋ haŋ goyen yeneŋ. ²¹ Niŋgeb kuŋ daha dirmeke gab igiŋ yeŋ nurnayiŋ? Bearar hende kwep kwep direŋ ma, bekeŋde igiŋ mat mere direŋbe igiŋ?

Mata buluŋ teŋ haŋ mar hayhay yirde hinayiŋ

5 Be, deŋ haŋ bana goŋ alya bereya kura leplep mata teŋ haŋ gote mere momoŋ nurmiŋ. Al kura naniŋde beremya duwan teŋ har gobe Al Kuruŋ ma nurd uneŋ haŋ mar wor mata gwahade ma teŋ haŋyeŋ. ² Goyenpoga deŋbe mata gwahade forok yeŋ hi goke buluŋeŋ ma nurde tumŋaŋ Al Kuruŋ diliŋde igiŋ po hite yeŋ dindikeŋ ge turuŋ turuŋ teŋ haŋ. Mata buluŋmiŋ goke bitiŋ misiŋ nurde eseŋbe mata buluŋ titiŋ al goyen denya epte ma awalik hetek yeŋ takira titek yarabe gwaha ma irde haŋ. ³ Nebe denya gor ma hite gega, dufaynerbe denya gor hite. Niŋgeb nigeŋ gor hime yara teŋbe mata go tiyuŋ al gob bikkeŋ mata buluŋ tiyaŋ inmiŋ. ⁴ Niŋgeb deŋ beŋeŋ Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu niŋ teŋ gabu irdeb al go takira tike Satan yufukde heŋ kanduk yeneŋ hiyeŋ. Dufaynebe deŋ gabu irde hinayiŋde gor denya hiyeŋ, irde Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristuyen tareŋ manaŋ deŋ hitte hiyeŋ geb, igiŋ gwaha tinayiŋ. Gogab al go kanduk bana heŋyabe mata buluŋ timiŋ yeŋ bebaŋ teŋbe megen niŋ dufay buluŋ go tubul tikeb kame Doyaŋ Al Kuruŋ waŋ waŋ nalureb al go tumulgaŋ tiyyeŋ.

⁶ Niŋgeb mata buluŋ gwahade goyen deŋ bana hickeya dindikeŋ ge turuŋ turuŋ ma teŋ hinayiŋ. Deŋbe yis diriŋeŋ muŋ kura palawa bana kerkeb gore hilyaŋ

kuŋbe palawa ditdi niyyeŋ go goyen ma nurde haŋ?

⁷ Nurde haŋ kenem mata buluŋtiŋ gobe yis girmaneŋ hitiŋ yara geb, goyen yade siŋa yirnayiŋ. Irkeb deŋbe palawa gergeŋ yis gam moŋ yara Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ hinayiŋ. Yesu Kristu beŋeŋ mata buluŋtiŋ halde dunaŋ yeŋ Pasobare niŋ sipsip diriŋeŋ yara [†] heŋ kuruse hende kamiŋ geb, deŋbe mata buluŋtiŋ miŋmoŋ mar hitiŋ haŋ. ⁸ Niŋgeb neŋbe megen heŋyabe dufay buluŋya mata buluŋya yis bikkek yara goyen yubul po teŋ mata wukkekye mere fudindeya po teŋ hitek. Go teŋ hitek gobe Israel mar beŋeŋ Pasoba nalure beret yis miŋmoŋ nene haŋyeŋ gwahade goyenbe gogo.

⁹ Be, hakot kura ne beŋeŋ asaŋde al wet kura ma bere wet kura leplep mata teŋ hikeb go mar goyen awalik ma yirde hinayiŋ yeŋ kaŋ dunmiriŋ. ^{††10} Go dinmiriŋ gote miŋbe leplep mata teŋ haŋ mar, det ug po yad yad niŋ po dufay heŋ haŋ mar, al hoyaŋ gasa yirniŋ yirniŋ yirde kawe yirde haŋ maryabe det toneŋ al beŋeŋ yirtiŋ doloŋ yirde haŋ mar goya ma po hinayiŋ yeŋ ma dinmiriŋ. Munaŋ go mar goya ma hitek yeŋbe go yilwa yirdeb kuŋ damde hinayiŋ? Gor kura hitek miŋmoŋ. ¹¹ Niŋgeb asaŋ ga kaŋ dunaŋ hime gabe deŋ haŋ bana al kura beŋeŋ, “Nebe Yesu gama irde hime geb, nebe kadtiŋ,” diŋeŋ hiyeŋ gega, mata buluŋ kura teŋ hikeb yeŋya ma awalik heŋ hinayiŋ yeŋbe gago kaŋ hime. Mata buluŋ gobe gahade: leplep mata, det uguŋ po yad yad niŋ po dufay heŋ heŋ mata, ungura doloŋ yirde yirde mata, mere buluŋ mat teŋ teŋ mata, kukuwa fe nene kukuwa heŋ heŋ mata, irde al gasa yirniŋ yirniŋ yirde kawe yird yird mata. Deŋ haŋ bana al kura mata buluŋ gwahade teŋ hike yeneŋbe awalik ma po irde hinayiŋ. Dula wor yeŋya ma po teŋ hinayiŋ.

¹² Al Yesu ma nurd uneŋ haŋ mar gore mata buluŋ teŋ haŋ goke merem yaŋ yird yird gobe nere samuŋ moŋ geb, matamiŋ goke ma nurde hime. Mata buluŋmiŋ gobe Al Kuruŋ beŋeŋ gab merem yaŋ yiryen. Goyenpoga deŋ haŋ bana goyen al kura beŋeŋ mata buluŋ tikeb ganuŋ mar beŋeŋ gab goke innayiŋ? Deŋ gog po geb. Goke teŋbe, “Deŋ haŋ bana goyen al kura mata buluŋ teŋ hike keneŋbe al go takira tinayiŋ. Irkeb denya ma hinayiŋ,” yeŋ haŋ.

Kadom merere gerd gerd ma teŋ hinayiŋ

6 Be, dindigeŋ bana goŋ al kurabe kadomya kanduk miŋyaŋ go sope irye yeŋbe daniŋ Al Kuruŋyeŋ alya bereya hitte ma kuŋbe megen niŋ marte mere nurd nurd al hitte kuŋ haŋ? Mata gwahade titek moŋ goyen daniŋ gwaha teŋ haŋ? Gobe buluŋ wor po! ² Deŋbe kame nalu funaŋdebe neŋ Al Kuruŋyeŋ alya bereya beŋeŋ megen niŋ mar merere yerde matamiŋ goke yintek goyen ma nurde haŋ geb, gogo mata gwahade teŋ haŋ? Irde deŋ beŋeŋ kame megen niŋ

[†] *Bikkeŋ Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kuniŋ tiyamiŋya-be Al Kuruŋ beŋeŋ sipsip al diriŋ diriŋeŋ gasa yirde darim yade yame kantayaŋ sam yirnayiŋ yinyiŋ. Pasoba Sipsip Diriŋeŋbe alyen gasuŋ teŋbe kamiŋ al Yesu niŋ yitiŋ. †† Pol beŋeŋ asaŋ budam kayyiŋ goyen Baibelde ma haŋ goyen bana mere tiyyiŋ gokeb gago yeŋ hi.*

mar merere yerde matamiñ goke yintek hañ kenem den bana kanduk dirñeñ muñ kura forok yitiñ goyen dindiken epte ma kanduk go sope yirnayin? ³ Denbe nalu funañde Al Kurunyen miyoñ mata bulunđe katen unğura hitiñ goyen wor neñya denya belen merere yerde matamiñ goke yintek yeñ ma nurde hañ geb, gogo mata gwahade teñ hañ? Neñbe kame mata kurun goyen wor igiñ titek kenem det dirñeñ megen henya neñ bana kadininiya kanduk forok yeñ hañ go-be epte sope yirtek. Goyenbe gwaha ma teñ hañ!

⁴ Denbe dindiken bana kanduk kura goke kadom moñde titek goyen forok yekeb kanduk go sope irniñ yeñbe daniñ megen niñ mar Yesuyen alya bereya yeneñmiñbe sios bana denem moñ yeñ yeneñ hañ mar hitte yad kuñ hañ? ⁵ Ga dineñ hime gabe nurde me-mya henañ yeñbe gago dineñ hime. Den Yesu niñ dufaytiñ tareñ irtiñ mar bana goñbe kanduktiñ sope ird ird al kuram moñ? ⁶ Hubu niñgeb gogo dindiken uliñ kadom igiñ ma nurd gunen teñbe merere yirniñ yeñ Yesu niñ dufaymiñ sañiñ ma irde hañ mar diliñde yukun hañ?

⁷ Fudinde, den hañ bana kadtiñya kanduktiñ miñyan goyen megen niñ marte merere yerteke sope irnayiñ yeñ al siñare niñ hitte yukun hañ gobe Al Kurun diliñde bikken soñ hañ yeñ deneñ hi. Niñgeb gwaha ma teñ hinayiñ. Kadtiñ belen usi dirde bulun bulun dirde hike goñmiñ goñ gwaha dirde hanañ yeñ hinayiñ gobe igiñ yeñ nurde hime. ⁸ Neb gwaha dineñ hime goyenbe fudinde wor pobe al usi yirde bulun bulun yirde hañ marbe al hoyañ moñ den gogo yeñ nurde hime.

⁹ Denbe mata bulun teñ hañ marbe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ epte ma hurkunayiñ goyen ma nurde hañ? Niñgeb al kura belen usi diryeñkek geb, keñkela heñ ga hanañ ko. Mata bulun gobe gahade: lelep mata, unğura doloñ yird yird mata. Irde al kura berem yañ gega bere hoyañya duwan teñ teñ mata, al belen belen niñ bere yara heñ heñ mata, irde al diriñ yingey po uliñ gabu ird ird mata. ¹⁰ Irde kurabe kawe mata, det ug po yad yad niñ po dufay heñ heñ mata, kukuwa fe nene kukuwa heñ heñ mata, al mere bulun mat yird yird mata, irde al gasa yirniñ yirniñ yirde kawe yird yird mata. Al mata gwahade teñ hañ mar gobe epte ma wor po Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ hurkunayiñ. ¹¹ Bikkenbe den hañ bana goyen al kurabe mata gwahade teñ hinhan. Goyenpoga Doyañ Al Kurun Yesu Kristuya Holi Spiritya belen mata bulunñtiñ goyen halde duneñbe Al Kurun diliñde wukkekk wor po dirde al huwak dirtiñ hañ.

Ultiñ keñkela doyañ yirde Al Kurun turun irnayiñ

¹² Be, den hañ bana goyen al kura belen, "Neñbe mata kura tiniñ yeñbe igiñ ala titek," yeñ hanñen. Gega mata go tinayiñ gore hugiñeñ igiñ dirnayiñ yeñ ma nurde hinayiñ. Niñgeb nebe mata kura tiye yeñbe igiñ ala tiyeñ gega, mata gore epte ma nanarde boñ yiyyeñ. ¹³ Irde kuratiñ kurabe, "Biñgebe bininiñ makiñ ird ird det, irde bininiñbe biñge sola urd urd niñ po," yeñ

hanñen. Gega kamebe Al Kurun belen det irawa goyen tumñañ mugol kiryeñ. Goyenbe hañkapy Al Kurun belen alya bereyat uliñ yiryiñ gobe miñ miñyan yiryiñ. Ulniniñbe lelep mata teñ teñ ge ma yiryiñ. Gwaha titñeñbe Doyañ Al Kurun denem turun yañ ird ird niñ yiryiñ, irde Doyañ Al Kurunbe ulniniñ guram yirde tareñ yird yird niñ hi. ¹⁴ Al Kurun belen Doyañ Al Kurun Yesu ulniniñ gake teñ kamyiñ goyen sopte isañ hiriñ. Niñgeb kame neñ wor tareñmiñde kamtiñde mat disañ hiyyeñ. ¹⁵ Denbe Yesu Kristuyen uliñ pigiñ yara hañ geb, kuratiñ kurabe Yesuyen haniñ, kurabe kahañ hitiñ hañ goyen nurtiñ ala teñ hañ. Gega neñ Yesu Kristuyen uliñ pigiñ hitiñ gayen igiñ kurhan kura teñ belen niñ bere sikkenya gabu irtek? Epte moñ. ¹⁶ Al Kurunyen asañdebe, "Alya bereya wañ gabu heñbe uliñ unğureñ hiyyeñ," yitiñ hi. Niñgeb al kura belen niñ bereya gabu hiriryenbe bere goya uliñ unğureñ hiyyeñ go goyen ma nurde hañ? ¹⁷ Goyenbe al kura Doyañ Al Kurun niñ dufaymiñ sañiñ iryeñ al gobe toneñbe Doyañ Al Kurunyen toneñya gabu heñ unğureñ hiyyeñ.

¹⁸ Niñgeb lelep matabe tubul po teñ hinayiñ. Mata bulun hoyañbe al hoyañ bulun yirde hanñen. Munañ lelep mata teñ hinayiñbe dindikenđe uliñ goyen po bulun yirde hinayiñ. ¹⁹ Irde uliñbe Holi Spirityen ya balem yeñ nurde hinayiñ. Holi Spirit Al Kurun belen duntin gobe uliñ bana hi. Mata bulunñtiñ gote murun gem dindiken yawartek goyen Doyañ Al Kurun belen yawaren yeñbe darim wok irde kamyiñ geb uliñ gobe den-de moñ. Niñgeb uliñ go keñkela doyañ yirde hikeb gore metey teñ hikeb Al Kurunyen den kurun heñ hiyeñ.

Ire unyat mata keñkela gama irde hinayiñ

7 Be, asañ kañ gusunañ nirañ goyen wol heñbe gaha dineñ tihim. Be, al berem moñ hinayiñ gobe igiñ yeñ nurde hime. ² Goyenpoga alya bereya budam wor po lelep mata teñ hanñen geb, albe berem yañ henayiñ, irde berebe un miñyan henayiñ. ³ Albe berem belen yeñya heñ heñ ge nurkeb go po gama irde hiyeñ. Gwahade goyen po, bere wor un belen yeñya heñ heñ ge nurkeb go po gama irde hiyeñ. ⁴ Gobe beremde uliñ gobe yende kudiñeñ po moñ, gobe unđe manañ geb, gago dineñ hime. Unyen uliñ wor yende kudiñeñ po moñ. Beremde manañ. ⁵ Niñgeb al belen berem bada ma irde hiyeñ. Bere wor gwahade po un bada ma irde hiyeñ. Gega Al Kurun mere ird ird niñ teñ tumñañde dufay unğureñ irde muñ kura kutña irye yeñbe igiñ gwaha teñ hiriryen. Goyenbe go kamereb sopte gabu teñ hiriryen. Gwaha ma teñ hiriryenbe bereya ma alya ferd ferd dufaymiñ epte ma fole irtek hekeb Satan belen wañ tunañ yuryeñ geb. ⁶ Ga dineñ hime gabe gwaha po teñ hinayiñ yeñ nurdeya ma dineñ hime. Gwaha teñ hinayiñ gab igiñ yeñ nurdeya dineñ hime. ⁷ Albe ne yara heñ berem moñ hiwoñ yeñ nurde hime. Goyenpoga albe nende gigen Al Kurunyen tareñ hoyañ hoyañ yuntiñ hañ. Niñgeb al kurabe berem moñ gega, goke ma nurde hanñen. Munañ al kurabe gote

taren ma ten sanjij hoyan titij geb, bere yade ga hanjen.

⁸ Be, al kura bere ma yawartij han goya beretapyabe ne hime gahade dulin hinayinbe igij yej nurde hime.

⁹ Goyenpoga al nij ma bere nij dufaytij harke epte ma hika titek kenem albe bere yade berebe al yade ten hinayij gobe igij yej nurde hime. Mongo dulin henbe albe bereya, berebe alya ferd ferd nij bitij harke kak belen det kumga titij yara epte ma hika titek henayij.

¹⁰ Be, al berem yan, irde bere un minyanbe mere taren po dirde hime gayen nurnayij. Mere gabe nere mon, Doyan Al Kurunyen mere. Ningeb bere un minyanbe un yilwa ma iryen. ¹¹ Goyenbe bere go un tubul ten kenenbe dulin po hen al hoyan ma tiyyen. Mon kenem un hitte mulgan hen tumnan hiriryen. Irde al wor berem ma takira tiyyen.

¹² Be, den han bana gon ire unya kura un wet ma berem wet goyen Yesu ma nurd untij goke saba diren tihim. Be, berem gore un goya tumnan hiren yej nurde hike kenem un belen takira ma tiyyen. Mere gabe Doyan Al Kurunyen mon, dufayner dinen hime. ¹³ Irde den han bana gon nij bere wor unbe Yesu ma nurd untij gore berem goya hiren po yej nuryenbe bere gore un yilwa ma iryen. ¹⁴ Gobe al kura Yesu ma nurd unen hi goyen berembe Yesu nurd untij hi goke tenbe kame Yesu nij dufaymin taren irkeb Al Kurun belen wukkek iryen geb, gago dinen hime. Bere kura Yesu ma nurd untij hi wor unbe Yesu nurd unen hi goke tenbe Yesu nij dufaymin sanjij irkeb Al Kurun belen wukkek iryen. Gwahade mon manhan ire unya gote dirnen wenbe Al Kurun dilinde wukkek ma hewon. Goyenbe nani ma milij kura Al Kurun dilinde wukkek hitij geb, dirnen wen wor wukkek hitij han.

¹⁵ Gega Yesu nij ma nurtij kura belen un wet ma berem wet go tubul tiye yeke goya utan ma irnayij. Yesu nij ma nurtij kura belen un wet ma berem wet Yesu nij nurtij go takira tike goke kanduknen ma nuryen. Igi dulin hiyen. Gega Al Kurun belen nen gayen bini-nij yisikamke igij po hinayij yej hoy diryij geb, bertij wet ma almetij wet Yesu nij ma nurtij goya bur ma yenbe awalikde hiriryen. ¹⁶ Den Yesu nij nurtij bere, den ge ten almetijbe Yesu nij dufaymin taren irke Al Kurun belen yawaryen daw yej ma nurde han? Irde den Yesu nij nurtij al, den ge ten bertijbe Yesu nij dufaymin taren irke Al Kurun belen yawaryen daw yej ma nurde han? Ningeb Yesu nij nurtij kura belen un wet ma berem wet goyen Yesu nij ma nurtij goke ten tubul ma tiyyen.

Al Kurun belen gwahade hinayij yej hoy dirtij gwaha mat po hinayij

¹⁷ Goyenpoga den dunkenen dunkenen goyen gwahade hinayij yej Al Kurun belen hoy dirtij, irde Doyan Al Kurun belen goke momon dirtij gwaha mat po hinayij. Saba gabe Yesuyen alya bereya tumnan gama irde hinayij yej gago saba dirde hime. ¹⁸ Ningeb al kura Al Kurun belen hoy iryij goyenter bikken guba yitij kenem al go guba yej ulij delnen yan hitij go daha

mat bikken guba ma yenya hiyen gwahade hewe yej kurut ma yiyyen. Irde al kura Al Kurun belen hoy iryij goyenter guba ma yitij kenem guba yej yej ge kurut ma yiyyen. ¹⁹ Guba yitij ma, guba ma yitij gobe Al Kurun dilindebe det kurun mon. Munan Al Kurunyen saba gama ird irdbe det kurun wor po. ²⁰ Ningeb Al Kurun belen han kapa dahade hikeya hoy dirtij gwahade po hinayij. ²¹ Ningeb den han bana gon al kura al hoyan yufukde hen dulin meten ten hikeya Al Kurun belen hoy diryij kenem daha tiye tiye ma tiyyen, gwahade po hiyen. Gega dufayminde hen hen belnen kura kinyen gobe igij gwaha tiyyen. ²² Al kura al hoyan yufukde hen meten al dulnen hikeya Doyan Al Kurun belen hoy irde tirij al gobe Doyan Al Kurun dilinde meten al dulnen mon yej kinyen. Irde gwahade goyen po, al kura meten al dulnen mon, yingen de dufayde kun hikeya Doyan Al Kurun belen hoy irde tirij al gobe meten alne yej kinyen. ²³ Dende mata bulun gote murungem dindiken yawartek goyen Doyan Al Kurun belen yawaren yenbe darim wok irde kamiyij geb, megen nij marte mata bulun gama irde go yufukde ma hinayij. ²⁴ Ningeb, kadne yago, sopte dinen hime. Al Kurun belen den dunkenen dunkenen dahade hikeya hoy dirtij gobe gwahade po hinayij.

²⁵ Be, den han bana gon al kura berem monya bere un minmonya nij momon diren tihim. Alya bereya gwahade goyen goke Doyan Al Kurun belen mere ma nirtij geb, dufayner momon diren. Nebe Doyan Al Kurun belen buninen nirde hiyen al ningeb, mere diren tihim gabe fudinde yej nurnayij. ²⁶ Be, ga hite nalu gayenterbe kanduk kurayen kurayen yenen yenen nalure hite. Ningeb hen herntij dahade hanjen gobe gwahade po hinayij. ²⁷ Ningeb al kura berem yan kenem takira tiye tiye ma tiyyen. Munan al kura berem mon kenem bere tewe tewe ma tiyyen. ²⁸ Goyenbe bere tiyyen gobe mata bulun mon. Gwahade goyen po, bere fonen kura al kuyen go wor mata bulun mon. Gega al bere tiyyen irde bere un minyan hiyyenbe megen gar nij kanduk kurayen kurayen yenen hinayij. Den goyen kanduk ma yenen hiwon yej nurdeb gago momon dirde hime.

²⁹ Kadne yago, ga dinen hime gate minbe gahade: megen gar hen herntijbe ulyande mon geb, al kura berem yan gobe al berem mon belen Al Kurun nij po nurde hanjen go gwahade goyen ten hiyen. ³⁰ Irde al kura kanduk yenen esen hiyen gega, kanduk go sobamde ma hiyen yej nurdeb goke ugun po ma dufay hen hiyen. Munan al kura aman hiyyen gega, aman dufay go huginen gwahade po ma hiyen geb, "Gahade po hen," yej ma nurde hiyen. Irde al kura det damu tiyyen wor, "Det gabe huginen kerde hen," yej ma nurde hiyen. ³¹ Irde det megen nij han kurun gayen manan gahade po ma hinayij geb, al kura megen nij det yade meten yunen henyabe det go hende po bih hek ma irde hiyen.

³² Ningeb daha tiniy tiniy ten dufaytij hiburnen ma hiwon yej nurde hime. Al kura berem mon gobe dufayminde daha mat meten timeke Doyan Al Kurun

amanen nurde hiyen yenbe gwaha mat po meten ten hiyen. ³³ Gega al kura berem yanbe daha timeke gab berne amanen nurde hiyen yenbe goke po kurut yen hiyen. Go ten hi gobe megen nin mata nin ug po dufay hen hen mata go goyen. ³⁴ Gwaha tikeb Doyan Al Kurun belen amanen nurtek belen nin dufay hen hen-minbe kenkela kipirtin ma hi. Be, bere kura un min-monya bere fonenya Doyan Al Kurun nin po nurde ulinya dufayminya tumnan Doyan Al Kurun po unen hanjen. Munan bere kura un minyanbe daha timeke gab almene amanen nurde hiyen yenbe goke po kurut yen hiyen. Go ten hi gobe megen nin mata nin ug po dufay hen hen mata go goyen. ³⁵ Mere ga dirde hime gabe faran durmeke hen hentin igin hewon yen dinen hime. Kanduk dunhem yen ma dinen hime. Mere gahade ga dirmeke gab matatinbe Doyan Al Kurun dilinde huwak wor po hiyyen, irde yen ge ten meten ten ten nin kama ma hen sanin po meten ten hiwon yen nurdeb gago dinen hime.

³⁶ Goyenpoga al fonen kura bere tubul ten untek yen merem titin goreb merene gayen nurdeb, "Polen mere gobe fudinde. Goyenpoga meremin gama irde bere ga tewen monbe dufaymin bulun iren geb tewen," yen nuryenbe bere go tiyyen. † Mata gobe bulun mon. Irde hiyen kurun gobe bere go tubul titek ma irde hike kenem bere go tiyyen. Mata gobe bulun mon geb, gwaha tiyyen. ³⁷ Gega al kura bikken bere tubul ten untek yen merem titin gega, al gore, "Igin nunkuren hen," yen dufay taren po irdeb, "Bereya hen hen dufay ma forok yen hi, irde dufay gwahade kura forok yeke igin fole irde hen," yen nurdeb bere ma tewen yen dufay kiryen goyen wor mata igin yen nurde hime. ³⁸ Nin-geb al bere yad yad matabe igin. Gega al kura berem mon hiyyen mata gobe igin wor po, bere yad yad mata gote folek.

³⁹ Be, bere kura un minyanbe un go hikeyabe yen yufukde po hiyen. Gega un go kamkeb bere un yanbe al hoyan ma tiyyen yitin mere gote yufuk bana ma hiyen geb, al hoyan tewe yenbe igin tiyyen. Goyenpoga Doyan Al Kurun nurd unti al po ga tiyyen. ⁴⁰ Goyenbe dufaynerbe bere go un kamke unkuren hen hen gobe igin wor po. Gogab un nin nurde hiyen gwahade ma ten Doyan Al Kurun nin po nurde hiyen. Mere dirde hime gabe Holi Spirit belen ninen hike dinen hime yen nurde hime.

Det tonej yirde binje galak yirtin binjebe daha yirtek?

8 Be, megen nin mar belen det tonej yirde doloj yirde binje galak yirtin goke momon diren tihim. Denbe dindiken ge yenbe, "Nenbe det kawan ninya banare ninya goyen kenkela bebak ten hite," yen nurde han. Goyenbe gwahade nurde han goke tenbe dindiken ge turun turun tenbe kadtin yago bulun yirde

† Grik mere mat min kurabe gahade: Goyenpoga al kura belen wirin al kutek nurke belenmin pet ten hike kun kun alik hewen tike kenenge bulun irde hime yen nurdeb al kere yen nuryenbe gwaha po iryen. Mata gobe bulun mon.

han. Gega kadtin yagon amanen nurd yunen hinayinbe kadom faran gurd tenbe tumnan sanin henayin. ² Al kura yingen ge yenbe, "Nenbe det kawan ninya banare ninya goyen kenkela wor po bebak ten hime," yen nurde hi al gobe yingen goyen po usi irde hi. Irdeb Al Kurunyen mere fudinde yingen nurde bebak titek goyen bebak ma titin hi. ³ Goyenpoga al kura binde mat Al Kurun nin amanen nurde unen hi al gobe Al Kurunyen dufay igin kurun goyen unti hi.

⁴ Ningeb det tonej doloj yirin yen galak yirtin binje goke momon diren tihim. Be, det tonej megen nin mar belen doloj yirde hanjen gobe Al Kurun mon geb, det fudinde gogo mon. Al Kurunbe yen unkuren po, hoyan kura ma hi. Hubu wor po. ⁵ Gega megen nin marbe dufaymin son hekeb ungura kurayen kurayen gobe Al Kurun yen nurdeb, "Al Kurunbe budam han. Doyan Mar wor budam han. Kurabe nanjinde han, kurabe megen han," yen hanjen. ⁶ Goyenpoga Al Kurunbe unkuren po, nen nurd unen hite gog po hi. Yenbe Adoninin. Yen belen po gab nanjinya megenya irde det kurun gayen yiriyin. Irde nenbe yen ge ten megen gar hite. Irde Doyan Al Kurun wor unkuren po hi. Yenbe Yesu Kristu. Yesu Kristube Al Kurun belen inke nanjinya megenya det kurun gayen yiriyin. Nen wor yen belen forok diriyin.

⁷ Goyenbe mere fudinde gayen al budambe kenkela bebak ma ten han. Ningeb den han bana gon al kurabe hakot Yesu nin ma nurde hinanya ungura doloj ird ird mata ten hinhan geb, gayenter Yesu nurd unen henya wor ungura galak yirtin goyen nenebe, "Nenbe ungun galak yirtin binje goyen gago nene hite," yen nurde binde kanduknen nurde hanjen. Mel gobe binde wukkek wor po mon geb, "Binje ga nihit garebe Al Kurun dilinde wukkek ma hihit," yen nurde han. ⁸ Gega binje nen nen mata gore kura nen gayen Al Kurunya awalik hen heninin goyen daha kura ma iryen. Nin-geb ungun galak yirtin binje netek ma go ma netek gore kura Al Kurun dilinde daha wet kura ma diryen.

⁹ Goyenpoga mongo mata kura Al Kurun dilinde bulun mon goyen hipirken nurdeya mata ten hinayin gore kadtin kura Al Kurunyen mere binde taren wor po ma hitin al gote dufaymin goyen bulun irke katyen-kek geb, kenkela dufay hen ga mata ten hinayin. ¹⁰ Den Al Kurunyen mere kenkela bebak titin marbe igin kun ungun doloj ird ird gasunde hen dula ten kun hinayin. Gega den belen gwaha ten hite den han bana gon nin kadtin kura bin wukkek wor po mon gore denenbe, "Nen wor igin daw gwaha titek," usi tenbe binje go nene gab mata bulun tihit yen kanduknen nurdeb katnayin. ¹¹ Irkeb denbe kadtinde dufaymin taren wor po mon goyen bulun ird ird mar henayin. Yen ge ten Yesu Kristu kamyin gega, den belen bulun yir-nayin. ¹² Den belen gwaha mat kadtin goyen bulun yirde mata bulun ten hinayin, irde bin wukkek wor po mon goyen haga irde hinayin gobe yen hitte po mon, Yesu Kristu hitte wor mata bulun ten hinayin. ¹³ Nin-geb nebe dapna kura nemeke gore kadne dufaymin bulun irke mata bulunde katyen kenem dapna go sop-

te ma po neweñ. Gogab kadne go mata bulunđe ma katyen.

Ne Pol wor Yesuyen mere basañ al aposel

9 Be, denj belen ne niñ yenj, "Dufayminđe epte ma det kura iryen," yenj nurd nunenjan hanj? Irde ne gayen Yesuyen mere basañ al aposel moñ yenj hanj? Irde Doyañ Al Kurunininiñ Yesu Kristube ma kinyinjan yenj nurde hanj? Goyenpoga Doyañ Al Kurunjen sanjnde metenjan timirinjan gote iginenbe denj gogo moñ? Goyenbe daninjan gwaha yenj hanj? ² Be, denj hanj bana goyen al kura belen, "Polbe aposel moñ," yenj hanj. Irde al hoyañ belenbe, "Polbe nenj ge ma aposel hirinjan," yenj hanj. Nebe mereminjan goke ma nurenjan gega, denj ge tenj aposel himirinjan geb, denjbe epte ma gwaha ninnayinjan. Al hoyañ belen denj denerenbe, "Fudinde, Polbe Doyañ Al Kurun belen aposel iryinjan," yenj nurd nunenjan hinayinjan.

³ Be, denj hanj bana goyen al kura belenjan gwaha mat tagal nunenjan hanj geb, goyen wol henj momonjan direnjan tihim geb. ⁴ Be, nenjan aposel belenjan metenjan tenj hiteke goke Yesuyen alya bereyane belenjan bingeya feya dunke netek gobe bulunjan? ⁵ Yesuyen mere basañ mar hoyanjan Doyañ Al Kurunjan Yesu kulinj wenjanbe Pitaya † wor berem yagoya irde tumnanjan metenjan tenj kunjan hanjen. Munanjan nenjanbe bernininjan yago dufayminjan Yesu niñ tareñ irtinjan goya metenjan tenj kunjan hitekbe bulunjan yenj nurde hanj? ⁶ Irde aposel hoyañ po paka yirde hanjen gega, Banabasya neya niñ yenjanbe, "Yingenjan ga tareñminjanđe bingene neneb metenjan tenj hiriryenjan," yenj nurde hanj?

⁷ Be, fulenjan mar fulenjanre kunjan henjanbe ganunjan kura yingenjanđe horare bingene damu tenj nene hanjen? Irde al ganunjan kura wain harke iginenjan hekeb kura ma nen hiyen? Irde al ganunjan kura sipsipminjan doyanjan yirde hiyen gega, sipsip gote mamu kura ma gilyanjan henj nene hiyen? Epte ma gwaha tiyyenjan. ⁸ Mere tenjan hime gabe alyen dufaynde po ma mere tenjan hime. Moseyen sabare wor mere gwahade po hi. ⁹ Be, Moseyen sabarebe, "Al kura wit metenjanminjan sak yeke metenjanđe niñ dapjan bulmakawminjan gore, 'Farañ nuri,' yenjan metenjanminjanđe tukunjan ga, 'Witne niyyenjankek,' yenjan mohonjan mala ma tiyyenjan," yitinjan hi. Mere gobe Al Kurunjan belenjan bulmakaw niñ po nurdeb gogo yirinjan? ¹⁰ Mere gwahade tiyyinjan gobe fudinde wor po nenjan gake nurdeb mere gogo tiyyinjan yenjan ma nurde hanjan? Mere gobe nenjan gake yirinjan. Megenjan waru uryenjan al goya wit sikkenjan kok yiryenjan al goya tumnanjanđe metenjan tiyiryenjan gote murunjan gem kura munjan yawaryenjan yenjan nurdeyane metenjan tiyiryenjan geb, Al Kurunjen mere gobe nenjan al gake yirinjan. ¹¹ Ningeb nenjan belenjan Holi Spirityen det iginjan goyen bitinjan bana tur yirtirinjan geb, metenjanminjan gote murunjan gem bingene niñ gusunjanjan dirtekan gobe kanduk kurunjan wor po yenjan nurnayinjan? ¹² Al hoyañ belenjan denjan ge tenjan metenjan dirnenjan munjan po titinjan goke farañ durnanjan yenjan iginjan gusunjanjan dirtekan kenem nenjan mananjan denjan ge tenjan metenjan kurunjan wor po titinjan goyen gote murunjan gem niñ iginjan gusunjanjan dirtekan.

Goyenbe nenjanbe farañ durnanjan yenjan gusunjanjan ma dirde hinhet. Gwaha titnenjanbe monjan go farañ durd durd gore

† Denjem hoyanjanbe Sifas.

Yesu Kristu niñ yitinjan mere iginjan go denjan bana kurunjan henjan henjan belenjan pet tiyyenjan yenjan nurdeb det kurunjan nurde hinhet gega, gusunjanjan ma dirde goke ma nurdeyane metenjan tenjan hinhet. ¹³ Be, denjanbe Al Kurunjen ya balem bana metenjan tenjan hanjen marbe bana gonjan niñ bingene yade nene hanjen, irde Al Kurunjan galak ird ird altare metenjan tenjan hanjan marbe alta hende yirtinjan bingene goyen kura yade nene hanjen goyen go ma nurde hanjan? ¹⁴ Gwahade goyen po, Doyañ Al Kurunjan niñ yitinjan mere iginjan goke tagalde hanjan marbe mere go nurde gama irde hanjan mar belenjan farañ yurke go hende henjan metenjan tenjan hinayinjan yenjan Doyañ Al Kurunjan belenjan mere sanjanjan po tiyyinjan.

¹⁵ Nebe Doyañ Al Kurunjan belenjan yirinjan gwahade po iginjan farañ nurnanjan dinmewonjan gega, gwaha ma dinenjan himyen. Irde mere gahade kanjan dunenjan hime gabe denjan belenjan gwaha mat paka nirde hinayinjan yenjan ma kanjan hime. Nebe denjan ge tenjan Doyañ Al Kurunjen metenjan tenjan henjan gote murunjan gem niñ gusunjanjan ma dirde hinhem geb, goke iginjan nigenjan ge turunjan turunjan titek hime. Ningeb farañ nurd nurd niñ al kura ma po gusunjanjan irenjan. Kamde ga daw gwaha tiyenjan. ¹⁶ Be, Yesu niñ yitinjan mere iginjan go tagalde kunjan henjanbe nigenjan ge turunjan turunjan tenjan hitek himyen dinhem gega, epte ma nigenjan ge turunjan turunjan titek himyen. Mere iginjan tagal tagal gobe Al Kurunjan belenjan nunyanjan geb bada hetek moñ. Ningeb metenjan tenjan himyen goke nigenjan ge epte ma turunjan turunjan titek himyen. Munanjan mere iginjan go bada henjan tagalde ma himyen manhan Al Kurunjen bearar bana himewonjan! ¹⁷ Mere iginjan goyen tagal tagal niñ wilaknenjan nurde tagalenjanbe gote murunjan gem tewenjan. Gega metenjan tenjan henjan gote murunjan gem ma tewenjan wor Al Kurunjan belenjan gwaha tenjan hayinjan nintinjan geb, gago metenjan go tenjan hime. Metenjan gobe gwaha tiyayinjan nintinjan geb, bada hetek moñ. ¹⁸ Be, gwahade kenem metenjan tenjan hime gote murunjan gembe da tewenjan? Metenjan tenjan hime gote murunjan gembe hoyanjan moñ. Ne belenjan metenjan gote murunjan gem tetek gobe Yesu niñ yitinjan mere iginjan goyen damum moñ dulinjan po alya bereyane hitte tagalde himyen gogo po. Fudinde, nebe mere iginjan go tagalde hime goke tenjan paka nirnanjan yinenjan hitek gega, gwaha ma yinenjan himyen.

¹⁹ Be, nebe dufayner iginjan nurdeb gwaha tenjan himyen. Megenjan niñ al kurate dufaynde ma tenjan himyen. Gega daha mat kura al tumnanjan Yesu hitte yukumewonjan yenjan nurdeb nigenjan al buda kurunjan gote yufukde henjan metenjan tenjan himyen. ²⁰ Gwahade ningeb, Yuda maryane henjanbe go mar go Yesu hitte yukenjan yenjanbe yende mata gama ird ird al yara henjan himyen. Yuda mar gobe Moseyen saba gote yufukde henjan go po gama irde hanjen. Munanjan nigenjanbe go yufukde ma hime geb, gore epte ma daha wet kura niryenjan gega, go mar go Yesu hitte yukenjan yenjan nurdeb Moseyen saba gote yufukde hime yara tenjan himyen. ²¹ Munanjan Yuda mar moñ al minjan hoyanjan Moseyen saba ma gama irde hanjan mar go wor Yesu Kristu hitte yukenjan yenjanbe Moseyen saba ma gama irde hitinjan al yara henjan himyen. Nigenjanbe Moseyen saba gote yufukde ma hime. Goyenbe Al Kurunjen saba pel irde hime yenjan ma yenjan hime. Gwahade yarabe Yesu Kristuyen saba gote yufukde po hime. ²² Irde Yesuyen alya bereyane kura Al

Kurunyen mere hende tarej wor po ma huwarde hitin mar go Yesu hitte yukenj yenjbe go mar goyen yara po hej himyen. Ningeb al dahade mar hitte kunj meten tej kunj henjyabe go mar goyen yara po hej meten tej himyen. Gogab daha mat wet kura go mar goyen kura Yesu hitte yukumewonj yenj gogo gwaha tej himyen.

²³ Gwaha tej himyen kurunj gobe Yesu nij yitij mere iginj goke al momonj yire yenjbe gwaha tej himyen. Gwaha tej himeke gab al belen mere iginj go nurdeb yenj wor ney yara hekeb tumnanj Al Kurunj belen guram yirtek hewonj yenjbe gogo gwaha tej himyen.

²⁴ Be, kup yenj yenj kari gote matabe nurde hanj gogo. Al budam minj urde kup yenayinj gega, al unjkurenj belen po kadom fole yirde kunj pasi iryenj al gore munj po gab gote murunggem tiyyenj. Ningeb denj wor Doyanj Al Kurunjen meten tej henjyabe meten gote murunggem goyen tetewonj wor po yenj nurdeb tarej po meten tej hinayinj. ²⁵ Kup yenj yenj karire kup yenj hanj mar ma, kari hoyande kari tej hanj marbe karire kunj gote murunggem tiniy wor po yenj nurdeb yinggen saninj yird yird ninj ulinj kutna irde hanyen. Mel gobe kari gote murunggem uyanje ma hitek goke wor gogo kurut wor po yenj hanj. Goyenpoga ney belen tarej hej hej ninj kurut yenj hityen gobe Doyanj Al Kurunjen meten gote murunggem huginenj hitek go tiniy yenjbe tarej hej hej ninj kurut yenj hityen. ²⁶ Ningeb mel gore kup yenj hanyen gobe Al Kurunj dilinde minj minjonj gega, ne belen al kup yenj hanj gwahade saninj po meten tej himyen gobe Al Kurunj dilinde minj minyanj. Fuleja tej tej karire kari tej hanyen marbe asogom kenkela yenyja gasa yirde hanyen gwahade goyen po, ne wor meten gote minj kenkela nurdeya meten tej himyen, mali ma meten tej himyen. ²⁷ Gwaha titnenjbe meten goyen kenkela po timewonj yenj nurdeb megen ninj dufay bulunj kura bener forok yeke gore bulunj nirnak yenjbe fole irde himyen. Monjo Yesu ninj al hoyanj momonj yirdeb gote murunggem tetekner, dufay bulunj gore walde nunnak yenjbe gogo dufay bulunj goyen fole irde himyen.

Unjgura doloj ird ird ninj hayhay yiriyinj

10 Be, kadne yago, denj goyen tarej hej hej ge kurut yenj hinayinj dinhem goke kenkela bebak tinaj yenjbe ney Yuda marte asininij yago belen mata tiyaminj goke momonj direnj tihim. Ningeb mel gore mata tiyaminj go nurdeb gote saba bitinj sir ma yiyyenj. Be, bikkenj wor po asininij yagobe Isip nana tubul tej kuninj yenj kunj henjyabe tumnanj kigarinjinj faykek yokna bana hej kunj hinhan. Irdeb makanj ala kurunj goyen kahalte Al Kurunj belen pota irke megenj fudinj forok yekeb goyanj mat kunj sija kurhan forok yaminj. ² Mel go tumnanj kigarinjinj faykek yokna bana hej kunj hinhan, irde makanj alayanj kwaminj gobe Al Kurunj belen baptais yiriyinj yarabe gogo. Be, Al Kurunj belen gwaha yirdeb mel goyen Moseyen alya bereya yirkeb doyanj yirde hinhin. ³ Be, goyenter Al Kurunj belen binjge yunenj hinhin gobe megen ninj binjge monj. ⁴ Irde fe ninj yirke Al Kurunj belen hora kurunde mat fe forok ir-

de yunke nene hinhan. Hora kurunj gobe Al Kurunj hitte mat katenjbe Israel mar goya tumnanj kunj hinhin. Hora gobe Yesu Kristu gote tunjanj. ⁵ Al Kurunjbe mel go iginj iginj gwahade yirde hinhin gega, al budam wor po mata bulunj tej hike iginj ma nurde yunenj hinhin. Ningeb mata bulunj tej hinhan mar go sawsawa po kurunj nana bana gonj kunj henja kamaminj.

⁶ Be, mata bulunjinj gote murunggem tej kamaminj gobe ney gayen baranjinj goyen nurdeb kafura hej mel gore tej hinhan gwahade ma tenjbe dufayninij mata bulunj tej tej ninj ma kunj hiyenj yenj gogo Al Kurunj belen dikala dirinj. ⁷ Ningeb denjbe mel goyen kuraminj belen megen ninj det tonej yirde doloj yirde hinhan gwaha ma tej hinayinj. Mel gore mata bulunj tej hinhan goke Al Kurunjen asanje gahade katinj: "Mel gobe det tonej dilinj mar keperde dula tej kukuwa fe nen nen mata tej hinhan. Irde huwardebe Al Kurunj ninj ma nurd untiy marte mata tej hinhan," yitij hi. ⁸ Be, mel goyen kuraminjbe lelep mata tenjbe nanjkaal unjkurenjbe po 23,000 alya bereya goyen kamaminj. Ningeb nenjbe go mar gore tiyaminj gwahade ma tej hitek. ⁹ Be, Israel mar goyen kurabe Doyanj Al Kurunj tunanj urde beararminj bana hej kunere duwi belen yisike kamaminj. Ningeb nenjbe mel gore tiyaminj gwahade Doyanj Al Kurunj tunanj ma urtek. ¹⁰ Irde hej hentij goke Doyanj Al Kurunj ninj iginj ma nurde njagak ma yenj hinayinj. Hakot Israel mar kura gwaha tikeb Al Kurunjen miyonj, al gasa yird yird meten tej hiyen gore gasa yirke kamaminj.

¹¹ Be, hakot Israel mar hitte mata gwahade forok yitij gobe gayenter ney belen baranj go nurdeb bebak tej tej ge gogo forok yitij. Irde baranj go asanje katinj gobe nalu funanj belen hite mar gayen baranj go kapyanj henjbe mata bulunj ma tej hinayinj yenj hayhay dird dird ninj Al Kurunjen asanje katinj. ¹² Ningeb denj hanj bana al kura belen, "Nebe tarej hime geb, kanduk kura wayyenj goyen epte fole irde hej," yenj hi al gobe kenkela hej ga hiyenj. Monjo katyenj geb. ¹³ Alya bereya mata bulunje yukutek kanduk denj hitte forok yenj hanyen gobe al hoyanj hitte wor forok yenj hanyen goyen po forok yenj dunenj hanyen. Goyenpoga Al Kurunjbe yirij gwahade po mata tej hiyen geb, denj belen epte ma fole irtek kandukbe epte ma denj hitte yubul tike forok yenj hinayinj. Munanj kanduk kura denj hitte forok yekeb kanduk go fole yirtek belnenj mananj kerd dunyenj. Gogab denj goyen kanduk bana gonj hinayinj gega, kanduk goyen iginj fole yirde saninj po huwarde hinayinj.

Epte ma tumnanje Al Kurunja unjguraya gama yirtek

¹⁴ Be, kadne yago, megen ninj det yade det tonej yirde doloj ird ird mata gob tubul po tinayinj. ¹⁵ Denj goyen dufaytinj wukkekenj yenj nurdeb gago mere dirde hime. Ningeb dindikenj gabe mere direnj tihim gayen iginj ma bulunj goyen kenenj bebak tinayinj. ¹⁶ Be, nenjbe Yesu Kristu belen ney ge tej darim wok irde kamyinj goke dufay hej hej ninj gabu irde wain fiminj tenjbe Al Kurunj iginj nurde unenjbe nene hityen. Gwaha tej hite

gobe Yesu Kristu kamkeya darim wok yitiñ goyen neñ tumñañ gale heñ nene hite yara geb, gore dawañ gabu dirkeb al miñ unjkuren heñ hityen gogo. Irde neñ ge teñ Yesu Kristu kamyiñ goke dufay heñ beret ubala teñ gale heñ nene hityen gobe Yesu Kristu kamkeya gasoñ erek yitiñ goyen neñ tumñañ gale heñ nene hite yara geb, gore dawañ gabu dirkeb al miñ unjkuren heñ hityen gogo. ¹⁷ Niñgeb neñbe al miñ hoyañ hoyañ gega, beretbe hoyañ hoyañ moñ, unjkuren po nene hityen geb, Yesuya awalik heñbe al miñ unjkuren po hitiñ hite.

¹⁸ Be, Israel mar bikkeñ mata teñ hinhan goyen goke nurnayiñ. Dapña gasa yirde Al Kurun niñ galak irtiñ goyen nene hinhan marbe Al Kurunya gabu irde unjkuren hitiñ hinhan. ¹⁹ Niñgeb bingge det toneñ yirtiñ goyen galak yirtiñ gobe det kurun geb gogo dineñ hi yeñ nurde hañ? Irde al beleñ det toneñ yirtiñ goyen doloñ yirde hanñen gobe det kurun wor pobe gogo yeñ nurde hañ? ²⁰ Moñ! Al Kurun niñ ma nurde hañ mar beleñ megen niñ det toneñ yirde galak yirde hanñen bingge gobe unğura galak yirde hanñen, Al Kurun ma galak irde hanñen. Niñgeb denbe unğuraya awalikde ma hiwoñ yeñ nurde hime. ²¹ Denbe Doyañ Al Kurun kamyiñ goke dufay heñ heñ ge wain fimiñ nene hanñen. Niñgeb deñ go mar gore po unğura niñ nurde doloñ yird yird gasunde kuñ gor niñ wain ma nenayiñ. Denbe Doyañ Al Kurun kamyiñ goke dufay heñ heñ ge bingge nene hanñen. Niñgeb deñ go mar gore po kuñ unğura doloñ yird yird gasunde niñ bingge goyen ma nenayiñ. ²² Neñbe Doyañ Al Kurun beleñ biñ ar wor po yiwi yeñ kuñ unğura galak yirtiñ bingge netek? Nende tareñbe Doyañ Al Kurunen tareñ folek geb, epte ma buluñ diryeñ yeñ nurde gwaha teñ hitek? Epte moñ.

Al Kurun turuñ irde hitek

²³ Be, deñ hañ bana al kura beleñ, "Neñbe mata kura tiniñ yeñbe igiñ ala titek," yeñ hanñen. Gega mata go tinayiñ gore hugiñeñ igiñ dirnayiñ yeñ ma nurde hinayiñ. Niñgeb nebe mata kura tiye yeñbe igiñ ala tiyeñ gega, mata gore epte ma nanarde boñ yiyyeñ. ²⁴ Gwahade niñgeb det kura dindikeñ igiñ dird dird goke ma nañkeneñ hinayiñ. Gwaha titreñbe det kura kadtiñ igiñ yirtek goke nañkeneñ hinayiñ.

²⁵ Niñgeb maketde kuñ igiñ dapña damu teñ nene hinayiñ. Goyenbe mata buluñ tihit yeñ nurtek dufay ma forok yeñ yeñ ge teñbe, "Bingge gabe unğura galak yirtiñ we?" yeñ gusuñañ ma yirde mali po damu teñ nene hinayiñ. ²⁶ Megenya det kurun megen hañ tumñañ goyenbe Doyañ Al Kurunen ala po geb, gogo igiñ ala nene hinayiñ. ²⁷ Niñgeb al kura Yesu niñ ma nurtiñ gore dula teñ teñ niñ hoy dirke kuniñ yeñ nurdeb kuñ yeñya bingge nenayiñ. Gega mata buluñ tihit yeñ bitiñde kandukneñ nurtek dufay ma forok yeñ yeñ ge teñbe, "Bingge gabe unğura galak yirtiñ?" yeñ gusuñañ ma yirnayiñ. ²⁸ Munañ al kura beleñ, "Bingge gabe unğura galak irtiñ," dinkeb ma nenayiñ. Gogab al kura gwaha dinyeñ al gote dufay buluñ ma irnayiñ, irde mata buluñ tihit dufay wor forok ma yiyyeñ. ²⁹ Mata

buluñ tihit dufay bingge mat forok yeñ yeñ ge yeñ hime gobe dende niñ ma yeñ hime, al hoyande niñ goke yeñ hime.

Be, goyenbe al kurabe gaha yeñ hanñen: "Neñbe bininiñde mat wukkeñ wor po nurdeya mata kura igiñ ala titek. Gega daniñ al hoyañ beleñ denenbe mata buluñ tahañ yeñ dennak yeñ kama heñbe gwaha ma tiniñ? ³⁰ Neñbe bingge kura goke Al Kurun igiñ nurde uney gab nene hitek gega, daniñ al hoyañ beleñ bingge netek goke ulniniñde merem yañ dirnayiñ? Goke igiñ ma nurde hite," yeñ hanñen.

³¹ Niñgeb mere gwahade gokeb gaha dineñ: bingge ma fe yara kura niniñ yeñbe Al Kurun denem turuñ yañ hiyyeñ mat nene hinayiñ. Niñgeb mata kura tiniñ yeñ nurde hinayiñ goyenter wor Al Kurun denem turuñ yañ hiyyeñ mat po mata teñ hinayiñ. ³² Mata teñ hike Yuda mar al kura ma Grik mar al kura ma Yesuyen alya bereya bana go niñ al kura beleñ denenbe dufaymiñ buluñ heke mata buluñ tinak geb, mata-be nurdeya ga teñ hinayiñ. ³³ Ne wor meteñ teñ kuñ himyen kurun gobe al tumñañ matane keneñ amañeñ nurnayiñ mat mata teñ himyen. Gwaha teñ himyen gobe nigeñ igiñ heñ heñ niñ ma gwaha teñ himyen. Al hoyañ budam igiñ heñ heñ niñ gwaha teñ himyen. Gogab yeñ goyen Al Kurun beleñ yumulgañ tiyyeñ yeñbe gwaha teñ himyen.

11 Niñgeb ne beleñ Yesu Kristuyen mata po gama irde himyen gwahade goyen po, deñ wor ne mata teñ himyen gayen gama irde hinayiñ.

Bere tonañ aw yurd yurd mata

² Be, denbe hanñen kurun goyen hugiñeñ ne niñ bitiñ sir ma yeñ hi. Irde neñ Yesuyen alya bereya beleñ teñ hityen mata goyen momoñ dirmiriñ goyen gama po irde hañ. Niñgeb goke turuñ dirde hime.

³ Goyenbe saba kura deñ beleñ keñkela nurwoñ yeñ nurde hime. Saba gobe gahade: al tumñañ gote doyañ albe Yesu Kristu, irde berer doyañ marbe un yago.

Yesu Kristuyen doyañ albe Al Kurun. ⁴ Niñgeb deñ hañ bana goyen al kura beleñ Yesuyen alya bereya gabu irde hinayiñde gor heñ bere beleñ teñ hanñen yara amil teñ tonañ aw urde Al Kurun mere iryeñ irde kurabe Al Kurunen mere basañ al porofet yara mere tiyyeñbe al goreb Doyañ Almiñ Yesu Kristu denem buluñ iryeñ.

⁵ Irde deñ hañ bana goyen bere kura beleñ Yesuyen alya bereya gabu irde hinayiñde gor al beleñ mata teñ hanñen yara amil teñ tonañ aw ma urde Al Kurun mere iryeñ irde kurabe porofet yara mere tiyyeñbe bere goreb doyañ almiñ un goyen denem buluñ iryeñ. Bere go tonañ aw ma uryeñ gobe tonañ walde kara tiyyeñ go gwahade yara geb, memyak wor po. ⁶ Niñgeb bere kura Al Kurun doloñ irniñ yeñ gabu irnayiñde tonañ aw ma urde kuyeñ gobe bere gote tonañ yuwalheñ walde kara tiyyeñ. Munañ tonañ gwaha iryeñ gobe memyak yeñ nurdeb bere gobe tonañ aw urde kuyeñ.

⁷ Goyenbe albe Al Kurun beleñ yingeneñ yara iryiñ, irde sañiñmiñ turuñ yañ goyen al hitte mat kawan heñ hi, irde bere hitte matbe alyen tareñmiñ turuñ yañ goy-

en kawan hej hi geb albe tonañ ma aw uryeñ. ⁸ Fudinde, hañkapy wor po albe bere hitte mat ma forok yiriñ, berebe al hitte mat forok yiriñ. ⁹ Albe Al Kurun be-
leñ bere niñ teñ ma iryiñ. Al niñ teñ bere gogo iryiñ. ¹⁰ Ningeb berebe amel beleñ tonañ aw urtiñde hiyeñ. Gwaha teñ hiyeñbe bere go al kurat yufukde hi yeñ kennayiñ. Al Kurunyen miyoñ wor gwahade kennayiñ. ¹¹ Goyenpoga mere dirhem gabe berebe det dirñeñ, munañ albe det kurun yeñ ma dinhem. Neñ Doyañ Al Kurun nurd untiñ mar bana alya bereyabe tunñde po. Ningeb berebe al ma hike yeñ unjkureñ po epte ma hiyeñ, al wor bere ma hike yeñ unjkureñ po epte ma hiyeñ. ¹² Berebe al hitte mat forok iryiñ gwahade goyen po, al wor bere hitte mat forok yeñ hanñen. Gega alya bereya tumñañ gobe Al Kurun beleñ po yiriñ.

¹³ Ningeb Al Kurun dolon irniñ yeñ gabu irde hinayiñde gor bere kura tonañ aw ma urdeya Al Kurun mere iryeñ gobe igiñ ma bulun goyen dindikeñ gab kenkela dufay heñbe yenayiñ. ¹⁴ Det Al Kurun beleñ yiriñ kurun gayen gate matare wor al kura tonañ yuwalñeñ sobam heñ bereyen tonañ yara hiyyeñbe gobe igiñ moñ, memyak yeñ nurde hite. ¹⁵ Gega bere tonañ yuwalñeñ sobam hiyyeñbe igiñ hoyañ yeñ nurde hite. Tonañ yuwalñeñ sobam gobe bere gote tonañ aw yurd yurd niñ Al Kurun beleñ iryiñ. ¹⁶ Al ma bere kura mere tihim gake igiñ ma nurdeb neya kadom mohonñde titek wet yeñ nurnayiñ. Goyenpoga neñ banabe mata gwahade gobe hubu wor po. Yesuyen alya bereya Al Kurunyen dirñeñ weñbe mata gwahade goyen ma teñ hanñen.

Yesu kamyiñ goke dufay heñ heñ niñ dula teñ teñ mata kenkela teñ hinayiñ

¹⁷ Be, denbe Yesu kamyiñ goke dufay heñ heñ niñ gabu irde dula teñ hanñende gorbe dindikeñ bulun hetek mata teñ hanñen. Munañ igiñ heñ heñ matabe kura ma teñ hanñen, hubu wor po. Ningeb goke turun ma dirde hime, irde gago saba direñ tihim. ¹⁸ Meheñde mere direñ tihimbe gahade: denbe Yesuyen alya bereya gega, gabu irde hanñen bana goñbe mata kura kukuwam mat tike gore bipti forok irde hi yeke nurde himyen. Mere gobe tumñañ usi yeñ ma nurde hime. ¹⁹ Fudinde, ganunbe Al Kurun diliñde huwak hi, irde ganunbe gwahade moñ goyen kawan heñ heñ ge teñ den han bana goñ dufaytiñ muñ kura hoyañ hoyañ hinayiñ goyen epte ma teñ siña irtek yeñ nurde hime. ²⁰ Goyenpoga den bana goñ bipti forok yitiñ goke dinen hime gabe den gabu irde Doyañ Al Kurun kamyiñ goke dufay heñ heñ ge binje nene han goyenter kadtiñ ge ma doyañ heñbe dindikeñ ge po nurde dula teñ han geb, gago dinen hime. Gwaha teñ hikeb kurabe binje kamde hikeb kurabe wain kurun nene kukuwa heñ han. Ningeb denbe, "Doyañ Al Kurun kamyiñ goke dufay heñ heñ ge binje nene hite," yeñ nurdeya binje nene han gega, gwahade moñ yeñ nurd dunen hime. ²² Goyenbe den goyen binjeya feya nen nen yatiñ miñmoñ geb, gogo gabure gor po wan gab gwaha teñ hanñen? Gwahade moñ kenem Al

Kurunyen dirñeñ weñ Yesuyen alya bereyabe det dirñeñ yeñ nurde mali mali yirde han? Irde bana goñ niñ alya bereya kura horam moñ mar goyen gwaha yirteke yingeneñ buniñeñ yirde memya henañ mat mata teñ han? Ningeb matatiñ goke daha dinen? Matatiñ goke turun direñ? Epte moñ!

²³ Be, hakot dula mata goke Doyañ Al Kurun beleñ ninke ne wor momoñ dirmiriñ. Mere gobe gahade: Doyañ Al Kurun Yesu goyen Yudas beleñ asogom hanñeñde kereñ tiyyiñ wawun goya goyenbe Yesu beleñ beret kura tiriñ. ²⁴ Irdeb beret goke Al Kurun turun irde ubala teñbe, "Beret dunhem gahade gayen po, nebe den ge teñ kameñ. Ningeb goke teñbe beret gabe gasoñne geb, beret ga teñ nenañ. Irde kame den wor ne niñ bitiñ bak yeñ yeñ ge teñ mata gahade ga po teñ hinayiñ," yiriñ. ²⁵ Irde beret go neneb wain fimiñ teñbe beret teñ yiriñ gwahade po, "Al Kurun beleñ mata bulunñiñ halde halde niñ teñ biña gergeñ tiyyiñ goke darine wok yiyyeñ. Ningeb goyen goke wain gago dunhem geb, teñ nenañ. Irde kame den wor ne niñ bitiñ bak yeñ yeñ ge teñ mata gahade ga po teñ hinayiñ," yiriñ. ²⁶ Ningeb gabu irde dula gwahade teñ wain nen nen mata tiniñ yeñbe gwaha mat Doyañ Al Kurun beleñ alya bereyat mata bulunñiñ ge teñ kamyiñ goke al hoyañ momoñ yirde hinayiñ. Gwaha tike kuñ kuñbe kame Doyañ Al Kurun wayyeñ.

²⁷ Ningeb al kura Doyañ Al Kurunyen binjeya wainya nene henya Doyañ Al Kurunyen alya bereya beleñ dufay heñ mata teñ hanñen mat ma nurdeya niyyeñ al gobe Yesu beleñ uliñ misiñ kateñ darim wok irde kamyiñ goyen kari kari iryeñ geb, Al Kurun beleñ goke mata bulun miñyañ yeñ kinyeñ. ²⁸ Ningeb al kura Doyañ Al Kurunyen binjeya wainya neweñ yeñ nuryeñ al gobe yingeneñde mataya dufayya kenkela yeneñ gab niyyeñ. ²⁹ Munañ al kura gwaha ma teñ binjeya wainya gobe Doyañ Al Kurun kamyiñ gote tunñañ yeñ ma nurde ga mali niyyeñ al gobe gote murungem bulun wor po tiyyeñ. ³⁰ Gwahade geb, den han bana goñbe al kura marbe yulkek han, kurabe garbam miñyañ, irde kuratiñbe kamañ gogo. ³¹ Gega neñbe dahade hite yeñ nindikeñ kenkela dufay heñ mataniniñ sope irde hittebe mata bulun gote murungem bulun ma tetek. ³² Gega kurarebe Doyañ Al Kurun beleñ mataniniñ goke kanduk dunen hiyeñ. Gwaha teñ hiyeñ gobe megen henya mataniniñ huwak heñ hikeb kame nalu funañde mata bulun marya tumñañ hugiñeñ Al Kurunyen bearar bana hinak yeñbe gogo gayenter kanduk dunen hiyeñ.

³³ Ningeb, kadne yago, Doyañ Al Kurun niñ dufay heñ heñ ge gabu irde dula tiniñ yeñbe kadom doyañ gird teñ hinayiñ. ³⁴ Al kura binje irkeb yamiñde dula teñ gabe Doyañ Al Kurun niñ dufay heñ heñ dula gabure wayyeñ. Gogab den gabu irde hinayiñ bana goñ mata bulun Al Kurun beleñ goke murungem bulun duntek goyen ma forok yiyyeñ. Be, Doyañ Al Kurun niñ dufay heñ heñ ge dula teñ teñ mata niñ dinhem. Mata goke mere ma dirhem kura han gobe kame den hitte kuñ gab momoñ direñ.

Holi Spirityen sanjinde mata forok yen yen

12 Be, kadne yago, Holi Spirityen tarende mata forok yen yen goke momon diren tihim. Holi Spirityen tarende mata forok yen yen goke bebak ma tindi po hinak yen igin ma nurde hime geb, kenkela bebak tinayin. ² Be, denbe hakot Yesu ma nurde unen hinanyabe megen nin det tone al belen po yirtin binfut minmon gote yufukde hej huginen dolon yirde hinhan gobe nurde han gogo. ³ Ningeb ga kenkela nurnan ko. Al kura Holi Spirit minyan belen epte ma, "Yesube Al Kurun belen karan urwon," yiyyen. Irde al kura Holi Spirit minmonbe epte ma, "Yesube Doyan Al Kurun," yiyyen. Holi Spirit minyan al belen po gab epte gwaha yiyyen.

⁴ Be, Holi Spirityen sanjinde mata forok yen yen gobe budam kurayen kurayen han gega, mata gote min albe Holi Spirit, yen unkenen po. ⁵ Doyan Al Kurunyen metenbe budam han gega, meten gote min albe Doyan Al Kurun, yen unkenen po. ⁶ Irde meten ten ten tare wor kurayen kurayen han gega, meten titek tare gote min albe Al Kurun, yen unkenen po. Yen belen po gab nen tumnan metenmin kurun goyen igin ten hitek sanj goyen dunen hiyen.

⁷ Be, nen dunkenen dunkenen hitte Al Kurun belen Holi Spirityen tare kwan forok irde hi gobe nen tumnan tare dird dird nin gogo forok irde hiyen. ⁸ Al kurabe Al Kurun belen Holi Spirit hitte mat dufay wukkek yunen hiyen. Munan al hoyan kurabe Holi Spirit unkenen goyen hitte mat po Al Kurunyen dufay banare nin goyen yunen hiyen. ⁹ Irde al kurabe Holi Spirit unkenen goyen hitte mat po Yesu nin hekenen wor po nurtek sanj go yunen hiyen. Irde al hoyan kurabe Holi Spirit goyen hitte mat po al garbam minyan sope yird yird tare yunen hiyen. ¹⁰ Irde al kurabe mata tinen tonnen yan wor po forok yird yird tare yunen, al hoyan kurabe Doyan Al Kurunyen mere basan hej hej mar yirde hiyen. Munan al kurabe mataya mereya kura kenenbe gobe Holi Spirit hitte mat watin ma ungun hitte mat watin goyen bebak ten ten sanj yunen hiyen, irde al hoyan kurabe nan hoyande nin mere kurayen kurayen yingenbe go ma nurtin mere ten ten tare yunen hiyen. Munan kurabe mere hoyan mat yekere mere gote min tagal tagal tare yunen hiyen.

¹¹ Mata gwahade forok yen hanen kurun gobe Holi Spirit, yen unkenen gote meten. Holi Spirit hoyan gam mon. Yen belen sanjmin kurayen kurayen goyen dufaymin po gama irde nen gayen nende gigen forok yird dunen hiyen.

Nenbe hoyan hoyan gega, Holi Spiritbe unkenen

¹² Be, al ulin piginbe unkenen gega, hanen, kahan, kirmin, murun gwahadem yan han. Irde hanen, kahan, kirmin, murun gwahade han gore gab al ulin pigin unkenen forok irde hi. Ningeb Yesu Kristu wor gwahade yara geb, nenbe yende kahan, hanen, kirmin, murun gwahade hite. ¹³ Nenbe al min hoyan hoyan. Kurabe

Yuda mar, kurabe Grik mar. Irde kurabe al yufukde hej murungem mon meten ten han mar, kurabe dufaymin kurun han mar. Goyenbe nen tumnan Holi Spiritde baptais dirke Yesu Kristuyen ulin pigin yara hitin. Irde Holi Spirit, yen unkenen gore po nen dunkenen dunkenen bana hi. Holi Spirit hoyan gam mon.

¹⁴ Al ulin piginbe det unkenen belen po ma irtin hi. Kahan, hanen, kirmin, murun gwahade gore irke gab al ulin pigin unkenen hitin. ¹⁵ Goyenbe al kurat kahan belen, "Nebe al gate hanen mon geb, al gate ulin mon," yiyyenbe kahan gob al gote ulin piginde ma hiyen? Mon, epte mon. Yenbe al gote kahan geb, ulinde po hiyen. ¹⁶ Gwahade goyen po al kurat kirmin belen, "Nebe al gate dilin mon geb, al gate ulin mon," yiyyenbe kirmin gobe al gote ulin piginde ma hiyen? Mon, epte mon. Yenbe al gote kirmin geb, ulinde po hiyen. ¹⁷ Ningeb ulinin gayen dilinin ala po manhan daha mat mere nurde hitewon? Irde ulininbe kirmininin ala po manhan daha mat det hamin nurde hitewon? Gobe kukuwammen wor po. ¹⁸ Goyenbe Al Kurun belen dufaymin gama irde al ire yenbe kahan hanen yirde kirmin dilin manan yirde al unkenen irin. Ningeb nen wor gwahade po dirin. ¹⁹ Gega det unkenen belen po al irtin manhan ulin piginbe dahade hiwon? ²⁰ Gega gwahade mon. Ulininde det hoyan hoyan yirde ulinin pigin unkenen po irtin.

²¹ Ningeb al kurate dilin belen al gote hanen kenenbe epte ma, "Nebe geya hitek ma nirde hi," inyen. Tonan belen kahan kenenbe epte ma, "Nebe geya hitek ma nirde hi," inyen. ²² Gwahade yarabe ulininde det kura yenenminbe meten minmon yen nurde hitek goyenbe go ma hinayinbe ulininbe kenkela ma meten ten hiyyen. ²³ Ningeb ulininde det kura yenenminbe meten minmon yen nurde hityen goyen det kurun yen kenkela doyan yirde hityen. Irde ulininde det kura yenenminbe igin mon gega, kenkela po umna yirde doyan yirde hityen. ²⁴ Goyenbe ulininde det kura yenenmin igin gobe umna ma yirtek wor igin. Ningeb Al Kurunbe ulininde det kura min minmon yirtin yenen hanen goyen meten kura yune yenbe go wor yade ulininde nin det hoyan gabu irde ulin pigin unkenen irin. Al Kurunbe gwaha mat ulininde det kura min minmon yen yenen hanen goyen turun yirde hiyen.

²⁵ Gogab ulininde det kurate dufayya det hoyan kurate dufayya hoyan hoyan heke kahalte bipti ma forok yiyyen. Irde ulininde det gore kadam ge nurdkakala ten hinayin. ²⁶ Ningeb ulinin kurhan kura misin katen gobe ulinin pigin kurun go tumnan misin nuryen. Gwahade goyen po, ulinin kurhan kura denem turun yan hej aman hekeb ulinin pigin kurun go manan tumnan aman hiyyen.

²⁷ Be, gwahade goyen po, denbe Yesu Kristuyen ulin pigin yara. Den dunkenen dunkenenbe Yesuyen kahan, hanen, dilin, kirmin gwahade yara. ²⁸ Ningeb den Yesuyen alya bereya sios han bana gon mehenbe Al Kurun belen Yesuyen mere basan mar aposel basin yirtin han. Irde go yufukdebe Al Kurunyen mere basan mar porofet basin yirdebe Al Kurunyen mere saba mar

basiņa yirtij haņ. Irde gab mata tiņej turņuj yaņ forok yird yird mar basiņa yirdeb al garbam miņyaņ sope yird yird mar wor basiņa yirdeb al farañ yurd yurd mar basiņa yirtij haņ. Irdeb Yesuyen alya bereya doyaņ yird yird mar basiņa yirdeb naņa hoyañde niņ mere kurayen kurayen go ma nurtij goyen mere teņ haņ mar basiņa yirtij haņ. ²⁹ Niņgeb deņ tumņaņbe aposel henayiņ? Ma, tumņaņ porofet henayiņ? Irde deņ tumņaņ Al Kurunyen mere saba mar henayiņ? Ma, tumņaņ mata tiņej turņuj yaņ forok yird yird mar henayiņ? ³⁰ Deņ tumņaņ al garbam sope yird yird mar henayiņ? Ma, tumņaņ naņa hoyañde niņ mere go ma nurtij goyen teņ teņ mar henayiņ? Irde deņ tumņaņ mere goyen tigiri teņ al bebak yird yird mar henayiņ? Epte moņ geb. ³¹ Goyenbe Holi Spirityen tareņ kura igiņ wor po goyen goke momoņ direņ tihim geb, deņ tumņaņ mata go teņ teņ niņ kurut wor po yeņ hinayiņ. Mata gobe Holi Spirityen tareņde mata forok yeņ haņyen hoyañ kuruj gote folek wor po.

Al hoyañ niņ amañej nurd yunej yunej mata

13 Be, ne gayen naņa hoyañde niņ marte mere kurayen kurayen goyen igiņ gwaha mat mere tiyeņ, irde Al Kurunyen miyoņyen mere mat manaņ mere tiyeņ gega, Al Kurunya al hoyanya niņ amañej nurd nurd matanem moņ kenem nebe heyoņoņya tikiņde niņ det ain parwek beleņ irtiņ goyen mali po gasa yirke migiriņ teņ haņyen go gwahade goyen heweņ. ² Irde Al Kurunyen mere basañ heņ mere teņ teņ saņiņne yaņ heweņ, irde Al Kurunyen mere banare hitiņ tumņaņ nurde dufaymiņ tumņaņ bebak teņ tagaleņ, irde Al Kuruj niņ hekkeņ wor po nurdeb dugu kura gasuņ hoyañde kwa inmeke kuyeņ gega, Al Kurunya al hoyanya niņ amañej ma nureņ kenem mata gobe duldul teņ heņ. ³ Irde detne tumņaņ al det niņ amu heņ haņ mar goyen yunej, irde Doyaņ Al Kuruj gama ird ird niņ teņ al beleņ kakde kumga nirke kameņ gega, kadne niņ amañej nurd nurd matanem moņ kenem mata gwaha teņ heņ kuruj gote muruņgem kura ma teweņ.

⁴ Be, al kura biņde mat wor po kadomya Al Kurunya niņ amañej nurd unej unej matabe gahade: al gobe kadom kura matamiņ igiņ hewoņ yeņ doyaņ heņ heņ ge piņej ma heņ hiyeņ. Kurabe kadom igiņ igiņ yirde hiyeņ. Irde kadom kura igiņ mat hike keneņbe daniņ ne wor gwahade moņ yeņ ma nurde hiyeņ. Irde ne harhem harhem mata ma teņbe yiņgeņ ge turuņ turuņ ma teņ hiyeņ. ⁵ Irde kadom hitte palap miņmoņ mata ma teņ hiyeņ. Irde yiņgeņ po igiņ heņ heņ beleņ niņ ma naņkeneņ hiyeņ, irde araņej bearar ma teņ hiyeņ. Irde kadom beleņ buluņ irtiņ goyen goke dufay ug po ma heņ hiyeņ. ⁶ Al gobe mata buluņ niņ amañej ma nurde hiyeņ, irde mere fudinde goke po amañej nurde hiyeņ. ⁷ Al gobe kanduk yeneņ hiyeņ goke mukku ma teņ hugiņej tareņ po heņ hiyeņ. Irde Al Kuruj niņ hugiņej hekkeņ nurde hiyeņ, irde Al Kuruj beleņ igiņ niryēņ yeņ goke hugiņej doyaņ heņ

hiyeņ, irde kanduk yeneņ hiyeņ gega tareņ po heņ fole yirde hiyeņ.

⁸ Kadomya Al Kurunya niņ amañej nurd yunej yunej mata gobe hubu ma hiyyeņ. Goyenpoga porofet metenbe hubu hiyyeņ. Irde naņa hoyañde niņ mere mat mere teņ teņ mata goyen wor kamyēņ. Al Kurunyen dufay bebak teņ tagal tagal meten wor hubu hiyyeņ. ⁹ Gobe gayenter Al Kurunyen dufay tumņaņ bebak titek epte moņ, irde meremiņ manaņ tumņaņ bebak teņ basañ heņ tagaltek epte moņ gega, ¹⁰ kame nalu funaņdebe neņ tumņaņ Al Kurunyen dufayya mereya keņkela wor po bebak titek geb, go mata gobe tumņaņ hubu henayiņ dineņ hime gago. ¹¹ Mata gwahade forok yiyyeņ gobe bikkeņ diriņ hinhemya diriņde mere teņ dufaynebe diriņde dufay po heņ hinhem gega kuņ kuņ salañej heņbe diriņde mataya dufayya gobe yubul po timiriņ go gwahade goyen. ¹² Irde gayenterbe Al Kurunyen mereya dufayya bebak wor po ma teņ hite. Gobe luņej ain parwek beleņ irtiņ gore dinsokniņiņ kinniņ gega, keņkelak ma keneņ hite go gwahade goyen. Goyenbe dilniņiņde kadom geneņ teņ hite yara Al Kurunyen mereya dufayya keņkela wor po bebak teņ hitek. Niņgeb gayenterbe Al Kurunyen mereya dufayya kura muņ po bebak teņ hime gega, kamebe tumņaņ bebak tiyeņ. Goyenterbe Al Kuruj beleņ keņkela wor po nurd nunej hiyeņ gwahade po, ne wor keņkela nurd unej heņ.

¹³ Be, yihim gwahade po mata hoyañbe hubu henayiņ gega, mata karwo kurabe hubu ma wor po henayiņ. Mata karwo gobe gahade: Yesu niņ hekkeņ nurd nurd mata, Al Kuruj beleņ igiņ diryeņ yeņ goke doyaņ heņ heņ matayabe Al Kurunya kadniniņa niņ amañej nurd yunej yunej mataya gogo. Goyenbe mata karwo bana goyen folek wor pobe Al Kurunya kadniniņa niņ amañej nurd yunej yunej mata gogo.

Porofet metenya naņa hoyañde niņ mere mat mere teņ teņ mataya

14 Niņgeb Al Kurunya kadtiņa niņ amañej nurd yunej yunej mata gobe gama po irde hinayiņ. Irdeb Holi Spirityen saņiņde mata forok yeņ yeņ goyen goke Al Kuruj beleņ dunwoņ yeņ tareņ po gusuņaņ irde hinayiņ. Gega porofet meten gobe det kuruj geb, goyen dunwoņ wor po yeņ gusuņaņ irde hinayiņ. ² Porofet meten niņ wa gusuņaņ irde hinayiņ dineņ hime gote miņbe gahade: al kura naņa hoyañde niņ mere kurayen kurayen teņ hiyeņ al gobe al ma mere yirde hiyeņ, Al Kuruj mere irde hiyeņ. Yeņbe Holi Spirityen tareņde mere banare niņ goyen teņ hiyeņ. Niņgeb meremiņ goyen al hoyañ kura beleņ bebak titek moņ. ³ Goyenpoga porofet meten teņ haņ marbe tumņaņ al saņiņ yird yird niņ mere yirde haņyen. Niņgeb kadom kura tareņ heņ heņ ge farañ yurde, biņ yurum yirde haņyen. ⁴ Be, al kura naņa hoyañde niņ mere teņ teņ mata teņ hiyeņ al gobe mata gore yiņgeņ po tareņ irde hiyeņ. Munaņ porofet meten teņ hiyeņ al gobe meten gore kadom Yesuyen alya bereya saņiņ yirde hiyeņ. ⁵ Niņgeb meten gobe naņa hoyañde niņ mere mat me-

re tenj tenj mata gote folek. Goke tenjbe denj tumnan nana hoyande ninj mere mat mere tenj tenj mata tenj hiwonj yenj nurde hime gega, porofet metenj ninj wa gusunanj irke dunkeb metenj goyen tenj hiwonj yenj nurde hime. Nana hoyande ninj mere mat mere tenj tenj mata gobe mere gote minj goyen tigiri tenj Yesuyen alya bereya momonj yirke tarenj hetek al minjanj hike kenem gwaha tiyyen. Munanj hubu kenem hoyande ninj mere tenj tenj mata gote iginenjbe porofet metenj gote iginenj epte ma fole iryenj.

⁶ Be, kadne yago, denj hitte kunj nana hoyande ninj mere mat mere tiyenjbe daha mat faranj durenj? Epte monj wor po! Gwahade tiyenj gega, Al Kurunjen dufay banare ninj nikala nirke kawan momonj dird dird mata, Al Kurunjen dufay bebak tenj tagal tagal mata, porofet metenj goyen tenj tenj matayabe sabaminj tagal tagal mataya goyen gonem monj henja denj hitte kunj faranj durenj gobe iginenj ma forok yiyyen. ⁷ Gobe tikiñde ninj det bulelunja gitaya gwahade yara. Gobe binfut minjmonj gega, al belenj kari yirke mere tenj hanjen. Goyenbe kenkela ma kari yirke mereminjbe hiburnenj geb, tikiñ daminj henj hanj yenj ma bebak tinayinj. ⁸ Be, al kura fulenare kunj kunj ninj tenj bigul fu iryenj gega, kenkela ma fu irke fulenja mar kadam belenj daha matbe bebak tenjbe fulenare kunj kunj ninj gitik tinayinj? Epte monj. ⁹ Ninggeb gwahade goyen po, denj belenj mere tenj henja nana hoyande ninj mere kura kadtinj epte ma bebak titek mere mat tinayinjbe dahadem kadtinj belenj meretinj nurde bebak tinayinj? Epte monj. Gwaha tinayinjbe mere gobe dulinj lawlaw yenj hanj yenj nurnayinj. ¹⁰ Fudinde wor po, megenbe nenj belenj epte ma bebak titek mere kurayen kurayen budam hanj. Gega mere gobe tumnanj minj minjanj. ¹¹ Goyenbe mere hoyanj kura ne belenj epte ma bebak titek goyen al kura belenj tiyyenjbe nebe mereminj gote minj ma nurenj geb, mere tenj hi al hittebe al minj hoyanj hewenj. Irde al gobe ne hitte al minj hoyanj hiyyen. ¹² Gobe denj wor gwahade po yenj nurde hanj. Denjbe Holi Spirityen tarenjdenj mata forok yird yird saninj tetek wor po nurde hanjen geb, tarenjminj go tenj gabe kadtinj Yesuyen alya bereya saninj yird yird ninj kurut wor po yenj hinayinj.

¹³ Ninggeb goke tenjbe al kura nana hoyande ninj merere mat mere tenj hiyenj al gobe mere tiyyenj gote minj kawan tagal tagal ninj mananj Al Kurunj gusunanj iryenj. ¹⁴ Fudinde, nana hoyande ninj merere mat Al Kurunj mere irenj goya goyenbe tonner mere irenj gega, dufaynerbe mere gwaha tihim yenj ma nurenj. ¹⁵ Ninggeb daha tiyenj? Nebe tonner Al Kurunj mere irenjbe dufayner wor mere irenj. Irde tonner Al Kurunj ninj tikiñ hewenjbe dufayner wor tikiñ hewenj. ¹⁶ Munanj denjbe tontinje po Al Kurunj turunj irnayinjbe denj hanj bana goyen al kura meretinj bebak ma tenj hiyenj al gobe denj belenj Al Kurunj iginj nurd unenj turunj irde hanj goke epte ma faranj durde "Fudinde," yiyyenj. Al gobe mere tenj hanj gote minj ma bebak tenj hiyenj geb, gogo epte ma haywanj hiyyenj. ¹⁷ Denjbe Al Kurunj mere irde henja iginj mat po turunj irde hinayinj gega, al hoyanj meretinj

bebak ma tenj hinayinj marbe meretinj gore epte ma faranj yuryenj.

¹⁸ Nebe nana hoyande ninj merere mat Al Kurunj mere ird ird matanebe kurunj wor po, denj tenj hanjen gote folek. Ninggeb goke Al Kurunj iginj nurd unenj hime.

¹⁹ Nebe gwahade po nana hoyande ninj mere mat Al Kurunj mere ird ird mata tarenj po tanarde himyen gega, Yesuyen alya bereya gabu irde hanjen bana gonj henjbe al hoyanj belenj iginj bebak titek mere mat po mere tenj al saba yirde himyen. Al hoyanj belenj iginj bebak titek mere mat saba yirenj kurunj gobe gote iginenj minjanj. Gega nana hoyande ninj mere kadne belenj epte ma bebak titek gore po uguñ po saba yirenj gobe iginenj gam monj, minj minjmonj wor po hiyyenj.

²⁰ Ninggeb, kadne yago, nana hoyande mere mat Al Kurunj mere ird ird mataya porofet metenj tenj tenj mataya goyen tenj henjabe dirinj kalak belenj dufay henj hanjen gwahade ma tenj hinayinj. Goyenbe dirinj mamure ninjbe mata bulunj tenj tenj ninj ma nurde hanj. Ninggeb bulunj tenj tenj ninjbe yenj yara henj hinayinj. Gega dufay henj henjtinjbe al parguwak belenj dufay henj hanjen yara henj hinayinj. ²¹ Al kurunjen asanjdenj nana hoyande ninj merere mat Al Kurunj mere ird ird mata goke Doyanj Al Kurunj belenj gaha yirinj:

"Ne belenj al minj hoyanj, irde mereminj mananj hoyanj goyen dufay yunmeke mel gayen momonj yirnayinj.

Gwahade yirenj gega merene ma nurnayinj," yitinj hi.

Aisaia 28:11-12

²² Ninggeb nana hoyande ninj mere mat mere tenj tenj mata gobe Doyanj Al Kurunj ninj ma nurtinj mar hittebe Al Kurunjen saninj bebak tenj tenj ninj forok yenj hanjen. Munanj Doyanj Al Kurunj ninj dufayminj tarenj irtinj mar hittebe gwahade monj. Goyenbe porofet metenj tenj tenj matabe Doyanj Al Kurunj ninj dufayminj tarenj irtinj mar hittebe Doyanj Al Kurunjen buninjen dufay goyen bebak tenj saninj henj henj ge forok yenj hanjen. Munanj Doyanj Al Kurunj ninj ma nurtinj mar hittebe gwahade monj. ²³ Goyenpoga Yesuyen alya bereya sios tumnanj gabu irde nana hoyande ninj mere mat Al Kurunj mere irde hikeya al kura Al Kurunjen mere binjde tarenj ma hitinj mar ma al kura Doyanj Al Kurunj ninj ma nurtinj mar belenj wanj denenjbe daha dinnayinj. Kukuwa hahanj po ga dinnayinj geb. ²⁴ Goyenbe tumnanj Al Kurunjen mere basanj henj tagalde hikeya al kura Doyanj Al Kurunj ninj ma nurtinj mar ma Al Kurunjen mere binjde tarenj ma hitinj mar kura belenj wanj mere go nurnayinjbe mere nurnayinj kurunj goreb mata bulunjinj kawan yirde binj yakamkeb, "Fudinde, nenjbe mata bulunj mar," yenj nurnayinj. ²⁵ Al Kurunjen mere basanj henj henj mata gore go mar gote dufayminj banare po hitinj goyen kawan yiryenj. Irkeb mel gore dokolhonj yugulunj tenj Al Kurunj dolonj irde kawan po, "Fudinde, Al Kurunjbe denja hi!" yenayinj.

Iginj mat Al Kurunj dolonj ird ird mata

²⁶ Ninggeb, kadne yago, gabu irde Al Kurunj dolonj ird ird mata ninj daha yewenj? Be, Al Kurunj dolonj irninj yenj gabu irdeyabe al kurabe tikiñ hiyyenj, irde kurabe saba

diryen, irde al kurabe Al Kurunyen dufay banare nin goyen ikala irke tagalyen, irde kurabe nana hoyande nin mere mat mere tiyyen, irde al kurabe mere goyen tigiri ten minj bebak diryen. Goyenbe mata gwahade kurun gobe den sios tumnan sanj hej hej ge ten hinayin. ²⁷ Ningeb al kura nana hoyande nin mere mat mere tiye yen nurdeb irawa ma karwo gwahade belen po mere tinayin. Al hoyan kura sopte ma mere tiyyen. Irde kura kame mere tinayin. Wawun unjkurenge po tumnan mere titin ala ma tinayin. Be, gwaha ten henjabe mere go tigiri ten bebak dird dird al manan hiyen. ²⁸ Munan mere go tigiri titek al minjmon kenem mere go titek albe gabu irnayinde gorbe balmin po hiyen. Irde yenna Al Kurunya po balmin mere ten hiriryen.

²⁹ Be, porofet meten ten ten mata gobe al irawa ma karwo belen tagalnayin. Irke al hoyanbe meremin gobe fudinde Al Kurunyen mere ma dahade goyen kenkela dufay henayin. ³⁰ Be, den gabu irde keperde hinayin bana goyen Al Kurun belen dufaymin banare nin goyen al kura ikala irkeb huwarde tagalen tikeb al kura mehenge huwarde tagalde hiyen al gobe keperde balmin po hiyen. ³¹ Gwaha ten hinayinbe Al Kurunyen mere banare hitin goyen tagaltek marbe tumnan tagalde hinayin. Gogab kadam saba gird ten tumnan taren hej hinayin. ³² Al Kurunbe dufay kenkela ma hen mali mali mata ma ten hiyen. Yenbe bin kamke igin hej hej gote minj al. Ningeb Holi Spirityen tarenge porofet meten titek al gobe meten goyen igin mat doyan irde meten ten hiyen.

Be, berebe Yesuyen alya bereya gabu irtin bana gon henjabe mere ma ten hinayin. Mata gobe Al Kurunyen dirnen wen Yesuyen alya bereya belen gwaha ten hanjen. Berebe Yesuyen alya bereya gabu irnayin bana gon epte ma mere kawan tagalde hinayin. Gwaha titnenbe Moseyen sabare yitin gwahade po, Yesuyen alya bereyat doyan marte mere nurde gama po irde hinayin. ³⁵ Munan mere ma mata kura goke gusunjan hiniyen yen nurdeb yaminde kun gab un yago gusunjan yirde hinayin. Bere belen Yesuyen alya bereya gabu irtin dilin mar huwarde kawan po mere ten ten mata gobe memyak. ³⁶ Ga dinen hime gabe den Korin mar belen, "Al Kurunyen merebe nen hitte mat forok yirin," yen hanjen, irde, "Al Kurunyen merebe nen mun po ga nurtin," yen hanjen yeke nurmin geb, gago dinen hime.

³⁷ Be, al kura yingen ge yen, "Nebe porofet," yen nurde hi, irde kurabe, "Holi Spirityen sanjinde mata forok yen yen tarenem yan," yen nurde hi kenem al gobe ne belen den hitte asan ga kan saba dirde hime gayenbe Doyan Al Kurunyen mere taren yen nuryen.

³⁸ Munan al gore mere ga nurde ma nurhem nurhem ten wasak po ten hiyenbe Doyan Al Kurun wor gwahade po iryen.

³⁹ Ningeb, kadne yago, Al Kurunyen mere basan hen tagaltek wor po nurde hinayin. Irde nana hoyande nin mere mat Al Kurun mere ird ird mata goke utan ma yirde hinayin. ⁴⁰ Goyenpoga mata go ten henjabe hu-

ginen igin mat mata ten hinayin. Irde al mali mali huwarde hiburnen ma ten hinayin.

Yesu kamyinde mat huwaryin

15 Be, kadne yago, hanjkapy Yesu nin yitin mere igin goke den hitte tagaltin goyen bitin bak yen yen ge sopte momon diren yen nurde hime. Denbe mere igin gayen nurde goke dufaytin sanj yirtin han, irde mere go po gama irde taren po huwarde han. ² Ningeb mere igin ne belen den hitte tagalmirin goyen taren po tanarde bada ma hen gama po irde hinayinbe mere igin go hende po sanj hej hike Al Kurun belen dumulgan tiyyen. Gwaha ma ten hinayinbe dufaytin yen ge taren irtin gobe min minjmon hiyyen.

³ Ga dinen hime gabe mere kurun Doyan Al Kurun belen momon nirtin goyen basan henbe momon dirmirin geb, gago sopte dinen hime. Mere gobe gahade: Yesu Kristube Al Kurunyen asande katin gwahade po, nende mata bulun nin ten kamyin. ⁴ Irke mete tiyamin. Gega Al Kurunyen asande katin gwahade po, kamyinde mat yerenkek hekeb huwaryin. ⁵ Irde Pita hitte forok yen gab Komatin 12 hitte forok yirin. ⁶ Be, go kamereb wawun unjkurenge alya bereya 500 folek gwahade, yen gama irde hinhan mar dilinde forok yirin. Go mar goyen kurabe kaman gega, budambe han. ⁷ Be, Yesube mel go hitte forok yen gabe Yems hitte forok yirin. Irdeb mere basan marmen aposel tumnan hitte forok yirin. ⁸ Be, nen aposel hitte forok yen hinhin goyen ne hittebe funan wor po forok yirin. Nebe dirin kura kawan hej hej nalu hako hikeya kukuwamen kawan hitin yara al kenkelak mon gega, ne hitte wor forok yeke delner kinmirin.

⁹ Nebe aposel gega, denne turun yan mon. Goyenbe aposel hoyanbe denem turun yan, ne folek wor po. Ningeb al hoyan belen ne gayen aposel nintek ma hime yen nurde hime. Gobe Al Kurunyen sios goyen bulun bulun yirde hinhem geb, gago dinen hime.

¹⁰ Goyenpoga Al Kurun belen buninen nirde igin igin niryin geb, gayenterbe al gahade hej metenmin ten hime. Yen belen buninen nirde igin igin niryin gote iginenbe kurun wor po. Ningeb nebe gogo yen ge ten meten kurun wor po ten hinhem. Aposel hoyan belen meten titin gote folek wor po meten ten hinhem. Goyenbe nigen tarenge ma meten gwahade ten hinhem. Al Kurun belen buninen nirde igin igin nirkeb gogo go hende huwarde meten ten hinhem. ¹¹ Ningeb ne manan, aposel hoyan manan tumnan mere igin goyen tagalde tukun hinhet. Irke den belen nurde mere igin goke dufaytin sanj iramin.

Al kamtinbe huwarnayin

¹² Goyenpoga den han bana goyen al kurabe mere igin goyen bulun mat tagalde han. Nen belen Yesu Kristu kamyinde mat huwaryin goke tagaltirin gega, dahade ningeb go mar gobe al kamtinbe epte ma huwarnayin yen han? ¹³ Al kamtinbe epte ma huwartek manhan Yesu Kristu wor go ma huwarwon. ¹⁴ Irde

Yesu Kristu huwaryiñ moñ manhan goke tagalde hityen gobe miñ miñmoñ hewoñ. Irde goke dufaytiñ tareñ irtiñ go wor miñ miñmoñ hewoñ. ¹⁵ Irde al kamtiñ sopte huward huward mata gam moñ manhan Al Kuruj beleñ Yesu Kristu isañ ma hewoñ. Goyenbe Al Kuruj beleñ Yesu Kristu isañ hiriñ goke neñ beleñ tagalde hityen geb, metenñ Al Kuruj beleñ ma tiyyiñ goyen usi tenñ al hoyañ momoñ yirde hite yenñ nurtewoñ. ¹⁶ Al kamtiñ huwarnayiñ moñ manhan Yesu Kristu wor kamyiñde mat ma po huwarwoñ. ¹⁷ Irde Yesu Kristu huwaryiñ moñ manhan goke dufaytiñ tareñ irtiñ go wor miñ miñmoñ hewoñ. Irde gayenter wor mata buluñ bana po hiwoñ. ¹⁸ Irde yenñ ge dufaymiñ sanjiñ irdeya ga kamtiñ mar wor mata buluñ bana po henya kamañ geb, Al Kuruj hitte epte ma kuwoñ. ¹⁹ Yesu Kristu beleñ heñ heñniniñ igiñ ird ird gobe megen gar hitekeya po igiñ iryen yenñ goke doyañ heñ hityen mangan al bunineñ wor po hetewoñ. Irde al bunineñ megen gar hañ gote folek buluñ wor po hetewoñ.

²⁰ Goyenpoga Yesu Kristube kamtiñde mat huwardeb al kamtiñde mat kame huwarnayiñ kuruj gote miñ al hiriñ geb, al kamtiñ mar goyen wor kame huwarnayiñ. ²¹ Al unjkurenñ beleñ mata buluñ miñ urke kamde kamde mata forok yiriñ. Niñgeb gwahade goyen po, kamtiñde mat huward huward wor al unjkurenñ beleñ miñ uryiñ. ²² Adam beleñ mata buluñ miñ uryiñ geb, yenñ kamere forok yitiñ marbe tumñañ kamde hanjen gwahade po, Yesu Kristu beleñ kamtiñde mat huwaryiñ geb, al hoyañ wor kamtiñde mat huwarnayiñ. ²³ Goyenbe kamtiñde mat mali mali ma huwarnayiñ. Yesu Kristube yenñ wa bikkenñ kamtiñde mat huwaryiñ. Be, kuñ kuñ yenñ sopte mulgañ heñ wañ wañ nalure alya bereyamiñ wor huwarnayiñ. ²⁴ Go kamereb nalu funañ wor po forok yiyyeñ. Goya goyenbe Yesu Kristu beleñ Satanyen tareñya megen niñ doyañ marte tareñya tumñañ gwamuñ yuryeñ. Irdeb yenñ beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird mata goyen Naniñ Al Kuruj haniñde kiryeñ. ²⁵ Mata gobe gahade: Yesu Kristu beleñ alya bereyamiñ doyañ yirde hiyeñ. Irke kuñ kuñ Al Kuruj beleñ Yesuyen asogom tumñañ yukunñ Yesu kahañ miñde yerke yufurka tiyyeñ. ²⁶ Irdeb yenñ beleñ gwamuñ uryeñ det funañbe kamde kamde mata geb, mata goyen pasi wor po kiryeñ. ²⁷ Gobe, "Al Kuruj beleñ det tumñañ yende yufukde yerke doyañ yirde hi," yitiñ geb, gwaha po tiyyeñ. Be, "Det tumñañ yende yufukde yerke" yitiñ mere gobe Al Kuruj beleñ det tumñañ yade Yesu Kristuyen yufukde yiriñ geb, Al Kuruj yingeneñbe Yesu Kristu yufukde ma hi gobe keñkela wor po nurde hite. ²⁸ Goyenpoga kame det tumñañ Al Kuruj beleñ Yesu Kristuyen yufukde yerde pasi iryen nalurebe Urmiñ Yesu Kristu wor gwaha iryen al Al Kuruj yufuk bana hiyeñ. Gogab Al Kuruj beleñ det kuruj gate Doyañ Al Kuruj heñ doyañ yirde hiyeñ.

²⁹ Be, denbe al kamtiñ niñ tenñ baptais tenñ hanjen. Goyenbe al kamtiñbe ma huwarnayiñ yenñ nurde hañ kenem daniñ al katmiñ mar goke baptais tenñ tenñ mata tenñ hanjen? Al kamtiñbe epte ma sopte huwarnayiñ

kenem daniñ geb albe al kamtiñ mar goke tenñ baptais tenñ hanjen? ³⁰ Irde neñbe daniñ Yesu niñ tenñbe gise hañka mudunke kamtek kanduk yeneñ hityen? ³¹ Fudinde, kadne yago, ne hittebe gise hañka hugineñ kamde kamde mata forok yenñ hanjen gwahade yara, gise hañka kanduk yeneñ ulne misiñ kateñ himyen. Ga dineñ hime gabe denñ tumñañ Doyañ Al Kurujniniñ Yesu Kristuya hañ goke amañenñ nurde himyen geb, gago momoñ dird dird niñ kama ma heñ hime. ³² Ne gayen Efesus taunde niñ mar kulu duwi yara gore buluñ wor po nirke kanduk go fole ire yenñ kurut yenñ hinhem. Goyenbe dufay igiñ moñ megen gar po igiñ heñ heñ ge dufay bener kerde gwaha timiriñ manhan matane gore da igiñ forok irde nunwoñ? Hubu wor po. Al kamtiñ epte ma sopte huwarnayiñ kenem, "Gisebe kamtek. Niñgeb dula tenñ kukuwa fe nene amañ po hiniñ," yewenñ. ³³ Goyenbe gwahade moñ geb, usi mere goyen fudinde yenñ ma nurde hinayiñ. Kadtiñ kura mata buluñ tenñ hañ gore matatiñya dufaytiñya igiñ goyen buluñ yirnayiñ geb, gago dineñ hime. ³⁴ Niñgeb keñkela dufay heñ mata buluñ ma tenñ hinayiñ. Denñ hañ bana al kurabe Al Kuruj keñkela ma nurd unenñ hañ. Mere ga dirde hime gabe merene gayen nurde memya henañ yenñ gago dineñ hime.

Al kamtiñde mat huwarnayiñ mar gote uliñbe hoyañ wor po henayiñ

³⁵ Be, goyenbe denñ hañ bana al kura beleñ, "Al kamtiñbe daha mat huwarnayiñ? Irde huwardeb uliñbe dahade henayiñ?" yenñ gusunañ heñ hanjen. ³⁶ Mere gwaha tenñ hañ marbe kukuwamneñ wor po! Denñ beleñ det muykenñ hartiñ go ma kamyeneñbe gor mat dahadem det gergeñ forok yiyyeñ? Epte moñ. ³⁷ Det kura hare yenñbe kame forok yiyyeñ pigiñ yañ gwahade ma harde hanjen. Det gote bilmiñ, wit muykenñ ma det hoyañ harde hanjen. ³⁸ Goyenpoga Al Kuruj beleñ muykenñ gote pigiñ forok yiwi yenñ nuryeñ gwahade po forok yenñ hiyeñ. Muykenñ yunjkurenñ yunjkurenñ gote pigiñbe hoyañ hoyañ po forok yirde hiyeñ ³⁹ Gwahade goyen po, det uliñbe tunñande moñ, hoyañ hoyañ. Alyenbe hoyañ, megen niñ dapña gote uliñbe hoyañ, nuyenbe hoyañ, irde fete niñ dapña gote uliñ wor hoyañ. ⁴⁰ Irde nanñkiñbe gor niñ det miñyañ, irde megenbe gor niñ det miñyañ. Goyenbe nanñkiñde niñ det buda gote umñamiñbe nende gigen hoyañ hoyañ, irde megen niñ det buda gote umñamiñ wor nende gigen hoyañ hoyañ po hañ. ⁴¹ Niñgeb naña diliñ gote umñambe hoyañ, irde gagasi gote umñambe hoyañ po. Dinambe hañ kuruj go wor umñambe nende gigen hañ.

⁴² Be, al kamtiñde mat huwarnayiñ wor gwahade po uliñbe hoyañ wor po henayiñ. Al uliñ pigiñbe bida henayiñ gega, kamtiñde mat huwarnayiñbe hugineñ hinayiñ. ⁴³ Irde al hakwambe bida heñ buluñ henayiñ gega, huwarnayiñbe uliñ gob igiñ muñ turñuñ yañ henayiñ. ⁴⁴ Al kamke mete titek hakwam gobe uliñ megen niñ po gega, sopte huwarnayiñ gobe Al Kurujyen gasunde niñ henayiñ.

Be, dilniniñde yeneñ hite gayen uliñ pigin minyañ hañ kenem Al Kurunyen gasunđe niñ wor uliñ pigin minyañ hañ. ⁴⁵ Goke Al Kurunyen asanđe, “Hañkapy a wor po al tiñeñ forok yiriñ gobe Adam. Yeñ hitte mat al fuful tiyyiñ,” yitiñ hi. Goyenpoga al hoyañ Adam yara kame wor po forok yiriñ. Yeñbe Yesu Kristu, Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ goyen al yuneñ yuneñ gote miñ al hiriñ. ⁴⁶ Al Kurunyen gasunđe niñ uliñbe go wa ma forok yiriñ. Megen niñ uliñ wa forok yeke gab Al Kurunyen gasunđe niñ uliñ gogo kame forok yiriñ. ⁴⁷ Al hañkapy a wor po forok yiriñ gobe Al Kurun belen megen niñ mulowo po yade forok iryiñ. Gega al kame forok yiriñ Yesu Kristube Al Kurunyen gasunđe mat forok yiriñ. ⁴⁸ Adam uliñbe megen mat forok yiriñ gwahade po, megen hañ marte uliñbe Adamyen uliñ gwahade minyañ hañ. Gega al kura Yesu Kristuya hañ marte uliñbe kame kamtiñde mat huwarde Al Kurunyen gasunđe hañ mar gote uliñ yara henayiñ. ⁴⁹ Gayenterbe neñ gayenbe megen niñ al Adam yara hite. Gega kamebe Yesu Kristu Al Kurun hitte mat watiñ gwahade hitek.

⁵⁰ Be, kadne yago, mere direñ tihim gobe gahade: neñ ulniniñ megen po yirtiñ gayen manañ henyabe epte ma nalu funanđe Al Kurun belen alya bereyamiñ doyañ yird yird bana goñ hurkunayiñ. Niñgeb det buluñ heñ hubu hetek gore epte ma det hugiñeñ hitek bana goñ hinayiñ. ⁵¹ Niñgeb mere banare hitiñ goyen momoñ direñ tihim geb, kenkela nurnañ ko. Merebe gahade: neñ kurun gayen tumñañ ma kamtekeya nalu funañ goyen forok yiyyeñ. Kurabe kamnayiñ, munañ kurabe go ma kamnayiñ. Gega nalu goyenterbe kamnayiñ marya go ma kamnayiñ marya goyen tumñañ ulniniñ hoyañ wor po henayiñ. ⁵² Goyenterbe nalu funanđe niñ bigul mere tikeb goyare po ulniniñbe hoyañ wor po hiyyeñ. Bigul go mere tikeb al kamtiñ marbe huwarde uliñ gobe sopte buluñ ma heñ hugiñeñ igiñ po hinayiñ. Irke neñ kurabe ma kamdeya ulniniñ hoyañ hiyyeñ. ⁵³ Gobe megen niñ ulniniñ bida hetek gabe yubul teñ ulniniñ bida ma hetek goyen yawartek geb, gogo ulniniñ hoyañ hiyyeñ. Ulniniñ belñeñ hitek gabe kame ulniniñ hugiñeñ hitek hiyyeñ. ⁵⁴ Ulniniñ bida heñ belñeñ po hitek goyen yubul teñ ulniniñ gergeñ bida ma heñ hugiñeñ hitek goyen yawartek goke Al Kurunyen asanđe katiñ mere gobe fudinde. Mere gobe gahade:

“Kamde kamde matabe hubu hiyuñ. Neñbe mata go fole irtiñ.”

Aisaia 25:8

⁵⁵ “Kamde kamde mata, gebe epte ma fole dirayiñ.

Kamde kamde mata, gebe epte ma dakamayiñ,” yitiñ hi.

Hosea 13:14

⁵⁶ Be, yitiñ gwahade po, kamde kamde gote kilibe mata buluñ geb, mata buluñ goreb al hitte kamde kamde forok iryiñ. Moseyen sababe al belen epte ma kenkela gama irtek geb, neñ al gayen mata buluñ mar dineñ dineñ tareñbe sabare gor mat wañ hi. ⁵⁷ Goyenpoga neñbe Doyañ Al Kurunniñ Yesu Kristuya hitekeb Al

Kurun belen mata bulunya kamde kamdeya fole yird yird sanñiñ dunyiñ geb, goke igiñ wor po nurd unenñ hite!

⁵⁸ Niñgeb, kadne yago, tareñ po heñ yul ma yeñ hugiñeñ Doyañ Al Kurun niñ meteñ tareñ po teñ hinayiñ. Deñ belen Doyañ Al Kurun niñ teñ meteñ teñ hugiñeñ kurut yeñ hanñeñ gobe diliñde miñ miñmoñ ma hiyyeñ yeñ nurde hañ gogo.

Yesuyen alya bereya Yerusalem hañ goyen farañ yurd yurd niñ mere

16 Be, Al Kurunyen alya bereya farañ yurtek yeñ hora gabu ird ird niñ gusunañ nirañ goke wol heñ momoñ direñ tihim. Ne belen Galesia nanñare niñ Yesuyen alya bereya goyen gwaha gwaha tinayiñ yinmeke tiyamiñ gwahade goyen po, deñ wor mata gwahade po tinayiñ. ² Niñgeb meteñ teñ gote murungem hora yadeb kura pota yirde Sandemiñ Sandemiñ yawañ gabu yirde hinayiñ. Hora kurun teñ hañ marbe kurun pota yirde hinayiñ, munañ hora dirñeñ yade hañ marbe dirñeñ pota yirde yawañ gabu yirde hinayiñ. Gogab deñ hitte kumeke goyare po gab hora gabu yirniñ yirniñ ma teñ hinayiñ. ³ Be, ne kuñ forok yemekeb Yerusalem niñ sios yuntek hora goyen yeñ belen ga yukuñ yunnayiñ yeñ al kura yawarnayiñ. Irkeb ne belen mel gobe al gwahade yeñ Yerusalem mar niñ asañ kayeñ goyen manañ yunmeke gab teñ kunayiñ. ⁴ Irde ne wor mel goya tumñañ kutek gobe miñ minñeñ kenem neya tumñañ kutek.

Korin kuñ kuñ niñ tagalyiñ

⁵ Be, nebe Masedonia nanñare belen kuñ kuñ niñ dufay heñ himyen geb, bana gore mat kuñ kuñ gab deñ hitte kweñ. ⁶ Kuñ denya ulyanđe yara hiniñ yeñ nurde hime. Irde meñe huwarde nanñare buluñ hiyyeñ nalure goyen manañ gor po heñ wet yeñ nurde hime. Go kamere gab goñ kura kwe yeñ nureñ goyen farañ nurke kweñ. ⁷ Gobe duliñ kuñ denmañ kuñ kuñ niñ ma nirde hikeb gago dineñ hime. Doyañ Al Kurunyen dufay kenem denya ulyanđe yara hitek yeñ nurde hime. ⁸ Goyenpoga Efesus taunde garbe Al Kurunyen meteñ kurun kenkela meteñ titek goyen forok yeñ hi geb, gar heñ meteñ teñ Pentekos nalu heke gab deñ hitte kweñ. Garbe al budam Al Kurunyen mere fudinde yeñ nurde hañ. Goyenbe budambe asogo nirde hañ.

¹⁰ Be, Timotibe deñ hitte kuyeñ. Niñgeb deñ belen kenkela farañ urde hikeb denya heñ heñ ge kafura ma hiyyeñ. Yeñ wor ne teñ hime yara Doyañ Al Kurunyen meteñ teñ kuñ hi. ¹¹ Niñgeb palap po irde hinayiñ. Irde yeñ belen ne hitte mulgañ heñ wañ wañ nalurebe hantiñ yerde unenñ guram irde tareñ irdeb tubul tike biñ kamkeya wayyeñ. Nebe Timoti goyen gor niñ Yesu nurd untiñ mar kura goya wanayiñ yeñ doyañ heñ hime.

¹² Be, kadne Apolosbe kadomya deñ hitte kunayiñ yeñ inenñ tebanñ irde himyen gega, kutek ma irde hiyen. Goyenbe kutek nalu kura forok yeke gab kuyeñ.

¹³ Be, denbe kenkela hej ga hinayiñ. Irde Doyañ Al Kuruj niñ hekkeñ nurdeya hinayiñ. Irde kafura ma heñ tareñ po heñ hinayiñ. ¹⁴ Irde metenñ teñ hinayiñ kuruj gobe bitiñde hugiñeñ al hoyañ niñ amañeñ nurd nurd dufay goyen hikeya ga metenñ teñ hinayiñ.

¹⁵ Be, denbe Akaia naña bana goñ niñ albe Stefanasya yeñya hanjen marya gore wa Yesu niñ dufaymiñ sañiñ irdeb Al Kurujyen alya bereya hoyañ farañ yurd yurd metenñ goyen tiniñ yeñ nurde metenñ teñ hanjen gobe nurde hañ gogo. Niñgeb, kadne yago, denbe

¹⁶ mel goyen tumñañ palap yirde hinayiñ. Irde al kura yeñ metenñ teñ hanjen gwahade metenñ teñ hike yenñbe go wor palap yirde hinayiñ. ¹⁷ Nebe Stefanasya Fotunatusyabe Akaikusya wake neya hite goke amañeñ nurde hime. Deñ denmewoñ wor po yeñ nurde himyen goyenpoga, mel ga wañ forok yekeb tumñañ denhem yara nurdeb amañ heñ hime. ¹⁸ Yeñbe denya heñ farañ durde hike bitiñ kamke hinhan gwahade goyen po, wañ gar ne wor gwahade po nirde hañ. Niñgeb denbe al gwahade goyen palap yirde hinayiñ.

Mere funañ

¹⁹ Be, Esia † naña bana niñ sios neya hite mar beleñ deñ ge dufay heñ hañ goyen momoñ yirayiñ ninkeb

gago dineñ hime. Irde Akwilaya berem Prisilayabe yamiñde gabu irde Doyañ Al Kuruj doloñ irde hañ marya beleñ wor deñ ge ug po dufay heñ hañ geb, gago bebak dirde hime. ²⁰ Irde Yesu nurd untiñ mar hoyañ gar hañ wor tumñañ deñ ge dufay heñ hañ geb, gago momoñ dirde hime. Denbe kadom gargar gird teñ henya-be bitiñ bana mat fudinde wor po kadom gargar girde teñ hinayiñ. Gobe Al Kuruj diliñde wukkekk wor po geb.

²¹ Be, funañbe nigeñ hanner wor po denne gahade kañ asañ ga pasi ireñ tihim – POL.

²² Be, al kura Doyañ Al Kuruj niñ amañeñ ma nurd uneñ hañ marbe Al Kuruj beleñ karan yurke buluñ wor po henayiñ. Doyañ Al Kurujniniñ, arañeñ wayayiñ!

²³ Be, Doyañ Al Kuruj Yesu beleñ buniñeñ dirde igiñ igiñ dirwoñ yeñ nurde hime.

²⁴ Neya denyabe Yesu Kristuya tumñañ hite geb, deñ ge amañeñ wor po nurd duneñ hime. Fudinde wor po. Gogo po.

† *Esia naña gobe gayenter niñ Esia naña kuruj goke ma yitiñ. Gayenterbe Turki inen hanyen.*

2 Korin

1 Ne Polbe Al Kurun belen dufayminde Yesu Kristuyen mere basan al aposel hiyyen yey hoy niryin. Ningeb nebe den Korin taunde nin Yesuyen alya bereya sios Al Kurun belen doyan dirde hi goya Al Kurunyen alya bereya Akaia nana bana han mar kurun goke meten kadne Timotiya dufay unkuwen po irde asan gago kan hime.

² Adoninin Al Kurunya Doyan Al Kurun Yesu Kristuya belen buninen dirde igin igin dirde bitin yisikamke igin hiwon yey nurde har.

Pol belen Al Kurun igin nurd unyin

³ Be, Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu Nani Al Kurunbe alya bereya buninen yird yird mata gote min al, irde al bin yurum yird yird mata gote min al wor po. Ningeb Al Kurun goyen turun irde hitek. ⁴ Yenge ne belen kanduk kurayen kurayen bana hiteke bininin yurum irde hiyen. Gogab yey belen dirde hiyen gwahade goyen po, ne wor al hoyan kanduk kurayen kurayen bana han mar goyen epte bin yurum yird hitek. ⁵ Fudinde, Yesu Kristu kanduk karkuwan yenen hinhin gwahade goyen po, ne wor kanduk karkuwan yenen hityen geb, Al Kurun belen Yesu Kristu bin yurum irde hinhin gwahade goyen po, ne wor bininin yurum yird hiyen. ⁶ Ningeb kanduk yenen hityen gobe bitin yurum hen henya Al Kurun belen den goyen dumulgan ten tenya goke tenbe ne kanduk yenen hityen gogo. Al Kurun belen bininin yurum irde hiyen gobe den wor bitin yurum hen hen ge ten gwaha dirde hiyen. Irkeb den wor kanduk karkuwan ne yenen hityen gwahade goyen yenen hanyen goyen goke mukku ma ten goya goya taren po hen hen ge pinen ma hen hanyen. ⁷ Ningeb den ge heken nurde hite. Ne gayen kanduk karkuwan yenen hityen gwahade goyen po, den wor kanduk yenen hanyen geb, Al Kurun belen bininin yurum yird hiyen gwahade po, bitin wor yurum yird hiyen goyen nurde hityen geb gago dinen hite.

⁸ Be, kadne yago, ne Asia † nana bana hen kanduk karkuwan yenen hinhet goyen den wor nurwon yey nurde hite. Nenge nana goyen bana henya kanduk yenen hinhet gobe karkuwan wor po geb, fole irtek meten wor po dirde hinhin. Irkeb kamtek yey nurde hinhet. ⁹ Fudinde wor po, nenge bininin mat wor po al belen mudunke kamni tihit yey nurde hinhet. Goyenpoga ne hitte mata gwahade forok yirin gobe ne belen nindiken den sanjen ma meten ten al kamtin

† Asia nana gobe gayenter nin Asia nana kurun goke ma yitin. Gayenterbe Turki inen hanyen.

yisan hen hiyen al Al Kurun gote taren meten ten ten ge ten kanduk gogo forok yirin. ¹⁰ Al Kurun gobe ne gayen kanduk kurun bana hen kamni tihit yey nurtirin goyab faran durde dumulgan tiyyin. Yenge kame wor gwahade po dirde hiyen. Ningeb yey belen kanduk bana mat huginen faran durde dad sin dirde hiyen yey nurde yey ge po heken nurde hityen. ¹¹ Goyenbe kanduk bana mat dad sin dirde hiyen gobe den belen ne ge gusan irde hiteb gogo wol hen faran durde hiyen. Ningeb al budam ne ge ten gusan irde hite Al Kurun belen gusanmin wol henbe ne gayen buninen dirde igin igin dirde hiyen goke mel gore Al Kurun igin nurde unen hinayin.

Pol belen Korin mar usi ma yirin goke yirin

¹² Be, nenge det unkuwen kura goke turun yan nurde aman hen hityen goyen goke dinen tihim. Gobe gwahade: ne megen henya mataya metenya ten hityen gobe bininin matbe fudinde yey nurde hite. Denya hinhetya wor mataya metenya fudinde ten ten gobe taren wor po tanarde hinhet. Gwaha ten hityen gobe nende sanjen mon, Al Kurunyen taren ten hityen. Irde megen nin alyen dufay wukkek inen hanyen goyen gama irde mata goyen ma ten hityen. Al Kurun belen buninen dirde igin igin dirde hiyen go hende huwardeb mata gogo ten hityen. ¹³ Nenge mere gahade kan hite gabe den belen igin kapyan hen bebak titek mat kan hite. Irde merenin kurab bikken bebak tyan gwahade goyen po, mere kan hite gayen tumnan kenkela wor po bebak ten hiwon yey nurde goke doyan hen hite. Gogab Doyan Al Kurun Yesu wan wan nalurebe ne belen den ge turun yan nurde aman hen hitek gwahade po, den wor ne ge igin turun yan nurde aman hen hinayin.

¹⁵ Nebe den belen matane gwahade goyen kenen kenkela bebak tiyamin yey nurde hinhen geb, den goyen Al Kurun belen sopte guram dirde taren dirwon yey nurde den wa kur den yey nurde hinhen.

¹⁶ Nebe Masedonia nanare kur henya den hitte forok yey den gab kwen yey nurde hinhen. Irde Masedonia nanare mat mulgan hen wan henya den hitte kumekeb den belen faran nurde belen damu ten nunkeb igin Yudia nanare kwen yey nurde hinhen. ¹⁷ Goyenbe dufay gwahade kirmirin gobe kenkela ma dufay hen mali kiryin yey nurde han? Irde megen ni mar belen, "Gwaha, iren geb," yey gab, "Mon, go ma iren," yey hanyen gwahade goyen po, ne manan gwaha ten hiyen yey nurde han? Mon, gwahade mon. ¹⁸ Fudinde

wor po, Al Kurun belen biña tiyyin goyen go po gama irde hiyen gwahade goyen po, ne wor gwaha gwaha tiyen dinerbe goyen po gama irde himyen. Merene soñ ma heñ hiyen. ¹⁹ Gobe Al Kurun Urmin Yesu Kristu belen "Gwaha gwaha tiyen," yeñ gab, "Moñ, gwaha ma tiyen," ma yeñ hinhin geb, gogo ne wor yeñ tej hinhin gwahade po tej himyen. Yeñbe Timoti, Sailasyabe neya belen den hitte yeñ ge tagalde hinhet al gogo. Yesu Kristu gobe Al Kurunyen dufay po gama irde hugin, "Gwaha, ireñ geb," yeñ hiyen. ²⁰ Gobe Al Kurun belen biña tej hinhin kurun goyen Yesu Kristu belen gama irde iginen forok yiriyin geb gago diner hime. Gwahade ningeb neñ belen Al Kurunyen mere nurdeb Yesu Kristu niñ tenbe, "Fudinde wor po," inenbe denjem turun yeñ irde hityen. ²¹ Al Kurunbe nenya denya tumñan sanñ dirkeb Yesu Kristuya heñ tareñ po hite. Al Kurun belen nenya denya tumñan megen niñ mar hitte mat dad hoyan muñ diriyin. ²² Irde alya bereyamin hitin mar goyen nere yeñ nurdeb binininde soñ irde Holi Spirit kiriyin. Holi Spirit gobe Al Kurun belen detmin kura goke biña tiyyin kurun goyen kame dunyen gobe fudinde yeñ nurnayin yeñbe gogo Holi Spirit kiriyin.

²³ Ningeb Korin taunde ma mulgan himirin gobe kanduk duntek ma nirkeb gogo mulgan ma himirin. Merene gabe fudinde moñ kenem Al Kurun belen mununen. ²⁴ Nenbe den belen Al Kurun niñ dufaytin tareñ irde han goyen ingogaha ma dirde hite. Gwaha titnenbe Al Kurun niñ dufaytin sanñ irtin go hende tareñ po huwarde hanjen geb, den aman heñ heñ ge denya tumñan meten tej hityen.

2 Ningeb sopte den hitte kuñ kanduk duner duner gobe igin moñ yeñ nurdeb go ma kwen yeñ dufay kirmirin. ² Gobe den hitte kuñ kanduk dunmeke bitin misin nurnayinbe al kura aman hetek mata kura ma niryen yeñ nurdeb gogo dufay gwahade kirmirin. Gwaha nirtek marbe bulun dirmeke bitin misin katnayan mar den gogo po geb. ³ Gwahade ningeb den hitte ma kuñbe asan go wa kan dunmiring. Dufaynerbe goyenter den hitte kumirin manhan den ge amanen nurtekdebe mata buluntin yenen goke kanduknen nurmewon yeñ nurmiring geb, gogo asan po kan dunmiring. Irdeb kame kuñ matatin hoyan henayin goyen denenbe aman hewen yeñ nurde himyen. Ne aman hewenbe den wor amanen nurnayin yeñ nurde himyen. ⁴ Fudinde, asan go kamiriyabe den ge kanduknen wor po nurde bene misin nirkeb esimirin. Asan go kamirin gobe bitin bulun yird yird niñ ma kamirin.

Gwaha dirtinenbe den ge amanen wor po nurde duner himyen goyen bebak tiwon yeñ nurdeb asan gogo kamirin.

Pol bulun iramin mar gote mata bulun goyen halde yunyin

⁵ Goyenpoga den han bana goyen al kura kanduk forok yirde hiyen. Go al gobe kanduk forok yirke gore kura ne ma bulun nirde hanjen, dindigen goyen po bulun yirde hanjen. Den tumñan moñ goyenbe, al ku-

rabe bulun yirde hanjen. ⁶ Ningeb al gote mata goke al budam igin ma nurde merem yan irde gote murungem unan. Den belen gwaha iran gobe ep iran yeñ nurde hime. ⁷ Ningeb gayenterbe al gote mata bulun goyen halde unenbe biñ yurum irnayin. Gogab matamin gote murungem ten biñ misin wor po kater hi goke kanduknen wor po ma nuryen. ⁸ Ningeb den belen yeñ ge fudinde wor po amanen nurd unen han gobe gwaha mat ikala irwon yeñ nurde gusunan dirde hime. ⁹ Ne belen han kanya asan kan dunmiring gobe saba dirmiring kurun goyen kenkela gama irde han ma dahade goyen bebak timewon yeñ nurdeb gogo asan kamirin. ¹⁰ Ningeb den belen merene gama irde al kurate mata bulun halde unnayinbe ne wor halde unen. Fudinde, ne belen al kurate mata bulun halde yunen himyen gobe den ge ten Yesu Kristu dilinde halde yunen himyen. Al kurate mata bulun halde yuntek han kenem gwahade po dufay nenya halde yunen himyen. ¹¹ Gogab Satan belen neñ gayen epte ma usi dirde bulun diryen. Nenbe Satan gote dufaybe dahade goyen nurde hityen geb, gago diner hime.

Yesu Kristu denembe kurun heñ hinhin

¹² Be, ne belen Yesu Kristu niñ yitin mere igin goyen tagalen yenbe Troas taunde kumirin. Kuñ gorbe meten ten ten belnen bikken Doyan Al Kurun belen gitik irde nuntin goyen kinmiring. ¹³ Gega kadne Taitusbe gor ma hinhin geb, goke bener kanduknen nurde hinhem. Ningeb gor niñ mar yubul tenbe Masedonia nanare kumirin.

¹⁴ Goyenpoga Al Kurun belen asogom haniñde mat dawarke Yesu Kristuya heñ asogomde meten goyen huginen fole irde hite geb, goke Al Kurun igin nurde unen himyen. Yeñ belen hulan dirke Yesu nurd unen nenya awalikde heñ heñ gobe det hamnen igin muñ yara goyen tagalde tukun hiteke al budam wor po nurtin ala ten hanjen. ¹⁵ Det hamnen igin muñ wor po Al Kurun galak irde hanjen gwahade goyen po, Yesu Kristu belen metenmin ten ten ge ten neñ gayen dade Al Kurun galak irtin geb, alya bereya Al Kurun belen yumulgan titin marya yubul tike kak alare kutek han marya goyen tumñan mereninin nurde hanjen. ¹⁶ Hamin gobe Al Kurun belen yubul tike kak alare kutek han mar hittebe bidak hamin. Munan Al Kurunya huginen hitek han mar hittebe hamin igin muñ Al Kurun hitte yumulgan ten ten goyen. Meten gobe tonnen yan wor po geb, ganun al belen epte meten goyen titek hi? Hubu wor po! ¹⁷ Goyenpoga nenbe al budam wor po hora niñ po nurdeb Al Kurunyen mere goyen det titminen kura yeñ nurde hanjen gwahade ma ten hityen. Gwaha titnenbe Al Kurun belen hulan yirke meten ten han mar gwahade goyen po, Yesu Kristuya heñ binininde mat fudinde wor po Al Kurun belen denen hieya mere tagalde kuñ hityen.

3 Be, gwaha yeñ hitekeb den belen nurdembe yin-geñ ge turun turun ten han yeñ nurde han? Gwahade ma nurde han kenem al kura belen ten hanjen gwahade goyen po, den belen neñ gake heken

nurwoŋ yeŋ al hoyañ beleŋ kura neŋ ge asaŋ kura kaŋ deŋ goyen dunwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irtek hite yeŋ nurde haŋ? Ma asaŋ goyen deŋ beleŋ neŋ niŋ kaŋ dunwoŋ yeŋ gusuŋaŋ dirtek hite yeŋ nurde haŋ? Moŋ, gwahade moŋ! ² Gwaha titŋeŋbe al budam wor po matatiŋ yeneŋ sabaniniŋbe fudinde yeŋ neŋ ge hekkeŋ nurtek po haŋ geb, asaŋ kura neŋ gayen gake al hoyañ beleŋ kapaŋ heŋ hekkeŋ nurtek yeŋ bininiŋde katiŋ asaŋ gobe deŋ gogo yeŋ nurde hite. ³ Fudinde, Yesu Kristu niŋ teŋ neŋ beleŋ metenŋ teŋ hinhet gote igineŋbe deŋ gogo. Niŋgeb deŋbe Yesu Kristu beleŋ asaŋ kaŋ neŋ hitte teŋ kerke watiŋ go gwahade goyen. Asaŋ gobe al beleŋ kaŋ kaŋde niŋ kutum teŋ katiŋ yara moŋ, Yesu Kristu beleŋ Al Kurunŋ gwahader hiyen gote Holi Spirityen tareŋde katiŋ go goyen. Asaŋ gobe hora parwek hende ma katiŋ, al biŋde katiŋ.

⁴ Neŋbe Yesu Kristu beleŋ faraŋ durke Al Kurunŋ diliŋde deŋbe neŋ ge teŋ katiŋ asaŋ yeŋ nurde dufayniniŋ hek irde hite. ⁵ Fudinde, neŋbe Al Kurunŋyen metenŋ teŋ teŋ saŋiŋbe neŋ hitte mat ma forok yeŋ hi geb nindiŋde tareŋde metenŋ goyen titek yetek moŋ. Metenŋ go teŋ teŋ tareŋ gobe Al Kurunŋ hitte mat po waŋ hi. ⁶ Yeŋ po ga biŋa gergenŋ tiyyiŋ goyen neŋ beleŋ igiŋ goke metenŋ teŋ hitek saŋiŋ duntiŋ. Tareŋmiŋ gobe Moseyen saba asaŋde katiŋde mat ma watiŋ, Holi Spirit hitte mat watiŋ. Moseyen sabarebe al beleŋ mata buluŋ kura tiyyenŋ gobe Al Kurunŋ diliŋde kamtiŋ yitiŋ gega, al kura mata go tubul tiyyenŋbe Holi Spirit beleŋ Al Kurunŋ diliŋde al gergenŋ iryenŋ geb, gago metenŋ goyen teŋ teŋ tareŋbe Holi Spirit hitte mat watiŋ dinenŋ hime.

Al Kurunŋ beleŋ biŋa gergenŋ tiyyiŋ gobe turŋuŋ yaŋ wor po

⁷ Be, Al Kurunŋ beleŋ sabamiŋ hora parwek hende kaŋ Israel mar saba yird yird metenŋ Mose unyiŋ goyenterbe Al Kurunŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goyen forok yiriŋ. Irkeb Mose kimiŋde melak hiriŋ. Al Kurunŋyen saŋiŋ turŋuŋ yaŋ Mose kimiŋde melak heŋ forok yiriŋ gobe heŋ ga ma hubu hetek det gega, Israel mar diliŋde tareŋ wor po geb, keneŋ keneŋmiŋ metenŋ wor po yirde hinhin. Moseyen sababe epte ma al kura Al Kurunŋ diliŋde al gergenŋ irtek gega, Al Kurunŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ go miŋyaŋ hinhin. ⁸ Niŋgeb Moseyen saba gote folek Holi Spirityen metenŋ gote saŋiŋ turŋuŋ yaŋbe dahade hiyyenŋ yeŋ nurde haŋ? Kurunŋ wor po, Moseyen saba gote folek wor po! ⁹ Moseyen saba gote metenŋbe al merem yaŋ yird yird gega, tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ. Niŋgeb Holi Spirityen metenŋ al huwak yird yird gote tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋbe Moseyen saba gote folek wor po! ¹⁰ Fudinde, saŋiŋmiŋ turŋuŋ yaŋ bikkek gobe tareŋ hoyañ turŋuŋ yaŋ gergenŋ gore fole irtiŋ geb, tareŋ turŋuŋ yaŋ bikkek gobe gayenterbe hubu hiyuŋ. ¹¹ Moseyen saba gobe muŋ kura heŋ ga hubu hetek hinhin gega, Al Kurunŋyen saŋiŋ turŋuŋ yaŋ hiriŋ. Niŋgeb Holi Spirityen metenŋ hugiŋ hitek gote tareŋ turŋuŋ yaŋbe Moseyen saba gote folek wor po!

¹² Niŋgeb neŋbe Al Kurunŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goyen goke doyaŋ heŋ hite geb, al beleŋ buluŋ dird dird niŋ kafura ma heŋ meremiŋ kawan po tagalde hityen. ¹³ Mosebe Al Kurunŋyen saŋiŋ turŋuŋ yaŋ goyen agat urde kimiŋde forok yiriŋ goyen aymuk irde hubu heŋ hinhin goyen wor Israel mar beleŋ daha kennak yeŋbe amil teŋ kimiŋ aw uryiŋ. Gega neŋbe Mose beleŋ kimiŋ aw uryiŋ gwahade ma teŋ kawan po Al Kurunŋyen mere tagalde hityen. ¹⁴ Goyenpoga Israel mar gobe dufaymiŋ pet titiŋ hinhan gwahade goyen po, gayenter wor Moseyen kimiŋde amil aw urtiŋ go gwahade yara dufaymiŋ pet titiŋ goyen Yesu Kristuya hikeb Al Kurunŋ beleŋ teŋ siŋa irwoŋ gega, yeŋya ma haŋ geb, dufaymiŋ pet titiŋde po haŋ. Niŋgeb biŋa bikkek Al Kurunŋ beleŋ tiyyiŋ goyen asaŋde katiŋ gobe kapaŋ heŋ haŋ gega, bebak ma teŋ haŋ. ¹⁵ Fudinde wor po, gayenter wor Israel mar gobe amil gore dufaymiŋ pet titiŋde po henya Moseyen saba kapaŋ heŋ haŋ geb, Al Kurunŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goyen go ma keneŋ haŋ. ¹⁶ Goyenpoga al kura Doyaŋ Al Kurunŋ hitte mulgaŋ heŋ kuyeŋbe biŋ pet titiŋ amil goyen Doyaŋ Al Kurunŋ beleŋ teŋ siŋa iryenŋ. ¹⁷ Be, “Doyaŋ Al Kurunŋ” yeŋ hime gobe Holi Spirit niŋ yeŋ hime. Doyaŋ Al Kurunŋ Yesu Kristuyen Holi Spiritbe mata buluŋde mat al yad siŋa yirkeb mata buluŋ yufukde ma hinayiŋ. ¹⁸ Niŋgeb bininiŋde amil po pet titiŋ yara goyen teŋ siŋa irde Doyaŋ Al Kurunŋyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goyen neŋ hitte kawan irde hite. Irkeb saŋiŋmiŋ turŋuŋ yaŋ neŋ hitte heŋ kurunŋ heŋ hiyenŋ gore tareŋ dirkeb mataniniŋya dufayniniŋyabe Al Kurunŋyen yara heŋ hinayiŋ. Tareŋ turŋuŋ yaŋ gobe Doyaŋ Al Kurunŋ hitte mat watiŋ. Doyaŋ Al Kurunŋ gobe Holi Spirit.

Neŋbe Al Kurunŋyen metenŋ titek mar moŋ gega, buniniŋ dirke metenŋmiŋ teŋ hityen

⁴ Niŋgeb neŋbe Al Kurunŋ beleŋ buniniŋ dirde Holi Spirityen metenŋ gayen duntiŋ geb, metenŋ ga teŋ teŋ ge piŋenŋ ma heŋ hityen. ² Irde mata memyak kura banare po teŋ hityen kurunŋ goyen yubul po titiriŋ. Irde al usi ma yirdeb Al Kurunŋyen mere buluŋ ma irde hityen. Gwahade yarabe mere fudinde goyen keŋkela po kawan tagalde hityen. Irkeb al tumŋaŋ Al Kurunŋ diliŋde mata huwak teŋ hityen goyen denenŋbe biŋde mat fudinde wor po neŋbe al dahade goyen bebak teŋ haŋyen. ³ Goyenpoga Yesu niŋ yitiŋ mere igiŋ neŋ beleŋ tagalde hityen goyen al kura bebak ma teŋ haŋ kenem mel gobe kak alare kutek mar geb, gogo mere igiŋ gote miŋ bebak ma teŋ haŋ. ⁴ Yeŋbe gayenter unŋgura megen haŋ gore biŋ pet titiŋ geb, Yesu Kristuyen tareŋ turŋuŋ yaŋ goke yitiŋ mere igiŋ gote igineŋ igiŋ wor po hulsi yara goyen keneŋ bebak ma teŋ haŋ. Yesu Kristu beleŋ Al Kurunŋbe al gwahade yeŋ kawan irde hi. ⁵ Fudinde, neŋbe nindikenŋ ge ma tagalde hityen. Yesu Kristube Doyaŋ Al Kurunŋ, irde neŋbe Yesu Kristu niŋ teŋbe dende metenŋ mar hitiŋ goyen goke tagalde hityen. ⁶ Go teŋ hityen gobe, “Kidoma bana mat hulsi forok yiwi,” yiriŋ al Al Kurunŋ beleŋ bininiŋ bana meremiŋ bebak teŋ teŋ saŋiŋ hulsi yara goyen

kiryin geb, gogo gwaha ten hityen. Yen belej bininin bana meremin bebak ten ten taren kiryin gobe Al Kurunyen taren turunjan yan Yesu Kristu hitte mat forok yen hiyen goyen kenen bebak tinayin yenbe gogo kiryin.

⁷ Be, nenbe sanjinninin ga mon geb, Al Kurunyen taren turunjan yan kenen bebak ten ten taren goyen bininin bana kertek epte mon gega, sanj goyen nen bana kiryin. Gobe Al Kurunyen taren kurun wor po gobe nende mon, Al Kurun hitte mat watin goyen al yikala yird yird nin gogo kiryin. ⁸ Ningeb nenbe kanduk kurayen kurayen kurhan mat mat hikaka dirde hanjen gega, yul ma yen hityen. Kurarebe dumetek dirte dirde hanjen gega, mukku ma ten hityen. ⁹ Al belej bulun bulun dirde hanjen gega, Al Kurunbe dubul ma ten hiyen. Kurab mudunen hanjen gega, go ma kamde hityen. ¹⁰ Nenbe Yesu ulin misin kurun katen kamyin gwahade goyen po, nen ulninin wor huginen kanduk yenen henya kun hityen. Gogab Yesu kamyinde mat huwaryin taren gobe nen hitte wor forok yiyyen. ¹¹ Fudinde, nenbe dilninin gergen hite gega, Yesu nin ten meten ten kun hitekeb al belej huginen mudunke kamtek belej po hityen. Gogab yen kamyinde mat huwaryin sanj gobe nen ulninin belnen hi gayenter wor kawan forok yiyyen. ¹² Ningeb nenbe Yesu nin ten meten ten kanduk yenen kamtek po hityen. Gega kanduk yenen henya meten ten hityen gote iginenbe den gogo Al Kurunya huginen hen hen bana han.

¹³ Be, Al Kurunyen asanbe gahade katin hi:

“Al Kurun nin dufayne taren irmin.

Ningeb yen ge tagalde himyen,” yitin.

Tikin 116:10

Ningeb yitin gwahade po, nen wor yen ge dufayninin taren irtirin geb, yen ge tagalde hityen. ¹⁴ Nenbe Doyan Al Kurun Yesu kamyinde mat isan hirin al gore nen wor Yesu isan hirin gwahade po disan hiyyen, irde denya nenya tumnan dukukeb yenya hitek yen nurde hityen geb, yen ge tagalde hityen. ¹⁵ Mata gwahade kurun gobe den ge ten forok yen hanjen. Gogab Al Kurun belej al buninen yirde igin igin yird yird gobe kurun hen hite al budam wor po goke Al Kurun igin nurde unenbe denem turunjan yan wor po irnayin.

¹⁶ Ningeb kanduk yenenbe Al Kurunyen meten ten ten ge mukku ma ten hityen. Fudinde, ulnininbe alik hen sanj minmon hen hite. Gega dufaynininbe huginen gise hanja gergen hen hite. ¹⁷ Nenbe gayenter kanduk muknen belnen ge yenen hitere gor mat taren nenbe Al Kurunyen taren turunjan yan gwahader hiyen go bana hitek yenbe gogo dufaynininbe huginen gergen po hen hite. Al Kurunyen sanj turunjan yan gobe igin wor po, kanduk kurayen kurayen kurun gote folek wor po. ¹⁸ Ningeb nenbe megen nin det kawan yentek goyen yad yad nin ma nurde hityen. Det kura Al Kurunyen gasunde nin goyen yad yad nin po nurde hityen. Gobe megen nin det kawan yentek gobe huginen ma hinayin gega, Al Kurunyen gasunde nin det gobe gwahader hinayin geb, goyen yad yad nin po nurde hityen.

⁵ Be, ga dinen hime gabe megen henya ulninin ya yara gayen kamtekeb bida henayin geb, gogo dinen hime. Nende ya wor po gwahader hinayin gobe Al Kurun belej gasunminde yirde dunyen yen nurde hite.

Ya gobe al haninde ma yirnayin, Al Kurun belej po yiryen. ² Ningeb megen gar ulninin gaya hen kanduk yenen henya kame Al Kurunyen gasunde nin ulninin gergen goya hen hen nin doyan hen hityen. ³ Doyan hen hityen gobe kame kamteke Al Kurun belej ulninin gergen ulin umna yara hor yirde dunke tonnininbe kupson ma hiyyen geb, gogo doyan hen hityen. ⁴ Fudinde, kamde ulninin ga yubul titewon yen ma nurde hite. Gwahade yarabe ulninin gergen Al Kurun belej yirde dunyen goyen hor yirde dunwon yen nurde hite. Gogab ulninin megen nin kame bida hetek gayenbe Al Kurunyen gasunde nin ulninin gergen gore gasunen tiyyen. Ningeb goyen goke po dufay hen doyan henya daha naja gab forok yewen tiya yen kanduknen nurdeb nuran ten hityen. ⁵ Be, Al Kurunbe mata gwahade forok yen yen ge nen gayen diryin. Irde mata goyen kame forok yiyyen gobe nen belej fudinde yen nurayin yenbe gogo Holi Spirit dunyin.

⁶ Ningeb goke tenbe huginen taren po hen hityen. Irde megen gar ulninin gaya henya Doyan Al Kurunya awalik hen hen gobe ulninin gergen dunyen goya hen yenya bindere wor po hitek gwahade mon, gisaw yarham hite yen nurde hityen. ⁷ Gega ga kun hite gabe Doyan Al Kurunbe dilninin kenenya ma kun hite. Kawan ma kenen hite gega, dufayninin po yen ge taren irdeya kun hite. ⁸ Fudinde, nenbe dufay go hende sanj hen hityen. Irdeb ulninin ga yubul ten Doyan Al Kurun hitte hurkun yenya hitewon yen nurde hityen. ⁹ Ningeb ulninin gaya hite gayenter ma, yubul ten Doyan Al Kurun hitte hurkutek daw goyenbe yen belej amanen nurtek mata po ten hitewon yen nurde hityen. ¹⁰ Gobe kame Yesu Kristu belej al iginya bulunya pota yirde gote murungem yunen goyenterbe nen tumnan yen dilin mar huwarteke geb, gogo yen amanen nurtek mata po ten ten ge dufay hen hityen. Be, nen merere huwardeb megen gar ulninin gaya henya mata ten hitin kurun gote murungem yawartek. Yen belej gab mataninin iginya bulunya gote murungem dunyen.

Al Kurunya awalik hen hen

¹¹ Ningeb Doyan Al Kurun palap irde kafura ird ird matabe dahade goyen kenkela nurde hityen geb, al hoyan wor nurde gama irnayin yen mere yird yird nin kurut yen hityen. Nen belej meten go ten hityen gobe Al Kurun belej nenbe al gwahade yen kenkela nurd dunen hikeya meten go ten hityen. Ningeb den wor bitin bana mat kenkela nurd dunen hiwon yen nurde hite. ¹² Be, ga dinen hite gabe nen gayen turun dirnan yen kurut yen hite? Mon, gwahade mon. Gwaha titnenbe den ge meten ten hinhet goke dindiken ge turunjan yan nurde aman hen hinayin yenbe gogo dinen hite. Gogab al kura al denem yan hen hen ge po nurdeb mata igin al binde mat forok yen hanjen goke ma

nurde hanjen mar gote mere goyen denj belen igin wol henayin. ¹³ Neñbe gwahade geb, nindikenj ge ma nurde hityen. Ningeb al kura belen nej gayen kukuwa henbe mata gogo tenj hanj yenj denen hinayin gobe Al Kurunj niñ po tenbe gogo tenj hitek. Irde kenkela dufay henj mata tenj hanj yenj denen hinayin go wor denj ge tenbe gogo tenj hitek. ¹⁴ Gobe Yesu Kristu belen nej gayen bubulkuñne wor po yenj nurd duntinj gore binininde mat wor po yenj ge meten tenj hitek po dirde hi geb, gogo gwaha tenj hitek. Irde det unjkurenj kura bebak titinjen hite gobe gahade: al unjkurenj Yesu Kristu belen al megen niñ kurunj gate mata bulunjinj ge tenj kamyin geb, go mar goyen wor tumñan kamtinj yara henj mata bulunj gote yufuk bana ma hanj. ¹⁵ Yesu Kristu kamyin gobe albe yingenj ge po ma nurdeb yenj ge tenj kamde sopte huwaryin al Yesu Kristu goke po hinayin yenbe gogo kamyin.

¹⁶ Ningeb neñbe megen niñ alyen dufay hende huwarde al hoyande mata goyen yenenj igin ma bulunj tahañ ma yenj hityen. Neñ wor bikkenbe soñ henj megen niñ alyen dufay hende huwarde Yesu Kristube al gwahade yenj ma nurdeb bulunj mat nurd untirinj. Gega gayenterbe gwaha ma tenj hityen. Hubu wor po.

¹⁷ Ningeb al kura Yesu Kristuya hiyen al gobe Al Kurunj dilinje al gergenj wor po hiyyen. Fudinde, det bikkekbe hubu heke det gergenj igin goyen po forok yenayin

¹⁸ Det gergenj kurunj gote miñ albe Al Kurunj. Yenj belen Yesu Kristu tenj kerke wanbe nej ge tenj kamyin. Al Kurunbe gwaha mat nenya awalik hitirinj. Irdeb al hoyan wor yenna awalik henj hinayin yenj metenj dunyinj.

¹⁹ Fudinde, alya bereya megen hanj gore Yesu Kristuya hikeb Al Kurunj belen awalik yirde mel gote mata bulunj goke ma nurde hiyen. Irde yenna mel goya awalik henj henj mata goke tagalde tukurj tukurj meten goyen nej gayen dunyinj. ²⁰ Ningeb neñbe Yesu Kristu niñ tenbe mereminj basan henj tagalde hite. Irde Al Kurunj belen denj ge nurde mere dirtin goyen momonj dirde hinhet. Ningeb Al Kurunja awalikde hinayin yenj Yesu Kristu niñ tenbe gago esenj mere dirde hite. ²¹ Al Kurunbe nej gayen Yesu Kristuya henj yingenje alya bereya huwak henayin yenbe Yesu Kristu mata bulunj miñmonj goyen nej ge tenj mata bulunj miñyanj al yara iryinj.

6 Irde Al Kurunj belen buninjenj dirde igin igin dirde hiyen goyen det titminjenj kura yenj ma nurde hinayin. Neñbe Al Kurunjen meten mar kadtinj geb, gago mere tarenj po dirde hite. ² Goke tenbe Al Kurunj belen asanminde gahade yirinj:

“Denj igin dirtek nalu hekeb gusunantinj nurmirinj.
Irde dumulganj tenj tenj nalu hekeb faranj durmirinj,” yitinj.

Aisaia 49:8

Ningeb gayenter gayenbe Al Kurunj belen igin dirtek nalu, irde dumulganj tenj tenj nalu geb, Al Kurunj belen buninjenj dirde igin igin dirde hi goyen det titminjenj kura yenj ma nurde hinayin.

Polbe kanduk kurayen kurayen bana hinhin

³ Be, neñbe al kura Al Kurunj gama irninj yekeb belenjin pet pet ma tenj hityen. Gogab al kura belenj metenjin ge ulnininde merem yanj ma dirnayin.

⁴ Gwaha titnenbe mata tenj hityen goreb nej gayen Al Kurunjen meten mar yenj kawan irde hanj. Mata tenj hityen gobe gahade: kanduk yenenj mukku ma tenj goya goya tarenj po henj hityen. Neñbe kanduk karkuwanj kurayen kurayen bana hityen. ⁵ Kurareb mudunenj hinhan, koyare derde hinhan. Irde kurareb al gabu irde bulunj bulunj dirde hinhan. Be, kurarebe meten sanjin po tenj wawunj ma ferde hinhet. Irde bingge kamde hinhet. ⁶ Neñbe Al Kurunj dilinje mata wukke po tenj hityen, Al Kurunj kenkela nurd unenj yenna awalikde hityen, al kura mataminj igin hewonj yenj doyanj henj henj ge pinen ma henj hityen, al hoyan igin igin yirde hityen. Irde Holi Spiritya henj binininde mat fudinde wor po al hoyan niñ amanjenj nurd yunenj hityen. ⁷ Irde mere fudinde po tagalde hityen, irde Al Kurunjen tarenje meten tenj hityen. Irde asogonininj unguraya fulenja tenj ge fulenjan niñ bidila yara mata huwak goyen tarenj po yanarde hityen. Hannininj yase belen po monj, tapa belen mananj yanarde hityen. ⁸ Be, al kurabe denjin turunjan yanj dirde, kurabe ulnininde merem yanj dirde hanjen. Irde al kurabe nej ge bulunj mat tagalde hanjen, kurabe igin mat tagalde hanjen. Be, al kura belen neñbe usi mar dinen hanjen gega, neñbe mere fudinde po tenj hityen. ⁹ Neñbe al kura ma nurd duntinj yara hityen gega, al budam nurd dunen hanjen. Irde kamtek wor po hityen gega, gago dilnininj gergenj hite. Irde mudunenj bulunj dirde hanjen gega, kamde ma hityen. ¹⁰ Neñbe nindigenj ge buninjenj nurde hitek yara gega, huginjenj amanj henj hityen. Irde neñbe al siksuknenj denen hanjen gega, al budam faranj yurteke igin henj hanjen. Neñbe megen niñ detnininj miñmonj hityen gega, Al Kurunjen gasunde niñ detbe epte wor po hityen.

¹¹ Be, denj Korin taunde niñ mar, denj mere dirde henyabe mere kura bana ma yerde hityen. Binininde denj ge po nurde hityen. ¹² Denj ge amanjenj nurd nurd mata gobe bada ma henj hityen. Goyenpoga denj belen nej ge amanjenj nurd nurd mata goyen bada henj hanj. ¹³ Ningeb binininde denj ge nurde hite gwahade goyen po, denj wor bitinje mat wor po nej ge nurde hinayin. Mere gabe igin bebak tinayin yenj al kura urminj bebak titek mat saba iryen go gwahade goyen mere dirde hime.

Neñbe Al Kurunjen ya balem

¹⁴ Be, denjbe Al Kurunj niñ dufayminj sanjin ma irtinj marya gabu ma henj hinayin. Gobe mata huwakya mata bulunjaben hoyan hoyan wor po, irde hulsiya kidomaya wor epte ma gabu hiriryen. ¹⁵ Irde Yesu Kristuya Satanyaben epte ma awalikde hiriryen. Irde Yesu niñ dufayminj tarenj irtinj marya al gwaha ma tenj hanj maryaben hoyan hoyan wor po. ¹⁶ Irde Al Kurunjen ya

balemya unğura doloj yird yird ya goya wor hoyañ hoyañ wor po geb, gago dinej hime. Fudinde, neñbe Al Kuruj gwahader hitiñ gote ya balem wor po. Goke tenbe Al Kuruj beleñ asañmiñde gaha yiriñ:

“Nebe mel goya heñ yeñya kuñ heñ.
Irde yende Al Kuruj hemekeb yeñbe nere alya bereya henayiñ.”

Liwai 26:11-12; Yeremaia 32:38; Esekiel 37:27

¹⁷ Niñgeb Doyañ Al Kuruj beleñ,

“Denbe mata buluj mar goyen bana mat siñare kateñ hoyañ hinayiñ.

Det kura delner buluj gobe go ma tanarde hinayiñ.
Merene gayen gama irde hinayiñbe dawarenj.

Aisaia 52:11; Esekiel 20:34,41; Yuwarwar 18:4

¹⁸ “Irdeb nebe Nanatiñ hemekeb denbe urne wenya werne wenya henayiñ.

Mere gabe Doyañ Al Kuruj tareñmiñ kuruj wor po gore tiyyiñ,” yitiñ hi.

2 Samuel 7:14; 7:8; Yeremaia 31:9

7 Be, kadne yago, Al Kuruj beleñ biña gwahade neñ hitte tiyyiñ geb, ulniniñya tonniniñya buluj yirtek det kuruj goya tumñañ ma heñbe mataniniñbe wukkek po yirde hittek. Irde Al Kuruj palap ird ird mata teñ Al Kuruj diliñde wukkek heñ heñniniñ kuruj gobe upsiniñ wor po irtek.

Polbe Korin niñ mar Yesu niñ biñ mulgañ hamiñ goke amañ hiriñ

² Be, denbe bitiñde neñ ge nurde hinayiñ. Neñbe al kura buluj ma yirde hityen, irde al kurate dufay buluj ma yirde hityen. Irde almet det komkom ma heñ hityen. ³ Ga dinej hime gabe den beleñ mata buluj tike goke ma dinej hime. Neñbe bininiñde mat den ge amañeñ nurd duneñ hityen geb, diltiñ gergeñ hinayiñ ma kamnayiñ kura goyenbe neñ manañ gwaha po titek yeñ nurde hityen goyen bikkeñ momoñ dirmiriñ. ⁴ Nebe den ge hekkeñ wor po nurde himyen. Irde den de matatiñ goke nigeñ ge turuj turuj wor po teñ himyen. Den mata igiñ teñ hanyen gore sañiñ wor po nirde hiyen. Irde kanduk kurayen kurayen bana himyen gega, amañeñ wor po nurde himyen.

⁵ Fudinde, neñbe Masedonia naña bana goñ forok yeñbe kanduk bana po hinhet geb, ulniniñde kura muñ falmukneñ ma hinhet. Goñ hinhetyabe kanduk kurayen kurayen kurhan mat mat forok yeñ hinhan. Irkeb asogo dirde hañ marya kadomde teñ hinhet, irde bininiñdebe kafura heñ hinhet. ⁶ Goyenpoga kandukneñ nurde hañ mar biñ yurum yird yird al Al Kuruj beleñ Taitus goyen neñ hitte wañ wañ beleñ kerd unkeb wake keneñbe bininiñ yurum hiriñ. ⁷ Goyenbe yeñ wayyiñ goke po ma amañ hitiriñ. Den beleñ Taitus goyen biñ yurum iramiñ goke wor amañeñ nurtiriñ. Den beleñ ne nentek wor po dirde hi, irde kanduk bana hime gake ne niñ bunineñ nurdeb uguñ po dufay heñ hañ goyen momoñ niryiñ. Irkeb goke manañ amañeñ wor po nurmiriñ.

⁸ Be, hañkapyä asañ kañ dunmiriñ goyen kapyañ heñbe bitiñde misiñ nuramiñ goke bunineñ nurde hinhem. Gega misiñ nurde hinhan gobe ulyañde ma kuyen yeñ nurdeb gayenterbe goke kandukneñ ma nurde hime. ⁹ Gayenterbe asañ gwahade kañ dunmiriñ goke amañeñ nurde hime. Gobe bitiñ misiñ kateñ kateñ mata dirmiriñ goke moñ. Den beleñ asañ go kapyañ heñbe bitiñ misiñ nurdeb mata buluñtiñ yubul teñ Al Kuruj niñ bitiñ mulgañ hamiñ geb, goke amañeñ nurde hime. Denbe kandukneñ nuramiñ gobe Al Kuruj wor den beleñ gwahade nurwoñ yeñ nurde hinhin geb, Al Kuruj diliñde neñ beleñ bitiñ misiñ kateñ kateñ mata dirtiriñ yeñ ma nurde hime.

¹⁰ Be, al kura biñ misiñ nurdeb mata buluñmiñ yubul teñ Al Kuruj niñ biñ mulgañ henayiñ gobe Al Kuruj beleñ dufay go kerd yunkeb gogo tinayiñ geb, Al Kuruj beleñ yumulgañ tiyyen. Irkeb biñ misiñ nurayiñ goke buluñeñ ma nurnayiñ. Munañ biñ misiñ nurnayiñ goyen megen niñ dufayde mat watiñ kenem biñ misiñ gore kamde kamde mata forok yirkeb kamnayiñ. ¹¹ Niñgeb bitiñ misiñ goyen Al Kuruj beleñ forok irke nuramiñde mat da mata igiñ den hitte forok yeñ hinhan goyen goke dufay henañ ko. Matatiñbe gahade: Al Kurujyen mere gama irtek po nurde hinhan, matatiñ huwa ird ird niñ po kurut yeñ hinhan, mata buluj goke igiñ ma po nurde hinhan, Al Kuruj palap irde kafura wor po irde hinhan, irde ne nentek wor po nurde hinhan, al hoyañ niñ wor po nurde hinhan, irde mata buluj teñ hañ mar huwa yird yird niñ wor po nurde hinhan. Mata kuruj gayen teñ heriyabe dindiñgeñ goyen muñ kura soñ ma hitiñ hañ gobe al beleñ deneñ bebak teñ hinhan.

¹² Niñgeb asañ kañ dunmiriñ gobe dindiñgeñ uliñ al kura kadom buluj yirtiñ mar goke teñ asañ gogo ma kamiriñ. Irde buluj yirke biñ misiñ nuramiñ mar goke manañ ma kamiriñ. Gwaha titneñbe neñ beleñ Al Kuruj diliñ mar den ge dufay kuruj wor po heñ hityen goyen dikala dirmewoñ yeñ nurdeb asañ gogo kamiriñ. ¹³ Niñgeb matatiñ kuruj goke teñ neñbe tareñ heñ hityen.

Goyenbe go po moñ. Taitusbe den beleñ tumñañ farañ urke tareñ hiriñ geb, amañeñ wor po nurde hinhin goyen keneñbe neñ wor amañ wor po hitiriñ. ¹⁴ Nebe yeñ hitte den ge turuj turuj timiriñ. Be, yeñ goyen den hitte kukeb igiñ igiñ po iramiñ geb, goke kura me mya hetek ma hinhem. Neñbe hugineñ mere fudinde po dirde hinhet. Niñgeb goyen po gama irde den ge Taitus hitte turuj turuj titiriñ gobe yingneñ kuñbe fudinde kinyiñ. ¹⁵ Yeñbe den beleñ merene gama irde yeñ palap irde kafura irde gargar irde hinhan goyen goke dufay heñbe hi kuruj gabe den ge hugineñ amañeñ wor po nurde hi. ¹⁶ Niñgeb nebe igiñ den ge hekkeñ wor po nurtek hime goke amañeñ nurde hime.

Al farañ yurd yurd mata

8 Be, kadne yago, neñbe Al Kuruj beleñ Yesuyen alya bereya Masedonia naña bana hañ goyen bunineñ yirde igiñ igiñ yirtiñ goyen den nurwoñ yeñ nur-

de momoṅ dirniṅ tihit. ² Mel gobe kanduk kurunṅ wor po bana hinhan, irde det miṅmoṅ wor po gega, al hoyanṅ gwahade hinhan mar goyen keṅkela wor po faranṅ yurde hinhan. ³ Fudinde, mel gobe det yuntek kura hikeb tumiṅ yunenṅ hinhan. Goyenbe go muṅ po moṅ. Epte ma faranṅ yurtek goyen wor daha mat kura faranṅ yurniṅ yeṅ kurut wor po yeṅ hinhan. Ga dinenṅ hime gabe fudinde dinenṅ hime. Mel gobe dufaymiṅde wilakṅenṅ nurdeb ⁴ Al Kurunṅyen alya bereya det niṅ amu heṅ haṅ mar faranṅ yurd yurd goke ug po gusuṅanṅ diramiṅ. Al faranṅ yurd yurd mata gobe Al Kurunṅ diliṅde mata igiṅ wor po yeṅ nurdeb neṅ beleṅ ok yinenṅ yinenṅ ge gusuṅanṅ diramiṅ. ⁵ Irkeb dufayniṅdebe mel goyen al hoyanṅ faranṅ yurniṅ yeṅ hora daw yunnayiṅ yeṅ ok yintiriṅ. Gega mel gobe neṅ nurde hinhet goyen fole irdeb igiṅ wor po tiyamiṅ. Meheṅde wor pobe, “Neṅbe Al Kurunṅyen,” yeṅbe yinṅenṅ wa Al Kurunṅ unamiṅ. Irde gab Al Kurunṅyen dufay gama irdeb, “Neṅbe Yesuyen mere basanṅ marte yufukde hitek,” yamiṅ. ⁶ Goke teṅ neṅbe Taitus beleṅ deṅ hitte kuṅ al faranṅ yurd yurd niṅ hora gabu ird ird metenṅ bikkeṅ miṅ uryiṅ goyen denya heṅ pasi irnayiṅ inenṅbe hulyanṅ irtiriṅ. ⁷ Deṅ mata teṅ hanṅenṅ kurunṅ gobe igiṅ wor po. Al Kurunṅ niṅ hekkeṅ nurd nurdya meremiṅ tagal tagalya dufaymiṅ bebak teṅ tenya goyen igiṅ wor po teṅ hanṅenṅ. Irde metenṅmiṅ keṅkela po titek dufaytiṅ mananṅ kurunṅ wor po. Irde neṅ ge amanṅenṅ nurd nurd mananṅ kurunṅ wor po yeṅ denenṅ hityen. Deṅbe gwahade geb, det kuranṅ amu heṅ haṅ mar faranṅ yurd yurd mata goyen mananṅ keṅkela wor po teṅ hinayiṅ.

⁸ Ga dinenṅ hime gabe gwaha tinaṅ yeṅ ma dinenṅ hime. Gwahade yarabe al hoyanṅ mata igiṅ teṅ haṅ goyen bebak dirmeke nurde gama irnayiṅ ma wasak tinayiṅ goyen nurenṅ yeṅbe gago momoṅ dirde hime. Gogab deṅ beleṅ fudinde al hoyanṅ niṅ amanṅenṅ nurde haṅ ma dahade goyen bebak tiyer. ⁹ Ga dinenṅ hime gabe Doyanṅ Al Kurunṅniṅ Yesu Kristu beleṅ buninṅenṅ dirde igiṅ igiṅ dirde hiyen goyen deṅbe nurde haṅ geb, gago dinenṅ hime. Yeṅbe det kurunṅ gate miṅ al gega, deṅ ge teṅ detmiṅ kurunṅ goyen yubul teṅ al siksukṅenṅ yara hiriṅ. Gogab Al Kurunṅ diliṅde det kurunṅ gote miṅ mar henayiṅ.

¹⁰ Niṅgeb al hoyanṅ faranṅ yurd yurd mata goyen daha mat tinayiṅbe igiṅ yeṅ goke momoṅ direṅ tihim. Be, dama kuṅ imoyenterbe deṅ wa al faranṅ yurd yurd niṅ nuramiṅ. Irde deṅ wa al faranṅ yurd yurd metenṅ goyen miṅ uramiṅ. ¹¹ Niṅgeb gayenter faranṅ yurd yurd metenṅ gobe pasi irnayiṅ. Hanṅapya al faranṅ yurd yurd metenṅ niṅ wilakṅenṅ nuramiṅ gwahade po metenṅ goyen pasi irnayiṅ. Dettiṅ dahade kura hike yenenṅbe go po yade gore faranṅ yurnayiṅ. ¹² Gwaha tinayiṅ dinenṅ hime gobe samunṅtiṅ dahade haṅ goyen wilakṅenṅ nurdeb al faranṅ yurnayiṅbe Al Kurunṅ beleṅ goke amanṅenṅ nuryen geb, gago dinenṅ hime. Samunṅtiṅ budam kenem budam yunayiṅ, munanṅ budam moṅ kenem gwahade po al faranṅ yurnayiṅbe irawakde Al Kurunṅ beleṅ goke amanṅenṅ nuryen.

¹³ Goyenbe neṅbe al hoyanṅde kanduk yade supahaktinṅde yertek yeṅ ma dinenṅ hime. Gwaha titṅenṅbe gayenter samunṅtiṅ budam haṅ goyen yadeb al hoyanṅ det niṅ amu heṅ haṅ mar goyen faranṅ yurnayiṅ gobe igiṅ yeṅ nurde hite. Gogab kame kura deṅ beleṅ det kuranṅ amu hekeb mel gore wor samunṅmiṅ budam goyen kura pota yirde faranṅ durnayiṅ. Gogab kadom faranṅ mata goyen tuṅande teṅ hinayiṅ. ¹⁵ Go mata goke teṅbe Al Kurunṅyen asanṅde gahade katiṅ hi:

“Al kurabe budam yawariṅiṅ gega, budam moṅ. Munanṅ al kurabe budam ma yawariṅiṅ gega, igiṅde yawariṅiṅ,” yitiṅ hi.

Yumulgan 16:18

Taitusya metenṅ kadomya

¹⁶ Be, ne beleṅ deṅ ge dufay heṅ himyen gwahade po, Al Kurunṅ beleṅ dufay goyen go po Taitus binṅde kiryiṅ goke Al Kurunṅ igiṅ nurd unenṅ hime. ¹⁷ Gobe neṅ beleṅ hulyanṅ irtiṅ goyen igiṅ ireṅ dinunṅ, irde deṅ hitte kuṅ kuṅ niṅ wilakṅenṅ po nurde dufaymiṅ sanṅiṅ po kerde deṅ hitte kweṅ dinunṅ geb, goke Al Kurunṅ igiṅ nurd unenṅ hime. ¹⁸ Irde yeṅ kuyenṅ goyenter kadininiṅ kura teṅ kerteke Taitusya tumṅanṅ kuriryenṅ. Kadininiṅ gobe Yesu niṅ yitiṅ mere igiṅ goke metenṅ keṅkela teṅ hike Yesuyen alya bereya sios beleṅ turunṅ irde hanṅenṅ.

¹⁹ Goyenbe go muṅ po moṅ. Al gobe neṅ beleṅ al hoyanṅ faranṅ yurd yurd niṅ sios beleṅ hora gabu irtiṅ goyen yukunṅ yunenṅ yunenṅ metenṅ tiniṅ titeke sios gore denya kuṅ hitek albe gago yeṅ basaṅa iramiṅ geb, neṅya kuṅ hityen. Be, hora gabu irtiṅ goyen yukunṅ yunenṅ yunenṅ metenṅ gobe Doyanṅ Al Kurunṅ deṅem turunṅ yanṅ irniṅ yeṅbe metenṅ go teṅ hityen. Irde al faranṅ yurd yurd dufay niṅ tareṅ po heṅ hityen goyen al yikala yirniṅ yeṅbe gogo metenṅ go teṅ hityen.

²⁰ Be, neṅbe Doyanṅ Al Kurunṅya alyat diliṅde huwak mat mata teṅ teṅ niṅ kurut wor po yeṅ hityen. Niṅgeb al faranṅ yurd yurd niṅ amanṅ dufayde hora gabu irtiṅ kurunṅ gayen doyanṅ irde henyaṅbe moṅgo al kura beleṅ neṅ daha mat hora doyanṅ irde hite goyen goke bulunṅ mat tagal dunnak yeṅbe keṅkela doyanṅ irde hityen.

²² Be, Taitusya al goya kurenṅ tikeyabe kadininiṅ hoyanṅ kura irem goya tumṅanṅ kunayiṅ. Al gobe al faranṅ yurd yurd niṅ dufay kurunṅ po heṅ hiyen gobe beleṅ hoyanṅ mat hoyanṅ mat kenenṅ bebak teṅbe fudinde teṅ hi yeṅ nurde hityen. Irde deṅ beleṅ al faranṅ yurd yurd metenṅ goyen fudinde teṅ hinayiṅ yeṅ nurdeb denya heṅ metenṅ go timewoṅ wor po yeṅ nurde hi.

²³ Be, Taitusbe deṅ ge teṅ metenṅ kadne hiriṅ. Yeṅbe neya heṅ metenṅ teṅ har. Irde kadininiṅ irawa kura Taitusya irde deṅ hitte kuriryenṅ gobe gar niṅ Yesuyen alya bereya gor kutiṅ yarabe al iraw gogo kuṅ Yesu Kristu turunṅ irtek metenṅ teṅ hiriryenṅ. ²⁴ Niṅgeb deṅ beleṅ al hoyanṅ niṅ amanṅenṅ nurde faranṅ yurde haṅ goyen mel karwo goyen yikala yirnayiṅ. Irke deṅ ge turunṅ turunṅ teṅ hityen goyen dahade niṅ gwaha teṅ hityen goyen kenenṅ bebak tinayiṅ. Irkeb Yesuyen alya bereya kurunṅ gayen tumṅanṅ nurnayiṅ.

Kadtiñ Yesuyen alya bereya farañ yurnayin

9 Be, Al Kurunyen alya bereya Yudia naña bana hañ goyen farañ yurd yurd niñ deñ goyen sopte mere dirtek yeñ ma nurde hime. ² Gobe deñ beleñ mel go farañ yurtek po nurde hañ goyen nurde hime geb, gago dineñ hime. Nebe matatiñ goke nigeñ ge turuñ turuñ teñ hinhem. Irde deñ Akaia naña bana goñ niñ mar beleñ Yudia nañare niñ mar goyen farañ yurniñ yeñ dama kuñ imoyenter hora gabu ird ird miñ uramiñ goyen Yesuyen alya bereya Masedonia naña bana goñ niñ mar momoñ yirmiriñ. Irkeb farañ yurd yurd dufay tareñ gote merebe mel gore nurdeb al budam wor po biñ harkeb al farañ yurtek yeñ hora gabu iramiñ.

³ Goyenbe da misiñde Taitusya kadam waranya goyen deñ hitte yad yermeke kuniñ tahañ? Gobe deñ beleñ al farañ yurde hañ goke turuñ turuñ teñ himyen goyen usi teñ hi ninnak yeñbe gago yad yermeke kuniñ tahañ. Gogab mel gore kuñ dinkeb ne beleñ dinmiriñ gwahade po horatiñ gabu irde pasi heñ al farañ yurd yurd niñ gitik tinayiñ. ⁴ Goyenbe Masedonia niñ al kura mere momoñtiñ tagalmeke nurtiñ mar goyen neya tumñañ deñ hitte kuñbe deñ goyen al farañ yurd yurd niñ gitik ma titiñ hike dennayiñbe deñ ge hekkeñ nurde momoñ yirmiriñ goke memyak wor po nureñ. Deñ manañ fudinde goke memyak nurnayiñ geb, goke mere ma tiyeñ. ⁵ Niñgeb mata gwahade ma forok yewoñ yeñ nurdeb Taitusya kadam irawaya go wa deñ hitte kuñbe bikkeñ al farañ yurd yurd niñ amañ dufayde hora gwahade yertek yeñ momoñ diramiñ goyen arañer yerde pasi irnayiñ yeñ hulyañ yirde hime. Gwaha mat hora gabu irnayiñbe al hoyañ beleñ gwaha tinañ dinkeya ga ma hora yernayiñ, dufaytiñde wilakñer nurdeya yernayiñ.

⁶ Mere ga dirde hime gote miñbe gahade: al kura biñge budam ma haryeñbe igineñ budam ma yawaryeñ. Munañ budam haryeñbe budam po yawaryeñ. ⁷ Niñgeb al kura hora gwahade kereñ yeñ nurdeb biñde mat wilakñer nurdeya kiryeñ. Piñer hende ma kiryeñ. Irde al hoyañ beleñ gwaha tiya inke goke kandukñer nurde kiryeñbe igiñ moñ. Al Kurunbe al kura amañer nurdeya detmiñ uney hiyen al goke po amañer nurde uney hiyen geb, gago dineñ hime. ⁸ Irde Al Kurun beleñ deñ goyen buniñer dirde igiñ igiñ dirde hiyen gobe kurun wor po geb, deñ beleñ det kurañ nurde hinayiñ kurun gobe yeñ beleñ duney hiyeñ. Irkeb det kurañ amu ma heñ hinayiñ. Irde deñ beleñ meteñ igiñ daha kura titek nurde hinayiñ kurun goyen hugiñer igiñ ala teñ hinayiñ. ⁹ Niñgeb goke teñbe Al Kurunyen asañde gahade katiñ hi:

“Yeñbe al kura det niñ amu heñ hañ mar amañ dufayde detmiñ yuney hiyen.

Matamiñ huwakbe hugiñer hiyeñ,” yitiñ hi.

Tikiñ 112:9

¹⁰ Niñgeb Al Kurun beleñ yasun al biñge muykeñ unke harke biñge sasoner yirde uney hiyen gwahade goyen po, deñ beleñ mata huwak al farañ yurd yurd belerñ kurayen kurayen goyen Al Kurun beleñ duneybe gote

igineñ wor budam forok yiryen. Mata huwaktiñ gobe gwaha mat kurun heñ hiyeñ. ¹¹ Fudinde, Al Kurunbe deñ beleñ hugiñer al budam farañ yurde hinayiñ yeñbe samun budam duney hiyeñ. Gogab horatiñ neñ beleñ yade yuntekeb al budam beleñ goke Al Kurun niñ igiñ nurd uney hinayiñ. ¹² Deñ beleñ al farañ yurd yurd meteñ go teñ hikeb Al Kurunyen alya bereya det kurañ amu heñ hanñen gore yawarnayiñ. Goyenbe go mun po moñ. Deñ farañ yurde hinayiñ goke al budam Al Kurun niñ igiñ wor po nurd uney hinayiñ. ¹³ Deñ beleñ al farañ yurd yurd meteñ go teñ hikeb al hoyañ niñ amañer nurd yuney hañ gobe fudinde yeñ nurdeb Al Kurun turuñ irnayiñ. Irde Yesu Kristu niñ yitiñ mere igiñ goyen fudinde yeñbe gama irde hañ, irde horatiñde mel goya al hoyañ kurun goya goyen farañ yurde hañ goke al budam Al Kurun turuñ irnayiñ. ¹⁴ Irde Al Kurun beleñ buniñer dirde igiñ igiñ dirde hi gobe kurun wor po goyen mel gore keneñbe deñ ge amañer nurd duneybe deñ ge Al Kurun gusuñer irde hinayiñ. ¹⁵ Be, Al Kurun beleñ detmiñ igiñ damum moñ duliñ duney hiyen gobe kurun wor po gwahade kura yetek moñ goke Al Kurun igiñ wor po nurde uney hitek!

Pol niñ buluñ mat tagalde hañ mar goke yiriñ

10 Be, deñ hañ bana goyen al kura beleñ ne niñ buluñ mat yeke mere momoñmiñ nurmiñ. Mere-miñbe gahade: “Polbe neña heñyabe kafura dirde mere sañiñ ma dirde hiyeñ. Gega gisaw heñbe asañdeb mere tareñ po dirde hi,” yeñ hanñen. Deñ beleñ ne niñ gwaha yeñ hanñen gega, ne Polbe Yesu Kristu beleñ bekkeñde igiñ mat al mere yirde hinhin gwahade goyen po, ne wor matatiñ goke mere direñ tihim. ² Mel goreb neñ gayen gake yeñ, “Megen niñ mata gama irde hañ,” dineñ hanñen. Niñgeb kuñbe denya gwaha yeñ hañ mar goya tumñañ saba tareñ po direñ yeñ nurde hime. Goyenbe gwaha dirtek ma nurde hime geb, go teñ hañ mata gobe yubul po tinayiñ yeñ gago esen mere dirde hime. ³ Fudinde, neñbe megen gar hitte gega, Doyañ Al Kurunyen asogoya arde hityen gobe megen niñ mar beleñ arde hanñen gwahade ma arde hityen. ⁴ Fuleñare niñ detniniñbe megen niñ marte fuleñare niñ det gwahade moñ. Hoyañ wor po. Fuleñare niñ detniniñbe Al Kurunyen sañiñ miñyañ geb, Al Kurunyen asogomde gasuñde niñ koya tareñ wor po gobe det gore igiñ upew urtek. ⁵ Niñgeb neñbe gore po megen niñ marte dufay kurayen kurayen goya yiñgeñ ge turuñ turuñ teñ teñya goyen walde pasi kerde hityen. Mata gwahade goreb Al Kurun nurd uney yeñya awalikde heñ heñ goyen pet teñ hanñen geb, gogo pasi kerde hityen. Irdeb dufay kurayen kurayen al biñde forok yeñ hanñen goyen yad fere titñer yirde Yesu Kristuyen dufay po gama irde hinayiñ yeñ yende yufukde po yerde hityen. ⁶ Irde deñ beleñ Al Kurunyen mere keñkela gama irde pasi heke gab meremiñ gama ma irde hañ mar goyen tumñañ mata gote murungem yuney yuney niñ gitik titek.

⁷ Goyenpoga denbe det hende hendem po yenen miñ ma bebak ten hanjen. Niñgeb al kura yingen ge yen, "Nenbe Yesu Kristuyen al wor po," yen nurde han, munañ neñ ge yenbe, "Mel gobe Yesu Kristuyen al wor po moñ," yen han. Goyenbe mel goyen yingen ge yen, "Nenbe Yesu Kristuyen al wor po," yen nurde han kenem neñ wor gwahade han yen nurd dunnayin. ⁸ Gobe Doyañ Al Kurun belen denne yan niryin gobe dufaytin yen ge tareñ irtin goyen bulun ird ird niñ ma denne yan niryin, den goyen sanin dird dird niñ denne yan niryin geb, gago dinen hime. Niñgeb denne yan niryin goke turun turun ten hime goke memya ma hewen. ⁹ Ne asañ kan henjabe den belen asañne yenenbe, "Pol belen kafura henañ yen asañ kan dunen hiyen," yen ma nurd nunwoñ yen nurdeya kan himyen. ¹⁰ Gobe al kura belen, "Polbe asañdeb mere tareñ wor po al belen nurde kandukneñ nurtek mat kan hiyen. Gega dilinje denenbe mere kenkela ma dirde hende hende po mere dirde hiyen," yen hanjen geb, gago dinen hime. ¹¹ Al gwaha yen han marbe neñ belen denya ma han asañde kan dunen hityen mere gobe dilnininje denen mohonininje mere ten hityen goya tunande yen nurnayin.

¹² Nenbe al kura neñ nurhet nurhet ten han maria awalik hetek ma dirde hi. Irde go mar goya hen ganunbe igin, ganunbe bulun yetek ma dirde hi. Mel gobe yingenje dufay po gama irde al iginbe gwahade gwahade, munañ al bulunbe gwahade gwahade yen nurdeb go hende huwarde yingenje mata yenen hanjen geb, kukuwa wor po hitinyen han. ¹³ Goyenpoga nenbe nindiken ge mali mali turun turun ma ten hityen. Al Kurun belen meten duntin goke po turun turun ten hityen. Al Kurun belen meten duntin bana gonbe den hitte kun meten titek wor gon po hi geb, den hitte kun meten ten hinhet goke turun turun ten hityen. ¹⁴ Neñ belen Yesu Kristu niñ yitin mere igin goyen ten den hitte kutirin gobe neñ belen epte ma kutekde ma kutirin. Denbe neñ belen igin kun meten titekde po hinhan geb, gogo kutirin. ¹⁵ Niñgeb neñ ma kun meten titekde kun al hoyañ belen bikken meten titin goyen neñ belen meten titin yen turun turun ma ten hityen. Gwaha titnenbe Yesu Kristu niñ heken nurd nurd mata goyen kurun hen hikeb neñ belen den bana hen meten ten hityen goyen wor kurun wor po hewon yen nurde hityen. ¹⁶ Gogab nañ hoyañ bana al kura belen meten miñ ma urtinje manañ igin kun Yesu niñ yitin mere igin goyen tagaltek. Gobe meten kura al hoyañ belen bikken miñ urtin go hende meten ten goke turun turun titek ma dirde hi geb, gago dinen hime. ¹⁷ Niñgeb al kura turun turun tiye yenbe Doyañ Al Kurun belen meten titin goke po gab turun turun tiyyen. ¹⁸ Gobe al kura goke igin inyen albe Doyañ Al Kurun po, al yingenbe epte ma yingen ge turun turun ten hinayin geb, gago dinen hime.

Polya usi aposelya

11 Be, nebe den belen nurde muñ kura kukuwamnen yara nurd nunnayin mat mere ku-

ra direñ tihim. Niñgeb goke ma nurdeb nubul tike mere tiyen. ² Be, Al Kurunbe alya bereyamin belen yen ge ma nurde det hoyañ niñ kun hikeb goke biñ ar yen hiyen gwahade goyen po, ne wor den belen det hoyañ niñ po nurde han goke bene ar yen hi. Be, bere fonen kura alya ma kun hitin gwahade goyen al kura mekerd unen hanjen gwahade goyen po, den goyen al unkenen Yesu Kristu po mekerd unen yen binja timirin.

³ Goyenpoga hanjapya wor po unyum usi dufay kurun minyan gore Ewa usi irke mata bulunde katyin gwahade goyen po, bitinje mat fudinde wor po Yesu Kristu niñ nurde meten ten hinhan goyen tubul ten det hoyañ niñ nankenen kun hinak yen kafuram nurde himyen. ⁴ Daniñ mere ga dinen hime? Gobe al kura den hitte wan neñ belen Yesu niñ momon dirtirin goyen ma momon dirdeb mere hoyañ momon dirde han gega, goke bulunen ma nurde igin yen han geb, gago dinen hime. Irde Holi Spirit neñ belen dunteke tamin goyen moñ, mel gore hoyañ wor po dunke fudinde yen han. Yesu niñ yitin mere igin wor gwahade po, mel gore hoyañ wor po dinke igin yen nurde han. ⁵ Den hitte wan saba hoyañ dirde han mar belen yingen ge yen, "Nenbe Yesuyen mere basañ mar aposel karkuwan, irde aposel hoyañ gote folek wor po," yen han. Goyenpoga nebe mel gore epte ma fole nirtek han yen nurde hime. ⁶ Fudinde, nebe al belen nurde kenkela bebak titek mat mere ten ten al moñ. Gega nebe Al Kurunen merebe kenkela wor po bebak ten himyen. Nenbe gwahade ten hityen goyen belen budam mat kenkela wor po dikala dirde hityen.

⁷ Be, nebe Yesu niñ yitin Al Kurunen mere igin goyen den hitte tagalde hinhem gega, goke damu nurnayin ma dinen hinhem. Gobe neb mata gwaha mat nigenbe al denem moñ hen denbe al denin yan dir-mewon yen nurdeb gogo ten hinhem. Goyenbe go ten hinhem gobe bulun ten hinhem yen nurde han? Moñ, gwahade moñ geb! ⁸ Nebe den ge ten meten ten hinhenyabe nañ hoyañde niñ sios belen farañ nurde hora nunen hinhan. Niñgeb nebe den farañ durd durd niñ tenbe mel gote hora kawen ten hime yen nurde hinhem. ⁹ Irde denya henjabe det kurun nurdeb farañ nurnañ yen gusunañ ma dirde hinhem. Gobe kadne yago Masedonia nanare niñ Yesuyen alya bereya kura belen det kurun amu hen hinhem goyen nunamin geb, den supahaktinje kanduk ma yerde hinhem gogo. Niñgeb denya hinhetya farañ niñ gusunañ ma dirde hinhem gwahade po, kame wor supahaktinje kanduk kura ma kerde hen. ¹⁰ Niñgeb supahaktinje kanduk kura ma kerde himyen goke turun turun ten himyen goyen den han Akaia nañ bana gon niñ al kura belen epte ma utan nurnayin. Yesu Kristuyen mere fudindebe ne bana hi geb, fudinde wor po yen hime. ¹¹ Ga yen hime gabe den ge amanen ma nurde dunen hime geb, gago yen hime? Moñ! Al Kurunbe ne belen den ge amanen nurde dunen hime goyen kenkela nurde hi!

¹² Nebe ten himyen gwahade po murungem moñ meten ten hen. Gogab al kura yingen ge yen, "Nenbe Pol meten ten hi gwahade po ten hite," yen al momon

yirde yingen ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ belneŋ niŋ naŋkenen haŋ mar gote beleŋmiŋ pet tiyeŋ. ¹³ Goyenbe daniŋ gwaha tiyeŋ? Gobe go mar gob usi aposel, al usi yird yird meten teŋ haŋ mar, irde al diliŋde Yesu Kristuyen aposel fudinde yeŋ denwoŋ yeŋ nurde usi mata teŋ haŋ mar geb, gogo yingen ge turuŋ turuŋ teŋ teŋ beleŋmiŋ pet tiyeŋ. ¹⁴ Satan wor igiŋ yingen Al Kurunyen miyoŋ tareŋmiŋ turuŋ yaŋ goyen fakunŋde heŋ al diliŋde forok yiyyen geb, usi aposel gore usi mata teŋ haŋ gobe det tiŋen moŋ. Niŋgeb goke kukuwamneŋ ma nurde hime. ¹⁵ Niŋgeb Satan gote meten mar gore al diliŋde mata huwak niŋ meten teŋ haŋ mar yeŋ denwoŋ yeŋ nurde usi mata teŋ haŋyen goke hurkuŋkat ma teŋ himyen. Matamiŋ gote murunŋem buluŋbe nalu funaŋde yeŋ tetek go po teŋnayeŋ.

Polbe kanduk yeneŋ hinhin goke amaŋ hirin

¹⁶ Be, sopte momoŋ direŋ tihim: den haŋ bana goyen al kura ne niŋ yeŋ, "Polbe kukuwa," ma yeŋ hinayeŋ. Goyenbe kukuwa yeŋ nennayeŋ goyen wor igiŋ. Gote merem moŋ geb, ne kukuwa al gare nigeŋ ge muŋ kura turuŋ turuŋ tiyeŋ goke buluŋen ma nurd nunnayeŋ. ¹⁷ Ga dineŋ hime gabe Doyaŋ Al Kurun beleŋ mere nuntiŋ goyen ma dineŋ hime. Nebe den beleŋ kukuwa al nineŋ haŋ gwahade goyen po, kukuwa al heŋbe gago nigeŋ ge turuŋ turuŋ teŋ hime. ¹⁸ Al budam wor po megen niŋ mata gama irde yingen ge turuŋ turuŋ teŋ haŋyen geb, ne wor gwaha tiyeŋ. ¹⁹ Denbe dufay wukkekniniŋ yaŋ yeŋ nurde haŋ. Gega kukuwa mar pel yirtekdebe go mar goke buluŋen ma nurde haŋ geb, den wor kukuwa wor po! ²⁰ Denbe al kura beleŋ meten marmineŋ dulneŋ dirde ingogaha dirde haŋ goke buluŋen ma nurde haŋyen. Irde usi dirde dettiŋ komkom heŋ, dapŋa dirneŋ yara dirde uluŋtiŋyaŋ seŋ durde haŋyen gega, goke buluŋen ma nurde haŋyen. ²¹ Neŋbe saŋiŋniniŋ miŋmoŋ geb, den beleŋ mata gwahade teŋ haŋyen gwahade ma teŋ hityen goke memyak nurde hime!

Goyenpoga al kura metenmiŋ goke turuŋ turuŋ tiyyeŋbe ne wor igiŋ meteneŋ goke turuŋ turuŋ tiyeŋ. Mere dirde hime gabe sopte kukuwa yara heŋ mere dirde hime geb, ne niŋ yeŋ, "Yeŋbe al gwahade go," yeŋ nurdeya ga merene nurnayeŋ. ²² Mel gobe yingen ge yeŋ, "Neŋbe Hiburu mar," yeŋ haŋ? Be, ne wor Hiburu mar al. Irde Israel mar yeŋ haŋ? Gwahade kenem ne wor Israel niŋ al. Irde Abrahamyen asem weŋ yeŋ haŋ? Ne wor Abrahamyen asem geb. ²³ Irde mel gore Yesu Kristuyen meten mar yeŋ haŋ? Ne wor Yesu Kristuyen meten al gega, mel gote folek wor po. Ga dineŋ hime gabe kukuwa al beleŋ yeŋ hi yara dineŋ hime gega, fudinde dineŋ hime! Ne tareŋ po meten teŋ himyen gobe yende folek. Irde meten teŋ teŋ goke wawuŋ budam koyare hinhem gega, mel gobe wawuŋ budamde moŋ. Irde al beleŋ wawuŋ budam mununen hike soŋ soŋ kamde hinhem gega, mel gobe gwahade ma hinhan. ²⁴ Wawuŋ siptesoŋoŋde al beleŋ nukuŋ Yuda mar diliŋde nerke Yuda mar beleŋ kaŋde wawuŋ 39 gayen

nusulak nirke soŋ kammiriŋ. ²⁵ Irde wawuŋ karwore Rom mar beleŋ nukuŋ nukware mununamiŋ. Wawuŋ kurabe hora po mununamiŋ. Irde wawuŋ karworebe hakwa buluŋ hekeb soŋ kammiriŋ. Irde naŋkahal unkuŋnya wawuŋ unkuŋnya maybare hinhem. ²⁶ Nebe naŋa kurayan kurayan kuŋ heŋyabe fe beleŋ soŋ nade hinhan. Irde al gasa yirniŋ yirniŋ yirde kawe yirde haŋyen mar beleŋ mununke soŋ soŋ kamde hinhem. Irde miŋniniŋ unkuŋen Yuda mar beleŋ mununke soŋ soŋ kamde hinhem. Al miŋ hoyan beleŋ wor gwahade po nirde hinhan. Taunyaŋ heŋ, kurareb sawsawa po kurun naŋa bana heŋ, kurareb makaŋ alare heŋbe soŋ kamde hinhem. Irde al kura Yesu nurd unen hite usi teŋ haŋ mar gore buluŋ nirke soŋ kamde hinhem. ²⁷ Nebe meten kurun po teŋ ulne misiŋ kurun po kateŋ hinhem. Irde binderenŋ kanduk forok yeŋ hike wawuŋ kayan teŋ himyen. Irde kurarebe biŋgeya feya niŋ kamde himyen. Irde kurarebe biŋge miŋmoŋ kuŋ himyen. Irde kurareb ulne umŋam moŋ geb, meŋe niŋ soŋ kamde hinhem. ²⁸ Kanduk kurun yeneŋ hinhem go hendebe Yesuyen alya bereya sios kurun goke manaŋ dufay heŋbe hugineŋ kandukneŋ wor po nurde himyen. ²⁹ Mel goyen kura yul yekeb ne wor yul yeŋ himyen. Irde al kura mata buluŋde katkeb goke bene misiŋ wor po nurde himyen.

³⁰ Munaŋ det kura goke turuŋ turuŋ tiye yeweŋbe tareŋnem moŋ goyen kawan ird ird det goke po gab turuŋ turuŋ teŋ heŋ. ³¹ Doyaŋ Al Kurunniŋ Yesu Naniŋ Al Kurunbe neŋ beleŋ hugineŋ turuŋ irde hitek al. Yeŋ beleŋ po gab mere dirde hime gayen usi yeŋ ma nurde hi. ³² Ne Damaskus taunde hinhem yabe gor niŋ doyaŋ al kurun Aretasyen meten al beleŋ nad fere nire yeŋ fulenŋ marmineŋ hulyan yirke nawarniŋ yeŋ taun gote hora koya kurun gote yamere pet tiyamiŋ. ³³ Goyenpoga kadne beleŋ koya kurun hende hoyan goyen yameŋde mat tiri bana nerde hulyanŋalde palgir nirke siŋare kateŋ busaharmiriŋ.

12 Be, kanduk kurun bana hinhem goke tagalde turuŋ turuŋ teŋ hime gayen hendeb hoyan niŋ wor sopte turuŋ turuŋ tiyeŋ tihim. Gwaha tiyeŋ goke det igiŋ kura ma tewen gega, mata kura yuwarwarte yeneŋ himyen irde Doyaŋ Al Kurun beleŋ det banare hitiŋ nikala nirde hiyen goke tagalde turuŋ turuŋ tiyeŋ. ² Be, Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irtiŋ al kura goyen nurde unen himyen. † Al gobe dama 14 kuriŋ imoyenter Al Kurunyen gasuŋde wor po Doyaŋ Al Kurun beleŋ teŋ hurkuriŋ. Goyenbe al mata go tiyyiŋ gobe fudinde hagenŋ manaŋ hurkuriŋ ma toneŋ po hurkuriŋ gobe bebakken ma nurde hime. Al Kurun po ga nurde hi. ³ Goyenbe dinhem gwahade po, al goyen Al Kurun beleŋ gasuŋmiŋ igiŋ muŋ wor pore gor teŋ hurkuriŋ gobe fudinde yeŋ nurde hime. (Goyenpoga hagenŋ manaŋ hurkuriŋ ma toneŋ po hurkuriŋ gobe bebakken ma nurde hime. Al Kurun po ga nurde hi.) ⁴ Be, gor det nuryiŋ gobe merere gwahade kura yetek moŋ goyen nuryiŋ. Irdeb mere gobe al beleŋ epte ma tagaltek goyen nuryiŋ. ⁵ Niŋgeb nebe al gwahade goke gab

† Al gabe Pol beleŋ yingen ge yeŋ hi.

turun turun tiyen. Gega nigen gebe epte ma gwaha tiyen. Munan gwaha tiye yenbe tarej nem mon goke po gab turun turun tiyen. ⁶ Ningeb nigen ge turun turun tiye yewen gega, al kura belen goke kukuwa hen hi yen ma nennayin. Gobe mere fudinde po tiyen geb, gago dinen hime. Mon go nigen ge turun turun tiyen goyen po nurdeb mataneya mereneya yenenbe ne gayen al gwahade yen nurtinyen han goyen pel irde denje isan wor po henak yenbe nigen ge turun turun ma tiyen.

⁷ Goyenpoga Doyan Al Kurun belen nikala niryin gobe igin wor po, irde det hoyan fole wor po yirtin geb, mon go goke yingen ge turun turun tiyyenkek yenbe garbam bulun kura ulner tubul tike hiyen. Garbam gobe Satanyen hulyan al yara hen ulne misin kurun wor po nunen hiyen. ⁸ Nebe garbam goyen Doyan Al Kurun belen ten sinja irwon yen wawun karwore gayen gusunjan irde esen mere irmirin. ⁹ Gega yen belen wol henbe, "Tarej gem mon hen hayen goyarebe tarejne kenkela wor po forok yen hiyen. Ningeb buninjen girde igin gin girde himyen gobe ge hitte kurun wor po hi geb, garbam goke gusunjan ma nirayin," ninyin. Ningeb mata damindebe sanin ma hen himyen goke gab aman hende turun turun tiyen. Gogab Yesu Kristuyen tarej goyen ne bana hiyen. ¹⁰ Gwahade geb, Yesu Kristu nin tenbe kanduk kurun yenen himyen goke aman hen himyen. Mata daminde tarej ma hen himyen, al belen sukul nirde han yen, det nin amu hen metenjen wor po nirde hiyen, irde al belen bulun bulun nirde han yen gega, aman hen himyen. Gobe sanin ma hemekeb yen belen tarej nirde hiyen geb, gogo aman hen himyen.

Polbe Korin nin mar tarej yird yird nin nuryin

¹¹ Be, mere kukuwam mat tihim gabe dindiken tikeb mere gago tihim. Nebe al mali denjem mon gega, usi mar belen yingen ge yen, "Nenbe aposel karkuwan. Aposel hoyan gote folek," yen han yen mar gore epte ma fole nirtek hime. Ningeb ne turun nirtek marbe fudinde den gogo gega, gwaha ma ten han yen. ¹² Nebe den belen ne gayen aposel fudinde yen nenen bebak tinayin yen mata tinen turun yan Al Kurun belen po ga forok yirtek goyen budam forok yirde hinhem. Kanduk bana hinhem gega, goke mukku ma ten goya goya sanin po huwarde hinhem. ¹³ Ningeb nanja hoyande nin sios goke meten ten himyen gwahade goyen po, den ge wor gwahade po ten himyen. Goyenpoga det unjkuren kura gwaha ma timirin gobe faran nin gusunjan ma dirmirin. Ningeb faran nurd nurd nin gusunjan ma dirmirin goyen bulun dirmirin yen nurde han kenem halde nunnayin!

¹⁴ Be, gayenterbe igin den hitte kun denen yen nurde hime. Gayenter kumekeb wawun karwo hiyyen. Gega kunbe faran nurnan yen kanduk kura supahaktinje ma keren. Gobe det yawarmewon wor po yen nurde himyen gobe megen nin det mon, den al gogo po geb, gago dinen hime. Fudinde, dirin belen mili nani faran yurd yurd nin hora ma yerde han yen. Mili nani

belen gab dirinmin ge nurdeb gwaha ten han yen.

¹⁵ Ningeb detne kura hikeb tumnan yade gore po faran duren. Gore epte mon kenem den ge ten kamen wor igin yen nurde hime. Goyenbe den ge amanen nurd duren teban dirde himekeb goke igin ma nurde nen ge bulunen nurd duren han? Gobe kukuwamnen wor po!

¹⁶ Denbe gwaha ten han gega, neb han kopya denya hen yabe supahaktinje kanduk kura ma yerde hinhem gobe fudinde wor po. Goyenpoga al kura belen ne nin yen, "Polbe usi dufaymin kurun wor po, irde usi dirde dettin yade hinhin," yen han. ¹⁷ Ne belen usi dirde samutin yaware yen hulyan alne kura ten kermeke kun samutin kura yawarin? Hubu wor po! ¹⁸ Nebe Taitus ten kermeke den hitte kurin. Goya goyenbe kadne kura Yesu nurd untin al wor Taitusya tumnan yad yermeke kwaryum. Be, Taitus belen kunbe usi dirde samutin kura yawarin? Hubu wor po! Yenya neyabe mata unjkuren po ten haryen, irde dufay unjkuren po kerde gama irde haryen goyen po ma nurde han?

¹⁹ Be, kadne yago, asan gayen kopyan hen nen ge yenbe, "Polya kadomyabe ulinde mere forok yetek goyen pet ten ten ge asan gago kayhan," yen nurde dunnayin? Mon, gwahade mon. Nenbe Yesu Kristu nurd untin mar belen Al Kurun dilin mar mere ten han yen gwahade po, mere dirde hite. Irde nen meten ten hityen kurun gobe den tarej dird dird nin meten ten hityen. ²⁰ Be, nebe den goyen al gwahade hewon yen nurdeya den hitte kwen gega, mon go ne nuren gwahade ma denen yen goke kafura hen hime. Irde den belen ne gayen al gwahade hewon yen nurde han gega, kumekeb gwahade ma nennayin goke kafura hen hime. Den han bana gonbe kadom mohonde ten, al kura kadom igin mat hike yenen goke igin ma nurde, bearar ten, kudin mata ten, sukul yirde, kadomde mere momon igin mon goyen tagalde tukun, yingen ge turun turun tenbe keperd keperd mata goyen bulun irde han daw yen nurde kafura hen hime. ²¹ Kame den hitte sopte kun saba dirmeke Al Kurun belen denjem mon niryen yara den belen merene pel irnayin yen kafura hen hime. Irde bikken mata wukken monya lelep matayabe dufay bulun gama ird ird mataya ten hinhan mar budam Yesu nin dufaymin tarej iramin gega, mata bulunmin go ma yubul ten Al Kurun nin bin mulgan ma hekeb goke bene misin wor po nirde hi.

Mere funan

13 Be, gayenter sopte den hitte kumekeb wawun karwo hiyyen. Irdeb, "Al kura merem yan iren yenbe al gote merebe fudinde yetek al irawa ma karwo gwahadem yan hinayin," yen han yen goyen po gama irde denya gabu hen kandukninin kurun goyen yunjkuren yunjkuren sope irtek yen nurde hime. ² Nebe han kopya wor po den hitte kun go kamereb sopte kun mata bulutin goke saba dirde hayhay dirmirin. Ningeb denya nenya tumnan ma hite gayenter wor sopte gahade hayhay dirde hime. Hayhay dirde hime gabe

denj po monj, al hoyanj kura denja tumňanj haň mar goyen wor hayhay yirde hime. Merenebe gahade: kame sopte denj hitte kuň mata buluň gwahade po teň haň marbe go ma yeneň wasak tiyen. ³ Yesu Kristu beleň mere nirke basañ heň mere dirde himyen goyen fudinde ma usi niň gusuňanj nirde haň geb, keňkela po dikala direň. Yesu Kristube matatiň sope yire yeňbe mali mali ma sope yiryen, denj kafura hetek mat saňiň po sope yiryen. ⁴ Fudinde, yeňbe al po heň tareň miňmonj hiriň geb, kuruse hende mayke kamyiň. Gega Al Kuruň beleň tareňmiňde sopte isañ hiriň. Yesube al heň tareň miňmonj hiriň gwahade po, neň wor saňiňni niň miňmonj. Gega Al Kurunyen tareňde Yesuya heňbe matatiň sope yird yird metenbe saňiň po titek.

⁵ Be, dufaytiň Yesu Kristu niň tareň irtiň goyen saňiň po tanarde mata teň haň ma dahade goyen dindiker keňkela yeneň hinayiň. Yesu Kristube denja haň goyen go ma nurde haň? Ma nurde haň kenem denbe soň wor po hitiň mar geb! ⁶ Gega denj beleňbe neň gayen kura muň soň ma hitiň goyen denen bebak tinayiň yeň nurde goke doyan heň hime. ⁷ Neňbe denj beleň mata buluň kura ma tinayiň yeň Al Kuruň gusuňanj irde hityen. Gega gwahade gusuňanj irde hityen gobe denj ge meten igiň po teň hinhet goyen al yikala yiren yeň gusuňanj irde hityen monj. Gwaha titňenbe neň meten teň hityen gayen igiň monj yeň al beleň yennayiň goke ma nurdeb denj goyen mata huwak teň teň ge po Al Kuruň gusuňanj irde hityen. ⁸ Gobe mere fudinde asogo ird ird niň epte ma mata kura titek, irde mere

fudinde goke po meten titek niňgeb, gago dinen hime.

⁹ Neňbe tareňni niň miňmonj hiteke denbe tareň heň haň goke amañen nurde hityen. Irde denj goyen mata huwak po teň matatiňde buluň kuram monj hinayiň goke Al Kuruň gusuňanj irde hityen. ¹⁰ Goke teňbe denja gisaw gisaw himeya gayenter asañ gago kaň hime. Gogab asaňne keneň mata buluňtiň yubul tinayiňyen geb, kame denj hitte kuň matatiň sope yire yeňbe Doyan Al Kuruň beleň saňiňmiň nuntiň go hende hitem po ma mere direň. Be, tareň nunyiň gobe denj tareň dird dird niň nunyiň, buluň dird dird niň ma nunyiň.

¹¹ Be, kadne yago, mere ga pasi ireň tihim geb, igiň po teň hinayiň. Mata buluňtiň sope yird yird niň kurut yeň hinayiň. Gwaha teň hinayiň yeň esen mere dirhem gayen dufay heň hinayiň. Irde kadomde mere nurd gunen teň hinayiň. Irde bitiň kamke kadtiňya awalikde hinayiň. Irde denj goyen bubulkuňne wor po yeň nurde dunenbe bitiň yisikamde hiyen al Al Kuruň gobe denja hiwon yeň nurde hime. ¹² Irde Al Kuruň diliňde wukken dinyen mat kadom gargar gird teň hinayiň. ¹³ Al Kurunyen alya bereya gar haň mar tumňanj denj ge dufay heň haň goyen momonj yirayiň ninkeb gago momonj dirde hime.

¹⁴ Be, Doyan Al Kuruň Yesu Kristu beleň bunien dirde igiň igiň dirde hiwon. Irde Al Kuruň beleň denj goyen bubulkuňne wor po yeň nurde dunen hiwon. Irde Holi Spirit beleň denj kurun goya tumňanj awalikde hiwon yeň gusuňanj yirde hime. Gog po.

Galesia

1 Ne Pol belen den Yesu Kristuyen alya bereya Galesia nanjare han goyen goke ten asan gago kan hime. Kadne yago neya hite mar gare manan tumnan den ge nurde han geb gago momon dirde hime. Ne Yesuyen mere basan al aposel himirin gabe megen nin al kura belen ma meten gayen nunamin. Hubu wor po! Gwahade yarabe Yesu kamke isan hirin al Nanninin Al Kurunya Yesuya belen hulyan nirke meten gago ten himyen. ³ Be, asan ga kan henyabe Adoninin Al Kurunya Doyan Al Kurun Yesu Kristuya belen bunin den dirde igin igin dirde bitin yisikamke igin hiwon yen nurde hime. ⁴ Yesu gobe Adoninin Al Kurunyen dufay po gama irdeb mata bulun kurun gayenter forok yen han gayen bana mat dawaren yenbe mata buluninin ge ten yin-ge ten ge ma nurde kamin. ⁵ Ningeb fudinde wor po, Al Kurun po ga hugin denjem turun yan irde hitek.

Mere igin Yesu nin yitinbe unkenen po

⁶ Be, denbe Yesu Kristu belen bunin den dirke Al Kurun belen Satan haninde mat dawaren yen hoy dirde yende dirnen wen dirin. Gega dahade ningeb gwaha dirin al goyen bemel po harhoktin unen saba hoyan wor po gama irde han? Nebe matatin goyen nurdeb deldol wor po irmin. ⁷ Mere hoyan gobe Yesu Kristu nin yitin mere igin goyen mon po. Fudinde wor po, al kura belen mere hoyan goyen tawan saba dirde dufaytin wabun yurde han. Irdeb Yesu Kristu nin yitin mere igin goyen bulun irnin yen kurut yen han. ⁸ Goyenpoga Yesu nin yitin mere nen belen saba dirtirin goyen al kura belen epte ma tigiri ten hoyan mat tagalyen! Nenbe Al Kurunyen dirnen wen gega, nen bana al kura belen gwaha titekbe mata buluninin goke ten Al Kurun belen dade kak alare demeyke gor hugin hitek. Al Kurunyen miyon wor gwahade po. ⁹ Ne belen hakot saba gwahade po yimirin goyen han ka gago sopte dinen teban dirhem: Yesu nin yitin mere goyen han ka-pya nurde fudinde yamin gega, al kura hoyan mat saba dirnen al gobe Al Kurun belen ten kak alare temeyke gor hugin hiwon yen nurde hime. ¹⁰ Ne ga yen hime gabe al belen turun nirnan yen ma yen hime. Hubu wor po! Nebe Al Kurun belen igin nini yenbe gago yen hime. Al megen nin belen mon! Munan al belen turun nirnan yen kurut yen hime manhan Yesu Kristuyen meten al fudinde ma hemewon.

Al Kurun belen Pol hoy irin

¹¹ Be, kadne yago, mere diren tihim gayen min kenkela nurnan ko. Yesu nin mere yitin momon dirmi-

rin gobe al belen ma ten forok irtin. ¹² Mere gobe al kura hitte ma timirin. Irde al belen ma saba nirtin, Yesu Kristu yin ten po saba nirde nikala nirin. ¹³ Hakot Yuda marte tikula kenkela po gama irde mata ten hinhem gobe bikken nurde pasi han. Irdeb Yesuyen alya bereya Al Kurunyen sios goyen bulun bulun wor po yirde daha mat kura mel goyen pasi po yire yen kurut yen hinhem go manan nurde han yen gogo. ¹⁴ Nebe asinin yagot tikula kenkela wor po gama irde henbe kahan kadne fole wor po yirde hinhem. Irde tikula go po kenkela gama irtek wor po yen nurde hinhem. ¹⁵ Gega Al Kurun belen kawan ma himirin po, "Kamebe metenne tiyen," yen basin nirin ningeb, gago bunin den nirde igin igin nirde hoy nirin. Irdeb ne nin yen, "Yen belen gab Urne Yesu nin Yuda mar mon al min hoyan hitte kur momon yirde tukuyen," yenbe Urmin nikala nird nird nin wilaken nurin. Irdeb Al Kurun belen gwaha nirin goya goyen po al kura hitte kur daha tin yen gusan ma irmin. ¹⁷ Irde al yen wa Yesuyen mere basan mar hen Yerusalem taunde hinhan goyen hurkun yenenbe yen hitte mat dufay kura ma timirin. Gwaha titnenbe goyare po Arebia nanjare kur gon hinhem. Irde gab mulgan hen Damaskus taunde kumin. ¹⁸ Be, Arebia nanjare mat kur Damaskus taunde himeke kur kur dama karwo hubu hekeb Pita kene yen Yerusalem hurkunbe nan fay 15 gayen gor yena hinaryum. ¹⁹ Gega gorbe Yesuyen mere basan mar hoyan kura ma yimirin. Yems, Doyan Al Kuruninin kulin po ga kumin. ²⁰ Mere ga dinen hime gabe fudinde wor po. Al Kurunbe nurde hi. Usi ma dirde hime. ²¹ Be, Yerusalem matbe Siria nanjare kurbe gor mat Silisia nanjare kumin. ²² Ningeb go nalure goyenbe Yesu Kristuyen alya bereya sios Yudia nanjare hinhan gobe neya kura awalik hen ne nin yen al gobe gwahade hiyun yen ma nurde nunen hinhan. ²³ Al monde po, "Al gar hakot mudunen bulun bulun dirde Yesu nin dufaymin sanin ird ird saba bulun ire yen kurut yen hinhan al gobe Al Kurun nin bin mulgan hekeb Yesu nin tagalde hi," yeke goyen po nurde hinhan. ²⁴ Goyenbe mel gobe nere mere momon go nurdeb Al Kurun turun iramin.

Yesuyen mere basan mar belen Polyen meten goyen goke igin nuramin

2 Be, Yerusalem taun tubul timirin goyen dama 14 kamereb teban mulgan hen Banabasya Yerusalem hurkaryum. Goyarebe Taitus manan ten hurkaryum. ² Yerusalem hurkumin gobe Al Kurun belen

po ninkeb goyen gama irde hurkumirin. Irdeb mere igin Yesu nin yitiŋ goyen Yuda mar moŋ hitte tagalde hinhem goyen Yerusalem nin Yesuyen alya bereyat doyaŋ mar momoŋ yirmirin. Gega al buda kurunŋ dilinŋ de ma momoŋ yirmirin. Moŋgo metenŋ tenŋ himyen goya kame metenŋ tenŋ heŋ goyena dufay hoyanŋ minyanŋ mar belenŋ nurde bulunŋ irnayanŋ yenŋ kafura heŋbe gogo Yesuyen alya bereya gote doyaŋ mar po yinmirin. ³ Gega goya goyenbe al kura Yesu Kristu gama irhet usi tenŋ hinhan mar belenŋ nenŋ gabu irtirin bana goŋ wayamin. Irde Taitus neya hinaryum goyen Grik al kenenbe, "Yuda marte tikula gama irde guba ma yiyyenbe epte ma Al Kurunŋyen dirinŋ hiyyen," yamin. Gega Yerusalem taunde ninŋ Yesuyen alya bereyat doyaŋ mar kura belenŋ Taitus go guba yenŋ yenŋ ge pakku ma iramin. Goyenpoga Yesu gama irhet usi tenŋ hinhan mar gobe Yuda marte tikula tubul tenŋ Yesu po gama irde hinhet goyen daha mat kura nurde merem yanŋ yirninŋ yenŋ wanŋ mere nurninŋ watinŋ yara tiyamin. Dufaymindebe nenŋ Yuda marte tikula tubul titinŋ goyen sopte gama irnayanŋ yenŋ dumulganŋ tenŋ tikula kanduk wor po gote yufuk bana dukuninŋ tiyamin. ⁵ Gega nenŋ karwobe gwaha titekbe kame denŋ mananŋ nurdeb Yesu ninŋ yitiŋ mere fudinde goyen kenkela po gama irde hinayanŋ yenbe usi mar gote dufayminŋ goyen ma gama irtirin.

⁶ Irkeb gor ninŋ Yesuyen alya bereyat doyaŋ mar, al belenŋ karkuwanŋninŋ yenŋ palap yirde hinhan mar goyen mananŋ Yesu ninŋ al saba yirde hinhem goke mere ma tiyamin. Hubu wor po! (Be, doyaŋ mar ma al mali goyen Al Kurunŋ dilinŋdebe tunande po yenenŋ hi. Al Kurunbe al ulinŋ sinjare gayen ma yenenŋ hiyen. Dufayminŋ binde goyen yenenŋ hiyen. Ningeb ne mananŋ gwahade po nurde himyen.) ⁷ Be, Yesu ninŋ mere fudinde tagalde hinhem goke doyaŋ mar gore mere hoyanŋ kura ma po tiyamin. Irdeb Pita belenŋ Yesuyen mere basanŋ al heŋ Yuda mar bana metenŋ tenŋ hikeyabe Al Kurunŋ belenŋ faranŋ urde hinhin gwahade goyen po, ne belenŋ Yuda mar moŋ bana Yesuyen mere basanŋ al heŋ metenŋ tenŋ hinhemya wor Al Kurunŋ belenŋ faranŋ nurde hinhin goyen nuramin. Ningeb Al Kurunŋ belenŋ Yuda mar ninŋ Pita inyinŋ gwahade goyen po ne wor al minŋ hoyanŋ bana kunŋ Yesu ninŋ saba tagalayinŋ yenŋ metenŋ nunyinŋ goyen mel gore nurde bebak tiyamin. ⁹ Irdeb Yesuyen alya bereyat doyaŋ mar karkuwanŋ yenŋ nurde yunenŋ hinhan al karwo, Doyaŋ Al Kurunŋninŋde kulinŋ Yemsyabe kadom waranŋ Pitaya Yonya gore fudinde Al Kurunŋ belenŋ buninŋenŋ nurde iginŋ iginŋ nirde hinhin goyen bebak tiyamin. Irdeb neya Banabasyabe yende metenŋ kadom yenŋ nurde dunenbe awalik hiniŋ yenŋ handerer danarde amanŋ amanŋ diramin. Irdeb, "Banabasya geyabe Yuda mar moŋ bana kunŋ metenŋ tiriryen, munanŋ nenbe Yuda mar bana metenŋ tenŋ hitek," dinamin. ¹⁰ Irdeb, "Al buninŋenŋ det minŋmoŋ faranŋ yurd yurd ninŋ po gab bitirinŋ sir ma yiriryen," dinamin. Goyenbe ne wor mata gwahade po timewonŋ yenŋ nurde hinhem.

Pita belenŋ soŋ hirin

¹¹ Be, kurare kurab Pita go Antiok taunde wayyin. Yenya neyabe Al Kurunŋyen metenŋ unŋkurenŋ goyen po tenŋ haryen gega, mata kura Al Kurunŋ dilinŋde bulunŋ mat tenŋ hike kenenŋ iginŋ ma nurdeb kenkelak po kiminŋ mat inmirin. ¹² Mata bulunŋ tiyyinŋ gobe gahade: Pitabe al minŋ hoyanŋ Yuda mar moŋya dula tenŋ hinhan. Irkeb Yems belenŋ al kura Yerusalem mat yad yerke Antiok taunde Pita hitte kurkamin. Gega Yuda marte tikula gama irde hanŋyen mar goyen wake yenenbe Pita gobe al minŋ hoyanŋya bingge nene hinhan goke merem yanŋ nirnayanŋ yenŋ kafura hirin. Irdeb Yuda mar moŋya binŋge nene hinhan goyen bada heŋ yenŋ ge munŋ po pat yirin. ¹³ Irkeb Yuda mar kura Yesu ninŋ dufayminŋ tareŋ irtinŋ goyen mananŋ Pita belenŋ mata huwakbe nurd nurd ga bulunŋ mat kuke kenenbe yenŋ po gama iramin. Irkeb kame Banabas mananŋ saba fudinde goyen tubul tenŋ mel gote mata po gama iryin.

¹⁴ Be, mel gore Yesu ninŋ mere fudinde yitiŋ goyen tubul tenbe mata hoyanŋ po tenŋ hike yenenbe go mar gote dilinŋ mar po Pita goyen gaha inmirin: "Gebe Yuda mar al gega, bikkenŋ Yuda mar al moŋ yara heŋ Yuda marte tikula tubul tiyarin. Goyenbe daniŋ al minŋ hoyanŋ gayen Yuda marte tikula gama irnanŋ yenŋ nurdeb mata gogo taha?" inmirin.

¹⁵ Be, nenbe al minŋ hoyanŋ "mata bulunŋ mar" yinenŋ hiyen goyen moŋ. Yuda mar wor po. ¹⁶ Gega gayenter nenbe al kura Yuda marte tikula Moseyen saba goyen gama irke Al Kurunŋ belenŋ al huwak yenŋ kinyenŋ yenŋ ma nurde hite. Yesu Kristu ninŋ po dufayminŋ tareŋ irke gab al huwak yenŋ kinyenŋ yenŋ nurde hite. Ningeb Moseyen saba gore epte ma huwak diryenŋ geb, Al Kurunŋ dilinŋde huwak hiniŋ yenbe Yesu Kristu ninŋ po dufayninŋ tareŋ irde hityen. ¹⁷ Ningeb Al Kurunŋ belenŋ al huwak yenŋ dinyenŋ yenbe Yesu Kristu ninŋ dufayninŋ sanŋinŋ irdeb Yuda marte tikula gama ma irtekeb tikula go gama irde hanŋyen mar belenŋ nenŋ gayen "mata bulunŋ mar" dinenŋ hanŋyen. Ningeb Yesu Kristu ninŋ tenŋ Yuda marte tikula goyen gama ma irde hite geb, Yesube mata bulunŋ gote minŋ al? Moŋ, gwahade moŋ! ¹⁸ Ningeb Moseyen saba gobe iginŋ moŋ yenŋ tubul timirinŋ gega, sopte mulganŋ heŋ gama irmeke al belenŋ, "Mata bulunŋ tiyanŋ," ninnayanŋ gobe fudinde geb, mereminŋ goyen epte ma wol hewen.

¹⁹ Be, Moseyen sabare al kura belenŋ saba go gama ma iryenbe al gobe kamyenŋ yitiŋ. Ningeb nebe saba go gama ma irde himyen geb, nebe al kamtinŋ yara saba gote yufukde ma hime. Gogab nebe Al Kurunŋya heŋ yenŋ ge po metenŋ tenŋ heŋ. ²⁰ Ningeb Yesu Kristu kuruse hende kamyinŋ gwahade po, ne wor yenya tumnanŋ kuruse hende kamaryum yenŋ nurde hime. Ningeb gayenterbe nigen dufayner ma kunŋ himyen. Gwaha titnenbe Yesu Kristu belenŋ po neya heŋ doyaŋ nirde hikeya kunŋ himyen. Irde megen gar hime kurunŋ gayenterbe Al Kurunŋ Urminŋ ne ninŋ amanenŋ wor po nurde naware yenŋ gasunŋne tenŋ kamyinŋ al goke hekkenŋ nurde himyen. ²¹ Be, Al Kurunŋ belenŋ Moseyen saba ga-

ma irteke gab al huwak yej dinyej kenejbe Yesu Kristu kamyij gobe miñ miñmoñ hiyyej. Goyenbe gwahade moñ geb, Al Kuruj beler buniñej dirde igij igij dird dird goyen pel ma irde himyen.

Al huwak heñ heñ belerbe Yesu niñ dufay tarenj ird ird gogo po

3 Be, Yesu Kristu kuruse hende mayke kamyij gobe keñkelak wor po bebak dirmirij. Gega dahade ningeb al kura beler usi dirke fudinde yej nuranj? Ningeb goke tenbe der Galesia nanare niñ marbe kukuwa wor po yej nurd dunerj hime. ² Nebe det unjkurenj niñ po gusunanj direñ tihim. Holi Spiritbe daha mat tamij? Moseyen saba gama irde tamij ma Yesu niñ dufaytij tarenj irde tamij? ³ Bikkenbe dufaytij Yesu niñ sanij irke Holi Spirit beler tarenj dirij. Irkeb Al Kuruj dilinjde be wukken hitij hanj. Gega danij geb gayenterbe dindikenj tarenjinde wukken heñ heñ ge kurut yej hanj? Da hard dunke kukuwa hanj? ⁴ Derbe hanjkapy Yesu niñ terj kanduk kuruj wor po yenerj hinhan gobe dulinj yenerj hinhet yej nurde hanj? Moñ! Nebe dulñej yej ma nurde hime geb. ⁵ Al Kuruj beler Holi Spirit dunke mata tiñej turnunj yan kurayen kurayen yirke yenerj hinhan goyenbe Moseyen saba gama irde hike dunyij ma mere igij Yesu niñ yitij goyen nurde dufaytij sanij irkeya dunyij? Keñkela dufay henanj ko.

⁶ Be, Al Kurujyen mere asanjde gorbe Abraham niñ gahade katiñ hi: "Yejbe Al Kuruj niñ dufaymiñ tarenj irij. Irkeb Al Kuruj beler go kenejbe yejbe al huwak yej nurde unyij," yitij. Ningeb Abraham mata tiyyij goke dufay henanj ko. ⁷ Irde al kura mar dufaymiñ Yesu niñ tarenj irnayij gobe Abrahamyen dirñej weñ wor po henayij goyen keñkela nurde bebak tinanj ko. ⁸ Al Kurujbe kame kame al miñ hoyanj Yuda mar moñ goyen Yesu niñ dufaymiñ sanij irkeb al huwak yej yej nurde hinhin. Ningeb bikken Yesu niñ nurde Abraham momoj irij goyen Al Kurujyen asanjde gahade katiñ hi: "Gebe megen niñ al buda kuruj gayen nere guramya tarenja terj terj hiryoñ hawayij," yitij. ⁹ Ningeb Abraham beler Al Kuruj niñ dufaymiñ tarenj irke guram irde sanij irij gwahade po, al kura beler Yesu niñ dufaymiñ tarenj iryey gobe yej mananj Abraham irij gwahade po iryey. ¹⁰ Gega Al Kurujyen mere kurabe gahade katiñ hi: "Al kura Moseyen saba asanjde katiñ hi goyen gama irde hiyey gega, unjkurenj muñ kura soñ hekeb Al Kuruj beler mata buluj al yej kinyey," yitij. Ningeb megen niñ al tumñanj saba goyen keñkela ma gama irtek geb, saba goyen gama irniñ yej kurut yej hanj marbe Al Kuruj beler mata buluj mar yej yinyej. ¹¹ Fudinde, Al Kurujyen mererebe, "Al kura Al Kuruj dilinjde huwak hiyyej al gobe Al Kuruj niñ dufaymiñ tarenj irdeya kuñ hiyey," yitij hi. Ningeb Moseyen saba gama irde hinayijbe Al Kuruj beler al huwak ma yinyej. ¹² Moseyen saba gama ird ird mata goya Yesu niñ dufay sanij ird ird mata goyabe tunande moñ, hoyanj hoyanj wor po. Ningeb al kura Moseyen saba gama iryey gobe gote yufuk bana po hiyey. Munanj al kura Yesu niñ dufaymiñ tarenj ird ird mata gama

iryeybe gote yufuk bana po hiyey. Ningeb goke terj Al Kurujyen merere gahade katiñ hi: "Al kura mata kura gama iryeybe al gobe mata gote yufuk bana po hiyey," yitij. ¹³ Ningeb bikken neñbe Moseyen saba goyen gama irde hinhet geb, gote yufuk bana po hinhet. Irde keñkela ma gama irtek hinhet ningeb, Al Kurujyen bearar tetek wor po hinhet. Gega Al Kurujyen asanjdebe, "Al kura he hende kamyey gobe Al Kurujyen bearar bana hi ningeb, gogo he hende kama," yitij hi gwahade goyen po, Yesu Kristu beler dumulganj tiye yeybe gasuniniñ tenbe gogo kuruse hende kamyij. ¹⁴ Go tiyyij gobe Al Kuruj beler Abraham guram irde tarenj irij goyen Yesu Kristu hitte mat Yuda mar moñ al miñ hoyanj mananj neñ titij gwahade po tenayij yeybe gogo tiyyij. Gogab neñ tumñanj Yesu niñ dufayniñ sanij irdeb Al Kuruj beler Holi Spirit dunerj yej bikken biñ tiyyij goyen tetek.

Biñaya Moseyen sabaya

¹⁵ Be, kadne yago, biñ terj terj niñ yihim ningeb, neñ daha mat biñ terj hityen goyen momoj direñ tihim. Irkeb Al Kuruj beler biñ tiyyij gobe mali moñ, det kuruj wor po yej bebak tinayij. Be, al irawa kura mere sege irde biñ tiyiryeybe kame kadom kura beler epte ma walyey. Irde mere go hende mere hoyanj kura ma kiriyey. ¹⁶ Al Kurujbe gwahade po Abraham dilinjde biñ terj tebanj tenyabe, "Abraham, geya fonenge kame kame forok yiyyey goyabe guram dirde tarenj direñ," inyij. Al Kuruj beler "fonenge" yirij gobe al budam niñ ma yirij. Al unjkurenj gobe Yesu Kristu niñ po yirij. ¹⁷ Ga yej hime gate miñbe gahade: Al Kuruj beler Abraham dilinjde biñ tiyyij goyen dama 430 kuke gab Moseyen saba forok yirij. Ningeb Al Kuruj beler mehenjde biñ tiyyij goyen Moseyen saba gore epte ma walyey. ¹⁸ Be, Al Kuruj beler Abraham buniñej irde igij igij ire yeybe dilinjde biñ tiyyij go po gama irde guram irde tarenj irij. Ningeb neñ gayen Moseyen saba gama irteke Al Kuruj beler Abraham irij gwahade diryey? Epte moñ! Gwaha diryey manhan biñ tiyyij gobe miñ miñmoñ hewoj.

¹⁹ Ningeb danij wor po Al Kuruj beler Moseyen saba goyen kiriyij? Gobe mata damijbe dilinjde buluj goyen al yikala yire yeybe gogo kiriyij. Goyenbe Al Kuruj beler Abraham hitte biñ tiyyij al Yesu goyen forok yeybe Moseyen saba goyen isikamke hubu hiyyey yej nurdeya kiriyij. Irde Al Kuruj beler Moseyen saba Yuda mar yunyij gobe miyonmiñ hulyanj yirke katenj Mose haniñde keramiñ. Yingenj haniñde ma unyij. Irkeb Mose belerbe kahalte niñ al heñbe saba goyen al momoj yirij. ²⁰ Goyenpoga Al Kuruj beler Abraham dilinjde biñ tiyyiyabe yingenj po inyij. Al kura beler Al kurujyen mere basanj heñ Abraham momoj ma irij.

²¹ Be, gwahade ningeb, Moseyen saba goreb Al Kuruj beler biñ tiyyij goyen walyey? Moñ, epte moñ! Ningeb saba gore neñ huwa dirke Al Kuruj beler dawaryey manhan saba gore Al Kuruj biñ tiyyij goyen epte walyey yemewoj. Gega gwahade moñ.

²² Gwahade yarabe Al Kurunyen asan̄debe al buda kurun megen han̄ gabe mata bulun̄ belen̄ po aw yur-tin̄ gwahade katin̄ hi. Nin̄geb al kura dufaymin̄ Yesu Kristu nin̄ po san̄in̄ iryen̄ gob Al Kurunya awalik hen̄ Holi Spirit tiyyen̄ yen̄ bin̄a tiyyin̄ goyen fudinde gwahade go po tiyyen̄.

²³ Be, Yesu nin̄ dufay taren̄ ird ird mata ma forok yirin̄yabe Moseyen saba gote yufuk bana po hen̄ kun̄ kun̄be Yesu wayyin̄. ²⁴ Moseyen saba gobe mata bulun̄nin̄ dikala dirde hin̄hin̄. Irkeb mata bulun̄nin̄ halde huwa diryen̄ al Mesaia nin̄ nan̄kenen̄ hin̄het. Al Kurun̄be gwaha ten̄ hin̄ayin̄ yen̄ nurdeb gogo saba go kiryin̄. ²⁵ Irkeb Yesu forok yeke dufaynin̄in̄ yen̄ ge taren̄ ird hite geb, gayenterbe Moseyen saba gote yufuk bana ma hite.

²⁶ Den̄ man̄an̄ baptais ten̄be Yesu Kristuya awalikde po han̄. Irde al huwak wor po Yesu yara hetek yen̄ nurde han̄. Nin̄geb den̄be tum̄nan̄ Yesu Kristu nin̄ dufaytin̄ san̄in̄ irde Al Kurun̄yen dir̄nen̄ wen̄ han̄. ²⁸ Nin̄geb Yuda mar ma Grik mar, doyan̄ mar ma meten̄ mar, al ma bere wet kurun̄ goyen Yesu Kristuya hin̄ayin̄be al min̄ un̄kuren̄ po hen̄ayin̄. ²⁹ Nin̄geb den̄ goyen Yesu Kristuyen̄ al hen̄ayin̄be Abrahamyen dir̄nen̄ wen̄ hen̄ayin̄. Irdeb Al Kurun̄ belen̄ dir̄nen̄ wen̄be detmin̄ igin̄ † yunen̄ yen̄ bin̄a tiyyin̄ goyen den̄ man̄an̄ yawarnayin̄.

4 Be, dirin̄ kura kame nan̄in̄de det yawaryen̄ yihim goyen goke sopte gaha mat momon̄ diren̄ tihim: nan̄in̄de samun̄be urmin̄de. Gega urmin̄ go dirin̄ wor po hiyyenyabe meten̄ al kura belen̄ doyan̄ almin̄de samun̄ dufaymin̄de epte ma yawaryen̄ go gwahade goyen po dirin̄ goyen wor dufaymin̄de mali ma tiyyen̄. ² Nin̄geb dirin̄ po hikeyabe nan̄in̄ belen̄ al hoyan̄ yinke yen̄ belen̄ urmin̄ go doyan̄ irdeb samun̄min̄ man̄an̄ doyan̄ yirde hin̄ayin̄. Irkeb meremin̄ gama irde kun̄ kun̄ nan̄in̄ belen̄ nalu kirtin̄de gor heke gab igin̄ yin̄gen̄ dufaymin̄de dawetmin̄ doyan̄ yiryen̄. ³ Nin̄geb gwahade goyen po, nen̄ man̄an̄ mere fudinde goyen ken̄kela ma nurde hen̄yabe tum̄nan̄ dufaynin̄in̄be wuk ma yekeb megen nin̄ tikula yufuk bana po hen̄be go po gama yirde hin̄het. ⁴ Gega Al Kurun̄ belen̄ nalu goyenter ga yirin̄de gor forok yekeb Urmin̄ ten̄ kerke katyin̄ goyenbe bere belen̄ kawan̄ kiryin̄. Yen̄be nen̄ Moseyen saba yufuk bana hin̄het goyen daha wor Al Kurun̄ hitte yawameke Al Kurun̄ dir̄nen̄ wen̄ hewon̄ yen̄be Moseyen saba yufuk bana kawan̄ hen̄be nen̄ al yara hirin̄.

⁶ Nin̄geb den̄be Al Kurun̄yen dir̄nen̄ wen̄ han̄ goke ten̄be Urmin̄ya haryen̄ Holi Spirit goyen ten̄ kerke bitin̄de kater̄ doyan̄ dirde hiyen̄. Irkeb gore dirkeb bitin̄de mat Al Kurun̄ goyen dirin̄ muknen̄ belen̄ nan̄in̄ yago hoy yirde han̄yen yara, “Ado, Ado” inen̄ han̄yen gogo. ⁷ Gwahade geb den̄be Al Kurun̄ dir̄nen̄ wen̄. Nin̄geb megen nin̄ tikula kura gote yufuk bana ma han̄. Irde kamebe Al Kurun̄yen det kurun̄ gote min̄ mar hen̄ayin̄.

⁸ Be, hakotbe Al Kurun̄ ma nurde unen̄ hin̄han̄ goyarebe megen nin̄ tikula po gama irde un̄gurayen̄ yufuk

† Detmin̄ igin̄ gobe megen nin̄ samun̄ nin̄ ma yitin̄. Al Kurunya hugin̄en̄ hen̄ hen̄ mata goya Holi Spiritya goyen goke yitin̄.

bana po hen̄ yen̄ ge kafura hen̄ hin̄han̄. Goyenbe un̄gura gobe Al Kurun̄ mon̄. ⁹ Gega gayenterbe Al Kurun̄ nurde unen̄ han̄. Ma, Al Kurun̄ belen̄ nurde du-nen̄ hi yewen̄ gobe igin̄. Nin̄geb danīn̄ mulgan̄ hen̄ megen nin̄ usi tikula gote taren̄min̄ kenen̄be gote yufuk bana hokoyan̄ hinīn̄ ten̄ han̄? Taren̄min̄ gobe Al Kurun̄yen taren̄ folek mon̄ gega, danīn̄ tikula gore dukdawan̄ dirke kafura hen̄ sopte gama irnin̄ ten̄ han̄? ¹⁰ Den̄be megen nin̄ tikulare naluya gagasiya damaya kurayen̄ kurayen̄ yirtin̄ goyen gama yirde han̄. ¹¹ Den̄ belen̄ gwaha tikeb duldul wor po meten̄ timirin̄ yen̄ den̄ ge kanduknen̄ nurde hime. ¹² Nin̄geb, kadne yago, ne belen̄ den̄ hitte kun̄ den̄ mata ten̄ hin̄han̄ goyen ten̄ hin̄hem gwahade goyen po, den̄ wor ne mata ten̄ hime gayen po ten̄ hin̄ayin̄ yen̄ gago gusun̄an̄ dirde hime.

Be, han̄kapyā ne kun̄ den̄ya hin̄hemyabe mun̄ kura bulun̄ ma nirde hin̄han̄. ¹³ Be, han̄kapyā wor po den̄ hitte mere igin̄ Yesu nin̄ yitin̄ goyen tagalmirin̄ gobe garbam belen̄ nirke hoyan̄de ma kun̄ den̄ya hen̄ saba dirmirin̄be nurde han̄ gogo. ¹⁴ Garbam himirin̄ gore kanduk dun̄yin̄ gega, nenen̄ yilwa nirde nakikira ma niram̄in̄. Gwaha titnen̄be Al Kurun̄yen miyon̄ ma Yesu Kristu yin̄gen̄ goyen gargar irtin̄en̄ niram̄in̄. ¹⁵ Den̄be bitin̄de mat ne nin̄ aman̄en̄ wor po nurdeb dettin̄ san̄in̄ kura al hoyan̄be epte ma wor po yuntek goyen nebe wilaknen̄ po nuntek hamin̄ yen̄ dener̄ hin̄hem. Gega gayenterbe aman̄ dufaytin̄ kurun̄ gobe daha tiyun̄? ¹⁶ Gayenter mere fudinde gayen momon̄ dirme-keb asogo dira yen̄ nurde han̄?

¹⁷ Be, usi saba mar den̄ bana han̄ gobe den̄ goyen dawarnin̄ wor po yen̄ nurde han̄. Gega go mar gobe dufaymin̄ bulun̄ kerdeb gogo ten̄ han̄. Dufaymin̄debe neya den̄ya awalik hen̄ hite gayen pota yirtekeb nen̄ ge po nurnan̄ yen̄be gogo ten̄ han̄. ¹⁸ Goyenbe al kura belen̄ dufaymin̄ igin̄ po kerde bitin̄ yad yad nin̄ kurut wor po yen̄ han̄ kenem igin̄ yen̄ nurde hime. Nin̄geb ne gor hen̄ya ma gor ma hen̄ya wor hugin̄en̄ gwahade po ten̄ hin̄ayin̄. ¹⁹ Woy! Dirin̄ne yago, den̄be al huwak wor po Yesu Kristu yara hewon̄ yen̄ nurde bere kura dirin̄ urke ulin̄ misin̄ kater̄ hi yara den̄ ge ten̄ bene misin̄ bulun̄ wor po nirde hi. ²⁰ Den̄ mata ten̄ han̄yen goke kukuwamnen̄ wor po nurde hime geb, daha mat kun̄ kadam̄ genen̄ ten̄ igin̄ mat mere dirmewon̄ wor po yen̄ nurde hime.

²¹ Be, den̄ Moseyen saba gama irde hinīn̄ yen̄ nurde han̄ mar goyen den̄gem momon̄ nirnan̄! Den̄be Moseyen saba gote min̄ ken̄kela ma nurde han̄? ²² Ma nurde han̄ kenem Moseyen saba gote min̄ goke Al Kurun̄yen asan̄debe gahade katin̄ hi geb, ken̄kela bebak tinar̄ ko. Be, Abrahambe urmin̄ waran̄ min̄yan̄ hirin̄. Dirin̄ kurabe meten̄ bere belen̄ kawan̄ kiryin̄. Mun̄an̄ kurabe Abraham berem wor po belen̄ kawan̄ kiryin̄. ²³ Meten̄ bere gore dirin̄ kawan̄ kiryin̄ gobe alyen̄ dufay gama irde dirin̄ kawan̄ hirin̄. Mun̄an̄ Abraham berem wor po gore dirin̄ kawan̄ kiryin̄ gobe Al Kurun̄ belen̄ Abraham dilin̄de bin̄a tiyyin̄ goyen gama irke dirin̄ kawan̄ hirin̄.

²⁴ Be, Abraham urmiñ warañde barañ garebe mata kura dikala dirde hi. Bere kurabe Al Kurun belen Abraham diliñde biña tiyyiñ gote tunañen. Munañ kurabe Moseyen saba kerd yuniñya biña tiyyiñ gote tunañen. Niñgeb meten bere Hagar gobe Al Kurun belen Sainai dugure Yuda mar niñ saba Mose unyiñ gwahade goyen. Goke tenbe saba goyen gama irde gote yufuk bana po hañ marbe meten bere Hagar hinhin yara po henayin. Epte ma Al Kurunyen dirnen wen henayin. ²⁵ Hagar gobe Al Kurun belen Arebia nanare niñ Sainai dugure Moseyen saba Yuda mar yuniñ go goyen yara. Irde bere gobe Yuda marte taun Yerusalem megen ga hi gote tunañen. Alya bereya megen gar niñ Yerusalem bana hañ mar belen Moseyen saba gote yufuk bana po heñ kanduk ten hañ gobe Hagar belen doyan beremiñ yufuk bana hinhin go gwahade goyen geb, gogo diner hime. ²⁶ Gega alya bereya Al Kurunyen gasun de niñ Yerusalem gergen bana hañ mar gobe doyan bere Sara gote tunañen. Yenbe Moseyen saba yufuk bana ma hinhin. Irde nen wor saba gote yufuk bana ma hite geb, bere gote dirnen wen yen nurde hime. ²⁷ Bere gob hanñkapyabe niga hinhin. Gega kame al budamde abuyiniñ hiriñ geb, goke Al Kurunyen asañde gahade katin:

“Woy, niga bere, gebe diriñ kura ma besa irde hayen. Gega aman hawayin.

Diriñge yagobe kame kame bere hugiñen unya hitiñ gote diriñ folek, budam wor po forok yenayin.

Niñgeb gebe diriñ kawan kerd kerd uliñ misiñ goyen gwahade yen ma nurde ha gega,

kame forok yenayin goke gayenter amanen nurde tikiñ hawayin!” yitiñ hi.

Aisaia 54:1

²⁸ Niñgeb, kadne yago, denbe Al Kurun belen Aisak niñ Abraham diliñde biña tiyyiñ gwahade goyen po, den wor biña titiñ bana goñ heñ Al Kurunyen dirnen wen hitiñ hañ. ²⁹ Gega Abrahamyen dufayde diriñ forok yiriñ goreb urmiñ hoyañ Holi Spirityen taren de forok yiriñ goyen bulun bulun iryiñ. Niñgeb gwahade goyen po gayenter manañ Moseyen saba gama irde hañ mar belenbe Yesu gama irde hañ mar bulun bulun yirde hañ. ³⁰ Gega itin belen kuliñ bulun bulun iryiñ goke Al Kurunyen asañde dahade katin hi? Asañdebe gahade hi: “Meten bereya doyan beremiñyat urmiñ warañ gobe epte ma naniñde samun goyen tumñan de yawariryen. Berem wor po gote urmiñ belen po gab naniñde det yawaryen. Niñgeb meten bereya urmiñyabe yakira tike kuriryen,” yitiñ hi. ³¹ Niñgeb, kadne yago, nenbe meten bere gote dirnen wen moñ, doyan bere gote dirnen wen hite yen nurde hime. Niñgeb nenbe Moseyen saba yufuk bana ma hite, Yesuyen yufuk bana hite.

Yesu Kristu belen Moseyen saba yufukde mat dad siñ diriyin

5 Be, Yesu Kristu belen Moseyen saba gote yufuk bana heñ kanduk wor po nurde hinhetde mat dad siñ dirkeb Moseyen saba gote yufukde ma hite. Kan-

duk kurun dunen hinhinde mat dawaryin geb, hipirkeñ nurde hite. Niñgeb taren henayin. Irde Moseyen saba kanduk dunen hinhin goyen bana sopte ma hinayin.

² Ga nurnañ ko. Al hoyañ belen moñ, ne Pol gare mere sanin po dirde hime. Den goyen mulgan heñ Moseyen saba gama irde guba yenayinbe Yesu Kristu den ge ten kamiñ gobe miñ miñmoñ wor po hiyyen.

³ Sopte den tumñan hayhay direñ tihim. Moseyen saba bana goñbe mata kurayen kurayen gama yird yirdmiñ meten wen wor po goyen budam hañ. Irde mata goyen tumñan kenkela ma gama yirnayin marbe mata bulun mar yitiñ hi. Niñgeb den hañ bana goñ niñ al kura saba goyen bana niñ mata kurabe guba yen yen mata goyen igiñ yen nurde guba yenayinbe go mar gobe saba goyen bana niñ mata tumñan gama yirde hinayin. Irde kanduk bana goñ hinayin. ⁴ Den kura kurabe Moseyen saba gama irteke gab Al Kurun belen al huwak dinyen yen nurde gwaha ten hañ mar gobe Yesu Kristuya awalik heñ heñ belentiñbe dindiken walde hañ. Irde Al Kurun belen buniñen dirde igiñ igiñ dirtek belen goyen dindiken tubul titiñ hañ. ⁵ Munañ nenbe gwahade moñ. Nenbe Yesu niñ dufayniniñ taren irtekeb Al Kurun belen al huwak yen denen hiyen. Niñgeb kame nalu funañde wor Al Kurun belen gwahade po dinyen yen fudinde nurdeb Holi Spirityen taren de goyen goke doyan heñ hite. ⁶ Fudinde, nenbe Yesu Kristu yufuk bana hitekeb Al Kurun diliñdebe guba yenayin ma guba ma yenayin goyen goke ma nurde hi. Gwahade yarabe dufayniniñ yen ge sanin irde bininiñde mat amanen nurde kadniniñ farañ yurde hite goke po gab nurde hi.

⁷ Be, hakotbe mere fudinde goyen kenkela wor po gama irde hinhan. Gega ganun al belen wor po usi dirke wabun urde mere fudinde gama irde hinhan goyen bada hañ? ⁸ Go mar go wan wabun durañ gobe dufaymiñde po tiyan. Al Kurun den hoy diriñ al gore ma hulyañ yirun. ⁹ Go mar gobe yis dirnen muñ kura palawa bana hilyañ kuñ meten ten hiyen go gwahade goyen. Niñgeb mel gobe al budam moñ gega, den kurun gote dufaytiñ bulun yirde hañ. Niñgeb kenkela heñ ga hinan ko. ¹⁰ Nebe den goyen Doyan Al Kurun belen farañ dirkeb dufay hoyañ kura ma tenayin wor po yen nurde hime. Munañ al kura gore dufaytiñ bulun yirke ñakñak ten hañ. Go dirde hañ mar gobe tumñan Al Kurun belen murungem bulun wor po yunyen.

¹¹ Be, kadne yago, guba yen yen mata niñ manañ tagalde kuñ himyen manhan ulner mere kurun gwahade ma forok yewon. Gwaha ten himyen manhan Yesu kuruse hende kamiñ goke tagalde himyen goke asogo ma nirde hiwon. ¹² Niñgeb guba yen yen matabe igiñ yen goke bitiñ yade hañ mar gobe sikken wal wal po moñ daha wor tumñan yalsok manañ yade pasi hewon yen nurde hime!

¹³ Be, kadne yago, denbe Moseyen saba kanduk miñyan bana goñ hikeya Al Kurun belen dawaryin. Irkeb dufaytiñbe hipirkeñ po nurde hanen. Gega, “Moseyen saba bana ma hite geb, dufayniniñde mali kuñ

hitek," yenbe megen niŋ mata Al Kurunŋ diliŋde bulunŋ yeneŋ hiyende gor ma katnayiŋ. Gwaha titŋenbe Al Kurunŋ beleŋ bubulkunŋe wor po yenŋ nurde dunenŋ igiŋ igiŋ dirde hi gwahade goyen po, denŋ wor kadom faranŋ gurde tenŋ hinayiŋ. ¹⁴ Moseyen saba kurunŋ gote miŋ wor pobe gahade yitiŋ hi: "Gigenŋ ge amanenŋ nurde hayen gwahade goyen po, al hoyanŋ niŋ mananŋ gwahade po nurde hayiŋ," yitiŋ. Niŋgeb gwahade po tenŋ hinayiŋ. ¹⁵ Gega dapŋa duwi yara heŋ kadom gisenŋ tenŋ kadom niŋiyam gird ma tenŋ hinayiŋ. Monŋgo gwaha tenŋbe dindikenŋ uliŋ kadom bulunŋ gird wor po tenŋ hinayiŋ geb kenkela heŋ ga hinayiŋ.

¹⁶ Goke tenŋbe Holi Spirit beleŋ doyanŋ dirde hikeya kunŋ hinayiŋ dinenŋ hime. Gogab epte ma dindikenŋde dufay bulunŋ gama irde mata tenŋ hinayiŋ. ¹⁷ Megen niŋ mata tenŋ tenŋ dufay bulunŋbe Holi Spiritenŋ dufayya karki yirtek monŋ. Holi Spiritenŋ dufayya megen niŋ mata tenŋ tenŋ dufay bulunŋyabe ire asogomya wor po. Niŋgeb dufay kura gama irde gwaha gwaha tiniŋ yenŋ nurde hanŋen gega, dufay kura beleŋ walde dunkeb bada heŋ hanŋen. ¹⁸ Gwahade niŋgeb, Holi Spiritenŋ dufay gama irde hinayiŋbe Moseyen saba kanduk miŋyanŋ gote yufuk bana ma hinayiŋ.

¹⁹ Munanŋ megen niŋ mata bulunŋbe kenkelak wor po gahade: leplep mata, biŋdebe bere niŋ bulunŋ mat dufay heŋ heŋ mata, kuluyen mata yara mata memyak tenŋ tenŋ mata. ²⁰ Irdeb det tonenŋ al beleŋ yirŋiŋ goyen doloŋ yird yird mata, kalgaya soyaya mata. Irdeb kadom niŋ bulunŋ nurd gunenŋ gunenŋ mata, kadom niŋ igiŋ ma nurd nurd mata, awalikde heŋ heŋ goyen bulunŋ ird ird mata, kadom igiŋ mat hike goke biŋ ar yenŋ yenŋ mata, mali bearar tenŋ tenŋ mata, kudiŋ dufayde det komkom heŋ heŋ mata. Irde awalik dufay walde walde mata, al biŋ yakamke fitfut tenŋ nende gigen heŋ heŋ mata. ²¹ Irde kadom kura igiŋ mat hike yenenbe daniŋ nenŋ gwahade monŋ yenŋ nurd nurd mata, kukuwa fe nene kukuwa heŋ heŋ mata gwahade gwahade goyen. Be, al mata gwahade go tenŋ hinayiŋ mar gobe epte ma Al Kurunŋyen dirnenŋ wenŋ henayiŋ. Irdeb Al Kurunŋ beleŋ detmiŋ yunenŋ yiriŋ goyen epte ma yawarnayiŋ yenŋ bikkenŋ hayhay dirmiriŋ goyen gago sopte dinhem.

²² Gega Holi Spiritenŋ dufay gama irnayiŋbe iginenŋ igiŋ forok yenayiŋ. Iginenŋbe biŋde mat kadom niŋ amanenŋ nurd yunenŋ hinayiŋ, amanŋ dufay po kurunŋ hinayiŋ, biŋ kamke igiŋ po hinayiŋ. Irde kadom kura matamiŋ igiŋ hewonŋ yenŋ doyanŋ heŋ heŋ ge piŋenŋ ma heŋ hinayiŋ. Kadom igiŋ igiŋ yirde, yu yirde hinayiŋ, al hoyanŋ beleŋ hekenŋ nurde yuntek mata po tenŋ hinayiŋ. ²³ Irde bekenŋde igiŋ mat al mere yirde mata tenŋ hinayiŋ, irde uliŋde po amanŋ hetek mata fole irde hinayiŋ. Be, mata igiŋ gahade gab megen niŋ saba kura gore epte ma bisam yiryenŋ. ²⁴ Fudinde, Yesu Kristuyen alya bereyabe megen niŋ dufay bulunŋya megen niŋ mataya titek titek po nurde hanŋen kurunŋ gobe kuruse hende gasa yirke kamtiŋ. Niŋgeb megen niŋ dufay bulunŋ gama ma irtek hitiŋ hanŋ. ²⁵ Nenbe Holi Spirit beleŋ doyanŋ dirke kunŋ hityen geb, yende yufukde po hi-

tek. ²⁶ Irdeb nenŋ harhet harhet mata ma tenŋ hitek, irde al kura bearar tiyi mat ma mata tenŋ hitek, irde kadni-niŋ kura igiŋ mat hike yenenŋ daniŋ nenŋ gwahade monŋ yenŋ ma nurde hitek.

Al igiŋ igiŋ yirde hinayiŋ

6 Be, kadne yago, al kura mata bulunŋde katke kenenbe denŋ Holi Spiritenŋ dufay po gama irde hanŋ mar goreb faranŋ urde, "Mata bulunŋ go tubul tiya," inayiŋ. Goyenbe bitiŋde yenŋ ge buninenŋ nurde unenŋya bekenŋde momonŋ irnayiŋ. Irde gwaha tenŋ henŋyabe dindikenŋ mata bulunŋ goyenter katerŋ katerŋ ge kenkela heŋ ga tenŋ hinayiŋ. ² Irde denŋ hanŋ bana gonŋ kadtiŋ kura kanduk miŋyanŋ hekeb kadom faranŋ gurd tenŋ hinayiŋ. Gwaha tenŋ hinayiŋbe Yesu Kristu beleŋ mata igiŋ kadtiŋ ge amanenŋ wor po nurde hinayiŋ yiriŋ goyen kenkela wor po gama irde hinayiŋ. ³ Be, al kura mata bulunŋ fole irtek tareŋ miŋmonŋ gega, yingenŋ ge yenŋ, "Nebe tareŋne yanŋ," yiyyenŋ al gobe yingenŋ goyen po usi irde hiyenŋ. ⁴ Niŋgeb denŋbe matatiŋ kurunŋ goyen Al Kurunŋ diliŋde dahade denenŋ hi goyen goke kenkela nurde ga hinayiŋ. Irde matatiŋ goyen igiŋ kenem goke igiŋ amanenŋ nurde hinayiŋ. Irde mata dahade tenŋ hinayiŋ gote murunŋembe nende gigen Al Kurunŋ diliŋde huwarde yawarnayiŋ. Niŋgeb kadtiŋ kura mata kura tike yenenbe, "Yenbe bulunŋ, nenbe igiŋ," ma yenŋ hinayiŋ.

⁶ Irdeb Al Kurunŋyen mere niŋ saba dirde hiyenŋ al goyen dawet kurunŋ nurkeb faranŋ urde hinayiŋ. ⁷ Irde dindikenŋ usi ma yirde hinayiŋ. Al Kurunŋbe al kura beleŋ epte ma usi iryenŋ. Niŋgeb da biŋge harnayiŋ gobe gote iginenŋ po yawarnayiŋ gwahade goyen po, mata dahade tenŋ hinayiŋ gobe gote iginenŋ mananŋ gwahade po forok yenŋ hinayiŋ. ⁸ Niŋgeb al kura megen niŋ dufay bikkek goyen hapek yanŋ yenŋ nurde gama iryenbe dufay bikkek gore po irke Al Kurunŋyen bearar bana hiyenŋ. Munanŋ Holi Spiritenŋ dufay po gama irde yenŋ beleŋ amanŋ hiyyenŋ mat po mata tenŋ hiyenbe Holi Spirit beleŋ Al Kurunŋya huginenŋ heŋ heŋ beleŋ goyen kerd unyenŋ. ⁹ Irde Al Kurunŋ diliŋde mata igiŋ tenŋ tenŋ niŋ bada ma hetek gob gote iginenbe Al Kurunŋ beleŋ nalu kiriŋde gorbe yawartek. Niŋgeb Al Kurunŋ diliŋde mata igiŋ tenŋ tenŋ niŋ piŋenŋ heŋ bada ma hetek. ¹⁰ Niŋgeb al kura faranŋ urtek hike kenenbe go ma kenenŋ wasak titek. Goyenbe Yesu niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irde Al Kurunŋ dirnenŋ wenŋ hitiŋ goyen mar go wa faranŋ yurtek.

¹¹ Be, mere dirde hime gayen kenkela kenenŋ bebak tinayiŋ yenbe hanner wor po mere bilmiŋ karkuwanŋ gago kayhem.

¹² Be, al kurabe gwaha gwaha titekeb al hoyanŋ beleŋ igiŋ dennanŋ yenŋ nurde hanŋ mar beleŋ denŋ goyen guba yenŋ yenŋ ge pakku dirde hanŋen. Go tenŋ hanŋ gobe Yesu Kristu kuruse hende kamiŋiŋ mere goyen goke tenŋ kanduk yenenŋ yenenŋ niŋ kafura henbe gogo guba yenŋ yenŋ ge pakku dirde hanŋen. ¹³ Moseyen saba gama irtek yenŋ guba yitiŋ mar goyen wor saba goyen upsinenŋ ma gama irde hanŋ. Gega al beleŋ al budam guba yukanŋ yenŋ turunŋ dirnayiŋ yenbe gogo guba yenŋ yenŋ

niŋ bitin yade haŋ. ¹⁴ Gega nebe det hoyan niŋ ma po turuŋ turuŋ teŋ heŋ. Doyan Al Kurun Yesu Kristu kuruse hende kamyin goke po ga turuŋ turuŋ teŋ heŋ. Nebe kuruse hende kamyin al Yesu goyen po gama irde himyen. Irkeb dufayne bikkek megen niŋ mata gama irde hinhin goyen wor kuruse hende kamyin. Niŋgeb megen niŋ mataya dufayya gote yufukde ma hime.

¹⁵ Be, al kura guba yitin ma guba ma yitin gobe det dirneŋ. Al Kurun beŋ goke ma nurde hi. Yenbe al beŋ Yesu niŋ dufaymin tareŋ irde Al Kurun dilingde al gerger heŋ mata igin po teŋ hi goke po ga nurde hi. ¹⁶ Niŋgeb saba gayen gama irde hinayin marbe tumnan Al Kurun beŋ bunineŋ yirde igin igin yirde

bin yisikamke igin po hiwon yen nurde hime. Yesuyen alya bereya Al Kurun dirneŋ wen wor po hitin goyen tumnan Al Kurun beŋ gwahade po yirwon yen nurde hime.

¹⁷ Be, mere funan direŋ tihim geb. Nebe Yesu niŋ igin ma nurde haŋ mar beŋ mununke usu budam yawar-mirin. Niŋgeb usu delneŋ gare nebe Yesuyen meten al goyen dikala dirde hi. Niŋgeb deŋ kura beŋ usi saba gama irde sopte kanduk ma nunnayin.

¹⁸ Be, kadne yago, Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu beŋ bunineŋ dirde igin igin dirkeb igin po hiwon yen nurde hime. Fudinde wor po.

Efesus

1 Nebe Pol, Al Kurun belen basiņa nirde Yesu Kristuyen mere basan al, aposel niryin. Ningeb ne belenbe den Efesus taunde nin mar, Al Kurun dilinde wukken han, irde bitinde mat fudinde wor po Al Kurun gama irde han mar goke ten asan gago kan hime.

² Irde Adoninin Al Kurunya Doyan Al Kurun Yesu Kristuya belen buninen dirde igin igin dirdeb bitin yisi-kamke igin po hiwon yen nurde hime.

Al Kurun belen guram dirde taren dirde hi

³ Be, Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu Nani Al Kurun turun irde hitek. Yenbe nen gayen Yesu Kristuya hiteke tonninin guram yirde sanin yirtek det goyen tumnan dunen hiyen. ⁴ Al Kurunbe nankinya megenya ma forok yirdeya nen gayen Yesu nin tenbe basiņa diryin. Basiņa diryin goyenbe yen dilinde wukkeken hej ulnininde merem mon hinayin yen basiņa diryin. Yenbe nen gayen bubulkuņne wor po yen nurde dunenbe ⁵ dirinne wen henayin yen bikken wor po basiņa diryin. Ningeb Yesu Kristu gobe dumulgan ten ten meten nin katenbe kamyin. Al Kurun belen mata go tiyyin gobe yingende dufayde po gwaha tiye yen amanen nurdeya mata gogo tiyyin. ⁶ Ningeb nen buninen dirde igin igin diryin goke turun irde hitek. Yenbe Urmin goyen bubulkuņne wor po yen nurde unen hiyen geb, Urmin goke ten nen gayen buninen dirde igin igin diryin gobe turun yan wor po. Go diryin gobe nen belen wol henayin yen nurdeya ma gwaha diryin. Ningeb gwaha diryin al Al Kurun goyen turun irde hitek.

⁷ Al Kurun belen buninen dirde igin igin diryin gobe kurun wor po. Ningeb gogo Yesu darim wok irde kamyin gore po mata buluninin halde dunenbe dumulgan tiyyin. ⁸ Ningeb Al Kurun belen buninen dirde igin igin dirde henya dufay wukkeken meremin kenkela bebak tenya kun kun taren dunun gobe gwahade kura yetek mon. Kurun wor po.

⁹ Bikkenbe Al Kurun belen Yesu Kristube meten gwahade gwahade tiyyen yen nurde hinhin dufay gobe banare po hinhin geb, al belen bebak ma ten hinhan. Gega Al Kurun yingen nalu kiryin gobe gayenter forok yitin hi. Irkeb dufaymin banare nin goyen kawan forok irke kenen bebak ten han. ¹⁰ Dufay kiryin gobe gahade: nalu kiryin goyen forok yekeb det banare ninya kawan ninya, irde megen ninya nankinde ninya kurun gayen tumnan yawan gabu yirdeb Yesu Kristube det kurun gote doyan almin iryin.

¹¹ Ningeb Israel mar bana nen gayen wor Yesuya hitekeb Al Kurun belen alya bereyane hen detne igin igin

goyen yawarnayin yen basiņa diryin. Yenbe dufay kura kerdeb go po gama irde hiyen geb, bikken dufaymin kiryin goyen po gama irde basiņa diryin. ¹² Gwaha diryin gobe, "Yen wa mehen hen Yesu Kristu nin dufaymin taren irde, yen ge po doyan hen Al Kurun saninmin turun yan goyen turun irde hinayin," yenbe gogo nen wa basiņa diryin. ¹³ Be, den wor Al Kurun belen dumulgan ten ten nin yitin mere igin fudinde goyen nuramin. Irdeb Yesu Kristu nin dufaytin taren iramin geb, Holi Spirit dunen yen bikken Al Kurun belen bin tiyyin goyen dunyin. Holi Spirit dunyin gobe nere alya bereya yen kawa dirdeb gogo Holi Spirit dunyin. ¹⁴ Holi Spirit dunyin gobe nen belen go kenenbe kame Al Kurun det igin goyen yawartek nende henayin goyen bebak dird dird nin dunyin. Be, det yawartek gobe Al Kurun belen alya bereyamin yumulgan ten ten meten min uryin goyen kun kun pasi iryen goyenter gab det goyen yawartek. Ningeb Al Kurun belen meten kurun turun yan wor po tiyyin goyen goke turun irde hitek.

Pol belen Al Kurun gusunan iryin

¹⁵ Ningeb den belen Doyan Al Kurun Yesu nin dufaytin taren irde, Al Kurunyen alya bereya nin amanen nurde yunen han gote mere momontin nurmirinde mat wan wan ¹⁶ gayenter wor den ge ten Al Kurun igin wor po nurd unen unen nin bada ma hen hime. Nebe Al Kurun mere irde henya den ge bene sir ma yen hiyen. ¹⁷ Irdeb Doyan Al Kuruninin Yesu Kristuyen Nani Al Kurun denem turun yan wor po gore Holi Spirit dunke dufaytin wuk irde Al Kurunbe al dahade goyen den goyen dikala dirwon yen gusunan irde himyen. Gogab Al Kurunbe al gwahade yen kenkela wor po nurde unenbe yenya kadom nurd gunen ten hinayin. ¹⁸ Irde dufaytin wuk yeke alya bereya Al Kurun belen hoy yirtin mar goyen kame igin wor po yiryen gobe dahade goyen bebak tiwon yen gusunan irde himyen. Al Kurun belen alya bereyamin yunen yen detmin gitik tiyyin gobe kurun turun yan wor po goyen bebak tiwon yen nurde hime. ¹⁹ Irde nen Yesu nin dufaynin sanin irtin mar bana Al Kurunyen taren daha mat meten kurun wor po ten hi goyen kenkela bebak tiwon yen gusunan irde himyen. Tarenminbe kurun wor po, taren hoyan kura goya tunande yetek mon. Irde saninmin nen bana meten ten hi gobe taren hoyan mon. ²⁰ Taren gobe Al Kurun belen Yesu Kristu kamyinde mat isan henbe yende gasunde tukun Doyan Al Kurun irde hani yase belen kiryin taren goyen. ²¹ Ningeb

Yesu gobe megen gar niñ doyañ mar kurayen kurayen gote sañiñ folek wor po. Yenbe al denjem yañ gayenter hanja kame forok yeñ hinayinya kurun gote tareñ folek wor po. ²² Al Kurun belen det kurun gayen doyañ yird yird tareñbe Yesu unyiñ. Yeñ belen Yesu doyañ al iryiñ gobe Yesuyen alya bereya sios niñ tenbe gogo gwaha iryiñ. ²³ Sios gobe Yesuyen uliñ pigiñ, irde Yesu yingenebe tonañ. Yeñ po ga megenya nanjinya irde det kurun gayen doyañ yirde hi. Niñgeb det kura epte ma yingene muñ po pat yeñ hoyañ po hiyen. Yesu Kristu goreb sios bana goñ heñ doyañ yirde hi geb, alya bereyamiñ kura epte ma yingene muñ po hiyen. Tumñañ ala yende yufukde po hinayiñ.

Al Kurun belen al gergeñ diriñ

2 Bikken denbe Al Kurun mere ma nurdeb mata buluñ teñ hinhan geb, Al Kurun diliñdebe al kamtiñ hinhan. ² Goyarebe megen niñ mata buluñ po gama irde hinhan. Irdeb ungura sañiñ miñyan naña kota ga hañ gote doyañ alyen mere po nurde gama irde hinhan. Go ungura goreb gayenter alya bereya Al Kurun mere pel irde hañ mar goyen doyañ yirde hi. ³ Bikkenbe neñ wor tumñañ mel go hañ gwahade goyen heñbe ulniniñde amañ hetek dufay po gama irde hinhet. Irdeb daha mat daha titekeb ulniniñde amañ nurtek dufay goyen bininiñ bana making irtewoñ yeñ nurde hinhet. Go teñ hinhetya goyenbe Al Kurun belen mata buluñ teñ hanjen mar goke bearar teñ gote murungem buluñ gitik iryiñ goyen neñ wor tetek belneñde hinhet.

⁴ Goyenpoga Al Kurun bunineñbe kurun wor po, irde neñ gayen bubulkuñe wor po yeñ nurd nurd matamiñ goyen manañ kurun wor po. ⁵ Niñgeb mata buluñniniñ gore po mudunkeb Al Kurun diliñdeb kamtiñ hinhet gega, Yesu Kristu kamiñde mat isañ hiriñ gwahade goyen po, neñ manañ diliñdeb al gergeñ wor po diriñ. Al Kurun belen gwaha mat dumulgañ tiyiñ gobe bunineñ dirde igiñ igiñ dire yeñbe gogo gwaha diriñ. ⁶ Neñbe Yesu Kristuya awalikde hite. Niñgeb Al Kurun belen Yesu Kristu kamiñde mat isañ hiriñ gwahade goyen po, neñ manañ al gergeñ diriñ. Irdeb Al Kurun gasuñde gor Yesuya heñ detmiñ doyañ yirde hinayiñ yeñbe gogo al denjem yañ diriñ. ⁷ Neñ gayen Yesu Kristuya hitekeb gogo igiñ igiñ diriñ. Al Kurun belen go diriñ gobe bunineñmiñ kurun wor po goyen kawan irmeke al kame hinayiñ mar wor keneñ bebañ teñ hinayiñ yeñbe gogo gwaha diriñ.

⁸ Denbe Al Kurun belen dumulgañ tike igiñ hañ gobe dindikeñde tareñde moñ. Al Kurun belen bunineñ dirde farañ durkeb Yesu niñ dufaytiñ tareñ iramiñ geb, gogo dumulgañ tiyiñ. Dumulgañ tiyiñ gobe duliñ dumulgañ tiyiñ. ⁹ Mata igiñ kura ma teñ hikeya dumulgañ tiyiñ. Gogab al kura mata igiñ teñ hiyen goke epte ma yingene ge turuñ turuñ teñ hiyen. ¹⁰ Al Kurunbe al gergeñ dird dird al. Niñgeb mata igiñ teñ hinayiñ yeñbe Yesu Kristuya nenya gabu dirde unkuñe po dirdeb gergeñ wor po diriñ. Gwaha diriñ gobe neñ gay-

en mata igiñ teñ hinayiñ yeñ bikken dufaymiñ kiryiñ goyen po gama irde gogo gwaha diriñ.

Yuda marya al miñ hoyanya yade al miñ unkuñe iryiñ

¹¹ Be, guba yeñ yeñ mata gobe uliñde niñ mata po geb, gayenterbe miñ miñmoñ. Goyenpoga Yuda marbe mata gobe fudinde yeñ nurde gama irde hanjen. Irdeb yingene ge yeñ, "Neñbe guba yitiñ mar geb, Al Kurun alya bereya," yeñ hanjen. Irde den al miñ hoyañbe, "Guba ma yeñ duntin geb, Al Kurun alya bereya moñ," dineñ hanjen. Niñgeb denbe bikken dahade hinhan goyen bitiñ sir ma yiyyeñ. ¹² Goyareb denbe Yesu Kristuya gambuñe ma hinhan. Irde Israel mar bana ma hinhan. Irdeb Al Kurun belen alya bereyamiñ detmiñ yuneñ yeñ biña tiyiñ go tetek ma po hinhan. Denbe megen gar heñ Al Kurun ma nurd unen hinhan geb, al gore kura igiñ diriñ yeñ ma po nurde hinhan. ¹³ Bikkenbe Al Kurun bindere muñ kura ma hinhan, gisaw wor po hinhan. Gega gayenterbe Yesu Kristu belen den ge teñ darim wok irde kamiñ goke tenbe yenya heñ Al Kurun bindere wor po hañ.

¹⁴ Yesu Kristube al biñ yisikamke igiñ heñ heñ gote miñ al. Niñgeb bikken neñ Yuda marya den al miñ hoyanya kahaltebe bipti sañiñ kurun wor po hinhin gega, Yesu kamiñ goreb bipti goyen upew uryiñ. Irdeb neñ gayen gabu dirke al miñ unkuñe po hitiñ hite. Yeñ belneñbe neñ kahalte bipti kurun kadom igiñ ma nurd gunen teñ hoyañ hoyañ hityen goyen upew uryiñ. ¹⁵ Yeñbe neñ ge teñ kamiñ geb, goke tenbe Moseyen sabaya gote saba mukneñ kurayen kurayen katiñ kurun goyen pasi kiryiñ. Go tiyiñ gobe Yuda marya al miñ hoyanya goyen yawañ gabu yirde al miñ unkuñe gergeñ, Yesuyen alya bereya yird yird niñ tiyiñ. Niñgeb go mata tiyiñ gore dirkeb gago awalikde hite. ¹⁶ Yeñbe Yuda marya al miñ hoyanya kahalte asogo hiyen goyen kuruse hende kamiñ gore po pasi kiryiñ. Irdeb al miñ irawa goyen yawañ gabu yirde al miñ unkuñe po iryiñ. Gwaha diriñ gobe neñ gayen tumñañ Al Kurun awalikde hinayiñ yeñbe gogo dumulgañ tiyiñ. ¹⁷ Yeñ belen wañbe den Al Kurun bindere ma hinhan neñ Yuda mar Al Kurun bindere hinhet marya gayen tumñañ awalikde heñ heñ niñ mere igiñ goyen momoñ diriñ. ¹⁸ Niñgeb denya nenya tumñañ Yesu Kristu belen meten tiyiñ goke Holi Spirit titiriñ geb, yende tareñdebe epte Adoniniñ Al Kurun hitte kutek hite.

Al Kurun ya balem wor pobe neñ gago

¹⁹ Niñgeb den al miñ hoyañ goyen gayenterbe albak yara ma hañ. Neñ gayen Al Kurun gasuñde hite gwahade goyen po, den wor gor niñ alya bereya hañ. ²⁰ Neñ aposelya Al Kurun mere basañ mar porofetyabe ya tola yara. Irde Yesu Kristu yingenebe armo tola go gwahade goyen. Munañ denbe tola yimiñtiñ goyen hende ya irtiñ go gwahade. ²¹ Ya kiñkiniñya ya ird ird det kurun gobe kahalte niñ tola kurun goyenter basañ hitiñ hañ gwahade goyen po, neñ wor tumñañ Yesuy-

en yufukde gabu irde unjkurenj po hite. Ningeb neñ tumñanğ gare po Al Kurunğyen ya balem go gwahade yara hite. ²² Munanğ denğ wor Yesuya awalikde hanğ geb, neñya tumñanğ gabu dirde Al Kurunğ diliñde ya balem wor po dirde hi. Gogab Holi Spiritbe iginğ denğ bana hiyenğ. Holi Spirit hiyenğde gorbe Al Kurunğ wor hiyenğ geb, gogo gabu dirde Al Kurunğ diliñde ya balem yara dirde hi.

Al Kurunğyen dufay banare hitinğ goyen kawan forok yirinğ

3 Ningeb goke tenğbe ne Polbe denğ Yuda mar moñ al miñ hoyanğ niñ tenğ Yesu Kristuyen metenğ tenğ hi-meke al belenğ nad koyare nerke gago hime. ² Fudinde, Al Kurunğ belenğbe alya bereya buninğenğ yirde iginğ iginğ yird yird metenğ goyen denğ ge tenğ ne nunyinğ gobe nurde hanğ gogo. ³ Ningeb Al Kurunğbe dufayminğ banare hinhin goyen nikala niryinğ. Irkeb asanğde gar mehenğde goke muñ kura kayhem gogo. ⁴ Ningeb denğ belenğ kapyanğ henğbe Yesu Kristu niñ yitinğ mere gote miñ banare niñ goyen ne daha mat nurde hime goyen bebak tinayinğ. ⁵ Bikkenğbe Al Kurunğ belenğ mereminğ banare niñ goyen kawan ma irde hinhin. Goyenpoga gayenterbe Holi Spirit belenğ neñ aposelya porofetya Al Kurunğ diliñde wukke hityen gayen bebak diryinğ. ⁶ Be, mereminğ banare niñ gobe gahade: Yesu Kristu niñ yitinğ mere iginğ goyen nurde yenya henğbe denğ al miñ hoyanğ wor neñ Yuda marya tumñanğ detminğ iginğ Al Kurunğ belenğ dunenğ yirinğ gote miñ mar hetek. Irde denya neñyabe al miñ unjkurenj po hitinğ. Irde Al Kurunğ belenğ alya bereyaminğ gwahade gwahade yirenğ yenğ binğa tiyyinğ gobe neñ tumñanğ yawartek.

⁷ Al Kurunğbe buninğenğ nirde iginğ iginğ nirde yende metenğ tenğ tenğ tarenğ nunyinğ. Irdeb Yesu niñ yitinğ mere iginğ gayen tagal tagal metenğ nunyinğ. ⁸ Nebe Al Kurunğyen alya bereya kurunğ hanğ bana goñ al kura denğem miñmoñ wor po yenğ nurde yunenğ hanğyen gote yufukde hime. Goyenpoga Al Kurunğ belenğ al mali ne gahade gare metenğ titek moñ gayen metenğ goyen nunyinğ. Irkeb Yesu Kristu belenğ alya bereya iginğ iginğ yirde hi gobe kurunğ wor po neñ al belenğ epte ma bebak titek goyen al miñ hoyanğ hitte tukunğ tagalde hime. ⁹ Al Kurunğ nanğkinğya megenğya yiryinğ al gore bikkenğ wor po damam damam kunğ hinhan kurunğ goyen dufayminğ banare hinhin goyen al tumñanğ kawan po momoñ yirde tukunğ hayinğ ninyinğ geb, gago tagalde tukunğ hime.

¹⁰ Yenğ belenğ gwaha tiyyinğ gobe dufayminğ wukkenğ iginğ wor po kurayen kurayen goyen Yesuyen alya bereya sios belenğ kawan forok yirde hinayinğ yenğ gogo gwaha tiyyinğ. Gogab Al Kurunğyen miyonğ yinğenğya hanğ goya unğura nanğa kota ga hanğ kurunğ goyen Al Kurunğyen dufay wukkenğ kurayen kurayen kurunğ goyen nurde bebak tinayinğ. ¹¹ Al Kurunğ belenğ mata go tiyyinğ gobe bikkenğ wor po megenğya nanğkinğya ma forok yekeya mata goyen tiyenğ yenğ nurde hinhin goyen kunğ kunğbe Doyanğ Al Kurunğnininğ Yesu Kristu metenğ tiyyinğde gor matbe dufayminğ goyen kawan forok iryinğ.

¹² Neñbe Yesu niñ dufaynininğ sanğinğ irde yenya hite geb, Al Kurunğ hitte kunğ kunğ niñ kanduknenğ ma nurde hitek. Irde fudinde yenğbe neñ ge amañenğ nurde hi go yenğ hekkenğ nurdeya iginğ yenğ hitte kutek. ¹³ Ningeb kanduk kurunğ kenenğ hime gayen gake, "Neñ ge tenğ gogo kanduk kenenğ hi," yenğ nurdeb goke bitinğde bulunğenğ ma nurnayinğ. Kanduk tenğ hime gabe denğtinğ turunğ yanğ henğ henğ ge gago tenğ hime geb, goke ma nurnayinğ.

¹⁴ Ningeb goke tenğbe dokolhoñne yugulunğ tenğ Adonininğ dolonğ irde turunğ irde hime. ¹⁵ Yenğbe gasunğminğde niñ miyonğ yagoya alya bereya megenğ hanğ goya kurunğ goyen yiryinğ. Irdeb yende naninğ hiriñ geb, denğ buda kurunğ gobe yenğ hitte mat forok yaminğ. ¹⁶ Ningeb nebe Adonininğ tarenğminğ turunğ yanğ hende wor po gore Holi Spirit dunke dufaytinğ tarenğ irwonğ yenğ gusunğanğ irde hime. ¹⁷ Gogab Yesu Kristu niñ hekkenğ nurd nurd matare mat Yesu gobe denya hinayinğ. Irde Al Kurunğya al kadtinğya niñ amañenğ nurd yunenğ yunenğ matabe megenğ belenğ he filgininğ yanarde hike sanğinğ huwarde hanğ go gwahade hinayinğ. ¹⁸ Irde denya kadtinğ yago Al Kurunğyen alya bereya goyen Yesu Kristu belenğ denğ goyen bubulkunğne wor po yenğ nurde dunenğ hi goyen dahade yenğ bebak tiwonğ yenğ nurde hime. Al belenğ det kurate hendeminğ, pelyenğminğ, ulyanğminğyabe dukunğminğya goyen tunğanğ tenğbe kurunğminğ goyen bebak tenğ hanğyen gwahade goyen po, denğ wor Yesu belenğ amañenğ nurd dunenğ hi goyen dahade yenğ kenğkela bebak tiwonğ yenğ nurde hime. ¹⁹ Yenğ belenğ denğ goyen bubulkunğne wor po yenğ nurd dunenğ hi gobe epte ma tumñanğ gwahade yenğ nurde bebak tinayinğ. Goyenbe denğ belenğ muñ kura bebak tiwonğ yenğ Al Kurunğ gusunğanğ irde hime. Gogab Al Kurunğyen dufayya mata iginğya goyen yadeb ep wor po henayinğ.

²⁰ Al Kurunğyen tarenğbe neñ bana henğ metenğ tenğ hiyen. Irde tarenğminğ gobe kurunğ wor po geb, Al Kurunğ belenğ gwahade gwahade dunwonğ yenğ nurde gusunğanğ irde hityen goyen folek wor po dunenğ hiyen. ²¹ Ningeb Yesu Kristuyen alya bereya sios belenğ Yesu Kristuya henğbe huginğ huginğ Al Kurunğ denğem turunğ yanğ irde hinayinğ. Fudinde wor po.

Yesuya awalikde henğ unjkurenj hetek

4 Ningeb Al Kurunğ belenğ mata kerde gama irnayinğ yenğ hoy diryinğ goyen po gama irde hinayinğ. Ga dinenğ hime gabe ne, Doyanğ Al Kurunğyen metenğ tenğya koyare henğ kanduk tenğ hime al gare goke ug po dinenğ hime gago. ² Ningeb dindikenğ ge turunğ turunğ ma po tenğ hinayinğ, diltinğ kamke balmiñ po hinayinğ. Irde al kadtinğ kura mataminğ iginğ hewonğ yenğ doyanğ henğ henğ ge piñenğ ma henğ hinayinğ. Irde ditiñ ge amañenğ nurd gunenğ tenğ gab matatinğ hoyanğ hoyanğ hinayinğ goyen goke ma nurde hinayinğ. ³ Denğ tumñanğ Holi Spirit belenğ bitinğ yisikamde kanğ belenğ giti dirtinğ yara dirkeb unjkurenj po hitinğ yara awalikde hanğ. Ningeb gwahade henğ henğ goyen bada ma henğ goke kurut wor po yenğ hinayinğ. ⁴ Denğ kurunğ gobe hoyanğ hoyanğ goyenbe Yesuya henğbe unjkurenj po hanğ. Irdeb Holi Spirit denğ bana hi

gobe hoyañ miñmon, un̄kuren̄ po. Irde neñ kurun̄ gabe Al Kurun̄ belen̄ kame igin̄ direñ yen̄ hoy diryin̄ goke po nurde doyan̄ heñ hite. ⁵ Doyañ Al Kurun̄ninin̄ manañ un̄kuren̄ po, irde yen̄ ge dufayninin̄ san̄in̄ ird ird goya baptais ten̄ ten̄ya wor un̄kuren̄ po. ⁶ Al Kurun̄ wor un̄kuren̄ po. Yen̄be neñ kurun̄ gate Adoninin̄. Yen̄ belen̄ po gab neñ kurun̄ gayen̄ doyan̄ dirde hiyen. Irde nen̄ya heñbe meten̄ ten̄ hiyen.

⁷ Goyenbe Al Kurun̄be Yesu Kristu belen̄ neñ gayen̄ gwahade gwahade yiren̄ yen̄ nurde hiyen goyen po gama irde bunin̄en̄ dirde igin̄ igin̄ dirde hiyen. Go dirde hiyen gobe murun̄gem tewen̄ yen̄ nurdeya ma dirde hiyen, dulin̄ dirde hiyen. ⁸ Gwaha tiyyin̄ goke asañ-miñdebe gahade katin̄ hi:

“Yen̄be Al Kurun̄yen gasun̄de hurkurin̄.

Goyareb Satan fole irde alya bereya Satan yufukde han̄yen mar kurun̄ goyen siña yirde yade hurkurin̄.

Irdeb alya bereya yende taren̄ goyen damum mon̄ dulin̄ yun̄yin̄,” yitin̄ hi.

Tikin̄ 68:18

⁹ Be, asañde katin̄ gwahade po, “Yen̄be Al Kurun̄yen gasun̄de hurkurin̄,” gote miñbe Yesube megen gar katēn̄ kamde gab huwarde hurkurin̄ goke yitin̄. ¹⁰ Niñgeb hende mat katyin̄ al Yesu gore po megen̄ya nan̄kin̄ya irde det kurun̄ gote miñ al wor po heñ doyan̄ yirde heñ yen̄be gogo sopte nan̄kin̄ fole irde hende wor po Al Kurun̄yen gasun̄de hurkurin̄. ¹¹ Yen̄ belen̄ po neñ alya bereyamin̄ gayen̄ meten̄ kurayen̄ kurayen̄ gote taren̄ dun̄yin̄. Al kurabe Yesuyen̄ mere basañ mar aposel yirde, mun̄añ kurabe Al Kurun̄yen mere basañ mar porofet yirde, mun̄añ kurabe Yesu niñ yitin̄ mere igin̄ tagalde tukun̄ tukun̄ mar yirde, mun̄añ kurabe Yesuyen̄ alya bereya doyan̄ yird yird mar yirdeb, kurabe Al Kurun̄yen mere saba yird yird mar yirtin̄ han̄. ¹² Niñgeb Yesu Kristu belen̄ neñ Al Kurun̄yen alya bereya san̄in̄ gwahade duntin̄ gobe Al Kurun̄yen alya bereya farañ yurtekbe tumñañ taren̄ heñ kurun̄ hen̄yin̄ yen̄be gago taren̄min̄ duntin̄ hite. ¹³ Niñgeb meten̄ duntin̄ gobe gwahader kun̄ kun̄ neñ tumñañ dufayninin̄ Al Kurun̄ Urmin̄ Yesu Kristu niñ san̄in̄ irde yen̄be al gwahade yen̄ nurde yen̄ya kadom nurd gunen̄ ten̄ awalikde hitek. Irdeb Yesuyen̄ mere gama ird ird matanin̄debe parguwak yara heñ Yesu belen̄ mata igin̄ ten̄ hin̄hin gwahade po ten̄ hitek. ¹⁴ Nen̄be dirin̄ kalak belen̄ mere fudin̄deya usi mereya nurde bebak ma ten̄ han̄yen gwahade goyen ma ten̄ hitek. Al dufaymin̄ dirin̄ kalak yara gwahade gobe usi mar belen̄ mata kurayen̄ kurayen̄ mat usi yirke mata bulun̄de katen̄ han̄yen. Go ten̄ han̄yen gobe makan̄ duba belen̄ dakdak tuktawañ irke dakdak gobe kwe yiyyen̄ belen̄ gon̄ ma kuyen̄ go gwahade goyen. Niñgeb nen̄be usi mere goyen bebak ten̄be gama ma irtek. ¹⁵ Irde kadninin̄ ge aman̄en̄ nurd yunen̄ hen̄ya go hende mere fudin̄de po ten̄ hitek. Gwahade po ten̄ kun̄ kun̄be Al Kurun̄yen alya bereya taren̄ po heñ Doyañ Alninin̄ Yesu Kristu belen̄ mata igin̄ ten̄ hin̄hin gwahade po ten̄ hitek. ¹⁶ Nen̄be Yesu Kristuyen̄ ulin̄ pigin̄ yara, mun̄añ yen̄be tonañninin̄ yara. Niñgeb al ten̄en̄ belen̄ kin̄kin̄in̄ yukun̄ basañ heke al

ulin̄ pigin̄ un̄kuren̄ hiyyen̄ go gwahade goyen nen̄be Yesu hitte mat basañ heñbe kurabe han̄in̄, kurabe kahan̄ gwahade ala hitin̄ hite. Niñgeb meten̄ nende gigen̄ duntin̄ goyen kadninin̄ ge aman̄en̄ nurde yunen̄ya meten̄ ten̄ hitekbe neñ tumñañ taren̄ heñbe yen̄ yara hetek.

Yesu Kristuya heñ al gergen̄ hitin̄ gote mata

¹⁷ Niñgeb Doyañ Al Kurun̄yen san̄in̄de hayhay dire yen̄ gahade mere direñ tihim: den̄be Al Kurun̄ ma nurd unen̄ han̄yen mar belen̄ mata ten̄ han̄yen gwahade ma ten̄ hin̄yin̄. Go mar gote dufaybe miñ miñmon wor po. ¹⁸ Dufaymin̄be kidomak, titmin̄ wor po, Al Kurun̄yen mere epte ma bebak titek han̄. Irde go mar gobe bin̄de Al Kurun̄ pel irde meremin̄ nurtek ma yirde hiyen geb, Al Kurun̄ belen̄ al gergen̄ yirtek ma han̄. ¹⁹ Yen̄be mata bulun̄min̄ ge mem̄ya mun̄ kura ma heñ han̄yen. Irde mata bulun̄ niñ aman̄en̄ nurde go bana po kun̄be mata goyen ten̄ ten̄ niñ po nurdeb mata bulun̄ ten̄ teban̄ ten̄ han̄yen.

²⁰ Goyenpoga den̄be han̄kanya Yesu Kristu niñ yitin̄ saba goyen nuramin̄yabe mata bulun̄ gwahade gote saba ma nuramin̄. ²¹ Den̄be fudin̄de wor po yen̄ ge saba dirke nuramin̄. Irdeb den̄ Yesu gama irde han̄ mar goyen mere fudin̄de Yesu bana hi goyen goke wor saba dirke nuramin̄. ²² Niñgeb mata bulun̄ ten̄ hin̄han̄ goyenterbe dufay bikkek bulun̄ gore lomlom dirke go po gama irde hon̄gay netek han̄yen geb, dufay bikkek bulun̄ gobe tubul po tin̄yin̄. ²³ Irkeb matatin̄ya dufaytin̄ya gobe Al Kurun̄ belen̄ sope yirde gergen̄ wor po diryen̄. ²⁴ Niñgeb den̄be dufayya mataya gergen̄ Al Kurun̄yen goyen bitin̄ bana yerde yen̄ dilin̄de mata huwanya mata wukken̄ya goyen po ten̄ hin̄yin̄.

²⁵ Niñgeb den̄ Yesuyen̄ alya bereyabe usi ma ten̄ hin̄yin̄. Mere fudin̄de po kadom momon̄ gird ten̄ hin̄yin̄. Neñ kurun̄ gayenbe miñninin̄ un̄kuren̄ Yesu po geb, gago momon̄ dirde hime. ²⁶ Be, bearartin̄ belen̄ dirke mata bulun̄de katnak geb, nurde ga hin̄yin̄. Kadtin̄ kura bitin̄ ar yirde gwahade po hike kun̄ nan̄a ma kurkuyen̄. ²⁷ Gwaha tin̄yin̄be Satan belen̄ bulun̄ dirtek belen̄ kerd unn̄yin̄ geb, gwaha ma ten̄ hin̄yin̄. ²⁸ Kawe mata ten̄ han̄ mar gobe bada po hen̄yin̄. Irdeb yin̄gen̄ han̄in̄de meten̄ igin̄ ten̄ hin̄yin̄. Irde meten̄min̄ gote igin̄en̄ yadebe al kura det kuran̄ amu heñ han̄ mar goyen farañ yurde hin̄yin̄. ²⁹ Merebe kadtin̄ bin̄ bulun̄ yirtek mat ma mere ten̄ hin̄yin̄. Mere igin̄ farañ yurke taren̄ heñ hitek mere po ga ten̄ hin̄yin̄. Mere igin̄ gwahade ten̄ hin̄yin̄be kadtin̄ kura kanduk bana heñ yul yen̄ han̄ gore nurdeb sopte taren̄ heñ hin̄yin̄. ³⁰ Irde Holi Spirit gobe kura mun̄ bin̄ bulun̄ ma po irde hin̄yin̄. Al Kurun̄ belen̄ Holi Spirit dun̄yin̄ gobe nalu funañde alya bereyamin̄ goyen nigen̄ hitte yumulan̄ tiyen̄ yen̄ basiña dirde kawa dirtin̄ yarabe Holi Spirit gogo dun̄yin̄. ³¹ Niñgeb den̄be kadtin̄ ge bulun̄ nurd nurd mata, mere misin̄en̄ yan̄ yird yird mata, bearar mata, kwep kwep mata, mere bulun̄ mat ten̄ ten̄ mata-yabe mata bulun̄ hoyañ kurayen̄ kurayen̄ goyen man̄añ yubul po tin̄yin̄. ³² Kadtin̄ igin̄ igin̄ yirde yen̄ ge

buniñeñ nurde yuneñ hinayiñ. Irde Al Kurun belen Yesu Kristu niñ teñ mata bulunñtin halde dunyiñ gwahade po, deñ wor kadñtin kura bulunñ dirkeb mata bulunñmiñ halde yuneñ hinayiñ.

Al Kurunyen mata hulsu yara go po gama irde hinayiñ

5 Ningeb hugiñeñ matatiñbe yeñ teñ hiyen goyen po teñ hinayiñ. Deñbe Al Kurunyen dirñeñ weñ, yeñ belen bubulkuñne wor po yeñ nurd dunen hiyen. ² Yesu Kristube neñ gayen bubulkuñne wor po yeñ nurdeb farañ yure yeñ yinñeñ ge ma nurdeb neñ ge kamiñ. Go tiyyiñ gobe Al Kurun det hamñeñ igiñ muñ kura galak irde kumga teñ unke hamñeñ igiñ muñ nuryeñ go gwahade goyen iryiñ. Ningeb deñ wor Yesu belen tiyyiñ gwahade goyen po, al kadñtin ge amanñeñ wor po nurde yuneñ hinayiñ.

³ Deñbe leplep mata ma teñ hinayiñ, irde mata bulunñ mormok dapña kukuwa belen mata titñeñ ma teñ hinayiñ. Irde det uguñ po yade yade niñ ma dufay heñ hinayiñ. Mata bulunñ gwahade gobe neñ Al Kurunyen alya bereya belen titek mata moñ geb, gago dinerñ hi-me. Ningeb mata gwahade goke dufay muñ kura ma po henayiñ, irde goke muñ kura ñut ma yenayiñ.

⁴ Deñbe nanyañ mereya mere kukuwamñeñya ma teñ hinayiñ, irde kari mere bulunñ ma teñ hinayiñ. Mata gwahade gobe deñ belen titek moñ. Ningeb mata bulunñ gwahade teñ hitiñ yarabe Al Kurun po ga igiñ nurde unenñ hinayiñ. ⁵ Deñbe mere gayen keñkela nurde hinayiñ: leplep mata teñ hañ mar, mata bulunñ mormok dapña kukuwa belen titñeñ teñ hañ maryabe, det ug po yad yad niñ po dufay heñ hañ marya gobe Yesu Kristuya Al Kurunya belen alya bereyamiñ doyañ yird yird bana goñ epte ma hinayiñ. Det ug po yad yad niñ po dufay heñ hañ marbe det gore Al Kurunmiñ hiyyeñ. ⁶ Irde al kura go ma kenke wañ usi mere miñ miñmoñ ma diryeñ. Usi mere wor wor goke teñbe Al Kurun belen meremiñ pel irde hañ mar goyen bearar yirde bulunñ yiryen geb. ⁷ Ningeb mata go teñ hañ mar goya awalik ma heñ hinayiñ.

⁸ Be, deñ goyen bikkeñbe mata bulunñyen kidoma bana po hinhan. Gega gayenterbe Doyañ Al Kurunyen alya bereya hañ geb, hulsu bana hañ. Ningeb hulsire niñ mata po ga teñ hinayiñ. ⁹ Hulsu bana hañ marbe mata igiñ, mata huwakyabe mata fudindeya goyen kurunñ forok yirde hanñyen. ¹⁰ Ningeb matabe Al Kurun belen igiñ nurtek goyen teñ teñ niñ po kurut yeñ hinayiñ. ¹¹ Irdeb kidomare niñ mata ma teñ hinayiñ. Mata gwahade gobe igineñ igiñ kura ma forok yirde hanñyen, hubu wor po. Ningeb deñbe al kura mata gwahade tike yeneñbe kawan po kuñ mata gobe bulunñ yineñ mere sañiñ po yirde hinayiñ. ¹² Nebe mata bulunñ mar gore mata banare balmiñ teñ hanñyen gobe memyak geb, goke tagaltek ma nirde hi. ¹³ Goyenpoga Al Kurunyen mere hulsu yara goreb banare mata bulunñ teñ hanñyen goyen kawan forok yiryen. ¹⁴ Al Kurunyen mere hulsu yara gobe deñ bana hiyeñ geb, goreb almet mata bulunñ yade kawan forok yirde hiyeñ. Goke teñbe gahade katiñ hi:

“Deñ Al Kurunñ diliñde firtinñde hañ marbe huwanñayiñ.

Irde deñ Al Kurunñ diliñde kamñtin hañ mar wor huwanñayiñ.

Irdeb Mesaia belen meremiñ hulsu yara goyen dunke deñ bana heñ hulsu melak hitiñ yara teñ hiyeñ,” yitiñ hi.

¹⁵ Ningeb deñbe keñkela wor po heñ ga hinayiñ. Al kukuwa yara ma heñbe al dufaymiñ wukkeke yara heñ hinayiñ. ¹⁶ Nalu ga hite gayenterbe mata bulunñ po kurunñ hi. Ningeb mata igiñ teñ hitek kura hike yeneñbe kame ga ma yenayiñ. Mata gobe tinayiñ. Moñgo titmiñeñ hite nalu ga hubu hiyyeñ geb. ¹⁷ Irdeb dufay keñkela ma henñya mali mali kukuwa belen mata titiñ yara ma teñ hinayiñ. Gwaha titñeñbe Al Kurunyen dufay keneñ bebak teñbe go po gama irde hinayiñ.

¹⁸ Kukuwa fe deñ bulunñ dirtek goya nene kukuwa ma henayiñ. Gwaha titñeñbe Holi Spirit teke gore po doyañ dirde hiyeñ. ¹⁹ Irdeb tikiñ asañde niñ tikiñya Al Kurunñ turunñ ird tikiñyabe Holi Spirit belen bitinñde tikiñ yupul titiñ goyen kadñtin yagoya tikiñ heñ hinayiñ. Bitinñde mat amanñeñ wor po nurde Al Kurunñ isoka irde tikiñ heñ hinayiñ. ²⁰ Irde mata kurunñ deñ hitte forok yitiñ goke Doyañ Al Kurunñiniñ Yesu Kristu deñemde Nanniniñ Al Kurunñ igiñ nurde unenñ hinayiñ.

Ire unñyat heñ heñ mata igiñ

²¹ Be, deñ belen Yesu Kristu palap irde hanñyen goyen matare po kadñtinñde mere nurde teñ hinayiñ. ²² Ningeb deñ bere almetiñ yanñbe Yesube Kurunñiniñ yeñ yende yufuk bana hanñyen gwahade goyen almetiñ yagot yufukde hinayiñ. ²³ Yesuyen alya bereya sios gote doyañ al wor pobe Yesu gwahade goyen po, albe berem yagot doyañ mar geb. Yesu Kristube yende alya bereya sios gote Yumulganñ teñ teñ Al. Irde sios gobe Yesuyen uliñ pigiñ yara. ²⁴ Ningeb sios belen Yesu Kristu yufukde hi gwahade goyen po, deñ bere wor almetiñ yagot yufuk bana po heñ meremiñ kurunñ goyen gama po irde hinayiñ.

²⁵ Be, deñ al berem yanñbe Yesu Kristu belen yende alya bereya sios goyen bubulkuñne wor po yeñ nurde yeñ ge teñ kamiñ gwahade goyen po, deñ wor bertinñ yago niñ amanñeñ nurde yuneñ hinayiñ. ²⁶ Yesube alya bereyamiñ sios belen Al Kurunñyen mere nurde go po gama irde fe baptaiñ teñ Al Kurunñ diliñde wukkeñ hinayiñ yeñ gogo sios niñ teñ kamiñ. ²⁷ Yeñbe alya bereyamiñ goyen halde wuk yirde, uliñde firfurñeñ wor po det hoyañ bulunñeñ kura miñmoñ yirmekeb Al Kurunñ diliñde wukkeke kusamuñ wor po yire yeñbe gogo kamiñ. ²⁸ Ningeb Yesu belen go tiyyiñ gwahade goyen po, deñ al wor bertinñ yagobe nindikeñde ulniniñ yeñbe bertinñ yago niñ amanñeñ nurde yuneñ hinayiñ. Al kura berem niñ amanñeñ nurde hiyeñ gobe yinñeñ ge amanñeñ nurde hiyeñ go gwahade geb. ²⁹ Neñ kurunñ gabe ulniniñ gayen epte ma asogo yirde bulunñ yirde hityen. Gwaha yirtinñeñbe paka yirde keñkela sope yirde hityen. Gwahade goyen po, Yesu Kristu wor yinñeñde uliñ pigiñ sios goyen keñkela doyañ irde hiyeñ.

³⁰ Neñbe Yesuyen haniñ, kahanñyabe diliñya gwahade

po geb, gogo kenkela doyanj dirde hiyen. ³¹ Be, alya beremya gabu hej hej mata wor gwahade geb, goke Al Kurunjen asanjde gahade katiñ hi:

“Goke tenbe albe miliñya naniñya yubul ten bere tenbe ire unya hiriryen.

Irdeb alya bereya gobe irawa moñ unjkuren po hiriryen,” yitiñ.

Tikula 2:24

³² Mere gabe al mali mali bebak titek moñ, mere gate miñbe kurun wor po. Mere gabe Yesu Kristuya yende alya bereya siosya niñ yitiñ yen nurde hime. ³³ Niñgeb den al wor mere gayen gama irdeb bertin yago niñ dindiken ge amanen nurde han gwahade goyen nurde yunen hinayin. Irde den berebe almetin yago palap yirde hinayin.

Dirinnya naniñya miliñyat mata igin

6 Be, den dirin wor Doyan Al Kurun yufukde han geb, adotinnya mamtiñyat mere nurde gama irde hinayin. Mata gobe Al Kurun diliñde mata igin, huwak wor po. ² Al Kurun belen Mose saba unyin de gor saba kurabe, “Adotinnya mamtiñya palap yirde hinayin,” yitiñ hi. Irdeb saba gote murungem niñ biña tenyabe gaha yirin: “Gwaha ten hinayinbe igin po henbe ulyande henbe aran ma kamnayin,” yitiñ. Saba hoyandebe gwaha kura ma yitiñ, gayen sabare po gab biña gayen tiyyin.

⁴ Be, den dirin naniñ yagobe dirinñin yago bearar ten hitek mat ma mata yirde hinayin. Gwaha yirtinjenbe Doyan Al Kurun belen den naniñ yago saba dirde matatin sope dirde hiyen gwahade goyen po yirde hinayin.

Meten marya doyanj marminyat mata igin

⁵ Be, den al kurate yufukde hej meter ten han marbe doyan martin yago kafura yirde yende mere po gama irde hinayin. Irde bitinde mat wor po Yesu Kristu niñ meter ten unen hite yara nurdeya meter ten yunen hinayin. ⁶ Doyan martin yago belen den hikeya po gwaha titekeb turun dirnayin yen nurdeya ma meten ten hinayin. Gwaha titnenbe Yesu Kristuyen meten mar belen meter ten hanyen gwahade goyen po, Al Kurunjen dufay po gama irde bitinde mat wor po doyan martin ge meten ten yunen hinayin. ⁷ Niñgeb denbe al niñ ma meter ten hite Doyan Al Kurun niñ meter ten hite yen nurdeya bitinde mat wor po doyan martin meter ten yunen hinayin. ⁸ Doyan Al Kurunbe meter al ma doyan al hitek goke ma murungem dunyen. Metenya mataya igin ten hinayin mar go po gab murungem yunen.

⁹ Be, den doyan mar wor gwahade po meten martin yago bulun bulun ma yirde hinayin. Denya meten martinñyat doyan altin wor pobe unjkuren po, Al Kurunjen gasunde hi. Yenbe al kura po igin igin yirde, kurabe bulun bulun yirde ma ten hiyen geb gago dinen hime.

Al Kurunjen fulenja marte det

¹⁰ Be, merene funanbe gahade: denbe Doyan Al Kurunya hej yende taren kurun goyen yufuk bana gon hej taren hej hinayin. ¹¹ Irdeb Satanya fulenja ten ten de niñ det Al Kurun belen duntin kurun goyen hor yirde hinayin. Gogab Ungurayen usi mata bulun kurun goyen igin fole yirnayin. ¹² Nenbe alya ma fulenja ten hite. Megen niñ mar kidoma bana han gote doyan mar kurayen kurayen goyabe ungura nana kota ga han kurun goya fulenja ten hite. ¹³ Goke ten denbe nalu bulunde ungura asogo yirtek yenbe fulenja niñ det Al Kurun belen duntin goyen yade hor yirde ga hinayin. Gogab fulenja tukun murunde irdeb igin sanin po huwarde hinayin. ¹⁴ Niñgeb taren hej hej niñbe Al Kurunjen mere fudinde goyen fulenja kun kunde niñ mal timtinen irde ga hinayin. Irdeb mata huwakbe dari mala pet ten ten niñ dumuntin pet ten hinayin. ¹⁵ Munan fulenja niñ kahanbasantin yarabe Al Kurunya awalik hej hej mere igin goyen tagal tagal niñ gitik ten ga hinayin. ¹⁶ Irdeb hinayin kurun goyen Al Kurun niñ dufaytin taren irde han gobe maymaytin yara hej hiyen. Gogab ungura belen dufay bulun kura den hitte kili misinde kak kerde yumultinen irde hikeb igin yisikamde hinayin. ¹⁷ Irdeb Al Kurun belen dumulgan ten ten gobe fulenja niñ tonan aw sanin gwahade goyen hor yirde hinayin. Irdeb Holi Spiriten bidilabe Al Kurunjen mere geb goyen tanarde hinayin. ¹⁸ Irdeb Holi Spiriten taren huginen Al Kurun mere irde hinayin. Mere irde henyabe det kurayen kurayen niñ Al Kurun gusunan irde, dindiken faran durd durd niñ wor gusunan ird hinayin. Monjo mata goyen tubul tinak geb kenkela hej ga hinayin. Irde huginen Al Kurunjen alya bereya budam goyen faran yuri yen gusunan irde hinayin.

¹⁹ Irdeb Al Kurun belen ne manan faran nurwon yen gusunan irde hinayin. Ne niñbe Al Kurun belen monhoner mere kerkeb al niñ ma kafura hej Yesu niñ yitin mere igin gote miñ banare hi goyen tagal tagal niñ gusunan irde hinayin. ²⁰ Al Kurunjen mere igin goyen basan hej tagalde himeke goke tenbe gago fere nirde nad koyare neran hime. Niñgeb mere tiye yewen goyen monjo kafura hej mere ma tiyen geb, kafura ma hej mere ten ten ge Al Kurun gusunan irde hinayin.

²¹ Be, Tikikus belen gab ne niñ yen Polbe meten gwahade gwahade ten hi, irde gasun gwahade keperde hi yen bebak dirke nurnayin. Tikikusbe kolne nigen yara. Yenbe Doyan Al Kurunjen meten goyen binde mat fudinde wor po meten ten hiyen. ²² Goke tenbe ten kermeke den hitte kun momon diryen. Irkeb gar nen tumnan dahade hiten goyen nurnayin. Irdeb yen belen den goyen taren hej hej ge faran duryen.

²³ Be, kadne yago, Al Kurun Nanninnya Doyan Al Kurun Yesu Kristuya belen bitin yisikamke hiwon, irde yen belen kadin yago niñ amanen nurd nurd mataya Al Kurun niñ hekken nurd nurd mataya goyen dunwon yen nurde hime.

²⁴ Doyaŋ Al Kuruniniŋ Yesu Kristu niŋ hugiŋeŋ
amaŋeŋ nurde uneŋ haŋ mar gobe Al Kurun belen bu-

niŋeŋ yirde igiŋ igiŋ yirwoŋ yeŋ nurde hime. Gogo po.

Filipai

1 Ne Polbe Timotiya dufay un̄kuren̄ po kerdeb den Filipai taunde niñ Al Kurun̄yen alya bereya, Yesu Kristuya hañ mar goyen goke asañ gago kañ dunen̄ hime. Irde den̄ Yesu Kristuyen alya bereyat doyañ marya farañ durd durd marya niñ wor asañ gago kañ hime. Deyyabe Yesu Kristuyen meten̄ mar. ² Niñgeb Nannin̄ Al Kurunya Doyañ Al Kurun̄ Yesu Kristuya belen̄ bun̄en̄ dirde igin̄ igin̄ dirde bitin̄ yisikamke igin̄ hiwon̄ yen̄ nurde har.

³ Be, nebe den̄ ge dufay hen̄yabe hugin̄en̄ den̄ ge ten̄ Al Kurun̄ igin̄ nurde unen̄ himyen. ⁴ Den̄be hañkapyaya Yesu niñ yitin̄ mere igin̄ goyen nuramin̄de mat mere igin̄ goyen tagal tagal meten̄ne gayen farañ nurkeb wañ wañ gayenter manañ farañ nurde hañ. Niñgeb Al Kurun̄ mere irde hen̄yabe den̄ belen̄ farañ nurde han̄yen goke hugin̄en̄ amañen̄ nurde himyen. ⁶ Niñgeb meten̄ igin̄ goyen Al Kurun̄ belen̄ den̄ hitte min̄ uryin̄ gobe gwahade po meten̄ ten̄ hike kuñ kuñ Yesu Kristu wayyen̄ nalure gab pasi iryen̄ gobe fudinde wor po yen̄ nurde hime.

⁷ Ne belen̄ den̄ ge gwahade nurde dunen̄ hime gobe bener mat wor po den̄ ge amañen̄ nurde hime geb, gago bulun̄ tihim yen̄ ma nurde hime. Den̄be ne belen̄ Yesu niñ yitin̄ mere igin̄ goyen al belen̄ daha bulun̄ irnak yen̄ pet ten̄ sañin̄ irde hinhemyabe farañ nurde hinhan. Irde gayenter mere igin̄ goke ten̄ koyare himeya wor farañ nurd nurd niñ det yad yerke wañ han̄yen. Niñgeb ne gahade gare Al Kurun̄yen meten̄ titek mon̄ goyen meten̄min̄ ten̄ himeke farañ nurde hañ gobe den̄ goyen neya tumñan̄ gar hen̄ meten̄ ten̄ hite yara nurde hime. ⁸ Niñgeb den̄ gwaha nirde hañ mar goyen kuñ dentek wor po nirde hi, irde Yesu Kristu belen̄ den̄ ge amañen̄ nurde dunen̄ hi gwahade goyen po, ne manañ den̄ ge amañen̄ nurde dunen̄ hime. Dufay gwahade hen̄ hime gobe Al Kurun̄ wor fudinde yen̄ nurde hi.

⁹ Be, nebe den̄ ge ten̄ Al Kurun̄ gahade gusun̄an̄ irde himyen: kadtin̄ ge amañen̄ nurde yunen̄ yunen̄ mata-be kurun̄ hiyyen̄. Irde gwaha ten̄ hen̄yabe mere fudinde bebak ten̄ ten̄ goya mata igin̄ya bulun̄ya yenen̄ bebak ten̄ ten̄ya goyen wor Al Kurun̄ belen̄ taren̄ irwon̄ yen̄ gusun̄an̄ irde himyen. ¹⁰ Gogab Al Kurun̄ dilin̄de mata igin̄ wor po goyen po ten̄ hinayin̄. Gwaha ten̄be Yesu Kristu wañ wañ nalurebe mata bulun̄tin̄ min̄mon̄, ultin̄de merem mon̄ wor po hinayin̄. ¹¹ Be, den̄ ge Al Kurun̄ gusun̄an̄ irde himyen kurabe Yesu Kristu belen̄ farañ durkeb mata igin̄ budam po ten̄ hinayin̄ yen̄ goke gusun̄an̄ irde himyen. Gogab al belen̄ matatin̄ ye-

nen̄be Al Kurun̄ den̄em turñun̄ yan̄ irde isoka irde hinayin̄.

Yesu niñ po nurde ga hitek

¹² Be, kadne yago, Yesu niñ yitin̄ mere igin̄ goyen tagalde himeke igin̄ ma nurde han̄yen mar belen̄ nad koyare nerañ hime gago. Goyenbe mere igin̄ gobe kurun̄ hen̄ kuñ hikeb al budam nurde hañ. ¹³ Niñgeb Roma gabman doyañ al kurun̄yen ya kurun̄ doyañ ird ird mar tumñan̄, irde gar niñ al hoyañ budam wor ne niñ yen̄be, “Yen̄be Yesu Kristuyen meten̄ al geb, koyare hi gogo,” yen̄ nurde hañ. ¹⁴ Irde nebe koyare hime gake kadne yago belen̄ hañkapyabe kandukñen̄ nurde hinhan. Gega gayenterbe koyare hime gate iginen̄ forok yeke yenen̄be Doyañ Al Kurun̄ niñ bin̄ hek wor po irde hañ. Irdeb taren̄ hen̄ sabamin̄ tagal tagal niñ kafura ma hen̄be kawan po al momon̄ yirde tukun̄ hañ.

¹⁵ Fudinde, al kurabe ne belen̄ Yesu Kristuyen mere tagalde himekeb den̄ne kurun̄ hen̄ hi goyen nenen̄be daniñ nen̄ gwahade mon̄ yen̄ nurde daha mat kura fole irnin̄ yen̄ nurdeya Yesuyen̄ mere tagalde hañ. Mun̄an̄ kurabe fudinde wor po, dufay igin̄ kerdeya meten̄ go ten̄ hañ. ¹⁶ Dufay igin̄ kerde meten̄ ten̄ hañ mar gobe Yesu niñ yitin̄ mere igin̄ goyen al belen̄ daha bulun̄ irnayin̄ yen̄be mere igin̄ goyen sañin̄ ird ird meten̄ goyen Al Kurun̄ belen̄ ne nuntin̄ yen̄ nurde hañ geb, ne niñ amañen̄ nurdeb mere igin̄ goyen tagalde tukun̄ hañ. ¹⁷ Gega kurabe bin̄de dufay bulun̄ kerdeya Yesu Kristu niñ tagalde hañ. Go mar gobe yin̄gen̄ ge po nurde tagalde hañ. Irde dufaymin̄debe, “Yesu niñ tagalteke gab goke igin̄ ma nurde hañ mar belen̄ Pol koyare hi goyen bulun̄ bulun̄ irnayin̄,” yen̄ nurdeb gogo tagalde hañ. ¹⁸ Goyenpoga Yesu Kristuyen̄ merebe kurun̄ hen̄ kuñ hi. Dufay igin̄ mat, ma bulun̄ mat wet kura goyenbe, Yesu niñ yitin̄ mere igin̄be kurun̄ hen̄ kuñ hi. Niñgeb daha yewen̄? Nebe goke igin̄ wor po nurde hime. Irdeb kame wor gwahade po amañen̄ nurde hen̄. ¹⁹ Ga yen̄ hime gabe den̄ belen̄ Al Kurun̄ gusun̄an̄ irde hike Holi Spirit belen̄ farañ nurke koyare hime gayen sin̄are kwen̄ yen̄ nurde hime geb, gago hugin̄en̄ amañen̄ nurde hen̄ya dinen̄ hime. ²⁰ Nebe Al Kurun̄ belen̄ meten̄ nuntin̄ goyen soñ ma hemewon̄, irde meten̄ igin̄ po timewon̄ wor po yen̄ nurde himyen. Irde taren̄ po hen̄ meten̄ ten̄be gor mat Yesu Kristu den̄em turñun̄ yan̄ irde hinhem gwahade po, gayenter wor gwahade goyen po ten̄ hen̄. Kamen̄, ma hen̄ goyenbe gwaha po ten̄ hen̄. ²¹ Goyenbe daniñ geb megen̄ gar hime? Gobe Yesu Kristu niñ po ten̄ megen̄ gar hime.

Munanj kamenj wor wor gobe yenya hirenj geb, goke iginj wor po yenj nurde hime. ²² Goyenbe go ma kamde megen gar hej yenj ge metenj tenj himeke gote iginenj forok yenayinj goyen wor iginj wor po. Ninggeb daminjbe iginj yewenj? Hej hej wet kura ma kamde kamde wet kura? Neb go ma nurde hime. ²³ Nebe dufay irawa gayen kahalte hime. Dufaynerbe kamde dubul tenj Yesu Kristu hitte kunj yenya hej hej gobe iginj wor po yenj nurde hime. Gobe dulinj megen gar hej hej gote folek. ²⁴ Goyenpoga denj ge tenj megen gar hej faranj durd durd goyen wor det kurunj wor po yenj nurde hime. ²⁵ Nebe fudinde gwahade po yenj nurde hime geb, denya hitek yenj nurde hime. Gogab denya hej faranj durmeke Yesu ninj hekkenj nurd nurd matatinj gobe saninj hej kurunj hej hiyenj. Irde yenj ge hekkenj nurde henjyabe amanj dufay mananj bitinj bana forok yenj hiyenj. ²⁶ Ninggeb ne gayen sopte denj hitte kumeke nenenjbe Yesu Kristuya hej amanj hej hanjen gobe sopte kurunj wor po hiyyenj.

²⁷ Be, denjbe mata iginj, Yesu Kristuyen mere iginj belenj yitinj goyen po tenj hinayinj. Gogab kunj denenj ma gar po yar kura hej goyenbe dufaytinjde metenjinj tenj tenj goyen tarenj po kerde hanj gote mere momonj nurenj. Irde Yesu ninj yitinj mere iginj goyen al belenj nurde yenj ge dufayminj saninj ird ird ninj metenj titek yenj gabu irde metenj tenj hinayinj mere momonjinj wor nurenj. ²⁸ Irdeb asogo dirde hanj mar goke kafura ma hej hinayinj. Asogo dirde hanj mar gobe denj belenj yenj ge kafura ma hej hike denenjbe denj belenj yenj fole yirtinj goyen bebak tinayinj. Fole yirtek tarenj dunyenj albe Al Kurunj ninggeb, gogo denj belenj mel goyen fole yirayinj. ²⁹ Al Kurunjbe Yesu Kristu ninj dufaytinj tarenj ird ird mata po ma dunyinj. Yenj ge tenj kanduk yenenj yenenj mananj dunyinj. Det irawa gabe al mali yawartek monj, Al Kurunj belenj basija yirtinj mar po ga yawarde hanjen. ³⁰ Be, hanjka kanduk yade hanj gobe hakot ne ulner forok yeke yenenj hinhan go gwahade goyen yade hanj. Irdeb hanjka mananj kanduk go bana po hime goyen gote mere momonjne wor nurde hanj gogo.

Yesu Kristuyen mata gama irde hinayinj

2 Be, Yesu Kristuya hej hej gore kura denj goyen saninj hej hej ninj faranj durde hi? Irdeb yenj belenj denj goyen bubulkunjne wor po yenj nurd dunenj hi gore kura bitinj yurum irde hi? Irdeb Holi Spiritya kura hej awalik hej hanj? Irde kadtinj ge buninjenj nurde iginj iginj yird yird dufay kura hej hanj? ² Be, gwaha tenj hanj kenem dufaytinjya bitinjya unjkurenj po irde hinayinj. Gwaha tenj hinayinjbe goke amanjenj wor po nurenj. ³ Be, metenj kura tiniyj yenjbe dufaytinjde dindikenj ge po nurde al belenj turunj dirnanj yenj ma metenj tenj hinayinj. Gwaha titjenjbe nenj nurhet nurhet mata go tubul tenjbe dindikenj bande yird yird mata tenj hinayinj. ⁴ Irde denj dunjkurenj dunjkurenj goyen dindikenj ge po nurd nurd mata ma tenj hinayinj. Kadtinj ge wor nurde faranj yurde hinayinj. ⁵ Matatinjbe Yesu Kristuyen mata yara wor po tenj hinayinj. ⁶ Yenjbe Al Kurunjya tunjande gega, dufayminjdebe, "Nebe Al Kurunjya tunjande geb,

yenj hi gwahade po ne wor denjne turunj yanj hewenj," yenj ma nuryinj. ⁷ Gwaha titjenjbe denjem turunj yanj goyen tubul tenjbe metenj al denjem monj yara hirinj. Ninggeb yenjbe al hej kawanj hejbe mataminj, dufayminjya mereminjya tumnanj al belenj tenj hanjen goyen tenj hinhin. ⁸ Gega ne nurhem nurhem mata ma tenjbe Al Kurunj belenj gwaha tiyayinj inyinj go po nurde gama irde kunj kunjbe kamde kamde wor kinyinj. Goyenbe kuruse hende kamde kamde goyen wor Al Kurunjen dufay geb, go po gama iryinj. ⁹ Goke tenjbe Al Kurunj belenj denjem yanj wor po irdeb det kurunj gayenbe yenj yufuk bana po yiryinj. ¹⁰ Ninggeb al ma det nanjkinjdeya megen gar ninjyabe megenj binjbe ninjya gore tumnanj Yesu turunj irninj yenjbe urgunj kanj dokolhonj yugulunj tenj turunj irde hinayinj. ¹¹ Irdeb kawan po Yesu Kristube Doyanj Al Kurunj yenj hinayinj. Irdeb mataminj gokeb Naninj Al Kurunj denjem turunj yanj irnayinj.

Mata iginj al belenj gama irtek po tenj hinayinj

¹² Ninggeb kadne yago, Al Kurunjen mere kenjela gama irde hinayinj. Denjbe hakot neya tumnanj hinhetjyabe Al Kurunjen mere kenjela gama irde hinhan. Ninggeb gayenter neya tumnanj ma hite gega, Al Kurunjen merebe gama po irde hinayinj. Gobe det kurunj wor po geb. Al Kurunj belenj bikkenj dumulganj tiyyinj geb, denj tumnanj Al Kurunj kafura irde palap irde henya mata iginj tenj tenj ninj kurut yenj hinayinj. Irdeb kamebe dawaryenj. ¹³ Al Kurunjbe mata iginj yenj belenj amanjenj nurde hi goyen goke bitinj huwarke wilaknenj nurde tenj hinayinj yenj denya hej huginjenj metenj tenj hi. Denj belenj iginj gwaha tenj hitek tarenjbe yenj belenj dunenj hi.

¹⁴ Irdeb det kura yirde hanj goke kadam mohonjdenj njagak ma yenj hinayinj. ¹⁵ Al Kurunj dirnenj wenjbe bulunj kura ma tenj hanjen. Ninggeb denj wor ultinjenj merem monj hej dufay bulunj minjmonj hinayinj. Denjbe megen ninj mar dufayminj bulunj, irde mataminj wor bulunj goyen kahal bana hanj gega, ultinjenj merem monj, irde dufay bulunjinj minjmonj hinayinjbe dinambe belenj wawunj melak hej nanjkinjdenj agat urde hanjen go gwahade goyen yirde hinayinj. ¹⁶ Gwaha tenj hejbe Al Kurunjya huginjenj hej hej mere goyen saninj po tannarde hinayinj. Gogab ne gayen Yesu Kristu wanj wanj nalure goyen denj ge metenj tenj hinhem goyen duldul ma metenj timirinj, iginenj yanj hirinj yenj nurdeb goke amanj hewenj.

¹⁷ Be, denj belenj Yesu Kristu ninj dufaytinj tarenj irde hanj gobe dapnja gasa yirde Al Kurunj galak irde doloj irde hanjen go gwahade goyen. Ninggeb denj mata go tenj hanj goyen tarenj wor po hej hej ge tenj iginj amanj hende kamenj yenj nurde hime. Gobe dapnja gasa yirde Al Kurunj galak yirtinj go hende wain wogortinj go gwahade goyen. Ninggeb denj ge tenj kamenj goke amanjenj nurde hime. Denj wor Al Kurunjya awalikde hanj goke amanj hej hinayinj. ¹⁸ Ninggeb denj wor goke amanjenj nurnayinj, irde neya tumnanj amanj hetek.

Timoti Filipai taunde tej kerke kuṅ kuṅ niṅ yirin

¹⁹ Be, Timoti gayen arañej muṅ kura tej kermeke deṅ hitte kuṅ kuṅ gobe Doyañ Al Kurunyen dufay kenem arañej tej kermeke kuwoṅ yeṅ nurde hime. Gogab mulgaṅ heṅ waṅ dende mere momoṅ kura momoṅ nirkeb amaṅ hewej. ²⁰ Al kura yeṅ yara ma hi. Yeṅ muṅ po gab bener dahade nurde hime goyen keṅkela nurde hiyen. Irde biṅde mat wor po deṅ ge nurde farañ durd durd niṅ po nurde hiyen. ²¹ Al hoyañ kurunṅ gabe yiṅgeṅ ge po nurdeb Yesu Kristu niṅ ma nurde hanṅen. ²² Gega deṅbe Timotiyen mata iginṅbe gwahade yeṅ nurde haṅ gogo. Yenya neyabe ire naninya beler meter titṅen tej Yesu niṅ yitiṅ mere iginṅ goyen goke meter tej haryen. ²³ Ningeb dufaynerbe Timotibe arañ po tej kermeke deṅ hitte kuwoṅ yeṅ nurde hime. Goyenpoga mata dahade ne hitte forok yiyyej goyen bebak tej gabe tej kermeke kuyej yeṅ nurde hime. ²⁴ Irdeb Doyañ Al Kurunṅ beler ne gayen arañ po deṅ hitte kuṅ kuṅ beler goyen fudinde wor po kerd nunyeṅ yeṅ nurde hime.

Epafroditus tej kerke kuṅ kuṅ niṅ yirin

²⁵ Goyenbe Timoti gayen gor ma kuṅ hikeyabe dufaynerbe Epafroditus tej kermeke mulgaṅ heṅ deṅ hitte kuyej gabe iginṅ yeṅ nurde hime. Yenṅbe kolne yara irde meter kadne wor po. Yenṅbe ne gayen Yesu niṅ tej Satanya fulenṅa tej al himirinṅ gwahade goyen po, yeṅ wor Yesuyen fulenṅa al hirinṅ. Irde det niṅ amu heṅ himyen goyen farañ nurde damu tej nunenṅ nunenṅ niṅ deṅ beler hulyañ irke waṅbe farañ nurde hiyen. ²⁶ Yenṅbe deṅ tumṅañ goyen denmewoṅ yeṅ nurde hi. Irdeb garbam buluṅ wor po heke mere momoṅmiṅ nuraṅ goke kandukṅenṅ wor po nurde hi. ²⁷ Fudinde wor po, yenṅbe garbam kurunṅ heṅ soṅ kamuṅ. Gega Al Kurunṅ beler buninṅen iruṅ. Irde ne niṅ yeṅ, "Moṅgo Epafroditus kamkeb biṅ misiṅ kurunṅ katyeṅ," yeṅbe buninṅen niruṅ geb, gogo sope irke iginṅ hiyuṅ. ²⁸ Ningeb goke teṅbe arañej po tej kermeke deṅ hitte kukeb sopte keneṅbe amaṅ henayinṅ. Irkeb ne wor bene misiṅ kurunṅ ma kateṅ. ²⁹ Ningeb Epafroditus gayen Doyañ Al Kurunṅ amaṅ matare gargar irde iginṅ iginṅ irde hinayinṅ. Irdeb al hoyañ kura Epafroditus gahade gayen wor yeneṅbe gargar yirde hinayinṅ. ³⁰ Yenṅbe Yesu Kristuyen meter tej henya soṅ kamuṅ. Dindikenṅ hanṅinṅde farañ nurtek gob meterṅenṅ geb yeṅ hulyañ irke waṅbe farañ nurde henya gogo soṅ kamuṅ. Ningeb palap irde hinayinṅ yeṅbe gago dinenṅ hime.

Ulninṅde mata tej tej niṅ ma hekker nurde hitek

3 Be, kadne yago, merene pasi ireṅ tihim. Nebe mere miṅ unṅkurenṅ hanṅkopya momoṅ dirmirinṅ goyen po sopte kaṅ dunerṅ dunerṅ ge kandukṅenṅ ma nurde hime. Gogab gorebe deṅ goyen farañ durde det kura buluṅ dirtek goke pet dirde hiyer. Momoṅ direṅ tihim gobe gahade: Doyañ Al Kurunṅya heṅ amaṅ heṅ hinayinṅ. ² Irde mel Yuda mar kura gore guba mata niṅ

tagalde haṅ goke keṅkela heṅ ga hinayinṅ. Go mar gobe kulu duwi yara geb mataminṅ gore buluṅ dirnayinṅ. ³ Fudinde wor po, Al Kurunṅ dilinṅde guba yeṅ yeṅ mata fudindere kutinṅ marbe neṅ gago, yeṅ moṅ. Nende guba yeṅ yeṅ matabe Holi Spirityen sanṅinṅde Al Kurunṅ dolonṅ irde hityen, irde Yesu Kristuya heṅ amaṅ heṅ hityen gogo. Neṅbe ulnininṅde guba yeṅ yeṅ mata gore muṅ kura iginṅ diryeṅ yeṅ ma nurde hime.

⁴ Fudinde, bikkeṅbe ne beler ulnininṅ sope irde wukkeṅ heṅ heṅ mata goyen goke hekker nurtek gote miṅbe budam wor po hinhan. Ningeb al kura beler, "Nebe miṅ gwahade geb, ulinṅ sope ird ird mata goke hekker nurde hime," yiyyej al gobe epte ma fole niryenṅ. ⁵ Nebe kawaṅ heṅ naṅa fay 8 hemekeb Yuda marte mata gama irde guba yeṅ nunaminṅ. Nebe Israel mar al biṅ tolak wor po, irde Benyaminyen miṅde mat watinṅ. Mamneya nanneyabe Hiburu mar wor po, hoyañ muṅ kura moṅ. Irdeb Moseyen saba goyen keṅkela gama ird ird niṅ teṅbe Farisi mar al himirinṅ. ⁶ Irdeb hakotbe Yuda marte tikula goke amaṅenṅ wor po nurde hinhem geb, Yesuyen alya bereya sios goyen daha wor hubu hewoṅ yeṅ nurde buluṅ buluṅ yirde hinhem. Nebe Moseyen saba gama irde al huwak heṅ heṅ mata kurunṅ gobe keṅkela po gama irde hinhem. Kura muṅ soṅ ma heṅ hinhem. ⁷ Goyenpoga iginṅ niryenṅ yeṅ nurde hinhem mata kurunṅ goyen Yesu Kristu niṅ teṅbe miṅ miṅmoṅ wor po yeṅ nurdeb yubul po timirinṅ. Gayenter wor gwahade po nurdeb gwaha tej hime. ⁸ Irde Doyañ Al Kurunṅne Yesu Kristuya kadom nurd gunenṅ tej awalikde heṅ heṅ gobe det kurunṅ wor po geb, det hoyañ kurunṅ gobe miṅ miṅmoṅ nirde hiyen. Ningeb yeṅ ge teṅbe det hoyañ kurunṅ gobe yemeyde pasi himirinṅ. Det hoyañ kurunṅ gobe nebaṅ yeṅ yeneṅ himyen. ⁹ Gogab Yesu Kristube nere hiyyej, irde yenya awalikde hireṅ yeṅ nurde himyen. Nigeṅbe Moseyen saba keṅkela gama irde al huwak heṅ heṅ gobe tubul timirinṅ. Irdeb Yesu Kristu niṅ dufayne tareṅ irde himere matbe Al Kurunṅ dilinṅde huwak heṅ heṅ beler gama irde hime. Al Kurunṅ dilinṅde al huwak heṅ heṅ gokeb Yesu niṅ dufayninṅ tareṅ irde hityen geb, gogo al huwak yeṅ deneṅ hiyen. ¹⁰ Nebe Yesu Kristuya kadom nurd gunenṅ tej awalikde hirewoṅ, irde Al Kurunṅ beler Yesu kamke isaṅ hirinṅ gote sanṅinṅ goyen nigeṅ wor nurmewoṅ yeṅ nurde hime. Irdeb yeṅ kanduk yeneṅ hinhin gwahade goyen ne manaṅ yeneṅ himewoṅ, irde yeṅ beler alyen mata buluṅ goke kamyinṅ gwahade goyen po, ne wor mata buluṅ ulner haṅ gayen pasi yirmewoṅ yeṅ nurde hime. ¹¹ Gwaha tej gabe Yesu kamyinṅde mat huwaryinṅ gwahade goyen po, ne wor gwaha timewoṅ yeṅ nurde hime.

Murungem iginṅ tej tej niṅ kurut yeṅ hitek

¹² Be, mata goke yeṅ hime kurunṅ gobe bikkeṅ yawar miṅ yeṅ ma yeṅ hime. Irde muṅ kura buluṅnem moṅ, iginṅ po hime yeṅ ma yeṅ hime. Goyenpoga Yesu Kristube ne beler yenya awalik wor po heṅ heṅ niṅ kurut yeṅ hime gate murungem gunenṅ yeṅbe bikkeṅ basinṅa niryinṅ geb, murungem goyen temewoṅ yeṅ kurut

wor po yeñ hime gago. ¹³ Goyenbe, kadne yago, nigenbe murungem goyen tumñan yade pasi himiñ yeñ ma nurde hime. Gwaha titñenbe det harhokne beleñ hañ goke ma nurde heñbe det kame wanayiñ goyen yawarmewoñ yeñ kurut wor po yeñ hime. ¹⁴ Niñgeb Yesu Kristuya awalikde heñ gama ird ird mata gote murungem Al Kurun beleñ nunen yeñ basiña niriñ geb, murungem goyen yawareñ yeñ Yesu Kristuya awalikde heñ gama ird ird niñ kurut wor po yeñ hime. Kup yeñ yeñ karire kup yeñ hañ marte mata yara, teñ-ne ilhal teñ dufayne unñkuren po ird kurut yeñ hime.

¹⁵ Goyenbe gwaha teñ teñ gobe ne po moñ. Neñ Yesu gama ird ird matare parguwak yara hitiñ marbe tumñan mata goyen teñ hitek. Munañ deñ hañ bana goyen al kura dufay gwahade ma kerde hañ kenem go mar goyen wor Al Kurun beleñ dufaymiñ wuk yirkeñ bebak tinayiñ. ¹⁶ Goyenbe neñbe mere fudinde hanñkapy titiriñ geb, go po tanarde gama ird hitek.

¹⁷ Niñgeb, kadne yago, deñbe ne mata teñ himyen gwahade goyen po gama nirde hinayiñ. Irdeb deñ gama ird hitek mata kura neñ beleñ dikala dirtiriñ goyen al kura gama ird hike yeneñbe deñ wor gwahade po teñ hinayiñ. ¹⁸ Ga dinen hime gabe al budam mata buluñ teñ hañ goreb Yesu Kristu kuruse hende kamiñ goyen asogo ird hañ geb, gago momoñ dirde hime. Mere gabe hugiñen momoñ dirde hinhem goyen gago sopte delne fimiñ manañ dinen hime. ¹⁹ Be, Yesu Kristu asogo ird hañ mar gote al kurunmiñbe biñge, ird mata kura memyak nurtek goyen igiñ tihit yeñ parpar teñ hañ, ird dufaymiñbe megen gar niñ mata buluñ niñ po nurde hañ. Niñgeb gwahade mar gobe kuñ kuñ funañbe kak alare po kunayiñ. ²⁰ Goyenpoga neñbe Al Kurunyen gasuñde niñ alya bereya. Irde Doyañ Al Kurun Yesu Kristu, Dumulgan teñ teñ Alniniñ beleñ Al Kurun hiyende mat wañ wañ niñ po doyañ heñ hite. ²¹ Yeñ beleñ kateñbe uliñ turñuñ yañ wor po hitiñ gwahade po, tareñmiñde nende ulniniñ sanñiñ miñmoñ gayen wor yende yara sanñiñ yiryen. Gwaha yiryen tareñmiñ gobe megenya nanñkiñya ird det kurun gayen yiñgen yufukde yerde doyañ yirde hi gote tareñde yiryen.

Neñbe awalikde heñ amañ heñbe dufay igiñ po teñ hitek

4 Niñgeb, kadne yago, deñ ge amañen wor po nurde dunen hime, ird kuñ denmewoñ wor po yeñ nurde hime. Deñ niñ nurde heñbe bener mat amañ dufay po forok yeñ hiyen. Irdeb Al Kurun niñ meten teñ himyen gote murungembe deñ gogo yeñ nurde himyen. Niñgeb Doyañ Al Kurunya heñ sanñiñ hanñen gwahade po sanñiñ wor po heñ ga hinayiñ.

² Be, Yuodiaya Sintikeya, derbe merene ga nuryi ko. Derbe Doyañ Al Kurunya heñ ire babamya wor po hitiñ har. Niñgeb der uliñ kadom mohonñde teñ hoyañ hoyañ ma hiriryen, awalikde po hiriryen. ³ Irde deñ Yesu niñ nurde metenbe farañ nurde hanñen mar manañ bere irawa goyen ne beleñ yinhem gwahade po teñ hiriryen yeñ farañ yurnayiñ. Hakotbe bere irawa gob

neya Yesu niñ yitiñ mere igiñ goyen tagal tagal niñ meten kurun wor po teñ hinhet. Irem gobe Klemenya meten kadne hoyañ yagoya manañ dufaymiñ gabu ird meten teñ hinhan. Meten kadne yago niñ yihim gobe Al Kurunya hugiñen heñ heñ bana hañ geb, yende deñembe Al Kurunya hugiñen hitek marte deñem katiñ asañde hañ.

⁴ Be, deñbe Doyañ Al Kurunya heñbe amañen wor po nurde hinayiñ. Irde sopte po dinen hime. Amañen wor po nurde hinayiñ.

⁵ Irdeb bekenñde igiñ mat al mere yirde hinayiñ. Irkeb al hoyañ beleñ gwahade po dennayiñ. Be, Doyañ Al Kurun watek nalube binde hihi. ⁶ Niñgeb kanduk kura yeneñ hañ goke galgalñen ma nurde hinayiñ. Gwaha titñenbe det kurañ nurdeb det goke Al Kurun mere ird gusuñan ird hinayiñ. Irdeb gusuñan ird heñyabe wol heñ dunyen go yeñ nurdeb hugiñen igiñ nurd unen hinayiñ. ⁷ Irdeb Al Kurunyen biñ kamke igiñ heñ heñ mata al beleñ bebak titek moñ wor po gore deñ Yesu Kristuya hañ mar gote bitinya dufaytinya doyañ yirde pet yirde hikeb al buluñ beleñ epte ma buluñ diryen.

⁸ Be, kadne yago, merene gayen pasi ird ird niñbe gaha dinen: deñbe Al Kurun beleñ turun dirtek mata igiñ teñ teñ niñ dufay heñ hinayiñ. Niñgeb mere fudinde teñ tenya al beleñ gama yirtek mata igiñ teñ tenya niñ po dufay heñ hinayiñ. Mata huwakya mata wukkekyabe al beleñ yeneñ turun dirtek mataya goke po dufay heñ hinayiñ. Irdeb kadtin ge amañen nurd yunen yunen mata goke wor dufay heñ hinayiñ. ⁹ Irdeb saba dirmeke nuramiñ ird kurabe mata dikala dirmeke yeneñ bebak tiyamiñ kurun gobe dufaytinde po ma hiyen. Sabaya mataya ne hitte mat yawaramiñ goyen gama yirde tunañ yurde hinayiñ. Irkeb Al Kurun biñ kamke igiñ heñ heñ mata gote miñ al gore denya hiyen.

Filipai mar beleñ Pol farañ uramiñ goke amañen nurde yunyiñ

¹⁰ Be, deñ beleñ farañ nuramiñ, irdeb wañ wañ gayenter wor sopte farañ nurañ. Niñgeb Doyañ Al Kurun beleñ goke amañen nurde hi gwahade po ne manañ amañen nurde hime. Fudinde deñbe farañ nurd nurd niñ dufay heñ hinhan gega, metenñ dirde hinhin. Goyenbe farañ nurtek beleñ keneñbe gogo farañ nurañ. ¹¹ Mere ga dinen hime gabe det kura niñ amu wor po heñ ga ma dinen hime. Nebe mata kurayen kurayen, iginya bulunya ne hitte forok yeñ hike go bana heñ bene kamke igiñ heñ heñ goyen keneñ keneñbe kerd nuntiñ hime. ¹² Nebe det niñ amu heñ heñ bana hinhem geb, gwahade heñ heñ matabe nurde hime. Irde kurabe det budamne yañ heñ hinhem geb, gwahade heñ heñ gobe dahade goyen wor nurde hime. Nebe mata irawa goyen bana heñya bene kamke igiñ heñ heñ belñen al beleñ keneñ bebak ma teñ hanñen goyen bebak teñ hinhem. Niñgeb mata dahade ne hitte forok yenayiñ gore epte ma ingogaha nirnayiñ. Biñge ep nene bene makiñ hiyyen ma biñge kamen, ird detne budam miñyan heñ ma siksukñen heñ gobe

tumňanġ igiň ala yeň nurde hime. ¹³ Nebe al gwahade geb, Yesu Kristu beleň tareň nirkeb ne hitte mata forok yeň hinayiň kurunġ goyen igiň fole yirde heň.

¹⁴ Ne beleň gwaha dinenġ hime gega, ne kanduk ye-
nenġ himeke nenenbe faranġ nuranġ gobe igiň wor po
yeň nurde hime. ¹⁵ Haňkapy ne beleň gor kunġ Yesu
niň yitiň mere igiň tagaldeb Masedonia naňa tubul teň
hoyaňde kumiriň goya goyenbe Yesuyen alya bereya
hoyaňde niň beleň kura faranġ ma nuramiň. Deň Filipai
niň Yesuyen alya bereya gore po ga faranġ nuramiň go-
be dindikenġ nurde haň gogo. ¹⁶ Irdeb Tesalonaika
taunde hinhemya wor det niň nurde hi yeň nurdeb fa-
ranġ urniň yeňbe ne niň det yad yerke wayamiň. Goyen-
be gogo po moň, sopte faranġ nurde tebanġ teň hinhan.
¹⁷ Ga dinenġ hime gabe det nunenġ hinhan gwahade
goyen sopte nunnayiň yeň ma dinenġ hime. Gwaha
titňeňbe deň beleň mata gwaha teň hinhan gote
murunġem Al Kurunġ beleň dunwoň yeň nurdeb gago
dinenġ hime. ¹⁸ Goyenbe ne beleň deň ge teň metenġ teň
hinhem goke sopte wol heň faranġ nurtek yeň nurde
haň kenem ep faranġ nuranġ yeň nurde hime. Nebe det-

ne epte hinhan. Gega deň beleň Epafroditus hulyaň ir-
ke yawaň nunuň gore irkeb budam wor po haň. Niň-
geb det gobe det hamiňeň kusamuň kura Al Kurunġ ga-
lak irke igiň yeneň amaň heň hiyen go gwahade goyen
yara nurde hime. ¹⁹ Niňgeb nere Al Kurunġ tareňmiň
turunġ yaň detmiň epte wor po hi al gore deň beleň
det niň nurde haň kurunġ goyen Yesu Kristu niň teňbe
dunke ep wor po henayiň. ²⁰ Niňgeb Nanniniň, Al
Kurunġ hugiňeň hugiňeň turunġ irde hitek! Fudinde wor
po.

²¹ Be, Al Kurunġyen alya bereya Yesu Kristuya haň mar
goyen goke dufay heň himyen geb, goke momoň yir-
tiň ala tinayiň. Irde kadne yago neya gar hite gare wor
deň ge dufay heň haň goyen momoň yirayiň ninaň
geb, gago dinenġ hime. ²² Irdeb Al Kurunġyen alya be-
reya gar haň gare wor tumňanġ deň ge yeň haň. Roma
gabmanyen doyaň al kurunġ Sisaryen metenġ mar kura
Yesu gama irde haň gore wor deň ge dufay heň haň
geb, gago bebak dirde hime.

²³ Be, Doyaň Al Kurunġ Yesu Kristu beleň hugiňeň bu-
niňeň dirde igiň igiň dirde hiyenġ. Fudinde wor po.

Kolosi

1 Ne Polbe kadinini Timotiya dufay unjkuren po kerdeb den Kolosi taunde ni Yesu Kristuyen alya bereya sios ni asan gago kan hime. Nebe Al Kurunyen dufayde Yesu Kristuyen mere basan al aposel himirin. Denbe Yesu Kristuya he Al Kurun dilinde wukken hitin, irde bitinde mat fudinde wor po meremig gama irde hanjen.

Ningeb Adonini Al Kurun belen buninen dirde igin irde bitin yisikamke igin po hiwon yen nurde hime.

3 Be, deyyabe den belen Yesu Kristu ni dufaytin sanin irde Al Kurunyen alya bereya goke amanen nurde yunen hanjen gote mere momontin goyen nurde haryen. Ningeb den ge ten Doyan Al Kurunni Yesu Kristu Nani Al Kurun mere irde henyabe huginen igin nurde unen haryen. **5** Den belen Yesu ni dufaytin taren irde kadtin ge amanen nurde yunen hanjen mata gobe Al Kurun belen kame igin igin diryen go yen dufay henbe gogo gwaha ten hanjen. Dufay gobe han-kapya Yesu ni yitin mere igin fudinde goyen nuraminde mat forok yirin. Dufay gokeb den goyen Al Kurun belen kame igin igin yiren yen nurde ga hi. **6** Mere igin goyen han-kapya wor po den hitte kukeb Al Kurun belen buninen dirde igin igin dird dird mere goyen nurdeb fudinde yamin. Irdeb dufaytina matatin yabe hoyan wor po hamin. Gwahade goyen po, megen kurun gayen mere igin gore iginen he kurun he kurun hi. **7** Denbe mere igin goyen meten kadinini wor po Epafaras belen kurun momon dirke nuramin. Yenbe binde mat fudinde wor po Yesu Kristu ni meten ten hiyen. Ningeb nen belen kurun saba dirtinenbe yen belen nen faran dure yen gogo kurun saba diryin. **8** Irdeb mulgan he wanbe den belen Holi Spirityen tarende kadtin ge amanen nurde yunen hanjen goyen momon diryin.

Kolosi ni mar ni Al Kurun gusunan irde hinhin

9 Ningeb mere momontin nuraran goyenter mat den ge ten Al Kurun gusunan ird ird ni bada ma he haryen. Gusunan irde henyabe Holi Spirit belen yende dufay wukken kurun goya meremig bebak ten ten saninya goyen dunwon, irkeb Al Kurunyen dufay kenen kenkela wor po bebak tiwon yen gusunan irde haryen. **10** Gogab matatin gobe Doyan Al Kurunyen alya bereya belen mata ten hanjen gwahade po ten hinayin, irde yen belen amanen nurde hitek mat po mata ten hinayin, irdeb meten igin po ten gote iginen kurun forok yirde hinayin. Irde Al Kurunbe al gwahade

yen kenkela nurde yenya kadam nurd gunen ten ten gobe kurun he taren he hiyen.

11 Irdeb kanduk kurayen kurayen kurun yenen hinayin gega, tarenmin kurun turun yan goreb sanin dirkeb kanduk goke mukku ma ten goya goya sanin po he hinayin. Irde Al Kurun belen kanduk goyen pasi irwon yen doyan he he ge pinen ma he hinayin. Irdeb mata den hitte forok yen hinayin kurun goke amanen wor po nurde henya **12** Nannini igin nurde unen hinayin yen gusunan irde haryen. Adoninibe mata igin hulsire ni mar yen belen doyan yirde igin igin yirde hi gwahade goyen po, den manan igin igin dirtek mar diryin. **13** Irdeb mata bulunyen kidoma bana mat dumulgan ten Urmin bubulkunne wor po yen nurde untin al gore doyan yirde hi gasun bana gon dawaryin. **14** Urmin gore mata bulunni halde dunyin geb, nenbe kidoma bana ma he igin po hite gago.

Yesu Kristuyen mataya metenya

15 Be, Yesu Kristube al belen kenenbe Al Kurun bana-re hi gobe al gwahade yen bebak titek. Yenbe det kurun gate min al. **16** Yen belen gab Al Kurun belen inke det kurun gayen yirin. Det nan kinde ninya megen ninya, det kawan ninya banare ninya yirin. Banare ninbe Al Kurunyen miyon tarenmin karkuwan kurayen kurayen hende ninya bande ninya, al denjem yanja denjem monya goyen yirin. Forok yamin kurun gobe yen belen yingen ge ten yirin. **17** Yenbe det kurun gayen forok ma yekeya hinhin. Irdeb det kurun gayen yirdeb gwahade po hinayin yen yirin gwahade po gasunenyan han. **18** Yenbe alya bereyamin sios gote doyan al wor po geb, siosbe Yesuyen ulin pigin yara, irdeb yingenbe sios gote tonan. Yenbe al kamtinde mat huward huward mata goyen min uryin al geb, yenbe mata gote min al. Gogab det kurun gate doyan al kurun hewen yenbe gogo gwaha tiyin. **19** Al Kurunbe matamin, dufaymin yabe tarenminya goyen tumnan Urmin unen unen ni amanen nurdeb unyin. **20** Irde Al Kurunbe megen ni detya nan kinde ni detya kurun gayen yenya awalikde he he goke amanen nuryin. Ningeb gwaha ire yenbe Urmin ten kerke kater kuruse hende darim wok irde kamyin.

21 Hakot denbe mata bulun ten hinhan geb, dufaytinbe gisaw wor po he Al Kurun hitte ma hinhin, irde asogo irde hinhan. **22** Gega Al Kurunbe denya awalikde hitek yenbe Urmin ten kerke kater al wor po he kuruse hende kamyin. Gogab han ka gabe den kurun gayen dilinde wukken he ultinde merem mon henbe

gwaha mat kura merem yan dirtek moŋ hinayin yen gogo gwaha tiyyin. ²³ Ningeb gwahade hitek yenbe dufaytin Yesu nin sanin irdeb gwahade po hinayin. Dufaytin yen ge tareŋ iramin goyen tareŋ po tanarde hinayin. Irde Yesu nin yitin mere igin go nurde kame Al Kurun belen igin igin diryen go yen nurd nurd gobe go ma tubul tinayin. Mere igin gobe megen nin alya bereya kurun gayen momon yirde tukutin haŋ. Ne Pol wor mere igin tagalde tukun tukun meten al wor po himirin. Ningeb mere igin goyen den wor nuramin.

Kolosi sios Pol belen faran uryin

²⁴ Be, nebe den ge ten ulne misin katen hime goke amanen nurde hime. Yesu Kristuyen alya bereya siosbe Yesu Kristu ulin pigin yara geb, sios belen kanduk yenen hi gobe Yesu Kristu yingen kanduk yenen hi yara. Ningeb kanduk kurun sios hitte forok yen haŋ goyen ne hitte manan tumnan forok yen hinayin goke amanen nurde hime. ²⁵ Nebe Al Kurun belen den ge ten meremin tumnan tagalde tukun hayin ninyin. Ningeb goyen meten ten ten al himirin geb, gago meten ten hime. ²⁶ Bikkenbe Al Kurunyen mere gote minbe ulyande wor po banare hinhin. Ningeb megen nin al tumnan beba ma ten hinhan. Gega gayenterbe alya bereyamin hitte kawan yikala yirkebe beba ten haŋ. ²⁷ Mel gobe Al Kurun belen meremin igin wor po turun yan gote min banare hitin goyen yikala yirmeke beba tinayin yen nurdeb al min hoyan Yuda mar moŋ bana nin mar goyen basina yiriyin. Meremin banare hi gote minbe gahade: Yesu Kristube denya haŋ geb, den wor Al Kurunyen sanin turun yan bana hinayin. ²⁸ Goke tenbe Yesu Kristu nin al buda kurun gayen momon yirde tukun hityen. Irde daha wor al buda kurun gayen Yesu Kristuya henbe mun kura bulun minmon hinayin yen Al Kurunyen dufay wukkenge al beba yirde saba yirde hityen. ²⁹ Nebe meten gayen gake ulne misin tap urde kurut wor po yen himyen. Gwaha ten henyabe ne hitte meten tareŋ po ten hi al gote tarende meten ten himyen.

² Be, den Kolosi nin marya Laodisia nin marya irde kenkela ma nurd nunen haŋ marya goyen tumnan faran durd durd nin kurut wor po yen hime gayen den tumnan nurwon yen nurde hime. ² Den ge ten kurut yen hime gabe kurut yen hime gore faran durke bitinde mat sanin henbe kadtin ge amanen nurde awalikde hinayin yenbe gago kurut yen hime. Gogab Al Kurunyen dufay nurde beba ten ten tarende kurun hiyyen. Irde gab Al Kurunyen mere gote min bikken banare hinhin goyen min nurnayin. Al Kurunyen mere gote min banare hinhin gobe Yesu Kristu. ³ Yen banabe Al Kurunyen dufay wukkenya meremin beba ten ten dufayya goyen bana yirtin haŋ. Dufay wukkenya meremin beba ten ten dufayya gobe samun tareŋ wor po. ⁴ Mongo al kura belen wan usi dirde Yesu Kristu nin dufaytin sanin irtinde mat hoyan dukunak geb, mere gago dirde hime. Gogab go mar gote mere hapek yan goyen fudinde yen ma nurnayin. ⁵ Nebe denya tumnan gor ma hite goyenbe, dufayner-

be denya tumnan gor hite. Irdeb hen hentinbe kenkela wor po haŋ goke aman hen hime. Irde Yesu Kristu nin dufaytin tareŋ irde haŋ goyen manan kor-gon moŋ, tareŋ irtin haŋ goke manan aman wor po hen hime.

Yesuya po hen mata ten hitek

⁶ Ningeb Yesu Kristube Doyan Al Kurunnin yen nurd unamin geb, huginen yenya henbe mata igin po ten hinayin. ⁷ Irdeb he filginin kura megen binde kurun sanin hanjen go gwahade, irde ya kura tola tareŋ hende irtin go gwahade goyen po, Yesuya hen tareŋ hen hinayin. Irdeb saba dirteke yen ge dufaytin sanin iramin gobe tareŋ po tanarde hinayin. Irdeb huginen Al Kurun igin wor po nurd unen hinayin.

⁸ Be, al kura belenbe megen nin saba momon dirde hikeb fudinde yen nurde gama ma yirde hinayin. Go mar gote sababe min minmon wor po. Yenbe asem yagot tikulaya megen nin sabaya go po gama yirde haŋ. Yesu Kristuyen merebe gama ma irde haŋ. Ningeb saba gobe Yesu Kristuyen moŋ. ⁹ Yesu Kristube Al Kurun gega, al wor po hen megen gar hinhin. Ningeb yen po gab Al Kurunyen dufayya matayabe tareŋminya goyen makin wor po hitin hi. ¹⁰ Den wor Yesu Kristuya hen dufayminya mataminyabe saninminya goyen kurun wor po dunke makin hitin haŋ geb, saba hoyan kura gama irtek ma haŋ. Yenbe megen nin doyan mar banare ninya kawan ninya kurun gote doyan al wor po.

¹¹ Be, Yuda mar guba yen hanjen gwahade yara, den manan Yesu Kristuya hikeb yen belen mata hoyan mat guba yen duntin yara diryin. Yen belen guba yen duntinbe bitinde mata bulun ten ten dufay goyen yad sinan yiriyin. Gobe al belen haninde guba yen hanjen gwahade moŋ. ¹² Yesu belen guba yen yen mata duntinbe fe baptais ten ten mata dunyin. Den baptais tamin gote minbe Yesu kamke mete tiyamin gwahade po, den wor fe bana kurkamin gobe kamtin tiyamin. Goyenpoga Al Kurun belen Yesu kamtinde mat isan hirin tareŋmin goke dufaytin tareŋ irkebe Al Kurun belen den wor disan hitin yara dirde al gergen diryin.

¹³ Be, denbe Yuda mar moŋ al min hoyan. Ningeb hakotbe Moseyen saba ma nurdeb mata bulun kurayen kurayen ten henbe Al Kurun dilinde kamtin yara hinhan. Goyenbe Yesu Kristu isan hirin gwahade goyen po, den wor disan hitin yara dirde al gergen diryin. Al Kurunbe gwaha mat nen kurun gate mata bulun halde dunyin. ¹⁴ Nenbe mata bulun ten hitekeb Moseyen saba gore merem yan dirtek hinhet. Goyenpoga Al Kurunbe Yesu Kristu belen kuruse hende kamiŋ gwahade po, merem yan dirtin goyen wor kuruse hende kerde mayde pasi iryin. ¹⁵ Gwaha matbe Al Kurun belen megen nin doyan mar banare ninya kawan ninya kurayen kurayen gote sanin goyen yad sinan yiriyin. Tarenmin yad sinan yiriyin goyen al belen kenen beba tinan yenbe gogo Yesu kuruse hende kamiŋ.

Megen niñ marte mata ma gama irnayin

¹⁶ Ningeb al kura wañ dula tej tej mataya Al Kurun niñ dufay heñ heñ ge gabu ird ird nalu karkuwanja gagasi gergen forok yeke goke gabu irde dula tej tej matayabe Sabat naluya goyen goke gwaha gwaha tej hinayin dinen tikeb kenen unañ tej hinayin. ¹⁷ Mata bikkek kurun gabe kame mata gergen forok yetek go te tunanen po hinhan. Irde Yesu Kristu wayyinde matbe mata gergen fudinde goyen forok yamin yenen hite gago. ¹⁸ Be, al kurabe ne harhem harhem dufay minyan gega, dufay goyen bana kerdeb al denem minmonde mata yara tej hanjen. Irde al kurabe Al Kurunyen miyon dolon yird yird niñ aman heñ hanjen. Go mar gobe huginen mitereya yuwarwarte ya det yenen heñbe goke ug po tagalde hanjen. Irde megen niñ dufay po gama irde han geb, yingen ge turun turun tej hanjen. Ningeb denbe kame matatin gote murungem igin yawartek gega goyen gore usi dirke son henak geb, taren heñ hinayin. ¹⁹ Go mar gobe Yesu Kristuya gabu hetek mon, hoyan hoyan wor po. Gega nenbe Yesu Kristu ulin pigin yara, munan yingenbe tonan yara geb, nenbe yen hitte mat basan heñbe kurabe hanin, kurabe kahan gwahade ala heñbe kadom faran gurd tej hite. Irde Al Kurun belen gwaha mat mat taren henayin yen nurde hi gwahade mat po sanin heñ hite.

²⁰ Be, denbe Yesu Kristuya tumnan kamamin geb, megen niñ saba gote yufukde ma han. Gega dahade geb saba bikkek goyen gama po irde han? Saba bikkekdebe, ²¹ "Det gobe tanarde ma, irde det go goya nene ma, munan det gobe san urde ma," yitin goyen danin geb gama irde han? ²² Saba bikkek gobe megen niñ al belen po forok yirtin, irde megen niñ det mugol netek goke yen yitin. ²³ Saba bikkek gama irde han mar gobe Al Kurun dolon ird ird mata goyen taren irteken yenbe yingen de dufaymin po gama irde taren irde hanjen. Irde ne harhem harhem dufay minyan gega, dufay goyen bana kerdeb al denem minmonde mata yara tej hanjen. Irde mata bulun ulninde han gayen hubu hewon yen nurdeb ulin yusulak tej, binje kutja irde, ulinde mata kurayen kurayen tej hanjen. Mata gwahade tej han mar go yenenminbe dufay wukken gama irde han yara. Goyenpoga go mar gobe mata bulun tej tej niñ bin harkeb dufay bulun go epte ma hika titek han.

Al Kurun dilinde wukken heñ heñ mata

3 Goyenpoga denbe Yesu Kristuya kaminde mat huwamin geb, bitinde mat wor po det Al Kurunyen gasunde han goke po nurde hinayin. Al Kurunyen gasunde gorbe Yesu Kristu belen Doyan Al Kurun heñbe Al Kurunyen hanin yase belen keperde hi. ² Ningeb det Al Kurunyen gasunde niñ goke po dufay heñ hinayin. Det megen niñ ge ma dufay heñ hinayin. ³ Denbe Yesu Kristu niñ dufaytin sanin iramin goya goyenbe yenya kuruse hende kamamin yara ha-

min. Irdeb kaminde mat Al Kurun belen disan heke huwarde al gergen hamin. Ningeb Yesu Kristu Al Kurun hitte hi gwahade goyen po, den al gergen hitin mar wor Al Kurun hitte han. ⁴ Ningeb Al Kurunya huginen heñ heñ mata gote min al Yesu Kristu tarenmin turun yan goya megen gar forok yiyyenya goyenbe den wor tarenin turun yan manan forok yenayin.

⁵ Ningeb megen niñ mata bulun ultinde han kurun gobe yisikamnan ko. Mata bulun gobe gahade: leplep mata, mata bulun mormok dapna kukuwa belen titin yara tej tej mata, ulinde aman hetek mata tej tej dufay, mata bulun tej tej dufayyabe det ugun po yad yad niñ dufay heñ heñ mataya. Det ugun po yad yad niñ dufay heñ heñ mata gobe ungura dolon yird yird mataya tunande. ⁶ Al Kurunyen beararbe mata gwahade tej han mar goke katyen. ⁷ Den wor hakotbe mata bulun gwahade goyen tej kun hinhan. ⁸ Gega gayenterbe mata bulun gahade gayen yubul po tinayin. Mata gobe gahade: bearar mata, kunurun mata, al bulun yird yird dufay, mere bulun mat tej tej matayabe nanyan tej tej mataya. Ningeb denbe mata goyen tumnan po yubul tinayin. ⁹ Denbe mata bikkek bitin bana hanjen goyen yad sin yirdeb al gergen han geb, kadom usi gird ma tej hinayin. Al gergen hitin gobe Al Kurun belen yingen yara dirde gergen dirin geb, gogo huginen gergen dirde hikeb Al Kurunbe al gwahade yen kenkela nurdeb yenya kadom nurdunen tej awalikde wor po hinayin. ¹¹ Al Kurunya awalikde hiniñ yen nurde han marbe igin gwaha tej hinayin. Yesu Kristube Kuruninin wor po. Yenbe nen kurun gaya awalikde hite. Ningeb Grik mar ma Yuda mar, guba yitin mar ma guba ma yitin mar, saba karkuwan yawartin mar ma gwahade ma yawartin maryabe meten mar ma doyan marya kurun goyen banabe bipti minmon. Igin ala po Al Kurunya awalikde hinayin.

¹² Ningeb denbe Al Kurun belen bubulkunne wor po yen nurde dunen basin dirde wukken wor po dirtin han geb, matabe gahade tej hinayin: kadin ge buninen nurdunen hinayin, irde igin igin yirde hinayin, dindiken ge turun turun ma tej hinayin, bekken de igin mat al mere yirde hinayin, irde kadin kura matamin igin hewon yen doyan heñ heñ ge pinen ma heñ hinayin. Mata gahade gab ultin umna yade hor yirde kun hanjen yara huginen gwaha po tej hinayin. ¹³ Al kadin kura belen bulun dirke goya goke bulunen ma nurnayin. Doyan Al Kurun belen mata buluntin halde dunyin gwahade goyen po, ditinde mata bulun goyen wor halde unen hinayin. ¹⁴ Irdeb mata igin igin buda kurun go hendebe kadin ge amanen nurdunen yunen matatin yan hinayin. Gwaha tej hinayinbe den tumnan goyen al min unken wor po heñ awalikde po hinayin.

¹⁵ Be, Yesu Kristube al bin yisikamde kamde al. Ningeb tubul tike yen belen bitin yisikamke awalikde hinayin. Denbe al min hoyan hoyan gega, awalikde heñ Yesu yufukde al min unken heñ heñ goke tej basin dirin. Irdeb goke tej Al Kurun igin nurde unen hinayin. ¹⁶ Irde Yesu Kristuyen merebe bitin bana gasun

unke kenkela wor po kipiryen. Irdeb kenkela dufay heñ Al Kurunyen mere kadom saba gird tenbe, "Gwaha mat hitek gab igin," yen kadom momon gird ten hinayin. Irdeb bitinde mat Al Kurun igin nurd unenya Al Kurunyen asande nin tikiya Al Kurun turun ird tikiyabe Holi Spirit belen bitinde tiki yupul titin goyen tiki heñ hinayin. ¹⁷ Irdeb mere ten hinayin ma mata kura ten hinayin kurun gobe Doyan Al Kurun Yesu nurd untiñ mar belen titek mat po ten hinayin. Irdeb Yesu Kristu hitte mat sanin tenbe Al Kurun igin nurd unen hinayin.

¹⁸ Be, den bere almetin yanbe almetin yagot yufukde po hinayin. † Go ten hinayin gobe Doyan Al Kurun gama ird han mar belen mata titek goyen po ten hinayin.

¹⁹ Den al berem yanbe bertin yago nin amanen nurd yunenbe mata yen bin misin nurtek mat ma yirde hinayin.

²⁰ Den dirinbe mamtiya nantinyat mere nurdeb gama ird hinayin. Doyan Al Kurunbe mata gwahade gokeb aman heñ hiyen.

²¹ Den dirin naniñ yagobe dirintin yago bin ar yanay mat ma mata yirde hinayin. Monjo gwaha yirkeb kame kafura dufay kurun henbe keperd keperdmis igin ma henayin geb.

²² Den al kurat yufukde heñ meten ten han marbe megen nin doyan martinde mere nurde hinayin. Meten ten hinayin goyen doyan martin yago belen denen hikeya po gwaha titekeb turun dirnan yen nurdeya ma meten ten hinayin. Gwaha titnenbe Doyan Al Kurun palap ird yen ge meten ten hite yen nurdeya bitinde mat wor po doyan martin ge meten ten hinayin. ²³ Meten ten hinayin kurun gobe bitinde mat wor po Doyan Al Kurun nin meten ten hite yen nurdeya meten ten hinayin. Al nin meten ten hite yen ma nurde hinayin. ²⁴ Mata gwahade ten hinayinbe Doyan Al Kurun belen mata igin ten hinayin gote murungem dunen yirin goyen dunyen. Ningeb meten ten hinayin kurun gobe Doyan Al Kurun Yesu Kristu nin meten ten unen hite yen nurde gab meten ten hinayin. ²⁵ Munan al kura mata igin ma ten hiyenbe gote wolminenbe murungem bulun tiyyen. Al Kurunbe al kura po igin inen, kurabe bulun inen ma yirde hiyen geb, bulun titekeb bulun diryen.

4 Be, den doyan mar wor gwahade po meten martin goyen mata huwak mat po kenkela doyan yirde hinayin. Den wor Doyan Al Kurun tenbe Al Kurunyen gasunde hi gogo yen nurde han geb, gago dinen hime.

Al Kurunya mere ten ten matatinbe taren po irnayin

² Be, nalutin kurunbe Al Kurun mere ird ird nin nurde hinayin. Irdeb Al Kurun mere ird henyabe dufaytin mali hiburnen ma hiyen. Irdeb bitinde mat amanen nurde unen turun ird hinayin. ³ Be, Al Kurun mere ir-

† *Mere gabe albe hende berebe bande yen ma yitin. Albe Al Kurunyen mere saba yirke berembe nurde gama iryen yen goke yitin.*

de henyabe nen belen Yesu Kristu nin yitin mere banare hi goyen tagaltek belen kerd dunkeb al budam mere goyen nurnayin yen gusunay ird hinayin. Nebe mere go tagalde himeke goke nad koyare neran gago hime. ⁴ Ningeb ne nin Al Kurun gusunay ird hinayin. Irkeb mere tagalen yen nurde hime gobe kama ma heñ kenkela po tagalen.

⁵ Be, Yesu Kristu nin ma nurde han mar hittebe dufay kenkela heñ ga mata ten hinayin. Irdeb Yesu nin momon yirtek belen kura kenen goya kama ma heñ momon yirde hinayin. ⁶ Irdeb meretinbe huginen al belen nurdeb, "Fudinde, ne faran nure yenbe gago mere nirde hi," yen nurtek mat mere ten hinayin. Irdeb al belen gusunay kura dirkeb gwaha mat wol hetekbe igin nurnayin mat po wol heñ hinayin.

Mere funan

⁷ Be, Tikikus belen gab ne dahade hime goyen momon diryen. Yenbe kolne wor po yara, ird binde mat fudinde wor po Doyan Al Kurun nin meten ten hiyen. Yenbe meten kadne igin wor po. ⁸ Yen belen gabe nen dahade hite goyen momon dirke go nurdeb aman heñ taren henayin yen gago hulan irhem. ⁹ Yenbe Onesimus kuriryen. Onesimus wor binde mat fudinde wor po Doyan Al Kurun nin meten ten hiyen. Yenbe kolninin wor po yara. Yenbe al hoyande nin mon, dende al po. Irem garebe nen hitere gar mata forok yen han kurun gayen tumnan momon diriyen.

¹⁰ Be, kadne kura neya koyare har al Aristakus belen den ge dufay heñ hi gayen momon yirayin ninkeb gago dinen hime. Banabas nomis Mak wor gwahade po den ge dufay heñ hi. Yen ge momon dirmirin goge geb, yen kun forok yeke kenenbe gargar ird kenkela doyan ird hinayin. ¹¹ Be, Yesu denem kurabe Yastus manan den ge dufay heñ hi. Meten faran nurde han mar bana gonbe al karwo ga po ga Yuda mar. Mel gobe neya heñ Al Kurun belen alya bereyamin doyan yird yird gote meten ten kun hityen. Irde kurare kanduknen nurde himekeb bene yurum ird hanyen.

¹² Be, dende al kura Yesu Kristuyen meten al Epafras goyen wor den ge dufay heñ hi goyen momon yirayin ninke gago momon dirde hime. Al gobe dende al. Yenbe den goyen Al Kurunyen dufay tumnan yenen bebak ten sanin po huwardeb Yesuyen mere gama ird ird ninbe al parguwak yara heñ yen ge heken wor po nurde hiwon yen huginen taren po Al Kurun gusunay ird hiyen. ¹³ Yenbe den ge po mon, Laodisia taundeya Hierapolis taundeya nin Yesuyen alya bereya goke wor taren wor po Al Kurun gusunay ird hiyen gobe fudinde yen dinen hime. ¹⁴ Kadninin wor po yen ge amanen wor po nurde hityen al guram al Lukyabe Demasya manan den ge dufay heñ har goke momon yirayin ninkeb gago dinen hime. ¹⁵ Laodisia taunde nin Yesuyen alya bereya goya bere kura Nimfayabe yaminde gabu ird Al Kurun doloñ ird hanyen marya goyen manan ne nin yen, "Yen belen den ge dufay heñ hi," yinnayin. ¹⁶ Be, asan gayen den wa kapyan henbe Laodisia taunde nin Yesuyen alya bereya sios wor kapyan henayin

yeŋ teŋ kerke gor kuyeŋ. Irdeb asaŋ kura yeŋ ge ka-
miŋ goyen wor kamebe deŋ beleŋ wor teŋ kapyan he-
nayeŋ. ¹⁷ Irdeb Akipus goyen, “Doyaŋ Al Kurun beleŋ
meteŋ guntiŋ gobe keŋkela tanarde meteŋ teŋ hayiŋ,”
innayeŋ.

¹⁸ Ne Pol beleŋ hanner wor po gahade kaŋ hime:
“Deŋ ge dufay heŋ hime.”

Be, ne koyare hime gake bitiŋ sir ma yiyyeŋ. Deŋbe
Al Kurun beleŋ buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dirwoŋ yeŋ nur-
de hime. Gogo po.

1 Tesalonaika

1 Be, ne Polya meterj kadne warañ Sailasya Timotiya belerj derj Yesu Kristuyen alya bereya sios Tesalonaika taunde hañ kuruj goke tej asanj gago kañ hite. Derjbe Adoninij Al Kurujya Doyañ Al Kurujnininj Yesu Kristuya hañ. Ningeb Al Kuruj belerj buninjerj dirde iginj iginj dirde huginjerj bitinj yisikamke iginj hiwoñ yerj nurde hite.

Tesalonaika taunde niñ mar goke tej Al Kuruj niñ amanerj nurd unyinj

2 Be, nerjbe huginjerj derj ge Al Kuruj mere irde hityen. Irde derj ge tej iginj nurde unerj turuj irde hityen. **3** Derjbe Al Kuruj niñ hekkerj nurde henja meterj tej hinhan. Irde bitinje mat wor po yerjya alya bereya niñ amanerj nurde hinhan geb, Nannininj Al Kuruj mere irde henjabe meterj dunyinj kuruj goyen kenkela po pasi irninj yerj kurut yerj hinhan goyen goke binininj sir ma yerj hiyen. Irdeb Doyañ Al Kurujnininj Yesu Kristu kame mulganj henj wakeb yerjya tumñanj hitek yerj nurde hinhan geb, Al Kurujyen mere gama irde kanduk karkuwanj yenerj hinhan gega, goke mukku ma tej goya goya saninj henj hinhan goyen goke wor binininj sir ma yerj hiyen.

4 Ningeb, kadne yago, mata gwahade goyen tumñanj yintirinj geb, fudinde Al Kuruj belerj derj goyen bu-bulkunje wor po yerj nurde dunerjbe dirinje wenj dinerj basinja diryinj yerj nurtirinj. **5** Nerj belerj derj ge tej kuñ denja henj mata tej hinhet kuruj gobe kenkela nurde hañ gogo. Hañkapyarj derj hitte gor kuñ Yesu niñ yitinj mere iginj goyen tagalde hinhet goya goyenbe mere ulinj po moñ, Al Kurujyen tareñ mananj kenaminj. Irde Holi Spirit belerj bitinje meterj kuruj wor po tikeb mere tagaltirinj gobe fudinde wor po yerj nuraminj.

6 Be, nerjya Doyañ Al Kurujya kanduk yintirinj gwahade goyen po, derj wor Al Kurujyen mere niñ iginj ma nurde hañ mar belerj buluj buluj dirde hinhan. Gega Holi Spirit belerj amanj dufay dunkeb mere goyen fudinde yerj amanerj nurde tej bitinje kerde gama irde hinhan. **7** Ningeb Masedonia nañ derj hanje gorya Akaiarj nañ nerj hitere garyarj niñ Yesuyen alya bereya belerj derj mata tej hinhan go nurdeb, "Yesuyen alya bereya belerj mata tej hitkebe gwahade," yerj nurdeb matatinj goyen po gama irde hanjen. **8** Fudinde wor po, derj belerj Doyañ Al Kuruj niñ yitinj mere goyen nurdeb Al Kuruj niñ dufaytinj tareñ iraminj goyen nuraminj marbe Masedoniaya Akaiayarj nañ bana ga niñ mar po moñ. Doyañ Al Kurujyen mereya derj mata tiyaminj gote mere momonjyabe nañ hoyanjerj niñ mar

mananj tumñanj nurtinj ala tiyaminj. Ningeb goke nerj belerj derj ge al hoyanj momonj yirtek yerj ma nurde hite. **9** Gobe mere momonjinj nuraminj mar belerj wanje derj belerj mereninjinj fudinde yerj nurdeb iginj iginj dirde hinhan goyen tagalaminj, irde derj belerj det tonerj al belerj yirtinj goyen dolonj yirde hinhan goyen daha mat yubul tejbe Al Kuruj fudinde hi goyen hitte wanjerj po dolonj irde metenjinj tej hinhan goyen wor tagalaminj geb, matatinj goke gwaha kura yetek yerj ma nurde hite. **10** Irde Al Kuruj Urminj Yesu, Al Kuruj belerj kamtinje mat isanj hirinj al goyen Al Kurujyen gasurjde mat mulganj hiyyerj yerj doyanj irde hanjen mere momonj goyen mananj tagalaminj. Ningeb goke nerj belerj gwaha kura yetek yerj ma nurde hite. Fudinde, Yesube nerj dumulganj tiyyinj geb, kame Al Kuruj belerj alya bereyat mata buluj gote murungem buluj yunyerj nalure goyenter nerjbe murungem buluj goyen go ma dunyerj.

Polyen mata

2 Be, kadne yago, nerj belerj derj hitte kuñ meterj tej hinhet gobe duldul ma meterj tej hinhet goyen nurde hañ gogo. **2** Irde derj hitte ma kutirinjarj mehenjbe Filipai taunde dahade hinhet goyen wor nurde hanjen. Gor niñ mar gore Al Kurujyen mere niñ iginj ma nurdeb dinerj tej sukal dirde buluj buluj dirke ulninjinj misinj kattirinj. Gega goke kafura ma hitirinj. Irde gor mat derj hitte kuñ Al Kurujyen mere tagaltirinj goyenbe gor niñ mar wor Al Kurujyen mere goke iginj ma nurde asogo diraminj. Goyenpogarj Al Kurujnininj belerj faranj durke goke kafura ma henj kawan po momonj dirde hinhet. **3** Gobe mere tagalde hinhet goyen usi dirhet yerjya ma dinerj hinhet, irde gwaha yinteketuruj dirde iginj iginj dirnanj yerj nurde ga ma dinerj hinhet, irde mere gote miñ kenkela nurdeya ga saba dirde hinhet geb, gogo kafura ma henj kawan po momonj dirde hinhet. **4** Irde Al Kuruj belerj, "Mel gabe mere iginj Yesu niñ yitinj goyen fudinde iginj mat tagalde tukunayinj," yerj nurdeb meterj gago dunyinj geb, dufayminj po gama irde mereminj tagalde hityen. Ningeb meterj tej hityen gabe al belerj denerj amanerj nurd dunnanj yerj ma meterj tej hityen. Gwaha titinj yarab dufayninjinj kenkela yenerj hi al Al Kuruj gore denerj amanerj nuryerj yerj meterj tej hityen. **5** Irdeb dindikerj denerj hinhan gwahade goyen po, merebe kirmintinje po hapek yanj nurnayinj yerj ma tagalde hinhet. Irde sabayarj matayarj tej henjabe binininje derj belerj iginj iginj dirde det dunnayinj dufay buluj gwaha-

de goyen bana kerde henya ma meter ten hinhet. Hu bu wor po. Al Kurunbe nurde dunen hi. ⁶ Nenbe al bele ten turun dird dird nin ma nankenen hinhet. Den bele ten daw ma al hoyan bele ten daw turun dirwon yen ma nurde hinhet.

Fuinde, nenbe Yesu Kristuyen mere basan mar geb, igin gwaha gwaha dirnan dintewon. ⁷ Goyenpoga gwaha ma dinenbe dirin kura milin bele ten kenkela doyan irde okko irde hiyen go gwahade goyen po beken de mere dirde doyan dirde hinhet. ⁸ Nenbe gwaha mat bininin de mat wor po den ge amanen nurde hinhet. Irdeb dirin kura nanin bele ten gone mun yen nurde hiyen gwahade goyen nen bele ten den ge amanen nurde hinhet. Ningeb Al Kurun bele ten mere igin Yesu nin yitin dunyin goyen momon dird dird nin amanen nurde hinhet. Irde den ge ten kamtek wor igin yen nurde hinhet. ⁹ Ningeb, kadinin yago, nenbe gwahade nurde hinhet geb, Al Kurun bele ten Yesu nin yitin mere igin dunyin goyen den hitte tagalde hinhetyabe den hantin doyan po ma hinhet. Mongo den po kanduk kurun duntek goke tenbe wawunya nan kahalya nindiken ge nurdeb hora meter kurun po ten hinhet. Ningeb denbe nen meter kurun gwahade ten nufol durde hinhin gobe bitin sir ma yen hi yen nurde hite.

¹⁰ Be, nenbe den Al Kurun nin dufaytin sanin irtin marya hen mata igin Al Kurun dilinde wukken, irde huwak wor po goyen ten hiteke al bele ten gwaha mat kura tagal duntek mon hinhet goyen dindiken denen hinhin. Irde Al Kurun wor denen hinhin geb, ga dinen hime gayenbe fuinde yen nurde hi. ¹¹ Nenbe den nurde hanyen gwahade goyen po, nenbe al kura dirnen wen kenkela doyan yirde hiyen gwahade goyen dirde hinhet. ¹² Gwaha dirde henyabe mata igin ten ten dufaytin taren irde kanduk yenen hike bitin yurum yirde hinhet. Irde mata Al Kurunyen alya bereya bele ten titek goyen po ten hinayin yen taren po mere dirde hinhet. Al Kurunbe den goyen alya bereyamin doyan yird yird bana hurkun saninmin turun yan kenen hitin han goyen kame wor gwahade po titek mar henayin yen hoy dirde hi.

¹³ Be, nen bele ten den ge ten Al Kurun igin nurde unen hityen gote min hoyan kurabe nen bele ten Al Kurunyen mere momon dirtekeb, "Mere dirde han gabe fuinde Al Kurunyen mere, mali mere mon," yen nurde hinhin. Ningeb goyen goke manan Al Kurun igin nurd unen hityen. Fuinde wor po, saba dirde hinhet gobe Al Kurunyen mere, den Yesu nin dufaytin taren irde han mar bana meter ten hi mere go goyen. ¹⁴ Fuinde, kadne yago, denbe Yudia nanare nin Al Kurunyen sios Yesu Kristuya han mar kanduk yenen hinhin gwahade goyen po, den wor kanduk yenen hinhin. Mel gobe nanamde nin mar bele ten bulun bulun yirde hinhin gwahade goyen po, den wor dende nanare nin mar bele ten bulun bulun dirde hinhin. ¹⁵ Munan Yudia nanare nin mar gobe Doyan Al Kurunnin Yesu mayamin. Irde nen wor bulun bulun dirde dakira tiyamin. Bikken asem yago wor Al Kurunyen mere basan mar porofet gasa yirde hinhin. Mel gobe al min hoyanya awalikde

hitek ma yirde hikeb mata gwahade ten hanyen gogo. Irkeb Al Kurun bele ten goke igin ma nurd unen hinhin. ¹⁶ Go mar gobe al min hoyan Yuda mar monbe epte ma Al Kurunyen dirnen wen henayin yen nurde hanyen. Ningeb nen bele ten al min hoyan hitte kun Al Kurunyen dirnen wen hen hen bele ten goyen tagalde hitekeb igin ma nurde meter nin walde hanyen. Mata bulun gwahade tike kun kun kurun wor po hekeb Al Kurun bele ten yenen wasak titek mon geb, Al Kurunyen bearar bana po han.

Polbe Tesalonaika nin mar kun yenmewon yen nurde hinhin

¹⁷ Be, kadne yago, nen gayenterbe al kura dirnen wen minyan goyen bur yirtin yara diramin geb, bele tenen po hoyan hoyan hite. Gega dufaynininde den ge huginen nurde hityen. Ningeb daha mat kura aranen kun dentewon yen nurde kurut wor po yen hinhet. ¹⁸ Fuinde wor po, ne Polbe kun dentek wor po nirde hiyen. Goke tenbe den hitte kun kun nin kurut wor po yen hinhem. Gega Satan bele ten, "Mel gore daha kun taren yirnayin," yenbe bele ten pet dirde hinhin.

¹⁹ Be, kame Doyan Al Kurun Yesu wakeb dilin mar huwardeb da ikala irnin? Nen bele ten ikala irtek detbe den gogo po geb. Nen bele ten den goyen Al Kurun dilinde sanin hen hen ge doyan hen hityen, irde den ge dufay henbe amanen nurde hityen. Irde denbe meter nin gote igin geb, goke tenbe Yesu bele ten den turun yan dunyen. ²⁰ Fuinde wor po, den ge ten meter ten hinhet goke Doyan Al Kurun bele ten den turun yan dunyen. Ningeb goke tenbe den ge amanen wor po nurde hityen.

Pol bele ten Timoti ten kerke Tesalonaika kurin

3 Ningeb Atens taunde gar hinhetyabe aranen den hitte mulgan hetek wor po dirde hinhin. Gega nen tumnan kun kun gobe meteren dirkeb mere sege irde Sailasya neyabe Atens taunde hirekeb ² Timoti po den hitte kuyen yitirin. Timotibe Al Kurunyen dirin, denya nenya yara po. Yenbe nenya Yesu nin yitin mere igin goyen tagalde tukun hityen. Ningeb yen bele ten kun dufaytin Yesu Kristu nin taren iramin goyen faran durkeb sopte dindiken dufaytin goyen taren po irnayin yenbe gogo ten kermeke kurin. ³ Mongo kanduk yenen hinhin gore dirke Yesu harhoktin unnak yenbe gogo Timoti ten kermeke kurin. Nen Yesuyen alya bereyabe kanduk gwahade po yenen hitek geb, gogo den wor kanduk yenen hinhin goyen denbe kenkela nurde han. ⁴ Ningeb nenbe denya hinhetyabe, "Al bele ten bulun bulun dirke kanduk yentek geb," dinen teban dirde hinhet go gogo. Ningeb gwahade po forok yeke yenamin nurde han gogo. ⁵ Ningeb goke tenbe den hitte mulgan hen kunin yen hinhet goyen kun ulyan de po hekeb Yesu nin dufaytin sanin po irde han ma dahade goyen bebak tiye yenbe Timoti gogo ten kermeke kurin. Mongo Satan bele ten dufay bulun dunen usi dirkeb Yesu gama ird ird mata tubul tikeb meter ninin

be iginej ga moñ hiyyeñ yeñ galgalñeñ nurdeb gogo Timoti teñ kermeke kuriñ.

Timotibe Pol hitte mulgañ hirin

⁶ Be, Timoti deñ hitte kuriñ goyen mulgañ heñ wañ forok yiyuñ. Irdeb deñbe Yesu niñ dufaytiñ tareñ po irde hañ irde bitiñde mat wor po Yesuya al hoyañya niñ amañeñ nurde hañ mere momoñtiñ igiñ goyen momoñ diruñ. Irde neñ beleñ deñ dentek nurde hite gwahade goyen po, deñ wor neñ ge bitiñ sir ma yeke dentewoñ wor po yeñ nurde hañ goyen momoñ diruñ. ⁷ Niñgeb, kadne yago, dufaytiñ Doyañ Al Kurun niñ tareñ iramiñ mere momoñ goyen nurdeb amañeñ wor po nurtiñ. Niñgeb meteñ teñ hitekeya al beleñ buluñ buluñ dirke kanduk yeneñ ulniniñ misiñ kateñ hityen goke ma nurtiñ. Irde gayenter manañ gwahade po nurde hite. ⁸ Fudinde wor po, deñbe Doyañ Al Kurunya heñ sañiñ heñ hañ geb, neñbe goyen nurde goke amañ niñ pultik wor po yeñ hite. ⁹ Niñgeb Al Kurun diliñde huwarde mere irde heñya deñ ge teñ Al Kurun igiñ nurd uneñ uneñ gobe ep gago yetek moñ yeñ nurde hite. ¹⁰ Irdeb Yesu niñ dufaytiñ tareñ ird ird matatiñ kura tareñ moñ kenem nindikeñ kuñ denenbe saba dirde sañiñ dirtek yeñ nurdeb bininiñde mat wor po nañkahalya wawunya hugineñ Al Kurun gusunañ irde hite.

¹¹ Be, Nanniniñ Al Kurun yingeya Doyañ Al Kuruniniñ Yesuya beleñ deñ hitte kuñ kuñ beleñ goyen kerde dunkeb kutewoñ yeñ nurde Al Kurun gusunañ irde hite. ¹² Irde bininiñde mat deñ ge amañeñ nurde hityen gwahade goyen po, deñ wor kadtiñ yagoya al hoyañ kurun goyen goke manañ bitiñde mat amañeñ nurd nurd mata goyen Doyañ Al Kurun beleñ kurun po irwoñ yeñ nurde hite. ¹³ Irdeb yeñ ge po dufaytiñ tareñ irwoñ yeñ nurde hite. Gogab kame Doyañ Al Kurun Yesu goyen miyoñmiñya tumñañ mulgañ heñ heñ nalureb deñbe Al Kuruniniñ diliñ mar huwarkeb yeñ beleñ al wukke, uliñde merem moñ yeñ dinyeñ.

Al Kurun beleñ amañeñ nurtek mata po teñ hinayiñ

⁴ Niñgeb, kadne yago, deñ mata gwahade teñ hike Al Kurun beleñ igiñ dinyeñ yeñ saba dirde hinhet. Irkeb gayenter wor gama irde hañ. Niñgeb Doyañ Al Kurun Yesuya heñ kadtiñ yago hitiñ hite gare matatiñ igiñ goyen kuñ kurun heñ hiyeñ yeñ gago gusunañ dirde tebañ dirde hite. ² Deñbe gwaha gwaha teñ hinayiñ yeñ neñ beleñ Doyañ Al Kurunyen tareñde saba dirde hinhet goyen nurde hañ.

³ Saba goyen gama irde mata teñ Al Kurun diliñde wukke heñ heñ gobe Al Kurunyen dufay geb, alya bereya leplep mata ma teñ hinayiñ. ⁴ Irde deñ duñkureñ duñkureñ ultiñ po amañ hetek mata buluñ teñ teñ belñeñ pet teñ hinayiñ, irde Al Kurun diliñde wukke al hoyañ wor deney palap dirtek mata teñ teñ niñ tunañ urde hinayiñ. ⁵ Al Kurun niñ ma nurde megen niñ mata po gama irde hañ mar beleñ biñ harke go po gama irde hanñen yara ma teñ hinayiñ. ⁶ Niñgeb al kura mata

gwahade goyenter kadomde berem leplep irde kadom buluñ ma iryeñ. Gwaha tinayiñbe bikkeñ neñ beleñ saba dirde hayhay dirde hinhet gwahade goyen po, Doyañ Al Kurun beleñ mata buluñtiñ goke buluñ wor po diryeñ. ⁷ Gobe Al Kurunbe mata buluñ teñ hinayiñ yeñ hoy dirtiñeñbe mata igiñ Al Kurun diliñde wukke goyen teñ hinayiñ yeñ hoy diryiñ geb, gogo mata buluñtiñ goke buluñ wor po diryeñ. ⁸ Niñgeb saba gayen al kura gama ma irde hi al gobe alyen saba pel irhem usi teñbe Al Kurun, Holi Spirit dunyiñ al gote saba goyen pel irde hi.

⁹ Be, deñbe bitiñde mat kadom amañeñ nurd guney teñ hinayiñ yeñ Al Kurun beleñ saba dirtiñ geb, goke asañde gar sopte ma momoñ dirtek yeñ nurde hite. ¹⁰ Irde fudinde wor po deñbe kadtiñ yago Yesuyen alya bereya Masedonia naña bana hañ kurun goyen goke bitiñde mat amañeñ nurde farañ yurde hanñen. Niñgeb, kadne yago, matatiñ gobe gwahade po teñ hinayiñ. Irkeb kuñ kurun hiyyeñ yeñ gago dinen tebañ dirde hite.

¹¹ Irde dintiriñ gwahade po, kenkela heñ hiburñeñ ma hinayiñ. Irde det kura denya denya moñ goyen goke tonañtiñ hilwa ma yirde hinayiñ. Irde kumhaka heñ al haniñ doyañ po ma hinayiñ. Dindikeñ ge nurde meteñ teñ hinayiñ. ¹² Gogab Yesuyen alya bereya moñ sinare hañ mar beleñ deneybe palap dirde hinayiñ. Irde det kurañ nurde al hoyañ hitte farañ niñ ma nañkeneñ hinayiñ.

Al kamtiñ gobe kame huwarnayiñ geb goke buluñ wor po ma nurde hinayiñ

¹³ Be, kadne yago, neñbe fudinde Yesube kamiñde mat huwariñ yeñ nurde hite. Niñgeb gwahade goyen po yeñ ge dufaymiñ sañiñ irde kamtiñ mar goyen Al Kurun beleñ Yesu wayeñ nalureb yisañ hiyyeñ yeñ nurde hite. Niñgeb al kamtiñ mar goke yitiñ mere fudinde goyen deñ beleñ nurde bebak tiwoñ yeñ nurde hite. Gogab Al Kurun niñ ma nurde hañ mar beleñ al kamtiñ gobe epte ma huwarnayiñ yeñ nurde al kamtiñ goke bunineñ nurde esey hanñen gwahade ma teñ hinayiñ. ¹⁵ Be, al kamtiñde mat huwarnayiñ goke Doyañ Al Kurun beleñ yingey mohonde yiriñ goyen momoñ dirniñ tihit. Doyañ Al Kurunbe Al Kurunyen gasunde mat mulgañ heñ katyeñ goyarebe al kamtiñ goyen kuware, "Huwarnañ!" yinyeñ. Irkeb Al Kurunyen miyoñ gote kurunmiñ beleñ wor gwahade po yinyeñ. Irkeb Al Kurunyen bigul mere tiyyeñ. Irkeb al Yesu Kristu nurd uneñ ga kamtiñ mar go wa huwarnayiñ. Go kamereb mel goya Yesu Kristuyen alya bereya diliñ gergeñ hinayiñ goya tumñañ Al Kurunyen tareñ beleñ yade hurkukeb naña kota kigariñkiñ faykek hende hurkuñ Doyañ Al Kurun tupi tinayiñ. Gwaha teñ gab yenya hugineñ hinayiñ. Niñgeb Doyañ Al Kurun wayeñ goyenter al diliñ gergeñ hinayiñ marbe igiñ hinayiñ muñañ bikkeñ kamtiñ marbe igiñ ma hinayiñ yeñ ma nurde hinayiñ. ¹⁸ Niñgeb mere gayen dindigeñ uliñ kadom momoñ gird teñbe tareñ heñ heñ ge kadom farañ

gurd tej hinayin. Gogab kuratin kura kamkeb huginjen dubul tiya yen buninjen ma nurde hinayin.

Yesu wan wan nin gitik tej hinayin

5 Be, kadne yago, Doyan Al Kurun wan wan nalu gobe kawe al belen watin yara tiyyen gwahade goyen po, yen wor nalu goyare wayyen yen ma nurde hikeya wayyen goyen denbe kenkela nurde han gogo. Ningeb Doyan Al Kurun wan wan nalumin goke asan-de gar sopte katek yen ma nurde hite. ³ Be, al megen nin kurun gabe, 'Kanduk minmon, igin ala po hite,' yen nurde hikeya kanduk kurun gore wan bemel po bulun wor po yiryen. Gobe bere bin yan kura dirin kawan kertek hen ulin misin katyen yara gwaha mat kura busahartek mon henayin.

⁴ Goyenpoga, kadne yago, denbe megen nin mar kidoma bana han gwahade mon geb, Yesu wan wan nalu gobe kawe al belen bemel po watinen dirkeb hurkunat ma tinayin. ⁵ Denbe Doyan Al Kurun gama irde han geb, matatinya dufaytinyabe igin wor po. Al faren-de hen det kenkela yenen belen kur han go gwahade goyen han. Fudinde wor po, nenbe megen nin mar kidoma bana han gwahade mon. Mel gobe kidoma bana hen det kenkela ma yenen han go gwahade tintunen wor po han.

⁶ Ningeb nenbe Doyan Al Kurun mulgan hen hen nin ma nurde han mar belen mata bulun tej han gwahade ma tej hitek. Irde Ungura belen tunan durde bulun dird dird mata goke kenkela nurde ga hitek. Irde ulninde po aman hetek mata fole irde hitek.

⁷ Munan Doyan Al Kurun ma nurde unen han marbe al wawun ferd ug po hen nanja migirin ma nurde han go gwahade goyen, Satan belen lom yirde bulun yirde hiyen goyen bebak ma tej hanjen. Irde mel gobe al wawun fe nene kukuwa hen hanjen go gwahade goyen po, megen nin mata tej tej dufay hika titek mon geb, go po gama irde kur kur bulun hen hanjen.

⁸ Gega nenbe al gwahade mon. Nenbe Doyan Al Kurunyen mere gama irde hityen geb, al faren-de belen kenkela kenen kur hanjen go gwahade goyen po, hen heninin manan igin po hityen. Ningeb ulninde po aman hetek dufay fole irde Doyan Al Kurun nin hekke nurdeb Al Kurunya al hoyanja binininde mat wor po amanen nurde yunen hitek. Mata gobe fulen mar belen kili misin pet tej tej ain belen po irtin dumunde yerde hanjen go gwahade geb, Satan belen epte ma bulun diryen. Irde nenbe Al Kurun belen nalu funande nen tunan dumulgan tiyyen yen nurde goke doyan hen hitek. Go mata gobe fulen mar belen kili misin pet tej tej ge tonan aw yerde hanjen go gwahade geb, Satan belen epte ma bulun diryen.

⁹ Munan Al Kurun belen dumulgan tiyyin gobe beararin bana hen hen ge ma basin diryin. Gwahade yara-be Doyan Al Kurun Yesu Kristu gama irteke dade dirnen wen dire yen basin diryin. ¹⁰ Yesu Kristube kame mulgan hen wayyena goyare nen al kura dilin gergen hinayinya al kamtinja tunan yenna huginjen hen hen goke tej kamyin. ¹¹ Ningeb mata igin tej

hanjen gwahade goyen po, Al Kurunyen mere kenkela gama irtek yenbe sanjen hen hen ge kadam faran gurd tej hinayin.

Saba funan

¹² Be, kadne yago, gor nin Doyan Al Kurunyen meten mar den doyan dirde saba dirde huwa dirnin yen meten kurun tej han mar goyen meremin nurde palap yirde hinayin yen gago momon dirde hite. ¹³ Irdeb metenmin goke bitinde mat amanen nurde yunenbe turun yirde palap wor po yirde hinayin. Irde dindiken ulin wor kadam bulun nurde gunen ma tej awalikde igin po hinayin.

¹⁴ Gega, kadne yago, den bana goyen al kura kumhaka hen hike yenenbe saba yirde hayhay yirde hinayin. Irdeb al kura kanduk yenen kafura hen aran po yul yen han mar kura hike yenenbe faran yurde tare yirde hinayin. Irdeb megen nin mataya dufay bulunya pel ird ird tare minmon mar kura yenenbe go mar goyen wor faran yurde hinayin. Irde kadtin kura matamin igin hewon yen doyan hen hen ge pinen ma hen hinayin. ¹⁵ Irde den kurun goyen al hoyan belen bulun dirke wol ma hen hinayin. Gwaha titnenbe kadtin al hoyanja goyen tunan igin igin yird yird nin kurut yen hinayin.

¹⁶ Irdeb kanduk yenen hinayin ma kanduk ma yenen hinayin nature goyenbe huginjen aman hende po hinayin. ¹⁷ Irdeb Al Kurunya mere tej tej nin bada ma henayin. ¹⁸ Irdeb nalu iginde po ma Al Kurun igin nurd unen hinayin. Nalu iginya bulunya wan hiyen goyenbe huginjen gwahade po tej hinayin. Mata gwahade tej hinayin yitin kurun gobe den Yesu Kristuya han mar belen gama irde hinayin yen Al Kurun belen dunyin geb, mata goyen po tej hinayin.

¹⁹ Irde Holi Spirit belen bitin bana hen meten tike okohom po yen ge nanja mala tej unnayin. Gwaha ma tinayinbe kak isikamtinen irke meten ma tiyyen. ²⁰ Irdeb Al Kurun belen al kura hard unke mere tike kenenbe det karimnen kura yen ma nurnayin. Det kurun wor po momon dira yen nurnayin. ²¹ Goyenpoga al kura belen, "Holi Spirityen saninde mere tej hite, irde meten tej hite," yeke yenenbe fudinde ma dahade goyen kenkela yenen bebak tej hinayin. Irdeb fudinde yen kenem gama irde hinayin. ²² Irde mata bulunbe tunan gama ma yirde hinayin.

²³ Be, Al Kurunbe bininin kamke igin hen hen dufay dunen dunen al. Ningeb yen belen den tare dirke dilinde wukkek igin wor po hiwon yen nurde hite. Irde bitin, dufaytinya ultinya goyen igin wor po hekeb Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu wan wan nature gwaha mat kura mere ultinde irtek minmon hiwon yen nurde hite. ²⁴ Den hoy dirde hi al Al Kurunbe den gwaha diren yen bin tiyyin goyen bin sir ma yen hiyen. Ningeb meremin go po gama irde yingen dilinde wukkek diryen.

²⁵ Be, kadne yago, nen ge nurde Al Kurun gusanan irde hinayin. ²⁶ Irde kadinin yago Yesuyen alya bereya hoyan kura goyen yenenbe nen belen yen ge dufay

hej hityen goyen momoņ yirnayij. ²⁷ Irde asaņ kaņ dunhem gabe kadtij yago Yesuyen alya bereya tumņaj kapyaj hej yunnayij yeņ gago Doyaj Al Kuruņ diliņ mar mere tareņ po dirde hime.

²⁸ Be, Doyaj Al Kuruņniniņ Yesu Kristu beleņ buniņeņ dirde igiņ igiņ diryeņ yeņ gusuņaj irde hime. Gogo po.

2 Tesalonaika

1 Be, ne Polya meterj kadne waraj Sailasya Timotiya belerj derj Yesu Kristuyen alya bereya sios Tesalonaika taunde harj kururj goke terj asarj gago karj hite. Derjbe Nanninij Al Kururj Doyarj Al Kururjninij Yesu Kristuya harj. ² Ningeb Al Kururj belerj derj buninij dirde iginj iginj dirde huginij bitinj yisikamke iginj po hiwonj yerj yerj nurde hite.

Kandukbe yenerj hinayinj gega yul ma yenayinj

³ Be, kadne yago, derjbe Al Kururj ninj hekkerj nurd nurd gobe sarinj herj hi. Irde bitinje mat kadom amanerj nurd gunerj terj harj mata goyen wor kururj herj hi. Ningeb goke terj Al Kururj huginij iginj wor po nurde unerj hitek yerj nurde hite. ⁴ Ningeb derj belerj Yesu ninj terj kanduk karkuwarj yenerj harj gega, goke mukku ma terj goya goya sarinj po herj yerj ge hekkerj wor po nurdeb gama ird ird ninj bada ma herj hanjen goyen goke Al Kururj direrj werj Yesuyen alya bereya hoyarj hitte tagalde derj ge tururj tururj terj hityen.

⁵ Be, derj Yesuyen alya bereya belerj Yesu ninj terj kanduk gwahade yenerj harj goke kame Al Kururj belerj al iginya bulunja pota yird yird nalure derjbe dawaryerj. Mata go tiyyerj goke al kura belerj, "Daninj gwaha tiya? Mata gobe huwak monj," intek monj. Derj goyen kanduk yenerj harj gobe Al Kururj belerj alya bereyaminj doyarj yirde hi bana gorj iginj hurkutek mar henayinj yerjbe gogo kanduk yenerj harj. ⁶ Fudinde wor po, Al Kururj belerj al iginya bulunja pota yirde mata-minj gote murungem yunyerj gobe huwak mat po yunyerj. Ningeb derj bulurj bulurj dirde harj marbe Al Kururj belerj wol herj bulurj po yiryerj. ⁷ Irdeb kame Doyarj Al Kururj Yesu belerj nalu funarjde tarenminj tururj yarj manarj Al Kururjyen gasurjde mat katyerj goyenterbe derj kanduk yenerj hinayinj goyen yad sinja yirkebet iginj po hinayinj. Nerj wor gwahade po diryerj. Goyareb Yesube Al Kururjyen miyorj tarenj minyarj goya tumnarj katerj gwahade diryerj. ⁸ Goyare goyenbe alya bereya Al Kururj ma nurd unerj Doyarj Al Kururj Yesu ninj yitinj mere iginj go ma gama irde harj marbe gote murungem bulurj yunyerj. ⁹ Yerj belerj mel gote mata bulurjminj wol herjbe yakira tike huginij kanduk kururj bana hinayinj. Irdeb epte ma Doyarj Al Kururjya herj sarinjminj tururj yarj goyen kenerj amarj herj hinayinj. ¹⁰ Munarj alya bereyaminj wukkek gobe Doyarj Al Kururj wayyerj nalu goyenterbe yerjya awalikde herj derjem tururj yarj irnayinj. Irde al yerj ge dufayminj tarenj irde hinayinj mar belerjbe isoka irnayinj. Derj wor

Yesu ninj saba dirteke merenininj nuraminj geb, mel goya tumnarj Yesu derjem tururj yarj irnayinj.

¹¹ Be, nerjbe gwahade dufay herjya derj ge terj huginij Al Kururj gusurjarj irde hityen. Irde derj goyerj yerj belerj hoy diryerj geb, derj ge gusurjarj irde herjya-be yerj belerj hoy yiryerj mar belerj titek mata iginj po terj hinayinj yerj gusurjarj irde hityen. Irde mata iginj titek dufay kururj goyen Al Kururj belerj tarenjminjde fararj durkeb gote iginerj kururj forok yiyyerj yerj gusurjarj irde hityen. Irde kurabe Al Kururj ninj hekkerj nurde metenminj terj hinayinj goyen iginerj yingerj forok iryerj yerj gusurjarj irde hityen. ¹² Nerj belerj Al Kururj gusurjarj gwahade irde hityen gobe yerjya Doyarj Al Kururj Yesu Kristuya belerj buninij dirde iginj iginj dirkebet derj belerj derjem tururj yarj irwonj, irke yerj belerj wolminij matatinj iginj goke dentinj tururj yarj dirwonj yerj nurde gago Al Kururj gusurjarj irde hityen.

Al Kururjyen saba pel ird ird mata forok yiyyerj

2 Be, kadne yago, Doyarj Al Kururj Yesu Kristu warj dawarke yerjya hitek goyen goke momonj dirninj tihit. ² Al kura belerj, "Doyarj Al Kururj warj warj nalube bikkerj forok yiyurj," dinerjbe, "Mere gabe Al Kururj belerj Polya dinurjya yinke basarj herj tagalde harj," dinayinj. Irde kura belerjbe, "Mere goke Polya dinurj yarj goya belerj asarjde gago karj dunarj," dinnayinj. Goyen-poga mere gobe usi mere geb, mere go nurde hurkurjkat terj kafura ma henayinj. ³ Nalu gobe hako geb. Megen ninj al belerj Al Kururj harhok unerj tubul tinayinj. Irke gab al kura Mata Bulurj Al wor po kak alare kutek al gore forok yeke gab Doyarj Al Kururj wayyerj. Ningeb al kurat mere mali mali po gama ma irde hinayinj. Monggo usi dirnayinj geb. ⁴ Munarj Mata Bulurj Al wor po gobe megen ninj al belerj Al Kururjnininj yerj det kururj gayen dolonj yirde hanjen goyen fole yirhem yerj nurdeb yingerj tururj irde hiyerj. Irde Al Kururjyen ya balem bana gorj hurkurj gasurj himam wor po bana gorj herjbe al dilinjde, "Nebe Al Kururj," yiyyerj. Al gobe gwaha matbe Al Kururj asogo iryerj.

⁵ Be, mata gwahade gokebet denja tumnarj herj huginij momonj dirde hinhem. Ningeb mere gobe nurde harj yerj nurde hime. ⁶ Mata Bulurj Al gobe Al Kururj belerj nalu goyenter forok yiyyerj yitinde wor po gab forok yiyyerj. Ningeb hanja gab Al Kururjyen sarinjde belerj pet irtinde hike kawan ma forok yerj hi gobe nurde harj gogo. ⁷ Goyenbe Mata Bulurj Al gote tarenjbe bikkerj banare balmij metenj tiyyinj geb, gayenter

wor meten ten hi. Al Kurunyen tarenbe Mata Bulun Al gote meten kawan forok yetek goyen pet titinde gwahade po hiyen. Irde kun kun Al Kurun belen nalu kiriyinde gor gab tubul tike Mata Bulun Al goyen kawan forok yen meten tiyyen. ⁸ Irkeb Mata Bulun Al go kawan hen Satanyen sanjinde mata tinen turun yan wor po kurayen kurayen al belen epte ma titek goyen forok yirde hiyen. Mata kurun gobe Al Kurun belen forok yirde hi yen yentek gega, Al Kurun belen mon. Irde Mata Bulun Al gobe al kura meremin gama irde kakde kutek mar goyen mata hoyan mat hoyan mat lomlom yirde usi yirde hiyen. Be, Mata Bulun Al gore kawan forok yen mata gwahade tikeb Doyan Al Kurun Yesube tarenmin turun yan manan wayyen. Irdeb Mata Bulun Al gote tarenmin goyen isikamde mohon uka belen po teke goyare po huginen kamyen. Be, Mata Bulun Al gama irde hinayin mar gobe Al Kurunyen mere fudinde goke amanen ma nurkeb Al Kurun belen gwamun yuryen. Gwahade mon manhan Al Kurun belen yawarwon. ¹¹ Go mar gobe gwahade po Al Kurunyen mere nurtek ma wor po han geb, Al Kurun belen mel gote dufaymin wabun yurke usi mere goyen fudinde yen nurnayin. ¹² Irdeb Al Kurunyen mere fudinde goke dufaymin sanj ma irde mata bulun nin po amanen nurde han mar gobe Al Kurun belen merem yan yirde gasa yirke kamnayin.

Al Kurun belen dawaren yen bikken basina diryin

¹³ Goyenpoga, kadne yago, denbe gwahade mon. Doyan Al Kurun belen den goyen bubulkujne wor po yen nurde dunen hi. Denbe Al Kurunyen mere fudinde goke dufaytin taren irde han, irde Holi Spirit belen bitin bana hen meten ten hikeb Al Kurun dilinde wukkek wor po hen han. Al Kurun belenbe den gwahade dirde gab dade yende dirnen wen diren yenbe bikken nanjinya megenya forok ma yirinya po basina diryin. Ningeb goke tenbe den ge Al Kurun huginen igin nurd untek wor po yen nurde hite. ¹⁴ Den goyen Doyan Al Kurun Yesu Kristuyen taren turun yan bana gon hen aman hen hinayin yenbe gogo Al Kurun belen den hoy diryin. Ningeb Al Kurunyen mere saba dirteke nuramin gogo. ¹⁵ Ningeb, kadne yago, bikken mohoninindeya asandeya saba dirde hinhet gobe kenkela yanarde sanj po huwarde hinayin.

¹⁶ Be, Doyan Al Kurun Yesu Kristu yingenya Nannin Al Kurunyabe nen kurun gayen bubulkujdere wor po yen nurde dunen haryen. Irde buninen dirde igin igin dirdeb taren hen hen ge huginen faran durde detmin igin goke doyan hen hen dufay dunen haryen. ¹⁷ Ningeb gwaha dirde haryen Yesuya Al Kurunya gore den wor mataya mereya igin kurun goyen huginen ten hitek dufay dunenbe taren hen hen ge faran durwon yen gusunjan yirde hite.

Nen ge Al Kurun gusunjan irde hinayin

3 Be, kadne yago, mere hoyan kura momon dirnin thit geb. Be, den belen nen nin Al Kurun gusunjan

irde henyabe Doyan Al Kurun nin yitin mere igin nen belen tagalde kun hityen goyen aranen kurun hiyyen yen gusunjan irde hinayin. Irde den belen sabaninin nurde gama irde hinhan gwahade po, mere nurnayin mar goyen wor sabaninin palap irde gama irnayin yen gusunjan irde hinayin. ² Goyenbe al tumnan po ma yen ge dufaymin sanj irde han geb, go mar goyen kurabe dufaymin bulun. Irde Yesu nin igin ma nurde nen gayen bulun bulun dirde hanen. Ningeb go mar gore bulun dird dird belen goyen Al Kurun belen pet tiyyen yen gusunjan irde hinayin.

³ Fudinde wor po, Satanbe den bulun bulun dire yen kurut yen hi. Gega Doyan Al Kurunbe huginen doyan dirde hen yen binja tiyyin goyen po gama irde hiyen geb, taren dirde Satan belen bulun dirtek belnen goyen pet ten dunyen. ⁴ Irde nenbe gwaha ten hinayin yen saba dirtirin goyen Doyan Al Kurun belen taren dirde gwaha po ten han yen hekken nurde dunen hite. Irde kame manan gwahade po ten hinayin yen nurde hite. ⁵ Irde Al Kurun belen den goyen bubulkujne wor po yen nurde dunen hi goyen Doyan Al Kurun belen faran durke kenkela bebak tinayin yen gusunjan irde hite. Irdeb Yesu Kristu kanduk yenen hinhin gega, mukku ma ten sanj po hen hinhin gwahade goyen po, den wor yende mata po ten hinayin yen gusunjan irde hite.

Kumhaka mata ma ten hinayin

⁶ Be, kadne yago, den han bana goyen kuratin kura-be saba dirtirin goyen gama ma irde kumhaka hen dulin po han. Ningeb denbe go mar goyen ketal ma yurde hinayin. Saba dirde hityen kurun gobe Doyan Al Kurun Yesu Kristu belen dinen hi yen nurdeb kenkela wor po gama irde hinayin. ⁷ Denbe nen belen denya hinhetya mataninin kenenbe meten ten ten matabe gwahade yen dindiken denen gwaha mat gama irtek yen bebak tiyamin gogo. Nenbe denya henya kumhaka ma hen hinhet. ⁸ Mongo nen paka dird dird nin ten metentit hoyan ma tinak yenbe nindiken ge nurde nanjahlalya wawunya meten kurun po ten hinhet. Irde al kura belen binje dunen hinhan gobe damu ten po ga nene hinhet. ⁹ Nenbe den ge ten Al Kurunyen meten ten hinhet gote murungem den hitte mat igin yawartewon gega, den belen mataninin yenen gama yirde hinayin yen gwaha ma ten det kurun nurde nindiken meten ten hinhet. ¹⁰ Fudinde wor po, denya hinhetyabe, "Kumhaka albe binje kura ma yunen hinayin," dinen hinhetbe nurde han gogo.

¹¹ Ga dinen hite gabe kuratin kurabe kumhaka hen meten ma ten han yeke nurdeb gago dinen hite. Kumhaka mar gobe dulin po hen mere kura yen yetek mon goyen bana gon tonan hilwa hilwa tenbe mere bulun yad forok yird yird nin ugu po kun wan ten hanen.

¹² Ningeb kumhaka al gwahade gobe balmin hen yingen meten ten binje yade nene hinayin yen Doyan Al Kurun Yesu Kristu belen yinen hi yara nen belen gago taren po yinen hite. ¹³ Munan den kadne yagobe mata huwak ten ten goke pinen ma hen hinayin.

¹⁴ Irde kuratiŋ kura saba asaŋde gar kaŋ hite gayen go ma gama irkeb al goke keŋkela heŋ ga hinayiŋ. Irdeb saba ma gama iryeŋ al goyen memya heŋ mata buluŋmiŋ yubul teŋ mulgaŋ hewoŋ yeŋ al go ma ketal urde yilwa irnayiŋ. ¹⁵ Goyenbe gwaha teŋ heŋyabe asogotiŋ yara ma yeneŋ hinayiŋ. Gwaha titŋeŋbe dadiŋya koltiŋya hayhay yirde saba yirde haŋyen go gwahade goyen po yirde hinayiŋ.

¹⁶ Be, Doyaŋ Al Kuruŋbe al biŋ kamke igiŋ heŋ heŋ gote miŋ al. Niŋgeb deŋ goŋ kura hinayiŋ goyen yeŋ

beleŋ bitiŋ yisikamke hugiŋeŋ igiŋ po hiwoŋ yeŋ nurde hite. Irde Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ deŋya hugiŋeŋ hiwoŋ yeŋ nurde hite.

¹⁷ Be, deŋ beleŋ, "Asaŋ gabe fudinde Pol beleŋ kayuŋ," yeŋ bebak tinayiŋ yeŋbe nigeŋ hanner wor po gago kaŋ hime. Asaŋ kaŋ himyen kuruŋ gobe gahade po kaŋ himyen.

¹⁸ Be, Doyaŋ Al Kuruŋ Yesu Kristu beleŋ deŋ tumŋaŋ hugiŋeŋ buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dirde hiyeŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hime. Gogo po.

1 Timoti

1 Timoti, nebe Pol. Nebe neŋ gayen mata buluŋde mat Dumulgaŋ teŋ teŋ Alniniŋ Al Kuruŋ belen, “Yesu Kristuyen mere basaŋ al hawayiŋ,” ninyiŋ. Irde kame wayyen yeŋ doyaŋ irde hite al Yesu Kristu gore wor yingende mere basaŋ al niryiŋ geb, gago ge niŋ asaŋ kaŋ hime. ² Gebe Al Kuruŋ niŋ saba girde himeke keŋkela po gama irde hayen goke teŋbe urne nigen wor po yeŋ nurde gunen himyen.

Niŋgeb nebe Nanniniŋ Al Kuruŋya Kuruŋniniŋ Yesu Kristuya belen ge goyen bunineŋ girde igiŋ igiŋ girke bege kamke igiŋ po hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ yirde hime.

Usi saba mar utaŋ yirayiŋ

³ Be, gebe nurde ha gwahade po Efesus taunde gor niŋ Yesu gama irde haŋ mar kurabe Al Kuruŋyen mere teŋ buluŋ mat saba teŋ haŋ. Irde yingende tikulaya asem yagot deŋeya asaŋde katiŋ kuruŋ goyen goke po dufay heŋ tagalde hanŋen. Irdeb al faraŋ yurke Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ nurtekdebe ŋakŋak teŋ kadom mo- hoŋde teŋ haŋ. Goke teŋbe saba buluŋ yirde haŋ mar goyen utaŋ yirayiŋ yeŋbe Masedonia naŋare kwe yeŋya Efesus gor po hayiŋ ginmiriŋ goyen gago sopte ginhem.

⁵ Go mar goyen utaŋ yirkeb bada po henayiŋ. Irkeb alya bereyabe usi saba goyen yubul teŋbe biŋde dufay hoyoŋ miŋmoŋ hinayiŋ. Irde biŋde wukkeŋ wor po nurde Al Kuruŋ niŋ fudinde wor po hekkeŋ nurnayiŋ. Gwaha teŋbe al hoyoŋya Al Kuruŋya niŋ po amaŋen nurde hinayiŋ. Goke teŋbe gago gineŋ hime. ⁶ Gega al kurabe mata igiŋ niŋ go wa ginhem goyen gama yirhet yeŋbe soŋ heŋ mere miŋ miŋmoŋ goyen teŋ haŋ. ⁷ Go mar gobe Al Kuruŋ belen mata igiŋ kiryiŋ goyen basaŋ heŋ tagal tagal mar hetewoŋ yeŋ nurde yingende dufaymiŋ tagalde haŋ. Irde “Dufayniniŋbe fudinde wor po,” yeŋ nurde al saba yirde haŋ. Gega Al Kuruŋ belen mere kiryiŋ miŋ goyen keŋkela ma bebak teŋ haŋ geb, “Miŋ gwahade niŋ tagalde saba yirhet,” yeŋ ma nurdeya teŋ haŋ.

⁸ Be, Al Kuruŋ belen gama irnayiŋ yeŋ saba kiryiŋ goyen miŋ keŋkela bebak teŋya gama irde hitekbe saba gore igiŋ diryen yeŋ nurde hite. ⁹ Al Kuruŋyen saba- be meremiŋ keŋkela gama irde hanŋen mar goke ma kiryiŋ yeŋ nurde hite gogo. Saba gobe Al Kuruŋyen mere pel irde haŋ mar, asogo irde haŋ mar, palap ma irde haŋ mar, mata buluŋ teŋ haŋ maryabe Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ ma haŋ mar goke saba goyen kiryiŋ. Kurabe megen niŋ mata niŋ dufay kuruŋ po heŋ haŋ mar, naniŋ miliŋ gasa yirke kamde haŋ mar, al gasa

yirke kamde kamde mar, ¹⁰ al berem yaŋ belen bere hoyoŋya duwan teŋ teŋ mar, irdeb al yingen uliŋ gabu irde bere wor yingen uliŋ gabu irde ire uŋyat mata teŋ haŋ mar, al belen al kawen teŋ yukuŋ al hoyoŋ yunenbe gote muruŋgem yawarde haŋ mar, usi mar, kadom buluŋ yirniŋ yeŋbe mere yerd yunen haŋ maryabe, al kura mere Yesu niŋ yitiŋ gote saba pel irde haŋ mar kuruŋ gwahade goke manaŋ kiryiŋ. ¹¹ Saba fudinde gobe Yesu niŋ yitiŋ mere bana goŋ hi. Yesu niŋ yitiŋ mere gobe turuŋ irde hityen al Al Kuruŋ gore tagalde tukayiŋ ninenbe nunyiŋ. Niŋgeb Yesu niŋ yitiŋ mere gobe Al Kuruŋ belen det kuruŋ wor po yeŋ nurde hi geb, tonŋen yaŋ wor po yeŋ nurde hime.

Al Kuruŋyen meten tiyayiŋ

¹² Be, bikkeŋ nebe Yesu Kristu goyen Al Kuruŋ Urmiŋ yeŋ ma nurdeb ne harhem harhem teŋbe Yesu Kristu niŋ buluŋ nurd unen karan urde yende alya bereya merere yerde yad fere teŋ hinhem. Yeŋ gama irde hinhan mar goyen gasa yirde buluŋ wor po yirde hinhem. Gega goyenterbe Yesu Kristu niŋ bebak ma teŋ hinhem geb, “Yeŋbe Al Kuruŋ urmiŋ,” yeŋ hinhan goyen usi teŋ haŋ yeŋ nurdeb mata gogo teŋ hinhem. Niŋgeb Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ Yesu Kristu belen bunineŋ wor po nirdeb igiŋ igiŋ nirke bene hekkeŋ yeŋ hitte po hinhin. Irde bener mat wor po yeŋ ge amaŋen nurde hinhem. Goyenbe gwahade hinhem gobe Yesu belen bunineŋ nirdeb faraŋ nurke gwahade hinhem gogo. Irkeb yeŋ belen ne niŋbe, “Fudinde wor po metenje tiyyen,” yeŋ nurdeb basaŋa nirde tareŋ niryiŋ. Niŋgeb goyen goke teŋbe igiŋ nurd unen hime.

¹⁵ Be, neŋ tumŋaŋ fudinde yeŋ nurtek mere kura mo- moŋ giren tihim. Mere gobe gahade: Yesu Kristube alya bereya mata buluŋ bana haŋ mar goyen yumulgaŋ tiyer yeŋ megen gar katyiŋ. Ne wor mata buluŋ bana po hinhem. Mata buluŋnebe kuruŋ wor po, al hoyoŋ gote folek wor po. ¹⁶ Gega ne al buluŋ wor po gahade gayen wor Yesu Kristuyen bunineŋ bana ho- koyaŋ himiriŋ. Gogab ne gayen mata buluŋde mat mulgaŋ hiyyen yeŋ Yesu Kristu belen doyaŋ heŋ heŋ ge piŋen ma heŋ hinhin goyen kame alya bereya belen nurdeb, “Neŋ wor igiŋ, Pol iryiŋ gwahade diryen,” yeŋ nurdeb Yesu niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde Al Kuruŋya hu- giŋen hinayiŋ. ¹⁷ Niŋgeb goke teŋbe Doyaŋ Al Kuruŋni- niŋ hugiŋen palap irde deŋem turuŋ yaŋ irde hitek. Yeŋbe epte ma dilniniŋde kentek, irde kamde kamde miŋmoŋ gwahader hiyen al.

minyan. Irde al kenkela saba yird yird dufay minyan hiyen. ³ Al gobe kukuwa fe nene kukuwa hej hej mata ma ten hiyen, det kuran ten kwep kwep ten al mali ma gasa yirde hiyen, diliñ kamke balmin hiyen. Kadomya hinginhangar ma ten hiyen, dufaymin hora niñ po ma nurde hiyen. ⁴ Irde yenbe dirinminin kenkela doyan yird yird mata ma nuryenbe Al Kurunyen dirnen wen manan epte ma kenkela doyan yirde hiyen geb, dirinminin doyan yird yird mata goyen nurde kenkela doyan yirde hiyen. Irkeb dirinmin manan nanin palap irde meremin nurde hinayin. ⁶ Irde gayamun ga Yesu gama irde hi al gore epte ma aran po doyan al hiyyen. Monggo Satan belen usi irke ne harhem harhem tikeb Al Kurun belen Unğura takira tiyyin gwahade goyen po al goyen wor takira tiyyen. ⁷ Be, al kura doyan al hewe yiyyen al gobe mata igin po ten hiyen. Irkeb alya bereya Al Kurun ma nurd unen han mar gore wor turun irde hinayin. Monggo Satan belen usi irke mata bulun tikeb doyan al gote denem bulun hiyyen. Metenmin manan bulun hiyyen.

⁸ Be, gwahade goyen po doyan marte faran marmen manan ulinde merem mon po henbe al belen palap yirtek mata po ten hinayin. Irdeb melak kalpan ma hinayin. Kukuwa fe netek netek ma yirde hiyen. Usi matara ma hora yade hinayin. ⁹ Yenbe Al Kurunyen mere al mali belen bebak titek mon goyen Al Kurun belen bebak yirke binde wukken wor po nurdeb Yesu niñ dufaymin taren ird ird mata gote saba goyen taren po tanarde hinayin. ¹⁰ Niñgeb doyan marte faran mar yirniñ yenbe matamin yago goyen yenkela hej ulinde merem mon yenen gab meten goyen yunen hinayin. ¹¹ Irde yen manan berebe yunkuren po yawarnayin. Irde dirinmin kenkela saba yirke yende mere nurde hinayin. Gwahade goyen po berem yago manan alya bereya belen palap yirtek mata po ten hinayin. Gwaha ten henyabe kadam yiya girde ma ten hinayin, bemel bearar ma ten hinayin. Irde mereya mataya ten hinayin kurun gobe fudinde binde mat po ten hinayin. Irke alya bereya belen dende mereya matayabe fudinde yen nurde hinayin. ¹³ Be, Al Kurun niñ meten ten hinayin mar goyen saba kurun yirde hime gayen kenkela nurde goyen gama irde igin mat po meten ten hinayin. Gwaha ten hikeb alya bereya belen amanen nurdeb palap yirde hinayin. Irkeb meten mar go goyen yenenbe, "Fudinde wor po, Yesu Kristube nenya hej faran durde hi geb, al belen gwaha dirde han gogo," yen nurdeb Al Kurunyen meten epte titek yen nurde hinayin.

¹⁴ Be, Yesu gama irde han marte matabe gwahade geb, gwahade goyen po geya han mar goyen saba yirde hayin yen asan gayen kan gunen henyabe dufayner aranen po kun genmewon yen nurde hime. ¹⁵ Gega aran ma kun forok yemekeb merene asande hi gayen kenenbe Al Kurunyen dirnen wenbe gwaha mat hinayin yen nurdeb saba yirde hayin. Be, Al Kurunbe gwahader hitin, irde yende dirnen wen Yesuyen alya bereya sios goyen gayenter manan doyan yirde hi. Munan sios gobe Yesu niñ yitin mere fudinde goyen

kenkela po nurde gama irke mere fudinde gobe sanin po hekeb al hoyan belen epte ma bulun irnayin. ¹⁶ Fudinde wor po, Yesu niñ yitin mere gobe al mali mali belen bebak titek mon. Al Kurun belen faran yurke gab igin bebak tinayin. Be, Yesu niñ yitin mere minbe gahade:

Yesu Kristube Al Kurunyen dufay gama irde bere binde forok yen kawan hiriñ.

Holi Spirit belen yenbe Al Kurun Urmin wor po yen yikala yiriñ.

Al Kurunyen miyon wor Yesu kamtinde mat huwariñ goyen kenamin.

Irkeb Nanin hitte mulgan hej hurkunbe denem turun yan wor po hiriñ.

Niñgeb yen gama irde hinhan mar belen tagalde tukukeb megen niñ mar belen go nurdeb gor mat po dufaymin yen ge taren iramin.

Be, mere gabe Yesu gama irde han mar belen kenkela po nurde gama irde hinayin.

Usi saba maryen saba

4 Gega bikken Holi Spirit belen gaha yiriñ: "Kame kame Yesu gama irde hinayin mar kurabe Yesu niñ dufaymin taren irtin goyen tubul tenbe unğurayen usi mere tagalde han marte mere goyen po nurde, sabamin bulun goyen po gama irde belen fudinde wor po gobe son henayin," yeke nurmirin geb, gago mata go forok yekeb nen tumnan bininin bak yan. ² Usi saba mar gobe al ulin kamtin kura kak isike ma nuryen go gwahade goyen po, dufay bulun belen po ulin kurun go mayde pasi hitin geb, usi mere ten hinayin goyenbe, igin tihit tihit po ten hinayin. Irkeb yenenminbe saba fudinde tagalde han yara gega usi ten hinayin. ³ Go mar gote sabamin kurabe gahade: "Al belen bere yad yad mata bisam irde, binde kurabe nen goya ma," yen hanen. Gega det buda kurun Al Kurun belen yiriñ gobe yingen, "Igin," yiriñ. Irde Al Kurun dirnen wen belen det kura yawarnayin goyen yen belen guram yiri yen gusunan irkeb yen dilinde wukken ala po henayin geb, det megen han kurun gayenbe igin ala po, irde det kurun gake igin nurd unen hinayinbe bisam irtek det minmon wor po. Niñgeb usi saba mar gore binde bisam irtin go manan Al Kurun belen yiriñ geb, saba fudinde po nurde gama irde han marbe binde go neteke Al Kurun dilinde bulun dinyen yen ma nurde hinayin. Gwaha titnenbe Al Kurun belen binde yiriñ goyen goke igin nurde unen ga nene hinayin.

Yesuyen meten al igin

⁶ Be, ne belen ginhem kurun gayen basan hej Yesu gama irde han mar momon yirayin. Goyenbe gigen wor gwaha ten henyabe Al Kurun niñ heken nurd nurd mereya saba igin gigen gama irde hayen goya goyen sanin po yanarde hayin. Gwaha ten hayinbe Yesu Kristuyen meten al igin hawayin. ⁷ Irde unğurayen usi baranya megen niñ baran min minmon goyen go ma po yenen hayin. Gwaha titnenbe Al Kurun palap

ird ird mata tenj tenj niŋ po kurut yenj hayiŋ. ⁸ Gwaha tenj hayiŋ gab hayiŋ kurunj gobe igiŋ po hayiŋ. Igiŋ heŋ heŋ gobe Al Kurunj belenj gwaha tenj hinayiŋ mar yunenj yiriŋ gote murunjem geb hubu ma hiyyen. Niŋ-geb gar ha gayenter, irde kame Al Kurunyen gasunde hayiŋya wor hubu ma hiyyen. Goyenpoga al megen henja darim ugala yirde uliŋde tarenj po hanjen gobe hubu hiyyen. Megen gar hanj gayenter po uliŋde tarenj hinayiŋ. Gega kamnayiŋbe goyare po tarenj gobe hubu hiyyen. ⁹ Nenjbe fudinde wor po Al Kurunj gwahader hitiŋ gore huwak heŋ heŋ gote murunjem dunyen yenj nurde hityen. Niŋgeb goyen goke tenjbe huwak heŋ heŋ niŋ kurut wor po yenj hityen. Kurareb goke kanduk yenenj hityen gega, bada ma heŋ hityen. Niŋgeb huwak heŋ heŋ niŋ ginhem gobe fudinde wor po geb, mere go nurnayiŋ mar mananj gwahade po dufay heŋ hinayiŋ. Gwaha diryen al Al kurunjbe alya bereya mata bulunj bana hanj mar tumnanj goke Urmiŋ Yesu tenj kerke katiŋ. Gega yenjbe alya bereya kura Yesu niŋ dufaymiŋ tarenj irde hanj mar goyen munj po yade hi gobe nurde ha gogo.

¹¹ Be, mere girde hime kurunj gayenbe geya hanj mar goyen kenkela po momonj yirde saba yirde hayiŋ. Bada ma hawayiŋ. ¹² Irdeb gebe al fonenj gega, goke tenj al hoyanj belenj palap ma girtek mata ma tenj hayiŋ. Niŋgeb mere tenj hayiŋ, mata tenj hayiŋ gobe igiŋ mat po tenj hayiŋ. Irde al hoyanj niŋ amanenj nurde hayiŋ, Al Kurunj niŋ bege hekkenj po nurde hayiŋ, irde mata huwak bulunj miŋmonj po tenj hayiŋ. Gogab geya hanj mar belenj mata tenj hayiŋ goyen genenjbe yenj wor ge po gama girde hinayiŋ.

¹³ Munanj nebe geya ma har. Goyenpoga gebe Al Kurunyen mere kapyanj heŋ yunenjbe mere miŋ kenkela pitik irde saba yirdeb mere goyen gama yirde hinayiŋ yenj tagalde hayiŋ. Irde ne ge hitte kunj kunj niŋ doyanj henjabe ginhem gwahade po tenj hayiŋ. Irkeb kame kunj genenj.

¹⁴ Be, Yesu gama irde hanj marte doyanj mar belenj ge niŋ Al Kurunj gusunanj irniŋ yenj haniŋ yerd gunamiŋyabe Al Kurunj belenj, "Kame metenj gwahade tiyyen," yekeb basanj heŋ momonj giramiŋ. Goyenterbe Al Kurunj belenj metenj goke tenjbe sanj giriyiŋ gobe nurde ha gogo. Niŋgeb Holi Spirityen tarenj ge hitte hi gobe det karim monj geb, tarenjmiŋde metenj tenj hayiŋ.

¹⁵ Be, mata gwaha tenj hayiŋ ginenj saba girhem kurunj gayen piŋenj ma hawayiŋ. Huginenj gama irde hayiŋ. Gogab heŋ henje igiŋ heŋ hiyen goyen kenenj hinayiŋ. ¹⁶ Mata tenj hayiŋ, dufay heŋ hayiŋ goyen gwahadeb bulunj munanj gwahadeb igiŋ goyen kenkela nurde ga tenj hayiŋ. Irde al saba yirde hayiŋ goyen mananj gwahadeb bulunj munanj gwahadeb igiŋ goyen kenkela nurde ga saba yirde hayiŋ. Hayiŋ kurunj gobe gwaha po tenj hayiŋ. Gogab gigenj mananj go ma katayiŋ, irde merege nurde hanj mar mananj go ma katnayiŋ.

Salannen, beretapyabe metenj marya doyanj yird yird mata

⁵ Be, Yesu gama irde hanj mar geya hanj goyen bana salannenj kura belenj mata igiŋ ma tike yenenjbe bulunj mat ma yinenj tenj hayiŋ. Nanake palap irtiŋ yara yirde bekenjde igiŋ mat mere yirde hayiŋ. Al fonenj wor dadake yago gigen yirtiŋ yara igiŋ mat po mere yirde hayiŋ. ² Bere salannenj wor gwahade po, momke irtiŋ yara palap yirde bekenjde igiŋ mat po mere yirde hayiŋ. Bere fonenj wor igiŋ mat po dufay bulunj heŋ yunenja monj, babake yago gigen yirtiŋ yara po yirde hayiŋ.

³ Be, beretap niŋ momonj girenj tihim. Beretap kura al gore kura faranj yurtek monj denja hanj gobe denj belenj daha mat faranj yurtek yenjbe mere sege irde gab kenkela faranj yurde hinayiŋ. ⁴ Munanj Al Kurunj belenj mata huwak yenj nurde hi kurabe gahade: diriŋ hikeya siŋsilanj heŋ hinhan goyen wol heŋ taynenj yago salannenj goyen faranj yurde hinayiŋ. Yesu gama irde hanj mar belenj gwaha tenj hikeb Al Kurunjbe amanenj wor po nurde hiyen. Niŋgeb beretap kura dirnenj wenja abuymiŋ wenja kura parguwak hitiŋ hanj gore igiŋ miŋliŋya abuymiŋya faranj yurtek miŋyanj hike yenenjbe saba yirke yingenj miŋde gore wa faranj yurde hinayiŋ.

⁵ Munanj beretap kura yenj yunjkurenj po heŋ faranj niŋ wor po nurdeb Al Kurunj niŋ po hekkenj nurde yenj po gise hanjka mere irde faranj duri yenj gusunanj irde hanj bere gwahade go gab denj belenj mere sege irdeb igiŋ faranj yurde hinayiŋ. ⁶ Gega beretap kurabe gwahade monj. Yenjbe megen niŋ mata niŋ po nurdeb Al Kurunj niŋ dufay ma heŋ hanjen. Gobe diliŋ gergen hanj gega Al Kurunj diliŋde tonenjbe kamtiŋ hanj. Bere gwahade gobe faranj yurtek monj.

⁷ Momonj girhem gayen doyanj yirde hayen mar goyen kenkela saba yirde hayiŋ. Gogab mel go bana al kura uliŋde mere ma forok yenj hiyen. ⁸ Goyenpoga kuramiŋ belenj taynenj ma faranj yuryenjbe al gobe Al Kurunj niŋ dufaymiŋ sanj irtiŋ goyen pel ira yenj kentek. Al Kurunj ma nurd unenj hanj mar wor diriŋmiŋmiŋ faranj yurde hanjen. Niŋgeb Al Kurunj nurd unenj hime yenj hi al gore gwaha ma tiyyenj gobe matamiŋbe Al Kurunj ma nurd unenj hanj marte mata bulunj gote folek wor po.

⁹ Be, beretap kura alik wor po heŋ al sopte yawartek monj † goyen po gab denj belenj faranj yurtek igiŋ geb, denjem yawarnayiŋ. Goyenbe al yunjkurenj po yawartiŋ, ¹⁰ irde mata igiŋ po tenj hike al hoyanj belenj turunj yirde hitiŋ beretap goyen denjem po yawarnayiŋ. Yenj belenj mata igiŋ tenj hanjen kurabe diriŋmiŋ kenkela doyanj yirde hanjen, al tiŋenj wake gargar yirde hanjen, turunj dirnanj yenj nurdya ma alya bereya faranj yurde hanjen, irde alya bereya kanduk miŋyanj yenenjbe faranj yurde hanjen. Niŋgeb mata igiŋ kurunj gayen tenj hanjen beretap yenenj gab gote denjem po yawarayiŋ.

¹¹ Gega beretap kura alik wor po ma hitiŋ yenenjbe denjem ma yawarnayiŋ. Monjo kamebe, sopte al niŋ

† Beretap gote damambe 60 mat hurkutij bere goke yitiŋ.

dufay henbe, "Teban al ma yawardeb Yesuyen meten po ten hitek," yen biya tinayin goyen sorkok hiyyen. ¹² Irkeb al hoyan belen goyen yenenbe igin ma nurdeb tagal yunnayin. ¹³ Bere gwahade gobe dulin hen kumhaka henbe al tiyun pasi irde henbe al hoyan tagal yunen mere kura yenya yetek mon goyen bana gon tonan hilwa hilwa tenbe mere igin mat ma ten hinayin. Ningeb beretap kura alik wor po ma hitinbe denem ma yawarnayin.

¹⁴ Goyenbe mata gwahade gobe kamere nin po mon. Beretap kurabe Yesuyen saba igin goyen bikken tubul tenbe Satanyen mata bulunde gor katke yenen himyen. Ningeb beretap gwahade gobe sopte al yade dirin besa yirde meten ten dirinmin paka yirde hinayin gobe igin yen nurde hime. Gwaha ten hikeb Yesu gama irde han marte asogom belen gwaha mat kura mere bulun mat yirtek minmon henayin. Ningeb beretap kura ulinde igin, alik wor po ma hitinbe denem ma yawarnayin.

¹⁶ Be, beretapbe taynen gore wa faran yurnayin yen hanpaya yihim gwahade po, Yesu nurd unti beren kura yen minde beretap kura hikeb bere gore faran yurde hinayin. Gwaha tikeb beretap budam po faran yurd yurd kanduk gobe mun kura hipirken hekeb beretap al gore kura faran yurtek mon wor po go po gab Yesu gama irde han mar belen kenkela faran yurde hinayin.

¹⁷ Be, Al Kurunyen dirnen wen doyan yird yird mar nin momon giren tihim geb geya han mar goyen saba yirde hayin. Al Kurunyen meten mar faran yurd yurd nin Al Kurunyen mere asande katinbe gahade hi: "Al kura wit metenmin sak yeke metende nin dapna bulmakawmin gore, 'Faran nuri,' yen metenminde tukun goya, 'Mongo witne niyyenkek,' yen mohan mala ma tiyyen. Dapna gore metenmin faran uryen geb, tubul tike wit go nene henya meten ten hiyen," yitin hi. Munan mere kurabe gahade: "Meten albe meten ten hiyen gote murungem ten hiyen," yitin hi. Merebe gwahade ningeb, Al Kurunyen dirnen wen doyan yirde han mar kura belen kenkela doyan yirde mere tagalde saba yirde hike yenenbe alya bereya gore doyan marmen goyen amanen nurde yunen hinayin. Irde yen belen det kuran nurkeb kenkela faran yurde hinayin.

¹⁹ Be, al kura doyan almin ge igin ma nurdeb yen un-kuren po ge hitte wan, "Yenbe mata bulun tiya," yen tagal unke goya aran po yende mere ma nurayin. Al irawa ma karwo gwahade belen wan, "Mere gobe fudinde," ginke gab kenkela min nin nankenayin. ²⁰ Irde fudinde doyan mar kura gwaha ten hike yenenbe al dilin mat, "Mata gobe igin ma ten han!" yinen goke yinen ten hayin. Gogab meten kadam manan go yenenbe mata bulun ten ge kafura hen hinayin. ²¹ Irde gwaha ten henya al igin nurd unen hayin go po igin irde, bulun nurd unen hayin go bulun irde hayin gobe igin mon. Gwaha ten henya saba yirde hayin gobe go ma nurde hinayin. Goke tenbe mata goyen kenkela po ten hayin ginen Al Kurunya Yesu Kristuya miyomin yagot dilinde mere taren po girhem gago.

²² Be, doyan al kura gergen keren yenbe merene gayen kenkela gama irde hayin. Be, mata kurabe al belen

tike yenenbe gobe igin bulunya goyen bebak titek. Goke tagaltek mon. Gega mata kurabe yenen aranen ma bebak titek. Goyenbe go manan kamebe kawan henayin. Ningeb albe kenkela kenen ep hen gab Al Kurunyen meten al hiwi yen meten unen hayin. Munan bemel bemel ma ten hayin. Mongo yen belen kame mata bulun tikeb ge manan bulun timin yen horo tiyayin. Ningeb albe kenkela yenen gab yade hayin.

Be, Timoti, gebe garbam binderen hen hayen, irde beger bulun girde hiyen goke tenbe fe gergen po ma nen hayin. Wainbe hanpaya mun kura po nen hayin.

6 Be, al kurate meten mar murungem mon dulin meten ten yunen hanjen mar goke momon giren tihim. Be, mel gore, "Doyan marninibe Yesu ma gama irde han. Ningeb meremin ma nurtek," ma yen hinayin. Meremin po nurde kenkela gama yirde hinayin. Gogab doyan marminya Yesu ma gama irde han mar belen Al Kurunyen denemya sabaminya mere bulun mat ma yirde hinayin. ² Munan meten mar kurabe doyan marmen manan Yesu gama irde han kenem meten mar goya doyan marmen goyabe irawakde Al Kurunyen dirnen wen ningeb, Al Kurun belen tunande yenen hiyen. Gega meten mar gore bulun mat dufay henbe, "Yenya nenya tunande," yen doyan marmen goyen palap ma yirde meremin ma nurde hinayinbe igin mon. Gwaha titnenbe doyan marmen goyen meten ten yunen henya, "Doyan marnin manan nen gahade Al Kurunyen dirnen wen geb, al hoyan mon, nen ulin po," yen nurdeb, "Meten gabe nen belen titek po ten hite," yen wilaknen wor po nurdeya meten ten yunen hinayin. Be, mere tihim kurun gayen geya han mar goyen saba yirde mere go gama irde hinayin yen yinen taren yirde hayin.

Al Kurunyen meten huwak po ten hayin

³ Be, al kura belen Doyan Alninin Yesu Kristu nin mere yitin gote saba fudinde goke igin ma nurde hinayin. Irde Al Kurun dilinde mata huwak ten ten nin manan igin ma nurde Al Kurun dirnen wen goyen saba hoyan mat yirde hinayin. Al gwahade goyen yenenbe ⁴ al gobe, "Satan belen usi yirke nen nurhet nurhet ten Al Kurunyen mere go ma bebak tenya gogo hoyan mat tagalde han," yen nurde hayin. Al gobe gwahade geb al kura mere tike min minmon mere walkaka ten go ulinde kadam mohan ten hinayin. Mata gwahade goyenterbe kadam igin mat hike yenen dani nen gwahade mon yen nurde awalikde ma hen nayan ten, bearar hende kadam besir girde ten hinayin. ⁵ Al gwahade gobe Al Kurunyen mere fudinde binde ma hikeb dufaymin bulun hitin geb, mata igin titek epte mon po henbe huginen netnotde po hinayin. Irde Al Kurun palap ird matabe hora ten ten belnen yen nurde hinayin.

⁶ Be, go mar gobe hora nin ug po dufay hen han gega, megen nin detya horaya gobe kawan hitirinya goyenterbe det kura ma yade goya kawan hitirin. Nenbe kupson forok yitirin geb, kame kamde kamdere wor gwahade goyen po kamtek. Goke tenbe bingeya ulni-

niñ umña muñ kura goniniñ yañ keneñbe gog ep yeñ nurde hitek. Niñgeb det goniniñ yañ heñ gog ep yeñ nurdeya Al Kurun palap irde hitek. Gogab megen hite-
kya goyen heñ heñniniñ igiñ po hitek. ⁹ Munañ hora niñ mitemitem nurde hañ mar gobe dufaymiñ gore yirkeb Al Kurun niñ ma nurde gisaw wor po hanñen. Ir-
keb kanduk kurayen kurayen uliñde forok yekeb biñ misinñ wor po nurde hanñen. Gobe, “Hora niñ dufay kurun hekeb mata bulun kurun gor mat forok ye-
nayinñ,” yeñ hanñen mere gote iginenñbe gogo. Niñgeb mere gwahade goyen po, al kurabe “Daha mat kura samunñniniñ budam henañ,” yeñ mitemitem nurde hañ
mar gobe unñura belen usi yirke mata bulunñde katerñ hanñen. Al gwahade gobe gwaha kura tihit miñmonñ
teñ det gore bulunñde yukutek goke po, “Daha kura teñ goniniñ yañ hetewonñ,” yeñ mitemitem nurde hanñen. Dufay gore yirkeb mata bulunñde kun hanñen.

¹¹ Munañ Timoti, gebe Al Kurunñen metenñ al geb, al gwahade gobe delge po yeneñ wasak teñ hayinñ. Irde Al Kurun palap irde diliñde huwak po heñ yeñ ge po hekkeñ nurde hayinñ. Irde Al Kurunña dirñen wenña niñ amanñen nurde yuneñ hayinñ. Irde kanduk ulger forok yeñ hikeb mukku ma teñ goya goya sanñ po heñbe bekkeñde igiñ mat mere teñ mata teñ hayinñ.

¹² Be, gebe Al Kurun belen yeñya hugiñen heñ heñ niñ hoy girkeb al buda kurun diliñde Yesube al gwahade yeñ nurde tagalariñ goke Al Kurun belen amanñen nuryinñ. Irdeb Yesu niñ hekkeñ nurde meremiñ po gama irde heñ yeñ kurut wor po yeñ hayinñ goke manañ Al Kurun belen amanñen nuryenñ geb, gwahade po teñ hayinñ. Irde yeñya hugiñen heñ heñ mata goyen tubul ma wor po tiyayinñ.

¹³ Be, Yesube Pontius Pailat belen gusunñan irke kiminñ mat huwardeb yinñen ge kenkelak po wol heñbe, “Gigerñ yaha gog po,” inyinñ. Niñgeb ge manañ gwahade goyen po saba girhem gayen kenkela po beger kerdeb mere ulger miñmonñ hayinñ. Gwaha teñ hikeb kun kun Doyañ Al Kurunñniniñ Yesu Kristu mulgañ heñ wayyenñ. Munañ Al Kurunñen tareñdeb alya det kurun gayenñabe biñfut miñyanñ hañ gago. Niñgeb mere girhem gabe Al Kurunña Yesu Kristuyat diliñde tareñ po saba girhem. ¹⁵ Yesu Kristube Al Kurun belen bikkenñ nalu kiryinñ goyenterbe fudinde wor po mulgañ hiyyenñ. Irde Al

Kurun po gab al belen turun irde kasor irtek hi. Yeñ po gab nanñkiñya megenña doyanñ yirde hi. Niñgeb megen niñ doyanñ mar karkuwanñ tumñanñ yende yufuk bana hañ. Yende sanñbe hende wor po geb, doyanñ mar banare niñya kawan niñya tumñanñ gore epte ma tareñmiñ fole irnayinñ. ¹⁶ Yeñ muñ po gab gwahader hitinñ. Yeñbe wukkenñ wor po geb, megen niñ al mata bulun miñyanñ gore yeñ bindere epte ma kutek. Irde epte ma kentek. Yeñbe bikkenñ wor al mali belen ma po keneñ hinhanñ. Yeñbe gwahade geb fudinde wor po yeñ po gab hugiñen turun irde hitek.

¹⁷ Be, hanñkapyabe hora niñ ug po dufay heñ hanñen mar niñ tagalhem. Gega mere girenñ tihim gabe geya hañ mar kura samunñmiñ budam hañ mar goke monñ girenñ tihim. Niñgeb kenkela bebak yirke nurde hinayinñ. Be, go mar gobe samunñmiñ goyen yufuk yuneñ yinñenñ turun ma yirde hinayinñ. Irde det gobe daha nanñ hubu hiyyenñ gob ma nurde hite geb, “Det gore dirke keperdniniñ igiñ hiyyenñ,” yeñ ma nurde hinayinñ. Gwahade yarabe Al Kurun belen neñ megen hite mar gayen amanñen nurde hinayinñ yeñ det kurunñ gayen dunyinñ geb, “Al Kurun belen po gab keperd keperdniniñ igiñ iryenñ,” yeñ nurde hinayinñ. ¹⁸ Irde samunñ miñyanñ mar goyen yinke mata igiñ harsonñen po teñ hinayinñ. Yeñbe samunñmiñ budam geb, mata igiñ manañ gwahade po teñ hinayinñ. Irde al kura det kurunñ nurde hike yeneñbe samunñmiñ ge be ma heñ farañ yurde hinayinñ. ¹⁹ Gwaha teñ hinayinñbe kame Al Kurunña hugiñen heñ heñmiñ igiñ muñ wor po goke gitik teñ hinayinñbe gogo. Gogab kame Al Kurunña hugiñen heñ heñ fudinde goyen yende wor po hiyyenñ.

²⁰ Be, Timoti, al kurabe Al Kurunñen saba sonñ hamiñ goyen fudinde yeñ nurde tagalde hanñen gobe yeneñ hayen gogo. Go mar gobe usi saba goyen fudinde yeñ nurde hañ. Irde megen niñ mere miñ miñmonñ teñ hañ. Niñgeb gebe go mar goyen delge po yeneñ wasak teñ hayinñ. Irde mel gore Al Kurunñen saba bulun irnak yeñ saba goyen kenkela heñ doyanñ irde hayinñ. Goke teñbe gogo Al Kurun belen metenñ gunyinñ geb.

Be, nebe denñ niñ hugiñen Al Kurun belen buninñen nurd dunenñ kenkela doyanñ dirde hiwonñ yeñ gusunñan irde hime. Gog po.

2 Timoti

1 Timoti, nebe Pol. Nebe Al Kurunyen dufay po gama irde Yesu Kristuyen mere basañ al aposel himirin hime. Aposelmin himirin gobe al kura Yesu Kristuya awalikde hike Al Kurunya huginen hinayin yen Al Kurun belen bija tiyyin go po gama irde gago aposelmin niryin. Ningeb ne aposelmin gareb ge Timoti nin asañ gago kan hime. **2** Munañ gebe Al Kurun nin saba girde himeke kenkela po gama irde hayen goke tenbe urne nigen wor po yen nurd gunen himyen. Irde huginen bubulkurñe wor po yen nurd gunen himyen.

Ningeb Al Kurunya Doyañ Al Kuruninin Yesu Kristuya belen huginen buninen girde farañ gurde be-ge isikamke igin po hiwon yen gusunañ yirde hime.

Al Kurunyen meten kenkela ten hayin

3 Be, nebe wawunya nan kahalya Al Kurun mere irde henyabe huginen ge nin bene sir ma yen hiyen. Irde Yesu Kristu nin hekkeñ nurde hayen goke Al Kurun igin nurd unen himyen. Al Kurunbe bikken asine yago belen doloñ irde hinhan. Ningeb ne wor bener mat wukken nurdeya doloñ irde himyen. **4** Ne gubul ten nana hoyañde kwen timekeb go ma kenen hen yen esen nurarin goke bene sir ma yen hiyen. Ningeb kun genen amañ wor po hemewon yen nurde hime. **5** Irde beger mat fudinde wor po Yesu Kristu nin hekkeñ nurde hinhan goke wor bene sir ma yen hiyen. Ge belen Yesu Kristu nin hekkeñ nurde hayen gobe abuyge Loisy momke Yunisa belen wa nurdeb saba girkeb ge manañ hekkeñ nurarin. Ningeb gayenter manañ fudinde gwahade po hekkeñ nurde ha yen nurde hime.

6 Gwahade ningeb, Al Kurunyen meten ten ten ge bikken hanne tonanger yerde Holi Spirityen taren nin gusunañ irmekeb gunyin goyen kak fu irke melak kurun hiyyen go gwahade yara sopte sañin po irde meten ten hayin yen gago bebak girde hime. **7** Ga ginen hime gabe Al Kurun belen Holi Spirit dunyin gobe kanduk yenen kafura hen hen ge ma dunyin geb gago ginen hime. Holi Spirit dunyin gobe sañin po hen Al Kurunya al hoyanya nin amanen nurde hinayin irde megen nin dufay bulun fole irde hinayin yenbe gogo dunyin.

8 Ningeb Doyañ Al Kuruninin ge al dilinde huwarde tagal tagal nin memya ma hen hayin. Nebe mata bulun kura ma timin. Gega yen ge tagalde kun hime goke igin ma nurde han mar belen nad fere niran. Irkeb al belen tagal nunen giwgiw nirde han gobe nurde ha gogo. Goyenbe go nurdeb memya ma hawayin. Gwaha titnenbe ne ten himyen yara, ge manañ Al

Kurunyen tarende mere fudinde Yesu nin yitin mere goyen tagalde henya kanduk yenen hayin goke bada ma hawayin. **9** Al Kurunbe nen gayen mata bulun bana mat dumulgan tikeb dirnen wen hitirin. Irde nen gayen, "Megen nin mar mata bulun minyan gwahade mon, delner wukken po hinayin," yenbe hoy diryin. Go diryin gobe mata igin kura ten hiteke denenya ma diryin. Yingen nen ge dufaymin bikken kiryin goyen po gama irdeb buninen dirde farañ durdeb gogo dumulgan ten yingen hitte dukurin. Goyenbe nen buninen dirde farañ durd durd nin dufaymin kiryin gobe gayamunkek mon. Bikken wor po megenya nan kinya gayen forok ma yekeya nen kame wor po forok yitin gayen gake buninen nurde farañ duren yenbe nen ge ten dufaymin goyen Yesu Kristu haninde kiryin. **10** Irkeb Al Kurun belen dufaymin kiryinde gor mat wan wanbe gago Yesu Kristu, mata bulunininde mat Dumulgan ten ten Al gore megen gar katenbe Al Kurun belen buninen dirde farañ duren yen dufay hen hiyen goyen kawan iryin. Be, kawan ire yenbe gogo kamyinde mat huwardeb kamde kamdere nin taren goyen isikamyin. Irde Satanyen yufuk bana po hen Al Kurun dilinde kamtin yara hityende matbe Al Kurun dirnen wen hen gayenter manañ kame kame wor huginen yenyawa-likde po hen epte ma kamtek belen goyen nen belen nurde bebak ten gama irnayin yen mere fudinde yingen ge tagaltin goyen dikala diryin. **11** Munañ nebe Yesu nin mere fudinde goyen tagalde tukunbe saba yirde hayin yen Al Kurun belen, "Yesuyen mere basañ al hawayin," ninenbe meten goyen nunyin. **12** Ningeb meten gwahade tenbe kanduk kenen hime gago. Goyenpoga ne belen hekkeñ nurde unen himyen al Al Kurun gobe gwahade gwahade yen kenkela nurd unen himyen geb, koyare hime gayen gake memya ma hen hime. Irde Yesu nin tagaltin mere fudinde goke manañ memya ma hen hime. Goyenbe memya ma hen hime gote minbe gogo po mon. Al Kurunbe ne doyan nirde hiyen yen ulneya tonneya tumnan haninde yirmirin goyen yen belen kenkela doyan nirde hike kun kun kame Yesu mulgan hen wayen nalu funande goyenter manañ fudinde wor po doyan nirde hiyen yen nurde hime geb, gago memya ma hen hime. Ningeb Al Kurunya Yesu Kristuyabe gwahade nirde haryen geb, ge wor igin gwaha giriryen geb, han kapy gin- hem gwahade po memya ma hen hayin.

13 Irdeb al saba yird yird meten tiyen yenbe saba fudinde girde himeke nurde hinhan goyen go po gama irde saba yirde hayen geb, igin gwahade po saba yirde hayin. Bada ma hawayin. Irde gwaha ten henyabe

Yesu Kristu belen po doyan girde hikeya Al Kurun niñ hekkeñ nurde yenya al hoyanña niñ amanen nurde hayin. ¹⁴ Irde Al Kurun belen, "Yesu niñ yitiñ mere gobe igin ningeb, al saba yirde hayin," ginenbe meten gunyin geb, mere goyen kenkela heñ doyan irde hayin. Irkeb mere goyen al kura belen epte ma bulun irnayin. Goyenbe gere saninde mon. Deyya hitte hi al Holi Spirit gote tarenbebe mere goyen doyan irde hayin.

¹⁵ Be, memya ma hawayin ginhem gega, Figelusya Hermogenesyabe Yesu gama irde han mar hoyan Asia † nanjare han goyen budam wor pobe koyare hime gayen gake memya heñ harhok nunenbe nubul tiyan gobe nurde ha gogo. ¹⁶ Goyenpoga Onesiforusbe wan Rom taun kurunde forok yenbe ne niñ nankenen kun kenbe ninyin. Nenenbe koyare hime gake memya ma heñ faran nurde huginen wan nintinde po hike dufayne kanduknen goyen hipirken nurde hinhem. Goke tenbe Doyan Al Kurunniñ belen Onesiforusen dirinminin goyen buninen yirde unwon yen nurde hime. ¹⁸ Yenbe bikken Efesus taunde hinhem goyenter wor al gore faran nurde hinhin kurun gobe nurde ha gogo. Ningeb goke tenbe nalu funandeb Doyan Al Kurunniñ belen buninen irde murungem igin unwon yen nurde hime.

Taren henbe al saba yird yird meten goyen al hoyan manan yunayin

2 Ningeb urne, ge manan Yesu Kristu belen buninen girde igin igin girde hi bana henbe mekerke Al Kurun belen faran gurkeb taren hawayin. ² Gebe hakot neya kun henya saba girde hinhem. Gega ne po mon. Al hoyan manan saba girde hinhem gwahade goyen po Yesu niñ saba girde hinhan. Ningeb al kura igin hekkeñ nurd yuntek irde kenkela al saba yird yird mata nurde han goyen yenenbe go mar goyen mun po yade saba girde hinhet gwahade goyen po saba yirde hayin. Irkeb yen wor mere goyen basan heñ al hoyan wor saba yirde hinayin.

³ Be, nen Yesu Kristuyen meten marbe yen ge ten kanduk yenen hityen gega, goke ma busaharde hityen gwahade po, ge manan fulenja al fudinde wor po yara henbe nen ten hityen gwahade po ten hayin. Fulenja al fudinde wor pobe doyan alminde mere nurde meten ten henya kanduk kura kinyen goyenpoga, go ma busaharyen. ⁴ Irde fulenja al gobe doyan almin daha mat kura amanen nurd nunyen yenbe fulenja mar monde mata tubul ten fulenja marte mata goyen po gama irde hiyen. Gobe metenen gega, bada ma hiyyen. Ningeb ge manan gwahade po, Doyan Al Kurunge belen daha mat kura amanen nurd nunyen yenbe Al Kurunyen meten alyen matabe metenen gega, goyen po gama irde hayin. ⁵ Be, Yesuyen meten al gote maya mere kurabe al kura kup yen yen karire hiyen al gote mata yara. Al gobe kari gote mata goyen kenkela ma gama irde kup yen kuyen gob epte ma murungem tiyyen. Hubu wor po. Be, karire niñ mata minyan gwahade goy-

† *Asia nana gobe gayenter niñ Asia nana kurun goke ma yitiñ. Gayenterbe Turki inen hanjen.*

en po, Yesuyen meten mar belen gama irtek mata manan han. Ningeb ge manan yende meten al ningeb, meten marmen gote mata kenkela po gama irde hayin. Gogab kame yen belen gote murungem gunyen. ⁶ Be, Yesuyen meten al gote siraw mere kurabe gahade. Be, bingge meten tenbe kame nen nen nalu forok yeke ganun wa bingge goyen yade niyyen? Al hoyan mon. Meten min al gore wa fonen kan niyyen. Gega binggebe dulnen ma forok yeke niyyen. Meten kurun wor po ten gab niyyen. Ningeb ge manan gwahade po, Yesu niñ meten kurun po ten hayin. Irde meten go ten henya kanduknen wor po nurde hayin goyenbe, kurut po yen hayin. Irkeb kame yen belen gote murungem gunyen. ⁷ Be, mere girhem gabe Doyan Al Kurun belen faran gurkeb mere gote min goyen tumnan igin bebak tiyayin geb, mere girhem gabe kenkela dufay hawayin.

⁸ Be, bikken Israel marte doyan al kurun Dewit gote minde niñ al Yesu Kristu, Al Kurun belen kamyinde mat isan hekebe huwaryin al goke bege sir ma yiyyen. Yesu niñ ginhem gabe mere fudinde ne belen tagalde tukun himyen gogo. ⁹ Munan Yesu niñ igin ma nurde han marbe daha mere goyen tagalde tukuyen yenbe bulun bulun nirde kawe al kura nirtin yara nade fere nirde koyare neran hime gago. Goyenpoga Al Kurunyen mere Yesu niñ yitiñ goyen al budam nurde tukun han gobe al kura belen epte ma isikamtek hi. ¹⁰ Be, Al Kurunyen merebe gwahade geb, Al Kurun belen nawaryin gwahade po alya bereya kame yawaren yen bikken dufayminde basinja yiriyin goyen manan mere goyen nurde gama irkeb yawaryen. Irkeb go mar gobe Al Kurun saninmin turun yan goya huginen hinayin goke tenbe meten ten himyen. Irde meten ten henya kanduk kurayen kurayen yenen himyen gega, mukku ma ten goya goya taren po heñ himyen. ¹¹ Be, Yesu niñ tenbe kanduk yenen yenen goke mere fudinde kura gaha yen hanjen:

"Yesu belen nende mata bulun niñ ten kamyin.

Irke nenbe yen ge dufayninin taren irtin geb, mata buluninik bikkek manan kamtin hi.

Ningeb nenbe kamyinde mat huwaryin al Yesuya huginen hitek.

¹² Yesu niñ kanduk yenen hityen gega, mukku ma ten sanin po hetek gobe kame yenya heñ det kurun gayen doyan yirde hitek.

Munan Yesu pel irde harhokninin untek gob kame yen wor harhok dunyen.

¹³ Nenbe, "Yen po gama irde hitek," yen hityen gega, son heñ hityen.

Munan yenbe nen gayen yende wor po yen nurde harhok duntek ma irde hi geb, binja tiyyin goyen po gama irde hiyen," yen hanjen.

Al Kurun dilinde meten almin igin hawayin

¹⁴ Be, al kura yade saba yirde hayin ginhem mar goyen saba girde hime gayen basan henbe saba yirde bebak yirde hayin. Usi saba marya usi meremin goke kadam mohonde ten han gobe det igin kura ma forok yen hiyen. Irde mere gwahade tikeb marmuyan yirde

hanj mar gote dufayminj mananj bulunj wor po hej hanjen. Ningeb saba yirde hayen mar goyen, "Usi saba mar goya kadom mohonjde ma tenj hinayinj," yinenj Al Kurunj dilinjde sanjnj po hayhay yirde hayinj. ¹⁵ Munanj Al Kurunjen metenj al iginjbe Doyanj Alminj gote mere fudinde goyen fudinde mat tagalde al saba yirde hiyen. Irde metenj tenj hi goke Al Kurunja alyat dilinjde memya ma hej hiyen. Ningeb ge mananj Al Kurunj belenj metenj alne iginj yenj nenenj hiyenj yenj kurut wor po yenj hayinj. ¹⁶ Irde mere minj minjmonj megen nij dufay bulunj po ga kurunj hitinj mere tenj tenj mata goyen yilwa irde gisaw po hayinj. Go mata bulunj goyen epte ma tubul titek hanj marbe mata go po tenj kunj kunj bulunj wor po hej epte ma Al Kurunj palap irtek mata tenj hinayinj geb, gago ginenj hime. ¹⁷ Go mar gote saba al kura ulinjde usu kurunj kura forok yenj sikkenj bida hej kunj hiyenj go gwahade goyen po, Yesu nurd untinj mar gote dufayminj bulunj yiryenj. Mata bulunj gwahade tenj hanj mar kurabe Himeneusya Filetusya gogo. ¹⁸ Irem gobe Al Kurunjen mere fudinde goyen tubul tenjbe, "Yesu nij dufaynininj tarenj irtirinj nalu goyenter tonnininj gergenj haminj gobe kamtinjde mat huward huward mata gogo forok yirinj. Ningeb ulnininj kamyenjde mat huward huward matabe hubu," yenj usi wor po tenj haryen. Irkeb Yesu nurd untinj mar kurabe sabaminj nurdeb Yesu nij dufayminj sanjnj irtinj goyen bulunj hej hanj. ¹⁹ Gega Yesuyen alya bereya sios Al Kurunj belenj forok irtinj gobe tola tarenj po yimiytinj go gwahade yara geb, go ma bulunj hiyyenj, sanjnj po hiyenj. Sios goke Al Kurunjen asanjdeb, "Doyanj Al Kurunjbe alya bereyaminj goyen kenjkela nurd yunenj hi," yitinj hi. Irdeb, "Al kura yingenj ge yenj, 'Nebe Doyanj Al Kurunjen al,' yenj hi al gobe mata bulunj tenj tenj mata tubul po tiyyenj," yitinj hi.

²⁰ Be, sios bana iginj metenj titek alya bereya goke maya mere mat bebak girenj tihim. Be, hora alyen ya kurunj bana gorjbe koronj kurayen kurayen hanj. Kurabe golya silwaya belenj kenjkela wor po yirtinj hanj. Kurabe heya megenja belenj po mali malinenj yirtinj goyen mananj hanj. Koronj kura golya silwaya belenj kenjkela wor po yirtinj gobe koronj iginj, damum hende wor po geb, dula matarebe koronj iginj goyen yade binjge yerde nen hanjen. Munanj heya megenja belenj mali malinenj yirtinj gobe koronj iginj monj geb, mali nebanja binjge diknenj gwahade goyen gor yerde yukunj yemeyde hanjen. ²¹ Be, maya mere gote minjbe gahade: al kura Yesu gama irde hi al belenj usi saba marya awalik hej saba bulunjinj goyen ma gama irde yingenj bulunj ma hiyyenjbe al gobe mel gote tikinj minjmonj geb, Doyanj Alminj dilinjde wukkenj po hiyenj. Irde Doyanj Alminj gote metenj iginj goyen tumnanj iginj titek ala hiyyenj. Ningeb koronj iginj gwahade gobe minj al belenj binjge nen nen nalu karkuwanjanj binjge iginj yerde nen hanjen gwahade goyen po, al goyen mananj Doyanj Alminj belenj, "Al gabe wukkenj ningeb, kenjkela metenje tiyyenj," yenjbe metenjinj iginj untek hiyenj.

²² Ningeb gebe al fonenjde dufay bulunja mata bulunja gobe yubul tiyayinj. Yubul tenjbe beger mat fu-

dinde wor po Doyanj Al Kurunjinj dolonj irde kasor irde hanj mar belenj mata tenj hanjen gwahade goyen po tenj hayinj. Matabe gahade: Al Kurunj dilinjde huwak po hej hej mata, yenj ge hekkenj nurd nurd mata, Doyanj Al Kurunja al hoyanja nij amanenj nurd nurd mata. Irde bege kamke iginj po hej hej mata. Mata iginj kurunj gwahade goke po binjge kamtinjenj tenj hayinj. ²³ Irdeb al fonenjde mata kurabe kadom mohonjde tenj hejbe gor mat arde hanjen geb, gebe mata gwahade ma tenj hayinj. ²⁴ Gebe Doyanj Al Kurunjen metenj al ningeb, metenj marminjde mata po gama irenj yenjbe kadom mohonjde ma tenj hayinj. Gwaha titnenjbe bearar hende monj, bekenjde mere yirdeb iginj iginj yirde hayinj. Goyenbe al yunjkurenj yunjkurenj hitte po monj, tumnanj ala po gwaha yirde hayinj. Irde al saba yird yird mata kenjkela nurde hayinj. ²⁵ Munanj dufay bulunj kerde asogo girde hanj mar goyen bearar hende ma mere yirde hayinj. Bekkenjde mere yirde kenjkela saba yirde henjyabe Al Kurunj belenj mel goyen daha kura yirke mata bulunjinj yubul tenj Al Kurunj hitte binj mulganj hekeb Al Kurunjen mere gote saba fudinde goyen kenjkela bebak tiwonj yenj nurdeya saba yirde hayinj. ²⁶ Irdeb mel gobe Satanyen usi mere po gama irde hanjen geb, saba yirde henjyabe mel goyen sabage nurde bulunjde hite yenj binj bak yeke Satan gote usi go ma gama irwonj yenj nurdeya saba yirde hayinj.

Yesu mulganj hej hej nij doyanj hej hej goyenterbe mata bulunj kurunj forok yenayinj

3 Goyenpoga gayenter mat kunj nalu funanj belenj hej hikeb mata bulunj kurayen kurayen forok yeke mata gote kanduk karkuwanj karkuwanj gore hej hejnininj bulunj wor po yirde hinayinj. Ningeb nalu gwahade forok yenj hinayinj goyen nurdeya ga hayinj. ² Be, mata bulunj gobe gahade: alya bereyabe yingenj ge po nurdeb hora yad yad nij po dufay kurunj hej hinayinj. Irde ne epte yenj nurdeb Al Kurunja kadomya palap ma yirde nanyanj yirde tenj hinayinj. Irde naninja miliyyat mere ma gama irde hinayinj. Irde al kura belenj faranj yurde hinayinj gega, goke iginj ma nurd yunenj hinayinj. Irde megen nij mata wukkenj monj goyen po gama irde hinayinj. ³ Irde al hoyanj nij amanenj ma nurde hinayinj, al kura bulunj yirtinj goyen halde ma yunenj hinayinj, irde mere bulunj mat yirde hinayinj. Irde ulinjde po amanj hetek dufay epte ma fole irtek hinayinj, irde beremya dirnenj wenj yagoya gasa yirde bulunj po yirde hinayinj. Irde mata iginj ninjbe amanenj ma po nurdeb ⁴ yingenj iginj hej hej ge po nurde al usi yirde hinayinj. Irde kame kanduk forok yetek goyen ma kenenja mali ga lawlaw yenj hinayinj. Irde usi dufay go gama irdeb dufayminjbe Al Kurunj gama irtinenjbe ulinjde po amanj hetek mata bulunj po gama irde hinayinj. ⁵ Al gwahade gobe hende hendem po Al Kurunj palap irde hinayinj geb, binjde mat fudinde palap ird ird mata gote iginenjbe hubu wor po. Mel gobe hende hendem po Al Kurunj palap irde hanj. Ningeb mata gwahade tenj hanj mar gobe yilwa yirde hoyanj munj po pat yenj hayinj.

⁶ Be, mata buluŋ gwahade teŋ haŋ mar goyen kura-be bere kura dufaymiŋ tareŋ moŋ arañeŋ mata buluŋ-de kattek gote yare hurkuŋbe usi yirde biŋ yawarkeb yende yufukde heŋ usi meremiŋ go po gama irde haŋ. Bere gobe mata buluŋmiŋ bikkekbe Yesu beleŋ halde yuntiŋ gega, goyen go keŋkela ma bebak teŋbe gwaha ma dirtiŋ yeŋ kandukneŋ wor po nurde haŋyen. Irde mata buluŋ kurayen kurayen gwaha titek moŋ goyen titek yirkeb bada hetek moŋ geb, go po gama yirde haŋyen. ⁷ Bere gwahade gob saba hugiŋeŋ nurde haŋyen gega, Al Kurunyen mere gote saba fudinde goyen bebak teŋbe go hende tareŋ hetek yara gega, epte moŋ po. Niŋgeb usi saba mar bere buluŋ yirde haŋ goyen yeneŋ yilwa yirde hoyañ muŋ po pat yeŋ hayiŋ. ⁸ Munañ usi saba gore bere dufaymiŋ saŋiŋ moŋ goyen buluŋ yirde haŋ mar gobe bikkeŋ Isip niŋ doyaŋ al kurun Fero yufukde heŋbe Fero beleŋ yinke karan mata teŋ hinaryum al irawa Yanisya Yambrisya yara. Irem goreb Al Kurunyen mere Mose beleŋ yiriŋ goyen asogo irde hinaryum gwahade goyen po, usi saba mar gobe Yesu niŋ mere yitiŋ gote saba fudinde goyen asogo irde haŋ. Mel gobe Uŋgura beleŋ dufay igiŋ kertek gasuŋbe teŋ pasi. Irde Yesu Kristu niŋ dufaymiŋ tareŋ ma irde haŋ. Niŋgeb Al Kurun beleŋ mel gobe diriŋne weŋ yeŋ ma nurd yuneŋ hi. ⁹ Yanisya Yambrisya beleŋ usi tiyaryum goyen kawan forok yeke al nurd pasi hekeb meremiŋ kurun ma hiriŋ gwahade goyen po, mel goreb alya bereya usi yirde buluŋ yirde haŋ gega, al budam bebak teŋbe gama ma yirkeb usi meremiŋ gobe kurun ma hiyyeŋ.

Saba nurde hinhan goyen po gama irde hayiŋ

¹⁰ Be, ne beleŋ al saba dahade yirde mata dahade teŋ himyen, irde dufayne dahade kerde Al Kurunyen meten teŋ himyen goyen keŋkela nurde ha gogo. Nebe Al Kurun niŋ hekkeŋ nurde himyen, irde al kura matamiŋ igiŋ hewoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ himyen. Irde alya bereya goke amaŋeŋ nurde yuneŋ himyen. Irde kanduk forok yeke goke mukku ma teŋ goya goya tareŋ po heŋ himyen. ¹¹ Nebe al beleŋ buluŋ buluŋ nirde hike kanduk yeneŋ himyen gobe wawuŋ uŋkureŋ po moŋ. Antiok, Aikoniamyabe Listra taunya bana goŋ hinhemyabe ne ulner kanduk budam forok yamiŋ. Goyenterbe goŋ niŋ al beleŋ Yesu niŋ yitiŋ mere goke igiŋ ma nurde buluŋ buluŋ nirke goŋ heŋ heŋ niŋ meteneŋ wor po nirde hinhin. Gega goke mukku ma teŋ goya goya saŋiŋ po heŋ hinhem. Goŋ heŋ metenbe teŋ hinhem po. Irkeb Al Kurun beleŋ kanduk yeneŋ himeke neneŋbe faraŋ nurke gago hime. ¹² Fudinde wor po, Yesu Kristuya awalikde po heŋ mata huwak po titek nurde haŋ mar kurun gobe mata goke igiŋ ma nurde haŋ mar beleŋ asogo yirde buluŋ buluŋ yirke kanduk kurun yeneŋ hinayiŋ. ¹³ Munañ mata buluŋ teŋ al usi yirde haŋ mar gobe mata buluŋ po teŋ kuŋ kuŋbe buluŋ wor po henayiŋ. Mel gobe Uŋgura beleŋ lom yirke mata buluŋde katnayiŋ. Goyenbe igiŋ hite yeŋ nurdeb al hoyañ saba igiŋ mat

yirhet yeŋ buluŋ mat saba yirke al hoyañ goyen manañ buluŋde katnayiŋ.

¹⁴ Goyenpoga gebe Al Kurunyen mere asaŋde katiŋ gob ganuŋ mar beleŋ saba girde hinhan gobe nurde ha. Irde hako diriŋ heŋya mere goyen saba girde hike gote miŋ bebak teŋ hinhan goyen po waŋ waŋ gayenter manaŋ nurde ha gogo. Niŋgeb saba fudinde goyen tareŋ po tanarde hayiŋ. Al Kurunyen mere asaŋde katiŋ gobe mali mere asaŋde katiŋ gwahade moŋ. Hoyañ wor po. Asaŋde mere katiŋ goyen gigeŋ kapyañ heŋbe wuk yeŋbe Yesu Kristu niŋ dufayge tareŋ irariŋ. Irke Al Kurun beleŋ mata buluŋ bana hinhande mat gumulgaŋ tiyyiŋ gogo ha. ¹⁶ Al Kurunyen mere asaŋde katiŋ gobe tumŋañ Al Kurun beleŋ bikkeŋ meten marmiŋ ketal yurke asaŋde kayamiŋ geb tonŋeŋ yaŋ. Niŋgeb al kura beleŋ kapyañ hekeb mata damiŋbe fudinde goyen mere gore saba yirde mata buluŋmiŋ yikala yirke bebak teŋbe yubul teŋ haŋyen. Irde mere gore Al Kurun diliŋde mata huwakbe gogo yeŋ yikala yirde hi. ¹⁷ Niŋgeb Al Kurunyen alya bereyabe Al Kurunyen mere beleŋ ep yirtiŋ hinayiŋ. Gogab meten kurayen kurayen Al Kurun diliŋde igiŋ gobe igiŋ ala po teŋ hinayiŋ.

Al Kurun beleŋ meten guntiŋ goyen tumŋañ pasi po yirayiŋ

4 Be, Yesu Kristube Doyaŋ Al Kurun heŋ waŋbe al diliŋ gergeny kamtiŋya goyen tumŋañ gabu yirdeb al igiŋya buluŋya pota yirde matamiŋ gote muruŋgem nende gigen yunyer. Niŋgeb Al Kurunya Yesu Kristuyat diliŋ mar mere saŋiŋ po giren tihim. ² Mere gobe gahade: Al Kurunyen mere tagalde tukuŋ hayiŋ. Irde hugiŋeŋ tagal tagal niŋ gitik po teŋ hayiŋ. Al beleŋ mere goyen nurde gama irnayiŋ ma gama ma irnayiŋ gega, gebe hugiŋeŋ tagal tagal niŋ gitik po teŋ hayiŋ. Irde mata buluŋmiŋ yeneŋbe sope yirde hayiŋ. Irde al kurab mata buluŋmiŋ goke yineŋ teŋ hayiŋ. Irde mata igiŋ teŋ teŋ dufaymiŋ saŋiŋ po yirde hayiŋ. Goyenbe gwaha yirde heŋyabe al goyen araŋ po matamiŋ igiŋ po hewoŋ yeŋ doyaŋ heŋ heŋ ge piŋeŋ ma heŋ hayiŋ. Bekkeŋde po saba yirde hayiŋ. ³ Fudinde wor po kamebe alya bereya beleŋ saba fudinde nurtek ma yiryen. Irde megen niŋ mata buluŋ titek dufay po gama irdeb saba kura uliŋde hapek yaŋ nurtek goyen saba dirnaŋ yeŋbe usi saba mar po budam yade hinayiŋ. ⁴ Usi saba mar yade hinayiŋ mar gobe saba fudinde nurtek goyen tubul teŋbe megen niŋ usi baraŋ po palŋa yirde fudinde yeŋ nurde gama yirde hinayiŋ. ⁵ Be, nebe Roma gabman beleŋ mayteke kami yeŋ bikkeŋ mere sege iramiŋ geb, megen ga tubul teŋ kamtek nalunebe binde heŋ hi yeŋ nurde hime. Goke teŋbe nigeŋ Al Kurun une yeŋ kamde kamde niŋ hugiŋeŋ gitik teŋ hime gago. Niŋgeb megen gar ulyañde hayiŋ kurun gobe keŋkela po dufay heŋ ga mata teŋ hayiŋ. Kanduk yeneŋ hayiŋ gega, goke mukku ma teŋ goya goya tareŋ po hayiŋ. Meremiŋbe tagalde po hayiŋ. Gebe Al Kurunyen meten al geb, meten dahade kura gunyen gobe tumŋañ pasi po irayiŋ. ⁷ Munañ ne-

be Al Kurunyen meterj niŋ igiŋ ma nurde haŋ mar beleŋ asogo nirde hanŋyen gega, nebe goke kafura ma heŋ fole yird yird niŋ kurut wor po yeŋ himyen. Irde Al Kurun niŋ hekkeŋ nurd nurd mata goyen tareŋ po tanaŋde himyen. Irde kup yeŋ yeŋ karire haŋ mar beleŋ kup yeŋ kuŋ murunŋde forok yeŋ haŋ go gwahade goyen po, ne manaŋ Al Kurun niŋ meterj teŋ teŋbe gago funaŋ kamtek nalune binde hihi. ⁸ Gwahade niŋgeb Doyaŋ Al Kurun beleŋ huwak po nenenbe yeŋ sopte waŋ waŋ nalure matane gote murunŋgem nunyen. Goyenbe ne po moŋ, yeŋ mulgaŋ heŋ heŋ niŋ doyaŋ heŋ haŋ mar goyen tumŋaŋ matamiŋ huwak gote murunŋgem yunyen. Yeŋbe alya bereyat mata igiŋya bulunŋya goyen huwak mat po pota yirde gote murunŋgem yunenŋ yunenŋ al geb, gwaha po diryen.

Timoti, araŋeŋ po wayayiŋ

⁹ Munanŋ meterj kadniniŋ Demasbe megen niŋ mata goke dufay heŋ heŋ mata gore tulunŋ tike hapek yan nurdeb nubil teŋ Tesalonaika taunde kuriŋ. Kresensbe Galesia naŋare kuriŋ. Irde Taitusbe Dalmesia naŋare kuriŋ. Munanŋ Tikikusbe Efesus taunde teŋ kermeke kukeb Luk po gab neya har. Niŋgeb gar waŋ waŋ beleŋ kura kenenbe araŋeŋ po wayayiŋ. Goyenbe Makbe Al Kurun beleŋ meterj nuntiŋ goyen igiŋ faraŋ nuryeŋ yeŋ nurde hime geb, waye yenŋyabe Mak ineŋ gab tumŋaŋ wayiryenŋ. ¹³ Irdeb amilne Troas taunde Karpusyen yare tubul timiriŋ goyen manaŋ teŋ wayayiŋ. Irde asaŋne yago manaŋ yad wayayiŋ. Goyenbe asaŋ sobam mere kaŋ bili irtiŋ goyen yad waŋ waŋ niŋ manaŋ beŋe sir ma yiyyenŋ.

¹⁴ Be, baras yade det kurayen kurayen yird yird meterj teŋ hi al Aleksanda gobe nende saba goke igiŋ ma nurde asogo nirde bulunŋ wor po niryiŋ geb, al goyen kenkela kenenŋ hayiŋ. Monŋgo ge manaŋ bulunŋ giriyenŋ

geb. Kame mata bulunŋ tiyyiŋ goke Doyaŋ Al Kurunniŋ beleŋ wol hiyyenŋ.

¹⁶ Haŋkapy Roma gabmanyen merere huwarmiriŋya goyenterbe ne faraŋ nurtek mar miŋmoŋ. Hubu wor po. Faraŋ nurtiŋeŋbe tumŋaŋ kafura heŋ harhok nunenŋ busaharde pasi hamiŋ. Gega nubil teŋ busaharamiŋ mar goyen goke Al Kurun beleŋ buniniŋ nurd yunwoŋ yeŋ nurde hime. ¹⁷ Mel gobe gwaha tiyamiŋ gega, Doyaŋ Al Kurunne beleŋ, "Nanaŋ hoyanŋde hoyanŋde kuŋ merene tagalde tukayiŋ," nineŋ meterj nunyiŋ goyen pasi ma irmiŋ geb, goke teŋbe yeŋ beleŋ ne merere huwarmiriŋ goyenterbe neya heŋ faraŋ nuryiŋ. Irkeb Roma gabman beleŋ nubil tiyamiŋ. Gobe dapŋa kafuram wor po kura laion beleŋ nisitek yara gega, Al Kurun beleŋ gor mat nawariŋ gogo. ¹⁸ Be, Al Kurunbe asogone beleŋ bulunŋ nirniŋ tikeb faraŋ nurke kuŋ kuŋ funaŋbe alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ nad niryenŋ. Niŋgeb yeŋ po hugiŋeŋ deŋem turunŋ yan irde hitek. Fudinde wor po.

Mere funaŋ

¹⁹ Be, Prisilaya unŋ Akwilaya, Onesiforusyen diriŋmiŋmiŋya gobe yeŋ ge dufay heŋ himyen goyen momoŋ yirayiŋ. ²⁰ Erastusbe Korin taunde tubul timiriŋ. Munanŋ Trofimusbe garbam irke Miletus taunde gor tubul timiriŋ. ²¹ Gebe makaŋ bulunŋ ma heŋ hikeya gar waŋ waŋ beleŋ kura kenenbe araŋeŋ po wayayiŋ. Al Kurun diriŋeŋ weŋ neya gar hite mar gare tumŋaŋ ge niŋ dufay heŋ hanŋyen goyen momoŋ irayiŋ ninaŋ geb, gago ginhem. Go mar goyen kurabe Yubulus, Pudens, Linusyabe Klodia.

²² Be, Doyaŋ Al Kurunniŋbe geya hiriryenŋ, irde Al Kurun beleŋ geyabe geya haŋ marya goyen tumŋaŋ buniniŋ dirde igiŋ igiŋ dirde hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hime. Gog po.

Taitus

1 Taitus, nebe Pol, Al Kurunyen meter al, irde Yesu Kristuyen mere basan al aposel. Nebe alya bereya Al Kurun belen basina yirtin mar goyen faran jurde himeke Al Kurun nin hekke nurde hinayin yen aposel hej meter ten hime gago. Irde Al Kurun palap irtek mata gote mere fudinde saba yird yird meter goke manan aposel hej meter ten hime. **2** Irde Al Kurunya huginen hej hej goke doyan hej himyen geb, go hende huwarde meter goyen ten himyen. Huginen hej hej gobe usi ma ten hiyen al Al Kurun gore naninya megenya forok ma yekeya detmin kura nen dunen yen bin tiyyin go goyen. **3** Ningeb nalu bikken kiryin goyen forok yekeb meter marmen hulyan yirke meremin tagalde hikeb bikken bin tiyyin goyen kawan forok yirin. Ne wor Dumulgan ten ten Alninin Al Kurun gore meter go tiya ninkeb meremin gago tagalde tukun hime.

4 Munan Taitus, gebe ne belen Al Kurun nin momon girmekeb ne timirin gwahade goyen po, ge wor yen ge dufayge sanin irarin. Ningeb goke ten gebe urne wor po yara nurde gunen hime.

Ningeb Adoninin Al Kurunya Dumulgan ten ten Alninin Yesu Kristuya belen buninen girde igin igin girde bege isikamke igin hiwon yen gusunan yirde himyen.

Yesuyen alya bereya sios gote doyan mar igin kura basina yirayin

5 Be, ne belen Krit motmotde gubul ten wamirin gobe meter kura pasi ma irdeya wamirin goyen ge belen gab pasi irayin yenbe gogo gubul ten wamirin. Irde ginmirin gwahade po, nanja goyen bana nin taun kurar mat kurar kunbe taun goyenter nin Yesuyen alya bereya bana al kura basina yirde yen goyen doyan yird yird mar yirayin yen nurdeb gogo gubul timirin.

6 Yesuyen alya bereya doyan yird yird mar goyen basina yire yenbe matamin kenkela yenen ga basina yirayin. Mataminbe gahade hinayin: al gobe ulinde merem mon, irde bere yunuren po yawartin mar. Irde dirnen wenbe Al Kurun nin dufaymin taren irtin, irde dapna duwi yara heke merere yukutin ma hej milinya naninyat mere kenkela gama irde hinayin. **7** Be, Yesuyen alya bereyat doyan marbe Al Kurun belen po metene tinayin yen basina yirtin. Ningeb go mar gobe ulinde merem mon hinayin, yingen ge turun turun ma ten hinayin, aranen bearar ma ten hinayin, kukuwa fe nene kukuwa hej hej mata ma ten hinayin, det kuran al kwep kwep ma yirde hinayin, irde al mali ma gasa yirde hinayin. Irdeb usi matare al kurate hora ma yade

hinayin. **8** Gwaha titnenbe al wake gargar yirde hinayin, mata igin ten tenya igin hej henya nin amanen nurde hinayin, ulinde po aman hetek mata goyen epte fole irtek hinayin, irde Al Kurun dilinde al huwak wukken wor po hinayin. Irde meterminbe kumhaka ma hej kenkela po meter ten hinayin. **9** Yenbe deyya belen saba yirtin mere fudinde hekke nurtek goyen taren po tanarde hinayin. Gogab saba fudinde gore po al hoyan igin saba yirdeb sanin hej hej ge faran jurde hinayin. Irdeb al kura saba fudinde goyen asogo irde hinayin mar goyen igin bebak yirke, "Fudinde, bulun ten hite," yen nurnayin.

10 Be, ga ginen hime gabe Krit motmotde gorbe al budam Al Kurun asogo irdeb merebe min minmon ten al usi yirde hanen geb, gago ginen hime. Go ten hanen mar goyen bulun wor pobe Yesu nurd untin gega Yuda marte tikula gama irde guba yen yen mata ten hanen gogo. **11** Go mar gobe det goke al saba yirtek mon goyen hora yad yad nin po nurdeb Al Kurunen dirnen wen usi saba yirde dufaymin bulun yirde hanen. Ningeb usi saba mar goyen utan yirkeb mata go bada po henayin. **12** Usi matamin goke tenbe yingen al kura saba mar karkuan yen nurde yunen hanen mar goyen kuramin kura belen mere kura gahade tiyyin: "Krit motmotde nin marbe huginen usi po ten hanen, irde al gasa yirde bulun po yirde hanen, irde kumhaka po hej dulan po ten hanen," yirin. **13** Al gore mere tiyyin gobe fudinde. Ningeb usi saba mar goyen kun yinen ten saba yirayin. Gogab Yesu nin dufay taren ird ird saba fudinde goyen po tanarde **14** Yuda marte tikula ma gama irnayin. Irde Al Kurunen mere fudinde pel iramin mar gote saba gobe yubul po tinayin.

15 Fudinde, al kura Al Kurun belen wukken iryen al gobe Al Kurun dilinde tikin minmon geb mata dahade kura ten hiyen kurun gobe wukken ala po hiyen. Goyenbe al kura binde dufay bulun po kerde Al Kurun nin dufaymin taren ma irde hiyen albe dufayminya binjabe bulun hitin geb, Al Kurun dilinde al gobe wukken mon, irde yen belen mata daha kura ten hiyen kurun gobe tikin minyan ala po hiyen. **16** Go mar gobe yingen ge yen, "Nenbe Al Kurun nurd unen hite," yen han gega, matamin belenbe Al Kurun harhok unen han yen yentek. Gwahade mar gobe Al Kurun belen yentek ma irde hiyen mata go po ten hanen, irde meremin pel irde mata igin kura titek ma hanen.

Yesuyen alya bereya belen gama irtek mata

2 Be, gebe Yesu niñ yitiñ mere gote saba igiñ goyen gor niñ Yesuyen alya bereya saba yirde hayiñ. ² Al parguwakbe gahade saba yirde hayiñ: arañen bearrar ma tenj hinayiñ, al belen palap yirtek mata po tenj hinayiñ, uliñde po amañ hetek dufay fole irde hinayiñ. Yenbe Yesu niñ dufay sanjiñ ird ird gote saba fudinde po gama irde hinayiñ. Irde al hoyañ niñ amañen nurd yunen hinayiñ. Irdeb kanduk yenen hinayiñ gega, mukku ma tenj goya goya taren po hinayiñ. ³ Gwahade goyen po, bere parguwak wor saba yirde hike alya bereya hoyañ belen palap yirtek mata po tenj hinayiñ. Irde mere buluñ mat ma tenj hinayiñ, kukuwa fe ug po ma nen hinayiñ. Gwaha titñenbe mata igiñ po ga diriñ saba yirde hinayiñ. ⁴ Gwaha tenj hinayiñbe bere hoyañ yen kameken goyen igiñ saba yirde hike unya goya dirñen wenya goyen binde mat amañen nurd yunen hinayiñ. ⁵ Irdeb uliñde amañ hetek dufay fole irde hinayiñ. Matamiñya dufaymiñyabe Al Kurun diliñde wukken po hinayiñ, irde yamiñyan meteren taren po tenj hinayiñ. Irde alya bereya igiñ igiñ yirde hinayiñ, un yagot mere nurde gama irde hinayiñ. Gogab mata miñ goke al kura belen Al Kurunyen mere niñ buluñ mat ma tagalde hinayiñ. ⁶ Be, gwahade goyen po, al foñen wor uliñde amañ hetek dufay fole ird ird niñ sanjiñ henañ yen farañ yurde hayiñ. ⁷ Irdeb mereya mataya tenj hayiñ kurun gobe igiñ mat po tenj hayiñ. Irkeb al foñen gore ge mata tenj hayiñ go yenen goyen po gama yirde hinayiñ. Irde al saba yirde henyaabe hende hendem ma saba yirde hayiñ, irde nanosak hende ma saba yirde hayiñ. ⁸ Irde merebe huwak mat po tenj hayiñ. Irkeb al belen mere kura tiyayiñ goke epte ma ulger merem yan girnayiñ. Gogab asogo girde hañ mar belen gwaha mat kura nen gayen ulniniñde merem yan dirtek ma henbe yin-geñ po ga memya henayiñ. ⁹ Be, al kura al kurate yufukde henj murungem moñ duliñ meteren tenj hañ marbe doyan marmiñ belen yinen hinayiñ kurun goyen nurde gama irde hinayiñ yen saba yirde hayiñ. Meteren mar gobe doyan marmiñ amañ hetek mat meteren tenj hinayiñ. Irde gwahade gwahade tinayiñ yinkeb uker ma yirde hinayiñ. ¹⁰ Irdeb doyan marmiñde det kawem ma tenj hinayiñ. Gwaha titñenbe doyan marmiñ belen, "Meteren marniniñbe igiñ," yen heken wor po nurd duntek mata po tenj hinayiñ. Gogab al belen mel gote mata kurun goyen yenenbe Al Kurun nen Dumulgan tenj tenj Al niñ yitiñ saba goke bulunen ma nurdeb mere goyen nurtek yiren. ¹¹ Be, ga ginen hime gabe Al Kurun belen alya bereya buninen yirde igiñ igiñ yirde yumulgan tiye yenbe Yesu tenj kerke al megen hañ kurun gake wayyiñ geb, gago ginen hime. ¹² Nenbe Al Kurun belen buninen dirde igiñ igiñ diriñ goyen nurdeb saba kura titiñ. Gobe gahade: Al Kurun tarenmiñ hende wor po goya Dumulgan tenj tenj Al Yesu Kristuyabe denem turun yan wayiryen. Niñgeb nenbe goyen goke doyan henj hite.

Irkeb doyan henj hite goke Al Kurun belen guram dirde taren dirde hi. Niñgeb doyan henyaabe Al Kurun palap ma irtek mataya ulniniñde po amañ hetek dufayya gobe pel po yirtek. Irdeb ulniniñde amañ hetek dufay fole irde hitek, irde mata huwak po tenj hitek, irde Al Kurun palap irtek mata po tenj hitek. ¹⁴ Munañ Yesu Kristu gobe nen gayen mata bulun kurun goyen bana mat dad siña diriñ. Irdeb yende alya bereya po dirde Al Kurun diliñde wukken dirde mata igiñ tenj hitek dufay po dunyiñ. Yenbe nen gayen gwaha dire yenbe gogo nende gasun tenj kamiñ.

¹⁵ Be, saba girhem kurun gabe al gwaha mat saba yirde hayiñ yen saba girde hime. Gebe Yesuyen alya bereya gor hañ gote doyan al geb, go hende sanjiñ huwardeb mel gore saba gayen kenkela gama ird ird niñ dufaymiñ taren irde hayiñ. Munañ saba go pel irde hañ marbe kun kimiñ mat po bulunmiñ goyen goke yinen tenj utañ yirde hayiñ. Irde yubul tike sabage goyen nurde wasak ma tenj hinayiñ.

3 Irdeb tiyunmiñde niñ doyan marya doyan mar karkuwanyat yufukde henj bitin de mat meremiñ nurd nurd niñ sopte bebak yirayiñ. Irde mata igiñ tenj tenj niñ gitik tenj ga hinayiñ yen bebak yirayiñ. ² Mel gobe al kura mere bulun mat ma yirde hinayiñ, al hoyanya awalikde hinayiñ, al hoyañ kurun goyen igiñ nurd yuntin ala tenj hinayiñ, irde al diliñ mar yin geñ ge turun tenj tenj mata ma po tenj hinayiñ.

³ Bikkenbe nen wor Al Kurun ma nurd unenbe kukuwa po henj hinhet. Irde meremiñ ma gama irde hinhet geb, megen niñ mata bulun tenj ulniniñde amañ henj henj dufay kurayen kurayen gore usi dirde gote yufukde po henj go po gama yirde hinhet. Gwahade geb nenbe mata bulun tenj hinhet, irde kadniniñ igiñ mat hike yenenbe daniñ nen gwahade moñ yen nurde hinhet irde kadom asogo gird tenj hinhet. ⁴ Goyenpoga Dumulgan tenj tenj Alniniñ Al Kurun belen igiñ igiñ dirde bubulkuñne wor po yen nurde dunyiñ goyen kawan forok iryiñ. ⁵ Irdeb nen gayen dumulgan tiyiñ. Dumulgan tiyiñ gobe nen belen mata huwak kura titekeb goke ma dumulgan tiyiñ. Nen ge buninen nurde dumulgan tiyiñ. Yen belen dumulgan tiye yenbe mata buluniniñ halde dunyiñ. Irkeb halde dunyiñ gobe Holi Spirit belen sopte kawan hitiñ yara dirde al gergen diriñ. ⁶ Dumulgan tenj tenj Al Yesu Kristu belen dumulgan tikeb gogo Al Kurun belen Holi Spirit dunke katenbe taren wor po meteren tenj hiyen. ⁷ Gogab Al Kurun belen buninen dirde igiñ igiñ dirde al huwak dinyen, irde yenya huginen henj henj gobe nende hiyyen. Fudinde, Al Kurunya huginen henj henj gobe nen belen goyen goke po doyan henj hityen. ⁸ Ga ginhem gabe fudinde ginhem geb, ge wor Al Kurun niñ dufaymiñ sanjiñ irtin mar geya hañ goyen mere gayen taren po momon yirde hayiñ. Irkeb mel gobe mata igiñ tenj tenj niñ kurut wor po yen hinayiñ. Gwaha tenj hinayiñbe igiñ wor po, irde go tenj hinayiñ goreb al budam wor po farañ yuryen.

⁹ Irdeb mere miñ miñmoñ goke kadom moñde tenj hinayiñ gobe kukuwamnen geb, gwaha ma tenj hayiñ.

Irde mel gore yinjenḁde tikula gama irde tagalde hanjen goyen gebe gwaha ma ten hayin. Irde dufaymin hoyan hoyan goke ten geya kadom mohonde ma ten hinayin. Irde Moseyen saba goke kadom mohonde ma ten hayin. Mata gwahade gobe bulun geb, gore kura faran ma duryen. Ningeb mata goyen ma ten hayin. ¹⁰ Irde al kura saba hoyan tawan alya bereya saba yirde bin yade mel goyen bana bipti forok irde hiyen al goyen mata gobe bada hawa inen utan irayin. Goyenbe merege ma nurkeb sopte inayin. Gwaha irayin gega, go ma nurkeb okohom po tubul tiyayin. ¹¹ Al gwahade gote dufayminbe bulun hitin, irde mata bulunmin gore po al gobe bulun gwahade yen kawan irde hi gobe nurde hayen gogo.

Taitusbe Pol kun kinyen

¹² Be, nebe makan bulun hen hen nalureb Nikopolis taunde kun gor hen yen nurde hime. Ningeb Atemas daw ma Tikikus wet kura ten kermeke kun momon gir-

keb makan igin hiya gayenter aran po ne hitte wan wan nin kurut wor po yawayin. ¹³ Be, Apolosya Roma gabmanyen merere huwarde mere nurde sope ird ird meten ten ten al Senasyabe geya gor har. Goyenbe irem goyen nan hoyande kura kure yeke yenenbe kenkela po faran yurayin. Det goke kura nuriryen gobe tumnan yade yunayin. ¹⁴ Irdeb nende alya bereya goyen saba yirde hike huginen mata igin po ten ten nin kurut yen hinayin. Kurut yen henyabe al kura beben det nin amu hen hike yenenbe faran yurde hinayin. Mali po gwaha kura tihit minmon ten titminen ma ten hinayin.

¹⁵ Be, al neya hite mar gare ge nin dufay hen han goke momon irayin ninkeb gago momon girde hime. Nen beben gor nin al Yesu nin dufaymin taren irde nen ge amanen nurde han mar goke dufay hen hite goke momon yirayin.

Al Kurun beben den kurun goyen buninen dirde igin igin dirwon yen gusunan irde hime. Gogo po.

Filemon

1 Be, nebe Pol, Yesu Kristu niñ tej gago koyare hime. Irdeb kadmniñ Timotiya dufay unjkuren po kerdeb asañ gago kañ hime. Asañ gabe ge Filemon niñ kañ hime. Irdeb babaniniñ Apiaya Aksipusya irde Yesuyen alya bereya gere yare gabu irde hanyen goyen goke manañ kañ hime. Filemon gebe kadmniñ wor po, irde meten kadmniñ manañ.

³ Be, Adoniniñ Al Kurunya Doyañ Al Kurun Yesu Kristuya belen buninñ dirde igin igin dirde bitin yisi-kamke igin hiwon yen gusunañ yirde hime.

Filemonyen mata igin

⁴ Be, Filemon, nebe ge belen Doyañ Al Kurun niñ dufayge sanin irde Al Kurunyen alya bereya niñ amañen nurde yunen hayen goyen gote mere momon nurde himyen. Ningeb Al Kurun mere irde henjabe goke tej ge niñ dufay hen Al Kurun igin nurd unen himyen. ⁶ Irde Yesu Kristu niñ dufayge tareñ irarin go hende harde detge yade al hoyañ farañ yurde hiwon yen Al Kurun gusunañ irde himyen. Gogab nen Yesu Kristuyen alya bereya gayen Yesu Kristuya hiteke Al Kurun belen guram dirde tareñ dirtin bana ha goyen ge wor kenkela bebak tiyayin. ⁷ Be, kadne, ge belen Al Kurunyen alya bereya bin yurum yirde tukañ geb, go nurdeb ge belen kadge yago niñ amañen nurde yunen ha yenbe bener mat amañen wor po nurdeb sanin hen hime.

⁸ Ningeb det kura goke gusunañ giren tihim. Nebe Yesu Kristuyen mere basañ al geb, gusunañ hen hen ge kama ma henbe ge belen mata titek goyen igin gwaha gwaha tiyayin gintek hime. ⁹ Goyenbe ge niñ amañen nurde gunen hime geb, gago esen mere girtin yara girde hime. Ne Polbe alik himin. Gega Yesu Kristu niñ manañ tej koyare gago hime. ¹⁰ Ningeb ne al gahade gare Onesimus niñ tej gusunañ giren tihim. Meter alge Onesimusbe koyare gar himeyabe kenen Yesu niñ momon irmekeb mata bulunmin yubul tiyayin. Irdeb Yesu gama irde hi geb, urne yara nurde unen hime. ¹¹ Hakotbe kenkela ma metenge tej gunen hinhin. Goyenpoga hanka gabe meten igin tiyyen, irde geya neya tumnañ farañ duryen. ¹² Ningeb Yesu Kristu niñ yitin mere igin goke tej koyare hime gayen ge belen farañ nurtinñbe yen belen gere gasun tej farañ nurwon yen nurdeb basañ ire yen nurmin. Goyenpoga dufaynerbe gigen, "Igin farañ urayin," inke gab farañ nuryenbe igin yen nurde hime. Gogab ne belen gwaha tiyayin ginmeke ma tiyayin, gigen dufayger nurde tiyayin. Goke tenbe Onesimusbe bubulkunne

wor po yen nurd unen himyen gayen ge hitte tej kermeke mulgañ hen kuyen.

¹⁵ Be, Onesimus gayen Al Kurun belen ge hitte mat tej belen muñ po hoyande tukun gobe kame ge hitte mulgañ hen kun geya huginen hen hen ge tej gogo gwaha irun daw yen nurde hime. ¹⁶ Ningeb gaha nanañbe meten al dulnen yara mon, al gwahade gote folek, kolge gigen wor po yara nurde unen hayin. Nebe kenkela ma nurd unen hinhem gega, gayenterbe amañen wor po nurde unen hime. Munan gebe kenkela nurde unen hinhan. Yenbe meten alge, irde Doyañ Al Kurun niñ tenbe kolge yara hiyun geb, yen ge amañen nurde hayin gobe ne belen yen ge amañen nurde unen himyen gote folek yen nurde hime. ¹⁷ Ningeb ne gayen meten kadge yen nurde nunen ha kenem ne gargar nirde hayen gwahade po, Onesimus wor gargar irayin. ¹⁸ Irde yen belen mata bulun dahañde kura girtin daw ma horage gwahade kura yawartin kenem goke wol hen hen ge gusunañ ma irayin. Ne ninke gab wol hen gunen. ¹⁹ Mere gabe ne Pol nigen hanner wor po kañ hime. Ningeb Onesimusyen kanduk goyen tenbe ne belen horage goyen wol hewen ginen hime gayen fudinde yen nurayin. Goyenpoga nebe Doyañ Al Kurun niñ momon girmeke yen ge dufayge tareñ irdeb Al Kurun urmin hariñ goke wol hawayin ma ginen. Ningeb ge wor Onesimus belen kanduk guntin goke ma nurayin. ²⁰ Ningeb, kadne, Onesimus gayen ge hitte kukeb igin igin irde hiwon yen nurde hime. Gwaha tej hayin gobe Doyañ Al Kurun niñ tej ne farañ nurde ha yen nurd gunen. Gusunañ girde hime gayen igin nurayinbe Yesu Kristu niñ tej tareñ nirde ha yen nurd gunen. ²¹ Nebe mere girde hime kurun gayen fudinde wor po gama irayin yen nurde hime. Irde go po mon, det hoyañ manañ irde nuntek girde hi gobe nurde hime.

Mere funañ

²² Be, det kuran sopte gusunañ giren tihim. Ne niñ tej Al Kurun gusunañ irde hayen gobe Al Kurun belen wol hen gunen nad nerke ge hitte kwen yen nurde hime geb, yager gasun kura tubul tej nunke hiyen. Gogab kun gor ferde hen. ²³ Be, Epafrañbe Yesu Kristu niñ tej neya tumnañ koyare gar har. Yen wor ge niñ dufay hen hi goke momon irayin ninkeb gago ginen hime. ²⁴ Irdeb yen po mon. Meter kadne yago Mak, Aristakus, Demasyabe Lukya wor ge niñ dufay hen hañ.

²⁵ Be, Doyaŋ Al Kurun Yesu Kristu belej buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dird dird gobe geya hiwoŋ yeŋ gusuŋaŋ irde hime.

Hiburu

Al Kurun Urmin Yesube kurun wor po

1 Bikkenbe Al Kurun belen asinini yago mere yire yenbe mere basan marmiy porofet wawun budamde yad yerke wan asinini yago mere yirde hinhan. Goyenterbe porofet gore asinini yago daha mat bebak tiwon yen mere yird yird belnen kurayen kurayen mat mere yirde hinhan. ² Goyenbe kun kun nalu funan belen hen hikeb Al Kurun belen Urmin ten kerke katenbe Al Kurunyen mere momon diriyen. Yenbe det kurun gate min al hiyyen yen Al Kurun belen basina iriyen. Irdeb Urmin goyen hitte mat nanjinya megenya kurun goyen yiryen. ³ Yenbe Al Kurunyen denem turun yan wor po goyen kawan forok irde hi. Irde Al Kurunbe al dahade wor po goyen Urmin hitte matbe kenkelak wor po kenen bebak ten hityen. Irdeb Urmin gote merebe tonnen yan wor po geb, nanjinya megenya irde det kurun gayen mohannde po yekeb tumnan gasunenyan po han. Yenbe alya bereyat mata bulunmin halde yunen yunen meten pasi irdeb Al Kurun sanjimin kurun wor po goyen hitte hurkun han yase belen mat keperde Doyan Al Kurun hirin.

Yesube Al Kurunyen miyon gote folek

⁴ Al gobe Al Kurun belen 'Urne' iniyen. Munan miyonminbe "meten marne" yinyen. Ningeb Urminbe Al Kurunyen miyon buda kurun gote folek wor po. ⁵ Gobe Al Kurun belen yen ge amanen nurde unen hiyen geb, gogo gwaha iriyen. Ningeb goke tenbe Al Kurun belen gaha iniyen:

"Gebe Urne wor po haha. Irkeb han kab nebe Adoge wor po hihim," iniyen.

Tikin 2:7

Irde mere kurabe gahade:

"Nebe Nani hemek eb yenbe Urne hiyyen," yiriyen.

2 Samuel 7:14

Mere gobe Al Kurun belen miyonmin kura goke ma yiriyen. ⁶ Irde Al Kurunbe Urmin unken mun goyen megen ni alya bereyat Doyan Al Kurun iriyen goke tenbe Urne Matalin iniyen. Ningeb Urmin Matalin goyen megen gar ten kerke wayen tikeyab Urmin goke yiriyen goyen asanminde gahade katin hi:

"Al Kurunyen miyon kurun gayen tumnan yen dolon irde hinayin," yitin hi.

Tikin 2:7; 89:26-27

⁷ Irdeb Al Kurun dilinde miyonminbe Urmin yara mon geb, goke asanminde gahade katin hi:

"Al Kurunyen meten mar miyonminbe meremin po gama irde han.

Ningeb Al Kurun belen mege yire yenbe mege yiryen, munan kak melak ulin po yire yenbe gwahade po yiryen," yiriyen.

Tikin 104:4

⁸ Goyenpoga Urmin gokeb asanminde gahade katin hi: "Al Kurun, ge belen alya bereyate doyan yirde ha gobe hubu ma hiyyen, gwahader hiyyen.

Irde doyan yirde henyabe mata huwak mat po doyan yirde hayin.

⁹ Gebe mata huwak nin amanen nurdeb mata bulun ninbe bege ar yen hiyen.

Goke tenbe gere Al Kurun belen basina girde al denem yan wor po gire yen olip fimin ten tonanger wok iriyen.

Irkeb goke amanen wor po nurarin.

Goyenbe kadge yago kurabe gwahade ma iriyen," yitin hi.

Tikin 45:6-7

¹⁰ Irdeb,

"Doyan Al Kurun, han kanya wor po det kurun gayen forok yenmin monde megen ga kerarin. Nanjin wor gigen irarin.

¹¹ Det megen ninya nanjinde ninya kurun gabe bulun henayin. Gega gebe huginen hayin.

Det kurun gabe amil bida hen erek yenayin go gwahade goyen po, bulun henayin.

¹² Al kura ulin hormin bidak mupi yirde yemeyde hanyen go gwahade goyen po, det kurun gayen kun kun bulun heke yemeyayin.

Irde amil gergen ten amil bidak gote gasunen kerd hanyen go gwahade goyen po,

det kurun gayen wor bulun heke kame det gergen belen gasunmin yawarnayin.

Goyenbe gebe gwahader hayen geb, gwahade po hayin," yitin hi.

Tikin 102:25-27

¹³ Al Kurunbe miyonmin kura goke mere gahade mun kura ma iriyen:

"Wan ketalner hen al denem yan wor po hawayin.

Irkeb asogo girde han mar goyen bul yirde yawan gasa yirmeke katkeb yufurka tiyayin," yitin hi.

Tikin 110:1

¹⁴ Miyonmin gobe alya bereya Al Kurunyen dirnen wen henbe kame yenya hinayin mar goyen faran yurde hinayin yen yiryen.

Al Kurunyen mere kenkela bebak titek

2 Ningeb nenbe saba fudinde nurde hinhet goyen kenkela wor po tanarde go po gama irde hitek.

Monjo soj hej saba fudinde goyen tubul ten saba hoyan gama irtek geb. ² Al Kurunyen saba miyonmin beley basan hej asininij yago yuntij gobe saba fudinde geb, al kura sabaminij walkaka irde gama ma iramin marbe mata bulunminij gote murungem bulun yawar-tek goyen po yawaraminij. ³ Saba gobe bikkek gega, pel irde kanduk kenenj hinhan. Ningeb saba gergen Doyan Al Kurunininij Yesu beley tagalyinj gobe saba bikkek gote folek geb, saba gergen goyen pel irtekbe daha mat Al Kurunyen bearar goyen fole irtek? Epte moj. Ningeb gago sabaminij kenkela nurde gama irde hin-ayinj dinenj hime. Saba gergen gobe Al Kurun beley mata bulunde mat dumulgan tiyen yey Doyan Al Kurunininij beley yingey wa tagalyinj. Irdeb sabaminij yingey kirminde nuraminij mar beley basan hej fudinde yey momonj diraminij. ⁴ Irde saba gergen gobe fudinde goyen alya bereya yikala yire yeybe Al Kurun beley mata tinenj turunjan yan wor po kurayen kurayen forok yirde hinhin. Irde alya bereyaminij Holi Spirityen tarenje mata tenj tenj goyen yunenj yey nurde hinhin mar goyen yunenj tukunj hinhin.

Yesube ney faranj durd durd al wor po hirinj

⁵ Be, neybe alya bereya beley Al Kurunya hej hej mata gergen goyen goke mere tenj hite gago. Al Kurunbe alya bereya yeyya hej hej mata gergen forok yiyyey goyen doyan irtek al kura basinja iryinj. Goyenbe miyonminij gwahade kura ma basinja iryinj. ⁶ Goke tenbe Al Kurunyen asande kurar kurabe gahade katiy hi:

“Megen nij marbe al denem minjonj wor po.

Gega gebe yey ge nurdakala wor po yirde hayen.

Megen nij alyen dirnenj wenj gabe al denem minjonj.

Gega gebe kenkela doyan yirde hayen.

⁷ Ge beley al yirdeb tarenj mananj yunarinj.

Gega alyen sanjibe miyonger tarenj gote bande hej irarinj.

Gega mel goyenbe denj turunjan yan yunarinj, irde al denem yan wor po yirarinj.

⁸ Irdeb det kurunj gayen yey yufukde yerarinj,” gwahade yitij.

Tikin 8:4-6

Fudinde wor po, Al Kurun beley det kurunj gayen alyen yufukde yirinyabe det munj kura ma tubul tiyyinj.

Tumnanj yerde pasi iryinj. Goyenbe hanja gabe det

kurunj gayen alyen yufukde ma hike yenenj hityen.

⁹ Ningeb goke tenbe Yesu nij dufay hej hite. Yeybe nalu dolfonde po megen nij al hirinj. Irde yey wor Al Kurunyen miyonj gote tarenj bande tirinj. Irde ney ge tenj kanduk tenbe kamyinj geb, Al Kurun beley isanj hejbe tenj denem turunjan yan irde al denem yan wor po iryinj. Fudinde, Al Kurun beley ney megen nij mar nij buninjen nurde iginj iginj diryinj geb, gogo Yesu beley ney tumnanj gake kamyinj. ¹⁰ Al Kurunbe megenya nanjinya irde det kurunj gate minj al. Yey beley po ga det tumnanj kurunj gayen yirde doyan yirde hi. Yeybe alya bereya budam dirnenj wenj yirde sanjinij turunjan yan bana yukunj yukunj nij nuryinj. Goke tenbe Yesu

tenj kerke katyinj. Ningeb gogo kanduk karkuwanj karkuwanj yinyinj. Al Kurunbe gwaha mat Yesu goyen alya bereya mata bulunminij mat Al Kurun hitte yumulgan tenj tenj metenj kenkela po titek al wor po iryinj. Al Kurun beley gwahade iryinj gobe huwak wor po.

¹¹ Yesube gwahade geb, yey beley alya bereya mata bulunminij halde wukkenj yiryinj marya yingenyja goyen Naniybe unjukanj po. Ningeb Yesu beley Al Kurun dirnenj wenj hitinj mar goyen dine yago yinenj yinenj nij memyak ma nurde hiyen. ¹² Yesu beley gwahade nurde hiyen goke Al Kurunj mere iryinj goyen asanjinijde gahade katiy hi:

“Alya bereya gama nirde hanj mar, dine yago goyen ge nij momonj yirenj.

Mel go gabu irde hanje gor kunj dilinj mar turunj girde tikiy hewenj,” yitij hi.

Tikin 22:22

¹³ Irdeb, “Nebe Al Kurunj nij po hekkenj nurde hej,” yirinj.

Irdeb sopte, “Nebe dirinje yago Al Kurun beley nuntinj goya gago tumnanj hite,” yitij hi.

Aisaia 8:17-18

¹⁴ Goyenbe dirnenj wenj gobe al darim yan geb, Yesu wor bere beley kawanj kerke darim yan hirinj. Al hirinj gobe yey beley ulinj misinj katenj kamkeb kamde kamde tarenj Satan beley tanarde hitinj goyen hubu irenj yeybe gogo al hirinj. ¹⁵ Gogab alya bereya kamde kamde nij kafura hej huginjen kafura dufay gore bili yirde hike kanduknenj nurde hanjen mar gobe gwahade ma nurde hipirkenj nurde hinayinj.

¹⁶ Fudinde, Yesube Al Kurunyen miyonj ma faranj yuryinj. Yey faranj yurtinjenje Abrahamyen fonjenminij yago faranj yuryinj. ¹⁷ Yeybe gwahade goyen po tiyen yey nurde hinhin geb, yey wor ney megen nij al gahade hetek po hirinj. Gogab yey beley Al Kurunj doloj ird ird mata doyan mar pris buda gote kurunminij hej alya bereyat mata bulun halde yunenj yunenj nij dapnja gasa yirde galak irde hanjen yara yingey ulinj piginj goyen Al Kurun galak irde kamenj yeybe gogo al hirinj. Yeybe metenj go tenj hejyabe alya bereya nij buninjen nurde hinhin, irde Al Kurunyen mere kenkela po gama irde metenj tenj hinhin. ¹⁸ Yeybe unjura beley lom irke gote kandukbe gwahade yey nurde hinhin geb, al kura unjura beley lom yiryen marbe iginj yey beley faranj yuryen.

Yesube Mose gote folek

3 Ningeb, kadne yago, Al Kurun beley ney hoy diryinj gwahade goyen denj wor hoy dirtinj geb, Al Kurun dilinje wukkenj wor po. Ningeb dufaytinje Yesu hende po irde hinayinj. Yeybe Al Kurunyen mere basanj al porofet, irde pris buda gote kurunminij fudinde wor po yey nurde tagalde hityen gogo. ² Yeybe hakot Mose beley Al Kurunyen dirnenj wenj Israel mar binde mat wor po yey ge nurde kenkela doyan yirde hinhin gwahade goyen po, Yesu wor Al Kurun beley metenj unyinj goyen kenkela po tiyyinj. ³ Goyenbe Yesu denjem turunjan yan hetek gobe Mose denjem turunjan yan hitinj

gote folek wor po. Gobe al kura ya irke ya goyen turuñ irtinjenbe ya iryen al goyen turuñ irde hanjen go gwahade goyen. ⁴ Fudinde, yabe al beleñ yirde hanjen. Goyenpoga det kurun gabe Al Kurun beleñ yiriñ. ⁵ Mosebe Al Kurunyen meten al henbe Al Kurun dirnen wen goyen binde mat wor po yen ge nurde kenkela faran jurde hinhin. Gwaha ten henyabe Al Kurun beleñ kame mere dahade tiyyen goyen goke tagalde hinhin. ⁶ Munan Yesu Kristube Al Kurun Urmin geb, Al Kurun dirnen wen goyen binde mat wor po yen ge nurde kenkela doyan yirde hiyen. Irdeb nenbe taren po hen Al Kurun beleñ kame gwaha diryen goke doyan hen hen goyen bada ma hetekbe yende dirnen wen wor po hetek.

Al Kurun gama ird ird nin bada ma hetek

⁷ Ningeb Holi Spirit beleñ gaha yiriñ:
 "Hanja gayen Al Kurunyen mere nurde han kenem ⁸ tonanjin sanin ma irnayin, irdeb meremin nurde gama irde hinayin.
 Hakot den Israel marte asetin yago sawsawa po kurun nana bana hinhanyabe
 Al Kurun tunan urtek yen tonan sanin irde meremin pel irde hinhan.
⁹ Bana gon kun henyabe dama 40 gayen asetin yagobe mata tinen turun yan wor po forok yirde hinhem goyen yenen hinhan.
 Gega tunan nurde kurut nirde hinhan.
¹⁰ Goke tenbe yen ge bene ar yiriñ.
 Irdeb, "Mel gabe huginen det hoyan nin nurde ne nin ma nurde han.
 Irdeb matane ma kenen bebak ten han," yimirin.
¹¹ Ningeb goke bene ar yekeb, "Mel gabe nere usan hen hen gasun yunmirinde gor epte ma wan usan hen igin hinayin," yen masi taren po timirin," gwaha yiriñ.
¹² Ningeb, kadne yago, bitinde Al Kurun gwahader hitin goyen harhoktin untek dufay bulun kerde yen ge dufaytin taren ird ird nin manan bada henak geb, kenkela po hen hinar ko. ¹³ Gwahade hitek yenbe nana nalu "Hanja" inen hityen gayenter gabe den tumnan sanin hen hen ge huginen kadom faran gurd ten hinayin. Gogab mata bulun ten ten dufay gore epte ma bulun dirke tonanjin taren henayin. ¹⁴ Irde mehende wor po Yesu Kristu nin dufayninin taren irtirin goyen tubul ma ten sanin po tanarde hitek. Kamde kamde nalu forok yiyyen gega, taren po tanarde hitek. Gwaha titekbe Yesu Kristuya gabu hen Al Kurunyen meten ten gote iginen igin wor po goyen yenya gale hen yawartek. ¹⁵ Goke tenbe Al Kurunyen asande hayhay gahade dirtin:
 "Hanja gayen Al Kurunyen mere nurde han kenem asetin yago beleñ tiyamin gwahade goyen tonanjin taren ma irde meremin nurde hinayin," yitiñ.

Tikin 95:7-8

¹⁶ Be, hakotbe ganun mar beleñ Al Kurunyen mere nurde hinhan gega, pel irde hinhan? Gobe Mose beleñ Isip nanare mat yade nana hoyande yukurin mar gore ten hinhan. ¹⁷ Irdeb Al Kurun beleñ dama 40 gayen ga-

nun mar bearar yirde hinhin? Go mar gobe sawsawa po kurun nana bana gon henya mata bulun ten kamde erek namin mar goyen yirde hinhin. ¹⁸ Irdeb ganun mar hitte wor po Al Kurun beleñ bearar hende bin tenbe, "Mel gobe epte ma nere usan gasunde wan usan hen igin henayin," yiriñ? Mere gobe meremin ma gama irde hinhan mar goke yiriñ. ¹⁹ Ningeb go mar gobe Al Kurun nin dufaymin sanin ma irde hinhan geb, Al Kurunyen usan gasunde hurkun hurkun nin utan yirke ma kwamin gobe nurde hityen gogo.

Al Kurunyen alya bereyabe usan hen taren henayin

⁴ Ningeb nen wor kenkela hen hitek. Al Kurun beleñ usan gasunmin nen ge tubul ten bin tiyyin hi goyen nen wor mongo epte ma bana gon hurkunin geb. ² Hakot asetin yagobe nen beleñ Yesu nin yitin mere igin goyen tagalke nurde hityen gwahade goyen po, Al Kurunyen mere nurde hinhan. Goyenbe meremin go nurde fudinde yen dufaymin taren ma yiramigin geb, yen hittebe min minmon iryin. ³ Ningeb nen dufayninin yen ge sanin irtin mar po ga yende usan gasunde igin hurkutek. Al Kurunbe megenya nanjinya det kurun gayen yirdeb usan gasun wor gitik irde ep iryin. Goyenbe yen ge dufaymin taren ma irtin mar goke Al Kurun beleñ asamindeb, "Nebe bearar tenbe, "Mel gobe epte ma wor po usan gasuner hurkunayin," yen bin tihim," yiriñ. ⁴ Munan usan hen hen gokeb Al Kurunyen asan bana gon kurar kurabe gahade katin hi: "Al Kurunbe nana fay 6 gayen meten ten pasi wor po irde nana faymin 7debe usan hiriñ," yitiñ hi. ⁵ Goyenbe meremin pel iramin mar goke asamin bana mere hoyan kurabe gahade hi: "Mel gobe epte ma nere usan gasunde hurkunayin," yitiñ hi.

⁶ Ningeb gwahade goyen po, Al Kurunyen usan gasunbe igin ala hurkunayin yen gitik irde ep irtin hinhin gega, hakot Israel marbe Al Kurunyen mere goyen igin ma nurde pel iramin geb, tumnan ma usan gasunminde gor hurkamigin. ⁷ Goyenbe nana nalu "Hanja" inen hanjende nin alya bereya beleñ usan gasunde hurkunayin yen dufaymin kirtin goyen goke kamebe Dewit inyin. Munan nana nalu "Hanja" inen hanjende nin alya bereya gobe gayenter nin alya bereya nin yitiñ. Al Kurun beleñ Dewit inyin gobe asaminde gahade katin hi:

"Hanja gayen Al Kurunyen mere nurde han kenem tonanjin taren ma irde meremin nurde hinayin," yitiñ.

Tikin 95:7-8

⁸ Be, usan gasun nin yen hime gobe Kenan megen Yosuba beleñ Israel mar yukurin goke ma yen hime. Mel gore Kenan megende kun fudinde wor po usan hamin manhan usan gasun kun kun nalu hoyan goke Al Kurun beleñ Dewit momon ma irwon. ⁹ Ningeb usan nalu Sabat fudinde wor pobe Kenan nanare kun keperamin gogo mon. Go nalu gobe Al Kurunyen alya bereyamin nin ten kame forok yetek hinhin. ¹⁰ Ningeb Al Kurun beleñ metemin pasi irde usan hiriñ gwahade goyen po, al kura Al Kurunyen usan gasunde hurkunayin marbe tumnan usan henayin. ¹¹ Ningeb nen

tumnaŋ usaŋ gasuŋde gor hurkuŋ hurkuŋ niŋbe teŋniniŋ ilhal teŋ kurut wor po yeŋ hitek. Gogab Al Kurunyen mere pel irde hinhan mar gote mata ma gama irde hitek. Irdeb usaŋ gasuŋmiŋde hurkuŋ hurkuŋ niŋ soŋ ma hetek.

¹² Be, Al Kurunyen merebe mali mere yara moŋ, tonŋeŋ yaŋ wor po. Mere gobe fulenare niŋ bidila kura misiŋ kurhan kurhan yaltiŋ gote misiŋ folek wor po. Niŋgeb kiŋkiniŋniniŋ yago yawaŋ tur yirtiŋ teŋniniŋ karkuwaŋ goyen bidila gore walde, kiŋkiniŋniniŋ paten naŋgiram kawan irde hi gwahade goyen po, mere gobe dufayya mataya bininiŋ biŋde niŋ wor po goyen yade kawan yirde hiyen. Irdeb dufayniniŋya mataniniŋya igiŋ ma buluŋ goyen dikala dirde hiyen. ¹³ Det kura Al Kurun diliŋde epte ma bana kunayiŋ. Dawet Al Kurun beŋeŋ yiriŋ gobe diliŋdebe kawan ala po haŋ. Niŋgeb mata teŋ hityen kurun goyen unŋkuren muŋ kura yeŋ diliŋde epte ma bana kertek. Huwardeb mata teŋ hityen kurun goyen tumnaŋ kawan po momoŋ irtek.

¹⁴ Goyenpoga Al Kurun Urmiŋ Yesu, neŋ ge teŋ pris buda gote kurunmiŋ hiriŋ al gore Al Kurunyen gasuŋde gor heŋ faraŋ durde hi. Niŋgeb yeŋ ge dufayniniŋ saŋiŋ irde goke tagalde hityen goyen tubul ma po titek. ¹⁵ Nende pris buda gote kurunmiŋ megen gar hinhinyabe megen niŋ dufay buluŋ kurayen kurayen forok yeŋ lomlom dirde haŋyen gwahade po, yeŋ wor lomlom irde hinhan. Goyenbe mata buluŋ muŋ kura ma tiyyiŋ. Niŋgeb yeŋbe neŋ beŋeŋ mata buluŋde kateŋ hityen beŋeŋbe damiŋ goyen keŋkela nurde buniniŋ dirde hi. ¹⁶ Niŋgeb neŋbe Al Kurun beŋeŋ gab buniniŋ dirde igiŋ igiŋ diriŋ yeŋ hekkeŋ nurdeb yeŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ kafura ma heŋ hitek. Irkeb yeŋ beŋeŋ buniniŋ dirde hiyen. Gogab faraŋ niŋ nurtekebe yeŋ beŋeŋ buniniŋ nirde igiŋ igiŋ dirde faraŋ durde hiyen.

5 Be, pris buda gote kurunmiŋ heŋ haŋyen kurun gobe Al Kurun beŋeŋ Israel mar niŋ teŋ pris buda bana goŋ niŋ al kura basiŋa yirde hikeb yeŋ ge meter teŋ haŋyen. Meter gobe yeŋ beŋeŋ ga tonan heŋ Al Kurunyen ya balem bana hurkuŋ Al Kurun hitte det galak irde, almet mata buluŋ halde halde niŋ dapŋa gasa yirde Al Kurun niŋ kumga teŋ haŋyen. ² Pris buda gote kurunmiŋ wor megen niŋ al, mata buluŋde igiŋ kattek ala po haŋ geb, buluŋ tihit yeŋ ma nurdeya mata buluŋ teŋ haŋ mar goyen yeŋ beŋeŋ kwep kwep ma yirde bekkeŋde mere yirtek po hinayiŋ. ³ Goke teŋbe al hoyanŋde mata buluŋ halde halde niŋ po ma Al Kurun dapŋa kumga teŋ galak irde haŋyen. Yiŋgeŋde mata buluŋ niŋ manaŋ nurde gwaha teŋ haŋyen.

⁴ Be, al kura deŋne yaŋ hewe yeŋ epte ma pris buda gote kurunmiŋ hiyyeŋ. Yeŋbe Al Kurun beŋeŋ Aron basiŋa iryiŋ gwahade goyen po irke gab pris buda gote kurunmiŋ hiyyeŋ. ⁵ Niŋgeb Yesu Kristu wor yiŋgeŋ deŋne turunŋ yaŋ hewe yeŋ pris buda gote kurunmiŋ ma hiriŋ. Gwahade yarabe yeŋ ge amaŋeŋ nurdeb, "Gebe Urne wor po haha. Irke haŋkabe nebe Adoge wor po hihim," yiriŋ al Al Kurun goreb pris buda gote kurunmiŋ iryiŋ. ⁶ Irdeb meremiŋ kurar kurabe, "Gebe

Melkisedekyen miŋde niŋ al heŋbe hugiŋeŋ pris hayiŋ," inyiŋ.

⁷ Be, Yesube gwahade geb, megen gar hinhinyabe alya bereya niŋ buniniŋ nurde eseŋ heŋya Al Kurun gusuŋaŋ irde hinhin. Yeŋbe Al Kurun palap irde meremiŋ gama irde hinhin geb, gusuŋaŋmiŋ goyen wol hiriŋ. Al Kurunbe Yesu go kamde kamde mata fole irtek tareŋ igiŋ untek hinhin.

⁸ Be, Yesube Al Kurun Urmiŋ gega, kanduk kurayen kurayen yeneŋ hinhide gor matbe Naniŋde mere nurde gama ird ird matabe gahade yeŋ bebak tiyyiŋ. ⁹ Gwaha matbe Naniŋde mere gama ird ird mata goyen kura muŋ soŋ ma hiriŋ. Keŋkela wor po gama iryiŋ. Niŋgeb alya bereya meremiŋ gama irde haŋ mar goyen tumnaŋ yumulgaŋ tike Al Kurunya hugiŋeŋ hinayiŋ gote miŋ al hiriŋ. ¹⁰ Irkeb Al Kurun beŋeŋ Melkisedekyen miŋde niŋ al irdeb pris buda gote kurunmiŋ iryiŋ.

Dufaytiŋbe diriŋ kalak yara ma henayiŋ

¹¹ Be, Yesu beŋeŋ Melkisedekyen miŋde niŋ al heŋ pris buda gote kurunmiŋ hiriŋ goke momoŋ dirtek mere gobe budam po haŋ. Goyenbe deŋbe araŋ ma bebak teŋ haŋ geb, mere dird dird gobe meteneŋ wor po.

¹² Deŋbe Yesu niŋ dufaytiŋ tareŋ iramiŋ, irde dama ulyanŋde kutiŋ geb, gaha naŋabe al hoyanŋ saba yird yird mar hewoŋ. Goyenbe Al Kurunyen mere tiŋeŋya nuramiŋ go gwahade po, al beŋeŋ po ga saba dirtek haŋ. Niŋgeb deŋbe diriŋ kalak mamu po nene biŋge saŋiŋ ma nene haŋyen go gwahade yara haŋ. ¹³ Al gwahade kura saba tiŋeŋya nuramiŋ goyen po nurde haŋ marbe diriŋ besare niŋ mamu po nene haŋ go gwahade goyen. Niŋgeb mata damiŋbe Al Kurun diliŋde huwak goyen keŋkela ma bebak teŋ haŋyen. ¹⁴ Munaŋ Al Kurun niŋ hekkeŋ nurde tareŋ po haŋ mar gote sababe al parguwakyeŋ biŋge tareŋ go gwahade goyen. Niŋgeb al gwahade gobe saba goyen nurde gama irde gab mata igiŋya buluŋya keŋkela yeneŋ bebak teŋ mata igiŋ teŋ teŋ niŋ po kurut yeŋ haŋyen.

6 Niŋgeb meheŋde wor po deŋ tiŋeŋya Yesu Kristu niŋ saba dirke nuramiŋ goyenteŋ po sopte mulgaŋ heŋ tebaŋ ma teŋ hitek. Gobe bada po heŋ Yesu gama ird ird matare parguwak heŋ heŋ saba goke po nurtek. Munaŋ saba tiŋeŋya nurtiriŋ goyenteŋ po mulgaŋ hetekbe ya irniŋ yeŋ tola yimiŋtiŋde po heŋbe ya pasi ma irtek go gwahade goyen. Niŋgeb Al Kurun tubul teŋ gisaw kutek mata buluŋ goyen yubul teŋ Al Kurun niŋ bitiŋ mulgaŋ heŋ heŋ mataya Al Kurun niŋ dufayniniŋ saŋiŋ ird ird mataya gote sabare po ma hitek. ² Irde baptais teŋ teŋ mata, al hende hanniniŋ yerde Al Kurun gusuŋaŋ ird ird mata, al kamtiŋ kame huward huward gote sabayabe nalu funanŋde al tumnaŋ merere huwarnayiŋ gote sababe Yesuyen alya bereya gayamuŋ ga gergeŋ haŋ mar gote saba geb, saba goyenteŋ po ma hitek. ³ Al Kurun beŋeŋ igiŋ yeŋ nurdeb faraŋ durkeb diriŋde saba go yubul teŋbe tareŋ dird dird saba goyenteŋ kutek.

⁴ Munaj al kura Al Kuruj belen dufayminj wuk irtin gega, Al Kuruj harhok unyen al gobe Al Kuruj Urminj goyen pel irde al hoyan diliñ mar sukal irde sopte kuruse hende mayke kamyen go gwahade goyen. Niñgeb al gwahade gobe kame epte ma mata buluj go tubul ten Al Kuruj hitte bin mulgan hiyyen. Niñgeb al kura Al Kurujyen taren titin, irde Holi Spirityen sanjinde mata ten ten manan nurtin, irdeb Al Kurujyen merebe igin yen binde mat kenkela bebak titin, irde Al Kuruj belen alya bereyaminj doyan ird ird gote taren kame wayyen go wor bikken kintin al gore Al Kuruj harhok unyenbe epte ma mata buluj go tubul ten bin mulgan hiyyen. ⁷ Niñgeb megen kura kigarin katen bida irke binde igin wor po forok yeke meten min al belen yawaryen go gwahade goyen po, al kura Al Kuruj belen det igin untin gote iginen igin wor po forok yirke al gobe guram irde taren iryen. ⁸ Munaj megen gobe yamunya det hirwanen yan po forok yiryenbe megen igin mon geb, megen gote min al belen karan urde yasun ma tiyyen gwahade goyen po, al gwahade goyen wor Al Kuruj belen buluj iryen.

⁹ Be, kadinin yago, gwaha mat hayhay dirde hite gabe den goyen mata goyenter ma kunayin yen nurde henya ga dinen hite. Denbe Al Kuruj belen dumulgan titin han geb, kamebe huginen dawartek belen po han. ¹⁰ Fudinde, Al Kurujbe al kura po igin yirde kura be buluj yirde ma yirde hiyen. Yenbe den belen yen ge meten kuruj po ten han goke bin sir ma yen hiyen. Irde yen ge amanen nurdeb alya bereyaminj faran yurd yurd nin bada ma hen faran po yurde han goke wor bin sir ma yen hiyen. ¹¹ Niñgeb den kuruj goyen kame Al Kurujyen det igin yawartek yen doyan hen han goyen fudinde yawartek yen megen gar henya kadtin faran yurd yurd nin huginen kurut yen hinayin yen nurde hite. ¹² Irde asetin yago kura belen mata ten hinhan goyen den wor gwahade po ten hiwon yen nurde hite. Mel gobe Al Kuruj belen kame detmin dunen yen bin titin goke heken nurde tetewon po yen doyan hen hen nin pinen ma hen hinhan. Niñgeb den wor gwaha ten ten nin pinen ma hen hinayin.

Al Kuruj belen bin tiyyin goke heken nurtek

¹³ Be, asetin kura mata gwaha tiyyin albe Abraham. Al Kuruj belen Abraham hitte bin tiyyinyabe al kura yen folek kura hite den urde bin titek mon geb, yingen den urde bin tiyyin. ¹⁴ Bin tenyabe, "Fudinde wor po guram girde sanjin giren. Niñgeb fonenge yago budam forok yen hinayin," inyin. ¹⁵ Irkeb Abraham go mere gote iginen nin doyan hen hen ge pinen ma hen doyan po hen hinhan. Irdeb kun kun kame gabe Al Kuruj belen inyin gwahade po forok yirin.

¹⁶ Be, albe kandukmin kura pasi irnin yenbe al hoyan kura yen folek goyen den urde bin ten hanjen. Irkeb kanduk goke kadom mohonde ten hinayin gobe gogo po hubu hiyyen. ¹⁷ Niñgeb Al Kuruj wor yingen den urde bin ten hinhan. Gogab Al Kuruj belen yen ge ten bin tiyyin mar gore Al Kurujbe dufayminj hoy-

an ma irde hiyen goyen yen belen nurwon yenbe gogo yingen den urde bin ten hinhan.

¹⁸ Niñgeb bin kura taren po ire yenbe yingen den urde ten hiyen. Bin ten ten mata irawa Al Kuruj belen titin gobe usi mon geb, sorkok ma hiyyen. Niñgeb Al Kuruj belen detmin igin dunyen yen nurde goke doyan hiniñ yen mata bulunde mat busaharde Al Kuruj hitte watin mar nen gayenbe bin tiyyin gore faran durde taren diryen.

¹⁹ Niñgeb Al Kuruj belen gwaha diren yen bin tiyyin goke heken nurde doyan hen hen gobe anga temeyke hakwa tanarke unkenge po hiyen go gwahade, hen hennin wor sanjin po hiteke det kura belen bulun dirtek ma hite. Al Kuruj belen gwahade diryen gobe Yesu hitte mat gwaha diryen yen nurde nenbe Yesu nin po nurde hite. Yen belenbe Al Kurujyen ya balem bana gasun himam wor po amil tolok gore po pet titin goyen fole irde Al Kuruj diliñ mar hurkurin. ²⁰ Yenbe nen ge ten bikken bana gon yen wa hurkurin. Irdeb Melkisedeken minde nin al henbe pris buda gote kurujmin hen huginen meten ten hi.

Pris buda gote kurujmin Melkisedek

⁷ Be, Melkisedek gobe Salem taun kuruj goyenter nin doyan al kuruj. Irdeb yenbe Al Kuruj tarenmin hende wor po goyen dolon ird ird mata doyan al. Yenbe hakot Abraham belen fulenare kun nan hoyande nin doyan mar karkuwan gasa yirke busaharkeb detmin yade mulgan hen wakeb guram irde taren iryin. ² Irkeb Abraham belen fulenare kun dawet yawarin kuruj goyen pota yirde buda 10 yirdeb buda unkenge yen unyin. Den Melkisedek gote minbe "Mata huwak ten ten doyan al kuruj." Munaj denem kura "Salem nin doyan al kuruj" gote minbe "Al bin yisikamde kamdere nin doyan al kuruj." ³ Al gote milihya naninyabe gogo yen ma po nurde hite. Irde asem yago min gwaha mat kura watin, irde kawan hirin naluya kamin naluya wor bebaken mon. Yenbe Al Kuruj Urmin yara, huginen Al Kuruj dolon ird ird mata doyan al hitin.

⁴ Niñgeb al gobe al dahade wor po yen dufay henayin. Yenbe al denem turun yan wor po geb, asetin Abraham den belen denem yan inen hanjen gore wor fulenare kun dawet yawarin goyen yawan pota irde buda 10 yirde buda unkenge yen unyin. ⁵ Gayenterbe Moseyen sabare yitin gwahade po al dawetmin yadeb buda 10 yirdeb buda unkenge Liwai minde nin mar pris hitin goyen yunen hanjen. Liwai marbe Israel mar bana gon nin po gega, Israel mar bana gon hoyanbe Moseyen sabare yitin goyen po gama irde detmin goyen buda 10 yirde buda unkenge yen yunen hanjen. ⁶ Goyenpoga Melkisedekbe Liwai minde nin al mon gega, Abraham belen detmin buda 10 yirde buda unkenge unyin. Irkeb Al Kuruj belen yen hitte bin tiyyin al Abraham goyen Melkisedek belen guram irde sanjin iryin. ⁷ Niñgeb al kura taren minyan belenbe al hoyan tarenmin bande goyen guram yirde sanjin yirde hanjen gobe nurde han gogo.

⁸ Liwai mar pris hitiñ gobe al po geb kamnayıñ gega, Israel mar beleñ detmiñ pota irde buda unñkureñ yunenñ hanyen. Goyenpoga Al Kurunñyen asañde Melkisedekbe kamiñ moñ yitiñ al goyen Abraham beleñ detmiñ pota irde buda unñkureñ unyiñ. Niñgeb Melkisedekbe Liwai mar pris hitiñ gote folek. ⁹ Irde hakotbe Liwai mar ma forok yekeya Melkisedek beleñ Liwai mar gote asem Abraham kinyiñ. Goya goyenbe Abraham beleñ detmiñ buda 10 yirde buda unñkureñbe Melkisedek unyiñ. Niñgeb Abraham beleñ go tiyyiñ gobe asem wenñ Liwai mar beleñ Melkisedek untiñ yara hiriñ.

¹¹ Be, bikkeñ Israel marbe Moseyen saba tamiñ. Irde Moseyen sabarebe Liwai mar beleñ pris meterñ teñ hinayıñ yitiñ. Goyenbe go meterñ teñ hinhan gore alya bereyat mata buluñ halde pasi ma irde hinhan. Halde pasi irde hinhan manhan Al Kurunñ beleñ Liwai marte foñeñ kura Aronyen miñde niñ al po meterñ goyen unwoñ. Gega gwahade moñ geb, al miñ hoyañ Melkisedekyeniñde niñ al gore wañ pris meterñ tiyyeñ yeñ nurde hinhin.

¹² Be, pris hoyañ wayyeñ goke yeñ hityen al gobe Liwai mar al moñ. Al gote miñde niñ marbe Al Kurunñyen ya balem bana altare heñ Al Kurunñ dolonñ ird ird mata go ma teñ hanyen. Gobe Doyañ Al Kurunñniñbe Yudayen miñde mat wayyiñ goke yeñ hime. Gega Mosebe pris meterñbe Yudayen miñde niñ al beleñ teñ hinayıñ yeñ ma tagalde hinhin. Goyenbe Liwai mar al moñ Yesu gore wañ pris meterñ goyen tekeb Moseyen saba bikkek gote gasuñ manañ saba gergeñ beleñ tiriñ.

Pris gergeñbe pris bikkek gote folek

¹⁵ Be, saba gergeñ gore Moseyen saba bikkek gote gasuñ teñ teñ gote miñbe pris hoyañ kura Melkisedek yara gore forok yekeb keñkela wor po kawan forok yiriñ. ¹⁶ Al gore pris hiriñ gobe Israel marte asemde saba bikkek bana goñ yitiñ go ma gama iryiñ. Gwaha irtiñbe hugiñeñ heñ heñ gote tareñde pris hiriñ. Hugiñeñ heñ heñ gobe epte ma det kura beleñ buluñ irtek hi. ¹⁷ Niñgeb pris hiriñ al goke teñbe Al Kurunñyen asañde gahade katiñ hi:

“Gebe Melkisedekyeniñde niñ al heñ hugiñeñ pris hayiñ,” yitiñ.

Tikiñ 110:4

¹⁸ Niñgeb gwahade goyen po, saba bikkek gore gwaha gwaha tinayıñ yitiñ gobe tareñ miñmoñ, irde gore farañ durtek epte moñ geb, Al Kurunñ beleñ saba bikkek goyen teñ siñak beleñ kiryiñ. ¹⁹ Fudinde, Moseyen saba goreb epte ma det kura Al Kurunñ diliñde wukkek iryeñ. Niñgeb Al Kurunñ beleñ saba gergeñ igiñ wor po, Moseyen saba bikkek gote folek goyen dunyiñ. Niñgeb neñbe saba gergeñ goyen gama irde Al Kurunñ bindere igiñ kutek.

²⁰ Yesu Kristu pris meterñ unyiñ gobe bikkeñ Al Kurunñ beleñ yingeneñ deñe urde biña tiyyiñ go po gama irde pris iryiñ. Goyenbe pris hoyañ gokeb biña kura ma

tiyyiñ. ²¹ Yesu beleñ pris hiriñ goke muñ po Al Kurunñ beleñ asañmiñde gaha yiriñ:

“Doyañ Al Kurunñ beleñ biña teñbe, ‘Gebe hugiñeñ pris hayiñ,’ inyiñ.

Irdeb meremiñ goyen tubul ma tiyyeñ,” yiriñ.

Tikiñ 110:4

²² Niñgeb Al Kurunñ beleñ yingeneñ deñe urde biña tiyyiñ goke teñbe Yesu goyen Al Kurunñ beleñ alya bereyaminiñ hitte biña gergeñ tiyyiñ gote igineñ fudinde wor po forok irtek al iryiñ. Al Kurunñ beleñ biña gergeñ tiyyiñ gobe biña bikkek gote folek wor po.

²³ Be, Liwai marbe pris meterñ go teñ hinhan gega, yeñbe al geb kamde kuñ hinhan. Irdeb Liwai mar hoyañ beleñ meterñ goyen teñ hinhan. ²⁴ Gega Yesube gwahader hiyeñ al geb, pris meterñ tiyyiñ gobe gwahader po teñ hiyeñ. ²⁵ Yesube gwahade geb, Al Kurunñya hugiñeñ hanyen. Irde alya bereya farañ yuri yeñ gusuñañ irde hiyeñ, irdeb kame wor gwahade po teñ hiyeñ. Niñgeb yeñ beleñ Al Kurunñ hitte kuñ kuñ beleñ kerd yunke yeñ hitte kuñ hañ mar goyen tumñañ yade hiyeñ.

²⁶ Yesu gobe Al Kurunñ diliñde wukkek wor po uliñde merem moñ, irde mata buluñ miñmoñ. Al Kurunñ beleñ yeñya mata buluñ maryabe hoyañ muñ wor po iryiñ. Irdeb Al Kurunñ hire gorbe deñem yañ kurunñ wor po iryiñ. Niñgeb neñbe pris buda gote kurunñmiñ gwahade gore farañ durwoñ yeñ nurde hite.

²⁷ Liwai mar pris meterñ teñ hañ mar gote karkuwanñmiñ gobe yingeneñde mata buluñ niñ wa gise hañka Al Kurunñ galak irniñ yeñ dapña gasa yirde kumga teñ hanyen. Gwaha teñ gab al hoyañde mata buluñ niñ wor gwaha po teñ hanyen. Goyenbe Yesube alya bereya megen hañ kurunñ gote mata buluñ niñ teñ yingeneñ Al Kurunñ galak irhem yeñ wawuñ unñkureñ gogo po kuruse hende kamiñ. Irde sopte gwaha ma tiyyeñ.

²⁸ Be, Moseyen saba gama irde pris buda gote karkuwanñmiñ heñ hanyen mar gobe mata buluñ miñyañ. Goyenpoga Al Kurunñ beleñ yingeneñ deñe urde biña tiyyiñ goyen gama irde pris hiriñ al Al Kurunñ Urmiñ gobe keñkela wor po pris meterñ goyen teñ pasi iryiñ.

Yesube pris buda gote kurunñmiñ

8 Be, mere gwahade teñ hite gote miñ wor pobe gahade: neñbe pris buda gote kurunñmiñ goyenniñ yañ hite. Yeñbe Al Kurunñ sañiñmiñ hende wor po hitte hurkuriñ, irde Doyañ Al Kurunñ heñ ketalmiñde hi.

² Irde gorbe gasuñ himamde hurkuñ Al Kurunñ dolonñ ird ird mata doyañ irde hi. Gor niñ gasuñ himam fudinde wor po gobe Doyañ Al Kurunñ beleñ po ga irtiñ, megen gar niñ mar beleñ ma irtiñ.

³ Be, megen niñ pris buda gote karkuwanñmiñbe Al Kurunñ det galak irde dapña gasa yirde kumga teñ dolonñ ird ird meterñ niñ basiña yirde meterñ goyen yunenñ hanyen. Niñgeb nende pris buda gote kurunñmiñ Yesu wor det kura Al Kurunñ galak irtek go miñyañ po hiyeñ.

⁴ Munañ megen garbe pris beleñ Moseyen sabare yitiñ go po gama irde det Al Kurunñ galak irde hanyen. Niñgeb Yesu gobe megen gar hi manhan pris ma hewoñ.

⁵ Goyenbe megen gar niñ prisbe Al Kurunyen ya balem megen hi bana goñ hurkunbe Al Kurun doloñ irde hanjen. Ya balem megen hi gobe ya balem fudinde wor po Al Kurunyen gasun de hi gote tunanjen po. Niñgeb Mose belen Al Kurun doloñ ird ird niñ sel ya ireñ tike Al Kurun belen, “Dugure gor geya henbe ya balem gikala girmin goyen kenkela po nurdeb go po gama irde sel ya goyen irayin,” inenj bebak iryin. ⁶ Goyenpoga Yesube meten igin hoyan wor po goyen tirin. Metenminbe megen niñ pris belen saba bikkek gama irde meten ten hanjen gote folek wor po. Yesube alya bereyamin ge ten Al Kurun hitte kunbe Al Kurun belen binja gergen titin goyen taren po irde gote iginenj forok irde hi. Al Kurun belen binja gergen titin gote iginenbe kurun, munan binja titin bikkek gote iginenbe kurun mon. Niñgeb Yesuyen metenbe gogo megen niñ prisyen meten folek wor po.

⁷ Be, Al Kurun belen hakot binja tiyyin goyen kenkelak wor po manhan sopte binja gergen ma tiwon.

⁸ Gega binja tiyyin bikkek goyen al belen kenkela ma gama irde hikeb Al Kurun belen yenenbe gaha yirin:

“Doyan Al Kurun belen gaha yirin:

‘Nurnan ko! Nalu kura forok yiyyen.

Goya goyenbe Israel marya Yuda marya hitte binja gergen tiyen.

⁹ Binja gergen tiyen gobe bikken asem yago Isip nanare mat yukun hinhem goyenter yen hitte binja timirin go gwahade mon.

Go mar gobe binja tenya yinmirin goyen ma gama irde hinhan geb,

ne wor yenen wasak ten harhokne yunmirin,’ gwaha yirin.

¹⁰ Irde Doyan Al Kurun belen sopte yirin.

‘Kame kurabe Israel mar hitte binja tenbe gaha yiren:

Dufayminde sabane kerde binde kayen.

Irdeb nebe yende Al Kurun hewen, irke yenbe nere alya bereya henayin.

¹¹ Irdeb al denem yanja denem monja goyen tumnan ne niñ nurde hinayin.

Niñgeb kadomya taynen yagoya kura goyen Doyan Al Kurun nurd unnan yen saba yirtek ma hinayin.

¹² Nebe mata bulunmin halde yunen.

Irdeb sopte mata bulunmin ge ma po nuren, “gwaha yirin.”

Yeremaia 31:31-34

¹³ Be, Al Kurun belen mere gwahade kurun tiyyin gobe “binja gergen” inyin. Irkeb hakot binja tiyyin gobe bulun hirin. Niñgeb binja bikkek gobe hen ga mon bana kuyen.

Binja bikkekde niñ mata

9 Be, Al Kurun belen hakot Israel marte asem yagot dilinde binja kurun tiyyin go banabe Al Kurun doloñ ird ird mata niñ yitin. Irde Al Kurunyen ya balem al belen irtin goke manan yitin. ² Al Kurunyen ya balem gobe sel po irtin. Ya bana goñ gasun kurhan mehen belenbe hushi go hende yerde yusun yurde hanjen kutumya altaya kura gor hinaryum. Irkeb gise hanja

alta go hende beret yerde hinhan. Det go hinhan gasun gobe “Gasun Himam” inen hanjen. ³ Irde gasun go harhokdebe “Gasun Himam Wor Po,” inen hanjen goyen hinhin. Gasun iraw go kahaltebe amil tolok wor po gore gasun iraw goyen kahalte gin yitin hinhin.

⁴ Gasun Himam Wor Po bana goñbe det gahade hinhan: det hamin kusamun Al Kurun niñ kumga ten unen unen gasun alta gol hora belen po irtinyabe Binja Ten Ten Bokisya. † Bokis go wor gol hora parwek halgayin wor po irde gore po aw urtin goyen hinhin. Bokis go bin banabe hora belen kuwe dirnen irtin go bindebe binde kura “mana” inen hanjen goyen goñ hinhin. Irde Aronyen genuñ sopte itun hitin goyabe hora parwek irawaya Al Kurun belen sabamin kan Mose unyin goyen Bokis binde goñ hinhan.

⁵ Al Kurunyen miyon denem Serubim yinen hanjen gote tonen irawabe Bokis gote awmin hende hen tapen yisan hitin hinaryum. Serubim gobe Al Kurun denem turun yan wor po goyen kawan ird ird miyonmin. Goyenbe hanjab det kurun goke kenkela ma mon diren.

⁶ Be, ya bana goñ niñ dawet kurun gob gwahade po gasunenyan yirtin hikeb pris belen gasun himam mehen de niñ bana goñ gise hanja hurkun Al Kurun doloñ ird ird mata ten hinhan. ⁷ Gega damam damam wawun unkenen de po pris buda gote kurunmin po ga gasun himam wor po bana goñ hurkun hinhin. Goyenbe mali mali ma hurkun hinhin. Yingen de mata bulunya al hoyan belen ma nurde henya mata bulun titin goyen halde yunwon yen dapna dari goyen ten gasun himam wor po binde goñ hurkun hinhin.

⁸ Pris belen gwaha ten hinhan gobe gasun himam mehen de niñ goyen minmon manhan Gasun Himam Wor Pore hurkun hurkun belen kawan forok yewon yen Holi Spirit belen dikala dirde hi. ⁹ Gasun himam mehen de niñ gobe gayenter niñ mata gote tunanjen. Pris belen Al Kurun doloñ ird ird mata gama irde det galak irde dapna gasa yirde kumga ten hinhan gega, mata ten hinhan kurun gore mel gote bin goyen Al Kurun dilinde wukken ma yirde hinhin. ¹⁰ Al Kurun doloñ ird ird mata bikkek gwaha ten hinhan marbe bin geya dapnaya irde feya daminbe igin netek munan daminbe epte ma netek gote saba gama irde hinhan. Irde yingen ulin sope yird yird mata kurayen kurayen po ten hinhan. Al Kurun belen nalu kiryin goyen ma forok yen hikeyabe mata goyen po ten hinhan. Gega mata gobe bin wuk irde irde niñ mon, ulin sope irde irde niñ po ten hinhan.

Yesu Kristuyen dari

¹¹ Goyenbe Yesu Kristube mata igin bikken forok yitin gar han gote pris buda gote kurunmin hen wayyin. Irdeb gasun himam fudinde wor po wukkek al belen ma irtin bana goñ hurkurin. Gasun himam gote tarenminbe hoyan, megen hi gwahade mon, gote folek wor po.

† Gol alta det hamin minyan kumga ten ten gasun gobe amil Gasun Himam Wor Po bana hurkun hurkun bindere wor po hinhan geb, gobe Gasun Himam Wor Po binde hi yen nurde hinhan.

Gasuŋ himam gobe megen gar ma hi. ¹² Be, yeŋbe neŋ ge teŋ Al Kuruŋ hiyende gor gasuŋ himam goyen bana hurkuriŋ. Goyenbe wawuŋ uŋkureŋde po hurkuriŋ. Irde hurke yeŋya memeya bulmakaw dirŋeŋyat dari ma yade hurkuriŋ. Gwahade yarabe dumulgaŋ teŋ hugiŋeŋ Al Kuruŋyen alya bereya dire yeŋ darim wok irde kuruse hende kamyiŋ. Niŋgeb mata gwahade tiyyiŋ goke Gasuŋ Himam Wor Po bana darim teŋ hurkuriŋ yihim gago.

¹³ Munaŋ Al Kuruŋ beler alyen mata buluŋ halde yunwoŋ yeŋbe pris beler memeya bulmakawyat dariya, irde bulmakaw bere foŋeŋ kumga tike wor yitiŋ tupimiŋ goyen yade al hereŋ yutiriŋ teŋ hinhan. Irke goreb uliŋde wukkek yirde hinhin. ¹⁴ Gega Yesu Kristuyen daribe dapŋa dari gote folek. Yeŋbe mata buluŋ muŋ kuram moŋ. Niŋgeb Holi Spirit hugiŋeŋ hitiŋ gote saŋiŋdebe yiŋgeŋ Al Kuruŋ galak irhem yeŋ kamyiŋ. Niŋgeb darimiŋ gore ulniniŋ siŋare ga po ma wok iryiŋ. Ulniniŋya bininiŋya goyen tumŋaŋ halde wok diriŋ. Gwahade niŋgeb Al Kuruŋ tubul teŋ gisaw kutek mata buluŋbe yubul po titek. Gogab Al Kuruŋ gwahader hitiŋ go po gama irde yeŋ ge po meten teŋ hitek. ¹⁵ Goke teŋbe Yesu Kristube alya bereyamiŋ ge teŋ Al Kuruŋ hitte kuŋ Al Kuruŋ beler biŋa gergeŋ titiŋ goyen tareŋ irde gote igineŋ forok ird ird al hiriŋ. Yeŋbe alya bereya Al Kuruŋ beler haŋkapy alya biŋa tiyyiŋ goyen bana heŋ mata buluŋ teŋ hinhan goyen halde yunhem yeŋ kamyiŋ. Gwahade geb alya bereya Al Kuruŋ beler basiŋa yirde hoy yiryiŋ marbe Al Kuruŋ beler yuneŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ detmiŋ goyen yunyeŋ. Irkeb Al Kuruŋya hugiŋeŋ hinayiŋ.

¹⁶ Be, al kura kameŋ yeŋ nurdeyab diriŋmiŋmiŋ hitte kammeke gab gwaha gwaha tinayiŋ yinyeŋ. Goyenbe mere tiyyeŋ gobe kamke po gab dirŋeŋ weŋ beler mere go gama irnayiŋ. Niŋgeb al kura kameŋ yeŋya mere titiŋ gobe al go kamke gab meremiŋ goyen pel ma irde yeŋ yiyyeŋ go po gama irnayiŋ. ¹⁸ Gwahade goyen po bikkeŋ Al Kuruŋ beler biŋa tiyyiŋ goyen Israel mar beler gama irnayiŋ yeŋbe al kamtiŋeŋbe Mose beler dapŋa gasa yirke kamamiŋ gogo. ¹⁹ Irdeb meheŋde wor po Mose beler asaŋde Al Kuruŋyen saba katiŋ kuruŋ goyen al buda goyen kapy alya heŋ yunyiŋ. Irde gab bulmakaw foŋeŋya memeyat dari yade feya suluk yiryiŋ. Irdeb sipsip wuyneŋ bukkeŋ irtiŋ goya hisop he haniŋ yuwalŋeŋ miŋyaŋ goyen yadeb dariya feya suluk irtiŋ bana goŋ uliŋ yiryiŋ. Irdeb Al Kuruŋyen mere katiŋ asaŋ go hende utiriŋ teŋ alya bereya uliŋde wor gwaha po yirde tukuriŋ. ²⁰ Dari go utiriŋ teŋ yuneŋ heŋyabe, "Gabe saba deŋ beler gama irnayiŋ yeŋ Al Kuruŋ beler biŋa tiyyiŋ goyen tareŋ ird ird dari geb," yinyiŋ. ²¹ Irdeb yiryiŋ gwahade po, ya balemya ya bana goŋ Al Kuruŋ doloŋ ird irdde niŋ dawetya goyen hereŋ wor utiriŋ teŋ tukuriŋ. ²² Moseyen sabareb det kura Al Kuruŋ diliŋde wukkeŋ irtekebe dari beler po gab wukkeŋ iryeŋ yitiŋ. Gwaha irtekebe budam wor po. Niŋgeb dapŋa mayke dari wok yeke wor wor gab Al Kuruŋ beler alya bereyat mata buluŋ halde yunyeŋ yitiŋ.

Yesu beler mata buluŋniniŋ halde duneŋ yeŋ darim wok irde kamyiŋ

²³ Be, megen gar niŋ ya balemya det bana goŋ niŋya kuruŋ gobe Al Kuruŋyen gasuŋde gor niŋ tuŋaŋeŋ po. Niŋgeb dapŋa dari gore gab igiŋ halde wok yiryeŋ gega, Al Kuruŋyen gasuŋde niŋ ya balemya det bana goŋ niŋyabe dapŋa dari gore epte ma halde wok yiryeŋ. Dari kura dapŋa dari gote folek wor po gore gab epte halde wok yiryeŋ. ²⁴ Niŋgeb Yesu Kristu beler darimiŋ wok irde kamyiŋ. Yeŋbe gasuŋ himam fudinde wor po gote tuŋaŋeŋ megen gar hi al beler irtiŋ bana goŋ ma hurkuriŋ. Gwahade yarabe Al Kuruŋ hitte hurkuriŋ. Niŋgeb haŋka gayenbe neŋ faraŋ durd durd niŋ teŋbe Al Kuruŋ diliŋ mar hi. ²⁵ Munaŋ megen niŋ pris buda gote kuruŋmiŋbe yiŋgeŋde dari moŋ, dapŋa dari goyen yade damam damam gasuŋ himam bana hurkuŋ hiyen. Goyenbe Yesu Kristube yiŋgeŋ galak irde wawuŋ budam ma kamyiŋ. ²⁶ Wawuŋ uŋkureŋ kamde alyen mata buluŋ halde pasi ma iryiŋ manhan Al Kuruŋ beler al yiryiŋde mat mata buluŋ halde halde niŋ teŋ megen gar wawuŋ budam forok yeŋbe uliŋ miŋsiŋ kateŋ kamde tebaŋ teŋ hiwoŋ. Goyenbe gwaha ma tiyyiŋ. Gwaha titŋeŋbe mata buluŋ halde pasi ird ird niŋ Al Kuruŋ hitte yiŋgeŋ galak irde kameŋ yeŋ nalu funaŋ beler heŋ hi gayenter megen gar wawuŋ uŋkureŋ po forok yiryiŋ.

²⁷ Albe wawuŋ uŋkureŋ po kamnayiŋ, sopte ma kamnayiŋ. Goyenbe go kamereb merere huwarke Al Kuruŋ beler al igiŋ ma buluŋ goyen pota yiryeŋ. ²⁸ Niŋgeb gwahade po Yesu Kristu manaŋ al budam gote mata buluŋ yad siŋa yire yeŋ wawuŋ uŋkureŋ yiŋgeŋ Al Kuruŋ galak irde kamyiŋ. Irdeb kame sopte wayyeŋ. Goyenbe goyenterbe alyen mata buluŋ halde halde niŋ ma wayyeŋ. Gwaha titŋeŋbe yeŋ ge doyaŋ heŋ haŋ mar yumulgaŋ teŋ teŋ niŋ wayyeŋ.

Saba bikkeke gama irde Al Kuruŋ galak irteke gobe miŋ miŋmoŋ

10 Be, Moseyen sababe det igiŋ kura kame wanaŋ gote toneŋ po, det fudinde Al Kuruŋ hitte haŋ goyen moŋ. Niŋgeb sabamiŋ gama irde damam damam dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ doloŋ ird ird mata goyen po teŋ tebaŋ teŋ hinayiŋ gega, mata goreb Al Kuruŋ doloŋ irniŋ yeŋbe yeŋ hitte waŋ haŋ mar goyen epte ma mata buluŋmiŋ halde pasi iryeŋ. ² Gwahade moŋ kenem saba bikkeke gama irde Al Kuruŋ galak irde haŋ mar gobe goyare po hugiŋeŋ mata buluŋ miŋmoŋ wukkeŋ hitiŋ geb, mata buluŋ tihit yeŋ matamiŋ goke kandukŋeŋ ma nurwoŋ. Irdeb saba bikkeke gama irde Al Kuruŋ galak ird ird mata goyen bada hewoŋ. ³ Gega bulmakawya memeyat dari beler alyen mata buluŋ epte ma halde yuntek. Niŋgeb dapŋa gasa yirde darim goyen teŋ al hereŋ utiriŋ teŋ hanyen gobe mata buluŋmiŋ bebak yird yird meten po teŋ hi.

⁵ Niŋgeb Yesu Kristu megen gar waŋbe Al Kuruŋ gaha inyiŋ:

“Gebe al belen ge niŋ ten dapŋa gasa yirde, det galak nirwoŋ yeŋ ma nurde hinhan.

Niŋgeb metenŋe ten ten niŋ ne gago al nirariŋ.

⁶ Gebe al belen dapŋa kumga ten galak girde, kurab mata buluŋ halde halde niŋ galak girde hanŋen goke amanenŋ ma nurde hinhan.

⁷ Irkeb ne belen, ‘Al Kuruŋ, ga nena! Asanŋe yitiŋ gwahade po dufayge gama ire yeŋ wayhem,’ ginmiriŋ,” yitiŋ hi.

Tikiŋ 40:6-8

⁸ Yesube mehenŋeb, “Gebe al belen ge niŋ ten dapŋa gasa yirde, det galak girde, dapŋa kumga ten galak girde, kurab mata buluŋ hal hal niŋ galak girwoŋ yeŋ ma nurde hinhan. Gwaha gird gird niŋ amanenŋ ma nurde hinhan,” yiriŋ. Al Kuruŋ galak ird ird mata gwahade gobe Moseyen sabare yitiŋ gega, Al Kuruŋbe goke ma nurde hinhan. ⁹ Irdeb Yesu belen basanŋ henŋbe, “Al Kuruŋ, ga nena! Nebe dufayge gama ire yeŋ wayhem,” yiriŋ niŋgeb, Yesube mere kame tiyyiŋ gwahade po mata gergenŋ forok ire yeŋbe mehenŋe galak mata bikkek niŋ yiriŋ gobe pel iryiŋ. ¹⁰ Yesu Kristube gwaha mat wawuŋ unŋkurenŋe gog po yiŋgenŋ Al Kuruŋ galak iryiŋ. Irkeb gore po nenŋbe Al Kuruŋ diliŋde wukkenŋ hitiriŋ.

¹¹ Moseyen saba gama irde nanŋkahalmiŋ nanŋkahalmiŋ pris belen tumŋanŋ huwarde altare dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ galak irde mata buluŋ halde halde metenŋ ten tebanŋ po ten hanŋen. Gega dapŋa darim gore mata buluŋ epte ma halde siŋa irtek hinhan. ¹² Goyenbe Yesube alyen mata buluŋ halde yunke goyare po hubu hiyyenŋ yeŋ nurdeb wawuŋ unŋkurenŋe yiŋgenŋ Al Kuruŋ galak irde kamiŋ. Irdeb Al Kuruŋ hitte hurkuŋ haniŋ yase belen keperde Doyanŋ Al Kuruŋ hiriŋ. ¹³ Irdeb asogomiŋ yago yawanŋ kahanŋ miŋde yufurka ten ten nalu niŋ doyanŋ henŋ hi. ¹⁴ Yeŋbe wawuŋ unŋkurenŋe yiŋgenŋ ten Al Kuruŋ niŋ galak iryiŋ geb, aly bereyamiŋ goyen Al Kuruŋ diliŋde al wukkenŋ yirtiŋ mar goyen huŋiŋen buluŋmiŋ kuram moŋ yiriŋ.

¹⁵ Holi Spirit wor goke mehenŋe gaha yitiŋ Al Kuruŋyen asanŋe hi:

¹⁶ “Ne Doyanŋ Al Kuruŋ gareb gaha yeŋ hime:

Kame nalu goyenter mel go hitte biŋa kuruŋ tenŋbe gaha yinenŋ:

Nebe dufaymiŋ bana sabane kerenŋ, irde biŋde kayenŋ,” yitiŋ hi.

Yeremaia 31:33

¹⁷ Irde Holi Spirit gore sopte gaha yiriŋ:

“Nebe mata buluŋmiŋ halde yunenŋ.

Irdeb sopte mata buluŋmiŋ ge ma po nurenŋ,” gwaha yitiŋ.

Yeremaia 31:34

¹⁸ Niŋgeb yitiŋ gwahade po, mata buluŋ halde pasi iriŋde gorbe sopte mata buluŋ hal hal goke dapŋa gasa yirde Al Kuruŋ niŋ galak ird ird mata gobe ma po hiyenŋ.

Yul ma yetek, sanŋiŋ po hetek

¹⁹ Niŋgeb, kadne yago, Yesu belen nenŋ ge ten dari-miŋ wok irde kamiŋiŋ goke Gasuŋ Himam Wor Po Al Kuruŋ hire gor kafura ma henŋ igiŋ hurkutek hite.

²⁰ Yesu kamiŋiŋ gobe Gasuŋ Himam Wor Po bana hurkuŋ hurkuŋ belen pet titiŋ amil goyen erek yiriŋ go gwahade goyen. Niŋgeb nenŋ gayen Al Kuruŋya huŋiŋen hitek belen gergenŋ wor po goyen kerd dunyiŋ.

²¹ Irdeb al kura Al Kuruŋyen ya balem goyen doyanŋ irde hi al gobe nenŋ hitte hi. Yeŋbe pris buda gote kuruŋmiŋ fudinde wor po, megen gar niŋ moŋ. ²² Niŋgeb nenŋbe bininiŋde mat fudinde wor po yeŋ ge hekkeŋ nurdeb Al Kuruŋ hitte kutek. Nenŋbe Yesuyen dari ten bininiŋde utiriŋ titiŋ, irde fe wukkeŋ belen mata buluŋniŋiŋ haltiŋ geb, bininiŋde wukkeŋ wor po nurde hite. Niŋgeb Al Kuruŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ kama ma henŋ hitek.

²³ Irde nenŋ hitte biŋa tiyyiŋ al gobe yiriŋ gwahade po fudinde tiyyenŋ geb, dufay budam ma henŋbe yeŋ ge hekkeŋ nurde hite yeŋ hityen goyen tarenŋ po tanarde hitek. ²⁴ Irde kadniniŋ ge amanenŋ nurd yunenŋ yunenŋya mata igiŋ ten tenŋya goke kurut yeŋ hitek yeŋ kadom tarenŋ gird ten hitek. ²⁵ Irde al kura marbe gabu ten ten niŋ bada henŋ hanŋen gega, nenŋbe gwaha ma ten hitek. Gabu tenŋbe kadom sanŋiŋ gird ten hitek. Hanŋa gayenbe yeŋ mulganŋ henŋ wanŋ wanŋ nalu binde henŋ hi geb, gabu henŋ kadom tarenŋ gird ten tenŋ mata gobe sanŋiŋ po irtek.

²⁶ Munanŋ Al Kuruŋyen mere fudinde nurd nurd ga mata buluŋ ten ten niŋ bada ma hetekbe det hoyanŋ kura mayke kamke Al Kuruŋ galak irde mata buluŋ goyen haltek belŋenŋbe hubu wor po. ²⁷ Al kura gwaha tinayiŋ marbe Al Kuruŋ belen gote muruŋgem kafuram wor po yunkeb kak belen Al Kuruŋ asogo irtiŋ mar kumga yiryenŋ goke po doyanŋ henayiŋ. ²⁸ Moseyen sabarebe al kura sabamiŋ ma gama irtiŋ al gobe al irawa ma karwo belen al gote mata buluŋ goke merere huwarde tagalkeb al goyen buniniŋenŋ ma irde mayke kamiŋenŋ yitiŋ geb, gwaha ten hanŋen. ²⁹ Moseyen saba uliŋ goke wor al gwahade yirde hanŋen. Niŋgeb al kura Al Kuruŋ Urmiŋ harhok unenŋ sukal irde hi al gobe daha iryenŋ? Al gobe Al Kuruŋ biŋa kuruŋ tiyyiŋ goyen Yesu belen gama irde dari wok irde kamiŋiŋ gore po al wukkeŋ hiriŋ gega, Yesu darim wok irde kamiŋiŋ goyen tenŋ kari kari irde hi irde Holi Spirit al buniniŋenŋ yirde igiŋ igiŋ yirde hiyen al goyen sukal irde hi geb, gote muruŋgem buluŋ kafuram wor po goyen tiyyenŋ. ³⁰ Goke tenŋbe Al Kuruŋ belen Urmiŋ gaha inyiŋ: “Al kurate haniŋ wol henŋ henŋ matabe nere geb, ne belen ga haniŋ wol hewenŋ,” inyiŋ. Irde sopte gaha yiriŋ: “Doyanŋ Al Kuruŋ belen aly bereyamiŋ goyen merem yanŋ yiryenŋ,” yiriŋ. Nenŋbe gwaha yiriŋ al goyen nurd unenŋ hityen.

³¹ Al Kuruŋ gwahader hitiŋ belen gwaha yiriŋ geb, yen-de bearar bana hitek gobe kafuram wor po yeŋ nurde hime.

³² Niŋgeb hanŋkapyo Al Kuruŋyen mere fudinde hulsi yara go nurde dahade hinhan goke dufay henayiŋ.

Denbe kanduk kurayen kurayen yenej hinhan gega, tarej po hej hinhan. ³³ Kurarebe dukun al buda kurun dili mar sukal dirde, mudunen hinhan. Irde kurarebe al kura kanduk gwahade yenej hinhan marya hej yenya tumnanj kanduk bana hinhan. ³⁴ Denbe al koyare hej kanduk yenej hinhan mar goke bitinj misinj nurde faranj yurde hinhan. Irde asogo dirde hinhan mar belej samunjinj goranj dirde hinhan gega, samunjinj megen gar ninj monj, huginjen hinayinj go minyanj yenj nurde hinhan. Ningeb megen ninj samunjinj goranj dirtinj goke ma nurde amanj hej hinhan.

³⁵ Ningeb, kanduk dahade kura kenej hinayinj gega, Al Kurun ninj hekkej nurtinj goyen tubul ma po tinayinj. Gote murungembe iginj wor po, irde kurun wor po.

³⁶ Ningeb det iginj goke doyanj hejbe aranj yul yenj bada ma henayinj. Gogab Al Kurunyen dufay gama irde metenj tenje yenj belej detminj dunenj yenj binja tiyyinj goyen tenayinj. ³⁷ Yenbe hej ga monj wayyenj goke gahade katinj:

“Al wayyenj yitinj al gobe wayyenj.

Wanj wanj naluminj singir ma iryenj.

³⁸ Delner al huwak gobe ne ninj hekkej nurde hinayinj. Gega al kura nubul tiyyenj al gokeb amanjenj ma nurd unenj,” yirinj.

Habakuk 2:3-4

³⁹ Ningeb nenbe dufaynininj sorkok hej Al Kurun tubul tenj kunj bulun hetek mar monj. Gwahade yarabe yenj ge hekkej nurdeb yenya huginjen hitek mar.

Al Kurun ninj hekkej nurtek

11 Be, al kura Al Kurun ninj hekkej nurde hanj marbe Al Kurun belej det kura yunenj yeke goke doyanj henjabe fudinde wor po dunyen go yenj nurde ga hanjen. Irde det kura diliinde ma yintinj gega, Al Kurun belej goke yitinj geb, det gobe fudinde hi yenj dufay budam ma hej hanjen. ² Asinininj yagobe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhan. Irkeb goke Al Kurun belej diliinde iginj wor po yenej hinhin. ³ Nenbe Al Kurun ninj hekkej nurde hite. Ningeb megenya nanjinya irde det kurun gayen yenj belej mohonje po yeke forok yaminj goyen bebak tenj hityen. Irde det kurun gabe det kura dilnininje yenej hite gare ma yiryinj yenj nurde hityen.

⁴ Be, Abelbe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb yenj belej Al Kurun ninj galak iryinj gobe iginj wor po, itinj Keinyen folek. Ningeb Al Kurunbe det Abel belej galak iryinj goke amanjenj nurhem yirinj. Irdeb Abel belej yenj ge hekkej nurde hinhin goke al huwak inyinj. Abelbe kamyinj gega, yenj belej Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin mata gobe gayenter wor nenj belej gama irtek mata hi.

⁵ Be, Enokbe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb dili gergen hikeya Al Kurun belej yingenj hitte tukukeb bemel po bana kuriinj. Irkeb al kura ulinj hakwam go ma po kenaminj. Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin goke Al Kurun belej diliinde iginj wor po kinjinj. ⁶ Fudinde, al kura Al Kurun ninj hekkej ma nurde hi al gobe Al Kurun belej mataminj goke amanjenj ma

nurde hi. Ningeb Al Kurun hitte kunj hanj marbe Al Kurunbe hi goyen fudinde yenj nurde hinayinj. Irde yenj ge sari kerde nanjkenenj hanj mar gobe Al Kurun belej gote murungem iginj yunyen goyen wor fudinde yenj nurde ga hinayinj.

⁷ Be, Noabe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb kame mata forok yiyyenj goke Al Kurun belej inke nurdeb mereminj po gama iryinj. Irdeb hakwa kurun wor po kura irdeb dirinjminjinj goyen daha kamnak yenj hakwa bana gonj yiryinj. Yenj belej mata gwaha tiyyinj goreb goyenter ninj alya bereyat mata bulun kawan yikala yiryinj. Irkeb Al Kurun ninj hekkej nurde hanjen mar Al Kurun belej al huwak yinenj hiyen gwahade po, yenj wor al huwak inyinj.

⁸ Be, Abrahambe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb Al Kurun belej hoy irde nanja kura kame yende hiyyenje gor kwayinj inke kuriinj. Yenbe nanja gor yenj ma nurde hinhin gega, nanaminj tubul tenj kuriinj.

⁹ Abrahambe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb nanja kura Al Kurun belej unenj yenj binja tiyyinj nanjare gor kuriinj gega, albak hej kunj hitinj yara hinhin. Nanja gobe kame urminj Aisakya asem Yekopyat nanja hiyyenj gega, tumnanj albak hitinj yara dapna sikkenj belej po ya irtinje hej kunj hinhan. ¹⁰ Abrahambe megen gar ninj taun ninj ma nurde hinhin. Yenbe taun kura epte ma bulun hej huginjen hitek goyen goke po nurdeb nanjamde goyen albak yara hej kunj hinhin. Taun huginjen hitek gobe Al Kurun belej po gwaha gwaha irenj yenj dufay hejbe iryinj.

¹¹ Be, Abrahambe alik bulun wor po hiriinj, irde berem Sara mananj dirinj kawanj kertek ma hiriinj. Goyenbe Abraham go Al Kurunbe binja tiyyinj gwahade po forok irde nunyenj yenj yenj ge hekkej nurde hinhin. Ningeb Sara gob binj hej dirinj al dirinj kawanj kiryinj. ¹² Al go alik bulun wor po epte ma dirinj minyanj hetek gega, yenj hitte mat al budam wor po fuful tiyyinj. Al fuful tiyyinj goyenbe dinambeya makanj ferenje ninj sawsawa yara epte ma kapyanj hetek gwahade haminj.

¹³ Be, mel gabe tumnanj Al Kurun ninj hekkej nurde kunj kurbe kamaminj. Mel go megen henjabe Al kurun belej detminj yunenj yenj binja tiyyinj goyen ma yawaraminj. Goyenbe det go kame kame gwahade forok yiyyenj yenj nurdeb goke amanj hej hinhan. Irdeb, “Nenbe megen gar ninj monj, albak yara hej belnenj hite,” yenj hinhan. ¹⁴ Gwaha yenj hinhan gobe, “Nananininj fudin-debe hoyanj hi,” yenj nurdeb gogo yenj hinhan. ¹⁵ Munanj mel gore megen ninj nanjaminj yubul tiyaminj goke dufay ug po hej hinhan manhan hakot po mulganj hej kuwonj. ¹⁶ Gega gwaha ma tiyaminj. Gwaha titnenjbe mel gobe nanja iginj Al Kurun hiyende gor kuniinj yenj goke po nurde hinhan. Irkeb Al Kurunbe mel goke nurde taun kura megen ninj yara monj goyen yunenj yenj gitik iryinj. Ningeb Al Kurunbe mel gore Al Kurunininj inenj inenj goke memya ma hej hiyen.

¹⁷ Be, Abrahambe Al Kurun ninj hekkej nurde hinhin. Ningeb Al Kurun belej tunanj ure yenj urminj Aisak ninj inke mereminj po gama irde urminj go Al Kurun ninj galak iryinj. ¹⁸ Bikkenj Al Kurun belej Abraham diliinde

biña tenyabe, “Fonenge yago niñ biña tihim gobe urge Aisak hitte mat forok yenayin,” inyin. ¹⁹ Ninggeb Abraham go Al Kurun belen gwahade biña tiyyin go bebak tenbe, “Al Kurunbe urne maymeke kamyen goyen igin sopte isan hiyyen,” yen hekken nuryin. Irde urmin mayen tike Al Kurun belen bada hawa inyin. Ninggeb mata goke tenbe, “Abrahambe urmin kamtin goyen Al Kurun belen isan heñ tumulgan ten unyin,” yen hanyen.

²⁰ Be, Aisak wor Al Kurun niñ hekken nurde hinhin. Ninggeb urmin waran Yekopya itin Isoya hitte kame mata dahade forok yenayin yen nuryin gwahade po guram yirde sanin yiriyin. ²¹ Yekop wor Al Kurun niñ hekken nurde hinhin. Ninggeb alik bulun wor po heñ kamen ten henyabe Yosep urmin waran hitte kame mata dahade forok yenayin yen nuryin gwahade po guram yirde taren yiriyin. Irdeb genumin hende tawun heñ huwade henyabe Al Kurun doloñ iriyin.

²² Be, Yosepbe Al Kurun niñ hekken nurde hinhin. Ninggeb yen kamen ten henyabe kame kame Israel mar goyen Isip nanja tubul ten kunayin goke tagalain. Irdeb Israel mar goyen kuniñ yenbe kininiñ manan yade goya kun nanamde gab mete ten ten niñ yinyin.

²³ Be, Mose naniñya miliñyabe Al Kurun niñ hekken nurde hinaryum. Ninggeb urmin Mose kawan hekeb dirin malinen mon ya kenaryum. Irdeb Isip niñ doyan al kurun belen dirin muknen al dirin kawan hekeb gasa yirke kamnayin yirin goke kafura ma haryum. Irde Mose kawan hirinde mat gagasi karwo gayen bana kerde hike kun kun kurun hirin.

²⁴ Be, go kamereb Isip niñ doyan al kurun Fero wirin belen Mose ten yende urmin yara irke kun kun kurun hirin. Goyenbe Mosebe Al Kurun niñ hekken nurde hinhin ninggeb, kamebe Fero wirin gote urmin heñ heñ goyen pel iriyin. ²⁵ Yenbe Fero wirin gote urmin heñ denem yan henbe belnen megen niñ mata bulun niñ aman hetek hinhin. Gega pel irde Al Kurunyen alya bere belen kanduk yenen hinhan goyen yen wor mel goya heñ tumnan kanduk yentek belnen goyen po gama irde hinhin. ²⁶ Yenbe gwaha ten hinhin gote murungembe kame Al Kurun belen kurun wor po nunyen yen nurde hiyen geb, Israel marya heñ kanduk yenen yenen gobe det kurun, munan Isip nanare niñ samun kusamun wor po yad yad gobe det dirnen yen nurde hinhin. Yen belen gwaha ten hinhin gobe Yesu Kristu niñ ten gogo ten hinhin yen nurde unen hime. ²⁷ Mosebe Al Kurun niñ hekken nurde hinhin. Ninggeb Isip niñ doyan al kurun belen yen ge bin ar yirin goke kafura ma heñ Isip tubul ten kuriñ. Yenbe Al Kurun banare hitin goyen kinyin geb taren po hinhin. ²⁸ Be, Mosebe Al Kurun niñ hekken nurde hinhin. Ninggeb Pasoba dula mata ten sipsip gasa yirde dari yade yame kantayan sam yirde yukunayin yinke gwaha tiyamin. Irkeb Al Kurunyen miyon, alya dapnyat dirin matalin gasa yirke kamtek gore wanbe dari yamere go yenenbe fole yirde kukeb Israel marte dirin matalinbe ma kamamin.

²⁹ Be, Israel marbe Al Kurun niñ hekken nurde hinhan. Ninggeb makan ala kura Makan Bukken inen hanyen goyen Al Kurun belen pota irke kahalte megen fundin forok yirin. Irkeb goyan kun kurhan forok yamin. Goyenbe Isip marbe Israel mar belen tiyamin gwaha tinin usi ten kukeb makan belen aw yurke tumnan kamamin.

³⁰ Be, Israel mar gobe Al Kurun niñ hekken nurde hinhan. Ninggeb nanja fay 7 gayen nankahalmiñ nankahalmiñ Yeriko taun go milgu irde kun hinhan. Irkeb koya kurun hora karkuwan belen po taun go milgu irin gobe gilgalañ irde katamin. ³¹ Goyenbe belen niñ lelep bere kura denembe Rahap gobe Al Kurun niñ hekken nuryin. Ninggeb Israel mar al irawa kura Yeriko taun go kawemde nanja tulan kure yen kwaryum goyen Yeriko taunde niñ mar belen gasa yirnak yen hoy yirde yaminde bana yiriyin. Irkeb Yeriko taunde niñ mar goyen Israel mar belen kun tumnan gasa yirde henyabe Rahap mun po gab tubul tiyamin.

³² Be, Al Kurun niñ hekken nurde hinhan mar hoyan gote baran sopte momon ma diren. Gideon, Barak, Samson, Yepta, Dewit, Samuelyabe porofet yagoya gore mata ten hinhan gote baranin tagalenbe ulyande kutek geb, gar po bada hewen. ³³ Mel gobe Al Kurun niñ hekken nurde hinhan. Ninggeb mel go kurabe megen niñ doyan mar karkuwan yakira ten yende gasunde keperamin. Irde kuraminbe mata huwak mat al doyan yiramin. Irde kurabe Al Kurun belen det igin yunen yen biña tiyyin goyen yawaramin. Irde kurabe laion kafuram wor po gote mohon fada yiramin. ³⁴ Irde kuraminbe kak ala karkuwan bana yemeyamin gega go ma kamamin. Irde kurabe fulenare niñ bidila belen gasa yirteke kamnan yamin gega, son hamin. Irde kurabe sanin minmon gega, Al Kurun belen taren yiriyin. Kurabe fulenare niñ mar taren minyan geb, nanja hoyande niñ fulena mar gasa yirde yakira tiyamin. ³⁵ Bere kurabe dirinmin kamtin goyen sopte huwarke yemin. Munan kurabe Al Kurun niñ ten al hoyan belen bulun bulun yirke ulin misiñ kurun wor po katamin. Gega kame Al Kurun belen disan hiyyen go yen nurde kamde kamde niñ kafura ma heñ Al Kurun harhok ma unamin. ³⁶ Irde kurabe al hoyan belen giwgiw yirde yusulak tiyamin. Irde kura marbe kahanya haniñya fere yirde yukun koyare yeramin. ³⁷ Mel gobe horare gasa yirke kamamin, irde he walde walde det belen kahal yon yurke kamamin, irde kurabe fulenare niñ bidilare po gasa yirke kamamin. Mel gobe det niñ amu wor po heñ hinhan, irde kurabe ulin umna igin mon sipsipya memeyat sikken kerkek wor po goyen hor yirde hinhan. Mel gobe al buniñ, det minmon wor po, irde al hoyan belen nanyan yirde bulun bulun yirde hinhan. ³⁸ Megen niñ marbe al gwahade goyen goke igin ma nurde hinhan geb, mel go gor kura kun igin kepertek minmon hamin. Mel gobe gwaha yirkeb sawsawa po kurun nanja bana hinhan. Munan kurabe duguyan kun horabok bana hinhan. Irde kurabe megen yameyan heñ kun hinhan.

³⁹ Be, al buda kuruj goke tagalhem mar gobe Al Kuruj niñ hekkeñ nurde hinhan. Niñgeb Al Kuruj be-
leñ nere alya bereya fudinde yeñ nurde yunyiñ. Goyen-
be mel gobe Al Kuruj beleñ det yuneñ yeñ biña tiyyiñ
kuruj goyen kura ma tamiñ. ⁴⁰ Al Kurujbe mel go po
moñ, neñ gayen wor yeñ beleñ biña tiyyiñ gote igineñ
igiñ wor po goyen yunmeke yeñya neñya tumñan
buluñ miñmoñ igiñ wor po henayiñ yeñ nurdeb gogo
arañ ma yunyiñ.

Yesu po gama irde hitek

12 Niñgeb Al Kuruj niñ hekkeñ nurd nurd mata di-
kala dirtiñ mar gwahade gobe budam wor po
nurd yuneñ hite geb, Al Kuruj niñ hekkeñ nurd nurd
beleñ pet dirtek detbe yade siña yirtek. Irde mata
buluñ, neñ gayen buluñ dirke kateñ hityen goyen yu-
bul po titek. Irde gab al kura kup yeñ yeñ karire heñ
kup yeñ kuñ pasi irde hañyen yara, neñ wor megen
gar heñya Al Kurujyen dufay gama ird ird beleñ kerd
duntiy goyen kuñ kuñ niñ bada ma heñ kurut wor po
yeñ hitek. ² Yesube Al Kuruj niñ hekkeñ nurd nurd ma-
ta gote miñ al, irde go mata goyen igiñ wor po irtek al.
Niñgeb neñbe Yesu yeñ unñkureñ niñ po dufay heñ hi-
tek. Hoyañ hoyañ niñ ma nurtek. Yeñbe kame Al Kuruj
beleñ turuñ iryeñ goyen nurde hinhin geb, kuruse
hende kamde kamde niñ memya ma heñbe uliñ misiy
kateñ kamyiñ. Irdeb kamyiñde mat huwardeb Al Kuruj
hitte hurkuriñ. Hurkuñbe Doyañ Al Kuruj heñ Al
Kurujyen haniñ yase beleñ kipiryiñ. ³ Irde mata buluñ
mar beleñ buluñ buluñ irde hike goke mukku ma teñ
goya goya sañiñ po hinhin goke dufay henañ ko. Go-
gab deñ wor Al Kuruj gama ird ird goyen yul ma yeñ
bada ma henayiñ.

Al Kurujbe huwak dire yeñbe kurareb kanduk yubul ti- ke forok yeñ hañyen

⁴ Deñbe mata buluñ ma teñ hitek yeñ kurut wor po
yeñ hañ. Goyenbe mata buluñ asogo irde hañ goke
kura ma kamde hañ. ⁵ Irde Al Kuruj beleñ diriñne ya-
go dinenbe tareñ heñ heñ ge farañ durtiñ goyen bitiñ
sir yeñ hi. Tareñ dirtek meremiñbe gahade:

“Diriñne, Doyañ Al Kuruj beleñ saba girde hiyen goy-
en kari kari ma irayiñ.

Irde mata bulunçe goke gineñ tikeb bulunçeñ ma nur-
de hayiñ.

⁶ Doyañ Al Kurujbe alya bereya bubulkuñne wor po
yeñ nurde yuneñ hi goyen saba yirde kukalde hiyen.

Irde Al Kuruj beleñ al kura nere yeñ nurde uney hi al
gobe mata buluñ tike bebak tiyyi yeñbe gote muruñ-
gem buluñ uney hiyen,” yitiñ hi.

Mata Igiñ 3:11-12

⁷ Niñgeb Doyañ Al Kuruj beleñ saba dirde kukalde
dunke goya busahard hard niñ ma nurde hinayiñ. Yeñ-
be al beleñ diriñne weñ saba yirde hañyen gwahade
goyen po, neñ gayen saba dirde hiyen. Al kura urmiñ
saba ma irde hiyen kenem diriñ gobe urmiñ yende
wor po moñ. ⁸ Diriñbe tumñan naniñ yago beleñ saba
yirde huwa yirde hañyen. Goyenbe adotiñ beleñ deñ

goyen saba dirde huwa ma dirde hinayiñbe deñbe
yende diriñne weñ fudinde moñ. ⁹ Neñbe nanniniñ ya-
go megen niñ beleñ saba dirde huwa dirde hañyen
goyen goke palap yirde hityen. Niñgeb det kawan
hañya banare hañya gote miñ al Al Kuruj gore neñ
gayen yeñya hugiñne heñ heñ ge teñ saba dirde huwa
dirde hike dahade geb palap ma irtek? Epte moñ, pa-
lap po irtek. ¹⁰ Nanniniñ yagobe dufaymiñde igiñ yeñ
nurd hinhan beleñ goyen gama irde neñ gayen
belneñ po saba dirde kukalde duney hinhan. Munañ
Al Kurujbe neñ gayen yingey yara diliñde wukkeñ wor
po hewoñ yeñ saba dirde huwa dirde hiyen. ¹¹ Goyen-
be saba dirde huwa dirde hikeb bininiñde misiy nurde
hityen geb, saba dird dird niñbe amañneñ ma nurde hi-
tyen. Gega bininiñde misiy gwahade nurde gab
keñkela bebak teñbe Al Kuruj diliñde igiñ mata huwak
teñ hitek. Irdeb bininiñ kamke igiñ po hitek.

Keñkela heñ hinar ko

¹² Niñgeb Al Kurujyen mere tanartek tareñ miñmoñ
irde meremiñ gama irde kutek sañiñ manañ hubu ke-
nem gor po bada ma henayiñ. Sopte tareñ po heñ ga-
ma irde kuñ hinayiñ. ¹³ Irde mata huwak teñ teñ be-
lentiy goyen sope yirde huwa yirde hinayiñ. Gogab
mata huwak teñ teñ tareñ diriñne muñ po hi goyen
sopte kuruj heke igiñ gama irde kuñ hinayiñ.

¹⁴ Niñgeb gwahade hitek yeñbe bitiñ kamke al buda
kuruj goya awalikde heñ heñ ge kurut wor po yeñ hin-
ayiñ. Irde Al Kuruj diliñde wukkeñ heñ heñ ge kurut
wor po yeñ hinayiñ. Al Kuruj diliñde wukkeñ ma hin-
ayiñbe epte ma Al Kuruj kennayiñ geb, gago dinen hi-
me. ¹⁵ Irde kuratiñ kura soñ heñbe Al Kuruj beleñ bu-
niñneñ dirde igiñ igiñ dirde hi bana goyen ma hinak
geb, keñkela heñ ga hinar ko. Irde he buluñ kura † be-
leñ he hoyañ igiñ goyen salaw yurde tukuñ hañyen
gwahade yara, moñgo deñ hañ bana al kura beleñ du-
fay buluñ kerde wañbe dende dufay tumñan buluñ
yirnak geb, goke keñkela heñ ga hinar ko. ¹⁶ Aisakyeñ
urmiñ mataliñ Iso gobe Al Kuruj beleñ guram irde
sañiñ wor po irwoñ. Goyenbe biñge kamyiñ goke teñ
Al Kurujyen tareñde naniñ beleñ guram irde tareñ ird
ird goyen goke ma nurdeb pel iryiñ. Niñgeb deñbe Iso
beleñ mata tiyyiñ gwahade ma teñ hinayiñ. Irde leplep
mata ma teñ hinayiñ. ¹⁷ Isobe kame biñ bak yeke Al
Kurujyen sañiñde guram nirde tareñ niryen yeñ naniñ
gusunañ iryiñ gega, naniñ beleñ meremiñ ma nuryiñ
goyen deñbe nurde hañyen gogo. Yeñbe esenya
esenya naniñ gusunañ iryiñ gega, Al Kuruj niñ biñ
mulgañ heñ mata buluñ tubul titek nalube bikkeñ hu-
bu hiriñ geb, gogo soñ hiriñ.

Neñbe Al Kurujyen Yerusalem bana hite

¹⁸ Be, asetiy yagobe kuñ Sainai dugu kahañ miñde
forok yamiñ. Gor forok yeñbe kak melak kuruj forok
yeke kenamiñ. Irde kidoma tareñ wor po kukuwamneñ
beleñ dugu go aw urde menje kuruj forok yeke kena-

† He gayenbe nendeb buwi he go gwahade.

miñ. Goyenbe den wayaŋ dugu gabe bikkeñ asetiñ ya-go beleñ Sainai dugu keneñ ufuramiñ gwahade moñ. ¹⁹ Asetiñ yagobe Sainai dugure gor bigul fuk irke nura-miñ, irde al melak kura sañiñ miñyañ wor po nañkinde mat forok yeke nuramiñ. Irdeb kafura wor po heñbe, “Neñ gahade gare mere gwahade nurtek moñ. Niñgeb sopte goya mere ma dirwoñ yeñ nurde hite,” yamiñ. ²⁰ Mel gobe Al Kurun belem, “Al kura dugu gayen ufunayinbe hora beleñ gasa yirke kamnayin. Dapña wor gwahade po yirnayin,” yinyin goyen nurdeb kafura heñbe sopte nurtek ma yiryin. ²¹ Mel gore mata kenamiñ gobe kafuram wor po geb Mose wor, “Kafura heñ ulne barbar yeñ hi,” yirin.

²² Goyenpoga dugu den wayaŋde gab Sainai dugu gwahade moñ. Deñbe Saion dugure wayaŋ. Dugu gobe megen niñ moñ, Al Kurun gwahader hitin gote taun. Taun gobe Al Kurunyen gasuñde niñ Yerusalem. Deñbe Al Kurunyen miyon budam wor po epte ma kapyañ hetek goyen gabu irtin de wayaŋ. ²³ Gorbe Al Kurunyen dirneñ weñ tumñañ gabu irtin hañ. Yende denembe Al Kurunyen gasuñde gor hañ. Irde dende wor gor hañ. Irde al beleñ dirinmiñ matalin guram yirde tareñ yirde hanjen gwahade yara, Al Kurun belem den goyen guram dirde tareñ dirde hi. Yeñbe alya bereya tumñañ al iginya bulunya pota yirde gote murungem yuneñ yuneñ al. Deñbe Al Kurun gwaha teñ hiyen al goya al huwak Al Kurun belem bulunmiñ kuram moñ igin wor po yirtin gote tonenya gor gabu irtin hañ.

²⁴ Irdeb den wor Yesu hitte wayaŋ. Yeñbe alya bereya niñ teñ Al Kurun hitte kuñ Al Kurun belem biña gergeñ tiyyin goyen sañiñ irde gote igineñ forok irdeb alya bereyat mata bulun halde halde niñ teñbe darim wok irde kamiñ. Yesuyen dari gobe Abel mayke darim wok yirin go goya tunande moñ. Abelyen daribe al go mayke kamke dari go keneñbe Al Kurun belem mayyin al goyen wol hirin geb, dari gobe wol heñ heñde niñ dari. Niñgeb Yesuyen dari gobe Abelyen dari gote folek.

²⁵ Niñgeb Al Kurun belem mere dirke pel irnak geb, keñkela heñ hanañ ko. Bikkeñbe megen niñ al nindiken yara Mose belem asetiñ yago Israel mar saba yirde hayhay yirke meremiñ pel iramiñ gote murungem bulun wor po tamiñ. Munañ gayenterbe Al Kurun, Mose gote folek gore saba dirde hayhay dirke ga pel irnayinbe gote murungembe dahade tetek yeñ nurde hañ? Asetiñ yago belem tamiñ gote folek wor po tenayin geb. ²⁶ Al Kurun belem Sainai dugure kateñ mere tiyyin goya goyenbe megenya dugu kurun goya aŋgor yiryin. Goyenbe gayenter niñ yeñ Al Kurun belem biña teñbe, “Kamebe sopte megen ga aŋgor ireñ. Nañkin manañ gwaha ireñ,” yirin. ²⁷ Mere bilmiñ “Kame sopte aŋgor yireñ,” yirin gote miñbe kame wañbe det aŋgor yirke korgoñ henayin goyen tumñañ gwamuñ yuryeñ goke yirin. Korgoñ henayin det gobe megenya nañkinya irde det kurun yin geñ yiryin goyen goke yirin. Korgoñ ma henayin detbe hugineñ hinayin.

²⁸ Niñgeb Al Kurun belem alya bereyamiñ doyañ irde hire gobe ugala muñ kura ma tiyyeñ geb, hugineñ kin kinjen hiyen goke Al Kurun igin nurd untek. Irde Al

Kurunbe kak yara geb, alyen mata bulun niñ igin ma nurdeb kumga yirde hiyen geb, palap irde kafura irdeya dolon irde hitek.

Al hoyañ niñ amañeñ nurtek

13 Niñgeb denbe Yesuyen alya bereya hoyañ kadtin hamiñ goyen dende dari wor po yara nurdeb yeñ ge amañeñ nurde yuneñ hinayin. ² Irdeb al tineñ kura yeneñbe gargar yird yird niñ bitin sir ma yeñ hiyen. Al kura Al Kurunyen miyon yeñ hitte wayamiñ gega, bebak ma tenya gargar yiramiñ geb, gago dineñ hime. ³ Irde Yesu niñ teñ koyare hañ mar goke bitin sir ma yeñ hiyen. Mel goke dufay heñyabe den wor yeñya tumñañ koyare hite yara nurde heñya farañ yurde hinayin. Irde al kura bulun bulun yirke kandukneñ nurde hañ mar goyen yeneñbe goke buniñeñ yirde den wor yeñ misiñ nurde hañ gwahade yara nurdeya farañ yurde hinayin.

⁴ Be, alya bereya ire unya heñ heñ mata gobe Al Kurun belem iryin geb, mata go palap irde bulun ma irde hinayin. Munañ al kura berem yañ gore bere hoyanya duwan teñ teñ mata teñ hañ marya leplep mata hoyañ kurayen kurayen teñ hañ marya gobe kameb Al Kurun belem merem yañ yiryen. ⁵ Irde hora niñ uguñ po ma dufay heñ hinayin. Al Kurun belem, “Nebe epte ma gakira tiyen, irde epte ma gubul tiyen,” yirin geb, hora muñ kura hikeb gago ep yeñ nurde hinayin. ⁶ Al Kurun belem gwaha yirin geb, neñbe yeñ ge hekkeñ nurdeb, “Doyañ Al Kurunbe farañ nurd nurd al geb, epte ma kafura heweñ. Megen niñ mar belem ne gayen epte ma bulun nirnayin,” yeñ nurde hitek. ⁷ Irde den goyen Al Kurunyen mere saba dirde hinhan mar, den-de doyañ mar goke bitin sir ma yeñ hiyen. Irde Al Kurun niñ hekkeñ nurde mata teñ heñbe gote igineñ forok yeñ hike yeneñ hinhan goke dufay heñbe yeñ mata teñ hinhan gwahade po teñ hinayin.

⁸ Fudinde, Yesu Kristube bikkeñ hinhin gwahade po, han ka gayen hi. Irde kame manañ hugineñ hiyen.

⁹ Niñgeb al kura saba hoyañ tawañ bitin yawarnin tike mali mali ma gama yirde hinayin. Al Kurun dilindebe bin ge nen nen mata gore epte ma dufaytin tareñ iryen. Al Kurun belem buniñeñ dirde igin dird dird saba go keñkela bebak tike gab dufaytin tareñ hiyyeñ. Bin ge nen nen mata niñ yitin saba bikkek go gama irde hinhan marbe gote igineñ kura ma po yawaramin.

¹⁰ Neñ hittebe Al Kurun galak ird ird alta kura hi. Goyenbe Israel marte pris megen niñ gasuñ himam Al Kurun dolon ird ird bana goñ hurkuñ meten teñ hañ mar gobe nende alta hende gor det Al Kurun galak irtin goyen epte ma yade nenayin. ¹¹ Yende saba bikkekdebe pris buda gote kurunmiñbe alyen mata bulun halde yune yeñ dapña gasa yirde darim po teñ Gasuñ Himam Wor Po bana goñ hurkuñ hiyen. Munañ gasoñbe Israel mar tiyuñ teñ hanjen sinjare yukuñ kumga teñ hiyen.

¹² Niñgeb Yesu wor darimiñ wok irde kamke gore po alya bereyat mata bulun halde halde niñ Yerusalem taun sinjare ulin misiñ kurun kateñ kamiñ. ¹³ Niñgeb

neŋ wor Yesu niŋ teŋ buluŋ dirke yul ma yeŋ saŋiŋ po hetek. Irde Yesu beleŋ kuriŋ goyen po gama irde hitek. ¹⁴ Neŋbe megen gar niŋ taun kura hugiŋeŋ hiyeŋ goke ma naŋkeneŋ hite. Gwaha titŋeŋbe kame forok yeŋ hugiŋeŋ hiyeŋ taunde hurkuŋ hurkuŋ niŋ naŋkeneŋ hite.

¹⁵ Niŋgeb Yesuyen tareŋde Al Kurun hugiŋeŋ kasor irde hitek. Gobe Al Kurun galak ird ird mata geb, mohoŋniniŋde deŋe urde isoka irde hitek. ¹⁶ Irde al hoyan igiŋ igiŋ yirde, al kura det niŋ amu heŋ haŋ mar faran yurd yurd niŋ bitiŋ sir ma yeŋ hinayiŋ. Al Kurun beleŋ matatiŋ go keneŋbe ne galak nirde haŋ yeŋ nurdeb amanen nurd dunyeŋ.

¹⁷ Be, deŋbe deŋ Yesuyen alya bereyat doyan marte mere nurde gama irde hinayiŋ. Irde yende yufukde heŋ mata teŋ hinayiŋ. Mel gobe deŋ beleŋ Al Kurunyen mere keŋkela gama irnayiŋ yeŋ Al Kurun beleŋ meten yuntiŋ geb, doyan dirde haŋ. Niŋgeb meremiŋ nurde gama irde hinayiŋ. Gogab mel gobe meten teŋ hanŋen goke buluŋeŋ ma nurde aman heŋ hinayiŋ. Gwaha ma tinayiŋbe metenmiŋ gore faran ma duryeŋ.

¹⁸ Irde neŋ ge Al Kurun gusuŋan irde hinayiŋ. Neŋbe bininiŋde mat wukkeŋ wor po nurde hite, irde mata huwak po teŋ hitek dirde hiyeŋ. ¹⁹ Irdeb Al Kurun gusuŋan irde heŋyabe yeŋ beleŋ aranen nad nerke deŋ hitte kuŋ kuŋ niŋ wor gusuŋan irde hinayiŋ.

²⁰ Be, Doyan Al Kurunniŋ Yesube neŋ sipsip yara gate doyan al kurun hiriŋ. Yeŋbe Al Kurun beleŋ biŋa tiyyiŋ hugiŋeŋ hitiŋ goyen tareŋ ire yeŋ darim wok irde kamiŋ. Irkeb Al Kurun beleŋ kamtiŋde mat isaŋ hiriŋ. Al Kurun gwahade gobe biŋ kamke igiŋ heŋ heŋ gote miŋ al.

²¹ Niŋgeb Al Kurun beleŋbe deŋ goyen saŋiŋ heŋ dufaymiŋ gama irde mata igiŋ tinayiŋ yeŋ det igiŋ kurun gitik teŋ dunwoŋ yeŋ nurde hime. Irde yeŋ beleŋ mata amanen nurde hitek goyen neŋ bana forok yirde hikeb Yesu Kristuyen tareŋde mata teŋ hiwoŋ yeŋ nurde hime. Yesu Kristube hugiŋeŋ deŋem turuŋan yan hiyeŋ. Fudinde wor po.

²² Be, kadne yago, asaŋ gabe deŋ tareŋ dire yeŋ kayhem gega, ulyan ma kayhem. Niŋgeb saba dirhem gayen al kura kapyan heŋ dunke piŋeŋ ma nurde keŋkela palŋa irnayiŋ. ²³ Kadniŋ Timoti koyare hinhin gobe gayamuŋ ga po ga siŋa iran goyen nurde ga hinayiŋ. Timoti goyen heŋ ga moŋ ne hitte wakeb yeŋya tumŋan deŋ denye yeŋ kureŋ.

²⁴ Nebe Al Kurunyen alya bereya tumŋan deŋya haŋ marya doyan martiŋya goke dufay heŋ himyen goyen deŋ beleŋ mel go momoŋ yirnayiŋ. Itali naŋare niŋ Yesuyen alya bereya wor deŋ ge dufay heŋ haŋ goyen momoŋ yirayiŋ ninhan geb, gago bebak dirhem.

²⁵ Al Kurun beleŋ deŋ tumŋan buniŋeŋ dirde igiŋ igiŋ dirde hiwoŋ yeŋ gusuŋan irde hime. Gog po.

Yems

1 Be, nebe Yems, Al Kurunya Doyan Al Kurun Yesu Kristuyat meten al. Ningeb den Israel mar kura Yesu nurd unen han mar nanatin tubul ten bur yen kur almet nanayan han kurun goyen goke ten asan gago kan dunen hime.

Kanduk yenen gab sanin henayin

2 Be, kadne yago, denbe kanduk kurayen kurayen yenen hinayin gega, Al Kurun nin dufaytin taren iramin goyen go ma tubul tinayin gobe kame kanduk hoyan forok yen hinayin goyen wor taren hen igin fole yirde hitek yen nurde hanyen. Ningeb kanduk kurayen kurayen goke bulunen ma nurde hinayin. Taren dird dird nin gago forok yen han yen nurde aman hen hinayin.

4 Ningeb kanduk yenen fole yird yird matatin gobe sanin po hiyyen. Gogab Al Kurunyen mere gama ird ird matare parguwak yara henayin. Irde matatin kurun goyen bana kura ga bulun minmon henayin. Mata igin kura tinin yenayin gob igin ala po titek hinayin.

5 Goyenbe kuratin kura mata goyen daha mat tiyen yen ma nuryenbe mata igin goyen ten tende nin dufay wukken nin Al Kurun gusanan iryen. Al Kurunbe det basina ma irde hiyen al geb, al kura det kurun gusanan irkeb goke pinen nurde unen inen ma tiyyen, irde igin ala unyen. **6** Gega gusanan irde henyabe dufay budam ma henayin, yen ge po hekken nurde hinayin. Munan al kura dufay budam hiyyen gobe men belen makan duba tukawan irde hiyen go gwahade yara, dufaymin kipirtin ma hiyyen geb, kurareb Al Kurun nin hekken nurde hiyen munan kurareb gwahade ma nurde hiyen. **7** Ningeb al gwahade gobe Doyan Al Kurun hitte mat det kura tewen yen ma po nuryen. **8** Al gobe dufaymin kipirtin mon geb, mata ten hiyen kurun gobe kukuwanen ala po ten hiyen.

Al horam yanja al siksukenya

9 Be, den Yesuyen alya bereya kura hora minmonbe megen nin mar dilindeb al kura gogo kur han yen ma denen hanyen. Goyenbe Al Kurun dilindeb det kurun yen denen hiyen geb, goke aman hen hinayin. **10** Munan busare nin det umnam igyen igyenbe pul yenbe hen ga mon gwilgwil irde hanyen. Al horam yan wor gwahade po han geb, den Yesuyen alya bereya kura horatin yan gobe Doyan Al Kurun nin ten horatin yubul tinayin goke bulunen ma nurde hinayin. Yen belen matatin goke igin nurd dunyen geb goke aman henayin. **11** Fudinde wor po, nanja pirik irde wan hurkun misinen yan temeydeb busare nin det umnam igyen

goyen fimin fudin yirke umnam bulaknen goyen hubu hekeb kamde kater hanyen. Ningeb gwahade goyen po, al horam yan wor hora metenmin ten henya yubul ten kamnayin.

Kanduk yenen goya mata bulun titek dufayya

12 Be, Al Kurunya huginen hen hen gobe al kura yen ge amanen nurde han mar goyen unen yen binja tiyyin. Ningeb al kura kanduk yenen hiyen gega, fole yirde hiyen al gobe Al Kurun belen yenya huginen hen hen nin binja tiyyin goyen go unyen. Ningeb murungem go tenayin marbe amanen nurnayin.

13 Ungurabe, "Al Kurun mata bulun tiwon," yen epte ma lomlom iryen. Irde Al Kurunbe nen gayen mata bulun tinayin yen lomlom ma dirde hiyen. Ningeb al kura mata bulun kura titek dufay forok yeke goya, "Al Kurun belen lom nira," ma yiyyen. **14** Gwahade yarab mata bulun ten ten ge bin huwarkeb dufay bulunmin gore po tulun ten tukukeb mata bulunde kater hiyen. **15** Megen nin mata bulun ten ten ge bin huwarkeb gore mata bulun forok irde hiyen. Irkeb mata bulun go kur kurun henbe kamde kamde forok irde hiyen.

16 Ningeb, kadne yago, "Al Kurun belen lom dirke mata bulun tihit," mere gobe usi geb pel irde hinayin.

17 Mata iginya det igyen igyen bulun minmon kurun gobe nankinde nin hushi yiriyin al Al Kurun gore dunen hi. Al Kurunbe nankinde nin hushi belen gasun unkennde ma hen matam matam ten hanyen gwahade mon. Yenbe huginen igin igin po dirde hiyen. **18** Yenbe al min hoyan megen nin goyen wor kame yawaren yenbe nen wa dawayin. "Mere fudinde Yesu nin yitin nurkeb neya huginen hitek," yen basina diryin. Al min hoyan megen nin goyen wor kame yawaren yenbe gogo nen wa basina diryin.

Al Kurunyen mere nurtek, irde gama irtek

19 Kadne yago, nebe den ge amanen nurde hime. Ningeb merene ga kenkela nurnan ko. Al kura mere tike nure yenbe palna irde hinayin. Irde bemel ma mere ten hinayin, dufay hen ga mere ten hinayin. Irde aranen bearar ma ten hinayin. **20** Bearar mata gobe Al Kurun belen mata huwak ten hiwon yen nurd dunen hiyen goyen mon. **21** Ningeb bitin bana dufay bulunya mata bulunya goyen tumnan yade sina yirnayin. Irde nen nurhet nurhet dufaytin go fole irdeb Al Kurun belen mere dirke nurde hanyen goyen fudinde yen kenkela po tanarde hinayin. Meremin go kenkela ta-

narde hinayinbe gore tarej dirke mata bulunde ma katnayin geb.

²² Meremij dulinj po nurde wasak ma tej hinayin. Meremij nurde go po gama irde hinayin. Gwaha ma tej hinayinbe meremij nurhet yej hanj gobe dindiken go po usi yirde hinayin. ²³ Al gwahade gobe al kura lunen tej dinsoknebe gwahade yej kinyej gega, ²⁴ lunen go tubul tej kunbe aranj po binj sir yiyyej go gwahade yara. Ningeb Al Kurunyen mere nuryej gega, ma gama iryey al go wor meremij nuryej gobe minj minjon hiyyej. ²⁵ Al Kurunyen mere gobe bulun minjon huwak wor po. Irde mata bulun bana mat al yade sinja yird yird tarej minyan. Ningeb al kura mere go huginjen kenkela po kenej henje tej binje kerde gama irde hiyyej al gobe Al Kurun belen goke guram irde igin igin irde hiyyej.

²⁶ Munaj al kura belen, "Nebe Al Kurunyen mata gama irde hime," yiyyej gega, mohonj ma hibol tej yej ma yetek mere tej hiyyej gobe yingen goyen po usi irde hiyyej. Gwaha tej hiyyejbe Al Kurun gama irde hime yiyyej gobe Al Kurun dilinde minj minjon hiyyej. ²⁷ Al Kurunyen mata goyen fudinde gama irnin yenje dirin kagewya beretapya kanduk bana hanj mar goyen kun faranj yurde hinayin. Irde megen ninj mata bulun kurun goyen yenen yilwa yirde Adonininj Al Kurun dilinde wukkenj po hinayin. Gogab ultinje merem monj, wukkenj wor po deney hiyyej.

Al kura po igin irde al kurabe bulun ird ird mata gobe bulun

2 Be, kadne yago, denje Doyanj Al Kurunininj Yesu Kristu al turnun yanj wor po goke dufaytin sanjin irde hanj. Ningeb al kura po igin igin yirde, kurabe bulun bulun ma yirde hinayin. ² Be, al irawa kura den-de gabu gasunde gor wayiryey. Kurabe horam yanj al, ulin umja igin damum hende wor po goyen yerde wayyey. Irke goya goyen po al sikasuknej kura det erekkerenj tiki minyan bulun goyen yerde gor wayyey. ³ Irkeb denje al umja igin igin tej wayyey al goke po nurde gargar irde, "Gebe wan gasun iginde gar kepera," innayin. Gega al sikasuknej gobe, "Gebe al dengem monj geb, irar ira huwara. Ey, monje wan gasun malire kahanje minje gar kepera," innayin. ⁴ Denj belen gwaha tinayinbe bitin bana dufay bulun minyan geb, gogo mata gwahade tihit yej bebak tinayin. Irde denj Yesuyen alya bereya bana bipti kurun forok irhet yej nurnayin.

⁵ Kadne yago, denj ge amanej nurde hime. Ningeb merene ga nurnan. Al sikasuknejbe megen ninj marte dilindebe al mali denjem monj yej yenen hanjen. Gega Al Kurunbe al gwahade gore yej ge dufayminj tarej irkeb Al Kurun dilinde al denjem yanj henayin yej basinja yiriyin. Irkeb yej ge amanej nurde hanj mar goyen kame alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hinayin yej binja tiyyin goyen tenayin. ⁶ Gega denje al sikasuknej goyen palap ma po yirde hanj. Goyenbe ganun mar belen bulun bulun dirde kanduk duney hanjen? Samun minyan mar belenbe gogo ma merem yanj

dirde merere dukun hanj? ⁷ Go mar goreb denj belen Kurunininj yej igin wor po nurde hanj al Yesu goyen mere bulun mat irde hanjen geb.

⁸ Be, Al Kurunyen asande saba kurun kura, "Gigen ge amanej nurde ha gwahade goyen po, al hoyanj ninj wor amanej nurde hayin," yej katin hi. Ningeb yitin gwahade po gama irde hanj kenem igin tej hanj yej nurd duney. ⁹ Goyenbe al kura po igin igin irdeb kura-be kenej wasak tej hanj kenem denje Al Kurunyen saba pel irde hanj geb, mata bulun mar yej nurd duney. ¹⁰ Fudinde, al kura Al Kurunyen saba tumnanj nurde kenkela gama yirde hiyyej gega, unjukanj munj kura sonj hiyyej gobe sabaminj goyen tumnanj sonj hihi yej kinyej geb gago dinen hime. ¹¹ Ningeb Al Kurun belen, "Al berem yanje bere hoyanja ma duwan tej hinayin," yirin goya, "Al ma gasa yirke kamnayin," yirin goyen unjukanj kura sonj henayinbe Al Kurun belen sabaminj kurun goyen sonj hahanj yej dinyey. Ningeb al berem yanj kura gore bere hoyanj kura ma duwan iryey gega, al hoyanj kura bida iryeybe sabaminj kurun goyen sonj hiyyey. ¹² Ningeb al hoyanj ninj amanej nurde hinayin yitin Al Kurunyen saba kurun goyen po gama irde mere tej mata tej hinayin. Gwaha tej hinayinbe mata bulun bana ma hinayin. Munaj gwaha ma tej hinayinbe sabaminj kurun gore po Al Kurun belen dilinde merem yanj diryey. ¹³ Goyenpoga al kura al hoyanj buninjen ma yirde hiyyej gobe kame Al Kurun dilin mar huwarkeb yej wor buninjen ma iryey. Munaj al kura al hoyanj buninjen yirde hiyyej gobe Al Kurun wor buninjen iryey geb, merem yanj yird yird nalu funande yej dilin mar huward huward ninj kafura ma hiyyey.

Mataminje igin monj kenem Yesu ninj dufayminj tarej irtin gobe minj minjon hiyyej

¹⁴ Be, kadne yago, al kurabe yingen ge yenje, "Nebe Yesu ninj dufayne sanjin irde hime," yej hiyyej gega, mataminje hoyanj po kun hiyyejbe mere gwaha tiyyej gore epte ma igin iryey. Ningeb al gore, "Yesu ninj dufayne tarej irde hime," yej hi goke Al Kurun belen mata bulunde mat epte ma tumulganj tiyyey. ¹⁵ Be, kadinj kura bere daw ma al dirin daw gobe ulin umja igin mat tej binje go kura netek minjon wor po hiyyej. ¹⁶ Goyenbe denj belen kenejbe, "Al Kurun belen doyanj girde hi geb igin kwayin. Meje girkeb meje diba kura hor irayin. Binje nene ep hawayin," innayin. Goyenpoga det goke amu wor po henj hi goyen kura munj ma faranj urdeb mere ulin po gwahade innayinbe meretinj gobe minj minjon hiyyey. ¹⁷ Ningeb gwahade goyen po, "Yesu ninj dufayninjinj tarej irde hite," yej hanj gega, matatinje hoyanj po kun hi kenem, "Yesu ninj dufayninjinj sanjin irde hite," yej hanj gobe duldul yej hanj.

¹⁸ Goyenbe al kura belen merene fudinde yej ma nurdeb, "Yesu ninj dufay tarej ird irdya gote mata tej tenyabe hoyanj hoyanj geb," yej hanjen. Gega meremij gobe fudinde monj. Meremij gokeb ne belen wol henje, "Gebe Yesu ninj dufayge tarej iranj gega, mata igin ma tej hayinje daha mat dufayge sanjin iranj goyen fudinde yej nurtek? Epte monj. Munaj nebe mata

igij tenj himekeb matane goreb dufayne Yesu niñ tarenj irde himyen gobe fudinde yenj gikala giryenj," inenj. ¹⁹ Gebe Al Kurunbe unjkurenj po hi yenj nurde ha. Gobe igij. Goyenbe unjgura wor gwahade po yenj nurdeb yenj ge kafura henj barbar yenj hanj. Ninggeb Al Kurunbe unjkurenj po hi yenj nurde ha gega, mata igij ma tenj hayinj gobe miñ miñmonj.

²⁰ Denjbe da kukuwa wor po? "Yesu niñ dufayniniñ tarenj irde hite," yenj hanj gega, matatinjbe igij monj kenem, meretinj gobe miñ miñmonj goyen daha mat dikala dirmeke gab kenjela bebak tinayinj? ²¹ Be, asininiñ Abrahambe Al Kurunjen mere po nurdeb urmiñ Aisak goyen Al Kurun galak ire yenj tukunj hora belenj po alta irdeb go hende kerde kumga tenj Al Kurunj doloñ ireñ tiyyinj. Irkeb Al Kurunj belenj go kenenjbe al huwak inyinj. ²² Abraham mata tiyyinj goreb kenjela dikala dirde hi. Dufayya matayabe hoyanj hoyanj monj, tunjande wor po. Yenjbe Al Kurunj niñ dufaymiñ sanjij iryinj geb, meremiñ po gama irde mata tiyyinj gogo. Ninggeb matamiñ goreb dufaymiñbe fudinde wor po ep hitinj goyen kawan iryinj. ²³ Irdeb matamiñ goreb Al Kurunjen asanjde, "Abrahambe Al Kurunj niñ dufaymiñ tarenj irkeb Al Kurunj belenj al huwak kinyinj," yitinj gote miñ goyen kawan forok iryinj. Abrahambe gwaha tiyyinj geb, Al Kurunj belenj kadne yenj nurd unej hinhin.

²⁴ Ninggeb Al Kurunj diliñde huwak henj henj belenj gobe yenj ge dufay tarenj ird ird po monj. Matatinjde mananj meremiñ gama irnayinjbe yenj belenj al huwak yenj dinyenj.

²⁵ Gwahade goyen po, belen niñ lelep bere denjemb Rahap goyen Yeriko taunde hinhin wor Al Kurunj diliñde mata igij tikeb Al Kurunj belenj bere huwak inyinj. Bere gobe Israel al irawa kura Yosua belenj, "Yeriko taunde balmiñ kunj nanja tulyanj kunjbe wanj momonj niryi," yinke kukeb gor niñ mar belenj gasa yirnak yenj bere gore yamiñde yukuñbe balmiñde belenj hoyanj mat yad yerke mulganj henj kwaryum. ²⁶ Ninggeb al kamtiñ hakwambe tonenj miñmonj gwahade goyen po, al kura belenj, "Al Kurunj niñ dufayniniñ sanjij irde hite," yenj hinayinj gega, matamiñ hoyanj kukeb, meremiñ gobe miñ miñmonj hiyyenj.

Dufay henj ga mere tenj hinayinj

3 Be, kadne yago, kame nenj tumñanj Al Kurunj diliñ mar huwartekyabe nenj saba tagal tagal marbe al mali hoyanj yara monj, mere kurunjde wor po kutek gobe nurde hanj gogo. Ninggeb denj budam al saba yird yird mar ma henayinj. Kura belenj po saba mar henayinj. ² Nenj albe mata kurayen kurayende bulunj tenj hityen geb gogo gwaha dinenj hime. Al kura mere soñ ma henj hiyenj al gobe Al Kurunj diliñde bulunmiñ miñmonj hiyyenj. Irde yinjenj kenjela dufay henj gab mata tenj hiyenj geb soñ ma henj hiyenj. ³ Be, hos go dufayniniñ po gama irde kuwoñ yenjbe mohonj bana ain parwek yerde goyenter kanj fenj tenj gor yanarde yulunj titekeb hos goyen igij dufayniniñ po gama irde hanjan. ⁴ Be, hakwa wor gwahade po. Hakwa kurunj wor po goyen menj tarenj huwarde tuktawanj irde hiyenj. Goy-

enbe hakwa go tenj kunj hiyenj al gore gonj kura kwe yenj nurdeb hakwa tigiri tenj tenj det dirnenj munj hakwa kimyanj belenj hi goyen tigiri tikeb hakwa kurunj goyen al gote dufay po gama irde kuyenj. ⁵ Gwahade goyen po, det dirnenj munj al mohonj bana gore mat mere forok yenj hanj goreb alyen henj henjmiñ kurunj goyen kurabe igij irde, kurabe bulunj irde tenj hanjen. Be, kadi-lia kurunj hiyyenjde kak bonenj kura busare katyenjbe daha tiyyenj? Busa kurunj gobe henj wor yenj kuyenj geb. ⁶ Ninggeb mohonjiniñ wor kak bonenj dirnenj munj go gwahade goyen po, nenj al kurunj gayen bulunj dirde hiyen. Mohonjiniñbe mata bulunj gasunj geb, gor matbe nenj kurunj gayen bulunj henj hityen. Mata bulunj mohonjiniñde forok yenj hanjen kurunj gobe kak belenj det kumga tenj pasi hiyyenj gwahade goyen po henj henjiniñ kurunj gayen bulunj wor po dirde hiyen. Irde funanjbe mata bulunj gote murunjem tenjbe kak alare henj humga kunayinj.

⁷ Megen niñ, hende niñ, irde makañ bana niñ dapña kurayen kurayenya nuya kurunj goyen al belenj igij yade paka yirke yase henj yewek yagot mere nurnayinj.

⁸ Goyenbe mohonjiniñbe al kura belenj epte ma mala tiyyenj. Dapña duwi yara metenjenj wor po. Ninggeb huginjenj ugala titinjde po henj mere bulunj tenj hiyen. Irde det bulunj al belenj nene kamtek go gwahade goyen po, al bulunj yirde hiyen.

⁹ Nenjbe mohonjiniñ gore Adoniniñ Doyanj Al Kurunj turunj irde hityen. Irdeb gore po al hoyanj Al Kurunj belenj yinjenj yara yiryinj goyen karan yurde tenj hityen.

¹⁰ Mohonjiniñ unjkurenj bana gor mat po Al Kurunj turunj irdeb bana gore po al karan yurde tenj hityen. Ninggeb, kadne yago, mata gwahade gobe igij monj geb tubul po tinayinj. ¹¹ Feya makañyabe igij fe diliñ unjkurenjde mat po marde wanj hiriryenj? Epte monj.

¹² Irde igij fik he hende olip he iginenj forok yenayinj? Irde wain iginenj gob fik he hende forok yenayinj? Epte monj. Gwahade goyen po, makañ wanj ala henj hiyende gorbe epte ma fe yase forok yiyyenj.

Al Kurunj diliñde dufay wukkek

¹³ Be, dufay wukkek miñyanj albe ne nurhem nurhem mata gob hubu. Ninggeb denj kura belenj, "Dufay wukkekne miñyanj geb, Al Kurunjen dufay kenjela bebak tenj hime," yiyyenj al gobe ne nurhem nurhem mata go tubul tenj mata igij tenj hinayinj. Irkeb kenenjbe meremiñ fudinde yenj nurtek. ¹⁴ Munanj kuratiñ kura kadom igij mat hike yenenj daniñ nenj gwahade monj yenj nurd nurd mataya kudiñ mataya miñyanj al gobe, "Nebe dufay wukkekne yanj," yenj parpar tenj mere fudinde pel irde usi ma po tenj hiyenj. ¹⁵ Dufay wukkek denj belenj yenj hanj gobe Al Kurunj hitte mat ma wanj hi. Megen niñ po, Holi Spirityen dufay monj, Unjurayen. ¹⁶ Gwahade geb denj belenj kudiñ mataya ditiñ igij mat hike yenenj daniñ nenj gwahade monj yenj nurd nurd mataya tenj hinayinjbe kadom bearar gird tenj tenj mata forok yirde hinayinj. Irde mata bulunj kurayen kurayen forok yirde hinayinj.

¹⁷ Goyenbe dufay wukke Al Kurun hitte mat watin gobe dufay bulun minjon wukken wor po hiyyen. Irkeb dufay go minyan marbe bin kamke al hoyanya igin hinayin. Irde bin yurumnen hinayin. Irde balmin hen al hoyande mere nurde hinayin. Irde albe buninen yirde hinayin. Irde mata igin kurayen kurayen ten hinayin. Irde al kura po igin igin yirde kurabe bulun bulun ma yirde hinayin. Mel gobe binde mat fudinde wor po Yesu gama irde hinayin. ¹⁸ Ningeb bin kamke al hoyanya igin hen hen mata forok irde hinayin marbe mata go tarej po irkeb al hoyan wor yenenbe Al Kurun dilinde mata huwak ten hinayin.

Megen nin mata gama irde han marbe Al Kurun asogo irde han

4 Be, da belen dirkeb dindiken ulin kadam ginen ten arde ten han? Mata gobe megen nin detya mataya nin bitin huwarkeb gore po dufay iginya arde har goreb mata gogo forok yen hi. ² Ningeb det kura goninin yan hetewon yen nurde han gega, go ma yadeb al det go minyan al goyen detmin goke po ten tuwagin bearar yirde al bida yirde hanjen. Goyenpoga det go ma po yade hanjen. Irdeb kadam mohonde ten arde hanjen. Det goyen go ma yade hanjen gote minbe Al Kurun gusunan ma irde hanjen geb gogo. ³ Kurabe gusunan irde hanjen gega, det go yade dindiken ge aman hetek dufay kerde gusunan irde hanjen. Ningeb dufaytin bulun goyen Al Kurun belen yenenbe gogo ma dunen hiyen.

⁴ Denbe Al Kurun gama irde hite yen han gega pel irde megen nin dufay po gama irde han. Gobe al bere myan gore bere hoyanya duwan hen han go gwahade goyen. Ningeb mata gobe Al Kurun nin bulun nurd nurd mata yen ma nurde han? Megen nin dufay nin amanen nurde go po gama irde hinayin mar gobe Al Kurunyen asogo henayin. ⁵ Munan Al Kurunyen asande, "Holi Spirit Al Kurun belen nen bana kiryin gore, 'Ne nin po nurde hinayin. Munan harhoktin nunnayinbe igin ma nuren, yirin,'" gwahade yitin hi gobe min minjon yen nurde han? ⁶ Denbe gwaha ten han gega, Al Kurun belen buninen dirde igin igin dird dird gobe mata buluntin gote folek. Ningeb goke asanminde gahade katin hi:

"Al kura yingen nen harhet harhet ten han marbe Al Kurun belen asogo yirde hi.

Munan al kura yingen nenbe epte mon yen nurde han marbe Al Kurun belen buninen yirde igin igin yirde hi," yitin.

Mata Igin 3:34

⁷ Ningeb dindiken turun ma irde Al Kurun yufukde po hinayin. Irde Satan asogo irde hinayin. Irkeb Unjura go dubul ten busaharyen. ⁸ Al Kurunya awalik henbe yen bindere kunayin. Irkeb yen wor den bindere wayyen. Ningeb den mata bulun marbe mata buluntin goyen yubul po ten hinayin. Irde den Al Kurunyen dufayya megen nin dufayya gabu yirde han marbe megen nin gobe tubul po ten Al Kurunyen dufay po gama irde dilinde wukken hinayin. ⁹ Irde mata buluntin goke

kanduknen nurde buninen nurdeb esen hinayin. Denbe aman hen hinman ten hanjen gega, han ka matbe mata buluntin goke buninen nurde esen hinayin. ¹⁰ Irde nen harhet harhet ma ten Al Kurun yufukde po hinayin. Irke gab yen belen turun diryen.

Kadam tagal gunen ma tinayin

¹¹ Be, kadne yago, dindigen kadam mere bulun mat girde ma ten hinayin. Al Kurunyen sabarebe, "Kadam tagal gunen ma ten hinayin irde kadtin de mata kura goke bulun mat ma yinen hinayin," yitin. Ningeb al kura mata gwahade ten hinayin mar gobe Al Kurunyen saba goyen bulun inen tagal unen hinayin. Ningeb den belen sabamin go igin mon innayinbe epte ma sabamin gama irde hinayin. Go gama irtinenbe dindiken Al Kurun hihit yen al hoyande mata goyen yenen gwaha gwaha tahan yen tagalde yunen hinayin. ¹² Fudinde, nen ge ten saba kurun go forok ird dunenbe mataninin yenen igin ma bulun dinen dinen albe Al Kurun un kuren po hi. Go al gore po gabe nen gayen dumulgan tiye yenbe igin gwaha tiyyen. Munan bulun dire yenbe igin gwaha diryen. Ningeb denbe da al wor po geb gogo, kadtin yagot mata yenen igin ma bulun yinen han?

Dende sanjibe ep yen ma nurnayin

¹³ Be, den kurabe, "Han ka ma gise dawbe taun kurun hoyande kun dama un kuren gon hen hora meten ten hora kurun yawartek," yen han. Gega den al gwahade gobe ga nurnan. ¹⁴ Denbe fay urke den hitte mata dahade forok yiyyen gobe ma po nurde han. Nen megen hite mar gayenbe yamun yuwalnen de dinamnam go gwahade po, megen gar epte ma ulyande hitek. Hen ga ma hubu hetek geb. ¹⁵ Ningeb gwaha yitinenbe, "Doyan Al Kurun belen igin nurde hi kenem ma kamde timanbe meten gwaha gwaha titek," yen hinayin. ¹⁶ Goyenbe denbe gwaha ma ten han. Ne harhem harhem ten dindiken ge turun turun ten han. Mata gwahade ten han kurun gobe Al Kurun dilinde bulun wor po ten han. ¹⁷ Ningeb kenkela dufay hena ko. Al kura mata iginbe nurd nurd ga gama ma iryen gobe Al Kurun belen al gobe mata bulun ten hi yen kinyen.

Bulun mat hora yade al horam yan hitin al gobe kame kanduk kennayin

5 Be, den al horam yan mar, ga nurnan ko. Kame matatin goke kanduk kurun wor po forok yeke yenen hinayin geb, goke dindiken ge buninen nurde esen epte ma ten hinayin. ² Matatinbe gahade: detinya samuntinyabe yade al buninen faran yurtinenbe dulin po hike bida henayin. Amiltin manan gwahade po hike sisige belen walnayin. ³ Gol horaya silwa horaya yade dindiken ge po nurde yatit bana po yerde hike humuyen belen po tum yurde hanjen geb, hora gote metenminbe hubu hitinyen han. Irkeb kame nalu funandeb hora meten ma yuntin goyen kenenbe Al Kurun belen merem yan diryen. Irde kak belen det

kumga tikeb mugol nen hi go gwahade goyen kudin matatin goke Al Kurun belen bulun wor po diryen. Den goyen gwaha dirtek nalube binde hej hi gega, megen nin det yade pipkatoka yirde han. ⁴ Ningeb den al horam yan mar, ga nurnan! Yamun usan ten ten marya wit sak yeke walde walde marya murungem ma yunkeb bin misin nurde esen han. Irkeb Doyan Al Kurun taren minyan gore goyen nurde hiyen geb, kamebe goke bulun wor po diryen. ⁵ Irde dapna belen kamde kamde nalumin ma nurde dula ug po ten bam yen hanjen go gwahade goyen, den wor Al Kurun belen mudunen mudunen nalu ma nurde henya dindiken ge po nurde dula bidak ten samun budam po yade han. ⁶ Denbe al kura bulun dirde njinyam ma dirtek mar goyen titminen wor po ulinde merem yan yirde gasa yirke kamde hanjen gega, kura mun asogo ma dirde hanjen.

Kanduk yenen hinayin gega yul ma yen taren po hinayin

⁷ Ningeb, kadne yago, al belen bulun gwahade dirde han gega, mata bulunmin goyen yubul ten ten ge doyan hej hej nin pinen ma hej hinayin. Irke kun kun Doyan Al Kurun wayyen. Denbe binde hardeb aran aran netek heke ninin ninin ma tenbe nalumde ga yen pinen ma hej doyan hej hanjen. Kigarin nin wor gwahade po ten hanjen. ⁸ Ningeb den wor Doyan Al Kurun wan wan nalu binde hej hi geb, kanduk kurayen kurayen yenen han goke mukku ma ten goya goya sanin po hej hinayin. ⁹ Irde, kadne yago, kanduk kura den bana forok yeke fugugur ten dindiken ulin kadom mohonde ma ten hinayin. Gwaha tinayinbe al iginya bulunya pota yird yird Al belen wan matatin goke murungem bulun dunyen. Yen wan wan nalu gobe binde wor po hej hi. Ningeb gwaha ma ten hinayin.

¹⁰ Be, Al Kurunyen mere basan marbe kanduk karkuwan karkuwan yenen hinhan gega, goke mukku ma ten taren hej Doyan Al Kurunyen denemde meremin tagalde kun hinhan. Ningeb den wor mel gote mata goyen po gama irde hinayin. ¹¹ Gwaha ten hitekeb Al Kurun belen guram dirde igin igin diryen gobe nurde hite. Denbe Yopyen baran nurde hanjen gogo. Yenbe kanduk kurun bana hinhan gega, yul ma yen taren po hej hinhan. Irkeb kun kun funanbe Doyan Al Kurun belen faran urde sanin irkeb sopte igin wor po hirin. Ningeb Doyan Al Kurunbe buninemin kurun wor po.

¹² Be, kadne yago, mere kura momon diren tihim gabe det kurun wor po ningeb, kenkela nurnan ko. Denbe mere kura fudinde tihit yenya ga naninyin me-

genya irde det hoyan kura den ma yurnayin. Fudinde yenbe "Fudinde," po yen hinayin. Munan monbe "Mon" po yen hinayin. Gwaha ma tinayinbe Al Kurun belen merem yan diryen.

Al Kurun gusunjan ird ird gote tarenbe kurun

¹³ Be, den bana goyen al kura kanduk yenen han? Gwahade kenem goke Al Kurun gusunjan irnayin. Munan al kura amanen nurde han? Gwahade kenem Al Kurun turun ird irdde nin tiki henayin. ¹⁴ Irde kuratin kura garbam hiyyen? Gwahade kenem Yesuyen alya bereyat doyan mar hoy yiryen. Irkeb mel gore wan al go igin hewon yen det fimin ulinde sam irde Doyan Al Kurun Yesu denemde al goke igin hiwi yen Al Kurun gusunjan irnayin. ¹⁵ Al kura Al Kurun nin dufaymin taren irde gusunjan iryenbe garbam al gobe igin hiyyen. Irde firinde po hiyen goyen huwaryen. Irde al go mata bulunmin belen kura irke garbam hitin kenem go wor halde unkeb igin hiyyen. ¹⁶ Ningeb kadtin bulun kura irde kenem goke kadom pohogay gird ten hinayin. Irde kadom faran gurd gurd nin Al Kurun gusunjan irde hinayin. Irkeb Al Kurun belen garbamin sope dirde hiyen. Al kura Al Kurun dilinde huwak henya gusunjan irde hiyenbe Al Kurun belen gusunjanmin goyen nurde wasak ma ten hiyen. Huginen wol hej unen hiyen geb, gogo dinen hime.

¹⁷ Be, Al Kurunyen mere basan al Elaiabe al nen yara po. Goyenpoga Israel nan bana gon kigarin ga katen ma yen Al Kurun gusunjan irde teban irkeb dama karwo irde gagasi 6 gayen kigarin mun kura ma katyin. ¹⁸ Irdeb go kamereb sopte po Elaiabe belen kigarin nin gusunjan irkeb Al Kurun belen wol hekeb kigarin katyin. Irke megen bida hekeb binde yago harke igin kawan hamin.

Mata bulunde han mar faran yurke Al Kurun hitte mulgan henayin

¹⁹ Kadne yago, den bana goyen al kura Al Kurunyen mere fudinde san hej belen hoyan kukeb kadom kura belen kun faran urde sopte Al Kurun hitte tumulgan tiyyen. ²⁰ Mata gwahade goke yitin mere goyen bitin sir ma yiyyen. Merebe gahade: "Al kura kadom mata bulun bana hikeya tumulgan tiyyen. Irkeb mata bulun al gobe huginen kamtek gega, Al Kurun belen mata bulunmin kurun goyen halde unkeb igin hiyyen. Irkeb kadom faran uryen al gobe fudinde wor po faran ura yen kentek," yitin hi. Gog po.

1 Pita

1 Be, nebe aposel Pita, Yesu Kristuyen mere basan al. Ne belej den alya bereya Pontus nanja, Galesia nanja, Kapadosia nanja, Esia † nanjayabe Bitinia nanjaya bana gon hanj mar kura Al Kurun belej basija dirtin hitte asanj gago kanj hime. Denbe nanatinj wor po yubul tenj kurun albak yara hitinj hanj. ² Denbe Adonininj Al Kurun belej po nere henayinj yanj nurde bikkenj basija diryinj, irde Holi Spirit belej Al Kurun dilinjde al wukkek wor po diryinj. Go diryinj gobe kame Yesu Kristuyen mere gama irke darim belej po mata buluntinj halde wukkek diryinj goke tenj gogo basija dirde wukkek diryinj.

Ningeb Al Kurun belej buninjenj dirde iginj iginj dirde bitinj yisikamke iginj hanj hanj gobe denj hitte kurun wor po hiwonj yanj gusunjanj irde hime.

Al Kurunya huginjenj hanj hanj mata ninj doyanj hanj hityen

³ Be, Al Kurunbe buninjenj wor po dirdeb nenj gayen yingenj dilinjde al gergenj diryinj. Gwahade geb Yesu Kristu kamtinde mat huwaryinj go nurdeb nenj wor kame gwahade titek yanj doyanj hanj hityen gobe hubu ma hiyyenj. Irde kame Al Kurunyen det kurun gote minj mar hetek hite. Be, Al Kurunyen det kame nende henayinj gobe epte ma bulunj henayinj, bida ma henayinj, irde hubu ma henayinj. Det gobe kame nenj dunenj yanj Al Kurun belej gasunjinj yerdje doyanj yirde hi. Goke Doyanj Al Kurunininj Yesu Kristuyen Nanij Al Kurunbe turunj wor po irde hitek. ⁵ Denbe yanj ge dufaytinj sanjinj iraminj geb, al bulunj belej bulunj dird dird belnenj goyen Al Kurun belej tarenjinj pet tenj hi. Irde dumulganj tiyenj yanj nurde hi. Dumulganj tiyenj yanj nurde hiyen gobe nalu funanjde gab kawan po forok yiyyenj.

⁶ Ningeb goke tenjbe amanenj wor po nurde hanj. Gayenterbe kanduk kurayen kurayen yenenj hanj gega, goke ma nurde amanj hanj hanj. Goyenpoga kanduk gobe ulyanjde ma hinayinj. ⁷ Kanduk gobe denj belej Yesu Kristu ninj dufaytinj tarenj irtinj goyen fudinde wor po ma dahade goyen kawan hanj hanj ninj forok yanj hanjen. Be, gol hora fudinde wor po tenj tenj ninjbe kakde kumga tenj hanjen. Gega gol fudinde wor po go mananj kamebe hubu hiyyenj geb, Al Kurun dilinjde det kurun monj. Goyenpoga Yesu ninj dufaytinj sanjinj ird ird gobe kanduk yenenj gab tarenj hiyyenbe Al Kurun dilinjde det kurun wor po, gol fudinde gote folek. Ningeb

† Esia nanja gobe gayenter ninj Esia nanja kurun goke ma yitinj. Gayenterbe Turki inenj hanjen.

dufaytinj tarenj goyen iginj wor po ird ird ninjbe ultinjde kanduk kurayen kurayen gogo forok yanj hanjen. Irkeb gwahade hanj kurun kame Yesu Kristuyen alya bereya megen hanj mar kurun gayen hitte forok yanj yanj nalureb turunj dirde denjinj turunj yanj dirde isoka diryinj. ⁸ Denbe Yesu ma kenaminj gega, yanj ge amanenj wor po nurd unenj hanjen. Gayenter wor go ma kenenj hanj gega, yanj ge dufaytinj sanjinj irdeb goke amanenj wor po nurde hanj. Amanenj nurde hanj gobe kurun wor po geb, epte ma gwahade kura yanj tagalnayinj. ⁹ Gobe dufaytinj yanj ge tarenj irtinj gote murunjem tetek yanj nurdeb gogo amanj wor po hanj hanj. Dufaytinj yanj ge tarenj irtinj gote murunjembe Al Kurun belej dumulganj tiyyenj gogo.

¹⁰ Be, Al Kurun belej alya bereya yumulganj tenj tenj gobe daha mat kura forok yiyyenj yanj mere basanj marminj porofet belej goke ug po dufay hanj sari kerde hinhan. Mel gobe Al Kurun belej buninjenj dirde iginj iginj dird dird goyen denj hitte forok yanj yanj goke tagalde hinhan. Irkeb wanj wanj nende nalure gago forok yirinj. ¹¹ Irde Yesu Kristu kanduk bana hanj gab denjem turunj yanj hiyyenj goyen Yesu Kristuyen Holi Spirit belej mel go bana hanj momonj yirde hinhin geb, mata gobe daha nanja forok yiyyenj irde daha mat forok yiyyenj yanj nankenenj hinhan. ¹² Mel gobe mata goyen goke tagalde hinhan gega, mata gobe yanj hinhanja goyenter forok yanj yanj ge monj, kame kame denj hitte forok yiyyenj yanj Al Kurun belej yinyinj. Ningeb go mata gobe gayenter Yesu ninj yitinj mere iginj goyen tagal tagal mar belej Holi Spirit Al Kurun hitte mat watinj gote sanjinjde saba dirde hike nurde hanjen go goyen. Al Kurunyen miyonj wor mata kurun goyen daha mat forok yiyyenj goyen kentewonj yanj nurde hanj.

Al Kurun dilinjde wukkek hinayinj yanj hoy diryinj

¹³ Ningeb mata iginj tenj tenj ge huginjenj dufaytinj gitik irde ep irde ga hinayinj. Irde ultinjde po amanj hetek dufay fole irde hinayinj. Irde kame Yesu Kristu wayyenj goyenter buninjenj dirde iginj iginj diryinj goyen goke po doyanj hanj hinayinj. ¹⁴ Denbe Al Kurunyen dirnenj wenj hitinj hanj geb, mereminj gama irtek po hanj. Ningeb bikkenj Yesu ma nurd unenj hinhanja dufay bulunj bitinj bana forok yeke go po gama irde hinhan mata goyen yubul po tinayinj. ¹⁵ Irde denj hoy diryinj al gobe wukkek wor po geb, mata tenj hinayinj kurun gobe dilinjde mata wukkek po tenj hinayinj. ¹⁶ Gobe Al Kurunyen asanjde, "Nebe wukkek hime geb, denj wor wukkek hanj hin-

ayin," yitij hi geb, gago mata wukkek tenj hinayin dinen hime.

¹⁷ Be, Adonini Al Kurunbe al megen hanj kurun gare mata dahade titij goyen murungem wor gwahade po yunen hiyen. Al kurabe igin yirde, muna kurabe bulun yirde ma tenj hiyen. Denbe Al Kurun gwahade goyen doloj irde mere irde hanj geb, megen garbe albak yara belnen po hite yen nurde henya Al Kurun palap irde kafura irde henj ga hinayin. ¹⁸ Asetin yago megen gar henya mata minj minjon tenj hinhan. Irde mata gobe basan basan wanj wanj denj wor goyen po tenj hinhan. Goyenbe bana gonj mat dad sinj dirin albe Al Kurun yen nurde hanj geb, gago palap irde kafura irdeya ga hinayin dinen hime. Fudinde, denbe henj henjin minj minjonde mat dumulgan tiyyin al Al Kurunbe gol horaya silwa horaya huginen hitek monj gote tarenje ma dumulgan tiyyin. ¹⁹ Gwaha titnenbe Yesu Kristu Al Kurunyen sipsip al dirin dirnen ulinde merem monj irde mata bulun minjon gote darim wok irde kaminj go hende huwarda dumulgan tiyyin. Ninj geb dariminj wok irde kaminj gobe det kurun wor po yen nurde hityen. ²⁰ Yesu Kristube nanjinja megenya ma forok yekeya bikken Al Kurun belen meten goke basinja irin. Goke tenbe nalu funan belen henj hi gayenter gayen denj ge tenbe Yesu go tenj kerke megen gar katen kawan forok yirin. ²¹ Ningeb Yesu hitte matbe Al Kurun ninj dufaytin tarenj irde hanj. Al Kurunbe Yesu kaminjde mat isan hiri irde denjem turunjan yin irin goyen fudinde yen nurde dufaytin sanjin irde hanj. Denbe gwaha mat Al Kurun ninj heken nurdeb kame yen belen igin igin diryen goke doyan henj hanj.

²² Be, denbe Al Kurunyen mere fudinde po gama irde dindiken Al Kurun dilinde wukkek irde hanjen geb, bitinde mat fudinde wor po kadtin ge amanen nurd yuntek hanj. Ningeb bitinde mat wor po dindiken ulin kadom amanen nurd gunen tenj hinayin. ²³ Gobe Al Kurunyen mere gwahader hitin hubu ma hiyyen gote tarenje denj goyen yingenje dilinde sopte kawan henj al gergen hitin yara hanj geb, gago dinen hime. Al Kurunyen mere gobe binje muyken yara, goyenpoga bida henj bulun hetek monj, huginen hitek gore denj bana meten tikeb gogo Al Kurun dilinde al gergen hamin. ²⁴ Be, gwahade hamin goke Al Kurunyen asannde gahade katin hi:

"Megen ninj mar kurun gabe gunguwi algup nen hanjen yara.

Irde denjem turunjan yin gobe det fugala wok yen katen hanjen go gwahade tenj hanjen.

²⁵ Gega Doyan Al Kurunyen merebe huginen gwahader hiyen," yitin hi.

Aisaia 40:6-8

Be, Al Kurunyen mere gobe Yesu ninj yitin mere igin nen belen denj hitte tagalde hinhet go goyen.

2 Ningeb dufay bulun kurayen kurayenya usi mereya gobe tumnanj yubul po tinayin. Mata iginbe hende hendem po ma tenj hinayin, kadtin igin mat hikke yenenbe danijen nen gwahade monj yen bearar ma tenj hinayin. Irde mere bulun mat kurayen kurayen ma

tenj hinayin. ² Dirin besare ninj belen mamu ninj nurde hanjen gwahade goyen po, huginen Al Kurunyen mere nurtek po dirde hiyen. Gogab mata gwahade tenbe tarenj henj Al Kurun belen dumulgan titin bana gonj po henje Yesu gama ird ird matare parguwak yara henayin. ³ Denbe Doyan Al Kurunbe igin wor po goyen dindiken kenen bebak titin hanj geb, mata gwahade tenj hinayin.

Yesube huginen henj henj Hora

⁴ Be, Yesu Kristube gwahader hitin Hora geb, dufayminj hoyan hoyan ma irde huginen sanjin dirde hiyen. Yenbe al belen igin ma nurd unenbe pel iramin gega, Al Kurun belen tenbe meten igin wor po unyin. Denj wor yen hitte wanbe ⁵ yen yara huginen hitek hora hitinjen hanj. Irkeb Holi Spirityen tarenje Al Kurun belen gabu dirde yingen hitek ya irde hi. Irdeb Al Kurun doloj ird ird mata doyan mar wukkek wor po dirkeb Holi Spirityen tarenje dindiken Al Kurun galak irke aman hetek det yara henj galak irkeb Al Kurun belen amanen nurde hi. Gwaha tenj hanjen gobe Yesu Kristu belen faran durde hikeb gwaha tenj hanjen. ⁶ Goke tenbe Al Kurunyen asannde gahade katin hi:

"Ga nurnan.

Ne belen Saion † bana gonj hora kura kerenj.

Hora gobe tola kahalte ninj yara, bikken basinja irde delner igin wor po irmirin.

Ningeb al kura yen ge heken nuryenbe epte ma memya hetek hinayin," yitin hi.

Aisaia 28:16; Efesus 2:20

⁷ Ningeb denj hora goke dufaytin sanjin irtin marbe hora goyen igin wor po yen kenen hanj. Goyenpoga yen ge dufaymin tarenj ma irde hanj marbe igin yen ma kenen hanj. Goke Al Kurunyen asannde gahade katin hi: "Ya yird yird mar belen igin monj yen nurde pel iramin hora goyen al hoyan belen tenj go hende ya tarenj wor po irin," yitin hi.

Tikin 118:22

⁸ Irde,

"Hora kura al belen kukuhuk yurde yakten gasa yirenj.

Hora kurun kura gore yirke al yakten gasa yirenj," yitin hi.

Aisaia 8:14-15

Ningeb yitin gwahade po mel gobe Yesuyen mere ma gama irdeb gogo yakten gasa yirde hiyen. Mel go gwaha tenj hanjen gobe Al Kurun belen gwahade po tenj hinayin yen bikken dufay kirin goyen po gama irde hanjen.

⁹ Goyenpoga denbe Al Kurun belen basinja dirin. Doyan Al Kurunyen mere po gama irde Al Kurun doloj ird ird mata doyan mar pris denjem yanj wor po hitin hanj. Irde Al Kurun dilinde wukkek hitin hanj. Gobe Al Kurun belen mata bulunyen kidoma bana mat hoy dirde dadeb matamin huli yara wukkek wor po goyen bana dirin mata turunjan yin goke tagalnayin yenbe gogo basinja dirin. ¹⁰ Bikkenbe denj goyen yende alya

† *Denjem kurabe Yerusalem taun.*

bereya ma hinhan. Gega gayenterbe yende alya bereya hitiñ hañ. Bikkenbe Al Kurunyen buninjen dufay bana ma hinhan gega, gayenterbe Al Kurunyen buninjen dufay bana hañ.

¹¹ Be, kadne yago, denbe megen garbe al miñ hoyañ naña hoyañde mat watiñ yara hañ. Ningeb gago sañiñ po mere dirde hime: mata bulun titek dufay bulunbe mata igiñ titek dufaytiñ goya huginjen arde haryen geb, dufay bulun gobe pel po irde hinayiñ. ¹² Irde den hañ naña bana goñ Al Kurun ma nurde unen hañ mar diliñde mata igiñ po ten hinayiñ. Gogab matatiñ igiñ goyen yenenbe kuñ kuñ kame nalu funañde Al Kurun wakeb den ge ten Al Kurun denjem turun yan irnayiñ. Hañkapyabe matatiñ goke kenkela bebak ma tenbe, "Mata bulun ten hañ," dineñ merem yan dirde hinayiñ gega, kamebe bebak tinayiñ.

Yesuyen alya bereyat mata igiñ

¹³ Be, Doyañ Al Kuruntiñ ge tenbe hañ bana goñ niñ doyañ mar yirtiñ kurun gote mere nurde hinayiñ. Irde naña kurun doyañ irde hiyen al denjem yan wor po gote mere nurde hinayiñ. ¹⁴ Irde gote meter mar denjem yan gote mere wor nurde gama irde hinayiñ. Go mar gobe mata bulun ten hañ mar gote murungem bulun yunen hinayiñ, irde mata igiñ ten hinayiñ marbe igiñ igiñ yirde hinayiñ yen doyañ almiñ belej hulyañ yiryiñ geb, meremiñ nurde hinayiñ. ¹⁵ Al Kurunyen dufaybe al kura dufaymiñ kukuwamnen mar belej matatiñ igiñ goyen yenenbe kenkela ma nurde mali mere ten hañyen mata goyen bada po henayiñ yen nurde hi geb, gago doyañ martiñde mere nurde hinayiñ dineñ hime. ¹⁶ Denbe Al Kurunyen dirnen wen geb, dufaytiñde dahade kura nurdeb igiñ ala ten hinayiñ. Gega, "Nenbe igiñ ala titek," yen nurdeb mata bulun wor igiñ ala titek yen ma nurde hinayiñ. Gwaha titnenbe Al Kurunyen yufukde po hen meremiñ po gama irde hañyen mar henayiñ. ¹⁷ Irde al hoyañ tumñañ palap yirde hinayiñ. Kadtiñ Yesuyen alya bereya niñ amañen nurd yunen hinayiñ. Al Kurun palap irde kafura irde hinayiñ. Irde naña kurun gate doyañ al, gabmanyen doyañ al kurun palap irde hinayiñ.

¹⁸ Be, den meter marbe doyañ martiñ yufuk bana hen palap yirde hinayiñ. Doyañ martiñ kurabe igiñ igiñ dirde den ge nurde hañyen, munañ kurabe bulun bulun dirde hañyen goyenbe tumñañde palap yirde hinayiñ. ¹⁹ Fudinde, den belej Al Kurun niñ dufay hen mata ten hike goke doyañ martiñ belej bulun bulun dirke kanduk bana hinayiñbe den belej tetek kanduk moñ gega, kanduk go ten hinayiñ geb, Al Kurun belej goke guram dirde taren diryen. ²⁰ Gega mata bulun ten hike goke bulun bulun dirke kanduk bana hinayiñbe Al Kurun belej igiñ gote murungem dunyen? Hubu wor po! Gobe kanduk bana hitek po hinayiñ. Goyenpo-ga mata huwak ten henya kanduk yenen hinayiñ gega, mukku ma ten goya goya taren hen hinayiñbe Al Kurun belej goke ten guram dirde sañiñ diryen.

²¹ Be, Yesu Kristu wor den ge ten uliñ misiñ katyiñ goyen den wor matamiñ gama irde igiñ kanduk bana

hinayiñ yenbe gogo mata goyen dikala diryiñ. Ningeb den goyen mata igiñ ten henya kanduk bana hen hen gobe Al Kurun belej goke hoy diryiñ geb, gogo kanduk bana hañyen.

²² Fudinde, yenbe mata bulun kura ma titiñ, irde mohonde mat usi ma ten hinhin.

Aisaia 53:9

²³ Yesu Kristu bulun bulun iramiñ mar belej nanyañ bulun wor po iramiñ gega, wol ma hiriñ. Irde bulun bulun irke kanduk kinyiñ gega, kame wol hen bulun gwaha gwaha direñ ma yinyiñ. Gwaha titnenbe mata igiñya bulunya huwak mat yinen yinen al Al Kurun haninnde po kandukmiñ goyen kiryiñ. ²⁴ Yenbe nende mata bulun halde pasi ire yenbe yingen uliñde mata bulun goyen yadeb kuruse hende kamyiñ. Go tiyyiñ gobe nen gayen mata bulun goyen yubul po ten mata huwak po ten hinayiñ yenbe gogo tiyyiñ. Denbe uliñde dagim yan irtiñde gor matbe sope dirke igiñ hamiñyen hañ. ²⁵ Fudinde, bikken denbe sipsip kura doyañ al miñmoñ, gor kura kuñ hite yen ma nurde kuñ hitiñ yara kukuwamnen hinhan. Gega gayenterbe Sipsip Doyañ Altin hitte mulgañ hitiñyen hañ. Den goyen kenkela doyañ dird dird albe yen gogo po.

Ire unya igiñ hen hen mata

3 Be, Yesu Kristu belej mata tiyyiñ gwahade po, den bere almetiñ miñyanbe almetiñ yagot yufukde po hinayiñ. Gogab bere kura un goyen Al Kurunyen mere ma nurtiñ goreb bere gote mata igiñ go kenenbe Al Kurun hitte wayyen. ² Den bere belej mata wukkek ten palap yirtek mata po ten hinayiñbe almetiñ yagob matatiñ go yenenbe Al Kurun hitte wanayiñ. ³ Den goyen ulitiñ umña sinjare niñ ten hinayiñ gore ma bulaknen diryen. Tonantiñ umña yirde kalyayya kalyuyya damum hende wor po gore umña ten amil manañ damum hende wor po hor yirde hinayiñ gore epte ma bulaknen dirnayiñ. ⁴ Gwahade yarab bulak matatiñbe bitiñ bana mat forok yiyyen. Gobe bitiñ kamke bekkenbe mere ten, balmiñ hen hen mata go goyen. Mata gwahade gobe hubu ma henayiñ, irde Al Kurun belej det kurun wor po yen yenen hiyen. ⁵ Bikken bere kura Al Kurun diliñde wukkek hinhan berebe Al Kurun belej igiñ igiñ yirtek goke doyañ henya Al Kurun diliñde mata igiñ hoyañ yenenmiñ igiñ muñ goyen ten hinhan. Bere buda gobe un yagot yufukde po hen meremiñ gama irde hinhan. ⁶ Bere gobe Abraham berem Sara mata ten hinhin gwahade ten hinhan. Sarabe un Abrahamyen mere gama irde un goyen doyañ alne inen hinhin. Ningeb den belej mata huwak po ten kanduk kenen kenen niñ kafura ma hen hinayiñbe denbe Sara wiriñ yago hen hinayiñ.

⁷ Be, den al bertin yan wor gwahade goyen po, bertin yagoya hen hen belnen igiñbe gogo yen nurdeya ga hinayiñ. Irde bertin yagobe taren wor po moñ yen nurdeya ga doyañ yirde hinayiñ. Al Kurunbe den alya bertinya tumñañ buninjen dirde igiñ igiñ dirde yenya huginjen hen hen goyen damum moñ duliñ duntek hañ geb, bertin yago palap yirde hinayiñ. Moñgo bertin ya-

goya iginj ma hinayinbe Al Kurunya mere ten ten mata-tinj goyen pet ten duner hijen.

Al hoyan iginj iginj yirde hinayinj

⁸ Be, mere dirhem kurun gate minbe gahade: denbe dindiken ulinj awalikde hinayinj, kadom buninjen gird ten hinayinj. Irde den han bana goyen kamay itinyat mata ten kadom amanjen nurd gunen ten hinayinj. Irde kadom iginj iginj gird tenbe nen harhet harhet mata ma ten hinayinj. ⁹ Irde al kura bulun dirke goyen wol hen bulun yird yird nin ma nurde hinayinj. Nanyan dirke wolminjen nanyan ma yirde hinayinj. Gwaha titnenbe Al Kurunyen tarenje guram yirde sanjin yirde hinayinj. Denbe Al Kurun belen gwaha ten hinayinj yen hoy diryinj geb, gwaha ten hinayinj. Gogab kame Al Kurun belen guram dirde taren diryen. ¹⁰ Goke tenbe Al Kurunyen asanje gahade katin hi:

“Al kura keperd keperdne iginj hewon, irde hen hen nalune wor iginj ala po himewon yen nurde hi kenem mere bulun ma ten hijen.

Irde usi mere ma ten hijen.

¹¹ Yenbe mata bulun yubul tenbe mata iginj po ten hijen.

Irde bin kamke al hoyanya awalikde hen hen belnen nin nankenen mata goyen ten ten nin kurut wor po yen hijen.

¹² Gobe Doyan Al Kurun belen al huwak po doyan yirde hijen,

irde gusunjanmin palna irde wol hen hijen geb, gago diner hime.

Gega Doyan Al Kurunbe mata bulun ten han mar goyen asogo yirde hijen,” yitij hi.

Tikin 34:12-16

¹³ Be, den belen mata iginj ten ten nin kurut yen hinayinbe ganun al belen bulun diryen? Hubu wor po!

¹⁴ Goyenbe den belen mata huwak ten hike al kura belen bulun dirnayan gobe Al Kurun belen guram dirde taren dird dird ningeb, gogo forok yihi yen nurde hinayinj. Ningeb al belen bulun dird dird nin kafura ma hen hinayinj, irde kanduknen ma nurde hinayinj. ¹⁵ Irde bitinde mat wor po Yesu Kristube Doyan Al Kurun yen palap irde hinayinj. Irde kame Al Kurun belen iginj diryen goke den belen doyan hen hanjen goyen goke al belen dani gwaha ten han diner gusunjan dirkeb min momon yird yird nin huginjen gitik ten ga hinayinj. Irde wol hen momon yirde henyabe bekkenje iginj mat mere yirde palap dirtek mata mat mere yirde hinayinj.

¹⁶ Irde Al Kurun dilinde bitinj wukke wor po irde hinayinj. Gogab Yesu Kristuya hen meten iginj ten hinayinj goke bulun mat tagal duner hinayinj mar belen mata-tinj yenenbe mere bulun mat dirde hinayinj goke memya henayinj. ¹⁷ Ningeb mata iginj ten kanduk yenen hinayinj gobe Al Kurunyen dufay kenem iginj. Gega mata bulun ten gote kanduk bana hinayinj gobe iginj mon.

¹⁸ Gobe Yesu Kristu wor mata buluninin ge ten wawun unkenen po kamyinj geb gago diner hime. Yen al huwak belen nen al huwak mon gayen gake ten kamyinj gobe den goyen Al Kurun hitte duken yenbe

gogo kamyinj. Yenbe mayke kamyinj gega, tonenbe ma kamyinj. ¹⁹ Irdeb al kamtin tonen koya bana hanjen gasunde gor kun Al Kurunyen mere tagalyinj. ²⁰ Al kamtin tonen koya bana han gobe bikken wor po Noa hinhin goyenter hinhan mar gote tonen. Mel gobe mata bulun yubul ten ten ge Al Kurun belen ulyan po doyan henya pinen ma nurde hinhin. Noa belen hakwa kurun irde hikeya doyan hen hinhin gega, mel gobe meremin gama ma irde hinhan. Ningeb hakwa go pasi irkeb megen ga fe ala kurun heke al tumnan kamin. Goyenbe fe go hende hakwa bana hinhan albe 8 go mun po gab ma kamamin. ²¹ Be, fe ala hirinj gobe gayenter fe baptais ten hanjen gote tunanen. Ningeb fe baptais taminde gor matbe dumulgan tiyyinjen han. Baptais tamin gobe dulin ulin sope ird ird nin ma tamin. Go tamin gobe Al Kurun dilinde binininde wukke po hitek yen Al Kurun hitte bin tyaminbe gogo. Ningeb bitinde wukke po hinayinj yenbe gogo Al Kurun belen Yesu Kristu kamyinde mat isan hirinj.

²² Yesu Kristu gobe kamyinde mat huwarde Al Kurunyen gasunde hurkurinj. Irde al denem yan wor po hen Al Kurun hani yase belen mat hi. Irkeb Al Kurunyen miyonyan det banare ninnya kawan ninnya sanjin minyan kurayen kurayen goyen yende yufukde po han.

Mata bulunbe yubul po titek

4 Ningeb Yesu Kristu belen ulin misinj kater kanduk kinyinj gwahade po, den manan taren po hen matamin gama irtek dufay goyen kerde hinayinj. Gobe al kura ulin misinj katyenbe mata bulun titek dufay ma forok yiyyen geb gago diner hime. ² Ningeb gayenter mat megen gar henyabe Al Kurunyen dufay po gama irde hinayinj. Megen nin dufay bulun gama ma irde hinayinj. ³ Denbe bikken Al Kurun ma nurd unen hitinj mar belen ten hanjen mata goyen ulyan po ten hinhan. Denbe mata gahade ten hinhan: lelep mata, ulinde hapek yan nurtek mata, kukuwa fe nen nen nin gabu hen hen mata, irde bana gor fe nene kukuwa hen mata bulun mali mali ten ten mata, irde unguna dolon yird yird mata mormok goyen ten hinhan. ⁴ Gega gayenterbe mel gore ten han mata goyen gama ma irde hike denenbe hurkunat ten kukuwamen nurde hanjen. Irdeb goke iginj ma nurde ulinde mere bulun kurayen kurayen dirde hanjen. ⁵ Goyenpoga kame mel gobe al dilin gergen hitinya kamtinnya gote matamin iginya bulunya yinyen al Al Kurun dilinde huwarde gwaha gwaha ten hityen yen tagalnayinj. ⁶ Goke tenbe Yesu nin yitij mere iginj gobe al kamtin goyen kamdem monde momon yirke nuramin. Gogab mata bulun bikken titinj goke ten ulindebe kamnayinj gega, Al Kurunbe hi gwahade goyen po tonenbe yenya huginjen hinayinj.

Holi Spiriten taren forok yen yen matabe kenkela ten hinayinj

⁷ Be, det kurun gayen hubu hen hen nalube binde hen hi. Ningeb kenkela dufay henbe ulinde po aman

hetek dufay goyen fole irde hinayij. Gogab igij Al Kurun mere irde hinayij. ⁸ Irde mata tej hinayij kurun gote folek wor pobe kadtiñ ge amanen nurd nurd mata gogo geb, mata goyen tej hinayij. Kadtiñ ge amanen nurd yunen hinayijbe Al Kurun beleñ mata bulunñ budam goyen igij halde dunyen. ⁹ Irde al den hitte wanayij mar goke bulunen ma nurde yunenbe gargar yirde hinayij. ¹⁰ Irde al hoyan faran yurd yurd niñ tej Holi Spirityen sanij kawan forok yen yen mata Al Kurun beleñ murungem moñ duliñ duntij goyen kenkela tanarde meten tej hinayij. Irdeb Al Kurun beleñ bunijen dirde igij igij dirde Holi Spirityen taren forok yen yen mata kurayen kurayen goyen bitinje mat fudinde wor po yanarde kenkela meten tej hinayij. ¹¹ Ningeb al kura saba tagal tagal taren titij kenem al gobe Al Kurunyen mere kenkela po tagalde hiyen. Irde al kura al hoyan faran yurd yurd sanij titij kenem al gobe Al Kurun beleñ unyen taren gore po faran yurde hiyen. Gogab mata tej hinayij kurun gobe Yesu Kristu hitte mat Al Kurun denjem turunñ yan hiyyen. Fudinde, yen po ga huginen denjem turunñ yan hiyyen, irde tarenminje gwahader hiyen. Fudinde wor po.

Yesuyen alya bereya henbe kanduk bana hinayij

¹² Be, kadne yago, den hitte kanduk kurun forok yeke ulñ misij kater han goyen goke hurkunat ma tinayij. "Kanduk gabe neñ hitte forok yetek moñ goyen forok yen han," yen goke kukuwamnen ma nurde hinayij. ¹³ Gwaha titnenbe Yesu Kristu beleñ kanduk kinij goyen neñ wor kenen hite yen nurdeb goke aman hen hinayij. Gogab sanijmin turunñ yan wor po goyen kawan forok yiyyen nalureb den wor amanen wor po nurnayij. ¹⁴ Yesu Kristu nurd unen han goke tej al beleñ nanyan dirkeb goke aman hen hinayij. Al Kurunyen Holi Spirit tarenmin turunñ yan wor po gore den kanduk kenen han mar hitte hi geb, aman hen hinayij. ¹⁵ Munan al gasa yirke kamde, kawe tej, mata bulun hoyan kura tej, irde al hoyande meten bulun yirde gote kanduk yennayijbe igij moñ geb, kenkela hen ga hinayij. ¹⁶ Goyenpoga Yesu Kristu gama irde henya kanduk yenen hinayijbe goke memya ma hen hinayij. Gwaha titnenbe Yesuyen alya bereya hamin goke tej Al Kurun turun irde hinayij. ¹⁷ Gobe Al Kurun beleñ alyen mata gote murungem yunen yunen goyen dirnen wen hitte wa forok irtek nalu hihi geb gago dinen hime. Ningeb Al Kurun beleñ dirnen wenje mata gwahade gwahade yinen gote murungem yunenbe Al Kurunyen mere Yesu niñ yitij goyen ma gama irde han marte matamin gote murungembe dahade yunen? Bulun wor po yunen! ¹⁸ Ningeb goke tenbe Al Kurunyen asande gahade katin hi:

"Al huwak yinen han mar wor Al Kurunyen bearar goyen fole ird irdbe metenen.

Munan Al Kurun niñ ma nurde mata bulun tej han marbe daha wor wor tinayij? Bulun wor po geb," yitij.

Mata Igin 11:31

¹⁹ Ningeb Al Kurunyen dufay gama irde kanduk bana han marbe hen henmin kurun goyen megenya nanjinya irde det kurun gayen yirij al Al Kurunyen haniñde po yerde mata igij po tej hinayij. Al Kurunbe binja tiyyij goyen po gama irde faran durde hiyen.

Al salanjenya fonjenyat mata

5 Be, nebe Yesu Kristu ulij misij katij goyen delner kinmirij. Irde kame sopte tarenmin turunñ yan goya wayyen nalureb ne wor sanijmin turunñ yan go bana hen. Ne wor den Yesuyen alya bereyat doyan mar parguwak gwahade goyen po geb, Yesuyen alya bereyat doyan mar parguwak gote mata niñ dinen tihim. ² Be, Yesuyen alya bereya Al Kurunyen sipsip den yufukñ bana han goyen kenkela doyan yirde hinayij. Mel goyen doyan marte matare faran yurde hinayij. Gwaha tej henyabe pinen hende ma meten tej hinayij. Wilaknen nurdeya faran yurde hinayij. Go tej hinayij gobe Al kurun beleñ gwaha tej hiwon yen nurde hi matabe gogo. Irde meten go tej henyabe hora tej tej niñ ma nurdeb dulin faran po yurtek yen nurdeya ga meten tej hinayij. ³ Irde den yufukñ bana han mar goyen megen niñ doyan mar beleñ kanduk kurun al yunen hanjen gwahade ma yirde hinayij. Gwaha yirtinenbe Al Kurunyen sipsip gore denen gama dirtek mata igij po tej hinayij. ⁴ Irkeb kame sipsip doyan marte kurunmin Yesu Kristu wanbe meten gote murungem tarenmin turunñ yan wor po goyen dunyen. Murungem gobe go ma hubu hiyyen, gwahader hiyen.

⁵ Be, gwahade goyen po den al fonjenbe al parguwak den folek gote mere nurde hinayij. Irde den tumnan nen nurhet nurhet mata ma tej kadom palap girde tej hinayij. Gokeb Al Kurunyen asande gahade katin hi:

"Al Kurunbe al kura yingen ge turun turun tej han mar goyen asogo yirde hiyen.

Gega gwaha ma tej han marbe bunijen yirde igij igij yirde hiyen," yitij.

Mata Igin 3:34

⁶ Ningeb Al Kurun beleñ tarenminje doyan dirde hikeya nen nurhet nurhet ma tej hinayij. Mata gwahade ma tej hinayijbe kame nalu kura forok yekeb dentij isan hiyyen. ⁷ Irde yenbe kenkela doyan dirde hi geb, kandukñ kurun gobe yen haniñde po yerde hinayij.

⁸ Be, laion beleñ det yisen nen nen niñ nankenen kun hiyen gwahade goyen po, asogotij Satan beleñ bulun dird dird beleñ niñ huginen nankenen hiyen. Ningeb ulñde po aman hetek mata tej tej dufay fole irdeb kenkela hen hinayij. ⁹ Kadtiñ hoyan Yesuyen alya bereya megen gar hike kwa kurun goyen wor kanduk den yenen hanjen gwahade goyen bana po han geb, Yesu niñ dufaytij sanij irtij go hende sanij po huwarde Ungura Satan goyen asogo irde takira tej hinayij.

¹⁰ Irkeb den goyen bunijen wor po dirde igij igij dirde hiyen al Al Kurun yingen kanduk bana mat dade sope dirde taren dirkeb sanij henayij. Al Kurunbe

Yesu Kristu niŋ teŋbe tareŋmiŋ turŋuŋ yaŋ gwahader hitiŋ bana goŋ hinayiŋ yeŋ hoy diriyiŋ. Goyenbe araŋ ma dade saŋiŋ diryeŋ. Deŋ goyen kanduk bana muŋ kura hike gab gwaha diryeŋ. ¹¹ Niŋgeb tareŋmiŋbe hugiŋeŋ hugiŋeŋ hiwoŋ yeŋ nurde hime. Fudinde wor po.

Mere funaŋ

¹² Be, Sailas beler faraŋ nurke asaŋ dolfon muŋ po gago kayhem. Yeŋbe kolne yara wor po, biŋde mat fudinde Al Kurun niŋ meter teŋ hiyen. Be, asaŋ ga kayhem gabe tareŋ dire yeŋ gago kayhem. Irde asaŋ kaŋ hime gabe Al Kurun beler fudinde bunineŋ dirde igiŋ igiŋ dirde hi geb, goyen bebak dire yeŋbe gago

kaŋ hime. Niŋgeb mere dirhem gayen hende saŋiŋ po huwarde hinayiŋ.

¹³ Be, Yesuyen alya bereya Babilon † taunde gar haŋ mar beler deŋ ge dufay heŋ haŋ goyen momoŋ yirayiŋ ninkeb gago momoŋ dirde hime. Al Kurun beler deŋ basaŋa diriyiŋ gwahade po, mel gayen wor basaŋa yiryiŋ. Be, Al Kurun diliŋde urne hitiŋ al, Mak wor deŋ ge dufay heŋ hi geb, gago momoŋ dirde hime.

¹⁴ Be, deŋ haŋ bana goyen dindiker uliŋ kadom gar gar gird teŋ hinayiŋ. Go mata gobe Al Kurun diliŋde wukker wor po.

Be, deŋ Yesu Kristuya haŋ marbe tumŋaŋ bitiŋ kamke igiŋ po hiwoŋ yeŋ nurde hime. Gogo po.

† *Babilon taun gobe Rom taun niŋ yitiŋ.*

2 Pita

1 Be, nebe Saimon Pita, Yesu Kristuyen meter al, irde mere basan almin. Ne belen den Yesu Kristu nin dufaytin taren irtin mar hitte asan gago kan hime. Yesu Kristu nin dufaytin taren irtin han gobe Al Kurun dilinde igin wor po, nen wor gwahade po titirin. Dufaytin yen ge sanin iramin gobe Al Kurunininya Dumulgan ten ten Al Yesu Kristuya belen al huwak yird yird taren de gogo tiyamin.

2 Be, Al Kurunya Doyan Al Kuruninin Yesuya nurd yunen awalikde hikeb yen belen buninen dirde igin igin dirde bitin yisikamke igin wor po hiwon yen gusunan yirde hime.

Al Kurun belen hoy diryin go po gama irde hinayin

3 Be, Al Kurunbe tarenmin kurun wor po geb, nen gayen megen gar henya Al Kurun palap irtek mata ten ten nin ten saninmin kurun goyen dunyin. Tarenmin dunyin gobe nen belen yen nurd unen awalikde hitekeb gogo dunyin. Yenbe tarenmin turun yan wor po, irde al igin wor po geb gogo hoy diryin. **4** Yenbe gwaha matbe detmin kame dunen yen bikken bin tiyyin goyen dunyin. Gogab go hende taren henbe megen nin dufay al bulun yirtek sanin bana mat busahardeb Al Kurunbe mata bulun minmon wukken wor po gwahade goyen po, nen wor gwahade po hitek.

5 Ningeb goke tenbe Al Kurun nin dufaytin taren irde henya mata igin ten hinayin. Irde mata igin ten henya Al Kurun nurd unenbe yenna awalik hen hinayin. **6** Irde gwaha ten henya ultinde po aman hetek dufay fole ird ird matatin taren irde hinayin. Irde gwaha ten henya kanduk forok yeke mukku ma ten goya goya sanin po meter ten hinayin. Irde gwaha ten henya Al Kurun palap irtek mata taren po ten hinayin. **7** Irde Al Kurun palap irtek mata taren po ten henya Yesu Kristu nurd unen kadtin hitin mar wor dadatinnya koltinya igin igin yirtin yara yirde yen ge amanen nurd yunen hinayin. **8** Mata gwahade gobe den belen titek mata. Ningeb mata gwahade goyen den hitte kurun po hiyenbe mata gore faran durkeb Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu nurd unen yenna awalikde hen hen goyen metenen ma diryen, irde gote iginen minyan henayin. **9** Goyenpoga al kura mata igin goyen ma ten han mar gobe kamemin ge ma nurdeb gogo ten han. Irde dilin titmin yara Al Kurunen mere bebak ma tenbe mata bulunmin bikkek Al Kurun belen halde yunen pasi hirin goyen bin sir yekeb gogo mata igin goyen ma ten han.

10 Ningeb, kadne yago, Al Kurun belen basin dirde hoy diryin goyen min minmon hiyenkek geb, hoy dirtin bana kenkela hen hen nin kurut wor po yen hinayin. Gwaha ten hinayinbe go ma katnayin. **11** Irde Dumulgan ten ten Al Yesu Kristu, Doyan Al Kuruninin belen alya bereyamin huginen doyan yird yird bana gon hurkukeb gargar wor po diryen.

12 Ningeb mehen de saba dirhem goyen huginen momon dirde himeke bitin bak yen hiyen. Denbe saba goyen nurde han, irde Al Kurunen mere fudinde den bana hi go hende sanin po huwarde han goyenbe, huginen bebak dirde hen. **13** Nebe himeya gayen saba den belen nurde ep hitin goyen sopte dinmeke bitin bak yen hiyen go gab igin yen nurde hime. **14** Fudinde, nebe hen ga ma kamen goyen Doyan Al Kuruninin Yesu Kristu belen kenkelak po momon nirun geb gago dinen hime. **15** Ningeb ne kamde dubul tiyenna goyenbe daha wor saba dirde hime kurun gayen bitin sir ma yeke huginen nurde hiwon yenbe kurut wor po yen hen.

Yesu Kristuyen taren turun yan wor po kintirin

16 Be, nen belen Doyan Al Kuruninin Yesu Kristuyen tarenminya mulgan hen wan wanya goyen goke momon dirtirinyabe usi baran kura al nurde fudinde yen nurtek goyen ma momon dirtirin. Nenbe saninmin kurun goyen dilinin bilminde wor po kintirin. **17** Al Kurunen taren turun yan wor pore mat al melak kura forok yenbe gaha yirin: "Gabe Urne, bubulkunne wor po. Yen ge amanen nurde hime," yirin. Be, Nani Al Kurun belen gwaha mat turun irde denem isan hirinya goyenbe nenbe gor hinhet. **18** Nenbe Al Kurun belen mata go forok ire yen dugu wukkek iryinde gor Yesu Kristuya tumnan hitekeya mere goyen nanjinde mat forok yeke nindiken wor po nurtirin.

19 Ningeb gor mat nenbe Al Kurunen mere basan mar porofet belen tagalamin mere goyen fudinde wor po yen nurde hityen. Ningeb den wor meremin goyen taren po tanarde hinayin. Meremin gobe huls belen kidoma bana melak hen agat urde hiyen go gwahade yara, saba daminbe fudinde goyen bebak dirde hiyen. Goyenbe nana fay uren ten hikeya bayfon wan hiyen go gwahade yara, kame Yesu Kristu wayyen goyenterbe den tumnan bitin bana mat Al Kurunbe al gwahade yen kenkela bebak ten wuk wor po yenayin. **20** Goyenbe mere kurun wor po kura momon diren thim. Mere gobe gahade: Al Kurunen asande mere basan marmin porofet belen mere tagalamin gobe mere porofet

yingen de dufayde kayamin yeh ma nurde hinayin. ²¹ Al Kurun belen porofetmin yinke tagalamin gobe alyen dufayde ma tagalamin. Gwaha titnenbe Al Kurun belen mere yunke gab Holi Spirityen sanjinde basan hej tagalamin.

Usi porofet

2 Goyenpoga usi porofet goyen Israel mar bana hinhan. Ningeb gwahade goyen po, kame wor den han bana goyen usi saba mar kura forok yenayin yeh nurde hime. Usi saba mar gobe al belen sabamin nurde gama yirke Al Kurun belen gwamun yurtek saba goyen balminde po saba dirde hinayin. Irde mata bulunmin ge ten kamtek hinhan goyen Doyan Al Kurun tarenmin kurun wor po gore mel gote gasun ten darim wok irde kamde yumulgan tiyyin goyen wor fudinde yeh ma nurde harhok unnayin. Mel gobe mata gwahade tenbe yingen Al Kurun belen aranen gwamun yurtek bana po kunayin. ² Irkeb al budam mel gote matamin memyak goyen gama irde hinayin. Irkeb al hoyan belen yenenbe mata fudinde ten ten belnen goyen sukal irde hinayin. ³ Usi saba mar gobe horaya denem kurun hej henya nin po nurdeb den goyen meremin gama irwon yehbe usi baran yingen forok yirde momon dirde hinayin. Goyenbe mel gote mata bulun goke bikken Al Kurun belen merem yan yirde gwamun yuren yeh dufaymin kiryin gobe hubu ma hiri, hi geb.

⁴ Be, Al Kurunbe miyonmin belen mata bulun tikeb yenen wasak ma tenbe yakira ten ulin misin kurun katen katen gasun bulun bana yimiyyin. Irkeb kidoma kafuram bana gon po hej Al Kurun belen merem yan yiryen nalu goke po doyan hej han. ⁵ Be, bikken wor po Noa hinhin goyenter nin alya bereya belen Al Kurun palap irtek mata ma ten bulun ten hikeb yenen wasak ma tenbe fe ala kurun forok irde gwamun yurayin. Gega mata huwak nin tagalde hinhin al Noaya dirinmin 7 goya po yawarkeb go ma kamamin. ⁶ Irde Al Kurunbe Sodomya Gomoraya taunde nin marte mata bulun goke merem yan yirde kak belen kumga yirke humga kun pasi hamin. Al Kurunbe yeh palap irtek mata ma ten hinayin marbe bulun gwahade po yiren yeh al yikala yiryin. ⁷ Goyenbe Al Kurunyen saba walde hinhan mar goyen kahal bana henya go mar gote mata bulunmin ge kanduknen nurde hinhin al kura Lotbe al huwak ningeb, Al Kurun belen taun go kumga tiye yehbe Lot goyen ten sina iryin. ⁸ Al huwak Lot gobe Al Kurunyen saba walde hinhan mar kahal bana hej matamin go yenen huginen dufayminde kanduknen wor po nurde hinhin.

⁹ Be, gwahade goyen po, Doyan Al Kurunbe yeh palap irtek mata ten han mar goyen gwaha mat gwaha mat kanduk bana mat yad sina yiren yeh kenkela nurde hi. Irde mata bulun ten han mar goyen nalu funanden merem yan yird yird goke doyan henyabe daha mat mel goyen mata bulun gote kanduk bana po yeren goyen wor kenkela nurde hi. ¹⁰ Al Kurun belen go yiryen gobe megen nin dufay gama irde ulinde aman he-

tek mata bulun ten han maria Al Kurun belen doyan mar yirtin gote mere pel irde han maria goyen fudinde wor po gwaha yiryen.

Be, usi saba mar gobe tonan taren, irde nen nurhet nurhet ten han. Irde det binfut minyan Al Kurunyen gasunde nin goyen mere bulun mat yird yird nin mun kura ma kafura hej han. ¹¹ Doyan Al Kurunyen miyonbe sanjin kurun, irde denem yan wor po, usi saba mar gote taren folek gega, Al Kurun dilin mar huwarde det binfut minyan goyen mere bulun mat yirde merem yan ma yirde han. ¹² Goyenpoga usi saba mar gobe det kura goke kenkela bebak ma tenya det goke bulun mat tagalde han. Go mar gobe kulu duwi dufay minmon, irde ulinde mata po gama irde han. Irke al belen yad gasa yirke kamtek han gwahade yara geb, Al Kurun belen gwamun yurayin.

¹³ Go mar gobe al hoyan bulun yirtin gote murungem goyen ten yingen bulun henayin. Yehbe ulinde po aman hetek mata bulun goyen ten ten nin amanen nurdeb nankahalde al dilin mar kawan po mata go ten han. Mel goreb den gabu irde dula ten han yende wan ulinde po aman hetek mata po ten hikeb den ten bulun hej hiyen. ¹⁴ Irde bere hoyanya duwan ten ten nin nurde bere nin po nankenenbe mata bulun ten ten goyen bada ma hej han. Irde Al Kurunyen mere hende taren wor po ma hitin mar goyen usi yirde han. Irde hora yad yad nin po dufay hej han. Ningeb go mar gobe Al Kurunyen karan bana gon han. ¹⁵ Mel gobe mata huwak ten ten belen tubul tenbe son hej Beor urmin Balamyen mata gama irde han. Balam gobe ungura dolon yirde meremin basan hej al momon yirde hiyen al geb, hora ten ten nin po nurdeb mata bulun ten ten belnen gama iryin. ¹⁶ Balambe mata bulun ten ten belen gama irde kukeb al gote donki epte ma mere titek gore al mere titnen ten yewek gote mata bulun goke inen tiyyin. Irkeb al gobe matamin kukuwamnen goyen bada hiri.

¹⁷ Usi saba mar gobe fe dilin kura fe minmon go gwahade yara. Irde kigarin katen tiya yeh kente gega, men huwarke bur yiyyen go gwahade yara han. Ningeb mel gobe al gwaha gwaha dirtek yinen bin ten han yeh gega, meremin gote iginen kura ma forok irde han. Ningeb go mar gobe Al Kurun belen bulun wor po yirke gote murungem kanduk kurun kidoma sanjin bana po han yara hinayin. ¹⁸ Usi saba mar gote merebe min minmon, yingen turun yird yird mere po ten han. Irde megen nin dufay bulun ulinde hapek nurtek mata goyen gayamun ga yubul titin mar goyen sopte bin yade mata bulun goyenter yukun han.

¹⁹ Usi saba mar yingenbe mata bulun gote yufuk bana po hej mata go epte ma yubul titek han gega, gwahade han goyen bana kerdeb al hoyan usi yirdeb, "Nenbe Al Kurun dirnen wen geb, megen nin matabe bulun mon, igin ala ten hitek," yinen han. Al kura, al kurate yufukde hiyenbe al gote meten al hiyyen. Ningeb usi saba mar gobe mata bulun yufukde han. ²⁰ Fudinde, mel gobe Dumulgan ten ten Al Yesu Kristu, Doyan Al Kuruninin goyen nurd unen awalikde henbe

megen niŋ mata buluŋ yubul tiyamiŋ gega, sopte mata buluŋde kateŋ go bana heŋ go po gama irde hinayiŋbe buluŋ wor po henayiŋ. Haŋkapyu Yesu Kristu ma nurd uney hinhan goyenter teŋ hinhan mata goyen fole irde mata buluŋ wor po bana kunayiŋ. ²¹ Al gwahade gobe huwak heŋ heŋ mata go ma nuramiŋ manhan Al Kuruyen mere wukkeŋ goyen nurde gama irde gab harhok unnayiŋ mar beleŋ muruŋgem buluŋ tetek goyen ma tewoŋ. ²² Al gwahade goke saba dirtiŋ gobe fudinde. Saba gobe gahade: “Kulu kura mor yitiŋ goyen sopte nene hi,” irde “Bu kura fe gemde untiŋ goyen sopte woŋa galuŋ heŋ hi,” yitiŋ hi.

Doyan Al Kuruy waŋ waŋ nalu

3 Be, kadne yago, asaŋ ga kaŋ hime gabe meheŋde kamiriŋ goyen basaŋ heŋ gago sopte kaŋ hime. Asaŋ meheŋde kamiriŋ goya ga kaŋ hime gayabe dufay igiŋ heŋ hinayiŋ dinmeke bitiŋ bak yiyyeŋ yeŋbe gago kaŋ hime. ² Niŋgeb deŋ goyen bikkeŋ porofet Al Kuruyen diliŋde wukkeŋ gore mere tagalamiŋ goya Dumulgaŋ teŋ teŋ Al Yesu Kristu, Doyan Al Kuruyeniŋ gore mere tareŋ po yitiŋ goyen mere basaŋ marmiŋ aposel beleŋ dinamiŋ goya goke sopte dufay hewoŋ yeŋ nurde hime.

³ Niŋgeb mere direŋ tihim gabe det kuruy wor po geb, ga wa keŋkela nurde bebak teŋ hinayiŋ. Merebe gahade: nalu funaŋ beleŋ heŋ hikeb deŋ beleŋ Yesu Kristu waŋ waŋ niŋ doyan heŋ haŋ goke hinmaŋ faykek dirde hinayiŋ. Mel gobe hinmaŋ faykek dirdeb megen niŋ dufay buluŋ po gama irde hinayiŋ. ⁴ Mel go gwaha dirde heŋyabe, “Yesu beleŋ sopte wayeŋ yeŋ biŋa tiyyiŋ gobe daha naŋa forok yiyyeŋ? Hubu wor po. Adoniniŋ yago kamamiŋde mat waŋ waŋ gayenter wor hityen gwahade po hite. Haŋkapyu wor po det kuruy gayen forok yamiŋ gayen wor gwahade po haŋ,” diniŋ hinayiŋ. ⁵ Goyenbe go mar gobe haŋkapyu wor po Al Kuruy beleŋ mohonŋde po yeke naŋkiŋ forok yiriŋ, irde fe bana mat megeŋ forok irde fe beleŋ po megeŋ milgu iryiŋ goyen nurd nurd ga pel irde biŋ sir yeŋ haŋ. ⁶ Al Kuruy beleŋ fe go po teŋbe fe ala kuruy irde alya bereya megen hinhan mar goyen gwamuŋ yuryiŋ goyen wor mel gobe biŋ sir yeŋ haŋ. ⁷ Al Kuruybe naŋkiŋya megeŋya mohonŋde po yeke forok yitiŋ gwahade po, mohonŋde po yeke naŋkiŋya megeŋya gobe gwahade har. Goyenbe gwahade heŋ heŋbe nalu funaŋdeb Al Kuruy beleŋ naŋkiŋya megeŋya kumga tiyyeŋ. Al Kuruy palap irtek mata ma teŋ haŋ mar goyen merem yaŋ yirde gwamuŋ yuryeŋ nalu goyen forok ma yekeya naŋkiŋya megeŋyabe gwahade po hiriryen.

⁸ Goyenpoga, kadne yago, nalu niŋ yeŋ hime gate miŋ niŋ momoŋ direŋ tihim gayen bitiŋ sir ma yiyyeŋ. Merebe gahade: Doyan Al Kuruy hittebe naŋa fay uŋkureŋbe dama 1,000 yeŋ keneŋ hiyen. Irde dama 1,000 gobe naŋa fay uŋkureŋ yeŋ keneŋ hiyen. ⁹ Niŋgeb al kura beleŋ yeŋ hanŋen gwahade goyen po,

Doyan Al Kuruy beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen gote igineŋ forok yirtek gobe mosoyneŋ ma tiyyeŋ. Gega yeŋbe al kura buluŋde ma kuyeŋ, tumŋaŋ yeŋ ge biŋ mulgaŋ heŋ mata buluŋ yubul tinayiŋ yeŋ nurde hi geb, megeŋ ga kumga teŋ teŋ niŋ bemel bemel ma teŋ hi.

¹⁰ Goyenpoga Doyan Al Kuruy waŋ waŋ nalu funaŋ gobe kawe al beleŋ nalu goyenter wayyeŋ yeŋ ma nurde hikeya waŋ hanŋen go gwahade po wayyeŋ. Goyenterbe naŋkiŋbe migiriŋ kuruy wor po teŋbe hubu hiyyeŋ. Irde bana goŋ haŋ det kuruy gobe tumŋaŋ kak beleŋ kumga tiyyeŋ. Irke megeŋya det kuruy haŋ gayen humga kuŋ hubu henayiŋ.

¹¹ Be, det kuruy gobe gwaha mat hubu henayiŋ geb, deŋbe daha tinayiŋ? Deŋbe mata huwak Al Kuruy palap irtek mata goyen po teŋ hinayiŋ. ¹² Deŋbe Al Kuruy beleŋ megeŋya naŋkiŋya kumga tiyyeŋ nalu funaŋ goyen goke doyan heŋya nalu goyen bindere wer ird ird niŋ kurut yeŋ heŋyabe Al Kuruy palap irtek mata huwak goyen po teŋ hinayiŋ. Nalu funaŋ goyenterbe naŋkiŋbe humga kuŋ pasi hiyyeŋ. Irde bana goŋ niŋ det tumŋaŋ kak gore yirke fe yara henayiŋ. ¹³ Goyenpoga neŋbe Al Kuruy beleŋ neŋ hitte biŋa tiyyiŋ goyen tareŋ po tanarde heŋbe naŋkiŋya megeŋya gergeŋ wor po forok yiriryen goyen goke doyan heŋ hite. Naŋkiŋya megeŋya gergeŋ yiryen gobe Al Kuruy diliŋde al huwak henayiŋ mar beleŋ hitek gasuŋbe gogo.

¹⁴ Niŋgeb, kadne yago, deŋ beleŋ mata goyen forok yeŋ yeŋ ge doyan heŋ hanŋen geb, mata buluŋ ma teŋ uliŋde merem moŋ heŋ bitiŋ kamke kadtiŋya awalikde heŋ heŋ ge kurut wor po yeŋ hinayiŋ. Irkeb gwaha teŋ hinayiŋ goyen yeŋ beleŋ dinyeŋ. ¹⁵ Irde Doyan Al Kuruyeniŋ beleŋ naŋkiŋya megeŋya gwamuŋ yurd yurd goke bemel bemel ma teŋ hi gobe alya bereya yeŋ hitte mulgaŋ heŋ heŋ niŋ doyan heŋbe gogo teŋ hi yeŋ nurde hinayiŋ. Ne diniŋ hime gabe kadne Pol wor Al Kuruy beleŋ dufay wukkeŋ unkeb gogo kaŋ dunyiŋ. ¹⁶ Nalu funaŋ niŋ asaŋde kaŋ hiyen kuruy gobe ne beleŋ diniŋ hime mere miŋ uŋkureŋ goke po katiŋ. Goyenbe mere kura asaŋmiŋde haŋ gobe bebak teŋ teŋmiŋ meteneŋ geb, Al Kuruyen mere keŋkela ma nurde go hende saŋiŋ ma huwarde haŋ marbe soŋ heŋ kukuwam mat nurde hanŋen. Mel gobe Al Kuruyen mere hoyan wor gwahade po soŋ heŋbe Al Kuruy beleŋ buluŋ yirtek bana goŋ kateŋ hanŋen.

¹⁷ Niŋgeb, kadne yago, deŋbe saba gayen bikkeŋ nurde bebak titiŋ haŋ geb, keŋkela heŋ ga hinayiŋ. Gogab Al Kuruyen saba walde haŋ mar beleŋ epte ma ingogaha dirkeb tareŋ po huwardeb go ma katnayiŋ. ¹⁸ Niŋgeb Doyan Al Kuruy beleŋ bunineŋ dirde igiŋ igiŋ dird dird bana heŋbe Dumulgaŋ teŋ teŋ Al Yesu Kristu nurd uney yeŋya awalikde hinayiŋ. Irdeb go bana po heŋ meremiŋ gama ird ird matare parguwak yara heŋ ga hinayiŋ. Deŋembe haŋkaya kameya manan hugineŋ turuŋ yaŋ wor po hiyen! Fudinde wor po.

1 Yon

Mere forok yenbe Al Kurun diliñde al gergen yiriyiñ

1 Be, asañ gabe al kura Al Kurunyen Mere iney hanñyen al goke kayey tihim. Al gobe alya bereya megen hañ kurun gayen Al Kurun diliñde gergen yird yird al. Yenbe megenya nanñkiya, irde det kurun gayen forok ma yekeya hinñhin. Neñbe al gore mere tike nurde hinñhet, dilniniñde keneñ hinñhet. Irde mata teñ hike keneñ hinñhet, irdeb hanniniñde wor po sisañ urde nurde hinñhet. ² Alya bereya Al Kurun diliñde gergen yird yird al goyen Al Kurun belen teñ kawan irke tumñañ ala keneñ hinñhet. Irdeb yeñ ge tagalde hityen. Yenbe alya bereya goyen Al kurunya heñ heñ gote miñ al. Al gobe Al Kurunya momñonñde hitiñ al. Al Kurun belen dilniniñde kawan irke kintiriñ goyen goke gago momoñ dirde hite. ³ Neñbe al goyen keneñ hinñhet, irde meremiñ nurde hinñhet kurun goyen momoñ dirde hite. Gogab deñ wor yeñ ge dufaytiñ tareñ irkeb neñya tumñañ awalikde hitek. Irdeb denya neñya tumñañ Al Kurunya Urmiñ Yesu Kristuya irde awalikde hitek. ⁴ Niñgeb asañ ga kañ hite gabe deñ wor bebak teñ Yesu niñ dufaytiñ sañiñ irkeb denya neñya tumñañ amañ hetek yenbe gago kañ hite.

Al Kurun diliñde wukken heñ yenya awalikde hitek

⁵ Be, saba Yesu belen dirke nurtiñ goyen gago momoñ dirniñ tihit. Meremiñbe gahade: Al Kurunbe hulsu yara wukken wor po, mata buluñ miñmoñ. Mata bulunñyen kidoma goyen dirñen muñ kura yeñ hitte ma hi. ⁶ Niñgeb neñ gayen Al Kurunya awalikde hite yeñ hitek gega, kidoma bana hitek gobe usi teñ hitek, irde Al Kurunyen mere fudinde goyen ma gama irde hitek. ⁷ Goyenpoga neñ gayen Al Kurun hulsu yara wukken wor po hi gwahade goyen heñ mata igiñ po teñ hitekbe fudinde wor po neñbe kadniniñya awalikde po hitek. Irdeb Yesu neñ ge teñ darim wok irde kamiñ goke teñ Al Kurun belen mata bulunñniniñ halde dunke wukkek wor po hitek. ⁸ Be, neñ gayen mata bulunñniniñ miñmoñ, neñbe huwak hite yeñ hitek gobe nindiken usi wor po irde hitek. Gwahade yeñ hitek gobe Al Kurunyen mere fudinde goyen bininiñde ma hikeb gogo gwaha yeñ hitek. ⁹ Munañ neñ gayen mata bulunñniniñ goke Al Kurun pohogay irde hitekbe yeñ belen halde dunyer. Irde yeñ diliñde mata huwak moñ goyen yad siña yirde wukkek diriñ. Yenbe gwaha tiyer yiriñ gobe fudinde wor po gwaha tiyyen, irde mata huwak po teñ hiyen al geb, gogo mata bulunñniniñ halde duney wukkek diriñ.

en. ¹⁰ Be, Al Kurunbe al gwahade geb, neñ gayen mata bulunñ ma po teñ hityen yetek gobe Al Kurunbe usi al intek. Gwaha teñ hitekbe meremiñ goyen epte ma bininiñde hiyer.

Yesu Kristu belen farañ durde hi

2 Niñgeb, diriñne yago, asañ gabe mata bulunñ ma teñ hinayiñ yeñ gago kañ hime. Goyenbe kurare soñ heñ mata bulunñ titekbe mata bulunñniniñ halde duney niñ Adoniniñ Al Kurun gusañ irtek al kura hi. Yenbe Yesu Kristu, Al Huwak wor po. ² Yenbe mata bulunñniniñ Al Kurun belen halde dunwoñ yeñ nurdeb neñ ge teñ kamiñ. Kamiñ gobe neñ ge po moñ, alya bereya kurun megen ga hike kwa goyen goke manañ kamiñ.

Al Kurun nurd uney hañ marbe meremiñ gama irde hañ

³ Be, neñbe Al Kurun belen gwaha gwaha teñ hinayiñ dintiñ goyen teñ hitekbe fudinde Al Kurun nurde uney hite yeñ nurde hitek. ⁴ Goyenbe al kura belen, "Nebe Al Kurun kenñkela nurde uney hime," yiyyen gega, mata gwaha gwaha teñ hinayiñ yitiñ goyen ma teñ hiyer al gobe usi al. Al gobe Al Kurunyen mere fudinde goyen biñde ma hiyer geb, gogo gwaha teñ hiyer. ⁵ Munañ al kura Al Kurunyen mere gama irde hiyer al gobe fudinde wor po Al Kurun niñ amañen nurde hiyer geb, gogo gwaha teñ hiyer. Neñbe mata gwahade teñ hitek gab fudinde Al Kurunya hite yeñ bebak teñ hitek. ⁶ Niñgeb al kura, "Nebe Al Kurunya har," yiyyen al gobe Yesu belen mata igiñ teñ hinñhin gwahade po teñ hiyer.

⁷ Be, kadne yago, nebe saba gergen kura ma kañ duney hime. Hanñkapy ne belen saba dirmeke nuramiñ goyen po sopte kañ duney tihim. ⁸ Goyenbe saba gobe hanñka saba direñ tihim goya tuñande. Saba gote igiñ fudindebe Yesu belen mata teñ hinñhin bana goñ mat kawan forok yeñ hinñhin. Irde matatiñde wor kawan forok yeñ hi. Gwaha teñ hi gobe kidomare niñ mata bulunñbe hubu heñ hikeb hulsire niñ mata igiñ fudinde goyen bikken kawan heñ kurun heñ hi geb, gogo gwaha teñ hi.

⁹ Niñgeb al kura, "Nebe hulsire hime," yeñ hi gega, kadom kura goke igiñ ma nurde haram irde hi al gobe kidoma bana po hi. ¹⁰ Munañ al kura kadom niñ amañen nurde hi al gobe hulsire hi. Irdeb dufay bulunñ kura biñde ma hi geb, epte ma soñ heñ mata bulunñde katyen. ¹¹ Goyenbe al kura kadom kura goke igiñ ma

nurde haram irde hi al gobe mata bulunyen kidoma bana po hej gor niŋ mata po tej hi. Al gobe mata bulunyen kidoma bana hi geb, kidoma gore diliŋ pet tike beleŋ ma keneŋ kuŋ hiyeŋ go gwahade goyen po, mata buluŋ po tej hi.

¹² Deŋ diriŋbe Yesu Kristu beleŋ mata tiyyiŋ goke tej Al Kurunŋ beleŋ mata bulunŋiŋ halde duntiŋ haŋ geb, gago asaŋ kaŋ duney hime.

¹³ Deŋ salanŋenbe Yesu Kristu gwahader hitiŋ al goyen nurde uney haŋ geb, gago asaŋ kaŋ duney hime. Deŋ al foŋenbe Satan mata bulunŋde dukutek al goyen fole iray geb, gago asaŋ kaŋ duney hime.

¹⁴ Deŋ diriŋbe Adoniniŋ nurd uney haŋ geb, gago asaŋ kaŋ duney hime.

Deŋ salanŋenbe Al Kurunŋ gwahader hitiŋ al goyen nurde uney haŋ geb, gago asaŋ kaŋ duney hime.

Deŋ al foŋenbe tareŋ po Al Kurunŋ niŋ hekkeŋ nurde haŋ, irde meremiŋ goyen bitiŋ bana kerde gama irde haŋ,

irde Satan mata bulunŋde dukutek al goyen fole iray geb, gago asaŋ kaŋ duney hime.

Megen niŋ mata goke amaney ma nurnayiŋ

¹⁵ Niŋgeb deŋbe megen niŋ marte mata bulunya dufay bulunya kurayen kurayen kurunŋ goke amaney ma nurde hinayiŋ. Mata megen niŋ mar beleŋ tej hanŋen gobe gahade: uliŋde po amanŋ hetek beleŋ niŋ nanke-nerŋ haŋ, irde det kura keneŋ tetek po yeŋ goke po nurde haŋ, irde detmiŋya matamiŋya goke yiŋgen turunŋ turunŋ tej haŋ gobe megen niŋ marte mata. Mata gwahade tej haŋ kurunŋ gobe Al Kurunŋ hitte mat ma watiŋ. Mata gobe megen gar niŋ po. Niŋgeb al kura megen niŋ marte mata bulunŋ goke amaney nurde hi al gobe epte ma biŋde mat Adoniniŋ ge amaney nuryey geb. ¹⁷ Megen niŋ marbe hubu henayiŋ, irde mata bulunŋ titek dufay go manay hubu hiyyey. Goyenbe Al Kurunŋyen dufay gama irde haŋ marbe yenya hugiŋen hinayiŋ.

Yesu Kristu asogo irde haŋ mar niŋ kenkela henay ko

¹⁸ Be, diriŋne yago, nalu gayenterbe megenŋ gayen hubu hetek gobe binde heŋ hi. Nalu funay binde hekeb Yesuyen asogo wayyey yeke nurde hanŋen gwahade po, asogomiŋbe bikkeŋ budam forok yanŋ. Niŋgeb go mar goyen yenerbe nalu funaybinde heŋ hi yeŋ bebak tej hite. ¹⁹ Mel gobe Yesu gama irhet irhet tikeb nenya tumŋay hinhet gega, dubul diray. Mel gobe nenya tumŋay hitek moŋ. Munay tumŋay hitek manhan nenya awalikde hitewoy. Goyenbe mel gobe neŋ dubul tej kuŋ Yesu asogo irde haŋ geb, matamiŋ goreb, "Neŋbe dende moŋ," yeŋ dikala dirde haŋ.

²⁰ Deŋbe Yesu beleŋ Holi Spirit duntiŋ haŋ geb, deŋ tumŋay mere damiŋbe Al Kurunŋyen mere fudinde goyen bebakkeŋ nurde haŋ. ²¹ Niŋgeb asaŋ kaŋ hime gabe mere fudinde goyen ma nurde haŋ yeŋ gago asaŋ kaŋ duney hime? Moŋ. Deŋbe mere fudindebe damiŋ goyen nurde haŋ, irde usi merebe saba fudinde

goyenter mat ma forok yeŋ hi yeŋ nurde hime geb, asaŋ gago kaŋ duney hime. ²² Niŋgeb deŋbe usi albe ganuŋ yeŋ nurde haŋ? Usi al gobe, "Yesube Mesaia moŋ," yeŋ hi al gogo. Al gwahade gobe Yesu Kristuyen asogo wor po. Al goreb Al Kurunŋbe Yesu Kristu Naniŋ, irde Yesu Kristube Al Kurunŋ Urmiŋ goyen fudinde yeŋ ma nurde hi. ²³ Niŋgeb al kura Al Kurunŋ Urmiŋ pel irde haŋ marbe Naniŋ wor pel irde haŋ. Munay al kura Al Kurunŋ Urmiŋ nurd uney haŋ marbe Naniŋ wor nurd uney haŋ. ²⁴ Niŋgeb saba hanŋkapy dirmeke nuramiŋ gobe bitiŋde kerde kenkela po gama irde hinayiŋ. Gwaha tej hinayiŋbe Al Kurunŋya Urmiŋ Yesuya irde hinayiŋ. ²⁵ Irde gwaha tej haŋ marbe Al Kurunŋya hugiŋen hinayiŋ yeŋ Yesu beleŋ biŋa tiyyiŋ goyen duney.

²⁶ Be, nebe mata bulunŋde katnayiŋ yeŋ bitiŋ yawar- niŋ kurut yeŋ haŋ mar goke hayhay dire yeŋ asaŋ gago kaŋ duney hime. ²⁷ Deŋbe Yesu beleŋ Holi Spirit dunyiŋ goyen deŋ bana hi. Niŋgeb al kura beleŋ epte ma saba dirtek haŋ. Holi Spirit yiŋgen beleŋ damiŋbe fudinde goyen tumŋay saba dirde hi. Irde sabamiŋbe fudinde usi moŋ geb, Holi Spirit beleŋ diniŋ hiyen gwahade po, Yesu Kristuya po hinayiŋ.

Neŋbe Al Kurunŋ diriŋen weŋ

²⁸ Be, diriŋne yago, hugiŋen yenya hinayiŋ. Gogab yeŋ mulgay heŋ megen gar way way nalureb keneŋ keneŋ niŋ kafura ma henayiŋ, irde memya ma henayiŋ. ²⁹ Deŋbe Yesu gob al huwak wor po yeŋ nurde haŋ kenem alya bereya Al Kurunŋ diliŋde mata huwak tej haŋ mar gobe Al Kurunŋ diriŋen weŋ yeŋ nurde hinayiŋ.

3 Fudinde wor po, Adoniniŋbe neŋ gayen gake bulkuŋne wor po yeŋ nurde duney hiyen. Irde gwahade nurde duney hiyen gobe kurunŋ wor po geb, diriŋne weŋ diniŋ hiyen. Fudinde, neŋbe yende diriŋen weŋ! Goyenbe megen niŋ mar beleŋ neŋbe Al Kurunŋyen diriŋen weŋ hitiŋ goyen bebak ma tej haŋ. Mel gobe Al Kurunŋ ma nurde uney haŋ geb, gogo deneŋ bebak ma tej haŋ. ² Kadne yago, neŋbe Al Kurunŋyen diriŋen weŋ. Gega gayenterbe kame dahade hetek gobe ma nurde hite. Goyenbe Yesu Kristu wake gab yeŋbe dahade hi goyen kentek geb, neŋ wor yeŋ yara hetek gobe nurde hite. ³ Niŋgeb al kura kame gwahade hitek yeŋ nurde goke doyan heŋ haŋ marbe Yesu gobe mata bulunŋ miŋmoŋ wukkeŋ hi gwahade po, mel goyen wor mata bulunŋ ma tej Al Kurunŋ diliŋde wukkeŋ po hinayiŋ.

⁴ Be, mata bulunŋbe Al Kurunŋyen saba pel ird ird mata. Niŋgeb al kura mata bulunŋ tiyyey al gobe Al Kurunŋyen saba pel iryey. ⁵ Goyenbe Yesu beleŋ nende mata bulunŋ yad siŋa yireŋ yeŋ wayyiŋ goyen deŋbe nurde haŋ gogo. Fudinde, yeŋbe mata bulunŋ miŋmoŋ wor po. ⁶ Niŋgeb al kura yenya haŋ marbe mata bulunŋ tej tebanŋ ma tej hanŋen. Munay al kura gwaha tej haŋ marbe Yesube al gwahade yeŋ bebak ma tej haŋ irde yeŋ ma nurde uney haŋ mar.

⁷ Ningeb, diriñne yago, al hoyañ beleñ mata bulunđe dukunak geb, kenkela heñ ga hinayiñ. Al kura mata huwak po teñ hi al gobe Yesu Kristu al huwak gwahade goyen po, yeñ wor Al Kurun diliñdebe al huwak.

⁸ Munañ Satan gobe megenya nanñinya ma forok yekeya mata bulun miñ uryiñ al geb, al kura mata bulun teñ hi al gobe Unğura gote diriñ. Al Kurun Urmiñ megen gar katyiñ gobe Unğurayen meten bulun goyen isikame yeñbe gogo katyiñ. ⁹ Ningeb al kura Al Kurunyen diriñ hitiñ al gobe Naniñde dari igiñ goyen minyañ hi geb, mata bulun kuyiñ kuyiñ ma teñ hiyen. Al gobe Al Kurunyen diriñ geb, epte ma gwaha teñ hiyen.

¹⁰ Ningeb al kurate mata keneñbe al gobe Al Kurunyen diriñ ma Unğurayen diriñ goyen bebak teñ hityen. Mata gobe gahade: al kura Al Kurun diliñde mata huwak moñ goyen teñ hi al gobe Al Kurunyen diriñ moñ, irde kadam niñ amañen ma nurde hi al go wor Al Kurunyen diriñ moñ.

Kadtiñ yagoya kadam amañen nurd gunen teñ hinayiñ

¹¹ Be, den beleñ hanñkapyo wor po Yesu gama irde Al Kurunyen mere nuramiñ gobe gahade: kadniñ yagoya kadam amañen nurde gunen teñ hitek. ¹² Ningeb denbe Kein yara ma henayiñ. Yeñbe Satan yufuk bana hinhin geb, kuliñ yende gogo mayke kamiñ. Goyenbe da misiñde kuliñ mayke kamiñ? Gobe Al Kurun diliñde Keinyen matabe bulun wor po, munañ kuliñdebe huwak geb, kuliñ niñ igiñ ma nurdeb gogo mayke kamiñ.

¹³ Ningeb, kadne yago, megen niñ mar beleñ igiñ ma dener haram dirkeb goke hurkunat ma tinayiñ.

¹⁴ Neñbe kadniñ yago niñ amañen nurd gunen teñ hite. Ningeb kamde kamde tareñ goyen fole irde Al Kurunya hugiñen hitek yeñ nurde hite. Ningeb al kura kadam niñ amañen ma nurde hi al gobe Al Kurunyen diliñde al kamtiñ hi. ¹⁵ Irde al kura kadam niñ igiñ ma nurde haram irde hi al gobe al gasa yirke kamde kamde al yara. Ningeb al gwahade gobe epte ma Al Kurunya hugiñen hiriryen gobe nurde hanñ gogo.

¹⁶ Munañ Yesu Kristube neñ ge teñ yingey ge ma nurde kamiñ. Ningeb mata tiyyiñ goreb kadniñ ge amañen nurtek belñen goyen dikala dirde hi. Goke teñbe neñ wor kadniñ ge amañen nurdeb igiñ yeñ ge teñ kamtek. ¹⁷ Goyenbe al kura samun minyañ gore kadam kura det niñ amu heñ hi goyen kura kinyen gega, buninen ma nurde unyenbe dahadem, "Nebe Al Kurun niñ amañen nurde unen hime," yiyyen? Epte moñ. ¹⁸ Ningeb, diriñne yago, mohonñiniñde mat po kadniñ yagon amañen nurde yunen hite ma yeñ hitek. Gwaha titñenbe bininiñde mat fudinde wor po farañ yurde hitek. ¹⁹ Gwaha titekbe neñbe Al Kurunyen mere fudinde goyen po gama irde hite yeñ nurtek. Munañ mata kuran nurde bulun titiñ yeñ bininiñde mat goke po kandukñen nurde hityen gobe dufayniñbe wukken moñ geb, gogo gwaha teñ hityen. Gega Al Kurunyen dufaybe nende folek, irde neñ ge kenkela wor po nurde hi geb, neñ beleñ kandukñen nurtek mata goke bearañen ma nurde dunen hiyen. Ningeb

Al Kurunya heñ yeñya mere teñ teñ niñ kafura ma heñ hite gago.

²¹ Be, kadne yago, Al Kurunbe gwahade po mataniñ ge mali ma dinen teñ hiyen. Ningeb neñbe mere miñ po gama irde mataniñ ge kandukñen ma nurdeb Al Kurunya mere teñ teñ niñ kafura ma heñ hityen. ²² Irdeb det kuran nurde gusunañ irde hityen kurun gobe tumñan dunen hiyen. Neñbe meremiñ po gama irde mata kura yeñ beleñ amañ hetek goyen po teñ hityen geb, gogo det kuran gusunañ irtekeb det gobe tumñan dunen hiyen. ²³ Be, sabamiñ kurun gote miñ wor pobe gahade: Yesu Kristube Al Kurun Urmiñ gobe fudinde yeñ nurtek, irde Yesu beleñ yiriñ gwahade po, kadniñ yagon amañen nurd gunen teñ hitek. ²⁴ Al kura sabamiñ goyen gama irde mata teñ hanñ marbe yeñya hanñ, irke yeñ wor mel goya hanñ. Munañ Yesu neñya hite gobe Holi Spirit Al Kurun beleñ duntin gore bebak dirkeb nurde hite.

Al Kurunyen mere basañ mar falkuk niñ kenkela heñ hinañ ko

4 Be, kadne yago, megen gobe Al Kurunyen mere basañ mar porofet falkuk budam wor po hanñ. Ningeb al kura wan, "Nebe Holi Spirit beleñ mere nunke gago tagalde hime," yeke bemel ma yeñ ge hekker nurnayiñ. Gwaha titñenbe al go fudinde Holi Spirit beleñ mere irtiñ ma gwahade moñ goyen kenkela kener bebak teñ hinayiñ. ² Ningeb al gote sababe fudinde Holi Spirit beleñ untiñ ma unğura beleñ untiñ goyen bebak teñ teñ gote belñenbe gahade: al kurat sabareb Yesu Kristube Al Kurun Urmiñ gega, al heñ megen gar hinhin yekeb saba gobe fudinde Al Kurun beleñ untiñ yeñ nurnayiñ. ³ Munañ al kurat sabare Yesu niñ gwaha mat ma tagalkeb al gote sababe Al Kurun hitte mat ma watiñ yeñ nurnayiñ. Al gobe Yesu Kristuyen asogom gote sanñde gwaha yeñ hiyen. Yesu Kristuyen asogom gobe wayyen yeke nurde hanñen gobe gogo bikken wayun geb, megen gar hi.

⁴ Be, diriñne yago, denbe Al Kurunyen alya bereya. Irdeb Holi Spirit den bana hi gote tareñbe Satan megen niñ mar basiña yirde Yesu Kristu asogo irde hi gote tareñ fole irde hi geb, den wor usi porofet goyen fole yirde hanñen. ⁵ Porofet falkuk gobe megen niñ mar. Ningeb megen niñ marte dufay po gama irde saba tagalde hanñen. Irkeb megen niñ marbe fudinde yeñ nurde hanñen. ⁶ Goyenpoga neñbe Al Kurunyen alya bereya. Ningeb al kura Al Kurun nurd unen hanñ marbe saba tagaltekeb tumñan fudinde yeñ nurde hanñ. Munañ Al Kurun ma nurd unen hanñ marbe saba tagaltekeb usi yeñ nurde hanñ. Ningeb mata gwaha tikeb al gobe Satanyen usi mere go minyañ ma Holi Spirityen mere fudinde go minyañ goyen yenen bebak teñ hityen.

**Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurde ha kenem al hoyanj niŋ
wor amanɛɛj nurde hayinj**

⁷ Be, kadne yago, neŋ beleŋ kadniniŋ ge amanɛɛj nurd yunɛɛj yunɛɛj mata gobe Al Kurunj beleŋ duntinj. Irde al kura kadom niŋ amanɛɛj nurd yunɛɛj haŋ mar gobe Al Kurunjen dirɛɛj weŋ hitinj geb, Al Kurunj nurd unɛɛj haŋ. Niŋgeb kadniniŋ ge amanɛɛj nurd yunɛɛj hitek. ⁸ Al Kurunbe alya bereya amanɛɛj nurd yunɛɛj yunɛɛj gote miŋ al. Niŋgeb al kura kadom niŋ amanɛɛj ma nurde yunɛɛj haŋ marbe Al Kurunj ma nurd unɛɛj haŋ. ⁹ Al Kurunj beleŋ alya bereya goyen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde yunɛɛj hiyen gobe gaha mat dikala diriyinj: yeŋbe neŋ al megen niŋ gayen yeŋya hugiŋɛj hitek yeŋbe Urmiŋ uŋkureŋ muŋ goyen neŋ gake teŋ kamyɛŋ go yeŋ nurdeb teŋ kerke megen gar katyiŋ.

¹⁰ Niŋgeb neŋ beleŋ wa Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurde untiriŋ moŋ. Neŋ beleŋ gwaha irtiŋɛŋbe yeŋ beleŋ po bubulkuŋne wor po yeŋ nurde dunɛɛjbe mata buluŋniŋ niŋ halde dune yeŋ Urmiŋ teŋ kerke megen gar kateŋ neŋ ge teŋ kamyiŋ. Niŋgeb gwaha diriyinj gobe al hoyanj niŋ amanɛɛj nurd yunɛɛj yunɛɛj mata fudinde wor po. ¹¹ Niŋgeb, kadne yago, Al Kurunj beleŋ gwaha mat neŋ gayen bubulkuŋne wor po yeŋ nurd dunɛɛj hi geb, neŋ wor kadniniŋ ge amanɛɛj nurd yunɛɛj hitek. ¹² Al kura Al Kurunj ma kintinj gega, kadniniŋ ge amanɛɛj nurde yunɛɛj hitekbe Al Kurunbe neŋya hitek. Irde yeŋ beleŋ alya bereya niŋ amanɛɛj nurd yunɛɛj yunɛɛj gote igiŋɛŋbe neŋ hitte kurunj wor po forok yiyyɛŋ.

¹³ Be, Al Kurunj beleŋ Holi Spirit dunyiŋ geb, Al Kurunbe neŋya hike neŋ wor yeŋya hite goyen Holi Spirit beleŋ gab bebak dirde hike nurde hityen. ¹⁴ Irdeb Al Kurunj beleŋ Urmiŋ goyen alya bereya kurunj gayen Yumulgar teŋ teŋ Al hewoŋ yeŋ teŋ kerke megen gar katyiŋ hinhin goyen dilniniŋde keneŋ hinhet geb goke gago tagalde hite. ¹⁵ Niŋgeb al kura Yesube Al Kurunj Urmiŋ yeŋ nurd unɛɛj haŋ marbe Al Kurunbe yeŋya haŋ, irke yeŋ wor Al Kurunja haŋ. ¹⁶ Niŋgeb Al Kurunj beleŋ neŋ gayen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde dunɛɛj hi yeŋ nurdeb yeŋ hitte po tawuŋ heŋ hityen.

Gwahade niŋgeb Al Kurunbe alya bereya amanɛɛj nurde yunɛɛj yunɛɛj mata gote miŋ al. Niŋgeb al kura kadom niŋ amanɛɛj nurde yunɛɛj yunɛɛj mata teŋ hi al gobe Al Kurunja har, irke Al Kurunj wor al goya har.

¹⁷ Niŋgeb gwaha matbe Al Kurunj beleŋ alya bereya niŋ amanɛɛj nurd yunɛɛj hi mata gote igiŋɛŋbe neŋ beleŋ ga kawan forok irde pasi irtek. Gogab Yesu mata igiŋ teŋ hinhin gwahade po, neŋ wor megen gar heŋyabe gwaha teŋ hitekbe kame yeŋ beleŋ waŋ al igiŋya bulunya pota yird yird nalureb merem yaŋ ma diryɛŋ. Irkeb diliŋ mar huwartek goke kafura ma hetek. ¹⁸ Fudinde, al kura Al Kurunj beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurd unɛɛj hi goyen bebak teŋ hiyen al gobe kafura dufay miŋmoŋ hiyen. Gega al kura Al Kurunj beleŋ mata buluŋmiŋ goke merem yaŋ yiryɛŋ yeŋ nurde hiyen al gobe Al Kurunj niŋ kafura heŋ hiyen. Go teŋ hiyen gobe Al Kurunj beleŋ bubulkuŋne wor po yeŋ nurde yunɛɛj hi goyen igiŋ wor po buluŋ kuram moŋ goyen

keŋkela bebak ma teŋbe gogo kafura heŋ hiyen. ¹⁹ Al Kurunj wa neŋ gayen bubulkuŋne wor po yeŋ nurde duntinj geb, neŋ wor yeŋya kadniniŋ yagoya niŋ amanɛɛj nurde yunɛɛj hite. ²⁰ Munaŋ al kura, “Nebe Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurde unɛɛj hime,” yeŋ hi gega, kadom niŋ amanɛɛj ma nurde haram irde hi al gobe usi al wor po. Al gobe kadom diliŋde yeneŋ hi goyen goke amanɛɛj ma nurde unɛɛj hi kenem Al Kurunj epte ma kentek al gobe dahadem amanɛɛj nurde unɛɛj hiyen? Epte moŋ. ²¹ Niŋgeb Al Kurunj beleŋ saba kura dirtinj gobe gahade: al kura beleŋ Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurd unɛɛj hi kenem kadom niŋ wor amanɛɛj nurde unɛɛj hiyen.

Yesu niŋ dufaymiŋ saninj irde haŋ marte mata

⁵ Be, al kura Yesu Kristube fudinde Mesaia yeŋ nurde hi al gobe Al Kurunjen diriŋ. Neŋ megen niŋ albe al kura goke amanɛɛj nurde hityen kenem urmiŋ ge wor amanɛɛj nurde unɛɛj hityen. ² Niŋgeb neŋbe daha mat Al Kurunjen dirɛɛj weŋ goke amanɛɛj nurde yunɛɛj hite yeŋ nurtek? Gobe Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurde unɛɛj sabamiŋ po gama irde hitek. ³ Fudinde wor po Al Kurunj niŋ amanɛɛj nurde unɛɛj hityen kenem sabamiŋ goyen keŋkela gama irde mata teŋ hitek. Al Kurunjen dirɛɛj weŋbe megen niŋ marte mata buluŋ goyen igiŋ pel irde fole irtek haŋ geb, Al Kurunjen saba go gama irtek gobe metɛɛŋ moŋ. Megen niŋ marte mata buluŋ goyen pel irde fole irde hityen gobe dufayniniŋ Yesu niŋ tareŋ irde hite geb, gogo fole irde hityen. ⁵ Goyenbe ganuŋ beleŋ megen niŋ marte mata buluŋ goyen pel irde fole irde haŋ? Al kura Yesube Al Kurunj Urmiŋ yeŋ dufaymiŋ yeŋge tareŋ irde haŋ mar gore po gab megen niŋ marte mata buluŋ fole irde haŋ.

⁶ Be, al kura, “Fe baptais teŋ gab metɛɛŋ tiyɛŋ, irde darine wok irde kameŋ,” yeŋ megen gar katyiŋ al gobe Yesu Kristu. Yeŋbe fe baptais po teŋbe metɛɛŋ tiyɛŋ yeŋ ma wayyiŋ. Darim wok irde kamde kamde niŋ manan wayyiŋ. Yesu waŋ gwaha tiyyiŋ goke tagalde hi al gobe Holi Spirit. Holi Spiritbe mere fudinde po teŋ hi gore goke tagalde hi. ⁷ Niŋgeb Yesu niŋ keŋkela bebak titek detbe karwo gago: ⁸ Holi Spirit, irde Yon Baptais beleŋ fe baptais iryiŋ goyabe Yesu darim wok irde kamyiŋya gogo. Det karwo gobe al uŋkureŋ Yesu goke po yeŋ haŋ, hoyanj niŋ ma yeŋ haŋ. ⁹ Al megen niŋ beleŋ kadom niŋ tagalke fudinde yeŋ nurde hityen. Goyenpoga Al Kurunjen merebe det kurunj wor po, al megen niŋde mere folek. Niŋgeb Al Kurunj goreb Urmiŋ goke momoŋ dirde hiyen geb, fudinde wor po yeŋ nurde hityen. ¹⁰ Niŋgeb al kura Al Kurunj Urmiŋ niŋ dufaymiŋ saninj irde hi al gobe Al Kurunj beleŋ Urmiŋ goke tagaltiŋ gobe fudinde yeŋ nurde hi. Munaŋ al kura Al Kurunj niŋ hekkeŋ ma nurde hi al gobe Al Kurunj beleŋ Urmiŋ goke tagaltiŋ goyen fudinde yeŋ ma nurde hi geb, Al Kurunbe usi al yeŋ hi. ¹¹ Be, Al Kurunj beleŋ Urmiŋ ge tagaltiŋ gobe gahade: Al Kurunj beleŋbe yiŋgeŋya hugiŋɛŋ heŋ heŋ goyen dunyiŋ, irde hugiŋɛŋ heŋ heŋ gote miŋ albe Urmiŋ. ¹² Niŋgeb al kura Ur-

minya awalikde hañ gobe Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ minyañ. Munañ al kura Al Kurun Urminya awalikde ma hañ gobe Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ goyen miñmoñ.

Neñbe Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ goyenniniñ yañ

¹³ Be, nebe deñ alya bereya Al Kurun Urmin goke dufaytiñ tareñ irtin hañ mar goyen Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ matabe dende hitin goyen go nurwoñ yeñ asañ gago kañ duneñ hime. ¹⁴ Neñbe Al Kurunyen dufay gama irde det kurañ gusañeñ irtekeb gusañeñiniñ hugiñeñ wol heñ hiyen gobe nurde hite. Niñgeb gwahade po diryeñ yeñ dufayniniñ tareñ po kerdeya gusañeñ irde hite gago. ¹⁵ Irde det kurañ gusañeñ irtekb kurun goyen wol heñ duneñ hi yeñ nurde hite kenem gusañeñ irtekb goyen tumñañ yawartek yeñ nurde hite.

¹⁶ Niñgeb al kura Yesuyen alya bereya kadam kura belen mata bulun kura tiyyeñ gega, mata bulun gobe Al Kurun belen igin halde untek keneñbe kadam goke Al Kurun gusañeñ iryeñ. Irkeb Al Kurun belen yeñya hugiñeñ heñ heñ goyen go ma gorañ iryeñ. Al Kurun diliñde mata igin moñ gobe tumñañde mata bulun ala po. Al Kurunbe mata bulun igin halde yunyeñ gega,

mata bulun kurabe epte ma halde yunyeñ. Niñgeb mata bulun kura Al Kurun belen igin halde yuntek mata titin mar goke po Al Kurun gusañeñ irnayeñ dineñ hime. Fudinde, mata bulun kurabe Al Kurun belen epte ma halde yunyeñ geb, kame hugiñeñ kak alare hinayeñ. Niñgeb kadtin kura gwaha teñ hi al goke Al Kurun gusañeñ ma irnayeñ dineñ hime.

¹⁸ Be, Al Kurun Urminbe al kura Al Kurunyen dirin hitin mar goyen kenkela doyañ yirde hiyen geb, Satan belen epte ma bulun yiryen. Niñgeb al gwahade gobe mata bulun teñ tebañ ma teñ hañ yeñ nurde hite. ¹⁹ Irde megen nin mar kurun gabe Unñurar yufukde hañ, munañ neñ Al Kurun nurd unen hite marbe Al Kurunyen dirineñ weñ yeñ nurde hite. ²⁰ Irde Al Kurun Urminbe neñ gare Al Kurun nurde unen hinayeñ yeñ megen gar wañ bebak diryeñ goyen wor nurde hite. Niñgeb Al Kurunbe fudinde yeñ nurde hite. Fudinde, neñbe Al Kurunya hite. Irde Urmin Yesu Kristuya wor hite. Yesube Al Kurun fudinde wor po, irde Al Kurunya hugiñeñ heñ heñ gote miñ al. ²¹ Niñgeb, dirineñ yago, deñbe megen nin mar belen Al Kuruniniñ yeñ det mali dolon yirde hañyeñ goyen yeneñ bebak teñbe yilwa yirde hinayeñ.

2 Yon

¹ Be, Yesuyen alya bereyat doyan al parguwak ne gare ge bere salanneya diringe wenya Al Kurun belen basiña dirtiñ goke asañ gago kañ hime. Nebe denya Al Kurunyen mere fudinde gama irde hityen geb, goke den ge amaney nurde hime. Goyenbe ne po moñ. Al Kurunyen mere fudinde goyen nurde hañ mar gore wor tumñañ den ge amaney nurd duney hañ. ² Gobe denya neny tumñañ Al Kurunyen mere fudinde goyen nurde hite irde hugiñey nurde hitek geb, gogo den ge amaney nurde duney hite.

³ Neny denya tumñañ meremiñ fudinde goyen po gama irde kadniniñ yago niñ amaney nurd yunen hityen. Niñgeb Adoniniñ Al Kurunya Urmiñ Yesu Kristuya belen bunineñ dirde igiñ igiñ dirde bininiñ yisikamke igiñ hitewoñ yey gusunañ yirde hime.

Mere fudinde po gama irde hitek

⁴ Be, diringe yago kura Al Kurun belen gwaha gwaha ten hinayiñ dintiñ gwahade po mataya mereya fudinde goyen po gama irde kuñ hanjen gote mere momoñ nurdeb amaney wor po nurde himyen. ⁵ Niñgeb, bere salanney, neñbe kadniniñ ge amaney nurd yunen hitek. Ne belen mere gahade kañ hime gabe saba gergeñ niñ ma kañ hime. Saba gabe neñ belen hanjapya Yesu gama irtiriñde mat nurde gayenter wor nurde hite goyen goke po gineñ hime. ⁶ Irde Al Kurun niñ fudinde wor po amaney nurd uney hitek belñeybe yende saba gama irde mata ten hitek gogo. Sabamiñ

hanjapya nuramiñ gobe kadtin yago niñ amaney nurde yunen hinayiñ yitiñ go goyen.

⁷ Be, usi mar budam megen gar forok yey tukun hañ. Go mar goreb, "Yesu Kristube megen gar forok yiriñ gega, al hen ma forok yiriñ," yey hanjen. Saba gwahade tagalde hañ mar gobe usi mar, irde Yesu Kristuyen asogom. ⁸ Niñgeb mel gore usi dirnak geb, kenkela hen hinañ ko. Gogab Al Kurun niñ metey ten hanjen gote murungembe soñ ma henayiñ. Yey belen metentiñ gote murungem igiñ wor po duney. ⁹ Al kura Yesu Kristuyen saba go hende yingende dufay bulun manañ goya irde al saba yirde hinayiñ marbe Al Kurunya awalikde ma po hinayiñ. Munañ al kura sabamiñ fudinde goyen gama irde kuñ hinayiñ marbe Al Kurunya Urmiñya irde tumñañ awalikde hinayiñ.

¹⁰ Niñgeb al kura Yesuyen saba moñ saba hoyañ ten yatiñde wañ saba direñ tikeb al goyen yatiñde ma yukunayiñ. Irde gargar ma po yirnayiñ. ¹¹ Munañ kura-tiñ kura al gwahade goyen gargar iryeybe Al Kurun belen yey wor al gote metey bulun go farañ urde hi yey kinyey.

¹² Be, nebe mere budam momoñ dirtek nurde hime gega, asañde ma kayey. Gwahade yarab nigen wor wor kuñ deney gab mere dirmewoñ yey nurde hime. Gogab tumñañ aman niñ pultik wor po yetek.

¹³ Be, babake Al Kurun belen werne yey basiña irtiñ gote dirñey wen gore wor ge niñ nurde hañ goyen momoñ irayiñ ninañ geb, gago momoñ girde hime. Gogo po.

3 Yon

1 Be, kadne Gaius, ne Yesuyen alya bereyat par-guwak gare ge niñ asañ gayen kañ guneñ hime. Nebe geya Al Kurunyen mere fudinde goyen gama irde haryen geb, goke ge niñ amañeñ nurd guneñ himyen.

2 Be, kadne, gebe Al Kurunya awalikde po heñ beger wukkek hayiñ gwahade po, ulger manañ igiñ po hayiñ, irde meten teñ hayiñ kurun goyen wor igiñ po hiwon yeñ Al Kurun gusunañ irde himyen. **3** Yesuyen alya bereya kura wañ ge niñ yeñ, “Yeñbe Al Kurunyen mere fudinde go po keñkela gama irde kuñ hi,” ninke goke amañeñ wor po nurde gunmiñ. **4** Nebe al kura Yesu niñ dufaymiñ tareñ irde diriñne yara hitiñ gore Al Kurunyen mere fudinde goyen po gama irde mata teñ hañ yekeb goke gab amañeñ wor po nurde himyen. Det hoyañ niñbe gwahade ma nurde himyen.

5 Be, kadne, gebe kadge yago farañ yurde hayen. Irde al go po moñ, al hoyañ keñkela ma nurd yuney hayen mar manañ farañ yurde hayen. Niñgeb matage gwahade goreb gebe beger mat fudinde wor po Yesu gama irde ha goyen kawan irde hi. **6** Mel go kurabe gar wañ ge belen mel goke amañeñ wor po nurde yuntiñ goyen gar niñ Yesuyen alya bereya sios gayen momoñ dirañ. Niñgeb al kura ge hitte wañbe gubul teñ naña hoyañde kuniñ tikeb Al Kurun belen amañeñ nuryeñ mat farañ yurde hayiñ. **7** Fudinde, mel gobe Yesu niñ meten teñ teñ ge naña hoyañde kuñ hañ gega, Yesu ma nurd uney hañ mar kura belen farañ ma yurde hanjen. Hubu wor po. **8** Niñgeb neñ Yesuyen alya bereya belen al meten gwahade teñ kuñ hañ mar goyen gargar yirde farañ yurde hitek. Gogab neñ manañ Al Kurunyen mere fudinde goke meten teñ hite yeñ nurtek.

Diotrefesyen mata bulun

9 Be, nebe bikkeñ deñ gor niñ Yesuyen alya bereya goke asañ kañ dunmiriñ. Goyenbe Diotrefesbe Yesuyen alya bereya gote doyañ al heñ heñ ge po nurde hiyen geb, merene nurtek ma irde hiyen. **10** Niñgeb ne gor kuñ gab yeñ belen yiya dirde usi mere fakamde duneñ hiyen goyen kawan po tagalen. Al gote mata bulunbe go muñ po moñ. Yesuyen alya bereya kadam Al Kurun niñ meten teñ kuñ hañ mar goyen gargar ma yirde hiyen. Irde kadam kura belen Yesuyen meten mar goyen gargar yirtek belen wor pet teñ hiyen. Irde farañ yurde hañ mar goyen Yesuyen alya bereyat gabure wañ wañ niñ utañ yirde hiyen.

Demitriusyen mata igiñ

11 Be, kadne, mata bulun teñ hañ mar goyen gama ma yirde hayiñ. Mata igiñ teñ hañ mar go po gab gama yirde hayiñ. Al kura mata igiñ teñ hi al gobe Al Kurunyen al, munañ al kura mata bulun teñ hi al gobe Al Kurun ma nurd uney hi. **12** Demitriusbe al budam belen turun irde hanjen. Yeñbe Al Kurunyen mere fudinde go po gama irde mata teñ hiyen geb, matamiñ gore wor yeñbe al igiñ goyen kawan irde hi. Neñ wor yeñ ge igiñ mat tagalde hityen. Irke ge wor mereniniñ gobe fudinde yeñ nurde hayen.

13 Be, nebe mere budam momoñ girtek nurde hime gega, asañde ma kayeñ. **14** Nebe heñ ga ma kuñ geneñ. Irde geneñ gab mere giren yeñ nurde hime.

15 Bege kamke igiñ hayiñ. Kadge yago gar hañ ga wor ge niñ nurde hañ. Munañ Yesuyen alya bereya geya hañ goyen ne niñ yeñ, “Yeñ belen deñ ge nurde hi,” yeñ yunjkuren yunjkuren momoñ yirde yukayiñ. Gogo po.

Yut

¹ Be, nebe Yems kuliñ Yut, Yesu Kristuyen meten al. Nebe den alya bereya Adoniniñ Al Kurun belen hoy dirde bubulkuñne wor po yen nurd dunen hiyen irde Yesu Kristu belen doyan dirde hiyen mar goke asañ gago kañ hime.

² Denbe Al Kurun belen bunineñ dirde, bitin yisikamde, bubulkuñne wor po yen nurde dunen hiwon yen gusunañ irde hime.

³ Be, kadne yago, hañkapyabe Al Kurun belen nen tumñañ dumulgañ tiyyin goke asañ kañ dunmewon wor po yen nurde himyen. Goyenbe mere momonñin nurdeb mere miñ hoyañ kayen yen nurde gago asañ kañ hime. Mere gobe gahade: Yesu niñ dufay sañin ird ird gobe Al Kurun belen alya bereyamin wawun unku rende po yunin. Niñgeb belen hoyañbe hubu wor po. Goke tenbe Yesu niñ dufaytin taren iramin goyen sañin po tanarde hinayin. Monjo al hoyañ belen dufaytin bulun yirnayin geb. ⁴ Mere ga dinen hime gabe al kura mar belen balmin den hitte wañ usi dirde hanjen geb, gago dinen hime. Mel gobe Al Kurun palap ma irde hanjen mar. Irdeb, "Al Kurun belen bunineñ dirde igin igin dirde hi geb, mata bulunbe igin mali ga ten hittek," yen hanjen. Irde Doyan Al Kuruniniñ Yesu Kristube tarenmin kurun wor po gega, pel irde hanjen. Niñgeb mel gote mata bulunmin goke bikken Al Kurun belen kame merem yan yiren yirin.

⁵ Be, Doyan Al Kurun belen alya bereyamin Israel mar goyen Isip nanare mat hoyañde yukurin gega, yukun hikeyabe al kura dufaymin yen ge sañin ma irkeb gasa yirke kamde pasi hamin goyen denbe kenkela nurde hañ. Goyenbe goyen goke sopte bebak dirmeke nurnañ yenbe gago dinen hime. ⁶ Irde Al Kurunyen miyon buda goyen denem karkuwan yuntin gega, goke ep yen ma nurde Al Kurun asogo irkeb gasunminde mat yakira tike tubul ten hoyañde kwaminiñ goke nurnayin. Miyon gobe Al Kurun belen sen taren epte ma tol yetek gore po fere yirde kidoma bulun wor po bana yirtin hañ. [†] Gon po hen kame merem yan yird yird Nalu Kurun goke doyan hen hañ. ⁷ Sodomya Gomoraya taunde niñ marya taun binyan goyan niñ marya wor mata bulun gwahade goyen po tiyamin. Go mar gobe lelep mata ten hinhan, irde alya bereya ferd ferd mata kura Al Kurun belen bisam yirtin goyen mali mali ten hinhan. Irkeb mata bulunmin gote murungem bulun kurun wor po goyen al belen go ke-

[†] *Senya kidomaya yitin gobe megen gake yitin. Miyon yago gobe Al Kurunyen gasunde mat yakira tike megen katamin. Megenbe Al Kurunyen gasun yara mon, mata bulunbe makin hi. Goke tenbe megen gayen 'kidoma' yitin gogo.*

nen kafura henbe gwaha ma ten hinayin yen Al Kurun belen kak hugineñ hiyen gore kumga yirin.

⁸ Niñgeb den hitte balmin wayan mar goyen wor mata gwahade go ten hanjen. Go mar gobe mata bulun ten ten niñ po mitemitem nurde go po gama irde yin gen goyen po Al Kurun dilinde tikiñ bulun wor po yirde hanjen. Irde Al Kurunyen mere pel irde miyonmin wor mere bulun mat yirde hanjen. ⁹ Goyenbe Al Kurunyen miyon gote kurunmin Maikel wor Satan mere bulun mat kura ma iryin. Yenbe Mose hakwam ganun belen tiyyen yen Satanya kadom mohonde tiyaryumya goyen Satan go mere bulun mat kura ma iryin. Gwaha irtineñbe, "Mere bulun taha kurun gakebe Doyan Al Kurun belen gab ginen tiyyen," inyin. ¹⁰ Goyenpoga go mar gobe det kura miñ kenkela bebak ma ten henya-be mere bulun mat ten hanjen. Yenbe dapña belen mata ten hanjen yara, kenkela ma dufay hen mali ulinde po aman hetek mata go po gama irde hanjen. Mel gobe gwaha ten henbe yin gen bulun wor po yirde hanjen. ¹¹ Niñgeb goke bunineñ wor po nurd yunen hime. Go mar gobe Kein belen mata bulun tiyyin goyen po gama irde hanjen. Irde Balam belen hora niñ ten mata bulun tiyyin gwahade goyen po ten hanjen. Irde Kora belen Al Kurun asogo irde kanduk kinyin gwahade po, mel go wor Al Kurun asogo irde hanjen geb, kanduk kurun kennayin.

¹² Go mar gobe mata bulun tihit yen memyak ma nurde Yesu kamiñ goke bebak ten ten ge dula ten hanjende gor mali wañ keperde binje nene hanjen. Niñgeb mel gore dula mata gote miñ goyen bulun irde hanjen. Mel gobe yin gen ge po nurde hanjen. Mata-minbe kigarin kin kura menje belen tawayen gega kigarin ma katyen go gwahade goyen po, mataminbe igineñ minjon. Yenbe he igineñ hetek nalure igineñ ma hiyyen, irde he go wasen temeyke kamtin hiyen go gwahade goyen po, Al Kurun dilinde hugineñ ge kamtin hinayin. ¹³ Yenbe makañ duba huwarke dadilo kawan forok yen hanjen yara mata bulunmin memyak goyen bana ma kunbe kawan forok yirde hanjen. Go mar gobe dinambe kura hunhilok yinen hanjen gore belnen wor po goyen tubul ten belen hoyañde kunayin go gwahade goyen, dufaymin kenkela ma kipirtin hanjen. Niñgeb gwahade mar gokeb Al Kurun belen gasun bulun kidoma wor po goyen bana yermeke gon hugineñ hinayin yen gitik irtin hi.

¹⁴ Be, bikken Adam hitte mat wañ wañ asi basanmin ⁷ Enok belen al gwahade forok yetek goke ten gaha yirin: "Doyan Al Kurun belen miyonmin yago budam wor po goya wañ hi go kennañ. ¹⁵ Yenbe wañ megen niñ

alya bereya kurun gayen igin ma bulun yinen pota yiryen. Irdeb Al Kurun palap ma irde han mar gore asogo irde mata bulun titin kurun goyen goke merem yan yirde gote murungem bulun wor po yunyen. Irdeb Al Kurun asogo irde mere bulun bulun irde hitin kurun goyen goke merem yan yirde gote murungem bulun wor po yunyen," yirin. ¹⁶ Go mar gobe Al Kurunyen meten goke bearar tenbe ug po ngak yen hanjen. Mel gobe yingen ge po turun turun ten hanjen, irde yingen ge po nurde al hoyan usi yirde bin yade hanjen.

Dufaytin Yesu nin sanjin irde hen hen mata

¹⁷ Be, kadne yago, denbe han kanya Yesu Kristuyen mere basan mar aposel belen mata kame forok yenyayin goke dinamin goyen bitin sir ma yiyyen. ¹⁸ Aposel belen gaha dinamin: "Nalu funan binde hen hikebe tatuwan dirde hinman dirde, dufay bulun Al Kurun belen igin ma nurde hiyen go po gama irde mata ten hiten mar forok yenyayin," yamin. ¹⁹ Al gwahade goreb dindiken ulin kadam bulun nurd gunen ten hinayin yen den bana bipti forok irde hanjen. Mel gobe Holi Spiritya ma han geb, ulinde aman hen hen den nin mata bulun po gama irde hanjen.

²⁰ Goyenbe, kadne yago, denbe Yesu nin dufaytin taran iramin go hende hen hentin igin wor po irde hinayin. Irde Holi Spiritya hen Al Kurun gusunan irde hin-

ayin. ²¹ Irde Doyan Al Kurun Yesu Kristu belen bunin den dirde Al Kurunya hugin hen hen taran goyen dunyen yen nurde Yesu wan wan nin doyan hen hinayin. Gwaha ten hen yabe Al Kurun belen den goyen bulunkene wor po yen nurd duntek mata igin goyen po ten hinayin. ²² Irde alya bereya Yesu nin dufaymin sanjin ma irde dufay budam irde han mar nin bunin den nurde yunen hinayin. ²³ Irde al kura mata bulun ten kak alare kutek hen han mar goyen yade Yesu hiten yukun hinayin. Irde al kura mata bulun tike goke bunin den yirde faran yurde hinayin. Goyenpoga den wor mata bulun goyen tinak geb, kenkela wor po hen ga hinayin. Denbe gwaha ma wor po tinayin!

²⁴ Be, Al Kurunbe sanjinmin kurun wor po geb, faran durke epte ma mata bulunde katnayin. Irdeb Al Kurun den den turun yan wor po hiten dukuke dilin mar huwarnayin. Irde denbe mata buluntin minmon geb, kanduknen ma nurde amanen wor po nurde hinayin. ²⁵ Yen unkenen po gab Al Kurun. Irde Yesu Kristu belen meten titin go hende nen gayen mata bulunde mat dumulan tiyyin. Ningen yen po den den turun yan irde hiten. Yenbe Doyan Al Kurun wor po, taranmin wor kurun wor po. Irde megenya nan kinya det kurun gate doyan al wor po. Biken wor gwahade po hinin, han ka manan hi, irde kame wor gwahade po hiyen. Fudinde wor po.

Yuwarwar

1 Be, asañ kanj hime gabe kame mata forok yeyenayin goyen Yesu Kristu belen nikala nirkeb gago kanj hime. Al Kurun belen mata heñ ga moñ forok yinin tahañ goyen meten marmen yikala yiri yey Yesu momon iriyin. Irkeb Yesu Kristu belen meten marmen kurab ne Yon gayen momon irayin yey miyonmin hulyan irke wañ momon niriyin. ² Nebe Al Kurunyen mereya Yesu Kristu belen tagalde hinhin mereya kurun goyen delner yenen hinhem geb, goke al momon yirde himyen.

³ Niñgeb al kura mata kame forok yetek goke yitin gayen kapyan hinayin mar gobe Al Kurun belen guram yirde taren yiryen. Irde mata kame forok yetek goke yitin gayen kapyan heke nurde gama irde hinayin marbe Al Kurun belen guram yirde sañin yiryen. Gobe mata goke katin gwahade po heñ ga ma forok yinin tahañ geb, gago dinen hime.

Yon belen taun 7 bana Yesuyen alya bereya hañ goyen goke asañ kayyin

⁴ Be, ne Yon belen den Yesuyen alya bereya Esia † naña bana niñ taun 7 bana hañ mar goyen goke asañ gago kanj hime.

Be, bikken hinhin, hañka hi, irde kame wayyen al Al Kurun belen buninen dirde bitin yisikamke igin hiwon yey gusanan irde hime.

Irde Holi Spirit mata wukken wor po 7 minyan †† gore wor gwahade po dirwon yey nurde hime.

⁵ Irde Yesu Kristu wor buninen dirde bitin yisikamke igin hiwon yey nurde hime.

Yesu Kristube Al Kurunyen mere binde mat fudinde wor po tagalde hinhin.

Yenbe kamtinde mat huward huward mata goyen yey wa miñ uryin.

Yenbe megen niñ doyan mar karkuwan gote doyan al.

Yey belenbe neñ gayen bubulkuñe wor po yey nurd dunenbe darim wok irde kamiñde mat mata bulun bana mat dad siña diryin.

⁶ Irde Naniñ Al Kurunyen yufukde derde yey dolon ird ird mata doyan mar diryin.

Niñgeb den turun yanja taren yabe huginen huginen Yesu hitte po hiyen. Fudinde wor po.

⁷ Ga nurnan, yenbe kigarin kin faykek hende kater hi-keb

al tumnan kennayin.

† Esia naña gobe gayenter niñ Esia naña kurun goke ma yitin. Gayenterbe Turki inen hanyen. †† Namba 7 gote miñbe Al Kurunyen asañdebe bulun kuram moñ, wukkek wor po goke yitin.

Hakde fakamamin marya megen niñ alya bereya tumnan daniñ gwaha irtirin yey esen obam tinayin.

Gabe fudinde forok yiyyen! Fudinde wor po.

⁸ Be, Al Kurun tarenmin kurun wor po, Doyan Al Kurun belen, "Nebe Alfaya Omegaya, * det kurun gayen miñ urmirin al, irde det kurun gayen pasi ird ird al," yey hi. Yenbe bikken hinhin, gayenter hi, irde kame wañ wañ albe yey gogo po.

Yon belen Yesu Kristu kinyin

⁹ Be, ne Yonbe denya tumnan Yesuya heñbe dadatin yara himirin hime. Irde yey ge ten kanduk tumnan yenen hite. Neya denyabe Al Kurun belen alya bereyamin doyan yird yird bana gon tumnan hite. Irde yey ge ten kanduk bana hite gega, goke mukku ma ten goya goya sañin heñ heñ ge pinen ma heñ hite. Be, ne belen Al Kurunyen mereya Yesu belen tagalde hinhin mereya kurun goyen tagalde himeke al belen goke igin ma nurdeb nade Patmos motmotde gago neramin.

¹⁰ Be, Doyan Al Kurunyen naña nalu kurare kurab Holi Spirit belen sañin po ketal nuryin. Irkeb harhokne belen mat al melak kura bigul mere yara kurun po forok yeke nurmirin. ¹¹ Mereminbe gahade: "Mata keneñ ha gayen asañde kaya. Irdeb asañ go Yesuyen alya bereya sios taun 7 bana hañ goke ten kerke kuyen. Taun 7 gobe Efesus, Sumena, Pergamum, Taiataira, Sardis, Filadelfiyabe Laodisia," inyin.

¹² Be, al mere nira go kene yenbe tigiri timirin. Tigiri tenbe hushi go hende yerde yusun yurde hanyen kutum 7 gol hora belen po yitin goyen yinmirin. ¹³ Irdeb hushi 7 go kahaltebe al kura "Al Urmin" inen hanyen goyen kinmirin. Yenbe amil sobam kerke kurun kahan patare po hitin, irde gol belen po kan yara irtin goyen dumunde bili irtin minyan. ¹⁴ Tonanya tonan yuwalnenya gobe sipsip wuynenya gagapya faykek wor po go gwahade hinhin, irde dilinbe kak melak yara agat urde hinhin. ¹⁵ Irde kahanbe ain kura baras inen hanyen goyen kakde kumga tike buk yey hel yey hanyen go gwahade yara hinhin. Irde merembe hamula kurunde mat fe solok yey migirin kurun po ten hitin yara nurmirin. ¹⁶ Haniñ yase belenbe dinambe 7 yanarde hinhin. Irde fulenare niñ bidila kura misiñ kurhan kurhan goyenbe mohon bana mat wañ hinhin. Irde kinminbe naña taren po timiytin yara hinhin.

¹⁷ Be, go keneñbe kafura wor po heñ al kamtin yara heñ kahan minde kater dokolhon yugulun timirin. Ir-

‡ Alfabe Grik mere kanj kanj matere mere bilmin mehen, munan Omegabe funande. Alfa gote miñbe miñ urd urd niñ yitin, munan Omegabe pasi ird ird niñ yitin.

keb yef beley haniy yase ne hende kerde gaha ninyin: "Kafura ma hawayin. Nebe det kurun gayen min urmirin al, irde det kurun gayen pasi ird ird al. ¹⁸ Nebe gwahader hitin al. Kammirin gega, sopte huwarde gwahader po delne gerger himyen gago nenha. Nebe kamde kamde mataya kamtin marte gasunya doyan yird yird tarene yan. ¹⁹ Nin geb ge beley mata gayenter forok yef han, irde kame forok yefanin kurun goyen delger yefan ha gayen asande kayayin. ²⁰ Hanne yase bana dinambe 7 han gaya hulsi 7 gol beley po yirtin gote min banare hitin gobe gahade: dinambe 7 gobe Yesuyen alya bereya sios taun 7 bana han gote Al Kurunyen miyon 7 nin yitin. Irde hulsi 7 gobe Yesuyen alya bereya sios taun 7 bana han goke yitin," ninyin.

Efesus nin Yesuyen alya bereya nin yirin

2 Be, al gore sopte gaha ninyin: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Efesus taunde han mar goyen doyan yirde merene basan han saba yirde hiyen al go hitte mere gahade kayayin:

Mere gabe al dinambe 7 haniy yase beley yanarde hulsi go hende yerde yusun yurde han yen kutum 7 gol beley po yirtin goyen kahalte kun wan ten hiyen al gore gaha yirin:

² Nebe den beley mata igin ten meten sanin po ten han yen, irde kanduk yefan han yen goke mukku ma ten sanin po han han yen goyen nurde himyen. Irde al kura dufay bulun minyan mar goya hitek ma nurde han yen go wor nurde himyen. Irde al kura yingen ge yef, 'Nen be Yesuyen mere basan mar,' yef al hoyan usi yirde han yen mar goyen tunan yurde meremin be usi goyen kenkela bebak ten han yen go wor nurde himyen. ³ Den be ne nin ten kanduk kurayen kurayen yefan han yen gega, goke mukku ma ten tare po han han yen. Kanduk goke yul ma yef han yen.

⁴ Goyenpoga matatin kura goke igin ma nurde hime gobe gahade: den be han kanya Al Kurunya al hoyanya nin amanen wor po nurd yunen hinhan gega, gayenterbe go mata gob tubul ten gwaha ma ten han. ⁵ Den be mata igin wor po ten hinhande mat katamin gobe ugu wor po katamin geb, goke dufay henayin. Irde mata buluntin yubul ten be yef ge bitin mulgan hekeb han kanya mata igin ten hinhan goyen sopte ten hinayin. Munan gwaha ma tinayin be ne beley den hitte kun be nere hulsi den bana hi goyen gasunende mat ten sinja irmeke gabutin gobe hubu po hiyyen. ⁶ Gega mata igin kura ten han yen goke amanen nurde hime gobe gahade: Nikolasyen usi mere gama irde han yen mar gore mata ten han yen goke ne beley igin ma wor po nurde himyen gwahade goyen po, den wor go mar goke igin ma nurde yunen han yen. Gobe igin wor po ten han yen.

⁷ Nin geb al kirmin minyan marbe Holi Spirit beley sios momon yirde hi goyen nurde bebak tinan ko. Al kura mata bulunya kandukya goyen fole yirnayin marbe ne beley ok yinmeke nene huginjen hitek he

iginen Al Kurunyen gasunde han goyen igin nenayin," yirin.

Sumena nin Yesuyen alya bereya sios nin yirin

⁸ Be, al gore sopte gaha ninyin: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Sumena taunde han mar goyen doyan yirde merene basan han saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayin:

Mere diren tihim gabe det kurun gayen min uryin irde kame det kurun gayen pasi iryen al gote mere. Yen be kamin gega, sopte huwayin. Meremin be gahade: ⁹ Nebe den beley kanduk yefan han yen irde dettin min mon geb det nin amu wor po han han yen gobe nurde himyen. Gega Al Kurunyen gasunde nin detbe budam wor po den hitte han! Nebe al kura yingen ge yef, 'Nen be Yuda mar,' yef al usi yirde han mar gore mere bulun mat dirde han yen gobe nurde himyen. Go mar gobe Yuda mar wor po mon, irde Satanyen mere gama irnin yef gabu irde han yen mar yef yefan himyen. ¹⁰ Nin geb den be kanduk yefanin goke kafura ma henayin. Ga nurnan. Satan beley den goyen, "Gwaha yirmeke Al Kurun nin dufaymin tare irtin goyen tubul tinan," yef den han bana gon nin al kura yade koyare yiryen. Irde den goyen bulun bulun dirke nan fay 10 gayen kanduk bana hinayin. Gega ne nin dufaytin sanin irtin gobe sanin po tanarnayin. Mudunke kamnayin goke bada ma henayin. Gwaha tinayin be kame gote murungem igin wor po Al Kurunya huginjen han han goyen dunen.

¹¹ Nin geb al kirmin minyan marbe Holi Spirit beley sios momon yirde hi goyen nurde bebak tinan ko. Al kura mata bulunya kandukya goyen fole yirnayin marbe kamnayin gega, sopte kamde kamde gasun kak alare ma kun be Al Kurunya hugin hinayin," yirin.

Pergamum nin Yesuyen alya bereya sios nin yirin

¹² Be, al gore sopte gaha ninyin: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Pergamum taunde han mar goyen doyan yirde merene basan han saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayin:

Mere diren tihim gabe fulejare nin bidila kura misin kurhan kurhan goyen minyan al gote mere. Meremin be gahade: ¹³ Nebe den goyen Satan beley nigen tiyun wor po yef nurde tare po meten ten hiyende gor han gobe nurde himyen. Gega den be kanduk go bana han goke kafura ma han ne po gama nirde han. Den be ne nin dufaytin tare irtin goyen tubul ma ten han. Irde ne nin binde mat fudinde wor po tagalde hiyen al Antipas goyen al beley tauntin bana gon mayke kamin goyenter wor den be ne nin dufaytin sanin irtin goyen tubul ma tiyamin. Fudinde, tauntin bana gon be Satan beley han meten ten hi.

¹⁴ Goyenpoga matatin kura igin ma nurde himyen goyen momon diren tihim gobe gahade: den han bana gon nin al kurabe Balamyen saba gama irde

taunde haɗ mar bana goɗ niɗ al kura matamiɗbe uliɗ umɗa tikiɗ ma yirtiɗ yara Al Kurunɗ diliɗde wukkeɗ haɗ. Mel gobe Al Kurunɗ diliɗde wukkeɗ hitiɗ mar gote amil faykek wor po goyen yunmeke hor tenbe neya heɗ mata huwak teɗ hinayiɗ. Mel gobe gwaha yirtek po haɗ geb, gogo yireɗ. ⁵ Niɗgeb al kura mata bulunɗa kandukya goyen fole yirniyiɗ marbe mel go yireɗ gwahade goyen po, amil faykek wor po goyen hor yirde yuney. Irde deɗembe Al Kurunɗa hugiɗeɗ hitek marte deɗem katiɗ asanɗe mat yade siɗa ma yireɗ. Gwaha titɗeɗbe Adoneya miyoɗmiɗyat diliɗ mar mel goyen nere yeɗ nurd yuney. ⁶ Al kirmiɗ miɗɗanɗ marbe Holi Spirit beleɗ sios momoɗ yirde hi goyen nurde bebak tinaɗ ko," yiriɗ.

Filadelfia niɗ Yesuyen alya bereya sios niɗ yiriɗ

⁷ Be, al gore sopte gaha niɗniɗ: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Filadelfia taunde haɗ mar goyen doyaɗ yirde merene basanɗ heɗ saba yirde hiyen al hitte mere gahade kayayiɗ:

Mere direɗ tihim gabe wukkeɗ wor po, irde mere fudinde po teɗ hi al gote mere. Yeɗbe Al Kurunɗ beleɗ alya bereyamiɗ doyaɗ yird yird gasuɗ Dewityen taun iney hanɗen gote miɗ al geb, taun yame degel degel ki goyen miɗɗanɗ. Yeɗ beleɗ yame goyen hol iryeɗbe al kura beleɗ epte ma tayyeɗ. Irde yeɗ beleɗ yame goyen tayyeɗbe al kura beleɗ epte ma digilyeɗ. Meremiɗbe gahade: ⁸ Nebe deɗ beleɗ mata dahade teɗ haɗ goyen nurde hime. Deɗ goyen igiɗ Dewityen taun bana hurkunayiɗ yeɗbe yame degelde dunmiɗ ga hi ga kennanɗ. Ne beleɗ yame degelde dunmiɗ gabe al kura epte ma tayyeɗ. Deɗbe sanɗiɗtiɗ kurunɗ moɗ gega, merene po gama irde ne niɗ helwanɗ ma heɗ hanɗen goyen nurde hime. ⁹ Ga nurnanɗ! Al buda Satanyen mere gama irde haɗ mar gobe usi mar wor po. Go mar gobe yiɗgeɗ ge yeɗ, 'Neɗbe Yuda mar,' yeɗ haɗ gega gwahade moɗ. Nebe go mar goyen bul yirmeke deɗ hitte wanɗ ka-hanɗiɗ miɗde urgunɗ kanayiɗ. Irdeb ne beleɗ bulkuɗne wor po yeɗ nurd duneɗ himyen goyen ke-neɗ bebak tinaɗ. ¹⁰ Deɗbe kanduk yeneɗ mukku ma teɗ tareɗ heɗ heɗ ge piɗeɗ ma heɗ hinayiɗ yeɗ tareɗ po dinmiriɗ goyen po gama irde hanɗen geb, ne wor kanduk kurunɗ forok yeɗ yeɗ nalure kanduk gore bulunɗ dird dird belɗeɗbe pet tiyeɗ. Kanduk gobe alya bereya megen haɗ kurunɗ gote dufaymiɗya matamiɗya tunanɗ yurd yurd niɗ forok yiyyeɗ gega, deɗ goyen kanduk go bana mat dad siɗa direɗ.

¹¹ Nebe heɗ ga ma wayeɗ. Niɗgeb mere fudinɗeɗa mata huwakya deɗ hitte hi goyen keɗkela po tanarde hinayiɗ. Gogab kame matatiɗ igiɗ gote murunɗgem goyen al hoyanɗ beleɗ epte ma goranɗ dirnayiɗ. ¹² Niɗgeb al kura mata bulunɗa kandukya goyen fole yirniyiɗ marbe Al Kurunɗen ya balem gote tolaminiɗ yireɗ geb, Al Kurunɗa hugiɗeɗ hinayiɗ. Yeɗbe ya balem go ma po tubul teɗ siɗare kunayiɗ. Nebe Al Kurunɗen deɗemya taunmiɗ gote deɗemya goyen mel go uliɗde kayeɗ. Irde deɗne wor kayeɗ.

Taun gobe Yerusalem gergeɗ, Al Kurunɗen gasunɗe mat katyeɗ. ¹³ Al kirmiɗ miɗɗanɗ marbe Holi Spirit beleɗ sios momoɗ yirde hi goyen nurde bebak tinaɗ ko," yiriɗ.

Laodisia niɗ Yesuyen alya bereya sios niɗ yiriɗ

¹⁴ Be, al gore sopte gaha niɗniɗ: "Gebe Yesuyen alya bereya sios Laodisia taunde haɗ mar goyen doyaɗ yirde merene basanɗ heɗ saba yirde hiyen al hitte asanɗ gahade kayayiɗ:

Mere direɗ tihim gabe mere fudinde gote miɗ alyen mere. Yeɗbe biɗa tiyyiɗ goyen fudinde po gama ird ird al, irde Al Kurunɗ niɗ fudinde po tagal tagal al. Al gobe det kurunɗ gayen Al Kurunɗ beleɗ forok yiriɗ gote doyaɗ al. Meremiɗbe gahade: ¹⁵ Nebe deɗ beleɗ mata dahade teɗ hanɗen goyen nurde hime. Dende Al Kurunɗ gama ird ird matatiɗbe sanɗiɗ wor po moɗ, irde bulunɗ wor po moɗ, kahaltem po haɗ. Gobe fe kura uka wor po moɗ, irde uysunɗ wor po moɗ go gwahade goyen. Goyenbe deɗ goyen uka hiniɗ yeɗbe ukam po hiwoɗ, munanɗ uysunɗ hiniɗ yeɗbe uysunɗ po hiwoɗ yeɗ nurde hime. ¹⁶ Deɗbe fe kura uka wor po moɗ, irde uysunɗ wor po moɗ yara geb, mohonɗer mat meyanɗ titiɗ yara dirde demeyde harhokne duneɗ tihim. ¹⁷ Deɗbe dindigeɗ ge yeɗbe, 'Neɗbe igiɗ wor po hite. Mataniniɗbe igiɗ po teɗ hityen geb, mata igiɗ hoyanɗ kura neɗ titekbe hubu,' yeɗ hanɗen. Goyenpoga deɗbe al buniniɗ wor po, mata igiɗ kura deɗ hitte ma hi goyen bebak ma teɗ haɗ! Deɗbe kananɗ mar, kupsonɗ heɗ kunɗ haɗ, irde dilitiɗ titmiɗ yeɗ deneɗ hime. ¹⁸ Niɗgeb ne hitte mat gol hora † kakde kumga tike igiɗ wor po hitiɗ goyen damu tinaɗ dineɗ hime. Gogab Al Kurunɗ diliɗde samunɗiɗ yanɗ mar wor po henayiɗ. Irde amil faykek †† ne hitte damu tinaɗ dineɗ hime. Gogab kupsonɗ heɗ memyak hitiɗ haɗ goyen amil gore ulitiɗ aw duryeɗ. Irde dilitiɗ titmiɗ go sope yird yird goke he fimiɗ kura ne hitte damu tinaɗ dineɗ hime. Gogab igiɗ nanɗkennayiɗ.

¹⁹ Nebe al kura bubulkuɗne wor po yeɗ nurde yuney himyen marbe bulunɗ tike goke yineɗ teɗ saba yirde himyen. Niɗgeb mata igiɗ gama yird yird mata goke po nurde hinayiɗ. Irde mata bulunɗiɗ yubul teɗ yeɗ ge bitiɗ mulganɗ hiyyeɗ. ²⁰ Ga nurnanɗ! Nebe yamere huwarde yame mayde hime. Al kura merene nurde yame degelde nunkeb bana goɗ hurkuɗbe yeɗya dula teɗ yeɗya hireɗ.

²¹ Niɗgeb al kura mata bulunɗa kandukya goyen fole yirniyiɗ marbe ne beleɗ al bulunɗ fole irde deɗne yanɗ wor po heɗ Adoneya har gwahade goyen po, yeɗ wor doyaɗ mar karkuwanɗ heɗ neya heɗ heɗ sanɗiɗ goyen yuney. ²² Al kirmiɗ miɗɗanɗ marbe Holi Spirit beleɗ sios mere momoɗ yirde hi goyen nurde bebak tinaɗ ko," yiriɗ.

† Al Kurunɗ diliɗde mata igiɗ wor po goke yitiɗ. †† Amil faykekbe mata huwak wukkeɗ wor po goke yitiɗ.

Al Kurunyen gasunđe niŋ taun goke yiriŋ

4 Be, al gore gwaha yiriŋ go kamereb Al Kurunyen gasunđe hurkuŋ hurkuŋ yame figiltiŋ hinhin goyen forok yeke kinmiriŋ. Irkeb al melak kura haŋkapyo bigul mere titiŋ yara nurmiriŋ goyen gore po, “Hende gar waya. Irkeb kame mata dahade forok yenayiŋ goyen gikala giren,” ninyiŋ. ² Irkeb goya goyen po Holi Spirit beley tareŋ po ketal nuryiŋ. Irkeb kemne mat Al Kurunyen gasuŋ bana Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe al kura keperde hike kinmiriŋ. ³ Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe gor keperde hinhin al gote dinsokbe yaspa horaya hora bukkeŋ konilian iney hanŋyen go gwahade yara agat urde hinhin. Irde gamatsaw beley keperd keperd gasuŋ go milgu irtiŋ goyen kinmiriŋ. Gamatsaw gobe hora digulak emeral iney hanŋyen gwahade yara melak heŋ hinhin. ⁴ Be, Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ go siŋakyaŋbe doyaŋ marte keperd keperd gasuŋ 24 gore milgu irtiŋ hinhan. Go hereŋbe Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ mar parguwak 24 beley kipirtiŋde hinhan. Mel gobe amil faykeŋ hor yirde tonanđebe doyaŋ alyen tonanhor yirtiŋ hinhan. ⁵ Be, Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe matbe dagamel teŋ daga kateŋ hururuŋ teŋ hinhin. Keperd keperd gasuŋ goyen diliŋ marbe hulsi 7 beley melak heŋ toltol yeŋ hinhan. Hulsi 7 gobe Holi Spirit mata wukkeŋ wor po 7 miŋyaŋ go goyen. ⁶ Irde makaŋ ala galas beley po irtiŋ yara wukkeŋ wor po goyen wor keperd keperd gasuŋ go diliŋ mar beley hinhin.

Be, doyaŋ mar 24 gote keperd keperd gasuŋ Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ milgu irtiŋ goyen kahal banabe det biŋfut miŋyaŋ Al Kurunyen beley yirtiŋ kura sipte hinhan. Det gote biŋya harhokya beleybe diliŋ beley po sam yirtiŋ hinhan. ⁷ Det biŋfut miŋyaŋ goyen kurabe laion yara kinmiriŋ. Kurabe bulmakaw yara, irde kurate kimiŋbe al kimiŋ yara kinmiriŋ. Irde funanbe buntuluŋ naŋa kota foy titiŋ yara gor hike kinmiriŋ. ⁸ Det biŋfut miŋyaŋ sipte goyen yuŋkuren yuŋkurenbe tapen 6 miŋyaŋ hinhan. Irde uliŋ pigiŋbe diliŋ beley po tumŋaŋ sam yirtiŋ hinhan. Tapen yufuk bana manaŋ diliŋ beley sam yirtiŋ hinhan. Det biŋfut miŋyaŋ gobe nanƙahalya wawuŋya hugiŋeŋ gaha yeŋ hinhan:

“Al wukkeŋ, al wukkeŋ,
Doyaŋ Al Kurunyenbe al wukkeŋ wor po.
Al Kurunyen tareŋmiŋ kurunyen wor po gobe
bikkeŋ hinhin, gayenter hi,
irde kame wayyen,” yeŋ hinhan.

⁹ Det biŋfut miŋyaŋ gore Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe keperde heŋ gwahader hitiŋ al goyen deŋem turuŋyaŋ irde isoka irde metenmiŋ goke igiŋ nurd uney hinhan. ¹⁰ Gwaha teŋ hike goya goyenbe Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ mar parguwak 24 beleybe Doyaŋ Al Kurunyen gasunđe keperde hinhin al gote diliŋ mar urguŋ kaŋ gwahader hitiŋ al goyen doloŋ irde hinhan. Mel gobe doyaŋ mar karkuwanđe tonanhor miŋ goyen yugu teŋ Doyaŋ Al Kurunyen keperd

keperd gasuŋ goyen kahaŋ miŋde yerdeb gaha yeŋ hinhan:

¹¹ “Gebe Doyaŋ Al Kurunyniŋ, irde Al Kurunyniŋ.
Ge beley po ga det kurunyen gayen yirariŋ.

Dufayge po gama irde det kurunyen gayen forok yirariŋ.
Niŋgebe deŋe turuŋyaŋ yaŋya saŋiŋ kurunyen tetek po ha.

Irde palap girtek po ha,” yeŋ hinhan.

Asanya Sipsip al diriŋ dirŋeŋya

5 Be, go kamereb Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe kipirtiŋ hinhin al gote haniŋ yase banabe asaŋ sobam bili irtiŋ kura goyen tanarde hike kinmiriŋ. Asaŋ gobe harhok beleybe biŋ beleybe tumŋaŋ katiŋ, irde det unguni yara goyen 7 yade asaŋ bili irtiŋde gor saŋiŋ yirtiŋ hinhan. ² Be, nebe Al Kurunyen miyoŋ tareŋmiŋ kurunyen wor po kura gore hokde, “Ganuŋ al beley det unguni yara asaŋ yulyanen bili irtiŋde taga yurtiŋ goyen epte yukala teŋ asaŋ go digilyen?” yeke kinmiriŋ. ³ Goyenpoga al gore kura asaŋ ulyaŋ go epte degeltek moŋ. Asaŋ goyen bana keneŋ keneŋ manaŋ epte moŋ. Al Kurunyen gasunđe niŋ, megen niŋ, megen biŋ bana niŋ al ma det kura beley epte ma asaŋ go degelde kenteŋ hinhan. ⁴ Irkeb al wukkeŋ wor po kura gore asaŋ goyen epte degelde go biŋde kenteŋ miŋmoŋ wor po keneŋbe goke esitiŋde hinhem. ⁵ Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwak kura beley, “Eseŋ ma yo! Yekop urmiŋ kura Yuda, deŋem kurabe Laion iney hanŋyen gote dari gama irde forok yiriŋ al gobe Dewityen miŋde mat watiŋ. Yenbe asogom al buluŋ goyen fole irtiŋ. Al gore gab det unguni yara beley asaŋ sobam bili irde tareŋ yirtiŋ det 7 goyen epte yukala teŋ digilyen,” ninyiŋ.

⁶ Be, go kamereb al kura Sipsip al diriŋ dirŋeŋ go gwahade yara kinmiriŋ. Sipsip go keneŋmiŋbe bikkeŋ mayke kamtiŋ yara kinmiriŋ. Be, Sipsip dirŋeŋ go Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ kahalte wor po gor huwarde hinhin. Keperd keperd gasuŋ goyen siŋakyaŋbe det biŋfut miŋyaŋ sipte yara Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwakya beley milgu irtiŋ hinhan. Sipsip dirŋeŋ gote hirkambe 7, irde diliŋ wor 7 hinhan. Diliŋ 7 gobe Holi Spirit yara mata wukkeŋ wor po 7 miŋyaŋ go goyen. Holi Spirit gobe Al Kurunyen beley alya bereya megen haŋ kurunyen goke teŋ kerke kuriŋ. ⁷ Be, Sipsip dirŋeŋ gore Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasunđe hinhin al go hitte kuŋ haniŋ yase bana asaŋ ulyaŋ bili irde unguni po saŋiŋ irtiŋ hinhin goyen tiriŋ. ⁸ Be, yeŋ beley asaŋ go tekeb det biŋfut miŋyaŋ sipte goya Al Kurunyen alya bereyat doyaŋ marte parguwak 24 gore Sipsip dirŋeŋ kimiŋ mat urguŋ kayamiŋ. Uргуŋ kayamiŋ mar gobe yuŋkuren yuŋkuren tikiŋde niŋ det hap iney hanŋyen goyen nende gigen yanartiŋ hinhan. Irde koroŋ gol hora beley po yirtiŋ goyen wor yanartiŋ hinhan. Koroŋ bana goŋbe det haminiŋ igiŋ muŋ wor po go goyen miŋyaŋ hinhan. Det haminiŋ igiŋ muŋ wor po gobe Al Kurunyen alya bereya beley Al Kurunyen mere irde hanŋyen go goyen. ⁹ Be, mel gobe tikiŋde niŋ det hap iney hanŋyen goya koroŋ gol

hora belen yirtin goyen yanarde tikiñ gergeñ kura hamini. Tikiñminbe gahade:

“Gebe mugunke kamariñ.

Irde darige wok yitiñ go hende harde alya bereya Al Kurun hitte yumulgan tiyariñ.

Alya bereya gobe miñ kurayen kurayen, meremiñ kurayen kurayen, dari miñ kurayen kurayen, naña kurar niñ kura niñ yumulgan tiyariñ.

Goke tenbe ge belen po gab epte asañ goyen ten de-gelayiñ.

¹⁰ Ge belen mel goyen alya bereya Al Kurun belen doyañ yird yird mar yirariñ.

Irde Al Kurun doloñ ird ird mata doyañ mar yirariñ.

Irkeb yeñ belen det kurun megen hañ kurun goyen doyañ yirde hinayiñ,” yamiñ.

¹¹ Be, go kamereb nebe Al Kurunyen miyoñ budam wor po epte ma kapañ hetek goyen yenenbe meremiñ manañ nurmiriñ. Miyoñ goreb Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñ, det binfut miñyañ sipte goyen, irde Al Kurunyen alya bereyat doyañ marte parguwak goyen milgu yiramiñ. ¹² Irdeb hokde po tikiñ gahade hamini:

“Sipsip dirneñ mayke kamiñ gore po gab epte sañiñ tetek hi.

Irde epte Al Kurunyen samuñ tumñañ igiñ yawartek hi.

Dufay wukke, sañiñ, denje turñuñ yañ goyen igiñ yende hetek hi.

Irde palap irde isoka irtek albe ge po,” yamiñ.

¹³ Be, go kamereb det kurun gayen tumñañ tikiñ hen hinhan. Nañkiñde niñ, megen niñ, megen biñ bana niñ, irde makañde niñ det kurun goreb gahade tikiñ hamini:

“Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde kipirtiñ hi al goya Sipsip dirneña goyen isoka yirde palap yirde

denje turñuñ yañ yirde tareñ kurun gobe gwahader yeñ po yunen hitok,” yamiñ.

¹⁴ Irkeb det binfut miñyañ sipte gore wol henbe, “Fudinde wor po,” yamiñ. Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyañ marte parguwak belen dokolhoñ yuguluñ ten urguñ kañbe Al Kurunya Sipsip dirneña goyen doloñ yiramiñ.

Asañ bili irde tareñ yirtin unguni goyen yukala ten asañ go digilyiñ

6 Be, go kamereb Sipsip dirneñ belen asañ bili irde unguni 7 po sañiñ yirtin goyen unkuñemiñ ukala tiyyiñ goyen kinmiriñ. Irkeb det binfut miñyañ sipte hinhan goyen unkuñeñ kura belen “Waya!” yiriñ. Mere tiyyiñ gobe daga migiriñ yara tiyyiñ. ² Irkeb hos faykek kura goyen forok yeke kinmiriñ. Al kura hos go hende hinhin al gobe hite haniñde manañ hinhin. Irde doyañ alyen tonañhor hor irde untiñ. Irkeb megen hike kwa kurun goyen bana goñ kuñ fulena tiyyiñ. Yeñ belen po megenya alya yad yad niñ ten hos hende kuriñ.

³ Be, Sipsip dirneñ belen unguni kura sopte ukala tikeb det binfut miñyañ sipte goyen kura belen wor sop-

te, “Waya!” yeke nurmiriñ. ⁴ Be, gwaha yekeb hos hoyañ kura forok yiriñ. Hos gobe bukkenhel yitiñ wor po. Hos go hende keperde hinhin al gobe alya bereya megen hañ gayen biñ kamke awalikde hen hen mata goyen ten siña irke al yingeneñ uliñ kadom muguneñ ten kamde kamde sañiñ untiñ. Irde fulenare niñ bidila kurun kura goyen wor untiñ.

⁵ Be, Sipsip dirneñ belen unguni tareñ yirtin 7 bana goyen karwomiñ ukala tikeb det binfut miñyañ sipte goyen hoyañ kura belen wor, “Waya!” yeke nurmiriñ. Be, gwaha yekeb hos kura delne mar forok yeke kinmiriñ. Hos gobe halkeñ wor po. Hos go hende keperde hinhin al gobe det kanduk tunañ ten ten det kura haniñde tanartiñ hinhin. ⁶ Irkeb det binfut miñyañ sipte hinhan bana goñ mat al melak kura forok yeke nurmiriñ. Merebe gahade: “Albe meten ten hinayiñ gega, bingebe budam ma forok yeñ hinayiñ. Irkeb naña fay unkuñeñ bana meten ten murungem ten hinayiñ gote hora gore binje damu ten hinayiñ gega, binje budam ma yade hinayiñ. Ningeb binje damu tiniñ yeñ wit damu ten hinayiñbe koron dirneñ unkuñeñ gwahade po ten hinayiñ, munañ bali damu ten hinayiñbe koron mukneñ karwo gwahade po yade hinayiñ. Goyenbe mel gore olip fiminya wain fiminyabe igiñ yawarnayiñ geb, olip heya wain heyabe buluñ ma yirayiñ,” yiriñ.

⁷ Be, Sipsip dirneñ belen unguni tareñ yirtin 7 bana goyen siptemiñ ukala tikeb det binfut miñyañ sipte hinhan goyen funañ belen, “Waya!” yeke nurmiriñ.

⁸ Be, gwaha yekeb hos kura delne mar forok yeke kinmiriñ. Hos gobe wulsakkeñ. Hos go hende keperde hinhin al gote denembe Kamde Kamde. Yeñ hos hende wañ hikeb Al Metebe harhokde go po bindere gama irde wañ hike kinmiriñ. Al irawa gobe alya bereya megen hañ kurun gayen pota yirke buda sipte hekeb buda unkuñeñbe buluñ yirke kamde kamde sañiñ yuntiñ. Ningeb buda unkuñeñ goyen bana al kurabe fulenare niñ bidilare kamnayiñ, binje kamde kamnayiñ, kurabe garbam hen kamnayiñ, irde kurabe dapña duwi kafuram wor po gore gasa yirke kamnayiñ.

⁹ Be, Sipsip dirneñ belen unguni sañiñ yirtin 7 bana goñ siptesononmiñ goyen ukala tiyyiñ. Irkeb al buda kura Al Kurunyen mere gama irde tagalde kuñ hike gasa yirke kamamiñ mar gote tonenbe Al Kurun galak ird ird alta yufukde hike yinmiriñ. ¹⁰ Mel gore hokde po, “Doyañ Al Kurun, tareñgebe kurun wor po. Gebe wukkeñ wor po, irde meregebe fudinde wor po. Goyenbe megen hañ mar belen mudunke kamtiriñ goyen goke daha naña gab merere yerde matamiñ gote murungem buluñ goyen wol hen yunayiñ? Sobamde po doyañ hetek we?” inamiñ. ¹¹ Irde mel gobe unkuñeñ unkuñeñ amil fayken nende gigen yuntiñ. Irdeb, “Den mudunke kamamiñ gwahade goyen po, Doyañ Al Kurunya hen kadtiñ yago hitiñ marya Doyañ Al Kurunyen meten mar kadtiñ hitiñ goyen wor gasa yirke kamde hinayiñ goyen kuñ kuñ budam hen ep heke gab muduntiñ mar goyen merere huwarnayiñ geb, goke doyañ hen hinayiñ. Go nalu gobe ulyañde ma hikeya forok yiyyeñ,” yinke nuramiñ.

¹² Be, Sipsip dirñeñ beleñ unguni tareñ yirtin 7 bana goyen 6miñ ukala tiyyin goyen kinmirin. Irkeb niniña kurun wor po forok yirin. Nañabe kidoma bulun po hirin. Gobe meme sikken halkeñ wor po gore ulinhor irtin gwahade yara hirin. Irde gagasibe dari yara bukenhel wor po hirin. ¹³ Irde dinambe yagobe nañkinde mat suk yeñ megen katamin. Dinambe gobe meñe kurun harde fik he igineñ hanjkapok fuguru tike megen kateñ hanjen go gwahade tiyamin. ¹⁴ Nañkinbe asañ sobam bili irtin yara bili irke hubu hirin. Duguya motmotyabe tumñan gasunñe mat yade hoyanñe yirtin. ¹⁵ Irkeb megen niñ doyan mar karkuwan, doyan mar, fulenja marte doyan mar karkuwan, al horam yan mar, sanjin miñyan mar, al kurate yufuk bana heñ murun gem moñ dulin metenñ ten hañ maryabe yinñen dufayminñe hañ marya tumñan busaharde duguyan hurkun horabok bana hinhan, irde kurabe hora karkuwan kahalte mabok binde hinhan. ¹⁶ Mel gobe duguya hora karkuwan goyen mabokde henbe, "Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunñe keperde hi al goya Sipsip dirñenya gote bearar goyen ganun mar beleñ epte sanjin heñ fole irnayin? Hubu wor po! Niñgeb deñ duguya hora karkuwan, neñ hende katnañ. Irdeb Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunñe keperde hi al gote dilinñe hitek moñ geb, bana dernañ. Irkeb Sipsip dirñen gote bearar go ma kentek," yamin.

Alya bereya 144,000 goyen basaña yirin

7 Be, go kamereb Al Kurunyen miyon sipte beleñ megen murun kurhan kurhan huwarde hike yinmirin. Miyonmiñ sipte gobe mongo meñe huwarde megenya makañyabe heya bulun yiryenkek yenbe meñe belñen sipte goyen pet ten hinhan. ² Irke Al Kurunyen miyon hoyan kura naña wan wan beleñ mat wan hike kinmirin. Yenbe alya bereya Al Kurun gwahader hitin beleñ basaña yirin goyen kiminñe soñ yird yirdde niñ det goyen miñyan wake kinmirin. Be, miyon gore miyon sipte, megenya makañya bulun yirtek tareñ yuntin goyen kuware po hoy yirdeb yinyin. ³ "Neñ beleñ Al Kurunñiniñ gote metenñ mar kiminñe soñ yird yird goyen pasi irteke gab megen, makañya heya goyen gwamun yurnayin," yinyin. ⁴ Irde alya bereya Al Kurunyen metenñ mar kiminñe soñ yirtin goyen kapyan heñ pasi irdeb, "Soñ yirtin mar tumñanbe 144,000," yeke nurmirin. Kiminñe soñ yirtin mar gobe Israel mar al miñ 12 bana mat watin. ⁵ Go mar gobe gahade:

Yuda miñde niñbe 12,000,
 Ruben miñde niñbe 12,000,
 Gat miñde niñbe 12,000,
⁶ Aser miñde niñbe 12,000,
 Naptali miñde niñbe 12,000,
 Manase miñde niñbe 12,000,
⁷ Simeon miñde niñbe 12,000,
 Liwai miñde niñbe 12,000,
 Isakar miñde niñbe 12,000,
⁸ Sebulun miñde niñbe 12,000,
 Yosep miñde niñbe 12,000,
 Benyamin miñde niñbe 12,000.

Al buda kurun beleñ Al Kurun dolon iramin

⁹ Be, go kamereb al buda kurun wor po epte ma kapyan hetek goyen delne mar forok yeke yinmirin. Mel gobe naña karkuwan karkuwan, miñ kurayen kurayen, sikken umña kurayen kurayen, irde merem kurayen kurayende mat watin. Mel gobe amil fayken hor yirdeb Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunya Sipsip dirñenñat dilin mar huwarde patila yuwalñen yanarde hinhan. ¹⁰ Irde kuware po,

"Dumulgan ten ten mata gobe Al Kurunñiniña Sipsip dirñenya hitte mat watin.

Al Kurunbe Doyan Al Kurunyen gasunñe keperde hi!" yamin.

¹¹ Be, Al Kurunyen miyon beleñ tumñan Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunya Al Kurunyen alya bereyat doyan marte parguwakyabe det binfut miñyan sipteya goyen gote harhokde huwarde milgu yiramin. Irdeb Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasun beleñ goñ dilin mar wulgurut yeñ kimin megen irde Al Kurun dolon iramin. ¹² Dolon irde henya gaha yamin:

"Fudinde wor po!

Al Kurun isoka irde denem turun yan irde hitek! Dufay wukkekyatarenya sanjnyabe huginjen

Al Kurunñiniñde po henayin.

Yeñ po ga igin nurd unen palap irde hitek!

Fudinde wor po!" yamin.

¹³ Be, go kamereb Al Kurunyen alya bereyat doyan marte parguwak 24 bana goñ niñ al kura beleñ, "Al buda amil fayken hor yirtin mar gabe ganun? Irde mel gabe damde mat watin?" ninen gusunñan niryin. ¹⁴ Irkeb ne beleñ wol henbe, "Doyan al, gebe nurde ha," inmirin. Irkeb yeñ beleñ, "Al buda gabe kanduk kurun yenen hinhan gega, sanjin heñ watin mar. Mel gabe amil hor yirtin goyen Sipsip dirñenñe dari beleñ po halde faykek wor po yiramin. ¹⁵ Gwahade niñgeb mel gore Al Kurunyen ya balem bana heñ Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunñe goñ dilin mar nañkahalya wawunya dolon ird ird mata ten hanjen. Irkeb Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunñe keperde hi al gore mel goya heñ yufukde yerde doyan yirde hiyen. ¹⁶ Irkeb mel gobe sopte binje ma kamnayin, irde fe niñ ma yiryen. Irde naña ma, kak uka wor po kura gore epte ma bulun yiryen. ¹⁷ Gobe Sipsip dirñen, Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasun kahalte hi al gore sipsip doyan al yara heñ mel go doyan yirde hiyen geb, epte ma bulun henayin. Yen beleñ mel go bul yirde Al Kurunya huginjen heñ heñ fe forok yeñ hanjen gasunyan yukuyen. Irkeb Al Kurun beleñ mel gote dilin fimiñ tumñan halde yunyen," ninyin.

Asañ bili irtin unguni tareñ yirtin goyen funan ukala tiyyin

8 Be, Sipsip dirñen beleñ asañ ulyan bili irtin goyen unguni tareñ yirtin 7 bana goyen funanmiñ ukala tiyyin. Irkeb 30 minit gwahade Al Kurunyen gasunñe

† Patila yuwalñenbe al bulun fole irtin goke yitin.

migirin minmon, dinde iramin. ² Go kamereb Al Kurun dili mar miyon 7 huwarde hanjen goyen yinmirin. Miyon gobe bigul 7 yunke yanaramin.

³ Irkeb Al Kurunyen miyon hoyan kura bele det hamnen yan kumga ten tende nin koron gol hora bele po irtin goyen tenbe Al Kurun galak ird ird alta dilin mar huwari. Yenbe Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasun dilin mar alta gol po irtin go hende det hamnen igin kumga ten ten goyen kurun po yawari. Gobe Al Kurunyen alya bereya mere irde hanjen mar goya gabu yirde Al Kurun galak ire yenbe gogo tiyin. ⁴ Irdeb det hamnen yan goyen kumga tike kaki goya Al Kurunyen alya bereya bele mere irde hanjen goya tumnan gabu hen Al Kurun hitte hurkurin. ⁵ Irke gab miyon gore det hamnen kumga ten tende nin koron goyen tenbe alta hende kak hinhin goyen fari. Irdeb goyen ten megen timiyin. Irkeb dagamel ten daga katen hururun ten niniya tiyin.

Bigul 7 mere tiyamin

⁶ Be, gor matbe hankepaya Al Kurunyen miyon 7 gore bigul 7 yawaramin goyen fu yirnin tiyamin.

⁷ Be, miyon 7 bana goyen mehen de nin gore wa bigulmin fu iryin. Irkeb kigarin bilmin hora yara goya kak dariya suluk irtinya goyen kigarin kattin yara kurun po kati. Irkeb megen kurun gayen kurar kurar humga kurin. Humga kurin gobe megen gayen patke karwo hiyen, irde unkenbe humga kuyen go gwahade hirin. Irde he megen han manan gwahade po tiyamin. Irde yamunbe tumnan humga kwamin.

⁸ Be, go kamereb miyon 7 bana gon hoyan kura bele bigulmin fu iryin. Gwaha irkeb det kura dugu kurun kak humga kun hinhin yara goyen makan alare timiyin kinmirin. Irkeb makan ala kurun kurhanbe dari hirin. Gobe makan ala pota yirke karwo hitin goyen unkenbe dari hiyen go gwahade goyen. ⁹ Irkeb makan de nin det binfut minyan pota irde buda karwo yirtin bana gon buda unkenbe tumnan kamamin. Irde hakwa yago manan pota irde buda karwo yirtin bana gon buda unkenbe gwamun yuryen go gwahade yirin.

¹⁰ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon 7 bana gon karwomin bele bigulmin fu iryin. Gwaha irkeb dinambe kurun mili wor po huls melak hen hi yara gore nan kinde mat fe karkuwan ya fe muknen ya hende kati. Gobe fe karkuwan ya fe muknen ya gabu yirde buda karwo yirtin bana buda unken go hende kati en go gwahade goyen. ¹¹ Dinambe gote denembe "Urek". Dinambe gore katke fe buda gobe urek hamin. Irke al budam wor po fe urek hitin go nene kamamin.

¹² Be, go kamereb miyon 7 bana gon siptemin bele bigulmin fu iryin. Irkeb nan dilin goyen paten karwo irke unkenbe det kura bele mayke aymuk iryin. Gagasiya dinambe yagoya manan gwahade po bulun hamin. Irkeb sanjinminbe sanjin hen hankepaya agat urde hanjen go gwahade mon, kidomak hirin. Nin geb nan fay bana gon nan kenkela ma temeyde hinhin, kido-

mak po hinhin. Wawun wor gagasiya dinambeya kenkela ma temeyde hinhan, kidoma bulun po hinhin.

¹³ Be, go kamereb buntulun kura nan kota hende hoyan foy ten hike kinmirin. Buntulun gore hokde po, "Mata kafuram wor po! Mata kafuram wor po! Al Kurunyen miyon hoyan karwo han gore bigulmin fu yirke mata alya bereya megen han mar hitte forok yenyin gobe kafuram wor po!" yirin.

⁹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon 7 bana gon siptesononmin bele bigulmin fu iryin. Irkeb dinambe kura bikken nan kinde mat megen kati goyen kinmirin. Dinambe gobe mete dukun wor po kimyan minmon bana gon kurkun kurkun yame hol ird irdde nin ki unti. ² Irkeb dinambe gore mete dukun wor po bana gon kurkun kurkun yame hol iryin. Irkeb kaki bele kak tupi kurun de mat kaki wan hiyen go gwahade goyen pul yen wayyin. Mete dukun wor po bana mat kaki watin gore nan dilinya nan kin ya pet tike kidoma hirin. ³ Irkeb gusu budam wor po kaki bana mat megen katen hinhan. Gusu gobe misin kalpan bele al yisen hanjen gote taren yara yuntin. ⁴ Gusu gobe yamunya busa asanyabe he yago megen han goyen bulun ma yirnyin yintin. Gega alya bereya Al Kurun bele kinin de son ma yirtin mar go po ga yisinyin yintin. ⁵ Goyenpoga gusu gobe al yisike kamde kamde sanin ma yuntin. Yisike gagasi siptesonon bana ulin misin kurun po katte taren po yuntin. Ulin misin bulun po katnyin gobe misin kalpan kura gore al yisike misin bulun po nurde hanjen go gwahade goyen. ⁶ Gusu bele yisike gagasi siptesonon ulin misin bulun po katen hinnyin gobe kamde kamde nin wor po nurde hinnyin gega ma kamnyin. Mel gobe kamte wor po yirde hiyen gega, kamde kamde bele yenen yilwa yiryen.

⁷ Be, gusu gobe fulenare kun kun nin hos yara gitik yirtin yinmirin. Gusu go tonan hendebe det kura doyan al kurunyen tonan hor gol bele po yirtin goyen hor yirtin hinhan. Irde dinsokbe alyen yara yinmirin. ⁸ Irde tonan yuwalnenbe sobam bereyen yara hinhan. Irde misinbe dapna kafuram wor po kura laion gote misin yara yinmirin. ⁹ Irde dumundebe dari mala pet ten ten de nin det ain parwek goyen yirtin. Irde foy ten kun hike tapen gote migirinbe kurun wor po. Migirin gobe fulenare nin nima hos bele yulun ten hanjen budam wor po fulenare kun hike nan migirin kurun wor po forok yen hanjen go gwahade goyen. ¹⁰ Gusu buda gobe gifirin manan, irde gifirin murun de gorbe misin kalpan gote misin hinhan. Gifirin murun de gorbe al yisike gagasi siptesonon ulin misin katte sanin minyan. ¹¹ Be, gusu goyen doyan yird yird al kura hinhin. Al gobe Satanyen miyon, mete dukun bana wor po mat watin al. Denembe Hiburu mere mat Abadon, munan Grik mere matbe Apolon. †

¹² Be, mata kafuram mehen de nin wor pobe gago fole tike hubu hihi. Mata kafuram irawabe kame forok yeren tahar.

† Abadonya Apolionyat minbe gwamun yurd yurd al.

¹³ Be, Al Kurunyen miyon 7 bana goŋ 6miŋ gore bi-gulmiŋ fu iryiŋ. Irkeb Al Kurun galak ird ird alta gol be-
len po irde Al Kurun diliŋ mar hitiŋ gote muruŋ sipte
kurhan kurhan goŋ hirkam hinhande matbe al melak
kura forok yeke nurmiriŋ. ¹⁴ Al melak gore miyon gay-
amuŋ ga bigul fu iryiŋ goyen, “Satanyen miyon sipte
Yufretis fe bana fere yirtiŋ goyen yad siŋa yirayiŋ,”
inyiŋ. ¹⁵ Irkeb Al Kurunyen miyon gore Satanyen miyon
sipte fere yirtiŋ koyare hinhan goyen yad siŋa yiryiŋ.
Miyon sipte gobe koyare heŋ heŋbe megen niŋ alya
bereya pota yirde buda karwo yirtiŋ bana goŋ buda
uŋkurenŋ gasa yirke kamnayiŋ yeŋ nalu kirtiŋ goyen
forok yekeb gogo yad siŋa yiryiŋ. ¹⁶ Be, fulenja mar hos
hende kuŋ hinhan gobe 200 milion gwahade yeke nur-
miriŋ.

¹⁷ Be, hosya go hende kuŋ hinhan marya goyen
yuwarwarte yinmiriŋbe gahade: dari mala pet teŋ teŋ-
de niŋ det ain parwek dumuŋde yirtiŋ gobe bukkenhel
yitiŋ, irde kurabe digulakya halkenya muŋ kura suluk
irtiŋ, irde kurabe wulsakken salfa hora gwahade yara
yirtiŋ. Hos gote tonanbe laionyen tonan yara. Mohon-
de matbe kak, kakiya salfa hora uka wor po heŋ buk
yitiŋya goyen waŋ hike yinmiriŋ. ¹⁸ Hos go mohon-
de mat det buluŋ karwo kak, kakiya salfa hora uka wor po
heŋ buk yitiŋya gore alya bereya megen haŋ goyen
budam wor po gasa yirke kamamiŋ. Kamamiŋ mar go-
be megen niŋ al tumnanŋ pota yirde buda karwo heke
buda uŋkurenbe gasa yirke kamnayiŋ go gwahade
goyen. ¹⁹ Hos gote tareŋbe mohonyya gifiriŋya goyen-
ter hinhin. Gifiriŋbe kunere yara, irde muruŋ belenbe
kunere tonan miŋyanŋ ala. Gifiriŋ gore al gasa yirde
dagim yaŋ yirde hinhan.

²⁰ Be, alya bereya det buluŋ karwo kak, kakiya salfa
hora buk yitiŋ hos mohon-
de mat waŋ hinhan gore ma
gasa yirke kamamiŋ mar gobe yiŋgenŋ mata buluŋ teŋ
hitiŋ goyen yubul ma teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulganŋ ma
hamiŋ. Go mar gobe ungura doloŋ yird yird mataya
det toneŋ gol, silwa, baras, horayab heya belen po yir-
tiŋ goyen doloŋ yird yird mataya goyen bada ma ha-
miŋ. Det toneŋ gobe epte ma nanŋkennayiŋ, mere ma
nurnayiŋ, irde kuŋ waŋ ma tinayiŋ gega, Al Kurunniŋ
yeŋ nurde doloŋ yirde hanŋyen. ²¹ Irde al gasa yirke
kamde kamde mata, merebal kurayen kurayen, leplep
matayabe kawo mataya teŋ haŋ goke Al Kurun poho-
gay irde yeŋ ge biŋ mulganŋ ma hamiŋ.

Al Kurunyen miyon kuraya asaŋ bili irtiŋ dirnenŋ kura goya

10 Be, go kamereb Al Kurunyen miyon hoyanŋ kura
tareŋmiŋ kurun wor po gore Al Kurunyen
gasuŋde mat megen kateŋ hike kinmiriŋ. Yeŋbe kiga-
riŋkiŋ faykek wor po belen aw urtiŋ, irde gamatsawbe
tonan hende hinhin. Tonan hende hinhin goyenbe to-
nan sisaŋ ma urde hinhin. Kimiŋbe nanja timiytiŋ yara
agat urde hinhin. Irde kahanbe hora belen po tola yir-
tiŋ humga kuŋ buk yeŋ hanŋyen go gwahade hinhin.
² Haniŋdebe asaŋ sobam bili irtiŋ dirnenŋ kura goyen
digiltiŋ hinhin. Irde kahanŋ yasebe makaŋ alare huwar-

deb kahanŋ tapabe siŋa fudiŋde huwariŋ. ³ Irdeb laion
belen mere kurun po teŋ hanŋyen yara kuware wor po
mere tiyyiŋ. Gwaha tike gab daga 7 mere tiyamiŋ.

⁴ Daga 7 mere tikeb ne belen meremiŋ goyen asaŋde
kayen timiriŋ. Gega al melak kura forok yeŋbe, “Daga
7 mere tahaŋ goyen goya ma kayayiŋ, mere gobe ba-
nare po hinayiŋ,” ninyiŋ.

⁵ Be, Al Kurunyen miyon makaŋ alareya megenya
huwarde hike kinmiriŋ gore Al Kurun palap ire yeŋ ha-
niŋ yase isaŋ hiriŋ. ⁶ Irdeb Al Kurun deŋe urdeb biŋa
saŋiŋ po tiyyiŋ. Al Kurun, hugiŋen hiyen al, nanŋkiŋ,
megen, makaŋyabe det kurun gayen yiryiŋ al gote
deŋe urde biŋa tenyabe, “Al Kurun belen dufaymiŋ bik-
kenŋ kiriŋ gote iginenbe heŋ ga moŋ forok yiyyen. Na-
lu siŋgir siŋgir ma iryen! ⁷ Goyenpoga Al Kurunbe me-
re basaŋ marmiriŋ yinyiŋ gwahade goyen po, miyonmiŋ
7 bigul yawaramiŋ bana goŋ funaŋmiŋ belen bigulmiŋ
fu irke gab Al Kurun belen dufaymiŋ kiriŋ banare hi-
tiŋ gote iginenŋ kawan forok iryen,” yiriŋ.

⁸ Irkeb al melak kura nanŋkiŋde mat hanŋkapa nurmi-
riŋ gore sopte po gahade ninyiŋ: “Al Kurunyen miyon
makaŋya megenya hende huwarde hi gote haniŋde
asaŋ digiltiŋ hi goyen kuŋ tawa,” ninyiŋ.

⁹ Irkeb nebe Al Kurunyen miyon go hitte kuŋbe asaŋ
goyen nuni yeŋ gusuŋanŋ irmiriŋ. Irkeb miyon goreb,
“Asaŋ ga teŋ nawa. Gabe mohongerbe yalaŋgu fimiŋ
hapek yaŋ go gwahade nurayiŋ gega, bege bana kur-
kuŋbe beger tigiri tiyyen,” ninyiŋ. ¹⁰ Irkeb asaŋ dirnenŋ
goyen Al Kurunyen miyon gote haniŋde mat teŋbe ni-
miriŋ. Teŋ nemeke mohongerbe yalaŋgu fimiŋ yara
hapek yaŋ nurmiriŋ gega, nukuluk urmekeb kurkuŋ
benerbe tigiri tiyyiŋ. ¹¹ Gwaha timekeb al melak gore,
“Gebe alya bereya, nanja karkuwanŋ, merem hoyanŋ hoy-
anŋ, irde megen niŋ doyanŋ mar karkuwanbe kame da-
hade hinayiŋ goke Al Kurunyen mere basaŋ heŋ taga-
layiŋ,” ninyiŋ.

Al Kurun niŋ tagal tagal al irawa

11 Be, go kamereb det kurayen kurayen karkuwan-
miŋ dahade goyen tunan teŋ teŋde niŋ kutum
kura nunenbe gaha ninyiŋ: “Kuŋ Al Kurunyen ya bale-
mya Al Kurun galak ird ird altaya gote kurunmiŋ tunan
tiyayiŋ. Irde ya balem bana goŋ Al Kurun doloŋ irde
haŋ mar goyen kapaŋ hawayiŋ. ² Goyenpoga Al
Kurunyen ya balem koya kirtiŋ bana goyen siŋak belen
matbe sawsawa kura gabu ird ird gasuŋ hi gobe tunan
ma tiyayiŋ. Gasuŋ gobe al miŋ hoyanŋ Yuda mar moŋ
goyen waŋ gabu irde hanŋyen gasuŋ geb gago dinenŋ
hime. Go mar gore gagasi 42 gayen Yerusalem taun Al
Kurun diliŋde wukkenŋ keneŋ hiyen goyen ufurka teŋ
buluŋ buluŋ irnayiŋ. ³ Nebe ne niŋ teŋ tagalde hiriryenŋ
al irawa kura saŋiŋne yunenbe yad yermeke wayiryenŋ.
Waŋbe amil kerkek hor irdeb merene basaŋ heŋ nanja
fay 1,260 gwahade goyen tagalde hiriryenŋ” ninyiŋ.

⁴ Be, Al Kurun niŋ mere teŋ teŋ al irawa gobe olip he
irawaya hulsi irawaya Doyanŋ Al Kurun diliŋ mar huwar-
de haryen go goyen. Doyanŋ Al Kurun gobe alya bereya
megen haŋ kurun gate Kurunmiŋ. ⁵ Al irawa goyen al

kura belen bulun yirnin yen tunan yurnayinbe al irawa gote mohonde mat kak forok yen asogom mugol kiryen. Al kura irem go bulun yirnin yen tunan yurnayin marbe gwaha mat kamnayin. ⁶ Irem gobe Al Kurunyen mere basan hej tagalde henya kigarin goya kater ma yen nanikin pet ten ten taren minyan. Irde fe kurun gayen yigiri tike dari hetek sanin wor go minyan. Irde mata kafuram al bulun yirtek goyen kurayen kurayen forok yirde alya bereya megen han gayen igin gwamu yurtek taren wor go minyan. Irem gobe gwaha yirye yenbe igin gwahade po yirtek sanin minyan hinaryum.

⁷ Be, irem go Al Kurunyen mere tagalde pasi hekeb dapna kafuram kura mete dukun wor po kimyan minmon bana gon mat watin gore irem goya arnayan. Irde irem go fole yirde gasa yirke kamiryen. ⁸ Irkeb irem go kamtin hakwambe taun kurun Yerusalem bana gon nin belen kurunde gor yubul tike hiriryen. Taun gokeb Sodom yara ma Isip yara yen hanjen gogo. Taun goyenterbe bikken al irawa gote Doyan Al Kurun wor maye kamiyin. ⁹ Irkeb nana karkuwan karkuwan, al min kurayen kurayen, meremin kurayen kurayen, irde sikken umna kurayen kurayen nin alya bereya belen irem gote ulin hakwam wawun karwoya nana fay sipteya goyen belen yubul titin yennayan. Irde hakwam goyen mete ten ten nin pinen henayan. ¹⁰ Megen han marbe tumnan irem go kamke ayan yerdeb detmin yingen ulin murungem mon dulin kadam gunen tinayan. Al Kurunyen mere basan mar irawa gore megen nin mar kanduk kurun forok ird yunke bin misin nurde hinayan geb, irem go kamkeb gogo aman henayan.

¹¹ Be, nana fay siptemin nankahal hekeb al yisan hej hej meje Al Kurun hitte mat kater irem go binde hurkukeb sopte geren hej huwararyum. Irkeb alya bereya tumnan irem go yenenbe kafura wor po hamin.

¹² Irkeb al melak kura kurun wor po nan kinde mat, "Hende gar wayyi" yeke Al Kurunyen mere basan mar irawa gobe nuraryum. Nurdeb asogom belen yenen hikeya Al Kurunyen gasunde kigarin kin faykek hende hurkaryum. ¹³ Goya goyenbe niniya kurun wor po forok yirin. Irkeb Yerusalem taun go bulun hirin. Bulun hirin gobe taun goyen walka ten 10 irde un kurenbe bulun hirin go gwahade goyen. Bulun hirin bana gonbe 7,000 alya bereya kamamin. Go ma kamamin marbe kafura wor po hej Al Kurun tarenmin kurun wor po goyen denem turun yan iramin.

¹⁴ Be, mata kafuram kahalte ninbe gogo hubu hirin. Gega mata kafuram hoyan funan karwominbe hej ga ma wayen tiya!

¹⁵ Be, Al Kurunyen miyon 7 bigul yawaramin bana gon miyon funan belen bigulin fu iryin. Irkeb al melak budam kurun wor po nan kinde mat forok yenbe, "Gayenter alya bereya megen han kurun gayen doyan yird yird saninbe Doyan Al Kurunya yen belen basina irtin al Mesaayat haninde hi. Yen belen gwahader doyan yirde hiyen!" yamin. ¹⁶ Irkeb Al Kurunyen alya bereyat doyan marte parguwak 24, Al Kurun dilin mar ke-

perde hinhan gore wulgurut yen kiminbe megen yirde Al Kurun dolon iramin. ¹⁷ Gwaha irde henyabe, "Doyan Al Kurun, gebe Al Kurun, tarenge kurun wor po.

Gebe bikken hinhan, gayenter wor ha.

Gebe saninge kurun goyen ten alya bereya doyan yird yird meten min urarin.

Ningeb goke igin wor po nurd gunen hite.

¹⁸ Ge ma nurd gunen han mar belen ge nin bin ar yen hinhan.

Gega bege ar yetek nalube gago forok yihi.

Al kamtin merere huwartek nalube gago forok yihi.

Meten marge, merege basan hej hej mar, alya bereyage, irde palap girde han mar tumnan matamin gote murungem yunen yunen nalube gago forok yihi.

Al denem yan ma al denem mon goyen tumnan murungem yunen yunen nalube gago forok yihi.

Alya bereya megen han kurun gayen bulun yiramin mar goyen mugol kertek nalube gago forok yihi!" yamin.

¹⁹ Be, Al Kurunyen ya balem gasunminde hi gote yame fegelke hol yirin. Irkeb bana gonbe Al Kurunyen Bina ten ten Bokis hike kinmirin. Irkeb dagamel ten daga kater hururun ten hinhan. Irde niniya forok yeke kigarin hora yara hitin goyen kurun po katyin.

Bereya asogomin deregonya

12 Be, gwaha tikeb mata tinen kura matamin nan kinde forok yirin. Mata gobe gahade: bere kura nana dilin ten amil hor irtin yara irde gagasi hende huwartin hinhan. Irde dinambe 12 belen doyan alyen tonanhor irtin goyen ten tonan hor irtin hinhan. ² Bere gobe bin minyan, irde dirin kawan kere yen ulin misin kurun kater esen hinhan. ³ Irkeb nan kinde mata hoyan kura forok yirin. Mata gobe gahade: deregon kurun milin wor po sikkenbe bukken, irde tonan 7 minyan goyen forok yirin. Tonan 7 gobe doyan al karkuwan tonanhor 7 goyen tonan 7yan goyan yirtin ala hinhan. Deregon gobe hirkam 10 minyan. ⁴ Deregon gobe singili ten nana kor irtin yara gifirin temeyde dinambe kwer yurke budam wor po wok yen megen katamin. Dinambe katamin gobe nan kinde dinambe kurun goyen tumnan buda karwo yirde un kurenbe wok yen katnayan go gwahade goyen tiyamin. Be, deregon gobe bere gore dirin kawan kerkeb goyare po dirin go newen yen bere go dirin kawan keren ten hinhan gote kimin mat pet ten hinhan. ⁵ Be, bere goyen dirin al dirin kawan kiryin. Dirin gobe doyan alyen kutum ain belen po irtin goyen tanarde nana karkuwan karkuwan tumnan doyan yiryen albe gogo. Ningeb deregon gore dirin go niyyenkek yenbe bere gote dirin goyen aran po ten Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasun Al Kurun keperde hinhide gor tukuke gor hinhan. ⁶ Be, bere gobe busahardeb sawsawa po kurun nana bana gon gasun kura Al Kurun belen bere goke ten gitik irtinde gor kurin. Gasun gobe Al Kurun belen bere goyen nana fay 1,260 gahade doyan irde paka iren yen bikken gitik iryin go goyen.

⁷ Be, Al Kurunyen gasunđe fulenja kurun forok yiriñ. Al Kurunyen miyonya doyan almiñ Maikelya belen deregon goya yende miyonminya aramiñ. ⁸ Goyenpoga deregon gobe Al Kurunyen miyon epte fole yirtek tareñ miñmoñ geb, deregon goya miyonminyabe Al Kurunyen gasunđe mat yakira tikeb gasun miñmoñ hamiñ. ⁹ Be, deregon gobe takira tikeb megen katiñ. Deregon gobe kunere bikkeñ hinhin go goyen. Gobe denjem kurabe Unğura, kurabe Satan inen hanjen. Yen belen alya bereya megen han kurun gayen usi yirke mata bulunđe kateñ hanjen. Deregon go temeyke megen katiñyabe miyonmin yago manan tumñan katamin.

¹⁰ Be, go kamereb al melak kurun wor po nanñiñde mat forok yeke nurmiriñ. Merebe gahade: "Kadniniñ merem yan yird yird al gobe gogo takira tike megen kata. Huginen wawunya nankahalya Al Kurun hitte kadniniñ merem yan yirde hiyen al gobe ten temeyke megen kata. Niñgeb gayenterbe Al Kurunniñ belen alya bereya yumulgan tiyyen. Al tumñan yende tareñ bana hinayiñ. Yen belen doyan yird yird nalube gago forok yihi. Mesaia Al Kurun belen basiña iryiñ al gote sanñ manan forok yihi. ¹¹ Mel gobe Sipsip dirnen gore darim wok irde kamiñ go hende huwarde al bulun go fole irtiñ. Irde mere fudinde po kawan tagaldeb al bulun go fole irtiñ. Niñgeb mel gobe mudunke kamniñ wor igiñ ala yen nurde ga hinhan. ¹² Niñgeb den Al Kurunyen gasunđe han mar tumñan aman henayiñ. Goyenpoga den megenya makanjyabe Satan den hitte kurka geb, goke kafuram wor po nurde dunhem. Yenbe nalu uyanđe ma hiyen goyen nurde hi geb, goke biñ ar wor po yen hi," yiriñ.

¹³ Be, deregon go Al Kurunyen gasunđe mat ten temeyke megen katiñ goyen bebak tiyyiñ. Irdeb diriñ al diriñ kawan kiriñ bere goyen bulun bulun ire yen nankenen kun hinhin. ¹⁴ Bere gobe sawsawa po kurun nanja bana gon gasun kura Al Kurun belen gitik irde untiñde gor foy ten kun kun niñ buntulun kurun wor po gote tapeñ irawa untiñ. Gasun gobe bere goyen gor dama karwo irde gagasi 6 gayen gor po hike deregon gore epte ma bere goyen bulun iryen yen Al Kurun belen gitik iryiñ go goyen. ¹⁵ Be, deregon goyen po goyenbe kunere kurun gogo. Goreb bere goyen figilu tiwi yen mohonđe mat fe kurun wor po fur tiyyiñ. ¹⁶ Gega megen belen bere go faran urde mohon an irde fe fur tiyyiñ kurun goyen nen pasi hiriñ. ¹⁷ Irkeb deregon gobe biñ ar wor po yeke bere gote diriñmiñ yago go ma kamamiñ megen han goya arniñ yen kuriñ. Go mar gobe Al Kurunyen saba gama irde Yesu niñ yitiñ mere fudinde goyen kawan po tagalde hanjen mar go goyen. ¹⁸ Be, deregon gobe makan ferenđe huwariñ.

Dapña kafuram kura irawa forok yaryum

13 Be, yen gor huwarde hike dapña duwi kafuram wor po kura makan alare mat forok yeke kinmiriñ. Dapña gobe hirkam 10 miñyan, irde tonanbe 7 miñyan. Hirkam go hendebe doyan alyen tonanhor

hor yirtiñ ala hinhan. Irde tonan 7 go hendebe Al Kurun sukal irtiñ den goyan katiñ ala hinhan. ² Dapña duwi kafuram gobe dapña kura lepat inen hanjen goyen yara kinmiriñ. Goyenbe kahanbe dapña kura bea inen hanjen gote kahan yara, irde mohonbe laion mohon yara kinmiriñ. Be, deregon gore dapña kafuram goyen sanñmiñ unyiñ. Irdeb den kurun unenbe doyan al kurun iryiñ. ³ Goyenbe dapña duwi kafuram gote tonan 7 goyen unkenen kurabe kamtek ge mayamiñ gega, geren hitiñ goyen kinmiriñ. Alya bereya megen han kurun gore kenenbe tonnen yan wor po yen nurd unenbe gama iramiñ. ⁴ Albe deregon gore dapña duwi kafuram goyen doyan al iryiñ goke deregon goyen doloñ iramiñ. Irde dapña duwi kafuram goyen wor doloñ irdeb, "Ganun al belen epte dapña duwi kafuram gahade hiyyen? Irde ganun al belen epte yenja ariryen? Hubu wor po!" yamiñ.

⁵ Be, dapña duwi kafuram gobe yingen ge turun turun ten, Al Kurun sukal ird ird tareñ untiñ. Irde doyan al hen dama karwoya gagasi 6ya gayen meten ten ten sanñ untiñ. ⁶ Irkeb dapña duwi kafuram gore mohon an irde Al Kurun mere bulun mat irde Al Kurunyen denjema gasunmiñya irde gasunmiñ bana han maria goyen nanyan yiriñ. ⁷ Yenbe Al Kurunyen alya bereya goya arde fole yirtek sanñ untiñ. Irde alya bereya miñ kurayen kurayen, sikken umña kurayen kurayen, meremiñ kurayen kurayen, irde nanja karkuwan karkuwan kurun goyen doyan yird yird tareñ untiñ. ⁸ Irkeb alya bereya megen han kurun gore dapña duwi kafuram goyen doloñ irnayiñ. Go mar gote denjeme tumñan Al Kurunya huginen hitek marte denjem nanñiya megenya ma forok yekeya katiñ asan goyen bana ma han. Asan gobe al belen mayke kamiñ al Sipsip dirnen gote asan.

⁹ Niñgeb al kirmiñ yanbe merene gayen nurde bebak tinayiñ. ¹⁰ Al kura fere ten koyare yerke hinayiñ yen Al Kurun belen dufaymiñ kirtiñ marbe koyare hinayiñ. Munan al kura fulenare niñ bidilare gasa yirke kamnayiñ yen Al Kurun belen dufaymiñ kirtiñ marbe gwaha mat po kamnayiñ. Niñgeb Al Kurunyen alya beyabe kanduk forok yenayiñ kurun goyen goke muku ma ten tareñ po hen hen ge piñen ma hen hinayiñ. Irde Al Kurun niñ hekenen nurtiñ goyen sanñ po tanarde hinayiñ.

Dapña duwi kafuram hoyan kura forok yiriñ

¹¹ Be, alya bereya megen han gore dapña duwi kafuram goyen doloñ irde han goyen kinmiriñ go kamereb dapña duwi kafuram hoyan kura wor megen bana mat forok yeke kinmiriñ. Yenbe sipsip dirnen yara hirkam irawa miñyan hinhin. Meremiñbe deregonen mere yara tiyyiñ. ¹² Yenbe yingen ge ten dapña duwi kafuram mehenđe watiñ gore sanñ tiriñ goyen tenbe meten tiyyiñ. Irdeb megenya alya bereya megen han goyen yinkeb dapña duwi kafuram mehenđe niñ goyen doloñ iramiñ. Dapña kafuram mehenđe niñ gobe bikken kamtek ge maytiñ gega geren hiriñ go goyen. ¹³ Dapña kafuram kame wayyiñ gobe mata tinen

turnun yan wor po forok yiriyi. Kurabe al belen dilinde kawan po kenej hikeya yen belen irke nanjinde mat kak megen katyiri. ¹⁴ Yenbe dapna kadom mehenje wayyiri gote dili mar mata tinen turnun yan forok yirdeb go hende huwarde alya bereya megen han kurun gayen usi yiriyi. Irde dapna duwi kadom kafuram fulenare ni bidilare dagim yan irti gega go ma kamyiri goyen turun ird ird ni be dapna gote tone irnan yiriyi. ¹⁵ Yenbe dapna duwi kadom kafuram mehenje wayyiri gote tone irti goyen binfut minyan ird ird sanji unti hinhin. Gwaha irkeb tone irti gore binfut irde mere tiyiri. Gobe alya bereya det goyen dolo ird ird ni igi ma nurde dolo ma irami mar goyen tumnan gasa yirke kamnanyi yenbe gogo menjemi fu iriyi. ¹⁶ Irde dapna duwi kafuram kame wayyiri gobe al tumnan Satanyen alya bereya hiti gote hani yasere wet ma kiminde wet son yird yird ni wor pakku yiriyi. Al denjem mon, al denjem yan, horam yan mar, al siksuknen, irde al kurate meten maria yingenje dufayde meten ten han maria tumnan hani yase ma kiminde son yird yird ni pakku yiriyi. ¹⁷ Gogab al kura hani ma kiminde son yirti goyen hubu kenem epte ma det damu tinanyi, irde epte ma det yunke al hoyan belen damu tinanyi. Al hani yasere kurab kiminde son yird yird gobe dapna duwi kafuram gote denjem, kurabe denjem gote namba.

¹⁸ Ni geb albe mata goyen kene igi bebak titek dufay wukken go minyan ala hinanyi. Al kura kenkela bebak ten ten taren minyan al gobe tubul tike dapna duwi kafuram gote namba gote mi bebak tinanyi. Namba gobe al unken kura gote namba. Namba minbe 666.

Sipsip al diri dirnya al 144,000ya

14 Be, go kamereb Sipsip dirnen belen Saion dondonde huwarde hinhin goyen kinmiri. Yenbe alya bereya 144,000 gote kimindebe Sipsip dirnen gote denjema Nani denjema kati mar goya dugure gor huwarde hinhan. ² Irkeb migiri kurun kura nanjinde mat forok yeke nurmiri. Migiri gobe fe hamulare solok yen migiri kurun ten hiyen go gwahade goyen, irde daga katen hiyen go gwahade yara nurmiri. Gega migiri gobe kirmi ner igi wor po nurmiri. Tiki hen hen ni det kura hap inen han yen goyen kari yirde hike tiki forok yen hiyen gwahade yara nurmiri. ³ Hap goyen kari yirami mar gore Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunya det binfut minyan sipte goya Al Kurunyen alya bereyat doyan marte parguwakya gote dili mar huwarde tiki gerge kura hami. Tiki gobe Sipsip dirnya hinhan mar 144,000 yen belen megen mat yumulgan titi gore po gab tiki go tunan urde tiki hetek hinhan. Al hoyanbe epte ma gwaha titek hinhan. ⁴ Mel gobe bere hoyanya ma firni gwahade goyen po, det tone al belen yirti goyen dolo ma yirde Al Kurun dilinde wukken hiti mar go goyen. Go mar gobe Sipsip dirnen goyen huginen gama irde han. Yenbe megen han mar go bana gon mat basina yirde det damu titi yara Yesu darim wok irde

kamyiri gore yumulgan titi. Irdeb meten gerge ni ni binje mehenje yawarti goyen Al Kurun galak irde han yen yara mel goyen Al Kurunya Sipsip dirnya hitte galak yirti. ⁵ Mel gobe usi mere kura ma titi, irde ulinde mere minmon hinhan.

Al Kurunyen miyon karwo belen mere tagalamin

⁶ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon hoyan kura nana kota foy ten hike kinmiri. Yenbe megen han mar hitte Yesu ni yiti mere gwahader hiti goyen momon yirtek minyan hinhin. Yen belen nana karkuwan karkuwan, al mi kurayen kurayen, meremi kurayen kurayen, irde al sikken kurayen kurayen goyen momon yirtek mere igi minyan hinhin. ⁷ Be, miyon gore kuware po, "Al Kurun belen alya bereya tumnan merere yirtek nalu binde hihi geb, kafura irde denjem turnun yan irnanyi. Nanji, megen, maka nyabe fe dili nya forok yiriyi al goyen dolo irnanyi," yiri.

⁸ Be, gwaha yekeb Al Kurunyen miyon hoyan belen kadom go gama irdeb, "Babilon taun kurun wor po gobe gwamu urti! Bulun wor po hiti! Babilon gore alya bereya nana karkuwan karkuwan bana han mar goyen nene kukuwa wor po hetek wain yunyi. Wain gobe lelep matami go goyen," yiri.

⁹ Be, gwaha yekeb Al Kurunyen miyon hoyan kura gore kadom irawa goyen gama irde kuware po gaha yiri: "Al kura dapna duwi kafurama gote tone irti goya goyen dolo yirde kiminde ma hani denjem dapna duwi gore nere yen basina yirde denjem son yirti marbe ¹⁰ wain sanji wor po nene garbam bulun po hen han yen yara Al Kurunyen bearar kurun po kenanyi. Go mar goyen hittebe Al Kurunyen beararmi kurun wor po fe wogorti yara irde yunyen. Irkeb go mar gobe Al Kurunyen miyon yago wukken wor poya Sipsip dirnya dili mar hen salfa hora humga kun hi gore yisike uli misi kurun wor po katen hinanyi.

¹¹ Go mar go kumga yirde hiyen kak gote kakimbe gwahader wan hurkun hiyen. Ni geb al kura dapna duwi kafurama gote tone irti goya goyen dolo yirde han mar, irde hani denjem ma kimi denjem dapna gote denjem son yirti marbe usan mon wawunya nan kahalya huginen uli misi katen hinanyi," yiri. ¹² Ni geb Al Kurunyen alya bereya sabami gama irde Yesu ni heken nurd nurd mata ma tubul titi maryabe kanduk budam yene goke mukku ma ten taren po hen hen ge pi nen ma hen hinanyi.

¹³ Be, Al Kurunyen miyon karwo gore mere tiyami go kamereb al melak kura nanjinde mat gaha yiri: "Gayenter mat al kura Doyan Al Kurun ni ten kamnanyi marbe Al Kurun belen guram yirde sanji yiri," gwahade kaya," yiri.

Irkeb Holi Spirit belenbe, "Fudinde, mel gore Al Kurun ni meten taha gote iginenbe kawan forok yenanyi geb, mel gobe meten taren po ten hiti goyen yubul ten usan hen hinanyi," yiri.

Megen biŋge ep hitiŋ yad yad nalu forok yirin

¹⁴ Be, go kamereb delne mar kigariŋkiŋ faykek wor po forok yeke kinmiriŋ. Kigariŋkiŋ go hende al kura Al Urmiŋ yara goyen keperde hinhin. Tonaŋdebe doyaŋ al kurunyen tonanhor gol beleŋ po irtiŋ goyen hor irtiŋ, irde wit sak yeke walde walde bidila goyen haniŋde hike kinmiriŋ. ¹⁵ Be, Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura beleŋ Al Kurunyen ya balem bana mat siŋare kateŋ kuware po kigariŋkiŋ faykek hende kipirtiŋ hinhin al goyen inyiŋ. “Wit sak yeŋ yeŋ nalu forok yeke bidila teŋ walde yad buda yirde hanŋyen yara, megen niŋ mar yad yad nalube gago forok yihi geb, alya bereya ge beleŋ yawartekbe yawara,” inyiŋ. ¹⁶ Gwaha inkeb kigariŋkiŋ faykek hende keperde hinhin al gore bidilamiŋ temeyde walyiŋ. Alya bereya megen haŋ goyen yawaryiŋ.

¹⁷ Be, go kamereb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura Al Kurunyen gasuŋmiŋde niŋ ya balem bana mat siŋare katyiŋ. Yeŋ wor bidila yaltiŋ kura haniŋde manan katyiŋ. ¹⁸ Irkeb Al Kurunyen miyoŋ hoyan kura sopte Al Kurunyen ya balem bana kak doyaŋ irde hiyen gore Al Kuruŋ galak ird ird altare mat waŋbe bidila go tanarde hinhin miyoŋ goyen kuware po inyiŋ. “Wain igineŋbe fiŋ hahan geb, bidilage misiŋ yaŋ go teŋ megen niŋ wain metenŋde gor kurkuŋ wain igineŋ walde yawara,” inyiŋ. ¹⁹ Irkeb miyoŋ gore bidilamiŋ goyen temeyde wain igineŋ beŋekde walde yade wain gilyan heŋ heŋ gasuŋde yiryiŋ. Wain gilyan heŋ heŋ gasuŋ gobe Al Kurunyen bearar go goyen. ²⁰ Niŋgeb wain igineŋ gilyan heŋ heŋ gasuŋ taun siŋare hiyen goyenter yukuŋ gilyan hitiŋ yara Al Kuruŋ ma nurd unen haŋ mar go gilyan heŋ heŋ gasuŋde gor yerde karka tikeb darimbe figilu yara kateŋ 300 kilomita gisaw wor po kutiŋ. Dari beleŋ figilu yara hitiŋ gote dukuŋmiŋ tunanŋenbe megen mat hurkuŋ hos gote pukiŋ al keperde hanŋyen de go gwahader hiriŋ.

Al Kurunyen miyoŋ 7 beleŋ mata kafuram 7 forok yira-min

15 Be, go kamereb mata turuŋ yaŋ wor po hoyan kura nanŋiŋde forok yeke kinmiriŋ. Mata gobe gahade: Al Kurunyen miyoŋ 7 beleŋ mata 7 kafuram wor po tiyamiŋ. Mata kafuram gabe Al Kurunyen bearar funan wor po goyen forok yetekbe gago. ² Be, go kamereb makaŋ ala galas beleŋ po irtiŋ goya kakya suluk yirtiŋ goyen kinmiriŋ. Irde al kura dapŋa duwi kafurama gote toneŋ irtiŋ goyabe denŋemde namba 666ya goyen fole yirtiŋ marbe makaŋ siŋare huwarde hike yinmiriŋ. Mel gobe tikiŋde niŋ det hap inen hanŋyen Al Kuruŋ beleŋ yuntiŋ goyen yanartiŋ hinhan. ³ Irdeb Al Kurunyen meten al Mose beleŋ tikiŋ hitiŋ goyen hamiŋ. Sipsip dirneŋ goke tikiŋ hitiŋ goyen manan hamiŋ. Tikiŋ bilmiŋ gobe gahade:

“Al Kuruŋ, gebe Doyaŋ Al Kuruŋ, tareŋge kuruŋ wor po.

Metengebe kuruŋ wor po, irde turuŋ yaŋ wor po!

Doyaŋ Al Kuruŋ, gebe gwahader hitiŋ.

Matagebe fudinde, irde huwak wor po.

⁴ Doyaŋ Al Kuruŋ, ganuŋ al beleŋ kafura ma girnayiŋ?

Ganuŋ al beleŋ denge turuŋ yaŋ ma girnayiŋ?

Ge po ga wukken wor po.

Matage huwak goyen alya bereya nanan karkuwan karkuwan bana haŋ mar goyen tumnan kennayiŋ geb, ge hitte po waŋ doloŋ girnayiŋ,” yamiŋ.

⁵ Be, go kamereb Al Kurunyen gasuŋde niŋ ya balem bana goŋ gasuŋ himam goyen yamemiŋ kawan po hol yeke kinmiriŋ. ⁶ Be, ya balem bana goŋ mat Al Kurunyen miyoŋ 7 gore mata 7 kafuram wor po goyen forok yirin yeŋ siŋare katamiŋ. Miyoŋ gobe amil sobam faykek wor po milmulken goyen hor yirtiŋ hinhan. Irde gol beleŋ po kaŋ yara irtiŋ goyen dumuŋde bili irtiŋ hinhin. ⁷ Be, det biŋfut miŋyan sipte Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋ milgu irtiŋ hinhan goyen un-kuren kura beleŋ kuwe gol beleŋ po yirtiŋ 7 goyen Al Kurunyen miyoŋ 7 go yunyiŋ. Kuwe 7 bana goŋbe gwahader hiyen al Al Kuruŋ gote beararmiŋ fe makaŋ yirtiŋ yara hinhan. ⁸ Irke Al Kurunyen ya balem bana goŋbe Al Kurunyen denŋem turuŋ yaŋ wor poya sanŋimiŋ kuruŋ wor poya goyen kawan forok yird yird kaki beleŋ makaŋ hiriŋ. Irkeb al kura epte ma ya bana goŋ hurkutek hiriŋ. Ya balem bana goŋbe Al Kurunyen miyoŋ 7 gore mata kafuram 7 forok yirtek goyen hubu heŋ pasi yirke gab igiŋ hurkutek hiriŋ.

Al Kurunyen bearar gote kuwe 7

16 Be, go kamereb al melak kura Al Kurunyen ya balem bana goŋ mat kuware po Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen yinke nurmiriŋ. Meremiŋbe gahade: “Kunan. Kuŋ Al Kurunyen bearar kuwe 7 bana haŋ goyen megen wogornaŋ,” yinyiŋ. ² Be, gwaha yinkeb miyoŋ meheŋde niŋ gore kuŋ kuwemiŋ goyen megen wogoryiŋ. Irkeb usu yeneŋmiŋ kafurama misiŋmiŋ buluŋ wor poya goyen dapŋa duwi kafuram gote denŋe uliŋde soŋ yirtiŋ marya dapŋa gote toneŋ doloŋ irde hanŋyen marya gote uliŋde forok yamiŋ.

³ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen irawamiŋ beleŋ kuwemiŋ makaŋ alare wogoryiŋ. Wogorkeb makaŋbe al kamtiŋde dari yara hiriŋ. Irkeb makaŋde niŋ dapŋa tumnan kamamiŋ.

⁴ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen karwomiŋ beleŋ fe karkuwanŋanya fe diliŋyanŋa kuwemiŋ wogorke dari po hiriŋ. ⁵ Yeŋ beleŋ gwaha tikeb Al Kurunyen miyoŋ kura fe doyaŋ yirde hiyen goreb gaha yeke nurmiriŋ: “Al Wukkek wor po, gebe hakot hinhan, gayenter wor ha. Ge beleŋ al merem yaŋ yird yird gobe huwak wor po. ⁶ Go yirha mar gobe gere alya bereya goya mere basan margeya goyen gasa yirke darim wok yeŋ kamamiŋ. Goke teŋ ge beleŋ go mar goyen wolmiŋen yirde dari nenan yeŋ yunha gobe gwaha yirtek po yirha,” yiriŋ.

⁷ Irkeb al melak kura Al Kuruŋ galak ird ird altare mat forok yeke nurmiriŋ. Meremiŋbe gahade: “Fudinde, Al Kuruŋ, gebe Doyaŋ Al Kuruŋ, tareŋgebe kuruŋ wor po!

Ge beley merem yaŋ yirde ha gobe fudinde mat yirde ha, irde huwak wor po teŋ ha," yiriŋ.

⁸ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen siptemiŋ beley kuwemiŋ naŋa diliŋ hende wogoriŋ. Irkeb naŋa gobe tareŋ po temeyde alya bereya kumga yirtek saŋiŋ miŋyaŋ hiriŋ. ⁹ Be, alya bereya gobe naŋa gote uka buluŋ wor po gore kumga yiriŋ. Irkeb go mar gore mata kafuram gwahade goyen doyaŋ yirde hi al Al Kurun goyen karan uramiŋ. Irde mata buluŋmiŋ yubul ma teŋ Al Kurun niŋ biŋ mulgaŋ ma hamiŋ. Irde Al Kurun denjem turuŋ yaŋ ma iramiŋ.

¹⁰ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen siptesoŋoŋmiŋ beley kuwemiŋ dapŋa duwi kafuram gote keperd keperd gasuŋ hende wogoriŋ. Gwaha irkeb dapŋa duwi kafuram gore alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hiyen naŋa kurun gobe kidoma beley aw uryiŋ. Irkeb mel gobe kandukheŋ wor po nurdeb melak yisamiŋ. ¹¹ Irdeb uliŋ misiŋ kateŋ haŋ goya usumiŋya goke teŋ Al Kurun saŋiŋmiŋ kurun wor po goyen karan uramiŋ. Irde mata buluŋmiŋ yubul teŋ yeŋ ge biŋ mulgaŋ hetek ma yiriŋ.

¹² Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen 6miŋ beley fe kurun Yufretis ineŋ haŋyen go hende kuwemiŋ wogoriŋ. Gwaha irkeb Yufretis fe kurun gobe pet yiriŋ. Gobe naŋa waŋ waŋ beley mat doyaŋ mar karkuwaŋ waŋ waŋ niŋ beley kerd yune yeŋbe gogo fe goyen pet yiriŋ. ¹³ Be, gor matbe det toneŋ buluŋ karwo kura huri yara goyen yinmiriŋ. Det toneŋ kurabe deregon mohon bana mat katiŋ, irde kurabe dapŋa duwi kafuram gote mohon bana mat katiŋ, irde funaŋbe Al Kurunyen mere basaŋ al falkuk gote mohon bana mat katiŋ. ¹⁴ Det toneŋ gobe unŋura, mata tiŋeŋ turuŋ yaŋ wor po goyen forok yirde haŋyen gote toneŋ. Toneŋ goreb Al Kurun watek nalu kurun goyenter asogo irde fulenja irniŋ yeŋbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ goyen yawaŋ gabu yird yird niŋ kwamiŋ.

¹⁵ Be, goya goyenbe al melak kura forok yeke nurmiriŋ. Meremiŋbe gahade: "Ga nurnaŋ! Nebe al kura kawe al goyare wayeŋ tiya yeŋ ma nurde hikeya wayyeŋ go gwahade goyen tiyeŋ. Niŋgeb al kura kawe al goyare wayyeŋ yeŋ ma nurdeya ma ferde uliŋhormiŋ kerde pet titiŋde hiyeŋ go gwaha goyen, ne waŋ waŋ niŋ doyaŋ heŋ keŋkela hinayiŋ marbe Al Kurun beley guram yirde tareŋ yiryen. Gogab kawe al beley waŋ bemel irke kupsoŋ al diliŋde kuŋ memya ma hiyyeŋ go gwahade goyen po, ne niŋ keŋkela doyaŋ heŋ hinayiŋ mar wor memya ma henayiŋ," yiriŋ.

¹⁶ Be, go kamereb det toneŋ buluŋ beley megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ gasuŋ kura Hiburu mere mat Amagedon ineŋ haŋyende gor gabu yiramiŋ.

¹⁷ Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 goyen funaŋmiŋ beley naŋa kota kuwemiŋ wogoriŋ. Irkeb Al Kurunyen ya balem bana Doyaŋ Al Kurunyen keperd keperd gasuŋde gor mat al melak kurun kura forok yeŋbe, "Gog po hubu hihi!" yiriŋ. ¹⁸ Irkeb dagamel teŋ daga kateŋ hururuŋ teŋ niniŋa kurun wor po forok yiriŋ. Al megen forok yamiŋde mat waŋ waŋ gayenter niniŋa gwahade kura ma forok yeŋ hitiŋ. Niniŋa gobe buluŋ wor po, ni-

niŋa teŋ hitiŋ kurun gote folek wor po. ¹⁹ Be, niniŋa go forok yekeb taun kurun Babilon gobe gilgalaŋ irde karwo hamiŋ. Irde taun karkuwaŋ hoyan megen haŋ kurun goyen wor gwamuŋ yurtiŋ hinhan. Al Kurunbe Babilon † taun kurunde niŋ mar gote mata buluŋ goke biŋ sir ma yiriŋ geb, mata buluŋmiŋ goke bearar teŋ gwamuŋ yuriŋ. Gobe beararmiŋ wain yuntiŋeŋ yiriŋ. ²⁰ Irkeb motmot tumŋaŋ hubu hamiŋ, irde dugu wor hubu hamiŋ. ²¹ Irde naŋkiŋde mat kigariŋ bilmiŋ hora yara hitiŋ gore al hitte kurun po katiŋ. Kigariŋ bilmiŋ unŋureŋ horam hitiŋ gote kandukmiŋbe 50 kilogram kanduk wor po. Be, kigariŋ hora yara hitiŋ katiŋ goke al beley Al Kurun karan uramiŋ. Mata forok yiriŋ gobe kanduk kurun wor po geb, gogo karan uramiŋ.

Belen niŋ bereya Dapŋa duwi kafuramya

17 Be, Al Kurunyen miyoŋ 7 kuwe 7 yanartiŋ mar goyen unŋureŋ kura beley ne hitte waŋbe gaha ninyiŋ: "Wake kure. Kuŋ beley niŋ bere kura fe karkuwaŋ budam hende keperde hi goyen daha mat Al Kurun beley gwamuŋ uryeŋ goyen gikala gire. Bere gobe taun kurun kura fe karkuwaŋ kahalte irtiŋ go goyen. ² Megen niŋ doyaŋ mar karkuwaŋ beley bere goya duwan teŋ teŋ mata teŋ haŋ. Irde megen haŋ marbe wain nene kukuwa heŋ haŋyen yara bere gote mata buluŋ goyen uliŋ bana hilyaŋ kuŋ pasi hekeb yende mata po gama irde buluŋ wor po hitiŋ haŋ," ni-nyiriŋ.

³ Be, Holi Spirit beley ketal nurkeb miyoŋ gore sawsawa po kurun naŋa bana goŋ nukuriŋ. Gorbe bere kura dapŋa duwi kafuram kura goyen hende kipir-tinge hike kinmiriŋ. Dapŋa gote uliŋbe bukkeŋhel. Irde uliŋdebe Al Kurun sukal ird ird mere po makiŋ hitiŋ. Dapŋa duwi gobe tonan 7ya hirkam 10 miŋyaŋ hinhin. ⁴ Bere gote amil umŋa kurabe bukkeŋhel, irde kurabe bukkeŋ wor po moŋ digulakya suluk irtiŋ †† yara goyen hor irtiŋ hinhin. Irde golya hora kusamuŋ damum hende wor poya gore po umŋa titiŋ. Irde pal hora selweŋ yara damum hende wor po goyen manaŋ yade uliŋ umŋa irtiŋ hinhin. Bere gobe gisu gol beley irtiŋ goyen haniŋ yase beley tanartiŋ hinhin. Gisu bana goŋbe mata memyaka lelep mata mormokya goyen makiŋ hitiŋ hinhin. ⁵ Bere gote kimiŋdebe denjem kura miŋ banare hitiŋ goyen katiŋ hinhin. Denjembe gahade:

BABILON KURUN, BELEN NIN BERE KURUN GATE MILIN, IRDE MEGEN NIN MARTE MATA BULUN GOTE MIN BIRIN

⁶ Bere gore Al Kurunyen alya bereya budam gasa yirke kamamiŋ. Irkeb bere gore dari goyen wain nene kukuwa hitiŋ yara tiyyiŋ goyen kinmiriŋ. Mel gobe Yesu gama irkeb gogo gasa yirke kamamiŋ.

Be, nebe bere go keneŋbe kukuwamiŋeŋ wor po nurmiriŋ. ⁷ Irkeb Al Kurunyen miyoŋ nukuriŋ goreb, "Dahin kukuwamiŋeŋ nurde ha? Bere gote miŋ banare hinhin goyen momoŋ giren. Irde dapŋa duwi kafuram to-

† Babilonbe Rom niŋ yitiŋ. †† Bukkeŋya digulakya suluk yirke umŋa hoyan kura forok yeŋ hiyen. Umŋa goreb doyaŋ marte amil umŋa yirde haŋyen.

naŋ 7, irde hirkam 10 miɲyaŋ, bere gore go hende keperde hi dapɲa duwi gote miɲ wor momoŋ giren.⁸ Be, dapɲa duwi kafuram wor po kenha gobe bikkenɲ hin-hin. Gega gayenterbe go ma hi. Goyenbe kame mete dukunɲ wor po kimyaŋ miɲmoŋ bana mat waŋ forok yiyyeŋ. Forok yekeb mayke hugineŋ kamyenɲ. Goyenbe dapɲa go megen forok yekeb megen niɲ mar beleŋ keneŋbe diliŋ fot yenayiŋ. Dapɲa gobe kamyiŋ gega, sopte forok yekeb gogo keneŋbe diliŋ fot yeŋ amaŋ henayiŋ. Amaŋ henayiŋ mar gote deŋembe Al Kurunɲ beleŋ megenya naŋkiɲya forok yiriɲde mat waŋ waŋ gayenter Al Kurunɲa hitok marte deŋem katiŋ asaŋde gor ma haŋ.

⁹“Niŋgeb mata forok yitiŋ goyen bebak tiye yeŋbe keŋkela po dufay hawayiŋ. Dapɲa duwi kafuram gote tonan 7be higiliŋ 7 niɲ yitiŋ. Higiliŋ 7 go hendebe belen niɲ bere goyen keperde hiyen.¹⁰ Higiliŋ 7 gobe doyaŋ mar karkuwanɲ 7 niɲ manaŋ yitiŋ. Doyaŋ mar karkuwanɲ 7 bana goyen siptesoŋoŋbe bikkenɲ forok yeŋbe hubu hamiŋ. Irde doyaŋ al kurunɲ funaŋbe hako waŋ hi. Yeŋ wayyeŋbe nalu dolfonde po alya bereyamiŋ doyaŋ yirdeb hubu hiyyeŋ.¹¹ Dapɲa duwi kafuram bikkenɲ kamtiŋ geb, gayenterbe goyen ma hi gega, kame wayyeŋ goreb doyaŋ mar karkuwanɲ 7 go kamereb al gergeŋ kura forok yeŋbe doyaŋ mar karkuwanɲ 7 goyen basaŋ heŋ doyaŋ al kurunɲ hiyyeŋ. Gega al go wor doyaŋ mar karkuwanɲ 7 goya tuŋande. Irde kame bulunɲ wor po heŋ hubu hiyyeŋ.

¹²“Be, dapɲa duwi kafuram gote hirkam 10 yenha gobe doyaŋ mar karkuwanɲ hoyanɲ 10 go goyen. Mel gobe alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird tareŋ goyen ma yawartiŋ haŋ. Gega doyaŋ mar karkuwanɲyaŋ saŋiŋ teŋ dapɲa duwi kafuram goya heŋ alya bereya doyaŋ yirde hinayiŋ gega, heŋ ga moŋ saŋiŋmiŋ hubu hiyyeŋ.

¹³ Doyaŋ mar karkuwanɲ 10 gobe dufay unkuereŋ po kerdeb alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird tareŋmiŋ goyen gabu irde dapɲa duwi kafuram go po unnayiŋ.¹⁴ Irde mel gore Sipsip dirneŋ goyen asogo irdeb fulenɲa ir-nayiŋ. Goyenpoga Sipsip dirneŋ gobe doyaŋ marte Kurunɲmiŋ, irde doyaŋ mar karkuwanɲ gote Kurunɲmiŋ geb, mel goyen fole yiryenɲ. Sipsip dirneŋ gote alya bereya yeŋ beleŋ hoy yirde basiŋa yirkeb biŋde mat fudinde po gama irde haŋ mar wor yenya gabu heŋbe doyaŋ mar karkuwanɲya dapɲa duwi kafuramya goya arde fole yirnayiŋ,” niyyiŋ.

¹⁵ Be, go kamereb Al Kurunɲen miyoŋ gore sopte gaha niyyiŋ: “Fe karkuwanɲ hende belen niɲ bere gore keperde hike yenha fe gobe al sikkenɲ umɲam kurayen kurayen, al miŋ hoyanɲ hoyanɲ, naŋa karkuwanɲ karkuwanɲ, irde al merem kurayen kurayen teŋ haŋ mar go goyen.¹⁶ Be, dapɲa duwi kafuram goya hirkam 10ya yenha goreb belen niɲ bere goyen biŋ ar irnayiŋ. Irde bere go bulunɲ bulunɲ irde detmiŋ goraŋ irde uliŋ umɲa manaŋ yuguya tikeb kupsoŋ hiyyeŋ. Irke bere gote gasoŋ talde neneb kak po kumga tinayiŋ.¹⁷ Go tinayiŋ gobe gwaha po tinayiŋ yeŋ Al Kurunɲ beleŋ dufay kirtiŋ geb, gogo tinayiŋ. Niŋgeb doyaŋ mar 10 gore ta-

renɲmiŋ tumɲanɲ gabu irde dapɲa duwi kafuram goyen unenbe gama irnayiŋ gogo. Mel go gwaha teŋ kunɲ kunbe Al Kurunɲen mere gote igineŋ kawan forok yetek nalu goyen forok yiyyeŋ.¹⁸ Be, belen niɲ bere go kenha gobe taun kurunɲ wor po go goyen. Megen niɲ doyaŋ mar karkuwanɲ hoyanɲ gobe yende yufukde haŋ,” niyyiŋ.

Babilon taun gobe bulunɲ hiriŋ

18 Be, go kamereb Al Kurunɲen miyoŋ hoyanɲ kura Al Kurunɲen gasunɲde mat kateŋ hike kinmiriŋ. Yeŋbe deŋem yaŋ wor po, uliŋde matbe saŋiŋmiŋ hulsu yara forok yekeb megeŋ kurunɲ gayen wuk yeŋ tukuriŋ.² Be, yeŋ beleŋ mere kurunɲ po teŋbe, “Babilon taun kurunɲ wor po gobe gwamuŋ urtiŋ! Bulunɲ wor po hitiŋ! Irkeb taun gobe ungu-rayen gasunɲ hitiŋ. Irde det toneŋ bulunɲ wor bana goŋ haŋ. Irde nu Al Kurunɲ diliŋde tikiŋ miɲyaŋ gore bana goŋ hagam yirde haŋ.³ Naŋa karkuwanɲ karkuwanɲ tumɲanɲ gobe nene kukuwa wor po hetek wain bere gore yuniyŋ. Wain gobe lelep matamiŋ go goyen. Megen niɲ doyaŋ mar karkuwanɲ wor bere goya feramiŋ. Irkeb samunɲ ya miɲyaŋ haŋ marbe bere gore det damum hende hoyanɲ goyen yeŋ hitte damu teŋ hike hora kurunɲ wor po yade hinhan,” niyyiŋ.

⁴ Be, go kamereb naŋkiŋde mat al melak hoyanɲ kura forok yeke nurmiriŋ. Meremiŋbe gahade:

“Alya bereyane, bere belen niɲ go tubul teŋ kunaŋ.

Gogab yeŋ mata bulunɲ teŋ hiyen gwahade ma teŋ hinayiŋ.

Irde matamiŋ gote murunɲgem bulunɲ tiyyeŋ goyen denya ma tenayiŋ.

⁵ Gobe bere gote mata bulunɲbe pipkatoka irke naŋkiŋ sisaŋ urtiŋ hinhin geb, gago dineŋ hime.

Al Kurunɲbe mata bulunɲmiŋ goke biŋ sir ma yeŋ hiyen geb, gago dineŋ hime.

⁶ Niŋgeb bere gore daha kura dirtiŋ gobe gwahade po wol heŋ unnaŋ.

Yeŋ beleŋ bulunɲ diriŋ goyen wolmiŋeŋbe yeŋ beleŋ dahade duntiŋ goyen tebanɲ go hende kerde kurunɲ po unnaŋ.

Yeŋ beleŋ gisumiŋde wain saŋiŋ dunyiŋ goyen wolmiŋeŋbe wain tareŋ wor po yeŋ beleŋ irde dunyiŋ gote folek goyen gisumiŋ bana goŋ po wok irde unnaŋ.

⁷ Bere go deŋem turunɲ yaŋ heŋ det damum hende wor po goyen po yade amaŋ heŋ hinhin geb,

dahade amaŋ heŋ hinhin gwahade po uliŋ misiŋ kateŋ kanduk kurunɲ wor po nurde hiyenɲ.

Biŋdebe yiŋgeŋ turunɲ irdeb,

‘Nebe doyaŋ bere kurunɲ, irde beretap moŋ.

Ne hittebe kandukneŋ nurtek mata kura ma forok yiyyeŋ,’ yeŋ hi.

⁸ Niŋgeb nalu kurare kurab bere gobe matamiŋ gote murunɲgem bulunɲ wor po tiyyeŋ:

Garbam bulunɲ teŋ, biŋde kandukneŋ nurde, biŋge kamde hiyenɲ.

Irde kak beleŋ nen unyeŋ.

Al Kurunbe Doyan Al Kurun tarehmin kurun wor po gore bere goyen merem yan iryen geb, gogo gwahade forok yiyyen," yirin.

⁹ Be, al melak kura nanjinde mat forok yirin gore sopte gaha yeke nurmirin: "Megen nin doyan mar kar kuwan bere goya ferde bere gote samun damum hende hoyan ten ten mata gama iramin marbe bere go humga kuyen gote kakim kennayin. Irde yen ge esen obam ten hinayin. ¹⁰ Mel gobe bere go ulin misin kurun katen hike kenen kafura wor po hen gisaw po hen esinayin. Irdeb, 'Kafuram wor po! Kafuram wor po! Awo, taun kurun wor po Babilon! Bemel po uguj nalu ge forok yihi!' yenayin.

¹¹ "Irdeb samun ya minyan marbe, 'Detninin kurun damu ten hiyen berebe gogo hubu hihi geb, al gore kura detninin damu titek mon,' yen nurdeb bere goke esen obam ten hinayin. ¹² Al kura gore wan mel gote gol, silwa, hora kusamun wor po, pal hora selwen yara damum hende, irde amil faykek igin wor po, amil umjam bukkenya digulakya suluk yirtin, irde silika amilyabe amil bukhel yitin goyen damu titek berebe hubu hihi geb, goke esinayin. He kurayen kurayen hamin kusamun wor po gore det yirtin, irde kurabe dapna kura elefant gote biljam belen po det kurayen kurayen yirtin, irde he damum hende wor po gore po det yirtin, irde barasya ainyabe hora milmulhenya gore po det yirtin goyen damu titek bere gobe gogo hubu hihi yen goke esinayin. ¹³ Irde miyow, binje hapek yirtek det, irde det kumga tike hamin igin forok yen hanjen goyen, irde he fimin hamin igin wor po kurayen kurayenyabe, wain, olip fimin, palawaya witya igin mun wor po, bulmakaw, sipsip, hos, irde nima hos belen yulun ten hanjen goyabe, meten mar dulhenya goyen damu titek bere gobe gogo hubu hihi yen goke esinayin. Go mar gobe alya bereya kura meten mar yirde bere go unke damu ten hiyen.

¹⁴ "Go mar goreb bere go kamke kenenbe, 'Det igin yawaren yen nurde hayen kurun gobe gigen kamkeb hubu hihi. Samungeya detge igin wor poya goyen tumnan yubul taha geb, epte ma sopte yenayin!' in nayin. ¹⁵ Samun ya minyan mar bere gore detmin damu tike horam yan hen hanjen mar gobe bere goyen ulin misin kurun po katen hike kenenbe kafura wor po hen tubul ten gisaw po hinayin. Irde bere goke esen obam tenbe, ¹⁶ 'Kafuram wor po! Kafuram wor po! Awo, Taun kurun. Taun gobe bere gogo, yenbe amil igin bukkenya digulakya suluk yirtin goya bukkenhel yitin goya hor yirde hiyen. Irde golya hora kusamun wor poya pal hora selwen yara damum hende wor po goya goyen yade ulin umna ten hiyen. ¹⁷ Goyenbe samunmin kurun gobe bemel po hubu hihi!' yenayin.

"Ningeb hakwa doyan yird yird marte karkuwanmin, irde alya bereya hakwa hende kun han mar, hakwa hende meten ten han maryabe makan alare hen dapna yade hora ten han marya tumnan bere go tubul ten gisaw po hinayin. ¹⁸ Mel gore bere go humga kun hiyen gote kakim kenenbe kuware po, 'Bikkenbe taun

kurun wor po gahade gayen kura ma hinhin!' yenayin. ¹⁹ Irdeb bere goyen kamde hinhin goke bin misin nurdeb yingen de tonan de mulowo wogordeb esen obam tenbe, 'Kafuram wor po! Kafuram wor po! Awo, Taun kurun. Taun bana gon al kura hakwa minyan mar gobe taun gote samunya detmin hakwamin hende yawanbe hora kurun yade hanjen. Goyenbe bemel po taun gobe detmin goya tumnan mugol nihi!' yenayin. ²⁰ Gega Al Kurunyen gasunde han marbe bere go kamde hi goke aman henayin. Den Al Kurunyen alya bereya aposelya porofetyabe bere gore bulun bulun dirtin goyen goke merem yan irtin goke aman henayin!" yirin.

²¹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon kura sanjmin kurun wor po goreb hora kurun kura goyen tenbe makan alare timiyyin. Hora gote kurunminbe wit bilmin karka ten palawa irde hanjen hora kurun wor po hos belen tulun ten hanjen go gwahade goyen. Be, Al Kurunyen miyon gore hora go temeydeb, "Hora kurun go makan ala bana kurka gwahade goyen po, ge Babilon taun kurun goyen gad gemeyke makan ala bana kurkun sopte ma po forok yawayin. ²² Tikin de nin det hap inen hanjen gote tikin, bulelunyen tikin, bigulyen tikin yabe al belen tikin hen hanjen tumnan goyen go ma sopte nurayin. Irde samun yare meten ten han mar manan sopte ma yenayin. Wit bilmin karka ten palawa ird gote hora migirin manan sopte ma po nurayin. ²³ Hulsu melak kura ge bana sopte melak ma henayin. Tikin merere nin tikin sopte ma po nurayin. Ge Babilon taun bana gon samun ya minyan marbe hora ten ten sanjmin kurun wor po. Gega ge belen merebal matara mata bulun forok irde alya bereya megen hike kwa kurun goyen usi yirarin. ²⁴ Taun gobe Al Kurunyen alya bereya, irde porofet, irde alya bereya megen hinhan goyen gasa yirke kamamin kurun gote murungem tihibe gago humga kwa," yirin.

19 Be, go kamereb Al Kurunyen gasunde al buda kurun kura belen kuware gaha yeke nurmirin: "Haleluya, Al Kurun turun irnin! Al Kurunbe Dumulgan ten ten Al, denembe turun yan wor po, tarehmin manan kurun wor po. ² Yen belen alyen mata yenen igin ma bulun yinen yinen gobe huwak irde fudinde mat ten hiyen. Al Kurunbe belen nin bere gore lelep matamin de alya bereya megen han kurun gayen bulun yirin goke merem yan ira. Irde bere gore Al Kurunyen meten mar gasa yirke kamamin gote wolminen ira," yamin. ³ Be, gwaha yenbe sopte po, "Haleluya! Bere go humga kun hi gote kakimbe gwahader hurkun hiyen," yamin.

⁴ Be, gwaha yekeb Al Kurunyen alya bereyat doyan marte parguwak 24 goya det binfut minyan sipteya gore wulgurut yen Doyan Al Kurunyen gasunde keperde hi al Al Kurun goyen dolon iramin. Irdeb kuware po, "Fudinde wor po! Al Kurun turun irnin ko!" yamin.

⁵ Irkeb go kamereb al melak kura Doyan Al Kurunyen keperd keperd gasunde mat forok yenbe gaha yirin: "Den Al Kurunyen meten mar, Al Kuruninin turun irnan. Den al denem yan denem monya Al Kurun kafura irde han marbe turun irnan!" yirin.

⁶ Irde go kamereb al buda kurun belen kuware mere tike nurmirin. Mereminbe kurun wor po, fe kurun hamulare solok yen katen migirin ten hi yara, irde daga katen hi yara nurmirin. Mereminbe gahade: "Haleluya! Al Kurun turun irnin ko. Al Kurunbe Doyan Al Kurun tarinmin kurun wor po. Yen po ga det kurun gayen doyan yirde hi. ⁷ Sipsip dirnen bere ten ten nalu forok yeke bere † gobe goke gitik titin hi. Ningeb goke igin po nurde aman henbe denem turun yan irtek! ⁸ Amil igin wor po wukkek irde milmulken goyen hor ird ird nin bere goyen untin. (Amil igin gobe Al Kurunyen alya bereyat mata huwak nin yitin.)

⁹ Be, go kamereb Al Kurunyen miyon belen ninyin. "Mere kura gahade kaya: 'Sipsip dirnen goyen bere ten ten gote dula matare wanayin marbe aman henayin,' kayayin," ninyin. Irde sopte, "Mere gabe Al Kurunyen mere fudinde wor po," ninyin.

¹⁰ Gwaha ninkeb kahan minde katen dolon iren timirin. Irkeb, "Gwaha ma nirayin! Ne wor ge yara po Al Kurunyen meten al geb. Kadge yago Yesuyen mere gama irde han mar gwahade yara po geb. Yesuyen merebe porofet belen Holi Spirityen saninde yitin geb, Al Kurun po ga dolon irayin!" ninyin.

Hos faykek hende kipirtin al

¹¹ Be, go kamereb Al Kurunyen gasunde nin yame hol yekeb hos faykek kura hike kinmirin. Hos go hende kipirtin hinhin al gote denembe "Binde mat fudinde meten ten ten al, irde Mere Fudinde ten ten al". Yen belen alyen mata igin ma bulun yinen fulena ten hiyen gobe mata huwak mat gwaha ten hiyen. ¹² Al gote dilinbe kak melak yara, tonanbe doyan al kurunyen tonanhor budam han. Irde den kura ulinde katin hi gega, den goyen al hoyanbe go ma nurde han, yingen po ga nurde hi. ¹³ Yenbe amil ulan dari bana kirtin goyen hor irtin hi. Al gote denembe "Al Kurunyen Mere." ¹⁴ Al Kurunyen gasunde nin fulena mar belen al go gama irde hinhan. Mel gobe amil igin wor po faykek irde wukken goyen hor yirde hos faykek hende keperde kame gama irde hinhan. ¹⁵ Mehen hen hinhin al gote mohon bana matbe fulenare nin bidila misin yan kura wan hinhin. Bidila gobe nana karkuwan karkuwan bana han mar gasa yird yird nin mohonde hinhin. Yen belen nana karkuwan karkuwan goyen doyan al kurunyen kutum ain belen po irtin goyen tanarde doyan yirde hikeb kafura henayin. Irde mel goke Al Kurun saninmin kurun wor po hi gore bearar ten hiyen goyen yikala yire yen wain karka ten fimin gilyan hitin yara yiryen. ¹⁶ Amil hor irtin go hendeya bulhekdeyabe den kura gahade katin hinhin:

MEGEN NIN DOYAN MAR KARKUWANDE KURUNMIN,
IRDE DOYAN MARTE KURUNMIN

¹⁷ Be, gor mat Al Kurunyen miyon kura nana dilin hende huwarde hike kinmirin. Yen belen kuware po nu kurayen kurayen nana kota foy ten kun hinhan kurun goyen yinyin. "Wanan. Wan Al Kurunyen dula mata kurunde gar gabu irnan. ¹⁸ Gogab megen nin doyan

† Bere gobe Yesuyen alya bereya sios nin yitin.

mar karkuwan, fulena marte karkuwanmin, al taren minyan mar, hosya go hende keperde kun han marya gote hakwam gote gason talde nenayin. Al tumnan, al dufayminde kun han marya meten mar dulnenya, irde al denem yan denem monyat hakwam gote gason nenayin," yinyin.

¹⁹ Be, gor matbe dapna duwi kafuram goya megen nin doyan mar karkuwanabe fulena marminya belen hos faykek hende kipirtin hinhin al goya fulena marminya arnin yen gabu irde hike yinmirin. ²⁰ Goyenpoga dapna duwi kafuram gobe ten fere tiyamin. Porofet falkuk dapna duwi kafuram goke tenbe mata tinen turun yan forok yirde hinhin al goyen wor yenya tumnan fere titin po hinaryum. Usi porofet gobe mata tinen goyen forok yirde alya bereya dapna duwi kafuram gote denem ulinde ten dapna gote tonen irtin det goyen dolon irde hinhan mar usi yirde hinhin. Ningeb dapna duwi kafuram goya porofet falkukya gobe dilin gergen hikeya salfa hora humga kun buk yen fe ala yara hitin bana gon yemeyamin. ²¹ Fulena marminebe fulenare nin bidila hos faykek hende hi al gote mohon bana mat wan hinhin gore po gasa yirke kamamin. Irkeb nu tumnan wan gason talde nene bin makin hamin.

Dama 1,000

²⁰ Be, gor matbe Al Kurunyen miyon kura gasundin minde mat katen hike kinmirin. Yenbe Mete Dukun wor po kimyan minmon bana kurkun kurkun yame goyen hol ird ird ki minyan. Irde haniindebe sen kurun wor po kura tanartin manan. ² Yen belen deregon goyen tirin. Deregon gobe kunere bikken hinhin go goyen. Gote denembe Ungura, kurabe Satan inen hanen. Be, Al Kurunyen miyon gore Satan goyen dama 1,000 gwahade fere titinde hiyen yen ten fere tiyyin. ³ Irdeb Satan goyen Mete Dukun wor po bana temeydeb mete gote yame tan kin urdeb al kura belen epte ma hol irnayin yen Al Kurunyen denere son iryin. Gogab dama 1,000 bana gon Satan belen epte ma alya bereya megen han kurun goyen usi yiryen. Dama 1,000 go hubu hekeb Satan go sinare katyen. Goyenbe ulyande ma hiyen.

⁴ Be, gor matbe alya bereyat mata go yenen igin ma bulun yinen yinen taren minyan marte keperd keperd gasun yinmirin. Irde Yesu Kristu nin tagalde Al Kurunyen mere sanin po tanarde hike goke al belen igin ma nurde binin walke kamamin marya gote tonen yinmirin. Mel gobe dapna duwi kafuram goyen ma dolon iramin. Irde dapna duwi kafuram gote denem kiminde wet ma haniinde wet goyen ma katin hinhan. Mel gobe kamtinde mat huwardeb dama 1,000 bana gon doyan mar hen Yesu Kristuya megen gayen doyan irde hinhan. ⁵ Ningeb Al Kurunyen mere tanarde hen kamamin mar go mun po huwarnayin. Munan al kamtin goyen hoyanbe dama 1,000 goyen hubu heke gab huwarnayin. Mata gobe al kamtin mar mehende huwarnayin go goyen. ⁶ Al kamtinde mat mehende huwarnayin mar gobe Al Kurun belen guram yirde

sanjij yirde wukke wor po yiryen. Mel gobe epte ma kak alare kunayij. Kak alare kuñ kuñ gobe sopte kamde kamde mata go gwahade goyen. Gwaha titjenbe Al Kurunya Yesu Kristuya doloñ yird yird mata doyañ mar henayij. Irde dama 1,000 bana goñ yenya megen gayen doyañ yirde hinayij.

Satanbe buluj hiyyen

⁷ Be, dama 1,000 hubu hekeb Satan gobe koya bana mat ten siña irke katyen. ⁸ Irde megen muruj kurhan kurhan kuñ alya bereya budam wor po usi yiryen. Go mar gobe Gokya Magokya yinen hanjen. Satan beleñ go mar goyen fulenja ten ten niñ gabu yiryen. Mel go gabu yirkeb makañde niñ sawsawa yara budam wor po, epte ma kapyañ hetek henayij. ⁹ Be, go mar gobe bantoto kuruj wor po goyen sam irde kuñbe Al Kurunyen alya bereya beleñ keperde hañ gasuñ goyen buluj yirniñ yen milgu yirnayij. Al Kurunyen alya bereya keperde hañ gasuñ gobe taun Al Kuruj beleñ goke amañen nurd unen hiyen go goyen. Be, alya bereya Gokya Magokya yinen hanjen mar gore taun go milgu irnayij gega, kak beleñ nañkinde mat katen gwamuñ yuryen. ¹⁰ Irkeb mel go usi yiryen al Uñgura gobe sopte ten salfa hora kak hitij ala bana temeyke hiyen. Kak ala bana goñbe dapña duwi kafuram goya porofet falkukya yimiytiñ haryen. Niñgeb Satanya dapña duwi kafurama porofet falkukya gobe nañkahalya wawunja hugiñen ulij misiñ kuruj po katen hinayij.

Al kamtiñ goyen Al Kuruj beleñ merere yiryen

¹¹ Be, gor matbe Doyañ Al Kuruj beleñ keperd keperd gasuñmiñ kuruj faykek wor po hende kipirtiñ hike kinmirij. Megenya nañkinjabe yen hitte mat busaharyum gega, gor kura kutek moñ geb, hubu po haryum. ¹² Irde kamamiñ mar kuruj goyen al denjem yanja denjem miñmonya Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñ diliñ mar huwarde hike yinmirij. Gorbe asañ hol yirtiñ hinhan. Irke asañ hoyañ kura hol yirij. Asañ gobe Al Kurunya hugiñen hitek mar gote denjem katiñ asañ. Al kamtiñbe megen henya mata ten hinhan kuruj goyen asañ buda goyen bana goñ katiñ geb, gor mat mata dahade ten hinhan gote murungem tamij. ¹³ Makañ alare kamamiñ marya mete titij marya goyen tumñañ merere huward huward niñ Al Kuruj hitte wayamiñ. Wañbe megen henya mata ten hinhan gote murungem yawaramiñ. ¹⁴ Irkeb Al Kuruj beleñ kamde kamde mataya al kamtiñ yerde hanjen gasunya goyen kak alare yimiyij. Kak ala gobe al kamtiñde mat huwarnayij mar kura sopte hugiñen kamde kamde gasuñde kunayij go goyenbe gogo. ¹⁵ Niñgeb al kurate denjem Al Kurunya hugiñen hitek marte denjem asañde katiñ bana goñ ma hikeb yade kak ala goyenter yimiyij.

Nañkin gergenya megen gergenya

21 Be, gor mat nañkinja megenya bikkek gobe hubu hekeb nañkinja megenya gergen goyen yin-

mirij. Megen gobe makañ miñmoñ. ² Be, Taun Wukken Jerusalem gergen wor po gobe Al Kurunyen gasuñde mat katen hike kinmirij. Taun gobe bere foñen kura uñ beleñ wañ tupi ten kuñ kuñ ge ulij umña kusamuñ wor po ten hanjen go gwahade goyen po Doyañ Al Kuruj wañ wañ niñ gitik titij hinhin. ³ Be, go kamereb Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde gor mat al melak kura forok yeke nurmirij. Meremiñbe gahade: "Gayenter Al Kuruj hen hen gasuñbe alya bereya hañde gor hi! Yenbe mel goya hiyen. Irkeb mel gobe Al Kurunyen alya bereya henayij. Irkeb Al Kuruj yinjenbe mel goya henbe yende Al Kuruj hiyyen. ⁴ Yen beleñ alya bereyat diliñ fimiñ halde yunen. Mata bikkekya det bikkekyabe hubu henayij geb, kamde kamde mata hubu hiyyen, irde al kamke esen obam ten ten mata wor hubu hiyyen. Go ma esinayij, irde ulij misiñ ma katnayij," yirij.

⁵ Be, Doyañ Al Kurunyen keperd keperd gasuñde kipirtiñ hinhin al goreb, "Det kuruj gayen tumñañ gergen wor po yirde hime!" yirij. Irdeb, "Mere gabe fudinde yen nurtek mere geb, asañde kaya," ninyij.

⁶ Irdeb gaha ninyij: "Metenjebe pasi irhem. Nebe Al faya Omegaya, det kuruj gayen miñ urmirij al, irde pasi ird ird al. Nebe mehenje wor po hinhem, irde kame wor hen. Al kura fe niñ yirkeb Al Kurunya hugiñen hen hen goyen fe diliñde mat fe marde wañ hi yara goyen yunen. Fe goyen yunenbe damu tinañ ma yinen, diliñ yunen. ⁷ Al kura al buluj fole iryenbe det gergen hitij kuruj goyen tumñañ yawaryen. Irke nebe yende Al Kuruj hemekeb yenbe diriñne hiyyen. ⁸ Gega kanduk forok yen yen ge kafura hen hañ mar, Al Kuruj niñ dufaymiñ tareñ ma irde hañ mar, dufay buluj hen hañ mar, al gasa yirke kamde kamde mar, lelep mata ten hañ mar, merebal kurayen kurayen yirde hañ mar, det toneñ yirde doloñ yirde hañ maryabe, usi marya gote hen hen gasuñbe salfa hora humga kuñ fe ala yara hitij bana goñ po hinayij. Gor kunayij gobe kamtiñde mat huwarnayij gega, sopte hugiñen kamde kamde gasuñde kunayij go goyenbe gogo," yirij.

Jerusalem gergen

⁹ Be, Al Kurunyen miyoñ 7 mata kafuram 7 kuwe bana hitij 7 goyen kura tanarde hinhin miyoñ goreb, "Wake kure. Kuñ Sipsip dirnen gote berem gikala giren," ninyij. ¹⁰ Irdeb Holi Spirit beleñ ketal nurke nade dugu kuruj hende hoyañ wor pore gor nukuj Taun Wukke wor po goyen nikala niryij. Taun Wukke wor po gobe Jerusalem gergen Al Kurunyen gasuñde mat katen hinhin. ¹¹ Taun kuruj gobe Al Kurunyen sanjij turñun yan wor po gore hulsi melak yara agat uryij. Agat uryij gobe hora kusamuñ wor po beleñ ten hanjen yara tiyyij. Yaspaya kristal wukkenya yara agat wor po uryij. ¹² Taun gobe koya kuruj miliñ hende hoyañ wor po beleñ milgu irtiñ. Koya gobe yamemiñ 12 miñyan. Yamere gorbe Al Kurunyen miyoñ 12 hinhan. Yame 12 go hendeb Israel marte al miñ 12 gote denjem katiñ hinhan. ¹³ Yame 12 goyen karwobe nañ wañ wañ

belen hinhan. Irde karwo kurabe naŋa kurkur belen hinhan. Irde yame karwo kurabe gegelhek kurhan hinhan, munan karwo kurabe kurhan hinhan. ¹⁴ Koya kurun gobe hora karkuwan 12 go hende yirtin. Hora karkuwan 12 go hendebe Sipsip dirnen gote mere basan mar aposel 12 gote denem katin hinhan.

¹⁵ Be, Al Kurunyen miyon neya mere tiyaryum gore taunya koya, irde yameminya gote kurunmin tunan tiye yenbe tunan ten tende nin kutum gol belen irtin goyen haniinde tanarde hinhin. ¹⁶ Taun kurun gobe murun sipte minyan. Sobamminya pelyenminyabe tunande wor po. Al Kurunyen miyon belen kutum go ten taun kurun goyen tunan ten kenenbe ulyanminbe 2,200 kilomita, irde pelyenminya huwa hurkutin ya wor gwahade po. ¹⁷ Yen belen taun gote koya tolokmin tunan tiyyinbe 65 mita. Miyon gore tunan tiyyin gobe megen nin det gote kurunmin tunan ten tende nin kutum tenbe tunan tiyyin. ¹⁸ Yerusalem taun gergen gote koyabe hora kusamun kura yaspa inen hanyen gore po irtin. Irde taun gobe gol belen po irtin. Gol gobe galas yara tikiŋ minmon, wukken wor po. ¹⁹ Irde koya gote minbe hora kusamun wor po kurayen kurayen gore yade umna yirtin. Koya gote min 12 bana gon mehenbebe yaspa hora belen irtin. Kamere nin min gobe sapaia hora belen irtin. Karwominbe aget hora, sipteminbe emeral hora, ²⁰ siptesononminbe sadonikis, 6minbe hora bukken konilian, 7minbe hora wulsakken krisolait, 8minbe hora digulak yara beril, 9minbe hora wulsakken yara topas, 10minbe krisopires hora, 11minbe haiasin hora, funan 12minbe ametis hora belen po umna yirtin hinhan. ²¹ Koya gote yame 12 gobe pal hora karkuwan wor po selwen yara gore po yirtin. Yame goyen unken unkenbe pal hora unken unken belen po yirtin. Taun kurun go bana gon nin belenbe gol belen po yirtin. Gol gobe tikiŋ minmon galas yara wukken wor po.

²² Be, taun bana gonbe Al Kurunyen ya balem kura ma kinmirin. Ya balem gobe hoyan mon, Kurunninin Al Kurun tarenmin kurun wor po goya Sipsip dirnen ya yingenbe ya balem go goyen geb, gogo kura ma kinmirin. ²³ Taun bana gonbe Al Kurunyen tarenmin turun yan wor po gore hushi melak hen agat urde hiyen gwahade po ten hikeb nanaya gagasiya nin ma nurde han. Taun bana gon nin hulsibe Sipsip dirnen gogo. ²⁴ Taun gote hushi goyen temeykeb nan karkuwan karkuwan bana han marbe taun gote hulsire kun hinayin, irde megen nin doyan mar karkuwan belen samunmin igin wor po goyen taun bana gon yade wanayin. ²⁵ Taun bana gonbe wawun minmon geb, taun gote koya yamebe huginen hon hinayin. ²⁶ Alya bereya nan karkuwan karkuwan bana han gore samunmin igin wor poya horamin ya yad taun bana gon hurkunayin. ²⁷ Goyenbe det kura Al Kurun dilinde wukken monbe taun bana gon epte ma yad hurku-

† Al Kurunyen miyon belen megen nin det gote kurunmin tunan ten tende nin kutum ten Al Kurunyen gasunde nin Yerusalem gote kurunmin tunan tiyyin gobe Yon belen kenen bebak ten ten ge gwaha tiyyin. Ningeb "kilomita, mita" gobe nen al belen bebak ten ten ge po, Yerusalem kurunmin fudinbe epte ma nurtek.

nayin. Irde al kura mata memyak ten han marya usi mata ten han maryabe epte ma taun bana gon hurkunayin. Gwahade yarabe Al Kurunya huginen hinayin marte denem katin asande denem han mar go po hinayin. Asan gobe Sipsip dirnen gote asan.

Al Kurunya huginen hen hen sanin minyan fe kurun

22 Be, gor matbe Al Kurunyen miyon gore Al Kurunya huginen hen hen sanin minyan fe kurun goyen nikala nirke kinmirin. Fe gobe galas yara wukkek wor po, irde Al Kurunya Sipsip dirnenyat keperd keperd gasunde mat kater hinhin. ² Irdeb taun bana gon belen kurunmin kahalan gama irde kun hinhin. Fe goyen sin kurhan kurhanbe he kura iginen nene Al Kurunya huginen hen hen he go hinhan. He gote iginenbe dama unken bana wawun 12 gwahade iginen hen hiyen. Gagasim gagasim turte iginen hen hiyen. Irde he gote yuwalnenbe alya bereya nan karkuwan karkuwan bana han mar gote garbam sope ird ird taren minyan. ³ Taun bana gonbe det kura Al Kurun belen karan yurtenbe gon ma hinayin. Irde Al Kurunya Sipsip dirnenyat keperd keperd gasunde taun bana gon hiyen. Irkeb meten marmen belen meten ten yunen hinayin. ⁴ Mel gobe Sipsip dirnen gote kimin kennayin, irde denembe mel gote kiminde katin hiyen. ⁵ Taun bana gonbe wawun minmon hiyyen. Irde Al Kurunbe Doyan Al Kurun geb, tarenmin turun yan gore hushi yara hen agat urde hiyen. Irkeb hushiya nanaya nin ma nurde hinayin. Mel gobe gwahader taun bana det kurun goyen doyan yirde hinayin. ⁶ Be, Al Kurunyen miyon goreb, "Mere gabe fudinbe, irde heken nurtek hi. Doyan Al Kurunbe mere basan marmen gote tonende Al Kurun. Yen belen hen ga ma mata kura forok yenayin goyen meten marmen yikala yire yenbe miyonmin ten kerke katin," ninyin.

Yesube wayyen

⁷ Be, Yesu belen gaha yirin: "Ga nuran! Nebe hen ga ma wayen! Al kura Al Kurun belen kame mata dahade forok yiren goke asande gar katin mere gayen gama irde han marbe Al Kurun belen guram yirde sanin yiren!" yirin.

⁸ Be, ne Yon gabe mata kame forok yenayin kurun goyen nikala nirde momon nirtin goyen nurmirin, irde kinmirin. Gwaha tenbe Al Kurunyen miyon mata go nikala niryin al goyen dolon ire yen kahan minde wulgurut yimirin. ⁹ Gega miyon goreb, "Gwaha ma nirayin! Ne wor ge yara po Al Kurunyen meten al geb. Nebe geya kadge yago porofetya mere asan gayen bana katin gayen gama irde han marya goyen yara po geb. Ningeb Al Kurun po dolon irayin!" ninyin. ¹⁰ Irdeb gaha ninyin: "Al Kurun belen kame mata dahade forok yiren goke asande gar katin mere gate iginenbe hen ga mon forok yenayin geb, asan gayen tan sanin ma irayin. ¹¹ Irde al kura mata bulun ten han marbe yubul tike gwahade po ten hinayin. Al kura dufay bulun po gama irde han mar wor yubul tike gwahade po ten

hinayiñ. Irde al kura mata huwak teñ hañ marbe yubul tike gwahade po teñ hinayiñ. Al kura mata wukkek teñ hañyen mar wor yubul tike gwahade po teñ hinayiñ," ninayiñ.

¹² Irdeb gaha yiriñ: "Ga nurnañ, nebe heñ ga ma wayeñ! Waye yeñbe al hañ kurun goyen mata daha daha teñ hitiñ gote muruñgem yawañbe yuneñ. ¹³ Nebe Alfaya Omegaya, det kurun gayen miñ urmiriñ al, irde pasi ird ird al. Nebe meheñde wor po hinhem, irde kame wor heñ.

¹⁴ "Be, al kura amil halde hañyen yara matamiñ wukkek yirde hañ marbe Al Kurun beñ guram yirde tareñ yiryen. Go mar gobe nene Al Kurunya hugiñen hitek he igiñen goyen igiñ netek hañ. Irde taun kurun gote koya yame bana igiñ hurkutek hañ. ¹⁵ Gega taun go siñarebe Al Kurunya mere tubul titiñ mar hinayiñ. Go mar gobe merebal kurayen kurayen yird yird mata teñ hañ mar, lelep mata teñ hañ mar, al gasa yirke kamde hañ mar, det toneñ doloñ yirde hañ mar, irde usi mereya mataya niñ amañen nurde hañ mar kurun gobe taun siñare hinayiñ.

¹⁶ "Ne Yesu gare deñ alya bereyane sios goyen mere-ne momoñ dird dird niñ teñbe miyoñne teñ kermeke kurkun. Nebe Dewityen miñde mat watiñ geb, nebe

Dewit Urmiñ. Irde nebe Bayfoñ agatñen kurun wor po go goyen," yiriñ.

¹⁷ Be, Holi Spiritiya siosya beñ, "Wanañ!" yaryum. Irkeb al kura mere go nuramiñ mar wor, "Wanañ!" yamiñ. Fudinde, al kura hugiñ hitek fe niñ kamde hañ marbe wañ fe go nenayiñ. Fe gobe al kura goke nurde hañ marbe damum moñ duliñ nenayiñ.

¹⁸ Be, ne Yonbe Al Kurun beñ kame mata dahade forok yiryen goke asañde katiñ mere gayen nurtiñ mar goyen gahade hayhay yirde hime: al kura mere ga hende hoyañ kura sopte kiryen al gobe Al Kurun beñ asañ gayen bana mata kafuram gwahade forok yenayiñ yitiñ goyen al go hende forok iryen. ¹⁹ Irde al kura asañde gar katiñ mere kura teñ siña iryen al gobe nene Al Kurunya hugiñen hitek he igiñen goyen netek mar hañ bana goñ mat Al Kurun beñ teñ siña iryen. Irde taun wukken wor po goke asañde gar katiñ taun bana goñ epte ma hiyen.

²⁰ Be, mata forok yenayiñ kurun gayen kawan po tagalde hi al gore, "Gwaha, fudinde wor po, nebe heñ ga ma wayen," yeñ hi.

Gwaha, Doyañ Al Kurun Yesu, wayayiñ!

²¹ Doyañ Al Kurun Yesu beñ Al Kurunya alya bereya buniñen yirde igiñ igiñ yirde hiwoñ yeñ gusuñen irde hime. Fudinde wor po.